Тайгада суур өзүп орар

БУРЯТ АССР. Байкал-Амур магистралының унунда Северобайальскиден 40 километр черде Гоуджекит дээр суурну тудуп турар. Ында 200 хире киши — «Бамтоннель тудуг» эргелеяниниң 12 дугаар тоннель отрядының тудугчулары чурттап турар.

Северобайальск биле Усть-Кут хоорайны тудуштурган кышкы автоорунту дургаар баштайгы чурттаяга башыңнары, мастерская, почта, гараш туттунган. Чоокну үеде ажаа общежитиени, столовайны, аптеканы база тудуптар.

Бызаңчы-чазаныкчылар (солагай талаадан ең талаже) С. Емельянов, И. Пахоменко, Г. Карпухин болгаш В. Виноградов олар Совет Армияга элбан эрттирген соонда Байкал-Амур магистралының тудуунга барганнар. Амгы үеде олар Гоуджекит суурда (ең таазымда чурук) чурттаяга башыңын кылып турар.

В. ХРИСТОФОРОВ биле В. МАТВИЕВСКИЙНИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

РСФСР-де чурттап турар хөй ургларлыг иелерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Он болгаш оон-даа хөй ургларны божаан болгаш кижизиткен даразында иелерге **«МААДЫР-ИЕ»** деп хүндүлүг атты тывыспышаан, **«МААДЫР-ИЕ»** орден-биле болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиктери-биле шиңээры болза:

ТЫВА АССР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Назат Ховалыговна **Болат-оол** — Улуг-Хем районнуң Ак-Тал суурда өг-бүлө эези.

Серединаа Өлзеевна **Бомбүрүк**—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

Надежда Данзыновна **Лакпажап** — Эрзин районнуң «Чаа-орук» колхозунуң колхозчузу.

Биче-кыс Биче-ооловна **Маады** — Бай-Хем районнуң «Халың» колхозунуң колхозчузу.

Бичелей Күдержиксиевич **Монгуш** — Чөөп-Хемчик районнуң Суг-Аксы суурда өг-бүле эези.

Часымаа Чамбаловна **Монгуш** — Чөөп-Хемчик районнуң «Чырга-Бажы» совхозунуң ажылчыны.

Серин Назытыевна **Ондар** — Кызыл районнуң Күр-Чер суурда өг-бүле эези.

Александра Сотпаевна **Салчак** — Бай-Тайга районда ажылчын.

Бакай Сүрүновна **Сарыглар** — Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң ажылчыны.

Мирзияев Дамчытовна **Сарыглар** — Барыын-Хемчик районнуң Хөнделең суурда өг-бүле эези.

Чакпалмаа Шергия-ооловна **Саян**—Таңды районнуң Элегес суурда өг-бүле эези.

Чал Ламажыковна **Хертек** — Монгун-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.

Сержиң Кымзай-ооловна **Хомушку**—Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунуң ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль 1976 чылдың январь 8.

ШЫҢГА ЧАГААЛАР

ХОЙ ООЛДААШКЫНЫ: бижикчилер медээлеп тур

Кызыл район. «Тере-Хөл» колхозтуң хойжузу К. Сүрүңгүрүнүң коданында 225 хой төрээн. Чаш хурганнар шупту мендии. Оя коданда сакманщиктер С. Ханды 70, Н. Иргит 80 хураганны ажаап, доруктуруп турарлар.

Д. ЧАП.

* * *

Бай-Тайга. «Тээлиг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Кудук бөгүдезында төрүүр 18 кодан хой бар. Ам коданнарда хой төрүп эгелей бергеп. Кадарчылаага дузалажмы биле 21 сакманщик чеде бергеп.

Салбырның түскей эргемнерин кадарчыларга барып, улус дузаны көргүзүп турарлар. Кудук бригадазында суг сөөртүг ийи автомашина быжыглаттынган.

О. ОНДАР.

* * *

Тожу. Кол Шынат — Тожу районнуң «Тоора Хем» совхозунуң хоочун хойжузу. Оя он ажыг чыл ажылдаавш, төрээн совхозунга 3000 ажыг хураганны эстүрүп, он-он тонна дүктү дужаагаш. Оон ол-ла Олег школага өөренип тургаш-ла, ада-иезиниң дузалажып турган. Оя ам хойжу эвээрген. Оон бээр үш чыл эрткен. Олег 1975 чылда чүс хойга онаштыр 83 хураганны камгалап алгаа, дүк кыргын алыр хүлээлгезин ажыр күүседкеш, совхозтуң хойжуларының социалистиг чарыжының тиилекчизи болган. Оя Ада-суртуңу Улуг дайының дооскаанындан бээр 30 чыл болган оон таварыштыр Москвага Тиилелге тугунуң базырыга чуруткаш тыртыпаан аас-кежиктиг болгаш. Олег комсомол Төп Комитединиң «Будүрүлгениң аныяк мурнакчызынга» база «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдектери-биле шаңнаткан.

Ам оңгу беш чылдың бирги чылы эгелээни-биле оон ажылхерээниң эки түңнелдері база көстүп эгелээн. Төрээ 150 хоюндан 151 хураганны ринамедии алган.

Олег болгаш Зоя Шимиктеринің найыралдыг өг-бүлезиниүүле мурнакчы хойжулар ажыг, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Зоя—район Советиниң депутады, а Олег—комсомол райомунуң нөмүгүвү. Комсомолчу өг-бүле бо чылгы хүлээлгеяи күүседир дээш ак сеткидиг ажылдап турар.

В. ТАМДЫҢ ООЛ.

* * *

Барыын-Хемчик. «Хемчик» совхозтуң хойжу коданнарында шээр малдың ооллаашкыны түлүктеп турар. Совхозта 2361 хөй төрээн, оон 2367 хураганны мендии алган.

Хойжулар Саая Серин, Доңгак Оолак, Хомушку Эрес-ооп болгаш өскелер-даа малдың чаш төлүн мендии камгалап алыр дээш эки ажылдап, хураганнарының ажаавда, чемгерилгезиниче кол киче-негейии утпаидырып турарлар.

Совхоз бүгү коданнарже суглаңы, чарбаны, сигении үзүктел чөк сөөртүп чедирип турар.

А. ЕВРОП.

Чөөп-Хемчик. Хой ооллаашкыны СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөдее ийи дугаар хойжу бригадазында эгелеп турар. Ында 200 ажыг хой ооллаан. Оларның хурагачнары мендии.

Чоокта чаа бригада хуралы болган. Орта эрткен чылдың түңнелдерин чугаалажып, бо чылгы хүлээлгелерни тус-тус хойжулар ап, кожа эштерин социалистиг чарышка кыйгырган.

Эрткен чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилери С. Хапылак, В. Байлык олар болганнар. Ол хойжу өг-бүле чүс хойдан-на 112 хураганны алган, хой бүрүзүнден-не 2,8 кг дүктү кыргаан.

О. ТӨГҮС.

* * *

Улуг-Хем. Районда «Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырында хой ооллаашкыны түлүк. Ында төрүүр хойлуг чөөрбө кодаанның малчыннары бо хүннерде чаңгыс-даа хураган шыкынмээ дээш шудургу ажылдап турарлар.

Хойжулар СЭКП Төп Комитединиң партиянның XXV съездизинге толевилели-биле тамыжыдып, ону деткивиннаан бергеп хүлээлгелерни алганнар. Үк хүлээлгелер амыдырында боттанып эгелээн. Ылаңгы Таспак Улаатайның, Таспак Дукарның, Моңгуш Хураганайның, Моңгуш Артаанның коданнарында 100—200 хой төрээ, чаш төлүү мендии. Өскелер малчыннарның төрээ хөй эвээш дээрден башка, байдал базарга эки.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

делегей бо хүннерде

Дайзын далаш-биле аткаарлап турар

ЛУАНДА. (СЭТА). Ангола Улус Республиканың национал армиязы топ фронтуга дайзынның камгалалын чаза шаапкан. Оон улуг соғуушкуннарыга таварышкаш, даштыкы интервентилерниң болгаш УНИТА-ның дэрбечилериниң каттышкан күштери муңнуу чүүле дээш бар чоруур.

Бис хосталган Кибала, Санта-Комба болгаш Села хоорайларга чордувус. Угаан-күт чок аткаарлап бар чоруур дайзын хөй-хөй чурттаяга бажыңнарын, элбан черлерин, кинотеатрларны, садыгларны үрегдээн болду. Көвүүрүглерни, суг хандырылгазының болгаш каналязашкының системаларын чаза тепсип каапкан. Тайбың чурттакчыларының сад участокторын болгаш огородтарын безин узуткаан. АУР-ның армиязының сапер кезектери делгем хоорай районнарындан миналарны аштаар ужурга тавараяып турар.

Интервентилерниң болгаш УНИТА-ның дэрбечилериниң дезин чоруурда каапкан боочепсээн болгаш керексидерни чурттакчылыг пункт Катафиге биске көргүстү. Ында америк мортирлер болгаш базуктар, пулеметтар болгаш данчылар бар болду. Бооларның дыка хөй хевирлеринде «Мурнуу-африка республикага кылган», «Францинга кылган» дээш маркалар бар. Чанында — улуг хемчээлдиг частыр октарның, миналарның болгаш ок-чем эехтиң кедергей улуг склады. Дамгыланның интервенциялының документилиг керечилелдериниң делгелгезин ол-ла складка организастаан: мурнуу-африка шериг албанныларның болгаш португаля көлеэилениячилерниң шынзызга бяжиктерин көргүстү.

Н. СЕМЕНОВ, В. КУДРЯНЦЕВ.

АКША ДИЛЕП ЧОРУУР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизин Дж. Форд биле ында айбанның аяа-чоруун ылып чеде берген Израильдиң премьер-министри Рабинниң араазында чугаалажылыышкынар эгелээн. Ак бажыңның төлээлекчизиниң дыцнатканы-биле алырга, ужуражылыкның үезинде Чоокку Чөөп чүктө байдалды болгаш Израильте бээр америк шериг база экономика дузалажмызының программазын киириштир, америк-израиль харылзаалариның янзы-бүрү талааларын чугаалажып корген.

Бо удаада америк-израиль чугаалажылышкыннарга колдуунда ийи айтырыгны: Чоокку Чөөп чүкке Вашингтонуң болган Тель-Авивтиң политиказын айлап тааржыдырарын болгаш Израильдың шериг-экономика талазы-биле АКШ-тың деткиирин күштелдирерин тодарадып корген.

Айыыл чок чорук чөвүлелиниң хуралы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чоокку Чөөп чүкте байдалдың дугайында айтырыгның талазыбиле санал-оның солчуглазын КНО-ның Айыыл чок чорук чөвүлели дооскан, анда Палестинаны хостаарының организациязының төлээлекчизи база киришкен.

Араб девискээрлерин Израильдың эжелевишаан турарының болгаш КНО-ның чоруур резолюцилериниң күүсединден оон ойталап турарының түңнелинде Чоокку Чөөп чүкте байдал улам ыңай дорайтап турары-биле холбаштыр сагыш човаашкының илергейлеп турар резолюция төлевилелии кана-даа каттышпайн турар болуук чурттар түңнел хуралга киирген. Чоокку Чөөп чүкте чөрүлээнің үелезинии Палестина дугайында айтырыг болуп турар деп резолюция төлевилелиниде онзалаа демдеглеп турар.

Ол районга чөптүг болгаш быжыг тайбыңны доктаадып тургузар төлээде, КНО-ның уставынга дүүштүр хамаарышпас күрүнезии тургузар эргезин киришкирбишаан, бодуунуң бот-тодаттынар национал эргезин боттандырарының болдунар аргазын палестин улуска бергеи турар ужурлуг деп, резолюция төлевилелиниде оон ыңай чугаалаан турар. 1967 чылдың июньда эжелеп алганы бүгү-ле араб девискээрлерден Израиль үнүп чоруур ужурлуг.

Шынаалажок, Айыыл чок чорук чөвүлелиниң кежигүнериниң хөй нуруузу ол төлевилелди деткээн турбуже, АКШ удур бадылаанының уржуубиле төлевилел хүлээп алдынмайн барган.

Америк төлээлекчи удур бадылаанының чыдаглаанын чугаалаашкы, Палестинаны хостаарының организациязының Катгышкан Штаттар хүлээп көрбейн турар дээрзинге сыңзаг каккан.

Пекиниң делегезды база катап Чоокку Чөөп чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны чедип алырынга шаптыктап турар ыңдыг кижилериниң талазынче херек кырында чайгылгаш, бадылаашкыга киришпээн.

Ол районга чөрүлээнии шиитпирээрии чедип албан чорук делегейниң тайбыңынга болгаш айыыл чок чорууңга коңчуг ыңгыры уржуктарлыг дең. КНО-ның чиңгине секретары К. Вальдхайм болдунуң чугаазынга медеглээн.

Чоокку Чөөп чүк талазыбиле резолюцияны хүлээп алырынга шаптыктаан ыңдыг кижилер болза ослеңниң девискээрлерин куш-биле эжелеп ап болбазының дугайында КНО-ның принципии хамыдың, эжелеп алганы араб черлериң үй чылдар дургузунда салбайн турар Израильдиг чагырыкчы болуктеринің эжелеки политиказын боттарының деткип турарыл бүгү делегейниң мурнунга база катап көргүзеп дең, ССРЭ-ниң төлээлекчизи Я. А. Малик онзалап демдеглээн. Айыыл чок чорук чөвүлелиниң хуралында киржириниен ойталаан Израиль болгаш ону деткип турар кижилер делегейде бүрүү-биле чаасказырааннар дээрзи Чоокку Чөөп чүк айтырыны ылавылаадыг чугаалажыш иергеенииң түңнелинде тодаргай ыңгырган.

Күрүнелериң хөй нуруузуның бодалы-биле алырга, бүгүле эжелеттирген девискээрлерден израиль шериглерии үндүрбес болза база палестин айтырыны чөптүү-биле шиитпирлевес болза Чоокку Чөөп чүкке ёзулуг тайбың болдунар арга чок дээрзии Чоокку Чөөп чүк айтырыны Айыыл чок чорук чөвүлелиниге чугаалашканы база катап көргүскен.

ТОДАРГАЙ ТУРУШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кубаның КНО-да доктаамал төлээ чери КНО-ның чиңгине секретары К. Вальдхайимның адынга чагаа чоруткан. Анголаның улузунуң херектериниге империализмниң күштериниң болгаш Мурнуу-Африка республикаларының расизм ёзу-чуруумунуң каржы халгаарлаашкының ол чагавда килединиибиле бүрүү шаап турар. Анголада болуушкуннарга хамаарыштыр социалистиг чурттарның, ылаңгыя революстуг Кубаның туружун барыын чүк провагандезының мегелеп хамыдар дээш оралдажмышкыларын ук чагавда база-ла ойтур шаап турар.

Ангола Улус Республиканга удур даштыкының илергей агрессиязының фактызын чажырар болгаш ФНЛА-ның база УНИТА-ның реакциоперииниң хоралакчы үүлгедиишкиперии делегейниң хөй-ниитизиниң көчөгейиниден чайладып будулдурар дээш барыын чүктүң пропагендазы улустарының нацианал-хостаалыг демиселин деткирииңе айтырыгларынга социалистиг күрүнелериң принципиалдыг шугуумун кара өжегээр мегелеп, өскээр көргүзериң оралажып турар-дыр деп чагавда онзалап демдеглеп турар.

Африканың депшилгелиг күштериң революстуг Кубаның хамык чок деткиирииниң дугайын сагындырбышаан, төлээ черииң чагавында "демо-деглээни болза: Анголаның хамаарышпас чоруң дээш демиселинге деткимзеии Кубаның көргүзүп келгени болгаш көргүзүп турары чажыт эвес. Анголаның патриоттуг күштериниң талазынга өскерлип чок турбуу аизар деп чагавда чугаалап турар.

Революстуг чөвүлелдиң хуралы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Конституциялыг дугуржулганың платформазын чаарты көөр дугайында айтырыгның талазыбиле чурттуң беш политиктиг партиязы-биле чугаалажылышкыннарының баштайгы түңнелдерин Португалияның Революстуг чөвүлелиниң хуралынга чугаалажып корген. Революстуг чөвүлелдиң парлаага-биле харылзаалар талазы-биле албан төлээлекчии Соуза Кашгруңун бодалы-биле алырга, ол чугаалажылышкыннарга элээн депшилге чедип алдынган болуп турар.

Республиканың президентизин, национал хоорайжудулга хуралының депутаттарын база эрге-чагырганың чер-чер органнарының депутаттарын соңгуур талазы-биле 1976 чылда эрттирер соңгулда кампаниязы-биле холбаштыр чүрттүү тургустуңун келген политиктиг байдалды болгаш оон хөгжүлезиниң перспективаларын Революстуг чөвүлелге база-ла аналаатап корген.

Албан хуузунуң дыңнадылында чугаалап турарындан алырга, чүрттүү социал-экономиктиг байдалды чугаалажып көөрүнге Революстуг чөвүлел онза ки чээжегейии салган. Чазактың чорудуп турар политиказының хемчээлдеринге орудгаларының болгаш алыа төлевириниң деңнеллерии чоокпуланыстырарының эргежок чүгүлә хемчегерии алырын дургеделарын, а ол мынаш пенсионерлериниң байдалын чугаалажып көөрүн Революстуг чөвүлел Министрлер чөвүлелинге сүмелээн.

Деткимче чок ПОЛИТИКА

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АУР-ның дурун ёнүүлер чазааның удурламыкчыларынга болчул, Анголаның херектериниге АКШ-тың холгаарлап турар чоруун сонгадырын америк хөй-ниитин болгаш конгресс улам-на шиитпирлиг-биле негеп турар. Үйнээнчи белүүлежиишкилериң акшаландырарыбиле адаа-төрээңги тускайлаа бээрии хорун турар резолюциниииң эдериниң авторлары конгресстиг төлээлекчилер палатазының 200 кежигүнү болган. Ол мынаш үүлгелиг резолюцияны сенат база бадылаашкыннарның хөй нуруузубиле чоокта чаа үүлээп алганы билдиңнир болгай.

Анголага хамаарыштыр бодуунуң политиказының деткимче чогун медерел балбышаан, АКШ-тың чаза үйнээнилерии деткимнең үүлгүлүүлээриниң аргазын бээр мындыг шиитпирии бадылаттырын алырын ораалдашпылаан, ам конгресске хүүгүг күүгүүшкүнү хылып турар.

Конгресс хежигүү Д. Боккер парлалга конференциязынга чүве чугаалаан, Анголада болуушкуннар АКШ-тың национал эрге-ажыктарынга кандыгдаа хамаарылга чөк деп онзалап демдеглээн. Үйнээнчилерии акшаландырарыны хоруур дээш сенаттың шиитпири төлээлекчилер палатазынга калбак деткимчеии алыр деп ол медегээн.

Чазакты шүгүмчүлээн

ТОКИО. (СЭТА). Оппозициялыг партияларның ялаа парламентиниң депутаттары чазак чөөнүң шиитии болгаш даштыкы-даа политиказының шыңгыыр шүгүмчүлүүлериниг. Консерваторларның боттандырыы хорудун турары ашпаан политиктиг шугуму чүгле улуг-улуг монополияларга ажыктыг боолп, оон бүгү-ле уржуктарны ажылчы чоннар массаларынга аар түрүге кылдыр чүдүрттүнүп турарын орал онзалап демдеглээн. Ындыг политиказың тодаргай чижээ—1976 сан-төө чылында суурже бюджединиң төлевилели боолп турарын Япониядың Социалистиг партиязындан депутаттар Т. Нарита биле Ц. Ямагути айтыкталдыр.

Үштүң барык бир кезии чүүлдердеп тургусгунга ол, бюджет экономика, улам ханилаан инфляция талазы-биле бергедерии ажыы эртер, ертектериниң улгадыывыкшыны соксадыр талазы-биле бодумуң шиитпирлиниииң дугайында чүгле чүүлчуруур боорда аңчыда, чүүлээ кылбайн турарымның хереглиа-дыр.

АКШ-тың айылнаң эртпес даштыкы политиктиг шугуму өскертирии, национал эрге-ажыктарга таарышкаш, бүгү чүрттар-биле найыралдыг, кайышкыда-даа ажыктыг харылзааларны калбартырынче утланган тускайлаң политиказы боттандырыы чорударыя Социартиниңиң депутаттары кежээнер.

Ю. ВДОВИН.

Пинос ортулуктуң бөгүүну

Нариб далайда бо улуг эвес ортулуун революция мурнунда шуут-ла кыдыг-кызыгаар болгаш муба ревалюсчуларны шөлүүр чер турган. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында Пинос тэнытынмас кылдыр чаартынган. Амгы үеде ол ортулуун республиканың шалыпкын хөгжүп турар черлериниң бирээзи апарган.

ЧУРУКТА: ол ортулуунга Совет Эвилелиниң дузазы-биле кылып турар чылыг электри станциязының тудугунда. Ленинградтан барган инженер В. С. Байков муба специалистер-биле кады эжил планын чугаалажып тур.

Г. ПЕТРОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

МАСКА ТУТСА ДАРГАН...

Эртиен чайын чүве. Элчегиг шөлүүн үезинде өскен-төрээн черии Хөндережеге бар чорааш, Өөдең-Шөлде орук хажыгында бир өгге халдыг чеде бердим. Мени танып казыа бээр, ог хөлегезинге шайлап олурган долгаксымаар дуг-дыңнып, чайның языкке ырын туреятир додуга бергеп. Дыштаан башкы эр менее үүкшүүр кылаштанды. Кезээледе мээң сөөлүн танывжын Бора-Тараа Удувас болду.

Аныа-медиивистиг солуңкаш, аяк шайны аартап ора, коруншээ чыдаргымыста каяа, кайчаан ажылдап, чүрттап чораанывысты хөөрештинне-даа.

Удувас Кыргысович «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының шарыжыктарын кадарып турар болду.

— Бо Өөдең-Шөлге совхозтуң шарыжыктарын ийи чылын чайладып тур мен. Серинн калбак эзимнерлиг болгаш мал семиртириңге коңчуг таарымчалыг чер—дең. Удувас Кыргысович чугаалады. Оон келээр зимн эдээнде оттап чорааш шарыларыяче көргеш уламчылады: — Чайлагдан күзеңге базырга, шарыларны деңзилээр, семиртызгенің түңнели ынчаш тодургай билдинер. Немелде деңзи хөй болзуң дээш хадагты үзедың тур мен.

Чүгээлажып олурубуста шарылар ырап, тарай берди. Байырлашкаш, ийи тарай хаптыжыс.

Чоокта чаа Арыг-Бажы салбырының кончоразынга эртиен эрге чеде бердим. Салбыр эргелекчизи Федор Ажиевич Копчуң-Кара ажыл хүнээлээнии доозупкан.

— Салбырда малдың кыштаглаапкынны кандыг чоруп тур, Федор Ажиевич? — дең, оон сонуургадым.

— Бисте 2 муң хире бода мал бар. Харыы бистинде чагбаан дең болур. Кодан бүрүзү четчир сиген, концентрат-биле хемжиртыкчы-ла турар. Ийи-ферма-зы бүгү малды ылыг суг-биже суттарып тур бис.

— Мурнакчылардан кымнарны адап болур силер?

— Саанчылардан Дугар Эмик, Екатерина Төмүр-ооп, Валентина Маяттыпаа, а кадарчылардан Бора-Тараа Удувас...

Кадарчы Бора-Тараа Удувасты адаарта, дорган-на чайны ужуражылганы сакпын келдим. Ынчангаш оон дугайында каш сөстен чугаалап бээрии салбыр эргелекчизиниден диледим.

— Удувас ажылынга кызымак, ак сеткилдиг, ээ-харыысалгалыг кижи. Ам үш чыл ажыр кадарчылап келди. Оон кадаргаи малы кезээде семис болур. Дуңгаан деп чүве черле кылып кеобеди. Оон дугайын сонуургап турар болзуңарза, ол фермаже ап машина баар деп тур, кады чоруптуңар.

Ур-даа болбаанда Оймак фермазынга халдың чеде бергеш, мал чеми белеткээр цехтаң чаныпга дохтаавышмыс.

Оймак—совхозтуң ийи чыл бурунгаар организастаны малды тургузу семиртиро алыразырының улуг төөу чер. Фермазы 660 ажыг улуг, биче бода малды алды кодаиго үскеш, түс-түс кадарчыларга хуваза кааи. Малды онча-менди, хүр кыш ажырар дээш кадарчылар боттарының араазында сонгалыстиг чарышты калбарткаш.

Бора-Тараа Удувастың ажылдап турар черинге чеде бердим. Малдың эртенги чемгерилгезя доозулган. Удувас Кыргысович бодуунуң дузалакчы кадарчызы Демаа Моңгуловна-биле кажаа иштинден шанактыг ыт-биле өдек үндүр сөөртken тур. Мендилешкеш, ажыл-ижии сонуургадым.

— Шынаа-ла, чайлагдан көжүп бадып кээримге, шарыжыктарны деңзилээн. Семиртээни-дээ ажок чүве. Немелде деңзи арбын болду. Ол дээш совхозтан немеле төлевирии база алдым. Ам эртиен күстеп бээр күүнеге дужаар 133 шарының деңгеи күүн эки кыш ажырар дээш ажылдап тур бис. Ынчангаш эртеңден эгелээп орайга дээр малдың чемии тааршытырып берип, хүнде ийи катап чылыг суг-биле суттарып, кажаа-хораның өдээн аштанарыглап тур бис. Айлап айже немелде деңзинии ап тургаш, күүнеге баш бүрүзүн 300 килограммдан өрү деңгилиг дужаар—мурнувусга салдынган соруга мынды—деп, улут кадарчы чугаалады.

Чаңгыс чер чурттуглары Удувасты «балды тутса—шевер, маска тутса—дарган» дижип турары таварылга эвес. Ол күш-ажылының эгезии бызаачылап эрттиргеи. Оон соонда 1961 чылдан эгелеп чеди чыл иштинде дарганнаан. Ол чылдарының дургузунда Удувас Кыргысович чеже катап шаңгал-мактавга четпеди дээр.

Ол чүгле мурнакчы кадарчы эвес, үлегерлиг хөй-ниитиниң кижи. Уругларының аазы Анай-биле алды уругларны өстүрүп, кижизидип турар. Улуг оглу Алёша—шериг албатымда, хеймереги Сүге-Маадыр аза-иезиниң чанында «Кадарчының ырыны» бадырып казап, ойнап турар. Артканнары шупту школада өөренип турар.

А. СЕРЕН.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 26 (10011) | 1976 чылдың февраль 1, воскресенье | 1925 чылда үнелешкеттингеш | Өртем 2 кап.

ШЫНАР ДЕМДЭЭ-БИЛЕ

БАШКИР АССР, «Уфимкабель» заводтуң коллективи Күрүнениң шынар демдээ баскан продукция үндүрер талазы-биле республиканың улештүрүлге эң-не бедик көргүзүгүн чедип алган.

Эрткен беш чылда кылыгларының 54 хевирингге (шинти хемчээлдиң 57 хуузу) Күрүнениң шынар демдээ тывыскан. Ол чедиишкин — шынарны башкарарының системазын сайзырангайжыткының болгаш оны шиңгээдип алганының түңнели.

«Уфимкабельдиң» коллективи оңгу беш чылда чаа туруштарны төлевидевишкен, продукциянның 90-дан эвээш эвес хуузунга Күрүнениң шынар демдээ тыскырын чедип алыр деп шинчилээр.

ЧУРУКТА: акымачылнар Н. Сунгатуллина (солагай талазында) биле Л. Гришина олар хуузунда тарнаазын баскан продукциннын дужаар эртеин алган.

В. ВОНОГТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БҮЗҮРЕЛДИГ ТҮҢНЕЛИ

1975 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

СЭКП-ниң XXV съездизин Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннери-биле үткүп турар. Бүгү улустуң калбак нептерээн социалистит чарыжынга үнделзилээш, 1975 чылда планны чедиишкиниг күүседирин хандырган деп, ССРЭ-ниң Төп Статистика Эргелелиниң дыннадынын чугаалап турар.

Улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниң эрткен чылда кол көргүзүглери дараазындагы саннар-биле тодаргайлаттынып турар: хереглелге болгаш моонняэшкинге ажыглаттынган национал орулга 1974 чылдынга хамаарыштыр алырга 104 хуу болган; үлетшүр продукциязы — 107,5 хуу. оон иштинде бүдүрүлгенин чепсек-керекселдерин бүдүрери («А» бөлүк)—107, 9 хуу болгаш хереглелдиң түүдерин бүдүрери («Б» бөлүк)— 106,5 хуу болган; көдээ ажыл-агый продукциязы — 94 хуу; кол фондуларны ажыглалга киирери— 108 хуу; капитал салыышкыннар — 109 хуу; транспорттуң бүгү хевирлериниң чүк саарылгазы —105,2 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны — 102,4 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевириниң фондузу— 106 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак акша ажыл төлевири — 103,5 хуу; колхозчуларның күш-ажыл төлевири — 103 хуу; хереглелдиң ниитилел фондулары— 107,8 хуу; чоннуң кижи санынга онаалтыр боттуг орулгалар — 104,2 хуу. үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы— 107 хуу; ачы-дуза чедирерин боттандырганының хемчээни — 109,3 хуу; ажыглалга киирген чурттагга бажыңнарының ниити шөлү — 99,3 хуу; күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү: үлетшүрге — 105,9 хуу. тудугга — 105,5 хуу. демир-орук транспортунга — 103,6 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле арыг орулга (деннештирген өртектер-биле)—109 хуу; даштыкы садыг саарылгазы—126 хуу болган.

Национал орулга 362 миллиард рубль (херек кырында өртектер-биле) болган болгаш чыл дургузунда 14 миллиард рубль көвүдээн. Национал орулганың дөрттүң үш кезии чыгамын хереглелге ажыглаан, а чурттагга болгаш социал-культура тудуунга чарыгдаанын киириштир алырга. улустуң чаагай чоруунга шүүт бергени национал орулганың барык бештиң дөрт кезии болган.

Экономиканың өскенинге үндезилээш, чоннуң материалдыг чаагай байдалын бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съезди-

1974 чылдынга денгээрге үлетшүр продукциязы 37 миллиард рубль немей өскен болган 520 миллиард ажыг рубль болган (1967 чылдың июль 1-де бүдүрүлгелерниң мооннеп садыл турган өртектери-биле). 1975 чылда көдээ ажыл-агыйның продукциязы 90 миллиард рубль болган. Улус ажыл-агыйынга ниити өртек-үнези 106 миллиард рубль кол фондуларны ажыглалга киирген.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыг саарылгазы 50 миллиард хире рубль болган. Ынчаарга ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттар-биле садыг саарылгазының хемчээни үр хуусаалыг дугуржулгалар-биле 1975 чылга көрдүнген хемчээлден ашкан.

Улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырларынга эртем-техниктиг деңнелге күш-ажылдың ниитилел бүдүрүкчүлүүнүң улам ынай өзүлдезинге идиглиг берген. Оон күсели-биле 3 миллион хире кижиниң күш-ажылын камнап алырын хандырган.

Эртем ажылдакчыларының саны 1 миллион 200 муң ашкан. Улус ажыл-агыйынга 3,9 миллион чогаадылгаларны болгаш чогаадыкчы саналдарны шингээткен, ол чорук чылга саналырга 4,7 миллиард рубльдиң камналгазын берип турар.

1975 чыл төскү беш чыл планының доозулган чылы. 1971—1975 чылдарда улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниң баштай үндүрген түңнелдериниң көргүзүп турары-биле алырга, беш чыл планының кол социал-экономиктиг сорулгалары күүседиттинген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төлевилээнин ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү-ле үглаашкынныларынга улуг чедиишкиннер чедип алынган.

Үлетшүр продукциязын сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле чыл планы ажыр күүседиттинген. Шындан ажыр 6,8 миллиард рубльдиң продукциязын сайгарган. 1974 чыл-биле деңнээрге, бүдүрүүшкүнүң немелде озулдези планда айыткан 6,7 хуунуң орнунга 7,5 хуу болган. 1971 чылга деңнээрге, үлетпүрүүң чамдык адырлары продукция бүдүрерин көвүдеткен: электроэнергетика 6 хуу; одалга үлетшүрү 7 хуу; кара болгаш өңнүг металлургия 5 хуу; химиктиг болгаш нефтехимия үлетшүрү 11 хуу; машина тудуу болгаш металл болбазыларының 11 хуу; ыяш болбазыладыр болгаш целлюлоза-саазын үлетшүрү 6 хуу; тудуг материалдарының үлетшүрү 6 хуу; чиик үлетшүрү 5 хуу; аъш-чем үлетшүрү 5 хуу; культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агый хереглелиниң барааналарын бүдүрерин 9 хуу көвүдеткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнген 5,7 хуунуң орнунга 5,9 хуу өскен; бүлүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдезиниң 80 хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинин күсели-биле алган. Орулга алырының болгаш үлетшүр продукциязының бот-үнезин чиңгелиринин планнары күүседиттинген: орулга 12 хуу көвүдээн.

Бүдүрүлгенин улам ынай техниктиг болбазырангайжыткының болгаш интенсификастаапының түңнелинде үлетшүрүнүң ажылының техника-экономика көргүзүглери экижээн.

1975 чылда чуртка ниитизи-биле продукциянның эң чугула хевирлерин бүдүргенин даразылында саннар-биле тодаргайлынып турар: электроэнергияны 1038 миллиард киловатт-шакты ажылдап үндүрген; нефть (газ конденсады-биле кады) 191 миллион тонна; газ — 289 миллиард кубометр; хөмүр-даш — 701 миллион тонна; шой—103 миллион тонна; кан—141 миллион тонна; кара металл прокады—115 миллион тонна; минералдыг чемнишчидилгелер (чижек единицалар-биле) — 90,2 миллион тонна. хоолулуг бүдүмелдерин 100 хуу кылдыр алырга — 22 миллион тонна; үнүштер камгалалының химиктиг чепсектери (чижек единицалар-биле)—438 муң тонна; химиктиг волокнолар болгаш хендирлер—955 муң тонна; автопокрышкалар — 51,5 миллион кезек; металл кезер станоктар—232 муң кезек, оон иштинде сан-биле башкарар программалыг станоктар — 5,5 муң кезек; приборлар, автоматчыдылга чепсектери болгаш оларга артык кезектер — 4,2 миллиард рубль; саналга техниказының чепсектери болгаш оларга артык кезектер — 2,9 миллиард рубль; магистраль электровозтары — 395 кезек; автомобильдер — 1964 муң кезек, оон иштинде чүк машиналары 696 муң кезек, чиик машиналар—1201 муң кезек; тракторлар — 550 муң кезек; ол шыкаш дыка хөй чаа цехтерни база бүдүрүлгелерни тургускан. Ажылдап турар дыка хөй бүдүрүлгелерниң реконструкциязын болгаш техниктиг чаарты деринишкинин чорутқан. Хөй санныг чурттагга бажыңнарын, школаларны, амнелгелерни, культура-амыдырал хереглелиниң өске-даа объектилерин ажыглалга киирген.

Көдээ ажыл-агыйга 14 миллион баш мал кирер база 18 миллиоя баш куш турар кажаалларны ажытлалга киирген.

1,4 миллион баш хаванны, 27 муң баш аныяк мыйыстыг бода малды өстүрер болгаш семиртү алараап талазы-биле күрүненин мал ажылының улуг комплекстерин, сүт бүдүрер талазы-биле 115 муң баш инек турар комплекстерин ажыглалга киирген. Куш фабрикаларының күүзүзү улгаттырган. 1,3 миллион гектар суггаттыг чаа черлерни ажыглалга киирген. РСФСР-ниң кара хөрзүнүүг эвес зонаныга 400 муң гектар ажыг суггаттыг болган суун кевирген черлерни ажыглалга киирген.

Аңналандырылганың бүгү-ле үнер дестинде улус ажыл-агыйынга капитал салыышкыннары 114 миллиард ажыг рубль болган, 1974 чыл-биле деңнээрге, 9 хуу өскен. Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 5,5 хуу өскен. Чыл дургузунда ажылдарның хемчээни 7 хуу улгаткан. Колхозтар аразының тудуг организациялары ажылдарның хемчээлин 10 хуу улгаттырган.

1975 чылда планнарының болгаш экономиктиг идиг базының чаа системазы-биле 2710 тудуг-монтаж трестери, бажыңдар тудуунуң комбинатгары болган керээлиг ажылдар кылыр өске-даа организациялар ажылдап турган болгаш олар улус ажыл-агыйының талазы-биле керээлиг ажылдарның бүгү хемчээлиниң 71 хуузун боттарының күжү-биле күүседткен.

Тудугнуң техниктиг деңнелин улам ынай бедидери эртеин чылын үргүлчүлеп турган. Тудуг-монтаж ажылдарының боттүнеи 0,5 хуу чиигээн. Орулга 13 хуу улгаткан.

ССРЭ-ниң ТСЭ-ниң дыннадынын демдеглеп турарындан алырга, улус ажыл-агыйының болгаш үлетшүрүүң элээн адырларының талазы-биле кол фондуларны база бүдүрүлге күүзүлерин ажыглалга киирериниң планы күүседиттинээн, доозулбаан тудугнуң хемчээли улгадын турар.

Хөй-хөй тудуг-монтаж организацияларны керээлиг ажылдарның, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң болгаш орулганың планын күүседиттээн. Капитал салыышкыннарның хөй санныг тудугларга база объектилерге чашканнаар чорукгар, төлевизээшкинде четкестер, тудугнуң хуусаазын уздыры ам-даа бар болуп турар.

Улус ажыл-агыйында ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 102,2 миллион кижи болган, чыл дургузунда 2,4 миллион кижи немештир көвүдээн. Колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйында ажылдап турар колхозчуларның саны 15,7 миллион кижи болган. Мурнундагы чылдарда-даа ышкаш, күш-ажыл кыйын шыдаар чонну ажыл-биле бүрүн хандырган турган; чурттуң чамдык райондарынга ажылчын күжү чедиишпее чорук бар болуп турган.

Чоннуң кижи санынга онаалтыр алырга, херек кырында боттуг орулгалар чыл дургузунда 4,2 хуу өскен.

1975 чылда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң эң кудуку хемчээлин 70 рубль чедир бедидип, улус ажыл-агыйының бүдүрүлге адырларында ажылдап турар ажылдакчыларның ортумак ажыл төлевирлиг категорияларының тариф ставкаларын база эрге-дужаал шалыын хары угда улгаттырарын доозкан. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының айда 70 рубль хемчээлиг ажыл төлевири ап турар ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан үндүрүг тырттарын чурттуң бүгү районнарында сокеткен, айда 71-ден 90 рубль чедир ажыл төлевирлиг ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан үндүрүлгер тырттарының чогуур хемчээлин ортумак-биле үштүң биринден ажыг чиигеткен.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак акша төлевири 1974 чылда 141 рубль турган болза, 1975 чылда 146 рубль болган. Колхозчуларның күш-ажыл төлевири 3 хуу немей өскен.

Хереглелдиң ниитилел фондуларындан чоннуң алган төлевирлери болгаш чиигеделери 90 чыган миллиард рубль болуп, чыл дургузунда 6,5 миллиард рубль көвүдээн.

Инвалид ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чамдык категорияларының социал страхованиезин эккиттирер, Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалидтеринге болгаш мөчээн шериг албанныларының өг-бүлелеринге немелде чиигеделерни күштүг бодуруп чорутқан.

Чоннуң ажаалга кассаларынга салыышкыннары 12,1 миллиард рубль көвүдээн. Күрүне чээшкиннериниң облигацияларының өртээн чандырып бээрин үргүлчүлээн.

Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазы 208,9 миллиард рубль болуп, 1974 чылдынга деңнээрге 13,7 миллиард рубль көвүдээн. Үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының чыл планы чуртка ниитизи-биле 100,9 хуу күүседткен.

Барааннар садары көвүдээн-даа болза, оларның чамдыктарынга чоннуң улам өзүп турар негелделерин ам-даа бүрүн хандыртынмайн турар.

Чонга берип турар ачы-дузаның хемчээли 9,3 хуу, оон иштинде көдээ черлерге — 11,9 хуу немей өскен.

Чурттуң экономиказының улам мындыг көдүрүүшкүнү, үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының болгаш чоннуң көргүзүп турар ачы-дузаның өзүлдези акша эргилдезиниң турушкуг болурун хандырган.

Күрүне, кооператив бүдүрүлгелери болгаш организациялар, колхозтар болгаш чон ниити шөлү 109 миллион ажыг дөрбелчин метр 2 миллион 200 муң чаа чазагайжыды туттунган квартираларны болгаш хууда чурттагга бажыңнарын тутқан. Ол чорук барык 11 миллион кижи чурттагга байдалдарын экижидип алыр эргамы берген. 1,6 миллион өөреникчи олуттуг чаа ниити эртем школаларын, школа мынны четпээннериниң 500 муң олуттуг албан черлерин, 75 муң орушчуг амнелгелерни болгаш культура-амыдыралдың өске-даа объектилерин тудуп, ажыглалга киирген.

Чурттакчылыг черлерни чаагайжыдар талазы-биле ажылдарны чоруткан.

Улус өөредилгези болгаш культура улам хөгжээн, чоннуң чедишина хандырылгазы улам экижээн.

Совет Эвилелиниң чурттакчы чонунуң саны 1976 чылдың январь 1-де 255,5 миллион кижи болган.

(СЭТА).

Бо чылдың дүжүдүнге быжыг магадылал

«Бедик дүжүтке — магадылал»— деп ыңдыг кыйгырыгбиле Смоленск областын көдээ ажыл-ниитилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ния Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ ТК-ның докталгыта харыы кыдыыр чарыгты калбарты берген.

505 гектар шөлдүң гектар бүргүзүлеп 25 центнер тараны алырын ниитилээн. «Рассвет» деп уксаажыдылга заводунда А. С. Смирновтуң механизжастаттынган звенозу ыңдыг кыйгырыгны үндүрген.

Хендир болгаш ногаа өстүрүкчүлери база-ла бедик хүдээлелерни алгылаан.

Муниципиттинген звенолорлуг механизаторлар, ферманың операторлары, ажылдакчылар Ленинниң ажыл-ижи-биле деткимишкен, бедитмен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, эрестиг нүүседип турар.

Хойнуларның 1975 чылда социалистиг чарыжының түңнелин совхозтуң дирекция чери, партия организациязы болгаш ажылчын комитеди үндүртеш, 1976 чылда өнарның социалистиг хүлээлгелерин бүгү хойнуларың хуралынга чугаалаарын көргеш, бадыжаан. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тескү беш чыл планының доозунчу чылынга «Кара-Хаактың» хойнуларының социалистиг чарыжынга хөөчүн малчыннар Ким-оол болгаш Александра Маныкайлар-ның ог-бүлезиң тиилекчи болган.

Төрээн совхозунга 1968 чылдан бээр хойнуладып келген Ким-оол болгаш Александра Маныкайлар тескү беш чыл планының доозунчу чылында чүс хойга өнаалтыр 120 хураганны бүрүн доруктургаш, бир хойдан-на 4 килограмм 170 грамм дүүтү кыргаан. Бо дээрге, «Кара-Хаак» совхозтуң малчыннары Маныкайларның төрээн партиязының ам удавас — 1976 чылдың февраль 24-те ажыттынар XXV тоогулуг съездизинге күш-ажылчы бөлүк бөөп турар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үглаашкынныларынары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилеелин совхозтуң хойнуласы боттарының хуралынга чугаалажып көргеш, бо чугула документиин изин-биле деткип, бистиң чурттувустуң көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдерингге 171,7 миллиард рубльди онгу беш чылдың дургузунда чарыгдаап ыыдыр төлевилеелге айыткынынга чүреткен хамыктардан өөрүп, чөргээрленип турар.

«Кара-Хаак» совхозтуң малчыннары Ким-оол болгаш Александра Маныкай өөрү партияның XVI область конференциязының мал ажылының талазы-биле айыткан чугула сорулгаларын «Шын» солунда көрүп, радио дамчыштыр дыңнаап база изин-биле деткип, моданында шээр малдың кышкы кададын, ажаалдазын улам эрримиттинен болгаш бо чылдың февральда хой ооладашкынынга хынамчалыг белетиемген.

Совхозтуң бо мурнакы хойнулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң онгу беш чылының баштайгы чылында бүгү хойларны мендиг кыш ажыргаш, чаш хураганнарны бүрүн доруктурарын база бир хойдан-на 3,3 килограммдан эвээш эвес дүүтү кыргынарын хүлээнгеш, «Кара-Хаактың» дуржулгалыг хойнуларының бирээзи—Маалы Кидис-оолду социалистиг чарышка ыыгыргаан.

1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш алыдың шынарын бедидер иэзэн Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның чөөкта чаа үнген докталгы ажыл-ишке чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алырынче Кара-Хаактың малчыннарын улам сөөп киирип турар.

Д. ИРГИТ.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозунуң экономиказында чугула черни хой ажылы эзэлеп турар. Ынчангаш совхозтуң дирекция чери, партия комитеди болгаш профэвилелдиң ажылчын комитеди хойнуларга өртүзүнге социалистиг чарышты малбартырынче онза кичээнгейни угландырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге күш-ажылчы рапортка ат салыр эргени чедип алыр дээш чарышты малбартыр дугайында Кызылдың алгы заводунуң коллективиниң патриоттуг эгелээшкинин совхозтуң бүгү ажылчыннары, ылаңгыя хойнулары изин-биле деткимишкен, бедитмен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, эрестиг нүүседип турар.

Хойнуларның 1975 чылда социалистиг чарыжының түңнелин совхозтуң дирекция чери, партия организациязы болгаш ажылчын комитеди үндүртеш, 1976 чылда өнарның социалистиг хүлээлгелерин бүгү хойнуларың хуралынга чугаалажып көргеш, бадыжаан. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң тескү беш чыл планының доозунчу чылынга «Кара-Хаактың» хойнуларының социалистиг чарыжынга хөөчүн малчыннар Ким-оол болгаш Александра Маныкайлар-ның ог-бүлезиң тиилекчи болган.

Төрээн совхозунга 1968 чылдан бээр хойнуладып келген Ким-оол болгаш Александра Маныкайлар тескү беш чыл планының доозунчу чылында чүс хойга өнаалтыр 120 хураганны бүрүн доруктургаш, бир хойдан-на 4 килограмм 170 грамм дүүтү кыргаан. Бо дээрге, «Кара-Хаак» совхозтуң малчыннары Маныкайларның төрээн партиязының ам удавас — 1976 чылдың февраль 24-те ажыттынар XXV тоогулуг съездизинге күш-ажылчы бөлүк бөөп турар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үглаашкынныларынары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилеелин совхозтуң хойнуласы боттарының хуралынга чугаалажып көргеш, бо чугула документиин изин-биле деткип, бистиң чурттувустуң көдээ ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдерингге 171,7 миллиард рубльди онгу беш чылдың дургузунда чарыгдаап ыыдыр төлевилеелге айыткынынга чүреткен хамыктардан өөрүп, чөргээрленип турар.

«Кара-Хаак» совхозтуң малчыннары Ким-оол болгаш Александра Маныкай өөрү партияның XVI область конференциязының мал ажылының талазы-биле айыткан чугула сорулгаларын «Шын» солунда көрүп, радио дамчыштыр дыңнаап база изин-биле деткип, моданында шээр малдың кышкы кададын, ажаалдазын улам эрримиттинен болгаш бо чылдың февральда хой ооладашкынынга хынамчалыг белетиемген.

Совхозтуң бо мурнакы хойнулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң онгу беш чылының баштайгы чылында бүгү хойларны мендиг кыш ажыргаш, чаш хураганнарны бүрүн доруктурарын база бир хойдан-на 3,3 килограммдан эвээш эвес дүүтү кыргынарын хүлээнгеш, «Кара-Хаактың» дуржулгалыг хойнуларының бирээзи—Маалы Кидис-оолду социалистиг чарышка ыыгыргаан.

1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш алыдың шынарын бедидер иэзэн Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның чөөкта чаа үнген докталгы ажыл-ишке чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип алырынче Кара-Хаактың малчыннарын улам сөөп киирип турар.

Д. ИРГИТ.

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур

ЧАРЫШ ТУГУН БЕДИК ТУДАР БИС

Чоокта чаа болуп эртиен бүдүрүлге хуралынга республиканың типографиязының ажылчыныкары, инженер-техниктиг ажылдамчыларының болгаш албан-хаанчылары СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1976 чылда бүдүрүлгениң ажылтыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планның чедишпиниң күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыныың дугайында» доктаалын тамыжып, 1975 чылда кылып чорутнан ажылдарын түңнээннер.

Типографияның ажыл-ишчилери эртиен чылын бараан саарыңгазының планын 100,2 хуу күүседип, нуш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн 2,7 хуу улгаттырып, планга үдүр алыр орулгалы 102,2 хуу күүсеткен.

А чаа беш чылдың ава үлганыышкыны — бүдүрүлгениң ажылтыын болгаш продукциниың бедик шынарын чедип алыры. Эртем-техниктиг депшилгени улам сайзырадыры болгаш бар курлавырларны ажыглап тургаш, нуш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн бедидеринче ынчаңгейни үлгадырар үшүрлүг.

Эртиен чылын типография коллективиниң бүгү-ле цехтеринде бригадалар, участоктар, бүдүрүлге планын 100 хуудан кудулаттырыы таварылга эвес. Бо бүгү чедишпиннер ук бүдүрүлгеде социалистиг чарыштың дээштиг организастаттыынганын хереглеп турар. Коммунистиг нуш-ажылдың шалыпчыларының Н. Быкова, Н. Корнилова, И. Пономарева, П. Грабчиким олар беш чыл планын эртиен чылдың февраль, март айларында-ла күүсеткеннер.

СЭКП-ниң XXV съездизинге утмуштур полиграфистер социалистиг чарыштың тугун улам бедик тутпушаан, чаа-чаа хүзээлгелерни ап турарлар. Оон чиңээ: типографияның комсомолчу-ажыктар бригадазының коллективи 1976 чылда планын 110 хуу күүседирин хүзээнгеннер. А парлажчылаар Ю. Коршунов, Р. Заворотная, Г. Залюбовская олар хууда планнарны 105 хуудан кудулаттырбазын, эки шынарлыг продукцинияны бээрин хүлээнишаан, партияның XXV съездизинге утмуштур алган хүзээлгелерин чедишпиннинг күүседирин бүзүреткеннер.

Төскү беш чылдың довузунчу чылында типография ажылдамчыларындан 8 кижи «1975 чылда социалистиг чарыштың тугун улам бедик тутпушаан» деп хөрөң домдектери-биле шаңнатнаан, а үш кижи «Төскү беш чылдың шалыпчылары» деп хүндүлүг атты чедип алганнар.

Бүдүрүп үндүрген продукциязы докгаамал эки шынарлыг болуп келгени дээш В. Гнездюковаңы эш-өөрү «Алдың хөвдүг кижи» дижип, коллективтиң мурнундан аңаа турасиязал бээнти тывысхаан.

Амгы үеде типография коллективи СЭКП-ниң XXV съездизинге утмуштур бедик нуш-ажылчы кедүрүүшкүнүнүг ажыглап, Бүгү-эвилеадиң социалистиг чарыштың телевиделлинде детиип турар. Олар тус-тус бригадаларга, цехтерге, звеноларга эң бедик көргүзүүлерни чедип алыр, социалистиг чарыштың мурнакчыларының, чаартычыларның одуруун өстүрер, оларның арга-дүрүмүлгазын иептеридир дээш бүгү күүнүн салырлар.

В. ГОЛУБКОВ,
республиканың типографиязында партерганизацияның секретары.

КАЗАХ ССР. Караганданың бүдүрүлге маттыжыышкынының коллективи хөмүрдаш назарының болгаш нуш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн улгаттыарының талазы-биле беш чыл планын хуусаадан эртe күүсеткен.

Карагандың шахтёрлары төскү беш чылдың эгезинден тура чуртка 214 миллион тонна оттуглар чүүлдү берген, оон 6,5 миллион тонназы планнан дашкаар болган. Нуш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн беш чыл дургузунда 34 хуу улгадыр дээш планда көрдүңген-даа болза, хөрөң кырында 45 хуу болган.

ЧУРУКТА: Караганда хоорайның 13 дугаарлыг школазының пионерлери ол шахтада коммунист В. Бровкоңнуң баштап турары ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг мурнакчы ээлчээнге социалистиг хүзээлгени хуусаадан эртe доозупкаңы дээш байыр чедирип турары-дыр.

Г. ПОЛОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-мың фотохрониказы).

ТҮҢНЕЛДИИН ЧЕДИП АЛЫР

Тес-Хем райониың ажылчы чонунар депутаттарының Самагалдай кожуу Советиниң ээдчелиг сессиязынга өөрүшкүнүүн 1975 чылда кылган ажылын болгаш 1976 чылда Советтиң планын, бюджединиң хүлээлгежин көргеш. Сессияга илеткел кылган күүскөм дергазы эш. Комбуй-оол болгаш санал берген депутаттар, активтер кодээ Советтиң күүскому эртиен чылын элээн ажылдарны чорудуп, ажыл-агыйларның хол-оол көргүзүглериниң, Советтиң организас-массалыг ажылынга дамдыг эки түңнелдерин чедип алганын домдеглээннер.

Сессияга санал берген депутаттар кол шинчилгейин кодээ Советтиң болгаш ажылчы чонларының хандырып турар өөрүмнажиларының, культура-чырыышкын албан черлериниң хөй-иннити организацияларының ажылында четпестерже болгаш оларны чайгыдыышының арга-дарыынче үлгандырганнар.

Делегат эш Кучгаа болгаш өскелер-даа Культура бажыңының ажылында четпестерни, ылаңгыя кино көргүзүп турар үелерде көруу-чуруумнуң пошкаа шүгүмүдээн. Кезээки сеансыларже урутлар, школалымлар хамаан чоока кирип турар.

Суурнуң садыг четкилериниң ажылында улуг четпестерниң барын депутаттар Маа-Хөө Ондар, Монгуш Эрик-оол олар чаңгыс-биле шүгүмчүлээн. Район бөвүнүң магазинниериниле аъш-чем продуктулары үзүктелип турар, магазиннерде хөй-ле чүве долга аймаа. Үлетпур баранмарының ассортиментиин база эвээш. Ынчангаш чурттакчы чон депутаттарга негелде-хомудаларны киирип турар. Салыгжыларның талазыдан магазиннерни ажыдар, хаар шактарны барымдаалавас таварылгалар бар. Магазиннерниң, столованыың сантехниг байдалы четпес, шында ажылдан турарларның халаттары бедик хирлиг болур. Үстүнде четпестерни чайгыдыр дээш, кодээ Советтиң күүскому райпо башкаев черн-биле кадыг шинтпирлиг хемчегларни алыры чугула.

Көөү Советтиң күүскому улусчу дружина, эш-хүүзүнүң суду, депутаттар болуктерн болгаш өске-даа хөй-иннити организациялары-биле кошкаа харылзаалыг ажылдан турарындан суурда иннитиниң көрүм-чуруумун үрээр чорудтар, арагалашкыны эм-даа бар болуп турар. Ол бүгү ажылчы чонларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга шаптыктан турарын сапал бергеннер демдеглээш, бо талазы-биле чогуур хемчегларни алырын, оон түңнеддиин бедидерин күүскомдан негээннер.

Сессия чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур шиитпирни күлүп алган.

Ч. СҮНДҮЙ.

ШЫНАРНЫ УЛАМ БЕДИДЕР

Хойнуң дүгүн ковудедириңге болгаш оон шынарын экижидериңге үксажыдылга улуг роль ойнап келген. Оон чиңээн змыырал бадыткап турар. СЭКП Төп Комитединиң «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын ковудедиринин кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге төлевиделлинде үксажыдылга ажылын сайзырадырыга үндезилээн, дүгүү болган продукциниың оске-даа хевирлерин бүдүрериң улам ковудедириң айтыкаңы ук ажылдың чүгүлазын хереглеп турар.

Бистиң Тывага мерзивес, америк рамбуле болгаш хойнуң оске-даа үксаалларын экеп өгелээнден бээр чартык чүс чыл чеокшулаан орар. Бо үениң дургузунда үксажыдылга ажылы сайзырап келген. Бо талазы-биле челиишкин бисте чок эвес. Төөрби чылдар үезинде хойдан чаңгыс килограмм хире дүк ап турган болзувусса, ам ол көргүзүү ийи катап өскен. Кызылдың кол үксаажыдылга каттыжыышкынының өскүргөн красноярск, алтай, саратова үксаалыг кожкарлары РСФСР-ге бирги черениң шаннаалын ап турар апаарган.

Тыва АССР-де саратова үксаа — Самагалдайның, красноярск, алтай үксаалар — Чадаабаның болгаш Кызылдың үксажыдылга бүдүрүлге черлериниде райончуттунган. Мындыг ажылдарны чорутканының түңнелинде хойнан кыргыыр дүк ковудедип болгаш оон шынары өскээн. 1975 чылда республиканың күрүнеге дүжлаган дүгүнүң 29 хуузу нарын, 31 хуузу чартык нарын, 31 хуузу чартык болуун дүк болган, а болуун дүк чүүле 6 хуу. Соолгу чылдарда ол нарын мерзивес дүкүү база күрүнеге кирип турар апаргаң бис. Үстүнде демдеглээн 29 хуу нарын дүктүң 4 хуузу мерзивес дүк болуп турар.

Хойнуң үксаазын хөй чылдар дургузунда өскиидиң келген өскүдедишкин халас барбаан. Ынчалза-даа бөттарыыстың ажыл-агыйжы өвес чоруувустуң үвүгүнден күрүнеге кирген дүгүвустуң ортаан ыракта чедир албайн турар бис. Моон чылдагааны—дүктүң шынарының чарызы. Хойнуң ажаалга-чемгердигенниң бапсыразынындан, кыргылданы эки организаставаанындан, хойнуң шын өвес кыргаанындан. дүктү бүгү ыяшкынындан оон сорту кудулап, ортаа ковежеп турар. Бир тонна бирги класстың чартык нарын ак дүгүнүң ортаа 6470 рубль, кара дүк холуна бээр болза—6140 рубль азы 240 рубль ырааналыг. Күрүнениң долгаткан түлгай саарыңга (ГОСТ) айтыш турары болза, бир килограмм ак дүктө үш-дөрт кара дүк турар болза, ол дүктү бора хевээр болгаш бора дүктүң ортаан саналар. Бир килограмм бүдүн дүңке үш-дөрт хылган турар болза, ол дүктү бөлталган дээр. А бир тонна бирги класстың нарын ак дүгүнүң ортаа 6550 рубль, ол-ла дүк бөлталганда 310 рубльдың чогуур ортаалыг чедир төлевес.

Дүктүң шынарын экижидерде зоотехниктиг ажылдарны күштедирер керек. Ол чүл дээрге-ле, хойларны ар-кызынып, ол-чүүгүнүң, назы-харының болгаш үксаазының база классының ааны-биле үлеридир. Оон ынай хойнуң чогуур үезинде кыргыыры чүгүдә. Дүктү дээш кезип, усперяеп, лецуракка бөраң, холуштуруп болбас. Ындыг турбуже, бо бүгү дүрүмнер долузу-биле сагыттымайн турар. Оон ылаңнан республика дүк сатканыңдан чылдың-на он-он мун рубльдың чедир албайн келген.

Дүктүң шынарын бедидерде чүнү-чүнү кылыр үжүрлүг бис? Биригээдер зоотехниктиг негелделарын шыңгыы сагыыр. Шиңде, дүк талазы-биле мергежилдиг түскай артемнигларын белеткээрин ковудедир. Үштеп, СЭКП ТК-ниң партияның XXV съездизинге төлевиделлинге хамаарыштыр шынар дээш демделдиң шыңгыыралыр талазы-биле тайылбыр ажылын кылбартыр.

Х. ЧЫМБА.

Тыва АССР-ниң кодээ ажылагый продуктуларының шынарының болгаш садыг алырының талазы-биле коз инспекторунуң орлакчызы.

ИНЕК КАДАРЧЫЗЫ САРЫГЛАР

Төскү беш чылдың планның онаалдаларын «Шөнпээр» совхозтуң Суг-Кажаа суг-бараан фермазы чедишкинниг күүсеткен. Суг будүрериниң даалгазын дөрт чыл тос айда боттандырган. Бердиңген планнан ажыр 125 тонна сүттүг саггап. Ынчангаш ферма Барыын-Хемчик районда мурнакчы коллективтериниң санынга кирип турар.

Фермаңың ишчилериниң бир деминг, чайыралдыг күш-ажылының ачызында чедишкиннер чедип алдынган. Шлактыя инек кадарчызы суг саалдазын ковудедир дээш беш чыл дургузунда кыымчак ажылданнар.

Фермада улуг кадарчы Дикчит-оол Кылын-оолович Сарыглар төөрби чыл ажыг ажылдап, бо аразында байлак дүржүлгаңы мөөнчеп алган. Суг саалдазы инек кадарчыларындан хамаарыр болганындан чылдың дөрт ажыкээнде ажылы шын хуваан, олардан негелдени күштедирип, ажыктыг сүмелерни хоочун надырчы берип турар.

Чайын изиңде, төрииниң инектерни кана надырары, нажан суггаралары, кыынын рацион бүгүлер чемгерери, кажаанын иштин арыг-силиг, чылыг тургузары, айтыкан шагында агаардадыры дээш инек кадарчызы хижининг ажылы-ла хөй. Ол бүгүнү ферманың йиск кадарчылары Дикчит-оол Кылын-ооловичиниң удуртулгазыбиле эки күүседип, суг саалдазын кудулаттыс дээш кызымак ажылдап турарын ферма эргелекчизи Сарыглар Назын-Байыр мактап чугаалаар.

Фермада кыштаглаашкынның байдалы багай өвес. Инда 200 ажыг инек бар, оон бирээзинге-ле 5 кг саванны, 10 кг силосту, 4 кг чарбаны нөмей берип турар. Суггаралганы эки организастаан.

Фермаңың коллективи онгу беш чылдың бирги кварталында суг будүрериниң болгаш күрүнеге садарының планның онаалдазын күүседир дээш сазыр инектериниң ажаалдз, чемгерилгелиниң кол кичээнгейни салып, кызымак ажылдан турарлар.

Оваашкан ажылын бүгү-ле негелделер бүгүлээр күүседип, ылаңгыя суг саалдазын ковудедир дээш болдумар хемчегларни ап, доктаамал сагыш салып чорууп, амыдыралга төлептиг, хөй-иннитиниң Дикчит-оол Кылын-ооловичиниң удуртулгазыбиле эки күүседип, суг саалдазын кудулаттыс дээш кызымак ажылдан

ЫРАККЫ ЧӨӨН ЧУКТЕ

ЧЕМ БААЗАЗЫ БЫЖЫГЫП ТУРАР

Клевер деп сигенниң «Приморский-44» сорту ийи кезиидеде гектардаш 300 ажыг центнер могаан массаны берип турар. Ол сорттуң ук чернии кодо» ажыл-агайының дуржулга станциназы өстүрүп үүлүргеп. Чаа сорттуң бедик дүжүттүү болгаш соокка быжыы колхозтарның база совхозтарның ниитээгейин хаара түдүп турар. Чаа клеверни бо чылдан эгелээш Приморьеге районнудар.

Сөөлгү чылдарның дургузунда тараалварның, соянық, картофельниң, ногаалварның селекциязы-биле чергедештир. Приморьениң дуржулга станциязынга хөй чылдыг болгаш шимаа-оозар сигнилериниң үрезиниң өстүрер талазы-биле ажыл-ишиниң хемчээли база улгатқан. Клеверден анчыда, тараа башлыг сигеннериниң чаа перспективалыг сорттарын өстүрүп үшдүрээш.

Станция болгаш оон дуржулга — будуулуг ажыл-агайны тоску беш чылдың дургузунда крайның ажыл-агайларынга биргн репродукциялыг үрезиннерни 451 тонналы сатқан— планнаттынгаш-ла чаа катап хөй.

А. ГУЛЯНСКИЙ.

Уссурийск.

МЫРЫҢАЙ ЗЕЯ ДАЛАЙДА

«Зеяның сут кадагалалының зоназында экология системаларының байдалы» деп мөзүг шинчилелдерни Хабаровскиниң биологтары доозган.

Зея далай — чүрттүң чөөн чүгүнде эң улуг кылымал суг кадагалалы. Ол Ыраккы Чөөн чүктө баштайгы гидроэлектростанциязының түдүүнүң девискээрииге тургустунуп келир. Кедергей улуг цйгылакка 90 миллиард кубометр суг кирер. Шинчилээш ол хире кедергей улуг суг кадагалалының бойдуска чедирер салдарының түңелиниде болу бериш болур өскерлиштиниериниң географтыг баш удур тодаргайлаашкының алыры хончуг чүгүлү. Ыланғыя гидрологтуг режимниң кончаар өскерлиири база ол өскерилиишиниң климатка, суттуң дириг амытаннарынга, чер кыбының хөрөзүнүнге, үүшүү аймаанга, чер кыбының будуш байдалынга кандыг салдарны чедирерии тодаргайлаар сорулга эртемделлериниң мурнунда салдынган. Байкал—Амур магистралының таварып эртери чаа Зейск хоорай болгаш чаа суурлар кылымал далайның хөлтеринге тургустунар болганда, ону тодаралыры чүгүлэ болуп турар. Кдээ ажыл-агый он-оо муң гектар үшүп-дүжүттүр чаа черлерни алыр.

Эртем-шинчилел ажылларының түңелиниде баштайгы рекомендацияларны ажылдап кылган, оларны оңгу беш чылда бөттандырар аппар.

ЧАА ЧЕРГЕ ӨСТУРГЕН ӨЛУК АННАР

Камчатка чартык ортулукка өстүрери-биле ындыг-ла үр эвесте эккеп салган ондатрага ам области олук белеткелинге хол чедиринг бирээзин эдеп турар апарган. Ол анчыгаш болдувун амыгырап турттап болуп бүгү-ле суг хөөлбектериниде турумчуп чүрттай бергеп дээрбин аңчылыгның болгаш аң өстүрериниң Бүгү-эвилел эртемшинчилел институдунуң Камчатка салбырының ажылдакчыларының чоруткан шинчилели көргүскен.

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда аңнап тыпкан ондатра кежиниң саны ийи катап өскен.

Аңчылыр девискээрлериниң продуктудуун улгаттырары-биле эртемденнериниң сүмезин ёзугаар чартык ортулукта кушгарның болгаш аңнарның чаа төлөвилерин аппарып салган. Оларның аразында—ворклавр. нуутулер, кушкулдер бар. Эң үнелиг кара ондатрачың баштайгы болууп бо чылын суг хөөлбектериите аппарып салыр. Областтың сонгу чүгүнден бууп, буланны Камчатка хемиңң умунче шилчидер талазы-биле ажылдарны эртемдеп-охотоведтериң дузазы-биле чоруткан турар.

М. ЖИЛИН.
(СЭТА).

Камчатка область.

Айтырыңар, харыылап берээл

ЧАМДЫК ӨСКЕРИЛГЕЛЕР

Күрүнениң социал камгалал талазы-биле хөөлүзүнда чамдык өскерилгелер бар дээр-дир. Ол чаа айтырыгның дугайын сөлүн чамчыштыр тайыбырлап бээрин, Кызыл хоорай чүрттүү пенсионер А. Маады юрист С. А. Дарсаттан дилээн. Самдан Айыжыевичиниң харыызын мында парладывыс.

Ажыл кылыр аргазын түр өскүнгаш, ажылдавайн турган ажылчын азы албан-хаамчы кижиге күрүнениң социал камгалал талазы-биле дузаламчызын тыпсырда, оон ажыл стажын, профзивилел кежигүнүн барымдаалап, эмчи бюллетенин ёзугаар бээри билдингир.

ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1974 чылдың декабрь 13-те үндурген доктаалында ол чурумга чамдык өскерилгелерни киирген. Тодаргайлаарга: 1975 чылдың декабрь 1-ден соңгаар аарып турган кижиниң азыралында 16 хар (өврениичилиг болза 18 хар) чедир назылыг үштен өрү уруг барда, аңаа социал камгалал талазы-биле күрүне дузаламчызым, оон үзүктел чөн ажыл стажын барымдаалавайн, шалыңының 100 хуу, а профзивилел кемигүнү эвесте 50 хуу хөмчээнин ёзугаар төлээр.

Бир эвес мурнунда ажылдап турган черинден дараазында чылдагааннардан үндүртиен таварылгада үстүнде айтыкан чүүл ол ажылдакчыга хамаарышпас. Тодаргайларга:

күш-ажыл керээзинде азы иштики күш-ажыл чурумунуң саазырында айтыкан хүлээгелерни чылдагаан чөкпа үргүлчү күүсетпээн таварылгада;

чылдагаан чөкпа прогул кылганда азы ажылга эзирик келгенде;

хостапгазын казыттырып шиитпиргенде азы ажылдап турган черинден өске черге хөрөзөн эрттирер кылдыр эдип чаазаар ажылга шиитиен судтуң шиитпири нүштүг болганда;

акша азы өртектиг бараанмар надагалап, сайгарып турар ажылдакчыга хамаарышпас администрацияның бүзүрели өскүндүрганда;

кимизидикчи дүлээлгени күүседип тургаш, аморальдыг үүлгедиглер кылганы-биле, ол ажылга артпас апарганда;

профзивилел организациязының негелдезин ёзугаар ажылдан хөстаттырганда;

чагыртырының чурумун азы сагылга-чурум уставын барымдаалап, ажылдан үндүртпенде;

хоойлуда кордунген үүлгедиглер кылгаш, ажылдан үндүртнин таварылгада.

Үстүнде айытнан кижилеө ажылга катап кирген таварылгада, оларга социал камгалал талазы-биле күрүне дузаламчызын ниити чурум ёзугаар төлээр.

Ол ышнаш үстүнде айытнан дөктаал ёзугаар, 1975 чылдың декабрь 1-ден соңгаар ажылдап турар инвалидтер туберкулёзтан аараак, ажыл кылыр аргазын түр өскүнганда, аңаа дузаламчы тыпсыр хуусаазын узатнан.

Шак ындыг дузаламчыны инвалид кижи (туберкулёзтааш инвалид болганындан ажыгда) сегиише чедир азы туберкулёзтаан улурумда тургускан инвалид болуун эде көргүше төлээр. Тайылбыр: улаштыр 10 айдан азы сөөлгү 2 чыл иштинде ниитизи-биле 12 айдан хөй эвес уеде төлээр.

Туберкулёзтан аараак инвалид болган ажылдакчы каданнаан таварылгада, аңаа социал камгалал талазы-биле дузаламчыны улаштыр 4 айдан азы чылда 5 айдан хөй эвес уе иштинде төлээрин чурумчуткан.

Дашпыкыда

ВЕНАДА КАТАП ЭГЕЛЭЭН

ВЕНА. (СЭТА). Тын Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсеглелиишкиннерни кызырар дугайында тугаалажышкынар үзүктелиишкил соонда Венада катап ителээн. Элчелерниг пленарлыг хуралга Польшаның болгаш Канаданың делегацияларының баштынарры чүве тугаалаан.

Хуралдың соолуңде палыта делегацияның баштыны С. Даброва парлалга конференциязы эртиргеп. Тугаалажышкынларның киржикчилериниң мурнуда чугула сорулга — нерииг талазы-биле удур туруштукун онза аймылдыг болуп турар районга шеригниң мөөнгеттиниишкининиң бедик деңгелиң кудуладырыпче утланган тодаргай хемчеглерни ажылдап киллыры салдынып турар деп, ол медеглээн. Европага айыыл чок чоруң болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың чедиишкининг соозугланының соолуңде Европа политиктиг чавырлыышкынының шеөнг чавырлыышкынының хемчеглери-биле немэриниң эргежок чугулазы онза негелделиг болу берген. Хельсинкиге чедип алдынган чедиишкин ол айтырыгны дерек кырынга шиитпирлээрииге бөттүг эге үндезинниери тургускан.

Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-дээ чурттар чугаалажышкынарга чогумчалыг үүнгелерии чедип алырының өйү келген деп санаап, Вена чугаалажышкынарын чугула үжүр-дүзалыг деп көрүп турарын С. Даброва онзадап демдеглээн. Тын Европада күрүнелериниң чепсектиг күштерии болгаш чепсеглелиишкиннерии үш чыл дургузунда 15 хуудан ажыр кызырарының зелгеределгей программазын киргеш, социалистиг чурттар чугаалажышкынарга депшилгелии хандырарынга боттарының тодаргай салыштынын кылган. Оон ангыда, социалистиг чурттар боттарының барыын талакы чугаалажыкчыларының туружун барымдаалап көргеш, салдынган эчис сорулгаже бурунгаардаарыңга мингант алаан каш эгебаитайгы базымнарны боттандырарын база санаадаан.

Совет Эвилели болгаш чугаалажышкынарның киржикчилери социалистиг өске-дээ чурттар бөт-бодуун чөпшээрежиринге, ан турар хүлээгелериин бүрүн деп үнелиг болурунга база кымга-дээ когарал таварыгтырбазыңга үндезилеөн. Тын Европага чепсектиг күштерии болгаш чепсеглелиишкиннерни кызырарының айтырыын шиитпирлээрииң аргазын моөң соңгаар-дээ кызымак болгаш быжыг-турушгуг дилеп тывар болан турар. Бир эвес барыын талакы күрүнелер-дээ күшеннишкиннерни өлче үрламдырар чүве болза, чугаалажышкынар бо үе-чадаа безин бүрүзүлдээр болур.

ХЕМЧЕГЛЕР АЛЫРЫН НЕГЕП ТУРАР

ЛИССАБОН. (СЭТА). Белергей барыын үзелиг идегеттер үжүр-дүзүк үүлгединиккиннерии Португалияның хөй-хөй районнарында кара тураазында тургулчулеп турар. Чүрттүн сонгу чүгүнде улуг эвес Брага хоорайга чангыс дүне-ле улай-улай алды частыышкын болган, профзивилел организациларының база чөөн үзелиг партиядарның бажын-балгазынга цыма улуг когаралды таварышгырган.

Ол-ла дүне испан кызыгаар чанында Ковилья хоорайга үк черде чөөн үзелиг партиялар комптеттерииге болгаш өскелаа депшилгелиг организацияларга хамааржыл турар элээн шеригиер ыяыр, барын-ла 15 чылдың аар-бөргө демиселивиң түңелиниде МПЛА-ның чаалап алганы, Анголаның хамаарышпас черуун чок кылыр, ол чүртту империализмниң болгаш расистерииң чагырган чери болдурар дээш «чаңнык» дайынын эгелээн.

Бодунуң черии болгаш хөстапгазын, хамаарышпас черуун болгаш түскай догуннаашкынының, дең эргезин болгаш депшиягени камгалап турар ангола патриоттарга Куба эп-сеткил наттыштырылгазының дузазын көргүзүп турар, оларга боттарының политиктиг болгаш материалдыг детжимчезин Совет Эвилели, бүгү делегейниң революстуг, антиимпериалистиг, антирасистиг, антиколониалистиг, депшилгелиг болгаш социалистиг нүштери көргүзүп турар.

Анголаның оңгулары ёзулуг идеологтуг болгаш политиктиг туруштарны тодаргайлап турао дээн сонгу айтыкан. Империализмге болгаш расизмге, колониализм болгаш неомолониализмге шынап-ла удур туружуп турар ындыг кижилер өкүнүң бир талазында туруп турар. А өкүнүң өске талазында — империализм болгаш расизм, оларның өнзэргенчилери болгаш чалчалары, оларның ходелдээи болгаш эвилелчилери туруп турар.

Боттарын революстуглар болгаш социалистер бис деп санап турар кыдат удуртукчулар америк империалистериниң болгаш мурнуу-африка расистериниң талазында туружуп, база Анголаның увузунга удур аддар чөн болгаш чүдеи-бужнар дайынны чорудуп турар ТРЭ-ниң агентилери-биле болгаш Мурнуу-Африка Республиканың расистери-биле ажыы-биле харылзажып турарын кончаар тайылбырлаарыл? деп «Гранма» айтырып турар. Роберто, Савимби деп кымнарыл база оларның сандарадыкчы шинчээшинии деп чүл дээрзин олар билбейн барганының азы Анголаның хамаарышпас черуунуң болгаш түскай догуннаашкынының дайзыннарын чепсеглээрииге Кэттышкан Штаттар миллион-миллион долларны чарыгдап турар дээрзин олар билбейн барганының ужамындан болган таварыяга алдагдаа-дыр деп тайылбырлап бөлбээ.

Ангола улустуң дайзынының лагерьлеринде кыдат шериг чөвүлекчилериниң бар турар чоруу — ол дээрге хамаарыяга чөн факт эвес болгаш душ болган таварыяга эвес.

Ангола Улус Республикага удур агрессияга АКШ-тың, Мурнуу-Африка Республиканың болгаш Кыдаттың суучээзин чүгле марксизм-ленинизмге удурлажышнаак маөнсчи идеологиянын болгаш политиканың түңнели кылдыр тайылбырлап болур деп «Гранма» онзалап демдеглеп турар.

Америк империалистериниң Кубага нүтүзүнү аңгылаашкынга бодунуң садыг политиканың ажылдап кылаиы декологизастаашкынының принциптерии ёзугаар Алжирниң туружун белгелиир» ол бижикте айытнан.

«Барыын Сахарада байдалды чигумчалыг кылыр шиитпирлээр чоруулу чедип алырынга» деткимче кылырын Х. Бумедьен кава-дээ каттышпайн турар чурттарны кыйгырган. Сахараның бот-тодаредылга кылыр эргезин хүндүлээр талазы-биле боттарынга мурнунда алган хүлээгелерии Мароко биле Мавританиянын үрээнин ол бижикте айытнан.

Х. Бумедьен аңаа Сирияның премьер-министрииң орлакчызы, САР-ның президентиниң түскай төлөөлекчизи Мухаммед Хайдар болгаш САР-ның Чепсектиг Күштериниң Кол штабының начальныгы Хикмат ал-Шехаба-биле ужурашкан. Олар Барыын Сахарада байдалдың дугайын чугаалажышкынар. АУДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң даргазы ол ышкаш бо айтырыг талазыңа өнзэргенчилер, ол чүртту империализмниң болгаш расизмниң чагырган чери болдурар дээш «чаңнык» дайынын эгелээн.

Бодунуң черии болгаш хөстапгазын, хамаарышпас черуун болгаш түскай догуннаашкынының, дең эргезин болгаш депшиягени камгалап турар ангола патриоттарга Куба эп-сеткил наттыштырылгазының дузазын көргүзүп турар, оларга боттарының политиктиг болгаш материалдыг детжимчезин Совет Эвилели, бүгү делегейниң революстуг, антиимпериалистиг, антирасистиг, антиколониалистиг, депшилгелиг болгаш социалистиг нүштери көргүзүп турар.

Анголаның оңгулары ёзулуг идеологтуг болгаш политиктиг туруштарны тодаргайлап турао дээн сонгу айтыкан. Империализмге болгаш расизмге, колониализм болгаш неомолониализмге шынап-ла удур туружуп турар ындыг кижилер өкүнүң бир талазында туруп турар. А өкүнүң өске талазында — империализм болгаш расизм, оларның өнзэргенчилери болгаш чалчалары, оларның ходелдээи болгаш эвилелчилери туруп турар.

Боттарын революстуглар болгаш социалистер бис деп санап турар кыдат удуртукчулар америк империалистериниң болгаш мурнуу-африка расистериниң талазында туружуп, база Анголаның увузунга удур аддар чөн болгаш чүдеи-бужнар дайынны чорудуп турар ТРЭ-ниң агентилери-биле болгаш Мурнуу-Африка Республиканың расистери-биле ажыы-биле харылзажып турарын кончаар тайылбырлаарыл? деп «Гранма» онзалап демдеглеп турар.

Америк империалистериниң Кубага нүтүзүнү аңгылаашкынга бодунуң садыг политиканың ажылдап кылаиы декологизастаашкынының принциптерии ёзугаар Алжирниң туружун белгелиир» ол бижикте айытнан.

«Барыын Сахарада байдалды чигумчалыг кылыр шиитпирлээр чоруулу чедип алырынга» деткимче кылырын Х. Бумедьен кава-дээ каттышпайн турар чурттарны кыйгырган. Сахараның бот-тодаредылга кылыр эргезин хүндүлээр талазы-биле боттарынга мурнунда алган хүлээгелерии Мароко биле Мавританиянын үрээнин ол бижикте айытнан.

Х. Бумедьен аңаа Сирияның премьер-министрииң орлакчызы, САР-ның президентиниң түскай төлөөлекчизи Мухаммед Хайдар болгаш САР-ның Чепсектиг Күштериниң Кол штабының начальныгы Хикмат ал-Шехаба-биле ужурашкан. Олар Барыын Сахарада байдалдың дугайын чугаалажышкынар. АУДР-ниң Революстуг Чөвүлелиниң даргазы ол ышкаш бо айтырыг талазыңа өнзэргенчилер, ол чүртту империализмниң болгаш расизмниң чагырган чери болдурар дээш «чаңнык» дайынын эгелээн.

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттар хөгжүн орар чурттар-биле бот-бодунга дамыгыг үндезинге экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзаалларыны калбартып база быжыглавышаан, оларның национал экономиказын хөгжүдеринге, эртем-техниктиг күүзүн остүрериие идиги бедип турар. Оларның дузазы-биле Азиның, Африканың, Латин Американың чурттарынга 17 дээди өөредилге черлерии база ортумак түскай өөредилге черлерии. 100 дире өөредилге төптерии болгаш профессионал-техниктиг училищелерии түдүп тургускан болгаш дээн. Дээди болгаш түскай ортумак эртемии социалистиг чурттарга чедип ав турар специалистериниң саны-дээ хөгжүн орар чурттарда өзүп турар. Ол чурттарның национал кадрларны бөдетаэрииге дузалажы коргузериие хереглээр стипендиа фондузун ЭДЧ-ниң XXVII сессиязы тургускан. Аныяк хамаарышпас күрүнелерден келген 300 оолдар болгаш кыстар 1975 чылда ол фондуну алыглаан.

ЧУРУКТА: центр хоорай Ясберенде энергетиканың профессионал-техниктиг училищезинде аджир студентилер метрология лабораториязында. Аныяк африка республикадан келген 50 аныяк специалист үлетпүрге ажылдарны-биле электриктиң мергежилии ында чедип ав турар.

МТИ-ПМА-ның фотозу.

ДҮРГЕН ШИИТПИРЛЭЭР ДЭЭШ

НИКОЗИЯ. (СЭТА). Киприн күш-ажылчы улуузунун Депшилгелиг партиязының (АКЭЛ) Төп Комитединиң болгаш Төп контроль комиссиязының онза пленуму аңаа болган. Грек таланың киргеш Киприн иштики айтырыг талазы-биле чугаалажышкынарын болгаш саналдарын ол партиянын кайчаар көрүп турарын айытнан Политбюронун документизин пленум чаптыс үн-биле бадылаан деп тускай дааннытнан.

Киприн Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Национал Чөвүдээниң ооватэ чаа болгаш каттышкан хуралынга президент Макариостун киргеш саналынга долузу-биле каттышын туварын пленум база ылеретпеп. Ол хуралга общинадар аразынга чугаалажышкынарны кылырының дугайын чугаалашкан.

АКЭЛ-дин чиигине секретары Э. Папаиоанну пленумга чүве чугаалаан. Киприде амгы байдал кипр улустуң—грекгерии болгаш туратерии-даа эрге-ажыктарынга таарышпае боон турарын айытнан. Киприи ийи бөлүк кылыр чарар болгаш ону НАТО-нуң эң-не агрессиян болуктериниң турар черии кылыр хүүдүлерин бүрөк турар шуут-ла империалистиг эрге-ажыктарга бо ортулукта билдинмес байлал таарыган турарын АКЭЛ-дин чиигине секретары демдеглээн.

Ам болур дээш чугаалажышкынарның шиитпирлээр ужур-дузазын демдеглээн, ол партияның талазындан бүгү чүүлдерни чугаалажышкынар чеднишкининг болзуу дээш кылыр аварын мелеглээн.

Январь 1— Кубаның хосталгапының хүнү—Куба революцияның тинлээн хүнү.

Кубаның пайысылалы Гавана. **Г. ПЕТРОВТУҢ фотозу.** (СЭТА-ның фотохрониказы).

ДАГЫН СЕГИРЖИП АЛЫЫШКЫННАР

АЛЖИР. (СЭТА). Алжирниң Алжери Пресс Сервис (АПС) информацияның агентилела Барыын Сахарада Амгала деп черде алжир болгаш марокко шеригиериин аразында чепсектиг сегиржип алышкынарның катап эгелээнин январь 29-та дыңнаткан.

Алжир таланың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, Марокконуң самолёттары Дахла хоорайның девискээринде турар Сахараан дээш кижилерниң үш лагерин бомбалаан.

Алжирниң Революстуг Чөвүделиниң даргазы Х. Бумедьен эдээп каш чүрттарже чоруткан биижикте «Барыын Сахарага агрессиялап кагыгдаан кижилерге чоруткан эгип-чем болгаш ам алгаш бар чорааи алжир шеригниң кезээниң колонналарынче Марокконуң шеригелери январь 27-де кара өжетээр халдаашкыны кылганыны мелеглээн.

«КНО-нуң, АЧО-нуң болгаш каиа-дээ каттышпас чүрттар-

ЭКИЖИЛГЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливанда байдал шилыпкыны-биле чогумчалыг болоп кел чыдар. Дээди шериг комитеди хоорайның топ районнарында, оон садыг болгаш порт девискээрииге корум-чурумну контрольдарын ливан армиязының холунга шилчидип бээр тугайында шиитпир үүлээп алган. Соолгу үеге чедир ол районнарның чамдыктары Палестинаның хосталга армиязының болгаш Национал-патриоттуг күштериниң отрядтарының каттышкан күштериниң контролюнуң адазанга турган. «Чүрттүң бүгү девискээрииге шеглээшкининг боон, элээп каш улуг эвес удур-дедир аткылажышкынардан ыңгыда, хөлөг-дээ таварыятадар болбаанын дээди шериг комитединиң дынадыышкы эйытнан.

Министрлер кабинеди соолгу ийи неделада баштайгы удаа чыылгаш, бүгү ажылчынарны болгаш албан-хаамчыларны ажылче үнерии кыйгырган. Понедельниктен эгелээш шкоалар ажыттынар. Чеисектиг сегиржип алышкынар үезинде даштыкыже үнген ливанар чүртүүче хойу-биле эвп кээп турар апарган.

«Политиктиг, экономиктиг болгаш социал реформаларның принциптерии тодаратқан чаа национал пактыны удаас парлаар аппарын премьер-министр Р. Карме чарлаан.

Эжелекчилерниң үүлгедиглери

БЕЙРУТ. (СЭТА). Эжелеттирген девискээрлерге — Иордан хемниң барыын талазы эрвииге болгаш Газаның секторунга — 1975 чылдың дургузунда эрге-чагыргаларның хемчеглериие удуралганы дээш 6 муң хире палестиннерни туда хоругдаанын Израильдиң эжелеп эрге-чагыргалары шын деп хүлээп көрген. Чоокшу эрткен күнниерде Иерусалимге патриоттарның ортуузунга чаа тудуп хорутлаатқыныарны база кылган.

Чедиерии болгаш чүрттарга ораи-турлаан эжелеп алыр база санын 14 чедиреринг адаанап турар сионисчи суурларны аңаа тургузар соруига-биле, Газа секторуи болгаш Негевтиң эзеииниг ховузуи киришкер, Синаң чартык ортулуктуң элээп катап районнарындан палестиннерии база араб-бодуннарны ундур сывырарын сионисчи шериг администрациязы планнап турар.

Чүдек-бужар эвилелдежилге

ГАВАНА. (СЭТА). Анголада болуушкуннар улустарның хамаарышпас чоруунуң, түскай догуннаашкынының, дең эргезиниң болгаш депшилгезиниң каргыштыг дайзыннары-биле маөнстерниң чүдек-бужар эвилелдежилгезин делегейге тодаргай көргүскен деп, Кубаның КП ТК-зының органы «Гранма» сөлүн «Анголада болуушкуннар-биле холбаштыр» деп эгелиг мурнуну чүүлүнде бижип турар.

Ангола Улус Республикага болгаш оок улузунга удур чүдеи-бужар эвилелге империализм, мурнуу-африка расисчи ёзу-чурум болгаш маөнзм каттыжып алган деп сөлүн онзалап демдеглээн. Робертонуң болгаш Савимбиниң дээрбечилери, ТРЭ-ниң агентилери база Мурнуу-Африка Республиканың чалчачылары америк болгаш кыдат боо-чепсектер-биле эмгелдарны өлүрүп турар. Кыдат шеригларниң ветреткеии заир солдаттар болгаш Робертонуң дээрбечилери база

УЛУСЧУ ЧОГААДЫЛГА ФЕСТИВАЛЫ ЧОРУП ТУР

КӨӨРГЕ СОЛУН, ДЫҢНААРГА ТААЛАНЧЫГ

Тоску беш чылдың «хэйраазы»—Хандагайты суурнуң Культура бажыңы. Кижи олурар хос сандай-даа чок, улус шагда-ла олурулкан. Бо дээрге районнуң бот-тывынгыр ураа чүүл көрүүлезиниң концерттерин көөр дээш келген улустур.

— Кайы чер баштай эгелээрдир?

— Саглыжылар...

Көрүкчүдер ыңдыг янзылыг айтырыг салып, фестивальдың эгелээрин четтикпейн манап ордулар.

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкиниг күүседткен, онгу беш чылче хайнышкынныг киирипкел ажыл-ишчилерниң ураа чүүлге хандыкшылын эскерип, оларның ураа-чечен, утка талазыбыле ханы күүседиглерин кым черле сонуургавас боор.

Тус-тус коллективтерниң күш-ажылчы чедимшкиннериниң дугайын СЭКП Өвүр район комунуң секретары Донгак Тапгай-оол көрүкчүдерге тодаргай чугаалаашаа, ураа чүүл көрүүлезиниң эгелээнин чаваан.

Ук көрүүлеви «Кызыл туң» колхозтуң бот-тывынгыр ураа чүүл коллективи эгелээн. Ол коллективтиң киржикчилери Ленин, партия дугайында ыяшти ырларны күүседирее, аздыш часкаашкыны диңмиреп турган. Ол чүл дээрге оларның көрүүлеге эки белеткеенгенин дорваана хереглээн.

Колхозтуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың доозукчу чылында бүгай эвес түңнелдерни чедип алганын, моон соцгазргы соруглаларын, мурнакчы саанчы, кадарчы, чолаачыларның барын боттарының шүдүк ырларынга база илереткеннер. Черле ынчаш оларның концертиниң программазының тургузуу национал хевирлиг болуп, социалистиг ужур-утказыг, интернационалчы хөөнер-биле долдунганын жюри демдеглээн.

Ылаңгыя көдээ клуб баяжизи М. Борбаанды болгаш Б. Сзая олар композитор Р. Кенденбильдиң Э. Трефиловтуң созүүге бижээни «Оюмаа» деп ырызын бүгай эвес күүседкеннер.

— Кайызының-даа күүселдези эки эрлер-дир. Черле тас ырлаштылар— дээн чугаа залга дыңналды-даа.

Шүлүкчү В. Саган-оолдуң «Хуула бээр болган болза...» деп шүлүүн Л. Чимит-Доржуңуң аянныг номчаакыны. Л. Саттың «Эргим аваң характеры» деп ырны таалынчыг ырлааның көрүкчүлер аныш часкаашкыны-биле уткуп, сценаже катап-катап чалап турганнар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң бот-тывынгыр ураа чүүл коллективи бо көрүлдеге база бүгай эвес белеткеенгенин жюри демдеглээн. Ылаңгыя Солчур ортумак школазының башкыларының мында идепкейлиг киришкени—көдээ интеллигенциянның чон ортузунга культурамассалыг ажылды чогуур деңгелге тургузар дээш, боттарының чогаадыкчы үлүг-хуузун киирип турарының тодаргай херечизин. Ол школаның башкызы М. Эрес-оол бодунуң чогаатканы «Партиямга» деп шүлүүн эки номчуп күүсеткеш, демдеглеткел. Ол шүлүктүң бир одуруу бо:

Коммунизм—келир өйже
Хоор чонну аппар чоруур.
Башкы Ленин тургусканы
Башкарыкчы партия.

«Торгалыг» совхозтан бо көрүлдеге ийи коллектив киришкен: Чаа-Суур салбыры болгаш «Торгалыг» совхозта көдээ Культура бажыңы. Олар көрүлдеге ийи аңгы концерттиг киришпишаан, бот-тывынгыр ураа чүүлге оон-биле улуг сонуургалдымны көргүскенин жюри демдеглээн.

Районнуң ураа чүүл көрүлдезинге 181 кижи киришкен. Олар янзы-бүрү иергежилдиң кижилерби. Каш кижиге сестен берилгээн.

Сертей Донгак:—Мен «Торгалыг» совхозта чолаачылап турар мен. Ырларымга ынак мен. Ынчангаш бот-тывынгыр ураа чүүл бөлүмүнге киржип кедим. Бо таварылгада «Кадыг чорза» деп ырны күүсеттим.

Ооржак Күр-Седи: — Мен «Кызыл тук» колхозта школдала башкылап турар мен. Бо көрүлдеге «Бай-ла Тэйгам» деп ырны күүсеттим. Ол ырны күүседиринге черле ынак кижи мен. Концерттерге моон соңгаар-даа киржир мен.

София Доржу: — Торгалыгның Чаа-Суурда библиотекарылап турар мен. Бот-тывынгыр ураа чүүл бөлүмүнүге шагдан бээр-ле киржип келдим. Ырдаа, шүлүк-даа күүсеткилээр мен. Моон соңгаар-даа уламныдаар мен.

Киржикчилерниң чугааларындан оларның бот-тывынгыр ураа чүүлге хандыкшылдыы тодазы-биле илереп келир-дир.

Көрүлдениң түңнелинде бирги черни Саглының көдээ клубунуң, йиги черни Хандагайтының Культура бажыңының бот-тывынгыр коллективтери чедип алган.

Район көрүлдезинге киришкеи концерттериң чамдык ниити четпестерин оргкомитет айыткан. Бир-де дугаарында улустарның найыралының темазынга литература хөгжүмүүт композиция барык-ла чок болган. Ол ышкаш совет патриотизм болгаш интернационализм темазынче ам-даа хынылаар болза эки. Оон-биле кады совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарынга тураскаатпак көргүзүүлериң моон соңгаар программаларга киирее чогуур.

Шиилериниң рольдарынга күүседикчилерни шын шилип алыр талазы-биле шин коллективтеринге жюри чамдык сүмелерни каткан. Жаңрлар айыбиле күүседелерде чамдык четпестер талазы-биле сүмелер жюри кежигүнниниң талазындан бердингеен.

К. САТ.

Революсчу алдарның музейи

Москва. Большевик кудумчузу. ССРЭ-ниң Төп Революция музейиниң салбыры «Красная Пресня» деп төөгү-революция музейи мында, 1905—1907 чылдарның революциязының тураскаадыг болуушкынарының районунда ажыттынган.

Чүс-чүс ховар чүүлдер — фотографиялар, документтилер, карталар, ажылчым-дружининктерниң бүо-чепсээ болган эске-даа делгелгелер—хаанның шеригжилеринге удур баррикадаларга большевиктерниң удуртулгазы-биле маадырлыг тулчуп турган пресня пролетарийлериң эрес-маадырлыг чоруктарының дугайын чугаалап турар.

Россияга башгайгы революциниң эң-не шинтпирлиг бо-луушкунун—Москвага болган Декабрьның чепсектиг тура халышкынын көргүзүп турар материалдар делгелгеде улуг черни эзэлээн. Делгелгелерде — 1905 чылдың декабрьда Пресняга тулчуушкуннарның планы, тура халышкынарның киржикчилериниң портреттери, ажылчыннарның боттарының кылып алган боозу, мичаардалгы хүннериниң болуушкуннарынга тураскаатканы солуннарының үндүрүлгелери.

«1905 чылдың революциязы чуруула ураа чүүлүнде» деп бажыңның аллеязы кадында турускан делгеле улуг сонуургалды болдуруп турар. Орус ураа чүүлүнүң сураглыг мастерлериниң, оон иштинде И. Репиниң, В. Полевовтуң, С. Коненковтуң күүсеткеен полотнонарны болгаш скульптурларыны-да делгеп көргүскен.

Музейниң делгелгелерни моон соңгаар удам-на калбартаан турар. Шаанда Москвамның хожудаткай кызыг-булуңу турган ол черни амгы үеэнге сайзырангай индустриялыг болган оон-он артем база культура-чыры-дымшкын албан черлериг чаагайыттырган район болдуртан краснопресненчилериниң алдарлыг ажыл-херектериниге тураскаатканы дыка хөй чаа делгелгелерни келгеп киживер көөр.

ЧУРУКТА: Москвамның «Красная Пресня» деп төөгү-революция музейиниң алдарымның бирээзинде.

Р. ДЕНИСОВТУҢ фотозу.

ФЕВРАЛЬДА

ПН	2	9	16	23	
ВТ	3	10	17	24	
СР	4	11	18	25	
ЧТ	5	12	19	26	
ПТ	6	13	20	27	
СБ	7	14	21	28	
ВС	1	8	15	22	29

ЧАА КИНОЛАР

Совет инженер, генерал Дмитрий Михайлович Карбышевтиң ады бүгү дешилгелиг кижи торелгетенге эргим. 1917 чылда Октябрь революциязы тиилээн соон дарый үжеп чеди харлыг подполковник Карбышев совет эрге-чагырганың талазынче шилчээн. Ол болупкы шериг кампалалдарының талазы-биле бүгү биляя, дуржулгазын, таланчыгын Төрээн чуртунга, оон чепсектиг күштерингэ барааллаткан. Карбышевтиң дайын чорудулгазының үезинде кампалал тудуглар дугайында номнары делегейге сураглаан турган. 1941 чылда алдан харлыг генерал-лейтенант Карбышев балыглаткаш, фашистерге туттурган. 1945 чылдың февральга чедир он бир аңгы концлагерьлерге хоруглалып келген. Ол фашистерге дерааган-биле шагжыладып өлүрткүже чедир коммунистиг идеаларга, бодунуң чонунга, Төрээн чуртунга шынчы боон артыкан. Фашистерниң кандыгдаа эрий-шаажызы, иңгүллээшкини оон тура-соруун сын, бодунуң үзелдериниге бердингеенин өскертпин шыдаваан. Болупкы үлстери-биле ол өскелерни сорук киирип, демиселче көдүрүп чораан коммунист, хамааты, солдат болгал эртемден. Чонунуң алдарлыг оглу Д. Карбышевтиң фашизм-биле демиселинин, туттурууушкун чылдарының кадыг-бергеевии ажыл-эртенинің дугайын «Төрээн чуртунуң солдады» деп фильм төөгүп турар.

Карбышевти Германияның инженер шеригленириниң командилакчызы фон Раубен концлагерьден үндүргеш, конструктор бюрозунга эккээр. Ында фашистерниң эжелеп алган чурттарындан туттурган инженерлер ажылдап турар. Грек, француз, италь болгаш өскедээ чурттардан эккелген инженерлерин эдап, чүнү кылып турарын Карбышевке тайылбырлаарга, ол:

— Бо бүгүнү меңээ чүге чугаалап турарыңар ол?—деп удур айтырар.

Фон Раубен Гиммлерге «Карбышев дээрге делегейде чок дээш эртемден. Жуков, Рокоссовский, Конев, Ватутин болгаш өске-даа совет командилакчылар шериг академияларынга оон өөренген. Мажиноның, Энгфевдтиң камгалал шугумнарының дугайында Карбышевтиң лекцияларын герман шеритиң кол штабында номчуп турар. Карбышевтиң билии, дуржулгазы биске, немец камгалал тудукчуларынга, авжок ажыктыг болуур» — деп тайылбырлап тургаш, хостадып алган. Оон ол болалын Карбышев удаваанда билип каапкан. «Красная Звезда» солуң Карбышевти өскерилгеп деп бижип, Гиммлер-биле кады тыртыргаш чүүлүн база павлаан деп чугаалап, ыяшты «солуңнуң» корпусуп, оны Төрээн чуртунга өскерликчи деп санап турар деп билиндиргеш Раубен оралдаар.

Свердловскиже орукка дайынның шагда эрткен хүннериниң дугайында сактыышкыларар Рожновту долгандыр турар амыдыралдан чартыктырар...

«Хаяадан хаяга чедир» деп кинофильмни «Мосфильм» студиягга Гавриил Елизаров тургускан. Кинода кол рольдарны Николай Пастухов, Любовь Соколова, Евгения Сабельникова, Олег Хабалов олар ойнаан.

Өзүп орар салгалды канчаар кижилеп берээ, ёзулуг башкы кижи хандыр шынарлыг болурул дээн чижектиг айтырыгларны М. Горький аттыг студияның үндүргени «Оңу эртпээн бис» деп кинозунда көдүргеп.

Практикалап келген студент Лена тур кала класс удуртукчузу апаар Класстың эң чурум чогу Митя Красиковтуң бажыныңда байдалы-биле таныжар дээш чеде бээр. Митяның ачазы Александр Павлович район архитектору, авазы тудуг инженери. Оларның ажылы-ла хөй. Оглунче кичээнгей салбайн турар. Ынчангаш Лена ада-иеге Митяның кижизиглиргезин школаже чаа каапторга хоржок деп чүвени билиндирерин ораалдажыр. Чугаа кезинде Лена ханала чурукче көргеш:

— Бо кымыл?—деп, Митяның ачазындан айтырар.

— Силер билбес силер бе? Силерниң-биле чугаалашкан ажыыл бар бе? Көрүп көрем, Нина, институттар ам кандыг башкылар белеткеп турар апаргэн-дыр?! Он дээрге бистиң үезиниң алдарлыг дээн архитектору Корбюзье-дир!—деп шыжыгып харылаар.

Лена улаштыр:

— Митяның кырган-ачазы бар бе?—деп айтырар.

— Чок. Ол дайын үезинде өлген. Чүл ынчаш?—деп Александр Павлович удур айтырар.

— Ачаа-ла болалым-дыр. Амгы хоорай тудуунун, оон архитектурлуг күүседелериниң талазы-биле алдарлаан Корбюзьениң бир эвес баштай бо ханзга Митяның кырган-ачазының, оон соонда оон бодунуң Корбюзьениң чуруун азып каан болза ажыннас ийик—деп. Ленаның харыызы Митяның ачазының чамдык талазы-биле аскаа турарын сойгалаар.

Кинону режиссёр Илья Фрез тургускан.

«Мосфильм» студияга Олег Бондаревтиң тургусканы «Маринга азмаатар» деп фильм кем-кереек үүлгедикчаан чораан аныяк кижиниң күш-ажылчы шынчы оруже ачы-тыны-биле холбашкан бергелерин эртип чораан шилчээнин, орта ханы ынакшылдың салдарын төөгүп турар.

«Петр Мартынович, оон улуг ажыдыралының чылдары» деп фильмни сураглыг совет киноактёр Петр Алейниковка турускаткан.

Тураскаадыг болгаш демдеглелдиг хүннер

3—Он чыл бурунгаар (1966) «Луна-9» деп совет автоматтыг станция Ай кырынга баштайгы хонуушкунну кылган. Ол Ай кырының хевирин телевизиорга дамчыткан.

7—Латви ССР-ниң Эртемнер академиязының тургустунганындан бээр 30 чылы.

Совет авиаконструктор О. К. Антоновтуң (1966) 70 харлаары.

10—Грузин ССР-ниң Эртемнер академиязының тургустунганындан бээр 35 чылы.

14—СЭКП-ниң XX съездизининиң ажыттынган (1956) хүнүнден бээр 20 чылы.

15—Татар совет шүлүкчү, Совет Эвилелиниң Маадыры Муса Джалильдиң (1906—1944) төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чылы.

17—Совет шүлүкчү А. Л. Бартонуң (1906) 70 харлаары.

20—Венгр болгаш делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкинниниң көскү ахыйдакчызы Бела Куниң (1886—1938) төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылы.

21—Совет чурукчу, график Е. А. Кибриктиң (1906) 70 харлаары.

Совет чурукку П. П. Кончаловскийниң (1876—1956) төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылы.

23—Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай флодунуң хүнү.

24—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизин ажыттынар.

25—Грузияга совет эрге-чагыргалы тургускан хүнүнден бээр 55 чылы.

26—Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажылдакчызы А. А. Ждановтуң (1896—1948) төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чылы.

27—Совет Эвилели-биле Моол Арат Республиканың аразында найырал болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында Керээге (1946) ат салганындан бээр 30 чыл болганы. Керээни 1966 чылда узаткан.

29—Литваның Коммунистиг партизаннының үндезилекчилериниң болгаш удуртукчуларының бирээзи Каролис Пожеланың (1896—1926) төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чылы.

Хүн, Ай болгаш планеталар

Айның эгезинде хүн 8 шак ажып турда үнер, кежээкиниң 5 шакта ажар. Хүн дуртунуң узуну 8 шак 40 минута хире. Айның тончүзүнде хүн 7 шак ажып турда үнер, кежээкиниң 6 шакта ажар. Хүн дуртунуң узуну 10 шак 40 минута чедер.

Айның хонуктары календарь хонуктары-биле колдуунда дүүжүп турар.

Кежээ даргинин мурнуу-барының талазында Юпитер чайнап турар, оон солагай талада бедикте кызылчымаар Марстыг, Рак болгаш Близнецы сылдыс бөлүглелдериниң кыызгаарында Сатурнуну көрүп болур. Эртенги хала читкелекте Венераны, а айның ортан үезинде оон чоогунда Меркурийни хайтаараш болур. Ай февраль 5—6 үезинде Юпитерини, 10-та—Марстыг, 13-те —Сатурнуну, 27-де Венера биле Меркурийни чоогу-биле эртер.

Февраль ай 29 хонуктуг. Ынчангаш 1976 чыл 365 эвес, а 366 хонуктуг, артык хонуктуг чыл. Дараазындагы ыңдыг чылдар 1980, 1984 чылдарда болур.

СПОРТЧУ МАРГЫЛДААЛАР

Бо ай спортчу маргылдаалар-биле кончуг байлак. Бирле дугаарында айтып каар үүгү— февральның 4-те Австрияда Инсбрук хоорайга XXII ныңшы делегей Олимпиадазының байырлыг ажыдыышкынын болур. Анаа Совет Эвилелиниң шилиндек командазының спортчулары — хазакчылар, хоккейжилер, фигуристер болгаш спорттуң эске-даа хевирлериниң талаэлекчилери киржир, бистиң чүртүвүстүң спортчу ядын камгалаар. Ынчангаш бүгү делегейниң чону ол улуг болуушкунну четтикпейн манап турар.

Бистиң республикага февраль айда база олээн хөй маргылдаалар болур. Ам оларның кол-колуу-биле танышып көрээликер. Хакка республиканың комсомол-профэвилелиниң түңнел кросзу бо айның 19—22 хүннеринде «Тайга» станциязынга болур. Ол маргылдаага тиилекчи болган хаакчылар марттың 4—9-та Мурманскиге болур чарлыка киржирлер.

Школачыларның аразында чыл бүрүде чаңчыл болган эртип турар «Аргыглыг мячиктин» планнаы дээш мячиктиг хоккейге республика маргылдаазы февральдың тончүзүнде болуп эртер. Хостуг хүрешке олээди оолдарның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги черни дээш ужуражылгазы бо айның 7—8-те Кызылга болур. Ол-ла ниитилелиниң хостуг хүрешке улуг улус аразынга бирги черни дээш маргылдаазы февральдың 21—22 де болур.

БИСТИҢ ААЛЧЫЛАРЫВЫС

Чоокта чаа «Тываның аныяктары» солуңнуң бөлүк ажылдакчылары Чөөн-Хемчик районда «Сут-Хөл» совхозтуң ажыл-ишчилериге чорваан. Совхозтуң Культура бажыңының хүрээлээр залын номчукчулар долдур олурупкан. Сут-Аксы ортумак школаның башкызы, солуңнуң идепкейлиг бижикчизи Ондар Кан-оол конференцияны ажыктаан.

Редактор М. О. Өлзей-оол «Тываның аныяктары» солуңнуң эрткен оруунун, оон амгы база моон соңгаары сорулгаларының дугайында болгаш чамдык парлаттынган материалдарга доктаал, чүве чугаалаан. Дараазында солуңнуң пропаганда килдизиниң эргелекчизи А. А. Даржай харыылал турар килдизиниң ажыл-чорудулгазын чугаалавышаан, бодуунуң чогаатканы чаа шүлүктерин чыылганкарга номчуп бараалгаткан. Солунда «Далыракэ чечен чогаал каттыжышкынының ажылын, чогаал телазынга бижээн материалдарын аңаа сайгарып турарын ол чугаалаан. Аныяк салгалды коммунистиг ёзугга кижизидеринге, чогаал чаңчылдарга өөредириниң талазы-биле солуңнуң ал турар хемчеглериниң дугайында солуңнуң комсомолчу алмыбыыл килдизиниң эргелекчизи А. О. Оксур, ол-ла солунда корреспондент К. Л. Сарыг-оол олар чүве чугаалажыпкан. Олар редакциянын бижикчилер-биле харылзаалажыпкан, аңаа чаа күүштүг пелеехип, хөөчүн бижикчилерниң материалдарының улам шынарлыг апарганын демдеглээннер.

Чаңгыс чер чурттуглары О. Бораш, К. Шагыр-оол, О. Бапуучап, О. Чаң-оол болгаш өскелерни-даа идепкейлиг эки бижикчилер деп солуңнуң редколлегиязы үнелеп турарынга зал аёыш часкап уткаан.

Комсомолдуң Чөөн-Хемчик райкомундан, Чадаана ортумак школазындан төлээлер конференцияга база олурупкан. Номдукчулар болгаш көдээ бижикчилер конференцияның ажылынга идепкейлиг кирижин, саналга-оналын киргеннер. Чижээ, Сут-Аксы ортумак школазында хөөчүн башкы, бот-тывынгыр композитор Александр Ондар солуңнуң «Сылдысчыгаш» арнынга, чогаал ажылы чыргдар булунга доктаап чүве чугаалаан. «Эки чаңчылдар» база «Багай ажыы чаңнар» деп рубрикаларны ажыдып, оон адаанга материалдарны удаадарга парлаарын ол саналдаан.

Сут-Аксы ортумак школада «Анай-Хаак» деп чечен чогаал бөлүгүмү тургустунганын О. Чаң-оолга чугаалаар. Школаның 9, 10 класстарының өөреникчилери бөлүгүмде идепкейлиг киржип турар. Оон киржикчилери Галина Монгуш, Зоя Кашпык-оол ук бөлүгүмүч ажыктыын, солун черинче чогаа бижашкынче сундуга бергеннер. «Тываның аныяктары» солундан хөөнү өөренип, балып ал-турарын чугааланнар.

С. БИЧЕ-ООЛ.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 1-ДЕ

МОСКВАДАН

7.25—Спортчу программа: 1 Бөмска эш хуузунуң делегей ужуражылгазының ССРЭ—АКШ. Ташкентидеи өөнүт дамчыдылга. 2. Биче футболга делегей маргылдаазы. Түңнели. В. И. Ленин аттыг Төп стадионунуң Спорт орудузунда өөнүт дамчыдылга

9.10—«Ынакшаалаарга алгыя». Фильм-балет. Өөнүт.

9.25—«Бөдүүн төөгүге. Ураа-чечен фильм.

10.50—11.00—Чапсар.

11.00—Медээлер.

11.10—«Хостуг ужудуушкун». Документалдыг өөнүт фильм.

11.30—«Музыкалыг киоск». Өөнүт.

12.00—«Совет Эвилелиниң баваан боон тур мен!».

13.00—«Тоол этелеш». Өөнүт мультфильм.

13.30—«Делегей панорамазы».

14.00—«Кино аян-чорудулгарының клубу». Өөнүт.

15.00—«Мээң эргим кижиним». Ураа-чечен өөнүт фильм.

16.50—17.00—Чапсар.

17.00—«Раво Шарипова ырлаар». Өөнүт.

17.30—«Үе». Информастыг программа.

18.00—«Баштайгы». Документалдыг ,өөнүт телефильминиң баштайгы көргүүлүгези. «Беш чылдың маадырлары» деп сериядан.

18.25—«Кинопанорама».

20.00—Медээлер.

20.15—«Көдээниң ажыл-ишчи».

21.15—Бокска эш хуузунуң делегей ужуражылгазының ССРЭ—АКШ. Ташкентидеи дамчыдылга.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—«Музыкалыг киоск».

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ФЕВРАЛЬ 2-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Мария Бисшу ырлаар». Фильм-концерт.

17.50—Телефильм.

18.00—Телемедээлер.

18.25—Фильмнерни — уругларга. «Шоодайга яблоктар».

18.45—«Аяк шайны ажып ора». Дамчыдылга.

19.15—«Аккурганның балык остурүчүлери». Документалдыг фильм.

19.25—Тыва АССР-ниң телевидениге болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестриниң концерти.

20.05—«Даартагы хүнче базым». Документалдыг фильм.

20.15—«СЭКП-ниң XXV съездизин телепитер уткуулаш» Дамчыдылга.

20.40—Телемедээлер.

20.50—Чарлалдар.

20.55—«Кырган-аваның сөөлүнде келген кижи». Ураа-чечен фильм.

22.20—23.30—«Совет киноның төөгүзү». (1930—1934 чч). (Үнүт кино мичаар эгелээн) Документалдыг фильм.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзинге ёзугтаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шөкар булуттаар, чамдык черлерге хар чаар, барының талаже утламышкынның хаттың күүжү секундада 5-тен 10 метр чеде бээр. Даг-лыг черлерге хүче агзарның температуразы 15—20, а хүндүс 9—14 градус соок боор. Өске аймактарынга түне 24—29, а хүндүс 15—20 градус соор.

Кызылга чоокку хүннерде шөкар булуттаар, хар чагбас, хат хадыыр, оон күүжү секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 25—27, а хүндүс 17—19 градус соок боор.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ФЕВРАЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тамирде даң халазы» 9.30, «Оңзагай болуушкун» (2 серилыг) 11.05, 14.10, 17.20, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Беатрис Поттериң тооллары» 9.35, «Чашкы шаанның соомда чүс хүн» 11.20, 13.10, 15.00, «Фанфан Тюльпан» 16.50, 18.45, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Иван Грозный» 10.10, «Амарапаль» (2 серилыг) 12.20, 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тулчуушкунче чүгле «Кыргыннар» кирип тур» 11.20, 13.10, «Истерин чаъс-даа чүй шаптар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактайда.

ФЕВРАЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынакшыл дээш кеминг херек үүлгедиин» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Робинзон Крузоның амыдыралы болгаш ындептиг ужуралдары» 9.30, 15.40, «Мунчу» 11.15, «Оңзагай болуушкун» (2 серилыг) 12.35, 17.25, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Фанфан Тюльпан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Беатрис Поттериң тооллары» 15.00, «Амарапаль» (2 серилыг) 17.10, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң соолакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солуң келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 66.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00434.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 27 (10012) | 1976 чылдың февраль 3, вторник | 1925 чылда үнелезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

КҮШ-АЖЫЛГА ШЫЛГАРАНГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА — АЖЫЛЧЫННАРГА, КОЛХОЗЧУЛАРГА, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРГА, БРИГАДАЛАРНЫҢ, УЧАСТОКТАРНЫҢ, САЛБЫРЛАРНЫҢ, ФЕРМАЛАРНЫҢ БОЛГАШ ЗВЕНОЛАРНЫҢ КОЛЛЕКТИВТЕРИНГЕ ТЫПСЫР.

(СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалындан).

СЭКП-ниң XXV съездизинге үткүштүр!

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ДЖАМБУЛ. (Казах ССР). Мында суперфосфат заводундан чылдың эгезинден бээр планнан ажыр ийи муң тонна минералдыг чемишчидилгени соорткан. СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр хүлээп алдынган хүлээлгелерде айтырганындан дерт хонук бурунгаар ону ынчаар күүсеткен. Мындыг коргузүглерни завод болза суперфосфат заводунга эртикен чылын чаартылгаларны кылганының түнелинде чедип алган.

ДУШАНБЕ. Хөвең-сазының пос будурер каттыжышкынының аныяк чеди чүс ажылчыннары чаа ниити чуртталга бажыныңче коже бергеннер, ону Таджикистанның чайысылаашының барыын талазының микрорайонун тудуп турар. Ол болза будурулгениң социал хөгжүдезиниң планын ёзугаар соолгу уеде туттунган ийиги ниити чуртталга бажыны боон турар. Бо чылын профилакторийин алгыдары, ажылчыннар столовазын чаартып тудары, чаа-чаа чуртталга бажыңнарын тудары коргузүгей.

АШХАБАД. Туркменияның мурнуу талазында картофельдың тарып олуртуру эгелээн. Агаар бойдустуң таарымчалыг байдалын ажыглап алгаш, Ашхабад, Геоктепинск болгаш Бахарденск районнарның картофельчулери ховуже үнүп-кеннер.

ОРЕЛ. Ында Киров аттыг совхозта улуг комплекси ажытталга киирген. Анаа болза чылдың-на 50 муңдан эвээш эвес тоолайларны өстүрүп, семиртир. Амгы уеде Орёлдуң черинде мал ажылының янзы-бүрү угланышкынының 33 комплекстерни түзүп турар.

КИРОВСК. (Кыргыс ССР). Киргизияның мурнуу талазының чер ажылдакчыларыбиле чергелештир бедик даглларда турар Таласск шыналзының механизаторлары тарылга агрегаттарын шөлдерже үнүргей. Кировск районнуң «Кушпуштак» колхозунуң хову ажылдакчылары тараанны чажып тарыырын организастыг эгелээн, олар болза тараа чажып тарыырын ак-не кыска хүүсаалларда чорударының инициаторлары болганнар.

ПУШКИНО. (Азербайджан ССР). Ховен өстүрер улуг район болур Пушкино районнуң төвүнде туткан чаа район эмнелгези башгайы кижилерни хүлээп ап эгелээн. Бо чылдың эгези болза ол районнуң чурттакчыларынга алдан хой чаа тудугларны: школаларны, уруглар садтарын, яслилерни, клубтарны ажыглалга кииргени-биле демдеглеттинген.

КУПИШКИС (Литва ССР). Купишкистиң чаа тутқан улуг автовокзалынган пассажирлер автобустарга аргыжыглаже үнүгелеткен. Ол болза Литваның кодаа черлериниг 60 чылын ажыглалга киирген турар үшүлүг 45 автовокзалдарының болгаш павильонларының башгайгыны болуп турар.

ВОЛОГДА. Вологда областың районнарында уран түүлдүн улусчу фестивалының башгайы түнел конперттери болгулаан. Чонуң ам-даа билинмейн турар ырыларын, таңцыларын, амыдыралга холбашкан ескө-даа чогаалдарын ында Вологданың суурларында болгаш чурттакчылыг черлерниг улустуң аас чогаалын чыып тыварының бөлүктери ажылдап турганнар. Олардың тыпкан түүдерининг хөй-хөйүн чонга көргүзүп эгелээн.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXV съездизинге тиилекчилерге туктарны тывыскан

Чурттагга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт будурулгезиниң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың доозукчу чылында эки ажылдаан. Коллектив чүк соорткуунуң планын 144,5 хуу, чүк саарарының онаалдазын 113,1 хуу күүседип, күш-ажылдың будурукчулуун бедиткен, чүк соорткуунуң бот-үнезин чиигеткен, ажыл төлевирииниң фондузундан 6,5 муң рубльди камнап алган. Ынчангаш будурулге 1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп үнгеш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугу болгаш бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. Ону тыпсырыкка турасхаткан байырлыг хурал дүүн эртен будурулгеге болуп эрткен.

СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржанка сос берген. Автотранспорт будурулгезиниң ишчилери эрткен ажыл-агый чылында күш-ажылчы эки коргүзүглерни чедип ап, социалистиг чарышка бирги черни ээлээни дээш партия обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан ынак байырны ол чедирген. СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражырын база онгу беш чылдың бирги чылының планнар онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедишкинниг күүседирин эш Д. К. Ооржак күзээш, шилчилер Кызыл тукту, бирги чергениң диплому коллективтиң төлээлеринге байырлыг байдалга тывыскан.

Профзвилел организациязының даргазы Н. М. Гривин, чоланчы М. К. Аймыы, автотранспорт будурулгезиниң директору В. А. Баравов болгаш өскелер-даа хуралга чүве чугаалаан.

Олар шаңналды хүлээп ап тура, аңаа төлептиг болур дээш улам эки ажылдарын өөрүнүң мурнундан хүлээнгеннер.

* * *

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң дагжылары 1975 чылда эки ажылдаан, республиканың социалистиг чарыжында тиилекчи болуп, партия обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугу, бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. Мурпакчы коллективке шаңналды дүүн кежээ байырлыг байдалга тывыскан.

СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов шилчилер Кызыл тукту, бирги чергениң диплому будурулгеге тыпсып берген.

Хөмүр-даш разрези продукция сайгарарының планын 114,3 хуу, күш-ажылдың будурукчулуун бедидериниң планын 117,5 хуу күүседип, бердинген онаалдадан ажыр 350 муң ажыг рубльдиң арыг орулгазын ап, будурукчулуг ажылдаанын хуралга демдеглээн.

Дагжылар онгу беш чылды шалыпчы күш-ажыл-биле эгелээн. Январьның планын хуусаа бетинде—27-де күүсеткен. Ай дургузунда даалгадан ажыр 17 муң тонна хөмүр-даштыг херетелекчилерге берген. Ынчангаш олар партиянның XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезин чедишкинниг күүседип турарлар.

Тукту, дипломну коллективке тывыскан соонда Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң директору Р. Х. Шагнахметов, даг участогунуң начальныгы В. В. Ерёменко, даг джепетчери Д. Д. Сарыкай, экскаватор-машинист Н. Д. Андрианов болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан, моон соңгаар улам будурукчулуг ажылдаарын бүзүретпеткен.

* * *

Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трезининг ажыл-ишчилери 1975 чылда күш-ажылчы бедик түнелдерни чедип алгаш, республиканың социалистиг чарыжында бирги черни ээлээн.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугун болгаш бирги чергениң диплому дүүн коллективке партия обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырап тывыскан.

Ак-Довуратан ийи медээ

ЧЫРЫК ДАМЧЫТТЫНГАН

СЭКП-ниң XXV съездизинге ажыттынар хүнү чоокшулаан. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнин бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң тудугжулары, монтажчылары будурулгени ажыглалга киирер дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

«Северовостокэлектр о м о н таж» трестиң Красноярскинин ийиги монтаж аргелелиниң электромонтажчылар бригадазы тудугнуң чугула участогунга ээлгир ток дамчыдар ажылды чедиишкинниг кылып доосканын. Ол ажылды мастер Сергей Афанасьевич Митин болгаш прораб Геннадий Александрович Саловаров олар удуртқан.

Ээлгир ток дамчыдылгазының монтаж ажылдары доозулганда, бригадир Рудольф Белов, электромонтёрлар Михаил Ефименко, Геннадий Акишин болгаш Николай Казаков оларны социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаан.

А мастерлер Александр Бобровтуң болгаш Анатолий Соболевскийниң удуртканы бригадалар реакторнаяның монтаж ажылын доосканнар. Чамдык четпестерни этеминиң түнелинде № 2 хуваалда пунктузун ажыглакчыларга хүлээткен. Оон түнелди өөрүнчүг: «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнче чырык дамчыттынган.

ИЗИГ КҮЗЕЛ-БИЛЕ

— «1976 чылда будурулгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планның чедишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның үндүрген доктаалы-биле танышкаш, бистиң коллективтиң күш-ажылчы идепкейи көдүрүлүп, ажылга чаа-чаа чедишкиннерни чедип алыр изиг күзели хайыкканын—деп «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң эң дээре слесарьлар бригадазының бригадири Семис-оол Санчыл чугаалады.

Олар чоокта чаа коя корпуттун ийиги секциязында бар үүрмектекчилерниң шупту-ундуга тенелдени чоруткан. Ол ажылга бригада кежигүннери Саая Кара-оол, Владимир Кыргыс, Хертек Калдар-оол, Николай Хопуя олар шылгараан. Амгы уеде Савылдың бригадазы үүрмектекчилерден агаар үнмес кылдыр кылып, чугула үүлени бүдүрүп турар.

— Бистиң шенеп кылган дериг-херекселдерив истиц ажылдаары үзүктелиишкин чок болурунга бүзүрээр бис— деп, бригадир чугаалап турар.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

СЪЕЗД АЖЫТТЫНАРЫНГА ЧЕДИР

Бистиң чурттувустуң амыдыралында чугула болуушкун СЭКП-ниң XXV съездизи ажыттынар хүнүнге чедир саныыр хонуктар арткан. Бүгү совет улус-биле бир дөмей бистиң «Водоканал» эргелелиниң ажылышчилери төөгүлүг хүнге күш-ажылчы чедишкинперлиг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Онгу беш чылдың баштайгы айы доозулган. Коллектив кежигүннери январьның планныг онаалдаларын багай эвес күүсеткен. Будурулгениң ажыл-ишчилери электри энергиязын, материалдарны, сугнуң аңаа агар болгаш будурулгечи эвес чарыгдалдарын эвээжедип турган, даалгазын ажыр боттандырган. Суг сайгарарының планын 105,2 хуу, орулга алырының даалгазын 110,9 хуу күүсеткен.

Коллективте «Тоску беш чылдың шалыпчызы», 1975 чылдың чарыжының тиилекчизиниң хөрек демдектери-биле шаңнатканнар хөй, олар будурулгечи көргүзүглерни хум бүрү көвүдедип турарлар. Ындыгларга слесарь-бригадир П. В. Качура, В. Ф. Таскараков, слесарь И. С. Семенов, электрик А. Б. Уздепов, машинистер Т. А. Курагина, М. А. Тупикова болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

СЭКП-ниң XXV съездизи ажыттынар хүнүнге чедир январь болгаш февраль айларның планын хуусаа бетинде күүседир хүлээлгени коллектив кежигүннери алган. Пландан ажыр сес муң кубометр сугну сайгарары, онаалдадан ажыр алды муң рубльдиң орулгазын алыры коюнгеп. Ону амыдырала боттандырып болурунуң бүгү аргалары бар.

Н. УЛЬЯНОВА,
эргелевдиң экономизи.

БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАР

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның телевизелиин болгаш 1976 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докладынын бистиң чурттувустуң ажыл-ишчилери изиг сонуургап-биле уткаан. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерине телептиг салымчыларын киирериниче үткүвүшпээн, үлептүр будурулгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның тудугларының мурнакчылары онгу беш чылдың баштайгы чылының улус ажылагый планын чедишкинниг күүседиринче утпаанган чаа бедик хүлээлгелерни боттарынга ап турар. Чижэв, Горькийниң автозаводунда СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Д. Г. Карцевке баштаткан дарганнар бригадазы квартал онаалдазын съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир, а чыл планын — тос ай дургузунда күүседир деп шиитпирлээн. «Маяк» каттыжымышкында А. М. Зенниниң ээлчээнин дваранныкчылары ээлчег саныыла-ла пландан ажыр шыырның дээди категориязының 3—5 кылыгларын будурул үндүрер деп, хандырыкчылар-биле дорт чарыштың черезинде бижээн.

Горький областың партия-ажыл-агый активиниң хуралында ол фактыларны чижекке көргүскен. Областың ажыл-ишчилери Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынче идепкейлиг киришкинни саналп бергеннер демдеглеп турган. Чыл планын хуусаа бетинде күүседир болгаш онаалдага немей 30 автобусту, муң автомобиль шимчедикчизин, 20 муң тонна каңны болгаш прокатты, база ол хире минералдыг чемишчидилгелерни, ескө-даа хөй продукцияны бээр деп шиитпирлээн. Каммалганың чурумун куштелдирип, кылыгларның конструкциязын эжиидип, оларга үнер материалдарны эвээжедип турган, горькийлилер 10 муң тоннадан эвээш эвес металлды камнап алырын хүлээнген.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ФРАНЦИЯНЫҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ XXII СЪЕЗДИЗИНЧЕ ЧОРУПКАНЫ

Февраль 2-де Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалаанын ёзугаар ФКП-ниң XXII съездизинче СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко (делегацияның баштыңы), СЭКП ТК-ның кежигүнү, Эстонияның Компартия ТК-ның бирги секретары Н. Г. Кэбин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Г. Попова, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның делегей килдизининг эргелекчизиниң бирги оралакчызы В. В. Загладин, партияның Николаев обкомунуң бирги секретары В. А. Васляев составтыг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы Москвадан Парижче чорупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-ның бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның кежигүннери В. В. Кузнецов, Н. М. Егов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат Е. Ф. Карпова, СЭКП ТК-ның делегей килдизининг эргелекчизиниң оралакчызы В. С. Шапошников, СЭКП ТК-ның хөрөктер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец, ужар түүлдүң генерал-полковниги Ю. Г. Мамсуров олар делегацияны аэродромдан үдээн.

(СЭТА).

КӨЖЭЭЛИГ-ӨДЕКТИҢ ЭЭЛЕРИ

Содунамның кыштаа Көжээлиг-Өдек хой малга кончуг таарымчалыг, кадар оттуг, кара мээстерлиг Ак-Дагның эдэнде турар.

Бо кыштагда «Х Улуг хурал» колхозтуң мурнакчы хойжузу, хой ажылынга он чыл ажыр ажылдап келген мергежилдиг кадарчы Андрей Бай-Караевич Содунам кыштап орар.

Кадарчының хорээнде «Хүндүлелдиг Демдээ» орден, 1973 болгаш 1974 чылдарның социалистиг чарымының тиилекчизиниң хөрек демдектери, «Тоску беш чылдың шалыпчызы» болгаш «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп хөрек демдектери чайнап турар. Оон кадайы Кара-Уруг Содунам база-ла социалистиг чарыштың тиилекчизи болгаш хүндүлел бижинтер-биле ийи удаа шаңнаткан. Содунамнарның ажыл-херээниң үре-түңнелдии оон-на көстүп турар.

Амгы уеде Содунамнарның коданында төрүүр 370 баш хой бар, оларның хою ам удавас массалыы-биле оолдап эгелээр, ук кадарчы хураган хүлээп алырынга бүрүн белен.

Содунамнар эртикен чылын аяган социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен болгаш бо чылын партияның XXV съездизинге төлептиг ужурамыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, төрүүр 100 хойдан 100 хураганны, бир хойдан-на 2 килограмм 700 грамм дүктү алырын хүлээнген.

Я. НОРБУ.

ЧУРУКТА: А. Б. СОДУНАМ.

А. СОКУРОВТУҢ фотозу.

Кыштаглаашкын— шалыпчы фронт

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ТУРГУЗАР

Быштың сөөлгү айы үнүп келген, ынчалза-даа кодаанның ишчилери мал кыштаглаашкынынче кичээнгейни күштелдирбишаан. Шаңгыя мал чемининг белеткели ам-даа уламчылап турар. Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлептиг утгуур дээш төөнүң күш-ажылчы көдүрлүүткүнүнүң ёскужүн чижээ ол.

Тыва АССР-ниң чөөрбй хире ажыл-агыйларының механизастаттынган бригадалары Саян артында саван белеткеп турар. Бо ажыл Шушенское, Каратуз, Курагино, Минусинск районнарда онза калбарган. Январьның 27-нии медээзи-биле алырга, республиканың механизаторлары ында 15,1 муң тонна саванны белеткээн, 10,2 муң тоннаны колхозтарже болгаш совхозтарже чоруткан, 3 муң ажыг тонна саванны ында сараатпаан.

Саван белеткелинде 58 трактор, 42 прессподборщик, 21 волокуша, 20 автомашина болгаш 157 механизатор бо хүннерде ажылдап турар. Мал чемининг белеткелчилери партияның XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң төлевилелиин болгаш 1976 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын танышкаш, хүн улуун үргулчу ажыр күүседирин хүлээнгеннер. Амгы уеде ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Ленинчи орук», «Тиилелге», «УТКА 25 чылы» совхозтарның болгаш Кедээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш «Сельхозтехниканың» автоажыл-агыйлары саван соорткуур онаалдазын чедир күүсеткен турарын база демдеглээри чугула. Саван соорулгезинде колхозтар болгаш совхозтар боттары база саададып турарлар.

Тес-Хемниң Ак-Чыраада болгаш Бии-Хемниң Кажа-Холде 26 ажыл-агый хыргыныш белеткеп турар. Бо хүннерге чедир республиканың колхозтары болгаш совхозтары 4087 тонна хыргыныштыг белеткээн, оон 3144 тонназын соорткан. Бо ажылда 200 ажыг механизатор, 61 трактор, 30 прессподборщик, 19 комбайн, сигеп кезер 21 машина болгаш 16 грабль киржип турар. «Сукпак», «Тыва», «Өөк», «Тиилелге» совхозтар, «Хадын» колхоз ак-не хойну белеткээн, а «О-Шынаа», «Чыраа-Бажы», «Совет Тыва» совхозтарның, Тес-Хемниң «Ак-Эрик» болгаш «Чодураа» колхозтарының белеткээн санары 100 тонна безин четпес. Бо ажыл-агыйларда техниканың үрелиичели болгаш аңаа турар чоруу хөй. Оон кол чылдагааннары — артык кезектернин чогу, кывар-чаар материалдарның доктаамал чедиртинмейн турары болгаш ажылды организастаанынын четпестер. Ажыл-агыйлар удуртукчулары бо бүгүнү кичээнгейге алыр ужурлуг.

Быштың чангыс айы арткан-даа болза, частың бергүелери мал кыштаглаашкынынга таарымча чок байдалдарны таварыштырып болур. Ындыг болганда мал чемин камнаары, саванны болгаш хыргыныштыг ам-даа белеткээри чугула.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНЕР

Кадыр-берт бодаажок «Коммунизмче орук» колхозтуң малчыннарының коданнары бистиң оруувустан ырак эвестө болду. Ынчангаш, бо удаада № 3 хойжу бригаданың бригадир-зоотехниги эш Балдаа Буевич Күнгаа-биле кадыг хойжуларның кыштаглаашкын байдалын корбүшаан оларның 1976 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин канчаар күүседип болурун сүмележип чорудувус.

Ниитизи-биле бо бригада 3000 ажыг төрүүр хойлуг. Ол хойларны 6 коданнарда үскен болгаш артканнарын төрүвес хойлардыг кадарчыларга үлештирген. Бүгү коданнар малдың чаш төлүн менди ажаан алыр дээш белеткенип турар.

Бирги ээлчегде Бал-Бажында хойжу Ишкин Ямбил суттга доктаадывыс. Хойлар январь эгезинден бээр ийи-бирлеп төрүп эгелээн. Ында 52 хой төрээн, хураганнары шупту опча-менди. Оске арткан хойжуларда амдыызында хураганнарны хүлээп алырынга белеткел ажылы чорун турар.

Бо бригададан бир демдеглээр чүве болза, комбикормну, чарбаны, хову сигенин, ногаан суланы түс-түзүнде суп алыр бичии-бичии кажаалардыг болуп турары. Дус бүрүн дүжүрүнген. Кодан бүрүзүнде суг кудар цистерналарлыг, оларны от салып чылыдып, малга кудуп бээр кылдыр кылган. Ончачалар, тагжалар, хураганнар клетказының четчир. Хураганнар турар кажаалардың дерезинде печкаларны салгылаан.

Бригаданың кодан бүрүзүнде четчир сиген, ногаан сула бар.

Мал ооллаашкынының үезинде бригадага сакманшкиген 14 комсомолчу немей ажылдаар. Бригаданың төвүнде, Кок-Молдургалыгда, кызыл-будун, чунар-бажын доктаамал ажылдап турар.

Хойжуларның социалистиг хүлээлгелерин белик, бригада ишпизи-биле 95 хураганны 100 хойга онаалтыр алыр. А чамдык Бүнчүп Ижи, Идам Сүртү, Алексеизир Тумен ышкаш мурнакчы хойжулар 100-тен 100-түү алырын хүлээнгеннер.

— Хойнуң массалыг ооллаарыы колдуунда январь төнчүзүнде эгелээр. Алган социалистиг хүлээлгевисти күүседир дээш бүтү күжүвүстү салып турар бис. Ол күүсеттинер дээрзинге бүзүрел бар — деп, бригадир-зоотехник эш Кунгаа түннеди.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.
Эрзин район.

Партияның XXV съездизинге уткуштур

ЧАРЫШТЫҢ ДЭЭШТИИ—ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГАДА

Эртнеп беш чылдың дөзукчу чылы — 1975 чылга Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери партия организацияларының удуртулгазы-биле социалистиг чарышты улам калбартқан турган. Социалистиг чарыштың чорудулгазының хамаарышкан айтырыгларны бүгү коммунистерниң болгаш партия эге организацияларының туралдарынга, СЭКП райкомунуң бюроларынга доктаамал чугаалажып, ол чугула ажылга өөн барымдаалар чоруктарны боллурбазынче кол киҥээгейин салып келген.

Колхоз, совхозтарның болгаш бүдүрүлге коллективтериниң бала малын бүрүзүнүң хүлээлгелерин чараштыр, көскү кылдыр биилеп, Культура бажыңнарының, бригадаларның, фермаларның кызыл-булуңнарынга, конторааларга, мадчыннарның бажың бүрүзүнге аскылаан. А районнуң ниити хүлээлгелерин, социалистиг чарышты улам калбартқан туралдарын типографиянга парлеткаш тараткылаан. Социалистиг чарыштың чорудулгазын контролдап, түңнелдерин чогуур үелеринде уткуруп, мурнакчы дуржулганы шенгередир ажылга партия организацияларынга боттуг дузалы көргүзери-биле тос кижи состаттыг район штавын партия райкомунуң бюровузунга бадыткаан. Чаңгыс сөс-биле чугаадаарга, партия организациялары социалистиг чарыштың организастыр болгаш дээшкинчеден алыр соруглга-биле хүн бүрүзүн удуртулганы, контрольду күштелдиргеп. Бо талазы-биле кылдынган ажылдың түңнелизинде партия, совет, ажыл-агый органнары, өске-даа хөй-ниити организацияларда, районнуң бүгү ажыл-ишчилери эртнеп төскү беш чылда, ооң дөзукчу чылында чамдык эки көргүзүглерни чедип алган.

Сески беш чыл-биле деңнээрге, районда мыйыстыг бодрамалдың бүш саны 28 хуу, хой өшкүнүң — 42 хуу өскен. Беш чыл планындан ажыр 807 тонна сүт, 95,5 тонна дүк күргүнге саттынган.

«Коммунизмче орук», «Тинелиг» колхозтар күргүнге сүт садарының беш чыл планын чедиишкинниг күүседип, пландан ажыр 215,321 тонна сүттү күргүнге сатканнар. Ол шилээн «Бургузаар», «Совет Тыва» совхозтарның хойжуларын социалистиг хүлээлгелерин эки күүседип, 14,26 тонна дүктү планда ажыр дужааганнар.

Үстүнде ажыл-ишчилерниң партия организацияларының оон оргузунга социалистиг чарышты бедик деңгелге, дээштиг организастап чоруткаңындан мыйдаг эки түңнелдер чедип алдынган. Олар чарыштың байдалының дүтайын коммунистерниң хуралында чугаалажып, сезонныг ажылдар үезинде ооң түңнелдерин 5—10 хонуктап, база ай, квартал саннала үндүрүп, тиилекчилерге шаңналдарны тыпсып турган.

Социалистиг чарышка киргүзүглерни чедип ап турар хөй-хөй коллективтер-биле чергелештир ажыл-ишчиң мурнакчылары өске-даа хөй-ниити организацияларда, районнуң бүгү ажыл-ишчилери эртнеп төскү беш чылда, ооң дөзукчу чылында чамдык эки көргүзүглерни чедип алган. Олар чарыштың бедик деңгелге, дээштиг организастап чоруткаңындан мыйдаг эки түңнелдер чедип алдынган. Олар чарыштың байдалының дүтайын коммунистерниң хуралында чугаалажып, сезонныг ажылдарның үезинде ооң түңнелдерин 5—10 хонуктап, база ай, квартал саннала үндүрүп, тиилекчилерге шаңналдарны тыпсып турган.

Социалистиг чарышка киргүзүглерни чедип ап турар хөй-хөй коллективтер-биле чергелештир ажыл-ишчиң мурнакчылары, өске-даа хөй-ниити организацияларда, районнуң бүгү ажыл-ишчилеринде ажыл-агый органнары, өске-даа хөй-ниити организацияларда, районнуң бүгү ажыл-ишчилеринде

КӨРГҮЗҮГЛЕРИ БЕДИК

АҢЧЫЛАР, ИВИЖИЛЕРДЕ

Тожу. Оөң каас-чараш бойдуҥуҥ, арга-заамилеле аң-меҥиҥиҥ, хат-чамызыҥың, хөлдеринде балыкчың дугайында дыҥнаваан кижилер ховар.

Тожуҥуҥ ишчилериҥиҥ ажылагыйының кол углавышкынының бирээзи— аңнаар ажылы. Олар 1975 чылда күрүнеге киш дужаар планның 100, диниҥи— 115,5 хуу күүсетпеҥнер.

Райоҥнуҥ сураглыг аңчылары Ак Чамыҥ Владимир Кузнецов, Мээды Долгар, Ак Маспанк олар эрткен чылын мурнакчыларның одуруумга киргеҥнер. Олар аңнаар сезонунда 700 рубльдиҥ өлүүн дужаар тургаш 1000—1100 рубль хылдыр күүседип, шалыпчыларның салыҥга киргеҥнер.

«Тоора-Хем» совхозтуҥ малчынары Бедий, Өдүген, Хам-Сыра ынчаар иви малдап турар.

Ивижилериҥ ажылы база берге. Чайниҥ изиниде, ышкыҥ соогуда олар малдың деҥгилдезин эки болдуп дээш кайнаар-даа олар солуп көжер ужурга таварыжып турар.

Тожуда эки дээдиг ивижилер база хой. Оларга Өдүген фермазындан Бараан Балдан «Хүндүлелдиҥ Демдээ» орденниҥ эдилекчизи Норай Бараан, Бедий фермазындан Ак Бадыжык, Дөрбит Ак олар төрүүр үе иевден 85—95 аныйы эртхен чылын камгалап алганнар.

Күш-ажылдыҥ чедишкиниҥерин чедип алыры-биле ажыллап турар эштерге ажылдаарыҥа тааржымалыг байдалдарны тургузары чугула. Ындыг турбуже Тожуҥуҥ аңчыларында, ивижилеринде хомудалдар база бар.

Чадаг кижиге аңчыары берге. Амыдырал эки-же-ээн, аңчы кижилер амгы уеде аът-хөлдүг. А Тожуҥуҥ аңчыларын мунар хөлге-биле хандырбайн баар таварыгалдар бар. Оөң улаштыдан аңчылар иевдер хөлеэилеп мунуп турар. Черле ынчаш, аңчы кижиге иви черле керек. Сезон келирге аннап, диниҥеп-даа мунгай-ла, күрүнеге кат, тоорук дужаар уедедаа хөлгелеҥиҥ болур. Ол айтырыгны өөреҥиҥ өөредир чугула.

А ивижилерде байдал кандыйыл? Малчың кижи чылдың дөрт эргилдезиниҥе ивизиниҥ чамыҥга чоруур. Черниҥ бертинге кыштаар, чайлаар. А олдарның амыдырал-чуртталгазыҥче чогуур хичээгейлиг угланыдырар керек. Почта чедирилгеи саадзар, радиоприемниктериҥ батареялары чок. Чамдык малчынарның кыштагларында бажыҥнар туттуумаан. Аарыг-аржык болуп берген таварылгада совхоз төвүбиле харылзажыр (эмчи чазаар болгай) арга чамдык малчынарда чок: аът-биле олар хандыргыымаан.

№ 1104 өруи-тудуг участогумуҥ Каа-Хем районнуҥ Дерзиг-Аксы—Кок-Хаак аразында өруи тудуунда амылдап турар механизаторлары бедик будурукчудуг ажылдап турар. Партияның XXV съездизинге утнуштур хүлээлгелерии эксиаваторщик А. Семишов, оөң дагдыныкчызы тракторист А. Иванов олар алган болгаш азычаг өнаалдаларын үргүлчү 125 хуу күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: эксиаваторщик А. Семишов болгаш тракторист А. Иванов олар-дыр.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

АЙЖЕ ЧАДАЛАР

«АМС-9-туң» Айга хонганындан бээр 10 чылы

Черниҥ иеиге эдериичизи — Ай хой-хой чүс чылдар иштиҥге кижилериҥ кижээргейиҥ болгаш сонуургалың сорунза дег бодунче хаара тудуп келген. Чүгле Галилео Галилей ол баштайгы дурааны кылып алгаш, кижилерден эң-не баштай Айны «чыыра тыртып, чоокшулап чыы бергеш», оөң даглар болгаш онгарлар-биле шыптынган кырыы көөр аргалыг болган. Чүгле дөрт чүс чыл артканде, космос техникалары тургустунуп келгенде, кижи төрелгеген бодувуң «кавайыныҥ» эдериичизин ишчилээр талазы-биле шынарлыг шураашынны кылыр аргалыг болган. Айны ишчилээриниҥ херээиге совет болгаш америк артемденнериниҥ үлүү дака улуг бооп, олар Айны «чагырып алырының» баштайгы боттуг сорулгаларын шиитпирдеп эгелээннер. Армстронг биле эң баштайгы «Луноход-1» космосче көдүрүлүп үнген «чадазы» дыка хөй тепкиишгелиг болган. Кол конструктор академик С. П. Королевтуң удуртулгазыбиле кылып тургускаиы космостуң «Мечта» («Күзел») дээр ракетазы ол чаданиҥ баштайгы тепкиишиҥ тургусканы. Чер бомбүзээиниҥ кырыына космос уе-чадазының эгелээнииниҥ соонда он бем ай арткеиде, 1959 чылдың январь 2-де ол үзүгүп үнген болгай. Ол ракета Айның кыдыы-биле чоок үзүгүп арткеи.

Делегейниҥ артемденнери «Мечтаның» үзүдүшкүнүн чаа «херекселдиҥ» — космос-ракета техниказының дузазыбиле дээр бүдүүлеринде ишчилээриҥе чугула уе-чадаа кылдыр, баштайгы орук изекчизин деп хүлээп көрген. Сураглыг англи специалист Бернард Ловелл, радиоастрономия обсерваториязының директору Джодрелл Банч олар «Мечтаның» үзүдүшкүнүн «төөгүде эң улуг болуушкун» деп адааннар.

Космоска ийиги дүргедээшкиниҥ чедип алган — секундада-ла 11,2 километрни үзүгүн артер ыидыг күчүлүг ракеталарның ачызында ол чедип алдынган. Ол ракеталар космосту болгаш дээриҥ Черже чоок будумелдериҥе чедип, оларны шүүт чанынзан ишчилээриниҥ аргазын берген. Ол-да чылдың сентябрь 14-те планеталар аразыига үзүгар ийиги «Луна» станциа бистиҥ планетаның моҥге эдериичизиниҥ кырыига, Ясность далайының девискээриҥе четкеш, хонупкан. Ол станциа Чер биле Ай аразыига «ковурутну» салган.

Ынчаарга бирги болгаш ийиги-даа «луниктерге» космос делгемии болгаш Айның бодуи-даа шинчилээр эртем аппаратураларын эитеи тургускаиы билдингир. Оларның дузазы-биле Черниҥ «кожазында» магниттиг болгаш радиациялыг курлаглар чок болганын илереткеи.

1959 чылды «Ай чылы» деп алаи турарыы-даа чөптүг. Ол чылдың сентябрь айда совет артем Айже база бир нарын «чадаиы» салган. Планеталар аразыига үзүгар автоматтыг «Луна-3» станциязың «фоторепортёру» кайгамчыктыг түннелди берген: ол октябрьиың 7-де чер кырында кижиниҥ кажан-даа көрүп көрбээни Айның ыдыы талазын чурукка тыртыргаи. Ынчангаи артемденнер Айның көзүлбес талазының картазын, атластарын, а сөөлүүредир кезик-чамдыызы билдинмес-даа болза, оөң глобузун тургузар аргалыг болганнар. Сөөлүүреир Айның ыидыы талазының билдинмейн турган кезектерин совет артем-техникаиың ынаар чоруткан автоматтыг станцияларыиың дузазы-биле шинчилеп илереткеи.

Бистиҥ чурттуң артемденнери чыл келген тудум-ма Айга чедер агаар оруунга чаламарының тепкиишгелерин улаштыр-улаштыр салып-да турган. Ынчалза-даа планеталар аразыига үзүгар «Луна-9» дээр автоматтыг станцияның үзүдүшкүнүну Айны шинчилээриниҥ талазы-биле эң-не ооргулуг үүлдү кылган. Ол станция мурииундагы «луниктериниҥ» бүгү-де чедип алган үүлдериҥ түүлеп көргүскеи. **Оөң нудуилап бадар аппарады 1966 чылдың февральдың 3-түң үүнүнде Москвадан-биле 21 шак 45 минута 30 секунда турза, Айның Бурялар океаныиың девискээриҥе барып аварга, чымчаа-биле хонупкан.** Оөң соонда бичии болгандала, чер чурттугларның чорутканы аппарат ажылдап эгелээн. Ынчаи оөң телевизия керекселдери Ай кырының өөрүр-хевээри эң-не баштай көргүскеи. Оөн дамчыткан чурруктарыиы, аппаратты айга хонуикаиының үидезиикээш, академик А. П. Виноградов: «Луна-9-туң үүс килограмм капсулдалыидан-даа аар космос обтектиими ыыдаптар хире. Айның доозун-доозраа ыидыг тыгыи-тыр»—деп чугаалаар аргалыг болгаи. Бегүидеи эгелээп, Айның кырын шыпкан ханы бурулаш доозуп-доврак дугайында даап бодаашкыннар ыын аввес деп монгели-биле бадыткаттынган. Артемденнер, конструкторлар «ай техникалың» тургузалыбиле холбашкан хой-хой айтырыгларны бүзүрелдии-биле шиитпирлеп болур аиаргаанар.

СЭКП Төп Комитединиҥ, СССРэиин Дээди Совединиҥ Президиумуу, ССРЭ-иин Министрлер Чөвүлели «Луна-9»-ту кылырынга, салып үндүреринге киришкеи бүгү-де кижилерге чорутқан байырлыг чагаазынга артемденнериниҥ ол чеҥишкининиҥ эң-не бедии-биле үнелээн: «Айга аиар-чымчак хонуушкуну кылган чорук—совет артемниҥ болгаи техникаиың эң-не ыыгарангай чеҥишкинии болбушаан, ол черниҥ баштайгы кылымчал эдериичизиниҥ, космосче кижиниҥ баштайгы үүдүшкүнүүнүи, космонавтыиың корабльдеи баштайгы үүдүшкүнүүнүң соонда космосту шинчилээриге эң чугула уе-чада бооп турар».

Оөң дараазында чылдарда совет болгаи америк-даа автоматтыг станцияларын дузазы-биле Айны шинчилээрии үргүлүдеп келген. 1968 чылдың сентябрьда «Зонд-5» станциа Айны долгандыр үшкан. Индий океаниың девискээриҥе делир көөр хонупкан. Аиаа олурган каан баштайгы «пассажирлер» — черепахалар Чер—ариҥга — Ай—Чер аразыига үзүгүшкүнүү кыйгаиын база демдеглээр керек.

Чыл төнчүзүидө ол-да оруубиле америк «Аполлон-8» дээр корабль ивижилерии башкарылгазы-биле үшкан. 1969 чылдың июльда Черден барган кижи Айның кырыига бир-ле дугаарыида баскан. Оөн Айның кырыига эң-не ыыгарангай чеҥишкинии болбушаан, ол черниҥ баштайгы кылымчал эдериичизиниҥ, космосче кижиниҥ баштайгы үүдүшкүнүүнүи, космонавтыиың корабльдеи баштайгы үүдүшкүнүүнүң соонда космосту шинчилээриге эң чугула уе-чада бооп турар».

Оөң дараазында чылдарда совет болгаи америк-даа автоматтыг станцияларын дузазы-биле Айны шинчилээрии үргүлүдеп келген. 1968 чылдың сентябрьда «Зонд-5» станциа Айны долгандыр үшкан. Индий океаниың девискээриҥе делир көөр хонупкан. Аиаа олурган каан баштайгы «пассажирлер» — черепахалар Чер—ариҥга — Ай—Чер аразыига үзүгүшкүнүү кыйгаиын база демдеглээр керек.

Чыл төнчүзүидө ол-да оруубиле америк «Аполлон-8» дээр корабль ивижилерии башкарылгазы-биле үшкан. 1969 чылдың июльда Черден барган кижи Айның кырыига бир-ле дугаарыида баскан. Оөн Айның кырыига эң-не ыыгарангай чеҥишкинии болбушаан, ол черниҥ баштайгы кылымчал эдериичизиниҥ, космосче кижиниҥ баштайгы үүдүшкүнүүнүи, космонавтыиың корабльдеи баштайгы үүдүшкүнүүнүң соонда космосту шинчилээриге эң чугула уе-чада бооп турар».

Чер кырында чурттап турар кижилер Черниҥ чергелекчилерии Марска болгаи Венерага чоокшулап «четкен»-даа, болза, Айже соңгургаз ам-даа ошпейн турар. Черниҥ кижилериниҥ оске планеталар аразыига үзүларының оруунга баштайгы чага—деҥнии удур космодром болдуру чогум-на Айга онаажыры база чадавас дээриҥ кым билир боор.

А. РОМАНОВ,
СЭТА-ның эртем тайыбырлакчызы.

«Шынның» материалдарының изи-биле

КИЧЭЭНГЕЙДЕ АЛГАН

Черби сууриуң чурттакчызы Р. Очур-оолдуң биижээн чагаазы январь 9-та парлаттынган. Джыл-агыйларның соолгу үеде суггаттыг черлерии чөп ажыглавайн турарын автор биижээш, оөн чижээн «Кара-Хаак» совхозтан киирген.

«Кара-Хаак» совхозтуң директору А. Монгуштуң ол чүүлге хамаарыштыр редакциядан дыңнатканы:

Суггаттыг черлерии бедик будурукчулуг ажыглаар дугайында авториуң киирип турар саналдарын совхозтуң дирекциязы кичээнгейге алган.

Бо талазы-биле түскай хемчегларии ажылдап кылган.

Сиген, тараа шилдериидө хол-биле суггарар дилиидектерде тус-тус звеноларны быжыглаан. Бот-орулга-чарылгалыг механизастаттынган суггатчы бригадлиы январьиың башгайы чартынга чедир чыып тургускан.

Совхолтуң дирекциязы, түскай эртемниглери бо чаагай керекте ажыглаттынмайн турар курлавырларыиы моөи соңгаар-даа тып, оиуг беш чылдың башгайы чылында чаагай дүжүттү алырыиы сорулгазын салган.

МАЛ ЧЕМИН ЧЕДИРГЕН

«Кыштагларда сиген чок» деп эгелиг шүгүмчүлелдиг чагаа январь 7-де парлаттынган. Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырында хой оолдап эгелээн. Ынчалза-даа чамдык коданнарда сиген, сула дээш ышкаш чемнер чок деп ында биижээн.

Совхозта партиом секретары И. Базырның ук чагаага хамаарыштыр редакциядан дыңнатканы:

Совхозтуң дирекциязы биле партком солуига шүгүмчүлел парлаттынары биле, хемчегларии ажылдап кылыр аргалыг болуп, хемчегларииың байдалын хайгаараар аргалыг бооп турар. Чамдык специалистериин бодап турары-биле алырга, суук кристаллдарны ажыглап тургаш, хөл шагы ышкаш, хеизиг телевизорну кылып ап болур.

ЧЕХОСЛОВАК СПЕЦИАЛИСТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Братиславада изоляция материалдарының галазыбиле эртем-шинчилел институдуиуң ажылдакчылары трансформаторга ажыглаар чаа машина үзүн тургусканнар. Ону ажыглаарга, трансформаторларның байдалын хайгаараар аргалыг бооп турар. Чамдык специалистериин бодап турары-биле алырга, суук кристаллдарны ажыглап тургаш, хөл шагы ышкаш, хеизиг телевизорну кылып ап болур.

ЧЕХОСЛОВАК СПЕЦИАЛИСТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

Братиславада изоляция материалдарының галазыбиле эртем-шинчилел институдуиуң ажылдакчылары трансформаторга ажыглаар чаа машина үзүн тургусканнар. Ону ажыглаарга, трансформаторларның

Эртем-техниктиг чедишкиннерни практикага халбаа-биле ажыглаары социалистиг чурттарның, ламыктың мурииуида Совет Эвилеииниҥ эртемденнери база специалистерии-биле дедиилеп ажыл-ишти көгжүдүрер дыка чугула дев П. Ленарт демделээн.

Атом-биле ажылдаар электр станцияларының ЭАС-ке дөриг-херекселдерии кылып берип турар будурулгелериҥ ажылчыннарының болгаи специалистериниҥ ажылын Й. Ленарт бедии-биле үнелеп чугаалаан.

Чоокку келир уеде ЧССР-ге ССС АЭС-ти тутпаш, ажыглалга киирер апаар. АЭС-терге ажыглаар дөриг-херекселдерии будуреин специализастап, кооперасталарының дугуржуагазын ССРЭ болгаи Чехословакиның чазактарының аразыига чарган.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ-НИҢ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ-БИЛЕ

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). «Чехословакиның энергетиказының моөи соңгаарны-даа хөгжүдээн атомиуг электри станцияларын тудары-биле холбаштыр көрүп турар бис. Оөи-биле кады бо талазы-биле ССРЭ-иің моөи-даа соңгаар дузалампызыига лаиыр апаар» дээл. ЧКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Словакиияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Йозеф Ленарт Ясловске Богуницеде ийиги атомиуг электри станциязының тудугжу-коммунистериниҥ отчёт-соңгулдалыг конференциязынга чүве чугаалаан, айтыкан.

Ол электри станциялыига совет будурулгелерге кылган атом реакторларын эитеи тургузар. Чехословакияның эң баштайгы «Ядровске-Богуницс-1» дээр атомиуг электри станциязын база-ла ССРЭ-иің дузалампызы-биле тутқан.

КОЛОНИАЛИЗМГЕ БОЛГАШ РАСИЗМГЕ УДУР

НЬЮ-ЙОРК (СЭТА). ҚНО-иуң Аймыл чок чорук Чөвүлели Намибияда байдалды чугаалажып көрүп дооскан Чөвүлел хевиигучиери Мурииу Африканың ол девискээрии ужур-дүрүм чокка эжелеп алган чорукту шиитпирлии-биле бүрүү шаикаш, сөөк-язы ылгаарыының бүгү-де ужур-дүрүм чок хөөйлулгазыи күш чок болдурарын, Намибияны хостаары дээш демдесжип турар бүгү политиктиг хоруглаттыргаиарыы хостаарын негээн.

Аймыл чок чорук Чөвүлели чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюциязында колониалдыг эрге-чагырга чергерии оөи үидүрген. Каттышкан Нациилэрииың хайгааралы-биле эрге-чагыргазы Намибияның улузунга дамчыдып бээриии дугайында ҚНО-иуң шиитпирии күүседирии Мурииу-Африка Республиканың расистериидеи негээн. Мурииу Африканың агрессиии дыка чугул керектелдерии улам күштелдирип турарын Аймыл бодуиуң саналынга чугаалаан.

ГКП СОҢГУЛДАГА БЕЛЕТКЕНИП ТУРАР

БОНН. (СЭТА). Герман Коммунистиг партия бо чылдың октябрь 3-те болур парламент соңгулдазынга белетекеп, оиу ажылачы аиыилыг болгаи бүгү ажылчы ошкерии эрге-ажыктарыи мотивоваииялариың кара-тураазында молчуулаи-ла камгалазарыиың, ажыл-агыы наиглеп системаларлыг күүсүлер аразыига кады ажылдажылганың, боттоттарын билчириииң политиказаи боттаидырарын хандырарды дээш, Хельсиикиге болган иилии-европа Чөвүлел хуралыиың түүиел шиитпириииң негелделарии амыдырала боттаидырары дээш демдеглеҥ дээш-биле чорудар. ГКП-ииң соңгулда мурииуда кампаиязы эң-не идевсейлиг болгаи даайыны байлаглыг болур.

Герман Компартия бүгү оруттарга кандидаттарны депшидер деп турарын ГКП Баштаар черииің Президиумуу дыидаткан. Ол «кандидаттар дээрге, партияның төлөдекчилери, ажылчы чоиналарың амыдыралчы эрге-ажыктарының чайгылыш чок сураглыг камгалакчылары болур. ГКП-ниҥ соңгулда мурииуң чөвүледе демиселиииҥ бүдүзээ-биле чорудар. ГКП-ииң соңгулда мурииуда кампаиязы эң-не идевсейлиг болгаи даайыны чорудуп турарлар. ГКП ыидыг политиказа удур бодуиуң ажылчы чоиналрың, бүгү демократтарның, тайбыиның болгаш чавырлыышкынның эрге-ажыктарын камгалаан программазын «будуруп үидүрер деп турар.

ДОПЧУ МЕДӘӘЛЕР

БЕРЛИН. ГСЧП-ииң IX съездиниҥ белеткел талазыбиле Герман-совет пайрал шиитилелиииҥ сорулгаларын бодуиуң хүрээленииде 4,8 миллион кидиң каттыштырган ол массалыг организациияның Төп баштаар черииің хуралынга чугаалашкан. Съезд мурииида документилерии бүгү улустуң чугаалажып көрүп турарының үезииде шиитиледдиҥ кежигүнерии болгаи активчилери-даа Совет Эвилеи-биле пайралдың, кады ажылдажылганың болгаш бот-боттарынга дузалажыышкын дугайында эртеи чылдың октябрь айда Москвага ат салган керээниҥ үүрдүзалаии таймылбырлаар үүрдүүдүг деп, аиаа хүлээп алган шиитиидө айтыкан.

ЛОНДОН. Обшиналар палатазынга Англияда ажыл чыг кижилериҥ улам көвүдеп турарының дугайында шыпсыы санал-оиаа соңгуушкуларының түүнелиидө чагырыкчы лейбористиг партияның ханы Джеймс Каллаган «Фармерз Уикли» (Англия) журиал бижээн. Специалистериҥ бодап турары-биле алырга, ыидыг хайнак малдың баш санын өстүрер болгаи азыраар болза, эът бүүдүрериин дыка көвүдедии болур. Оиу-биле кады концентрастаан мал чемнерии дыка камнаи ап база болур дугайлыг. «Бифалоның» быжаалары чаа төрүттүүгеизе чүгле 23—27 килограмм болур-даа болза, оларны 10 ай иштииде азыраи келгеииииҥ түүнелиидө дириг дензизии 450 килограмм чеде бээр.

ПЛАСТМАССТАН КЫЛГАН ТҮСКАЙ ПОДШИПНИКТЕР

Англияда подшипниктерии пластмасстан түскай хевирлиг кылдыр кылып турар. Ону нөс аргыыр машиналарга ажыглаарга, оларның даап-шимээии барык чидер болгаи олариың будуруқчүзүүи база улгаттырар болган. Ыидыг подшипниктерии кандыг-даа баш удур белеткел чокка, шүүтла үлегер дептерге күдүп алыр.

САН САНААР ХЕНЗИГ ХЕРЕКСЕЛ

«Эдмунд сейнтифик» дээр америк фирма эң-не бичии хемчегдиг электроииуг саналга малиималын кылып үндүрүп эгелээн. Ол хеизиг-даа болза, кадар, калмыр, ковүдедир болгаш улаар, а ол ышкаш хуулариы биилеи үндүрер аргалыг. Ыидыг «малиималың» денизии — 57 грамм бооп турар. Ону дыка бичии аккумулятор батареязы-биле ажылладыр.

(СЭТА.)

ИСПАН-АМЕРИК ДУГУРЖУЛГА

Мадридте «Кадыг ажылдажылга дугайында» иеиин-америк керээге ат салган. Ол болза 1953 чылдан бээр күүшүг бөөн келген керээни содаза. Ол документиниҥ алдын шүгүмү-биле белеткеи кылырының мурииида ур үе иштиидө маргылдаза турун келгеи. Ынчаарга ийи талга дуттурулгалы чедип турган болза-да ол түүлее эртеи үе үетайында бооп турган. Мадрид АКШ-тан 2-25 миллиард доллар эртеиг шериг дузалампызын иегеп кичеге. Вашиииттоида конгресстиҥ ойтаазалыкшыларыиан селиигеш, Пареией чартык оруулукка болдуиуң базаларын «эдээп кууу—300 миллиои доллар эртеи-биле арттырып алырын орааладыкаш турун берген.

Адактың соонда талалар оөң чыл-тых хемнеге «доктаалгаи». АКШ чаа керээ өзүгаар Испанияга беш чыл иштииде «1,25 миллиард долларны төлээр деп дүүлеген. Оөн «садыыгаа» Испаниияның девискээриҥе үш шериг-агаар болгаш бир шериг-далай базазы хевээр артар үүрлүг.

Моөи түнелиидө Каттышкан Штаттар ам-даа беш чыл иштииде Испаниияга болдуиуң шериглерии бүрүү-биле турумчудуп тудар апаар-дыр. Грецияга болгаш Португалияга фашистиг эрге-чагыргаларның дүшкеииииҥ соонда, турк-америк харылзааларының шегелей бергеиииҥ үезииде Пентагоиға болгаш Чер ортузуиуң далайының тосгузига оөң туруштарыига-даа олар оиза чугула бооп турар. Ол девискээриҥ чурттарының иштики политиктиг болуушкуинарыига хөлбаштыр ыидыг америк шериг четкилериниҥ таварымча чок байдалга таварышкаиы Чер ортузуиуң далайында чүүлдү айтып. НАТО-биле Испаниияның кады ажылдажылганынга детпиие ыыдырыига болгаш оөң Барыын-европейжи «иишта рынокка» киреринге детпиие кылырыига АКШ-ның белеткеи илереткеиииҥ фактыны база ханы утказыг бооп турар. Оң бодаа демократтыг үндезии чаартпышкынарга удур. Франкодан салгал келген корум-чурумну иишта-биле либерализастаарыига удур демиселге ында артыкы америк базаларыны ажыглаарыиче Мадридиҥ сүүтүи турарының дугайын хереглел турар-дыр.

Ю. ЛОПАТИН,
(СЭТА).

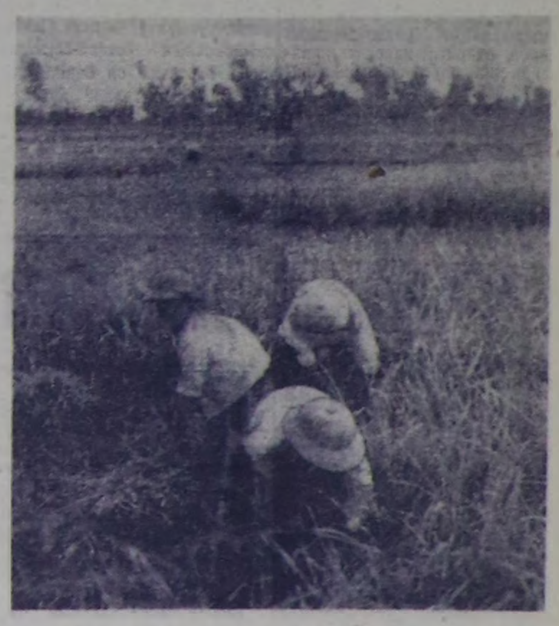

Чурттуң экономиказын кедурериига тараачыннар удуг салыышкынны киирип турар. Вьетнам Демократтыг Республиканга ристиң соолгу ийи катап аваап алганы дүмүт эртеи наш чылдар дургузуидаазындан эң-не хей, чаагай болган. Чоокку чылдар иштииде кодээ ажыл-агый продуктуларын будуреринден даг эдээ черлерге хогшудери-биле чергелештир чавыс шынаа черлерге будуреринден дургедедир деп соруга салдынган.

ЧУРУКТА: «Ву тханг» кооперативте ристи аваап ап турары.

О. ТРОФИМОВАНЫҢ фотозу.
(ПМА).

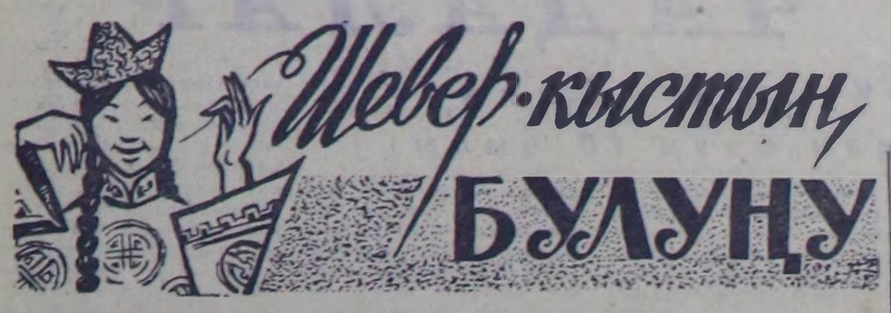

Шевер-кыстың БУЛУҢУ

ӨӨРҮҮР, ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Кызылдың № 2 школазынга эртken чылдың декабрьның бир хүнүнде чүве. 2 «а» класста сан кичээли. Кичээлдиң темазы—6-ны үшке көвүдедип, үшке үлеп, билдирмес эвээжеттинигни тып, үлегениң табылгазын тургускаш үлеттинир, үлекчи, онаажыгны тодаргайлаары турган. Кичээл үезинде башкының тайылбырын өөреникчилер чаңгыс кижи дег кичээнгейлиг дыңнаан, самбырада барып сан бодаан азы турупхарыылаан өөрүнүң харыларын хынаан, чамдык чедимче чок болган харыларга немээн, кыймыш дээр шөлээп чок-ла өөренип эрти...

Бо дээрге тус школада он алдыгы чыл ажылдап турар Монгуш Шыраповна Канданың эрттирген бир кичээин-дир. Республиканың сураглыг бо школазынга үр үеде ажылдаан, 1952 чылдан бээр башкы стажистыг Монгуш Шыраповнаның онаашкан ажылынга мергежип, арга-дуржулгазының улгатканы чаңгыс ол кичээлден-не көскү болду.

Монгуш Шыраповна — Делегейниң херээженнер чылында оваа чедишкинниг ажылдап, ону эки үдээп. Ооң класты бо өөредилге чылының бирги, ийиги уллуннарының кайызында-даа 100 хуу өөредилгелиг болуп, школаның өөредилге, сагылга-чүрүмге талазы-биле дээре класстарының одуруунда кирген. Ылаңгыя сөөлгү уллунда ол класстың 34 өөреникчизинден 17 өөреникчи 4—5 демлектелиг өөренген. Монгуш Шыраповнаның шудургу ажыл-ижиниң түңнели ол болган.

Коммунист башкы М. Канданың өөредилге-кижизидилге ажылынга чедишкиннеринге школа коллективи чоргаарланып турар.

Өөредилгези кошкак, азы өөренип эрткен теманы эки шиңгээптээн өөреникчилерже, ажылдап келгенинин бүгү дургузунда, ол оваа кичээнгейлиг болуп келген. Оларга немеляде кичээлдер кылдырып быжыглаваанла ооң сагыш-сетküли-даа амыравас. Класстан дашкаар ажылдарны Монгуш Шыраповна үргүлчү планнап алган турар. Салгакчылар-биле өөредилге, сагылга-чүрүмге хамаарыштыр чугаалажып, чатап, сургап турарындан аңгыда класстың бүгү өөреникчилери-биле субботта, воскресенье хүннеринде парк кирип, хоорай кылынче агаарлап, аян-көрүк кылып турар.

Монгуш Шыраповна ажылдап келген үезинниң дургузунда бирги класска чеже өөреникчи хүлээп ап доостурбаан дээр. Ооң баштайгы өөреткен өөреникчилери дээш өөредилге черлерин дооскан бөгүнгү эмчилер, башкылар, суд, прокуратура ажылдакчылары апарган.

— Кажан-бир шагда парта артынга бирле дугаар олуруптуп, чүү-даа чүвенниң эгезин айтып, өөредип турганы өөреникчилери элээди класстарга баарга бир янзы чараш көстүр, а эртем сургуул доозуп ап, улуг кижилер апаарга сагыш-сеткилге оон-даа чоргааранчыг, кижиниң өөрүшкүзү улам хайыгар-дыр—деп, Монгуш Шыраповна чугаалап олурду. Башкының бо сөөү барымдаалыг. Шынап-ла кылган ажылдың үретүлелин көрүнчүкте дег көзүлгеин ол эвес ыйнаан.

Кижиниң амыдыралынга кандыг-даа болуушкуннар турар. Л Канданнарның өг-бүлезинге таварышканы эң-не ховар, эргим үнелиг хүнү—1958 чылдың декабрьның 27 деп болур. Монгуш Шыраповна ол хүн үш оол божаан.

Амгы үеде Андрей, Геннадий, Вячеслав олардың кайызы-даа адр-незинден узап өскен, тыва үлегер сөсте дег, шынап-ла «тар эжикке сыңмас» болганнар. Оолдар бирги класстан 8-не чедир чаңгыс партага олуруп, кады дооскан. Ам Андрей-биле Вячеслав хоорайның № 2, 15 школаларының онгу класстарында, а Геннадий профессионал-техниктиг училищеде өөренип турар.

Оолдарның сонуургалы, аажы-чаңы, күзел-соруу аңгы-аңгы Ооң тодаргай чижээ Геназың училищеже киргени, ажылчын мергежилди үнелеп, сонуургап турарының хереглиэн болур. Ол училищеден каңнакчы болуп үнер. Андрей биле Вячеслав онгу дооскаш базә-ла туралааны аңгы-аңгы институттарже өөренир күзелин чугаалаар болдулар.

Ол өг-бүлениң улуг оглу Артем Красноярскиниң медицина институдунуң үшкү курузунда чедишкинниг өөренип турар.

Монгуш Шыраповна дээрге делегелерге торулбас, ажылга кызымак, амыдыралга өөрүшкүлүг, чоптунга хүндүткелиг башкы, авыралдыг не

С. ТАС-ООЛ.

ЧУРУКТА: Канданнарның өг-бүлези хостуг шакта.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КҮЗЕЛИМ ЫНДЫГ

Мээң адам-нем шаандан тура Чаа-Хөлге чурттап чораанчар. Авам коңчуг шевер кижи. Ада-неви бистерни кажан-даа доңуруп, аштадып көрбээн. Авам бистерге идик-хепти даарап бээрээнден ангыда, бала, согланшты боду чазап ап, улуска-даа чазап берип чораан.

Бичиимден тура авамдан хойнуг өөренип, көрүп ап чораан мен. Ол мендээ коңчуг салдарлыг болган. Авам мендээ терек чөвүрээзиндеи ойнаарактарны кайчаар чазаарын айтып берип, өөредип чораан. Дуңмаларымга ындыг ойнаарактарны чазап бээримге, аажок амыраар турганнар. Оон бээр-ле чурук чуруурунга, чазанырынга хандыкшып, сонуургалым улам улгатkан.

Школачы чылдарымда чурулга кичээлинге оныа сонуургалдыг чорлум. Башкыларым базә мени деткиир чораан.

Тыванның шылгарапгай даш чазакчызы Хертек Тойбу-Хаага чазап алган адымны бир-ле катап көргүзеримге, багай эвестир деп мактаап, чонар-даш-биле улам хандыкшыладыг ажылдаарын сүмелээш, арга-дуржулгазын чугаалап берген. Оон эгелээш-ле чонар-даштан чүү-даа кылып, делгелгелерге киржип эгелээн мен.

Чогаадыкчы ажылымның өзүлдезинге Тыванның Чурукчулар эвилелиниң баштаар черн, калы ажылдап турар эш-өөрүм улуг дузаны чедирип турар.

Сөөлгү чылдарда мээң кылган ажылдарымны чон үнелеп турар, чазактың шаңнал-макталдарын-даа ап турар апарган мен. 1967 чылда Совет эрге-чагырганың 50 чыл ионга тураскаатkан чурукчуларның Бүгү-россия көрүлдезинге киришкеш, I чергенин диплому-биле шаңнаттым. Чазактың ол шаңналы, мээң ажылымны чонның үнелээнин мени улам хей-аът киргеп. Оон соонда база аңгы-аңгы делгелгелерге киржип, эвээш эвес ажылдарны кылгылаадым. 1973 чылда бөлүк ажылдарым дээш РСФСР-ниң Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреады атты меңээ тывыскан, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнүнге мени хүлээп алган.

Чазактың ол бедик үнелелин ажыл-херээм-биле бадыткаар, 10-гу беш чылда улам күжениишкиниг ажылдаар, ураи чүүлдүң хогжүлдезинге бодумнуң хуумда үлүүкиү киирер—мээң күзелим ындыг.

Раиса АРАКЧАА,
чурукчу, РСФСР-ниң Репин аттыг Күрүне шаңналының лауреады.

Өске кижи эвес-тир

Ооп кадайлаар, уруг ашакка бнар... Уруунуң азы оглуның шилип алганын ада-иениң деткип, чүүлдүзүнериинден чугула чүве турбас!

Күдээзи азы кенин болуп келген кижиниң талазынче таарыынмаан нязылыг иениң кылчаш кылынгены аныяк кижилериң моон соңгаарры чурттаалгазын эптерештирип боаур. Оларның төлү өскелерден артык ышкаш сагындырар, аңаа эки-ле кижи дүшкеп болза дээр хөөнмер ада-иелерде бар. Бажыңга немежин келген келиин азы күдээ кижиниң бичии-ле четпезин ада-ие бо-ла эскерип, сеткилинге четпейн турарын чажырып шыдавастар. Ол хиреэниде элдеп чүве, боттарының оглукуп азы уруунуң ындыг четпестерин мырыдай эскербейн бээрлар. Чогумнаа бо таварылгада өг-бүлениң чаа кежигүнү бүзүрелин ышкынып эгелээр.

Маңаа хөй-ле маргылдаа кылбайн, амыдыралдың бадыткаанын ёзугаар келген келиге уруу дегө күдээге оглу дег ынак болур. Боттарывыстың ажы-төлүвүстүң келир үеде эрс-кежин оон коңчуг хамаарыжыр дээрзин утпаңар.

Ынакшыл болгаш өг-бүле айтырыы чүгле ийи кижиниң эвес, иниттиин херээ болур. Бичангаш аныяк өг-бүлениң чурттаалгазынга улуг кижилериниң салдарлыг, хамаарыгалыг болуп турары-дыр ол.

(1976 чылдың херээженнер календарындан).

ДОПЧУ СҮМЕЛЕР

⊙ **Доңган ногаапарны хайындырар мурнунда эргиспейн, а шуут-ла хайнып турган сугже суптар херек. Ынчаарга оларның амданы чаагай болгаш витаминнери оячаан болур.**

⊙ **Хоютkан долган холга дыка чыпшынмазын дээр болза, ону тударының мурнунда адымыңарны тарымал товорук үзүбиле чаап алыңар.**

⊙ **Бир эвес силерге дагаа чуургазының чүгле белогу хөрек болза, ооң ийи умундан чоон инелер-биле үттептиңер. Ынчаарга ооң сарыг өзээ артып каар, а белогу аңгылажып кээр.**

⊙ **Дараазыкда арганы думчук армыыдары хирлени бергенде ажыглап болур: хеп чуур савага чылыг сугдан муткаш чемге каар дусту адыш хиреден маггаш, армыныңарны ийи шак хире шыгыдыр суп каңар. Ооң соонда соон сугга быргап кааптарга ол арыг болур.**

„АЛДЫН ШАЙБАНЫҢ“ ШАҢНАЛЫ

Шайбалыг хоккей бистиң чуртувуста эң нептереңгей, массалыг оюнарачың бирээзи. Ону улуг-даа, бичии-даа улус улуг сонуургал-биле ойнап, көрүп турар. Хоккейиң бо хевиринге Совет Эвилелиниң шилидек командазы Олимпий оюнарымың, делегей болгаш Европаның хөй дакпыр чемпионнары.

А чоокта чаа бистиң чуртувустуң эң шыырак ЦСКА болгаш «Крылья Советов» командалары хоккейниң төрттүнгеп чери—Канаданың эң шыырак хоккейжилериниң профессионал хоккейжилери-биле 8 ужуражыганы кылгаш, ооң бежиңге уткаш, бирээзинге хаймынашкаш, чүгле ийиниге уттурган. Амгы үеде ССРЭ-ниң шайбалыг хоккейге шилидек командазы XII кышкы Олимпиаданың болур чери—Инсбрукта чеде бергеп, ол улуг маргылдаага белеткенип турар.

Бистиң республикага, шайбалыг хоккей 4-5 чыл бурунгаар сайзырап эгелээн. Спорттуң ол хевири колдуунда-ла школачылар араазында сайзырап турар. Улуг улустуң араазында шайбалыг хоккейни түгле ийи-чаңгыс командалар ойнап, солуп ужуражылгаларны боттарының араазында эрттирбейн турар. Республика масштабтыг маргылдаалар чаңгыс-даа болбаан. А школачылар «Алдын шайбаның» шаңналы дээш республика маргылдаазын чыл бүрүде доктаамал эрттирип турар апарган.

«Алдын шайбаның» шаңналы дээш Тыва АССР-ниң школачыларының эзлчеглиг түңнел маргылдаазы эрткен дыштанныр хүннерде Кызылдың № 12 кварталында шайбалыг хоккей ойнаар шолге болуп эрткен. Анаа 16—17 дарлыг оолдарның араазынга болган маргылдаага Кызылдың «Бригантина», Хову-Аксының «Олимпия», Элегестиң «Факел» болгаш Кызыл районнуң «Орион» командалары киришкен. А 1962—1963 чылдарда төрттүнген оолдарның командаларындан Элегестиң «Факел» биле Кызылдың «Спартак» командалары киришкен.

Үш хүн үргүлчүлээн спорттуң демиселдиң түңнелинде Кызылдың школачыларының «Бригантина» командазы боттарының удурланычыларын шуптузуп үткаш, бирги черни бүзүредиин-биле чаалап алган. Олар ам шайбалыг хоккейге республика школачыларының ийи дакпыр чемпиону апарган. Кызыл районнуң спорттулары болуп эрткен маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, типлекчиге каш-ла санны ойнаткаш, ийиги черни алган.

1962—1963 чылдарда төрттүнген оолдарның араазынга Кызылдың «Спартак» командазы чемпион атка төлептиг болган. Ол команданы үк оюнарга аныяк тренер А. Аракчаа эки белеткээн.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: болуп эрткен маргылдааның эң эки вратары Виктор Шимкин (алдында); типлекчи болган «Бригантина» командазының хоккейжилери.

Мурнакчы киномеханик

Ак-Туруг суурда кожээ Культура бажыңында кино механикчилериниң ажылдаар бичии өрээли. Кино механиктери кежээ үндүрер кинонуң ленталарын хааржактардан үжүлгеш, хынап ап, хааржактарны дугаар аайы-биле салып ап турлар.

— Өске черлерден келген киноларны баштай белеткеп алыры чугула болгай. Чамдык хааржактарда лентылар үзүк болгулаар. Ынчангаш үзүк ленталарны хырбалап кожар апаар чүве-дир — деп, улуг механик чугаалады.

Кандыг-даа ажылды кылырда белеткел ажылдарын чорудары чугула. Бичии өрээлдиң ындазында арыг болгаш чылыы аажок. Ында үттер базарында «КН-2» маркалыг аппараттарны тургузуп каан. Өрээлдиң бир ханазында «Социалистиг чарыштың типлекчизи» дээн вымпелди азып каан болду. Улуг механик Назын-оол Кыргысович Санчыдан ооң ажыл-херээниң дугайында сонуургап айтырдым. Кызыл хоорайга механиктер курузун дооскаш, Шагаан-Арыг хоорайда Культура бажыңынга дуржулгалыг кино механиги Р. И. Букаринге каш ай дузалакчылап ажылдан чорда Ак-Туруг суурже ону ажылдаш чоруткан. Н. Санчы Ак-Туруг суурда ам 15 чыл механиктеп ажылдап турар.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик аттыг төлептиг типлекчиин Назын-оол Санчы 9-ку беш чылдың доозукчу чылында районда киномеханиктер орттузунда калбарган чаршыда типлекчи боюп, «Социалистиг чарыштың типлекчизи» деп көрек демдээ-биле шаңнаткан. 9-ку беш чылдың доозукчу чылында 7000 рубль киирер планын 9000 рубльге ол күүседип, чылда 25000 көрүкчүлерге кино көргүзер планның тургаш 36000 көрүкчүлерге көргүзкен. Квартал планын 150 хуу кылдыр күүседип турар байлак дүржулгалыг механик Санчы дузалакчы механик Арина Доңгур-оолду мурнакчы дүржулгага өөредип турар. Идепкейлиг хей-ниитпчи механикти чоокта чал СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алган.

К. КОМБУ.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыңнаткынын ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аңзыр, хар чагбас. Агаарның температуразы даглыг черлерге 5—10 өскелериге 14—19 градус соор.

Кызылга бүргеп, аңзыр, хар чагбас. Агаарның температуразы 14—16 градус соок болур.

Автоорухтарның көскүзү эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **Ынакшыл дээш немнег керек үүлгедин»** 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Шуриктиң «Ы» операциязы болгаш өске-даа ужуралдары»** 9.05, 10.50, 15.40. **«Онзагай болуушкун»** (2 серия-лыг) 12.35, 17.25, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Фанфан-Тюльпан»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Беатрис Поттерниң тоолдары»** 15.00, **«Амрапали»** (2 серияныг) 17.10, 20.00 шактарда.

ИЕЗИН ӨӨРТКЕН КЫС

Удаваанда шевер иениң кызы Кертинней Алдын-Хереловнаның буянныг шеверни чон-биле берген. Харын-даа кажан ол школачы турда безин өөредиледен хостуг шактарында кандыг-бир хепти быжып, азы даарап бээрин эп-оорү болза лилей бээр турган.

Бир-ле катап оларның чоок төрели кижиниң хей уругларының авазы хенертен чок апарган, бичии Кертинней оларның хүн бүрү амыдыралынга коңчуг чылыңгыя тыва хеп аймаан даарап турда сагыш-ла. Үениң байдалынга таарыштыр ооң даарап кылганы хеп аймаан чагыкчылар алган мастерге оорүп үеттиргенин илередип турарлар. Ол чыл бүрүде ай, квартал санында бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күүседип келген.

Кертинней Алдын-Хереловна эргим авазының холунуң «ужуу» бодунда хевээр артгырып алган кижи-ле болгай. Чаа техниканың сайзыраанының ачызында ооң кылган ажылы авазынындан хей болуру чугаажок. А ол хол-биле янзы-бүрү удазындан аргып турда маңаанг-ла. Уруглары Ая биле Алаяы аргыларынга шагдала өөредип алган. Олар ам боттарының хевин авазынга безин тудуспайн даарап алыр апарганнар.

Оларның өг-бүлезинге кире бээрге шупту-ла чүве шевергин, шиник, каракка көскү, ында ооң холу дегбээн-не чүве хээ, бичии кижилериң чугаазын сайзырангайжыдарынче улуг кичээгейни салып, оларны дүргеп чугаага бо-ла өөрткен турар.

Чадыр өг чадырлаттынза
Чадырлаттынгай аан.
Чадырлаттынмаза
Чадырлаттынмаай аан
Чарык паш чаваналаттынза
Чавананалаттынгай аан
Чавананалаттынмаза
Чавананалаттынмаай аан — дээш ооң-даа өскө.

Уругларының авазындан ооң канчап шевер апаргының, ону кымның ынчаар өөредип каанын бо-ла айтыра берген турар. Оларның ол айтырыын ченнң бужурганмайн-даа чарыылап бээри хоюуг солуп.

Шевер иениң кызы Кертинней Монгуштуң чугаалап турары-биле алырга:

— Уруг-дарыы ураи-шевер болзун дээш оларны эки хөөнүг, сонуургалы хыптыгын турар үеде, сергек шимченгир үезинде өөредирге олар чүвени шиңгээдип алыычал, тура-соруктуг болур—деп турар. Шынап-ла оларның ындыг сонуургалын чогуур үезинде деткиири черле чогумчалыг.

О. ДАРЫМА.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—**«Лопатинниң демдегделериниден».** Москваның «Современник» театриның фильм-шиниинің баштайгы көргүзүлгези.

9.55—**«Күзел».** Өөнүт фильм-концерт.

10.25—Өөнүт мультфильмнер программазы: **«Тываның болгаш үш эмнекчилер дугайында тоол», «Парлама хөлдүң тоолу».**

10.50—Киножурнал.

11.00—Медээлер.

11.10—**«Бүгү чүвени биликсээр мен».** Өөнүт хлюжурнал.

11.20—**«Ураи холдар».** Өөнүт.

11.50—Бот-тывыскыр ураи чүүл киржикчилериниң концерти. Өөнүт.

12.20—**«Аваның школазы».**

12.50—**«Аныяктарга музыкалыг кежээлер.** Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

13.45—**«Эш Арсен».** Ураи-чечен фильм.

15.05—Фильмнерни — урутларга. **«Ол чоруу койгумак». «Чогаадылга».**

МОСКВАДАН

15.25—**«Лопатинниң демдегделериниден».** Москваның «Современник» театриның фильм-шиниин.

17.30—**«Үе».** Информастыг программа.

18.00—**«9-ку студия».** Дамчыдылганы политиктиг тейлыбырлакчы Валентина Зорак эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

19.05—Ойнаарактарның театриның шиниин. **«Буратино».**

19.30—Телемедээлер.

19.45—Телемедээлер (орус дылга).

19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—**«Киижи болгаш хоойлу».** Дамчыдылганы юридиктиг эртемнериниң доктору А. А. Безуглов эрттирер.

20.45—**«Чижик матрос».** Ураи-чечен өөнүт фильм.

22.10—**«Будурулгеде гидропониканың эгези».** Документалдыг өөнүт фильм.

22.20—22.30—Чапсар.

22.30—**«Күзел».** Өөнүт фильм-концерт.

23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

Кызылдың күрүенниң автоинспекциязындан Валерий Петровна Аймыжиге 1971 чылдың май 12-де тывыскан ПА № 239170 чолаачы шыңгыллазы яткен. Ук документиниң күш чок деп санаар.

Кызылдың күрүенниң автоинспекциязындан Сергей Демчаковна Ондарга 1972 чылдың июль 17-де тывыскан № 467281 чолаачы шыңгыллазы читкен. Ол документиниң күш чок деп санаар.

Редакциянық адреси: индекс 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко худумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлаачыларының 35-24, 31-75, пропаганда кылдызының 31-75, харыысалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажылчагый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база север тургузуг кылдызының 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16496. ЧАГЫГ № 67.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелеенниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко худумчузу, бажың № 1). ТС—00044.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 28 (10013) | 1976 чылдың февраль 4, среда | 1925 чылда үнделиттингеи | Өртээ 2 коп.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ ПАРИЖТЕ

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко баштаан СЭКП-ниң делегациязы Францияның Коммунистиг партиязының XXII съездизинге киржир дээш февраль 3-түң хүнүнде Парижке чеде берген.

Парижтиң Бурже аэродромунга СЭКП-ниң делегациязын ФКП-ниң Политбюро кежигүү, ФКП ТК-ниң секретары Г. Плиссонье, ФКП ТК-ның кежигүнери Л. Байо, Ж. Вальбон, Ж. Гарсиа, Ж. Фабр олар утказан.

Уткаан кижилер аразынга СССР-ниң Францияда элчизин С. В. Червоненко база турган.

Делегацияның баштыңы, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүү, СЭКП ТК-ниң секретары А. П. Кириленко аэропортка журналистерниң айтырыглаарынга харыылаары-биле парлаятага медегленип кылган. ФКП-ниң удуртулга чериниң Францияның коммунистериниң XXII съездизинге чалаавын дүтаар СЭКП-ниң делегациязының Парижте келгенин демдеглээн. Империализмниң болгаш реакцияның күштерниге удур, тайбыңдың, демократтыңың болгаш социализмниң чыртыкшыл идеялдары дээш кады демиселге эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш найыралдың сырил харылзаалары совет болгаш француз коммунистериниң чартык чүс чыл ажыг үеде холбаштырып келгенин билдиңгир болгай деп А. П. Кириленко чугаалаан. Бистиң партиязыс ол найыралды үнелеп турар болгаш Францияның коммунистери оны база-ла мынаар көрүп турар деш-бодаар бис.

Совет улус француз улус-биле найыралдыг харылзааларыны үнелевишаан, бистиң чурттарывыстың аразынга экономика, эртем-техника, культура болгаш өскелээ түүлдер талазы-биле харылзаалаарывыс хөгжүүрүн дүзеп турар.

Бо таварылганы ажыглаан алгаш, Парижтиң чурттакчыларынга, Францияның күш-ажылчы бүгү улузунга совет кижилериниң чүректиг хамыыжыдан байырын чедирип, эп, эки чүүлдерни күзеп турарывыс дамчыттым.

(СЭТА)

ТӨЛЕВИЛЕЛДИ ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

ХӨРЗҮННҮ КАМГАЛААР, САЙЗЫРАДЫР

«Чер ажылынга эң чугула сорулга болза, тарылга шөлдериниң структуразын сайзыраңгайжыдарынга, дүжүттүр чорукту өстүрериге, тараа культуралары тарып өстүрериниң агротехниказын эжиждеринге үнделиглээш, тараа бүдүрерин бүгү хемчег-биле көвүдедир болгаш деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ниң төлевилелдинде бижээн. Бо одуруглар биске, көдээ механизаторларга дорт хамааржыр-дыр. Ындыг болганда, бистиң «Шамбалыг» совхозта черни болбаазырадып, ону канчаар ажыглап турарының дугайын бижип, бодумнуң санал-оналым маңаа киирейн.

Совхозтуң тарылга шөлдери, өске ажыл-агыйларынга бодаарга, багай эвес хөрзүнүт. Оон элбек дүжүттү өстүрүп ап болурунуң аргазы бар. Чүге дээрге эки хөрзүнүүр чер эң-бек дүжүттү бээр дээрзин кымдаа билир. Ынчалзаа-даа чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш эвээш эвес чарыгдалдарны, күштүг үндүрүп турар бис.

Маңаа чамдык чижектерни көргүзейн. 1974 чылда 900 гектар чайын аңдарган черге кок суда чаштырдывыс. Ол черден 179 гектар арткан. Эрткен чылдың чазынында орта кызыл-тас чажыллазын өй-шаанда чорудуп, хөрзүнү үревес СЗС-3,6 маркалыг чаа сеялка-биле торуткан бис. Күзүн ол шөлдүң бир гектарындан-на 9 центнер дүжүттү ажаап алдывыс.

Эрткен чылын үш дугаар хову-трактор бригадазы 3012 гектар шөлдү удур аңдаргаш, тараа культураларын чаштырган. Күзүн бир гектардан-на 3,4 центнер кызыл-тас алдывыс. Өске культураларның дүжүдү оон-даа куду болган. Үстүнде ийи чылдың түвүрели аңгы-аңгы болуп, чазын аңдарган черге бодаарга, чайын зиңарып сайзыраткан шөлдүң дүжүдү барык үш катап хөй болган. 1960—1967 чылдарда бир гектардан-на 15 центнерден эвээш эвес дүжүттү ажаап ап келген шөлдериң бериксеп ам кудулаан. Мында чаңгыс чылдагаан бар деп бодаар мен. Сеолгү чылдарда тарылга шөлдериниң хөрзүнүң хат-кавыскы үреп, аңаа хорамчаны чедирип турар. Ынчангаш хөрзүн үревес, ону эки сайзырадып кылыр көдээ ажыл-агый машиналары-биле хову ажылдарын чорудары чугула. Черни аңдарарда, үрезинин чаштырарда, күзүн тараяны ажаап алырда харысалга чок, ажылды шынар чок кылыр чорук-биле демиселдң чорудары чүүлдүг деп бодаар мен.

Хөрзүнүң хатка алыр чорукка удур ажылдарыңы кылыр-да бедик мергежилдиг, арга-дуржулгалыг механизаторлар, агрономнар улуг рольду ойнаар апаар. Бистиң совхозта хову ажылын 12 муң гектар тарылга шөлүнүң чүгле 2500 гектарында дилиндектей тарырының аргазы-биле чорудуп турар. Арткан шөлдерни калбарты аңдарып, хөрзүнү чылдың-па часкы кавыскыга алзып, ону үредеп турар.

Эрткен чылын совхоз черниң ширинн аңдара кагбайн сайзыраның кылыр КПЭ-3,8 деп 3 культиваторлу, КПГ-250 деп 2 плоскорезтя алган. Бо ажыктыг көдээ ажыл-агый машиназырын хөрзүнү үлдүртеринге бистиң бригадага берген. Дуржулгалыг механизаторларга ийи плоскорезтя быжыглаан, олардың тракторларынга кошкаш, ажылче үндүрүп чоруткан. Трактористер ийи хүн ажылдаан, оларны адырып каапкаш, ПН-4-35 деп акдазыны-биле черниң хөрзүнүн аңдара чарып каапканнар. Бо дээрге, хөрзүнү аңдара октавайн чарып турган сайзыраның алырындан бергезингеш, ажылдың чингия сүрген чорук ышкажыл. Ажылдың ажыктыын биле тура-ла ону үрей кылыр, билиг-мергежилиг кошкак механизаторлар бистең бар. Байдал мындыг турда механизаторлардың билинн бедидер өөредилге совхозта ам-даа эгелээвээн.

Хөрзүнүң хатка алыр чорукка удур ажылдарны кылыр-да бедик мергежилдиг, дуржулгалыг механизатор эш-оюмнуң, агрономнарның санал-оналын ослуп удыртпаан, ынчангаш

БЕШ МЕРГЕЖИЛДИГ КИЖИ

Коммунист дугайында чугаа

Найысылаа Кызыл чыл-чылы-биле эвес, а харын хүнүнү-биле чаартының, чечектелип, төгүнүл орар. Культура-албан, үлетпүр-бүдүүлге, аммырал хандырылга, түскай өөредилге черлери, ясли-садтар, чымык, чыдыг школалар төөрээшин ооруйының амгы байдалын улам көрүштүг болдуруп, немей тутулуглаан. Ким оларны кылганыл? Бистиң ажыл-ишчи, эрестаг түдүгжүларывыс-ла болгай. Оларга канчап чоргаарланмазыл?

Кызыл хоорайда хоочун түдүгжү Чайдың Содунамовнын Салчакты биледир кижи ховар. Ол бодунуң кызымак күш-ажылыны, эвилең-эвилең чоруу, бине сеткилдии-биле хоорай чүрттакчыларынаң база кады ажылдап турар өөрүнүң хүн дүтпелеп чедип алган. Кижиниң күш-ажыл алдаржыдар болгаш улуг хүндүлелге чедирер деп чүве ол-дур.

Кижилериң бедик хүндүтпелин четип алыр деп чүве аммыр эвес. Оны оюнчук деп болбас. Чоо кандыг кижиниң түдүгжүзүнүл? Бо дээрге нарын айтырыгларның биреэзин. Күш-ажылгта хамы бердинген, чүрттүн база чонунуң чаагай хереэ дээш кызымак ажылдап чоруур кижи — бүгүдеге хүндүтелдиг. Хей-ниитиниң херээн болунуң соңуургалыдаш, күзелиңден ажыр үнелеп чоруур кижи чонунга мактатпас-тыр. Чоны чок болза кижи чүлүү кылып шыдазарыл? Чаңгыс кижи чаржымчыг, хей кижа көрүштүг. Ынчангаш хейү-биле түттунушкан кижи кандыг-даа бергелериниң мурнунга туре дүшпес.

Чайдың Содунамович Салчак «Кызыл тудуг» эргелелиниң түдүгжүлериниң 1958 чылдан эгелеп ажылдаан. Оон түдүгжү болур дээш чаагай күзели Кызыл хоорайдан эгелээн. Ону арга-дүржүлгалыг, хей чылда ажылдап келген түдүгжү кижилер ажылга өөредип кааш. Аныяк кижиниң түдүт ажылынга хандыкшылы мынаар болдуун. Монгуш Очур-оолдуң түдүгжүлер бригадазынга ажылдап келген башталгазы хүнүн ол черле үттнас. Оон бөгүүнү аттаарлары, күш-ажылчы чеднишкинилери оон өгелээн.

Кыштың соогунда, чайның ыяанзе түүлбу, даптаан бажың тавал, хаваазы салыр деп чүве ышдыг-ла амыр эвес. Тос-тостуң соогу от-кос дег хазырып кедир изиг хүн дайлыг пйнкле. Ынчалза-даа соруктуг кижилер-биле кады ажылдап эгелээн аныяк оол башталгы бергелерге таварышкаш, хей чүве болаш, дедир ойта дүшпээн. Шыдаар-ла шаа-биле түдүгжүүнүң чаагай мергежилиңге өөредип турган. Ону хоочун түдүгжүлер Монгуш Очур-оол, Семен Шабалин олар хамы бүүрел-биле өөредип келген. Олар аныяга кизимек, өөредир чүвеге салымнаар, чүткүлдүт кижиге бүүревес арга чок болганнар. Аныяк түдүгжү база болунда улуг кижилериң идегелии бодап, оларның мурнукта төлептиг көрүүн көргүзер дээш шыдаар-ла шаа-биле ажылдап турган.

Үш-дөрт ай болганда Чайдың Содунамовичиниң бүдүжү мыдыг. Ол бодуу чүү-ле билир болдур, ам ышкы-бир чаа чүвени өөренип алган болза, ону дораанна хады ажылдап турар көрүнге, аныяктарга айтып бээр. Бо дээрге күш-ажылчы кижиниң чаагай сеткилии-дир. Кижи чүгле думчуун бораалаар, кара чаңгыс бодун дыш Содунамович бодуу чаасказаан ажылдап турар апаргаан. Оон эгелээн-ле ол бодунуң түдүгжү мергежилиң удам хамыладып эгелээн. Чартык чыл эрткенде ол ийи дүтаар разрядтың түдүгжүүзү апаргаан болгаш күш-ажылчы сагылга-чүрүмүүн ажылдап турар өөрүнүң, бригадазының мурнунга көргүскен.

Чайдың Содунамович Салчак ам бодуу аныяк өскенде түдүгжүүүл варын мергежилиңге өөредип чоруур улуг арга-дүржүлгалыг кижилериниң биреэзин. Бо хүнеерде оон дугайында он-он дыныг ооллар болгаш кыстар чаагай сеткил-биле бодап чоруур. Кым-даа болза ажыл-ишке өөредип чаан башкызын каңчап үттүрүл!

Чайдың Содунамовичиниң бүдүжү мыдыг. Ол бодуу чүү-ле билир болдур, ам ышкы-бир чаа чүвени өөренип алган болза, ону дораанна хады ажылдап турар көрүнге, аныяктарга айтып бээр. Бо дээрге күш-ажылчы кижиниң чаагай сеткилии-дир. Кижи чүгле думчуун бораалаар, кара чаңгыс бодун

ХӨЙ-НИИТИНИҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

Бистиң Өвүр районуң Торгалыг кодээ Соведи СЭКП-ниң XXV съезиниң шиитирлерин база парлыының болгаш чазактың айтылыышыларын боттандырбашаан, шээ Советтиң девискээрлеге хамаарыжып турар будурүлгелериниң амыдырал хандырылга черлериниң, культура-чырыдымышкын, кадык камгалал, улус ажеглеге албан черлериниң орук, хырылза, тудуг болгаш өндээ ажыл-агый адырларының ажылын бодуунуң доктаамал дайгаараалыга ап турар. Советтиң ажыл-чөрүдүлгазында кол чүүл болза, чөөн ажыл-агый будүрүлгезин көдүрер, чоңуң социал-культура болгаш амыдырал хандырылгазын эки-жилер дугайымда доктаамал сагыш салыры болуп турар. Бо айтырыгларны кодээ Совет эъчеглиг сессиилэрынга, күүсөм хуралдарынга чугаалажып келген. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитирлерин амыдыралга боттандырар дээш база лоску беш чылдың сөөлгү чылы—1975 ажыл-агый чылын чедиишкинниг доозар дээш кодээ Совет ажыл-агый, культура тургузуушкунуунуң хереэш удуртур талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Оон түңелинде доозукчу чылдың чамдык планныг даалгаларын кодээ Совет болгаш «Торгалыг» совхоз багай эвес күүсеткен. Оон иштинде кодээ Совет чуртакчы чөөдээ эът садарын 115 хуу, дук садарын 100 хуу күүсеткен. Өске будүрүлге черлери, школа, эмнелге, ясли-сад, клуб, почта салбыры, магазиннер багай эвес ажылдап турар. Бо ажылдарга кодээ Совет депутатта-рының болгаш активтериниң хөй-нииттиң организациялары-ның үлүг-хуузу киргизин айтырыг чугаада.

Торгалыг кодээ Советтиң девискээрилле 8 кудумчу, квартал комитеттери, 8 агитквартираар, 4 микрорайдыышар, улусчу дружина, эш хуузунуң суду болгаш 2 тереллер комитеди, санитария сайгыы бүдүрүлге комиссиялары, столовая болгаш санитар комиссиязы, библиотека болгаш клуб чөвүлелдерч, черээжиннер чөвүлели. Советтиң 5 доктаамал комиссиялары база күүсөмүүн арагалашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел чорудар комиссиязы ажыл-агыйлаар турар. Оларда нииттизи-биле 168 депутаттар болгаш активилер ажылдап турар. Үстүүде айтыышкан организациялаар болгаш комиссиялар чамдык ажылдарны кылып, боттарының ажил планнарын тургузуп, хуралдарын эрттирип, анаа хөй янзы айтырыгларны чугаалажып, сайгарып турар. Олар кодээ Советтиң сессииларын, күүсөм хуралдарын белеткээринге хөрээнге, доктаамал комиссиялар эдериинче илеткелдерни сессиилэ кылып турар.

1975 чылдың июнь 15-те болуп эрткен чер-чер Советтерине сонгуулаларда Торгалыг девискээринден кодээ Советке 25, район Советинге 11 депутаттар сонгуткан болгаш олар депутаттар бөлүктериниле хуваттынган ажылдап турар. Кодээ Советтиң девискээринде 3 депутаттар бөлүктеринден Чөөө бригадазында Демжик Даадар дарганаан балүк өскелериниден дээре ажылдап, боттарының хуралдарын 2 удаа эрттирип, ядаа мал ажыдыынга харыысалганы бедидер дугайын көрүп, мал хыйтаглаашкынынга белеткелдиң болгаш оны эрттиреринин талазы-биле айтырыгларны чугаалашкан. Оон түңелинде үх бригадада малдың олуп хораар чоруу ааржел, хыштаглаашкынга белеткелдя организастыг чорудун, малдың чайгы комиртилгезин эки чорудылынган бригада доозукчу чилде социалистиг хүлээлгелерин өске бригадалардан дээре күүсеткеш, районуң хөйжү бригадалар арааныда шилээп чоруур Кызыл тугун 75 рубльбиле кады алган.

Кодээ Советтиң 25 депутаттары шуптуг боттарының сонгукчуларынга отчёттарын бергеп. Анаа 516 сонгукчулар олурупкан болгаш 62 чагыларны киргеннер. Оон колдуун күүсеткен. Сонгукчуларның чагыларын күүседир талазы-биле депутаттар Демжик Даадар, Сергей Седеп, Оюнмаа Шаирыоол, Галина Даваа-оол, Монгуш Чижит-оол олар кызымак ажылдазынар.

Кудумчу, квартал комитеттери боттарының хуралдарынга арагалаар, ажыл-шагы барымдаалавас кижилерни, школа-биле харылзаа чок ада-иелерни көрүп турар. Суурнуң бүгү кудумчу, квартал комитеттери мал чеми белеткелиниге эки киржип, нииттиңиң малынга 45 тонна будук-бүрүүү белеткеп берген. Оң ышкаш хой киргылдазынга организастыг киржип, мал оолдашкынының кампаниязынга мурнакы киришкеннер.

Суурда девискээр зайы-биле 4 микрорайоннарны тургускан. Оларны партия эге организацияларының секретарылары удуртуп турар. Ук микрорайоннардан № 1, 3 микрорайоннар ажылдап, булуңнарыны дерип тургускулаш, хуралдарын эрттирип, депутаттар болуүн 7—8 кижи составтыг тургузуп, идеологиялыг, хөй-нииттиңиң коруум-чурумуун хамгалаарының коммунистиг өлүү-биле чүрттаарының, назын четпестер болгаш аныяктар оргулугга ажыл чорудар секциялары тургускан. Оларда 10—12 агитаторлары быжыглаан. Хаяа солуннар рейколлегиязары 3-3 кижи составтыг ажылдап турар. Школада № 1 микрорайон (даргазы Раиса Шойдак) чоокта чаа плэн ёзугаар «Тыва чаңчылдар» деп кежээни организастап эрттирген. Анаа агитквартираларның дүжүүлга селүүшкүннарын база эрттиргеп. Кежээ кончуг солун болгаш организастыг болган.

Үстүүде хылдынган ажылдар-биле чергелештир кодээ Советтиң ажылында ам-даа удуп четпестер барын айтыры чугула. Ылаңгыя чамык организациялар, комитеттер, чөвүлелдер, комиссиялар болгаш бөлүктер ажылында тодаргай планнар аазы, ажылдың нииттинче хамыладаайн турар. Оон үлэмнээн хөй-нииттиңиң коруум-чурумуун үрээр, арагалаар, хулганнаар, ажыл шагы барымдаалаваас, хөй-нииттиңиң болгаш хамаатыларның хүүда мал, хореңгизин ооплап самчыгдар чорүктер үргүлүлеп турар. Совхозтуң мал ажылында ажылдап турар чамдык кижилерден нииттиңиң малын сөмчыгдаар, чидирип, бируге чиртер чорүктар бар болуп турар. Оон үламнээн совхозтуң балансызындан хөй түңнүг ёроолер чылдан чылче үнмейн турар. 1976 чылдың январь 1-зе оон түңү 50000 рубль четкен. Оны болдурбазының болгаш бурүүлүг кижилерден ыяшдың төлээр ажылдарга чугаалаар турар. Ынчангаш оон киргеп чергелештирер комитединиң ажылында үзе-ла четпестер бар. Бо талазы-биле төрелдер комитединиң ажылдаа турза-ла чогуур негелдезинге четпейн турар. Көдээ Советте харылзаа салбырының ажылында бёзе-ла четпестер бар. 1973 чылда 50 дугаарлыг АТС-тэ кыллан. Бистейлиг кат ийдирде чогумчалыг ажылдап, чоңуң мактаалыг ажыл турган, сөөлгү үеде шуут ажылдавастаан. Бо талазы-биле айтырыгны көдээ Советтиң-даа, район Советиниң күүсөмүнге, сессиилэрингә-даа чугаалажып турган. түңнел үнмээн, ол талазы-биле районуң харылзаа конторазы боттуг түңнел үлүүрбейн турар.

Үстүүде көрдүүген четпестерни 1976 ажыл-агый чылында чайладып, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын дээш кол угламышкынналарының» төлевилелиндэ айтыышкан улуг соруулгаларынга хөй-ыят киргеш, 10-гу беш чылдың күш-ажылчы үлүүнде шиитирлиг-биле киржип, партияның ам үдээс болур XXV съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үжүрааңыр дээш Торгалыгның ажыл-ишчилери шүүлдүүн ажылдап турар.

Т. ЧЫМБАЛАК.
Торгалыг кодээ Советтиң күүсөмүнүң секретары.

КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДАВЫШААН

Тээлиниң амыдырал хандырылга комбинатының коллективи тыску беш чылдың доозукчу чылында багай эвес көргүүлгелерни чедип алган. Олар чонга нииттиң ачы-дузалыг чедирер планның 104,3 хуу күүсеткен. Оон нииттиде хөй септээрии 100, даараарын 113,5, чурук тыртыарын 102,6, баш таараарын 130 хуу күүсеткен, хөйжү бригадаларга, фермаларга диктаамал барып, кадрааның ажыл-ишчилериниң чагыларны үлүүп ап, олардың эки шиирлерни кылдыр күүседип келген.

Бай-Тайганың эң ырак булуңу—Кара-Хөл. Район төвүүнден аазы үнүшкүн кылып турары берге болганывыңың үжүүнүң Тээлиниң амыдырал хандырылга комбинады чыда сазбырны ажыктаан. Хөөчүн даараныкчы Оюржак Кара-оол колхозтуң ирак-уяк ойлаарлыында малчыларга диктаамал барып, чагыларны олардан хүлээп алган, айытказ хуулгазында саадашкын чок чедирии берип турар.

Тоску беш чылдың дүргүзүүнүң Тээлиниң амыдырал хандырылга комбинады чүрттакчы чонга 7 чүүл дузалыг коргүүлүп турган болза, ам 10 чүүл дуза чедирип турар апаргаш. Даараныкчылар Оюр Кок, Сандал Белек, Серен Чимит, быжыкчы Нина Хертек, иштик септекчиги Салчак Даваажап олар мурнакчыларның одуртунга кирип, хүн нормазын 100—105 хуудан күүседип турар.

Д. ХЕРТЕК,
амыдырал хандырылга комбинадының директору.

Агитаторларга

КАПИТАЛИЗМНИҢ АЛЫС МӨЗҮЗҮ

Партииниң XXV съезиниге «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын дөгжүрүнүң кол угламышкынналары» деп СЭКП ТК-ниң төлевилелиниң дугайында доктаалда «Оңгу беш чылдың кол соруулгазы болза, нииттиңи будүрүлгениң шиирлиг болган преобразованиялыг хөгжүдезинге, оон ышкыыр чорууң бедидерине, эртем-техниктиг дениидиктиң дүргедериниге, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидерине, улус ажыл-агыйының бүгү эвенолгаларынга ажылдың шыкарын бүгү талазыг эвилелдерине үлелеп-лүүш, улустуң материалыг болгаш культурагуут амыдыралын үдүрер талазы-биле Коммунистиг партиниң утказыышкынны чагыгдыыр төк биттандырыры болуур» деп айытказ.

Ажылчы чонларның эргежаңгының дүүшкен мынаар чаңгыс сорулгазы чүүле социалистиг чүрттаар боттарының планнарында киирер, боттандырыр шыдаар аргалыг. Чылдыларга, тоску беш чылда бистиң чүрттүүн национал орулгазының бештиң дөрт иезин чоңуң чаңгыс чорууп бедидерине ажыглаттынган.

Капиталистиг чүрттарда пайдалар орулганың кайдыг ынаныг хуваалтынын, ажылчылының турарының дугайында чамдык чижектерни көрүүп көрүлүнер. Американың национал орулгазының 84 хуузун бүгү чоңуң чүүле 7 хуузу болур хөрөнгөтиннер боттарының арагында үлежип ап турар. Бистиң Германиянның байаттарының сазы чоңуң чүүле 1,5 хуузу боон турза-ла, чүрттүү бүгү будүрүлге хөрөнгизиниң 74 хуузу оларның долунда мөнгөстиннер. Ынчангаш оон кирген орулга сларга чүүү-биле кирип турар. Швецияның бүгү экономиказында ядыдуңда-ла 15 бай өг-бүле колдап турар, ол өг-бүлелериниң бирээзи чүрттүү сан-тоонуун үштүң бир кезии болуунда туруп турар.

Кайы-даа капиталистиг чүрттү алыр болзувусса байдал ынчыг янзалыг боон турар. АКШ-тың чоңуун азып-чем болгаш переглелдер айтырыгларының талазы-биле «ешат комиссиязы кэш уезе кылып келген хынаал-дарыызын «чүрттә бай кижилер улам байып, адыларын улам түргедип-ле турар» деп түңнелеп кылган. Ол түңнелде барымдаа улус Американың эң түлган дээш байлары үш өг-бүлениң Рокфеллерлерниң, Дюпонларның, Мелоннарның өг-бүлелериниң акша-хөрөнгизи чүрттүүн бүгү ажылчыларының алыр ажыл төлевиринге болгаш оларның өг-бүлелериниң бүгүзүле акша шыгаамырынга деңнежип турар. Миллиардерлерниң тамчыктыг чүрттелгазы миллиг янзалыг-дыр.

Ынчаарга ол-ла комиссиянның сенатка киирип келген дыңнаамыдан алырга, амгы үеде Америкада 25—30 мян. кижи шуут адаран-түрээн болгаш олар күрүнеңиң күсели-биле амыдырап турар. Ядаран ашталган кижилериң амы-тынын хамгалаары-биле чазак черинден мыдыг кижилерге бичии-ыш-чем аймаа, дузалаашкын бээр черлерин кылып каан. Ол черлерде оочур маңаан кижилер каш хүн улаштыр туруп турар, оон кижи черле үүдабес. Бурнуказ президентиниң «хоостуг делегейе» деп мактап турары капиталистиг чүрттарының ук терининиң, бай-шылаалдың—АКШ-та бейдал мыдыг янзылыг.

Профессор Линкольдың кылган түңнелдеринден алырга, Франциядә беш кижиниң биреэ-ниле түрээн орар.

Капиталистиг чүрттарның хамаачы чонгорының тавгарыш турарын эң берге түве болза, амыр чок чогуттуг уламчылап турары болуур. 1975 чылда АКШ-ка ажыл токтаарның сазы 8 мян. ажыл турган, оон эртигээ-зе барык 4 мян. түве кижи доктаамал ажыл чок болоп турар. Бо сан-чүрээй чаа чылда улам көрүдээр байдалдыг Оон уламнаан ажыл-шагында арагалаашкынныг болуп турары четпес.

Үлүс өңделгелеевес ноянныг кичээнгей салын турарыкта школа-биле ада-иелериниң харылзаазы эң-даа кошкак болуп турарындан өңдерилге-кижизидилгелиг ажылдарга четпестер бар. Бо талазы-биле төрелдер комитединиң ажылдаа турза-ла чогуур негелдезинге четпейн турар. Көдээ Советте харылзаа салбырының ажылында бёзе-ла четпестер бар. 1973 чылда 50 дугаарлыг АТС-тэ кыллан. Бистейлиг кат ийдирде чогумчалыг ажылдап, чоңуң мактаалыг ажыл турган, сөөлгү үеде шуут ажылдавастаан. Бо талазы-биле айтырыгны көдээ Советтиң-даа, район Советиниң күүсөмүнге, сессиилэрингә-даа чугаалажып турган. түңнел үнмээн, ол талазы-биле районуң харылзаа конторазы боттуг түңнел үлүүрбейн турар.

Үстүүде көрдүүген четпестерни 1976 ажыл-агый чылында чайладып, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын дөгжүрүнүң кол угламышкынналарының» төлевилелиндэ айтыышкан улуг соруулгаларынга хөй-ыят киргеш, 10-гу беш чылдың күш-ажылчы үлүүнде шиитирлиг-биле киржип, партияның ам үдээс болур XXV съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг үжүрааңыр дээш Торгалыгның ажыл-ишчилери шүүлдүүн ажылдап турар.

Т. ЧЫМБАЛАК.
Торгалыг кодээ Советтиң күүсөмүнүң секретары.

Дашкыда

ШИМЧЭЭШКИН УЛАМ КАЛБАРГАН

СОФИЯ. Чили улустуң демисселинге эп-сеткил каттыштырылгазын делегейге калбартырыны чүгүдэ үжүр-дүзалыг дең Чилиниң Социалистиг партиязының Чиңгине секретары Карлос Альтамирано аңаа болган парлалга конференциязынга чугаалаан.

Чилиде террорга болган хөрээнгиг үүлгедиишкинмерге удур кампаниияны организастаазының кол-ла волю Совет Эвилелинге, Кубага болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чүрттарынга оналжып турарын К. Альтамирано демделээч.

Өлүүтүр кыжаңышкынга тавармышкан Луис Корвалан-ның болган өске-даа политиктиг торгуулаттыргаларның амыдыг хамгалаары дээш демиселди удам калбартырынче делегейниң хөй-нииттизин К. Альтамирано кыйгырган.

БУЭНОС-АЙРЕС. Чилиниң удурламышкын шимчээшкинниге дуралаарының башкарылга комиссиязы (КОМАЧИ) аңаа медеглел кылган. Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан Улусчу чаңгыс эътиң өске-даа удурлуучуларын доп-дораан хоктаарын—негээн. Луис Корвалынны судтап, шаажылаарын болдурбас хемчегдерни элырынче КНО-ну, а ол мынаан Аргентинаның чазаан КОМАЧИ база кыйгырган.

БОНН. Барыын Германияның хөй-нииттизиниң калбак белүктери Чилиде үжүр-дүрүм чок, аравтаның үүлгедиишкинмерни соксадыры дээш шимчээшкинге каттыжып турар. Коммунистер болгаш социал-демократтар, вацизмге удурламыкшыл шимчээшкинниң киржиичилери, профзвилел ажылдакчылары, дыңыктар болгаш студентилер организацияларының активчилери-даа Луис Корвалончу болгаш өске-даа чиңгине хоргудагтырганнарны судтап шаажылаарын болдурбазынче кыйгырып турарлар.

(СЭТА).

• • •

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Делегейде аушүүрлүг чорукту чавырылдырары болгаш нүрүмелер аразында кады амылдажылганы калбартыры ниитилел депшилгезиниң хогжүлдезин шэпкынчыдарының талазы-биле чаа-чаа улуг аргаларны делегейниң улустарынга бээр деп Финляндияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң аңаа болган пленумунуң делегей айтырыгларының талазы-биле хүлээп алган медеглелинде чугаалаан турар. Делегей байдалының эскериглегени — СЭКП-ниң XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбың программазын амыдырапга чайгылыш чөк боттандырып турар Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг чурттарның турушкуг демиселиниң, коммунистиг партияларның, ажылчын аңгыының өске-даа организациялаарының, демократтыг болгаш депшилгеже чүткүлдүг нүштериниң, делегейниң антиимпериалистиг бүгү нүштериниң үргүлчүлелдиг демиселиниң түңнели болур.

• • •

БОО-ЧЕПСЕКТИ ДҮЖҮРЕР ДЭЭШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сан-Францискода чепсегленишкинниң дүжүрери болгаш социал шынныг чорук дээш поход эгелээн. Оны АКШ-тың бүрүнгаар депшилгелиг тыка хой организацияларының саналын бёзүүлээр организастаан.

Походтун киржикчилериниң оруу Каттышкан Штаттарның нийысылалы — Вашингтонче угланган. Олар чүрттүп 12 шаттарын таваралы, бет чартык мун километрни эртикен соопда, октябрь айга алдаа чедер үжүрлүг.

Оон кол-ла сорулгазы—чепсегленишкинниң дүжүрери дээш, молчүгделди болгаш соок-азы ылгаар чорукту соксадыры дээш, социал дең эргелеге болгаш шынныг чорук дээш демиселдиң массалыг кампаниязынче америкаппарны хаара тударын боон турар.

БОЛГАРИЯ Пловдивтиң үлетпүр чергелериниң коллективтери чиг-этти, материалдарны, оттуулар чүүлүү камнарны дээш чарыштың эгелекчилери болган. Оны амгы үеде бүгү чүрттә дегжип турар.

ЧУРУКТА: Пловдивтиң «Рекорд» заводунуң эң эки ажылчыннары — эптекчилер Д. Петров, К. Чавыров. Олар боттарынга алган хүлээлгелерин база-ла алдарлыы-биле күүседип турар.

БТА—СЭТА-ның фотозу

ГИДРОТУДУГЖУЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

СОФИЯ. Алдыгы беш чылда (1971—1975 чч.) Болгария Улус Республикага гидро-техниктиг элээн каш тудугларны ажыглалга кииргизээр. Гидротудугжулар дараазының чедиги беш чылда (1976—1980 чч.) бо талазы-биле чаа-чаа күш-ажылчы тилелгелериниң үндезинни база салгаашар. Амгы үеде «Чайра» дээр ГЭС-те ажыл долу базым-биле чорууп турар болгаш чүрттә эң улуг дээш Дунайның суттарылга системазының тудуу улам калбарган. Бо чылын күүсенин «Гидро-тудуг» ажыл-агый каттыжыышкынны шиитирлээр. 76 миллион лев-вашаның тудуг-монтаж ажылдарын кылыр.

ГДР-ДЕН КУШ ФАБРИКАЗЫ

БЕРЛИН. Перлеберг хоорайда (Шверин округ) куш фабриказының дериг херекселдерни кылымо комбинат беш чыл дургузунда будүрүкчүлүг чорукту ийи катап улгатырган. Ол комбинатта кирип турар алды будүрүлге чеон ЭДЧ-ниң шугуму-биле эң дөй мыдыг чүүдерни кылып үндүрүп турар. Сөөлгү үш чыл иштинде Перлебергтиң специалистери ССРЭ-ниң чагыын бүүтээр 150 куш, фабрикаларын тутканы.

ХОСТАЛГАГА АЛДАР

ПРАГА. Остравада «Тинплелгелиг февраль» шахтазында Владимир Тваружканың бригадазының кежигүүнери эвилеглеп дерип ажылдаанын дээш төлевирин 1945 чылдың май айда Остравану хостаан Совет Армияның болгаш 1-ги чехословак гвардейжи корпустуң дайынчыларынга тураскаавлыг тударынга түскайларын шиитирлээн.

(СЭТА).

Депшилгелиг чаартылгалар

ЛИМА. Перунуң президентиин Франсиско Моралес Бермудес чүрттә социал-экономиктиг чаартылгалар дээш демиселдиң бёзүүлүг талалакчыларын ол чаартылгаларны камгалаары-биле боттарының күжүн сырый каттыштырарынче кыйгырган. Тайбынга ынакшылдыг бүгү нүштериниң чаңгыс эътиг болуур чоруу социал-экономиктиг чаартылгаларның идегелдиг магадыылыын болуурар деп президенти демделээн.

Тараачыннарның удурланыышкыны

● **ПАРИЖ.** Франция бүрүнүбиле фермерлериниң чүртта кодээ ажыл-агый байдалын экижидер талазы-биле негелдезинбиле хөлөөшкан шимчээшкинге хаара түттүрган. Франциның тараачыннары боттарының оруулгаларының деңнелии амыдырап болур деңнелге тургузарын эрге-чагыргалардан негеп турар. Ортек-үүнниң улгатканының болгаш акшапын үнезинин кудулаанының уржуунда сөөлгү ийи чылда боттарының продукциязын садарындан тараачыннарның алыр орулгазы 20 хуу кудулаан. Чүрттүп улуг эвес кодээ ажыл-агый бүзүрүлгелери массалыы-биле хоозурап турар.

Франциянып тараачыннары оң ышкаш «Нииттиң рынокту» чер дугайында политиказынга база удурланып турарлар. Чүге дээрге, ол политика кодээ ажыл-агыйнын улуг-улуг компанияларының эрге-ажыктарын барымдаалаан боон турар.

● **БРЮССЕЛЬ.** Бельгияда чигир кылыр үеп чергелериниң бирээзи — Тирлемона хоорайның кудумчулары-биле он-он тракторлар таварып эртикен. Свёкла тарып, өстүрер фермерлер оон садар өртектерин улгаттырар дугайында негелдезинге детиирги-биле ыңдыг чыскаалды кылганнары ол-дур.

Кодээ ажыл-агый продукциязын садып ап турар моно-полияларның кажар-оптуг үүлгедиишкиннериниң түңнелиниде тараачыннарның орулга-тывыкты дыка эвээжээн.

● **БОНН.** ГФР-ниң статистика эргелелиниң дыңнатканыбиле алырга, 1975 чылда ол чүртта бичии-бичии тараачын ажыл-агыйларның саны 1971 чылдыынган 2,4 хуу кызырылган боон турар.

(СЭТА).

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Дээди Шериат Комитединиң ында парлаан мелегелиниде бүгү чүртта болгаш Бейрутта байдал оожургадыг боон туралын айытказ. Ынчалза-даа ыяшкыдың «Аль-Мухаррир», «Бейрут» дээр ийи нептерегей солунналарының редакциялары турар Шиих дээр районга болган таварылганын үржүүлээ удур-дедир аткылажышкынын эртикен воскресеньеде болган. Бөө-чепсектиг кижилер онгуларны үреп, чайладырынга мөөдидактап турганнар. Ынчалза-даа удаваанда байдал оожургалдыг апарган.

Агрессия кылыр тепкиниш

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуу-Африканың ажелекчилери НАТО чүрттарынга детиктиг алган, Намибияны Африканың хамаарыышпас чорууна удурүүлгелиишкиннер үндүрер талазы-биле кол тепкиниш кылыр чери кылдыр ажыглап турар. Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу Организациязының (СВАПО) шүлүн парлаан медегелиниде айытканы-биле алырга, амгы үеде Намибияда милитарнымчаашкынның күштүг программазын боттандырып турар. Бо хүннерде Барыын нүк чүрттарындан барган төлевилеишкилернин отряттарын шүлүн бада моөнеп турар.

Ангола Улус Республиканың (Луанда) Анголаны хостаары дээш Улусчу шимчээшкинин (МПЛА) болгаш чазаан хүлээп дегкиирин илеретккен чыскаал.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

СОҢГУ ЧҮКТҮҢ ДЭЭРИНДЕ

СЭКП ТК-ның партиянның XXV съездизинге төлевилелиинде агаар транспорту-биле, эң ылаңгыя ырак-узак черлерге болгаш чедери берге районнарже чүүк чедирерин дыка эскижидив, сайзырадырының соруглазын салган.

Чурттуң чедери берге ындыг черлериниң бирээзи—Тюмень областың соңгу чүгүде боотурар. Самолёттарның болгаш вертолёттарның дузазы-биле ужу-кыдыы чок тайгага болгаш тундрага, малгаш-баларлыг, хемсугларлыг черлерге чедип турар. Ужар чүүлдүң дузазы-биле ооң нефтиниң болгаш бойдус газының кадагалаттынып чыдары байлак черлерин шинчилеп тыпкан, күүгүдүг ус-тывыш черлерин тургускан болгаш тудуп-даа турар, электри тогу дамчыдар шугумнарны болгаш демир-оруктарны салып турар. Ооң түңнелинде Барыын Сибирьниң нефть казып, тыварының чаа төвү хөгжүп турар.

Бо чылын Тюменьниң соңгу чүгүнде бистиң чурттуң «ИЛ-76» дээр чүүк дажыглаар чаа самолёду ажылдап турар. Ол Тюмень-Нижневартовск аразынга чүс-чүс километр ырак-узак черге үшпүшаам, Самотлорнуң нефтичилеринге, тудугжуларынга чүгүле чүктерни, техниканы дажыглап, нефтиниг чаа-чаа черлерге дериг-херекселдерни аппарып берип турар.

ЧУРУКТА: ИЛ-76 самолётка «Икарус» деп автобусту чүдүрүп турары. Веңгр Улус Республикага кылган ол таарымчалыг машина Самотлорнуң нефтичи тудугжуларын сөөртүр.

И. САПОЖНИКОВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы)

„АЯЛГАНЫҢ“ АЯН-ЧОРУУ

Малчыннар чурту—Бай-Тайганың райои төвүнде Культура бажыңының «Аялга» эгитбригада кыш, чай чок дожаамал ажылдап турар. Ында шупту 12 талантылыг аныяктар хаара түттунган. «Аялга» үүгле январьда безин районнуң бүтү суурларынга солун программадан тургустунган концерттиг алдаашкынны организастаан. Барган-кеткен суурларының чурттакчылары оларны чылыбиле хүлээп ап турары күүседикчиниң хей-аъдын улам көдүрер.

Республиканың хоочун башкыларының бирээзин чораан А. Белек-Баирниң «Келин» деп чаңгыс көжегелиг шипаи-биле концерт эгелээн. Ол шиидеСанчаттың ролюн улусчу театрның режиссеру С. Мариймаа. Санчаттың кадайы Бестектиң ролюн библиотекарь Т. Ооржак, музыка школаанның башкызы Б. Чүлдүм-Сүрүң склад эргелекчизи Хөйжумаанның ролюн күүседи бээрге, аялга олурганнар чыр-шоң дүжүп, адыын часкаашкыны чайгаар-ла диниттелир. Оларның базым, шынчээшкин бүрүзү артык эвес, үшүүн чаңызаары, бедиири, арыы-шырайның эскерлиишкиннери көрүкчүүнүң кичээнгейин хаара түдүп, сеткилсагышты хайныктыра бээр. Ынчангаш бот-тывыкгыр артистерниң арга-дүржүзүгазы эң-өөрүнге-даа үлегер-чижек боотурар.

Аныяк бот-тывыкгыр композитор Г. Базырның «Төлептивис көргүзээри» деп ырын чарлакчы чаңгай каапталга, Культура бажыңының ажылдакчылары С. Иргит, М. Сат, А. Монгуш сценага көстүп кээр. Оларның сцена культуразын сагыш биирэн, хоюг чараш үнеери — көрүкчүлериниң магадал, таалалын чайгаар хайнымгырар.

Агитбригаданың identкейлиг киржикчилериниң бирээзи М. Иргит ынзы-бүрү танцылар күүседиринге ынак. Узбек, кыргыс, тыва танцыларны ол авангыр-кашпагай, эзидек чараш күүседип турар.

Концерттиң программазын үениң болгаш чер-черниң амыдыралының айны-биле тургузуп алырын «Аялганың» киржикчилери оралдажып турар. Ында «Тевелтер», «Хүреш» деп чижектиг тыва национал аян-чаңчылдар сиңиргеи танцылар, ажыл-ишке, ажыы-чанда четпестерни сойгалаан, амыдыралдың төлегелиг талааларын сатираның оду-биле чырыдарын оралдашкан бот-чогаадыгларны киргилээнин дээштиг боотурар.

Чоокта чаа бистиң «Аялга» агитбригадавыс «АН-2»-ге олурупкаш, ырак-узак Кара-Хөлге ужудуп четкеш, үш удаа концертти көргүстүвүс. Кара-хөлчүлер бистиң көргускен ооңнувус дээш өөрүп четтиргенин илередип тургаинар. Кара-Хөлдүң Культура бажыңы болгаш ында библиотека районда культура одагларының дээредери деп санаткан. Ынчангаш анда ооң-концерт көргүзүп чораш, оларның арга-дүржүлгазы-биле танышкан бис. Ында Культура бажыңын аныяк коммунист К. Авыр-оол директорлап турар. Ажылдың канчаар тургустунганын од биске дорлузу-биле таныштырды

Ол культура одаанын иштики, даштыкы хаастала, деридгеи таарымчалыг, бус-биле чылыдар одалга системалыг болгаш чылыг-даа, чырык-даа. Ажылчы чонуң хостуг шагын таарымчалыг организастап турар. Кыно, лекция, беседа, янзы-бүрү темалыг кежээлер, солун концерттер болуп, белгүнер доктаамал ажылдап турар болду.

«Аялга» чоокку үеже Мөңгүн-Тайгажe аъттанырынга белетенип турар.

Б. ЧАМБЫТ,
агитбригаданың киржикчизи.

Улусчу танцының академиязы

ССРЭ-ниң улустарының танызымның күрүшеңиң академиктиг ансамбли профессионалдыг хореография уран чүүлүнге чаа түүлүг киирип —улустуң танцызын сиемажыдып сайзыраткан.

Совет Эвилелиниң улустуң артыкы Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады Игорь Александрович Моисеев — ансамбльдиң организакчызы, эвлеп чок удуртукчузу болгаш бүгү танцыларның тургузукчузу боотурар.

Ансамбль уран-мерген чогаадыкчы ажылының баштайгы базыммарындан эгелээш-ле, танцының бодүүн ани-хевирелерин анаа-ла өттүнүп күүседиринден ойталаан. Улустуң уран чүүлүн, хореография болгаш ыры фольклорун, улустарның идик-хептерин, ёмыдырадының онзагай байдалдарын, оларның төөгүзүн өөренип көрбүшаан, ол коллектив улустарның танцыларының оюна хевир-байдалдарын, оларның иштики утказын илередиринче чүтүүвүшаан, ол сорулгага профессионалдыг уран чүүлдүң — драматургияның, композициянның, танцы болгаш актёр техниказының, композиторнуң болгаш чуруктчунуң мергежилиниң бүгү-ле болдунар аргаларын долузу-биле ажыттаап турар.

Моисеевчилериниң көргүзүүлериниң кол-ла чүүлү Совет Эвилелиниң улустарының танызы боотурар. Ансамбльдиң көргүзүглери симфониялыг хөгжүмүнүң болгаш улустуң хөгжүм херекселдериниң чамдык хевирлериниң-даа үделгези-биле боотурар.

Ансамбльдиң көргүзүглериниң хай кезии даштыкы чурттарга болгулаар. Ол коллектив Совет Эвилелиниң бүгү республикаларынга болгаш делегейниң бежен ажыг чурттарынга чораан.

Коллектив совет республикаларга болгаш даштыкы чурттарга-даа бодунуң уран чүүлүн көргүзерде, оларның амыдыралы, культуразы болгаш уран чүүлү-биле, ооң иштинде танцылары-биле база танышып турар. Ооң дузазы-биле ансамбль бодунуң көргүүглерин Совет Эвилелиниң болгаш даштыкыдаа чурттарның улустарының чаа-чаа танцылары-биле байлакшыдып ап турар.

Совет хореография уран чүүлүн сайзырадырынга шылгаранган ачы-дузазы дээш база торуттунгени дүнүгден бээр чеден харлаапы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу И. А. Моисеевке Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывысказы, Ленин ордени болгаш «Кадыр болгаш Маска» алдын медальбиле шаңналаан.

ЧУРУКТА: «Орус сюита» депгээн.
В. САВОСТЬЯНОВ биле В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Сонуургактарга

ТЕ МЫЙЫЗЫ

Улуг оруктардан хайны, тайга-даскыл чурттуг кыргыстар шаанда мал өстүрериндеп аңгыда, кызыл-тас, арбай болгаш чиңге-тараа тарып чораан. Кызыл-тас биле чиңге-тараа — кижилериниң аъш-чемн, а арбай—мунар аъттарының чемижи. Тарып каан кызыл-тас үнмейн барган черлерге, арбайны кижилер-даа, мал-маган-даа чип турган.

Кадыр-берт, ырак-узак черлерге чурттап турган кыргыстар чер аңдарарынга те мыйызын аңдазын кылдыр ажыглап чораан. Шынын чугаалаарга, бурун шагда дүжүттүр шынаалар-ның улузу безин чер ажылын бөдүүн херексел-биле кылып турган.

Кончуг-ла улуг мыйыстыг телер тургулаар, а чамдыктарының мыйызының узуну бир метр чартык чеде бергилээр. Дириг амытан бүрүзү-де амы-тынныг чоруурун оралдажыр. Телерниң мыйызы база-ла камгаланырынга херек. Адырал амытаннарны болгаш ээлерин аттар база камгалаар-ла болгай. А те хөөкүйлер чүгле мыйыстарыбиле камгаланырлар. Ынчангаш оларның мыйыстары узун болгаш быжыг.

Мыйыстың чиңиг бажы чээрби-үжен сантиметр болгаш дыгыттчак-даа, кадыгдаа. Чер аңдарарынга оларның харын чиңиг баштары кончуг херек. Ээптек болганда мыйысты холга тударыы эптиг. Ол узун болган тудум-на черин казып, даштарны аңдара тырттарынга кончуг эптиг. Ынаңгыя улуг дашгарны ооң ээптек ужубиле кагаай, аңдара шелерге дыка таарымчалыг. Озук, азы кускун-хаай-биле хаядаштыг черге сумун-бута казарга шыдашпас — дораан шаптылап каар. А те мыйызы кадыг болгаш эгиңиээш болганда, шокпас. Хүминүң-не чер казар болза, демир ышкаш, чиңидип-ле турбас. Эгиңиээш болганда даштарга дегтеш, ол сымас-даа, шаптыламас-даа, харын чиңиг апаар. Чүгле харын барза-барза, ооң чиңиг, шиш бажы картаалы берип болур. Ынчалза-даа ол алеп карттагыже, каш-даа сумун-буганы казып каап боор.

Те мыйызы—хая-даштыг даг чурттуг кыргыстарның тараа тарып чиир шаандагы идегелдиг «анадазының» боотурган:

Т. БАТЫРКУЛОВ.

Номдугайында

ХАР БОЛГАШ ЧЕЧЕКТЕР

Сөөлгү үеде бойдустуң, чаш уруг дег, үргүлчү өскерзинчаны Таджикистанда чылдың бүгү үелерин холуп-бүлүп калыкан. Кылын хар эрте күзүн-не черви шыва алган. Ол хирезинде бүгү кыштыөттүр хемнер үннары, хову, шөддер суксап, изиг чай дүшкүже чедир суксунуң хандырып алыр дээш хар манап чыда кыштаан.

Чылдагааны —хүн дээрге мырынай шын туразы-биле, часкы чүве дег, чылыдыр хүннеп турар. Даглар эдектери ногаларып, хек-даваннар, миндальтар (чидиг-кызыл өңнүг чечек) чечектелип, шыналарны, хемнер үннарын шыва алы берген.

А чогум дагларның бедик баштарында бо кыжын 2—3 метр чедир хар дүшкен. Чыккылама соок база-ла бодунуң эргезин долузу-биле ажыглап турар.

Таджикистанда кыш биле час шак ынчаар бот-боттарының эргезин хүнаажып турар. Ынчангаш Таджикстанны улус, часкы кыш эртен ышкаш, онзагай, даглары ширини чурт дижип турары-даа оозунда.

Л. НИКУЛИНА,
СЭТА-ның корр.

ЭРТЕ КЕЛИР ДУРУЯАЛАР

Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарында совет улустуң фронтуларга болгаш тылга эрес-маадырлыг чоруунуң дугайында чогаадарга бага бир чогаал немешкен. Ол бодаа проза чогаалының мастери, Ленинчи шаңналдың лауреады, кыргыс чогаалчы Чингиз Айтматовтуң «Эрте келир дуруялар» деп тоожуу болур. Ук чогаалды «Новый мир» деп журналдың 1975 чылда үмзен 9 дугаарында парлаан.

Тоожуда дайынның дошкун чылдарында бир кыргыс аалдың ажыдыралын, ол ырак аалдың улуг-биче кижилериниң бүгү совет чон-биле кады чурттап, маадырлыг чорукту кылып турарын чуруп бижээн.

Дуктен аргаан бөдүүн аржыыл эштип-алган, доңа бергеи Инкамал-апай башкы ветеринария кичээлин эрттирип турар. Индияның эриктериниң чанында турар тоолчургу ортулук Цейлон дугайын уругларга ол чугаалап бээр. Дайын журнунда Коржең-биле одал турган класстың соогу ажок: уруглар бичии болгашла кудумчудан саван кустактап кээп, суусуже кирип кегжылаар.

Класска орган уруглар башкыларының солун чугаазын дыңнавышаан, дайын журнунда ажыдыралынга болгулаан солун чүүлдерни, аяс-кежиктиг хүннерни сактып, кижи бурузу бодунуң бодалынга аллыпкан орар.

Кичээл ооозулаваанда колхоз даргазы Тыналиев биле ветеринар эргелекчини класска келир. Башкы Инкамал-апай болгаш ветеринчилер аалчыларны дүүгүрээшин-биле утпуп алыр:

— Чүү болган ирак?—деп, айтырыгны дораан салыр. Дайынның дүүгүрээшинге аныс-кан кижилерниң ындыг айтырыгы салыры-даа чоп.

— Дайынны тиилээр төлээбе тарап керек. А оны тарыыр кижилер чок. Аксайның ырак шолдеринче ажы-төлдүг хергээжен кижилерни чорудар арга чок. Ынчангаш дуза дилеп, силерниң-биле сүмележир дээш келгенин од. Силерни ветеринарлеп чарары кылза күзенчиг боор. Ынчалза-даа ветеринар арга чок апарган. Мөңгэ эки ветеринарлээлиг оолдар керек. Чүге дээрге, эки ветеринар кижилерниң ажылдаары база эки болгай. Олар сөөлүнде барып ветеринарлеп чедип алырда бергедеевес. Алдыында мындыг хемчегер алвас болза хоржок апарган—дет. Тыналиев школа салбырезинде азып каан карта чанында турун алгаш чугаалаан.

Он дөрт, он бештиг оолдар шилгергеп-ле эгелээр. Өөредилгезин каггаш, колхозта ажылдап, тараа тарыксаар, күш-ажылы-биле тиилегени чоокшулавышаар оолдар хей болган. Ындыг-даа болза чүгле каш кижини дарас шилип алзан. Олар болза он дөрт, он бештиг-даа болза, колхозка хире-чергезибиле ажылдап, чүвениң ужурук биле бергеи, мөге-шыырак мөге-боттуг оолдар болган.

Бирги маадыр— Султанмурат болган. Ооң хары он бештен четпээн. Бекбайның оглу Султанмурат угаанныг болгаш кашпагай болганындан болукчүң командиринге томуйлаткан. Ооң ачазы ырак черде, фронтуда, эрес-дидим тулчуп турар. Ол дайынчы аъды Чабдарны оглунга арттырып каан. Султанмурат чараш кыс Мырзазуль-биикечиге чажыдыбиле ынакшымыр.

Ийги маадыр — алдарлыг Апатай-батыр. Ол отрядта оолдарның эң улуу, он алды хар чедер чыган. Ооң оолдардан чыдып келир чүзу-дөө чок: дурт-сыны арай бичежек бол, күш-шыдалы аажок.

Үшкү маадыр — чаптамчыы ооп Эркимбек-батыр. Ол ак-буленың эң улуг оглу, өки болгаш идегелдиг өңнүг. Ачазы Москваны камгалап тура маадырлыы-биле өлген. Ооп ажылын ажып, будуу ыглап каап чоруур.

Дөрт дугаар маадыр— Эргеш-батыр. Ол беш харлыг. Бодаа-сагыштан бо-ла чугаалай бээр. Ачазы баазы-ла фронтуда. Ооң аъдын Алтын-туяк—алдын бүтүүл дет адап каан.

Ол маадырларның арасынга беш бүзүүр батыр база турган. Оны Кубаткул-батыр дөп адаар. Ол он беш харлыг-даа болза ак-буленың улуг оглу. Ачазы Аби-чурттуң дайынынче аътланган, Белоруссияның арыларынга маадырлыы-биле алы-тынындан чарыылган.

Чогаалдың маадырлары бо. Чингиз Айтматовтуң ондыынында чүү-даа кылбаан бичии оолдарны маадырлар деп адап турарының ужуру чүдел дээрге, олзырның бергеи чеде эрес-дидимин, күш-ажылын магадаан, шаң ынчаар ынакшыл болгаш хундүткел-биле адап, номчукчуга танылтырып турар.

Оолдар чаъын ажылдаар аттарын ажаан, сеткиртип алзан, Ак-сайның хөвүүларынга барын тарылганы эгелээр.

Пазы четпээн бичии оолдар шак ынчаар кипшинчи хергээнге киржип, улуг чурттуң чурталгазы-биле чурттап, улуг чонның тыныжы-биле тынып эгелээр. Ырак шөөге ажылдап турда, эрте келир дуруялар ужуп келир.

Айтматов чогаалдарын маадырларынга далаштас, бодунга негелделиг чогаалчыларның бирээзи. Ынчангаш ооң тоожу бүрүзү—номчукчуга солун.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ССРЭ-ниң олимпийжи шилиндек командазының кежиттүннери (солагай талаадан он талаже).
УСТҮНДЕ: Галина Кулакова, Раиса Сметанина, Людмила Баранова, Зинаида Амосова — хаактыг чарыш;
АДААНДА: Юрий Скобов, Николай Бажунов, Василий Рочев болгаш Иван Гаранин — хаактыг чарыш.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шынның» материалдарының изи-биле

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

«Керосинден белеткеп алыр» деп эгелиг шүтүмчүлелдиг чагаа бо чылдың январь 4-те пэрлаттынган. Мугур-Аксы суурда электри шугумунуң үрелип турарының дугайында ында бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Советиниң күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы В. Суге-Маадырның биске дыпнатканы:

Электростанцияның багай ажылдап турарының дугайында автор шын бижээн. Электростанция чогумчалыг ажылдазын дээш райкүүскомболдунар хемчегларни алган. Чижээ ацаа ажылдаар кадрларны чегчээн, райкүүскомнуң харыысалгалыг ажылдакчылары электростанцияга дежурнийлап турар. Суурнуң чырыы чедимчелиг болзун дээш чурттакчылар электроплиталар болгаш өске-даа улуг күштүг чылдар херекселдер ажыглап турганындан сайгылгаан өөрүп, хып турган. Райкүүскомнуң болгаш бистиң талавыстан чамдык хемчегларни адаан соонда байдал экижээн. Ында электростанцияга улуг күштүг дизельди тургузарын планнап турар.

Маковтуң телефон дамчыштыр бистиң айтырывысска харыылааны болза:

Чамдык үеде станцияга күшажылчы сагыпга-чурум кошкан база чурттакчыларның электроплиталар болгаш өске-даа улуг күштүг чылдар херекселдер ажыглап турганындан сайгылгаан өөрүп, хып турган. Райкүүскомнуң болгаш бистиң талавыстан чамдык хемчегларни адаан соонда байдал экижээн. Ында электростанцияга улуг күштүг дизельди тургузарын планнап турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Мону шыдаар силер». Өңнүг.
9.00—«Мээң Москвам». Телетайылбырлал.
10.00—Оноре де Бальзак—«Кызыл аалчылар башкыы». Өңнүг.
10.50—Киножурнал.
11.00—Медээлер.
11.10—«Горнистер, кыйгыга харыылаңдар». Өңнүг.
11.55—«Эртем—бөгүн».
12.25.—ССРЭ-ниң улустуң артизи А. Огнивцев ырлаар. Өңнүг.
12.45—«Партиниң планнары—чонуң планнары». Экономиканың шынары, шынарның экономиказы». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Стандарттар талазы-биле күүгүне комитединиң даргазы В. В. Бойцов киржиир. Өңнүг.
13.30—«Матрос Чижик». Уран-чечен өңнүг фильм.
14.55—Киножурнал.
15.05—Уран үүгүл мастерлериниң концерти. Өңнүг.
15.40—«Съездиден съезд чедир». «Совет Туркмениясе». Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Документалдыг фильм.
18.20—«КАИ экраны». Дамчыдылга.
18.35—Фильмнерия — уруглар-га. «Ачам биле аваам бичии турган болза...»
18.45—Телемедээлер.
19.00—Документалдыг фильм.
19.10—«Кижи болгаш хоойлуу». Дамчыдылга.
19.35—«Лагач». Документалдыг фильм.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.
20.25—XII кышкы Олимпий оюнларының ажыдыышкыны. Инсбруктан өңнүг дамчыдылга.
22.00—Концерт.
22.20—22.30—Чапсар
22.30—«Эртем—бөгүн».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Аагаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын ёзугаар алырга, бөгүн республиканга болгаш Кызылга бүргеп, аязмр, хар чагбас. Барыын районнарга быскын хар чвар. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температураазы даглыг черлерге 6—11, өскелеринге 13—18, Кызылга 14—16 градус соок болтур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 4-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Ынакшыл дээш кемнинг херээ үүгедилиг» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Операция «Ы» болгаш Шурикиниң өске ужуралдары» 9.05, 10.50, 15.40, «Онзагай болуушкун» (2 серналыг) 12.35, 17.25, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тамирде дай хаяазы» 15.00, 18.40, «Хөтөлөөшкин болгаш эрес-дидимни-биле» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чашкы шаанда сооңда чүс хүн» 15.00, «Амарпали» (2 серналыг) 17.10, 20.00 шактарда.

«Тыва септелге-тудуг» трестиң санэлектромонтаж талазыбиле бот-оруглга-чарыгчалыг участогу Кызылга ажылдаарыбиле каяначыларны, сантехниктерни чалап тур. Телевизии— кыганын барымдаалап төлээр.

Адреэи: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, бажың № 3. Телефон № 42-65, 40-52.

Энер-оол Маадыр-оолович Күжүгетке Кызыл-Мажалык КАИ-ниин 1969 чылдың апрель 22-де тывысканы № 879017 чолаачы шынызылгазы читкен. Ону ам күш чок деп санаар.

Кызылдың автошколазы болза Чадаана хоорайда үшкү класстың чолаачыларын кылдыр өөредиринге курузунга кижилерни хүлээп ап турар, аңаа шуут кирип өөренир.

Кичээлдер 1976 чылдың февраль 5-те эгелээр. Адрес: Чадаана хоорай, Тиилелге (Победа) кудумчу, бажың № 95-А, автошкола.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда кылдазының 31-75, харыысалгалыг секретарьның 23-54, партийжи аныыралга кылдазының 37-13, культура кылдазының 23-54, көдээ ажылагый кылдазының 21-47, үлетүүр кылдазының 22-64, чагаа кылдазының 41-27, информация база совет тургузуг кылдазының 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 68.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00243.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 29 (10014) | 1976 чылдың февраль 5, четверг | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 коп.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫР

Кодээ ажыл-агый чылының түнелдерин болгаш 1976 чылдың улус ажыл-агый планын күүседир талазы-биле серулгаларны РСФСР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязының февраль 3-те Москвага болган калбак хуралынга чугаалажын көргеи. Эрткен чылдың агаар-бойдузунуң таарымча чок байдалы турза-даа, республиканың кодээзиниң ажыл-ишчилери кодээ ажыл-агыйның ниити продукциязының ниити хемчээлин сескн беш чылдыы-биле деңнээрге 14 хуута көвүдээрин чедип алган дээрзи аңаа демдеглеттингеи. Бо чылын ол чедишкинни чүгле быжыглаар эвес, харын база оон ажырарын чедип алыры аргежок чугула.

Хуралга СЭКП ТӨ-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев чүве чугаалаан.

(СЭТА).

КАЗАХ МАГНИТКАДАН ДЕЛЕГАТ

Карагандының металлургия комбинадында № 4 домна суугузунда мурнакчы бригаданы Казах ССР-ниң хүндүлүг металлургу Тюлеген Адам-Юсупов баштап турар. Ол Карагандада баштайгы домна суугузунуң түдүүнга 16 чыл ажыг үениң мурнунда комсомолдуң путёвказы-биле барган болгаш чүрттүн ол эң улуг дээн бүдүрүлге чериңде оон-оон өскеникчилери ажылдап турар апарган. Карагандының тоо, каңы, чуга болгаш бедик сорттуг демири, кокс-химия бүдүрүлгезиниң продукциязы Совет Эвилелиниде болган даштыкыдала 200 адрестерже чоруп турар. Тюлеген Адам-Юсуповтуң бригадазы комбинаттың ажылычга эвээш эвес үлүг база киирип турар. Оон ажылдап турары 3200 кубометр ишкир суугузунга металлургтар хонукта-ла 15 удаа бедик шынарлыг эзилдиргилерни кылып турар, а бригадиниң чаартыкчы саналдарының дузазы-биле бүдүрүлге чери чартык миллион рубль хире камналга алган.

Тюлеген Адам-Юсупов бодунуң эки ажылы дээш Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденнер-биле шаңнаткан. Ол—ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң депутады. Карагандының партизаның область конференциязынга Тюлеген Адам-Юсупович СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегадынга сонгаан. Чуруқта—Тюлеген Адам-Юсупов.

Ю. КУЙДИННИҢ фотозу.

ПМА.

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

1975 чылдың социалистиг чарыжынга Чадааның амыдырал хандырылга комбинадының коллективи тиилекчи болуп үнгеш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң, облпрофчөвүделдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир Кызыл тугу болгаш бирги чергенин диплому-биле шаңнаткан. Ону тыпсырынга тураскаадткан хурал болган.

Партия обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүделдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир Кызыл тугун база бирги чергенин дипломун СЭКП Чоон-Хемчик райкомунуң секретары В. С. Семенов комбинаттың толгээлеринге тыпсып берген.

Амыдырал хандырылга комбинадының директору Б. Ч. Сарыглар, даараныкчы мастерскаязының эргелекчизи Б. С. Саая, даараныкчы К. Монгуш олар хуралга чүве чугаалаан, шаңналга төлептиг болуру-биле планны болгаш социалистиг хүлээлгени хуусаа бетинде, эки шынарлыг күүседир дээш улам эки ажылдарын эш-өөрүнүң мурнундан хүлээнгеннер.

• • •

Республиканың түдүг организациялариның эрткен чылдагы социалистиг чарыжының тиилекчизи болуп үнген «Кызыл тоо электростанция түдүг» эргелелдиң коллективинге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүделдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир Кызыл тугун тыпсырынга тураскаадткан байырлыг хурал ол эргелеге дүүн болган.

Мурнакчы түдүг организациязының ол түктү республиканың күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң даргазы, СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү Н. А. Ситяев тывыскан. Шаңналды түдүг эргелелиниң начальниги А. А. Дремов баштаан бүдүрүлгениң толгээлери хүлээп алган.

• • •

Тес-Хем районнуң малчыннары 1975 чылдың социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеп, республиканы ийнги чергин ап, ийнги чергенин диплому болгаш акша-биле шаңнаткан. Ону тыпсырынга тураскаадткан хурал дүүн Самагалдайга эрткен. Шаңналды Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненко тывыскан.

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР!

ЧАРЫШТЫ ДЕТКИДИВИС

№ 48 түдүг эргелелинде Р. Григоровичиниң удуртканы шеверлекчилер бригадазының түдүг материалдарын камнаар, ажылдың шынарлыг чоруун чедип алыр, планның опаалдаларын күүседиринге хүлээнгеннер. Бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер, планның опаалдаларны чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТӨ-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТӨ-ның доктаалын бүгү чүрттө таныжып, чүтээлажып турар бо хүннерде шеверлекчи эш-өөрүгүстүң үткуштур планны кылып, чарышче кыйгырып турарынга каттыжып, бистер база бедиткен хүлээлгелерни алдывыс. Планда көрдүнгенин өзугаар түдүг-монтаж ажылдарын 50 мун рубльге кылыр турган болувусса, ону 57 мун рубль чедирерин, ажылдың шынарын «эки» деп демдектен кудулаттаае болгаш онгу беш чылдың баштайгы чылының планның опаалдаазын 115 хуу күүседирин хүлээндивис.

Шынарның беш чылында түдүг ажылының шынарынче кичээнгейни күштелдирер деп шиитпирлээри чугула объект бүрүзүнүң шынар көргүзүглерин ол талазы-биле инженер тускай журналга демдеглеп турар. Ол демдеглелдерни барымдаалап тургаш, түннелдерни инженер-техниктиг ажылдакчыларының кирилгези-биле бригадирлер чөвүлелинге сайгарып чугаалажып турар бис. Ажылдың шынарында кандыг четпестер бар болганыл, оон чылдагааны чүдел, ону канчап эдерил деп айтырыгны шиитпирлээри чугула.

Шеверлел ажылдарының шынары дыка хөй түүлдерден хамаарыжыр. Чижээ, № 9 бажынга келириивиске малгаштазын ханалар чедир кургаваан болду. Чугайлаар, будуур бажыңны ыяап-ла чедир кургадыр апаар. Ажылдың шынары база оон хамаарыжыр. Мындыг таварылгалар эвээш эвес болгулаар-дыр.

Ажылдың темпизин дүргедедип, шынарын экижиндиринге механизациялыг ажылгаары база улуг ужур-дузалыг. Бо талазы-биле бистө байдал кандыгыл? Шеверлел ажылдарынга ажыглап болур будуур механизмнер, шала дескилээр машина, тиглер сыскыыр агрегаттар эргелелде бар. Ону бис ажылывыска янзы-бүрү чылдагаанналрдан четче ажыглавайн турар бис. Радиаторлар будуурда кедип алыр респираторлар чедишпес.

Шала дескилээр машинаны ажылгаа барык-ла ажыглавайн турар бис. Эрткен күзүн чаа школа тудуунга ажылды дүргедедири-биле мээң бригадам ону ажыглап турду. Ол машинаның дузазы-биле ажылдың темпизи дүргедээн, шынары база багай эвес болган. Ону шеверлел ажылдарынга доктаамал ажыглаары чугула.

Кодурукчулерни ап көрээлинер. Оларны шеверлел ажылдары эгелей берген объект бүрүзүнге тургузар ужурлуг. Ындыг түрбүже, болгамчок-ла бир объектиден өскезинге келириивиске, кодурукчулерни тургузыпаан болду. Чеже маннаар боор, боттарывыс үстүү каттарже аар чүзүү дажыглап эгелээр бис. Амгы үеде ажылдап турарывыс № 9 бажында оларны база тургузыпаан. Үстүү каттарже материалларны хол-биле дажыглап тур бис.

Машина, механизмнерни шеверлел ажылдарынга доктаамал шингээдип алза, ажылдың бүдүрүкчүлүү бедиир, темпизи дүргедээр болгаш шынары экижиир.

Мен бодаарымга, ажылдың бүдүрүкчүлүг болурунга аныык ажыктынныр ортузунга кижизидилге ажылын чорудары улуг салдарлыг. Профтехучилиштелер дооскаш түдүгга ажылдап келген аныяктарның ажылдан үнери, ажылга доктаавазы хөй болур-дур. Разряд чедип алган болза-даа, ажылга чаңчыкпаан болгаш чамдыктары баштайгы үениң бергелеринге таваржып эгелээр.

Аныяктарны чүгле мергежилге өөредир эвес, харын-даа хүүда амыдырал-чүрттүлгезин, оларның сагыш-сеткилин кандыг айтырыглар дувүредип чоруурун билип алыксаар кижи мен. Мынчагаш олар менден арга-сүмени бо-ла айтыра бээрлер. Аныяктар хостуг тегин, шөлээзин чөп ажыглаар ужурлуг. Бригадавыстан Люба Карданева, Роза Хафизова турисчи путёвкалар-биле акыдымга Чехословакияга, Вера Оюржак, Уран-кыс Чертек—Югославияга четкен, Майя Ондар, Вера Чечекмаа найыралдың демир-еруу-биле бистин чүрттүн улуг хоорайларын кезээш, сеткил ханыш келгенинге өөрүүр бис.

Чөөкта чаа болуп эрткен партизаның область конференциязынга республиканың коммунистери менээ улуг бүзүредиг көргүзүп, партизаның XXV съездизинге делегат кылыыр сонгаан. Ону «Тыва түдүг» трестин, бригадамның коллективиниң ажыл-ижин үнелээни кыдыыр санаар мен.

Бригадавыс ам мартың үлүүнде ажылдап турар. Эш Григоровичиниң удурткаңы шеверлекчилер бригадазының эгелекчи саналын деткип, түдүг материалдарының камналгазын, ажылдың шынарлыг болурун чедип албышаан, бедиткен социалистиг хүлээлгевистин, планның опаалдаларны чедиишкинниг күүседир дээш кызыл ажылдаар бис.

А. ЕЛЬШОВА,
№ 48 түдүг эргелелинде шеверлекчилер бригадазының бригадири, СЭКП-ниң XXV съездизинге делегат.

ЧУРУКТА: А. Ельшованың бригадазы.

БИРГИ ЧЕРДЕ

Дүүн Кызылга

«Кызыл тоо» эргелеги бо чылдың январьда түдүгүнү бригадаларының чармыкының түннелдерин үндүргеп. Бир дугаар черже аймак түдүгүнү Степан Артемьевич Борбак-оолдуң удурткан бригадазы алган. Ында 24 түдүгүнү эргеден айдап планның даглазында 107 хуу күүседкен. Күш-ажылдың будуруулуун бедиткен. Түдүгүнүүдар бо чылдың ийи аймның опаалдазын партизаның XXV съездиин ажыттынар хүнде күүседир соруглга салганнар. Олар бо чылдың үткүштүр планның база алган. Ол бригадың дүшчыларының бир чамдызы дөрт дугаар микрорайонда № 10 бажыңны түдүп турарлар. Бир чамдызы «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги малчаанныг түдүүнда барган. Бригадир Борбак-оол эрткен беш чылдың шалыпчызы. Ол тоску беш чылдың опаалдазын 4,5 чылда күүсеткен.

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕР КӨРГҮЗҮГ САМБЫРАЗЫНДА

СЭКП Кызыл хооркому хоорайның көргүзүг самбыразын көрүштүр, чараш кылдыр чаартып кыптаан. Ында тоску беш чылдың дооскучу чылында көскү чедишкиннерлиг болган коллективтерни киирген. Найысылалдың будуруулгелериндеп самбырада үш дугаарлыг автобүдүрүлге, Чүрттелге коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зи, «Кызыл тоо электростанция түдүг» эргелел, автосеттелге заводу, дараныкчы фабрикази, Кан-Хем хөмүрдаш разрези, Кызыл-садыг киргеп.

«КОСМОС-800» УЖУДУУШКУНДА

1976 чылдың февралының 5-те Совет Эвилелинде «Космос-800» деп, Черниң ээлгезиг кылымал спутнигин салып үндүргеп.

Космос делгемни шинчилээрин үргүлчүлээринге кордүнген эртем аппаратуразын спутникте тургускан.

Аппаратура чогумчалыг ажылдап чоруур. Таарыштырилга-саналга төөгү кээп турар информацияны ажылдап кылып турар.

(СЭТА).

СЕПТЕЛГЕ ДҮРГЕДЕЭН

Онгу беш чылдың баштайгы чылының часкы хову ажылдарынга киржир техника септелгезин кыска хүүсаада, эки шынарлыг септээр дээш Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң механизаторлары соогу хүннерде ажылды шөлыпхый чорудуп турарлар. Септээр үжүрлүг 23 тракторнуң 20-зин, 16 сеялканың 10-ун, 60 плугтуң 10 айдазының септеп дооскан.

Техника септелгезинде Николай Сендаш, Ырлаар-оол Маадыр-оол кыымак ажылдап, нормазын доктаамал 180—200 хуу күүседип турарлар.

Ажыл-ишчилер септелгени февраль 20-де доозарын хүсэнгеп, ажылды дүргеп, шынарлыг чорудуп тургаш, оны оон эрте доозар эргелер бар.

Д. МОНГУШ.

ДУГУРЖУП ЧУГААЛАШКАН

Республиканың социал хандырылга ажыллакчыларының чөвүдел хуралы Кызылга болуп эрткен. Анаа эрткен чылдың ажылының түнелдерин болгаш бо чылдың сорулгаларын чугаалашкан. Активтин хуралынга эрткен чылда чедип алдынган чамдык чедишкиннерни демдеглээн. Тывада бо хүннерде 37 мун сес чүс кижи пенсия ап турар. 4420 колхозчу пенсия-биле хандырыгнаан. 9 мун 867 ажыг бот болгаш хой уруглуг иелер күрүнениң акша дузалаамчызын ап турар. Эрткен чылдың чамдык түүнелдериниң болгаш бо чылдың чугула сорулгаларының талазы-биле санаалдар бээрге Каа-Хемден Фаина Кабышева, Чоон-Хемчиктен Салчак Байыр, Улуг-Хемден Михаил Григорьев болгаш өске-даа эштер киришкеп.

Ол активтин хуралынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы К. С. Шойгу киришкеп. Социал хандырылга ажылдакчыларының үш хүнүг оөредилге семинарын база организастаан. Семинарның ажылы дүүн доозулган.

СОРУК КИРГЕШ...

Улуг-Хем районнуң партия организацияларының агитаторлары, илеткелчилери, пропагандистери СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң «1976 чылда будуруугенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын ажылчы чонның коллективтеркиин хураддарынга таныштырган.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң партком секретары М. Дапык ол чугула документтиң Эйлиг-Хемниң малчыннарынга таныштырган.

— Социалистиг чарыш дугайында доктаал бисти чедишкинниг ажылдарывыс улам сорук кирдир. Мен төрүүр 100 хойга онаштыр 105 хураган, бир хойдан 2,7 кг дүк алырын аазаан кижи мен. Ам ол хүлээлгемни бедидип, 100 хойга онаштыр 110 хураганы камгалап, бир хойдан-на 2,8 кг дуктуг кыргып азырын хүлээнип тур мен. Бодум хуумда 6 тонна сигенни белеткээр мен—деп, хойжу Түлүш Шудуун чугаалаан. Оон үлегерин хойжу Василий Доржу, өшкү кадарчызы Шуут-оол Бичө-оол олар эдергеннер.

Ол доктаалды таныштырары дөрт кезек черге болган.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының талазы-биле хуралдар «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хемге, Арыг-Узуунге болгулаан.

Д. АРАКЧАА.

ХӨНДЕЛЕҢЧЕ КӨРҮНЗЕ...

Чагаа изи-биле рейд

«Барлык» совхозтуң Хөнделен салбырының малчыны Соян Биче-оол «Шын» солуунче чагаа чоруткан. Ол чагаада бижип турары: «Хөнделен салбырымын ажыл-агыйымның кол дамыры — мал ажылы. Ындыг турбүже совхозтуң дирекция чери Хөнделен салбырынче кошкак кичээнгей салып турар. Мал кыштаглаашкынында бар четпестерни чайладыр талазы-биле ажыл чоруттунмайн келген. Тулаан-Каяда мал суггарар кудук үрелген, малдың сускуну чедишпейн турар. Чамдык малчыннар өглерде чүрттап турар.

Январь айда хой кидиң түүктеп төрүп эгелээн, ол хирезе мал эмчилери эштер Коштай Кара-кыс, Зоя Күжүгет малчын коданнарга кээп көрбээн.

Салбырда чаңгыс-даа машина ажылдавайн турар. Эрткен чылын 6 машина турган. Олар шупту үрелеген Салбырның чаа алган ГАЗ-51 деп маркалыг машиназы бир чыл четпейн чыткаш ажылдавайн турупкан».

Чагаада бижиттингеи четпестерни хынаары-биле «Шынның» рейд бригадазы чамдык малчын коданнарынга чедип база салбырның удуртур ажылдакчылары-биле чугаалашкан.

Хойжу Соян Биче-оолдун коданында кыштаг малга кончуг эштин черже туруп турар. Малчынның 300 хирезе төрүүр хоюндан 150 хирезин оолдаан. Хураганнар онча-менди дорутун турар. Малчын сигенижеп чорааш, ол келген черинге таварыштывыс. Ол январь 25-те сигеп совртун алыры-биле совхоз төвүнче кэргеш, 4 хонук машина маңаажы, чүгле январь 29-та алганын чугаалады. (Бо дээрге малчының хою түүктеп төрүп турар бачым үезидир). Эрткен чылын мээң бажыңымның септеп сурбээн, ынчангаш өгде кыштадым деп хомудаң чугаалай-дыр.

Хөнделен салбырында оондаа эске малчыннар ам-даа өглерде чүрттавышаан. Тулаан-Каяда малчыннарның кызыл-биле четче деритгиниң мөнгүнга чедип алдынмаан. Бо чылын малчыннар ортузунда социалистиг хүлээлгелер мөнгүнга чедип алдынмаан. Малчыннарның хоюнарының хойларының 50 хуузу колдуунда оолдап каапкан, чаа төрүттүнген хураганнарның үүдү кошкак.

Салбырның куш-деңгели кошкак дээш үжеп хойларын катап болган. Малчыннар ортузунда почтачы чок. Чижээ, Соян Биче-оол бо чаа, 1976 чылдың солуннарып хөрбедиивис деп олурар болду.

Совхозтуң директору эш А. В. Поражневский өйүп-ай бурунгаар Хөнделен салбырында малчыннар ортузунга түскай эът-биле хандыртынмаган ышталыны тургузар боол аазаан. А черек кырында почтачы ам-даа чок боол тура. Малчынарның Тулаан-Каяда кудуу үрелгеннеден бээр он хонук ажа бергенниден малга сускун кыптейн турар. Кудуучу ажылдамыр одаар чүүл төнген. Малчынарга үш чыл бурунгаар чүнар-бажың тудуп каан. Ооду мынчага чедип ажылдаваан. Кудук таныллы эш Сотпа Бызанчынын чугаалап турары болза, малчынар ол чүнар-бажыңга чүгле чаңгыс катап чүгээ болуп турар. Салбырда мал эмчилери чоокта малчыннарга барып көрбээн. Малчынарның хойларының 50 хуузу колдуунда оолдап каапкан, чаа төрүттүнген хураганнарның үүдү кошкак.

Салбырның куш-деңгели кошкак дээш үжеп хойларын кадарын турар Монгуш Баяның коданынга келдивис. Оон коданында 60 хире хой төрээн. Чаа төрүттүнген хураганнарын өгде тудуп турар, үлегды бергеннери кажээда. Хураган кажаазының ишти соок, мал чемя төнүп турар.

Эш Монгуш Баяа эрткен чылын төрүүр хой кадарын тургаш, чүс хойга онаштыр чүгле 36 хураган камгалап алган. Мал ажыы-тө харыысалга чок, малга чоруу дээш ажылындан үндүрткен турган. Ол хирезинде катап мал малдап ажылдай бергенин база элдеп боол турар. Бо хүннерде ол малчын база-ла мээң хойларым дарыг хойлар-дыр, оларже сагыш салгап хереэнер чок дээр хөөн-биле ажылдап турар кижи болду.

Хөнделен суурга келгеш, салбыр эргелекчизи эш Т. Ооржак, кол зоотехник эш М. Б. Маадыр-оол, Хөнделен көдээ Советтиин күүскомунуң секретары эш О. Д. Серин-оол-биле чугаалаштывыс. Суурда эмнелге пунктузунуң одалга системазы донгаш, эмнелге ажылдавастаан, эмчилерге малчыннар ортузунда хамаан чок, суурнуң чүрттахчы чонунуң ортузунда безин профилактика ажылын чедир кылбайн, ямыбүрү аарыгларга баш удур демисел чорутпайн, чон ортузувга лекция, беседа кылбайн турар.

Бистин чүрттахчылыг суур бүрүзүнде эмнелге пунктулары бар болгай. Ие кижи бүрүзү эмчинин дузазы-биле божуу ужурлуг. Ол хирезинде малчын Монгуш Баяның кадайы өөнге божаан. Ол салбыр эмчилериниң четпес ажылы-дыр деп дөрт чугаалап болур.

Суурда чүгле эмнелге пунктузу эвес, ясли-садиктиң, чүнар-бажыңның одалга системазы база донган. Көдээ Советтиң схомунуң секретары эш О. Серин-оол бистиң ясливистин-даа, эмнелгевистин-даа дона бергенин даргалар шупту биле чүве дең шөлээн олуруп турар кижи болду. Үстүнде бижээнивис салбырның машиналары шупту үжеп, ийи машиназы совхозтуң төвүнде шагда-ла септелгеде берип каан, ам-даа септеттирмээн тургулаар. Салбырга чоокка чедир-ле чаңгыс-даа машина чок турган, чүгле беш хонук бурунгаар бир чаа машина алган болду.

Чаңгыс сес-биле чугаалаштывыс. «Барлык» совхозтуң мал кыштаглаашкынында болган черже ишиттин-биле мал ажылында четпестер-ле хой.

Малдың аңгы-аңгы чылдагааннар-биле варып, оон улазымындан өлүп, хоран турарының учёт, отчёду база кошкак тургустунган. Малчынардан мал өлген, складка дужаавган эттиң деңнези эвээш болган дээш, совхоз директору А. В. Поражневский акша тыртып ап турар таварыгга база бар. Эрткен чылын Күжүгет Чүзе 141 рубль, Монгуш Баяа 200 рубль, Ховалыг Чылбак 160 рубльдин совхозтуң кассазынга төлээн. А чогум чүү дээш ынча акша төлеп турарын малчыннар боттары база билбес, оларга кым-даа таймылбырлап бербээн.

Совхозтан тос малчын декабрьның ажыл төлевирин ам-даа албазын, директор бээрин чөпшээрээн боол турар. Ам-даа ынчаар өлген малдың өртээн база малчыннар төлеп турар, мал эмчилери өлген малдың чылдагазының тыпкаш, акт тургускайн турар.

Хөнделең салбырында кадрларны шын шилип алыр, оларны-биле кижизидилге ажылын чорудар талазы-биле ажыл база кошкак тургустунган. Чүгле 1975 чылда безин ух салбырның ажыл-агый эргелекчизиниге үш кижи солуткан.

Январь 14-те СЭКП Барлык-Хемчик райкомунуң бюрозунуң хуралынга райондуң мал кыштаглаашкынының чорун турарының дугайында райкүскомпуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш С. Н. Ильенковтуң илеткелин дыңнаан. Бюро кежигүннери «Барлык» совхозта мал ажылынга бар четпестерни илереткеп. Кыштаглаашкынның ам-даа кошкак чорун турарын бюро демдеглээн. Партия райкомунуң бюро хуралының докталында моон сомгаар кылын чорудар ажылдарны тода көргүскеп.

Бюродан ол совхозтуң директору эш А. Поражневский-ге болгаш партком секретары эш С. Чылбак-оолга шыгыны доңгуланы онаагаан, четпестерни чайладырыны хүүсаазын айыткаш. Ол хирезинде-ле ол четпестер ам-даа уламчылывышаан болгаш харыысалгалыг эштер чогуур түүнелди үндүрбээн.

Рейд бригадазының кежигүннери: В. ЧАДАМБА — удусчу контроль комитединиң даргазы, М. ХОЮГ-ООЛ, Б. СЕДЕН-ХУУРАК «Шынның» корр.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИНЕР!

1975 ЧЫЛДА ТЫВАНЫҢ МАЛЧЫННАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

ХОЙЖУЛАРСААНЧЫЛАР

Фамилиязы	Ажыл-агыйы	Чүс хойдан хураганы
Сафонов И. П.	«Революцияның чалбыжы» с-з	140
Ооржак Д. А.	«Барлык» с-з	140
Ооржак Д. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	128
Чамчыы С. Б.	«Найырал» с-з	125
Монгуш Б. Д.	С. К. Тока аттыг с-з	125
Стульев И. Т.	«Революцияның чалбыжы» с-з	123
Монгуш О. В.	«Алдан-Маадыр» с-з	122
Ооржак Д-Н. Ч.	—«—	118
Даюзуруп Е. П.	«Чодураа» к-з, Тес-Хем	117
Монгуш М. К.	«Шекпээр» с-з	115
Сат Ч. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	115
Бажин Г. П.	«Революцияның чалбыжы» с-з	115
Сувандан М. Д.	«Чодураа» к-з Тес-Хем	113
Ооржак Д. К.	«Кызыл туң» к-з, Өвүр	112
Сарыглар Х. Ш.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	112
Ооржак А. Д.	«Октябрь 30 чылы» к-з, Каа-Хем	112
Куулар К. Б.	—«—	112
Оюн С. К.	«Кызыл тараачын» с-з	110
Дамчай Д. Д.	«Чаа оруң» к-з, Эрзин	110
Намдал О. С.	«Мерең» к-з	110
Харлыг-оол С. Д.	«Малчын» к-з	110
Монгуш Ы. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	110
Тортуй-оол Т. Д.	С. К. Тока аттыг с-з	110
Ондар-оол Б. Т.	«О-Шынаа» с-з	110
Монгуш С. М.	«Шамбалыг» с-з	110
Лопсан О. А.	«Найырал» с-з	109
Куулар Т. П.	«Коммунизмниң херели» к-з	109
Дажы Х. К.	«Кара-Хөл» к-з	108
Намы М. И.	«Мөген-Бүрең» к-з	108
Ооржак Б. Д.	«Кызыл туң» к-з	107
Монгуш К. С.	«Искра» к-з	107
Ондар М. Б.	«Сут-Хөл» с-з	107
Эмир Б. М.	«О-Шынаа» с-з	106
Бегзи Б. Б.	«Чаа оруң» к-з	106
Дамба С. С.	«Кара-Хөл» к-з	106
Бичс-оол Д. М.	«Малчын» к-з	106
Монгуш К. Б.	«Алдан-Маадыр» с-з	106
Ланда Д. С.	«Ак-Эриң» к-з	106
Куулар К. Б.	«Шамбалыг» с-з	105
Манчын-оол Х. О.	«Кара-Хөл» к-з	105
Монгуш Ш. Д.	«Шекпээр» с-з	105
Ооржак С. С.	«Искра» к-з	105
Монгуш А. С.	«Чыраа-Бажы» с-з	105
Ооржак С. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	105
Ондар А.С.	—«—	104
Данзаа В. С.	«Чаа оруң» к-з	104
Севидбаа А. И.	—«—	104
Ооржак К. К.	«Кызыл туң» к-з	104
Монгуш К. Ы.	«Алдан-Маадыр» с-з	104
Хомушпан А. А.	«Найырал» с-з	104
Серен Э. Ч.	«Коммунизмниң херели» к-з	103
Баллар Х. М.	«Мурнакчы» к-з	103
Нойлу С. К.	«Малчын» к-з	103
Хүдер-оол И. Ы.	«Мөген-Бүрең» к-з	103
Ооржак С. К.	«Коммунизмче оруң» к-з, Өвүр.	103
Ооржак А. М.	«Искра» к-з	103
Сарыглар Э. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	103
Монгуш К. С.	«Чыраа-Бажы» с-з	103
Күжүгет Ч.	«Барлык» с-з	102
Дагба Д. Д.	«Торгалыг» с-з	102
Ооржак С. Д.	«Кызыл туң» к-з	102
Монгуш Н. Х.	«Коммунизмче оруң» к-з, Өвүр.	102
Монгуш К. С.	—«—	102
Маскыр-оол Д. Д.	«Найырал» с-з	102
Дамдың М. М.	—«—	102
Дондуп К. С.	«Кызыл тараачын» с-з	101
Доржу Д. Э.	«О-Шынаа» с-з	101
Дижитмаа О. Б.	«Ак-Эриң» к-з	101
Назын В. И.	«Чаа оруң» к-з	101
Хомушку Ч. Т.	«Барлык» с-з	101
Манчы Х. Ч.	«Мөген» к-з	101
Бораргаа К. С.	«Малчын» к-з	101
Деспун К. Х.	—«—	101
Салчак Х. О.	—«—	101
Тейниң Д. Б.	—«—	101
Монгуш В. Д.	«Коммунизмче оруң» к-з, Өвүр.	101
Куулар Т. С.	«Чыраа-Бажы» с-з	101
Монгуш С. Д.	«Алдан-Маадыр» с-з	101
Сарыглар Х. А.	—«—	101
Монгуш С.	«Тинлелге» с-з	101
Эрендей Т. М.	—«—	101
Данма Б. С.	«Чаа оруң» к-з	100
Дүлаидай В. Д.	—«—	100
Инжит С. К.	«Коммунизмче оруң» к-з, Эрзин	100
Хумбуң А. Ч.	—«—	100
Белчээ М. Т.	«Мөген» к-з	100
Учурал М. С.	—«—	100
Донгут	—«—	100
Дамдың Х. Д.	«Бай-Тал» с-з	100
Ооржак К. С.	«Шекпээр» с-з	100
Күжүгет К. А.	«Барлык» с-з	100
Монгушев Х. А.	«Мөген-Бүрең» к-з	100
Дүгүр Д. И.	«Малчын» к-з	100
Баазан К. А.	«Торгалыг» с-з	100
Кысхай К. И.	—«—	100
Ооржак Х. К.	«Кызыл туң» к-з	100
Монгуш М. К.	«Коммунизмче оруң» к-з Өвүр.	100
Монгуш Ы. О.	«Октябрьниң 80 чылы» к-з, Чөөн Хемчик	100
Монгуш Х. С.	«Сут-Хөл» с-з	100
Ондар К. Л.	«Алдан-Маадыр» с-з	100
Ооржак С. Х.	—«—	100
Ооржак А. У.	—«—	100
Сарыглар Ч. Б.	—«—	100
Ооржак Б. Б.	—«—	100
Биче-оол Ш. Ч.	«Куш-ажылдың хостуу» с-з	100
Кадаут С. К.	«Найырал» с-з	100
Нордуп-оол С. Д.	«Найырал» с-з	100
Сооң С. С.	«Ак-Эриң» к-з	100
Носак Д. Б.	«Ок» совхоз	100
Напит-оол Н. Д.	«О-Шынаа» с-з	100
Матина Т. И.	«Кызыл тараачын» совхоз	3568
Монгуш А. С-Б.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	3327
Гусакова А. К.	«Көк-Тей» совхоз	3322
Конобеевская Т. З.	—«—	3262
Павундук Г. И.	«Кызыл тараачын» совхоз	3121
Сат М. А.	—«—	3063
Попова М. К.	—«—	3001
Балагашева А. Г.	—«—	2998
Ондар Д. Д.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	2979
Соломенникова В. Н.	«Революцияның чалбыжы» с-з	2953
Седипей З. А.	«Кызыл тараачын» с-з	2949
Данилина Г. Л.	«Революцияның чалбыжы» с-з	2946
Донгак Н. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	2903
Семиранова Т. А.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2819
Донгак В. К.	«Кызыл тараачын» совхоз	2780
Бушуева Е. П.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2773
Реодько З. С.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2768
Низамутдинова Н. Г.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2729
Курастикова З. А.	«Көк-Тей» совхоз	2697
Иванова Ф. К.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2694
Подарусва Л. Ф.	«Көк-Тей» совхоз	2692
Новиченко Е. В.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2680
Круглова Д. М.	«Саян» совхоз	2644
Хроменко Т. А.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2644
Тимшина М. П.	«Саян» совхоз	2621
Кыргыс С. Б.	«Кызыл тараачын» совхоз	2620
Дюбина А. И.	—«—	2563
Молчан В. А.	СССР-ниң 50 чылы аттыг с-з	2544
Оюн М. К.	Дуржуулга станциязы	2530
Брень Ф. А.	—«—	2520
Хундпай Е. П.	«Кызыл тараачын» с-з	2505
Еңзак Г. С.	—«—	2502
Петренко Л. И.	«Революцияның чалбыжы» с-з	2485
Оюн З. Н.	—«—	2475
Манчык Н. А.	«Көк-Тей» с-з	2433
Сат Б. Д.	—«—	2408
Олзей М. Б.	«Революцияның чалбыжы» с-з	2395
Анчы З. М.	«Кызыл тараачын» с-з	2389
Сундуней М. М.	—«—	2388
Ооржак Э. Х.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	2366
Куулар Ш. У.	—«—	2360
Магера В. Д.	«Саян» с-з	2352
Поносова Т. Ф.	«Кызыл тараачын» с-з	2321
Солодова В. И.	«Бурен» с-з	2293
Попова В. П.	«Саян» с-з	2285
Кычан-оол А. В.	—«—	2277
Кара-Сал Д. Ш.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	2274
Чооду А. К.	«Саян» совхоз	2272
Самусь Г. Т.	—«—	2269
Баткар Ч. Х.	«Чодураа» к-з, Тес-Хем	2263
Кара-кыс Г. Ы.	«Хадын» к-з	2220
Монгуш З. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	2206
Глушкова Р. П.	«Саян» с-з	2122
Седи Л. Б.	«Кызыл тараачын» с-з	2137
Ондар Б. С.	«Көк-Тей» с-з	2117

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Эрелекчизи	Фермалар	Ажыл-агыйы	Бир инектен сагган сүдү
Доронин Д. С.	Туран	«Кызыл тараачын» с-з	2650
Давыдов Г. Ф.	Кара-Буудуң	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозу	2529
Шубин В. И.	Моган	«Саян» с-з	2303
Чертов А. П.	Көк-Тей	«Көк-Тей» с-з	2303
Монгуш А. С-Б.	Дергун	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	2226
Дуржова З. Г.	Теп	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз	2211
Панкратов В. П.	—«—	«Россия» с-з	2195
Доронин К. С.	Хут	«Кызыл тараачын» совхоз	2108
Баткар Ч. Н.	Харавал-Тей	«Чодураа» колхоз	3015
Лысанов А. И.	Өвек	«Саян» совхоз	1966
Редель В. А.	Алдак	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз	1959
Сагоян И. П.	Краснояр	«Революцияның чалбыжы» совхоз	1945
Ким В. В.	Доора-Хадың	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз	1938
Савельева В. Д.	Теп	Дуржуулга станциязы	1918
Иргит К. Д.	Авыг-Бажы	«Большевик» совхоз	1856

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Фамилиязы	Ажыл-агыйы	Хонуктa немелде дениизи (грамм)
Монгуш Ч.	«Тинлелге» совхоз	856
Долганина В. А.	«Көк-Тей» совхоз	855
Золотухина Т. Д.	—«—	825
Монгуш О.	«Тинлелге» совхоз	777
Мат И. А.	«Саян» совхоз	722
Бушуева А. А.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз	721
Салчак С. О.	«Саян» совхоз	710
Күжүгет С. Б.	«Кызыл тараачын» совхоз	710
Слабодчикова З. Г.	«Революцияның чалбыжы» совхоз	681
Алексеенко М. С.	«Хадың» колхоз	680
Ведьмяшкина Г. В.	«Революцияның чалбыжы» совхоз	673
Болот А. К.	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз	671
Сандан Д. А.	«Кызыл тараачын» совхоз	629
Бичен Е. Б.	—«—	627
Тюлюш М. К.	—«—	624
Тарасенко А. А.	«Хадың» колхоз	616
Салчак К. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	598
Алексеенко Н. С.	«Хадың» колхоз	587
Очур К. С.	«Кызыл тараачын» совхоз	582
Оюн Д. К.	«УТКА 25 чылы» совхоз	582
Назумова Л. Е.	«Саян» совхоз	580
Кызыл-оол Т. О.	«Кызыл тараачын» совхоз	570
Кол Е. О.	«Хадың» колхоз	567
Борбак В. Т.	«УТКА 25 чылы» совхоз	568
Винтовкин Ю. М.	«Саян» совхоз	562
Оюн Д. Д.	—«—	540
Сарыглар З.	«Ленинчи оруң» совхоз	530
Балчир-оол М. М.	«Саян» совхоз	515
Кечиз-оол Т. Б.	—«—	510
Агапова М. М.	«Ленинчи оруң» совхоз	508

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

Фамилиязы	Ажыл агыйы	Хонуктa немелде дениизи (грамм)
Монгуш Ш. Б.	«Шамбалыг» с-з	980
Баваадай Н. К.	«Бурунгаар» с-з	796
Уйпувай-оол Г. С.	—«—	693
Базыр А. С.	—«—	660
Коробейников Н. Т.	«Коммунизмче оруң» к-з, Каа-Хем	650
Анисимов И. Т.	Дуржуулга станциязы	620
Вдовин С. И.	—«—	582
Касимова М. Ф.	«Революцияның чалбыжы» с-з	578
Кулаков П. Р.	«Коммунизмниң херели» к-з	562
Салчак Ч. Ч.	«Кызыл туң» с-з	549

ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Фамилиязы	Ажыл-агыйы	Чүс безен алган кулуну
Ынаавай Б-Х. С-М.	«Чаа оруң» к-з, Эрзин	97
Седен-оол Х. Ч.	Ленин аттыг к-з, Эрзин	90

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Бригадазы	Ажыл-агыйы	Чүс хойдан хураганы	Бир хойдан алган
Сат Ч. Ч.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	100	2,0
Монгуш М. С.	«Алдан-Маадыр» с-з	97	1,3
Сат А. С.	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг с-з	96	2,3
Ооржак С. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	95	1,2
Сырат К. Б.	«Революцияның чалбыжы» с-з	95	3,3
Чамзын С. К.	«Найырал» с-з	92 (ачай)	0,4
Күдеп М. К.	«Коммунизмче оруң» к-з, Эрзин	92	1,3
Чооду Ш. Х.	—«—	91	1,6
Кара-Сал А. С.	«Малчын» к-з	91	—
Шактар М. С.	«Торгалыг» с-з	91	1,1
Оюн С. К.	«Кызыл тараачын» с-з	91	—
Сандымчап А. С.	Ленин аттыг к-з, Эрзин	90	1,3
Севилбаа Б. Ч.	«Чаа оруң» к-з	90	1,1
Янвак Д. Б.	«Коммунизмче оруң» к-з, Эрзин	90	1,7
Серен С. Т.	Жданов аттыг с-з	90	1,6
Монгуш Д. С.	«Искра» к-з	89	1,5
Монгуш К. А.	«Алдан-Маадыр» с-з	89	1,3
Даадар-оол Д. Т.	«Торгалыг» с-з	88	1,7
Эренцей О. Ч.	«Ак-Эриң» к-з	88	1,6
Монгуш Д. Д.	«Коммунизмче оруң» к-з, Өвүр	87	1,3
Дүпчур И. С.	«Чаа оруң» к-з	86	1,2
Монгал Т. М.	«Чодураа» к-з	86	1,9

ХОЙЖУ-БИЛЕ ЧУГАА

Тес-Хемде «Ак-Эриң» колхозтуң муруузу талазында ховуже углаан орук-биле кезек хлдыы ора, малчын аалдың коданынга келдивис. Хойжулар эртенги чымыжын доозуп, кодан суругну кадатче углаптарга, оларның ажыл-ижи-биле танышып чугаалаштывыс.

— Ниитиниң малын хүр-менди кыш ажырар — бистиң кол сорулгавыс ыңдыг. Ол дээрге малдың бат санын остүрер, оон чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр хөнүн ол. Ажылгыс бөгай эвес чоруп тур — деп, улуг кадарчы Ланда чугаалай-дыр.

Дарган Сандыковичи Ланда хой ажылынга мергежээн, дуржуулгылыгларның бирээзи. Бо аргыга 20 чыл дургузунда ажылдаан, а оон 12-зин чүге төрүүр хойлуг кодангга эртчигеш. Ол үениң дургузунда төрүүр 100 хойга оналаштыр 80-деп эвээш хураган ап көрбөөн. Бо өг-бүлениң мал ажылының бедик мергежилиглери деп аңаа турары таварылга эвес.

Дуржуулгылыг хойжу доозукчу чылда төрүүр 100 хойга силиишир 97 хураган камгалап алыр хүлээлгезин 106 кыллыр күүседип, хой бүрүзүнден-не 2,5 кг дүк кыргыш алгаан, төскү бөш чыдың 4,6 чылда күүседип, колхозтуң мурнакчы хойжуларының одурүүн бантаан.

— Малчын болуру белең эвес. Ол мергежилге бердинген, ак сеткилдиг, бедик харыы-салгалыг иштерге ниитиниң малын малдадыр керек. А колхозтуң 50 шаа хоюн чидирген Сергей Дуң-Сагаан шиңээ аразында, харыысалга чок кижилерге канчап киинишпээн малын сүдүрөөрил? Таварышкан-на кижилерни мал ажылынга ажылдадырының хораны ол-дур — деп, хоочун хойжу, Кызыл-Чыраа кожуун Советиниң депутады Дарган Ланда чугаалап ора.

Төрээн колхозтуң дерээ дээш үргүлчу сагыш човаш чоруур мурнакчы өг-бүле өглүң, ынчап база мал ажылынга ыяктеткен. Ол комсомолчу өг-бүле ам түңнай кодангы хүлээп алган.

— Мал ажылынче аныяктарны хаара тудар талазы-биле ажылды чогуур деңнелге дүргүзарын үе негеп келгеи. Аныяк хойжуларны дуржуулгылыг эптерге быжыглап, малчыныың нарын мергежилиниге оөредир керек. Оларны биетиң салгакчыларывыс кылдыр киижиидериге дуржуулгылыг, хоочун хойжулар база төлептиг үлүүн кимиштирээри чугула — деп, Дарган-Сандыковичиниң болгаш Сооң Дайгаатыевнаның чугаазын «Ак-Эриң» колхозтуң баштаар чери, партия, комсомол организациялары өөреник көөру чугула.

Ниитиниң малының баш санын остүрери-биле бо беш чылды база 4,6 чылда чедиишкиниг доозуп, төрүүр 100 хойга оналаштыр 90-дан кулу хураган албас деп хүлээлгени олар алган болгаш СЭКП-ниң XXV съездизин ажыл-ишчи чедиишкиниерниг үткүүр дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Д. Ланда.

М. КАЛЧАН.

«Ак-Туруг» совхозтуң хойжузу И. Данзырың, «УТКА 25 чылы» совхозта бызаа ажаанчызы С. Бойду, «Найырал» совхозта ишку бригадазының бригадири С. Чанзаң — чоокта чаа болуп эртиген партизиның XVI область конференциязының делегаттары. Мурнакчы малчын коммунистер беттарының эрга-дуржуулгазын чонга иептередип, ажыл-ишчи үлегерин көргүзүп турарлар. Олар ажыл-ишке кызымак, ажылдырал-чурттаалгага телептиг чоовуу-биле мактадыгнар.

ЧУРУКТА: хойжу И. Данзырың, бызаа ажаанчызы С. Бойду, бригадир С. Чанзаң.

Кышкы оларда хой. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

КӨДЭЭ ЧОННУҢ САДЫГ ХАНДЫРЫЛГАЗЫН ЭКИЖИДЕР

Тываның хереглекчилер нинтилелининг ажылдакчыларының партия-аныл-агый антивинин хуралынга чыылгаш, 1975 чылдың түңнелдерин үндүүп, бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедиирининг онгу беш чылынның баштайгы-ында нандыг соруглаган туруп турарын чугаалаашкын. Анда Тыва респотребсоюзтун баштаар черинин даргазы Ю. С. Катиев иметкея кылган.

Республиканың кооператорлары төскү беш чылда болгаш доозукчу 1975 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседир дээш күжелиишкинигни ажылдаанының түңнелинде кол көргүзүүлер талазы-биле планныг онаалдарын хүүсаалында сайгарып, чамдык күш-ажылчы көргүүлерин чедип алган.

1975 чылда үүрмектеп садыр бараан саарылгазының планы нинтинин чемненилгези-биле кады 100,7 хуу күүсеттингген. Кодээнин ажыл-ишчилерингге бараан садары 1970 чылда турганындан 26,7 миллион рубльге соңуүзээн.

Республика төскү беш чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын декабрь 15-те күүсеткен. Ол-ла үеним нинтинде тонна 5 080 муң рубльдың барааны планнаан ажыр саттынгаш, 1970 чылдың деңнели-биле алырга 1975 чылда бараан саарылгазының өзүлдези 37,4 хуу четкен.

Бай-Тайга райпозу, «Тилелгей», «УТКА 25 чылы» совхозтарда ажылчын кооперацийзының автолавка чолаачылары Х. Чечексоол болгаш өскелер-даа төлептиг салымшыкының кирээн турар.

Эртикен беш чылда кодээнин ажыл-ишчилериниң культура болгаш үзеп-бодаа негелделерин улгатары. Культура-амыдырал хереглелининг бараанинары: бөлөмж иштинин хереглелери, чиик машиналар, мотошиклер, телевизорлар болгаш өске-даа түүлдерге чагыг ковудээн.

1975 чылда чүрттакчы чоннуң хөлөн бүрүзүнге ном садары 3 рубль 32 копеек, а төскү беш чылда шилээн-биле 13 рубль түңге ойнаажын турар. Туран, Ак-Довурак хоорайларда, Балгазын сүрүа ном магазининери ээзээ түңнелдерин чедип алып, мурнакчыларның бүдүрүүн бакый бергеш.

Кооператорларның ажылында чедившилиннер-биле хереглештир ам-даа чогуур кичээнгейлиг мээңдээр, үнезинге чедир шинитпирээр үмүрлүг айтырыглар хөй. Барааларны үндүрүп берип турар бааза-рларда болгаш хереглекчилер нинтиледдериниң сөлээларында бар турар. бараанар чедээ магазинерниң шүүтүүрүгга четпей турар. Хынаада үеэниле илерээн чамдык чижектер мынды. Эрткен чылдың октябрь айда Хандагайтының үлегүр бараанарының магазининге машиннарга эргежок чугула хөвеңнинг чүвүлер, -дүктүг өлдак тоннар, хөвең-сайзын зймаандан кылган костюмнер, чүүрээр, уругларның болгаш терээжен улустуң үктары чок, чонга сагтыммайн турганы илерээн. Оон чаныыда идик садар магазинге 38—40 дугаарлыг сапык аллктер, 21—29 дугаарлыг кидис идиктер, 31—35 дугаарлыг бичии уруглар кедер бөтинкалар; а аыш-чем садынга дус, тендир үүг чок болган.

Чаңгыс-Хемчиктиң Чараа-Бажы, Шеми кыдээ магазинилерге амыдыралдың эрежок чугула аъш-чем болган үлегүр бараанларының дыка хөй ассортиментилерин делгүүрге өнүрбээн. Шак ынаны байлал Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Эрзин райполарынга база өске-даа хереглекчилер нинтиледдерине тургулаан.

Чамдык магазинерниң ажылдакчыларының талазынган күүрүнеңиң үүрмектеп садар бараанының өртээн хажыдың, оңгу үлгаттырар, чедир дөңзилевес, хамаатыларның ажыдын эртикен шиңгээдерин бодаар, садың аликчыларга доңгуш-каржы ажыл-чаңныг чоруктан ам-даа үштүмээн багай чаңчылдарга алыып турар түүлдер бар. Чижээ, 1975 чылдың июнь айда Чадаана хоорайның садын аликтымар бараанны бөттеры шилип алыр магазинингге 3 удаа чүтеп өстүргенинин таварылгалары болган. Бичии шюодайдыгаштарга деңзилей үргулап каан вермишельде 1 килограммны 54 копеекке садар турган 50 копеекке садын, садың аликчылардан 12 рубль 31 копеекти артыкка кирип алган. Бий-Хем райпозунуң ынналдага киргеп 21 бүдүрүлгелериниден 6-зы садынның согылга-чүрүмүн хамыктыны илерээн.

Садыг хандырылгазынга мал-чаңгырның чоңгуг негелделерин түргүзүп, оны дарый шинитпирээнин маңаа турарны маргылдаа чок пынаан. Оларны колдуунда-да автолавкалар дамчыштыр бараан-биле хандырып турар. Ол чүрезинде чамдык малчын бригаддарын автолавка-биле хандырбайн турары четпес.

Садыгның чаа мурнакчы арга-хевирлерин нептерелиг ажыглаары—кадаа чоннуң ортүүнүнга садыг хандырылгазын чедилеринин бир хевири. Бо утпаашкыны-биле эрткен беш чылда эвээш эвес ажылдар кылдынган. Беш чыл иштинде 256 сапнык эводучулуг садыг дериглерин кылган.

Эрткен беш чылда иштиниң чемненилгезинге сан болгаш шилээр талазы-биле элээн улуг өскерилгелер болгулаан. Оон чаа четкилер немежин, аңгы үениң дериг-хереглелерин-биле шиметтингеп. Бичалыа-даа чамдык столовайларның хандырылга культуразы чавыс, белеткеп турар аъш-чемнинің шинарын күүдү, ассортиментизин шоолуг эвес. Тес-Хем, Өөвүр райполарында столовайларга үстүмде адаан четпестер үргүлүү таварашын келгеп.

Хлеб бижырар бүдүрүлгелерниң дыка хөйү 1975 чылдың күш-ажылчы бедик көргүзүүлерин чедип алгылаан. Каа-Хем райпозу хлеб бижырарының планын 102,2 хуу, Бай-Тайга райпозу—106,6 хуу күүсеткен. А Тес-Хем, Монгун-Тайга, Улуг-Хем райполарында, «Суг-Хем» ажылчы кооперацийзинде хлеб аймаан ассортимент барымдаалывайн бижырын турар. Оң черлерде бүдүрүүге күүгүүн доду ажыглаавын турганындан ажыгга үрей кылымышкынарны болдурүп, шинарны багай хлебти бүдүрүп үндүрүп тургулаан.

Бистиң республиканың белеткекчилери 1971—1975 чылдарда боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсетседа, белеткеп үндүрүп турар продукциязының шинарын эвээжедиринче үзээш деткээлер ап, экономиктиг ажылды ковпас тургускан.

1976 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыышкын халбартыр дугайында СКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш В.ЛКСМ ТК-ниң доктаалынга дүүшүр Тыва АССР-ниң хереглекчилер кооперацийзының ажылдакчылары 1976 чылда социалистиг хүлээлгелерни алгын.

Үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын декабрь 29-та күүсеттирээш, 560 муң рубльдың бараанын планнаан ажыр садар.

Бараанның шинарын эвээжедиринге, оңу болгаш турар бүдүрүлгелерге, ылаңчыл түүлүр үзеңгүрүүнүң бараанының шинарын эвээжедиринге бөлүүг садарны чедирер.

1976 чылда беш садыг бүдүрүлгелерни эге-черлер болгаш оон чыл иштинде 200 дирбелчин метр садыг шөлүүнүң өзүлдезин чедип алыр.

Кредитке бараанар садарының хемчээлин 1,5 миллион рубль чедирер.

Фермаларда малчыннарның, ыяскым оларга-даа хөй-ажылдың, хову туралгаларында механизаторларның садыг хандырылгазын эвээжедип, оларга бараанны чүүрттээн турар черлерин тавараш, кемнээ чорааш, садыглаар.

Ажыдың мурнакчы дүрүлгезин өөрээр болгаш негелделер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиирине база техниктиг деткилге дээш демнеглеге кооператорларның цехтейлеп хөгжүдер.

Тываның кооператорлары ол шинаан бүдүрүлге ажыл-ишкүдүлгазының болгаш транспорт, кадрлар, түлүг, сан-ноо болгаш үүлгү, белеткеп ажыддарының талазы-биле тодаргай социалистиг хүлээлгелерин актаа хуралынга алганнар.

Л. САЛЧАК.

Тәрээн чүрттүүрүгге

АШХАБАД. Гүлрда үлегтүрүге үндезилээш инек эъди бүдүрелинин комплексизи Туркменистанда бир-де дугаарында ажылдап эгелээн. Кара-Кумнуң Ленин аттыг каналының доңгузкаанда хүр черде тургустуулган ол бүдүрүлге чери онгу беш чылда чаартыр азы тудар деп көрдүлген 79 комплексилериниң болгаш күш фермаларының бирээзи боон турар.

• • •

ЮРБАРКАС. Литва ССР. Мичурин аттыг ногаа питомникинде үш муң тонна шиккр шыгжамыр складын тутыш ажыглалда киирген. Ногааларны дүжүрүп, чүдүрелинин бүгү ажылдарын механизиннер кылыр. Ол чаа шыгжамырның ачызында үк ажыл-агый дараазында чылның чазының ортаүезинге чедир ябловтарны Литваның хоорайларынче, а ол ышкаш РСФСР-ниң сонгу талакы областарынче соңсаал чоокаа чүдүрүп хорудар аргалыг болтур. Бүдүү кол стемнең ёзугаар сонгу чылдарда минералдыг чемненилгелер кавагаларының механизастаттынган складын болгаш өске-даа түүлгелерни ажыглалга киирген.

• • •

ТАМБОВ. Районнуң мал азыраар талазы-биле ажыл-агыйлар арозының — каттыжымыкымның механизастаттынган комплекстериниң ажылчыннары авинныг чараш кылдыр даарааң ажылчы хептерлит апарганнар. Оны «Тамбобл швейсбыт» бүдүрүлге каттыжымыкының коллективи даарап кылган. Хоорайның ательезиниң даараныкчы мастерлери тус-тус черге бараан, ындыг хептерни тускай чагыг-биле даарап берип турар. Аяптыг чараш ажылчын хептерни ажыл-агыйлар боттары садып берип турар.

• • •

ДОНДЮШАНЫ. Молдав ССР. «Маяк» колхозтуң бөдүк мурнакчыларының портреттериниң араазында көдээ библиотекалар эргелекчилери К. Постовану биле Е. Сыыну оларның чүрүктары база коступ келген.

Мурнакчыларның үлегер-чижээн көргүзүп, солуп номнарны, лайынчы плакаттарны ажыглап турган колхозчуларны шалынчы күш-ажылче мөңгүзээри олар боттарының кол-ла көрүглээзы кылдыр санап турарлар. Оларның библиотекаларының мурнакчы дүржүлгазының дугайында дыйынныг кудуттарны. «Күш-ажылчы алдарның календарьларын үргүлүү үндүрүп, оларга хүлээлгелерниң канчаар күүсеттинин турарын чырадар. Амгы үеде ол библиотекарьлар агитаторлар-биле кады СЭКП ТК-ның партиянын XXV съездизинге телевилелгелерни тайылбырлап тураалар.

• • •

ВЛАДИВОСТОК. Приморьенің көдээ ажыл-агый институдунда Шимдиниң хадыны дээр ыяштыг культуржударының талазы-биле шинчилел ажылдары доозулган. Ол ыяш деңнии быжыг болурга, оңу «демир ыяш» деп адаа турар. Ол хаанга ам Приморьенің хоорайларының дарктарын кааптап шаамор. Приморьенің чамдык дүржүлгазажыл-агыйларынга чаптыглыг үнер вишиимэ, лимонникти элеутерококку болгаш Уссурий тейгазының өске-даа хөйдей каастарга ыяштарын өстүрер талазы-биле шелелделерни чедишкиннер кылган.

• • •

МОГИЛЕВ. Шилиде кон куректүү шыгалдаларын чедишкиннер тутказын, эң ыраашевер алдан ургларны хоорайның чаа чүрүлге школазында хүлээп алган. Олар неделя саванда-ла үш катап чүрүлге ураан чүүлүнүн үндезилекчи мерстер болгаш скульптураның ураа-мерген эргелерин шын-гээдер. Амгы үеде ол областың хоорайларында болгаш сүүлдеринде ургларның сес ураан чүрүлге студиялары, ол оң бөлүмнери пионерлер бажыннарында ажылдап турар.

• • •

НОВОСИБИРСК. СЭКП-ниң XXV съездизинге утыыштур «Ураан чүүдерим шалынчы он хонгүү» ыыда чоруп турар РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң Сибирь организациязының баштай-да ырының ачыяк чогаалчыларынга сөстү берген. Чогаадыкчы эвилел бүгү-үле бо хүннерде тускай кежээна кылыр болгаш анаа партиянын XXV съездизинге СЭКП ТК-ның телевилелгезинге халбаккан ураан-шүүл ажыл-ишчилерниң джыл планнарын-биле дингладыктар таныжаар.

• • •

БАКУ. Азербайджан ССР-ниң алдарлыг эмчизи А. Гамбаровтуң «Партия дугайында ырыы» ооң беш чүс дугаарлыг чогаалы болган Ада-чүрттүг Улуг тайгының кыргызының республиказының сүүлгаларынга он-он чылдарда эмин бооп ажыддан келген А. Гамбаров литература чогаалының талазы-биле ажылдаар үе шакты бо-ла тып алыр. Ооң үнелиг ажыг шүүдүктеринге сүүлгыг азербайджан композиторлар аялга бижээн.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

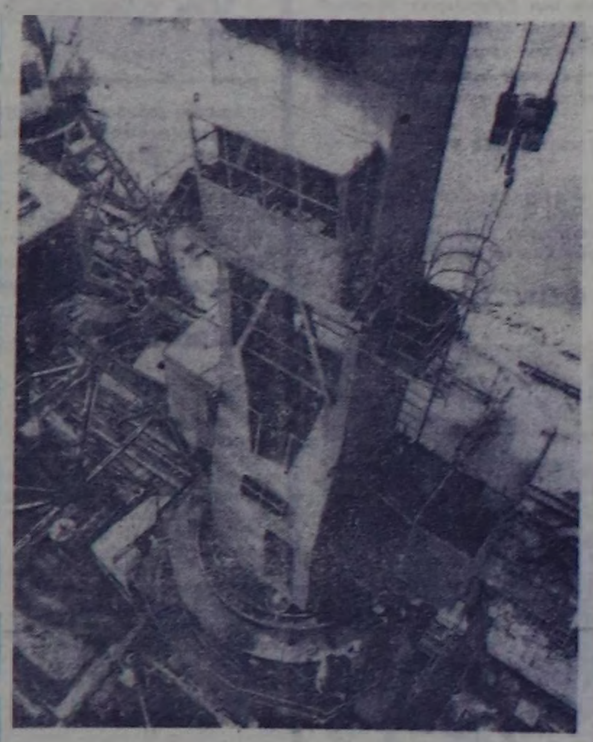

Будапештиде венгр судно болгаш кран түдүүнүң заводу эртеп чылын Совет Эвилелинге эжиндирип чоруур база портка ажылдаар 71 кранны чорудуп берген. Бо бүгү чылда (1976—1980 чылдар) совет чагыглар ёзугаар ол заводтуң мастерлери эжиндирип чоруур 75 база портка ажылдаар 16 кранны, а ол ышкаш хеммерзен саадар тыртпырар күүчүлүг соортүүчүлерни болгаш тускай судноларны белеткээр. Венгр судно түдүгжуларын судноларга база кранларга хереглээр четчелээр дериишкиннерни болгаш моторларын Совет Эвилелиндеп ап турар.

ЧУРУКТА: Будапештиниң судно болгаш кран түдүүнүң заводуна эвлечелиг порт кранын эптеп турары.

МТИ—ПМА-ның фотозу.

СЭКП-ниң делегациязының Францияда чоруп турары

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының ТК-зының чалаачы-биле ында чеде берген, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. Н. Кириленкога баштаткан, Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының делегациязы февральның үште Францияның болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчаашкининиң шылгарангай ажылдакчылары М. Торезтиң болгаш Ж. Дьклонуун Пер-Лашезте хоорлеринге, а ол ышкаш коммунарлар ханазынга чечектер салган.

Чечектер салырының ёзугаалыга ФКП-ниң Париж федерациязының, а ол ышкаш Францияның пайысчылалының демократтыг хөй-нинтизининң төлөөлекчилери киришкен.

Ол-ла үеде СЭКП-ниң делегациязы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленининиң Мари-Роз кудумчузу музей-квартираларынга барып чорааш.

Быжыг найырал

ДЕЛИ. (СЭТА). Даштыкы чүрттар-биле найырадыгы болгаш культура харылзаалдарының совет нинтилелдериниң эвилелиниң, совет-индий кабырал нинтилелдиниң болгаш индий-совет культура анитилелининиң (ИСКН) аразында 1976 чылда кадыг ажылдажылгазының планнарыга анда ат салган.

Ол ынаптелдерниң шугүмүбиле совет республикаларның болгаш индий нтаттарының — Украина биле Барыын Бенгалиязының, Узбекистан биле Пенджабтың, Грузия биле Ассамның аразында кадыг ажылдажылгалырны калбартырын ол планда көрүп турар. «Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны база айыыл чок чорукту быжыктыларының эрге-ажыктарынга индий-совет кадыг ажылдажылга» деп кадыг эрттирер семинар, ол ышкаш партта кыымыр телевилеттингеп «Хелсинкиге чөвүлел хураа болгаш Азияга тайбыңга база айыыл чок чорукка оон үүур-дузазы» деп симпозиум түгүла черни эзелеп турар.

Азинга болган бүгү бомбурлеже тейбың база айыыл чок чорук дээш нинти демисселге ий чүрттүүн улустарының аразында найырал түгүла үүур дузалыг болур дээрзинге быжыг бүзүрелин илергейлеп турар. Индинның хөй-нинтизи ол планны улуг сонуургал-биле үргааш.

Индия биле Совет Эвилелиниң аразында чыл харылзаалларны көжүдеринге индий хөй-нинтизиниң кадбак киржилгезинниң черечиин болза чүртта ИСКН-ниң 1 600 ажыг салбырларының ам санаттынып турары болуур.

Луис Корваланның амы-тыны айыылда

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Чилиниң Компартизының Чингине секретары Луис Корваланның амы-тывы ам улуг айыылдың кырында туруп турар. Мурнунда январьның 20-де кыдыр дээш, оон соонда сөңгаарладып кааны шүүл-мөге «сүүдулгалаашкын» фашистиг хунта кайы-даа хүн эгелей бээр чадавас деп, «Тиед онангаа» солунга интервьюлунга Луис Корваланның уругларының Виниана болгаш Мария олар медегленнивер.

Бодунуп бүгү амыдыралын улустуң эрге-ажыктарын даап демисселге баралгаткан Луис Корваланга «политика хоралдачы ажыл-чорудулгалыг» деп адаар каанга шүүлдүг бүрүүзадыышкынны онаап турар деп интервьюда чугаалап турар. Луис Корвалан ам «Трес-Аламос» деп хоругдал лагеримде туруп турар.

Сөөлгу үеде Л. Корваланның кадыкшылы бакшыраан. Ынчангаш оон уругларының Луис Корваланны болгаш Чилиде бүгү-ле политиктиг хоругдаттыртаннарны хостарын улам-на быжыг туруштуг негээринче делегейниң хөй-нинтизин кыйгырган.

Эрги туруштарында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Дж. Фордтуң болгаш Израильдиң премьер-министри Рабинниң үш хүн үргүлчээн чугаалажыышкыннары Ак бажыңга доозулган. Олар Израильже америк шериг дозаламчыының тынырының зиргырыларын, а ол ышкаш Чөөжү Чөөн чүкче Вашингтонуңуң болгаш Тель-Авивтиң политиказының дүүштүүрерин чугаалажып кергеш.

Ак бажыңның төлээлекчилиниң дыцлаткынындан алырга, «Израильдиң аймыл чок чоруун хандырарын АКШ хүлээлгеенир президент Форд чугаалажышкыннарының үезинде база катап бадыткаан. Политиктиг тайылбырлакчыларның бодалындан алырга, Израильдиң шериг күчүзүн быжыглаар совулга-биле АКШ-тың улам ыяш дузаларын оон бадыткаанны ол болуп турар.

Израильдиң сөң-тоо чылында даштыкы күүрмелерге көргүүр дузалаачы дугайында хоолйу телевилелгэ АКШ-тың президентиниң чөөжү үеде конгрессте киирер дээ. Ак бажыңның төлээлекчизи медегленнивес. Израильдиң херегледдерин болгаш негелделерин «бүрүүн-биле барымдаалап турар. Израильге дузалаачы көргүзеринин дыка улуг программазын» ол хоолйу телевилеги баш удур көрүп турар.

Демисел үргүлчүлевишаан

ЛУАНДА. (СЭТА). Анголаны хостаары дээш улусчу шимчээшкин (МПЛА) төрээн чурттүн хостаары дээш демисселдиг хүшелдирлериниң аңгыда улустуң хынгергеп.

Бо кайгамчыктыг хүнгү бирде дугаарында хамаарымчас Ангола Улус Республиканың догуннап турарының үезинде демисселден эртиреп турар-дыр деп, ангола улустуң колониалторларга удур чеңешкилиг демисселиниң шеңээзинин 15 чыл оно февраль 4-гү таварыштыр МПЛА-ның Политбюросунуң ыыда парлап тилгерген медегленде айтыс турар.

Анголаның улузуун демисселиниң-биле сагыш-сеткил катышкырыының онза делегей конференцияларының Луандада ажыттынганынга МПЛА байыр чедирбиккаан, ол демегей шүүдүлгэ ышкаш улустуң чаалал алышкыннарын быжыглаарынга. Ангола Улус Республиканың туска догуламаанынга чүгүлэ галыыжыыт болур деп сөзалап демегленнивес.

Гонконгтуң даштыкы, иштики талалары

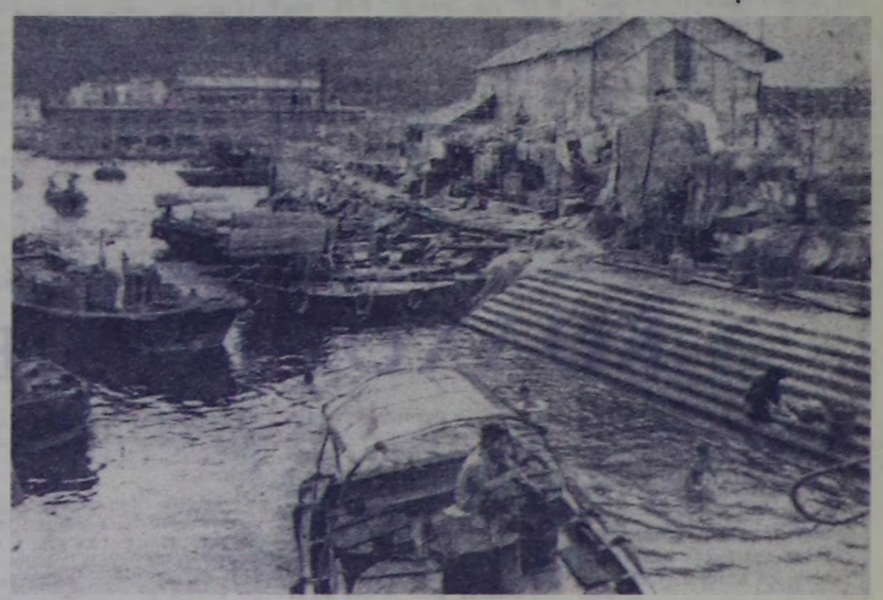

Гонконг болза британ колониалдыг империяның Кыдаттың мурнуу чөөн эриктеринде соолгу артынгызы-дыр. Бис теплоход-биле аңаа чоошуладыр эжиндирип келгеш, хөй кааң банкыларының болгаш ажыл-херек контораларының эң улуг америк, англи, япон фирмаларының дээрде шаптыкаан бажыңнарын көрүп кагдывыс. Кластоп садыларының делгиирлеринден барыыла делегейде будүрүп турар бүгү бардиннарны кирдүүс.

Ынчалзажок колониниң администрациязының төвү Виаторий хоорайны эрнии, улуг эвес соолгуусээшкин кылырга эа, ол Азияда эң улуг үлегтүр болгаш садыг төвүнүң ылгалдыг чүүлдерни каракка дораан кестү бээр болду. Кончуг арыг-тас делгем будумчунуң кожазында дагыр-мугур, тар кудумчулар, ыяштырылганның оюза делегей конференцияларының Луандада ажыттынганынга МПЛА-ның Политбюросунуң онза делегей шүүдүлгэ ышкаш улустуң чаалал алышкыннарын быжыглаарынга. Ангола Улус Республиканың туска догуламаанынга чүгүлэ галыыжыыт болур деп сөзалап демегленнивес.

Найысылалдың өөредилге черлеринде

КЫЗЫМАК ЧОРУК НЕГЕТТИНЕР

Тывада ийиги дээди өөредилге черн болуур Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызыл филиалында кышкы экзаменнер сессиязы киирн түлүк. Хамаалы болгаш үлетпүр тудугларының база автомобиль транспортунуң болгаш оруктарының салбырларының 1-ги, 2-ги курстарының студентилери чартык чылда өөренген үүлдерин хандыр шиңгээдип, экзаменнерге шудургу белеткенин турарлар. Хамаалы болгаш үлетпүр тудугларының салбырының ийиги курузунуң бирги болүү материалдар удурланышкыны болгаш тудуг материалдары деп эртемнерге экзаменнерни дужаалган. Оларның хөй кезии кайы-даа экзаменни эки болгаш тергинин эки демдектерге дужаглылаан. Николай Коваленко, Сергей Низов олар ийи экзаменни тергинин эки дужааганнар.

Автомобиль транспортунуң болгаш оруктарының салбырының бирги курсчулары С. Радин, В. Салчак, Л. Тикунова, Н. Иргит, М. Сарыглар, С. Шалахов, Б. Монгуш олар дээди математиканга экзаменни эки дужаал, ол нарин эртемни хавы шиңгээдип ап эгелээнин көргүскеннер. Ол-да эртемни ийиги курсчулар Н. Николаев, В. Конышев, Н. Ульянов олар база эки дужааганнар. Философия, химия болгаш түскай мергежил азйы-биле эртемнерге экзаменнер студентилерниң билиг-мергежилин, шудургу күш-ажылын ам-даа негээр. Оон-биле кады бот-өөредилгелиг, кежээки салбырларның экзаменнери . база эгелээп.

Экзаменнерге харысалгалыг, өөренген үүлдерин, бар арталарын чөп ажыглап тургаш белеткенмес болза хоржок. Чамдык студентилер бодамча, тоомча чок белеткенгенинин харазы-биле багай демдектерни-даа алган. Ындыгларны филиалдың өөредилге кезээнин эргелекчизи М. Г. Соколов кедиртип алгаш, багай демдек алганының чылдагаанын сайгарып, «кара» дептерде книр бижиттиктиң сагындырып, дараазында экзаменнерни дужаарда түскай чепшээрел алырын сүмелээн.

ЧУРУКТАРДА: филиалдың башкызы М. А. Кудрявцева дээди математиканга экзамен хүлээп ап ор; ийиги курстуң студентилери экзаменге белеткел үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотоязары.

ЧҮГҮРҮК ИДИКТЕР

Уфа хоорайның ушар-үүүл институдунуң лабератерияларының бирээзинде даштыкы хевирн анаа-да бодүүн кирза сапык идиктерни көргеш, кижи дораан-на сонуургай бээр. Ол сапыктарны кеткен кижи трамвайдан чыдып калбайн, өөң-биле хүнзедир бээнн чаржып шыдаар дээрге, кижи чиктигзинге бээр: ук сапыктарның бирээзи-ле үш килограмм амыг аар деңзилиг.

Алды килограмм амыг аар деңзилиг сапык идиктерни кеткен кижи бүдүн хүн иштинде могаг-шыяг чокка трамвайбиле деңге чаржып болуруи санаашкыннаар бадыткап көргүскен. Хамык ужур үүдел дээ, ол сапыктарны моторлар-биле хандырганында бөөп турар. Кажан кижи маңнаарда, бодунуң күшүн үндүрбес, а ол сапык идиктерниң шимчедиичи моторлары кижинии кодүрүп чүгүртүр болуур.

Шак мындыг элдептиг сапык идиктерниң телевилелин институттуң доозунчулары В. Гордеев биле В. Чебыкин олар чогааткан. Уфаның ушар-үүүл институдунуң бешки курузунуң студентилери Р. Валеев, С. Володин олар техника эртемнериниң кандидады Б. Рудойнуң удуртуягазы-биле ол телевилелди боттандырып, моторлуг сапык идиктериң баштайгы шемелде хевирин бүдүрүп кылганнар.

Сапыктарның найызынындаа хончузунуң адаанын ийи талазында моторларны кошкан. Сапыктарның эземиктеринге компрессорну быжыглаан, моторларның цилиндрээри ол компрессорнуң дузазы-биле кывар үүүлү алгаш, ажыдай бээр. Элдептиг ол сапык моторларының кывар үүүлү — бензин. Моторлуг сапык идиктерни кижи кеткеш, ийи-бир базып кыяштарга, оларның моторлары дораан-на хөдели бээр.

«Механизастаан идиктер» дугайында чугаа

Моторлуг сапыктарның дузазы-биле кижи бир шакта 22—25 километр хемчээлдиг черни чадаг эртип болуур. Ол хире хемчээлдиг черни эртеринге чүгле 70 грамм бензинни чарыгдаар. Ынчаарга бир шыл иштн бензинни ап алгаш, хүнде Москвадан Тула азы Ярославль чедир чадаг чөруп болуур.

Тускай эртемниглериң бадыткап турарын өзугаар алырга, шак ындыг чүгүрүүшкүнү үш дакпыр халыышкын азы кимелентага оожумнадыр тыртырып каан ышмаш болуур. Чүгүрүүшкүн чоорту дүргедээр болгаш базым бүрүзү үш метр ырай бээр. Чаңгыс минутазаяа чүс амыг бензинны кылып болуур. Кижиниң чүгүрүп халыырының бедии черден 25 сантиметр хемчээлден оруулавес.

Моторлуг сапык идиктерни кедип алгаш, ынчаар маңнаар төлээде, аңаа улуг белеткел негеттинер. Шак ындыг белеткел болгаш хынамчалыг чаңчыгыышкын чокка ол идиктерни ажыглаары берге болуур. Бо чаа чүүлге хамаарыштыр боттарының саная-омалын кижилерн биохимиктерден болгаш эмчилерден негеттинип турар.

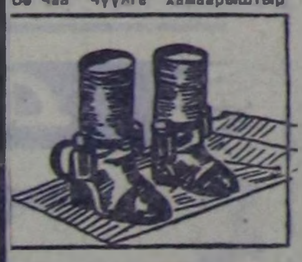

Анаа эвес, а бодуу моторлуг ол идиктерни кедип алгаш, маңнаарга кимниң байдалы, кадыкшылыы, угаан-медерели кандыг болурун баш бурунгаар чугаалаары берге. Чаа аппаратты—моторлуг сапык идиктерни ажыглаарының шемелдезин Уфаның ушар-үүүл институдунда амгы үеде белеткеп турар. Чөөну тос сантиметр, узуну бүдүн чартык метр дөмир херекселди кижи будунга демейлешкен ыыдыр бүдүргеш ол идиктерниң баштайгы шемелдезнн чорудар. Оөң сөөнда шемеледелерни кижилер кылыр. Ол идиктерниң баштайгы шемелдезнн спортсмен кижиниң кылыры чугаалаваан.

Шак ындыг идиктер кынга хөрөгии деп айтырыгны мөнгүнчүлер сайып болуур. А бир эвес ол идиктериң шемелдезн чедимшкиниг доозулгаш, оларны арбыны-биле бүдүрүп эгелээр болза, моторлуг сапыктарны ажыл-ишке болгаш спорт маргылдааларынга чөрле ажыглаан болуур. Чижээ, хөй хөйнуг, делгем одарлыг малчын кижи азы көдээде почтачылар ындыг идиктерни чүге ажыглавас деп? Моторлуг сапыктарның шемелдези чедимшкиниг болза, оларны туристер, аңчылар, ыяш, суг маңгалалының ажылдакчылары база ажыглап болуур.

Моторлуг сапыктарны чайгы үеде азы хар чагбас чылыг черлерге ажыглап болуур. А кыжын сөөн болуур черлерге маңчаарыл? Бир эвес шемелде эки түңнелдиг болза, моторлуг чылыг идиктерни кылып алырының аргазы бар. Ынчаарга, ол элдептиг сапык идиктерни ажыглаарының шемелдези чедимшкиниг болурун азы түңнел чөк двостурун тускай эртемниглер баш бурунгаар чугаалавайн турар.

ЧУРУКТА: моторлуг сапыктарның баштайгы хевири.

Е. ДВОРНИКОВ.

«Правда» солунган алган.

Космостуң ховар «белээ»

ТЫВА МЕТЕОРИТ

Амгы үеде СССР-ниң Эртемнер академиязының чанында метеориттер талазы-биле Комитеттиң коллекциязында 1949 чылдан бээр бистиң чуртувустуң девискээриндеп тывылган 150 метеорит бар. Енисейниң оң талазы эриинден тывылган болгаш метеоритика деп эртемниң эгезин салган «Палас Демири» коллекцинда № 1 кылдыр киреем.

Чыгыынган метеориттерниң арааында Элегесче кшр аккам Чиңге деп хемчигештиң унундан 1912 чылда тывылган «Чиңге» деп метеорит база бар.

1913 чылда Черневич метеориттиң 5 кг ийи бузундузун Минусинскиниң Н. М. Мартьянов аттыг музейинге база ништи деңзизи 76,4 кг үзеи бузундуну Россияның Эртемнер академиязынга дамчыдып бергеп.

Бир эвес «Чиңге» метеориттиң артынчыларын дилээр болза, тывылган бузундуларның сиинан оон-даа ковудедип ап болуу дег. Чүгле ону дилеп эгелээрде 32 бузундуның тывылган черинге мындыг хевирлиг деңдек тургузуп аар болза эки: «1912 чылда моон «Чиңге» деп метеорит тывылган». Бо метеорит Тываның девискээринде кара чаңгыс чүве болганда, оон дүшкен чери туристерге солун болуру чугаалжок. Енисей бассейнинде ам дээрезинде «Енисей-Аксының» дээр чаңгыс-ла сонгу метеорит бар. Оон дугайын бир дугаарында 1937 чылдың декабрь 12-де Енисей биле Пясина хемнериң аксында Агалага солгулда болуп турда дыңнаан мен.

Ынчап маду деп төрел бөлүктен ишкин Егор Турдагин кыргап-оваазының адазы хамдан дамчып келген «Шайтан-Санкалы» Таймыр национал округтуң музейинге белекке берген. Ында чеден ажыг шажын-чүдүлге хереклелериниң аразында 1840 чылдарда Гольчиха районунга дүшкен 300 грамм деңзиниг метеорит бузундузу бар болган.

«Чиңге» метеориттиң «дээр огу» деп адаттырган бузундуларының хамнар, хамаларның чүдүлге хереклелериниң аразындан тыптып кээп болуру бааш магат чок.

Бойдус камгалалының кыштылелиниң оны дилеп тывар талазы-биле ажыктыг ажылынга улуг дузаны ачылар, геологтар, чурт шинчилекчилери болгаш өске-даа кижилер чедирип болур.

Бодунуң химиктиг составының талазы-биле «Чиңге» метеорит эң-не ховар метеориттерниң бирээзи болуп турар. Ында 82,79 хуу демир, 16,71 хуу никель болгаш 0,40 хуу кобальт бар.

Тываның чурт-шинчилел музейинде «Чиңге» метеориттиң бузундузунуң амга чедир чогу хомудаачыыг. Ынчангаш Минусинск музейинден оон бир бузундузун эртем ажылынга дузалажылга ёзугу-биле алган болза солун болур ийик.

Е. ВЛАДИМИРОВ,
краевед.

Красноярск-край.

АҢЧЫ АННА ШОЮҢ

«Тере-Хөл» колхозтуң ат-суургалыг херээжен аңчыларының бирээзи Анна Шоюң арга-сынарже аңнап үнер дээш аътанарынга белеткенип орган.

Дуржулгалыг аңчының сеткил-сагыжынга Каргының ол чартында Сарыг-Оргу тайгазы кирип, аңаа дүргеи-не чедерин бодап, ында селбегер, чарлы диңнер бир поштеп осказинче дамчып маңнажып турары кэразында көстүп орган. Херээжен аңчы хүлүмзүрүй дарак уруглары, доргул-төрелдерн-биле байырлажып, чагыг сөзүн бергеш, боро-сарыг ишизин мунупкаш, аңныг-меңниг тайгазынче аътанаыпкан.

Орук ара бир хонгаш, Сарыг-Оргу тайгага чеде берген. Ивилерин оътказып кааш, он-боозун чүктепкеш, ужу-кыдыы көзүлбес карацгы эзимче базып кирипкен. Семдер пештерлиг кадыр ийге келгеш, тура дүшкеш, кезек диңнээлаан. Долгандыр шимээн чок. Сактырга бүгү-ле чүвелер: оът-сиген, седбегер ыяштар, аъргада дириг амытаннар чаа эрткеп шуурган хаттың шимээн-даажынга хорүй бергензиг-дээ.

Бинс болганда ында-мында кушкаштар мыжырашкан. Кедээзинде поште чүве-ле шилырадыр дагжаар, тиңге будукчуганаттарның сынган даажы илдең. Анна бөзүн дүжүргеш, олче дүргеи-дүргеи базыпкан.

Дүштеки одар үези болгаш, диңнер хөй болуп, олчазы ол хүн оон көвей болган. Боо хараалы көзүлбестей бээрге, одаанче чаныпкан. Бир чудук кырынга дыштанып ора, диңнерин санаарга, он бир болган. «Бир дугаар хүнде олчам шоруу-дуру» деп, Анна Шоюң өөрүшкүдүп боданган.

Чээрби тос чыл бурунгаар оон Сарыг-оол Буярай акызы аңнаар дээш белеткеин бергеп чүве-дир.

— Меңи эдертип ал, акый, аңнаайн дээш—деп, Анна эргелеңге аарак чугаалаан.

— Күжүр луңмаанны эдертип алыр мен, диңиң тыпчып бээр сен—деп, Буярай Сарыг-оол бажын сүйбап эргеледнп каапп, кады аңныг-меңниг тайгазынче аңнап чорупканнар.

Акызындан чыда калбайн аңнап чораап, ол чылын сезен аажы диңи олчалыг чанып келген. Оон үе-чергези оолдар, уруглар аңаа пат кайгап-даа, аңаа чоргаарланып-даа турган. Чээрби аажы чыл дүргузунда Анна Сурасовнаның ан-диңнин, төрээн колхозунга киирген орулгазын кижи салаа базын санап четпес.

Анна Шоюң диңнээр талазы-биле ёзулуг мергежээн аңчы. Ынчангаш «Тере-Хөл» колхозтуң колхозчулары аңаа чоргаарланырлар. Колхоз башталар черн ону хаш удаа хүндүлел бижиктер-биле болгаш өртектиг белектер-биле шаңнап келген.

К. ХЕРТЕК.

«ДРУЖБА» МАГАЗИНДЕ

МОСКВА, ГОРЬКИЙ КУДУМЧУЗУ. Улуг совет чогаалчыының адын эдилээн найысылалдың эң-не хөй кижилериг кудумчуларының бирээзинде «Дружба» дээр ном садыы бар. Ында номнарны, альбомнарны, өрук айтыкчыны дептерлерни, ажык чогаалар сөзы-биле болгаш грампластинкаларны садып турар. Ол бүгү үүлдер ийиги оң бир чурт — Болгариядан, Венгриядан, ГДР-ден, Польшадан, Румыниядан, Чехословакиядан, Югославиядан, Моолдан, КУДР-ден, ВДР-ден, Кубадан кээп турар.

«Дружба» магазининиң дамчыштыр Москваның барык бир үс библиотекалары боттарының ном фондуларын четчелеп ап турар. Оларның ыразында даштыкы литературанық Бүгүзвилел күрүне библиотеказы, Ниитилел эртемнериниң академиязының библиотеказы, дээди өөредилге черлериниң хөй-хөй ном шыгжамырлары дээш ышкаш индыг улуг албан черлери бар.

Даштыкы литературага сонуургал сонсаал чөп улгадып турар.

ЧУРУКТА: Москваның Горький кудумчузунда бо магазинде Болгариянын, Венгриянын, ГДР-нин, Польшанын, Румыниянын, Чехословакиянын, Югославиянын, Моолдун, КУДР-нун, ВДР-нин, Кубанын номнарын болгаш өске-даа парлалга продукциязын садыглап турар.

С. СУББОТИННИҢ фотозу. П.МА.

Тыванын чаа адыкчыларының чедимишкини

Бистиң республикабыс чаа адарывың талазы-биле шилиндек комизадазы чоокта чаа Москва областтың Химки хоорайынга болуп эртикен маргылдаага киришкеш келген. Анаа РСФСР-ниң «Динамо» ниитилелиниң шилиндек он ийи командазы киришкен. Москва, Тула, Иркутск, Новосибирск областарының, Тыва, Бурят АССР-лериң болгаш өске-даа черлериниң чаа адыкчылары киришкен.

Бо маргылдаага бистиң республикадан эр улустан ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир Сырат, Федя Монгуш, Алексей Хурут, херээженнерден Елена Монгуш, Марина Мельникова, Татьяна Борисова киржип чораан.

Маргылдаанын түңнелинде Москва областтың командазы биргн черни алган, Тываның төлээлери ийиги черни эзлээн.

Эр улустан спорт мастери Владимир Сырат биргн черни алган. Беш мастерни, алды спорт мастерине кандидатты ол гиилээн. «Динамо» ниитилелиниң Төп Чөвүлелиниң чемпиону Красовскийни база ашкан.

Херээженнерден Елена Монгуш ийиги черни эзлээн. Ол чугле ССРЭ-ниң чаа адарынга чемпиону, делегейниң спорт мастери Галина Рыбинага аштыргаи. ССРЭ-ниң спорт мастерине кандидаттың нормазын Монгуш күүсеткен.

Тываның шилиндек командазын Владимир Сырат маргылдаага эки белеткээн.

С. САНДАН.

КОЛХОЗЧУ ПЕНСИОНЕР

Консультация

Колхозта ажылдап турар пенсионер дээрге 1964 чылда бадылаан хоойлу ёзугаар пенсия алганнар азы колхозу совхозче шилчээн эрги колхозчулар-дыр. Чок болза 1956 чылда бадылаан хоойлу ёзугаар пенсиялаан ажылчын азы албайхаакчы, ол ышкаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1964 чылдың июль 20-де доктаалдың ёзугаар пенсиялаан колхоз даргазы, специалист, кол азы улут бухгалтер база механизатор болур.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге кижи күжүнүң чугулазынга холбаштыр: бир талазында, колхозка ажылдап турган пенсиялазынарның ол ажылын үргүлчүлээр күзелдиин, ийи талазында, пенсионерлериниң материалдыг байдалын улам бедидер сонуургалды барымдаалаш, ыңдыгларының пенсиязын амгы ажылының хемчээли хамаан чокка төлээрин дүрүмүткен.

Колхозчу дээш пенсия ап турарлар, ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң 1971 чылдың март 31-де ажыл-агый аддарларын ангылап бадылаанын индээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге санаан черлерге ажылдаар болза, үстүнде айтканы ышкаш, база, шалыңдының хемчээли хамаан чокка пенсиязын бүрүн төлээр.

Бир эвес колхозчу пенсионер үстүнде айтыкан черлерден өскө кандыг-бир будүрүлге, албан организация черинге ажылдаар болза, оон пенсиязын төлевес.

Тәйылбыр. колхозтуң чөпшээрээнн-биле көдээ ажыл-агыйдан хостуг үеде чурт бүдүрүлгезинге чүгле ажылчын азы мастер болуп ажылдаанда; колхозка ажылдавышаан, ол-ла дезинсээрде, чижээ, сельпонуң магазининге аштакчылаарда; колхозтуң чорутканыбиле кандыг-бир күрүне организациязынга, чижээ, ол колхозтуң мал фермазының тудуун кылып турган организациязынга ажылдаанда, пенсиязы шалыңдының хемчээли хамаан чокка төлээр.

Чамдык колхозтар колхозчуларының алдар-хавыязын көргеш персоналдыг пенсиязы база тыпсып турар. Ол чорук пенсия хемчээлинге шаптык болбас. Чүге дээрге ол пенсиязы тиижек устав ёзугаар колхозтуң бодуунуң хөреңгизинден, а эпаа пенсиязы төпчүткен фоңдудан төлээр.

«Сельхозтехника» каттыжышкынының черлери көдээ ажыл-агыйга хамаарыжыр ужурунда, аңаа ажылдаан колхозчу пенсионер пенсиязын бүрүн алыр деп чамдык кижилерниң билип турары шын эвес. Материалдыг үүл кылын үндүрбес болганда, аңаа ажылдаан колхозту кижи пенсиязын албайн баар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниге чүгле материалдыг чүүлдер кылып үндүрер черлер хамааржыр. Чижээ, совхозтар, куш фабрикалары, аң ажылдыг совхозтар, оон-даа өске.

Долу болгаш долу эвес-даа стажка күрүне пенсиязын азы пенсиядан 1956 чылда бадылаан хоойлу ёзугаар ап турар колхозчу болза колхозка ажылдап турган тыпкан ажыының хемчээли, албан дужаалы хамаан чокка бүрүн алыр. Бо чурумну кырааны дээш пенсия ап турарларга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1964 чылдың июль 20-де доктаалында айыткан кижилерге база хамаарыштырар.

Бир эвес колхозта пенсионер керээлиг ажылдап турар болза, ССРЭ-ниң күрүне пенсиязын тыпсыр болгаш төлээр чурумчуның дугайында Дүрүмүнүң 171 чүүлүн ёзугаар ону шинтирлээр. Бир эвес шалыны 100 рубльден ашпас болза, аңаа 15 рубль төлээр, а дужаалы, будүрүлге азы организациязы совет чазактың 1969 чылдың декабрь 31-де чөпшээрелиниге дүжүр болза, 1976 чылдың декабрь 31-ге чедир оон пенсиязын бүрүн азы 75 хуузун төлээр.

Пенсионер кижини ажылга хүлээп ап турар организациянның азы будүрүлгенин удуртукчу бүрүзү ол дугайын социал хандырылга органнарынга өй-шаанда дыңнадыр хүзэлгелиг. Ол болза пенсияны тыпсыр болгаш төлээр чурумнар дугайында хоойлуну хажытпазын хамааты бүрүзүнге сагындырып турар.

А. ДАВАА,
Тыва АССР-ниң Социал хандырылга министерствозунуң штаттан дашкаар комсультантызы.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—XII Кышкы олимпий оюннарының ажыдыышкыны. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.
9.45—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
9.55—Концерт. Өңнүт.
10.20—«Эртем техника, депшилге». Итадзага совет эртемнің техниканың хүнинерине. Өңнүт.
10.50—Каножурнал.
11.00—Медээлер.
11.10—«Чурук бүргүүнде—хүн» Өңнүт.
11.25—Уругларга фильм. «Точка, точка, бинче сек...» Ураи-чечен фильм. Өңнүт.
12.45—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Күшажыл болгаш амыдыралдың чаагай чорууу». «Днепроспецсталь» заводтуң коллективиниң дугайында очерк.
13.15—Концерт.
13.30—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
13.40—«Коргуушкунуң халазының артылаа». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
14.45—Каножурнал.
14.55—XII Кышкы олимпий оюнларында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Дружба» ансамбльдиң конперти. Өңнүт.
18.30—XII Кышкы олимпий оюнларындан дамчыдылганың уланчызы. Өңнүт.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Апыяк ленинчилер». Дамчыдылга.
18.20—Уругларга фильм. «Дужут байырлалы».
18.30—Телемедээлер.
18.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.55—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Коргуушкунуң халазының мындыда».
20.00—Медээлер.
20.15—«Съездиден съезд чедир. Совет Туркменияда».
22.05—22.15—Чапсар.
22.15—Улуг улуска мультфильмнер программазы. Өңнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ЯНВАРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «От бүргээн далай» (2 сериялыг) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Саяныковтарның черн» 9.25, 11.45. «К/КЛ келир үелеги даймычы» 15.20, «Ынакымлг дээш кеминг херек үүзегдин» 13.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оюна болуушкун» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чашкы шаанын соонда чүс хүн» 15.00, «Фанфан Тюльпан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда киллизинин 31-75, харысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, колхоз ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информацина база совет тургузуг киллизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 69.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном салыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00047.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 30 (10015) | 1976 чылдың февраль 6, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ЭРТЕМНИҢ ЧЕДИИШКИННЕРИН — КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының 1975 чылда ажыл-чорудулгазының түңнелдерин болгаш эң чугула эртем-техниктиг айтырыгларны шиитпирлээр талазы-биле соруглаларын КАЗЛАБА-ның эртемденнериниң февраль 4-те Москвага болган ниити хуралынга чугаалаамып көргөн.

Илеткел кылган академияның президентизи Л. П. Лобановтуң болгаш саная бергеннериң демдеглээни болза: тоску беш чылдың доозукчу чылының планнарын күүседир болгаш СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш бүгү улустуң чарыжынга киришпишаан, эртем-шинчилел аябан черлериниң коллективтери элээн хөй чугула эртем ажылдап кылыышкынарын херек кырынга шиңгээдиргин саналдаан. Чижээ, көдээ ажыл-агыйны чурттуң янзы-бүрү районнарының бөйдус болгаш экономика зоналарынга дүүштүр чорударының системаларын сүмелээн. Ажыл-агый талазы-биле элээн хөй ажыктыг шынарларлыг 328 сорттуг болгаш гибридти күрүне шемелдезинге дамчыдып берген. Кара-шонар инектериң чаа уксаазын өстүрген. Ындыг инектериң чылда продуктулуу, үскүру 3,9 хуу чедип турар 5,5 муң килограмм сүт болуп турар.

Мелиорация талазы-биле шинчилелдерни үргүлчүвээ келген. Чер кырының болгаш ол ышкаш чер иштиниң сугларын ажыглап тургаш, чурттуң кандаачал зоналарынга база РСФСР-ниң нара хөрзүннүг эвес зоназынга чайгаар бүткен болгаш ыультуралуг одарларны сугнуг болдурарының база өөк-теликтеп суггарарының ажыктыг аргаларын ажылдап кылган.

Ынгу беш чылда эртем көдээге көргүзер дузаламчыны күштелдирер ушуралуг деп, хуралга онзалап демдеглээн. Хамыктың мурнунда тараалардың кышка болгаш кандаашкынга быжыг сорттарым тургузары, чигир свёклазының, мал чеми болгаш өскө-даа ыультураларның селекциязын база үрезин ажылын экижидери негеттинип турар. Ол ышкаш мал ажылының комплекстерин болгаш фермаларны механизастаарының айтырыгларынга, мал чемнерин белвтээриниң база будуреринең улам-на боябаазырангай технологияларын тургузарынга онза кичээнгейни салыры эргежен чугула.

(СЭТА-ның көрр).

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

Чарыштан төрүттүнген

ОРГАНИЗАСТААРЫНДАН ХАМААРЖЫР

Будуруланның ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бөдидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бөтинде күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын налбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы ажылчы чоннарның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хайныктырган. Ооң бир чижээн Кызыл районнуң «Тинлелге» совхозунуң күш-ажылчы бир неделязының түңнелиниден көрзелиңер.

Доктаал парлалгага үнгеп соовда совхозтуң ажыл-ишчилеринге ооң утказын танышыгарары эгелээн. Фермалар, бригадалар аайы-биле доктаалды түүлдүгүнгеп, ооң бөттанышкыны дээш каш дакпыр күжетишкин-биле ажылдаарының күзелин илереткен саналдарны тус-тус кижилер киирип турган.

Көскү дүжүт ажаалдазы, часкы тарылга ышкаш изиг кампания үелеринде эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарының шалыпчы хонуктарын, эзлегдерин чарлаап, аңаа чогум-на эң харыысадгалыг, бедик мергежилиг чоруктуң үлегер-чижээн совхозтуң механизаторлары, чолаачылары көргүзүп турган. Ындыг инициативаның хей-аът киирижип күжү, ооң үре-түңнелдин бедик дээрэзин дуржулга бадыткаан.

Бо улазда «Тинлелгениң» ажыл-ишчилери январь 26—31 хүннерин шалыпчы күш-ажылдың неделязы кылдыр чарлаап, аңаа бүгү участоктарыны тевээн, кышкы бо үеде хүн бүрүнүң сүт саалдазы, ону күрүнеге садары өскен. Маңаа бир хүнүң саалдазын 1 тонна 660 кг чедирер кылдыр даскан турда (план 1 тонна 560 кг), бир хүнүң ортумак саалдазы 2 тонна 214 кг болган. Аңаа немей чугаалаарга, саапчыларның, кадарчыларның, мал чеми болбаазырады хайындырар цехтиң ажылчыннарының шудургу ажылдаанындан неделя дургузунда сүт саалдазы хүнүң өзүлделиг болган. Январь 26-да 2376 кг сүт сагган турда 31-де ол көргүзүп 2698 кг четкен. А эрткен чылдың январь 31-де ол ферма бир хүнде 1948 кг сүт бүдүргөн. Нинтиан-биле чедип хонуктуг түңнээрге № 1 сүт-бараан фермазы 715 тонна 500 кг сүт бүдүргөн, эрткен чылдың ол-ла үезиндегги деңнелден өзүлде 4 тонна 305 кг болган.

Маңаа саапчыларның ыресшудургу ажылдаанын демдегдевес арга чок. Чижээ, Ондар Кара-кыс (ол чедип хонуктуң түңнели-биле чарыштың тилелчизи болган, аңаа шилчинг кызыл вымпелди тывысшыаан, чемпионнуң лентазын берген) янек бүрүзүнден-не хүнде 7,5 кг сүттү сагган.

Совхозтуң машина-трактор мастерскаязының коллективи база шалыпчы сөзу-биле ажылдаарының үлегерин көргүскен. Неделяда 4 трактор (ДТ-75 маркалыг), 50 идиир, 4 сеялка, 4 андазын септээр хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Механизаторлар тракторларны белдирлер аайы-биле шуустур септээрининң технологиязын ёаггаар ажылдап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткен. Ооң түңнели бо неделя дургузунда 5 трактор, 150 идиир, 5 сеялка, 4 андазын болгаш тракторларның 8 моторун септээн. Маңаа норма күүсетпейн барган кижи турбаан, ынчалза-даа бедик мергежилиг байлак дуржулгалыг Ооржак Калдар-оол эң үлегерлиг ажылдаан.

Нинтизи-биле тинлелгежилер шалыпчы неделяда шынап-ла шалыпчы ажылдаан. Дугуйлуг тракторлар-биле тарылга шөлдеряче организиг чемнишчилгени төккен, Саян индыгда белетиксээн савандан 63,4 тоннаны, Усба-Нурдан 12 тонна хыргышшты фермаларда экелген. Ол-ла үеде совхожка 1050 чаш хураган немешкен, олар шупту менди-чаагай.

Бо чылын совхоз бүгү малды болбаазыратқан чем-биле хандырарыңче кичээнгейни күштелдирген. Кормоцех хонукта 2½ тонна савандың бустаалып ылбыралып, 30 тонна хире чүдаины белеткеп турар. Малга хоолдуг кылдыр болбаазырадып белеткевээн чем бээр чоруктуг шуут соксаткан.

Февраль эгезинде бир кежээде совхозта Культура бажыңында бөрт садыр чер чок, кижи шыгырт долдур олурупкан. Шалыпчы неделяның түңнелин үндүрген. Чарыштың тинлекчилери коллективтерни совхозтуң Хүндүлел дептеринге киирген, шилчинг Кызыл тукпарны тывыскан. Ол коллективтер бо-дур. № 1 сүт-бараан фермазы, МТМ, хереженнерниң № 2 «Малчын» деп хойжу бригадазы, автопарк. 11 кижи чарыштың тинлекчизи болган, оларга вымпелдерни, чемпион ленталарын тывыскан.

Тинлекчилерге шаңналдар тыпсын турар үеде хүбка келгеннер партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чарыштың түгүн улам бедик тударынга шиитпирлиян идерелин, чаа бедик хүлээлгени алган. Совхоз күрүнеге сүт, эт садарының, техника септээрининң квартал планын сөзүл ажыттынар хүнде күүседирин хүлээнген.

Бо талазы-биле чамдык бодалдарын чарыштың киржикчилериниң чугаалаанары:

Монгуш Чечемаа (бызаа ажлакчызы):

— Бо неделяның түңнелинден алырга, бистиң совхозта ажылдап турар кижи бүгүдезинде улам эки көргүзүлгелерни чедип алырының курлавырлары, аргалары бар-дыр.

Ооржак Калдар-оол (механизатор):

— Бүгү чүве кижилерни мобилизастаарындан, тодаргай соруглаларны салып, чарыштыг организастаарындан хамааржыр-дыр.

Дарган Комбу (чолаачы):

— Шалыпчы өзу-биле ажылдаар соруга салганывыс неделяда бодум хуумда йиң удаа Саян ашкаш келдим. 6,2 тонна савац экелдим. Черде бистиң автоколонна сөглээн сөзүнге ээ болган. Чурум үрээн-дээ кижи чок. План күүседириндеп ашкыда сагылга-чурумну база чарышка дыка барымдаалаар чүве болгай.

Шынап-ла Культура ордузунга келген кижилерниң кежээге сонуургалы, аңаа сеткил ханышкынның сөстерин чугаалап турганы, мурнакчыларга байыр чедирвишкиннери тинлелгежилерниң моон соңгаар-даа эки ажылдаарынга, хүлээнгенин күштүг болдурарынга чүткүлдүүн көргүзүп турду.

М. ДҮЛҮШ.

ЧУРУКТА: шалыпчы неделяның чемпионнары

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МОСКВА ХООРАЙНЫҢ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ XXII КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Москваның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей, СЭКП-ниң XXV съездизин будуруглеен чедиишкиннери-биле үткүп турар. Партияның ТК-дынып декабрь (1975 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилели. 1976 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы ажылчы чоннарның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн хайныктырган. Төрээн партимызының съездизиниң төлептиг уткуур, ооңгу беш чылдың бирги чылының планын хуусаа бөтинде күүседир дээш социалистиг чарыш Москва будуруглеринде хүнүңү калбарып турар.

Коммунистиг партияны, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев башкаан ооң ленинчи Төп Комитединиң долгандыр будуулбас чаңгыс эптиң байдалында Москва хоорайның XXII партия конференциязы февраль 4-те Эвилелдер бажыңының колоннадыг залында ажыттынган.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, П. М. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны делегаттар диилиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларын конференциянның президиумунуң составынга чангыс эп-сеткилдиг сонгаан. Партия, совет болгаш күрүне ажылдакчылары, революцияның хоочуннары, будуруглеңиң мурнакчылары болгаш чаартыкчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, ССРЭ-ниң Чөпсектиг Күштериниң төлөөлекчилери база президиумга олурган.

Партияның Москва хоорай комтединиң отчёт илеткелин СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары эш **В. В. Гришин** кылган. Бистиң партиябыстың иштики болгаш даштыкы политиказын бүгү чон деткип турар, москвачылар база ол политиканы бүрүн долузу-биле чүүлдүгүшүүн турар деп, илеткелчи чугаалаан. Бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш, тайбынны камгалаары болгаш быжыглаары дээш, коммунистиг идеалдарның тинлекгеви дээш, могаг билбес ажыл-чорудулгазы дээш СЭКП Төп Комитединге, ооң Политбюрозунга, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке бүгү совет күжидерби-ле кады москвачылар база ханы өөрүп четтиргенин илерлеп турар деп В. В. Гришин чугаалаан.

Бодунуң хүрээлениинде барык миллион коммунистерни каттыштырган Москва хоорайның партия организациязы бистиң партиябыстың СЭКП ТК-ны долгандыр сырый каттышкан, марксизм-ленининзиниң улуг тугунга кызыгаар чок бердинген дайынчы отряды болуп турар. Партияның Төп Комитединиң удуртулгазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, улус ажыл-агый планнарын күүседир, ажылчы чоннарны идей-политикага кижизидер, пайысылалды коммунистиг үлегерлиг хоорай болдурар талазы-биле Москваның партия организациязы улуг ажылды чоруктаи.

Хоорайның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планы бүгү кол көргүзүглер талазы-биле күүсеттинген. Үлетпүр продукциязын будуреринең хемчээлиниң талазы-биле онаалда хуусаазындан дөрт чартык ай мурнады боттанган. Пландап ажыр каш-каш миллиард рубльдиң продукциязын белеткеп үндүрген. Үлетпүр будуруүшкүнү планда көрдүүген 34,1 хуунуң орнунга 37,6 хуу улгаткан, ынчаарга ол-ла үениң дургузунда үлетпүрге күш-ажылдың будуруктүлүү 37,1 хуу немей өскен. Арыг орулга 1,7 катап көвүдээн.

Күш-ажылчы коллективтерниң күжениишкиннери будуруп үндүрер продукциянып техниктиг деңнели болгаш шынарын бедидеринче база угланган турган. Продукцияны чаартырының темпилери тоску беш чылда ийи катап дүргедээн. Москва үлетпүрүнүң ийи чартык муң янзы-бүрү аттардыг кылытларынга күрүненің Шынар демдээн тывыскан. Дээди шынар-биле будуруп үндүрген продукция ам будуруүшкүнүүн ниити хемчээлиниң алдының бир кезээ болуп турар.

Найысылалдың эртем организациязының, транспорт болгаш тудуг будуруглеринің коллективтериниң чедиишкиннерин илеткелде үлетпүрге күш-ажылчы коллективтер ажыл-агыйга көргүзүп турган.

Ажыл-агый тургузуушкунуга найысылалдың ажылчы чоннарының чедиишкиннери тоску беш чылдың опаалдаарын күүседирингe боттуг салыышкын болган деп, В. В. Гришин онзалап демдеглээн. Ол болза, москвачыларның чогаадыкчы, тургузукчу ажылжининң түңнели, хоорайның партия организациязының организакчы болгаш политиктиг улуг ажылының түңнели болган.

Ооң-биле чергелештир четпестерин база илеткелчи демдеглээн. Ажылдың ажыктыын бедидерине болгаш курлавырларны ажыглаарынга эргежок чугула бүгү-де чүүлдерни чамдык будуруглер болгаш организациялар кылбайн турар. Чамдык будуруге, чурттагга, коммунал болгаш культурно-ымырал объектилерин ажыглагга чогуур үезинде кижибейн турар. Транспорт будуруглелериниң, өртем албан черлериниң ажылында четпестер ээзээ эвес.

Ооңгу беш чылда Москваның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкыннарына, капитал тудугпу болгаш хоорай ажыл-агыйын улам сайзырангайжыдарының, ажыктыг чоруктуг болгаш өртем шинчилелдерин экижидериниң, будуруглеңи планнаарының болгаш эргелеп башкарарын экижидериниң, Москваны хөгжүдериниң социал-экономиктиг айтырыгларын шиитпирлээриниң ажылдап кылдынган планын боттандырарының айтырыгларынга илеткелчи тодаргай доктаалган.

Хоорайның ажылчы чоннарының амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидери-биле, Москваны үлегерлиг коммунистиг хоорай болдурар дээш СЭКП-ниң XXIV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң салган соруглаларын күүседири-биле холбаалыг айтырыгларже илеткелде улуг кичээнгейни салган. Ол чорук үүле экономиканың айтырыгларын үлегерлиг шиитпирлээрни эвес, харыы кижилерниң недереези бедиктерин, угаан-бодал болгаш ажыы-чаң талазы-биле бедик шынарларга оларны кижизидерин негеп турар.

Партия организацияларының идей-политиктиг ажылын сайыргайжыдарынче, найысылалдың коммунистерин, бүгү ажылчы чоннарын коммунистиг угаан-бодалга, марксизм-ленинизмниң идеяларынга оларны кижизидеринче партияның хоорай комитедин улуг кичээнгейни салып турар. Үүле бо чылын безин политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгенин бүгү-ле звеноларында 3 миллион 720 муң кижи өөренип турар, ол дээрге чыл мурнунда турганындан 400 муң кижи хөй-дүр.

Отчёттуг үеде хоорайның партия организациязының хүрээлеринге улам өскен, ооң шынар составы экижээн деп илеткелде демдеглээн. СЭКП-ниң социал составынга кол чернии ажылчын аңгыга хандырып бээринче угланышкынны чайгылаш чок барымдаалап келген. Партия хүрээленин улам быжыглаарынга, хоорайлыг партия организациязының удуртукчу болгаш углакчы ролюн күштелдиреринге партия документилериниң солчушкуну идиг берген.

Бүгү партияның ышкаш, Москваның партия организациязының амыдыралы ам СЭКП-ниң XXV съездизинге белеткел-биле тодаргайлаттынып турар деп, илеткелчи чугаалаан. Туруп келген чанчыл ёзугаар коммунистер, бүгү ажылчы чоннар съездинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр. Улус ажыл-агыйының бүгү адырлары январьның онаалдаларын хуусаа бөтинде күүсеткен деп, оратор дыннаткан.

Күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип алыр, улус ажыл-агый планнарын күүседир дээш москвачылар социалистиг чарышты кәлбак неперетеңир, ооңгу беш чыл бистиң Төрээн чуртувустуң күүү-шыдалын улам быжыглаарының болгаш улустуң чаагай байдалын өстүрериниң нүүрүнде ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылы болзуп дээш бүгү чүүлдерни кылыр дээрзин СЭКП Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневке делегаттарның, Москваның бүгү коммунистериниң мурнундан В. В. Гришин бүзүредип чугаалаан. Хоорайның партия организациязы бодунуң хүрээлекин СЭКП ТК-ны долгандыр улам сырый каттыштырар, коммунизмниң тинлелгези дээш демиселге моон соңгаар-даа ооң шынчы чөлеңгижээ болур.

СЭКП-ниң Москва хоорай организациязының ревизия комиссиязының отчёт илеткелиниң соонда саналар бериишкиннерни эгелээн. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын ораторлар изин-биле чүүлдүгүшүүп, совет экономиканы бүгү талаалыг хөгжүдер, улустуң чаагай байдалын бедидер дугайында, улустар аразында тайбыңны быжыглаары дээш могаг чок сагыш салыышкыны дээш СЭКП ТК-га, ооң Политбюрозунга болгаш эш Л. И. Брежневке сеткилдин ханызындан өөрүп четтиришкинни илергейлеп турганнар.

Партияның өндүр улуг соруглаларын, ооңгу беш чылдың онаалдаларын боттандырарынга төлептиг салыышкынын кинрер деп шиитпирлиянын дугайын делегаттар медеглээн.

Конференция дүүн ажылын уламчылаан. (СЭТА).

Дүүн Кызылга

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ҮШ ЧЫЛДА

Кызылдың дааранылга фабриказының ажыл-ишчилери бүдүрүлгениң бар арга-курлавырларын санап көргеш, уткуштур планны алган. Партияның XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир бо чылдың ийи айының планын күүседирин шиитпирлээн бис. Январьда сайгарылга планын болгаш өске-даа көргүзүглерни чедиишкиниг күүсеттивис.

Бригадалар аразында социалистиг чарыштың мурнунда Л. Гуркованың удуртканы аныяктар бригадазы чоруп турар. Олар продукцияның шынарын экижидеринче сагыш салып келген. Кыстар мурнунда (үжен ажыг кижи) Кызылдың № 4 профтехучулищезинин доосканнар. Ында Таня Ховалыг, Зоя Кара-Сал, Галя Монгуш, Даша Ооржак шынарлыг, чараш хептерни даарап тураплар.

Партияның XXV съездизинге бээр рапортка ат салыр эрге алыр чарышты организасташ, ооң түшелин дүүн үндүрдүвүс. Ооң тинлекчизинге № 2 бригададан Таня Иванова, Люда Егоренко, хоорай Совединиң депутады Вера Донгак болгаш өске-даа даараныкчылар болду. Ол-ла үн фабрикада комсомол организациязының хуралынга аныяктар организациязының бедиткен хүлээлгелерин бадылаан бис. Ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидерниниң ооңгу беш чылының[1] соруглаларынга сорук кирген бистиң аныяктарывыс чла беш чылдың опаалдаларын хуусаа бөтинде боттандырып шыдаарын хүлээндилер.

Чижээ, бистеп Светлана Ховалыг, Елена Полякова, Вера Донгак бо беш чылда боттарының хууда планнарын чүгле үш чылда күүседирин бижы-биле шиитпирлээннер. Ол даараныкчыларның үлегерлиг эгелээшкиннерин бежен ажыг комсомол кежигүннери база бир комсомолчу-аныяктар бригадазы изин-биле деткээн. Ол бригаданың кежигүннери бо чылдың ийи айларының планныг даалгазын февраль 25-те ажыр күүседирин бүзүреткеннер. Ында аныяктардан беш кижи ооңгу беш чылды — үш чылда, 6 кижи — 3 чыл беш айлар дургузунда, 18 даараныкчы — дөрт чылда күүседирин шиитпирлээн.

Вероника БРЮХАНОВА,
комсомол организациязының секретары.

ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажыры районнуң ажылчы чоннарының ортузунда үргүлчүдел турар. Хой-хөй партия организацияларында, ажылчын коллективтерге, хойжу бригадаларга, фермаларга хөй кижи киржикчилиг хуралдар эрткилээн. Хуралдарга чүве чугаалап, санал-оналар бергеннер толевилелдя долузу-биле чүүлдүгүнүп деткивишаан, партияның улуг шуулганын төлептиг уткуур дээш боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Ак-Довуракта тудугжулар бригадири Дамзырык Калдар-оол тудугжуларга 60 өг-бүле чурттаар бажыңны болгаш тудугжуларның үргүларынга ясли-садты тудуп, пионер лагеринге чурттагга черлерин тударын сүмелээн. Ол бригадазы-биле хүн нормазын үргүлчү бүдүн чартык катап ажыр күүседирин хүлээнген.

Районнуң бүгү коммунистеринің хуралынга М. Чүлдүм санал бергеш, мынча дээн:

— «Шекпээр», «Барлык» совхозтарның девискээринде Артыы-Шык, Иштии-Шык деп черлерниң суун кургаткаш, ажыглаар болза, 1000 гектар хире черниң кончуг эки сигенин ап болурунуң аргазы бар. Оон аңгыда Аянгатыда, Хөндөлеңде, Эдегей бажында эрги бугаларны чаарты казып, шөлдерин суггарып турган ажыглаза черле ажырбас деп бодаар мен. Республиканың Мелиорация болгаш сут ажылагыйының министерствозу чүгле бистиңде эвес, өске-даа районнарда улустуң эргиде ажыглап турганы бугаларны чаартып ажыглаарын өөренип көөрү күзенчиг.

Районнуң ажыл-агыйлары, будуруглелери, тудуг организациялары болгаш өске-даа коллективтер эрткен тоску беш чылда кылган ажылдарының түңнелдерин үндүрүп, ооңгу беш чылда боттандырар соруглаларын тодараткан.

«Тыва даг-дүгү» комбинатның дагжылары ооңгу беш чылдың баштайгы чылында 100 муң тонна даг-дүгүн бээр планын декабрь 25-те 107 муң тонна кылдыр бээрин хүлээнгенер. Районнуң ажыл-агыйлары бо чылын күрүнеге 2225 тонна эттги, 950 тонна сүттү, 173 тонна дүктү садарын хүлээнген. Ол ышкаш төрүүр 100 баш малга онаалтыр 80 бызааны, 85 анай, хураганны, 80 кулунну доруктурары хүлээлгеге көрдүшкен.

Чер-черге эрткилээн хуралдарга СЭКП райкомунуң харыысадгалыг ажылдакчылары киришкилээн. Ол ышкаш 35 кижи составтыг пропагандистер болуу төлевилел талазы-биле тайылбыр ажылын чорудуп турар. Бо хүннерге чедир бежен ажыг лекциялар номчуттунган болгаш беседалар чоруттунган.

Төлевилелди чугаалажыры районда үргүлчүлеп турар.

В. МОНГУШ.
Барыын-Хемчик район.

Сүт саалдаз ын көвүдедир

СӨГЛЭЭН СӨСКЕ ЭЭБОЛУР

«1976 чылда будуруглеңиң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалы амыдырала боттанып эгелээн. Көдээниң ишчилери килограмм сүт, грамм немелде деңзи болгаш малдың чаш төлү дээш шудургу ажылдап турар.

Ооңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларының күүселдези январьда канчаар ажылдаанывыстан үлүг хамаарыгалыг. Февраль бирниң медээзи-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары 14292 центнер сүттү күрүнеге саткан. Бо дээрге эрткен чылдың ол-ла үезиндеэзинден 680 центнер хой көргүзүг-дүр. Ынчангаш квартал планы 39,2 хуу күүсеттинген.

Бирги квартала күрүнеге сүт садарының талазы-биле социалистиг чарыштың мурнуку одуруун Тожу, Эрзин, Барыын-Хемчик районнар эзлеп турар. Олар планының 60—70 хуузун чаңгыс ай дургузумда күүседип алганнар. Ол черлерде партия организацияларының социалистиг чарышты багай эвес удуртуп турары моон илдеп.

«Тес-Хем» совхоз эрткен айда он-на тонна сүттү күрүнеге сакган. Черле ынчаш Тес-Хем районда сүттү будуреринңнээ, садарының-даа талазы-биле ажыл дыка сула, сүт садарының квартал планы доңгүп-ле 28 хуу күүсеттинген. Ындыг турбуже Өртең, Улуг-Хүзеп болгаш Хараал-Тей фермаларының ишчилери, ажыл-агыйларның удуртукчулары шиитпирлиг хемчеглерни албайн турар.

Бай-Тайга районда байдал Тес-Хемниидеп дээредевес. Ол район бирги квартала күрүнеге садар сүдүмүн 26,3 хуузун күүсеткен азы 1975 чылдың январьда сатканнан 64 центнер өөскүттү саткан. Таңды, Бии-Хем, Ка-Хем районнар база сүт ферма бүрүзү бедиткен социалистиг түлээлгелерни алгылаан. Ынчангаш СЭКП ТК-ның партияның XXV съездизинге төлевилелиниде корген улуг соруглаларынга хей-аът киргеп ишчилер боттарының сөзүнге ээ болуп шыдаар дээрзинге чигиниг турбас.

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып тур бис

Кол угланыышкын — техниктиг депшилге

СЭКП ТК-ның (1975 чыл) Пленумунуң шиитпирлери, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринде кол угланыышкыларга» деп XXV съездиге СЭКП ТК-ның төлевилели, бүгү чурттаазы шыкаш, найысылал Кызылдың ажылчы чонларын чаа-чаа ажыл-херектерже хайыктырып үндүрген. СЭКП Төп Комитединиң төлевилелин коммунистерниң болгаш ажылчы, чонларның хураларынга чугаалажып турар уеде ажылчылер оон бүрүн деткивишаан, ам-даа улам эки ажылдарын кадап, бүдүрүлгенин ажыктыгы болгаш ажылдың шинчилеп эккижиринче угланган сананарын киирип турар.

Чижээ, Кодээ ажыл-агый министерстводунуң автобазазының чолдакчызы эш Хабаров төлевилеедин чугаалавакан кулгалга мынча дээн: «СЭКП ТК-ның төлевилелин мен улуг сорулгалар болгаш сеткил ханыышкыл-биле таныштым. Ол төвүлүү документиден оңгу бөлүк ажыл бистиң чүрттүүн мурнунга салдынган улуг сорулгаларны болгаш тодаргай перспективаларны көрүп турмен. Төлевилелди бүрүн деткивишаан, чаа беш чылдың башкы чылының үйи айларының планын съездиниң ажыттынар хүнүнде күүседир мен.» Ындыг чижектер дыка хөй.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, хоорайның партия организациязы бүдүрүлгенин ажыктыын бедидерининг айтырыгларынче, ажылчы чоннарның күүгүн планныг онаалаларны күүседиринче улуг кичээнгейни салып келген. Партия, совет, профэвилел, комсомол организациялардың болгаш ажыл-агый органнарының шулуургу организациялык ажылының: ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажыллакчыларының эрес-маадырлыг күш-ажылының түңнелинде найысылалын үлетпүрү продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле тоскузу беш чылдың планын хүүсаа бетинде 1975 чылдың ноябрь 2-де күүсеткен. Ол шыкаш хоорайның автотранспорт бүдүрүлгелери улус ажыл-агыйынга чүүк сөөртүрүнүн беш чыл планын база-ла хүүсаа бетинде күүсеткен.

Пландан ажыр үлетпүр 8,8 миллион рубльдиг продукциязын бүдүрген, транспорт коллективтери 2 миллион 175 муң тонна чүүктү сөөрткен. Техниктиг денгеелди бедидер база продукциянның шынарын экижидер талазы-биле чамдык ажылдар чорутүнган. Продукциянның 38 чаа төвүрлерин бүдүрүп шиитпирлээн, 47 чаа технологтуг чорудулга болгаш шуутүрүлгелиг шугумнар ажылдап эгелээн, чаа дериглерниң 692 единицаларын турускан. Бүдүрүлгеге күш-ажылды чеперлээрин беш чылда бүдүн чартык датап өскен.

Хоорайның үлетпүрүнүн бүдүрүгө адырлары быжыг темп-биле ажыгып турар. Беш чыл дургузунда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 34,5 хуу, автотранспортка чүүк сөөртүрү 2 катап өскен. Сайгарылга базазының, Кав-Хем хөмүр-даш разрезиниң, автосепителге заводунуң, № 3 АТБ-ниң «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелиниң коллективтери озулденип бедик темпизин хандырган.

Нинтизи-биле майысылалда 23 бүдүрүлге, 77 бригада, 600 ажыг ажылчыннар тоску беш чыл планын хүүсаа бетинде күүсеткен.

Бо үстүнде чижектер дээрге бүдүрген улуг үүлениң чүгле чамдыызы-дыр. Хоорайда 30—40 чылдар үезинде туттунган чамдык эрги бүдүрүлгелер бар. Ынчангаш найысылалын партия организациязы, коммунистери ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартып, эге дериниң болгаш технологтуг чорудулгаларны сайгарып-айгыдарының хүсели-биле продукция бүдүрериниң көвүдедиринче кичээнгейни мөөнүүрүп.

Ындыг хемчегдерни чорударынче эът комбинадында партия организациязы (секретары Г. Л. Литвинова) доктаамал кичээнгейни салып келген. Бүдүрүлгениң удам ыңай интенсификастарыгга, техниктиг дешилгени дүргедедиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукциянның шынарын бедидеринге холбашкан болгаш коммунистерниң хөвүнгирдың ажылчы идепкейин бедидерииге эки түңнелдерни чедип ап турар. Быжыг сагылга-чурумга, дээндыргаи ажылды хөй-шинтиниң көрөө дээш харыысалгалыг болгунгу, бот-бодунга дузалажыр чаагай чаңчылга аныктарны коллектив кижизидип турар.

Комсомолчулар В. И. Ленинниң овур-хевирин сиилбээн чаа билеттерни холунга ап, күш-ажылчы херектерже улам хөй-ат кирип, көрүшкү-маңнайлыг тарап турганнар.

Хоорайның комсомол организацияларында комсомол документилериниң солуушкуунуң кандыг-даар чорун турарының дугайында бистиң айтырывыска ВЛКСМ Кызыл хооркомуунуң-биргы секретары Б. Байыр-оол мынчаар харыылады:

— Комсомол документилериниң солуушкуунуче 75 организация график ёзугаар киргеп, амгы үеде 60 комсомол организациязы чоңу дозупкан. Нинтизи-биле 5 муң хире комсомолчулар чаа хевириниң билелин алганнар. Хоорайның харылзаа белдирииде (секретары Г. Кашин), № 11 школала (секретары О. Богданова), Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде (секретары С. Хроменков) комсомол эге организациялары комсомол документилериниң солуушкуунуга идепкейлиг киришкенер.

Ук организацияларда комсомолдуң нинтизи ажылы көскүзү-биле экижээн, кежигүннериниң 90—95 хуузу хөй-шинти даалгалыг. Документ солуушкуунуң үезинде комсомол биледачың төөгүзүнүң дугайында лекцияны чомчуп, көскү агитацияны ажыттап, бүдүрүүге ажылынга, өөредилгезинге кошкак, чуруму багай комсомолчулар-биле биргн эзлчегде күүдэ беседалажыышкынны чорудуп турар.

Ынчалза-даа чедир кылдыымайн турар чүүлдер ам-даа бар. Чамдык комсол организациялэрында учёт эңмелеттинмээн, белеткел кошкак, чурукка чогуур үезинде тырттырбайн бэлэр ужурунда графикке дүүшпейн бэлэр таварылгалар турулаар. Партия организацияларының дузазы-биле ол четпестерни дарый чайладыр дээш эрудургу ажылдаар бис дээрэнн секретарь түңнелинде чугаалаан.

Д. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң мурнаачы чолдакчызы, комсомолчу Валерий Каванцевке ВЛКСМ хооркомуунуң биргы секретары М. Байыр-оолдуң чаа билетти тыпсып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында ССРЭ-ниң литература, уран чүүл база архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединде

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында ССРЭ-ниң литература, уран чүүл база архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединиң күрүненин, хөй-шинтиниң болгаш чогаадыкчы-даа эвилелдерниң 1976 чылда Ленинчи шаңналдарны тыпсыры-биле киирген ажылдарын чугаалажып көрген, көскүрска дараазында кандидатуралдарны киирер деп шиитпирлээн алган.

1. **И. К. Авижюс.** «Ажыл-оранын ышкынган» деп роман.
«Дружба народов» журналдың редколлегиязы, Литвадың чогаалчылар эвилели киирген.

2. **И. Л. Андроников.** Совет чылдарның телевизия фильмнери. «Улуг ээл дугайында сактыышкын», «Ленинград филармониязының концерт», «Андрониковтуң сөзү».
Ленкоркүүскомнуң Телевиденне болгаш радио дамчыдылга комитединиң А. С. Пушкинниң Күрүне музейи киирген.

3. **А. Р. Ахмедов.** Архитектор, автор коллективиниң удуртулуу. **С. Н. Сапаров**—инженер-тудугчу, **М. И. Данильчук**—бызаачы-бетоншиктер бригадири. Ашхабад хоорайда Туркменияның Карл Маркс аттыг күрүне библиотеказының бажыңының архитектуразы.
Туркмен ССР-ниң Күргудуу, Туркмениянның Архитекторлар эвилели киирген.

4. **Зульфия.** (Исраилова З.) Шүдүктериниң «Челээш» деп чыыдыры. Узбекистаниың Чогаалчылар эвилели киирген.

5. **Максим Танк** (Е. И. Скурко). Шүдүктериниң «Нарочанның хадыларын» деп ному.
Белоруссияның Чогаалчылар эвилели, БССР-ниң күрүнүн үндүрер черичиң комитеди, БССР-ниң В. И. Ленин аттыг күрүне библиотеказы киирген.

6. **Г. М. Марков.** «Сибирь деп роман.
ВЛКСМ ТК, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилели, «Знамя» журналдың редколлегиязы, «Молодая гвардия» деп ном үндүрер чер, культура ажыллакчыларының профэвилелиниң ТК-зы киирген.

7. **Е. В. Образцова.** 1973—1974 чылдарның концерт программалары болгаш «Семен Котко», «Кармен», «Трубадур» опералардан ССР Эвилелиниң күрүненин академиктиг Улуг театрының күүселдери.
Москваның күрүне филармониязы, Музыка культуразының күрүненин М. И. Глинка аттыг төп музейи, культура ажылдакчыларының профэвилелиниң Төп Комитеди киирген.

8. **Б. А. Покровский.** С. Прокофьевтиң «Семен Котко», «Ойнакчы» деп операларын ССР Эвилелиниң күрүненин академиктиг Улуг театрының тургусканы болгаш Р. Щедринниң «Чүгле ынакшыл эвес» деп операзын Москваның камерлиг музыка театрының тургусканы.
ССР Эвилелиниң күрүненин академиктиг Улуг театры Бүгү-россияның театр шиитилели киирген.

9. **З. К. Церетели.** Тбилиси хоорайда болук турескаал-каастала ажылдары, курорт хоорайы Адлерниң болгаш Сапрне курорттуң парк девискээрлериң коргузүт-каастадга чүүлдери.
ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилели, Грузиянын Чурукчулар эвилели киирген.

10. **В. М. Шукшин.** Уран-чогаал фильмцери: Горький аттыг киностудиянын кылып үндүргени «Сүүгулар-сандайлар», «Мосфильмнин» кылып үндүргени «Кызыл калина» (сценарийин бижээнин, тургусканы, ролдарны күүселкеин), «Силерге хосталга бээр дээш келдим» деп фильмнин сценарийи.
ССРЭ-ниң кинематографистер эвилели, «Мосфильм» киностудия киирген.

• • •

Ленинчи шаңналдарны тыпсыры-биле санаалдап киирген ажылдарны калбаа-биле таныштырар төлээде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевиденне болгаш радиодамчыдылга талазы-биле күрүне комитеди радно болгаш телевиденне дамчыштыр тускай дамчыдылгаларны, а ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кинематография талазы-биле күрүне комитеди—чурттуң хоорайларынга ол фильмнериниң көргүзүүлерни организастаар.

Совет хөй-шинтиниң болгаш парлаага организмнарының саналдап турар ажылдарны идепкейлиг чугаалажып көөр чоруу ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединге улуг дузалаачы болур. Конкурска киржирги-биле артырып каан ажылдарны бо чылдың март 15-ке чедир чугаалажып көөрүн организастаарны чогаадыкчы болгаш хөй-шинти организацияларыннан, культурта албан черлериннен, эртемшинчилел институттарындан, а ол шыкаш солуунар редакцияларындан комитет эвилеп турар.

Кандидатуралар дугайында саналдарны, хөй-шинтиниң чугаалажып көргенинин материалдарын моон аныяза адресже чорудар: «Москва, ГСП-4, Неглинная кудумчузу, 15 дугаарлыг бажың».

Тиилекчилерге туктар

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозу, район Советиниң күүскому, райпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ райкому үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш садыг организацияларының-база совхозтарының, хойлаг бригадаларының, сүт-бараан фермаларының аразынга 1975 чылдың социалистиг чарыышының түңнелин үндүрген.

«Тыва» механолонналың, Шагаан-Арыгның ыыш ажыл-агый черинин, Чаа-Холдуң ажылчын кооперациязының, «Улуг-Хем» совхозтуң Холчукте хойлаг бригадазының коллективтерин социалистиг чарыштың тиилекчилери деп санаап, шилчиир Кызыл туктарны тыпсырын шиитпирлээн.

Районнуң Күш-ажылчы алдар туғун «Улуг-Хем» совхозтуң сааначызы Олчей Нурзатка, «Найырал» совхозтуң малчыннары Сат Чанчыга, Дукар-оол Маскыр-оолга тураскаадып ыдургеп.

Д. АРАКЧАА.

Комсомол документилериниң солуушкуну чоруп тур

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА

Январь айның сөөлгү хүннериниң бирээзи. Хүндүскүнүң ийи так үезинде ВЛКСМ Кызыл хооркомуунга хаймыныг-ла болган. Коридорда шевергин жеттинген, эриктерлэ-ла ворушку чайнаан оолдар, кыстарның катыы-хөглүг үннери дыңналып тур. Олар Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң комсомолчулары-дыр. ВЛКСМ Кызыл хооркомуунуң биргы секретары Б. Байыр-оол оларны кабинединче чалаан. Комсомолдуң чаа билединг ап турары-биле холбаштыр комсомолчуларга секретарь Байыр чедирип, чүве чугаалаваш, ажыл-ишке зедишпиннерни күүсевишаан, оларга чаа хевириниң билеттерни тыпсып бергеп. Бир дугаарында бүдүрүлгениң шалыпчылары, беш чылдың аныяк гвардейжилери Михаил Рец болгаш Валерий Каванцев ону алгынар. Олар тоску беш чылдың онаалдавын хүүсаа бетинде күүседип, социалистиг чарыштың муруиуку одурүүдэ чорун турар. Бо аныяктар чүгле аныяжинге кызыынак эвес, чаруя хөй-шинти ажылының база идепкейлиг киржикчилери. Михаил Рец «Комсомолчу» прожекторчуун» ажылын харылзап турар, а Валерий Каванцев—ВЛКСМ комитединиң кежигүнү. Комсомол амыдырылының солун ажыл-херектеринден оларның киржирээзи чокка эртээн. Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң тоску беш чылдың онаалдавын хүүсаа бетинде күүсеткеш, оңгу беш чылдың башкы чылында күш-ажылчы бедик коллоктуктуунуг ажылдап турар будүрүлгелериниң биргээзи.

Бо коллектив аныяктарны күш-ажылга кижизидиргиге, оларның хөй-шинтичи, күш-ажылчы идепкейин бедидерииге эки түңнелдерни чедип ап турар. Быжыг сагылга-чурумга, дээндыргаи ажылды хөй-шинтиниң көрөө дээш харыысалгалыг болгунгу, бот-бодунга дузалажыр чаагай чаңчылга аныктарны коллектив кижизидип турар.

Комсомолчулар В. И. Ленинниң овур-хевирин сиилбээн чаа билеттерни холунга ап, күш-ажылчы херектерже улам хөй-ат кирип, ворушку-маңнайлыг тарап турганнар.

Хоорайның комсомол организацияларында комсомол документилериниң солуушкуунуң кандыг-даар чорун турарының дугайында бистиң айтырывыска ВЛКСМ Кызыл хооркомуунуң биргы секретары Б. Байыр-оол мынчаар харыылады:

— Комсомол документилериниң солуушкуунуче 75 организация график ёзугаар киргеп, амгы үеде 60 комсомол организациязы чоңу дозупкан. Нинтизи-биле 5 муң хире комсомолчулар чаа хевириниң билелин алганнар. Хоорайның харылзаа белдирииде (секретары Г. Кашин), № 11 школала (секретары О. Богданова), Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде (секретары С. Хроменков) комсомол эге организациялары комсомол документилериниң солуушкуунуга идепкейлиг киришкенер.

Ук организацияларда комсомолдуң нинтизи ажылы көскүзү-биле экижээн, кежигүннериниң 90—95 хуузу хөй-шинти даалгалыг. Документ солуушкуунуң үезинде комсомол биледачың төөгүзүнүң дугайында лекцияны чомчуп, көскү агитацияны ажыттап, бүдүрүүге ажылынга, өөредилгезинге кошкак, чуруму багай комсомолчулар-биле биргн эзлчегде күүдэ беседалажыышкынны чорудуп турар.

Ынчалза-даа чедир кылдыымайн турар чүүлдер ам-даа бар. Чамдык комсол организациялэрында учёт эңмелеттинмээн, белеткел кошкак, чурукка чогуур үезинде тырттырбайн бэлэр ужурунда графикке дүүшпейн бэлэр таварылгалар турулаар. Партия организацияларының дузазы-биле ол четпестерни дарый чайладыр дээш эрудургу ажылдаар бис дээрэнн секретарь түңнелинде чугаалаан.

Д. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң мурнаачы чолдакчызы, комсомолчу Валерий Каванцевке ВЛКСМ хооркомуунуң биргы секретары М. Байыр-оолдуң чаа билетти тыпсып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БОТТУГ ДУЗАНЫ ЧЕДИРЕР

Барыын-Хемчик районнуң комсомолчуларының эмгээразында бир чүгүлэ болуушкун — комсомол документилериниң солуушкуну уламчылап турар. Комсомол документилериниң солуушкуларын эртип турар уеде комсомолчуларның күш-ажылчы, хөй-шинтиниң идепкейи көдүлүп турар. партияның XXV съездизиниге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дүүш социалистиг чарыш комсомол организацияларының аразынга халбарган.

Амгы түнелде районнуң 40 комсомол эге организацияларында 16 эге организацияда документ солуушкуумарыы бүгүн, дээскээ, ээн 705 кижи чаа билеттерни алган. Билет солуушкуузары Кызыл-Мажалык. Бардык ортумак школаларында, дарлаага салбырында, районнуң ыяш ажыл-агыйында комсомол организацияларының базза идепкейлиг киржикчилери. Михаил Рец «Комсомолчу прожекторчуун» ажылын харылзап турар, а Валерий Каванцев—ВЛКСМ комитединиң кежигүнү. Комсомол амыдырылының солун ажыл-херектерин оларның киржирээзи чокка эртээн. Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң тоску беш чылдың онаалдавын хүүсаа бетинде күүсеткеш, оңгу беш чылдың башкы чылында күш-ажылчы бедик коллоктуктуунуг ажылдап турар будүрүлгелериниң биргээзи.

Бо коллектив аныяктарны күш-ажылга кижизидиргиге, оларның хөй-шинтичи, күш-ажылчы идепкейин бедидерииге эки түңнелдерни чедип ап турар. Быжыг сагылга-чурумга, дээндыргаи ажылды хөй-шинтиниң көрөө дээш харыысалгалыг болгунгу, бот-бодунга дузалажыр чаагай чаңчылга аныктарны коллектив кижизидип турар.

Комсомолчулар В. И. Ленинниң овур-хевирин сиилбээн чаа билеттерни холунга ап, күш-ажылчы херектерже улам хөй-ат кирип, ворушку-маңнайлыг тарап турганнар.

Хоорайның комсомол организацияларында комсомол документилериниң солуушкуунуң кандыг-даар чорун турарының дугайында бистиң айтырывыска ВЛКСМ Кызыл хооркомуунуң биргы секретары Б. Байыр-оол мынчаар харыылады:

— Комсомол документилериниң солуушкуунуче 75 организация график ёзугаар киргеп, амгы үеде 60 комсомол организациязы чоңу дозупкан. Нинтизи-биле 5 муң хире комсомолчулар чаа хевириниң билелин алганнар. Хоорайның харылзаа белдирииде (секретары Г. Кашин), № 11 школала (секретары О. Богданова), Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде (секретары С. Хроменков) комсомол эге организациялары комсомол документилериниң солуушкуунуга идепкейлиг киришкенер.

Ук организацияларда комсомолдуң нинтизи ажылы көскүзү-биле экижээн, кежигүннериниң 90—95 хуузу хөй-шинти даалгалыг. Документ солуушкуунуң үезинде комсомол биледачың төөгүзүнүң дугайында лекцияны чомчуп, көскү агитацияны ажыттап, бүдүрүүге ажылынга, өөредилгезинге кошкак, чуруму багай комсомолчулар-биле биргн эзлчегде күүдэ беседалажыышкынны чорудуп турар.

Ынчалза-даа чедир кылдыымайн турар чүүлдер ам-даа бар. Чамдык комсол организациялэрында учёт эңмелеттинмээн, белеткел кошкак, чурукка чогуур үезинде тырттырбайн бэлэр ужурунда графикке дүүшпейн бэлэр таварылгалар турулаар. Партия организацияларының дузазы-биле ол четпестерни дарый чайладыр дээш эрудургу ажылдаар бис дээрэнн секретарь түңнелинде чугаалаан.

Д. КУУЛАР.

ЧУРУКТА: Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң мурнаачы чолдакчызы, комсомолчу Валерий Каванцевке ВЛКСМ хооркомуунуң биргы секретары М. Байыр-оолдуң чаа билетти тыпсып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Совет көдээниң кижилери

ЧҮТКҮЛ ТУРДА

Хүн ажар чоокшулап турда, хем үнү күү шаг тыртa бээр апаргын. Эртен ол база дарый арылбас, түмэнналы берген туруп-ла турар. Тос-тостун соогу түлүктеп турда, ындыг болурлаа ужурлуг кыш кыш-ла болгай.

Кажээда ишектериниң чамдыызы таваар кегженип, өскелери шагжада ногаан сигенин чип, арткаларын ында чылыг суглу жилп каап турган. Ынаштың соок деп чүвенин олар кайнаи билир ийик.

«Тес-Хем» совхозта мал семиртир черни тургусканнан бээр ийиги кыштың эртип турарыы бо. Моон ийи кыш дургузунда ук семиртилге черн бодуунуң ажыктыын бадыткан ыяштан. Өскө кыштагларның малынга көөрде, маңаа турган ишектер харыы күш кирип, деңзи немеп келгеп.

— Маңаа элдэ чүс ажыг шаржыык бар. Оларны хүнүн дээйн ажаап тур бис. Спахозтың директорлыгы, түскай эртемниглери бистиң бо ажылывысче сиза кичээнгейни салып, боттарны база дуталажып турар—деп, бригадир Сергей Бавыын-оол таайлыырлап ор. Шынаала, кажаа-хораны ыяштан белеткээнин, мал чемин сөөртүр туралы болгаш ында ажылчыннарны четчелеп турусказыны сагыш човаңгыр болган.

Бригадада он дөрт кижи ажылдап турар. Ында от салыр кижиден өскелээш зоотехникке чедир шүүтү аныяктар. Оларның барыкла эргереэи комсомол кежигүнү. Эрткен чылын ортумак школа дооскан кижи безин үш-дөрт чедип турар. Ынчангаш олар чүгле ажыл-ишке кызыынак эвес, аразында пайыралдыын болгаш ожаа-хөглүүн бээр. көргүүп хелген. Ындыг коллективтиң ол дарыымдалгалыг ажылдаа тургустунганынга совхозтуң ажылчыннары көрүп турар.

Чоокта чаа семиртилге бригадазының кежигүннериниң хуралы болган. Анаа совхоз директору Начын-оол Балчыйоол «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин кол угланыышкыларын» деп СЭКП Төп Комитединиң портиямын XXV съездиниге телевилелин болган «1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер деэш, улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседир деэш Бүгү-ааннелдиң социалистиг парымыың дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалын совхозтуң сорулгалары-биле холбаштырган.

«Мал ажылының болгаш күш ажылының продуктуларын бүдүрериң специалистаарын болгаш концентрастаарын бүгү хемчег-биле калбартыр, оларны үлетпүрлүг үндезинче чоорту шилчидерии хандырар. Мыйыстыг бода малдың чаш төлүн интенсивтиг остурериниң болгаш семиртн чемгереринин аргазы-биле эът-тың, ылаңгыя инек болгаш куш эъдии будүрериң хандырар. Специалистаарга эътнар малын ажылын хөгжүдер». Телевилелден алдынган бо одурутаарны олар сетилдиг ханылыпган деткээнер. Ылаңгыя ух телевилелге хамаарыштыр семиртилге черин бо чылын улгаттырар, механизастаар болгаш электрижидер дугайында совхоз директорунуң чугаазын удур өөрүшкү-биле утказаннар. Ынчангаш олар шарымыктарның хонукта немелде деңзинин 450—500 грамм чедирерии болгаш хварталда күрүмеге 20 тонна ыт дужаар планын СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарының бетинде күүседирии хүлээгеннер.

Комсомолчу аныяктарның бо бригадазының комсомолчу Сергей Бавыын-оол удуртуп турар. Чайын ол Терехтг-Хем баазы тайгаларже хаш кижини майгынныг чөгүдүтар, олар сөөк-дүшкүүже инектерии акаа-каарын чайлаар. Ол аразында бригадир болу оске өөрү-биле вады сигеи кезер. Эрткен чайын олар 680 тонна сигенин белстеп алганнар. Оозу артыкшылыг болурга, чамдыызын Өртеч сүт-бараан фермазынга база бергеиннер. Ам Арапчор Маадырның авиозу Тес-Хеминң Сарыг-Булуңда хыыргыыш белеткеп турар. 250 тонна хыыргыыштың чамдыызы кыштагда чедиртиигеи. Чарба база бар. Дус, чугай чергелиг минералдыг чемнер четчир. Хүнүүн-не бир инекке онааштыр 5 килограмм сигенин, 10 килограмм хыыргыышты баштай хээй кактыргаш, соң соонда ону ооп-даа нарын машинага далганнаш, аңаа бир килограмм чарба холаш чемгерив турар. Кежээликтей будун сиген база каап бээр. А чылыг суг кажээда үргүлүү турар.

Кажаалар ышкы чылыг, чылрык болгаш курган. Оларның аштыкы бригада кежигүннерн боттарын аштап-арыглап турар. Ишектер адаанга бирде хыыргыыш, чамдыкта өдек дөжээрии чуруумуткан Хыыргыыштыг контора акылдачылары бир дыштанар үүнде Улуг-Хөлчүктеп белеткеп бергеп.

Семиртилге черинин ажылы багай эвес. Ол чедиишкинин чедип алырынга бригадир Сергей Бавыын-оолдуң киирген удуртукчу болгаш организаккы ролю улуг. Оон трактор-биле мал чемн сөөртүп, кадыр-биле сиген хап, аът-биле инек кадарып, күүрек-биле өдек эжиэ-даа турары бо-ла кестүр.

Совхоз төвүнүң аңдыы дужаабиле Тефектиг-Хемни кеже бээрге, кезек чодураалыг арыг кыымында улуг аяк бар. Аңаа шаг-шагдан бээр аалдар чаглаар, күзеглээр болгаш ол чер улуг өдек апарган. Семиртилге бригадазының кыштаанында туткан. Балдан Маадыр, Зоя Шыжаа оларның инек ажаал, Бүлүүн Даш-оол, Лагба Ак-оол ийиниң камаа ишти аштап. Баазан Кара-кыс, Күзек Долгар сүгнүң хыыргыыш хээй кактыргаш, соң соонда ону ооп-даа нарын машинага далганнаш, аңаа бир килограмм чарба холаш чемгерив турар. Кежээликтей будун сиген база каап бээр. А чылыг суг кажээда үргүлүү турар.

Кажаалар ышкы чылыг, чылрык болгаш курган. Оларның аштыкы бригада кежигүннерн боттарын аштап-арыглап турар. Ишектер адаанга бирде хыыргыыш, чамдыкта өдек дөжээрии чуруумуткан Хыыргыыштыг контора акылдачылары бир дыштанар үүнде Улуг-Хөлчүктеп белеткеп бергеп.

Семиртилге черинин ажылы багай эвес. Ол чедиишкинин чедип алырынга бригадир Сергей Бавыын-оолдуң киирген удуртукчу болгаш организаккы ролю улуг. Оон трактор-биле мал чемн сөөртүп, кадыр-биле сиген хап, аът-биле инек кадарып, күүрек-биле өдек эжиэ-даа турары бо-ла кестүр.

Сергейде хурал-суглааларга олуржур, хөй-шинтиниң дружаниик болгаш өске-даа даалгаларын күүседир, район Советиниң сессиязынга киржир, чолаачыларның кежээки курузунга өөренир дээш бажыңга олурар чай чок. Орай кежээ чаңын келирге, кадайы Мария беш кыаа-биле кады удуп калган-да болур. Эртен уругларының улууп өскеже чедирип каазы, өскелери удуп чыдырда база-да ажылдап чоруп каар. Комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири Сергей Бавыын-оолдуң ажылга чүткүлдүү ол хире.

Ч. КАРА-КҮСКЕ.

ЧОН ҮЗҮКТЕЛБЕС

Кызылдың чоңа талазында үлетпүр барааннарының универмагы съездиден съезд чедир үениң ишкинде—тоскуу, беш чылда ажыглаага киргең. Ол ажыттынгандан бээр ам үш чыл ажыр орар.

Бо улуг магазин—кайысылалда төп садыгларның санына кирип, чоң кезээде чыглыр хевилүг иелеринең бирээзин. Моон үнген, киргең кижилер үзүктелбес, садып алыкчылар эжик мырынай амыратпас.

Садып алыкчылар бир дугаларында-ла кандыг-да-бир бараан садып алыксаан салбырларынче далаштыр эргил тургулаар.

Трикотаж кылыглар салбырын тавараар эртпейн баар садып алыкчы барык-ла ховар. Чүге дээрге оон ассортиментизинде янзы-бүрү хевириниң спортчу костюмнери, джемпер, свитер, хөйлеңнер дээш чүүл чок дээр! Бо салбыр магазинниң ай санында киирер бараан сазырлгазының бештиң бирин харыылап турар. Үк салбыр шыварның болгаш ажыктыг чорукту бедидериниң онгу беш чылының баштайгызын бүдүрүлгечи эки коргузүглер-биле эгелээн. Январь гайда барган садырылгазы 100 хуу күүсеттингең азы 41 муң рубльдиң бараанын чоңга саткан.

Бистиң штаттан дашкаар корреспондентивис В. Семеконичиниң тыртыгган фотозуңдан трикотаж кылыглар салдар салбырның садыгжылары **Валентина Степановна Алехина** (солагай талазында) биле **Роза Ивановна Михайлова** оларның эдээр ажыл үезинде садып алыкчыларга бараан болуп турлар. Олар каймы-да — коммунистиг күш-ажылдың шилпчилары.

В. С. Алехина 8 чыл ажыг садыгжылаан. Ам ажылдап турар салбырында бо магазинниң ажыттынган дүүнден бээр ажылдап турар. Оон мактага толептиг эки ажылының дугайында кады ажылдап турар үш-дөрт-даа, садып алыкчылардаа өөрүп четтириишкинниң чылыг сөстерни чугаалаар. Ол садыгжылар коллективиниң ажыл-херээн сонуургап, аңаа бердинген хөй-ниити даалгаларын эң сеткилдиг күүсеттир, билиг-мергежилин бедидип, ырулганы чедиишкиннер боттандырар дээш хөйжулар түс-түүлүүдә бедиткен хүлээлгелерни ап-тылаан. Бисте хөйжу бүрүзү бот-боттарын чарышка кыйгырышкан, социалистиг керээдерни чаргылаан.

Малчынналрның турлагларында амгы үеде чимиштиг ниш хайынакан. Төрүүр 5800 хөйнүң 80 ажыг хуузу хураганнаан. Алдынган, мандып турар 4660 хураганның барык 100 кирези ийистер. Бисте малчыннар чаш мал доруктурар организацияларны биш бүрүңгаар багай эвес белетьеш алган. Ажетчилер-биле хандыртынган. Тоскуу беш чыл планның ажыр күүсетпеп дүржүдилгиг хөйжу коммунист Севилбаа Ооржак бо чылын чарышка аныяк хөйжу Алдын-оол Ооржакты кыйгырган, төрүүр 100 хойдан-на 105 хураганны, бир хойга оваштыр 2500 грамм дүктү алырны хүлээген. Ында бы-жыглаан төрүүр коданнан 215 хураган 210 хойдан алдынган. Ында сакманчылар Рая Ооржак, Ховалыг Чажаңмаа хураганнар маалыдарынга кымыжакайлар. Севилбаа Сундуевна кодан хөйжу Чаңчыс-Хаңыр оларларында организастыг кадарып, малынга ажалдагы күч бүрү эжиндин турар.

Коммунист Алдын-оол Оңдарның малдаан коданының 90 ажыг хуузу олдуңмаан. Оон хөйжу Татьяна Оңдар биле Зина Ооржак 322 хураганны деп хуважыын алган доруктуруп турар. Монгуш Шикка-Кара төрүүр 340 хөй малдан, оңу эки ажалап турар. Ол 100 хойдан-на 95 хураган алырын хүлээгеп, Алдын-оол Ооржакты чарышка кыйгырган. Төрүүн 260 хойнүң 263 хураганы онча-менди. Ында сакманчылар Монгуш Баймр 150, Борис Монгуш биле Мария Тулуш 113 хураганны ажлап турар.

Оң чанкап Танов Оңдарның, Эрес-оол Монгуштуң, Даларсал Ховалыгның, Докур-оол Хомушкуның болгаш өске-даа хөйжуларның төрүүр коданнары ырөми олдадынган. Төрүүр коданнарда ниитизи-биле 86 сакманчылар ажылдап турар. Оларның иштинден 20 ажыг ажыгны суурлаш сакманчылардың аътнарган. Сакманчыларның ажылдарынга тавармачыг байдал тургустунган. Чаш хураганнарны имнеп, дугаарларынга түскай ниилгелерни төмүйлээн.

Мал хаштагладышкымында чедиишкиннер-биле чергелештир чегнестер чок эвес. Чаңыскта сут сөөртүлгези устуг бөөр тавармалгалер бар. Чамдык коданнарда, мында Ооржак Алдын-оолда болгаш өскелерде-даа чаш мал хорамчалыг болуп турар. Оңу мал эмчелеринің талазындан хыман илередирин четпес чорудуп турар. Малчынналрның чагытталгсолук, сеткүүлдери ойлалдан кээр.

Колдонгу хөйжулер партаның XXV съездиниң телентиг үткүүр дээш күжениишкиннер ажыддан, мал хаштагладышкының чедиишкиннер чорудуп шаап, чеш малды менди хүлээп ап, доруктурар дээш сөзүнге ээ болуп-даа.

Д. МОҢГУШ.

Чоон-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хөйжу бригадазының бригадири.

„ИСКРАНЫҢ“ ХОЙЖУЛАРЫНДА

Бистиң чуртуң амыдыралында политиктиг төгүдүт болуушкун — СЭКП-ниң XXV съездиниң ажыттынар үезе дүн бүрүде үргежилдап орар. Съезд мурнунда «күш-ажылчы эдегүзинде турушкан бригадавыстың хөйжулары болгаш мал ажылынам специалистери малдың кышкы ажаалдазын экижидип тургаш, ниитизиң малын дүр кыптаглашкын-биле хандырбышаан, чаш малды менди доруктурар дээш соруккур ажылдап турар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкынналры» деп СЭКП-ниң XXV съездизиниң партия ТК-ның төлевилели, «1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыгын болгаш ажылдың аппаарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелгининг, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы хөйжу ишчилериниң күш-ажылы демиселин улам-на хайыктырып, оларның хей-ааны ажаалдүрген.

Бригаданың шөлр малы 36 коданда кыптаглап турар. Оон иштинде төрүүр коданнан 24. Кышкы түрлүг бүрүзү суг ыдар цистерналардыг. Оларны шуптузуп чер казаган бажың-чыгаттар иштинде кылган, одалга-биле хандырып турар. Ыяңгаш мал чылыг сүүнү доктаамал ижип турар. Суг сөөртүлгезинде 3 автомашина база 2 трактор ажылдап турар.

Коданнарда сула, комбикорм, өске-даа чемнер четтир. Күжүү коданнарны малчынналр доктаамал ийикке, чартык аныралче шилчидип, оларның ажаалдазын үргүлчү хайгаарап турар.

Шөлр мал турлагларын чурттадга тургужуңун зайын-биле үш кезекке хуваагаш, баштаар черлиң партком бюрозунуң болгаш кедээ Совет күүскомунуң кежигүнериниң үш болук тургускаш, быжыглаан. Белүктеп кежигүнерге график ёзугаар коданнарның турлагларын эргип, коданнарда бүрүзүнүң туруш-байдалын, хөйжуларның ажыл-херээн, амыдырал-чурттадгазын көрүп, четпестерни илередип, оңу чайладырының арга-хемчеглерни ап, малчынналрның негелдемелерин дүүштүр ажылды чорудуп турар. Малчынналрга ийи хонгаш-ла хлеб-будочка ыяштарын чедирип бээрин организастап турар. Турлаг сөөртүүнде хөмүрдеш дүжүрүнген, курлаг шыны соворгун чедиреринге «ДТ-54» тракторну быжыглаан.

Оңгу беш чылдың баштайгы күш-ажылын базымнарын эгелеп тура, колхозтуң ниичилерни эргеен чылдардагы чедиишкиннерин быжыглаашаан, артыларны болгаш курлавыларына ажыгаан турганы төрүүр 100 баш хойга оналыгыр 90 ураганны, бир хойдан-на 2500 грамм дүктү айыр деп шиитирлээ, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозту социалистиг чарышка хыйгырган. Ол совхозтуң чедиишкиннерин ажыглаан.

Малчынналрның турлагларында амгы үеде чимиштиг ниш хайынакан. Төрүүр 5800 хөйнүң 80 ажыг хуузу хураганнаан. Алдынган, мандып турар 4660 хураганның барык 100 кирези ийистер. Бисте малчынналр чаш мал доруктурар организацияларны биш бүрүңгаар багай эвес белетьеш алган. Ажетчилер-биле хандыртынган. Тоскуу беш чыл планның ажыр күүсетпеп дүржүдилгиг хөйжу коммунист Севилбаа Ооржак бо чылын чарышка аныяк хөйжу Алдын-оол Ооржакты кыйгырган, төрүүр 100 хойдан-на 105 хураганны, бир хойга оваштыр 2500 грамм дүктү алырны хүлээген. Ында бы-жыглаан төрүүр коданнан 215 хураган 210 хойдан алдынган. Ында сакманчылар Рая Ооржак, Ховалыг Чажаңмаа хураганнар маалыдарынга кымыжакайлар. Севилбаа Сундуевна кодан хөйжу Чаңчыс-Хаңыр оларларында организастыг кадарып, малынга ажаалдагы күш бүрү эжиндин турар.

Коммунист Алдын-оол Оңдарның малдаан коданының 90 ажыг хуузу олдуңмаан. Оон хөйжу Татьяна Оңдар биле Зина Ооржак 322 хураганны деп хуважыын алган доруктуруп турар. Монгуш Шикка-Кара төрүүр 340 хөй малдан, оңу эки ажаалдан турар. Ол 100 хойдан-на 95 хураган алырын хүлээгеп, Алдын-оол Ооржакты чарышка

МУЗЫКА ЧАҢГЫЛАНГАН БАЖЫҢ

Тээли—Тываның хүн бүрү чаартыныр өзүп орар база бир улуг суурларының бирээзи. Оон бир кудумчузу-биле чоруп орарга, крышалыг узун бажың турар. Хөгжүм-музыка оон хүнзедир барык үзүлбес. Ол бажыңның чаны-биле эртикен кижи, бир эвес далашпайн чоруур болза, дыңнап-ла турукаазы кээр. Ол дээрге Тээлиде ургларның музыка школазы-дыр.

Январьның ол эртенинде мындазында соогу-ла кончуг. Делгандыр-да шаң-туман. Ынчалза-даа музыка чаңгыланган ол школаже уурук-суурухтап шуушкан бичии ургулар суурнуң ол-бо кудумчуларындан катка-хоглуг. чугаа-соотту кээп-ле турар болду. Оларның чугаа-сооду безин хандыкшаан чүүлүнче утланган—«ажылагыйжы» аян-көөп бар.

— Баянга онаалгамны чүгээр-ле белеткеним алдым ышкаш.

— Мен-даа пат, пат... Бажыңга өске аар-саар ажыллар кылгаш, далаш ойнап белеткендим.

— Башкының мурнунга ойнаанымда мен арай сүрээдей бээр кижи-дир мен, эжим. Ынчангаш часкылаптар. Ынчалза-даа башкым дораан айтып бээр-дир-ле.

...Музыканың терең океанынче баштайгы базымнарын кылып турар шак ол ырак-узак көдээ черде бичe чаштарның ажыл-херекчи чугаа-сооду дыңнап, өөрүшкүүдү чалгы ойнаан арын-шырайын көргеш, кижи чайгаар-ла чоргаарланы бээр. «Кодээниң культуругуг амыдыралының хоорэй-биле чоокшулажып бар чыдарының хензиг чижээн ырак-узак булуңдан безин көрүп болур-дур йин» деп магадап боданмышаан, ында-мында язы-бүрү музыка чаңгыланган бажыңче келген херээм ужуп кире бердим.

Келген ургдар боттары-да, чаңчыккан айы-биле кыштың тоннарын ток азар черге аскылап кааш, тус-тус өрээлдерже киргизеп ээр. Делгем улуг коридорнуң ханаларында музыканың ада-өгбелери—сурагыг композиторларның портреттеринден эгелээш, шимелде-каастелга-ла хөй...

Шевергин кылдыр кеттинип алган аныяк кижиге ужуратым. Ол-бо азыларга барып, батареяларга холуң дегинип көргүзээн тур.

— Бөгүн соок хүн-дүр, эки чылытчык ирги бе дээш көрүп тур мен.

Музыка школазының директору ол болду. Бичии ургларның өөренир школазын оларга таарымчалыг кылдыр тудуп турар байдалын көөрге, аныяк-даа болза, директорнуң ажылагыйжызы көскү... Черле алызындан херт-бүрт, өде-чара-даа ажы-чаң чок хире, чугаа-сооду безин оожум башкы болду.

Кириэл Оюржак школаны чедиишкинниг дооскаш, бодунуң сонуургалының, байы-биле Кызылдың ураа үүл училищезинге өөренип киргел. Ону 1968 чылда эки дооскартары билек ыраккы Бай-Тайгага эң-не баштай ажыттынар музыка школазынга директорлагы-биле чоруткан. Аныяк кижиниң сетки-линге эң баштай бодунуң күжүнге, билиинге улуг бүзүреп-весс—«директорлап шыдавас боор мен» дээр чайгылыш-кынмар-даа тургулаан. Ынчалза-даа башкыларының идегелин ажыл-херек-биле шинзымдарын ол орадажыр деп шинитпирдеп алган.

Оран-сава бар-даа болза, ажыл кадында тургустунуп кээр айтырыг-да хөй. Аныяк директорга, шынап-ла, баштай берге болган. Хандырып дузалажыр ужуруут организацияларлар-биле харылзааны хензиг-даа конкатпазын ол орадлашкан. Музыка херекселдерин каш-ла тар өрээлдерге сыңмарлап алгаш, баштайгы кичээлдерни эрттирип эгелээн. Эң баштай ук школага музыкага хандыкшылдыг 38 өөреникчи турган. Аныяк директор көдээ черге ургларның музыкага хандыкшылын чедип алыр дээш хөй-ниитиге даянышпаан, кызымакай ажылдаан. Чогуур черлерге айтырыгны дорт тургузуп турган, школаның байдалын эжиктеген.

1968 чылдаазы-биле амгы үезин дедүээрге, байдал таарымчалыг апарган. Муриуку чылдарда клуб турган бажыңны ам чүмү-биле музыка школазы эжелээн. Өрээлдерни-даа, одаага системазын-даа таарыштыр эде кылган. Ам Тээлиде музыка школазының домра, кларнет, фортепиано болган баян салбырларында шупту 122 урут өөренип турар. Ында тускай мергежилдиг тос башкы музыкага сонуургалыг бичe чаштарны өөредип, кижизидип турар. Галина Кандан, Борис Чамбыт болган өскелер-даа хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киришкиваан, бичии музыкантыларга бижиг билигни берип турар. Олар концерттерниң идепкейлиг киржикчилери.

— Ниити билиг школазында база чедиишкинниг өөренимшаан, бодунуң сонуургалының айы-биле бистинивде өөренип кээп турарлар. Чамдык төптүг чылдагаанар дээрдеп башка, барык шупту кичээл шагы үспес-тирлер. Ол чорук башкыларның ажылдаарынга-даа чиик, сеткил-сагышка-даа өөрүүүг боор-дур. Оон ыяш, ыланғыя сөөлгү чылдарда алынелер урутларының музыкага күзел-сонуургалы улам детки, дузалап турары өөрүүүгүр-дүр. Музыка хереселдерни садып берип турар. Баянларны сынавазы, 30 ажыг фортепианону ада-иелер урутларында садып берген. Салчак Куусал, Кинм-оол Сарыг-Доңгак болган өске-даа ада-иелерниң школа-биле харылзаазы бижыг. Ындыг болганда башкыларның ажылдаарынга чиик дегүм-дүр — деп, Кирилл Дүүчүнович Оюржак чугаалап турар...

1975—1976 өөредилге чылында Бай-Талда ук школаның база бир салбыры ажыттынган. Ында база-ла музыкага сонуургалдыг бичe чаштар кызымаккай өөренип турар. Чаңгыс райондан көргүскен бо хензиг чижектер—көдээниң культуруут амыдыралының, ылаңгыя бичe чаштарның чүүле музыкага безин сонуургалының күштелгенин херечилеп турар.

Бичe чажыдан музыкага хандыкшыл—ургларның эстетиктиг кижизидилгезинге базаза тергиин улуг салдарлыг. Ынчангаш ол чугула айтырыгже кичээлгейин база конкатпас ужуруут бис.

К. ТҮЛҮШ.

Делегейниң он ийиги кышкы олимпий оюннары

Олимпиаданың оду хып эгелээн

СЭТА-ның тускай корреспондентилери А. Левинсон, Ю. Хромов, А. Ермаков оларның Инсбруктан дамчыткаңнар:

— Эрте-бурун шагның олимпийжи оюннарының тывылган чери — бурунгунуң Олимпиязындан эккелген от 76-гы олимпиаданың эртер черинде бедип үнген Бергизель даанның кырында ийи кан пашта хып эгелээн. Ол ийи пэш сөөлгү 12 чыдың иштинде спортчуларның ол хире улуг чыыжын ийи удаа хүлээп ап турар Тирольдуң аймысталының төөгүлүг болуушкунарын коргузүп турар. «Бистер улустар аразынга кады ажылдажылганы болгаш боттоттарын билчирин быжытлазының хереэеге бистиң эртебурунгу хоорайывыстың салыыцкынынга чоргаарланып турар бис» деп, Инсбруктуң бургомистри Алоис Луггер чугаалаан.

Австрия республиканың президентизи Рудольф Кирхшлегериниң 1976 чыдың кышкы олимпийжи оюннарын ажыттынган деп чарлаан сөстерин чыылганнар диимиттиг адыш часкаашкыны-биле утказынар. 60000 ажыт көрүүчүлер болгаш олимпийжи байырлалдың телевидение дамчыштыр киржикчилери, чүс-чүс миллион кижилер байырладыг ёзулалдың хереченлери болганнар.

Хүндүлүг залчылар чанында олимпийжи оюннар болган найысылалдарның тускай эстафетазының хүлээдинишкини болган Ажыдмышкының байырлыг ёзулалынга олимпиянның түгүн эккелгеп Сапоронун (аңаа ооң мурнунда ак олимпиада болгаш) төлээлери ону Тирольдуң найысылалының хоорай чагыргазының даргазынга дамчыткаңнар. Ол тукту олимпийжи чемпион Юкио Касая көдүрүп алгаш келген.

От кыысырының ёзулалының киржикчилери 64-түң олимпиадазының чемпионнары хаакчы Кристль Хаас болгаш чалаг-шанакчы Иозеф Файштмантр, олимпийжи дацыратқың состерин чугаалаан бобслейжилерниң австри экипажының штурманы тренер Деле-Карт, а ол ышкаш олимпийжи маргылдаалларга киржир муң-муң кижилер ажыдмышкының байырлалынга киришкеннер.

Национал хептерлиг болгаш Тирольдуң калбак шляпа бөрттерип кеткен 36 бичии ооллар чүрт бүрүзүнүң төлээлекчилериниң мурнунда олариың аттарын бижээн транспарантыларны тудуп алгаш эрткеннер. Аргентина бодунуң спортчуларын эң сөөлгү шакта чорудар деп шинитпирлээн болганда байырлыг маршtың эгелээрининг каш шак мурнунда оларның бирээзи «ажыл чок артар» часкаш. Ол Мурнуу Америкадан келген кижилер таак маргылдаазынга киржирлер.

Көрүүчүлер мурну-биле байырлыг чыскаал-биле эртеп төлээлериниң аразындан көрүүчүлер совет олимпийжилерге оюна алыш часкап, байыр чедирип турганнар. Бистиң чурттуң тугун Владислав Третьяк тудуп алгаш эрткен. Дүктүг пөрт-терлиг болгаш тоннарлыг ооллар, кыстарның эптиг-ээлдек болгаш бөдүүн аажы-чаңы өөрүшкүлүг тирольчуларга дыка таарымчалыг болган. Бистиң спортчуларывыс кудумчуларга чоруурга доктаадып, хөй айтырыгларны салып, автографтарны бээрин дилеп турарлар. «Зеефельдтиниң эң сурагжааны» Сапоронуң маадыры хаакчы Галина Кулакова, фигуристер Ирина Роднина биле Александр Зайцев, Людмила Пахомова биле Александр Горшков, а ол ышкаш Рига чурттуг 19 хардыг даараныкчы Вера Зозулья оларга дыка «берге» боол .турар. Спорттуң ол хевириниң төлээлекчилери болгаш доо кырыгның танцычылары-даа боттарының мергежилин бир дугаарында көргүскеннер. А кежээ чаңгыстап чүүлүлаар чадаг-шанакчылар маргылдаанны эгелээн. Ол ышкаш фигуристер база-да танцы талазы-биле үш программаже эгелеп кирген.

Вера Зозулья—бистиң чыынды командавыстың 110 киржикчилериниң хөй кезии ышкаш, ыяшт маргылдаага бирле дугаарында киржип турар. Ол бодунуң сонуургалын мынчаар илередип турар:

«Бистер Инсбрукта боттарывыстың спортувусту, бистиң улуг күрүмевисти төлээлеп турар-дыр бис. Ынчангаш бистиң кижи бүрүзү онза харыысалганы билип, хөй миллион совет кижилерни чедиишкинбиле өөрүтүүн күзеп турар». Маргылдаанның эгелээрининг мурнуу чарында чаагай чанчыл өзүүлер болган совет шилиндек команданың комсомол хуралынга база-да ол дугайын чугаалашкан. Боттарының эштеринииң мурнунга Александр Тихонов, Галина Кулакова, Александр Горшков олар чүве чугаалап, санал бергеннер. 80 чылдың Олимпиадазының оргкомитединиң даргазы. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы И. Т. Тихонов, ССРЭ-ниң спорт комитединиң даргазы С. П. Павлов олар олимпийжилерге чаагай күзелин илередип, чүве чугааланнар. Олимпийжи маргылдаага киржир совет спортчу бүрүзү СЭКП-ниң XXV съездизинге комсомолдуң равортугга ат салыр күндүлүг эргенни чедип алыр дээш бүтү чүүлдү кыырын ол хуралдың шинитпиринде демделээн.

Бистиң спортчударывыс болгаш өске-даа чурттарның төлөзлекчилери-даа маргылдазының ажыдмышкынының күнүнде 76 чылдың Олимпиадазының организацыкларынга улуг ажылды кылганы дээш өөрүп четтирикшиниң илередип турганнар. А олар дыка кыска—чүтле үш чыл иштинде ол бүтү ажылдарны кылыр ужурга товарышкан. Акша-сап-хөө бергелериниң ужурундан америк Денвер хоорай ол маргылдаларны өтүлеп, оларны эрттирер, эрттирбезинниң дугайында айтырыг тургускан болгай.

Ынчангаш Инсбрук дээр бичии хоорайның чурттакчылары болгаш эрте-өөгүргазы-даа Олимпиаданы бодунга «үлээп алган». Олимпиаданың кол-ла тудугларының 1964 чылдан бээр хевээр арткан, ынчалза-даа оларны чаартыр ужурга товарышканы биллиңгир. Ынчангаш улуг трамплинни катап тудар, бобслейжилерге болгаш чалаг-шанакчыларга маргылдаа кылыр орустарны кылыр ужурга товарышкан.

Чырыдыышкынның болгаш культураның федералдыг министри Фред Зиновацтың баштаны организастыг комитедиңка улуг бергелерге товарышкан. Ол комитет Австрияның база таваржып турары экономиктиг кризизиниң кидич-тулук үезинде ол маргылдаалар «бөдүүн болгаш чиик өртектиг» болзун дээш бүтү чүүлдерни кылган. Австрияның чазаанның канцлери Бруно Крайскийниң дарызында чугаазын киирери чугула: «Олимпиада—бүтү делегей спортунуң улуг байырлалы-дыр. Аныяктарның ындыг маргылдааларга чыглыры хээрге, тайбың ёзүзүнүң кады ажылдажылгазының болгаш кайы-да талаларның билчириниң иделарының тилелгезин-дир».

Олимпиаданың алдын, мөңгүн, хүлер шаңналдары

Он ийи дугаар кышкы маргылдааларга 111 медальдар—кайызы-даа 37-37 алдын, мөңгүн болгаш хүлер шаңналдар дээш демисел болур. Оларның эң-не хөйү —он шаазы хаакчыларга, трамплинден шуураарларга болгаш спорттуң ийи хевирине маргыжарларга онаажып турар. Олардан чүгле бир медаль эвээш— 9 медаль дошка чаржыр спортчуларга онаажыр. Оларга база бир хевириниң маргылдаазы—эр кижилериниң 1000 метрге чарыжы немешкен. Кадыр дагдан чүүлүлаар хаакчылар алды медаль дээш маргыжарлар. Дөрт комплект шаңналдар фигуристерге, үжү—чадаг-шанакчыларга, ийи-ийи—биатлончуларга болгаш бобслейжилерге, бирээзи—хоккейжилерге онаажып турар.

* * *

Ак олимпиаданыц организацыкчылары тимлекчилерге шацнал тыпсыр ёзулалды чаа хевир-биле кылырын шинтпирлээн. Шаңналдарны кежээлерде олимпиаданың доштуг стадионунга тыпсыр болгаш ол уеде көрүкчүлериниң мурнунда дендии улуг экранга чемпионнарның канчаар тимлээнин көргүзүп вээр. Медальдарны тимлеп алган кижилер мурнундагызы ышкаш аңаа-ла бедик чадаже эвес, а плексигластан кылган улуг шайбалар кырынче үнер.

* * *

Чеден ийи эмчи олимпийжи маргылдааларга «беленг». Оларга «Кызыл Крест» ниитилелиниң дыка хөй санитарлары болгаш даг-дащгыг черлерге бергеге таварышканнарга дузалаар 99 специалистер база каттыжар. Ол ышкаш беш вертолёттар, «дүрген дузаның» 28 машиналары кажандаа беленг. Ук черниц бир журнализиниң чугаалаары-биле алырга, кадыр дагдан чүүлүлаар хаакчылар ам сагыш амыр болур.

(СЭТА-ның тускай корр.).

ИНСБРУК.

Олимпий оюннарынга киржир шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниц шилиндек командазы (солагай талдан оң талаже):

артны одуругда: эмчи О. Белаковский, А. Гусев, В. Васильев, Г. Цыганков, В. Шалямов, массажчы Ю. Деткин;

ортаа одуругда: тренер К. Локтев, В. Харламов, Б. Александров, С. Бабинов, Ю. Ждухтов, Ю. Ляпкин, С. Капустин, А. Якушев, В. Петров, тренер В. Юрзинов;

мурнуку одуругда: В. Третьяк, В. Лутченко, В. Шадрин, улут тренер Б. Кулагин, Б. Михайлов, А. Мальцев, А. Сидельников.

А. ПУШКАРЕВ биле А. ЯКОВЛЕВТИЦ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бабиен КАРАПЕТЯН

Хапуга болгаш ооң кадайы

(шоодуг)

Хапуга деп аттыг-чарлыг
Хамааты бар чүвең иргин.
Селүүстеп каап базып чорда
Семис, шыраа чаанга домей.
Кежээлерде хөглеп үнер
Кежик тыпкан Хапуга-дыр.
Аптар черин билир болгаш
Акша-мөңгүн мунзавас эр.
Хапуга деп аттыг-чарлыг
Хамаатының өөрү-биле
Чиир чеми—шиштеэн эттер,
Шилде шупту—коньяк, водка...

Хөөрежип ижип турда,
Хөглүг уе билдиртпес-даа.
Халас кежик ишкеш, чигеш
Катык-хөглүг таваар тургаш.
Хапуга деп аттыг-чарлыг
Хамаатының кадайы бар.
Оозу дүне, бир-ле катап,
Оттуп келгеш сымыранган:
— Акша саарып эки билир
Амыр кижи Нагапет-тир,
Бистер канчап дорайтаар бис,
Бирээни тып, бодап көрем.
Хапуга деп аттыг-чарлыг

Хамаатывыс кадаймга:
— Орталап моң, ынча дивес,
Оорлап болбас, шыдавас мен!

Кожавыс эр оорлап турзуп,
Кожаланчып канчаар деп бис,
Олче сагыш салбайн көр—деп,

Овуузуннуг харын берген.
Хапуга деп аттыг-чарлыг
Хамааты-даа удуур бодаан.
Кадайында уйгу-даа чок.
Халак-хлээр хөлчок болган:
— Канчап бардың, эргимим? —деп

Хапуга оон айтырып-тыр.
— Сестип тур мен, шагдаа келгеш,
Сеңи аппаар ышкаш боорлур.

Хапуга деп аттыг-чарлыг
Хамааты аа харылап-тыр:
— Ажырбас оң, эргим эжим,
Ам-даа элек... Эвлчег көвей...

Оруузундан Д. ЧЫДЫМ очулдурган.

БӨРҮ-АРААТАН АМЫТАН

Аңнаашынның эң-не хандыкшылдыг хевирлериниң бирээзи бөрүлерни туичугаштар асиаш, сегиртип аңнаарының таарымчалыг үезин чурттуң облastарының хөй нуруузунда келген.

Россия Федерациязының девисизэринде он-он муң бөрүлер турлагжып турар. Ынчаарга дорту-биле чугаалаар херек: оларның дыка хөйү бойдусна болгаш кижиге мурнуку хевээр улуг ногараялды таварыштырбышаан турар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге Россияның аңчылар болгаш балыкчылар эвилелиниң баштаар черниң даргазы А. И. Кояльков дыңнаткан. Араатан бөрү бүрүзүнүң хүнде амыдыраарынга үш килограмм хире эът хереглеттинип турар. Оон алырга, ол араатаннар чеже буурларны, сыыннарны, хавааннарны болгаш куштарны, а чамдыкта азырал малдарыны база куштарыны кырып ааптып болуурумдарын эгелээш, шимелде-каастелга-ла хөй...

Шевергин кылдыр кеттинип алган аныяк кижиге ужуратым. Ол-бо азыларга барып, батареяларга холуң дегинип көргүзээн тур.

— Бөгүн соок хүн-дүр, эки чылытчык ирги бе дээш көрүп тур мен.

Музыка школазының директору ол болду. Бичии ургларның өөренир школазын оларга таарымчалыг кылдыр тудуп турар байдалын көөрге, аныяк-даа болза, директорнуң ажылагыйжызы көскү... Черле алызындан херт-бүрт, өде-чара-даа ажы-чаң чок хире, чугаа-сооду безин оожум башкы болду.

Кириэл Оюржак школаны чедиишкинниг дооскаш, бодунуң сонуургалының айы-биле Кызылдың ураа үүл училищезинге өөренип киргел. Ону 1968 чылда эки дооскартары билек ыраккы Бай-Тайгага эң-не баштай ,ажыттынар музыка школазынга директорлагы-биле чоруткан. Аныяк кижиниң сетки-линге эң баштай бодунуң күжүнге, билиинге улуг бүзүреп-весс—«директорлап шыдавас боор мен» дээр чайгылыш-кынмар-даа тургулаан. Ынчалза-даа башкыларының идегелин ажыл-херек-биле шинзымдарын ол орадлажыр деп шинитпирдеп алган.

Оран-сава бар-даа болза, ажыл кадында тургустунуп кээр айтырыг-да хөй. Аныяк директорга, шынап-ла, баштай берге болган. Хандырып дузалажыр ужуруут организацыкчылар-биле харылзааны хензиг-даа конкатпазын ол орадлашкан. Музыка херекселдерин каш-ла тар өрээлдерге сыңмарлап алгаш, баштайгы кичээлдерни эрттирип эгелээн. Эң баштай ук школага музыкага хандыкшылдыг 38 өөреникчи турган. Аныяк директор көдээ черге ургларның музыкага хандыкшылын чедип алыр дээш хөй-ниитиге даянышпаан, кызымакай ажылдаан. Чогуур черлерге айтырыгны дорт тургузуп турган, школаның байдалын эжиктеген.

1968 чылдаазы-биле амгы үезин дедүээрге, байдал таарымчалыг апарган. Муриуку чылдарда клуб турган бажыңны ам чүмү-биле музыка школазы эжелээн. Өрээлдерни-даа, одаага системазын-даа таарыштыр эде кылган. Ам Тээлиде музыка школазының домра, кларнет, фортепиано болган баян салбырларында шупту 122 урут өөренип турар. Ында тускай мергежилдиг тос башкы музыкага сонуургалыг бичe чаштарны өөредип, кижизидип турар. Галина Кандан, Борис Чамбыт болган өскелер-даа хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киришкиваан, бичии музыкантыларга бижиг билигни берип турар. Олар концерттерниң идепкейлиг киржикчилери.

— Ниити билиг школазында база чедиишкинниг өөренимшаан, бодунуң сонуургалының айы-биле бистинивде өөренип кээп турарлар. Чамдык төптүг чылдагаанар дээрдеп башка, барык шупту кичээл шагы үспес-тирлер. Ол чорук башкыларның ажылдаарынга-даа чиик, сеткил-сагышка-даа өөрүүүг боор-дур. Оон ыяш, ыланғыя сөөлгү чылдарда алынелер урутларының музыкага күзел-сонуургалы улам детки, дузалап турары өөрүүүгүр-дүр. Музыка хереселдерни садып берип турар. Баянларны сынавазы, 30 ажыг фортепианону ада-иелер урутларында садып берген. Салчак Куусал, Кинм-оол Сарыг-Доңгак болган өске-даа ада-иелерниң школа-биле харылзаазы бижыг. Ындыг болганда башкыларның ажылдаарынга чиик дегүм-дүр — деп, Кирилл Дүүчүнович Оюржак чугаалап турар...

1975—1976 өөредилге чылында Бай-Талда ук школаның база бир салбыры ажыттынган. Ында база-ла музыкага сонуургалдыг бичe чаштар кызымаккай өөренип турар. Чаңгыс райондан көргүскен бо хензиг чижектер—көдээниң культуруут амыдыралының, ылаңгыя бичe чаштарның чүүле музыкага безин сонуургалының күштелгенин хереченлеп турар.

Бичe чажыдан музыкага хандыкшыл—ургларның эстетиктиг кижизидилгезинге базаза тергиин улуг салдарлыг. Ынчангаш ол чугула айтырыгже кичээлгейин база конкатпас ужуруут бис.

К. ТҮЛҮШ.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 6-ДА

8.05—XII Кышкы олимпий оюнларында. Хүн дегдеглеп. Фигурлуг чыңгулаашкын. Эжеш чыңгулаашкын. Кыска программа. Инсбруктан дамчыдылга. Өөүт.
10.20—«Шыдыраа школазы». «Ак терге».
10.50—Киножурнал.
11.00—Медээлер.
11.10—«Чаңгызы шуптузу хээш, шуптузу чаңгызы хээш». Ленинградтан дамчыдылга. Өөүт.
11.55—«Силерниң саналыңар». Дамчызылганы О. Доброхотова чорудар. Өөүт.

КЫЗЫЛДАН

13.00—«Ынакшыл - дугайында бодаа». Телефильм.
14.25—«Амыдыралдың чугула херээ». Телефильм.

МОСКВАДАН

14.55—XII Кышкы олимпий оюнларында. Инсбруктан дамчыдылга. Өөүт.
17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.10—Мультфильм.
18.20—«Неделяда болуушкунарның тайылбыры». Дамчыдылга.
19.35—«Ниитилел амыдыралының акрамы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.05—XII Кышкы олимпий оюнларында. Фигурлуг чыңгулаашкын. Эжеш чыңгулаашкын. Кыска программа. Инсбруктан дамчыдылга. Өөүт.
20.00—Медээлер.
20.15—«Литература чогаалдарының экранчыдары». «Чалгай өйдө». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

21.50—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
22.05—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

22.15—XII Кышкы олимпий оюнларында. Фигурлуг чыңгулаашкын. Эжеш чыңгулаашкын. Кыска программа.
23.30—02.00—XII Кышкы олимпий оюнларында. 1. Хоккей. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың чыыннары командалары. 2. Хүн дегдеглеп.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, хар чагбас. Барыыл чүк утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер.

Агаарның температураазы дагалы черлерге 10—15, өскелеринге 20—25, Кызылга 20—22 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозу ССРЭ-ниң ИХМ-ининң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге курсантылар чыылдазын чарлап тур

Өөренириниң хуусаазы—дээди школаларга 4 чыл, ортумак школаларга—2 чыл. Ол школалар ИХМ-ниң органнарынга ажылдаар дээди болгаш ортумак юридиктиг эртемниг специалистерни белеткеп турар. ССРЭ-ниң ИХМ-нин Омскиде дээди школазынга болгаш Иркутскиде орт-техника училищезиниге 30 хар чедир назылыг, Совет Армиязының дүрээлеңнеринге күштүг болуп турар хуусаада айбак эрттирбээн дооскан ортумак эртемниг, кадымның байдалының талазы-биле ИХМ-ниң органнарынга ажылдаарынга таваржып кижилерни хүлээп алыр.

Волгоградтың, Ленинградтың, Горькийниң база Рязанының дээди школаларынга, ол шыыкаш Новосибирскиниң, Хабаровскиниң, Барнаулдуң, Саратовтуң ортумак школаларынга үстүнде эдыктаң негелделерге дүжүүр болгаш күштүг болуп турар хуусаада шериг албанын эрттирген кижилерни хүлээп алыр.

Ол школаларга киреринде орус дыл болгаш литература (бижимел болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзү, даштыкы дыл (чүгле дээди школага) талазы-биле конкурстуг киреринии шылгалдаларын тудар.

Дээди өөредилге черлеринге киреринде күзеп турарлар 1976 чылдың апрель 30-га чедир, ортумак өөредилге черлеринге киреринде күзеп турарлар — майның 30-га чедир хуусаада медицина комиссиязын эртери-биле Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге келир болгаш болзунга дараазында документилерни ап алыр: ортумак билиглиниң дугайында аттестат, шериг биледи азы кижи бижидер хереглел, ажылдан азы өөренип турар черинден бүдүүлге болгаш партия, комсомол характеристиказы, бөрт чокка тыртыргап 3х4 хемчээлдиг 3 фоточурук, ВЛКСМ хоорком унуң азы райкомунуң чорутказы бижин.

Киреринин экзаменнерин дужаары-биле чоруур болган кижилер Кызыл хоорайдан школаның турар черинге чедир база оон дедир халас чоруур.

Кирер экзаменнерни дужаап, конкурсту эрткен кижилерни дыңнакчылар кылдыр кижи санаар болгаш халас аъш-чем-биле, идик-хеп-биле, нимти чурттаага чери-биле хандырар, оон ангыда 40 рубль хемчээлдиг стипендиязын төлеп ээр.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ-НИҢ КАДРЛАР КИЛДИЗИ.

Силерни чалап тур

Республикаңың Кызылда турум болгаш бот өөредилгелиг (очно-заочная) ортумак школазы ук школаны доосканнарны болгаш оон сургуулдарын ужуражышкынының чамчыл болган кежээзинге келирин чарлап тур.

Кежээ болза бо чылдың февраль 7-де кежээжиниң 7 шакта болур. Школаның адресзи: Кызыл хоорай, Рабочая кудумчу, бажың № 56, телефон — 25-09.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

Февральдың 7, 8 хүннеринде республиканың хөгжүм-шии театрынга Н. Кузнецовтуң „ИЙИ ӨҢ“ деп шиизи болур.

Шии көжээ 19 шакта эгелээр.

КИНО

ЯНВАРЬ 6-ДА

«НАЛЫРАЛ»: «От бүргээн далайе» (2 сериялыг) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Санниковтарның чери» 9.20, 11.05, 15.10, 16.55, «Ынакшыл дээш кеминиг херек үүлгедин» 12.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Беатрис Поттериниң тоолдары» 10.00, «Оңза болуушкун» 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эргим оол» 15.00, «Фанфан Тюльпан» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизинниң 31-75, харылсалгалыг секретарының 23-54, партийжи амылырал килдизинниң 37-13, культураа килдизинниң 23-54, көлээ ажылагый килдизинниң 21-47, үзетпүр килдизинниң 22-64, чагаа килдизинниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизинниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгар.

Тираж 15495. ЧАГЫГ № 70

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ГС—00052.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 31 (10016) | 1976 чылдың февраль 7, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 хөп.

БЕШ ЧЫЛДЫ – ҮШ ЧЫЛДА

Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелери оңгу беш чылдың бирги чылының баштайгы айында ажылдаанының түпнелинде үндүрген. Продукция сайгарарының планын пайысчылалдың бүдүрүлгелери 104,3 хуу, шинти продукция бүдүрериниң планын 106,4 хуу күүсеткен. Берлингеп пландан ажыр 324 муң рубльдин продукциязын бүдүрген. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, продукция бүдүрери 14,9 хуу улгаткан, тодаргайларга, 697 муң рубльге көвүдээн. Хоорайның бүдүрүлгелери пландан ажыр 400 муң киловатт-шак электри энергияны, 18 муң тонна хөмүр-даштыг, 7 тонна кондитер кылыгларын болгаш өске-даа продукцияны бүдүрген.

СЭКП-ниң XXV съездизинге хүш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты бүдүрүлгелер калбартканының түпнелинде элгэн хөй коллективтер январь айның планын ажыр күүсеткен. Оларга сүт заводу, «Тыва суг тулуг» трезин, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези, ыт комбинады болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Партиянның съездизи ажыттынар хүнге чедир хоорайның дыка хөй бүдүрүлгелери бо чылдың баштайгы айының планныг онаалдаларын күүседип шыдаар.

А. ГРИГОРЬЕВ.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

МОСКВА. Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга СЭКП-ниң Москва хоорай организациязының XXII конференциязы болуунуң ажылын дооскан. Конференциянның президиумунда аптер Ю. А. Андропов, В. В. Гришин, Ф. Д. Кулаков, Д. С. Полянский, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Делегаттар СЭКП МХК-ниң болгаш ревизия комиссиязының отчет илеткелерин чугаалажып дооскан.

Хоорайның XXII партия конференциязындан соңгуткан СЭКП Москва хоорай комитединиң пленуму болган. Анда организастыг айтырыгларны көргеи. СЭКП МХК-ниң бирги секретарыгга В. В. Гришинни соңгаан.

• • •

ТАШКЕНТ. Узбекистаның Коммунистиг партиязының XIX съездизи бодуунуң ажылын дооскан. Организастыг бирги пленумга Узбекистаның Компартия ТК-ниң Бирги секретарыгга Ш. Р. Рәшидовту соңгаан.

• • •

АЛМА-АТА. Казахстаның Компартиязының XIX съездизи ында боп турар. Республиканың экономиказын хөгжүдер талазы-биле республиканың партия организациязының сорулгаларын тодаратпышаан, оон делегаттары ажылчы чонларның бүгү-де күүжүн ажылдың ажыктыг чоруун болгаш шынарын бедидеринге, камаалганың корумчурмун күштелдиреринге угланганын онзалап демдеглеп турар. Бо сорулгаларны чедишкинниг шиитпирлээриниң эң чугула чүүлү социалистиг чарышты улам-на калбартып чорудары болур.

• • •

МИНСК. Белоруссияның Коммунистиг партиязының XXVIII съездизи ында болган. Оон киржикпилерге тоску беш чылдың дургузунда республиканың экономиказының канчаар хөгжээнин анализтеп көргөн болган бүдүрүлгенi улам улгаттырарының курлавыразырны, ажылдың ажыктыг чорууп болгаш шынарын бедидеринiң аргаларын чугаалажып көргеннер.

• • •

МИНСК. БССР-ниң көдээ ажыл-агый министерствозунуң Белоруссияның күрүнеп төлевилел-техниктиг институдуну республиканың найысчылаңда ажыттынган. Республикага көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң технологтуг кезектерин ол организациягга лагып турар.

• • •

ЛЕНИНГРАД. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ботаника институдунуң эртемденнери РСФСР-ниң карта эвес хөрүүнүг зоназының үнүштерин көргүскеи ботаниктиг картазын кылып доосканнар. Эртемденнер ында үнүштерниң чүгле аътты байдалын эвес, харында оларның эртеп үезин «катап көргүскеннер». Агрономнар, мелиораторлар ол картаны ажыглаан, ажыл-агый бүрүзүнүң үнүш-дужудун шын тодарадып болур аргалыг.

• • •

ОРЕЛ. Чочак-тараапы хайнакташтырар талазы-биле чуртта эң-не баштайгы лабораторияны тараа-бобы болгаш крупа культурадарының Бүгү-эвилел эртемчинчилел институдунуң чанында тургускан. Оон сорулгазы — ол культураның чаа, бедик дужуттуг, хөй белоктуг сорттарын тывары боон турар.

• • •

ВЫБОРГ (Ленинград область). «Заря» дээр адымыр совхозу Баргузинниң кара киштерин чуртуң Соңгу-Барыын чугүнде өстүрүп эгелээн. Ында ол эң үнелиг ашчыгажының үкелээшиг экижидер болуктуг тускайбан. 750 киштиг тускай кылган фермада амырап эгелээн.

• • •

КИРОВ. Септелгедеп үнген машиналарның байдалын хайгаараар тускай албан черлерин областтың ажыл-агыйларында тургускан. Областтың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының тургусканы чаа лабораториязының специалистери ол машиналарны хынап көөр. Бедик мергежилдиг специалистер септеэн тракторларның, автомобильдерниң, комбайннарның болгаш өске-даа агрегаттарның кайчаар эжылдаарын шүүп-ал колхозтарга болгаш совхозтарга барып хынаар.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ САГЫЛГА-ЧУРУМУН БЫЖЫГЛААР

Сагылга-чурумну болгаш кадрларның харыысалгазын бедидерин—ниитилелдиң чугула сорулгаларының бирээзи дээрзин партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ниң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев чугаалаган.

Хөй-хөй партия, комсомол организациялары, республиканың бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының удуртукчулары ажылчы чонну сагылга-чурумун, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүп, бүдүрүлгенiң ажыл-хереглери дээш харыысалгазын бедидерин болгаш чогаадыкчы идепкейин чедип алыр дээш кичээнгейни улгаттырып турар. Оон түпнелинде 1975 чылда ажыл шагы чидирер чорук 1970 чылга деңнээргe. 1,5 катап эвээжээн.

Кызылдың дзаранылга комбинады, алгы заводу, «Тыва даг-дүгү», «Тыва кобальт» комбинаттар, Хову-Аксының АТБ-зи, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобазазы, «Кызыл тудуг», «Кызыл ЦЭС тудуг», эргелелдери, «Востоксантехмонтажтыг» КМК-ы болгаш өскедээ бүдүрүлгелер бо талазы-биле ажылды эки организастаан. Устүнде адаанывыс организацияларда идей-политиктиг болгаш күш-ажылчы кижилердиңгенiң шынары бедээн, чурум үрекчилерн-биле демисеилди кошкаттайн турар болгаш бүдүрүлге айырыкчы болгаш кижилер-биле ажылды сырый колбаштырып, ажылчыннарның ажылдарынга, чурттарынга, дыштанырынга тазырымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Экономиктиг болгаш социал хөгжүдениң комплекстиг планнарын коллективтер ажылдап кылган болгаш оны амыдыралда ботгандырып, күш-ажылчы кижилерниң коэффициентилерни, моральдыг болгаш материалдыг макталдарны ажыглаан, ажылчыннарның билиг-мергежилин политиктиг деңгелин бедидерн-биле ажылдарны чорудуп турар. Ажылдан оспаксырар чалгаларны ажылчы чонларның хуралдарынга, эш хүү судтарынга тургузуп, хана парлалгазынга шүгүмүлеп, ажыл шаңналынга киирбейн, дыштанылга бажыңнарыне бөөрының чуртталга бажыңы алырының эдлээн соцгаарладып турар. Оон түпнелинде эрткен чылын күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар дыка кызырылган.

Бүдүрүлгеде коллектив ажылчы дээш, а ажылчын коллектив дээш харыысалгалыг кылдыр тургускан партия организацияларының ажылы дээштиг. Шак ындыг арга-биле Тывaның геология экспедициязының Н. Холмовка, «Тыва кобальт» комбинатта Г. Романенкога, № 1 АТБ-де Ю. Зюзинге, № 3 АТБ-де В. Жбановка, № 48 тудуг эргелелиңде Е. Ельцовага, «Тыва коммунэнергода» Н. Кузовлевке, «Тыва даг-дүгү» комбинатта С. Гэйдулинге, Улуг-Хемиң ыяш ажыл-агый черинден Букаревкe удуртkан бригадалар, эвилчегер ажылдап турар. Бо коллективтер планныг онаалдаларын, социалистиг хүдээлелерин чедишкинниг күүседип турары таварылга эвес. Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда кадрлар-биле кижизидилге ажылы четпес организастаттынган, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турарлар-биле демисеилди кошкак чорудуп турар чоруктар ам-даа бар.

1975 чылда ажыл шагын чылдагаан чоокка үзер чоруктардан тудугларга 27 муң. үлетпүрге 12 муң ажыг, автомобиль транспортунга 5600 кижи-күнү чидиргинге болган. Оон хамыдан 1130 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынмаан, 648 муң рубльге үлетпүр продукциязы чедир берлингээн болгаш улус ажыл-агыйынга 12 муң тонна чүүктер сөөртүнмээн.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелериңде, «Сельхозтехника» каттыжышкынында, «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкынында, «Тудуг кезектери» комбинатта, № 463, 62 КМК-ларда, Терлиг-Хаяның моңгун суу бүдүрүлгезинде, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиңде бар Ук бүдүрүлгелериңiң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, оон удуртукчуларының ажылчыннар оргузунга массаполитиктиг ажылды кошкак чорудуп турар. ажылдың шынарын жижидеривче кичээнгейни сулаткаан.

Бир эвес бүдүрүлгеде ийи-чаңгыс аргачы кижилер-биле демисеилди хоплаарлыр, олар-биле чогуур ажылды чорутпас болаа, олар арага-дарыга улам хандыкпышар, оон уламыдан оззл-оңдак кылыр, планныг онаалдаларын күүсетпес, харыысалга чок, билиг-мергежилин бедитпес дээрзин амыдыралда чижектер көргүзүп турар.

1975 чылда Кызылдың завод характер сергедиир черге ыт комбинадындан 121, «Сельхозтехника» каттыжышкынындан 118, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиңден 126, № 62 КМК-дан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, № 1, 2 АТБ-лерден хөй кижиң киргилээн. Бо санныг үе коллективтерде кижизидилге ажылының куду деңнелде турбаанының бай-далын көрүнер даан, харын — дээн соонда, бажыңбаарында улуг кажааже бистерни башгап алгаш, базыпты.

Чадагай кажазда чаа төрээн дантаар ак-ак хойларны бир белүк үзүп каан, оларны аал чоогунга одарладыры-биле шаандан тура малчыннап келген (ам ол ыялдың сакмашкын) О. Көк оларже үндүрерinге бедеткенин берди. Кажазда хойларның ындында мунгаш кажазадан дыңналып кээп турар чаш хураганнарның өткүүр үнү кулактыг үюктадыпкан, малчын аалдың кижилерин куженишкининг ажылдарынче кыйгырып тургапзыт. Сакмашкинтериик бирээзи О. Үржүтпаз улуг калбак демир десшлерге чылыг сут куткаш, хойларын суггарып доозуп алган тур.

Хойжу О. Дазаа аал кедезинде мээстe чажыккан ах ааржы дег өттаан чоразн хойларынче далажыксаш, аравыста болган чугаага шоолуг ленухеедн.

— Кымныц-биле чарыштыг силер?

— Чанывыста Шагда кыштап орар Куу Куулар-биле социалистиг чарыш саагаш, шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң бедидеринiң ошгу беш чылынче кирген бис.

— Хүлээлгенер кандыгыл?

— Кайывыстың-даа хүлээлгенис барык дөмей, 100 хойдан 95 хураганны алгышаан, 1 кг 800 грамм дүктүг кыргын алыр Хойнун деңгилдезин ниитизинбиле эки. Бистың хозанывыста 210 төрээн хойдан 215 хураганны алгаш, оларны онча-мейн доруктуруп тур бис. Январь айның төнчүзүнде Саглы-Бажы бригадазының малчыннарының ниити хуралы болгаш. Анда 1976 чылда бүдүрүлгенiң ажыктыгын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дутайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның чоокта чаа үнген доктаалын ажыл-херекпн өзу-биле чугаалашкаш, бригадаңың малчыннары тодаргай хүлээлгелерин алгылаан бис.

Даваа Ооржак кадайы Чигжимаа-биле кады хой кадаргадан бээр 14 чыл эрткен. Ол ам — чүгле «Кызыл тук» колхозунда эвес, Өвүр районунда мурнакчы хойжуларның бирээзи.

— О. Даваа 22 харлыңда колхоз суруун чаа ат-бүрле туткан ажы Чигжимаа-биле хүлээп алгаш, ол үеден бээр хөй-хөй баш хойларынга чыл санында өстүрүп келген. Олар кайызы-даа онаашкан ажылынга кажарып, хой ажылынга хамаарышкан ажыктыг арга-сумелерни доктаамал өөренип, хойнун эъткар, хүккүр — продуктулуг чоруун чедип алыр дээш эвээш эвес дуржулганы боттарынга мөөнүүн.

Малчын О. Даваа хой кадарар черлерин баш удур планнап алган. Төрээн хойну аалдан шала ыраадыр Аът-Одуруу, Сарыг-Чоога, Хөрүмнуг-Чарык ынчалар кадарып турар.

Тоску беш чылдың шалынчы-

• • •

Улуг-Хем районнуң «Кызыл ажылдың хостуу» совхозтуң төвү Торгалыг салбырының хойжулары Вера Монгуштун коданында 497 баш төрүүр хойнун 362-зи оолдаан, оларның хураганнары онча-мейн доруктуп турар. Малчынның коданы арыг-сиинг, чаш малзын өзүлдезиңге тодарымчалыг

• • •

«Ак-Туруг» совхозтуң хойжулары Кечилек Омак биле Норбу Дыртый-оол оларның хыштаан эрткен чылын тудуп, ажылдарга киирген. Ол коданда 444 төрүүр хой бар. Оларның куш-дедгели эки. Кыштаг-байдалдарын тургускан. Хойжунуң коданынга витаминниг чемнерни болгаш чарбаны, көк сигенни үзүктел зок чедирип турар. Хойжу Тамба Монгуштун коданында 271 хой төрээн, оларның хураганнары онча мейн.

В. МОНГУЛ-ООЛ.

• • •

да сиген, суда будук-бүрү четтир. Сугну үзүктел чок экеп турар Ону малга чылдың берип турар. Ол кадарчылаарын 270 хою оолдаан, оон 271 хураган бүрүн алдынган.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

1975 чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрериң болгаш садарын көвүдериң дээш республиканың малчыннарының социалистиг чарыжының түпнелинде Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери бирги черни эзээн. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугун, бирги чергелиг дипломун болгаш 2000 рубль түңнүг акша шаңналын районга тыскырын шиитпирээн. Шаңнал тыскырыгга турасканаткан байырлыг хурал дүүн Сарыг-Сепке болуп эрткен.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу шилчилер Кызыл тукту, бирги чергелиг дипломун районнуң төлээлекчилеринге тыскаан. СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр база онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүдээлелерин хүүсаа бегинде күүседир дээш кызымак ажылдарын каа-хемчилерге эш Норбу үзээн.

«Ленинчи орук» совхозтуң бирги салбырының эргелекчизи Ф. Дозуулей, «Бурунгаар» совхозта хойжу бригаданың бригадири М. Ичин-Норбу, «Коммунизмче орук» колхозтуң даргазы Д. Сирота хураага саналга берген, шаңналга сорук кирип, улам эш ажылдарын чугаалаан.

СЭКП райкомунуң бирги секретары Н. П. Федоров түңнелиглe сөс алган, районнуң малчыннары онгу беш чылдың бирги чылының даалгаларын хүүсаа бегинде күүседир дээш бүгү күжүн, арталарын үндүрүп, чедишкинниг ажылдаарыя бүзүреткеп.

ШЕВЕРЛЕКЧИ ООЛДАР

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-ниң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «1976 чылда бүдүрүлгенiң ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планның чедишкининг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалы Павел Холмогоровка удуртkан комсомолчу-аныяктарның шеверлекчилер звеновузун хей-ыт кинрил, күш-ажылчы соруккe көдүрген.

Олар чиварының төнчүзүнде «Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол корпузунуң 54-кү демдээнге шеверлел ажылдарын эң эки кылдыр кылып доосканнар.

Чаа кижи составтыг бо коллективтиң төөгүзү солуп. Комсомолчу путевка-биле бир ай бурунгаар республиканың ашгы-ашгы булуңнарындан Ак-Довуракта чыглган оолдардан тургустунган бо звенода Каа-Хем чурттуглар: чоланчы Виктор Дедякин, тракторист Михаил Кужугет, малчын Александр Карл-Сал оларга Аксы-Барлыктан келген Андрей Бады-Бургут, Олег Сташ, дүүпүү солдат Сергей Куулар немешкеп. Шак ынчаар ажыл-ишчи коллектив тургустунган.

Чер-черден келген оолдар чангыс кижи дег харлыкпайн, бажың чугайлаар херекселдерbиле чеперселевегеш, шеверлел ажылы кыдыл эгелээннер. Оз чаа мергежилди ажылдап тура-ла шингээдип алганнар, анаа Красноярскиниң «Оргтехстрой» трестиң дуржугалыг шеверлекчизи Екатерина Федоровна Белова улуг дузалы чедиргеп. Шеверлекчи мергежил чедип алыр дээн оолдарга Екатерина Федоровна бүгү талалыг арга-сумени берип, оларны өөретken.

Чаа мергежилге бердингеп, анаа сонуургалды: аныяк оолдар боттарының кылып ужурдут ажылынга ээ-харыысалгалыг, кызымаккай болганындан баштайгы онаалдаын — чедп конук бурунгаар доосканнар.

Амгы үеде Холмогоровтуң звеновузу кол корпустуң үжен ийиги демдээнде шеверлел ажылдарын кылып турар. Олар темпизин коштаттайн, кылган ажылының бүдүрүкчүлүүн удам бедидер, социалистиг чарышты калбартып күлээлгени алганнар.

БРИГАДАГА ИДЕГЕЛ

Сорулга улуг. Салгын камеразынга янзы-бүрү өнүүр даштан кылган шаланы салып доозар. Оя ажылды бир келеэ дургузунда кылыр сорулга Куулар Хапык-оолдуң бригадазының мурунга салдынган.

— Шак, минута бүрүзү үнелиг. Ажылчын ревин үнезин аңаа балдинер, эштер — дел, бирги тудуг участогунуң начальныгы Евгений Дмитриевич Васильченко оолдарга чугаалаан.

Ажылдан эгелээринiң мурнунда бригаданың кежигүнелери «Блекман» деп салгын камеразында чүс-чүс дөрбелчин метрже чаттыган шаланы кичээнгейлиг көргеннер. Ажыл улуг, ие кызым. Ажылчын алларның шылгалдазы ам болур.

— Идегел силерде, оолдар, шыдаар силер бе?—деп, тудуг участогунуң начальныгы шыпаадазын.

Куулар Хапык-оол өөрүне көрген.

— Кандыгыл, эштер? Хүнде бир чүс дөрбелчин метр инзыбүрү өнүүр даштан кылган шаланы кымыя биске онаажып турар-дыр.

— Бир эвес таптыг ажылдаар болза, чүге шыдавас деп бис!— деп, хенертен бир кижи чугаалаан. Ол чугаа бригада кежигүнериниң сеткилин хайыктырган.

—Шыдаар бис! Шыдаар бис! — дээн үнлер үнген.

Бригада кежигүнери Донгак Реп, Ондар Детпе, Александр Дамба, Ооржак Калчан-оол, Монгуш Хүлер-оол олар бүгү-ле арга-дурлуглаш, билиг-мергежилиң даалганы күүседиринге угландырганнар. Далаштыг эртеги чем, кыскаыска чапсарлар. Хол куруг кижи көзүлбес, ким-даа артык базым кылбас. Секунда бүрүзү үнелиг.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыглалга кирер объективинде чүс-чүс кижи ажылдап турар. Эртемги шакта, өске ажылчыннар-биле бир дөмей, Куулар Хапык-оолдуң бригадазы кол корпусче далажып бар чыдар. Тайбың күш-ажылда маадырлыг ишти кылып турар аныяктар бригадазын доораындан кым эскерер деп! Олар даалга күүседир дээш бар-ла аргазын хереглеп, ёзулуг-ла шак, минутаның бүдүрүлгеге үнезин улам хандыр биле бергеннер.

Январь ортан үези. Даалга күүсеттинген. Салгын камеразынга янзы-бүрү өнүүр даштан кылган шала саадынган. Оя ажылдың шеверлел ажылдарын кылып турар-дыр.

— Бир эвес таптыг ажылдаар болза, чүге шыдавас деп бис!— деп, хенертен бир кижи чугаалаан. Ол чугаа бригада кежигүнериниң сеткилин хайыктырган.

С Э К П РАЙКОМУНУҢ П Л Е Н У М У

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң пленуму Тээлиге болуп эрткен. Партияның XVI областть конференциязының түпнелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулталарының дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Хүн айтырыының талазы-биле илеткелди СЭКП райкомунуң бирги секретары Д. С. Даңзын-оол киллган.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарыш 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкынарының дугайында XXV съездиге СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып көргеи районнуң ажылчы чонтарының инициативазын болгаш күш-ажылчы көдүрүлүшкүнүн улам ында өстүрүп келген. Олар кайызы-даа онаашкан ажылынга кажарып, хой ажылынга хамаарышкан ажыктыг арга-сумелерни доктаамал өөренип, хойнун эътkар, хүккүр — продуктулуг чоруун чедип алыр дээш эвээш эвес дуржулганы боттарынга мөөнүүн.

Малчын О. Даваа хой кадарар черлерин баш удур планнап алган. Төрээн хойну аалдан шала ыраадыр Аът-Одуруу, Сарыг-Чоога, Хөрүмнуг-Чарык ынчалар кадарып турар.

Тоску беш чылдың шалынчы-

• • •

Улуг-Хем районнуң «Кызыл ажылдың хостуу» совхозтуң төвү Торгалыг салбырының хойжулары Вера Монгуштун коданында 497 баш төрүүр хойнун 362-зи оолдаан, оларның хураганнары онча-мейн доруктуп турар. Малчынның коданы арыг-сиинг, чаш малзын өзүлдезиңге тодарымчалыг

• • •

«Ак-Туруг» совхозтуң хойжулары Кечилек Омак биле Норбу Дыртый-оол оларның хыштаан эрткен чылын тудуп, ажылдарга киирген. Ол коданда 444 төрүүр хой бар. Оларның куш-дедгели эки. Кыштаг-байдалдарын тургускан. Хойжунуң коданынга витаминниг чемнерни болгаш чарбаны, көк сигенни үзүктел зок чедирип турар. Хойжу Тамба Монгуштун коданында 271 хой төрээн, оларның хураганнары онча мейн.

В. МОНГУЛ-ООЛ.

• • •

да сиген, суда будук-бүрү четтир. Сугну үзүктел чок экеп турар Ону малга чылдың берип турар. Ол кадарчылаарын 270 хою оолдаан, оон 271 хураган бүрүн алдынган.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.

Инчеектер сыңышпастаан

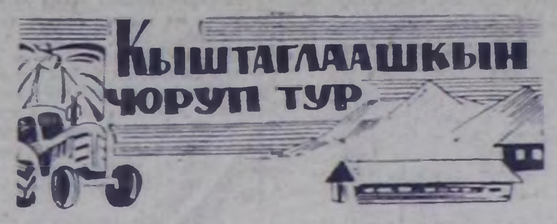

Аяс, чылыг кышкы эртеи. Чоланчы К. Дайтонинуң машиназы Даг-Дөзүнде кыштагга дораан халдып кирип келдим. Колхозтуң хойжуларының ишти-нде хойлары баштай хураганнап эгелээн Ооржак Дазаа өдек чоогунда кадатка турган хевирлиг, холунда даяктыыш тутkан, ооргазында чаш хураганныг инчеек чүктээн бластинбиле мендилештп.

— Сарыг-Карак ийнстепта — дээш, кадарчы чаш хураганнарны чүктешкизиндеп үштүп эжелгеш, шала кырынче салгыластты.

— Олчаңар чеже чедич тур? — деп айтырарывыска, өгнүң хереэжеп ээзп О. Чигжимаа чугаазы уламчылай-дыр:

— 200 ажыл тур. Январьның баштайгы чартынында-ла хураган алырывыс шүүдээн. Чамдык хойлар ийнстеп турар. Бо түне Кара-Баштыг база ийнстептерге, артында-ла ак, кара—2 хураган олчалыг болдувус. Чаа төрээн хураганнарның байдалын көрүнер даан, харын — дээн соонда, бажың баарында улуг кажааже бистерни башгап алгаш, базыпты.

Чадагай кажазда чаа төрээн дантаар ак-ак хойларны бир белүк үзүп каан, оларны аал чоогунга одарладыры-биле шаандан тура малчыннап келген (ам ол ыялдың сакмашкын) О. Көк оларже үндүрерinге бедеткенин берди. Кажазда хойларның ындында мунгаш кажазадан дыңналып кээп турар чаш хураганнарның өткүүр үнү кулактыг үюктадыпкан, малчын аалдың кижилерин куженишкининг ажылдарынче кыйгырып тургапзыт. Сакмашкинтериик бирээзи О. Үржүтпаз улуг калбак демир десшлерге чылыг сут куткаш, хойларын суггарып доозуп алган тур.

Хойжу О. Дазаа аал кедезинде мээстe чажыккан ах ааржы дег өттаан чоразн хойларынче далажыксаш, аравыста болган чугаага шоолуг ленухеедн.

— Кымныц-биле чарыштыг силер?

— Чанывыста Шагда кыштап орар Куу Куулар-биле социалистиг чарыш саагаш, шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң бедидеринiң ошгу беш чылынче кирген бис.

— Хүлээлгенер кандыгыл?

— Кайывыстың-даа хүлээлгенис барык дөмей, 100 хойдан 95 хураганны алгышаан, 1 кг 800 грамм дүктүг кыргын алыр Хойнун деңгилдезин ниитизинбиле эки. Бистың хозанывыста 210 төрээн хойдан 215 хураганны алгаш, оларны онча-мейн доруктуруп тур бис. Январь айның төнчүзүнде Саглы-Бажы бригадазының малчыннарының ниити хуралы болгаш. Анда 1976 чылда бүдүрүлгенiң ажыктыгын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дутайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның чоокта чаа үнген доктаалын ажыл-херекпн өзу-биле чугаалашкаш, бригадаңың малчыннары тодаргай хүлээлгелерин алгылаан бис.

Даваа Ооржак кадайы Чигжимаа-биле кады хой кадаргадан бээр 14 чыл эрткен. Ол ам — чүгле «Кызыл тук» колхозунда эвес, Өвүр районунда мурнакчы хойжуларның бирээзи.

— О. Даваа 22 харлыңда колхоз суруун чаа ат-бүрле туткан ажы Чигжимаа-биле хүлээп алгаш, ол үеден бээр хөй-хөй баш хойларынга чыл

Редактор Ш. Ш. Ооржак.

Төлевилелди чугаалажып тур бис

АРГАЛАРНЫ ЧӨП АЖЫГЛАВЫШААН...

Совет эртемниг кол сорулгазы болза, бойдустуң болгаш киитилелдиң хоолай ёзугаар хогжүрүп шинчилээрин удам ыдыл калбартыры болгаш хамыладыры, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының чугула айтырыгларын шинтпирлээрине ооң салымыкшыны бедилеп, эртем-техниктиг депшилгени болгаш будурүлгениң ажыктыын бедилерин дүргедилир, чоннуң амыдыралының чагаа чоруун болгаш культуразын бедилеп, ажылчы чоннарның коммунистиг үзел-бодалын тургузуп хевирлээри болур дээрзин «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң кол угланышкынарын» деп партилың XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде тодаргай айтып турар Хөрзүнүң, чер иштиниң байлаан, үшүттер болгаш дириг амытаннар аймаан, аграр база суг бассейннерим чөп ажыглаарын болгаш камгалаарын эртемге үндезилел хогжүдер деп, бо төлевилелде база-ла шлавылап айыткан.

Бо документиде киирген бүгү чүүлдер бистиң республикавыстың улус ажыл-агыйының хогжүдезинге долузу-биле хамаарыжыр. Шынчаагаш партияның XVI область конференциязы Тыва АССР-ниң будурүкчү күштерин хогжүдер талазы-биле эртем-шинчилел ажылдарының ажык-дузазы улам күштелип турар.

1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң кол угланышкынарын мынчаар тодарадып болур: 1. ооң ажыл-агыйны специализастаарынга үндезилээш, бедик сайзырангай үлетпүрге көдээ ажыл-агыйның комплекзин тургузары; 2. транспортту хогжүдери. 3. чер иштининг үлетпүрге ажыглавр бедик үнелиг казымал байлактарын шинчилеп, оларны ажыглаага киирер талазы-биле геологтут шинчилеедерни улам калбартыры; 4 тудуг үлетпүрүн болгаш тудуг материалдары бүдүрер үлетпүрүүң хогжүдезин дүрүледирир; 5 оттулар чүүлдер болгаш энергия бүдүрер баазаны, ыяш ажыл-агыйның үлетпүрүн, чижек үлетпүрүү болгаш машина-трактор септелгезининг баазазын хогжүдери; 6. Тываның бойдузунуң болгаш улус ажыл-агыйының онзагай байдалдарын база ооң Чөөн-Сибирь-биле экономиктиг харылаалаарын улам күштедирип турар ажыл-агыйның комплекстиг хогжүлдезин ханы-рары; 7. бистиң республикавыстың чурттакчы чонунуң амыдыраа-чуртталга ы н ың ң деңнелин улам бедилер база күш-ажылчы курлавырларны ооң ажыглаар талазы-биле социал-экономиктиг хемчеглерин болгандырары болур.

Шак мындыг кол сорулгаларга үндезилеп, Тываның улус ажыл-агыйын хогжүдериниң онгу беш ыл планын чоогаалып тургускан.

Онгу беш ыл планының чедиишкинниг күүселдези болгаш Тываның улус ажыл-агыйының келир үеде перспективтиг хогжүдезин казымал байлактарны эки шинчилеп, оларны чөп ажыглаарының экономиктиг сагазгаларын чоруларымаан база кол хемнер-жыр. Чүге дээрге, дат үлетпүрүүң кол адырлары республикавыстың улус ажыл-агыйының комплекзиниң келир үеде кол өзүл болур. Боо талазы-биле республиканың девискээринде клеретпиген товар металлдарны, хомүр-дашты, демир рудазын, флюоритти, коргулчуунуу, шиферни, дустуу, алюминий кылымрыга хереглээр нефелиннерив эки шинчилээрин, оларның үлетпүрге ажыглаар курлавырларын тодарадыры негеттинип турар. Ооң ангыда, бо хевирлээ байлактарны ажыглавже киирерине хереглеттинер бойдустуң оске байлактары (тудуг материалдары, ыяш, суг болгаш оскелер-даа) ооң чөөн-савызында бар бе, ук казымал чүгле чааскаан аны ажыглаа болгу дег оске холучинтер-биле кады чедир бе, орук тудуу болгаш электри дамчыдыргазының шугумун тодароо ол бер эптиг бе, маңаа тургустунуп келир будурүлгө комплексов агаар-бойдуска. Дириг амытаннар болгаш үнүш аймаанга, сутта кандыг салдарлыгыл, үе чер улус чурттаарынга кайы-хире таарымчалыгыл дээш оске-даа айтырыктарны өөренип көрүп, экономиктиг бүгү сагалгаларны хынмры чүгүлө.

Ооң-биле чергелештир, казымал байлактарны ажыглаага киирериниң эрлигин көрүп, ону Чөөн Сибирже болгаш чурттуң оске-даа девискээрлериже шинчилеттингеп аны ажыглаап турао казымалдар-биле демнеп. Бо будурүлгеге чеже кижи иеттинерил, оларны кайын ап болурул, үе будурүлгени чоокку үеде кажан тудуп эгелеэ ыкыл деп айтырыгларны амдаа өгелеп өөренип көрзе чогуур.

Тываның экономиктиг хогжүлдезинге улуг идигни демиргээ орук тудуу бээр ужуруг. Москвада Транспорттуң комплекстиг айтырыгларының институду бо талазы-биле шинчилел ажылды кылган болгаш демир-оруктү Тываже киреринин чаңдык аргаларын өөренип көрген. Ол институттуң шинчилел ажылынга үндезиленип, демир-оруктуң шугуму эрткен дег черлерни онгу беш чыл дургузунда шинчилеп, оруктуң төлевилелин төлевилел кылыр институттарның дузазы-биле чогаалып дооскаш, демир-орук тудуун эгелээри чугула айтырыгларың бирээзи боол турар. Ооң-биле чергелештир демир-орук тудуу чорудар черлерниң девискээрлеринде казымал байлактарны хамзы-биле шинчилеп, оларның ажыглалче киирер ыдыкээ подарадың, маңаа кайдыг ыяш ажыл-агыйны тургузуп болдуруп, орай-суурларны кана тутса чогуурул дээш оске-даа айтырыгларны шинтпирлээри чугула.

Тываның девискээрине улуг улуг улегтир будурүлгелер чүүдүп, ооң бойдузунуң ыяш-бүрү байлактарын калбаа-биле ажыглап тургаш, бойдус камгалалының айтырыгларын хамчаар шинтпирлээрин утпас ужуруг бис. Тожу, Каа-Хем аны Бии-Хем райсинарының девискээрлеринге ыяш заводтары тудар апарза, ол будурүлгелериниң чамдык хоралыг будумелдерн балык-байлаңга, аң-меңге, одар-белчиңирге, агаар бойдуска кайы хире салдарлыгыл, бо черлерге бойдус камгалалының бүгү айтырыгларын тудар дээш тодаргай будурүлгениң төлевилели-биле кады шинтпирлеттингеп турар ужуруг. А бир эвес Шагаан-Арыг хоорайга цемент заводу, электри-химиктиг комбинат, Ак-Туруг чанынга флюорит алыр аны дем-ир рудазы болбаадырадыр завод тудар апарза, бойдус камгалалының бүгү айтырыгларын чидии-биле көдүүнгеп, тодаргайы-биле шинтпирлеттингеп турар ужуруг.

Чаа-чаа будурүлгелер турустунгында, республиканың чурттакчы чоннуун сана повуун бээр, ынчаңгаш улустуң культурлуг аммырапын эки хынырар сорулга-биле дыштамнга комплекстерин — курорттарын, санаторийлерин, туристер лагерьлерин, дыштамнга бажыңнарын тудар алаар. Ынчаңгаш бо талазы-биле боттуг ажылдарын, эртем-шинчилелин аныгаштан эгелеп өөренип көрүп тудуп болгу дег чүүлдерни онгу беш чылда кылып эгелээ чогуур.

Мында демдеглеттинген айтырыгларны өөренип көөрүнге, амыдырапга боттандырарынга хөй эртем-шинчилел ажылын чөрүдары негеттинер. Бо талазы-биле ажылдарга республиканың эртем-шинчилел организациялының бүгү күжүн. Тываның ажыл-агыйының хогжүдезин өөренип көрүп турар оске хоорайларда эртем-шинчилел болгаш төлевилел институттарын, геологтуг база географтыг экспедицияларны хлара тудуп, оларның арга-мергежилин, үлегер-дүрүмүүлерин долузу-биле ажыглаза чугула.

Бо бүгү ыяларны чөп ажыглап туралы, Тываның ажылчы чоннарын республиканың улус ажыл-агыйының чиңгис хогжүдезинге бедик деңнелче көдүрбүшаан, бистиң социалистиг Төрээн чуртувуска коммунистиг шинтпирлеттингеп материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле улуг үлегее бодуунуң улуг-хуузун төлептин-биле киирер.

К. ШАКТАРЖИК,
география эртемнериниң кандидады.

Саглы көдээ Советинде

АЖЫЛЫВЫС ИДЕПКЕЙЖИИР

Саглы суурнуң эрткен үезин бүгүн сактырга солун. Маңаа баштайгы коллективтиг ажыл-агый 25 чыл мурнунда бодуунуң эгезин салган. Ынчан Кара-Доргуг кыдыынга туттунуп эгелээн каш бажыңнарның ээлери суурга Ильичиниң сайгылганы чыпып кээрин четпиктеп манап, боттарының даартагы күзели кылдыр бодап, күзеп чорааң. Ынчалзада чылдан чылче кылган бистиң бурумгаар базымывыс, шакпын хогжүдевис—аңаа-ла тургустунуп, бүде бербээн. Бүгүнгү чыртыкылыг чаагай колхозчу амыдырадың бир демнеп күш—чоннуң пинти күжү турганзын, Саглының арнын танытынмас кылдыр чаартыпкан.

Кызыл-Тей, «Кызыл тук»... Суурнуң болгаш колхозтуң адын бээнн пролетаржы кызыл өөнге домейлештирип турганы таварылга эвес. Чүге дээрге «кызыл» деп сөсте бурүңгаар деп-шлгенинг тиклеттирбеё сүрүүг күштүң чаагай болалдары, күзелдери сиңиккен. Ынчаңгаш Саглы көдээ Советтиң төвүн—Кызыл-Тей суур диҗип, адай берген ужуру-даа ында.

Кызыл-Тейде чаа чурттаалга бажыңнары чыл санында немежип турар. Эртеңги чылын ажыглалга киргеи Культура бажыңы, эмнелге, школа, магазиннер, чаңгыс сос-биле чугаалаарга, суурнуң чурттакчыларынга хереяттиг бүгү-ле чүүл четчир. Ол бүгүнү бистерге Совет эрге-чагырга бергеи деп аравыста чугаалажып, аскежиктиг амыдыралывыска ынчаар чоргаарланып чоруур бис.

А Совет эрге-чагырга деп чогум чүл ол ынчаш? Бистер ооң сөңгүдалыг органнарында ажылдап-даа турар болзувусса, азы кандыг-даа будурүлгеде хаара туттунган болдур бис —эрге-чагыргашың ёзулуг ээлери бис.

Саглы көдээ Советтиң эки ажылдыг депутады Дөртей Ооржак колхоз будурүлгезиниң мурнакчызы болбушаан, амыдырал-чуртталгага оскелерге үлегерин көргүзүп чоруур. Колхозчунуң болгаш депутаттың хүлээлгезин ол шак ынчаар ак сеткилдиг күүседип, чонунуң Төрээн чуртунуң мурнунга төлептиг бараан болуп келген. Ол ажыллап-даа тургаш, азы ажыл-даа соонда чүгле бодунуң хереэнче сагыш салыры-биле өйлешпейн турар. Ооң бодалын Хөрүмнуг-Ойда хойжу бригадазың «Кызыл тук» колхозтуң үүле-хереэ, саглыкыларының иегелле-хереглелдери дүвүреди бээр. Ындыг болбас аргажок, чүге дээрге ол чүгле чоннуң бүзүрелиин өлнлеп чоруур эвес, а оларга чаагай болгандырары болур.

Шак мындыг кол сорулгаларга үндезилеп, Тываның улус ажыл-агыйын хогжүдериниң онгу беш ыл планын чоогаалып тургускан.

Онгу беш ыл планының чедиишкинниг күүселдези болгаш Тываның улус ажыл-агыйының келир үеде перспективтиг хогжүдезин казымал байлактарны эки шинчилеп, оларны чөп ажыглаарының экономиктиг сагазгаларын чоруларымаан база кол хемнер-жыр. Чүге дээрге, дат үлетпүрүүң кол адырлары республиканың улус ажыл-агыйының комплекзиниң кезер үеде кол өзүл болур. Боо талазы-биле республиканың девискээринде клеретпиген товар металлдарны, хомүр-дашты, демир рудазын, флюоритти, коргулчуунуу, шиферни, дустуу, алюминий кылымрыга хереглээр нефелиннерив эки шинчилээрин, оларның үлетпүрге ажыглаар курлавырларын тодарадыры негеттинип турар. Ооң ангыда, бо хевирлээ байлактарны ажыглавже киирерине хереглеттинер бойдустуң оске байлактары (тудуг материалдары, ыяш, суг болгаш оскелер-даа) ооң чөөн-савызында бар бе, ук казымал чүгле чааскаан аны ажыглаа болгу дег оске холучинтер-биле кады чедир бе, орук тудуу болгаш электри дамчыдыргазының шугумун тодароо ол бер эптиг бе, маңаа тургустунуп келир будурүлгө комплексов агаар-бойдуска. Дириг амытаннар болгаш үнүш аймаанга, сутта кандыг салдарлыгыл, үе чер улус чурттаарынга кайы-хире таарымчалыгыл дээш оске-даа айтырыктарны өөренип көрүп, экономиктиг бүгү сагалгаларны хынмры чүгүлө.

Ооң-биле чергелештир, казымал байлактарны ажыглаага киирериниң эрлигин көрүп, ону Чөөн Сибирже болгаш чурттуң оске-даа девискээрлериже шинчилеттингеп аны ажыглаап турао казымалдар-биле демнеп. Бо будурүлгеге чеже кижи иеттинерил, оларны кайын ап болурул, үе будурүлгени чоокку үеде кажан тудуп эгелеэ ыкыл деп айтырыгларны амдаа өгелеп өөренип көрзе чогуур.

Тываның экономиктиг хогжүлдезинге улуг идигни демиргээ орук тудуу бээр ужуруг. Москвада Транспорттуң комплекстиг айтырыгларының институду бо талазы-биле шинчилел ажылды кылган болгаш демир-оруктү Тываже киреринин чаңдык аргаларын өөренип көрген. Ол институттуң шинчилел ажылынга үндезиленип, демир-оруктуң шугуму эрткен дег черлерни онгу беш чыл дургузунда шинчилеп, оруктуң төлевилелин төлевилел кылыр институттарның дузазы-биле чогаалып дооскаш, демир-орук тудуун эгелээри чугула айтырыгларың бирээзи боол турар. Ооң-биле чергелештир демир-орук тудуу чорудар черлерниң девискээрлеринде казымал байлактарны хамзы-биле шинчилеп, оларның ажыглалче киирер ыдыкээ подарадың, маңаа кайдыг ыяш ажыл-агыйны тургузуп болдуруп, орай-суурларны кана тутса чогуурул дээш оске-даа айтырыгларны шинтпирлээри чугула.

Тываның девискээрине улуг улегтир будурүлгелер чүүдүп, ооң бойдузунуң ыяш-бүрү байлактарын калбаа-биле ажыглап тургаш, бойдус камгалалының айтырыгларын хамчаар шинтпирлээрин утпас ужуруг бис. Тожу, Каа-Хем аны Бии-Хем райсинарының девискээрлеринге ыяш заводтары тудар апарза, ол будурүлгелериниң чамдык хоралыг будумелдерн балык-байлаңга, аң-меңге, одар-белчиңирге, агаар бойдуска кайы хире салдарлыгыл, бо черлерге бойдус камгалалының бүгү айтырыгларын тудар дээш тодаргай будурүлгениң төлевилели-биле кады шинтпирлеттингеп турар ужуруг. А бир эвес Шагаан-Арыг хоорайга цемент заводу, электри-химиктиг комбинат, Ак-Туруг чанынга флюорит алыр аны дем-ир рудазы болбаадырадыр завод тудар апарза, бойдус камгалалының бүгү айтырыгларын чидии-биле көдүүнгеп, тодаргайы-биле шинтпирлеттингеп турар ужуруг.

Чаа-чаа будурүлгелер турустунгында, республиканың чурттакчы чоннуун сана повуун бээр, ынчаңгаш улустуң культурлуг аммырапын эки хынырар сорулга-биле дыштамнга комплекстерин — курорттарын, санаторийлерин, туристер лагерьлерин, дыштамнга бажыңнарын тудар алаар. Ынчаңгаш бо талазы-биле боттуг ажылдарын, эртем-шинчилелин аныгаштан эгелеп өөренип көрүп тудуп болгу дег чүүлдерни онгу беш чылда кылып эгелээ чогуур.

Мында демдеглеттинген айтырыгларны өөренип көөрүнге, амыдырапга боттандырарынга хөй эртем-шинчилел ажылын чөрүдары негеттинер. Бо талазы-биле ажылдарга республиканың эртем-шинчилел организациялының бүгү күжүн. Тываның ажыл-агыйының хогжүдезин өөренип көрүп турар оске хоорайларда эртем-шинчилел болгаш төлевилел институттарын, геологтуг база географтыг экспедицияларны хлара тудуп, оларның арга-мергежилин, үлегер-дүрүмүүлерин долузу-биле ажыглаза чугула.

Бо бүгү ыяларны чөп ажыглап туралы, Тываның ажылчы чоннарын республиканың улус ажыл-агыйының чиңгис хогжүдезинге бедик деңнелче көдүрбүшаан, бистиң социалистиг Төрээн чуртувуска коммунистиг шинтпирлеттингеп материал-техниктиг баазазын тургузар талазы-биле улуг үлегее бодуунуң улуг-хуузун төлептин-биле киирер.

К. ШАКТАРЖИК,
география эртемнериниң кандидады.

ЧУРУКТА: Саглы көдээ Советиниң депутаттары: М. Доңгак, Э. Ондар (күүсконом даргазы), Е. Ооржак, К. Куулар, Д. Бузур-оол, О. Бадыйпаа.

ЧОННУҢ ТӨЛӨӨЛЕРИ

«Кызыл тук» колхозтуң төвү—Саглы чүгле Өвүр районда эвес, а харын бистиң республикавыс база бир ырак-узак черлериниң бирээзи. Ында ажыл-ишт, амыдырал-чуртталга, ооң черлердегизин ышкаш, партияның чээрби бешки съездизинге утказутур хаймыккан.

Саглының үну шагның дөрт өлчөмзе чыдыг: сериин сырыны-биле эстедип, эртең-кежээ чаактарны сүйбай каап, чамдыкта хирын оон дыцзааш, дүвүлеп, шуургаңнап, хадымарлай-даа бээр-ле. Кызыл-Тей суурнуң колхозчу ишчилери агаар-бойдустуң изиг-халыынынга, чыкылама ссогунга ажыл-дап, чүрттап өөренген болгаш, ырын-шырайы безин шынаыр кызыл, күдер хүрең ышкаш сагындырар. Оларның аразында чоннуң алдын холдарлыг деп чугаалажыры күш-ажылчы, ураң-шевер кижилер-ле хөй. Саглыжылар-биле хөөрежип, чугаалашкаш, тургузукчу, чогаалакчы тайбың инте соруу кыптыгып ижеңип турар кижилериң сеткил-сагжының чаагайын, партияның планнарын амыдырапга күүседир дээш ажыл-агыйның янзы-бүрү аразыларында ажылдап турарын кижи көргеш, магадап хамнас.

Саглы улут, бичии даглар-биле сыртыкталыштыр Хандагайтыже улажып кире берзе-даа, инда чечектелип, сайзырааң даа-кежиктиг колхозчу амыдыралдың меңге судалы дүне, хүндүс үзүктелбес. Эртеңги туман кышкы хүнүнүң чидиг хереларинге маргылдаазын алдып, Көгерим артының бетинде Улуг-Дагже чоорту бедип, ак-көк дээрже арлып чиде бээр. Саглыжылар ажылынче даалажыптар. Кижи бүрүзү бодунуң салымчолу, сагыш-човаашкыны-биле чүрттап чорза-даа чуртунга, улузунга ажыктыг болур, чурттаалганы ам-даа улам каас чараш кылдыр чаартыр —чаңгыс изиг күзел-биле чүгленгеп. Кымның-даа тура-соруу СЭКП-ниң XXV съездизин карак кызыл күш-ажыл-биле утказурунга белеткенип, бүгүн дүүнгүзүнден, даарта бүгүнгүзүнден чүгүлдүг ажылдаар хүндүлүг сорулгаже угланган.

Колхоз будурүлгезиниң кайы-даа адырынга баарга, Саглы көдээ Советиниң депутаттарының кирип турар үлүү улуг. Оларның хөй кезии бурумгаар хогжүлдеже орук айтыр шолбаннар болбушаан, чаңгыс чер чурттугларының амыдырал, чурттаалгазын ажыжидериниң хереэнге төлептиг салымшкының киирештирип чоруур. Ынчаңгаш оларның ат-алдары чаагай, ажыл-херээ өндүр дыцналыр. Ам оларның чамдыктарының амыдырал, ажыл-херектери-биле таныштыралы.

Чиге көрүп, долгап орар...

Дылдый Базырович кышкы дүнүүң чыварлыг соок өртеии Саглы-Бажынга утказан. Гаражка чолаачы өөрү машинаң үрелип каар деп турбуже, ол чүткүдүп тургаш, Араайтыже миштап ашкан. Чүдүрген мяжын Кара-Тейде кадарчының валынга чедиргеш, чанып орда, машиназы үрели берген. Ол үрелген вежектерни солуурун солуп, эптеп, салып турда-ла, дүн дүшкен. Дылдый шыдаар шаа-биле кылдыныл, ажылды дүргеи доозуптарынга идегээн. Машинаны хөделдириптерге, хөделип чоруй ара туруптар. Ол баштай тургаи черинден чаңгыс километр-даа шиммчеп шыдаваан. Дылдый машиназын доңурбазын бодап, ой-ойлеп ажылдалып каан, ынчаар хонган. Үйгу-чыдын чок дүн халас барбаан. Үрелген машиназын ол кылып ап шыдаан-даа. Кызыл-Тейге дең бажында халдып кирип келген.

Чолаачы Дылдый—Саглыда алдар-хүндүткелдиг кижилериң бирээзи. Чажындан тура машина-техникага хандыктылдыг чоравы-биле алызында көөп чолаачы болганы ол. Ооң чолаачы амыдыралынга таварышкан кадыг-берге болуушкуннар-ла хөй.

Ол пресстээн сиген чүдүрген машиналыг контора чанынга Хөрүмнуг-Ой бригадазынче баарының кыры турда, ужуражы бердивис. Чугаага «харам», кестүктерлиг, кара дүрең арыннмг, чавысавалак тырын магаботтуг аныяк күдер эр бистиң-биле мендилежирге, бензин чыды думчуктарны шонуп эрти. Ол колхоз будурүлгезинге 13 харлыг балдыр бээжик оолчугаш турган-ла киржип эгелээн. Дылдый ынчан-на «Беларусь» трактор башкарып, чайын сиген кезеринге, кыжын кыштагларга оттулар ыяш, мал чеми сөөртүрүнге дузалажып турган.

1961 чылда Чадаанага чолаачылар курузу доозуп алгаш, ооң бээр-ле ырак-узак рейстерже чаңгыс удаа эвес аттанып, шиитпирлиг, ынанышпас, чиге көрүп долгап орар...

Колхозтуң трактор талазы-биле кол механиги оруккы хонгаадаа. Хөрүмнуг-Ойда хойларга чиртир чарбалаан тараавы чедирери-биле белеткеии берди.

Ог-бүленнің хереэжен ээзи—Каддар Саая эмнелгеде повар. Ажыл-ишчи ог-бүледе аныяк салгал арбыи. Тос уругнуң улуу Владимир — трактерист, Валентина — 9 класста, Оюн-оол—6 класста, Шолбан— 4 класста, Орлан 3—класста, Уран белеткел клазында өөренип турар. Мурат, Марат, Эдик, Аяс колхозтуң ясли-садында өөрү бие чаштар-биле кады өөрүшкү-маңнайлыг, аас-кежиктиг өзүп орар.

Саглының делгемнеринде аал, кыштаг, хонаш бүрүзүнде СЭКП-ниң XXV съездизинге уткаштур шалыпчы ажыл хайыккан. Аңаа эвээш-бичии-даа болза, Саглы көдээ Советиниң көдээ ажыл-агыйның болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы Д. Бузур-оол) онаажып турар. Бистиң көдээ Советтиң девискээринде доктаамал комиссиялар-биле кады депутат бөлүктери, хөрээжиннер чөвүлелии, клуб, ада-ие болгаш кудумчу комитеттери бо болгаш оскелерде айтырыгларны шинтпирлеп, онгу беш чылдың баштайгызын эки ажыл-хереқтер-биле доозарынче саглыжыларны кыйгырган.

Советтиң күүскому кол киржээгейии колхозтуң экономиказын кодүрериие, көдээ чоннуң амыдыралының деңнелии эжижидериие угландырган.

Бистс бүгү-ле чүвс эки дсп болбас. Колхоз күрүнсге дүк садарыидан оске хүлээлгелерии эрткеи беш чылда күүсетпээн. Ол ышкаш доктаамал комиссилар чогуур деңнелиигс чедир ажылдавайн турар, хөй иишии организациялары ажылын ам-даа идепкейжитпээн. Ам көдээ Советтиң, ооң активиниң сорулгазы—ажыл-агыйжы айтырыглар-биле чергелештир Кызыл-Тей суурнуң чагыйжылгазынче киҗээшгей салып. «1976 чылда будурүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедилер дээш, улус ажыл-агый планнарын чедиишкиниг күүсөдир дээш Бүгү-ёвилелдің социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын чүүлдүгүнүп летквишшаан, партияның ам болур ээлчеглиг съездизинге төлептиг ужуражырынче ажылчы чоннарны ам-даа мобилизастаары.

Э. ОНДАР.

Саглы көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

Советиниң көдээ ажыл агый болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы Д. Бузур-оол бодуунуң үлүүн шылаар шаа-биле кирип чоруур.

Механик Дылдыйның хайгаараалында турар тракторлар, машиналар боттарына алган заалгаларын ёзугаар кыштагларже үнүпкен. Хөлчүк-оол Ооржактың кожуугуг «Беларусь» трактору Теректиг-Ооруулга одек болген. Вася Монгуш биле Андрей Ооржак прессгээн сигении Биче—Бөш—Дагже чедирери-биле соңгуг-мурнуг үнүпгүлер. Алексей Бузур-оол, Белек Ооржак, Дашоол Саая, Чаш-оол Борбаанды олар Кызылдан мал чеминге хереглээр долдуур чүктүг кээп турганнар. Ам олар Ак-Чыраада кезип белеткээн хымргымышты малчыннарның кыштагларынче сөөртүп чедирип турар.

Беш чылдың шалычыларының бирээзи чолаачы Дылдый аныяктарны ажыл-херекке кижизидип өстүрериие бодунуң хуулга үлегерии көргүзүп, олче доктаамал киҗээнгейии салып турар.

Онаашкан ажылынга кымымак, аңаа сеткилиниң ханымындан бердинген Дылдый Бузур-оол ышкаш кижилер чоннуң бедик хүндүткелии чедип ап, ажылдап, чурттап чоруур. Оларга чон чоргаарланыр.

Д. САЛЧАК,
«Шынның» тускай корреспондентизи.
О. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Колхоз даргазының бир хүнү

Соңга өттүр саарлып бөгкаш, чайынаан хереэ Сенаа Доҗуновичиниң столунуң кырында чыткан телефонунуң дыңзыгы ышкалдыр дегбиишкеп, ооң шөйбек хүреп ариын чыдыдып, улут хөөр характарының огунга шимеледи-ир дүн каап, ойнап турган. Ооң чүгээзи доңчу, тодаргай сес бүрүзү чиге, дорт.

Халыында хойжу бригадазының бригадири Күулар Даҗы даргазының чүгээзин үве киребейн, чамдыкта ийи-чаңгыс сестербиле ремеде киирер каап, кичээнгейлеп дыцнап ор. Олар бог-боттарын эки билирер. Кабинетке болган чүгээ бригадирни-даа, дарганы-даа бир дээжей дыгырелип турар. Ниитиниң малын кыштап дүр ажыраны, малчыннарның кииргеи ветеледе чагыглары, үш дугаар бригаданың төвү — Халыына үдээс үгелээр ай түңнелиниң хүүдэлы дүжү сагыш човаар чүве-ле хөй.

Дарганың кабинединде —Оожучаңда сарлыкчының, Час-Адырда чыгычының, Чараш-Дитта ажылчының, Хөрүмнуг-Ойда хойжуның ғажыл-херээн түңнеп, планнап турар кол «штаб» ол.

Колхоз даргазы маңа херээнна билгеи чүве дег, мурнакчыларны адап чоруй, мынча диди:—Бистиң бо чугаалажып орааң кырганывыс—«Кызыл тук» баштайгы колхоз даргазы Күулар Биче-ооловна Даҗылыр. Ынчаи бодум колхозтуң даргазы турдум өттүүзаажаан туруускаш, дерүк базып, дага сөөң, коллективтиг күш-ажылдың ачызын билип эгелээн мен.

— Үе-дээ магалыг-ла-дыр!— дээш, бригадир үнерине белеткеин берзе-даа, чугаазы түңнейдир.—Ооң бээр 25 чыл эртиен. Бо үениң иштинде колхоз сүрүү чүс-чүс баш чедир мандаан, суурувус сайзырактан чараш кылдыр сайзыраан.

Үнген кирген чөп дарганың ажылын аммратпас. Кижи бүрүзүде ажыдыралчы, ажыл-агыйжы айтырыглар келир. Саая Доҗуновичи кабинединге даҗ хазазы-биле деңге келген. Ам хүн чүгүрүүнче кирип, даглар бажынга олурарынга белеткеии берген. Ол, эртеи эртежик-ле колторада ғажыл-херээн айлап, башкарып каап, ол-бо черлер кезээн. Машиналар хонмастаан гаражка бээрга. Кыыылдэп чаатгырган «автотехник суг системазын» ажылдатыжан, үрелиишкиниң эдип, кылып алган турган. Ооң улаштыр Халыын, Хөрүмнуг-Ой бригадаларының хөөжуларынга ужуражып, ыйга иниги байдал-биле танышкаш, Чараш-Дыт фермазын таварып, суурже хаа кирип келген.

— Бо хүннерде чайын хогула коичуг. Даарта Саглы-Бажының малчыннарынче аътгаичас болза торжок. Даваа Ооржак, Коштан Хүдер-оол, Кооп Саая оларның кадарган хөө төрүп эгелээн—деп. С. Ооржак бистиң-биле чугаалажып эгелеп чорда, колхозтуң машина талазы-биле механиги О. Чөнүк-оол кирип келген дораан-на даргазымга илеткейдир:

— Даарта ажылче үдер машиналарның графигин эккелдим, дарга—дээш, холунда тудуп алгаш чорааны журналдептержигеште даргазынче суна-дыр.

Машина транспорту — колхозта кол чүүл деп чүвени механик биле дарганың кайы чолаарыны кайнаар чоруудар дугайында хуваалда үезинде чугаазы базылкады.

Колхоз даргазы конторазындан үнүп турда, кышкы имир дүшкеп. Саглы хемнин унунда хевек кырында чаттыла берген бажыңчиряың, хоолайлаарындан үнген ыш хат-салгын зайы-биле дыйланайнып, дээрже шимнигып, аграрга чоорту эстп дүжүп, чамдыкта чаңгыс черге болдунчу каап турган. Саая Доҗуновичи херии базымнавы-биле бажыңынче угланнаан. Ооң бодалларын даартагы ажыл хайыктырып чораан.

ХЕЙ-АЪДЫМ КӨДҮРҮЛГЕН

Төрээн колхоувом — «Кызыл тук» мал-биле бай. Ылаңгыя хойдан хөй орулганы ап турар бис. Ниитиниң малын элээн үр чылдарның иштинде кадарып, хөй-хөй бапп хураганы чыл санында өстүрүп берип турар мен.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалын танышкаш, аңаа дүүштүр Сарыг-Тейде кыштаамга 10 тонна көрүкчии кургадым, чайгы үеде 12 тонна сигении белеткээш, кыштатта чедирип алыр хүлээлгеии алган мен. Эрткеи чылын 100 хойдан 112 хураганны ап, район чемпиону болган адымны сымаас дээш, шынарның болгаш ажыктыг чорукту белидериниң онгу беш чылының баштайгызында чүстен аввэш эвес хураганы

Каларчы киҗиниң ажылының чедиишкини чүгле хураган доруктуруп өстүрериндө эвес, ооң продуктулуг чоруун бедидериниче киҗээнгей салыр, одар-белчиңирии таарыштырып, ону шын планнаары болур.

Мооң мурнунда чылдарда Кыйыг-Ыяш, Даг-Ужу ынчаар чайлап турдувус. Ам ол черлер кыштаг чоогу апаарга, одар камнаар дээш эрткен чайын Час-Адырже көжүп ашкаш, аңаа чайлаан бис. Кодында хөй семис-шыырак хүр кыштап турар. Саглының кызы чылыг, чазы ковчуг берге чер. Шалд часкаар хат-кавыскы хедерээш туруптар, ава чоогунда одарже хөй безии үндүрери бергедеп каар.

Мен бодаарымга ажылдың ажыктыын бедидери дээрге-ле чүгле бөгүнгү байдал-биле чүрттавайн, бурунгаар депшилгеже тодаргай сорулга салып, онаашкан ажылынга харыысалгаиы бедидери болур.

Күрүне мурнунга, чон мурнунга бодунуң хүлээлгеаин ак сеткилдиг күүсединиден артык чүве турбас деп чүвени колхозумнуң малын өстүрүп турган билдим. Карак кызыл күш-ажылым хазас барбаанынга оңгуур мен. Саглы көдээ Советчиниң депутадынга бодуун кадарчы мени соцгаалыы улам күжениишкиниг ажылдаарымны хүлээндирип турар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң кол угланышкынарын» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын чүүлдүгүнүп летквишшаан, партияның ам болур ээлчеглиг съездизинге төлептиг ужуражырынче ажылчы чоннарны ам-даа мобилизастаары.

Э. ОНДАР.

Саглы көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

Дүжүткүр чоруктуң курлавыры

Алтайның эртемденнери шат-ийи черлерге чер ашылма чорударының чаа системазын саналдаан. Ол система тараа бүдүрерин көвүдедириниң чугула курлавыры болур. Специалистерниң саналынган алырга крайның чөөн болган дег эдээ зоналарынга үш миллион ажыг гектар чер ийлерде болуп турар. Ынчаарга ол черлериниң хөрзүнү кара-даа болза, сут үрен турар болган ужурунда, амдыгында теоолуг эвес дүжүт алдынып турар.

Алтайның чер ажылының болган кодээ ажыл-агый культураларының селекциязының эртем-шинчилел институдунуң ажылдан кылганы чаа система ыдыг черлерни камгалаарының болгаш оларның үнүш-дүжүткүрүн бедидериниң аргалын бээр. Ук система тараа болган тараа-бобы культураларын, хөй чылдыг сигеннерни тарыыр, моорап камгалалының тарылга эдергештирилгенин калбак-биле анализтаарын баш удур көрүп турар. Ийлемчек черлерге хөрзүнүү болбаазырадырда, ийин одурту хевирлер үлүдүрелир, сут сиңирер бичии онгалчыктарны, доора арыктарны кылгылаар.

Институттуң дуржууга-бүдүрүлге ажылагыйынга шенел киргем ол система эки түңнелдерни берген. Ий черлерге чер ажылын чорударының чаа системазын бо чазып крайның хөй-хөй колхозтары болгаш совхозтары шиңгээлеп алыр апаар.

(СЭТА-ның корр).

Барнаул.

Бии-Хем районуң «Сельхозтехника» салбырының мурнакчы чолаачызы Владимир Гущиның машиназы республиканың оруктары-биле 300 муң километрни капитал сеткиле чок эрткен.

ЧУРУКТА: чолаачы Владимир Гущин.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

Эртемденниң бодалы

БРИГАДАЛАР ДУГАЙЫНДА

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде айыткан ондүр улуг сорулгалар совет кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин ойгүп, келир өйже көрүндүре бээр-дир. Келир үе магалыг-дыр. Ону дүрген чоокшулаарлар дээш, кижи бүрүзү болурга онаашкаш ажылын чогаадыкчы ёзу-биле сайгарып көөр, ыызымак ажылдаар ужурлуг.

Келир үеле хойжу бригадалар специалнээстеттинган комплекстер апаар. Ыыдыг фермалар малын боттары мал чемнинге бүрүн хандырар, борбаалылаан болгаш долганнаан чем холдуксаларын бүдүрер заводтарлыг болур. Ферма бүрүзү бедик дүжүттүг культурлуткан одарлыг, хойну семиртир азыраар шөлдерлиг апаар. Оон түңнелинде хой малдан алыр продуктуларга черигдеар күш болгаш акша-хөреңге кызырлыр, бригадалар бедик орудагайт бүдүрүлгелер болу бээр. Хойжуларның күш-ажылы чигээр, амыдыралының культуразы бедик деңнелдиг апаар.

Хой ажылының сайзыраарынга катай механизатор-хойжу деп мергежил тыптыр. Хойжу чүгле аът мунуп хой кадарар эвес, машина-тракторну база башкарып билир апаар үе ырак эвес.

Бо сорулгаларны чедип алыр дээш чоорту кылыр ажылдар дыка хөй. Оңгу беш чылда бистиң республикавыстың колхоз, совхозтарынга ол сорулга бүрүнү-биле чедип алдынмаздаа болза, ынаар чоокшулаарынга хамаарыштыр ажылдарның чамдыктарын күүседип болур.

Тывының колхоз, совхозтарында мал ажылы өлүмү шуудай берген, эвээш-биче-даа болза чеңнишкинниг ажыдаан турар хойжу бригадалар бар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атка четкен малчыннарывыс база бар. Республиканың хой ажылын оларның деңнелинге чедирер болза, хой ажылы ыыка сайзыраар ийик. Бо ажылдың дески болбайн турар чылдагаанны—хой ажылынга күш-ажылды организастаанының деңнелиниң куду болуп турарында.

Колхоз азы совхоз малчынга хой кажаазын тудар. Эрги кажаазын сеңгээр, мал чемин белеткээш эккеп бээр, суг-биле бүрүн хандырар, хоюн кыргып, чуп, эмнеп бээр, вал-ораның сезон аайы-биле шидаа бээр көжүрер, хой ооллаашкының үезинде сакыышкыларын, өске-даа дузалакчыларын быжыглап чыдар, өдең-көрмеңдән безин шефтеп арыглап бээр апарган. Хойжуларже мынчаар сагыш салып турар. Ынчаарга хойну дагдынып алган кижи кадарар, кадаттан келгеш белең суг-биле суггарар, чем каап бээр, база катап кажаалаар, бо-ла.

Моон түңнелинде чүү болуп турарыл? Хой ажылынга үндүрген күш көвей, чарыгдалдар ооп-даа артык, а ажылды организастарында бир-ле чүве чедир дылдынмаан болур. Хойну багай ажаагай, класстар аайы-биле үспээн, назы-харын бармазаалап илгаваан, ак-каразы, эр-кызы холужуп калган, ухсаажыдылга ажылы сулараан-даа турар. Оон түңнелинде хойдан алыр дүк бедик чаңгыс ай эвес, холушкак болур. Ыыдыг холушкак коданның хой бүрүзүнүң бээр дүгү, дириг деңнизи янзы-бүрү. Оон санап-санап кээрге, алдынган продукция эвээш, бот-үнезин база талыгыр.

Мындыг чорукту болдурбазының аргазы бар бе?

Шаг-шагдан бээр бир кодаңны чаңгыс кадарчы азы бир өг иштиг (амгы үеде дузалакчылыг кол кадарчы) ажаан келген. Ыыдыг кодан бир бригадада быжыглаттынган-даа болза, ажылдың хевири биезиң хевээр арткан. Бистиң республикавыста колдап турар хевир ол. Ылгал чүдел дээрге, өглериниң тоо-быдаргай, кайы хамаан чок көжүп чорууру кагдынган, бригадага онаагаан одарның девискээринде турары болур.

Улуг кодаанны (600—800 баш) дөрт кижи ажаар хевир база турган. Ол хевирни чамдык черлерде (колдуунда хоюның саны эвээш ажыл-агыйларда) ам-даа ажыглап турар.

Чоокку үеле Ставрополь крайга, Ростов областка, Казахстанга, Бурятияга болгаш өске-даа черлерге улгаттыр мөңгүстүнген болгаш механизастаттынган хой фермалары тургустуунуң эгелээн. Хой ажылында ыыдыг хевир сайзырааңгай, тараалаң, хой малдарар оларлары эвээш, ыыдыг-даа болза, мал чемниң курлавыры долузу-биле белеткеп алыр эргелары бар черлерде, ылаңгыя онаан бертеп технканы долузу-биле ажыглап шыдаалар фермаларга таарыжып турар. Ыыдыг фермаларның чамдыктары шуут бот-орулга-чырылгаже шилчээн, чеңнишкинниг ажылдап турар.

Кезек када бистиң республикавыстың колхозтарны болгаш совхозтары ол хевирже киреринн элээн чүткүткен. Техника-херексел-биле бүрүн хандырганнаан-даа болза, хойжу бригадаларның төптерин тудуп, ыыдаргай күштүг моөнгө, элээн түңнелдерни чедип ап турган. Амгы үеге чедир ол хевирни үревейн артган бригадалар бар. Чижээ, Тес-Хем районуң «Чодураа» колхозта, «Тес-Хем» совхозта, Эрзинниң «Чаа орукта», Өвүрүңүң «Торгалыг» совхозта. Таңдының «Революциниң чалбыскыыш» совхозта дээш соң-даа өске. Дыка хөй бригадалар төптерин эзи каап, тарай бергени харааданчыт.

Бир-тээ, хойнуң кышкы одарлары оргу-дески эвес, даглар аразында, мал чемни белеткээр черлерден озалаанш. чоогунда суг чок болган электри шугумунда эвес чүве төлээде, бригадада хойнуң саныы 1800—2400-тен көвүдетпейн, бир бригадага торуур хойлар, өскезинге аныяк хойлар азы семиртир хойлар ажаар кылдыр тускайландырза чогуур. Оларны механизастаары, бот-орулга-чырылгаже шилчидери чугула. Алызында барып ол бригада турлаан хойжу комплекстиң чеже кылдыр шилчидип болгай.

Бригада эвээш хойлуг чүве төлээде, ачаа хостатхан бригадир турбас. Бригадирдээни дээш немелде шалың алыр. Ол кижи ферма эргелекчизинге шуут чагыртхан болур. Бригадир бригада кежигүннериниң хүлээлгелерин онаар, бүгү үеде дуң дарылаар, сеңгелге, зоотехниктерге ай сайында санаажыл. ажылын түңнээр. Бригаданың ажыл төлевирин амгы турар ажакорд-шаңналдыг системэ ёзугаар боттандырар.

Мындыг байдалга эвлечип ажылдаар системаны боттандырары база-ла чиик болгу дег. Чүге дээрге, бригаданың бир кежигүнүн неделя санында хостап чорудуп турар арга тыпты бээр. Ол чорук бригадага аныяктарны хаара тударынга улуг идигни бээр. 10 класс доосканнарны ажылга ап, Казахстан, Киргизия болгаш өскедаа черлерде организастап турары ыыкташ, аныяктар 2—3 чыл ажылдап каарга, дээди өөредилге черлеринге конкурстан дайыкаар экзамен тутturган өөредирин база чандырып болгай. Чамдык кижилер бот-өөредилге-биле база өөренип болур. Черле хой малга ажылдаар аныяктарга элээн чигелделерин тургузарының үези келген. Дээрге, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнилерин белеткээр черлерже ажыл-агыйның стипендиялыг студентилерин өөредирининг чурумун долузу-биле ажыглаар чорук аныяктарга-даа, ажыл-агыйга-даа, күрүнеге-даа улуг ажыктыг болоп турарын практика долузу-биле бадыткап турар.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң хой ажылын моон соңгаар сайзырадыр талазы-биле хемчеглер дугайында докладын болгаш СЭКП ТК-ның төлевилелинде көрдүнген сорулгаларны боттандырарынга бо санал элээн ыыгын бээр деп бодаар мен. Ажыл-агый удуртукчулары, тускай эртемнилер болгаш хойжулар бо талазы-биле чүү бодап турар ирги?

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнериниң кандидады.

«ХАНДЫКШААН МЕН»

Чоокта чаа «Тыва көдээ тудуг» трестиң партия активизиин хуралынга мурнакчыларны шаңнап, оларга хөгжүмүүн үделгеш-биле хүндүлел бижиктерин, өөтестиг бээктерин тыыкын тургай.

— Туразының мынчаар ажылчагый шуукгүүнүң ажылчыны Эрес-оол Бүрүңүлете «1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп дерек демдээн тыыскыр-дыр — дээрге, залда олурганнар адын часкаан. үрер хөгжүм база ойнай бердә. Доктуктан арнында хүдүмзүрүү чайлаан оол хуралдың президиумунче дилим эвес базыпкан.

— Шаңнал дээш четтирдим, ам-даа улам ыымык ажылдаарымны күлээндим — деп, Эрес-оол залда олурганнарга чугаалады.

Чапсарда ацаа ужуражып, ажыл-агыйын сонуургап айтырдым.

— 1972 чылда Совет Армиязын хүрээлеңнээп халажып келгеш, ацаа ажылдап эгеледдим. Ам дөрт чыл боол турарым бо. Ыыш дилдирики тур иеи—дээн. Оол боду колдуунда ажылының дугайында чугаалаар болду.

Иван Миньковтуң бригадазы 8 кижиден составтыг. Оларның бир демниг ажылдан, дүүде 19 километр ыяш дилдирер планның 25—30-даа чедирилтерни Эрес-оол чугаалады.

— Чамдыкта дилиг материалдары сөөртүр машиналар үзүктелп бээр таварылгалар бар. Ынчаан 17—18 кубометр дилдирип, планывысты ол хүн күүсеттирбейн баргылаар-дыр бис. Ыыдыг үеле сатыыка арай эрчок, бодуң болдарга ерелиг арткан ышкаш болур. Ынчаар-даа материалды экелеп үеде ыаш дакпыр күженишкинниг ажылдавыс, дүүнүү четпээнивисти дүтпаптар бис—деп улаштыр түгээлады.

— Сиздиниң бригадацарда мурнакчылар кимнарыл?—деп айтырдым.

— Бригадирвис Иван Миньков, хоочум ыыш дилдирикчизи Константин Черепанов оларны адап болур. Ылаңгыя Черепанов дыыл мен бештай маңнаа үмүлдап эгелеөнимде хамык үүрмеш айтып берип, күзээжылче оруктуу ажылдып бергеш кижи ол.

— Социалистиг чарыыс сиздерде камгалаар организастаттынганыл?

— Бистиң бригадавыс кежигүннери бот-боттарының аразында чарыштыг. Эрвиң эрезинде шидаар чүве бир айда ажыл. Ара Намчыл-даа мени мурнаптар-дыр, а ынаныыле мээң-даа шергүүлүм оон белдү бээр. А бистиң диинги бригадавыс Кыргыс Дакыр-оолдуу-биле чаржыы турар—дээш, оны улампчылады.

— Ыыш дилдирикчинивиниң ажылы берге-даа, солуун-даа. Чаа келген козургай чүдүктер ыыш дилдирер черге чиигe-чиигe маңнаар кылдыр шө-даа четпээнде хуулга бээп кошуп солуп, 4 чыл иштинде бо ажылымга мергежил-даа, хандыкшыл-даа бергеп мен.

Д. ИРГИТ.

ДАШТЫКЫДА

БКП ТК-НЫҢ ТЕЗИСТЕРИ

СОФИЯ. (СЭТА). Бо чылдың январының төнүүзүнде партияның ТК-зының ыленумунуң бадылааны. Болгарчыл Коммунистиг партиязының болгаш хөй-ниитиг организацияларының база шинчээшкиниериниң байдалының болгаш хөгжүдезиниң дугайында БКП ТК-ның тезистерин «Работническо дело» солун парлап үндүргеп.

Бетин БКП—Төдөр Живковка баштаткан ТК-ны долгандыр, амыдыралга хынаттынган деңнинчи углаиышкынны долгандыр ыык сырый катышкан болгаш чаңгыс эптиг партия болуп турар деп, тезистериниң партияның удуртучу ролюнга хамаарышкан кезээнде опвлап дамдеглеп турар.

Болгар шинтилелдә 1981—1990 чылдарга чедир хөгжүдериниң чаа айтырыгларын болгаш сорулгаларын шинтирлээри партияның удуртучу ролюн узуктелиишкин чок бедидерии негеп турар. Сайзырааңгай социалистиг шинтилелди тургузарының үечаазы удуртучу болгаш башкарыкчы күш болур Коммунистиг партияның ролюнун база ужур-дузалыының улам-на бедээнибиле тодаратгаанын турар деп, тезистерде чугаалаан.

БКЦ биле СЭКП-ниң чаңгыс эви болгаш аны-дүңмалышкы чорду моон соңгаар-даа интеграция чорудулгаларын хамыладырының, БУР биле ССРЭ-ниң аразында бүгү талаптыг чоокшулажышкынының шимчеп дивес үндезини болур. СЭКП-ниң дуржулгазы, ол дуржулганы бүрүнү-биле болгаш кезек-кезээнге чедир өөренирп база чогаадыкчы ёзу-биле ажыглазары улам-на улуг ужур-дузалыг болуп турар. Өске-даа аны-дүңмаа партияларының дуржулгазын калбак-биле өөренирп болгаш ажыглазары эргежок чугула деп тезистерде айытkан.

Ш Ы Н УГЛАНЫЫШКЫН

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Бешкен беш чыл планның күүседирп ниитп яшионалдың херээ болуп турар деп, Будапештиниң партия активиниң хуралынга чүве чугаалаан. ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар медеглээн. Беш чылдың опвалдазарын күүседир төлээде, экигр шинтилелдің бүтүмле идеокейлиг күштерин улам сырый каттыштырары, ажыл-агыйны эң-ле чогумчалыг, эң-ле ажыктыг болгаш камнамалыг кылдыр чорударынче, бүтү болдулар аргаларны бүрүнү-биле ажыглазарынче оларны угландырары эргежок чугула.

Вьетнам улустуң тиилелгезинниң болгаш Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажыгга талазы-биле чөвүлел хуралдың хоозугаанынын чугула ужур-дузазы Я. Кадар онаалап айытkан.

Аны-дүңма партияларның съездерин, ылаңгыя СЭКП-ниң XXV съездизин пролетаржы интернационализмин быжыглазарының херээнге чугула рольду ойнаар, делегейниң бүтү коммунистиг шимчээшкинниерге улуг салгарны чедирер. Пролетаржы интернационализминиң принциптерин тускайлаң политикачы чорудуп турар аны-дүңма партияларның аразында самал-оваа созчугазын негеп турар. Ынчангаш бистер Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязын ыыылдырының талалакчызы болуп турар бис.

Совет Эвилели-биле, Варлава керээлиниң организациязы-биле, социалистиг өскедаа чурттар-биле, хөгжүп үелеп турар күрүелер-биле ыык кадыг ажылдажылганы ВУР моон соңгаар-даа хөгжүдер, быжыглаар апаар деп, Я. Кадар чугаалаан.

ФКП—НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИНДЕ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының XXII съездизи бодунуң ажылын Парижтиң чанында ажылчын хоорай Сент-Уэнде үргүлчүлеп турар.

ФКП-ниң Чинсине секретары Ж. Маршеның съездиге кылган илеткелиң, «Коммунистер Франциянга чүүү күзел турарыл» деп ФКП ТК-ның документизиниң төлевилелин шуулганының киржикчилери чугаалажып корүп турар.

Чурттуң амыдыралының бүтү талааларын хаара тутkан ханы кризисиниң тодаргай илереөшкиниерин делегаттар боттарының санаалдарында айтып, Франциз улуска социализмче оруктуу ажылдар ужурлуг демократтыг чаартылгаларны чорударын негеп турар.

Вальде-Марн департаментиниң партия федерациязының делегады П. Левек бодунуң саналын ажылчы чонларның амыдырал деңнелиниң кудулаанының айымыртларында тураскаткан. Ажыл чоктаныр чоруктуң ааулдезиниң үлептурлуг Эльзаста тудугларга оваа-онгактыг таварылгаларның санының көвүдеп турарының дүгээйын Аллиэ Рейн департаментиде ФКП федерациязының секретары Ж. Ютель чугаалаан. Будурулгениң капиталистиг концентрациязының чорудулгазында, даштыкы капиталдың колдуунда-ла америк болгаш барыын-гериал капиталдың Эльзастың экономиказынче халлап кирип турарынче оң оңза кичээнгейин салган.

Съезд резакциа, мандат комиссияларын, партияның удуртур органнарынче кандидатуралар деңнидер тускай комиссиячы, а ол ышкаш партияның хүрээлеңнерин калбартырының болгаш партия эге организациаларының санын доктаадып тургузарының дугайында айтырыгның талазы-биле ФКП-ниң XXII съездизиниң кыйгырын белеткээр комиссиязы сонгаан.

А. БАРАНОВ,
О. ШИРОКОВ.

МАОИЗМНИ БУРУУДАДЫП ТУРАР

Маонуң Кыдатка нүш-биле тургускан каржы эрге-чагыргазы улуска үндезинниден удур бооп турар. Амгы үениң Кыдадынын дугайын көргүзүп турар «Коргуушкуннуң ханазының артында» деп документалдыг фильмниң бодуушкуннары ону көргүзүп турар. Маожулар хөй чылдарның дургузунда ол чуртка «Коргуушкуннуң көзүлбес ханазын» тургузуп, ону бажың бүрүзүнге, өг-бүле бүрүзүнге шептередирип, бүтү кыдат улустуң утаан-бодалынга, чүрээнге болгаш мага-бодунга сиңиктиктерин орадаажып келгеннер.

Маожуларның шаажылаашкынындан дүш бооп адырылган коммунист болгаш хүнбэйбиишер-даа, ажылчын болгаш Кыдаттан дезип келген сураглыг удуртукчу-даа, актриса болгаш шаандакы солдат-даа, совет эрге-чагыргаларга ажыы-биле дүжүп берген диверсант-даа, капиталист кижида көрүкчүлериниң муруу-биле эртер. Оларның кижи бүрүзү боттарының төөгүзүн чугаалаан, бөгүнгү Кыдаттың амыдыралының янзы-бүрү хевирлерин көргүзер. Үргүлчү-ле көргүдүп-сүртедириниң, даартагы хүнге илереп чок чорук-тум, терроризм ачызы-биле маожулар боттарынга удур бүгү кижилерин шаажылаар аргалыг бооп турар. «Совет талдан айылдың» дугайында, «соңгу чүктен агрессия» дугайында хөөзүп, хөп-мегелиг, үргүлчүнүү чүлчүруушкуну маожу удуртукчуларының политиказының үржүүдүн кыдат улустуң таварыжып турары хүн бүрүнүң бергелериниден болгаш кызамдалдарындан оларны ойлуп, алаактырар сорулгалыг бооп турар.

Бөгүн ол чурт экономика болгаш политика-даа талазы-биле орук чок муңгантайлчак байдалда турун турар. Өндүр улуг хайыраатының эмгенден дыңналыр: «Бистер чер бөмбүрээн эжелеп, чагырар ужурлуг бис», «дайынга белетженип. өңгуларны назар», «делегейниң үшкү дайыны чайлаш чок болур» дээн тенек аарыг алгы-кымкызы кыдат улуска дыка бужурганчыг бооп турар. Ону чедип алыр төлээде, Кыдат «чаңгыс ай шериг лагери болган» турар ужурлуг. Ол дээш маожулар чурту «сүртээшкининиң империязынче» хуулдуруп турарлар. Ону чедип алыр дээш олар бөдүүн ажылчы чонларга үнелиг — революция, партия, социализм дээн сестерни ыыт чокка ажыглап алгаш, миллион-миллион кижилерни төөредип, хоп-меге түүлдерни иештередип турар.

Маожу удуртукчулар Кыдатты аны-дүңма социалистиг чурттарның өг-бүлезинден чарып алгаш, империализмге удур демиселдин орнунга Совет Эвилелинге, марксизм-ленинчи партияларга, социализм тургузуп турар күрүелерге удур калчаа ыарыг хоп-мегени тарадып турарлар. Кыдатка антисоветизмни быжыглаар дээш маожулар канчаар-даа шыртайын, орадаажыр болза кыдат улустуң Совет Эвилелин ак сеткиздиг көрүп турарын оларның мээ-медерелиниден канаан-даа үнезинни-биле унта соп шыдавастар.

Февральдың 3-те Төп телевиденне дамчыштыр көргүскен ол фильм маонызме документилерге үндезилеен бүрүүдадыышкын бооп турар. Авторларның амгы-аңгы үелерде Кыдаттың бодунга-даа, оон даштынга-даа тыртыргылаан киноматериалдары фильмге киргем. Ол ышкаш архивтин кино-фото документилерни болгаш тускай кыдат хроника-көргүзүттүлерни-даа база ажыглаан. (СЭТА).

АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Номер ортулуктарда — Индий океазының Мозамбик олуунде муңгундагы француз колонияда байдалдың дугайында айтырыгны чугаалажып көөру-биле ККО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлели хуралында чыыылган.

«Архипелагиз тайбыңны камгалаар сорулга-биле Айыыл чок чорук чөвүлелин дерээн чыыылдырарын болгаш чурттуң четче-бүрүн турар чорууң магадыылаары-биле эргелиг чугула бүгү хемчегларни алырын» номер күрүенниң чазаанның Айыыл чок чорук чөвүлелиниң даргазынга чоруткан биинде дилеп турар. Номер күрүенниң тудуш лезаз болуп турар Майотт ортулуунга бо чылдың февраль 8-те Франциянның референдум чорудар деп турааы-биле халбаштыр ол дилегни ыыган.

Ол аныын күрүенниң хамаарышпас чорууп, чаңгыс эвин болгаш девискээринниң четче-бүрүн турарын хандырарынга утаалган резолюция төлевилелин Айыыл чок чорук чөвүлелиниң дөртээнчи эвес болук кижигүннери ыыпкан.

АКШ-ТЫҢ КҮРҮНЕ СЕКРЕТАРЫНЫҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер Сан-Франциского даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле чүве чугаалаан. Ийи шүүлтүм ол чугаадан тодаргай ылгеп турар. Бир талазында, ол дээрге дүшкүүлүг чорукту чавырылдырарының, совет-америк дугуржуушкуннарны болгаш дугуржулгаларны боттандырарының, чепсекти дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээрининг эргежок чугулазын херек кырында хүлээп бируп турарыл-дыр.

АКШ-тың даштыкы политиказында совет-америк харылзаалар төп черниң алеп турар болгаш Каттыышкан Шуттар чавырылышкынының политиказын чорудар болоп турар деп, Г. Киссинджер демдеглээн. Чавырлышкынының политиказының эргежок чугулазын херек кырында боттуг факторлар негеп турар, оларның биреэзи болза Совет Эвилели шеригстратегия талазы-биле Каттыышкан Шуттар-биле деп болуп турары-дыр деп, ол демдеглээн. Ыыдыг болганда бистер «аварыымчалыг чорукче, кожахелбээ догуннаашкынче база адаптыы түүнелиниде кады ажылдажылгаже» чүткүүр ужурлуг бис деп, Г. Киссинджер чугаалаан.

Оон-биле холбаштыр Г. Киссинджер стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажышкынынарның онза чугула ужур-дузалыын демдеглээн. Бир эвес кандыг-даа кызыгаарлаашкынынарны ажыдаан кылбас чүве болза, стратегтиг чепсектер талазы-биле бот-бодуун ажарынче чүткүүшкүн келир үеде делегей харылзааларынга болгаан кижи торелгетеңге шыгыы уржуктарлыг боол болур деп, ол чугаалаан. Шаап хаалдар стратегтиг чепсектерин ыыгыгаралаар дугайында үр хуусаалыг дугуржулганы чарар дугайында 1975 чылдың ноябрьда Владивостокка чедип алдынган дугуржуушкуннуң чугула ужур-дузалының ол демдеглээн. Бир эвес Владивосток дугуржуушкуун он чыл хуусаалыг дугуржулга кылдыр боттандырыр шыдаптар болдуруусса, ол дээрге эргинниң ажыр бажаны ол болгаш боттолуп ажарынче кыыгтаар чок чүткүүшкүнүн бербе, сингалза-даа хөй ынаашыны бөрип турар, күштериниң элээн куду деңнелинге үр хуусаалыг стратегтиг деп болур чорукту докладның тургузарын эгелээринче шилчээнивис ол болур» деп, ол онзалап демдеглээн.

Күрүне секретары чавырлышкынының политиказының америк шүүлтүчүлекчилериниге харылзаашпаан, ам стратегтиг чепсектерни кызыгаарлаар дугайында дугуржулганы чедип алырының оон өске шилилдеги чок-тур деп чугаалаан. Бир эвес ол чепсектерни кызыгаарларының чорудулгазы хажыттына бөөр болза, кандыг чаа азы немелде стратегтиг программалыг чорударывысты, оларның бооп болур өртөөүнээн кандыг болуруун бодап көөр апаар-дыр бис деп, Г. Киссинджер уламчылаан. Ынчаарга алыс түүнелиниде кээп ол-даа, бо-даа тала стратегтиг артык күштүг чорукту азыбас. Дээрге дээрге-ле олар боттарының курлавырларын хей черге чарыгхаар, дора дээрге-ле олар ядролуг дайының айыылын ыдыктыг чорукту болдурбазының аргазын бедидерип. Ынчангаш стратегтиг чепсектерни кылыгаарлаар дугайында дугуржулганы чедип алыры чугула-дыр.

Күрүне секретарының чугаазында оон-биле кады өске шугум—Совет Эвилелиниң даштыкы политиказын шыы эвес кылдыр көргүзер дээш оралдажыышкын база бар болуп турар. Чүвениң керек кыырында боттуг байдалын болгаш Совет Эвилелиниң даштыкы политиказы—ол дээрге тайбың кажа-хелбээ догуннаашкынның, өске күрүнелериниң ниитиктиг хереглеринге хөлгаарлаазының принциптеринге үндезилээн тайбыңның политиказы дээрзиниң бүгүдеге биллингир фактының херекке албайн, Г. Киссинджер Совет Эвилелин «агрессия боладдарлыг» деп шүүдевиннаан, каяктыңга бир «совет экелешкинге» дугайын чулчураан. Г. Киссинджер Аголада америк холгаарлаашкынны ол африка чүрттә «совет интервенциязының уламынан» болган дээр яказыыт үндезин-барымдаа чок бадыткаашкыннар-биле агартырын оралдашкан. Ынчаарга АКШ ам Анголаның дүрүм ёзугаар чаңгыс удур ходелип турар Мурнуу Африка Республиканың расистеринге болган үймекчи болуглежиишкинниерге деткимчелеп көргүзүп турарыл ышкаш, португал колониязының күштериниг 60 чылдарның эгезинден бээр деткимчелеп көргүзүп келгени билдингир болгай.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, АКШ-тың күрүне секретары бодуунуң чугаалыының бо кезээнге фактыларны коллуктың эвес кылдыр көргүзерин оралдашкан-дыр.

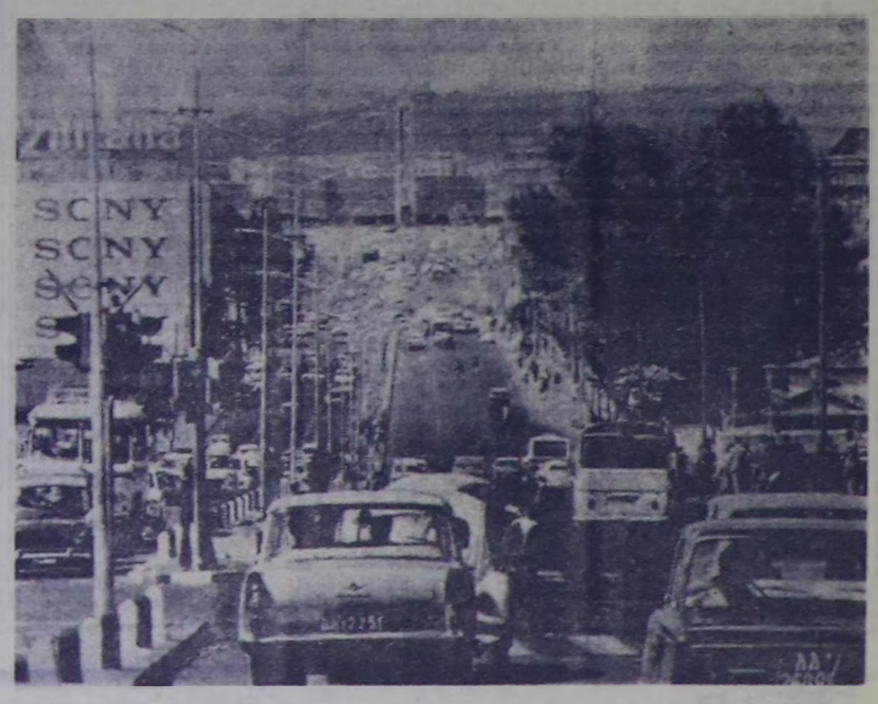

Аддис-Абеба — «Хүнге додуктаан арыннарның чурту» деп адап турар Эфиопиянның майысылалы.

ЧУРУКТА: майысылалдың төп иудуучузу.

НТБ—СЭТА-ның фотозу.

Эң эки көжер библиотека дээш

КӨРҮЛДЕ-КОНКУРСТУҢ ТҮҢНЕЛИ

Көдээ ынчылерниң библиотека хандырылгазы улам экижилер соруглага-биле эң эки көжер библиотека дээш көрүлде-конкурсту республиканга эрткен чылын чарлаан турган. 1974 чылга бодаарга көжер библиотекаларның болгаш ном бижидерниң саны оскен. Көжер библиотекаларны, ном бижидер пунктуларны колдуунда библиотека чок черлерге: сүт-бараан фермаларынга, хоо болгаш малчыннар турлагларынга илаңгыя сезонныг ажылдаар үезинде организастап турар.

Бай-Тайганың Шуй, Каа-Хемниң Көк-Хаак, Эрзиниң Бүлүң-Бажы, Бии-Хемниң Аржаан библиотеказы ишкаш эки ажылдыг өске-даа библиотекаларны эдап болтур. Бүдүрүлге-биле харылзааны быжыглап келбарткан түдүм ажыл-херектиң экижирин практика бадыткап турар.

Бүдүрүлге темазынга номнар пропагандазын чорударынга коммунистер, комсомолчулар, көдээниң специалистери болгаш өске-даг ажылдакчылар идепкейлиг киржип келгеннер. Каа-Хемнин Көк-Хаак көдээ библиотеказынга хамаарышкан көжер библиотекачының ажылынч комсомолчу Н. Петров эки чоруткан. Ол боду трактор-бригадазында заправщактеп турар. Ол чүгле номнар тарадыры-биле кызыгаарланмайн, беседилерни, допчулалдарны чорудуп келген.

Бай-Тайганың Шуй библиотеказында көжер библиотекага ветеринар машиназының чоланачызы Б. Серен элээн каш чылдар дургузунда ажылдап келген. Ол база-ла номнарны доктаамал солуп, беседаларны, допчулалдарны чорудуп турар. Көжер библиотекаларның идепкейлиг ажылдакчылары бистең хөй. Аингаты-дан эң Кинчей, «Көк-Тей» совхозтан Золотухин, «Хадын» колхозтан Аяпан дээш өскелер-даа оларга хамаарышкыр.

Кызыл хоорайда көжер библиотека болгаш ном бижидер 15 пунктулар бар. Горький болгаш Островский аттыг библиотекалар көрүлде-конкурска идепкейлиг киришкеннер. Горький аттыг библиотеканың ном бижидер пунктузу 299 номчукчуга 1683 номну берген. Туувйбу заводундка көжер библиотеканы ында местком даргазы А. П. Филиппова эргелекчилеэн, ында 75 ажылчыны доктаамал номчуп турар. Массалыг хемчеглерни түс-түс будүрүлгелерге чорудары тааримчыг боон турар. Моон түнелинде үстүнде библиотекалар боттарының мурнунда салдынган соруглаарын чедиишкинниг күүседип турарлар.

Номчукчуларга көжер библиотекалар дамчыштыр ном бээрин Кызыл хоорайда чүгүлә чүүл деп санап турар. Мында хамаарышкан түскай айтырыгны хоорайның культура ажылдамчыларының профсоюзтар комитединиң пленумунга чугаалашкан. Социалистиг чарыштың мурнакчы дүржүлгезиниң айтырыгларын таарымчалыг шиитпирлээриниве үлүг-күүзүл киирерин библиотекалар чүгүлә деп санап турар. «Шалыпчы ажыл-ишти — беш чылга», «Мурнакчы дүржүлгеге бүгү талалыг деткимче», «Күш-ажыл болгаш сагыш-түрүм», «Корум-чурум колдектиг-тер эгелээр» хүзел өске-даа темаларга номнар делгелгелерин организастаан. «Информашилдар хүнү», «Специалистиң хүнзери» дээш чижектиг техниктиг литература шилип алыр хүнзерни база чорумчуткан. «Эртем, будүрүлге, күш-ажыл» деп темага көрүлде-делгелгелерни чорудуп турар.

Көжер библиотекаларның көрүлде-конкурузунче Тандынг, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Тожу районнар киришкей салган. Көрүлденн канчнар эрттиреринг танылтырын пропагандалаан. Таңды районда 51 көжер библиотека ажылдап турар. Район библиотеказында «Көжер библиотеканың будүрүлгезинде тургускан. Ынангыя Элегестиң көдээ библиотеказының будүрүлгезинде харылзаалы бижиг. Библиотека бүгү ажылын совхозтуг мурнунда салдынган соруглаарны шиитпирлээрнинче утлаидырып турар.

Улуг-Хем районда 59 көжер библиотека бар. Торгалыг, Хайыракан, Ак-Туруг суурларда библиотекаларның ажылы эки. Көдээ ажыл-агый бөлүглерни пропагандалаарынче, делгелгелер организастап тапыштырарынче сагыш салдынган.

Районда эң эки библиотека Ак-Таңдың болган. Ук библиотека малчыннарның 20 хире турлагларынга номнарны тарадып чедирип турар.

Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Тес-Хем, Кызыл районнарның оргкомитеттери, райкүүс-комнарның культура төлдистери, ол ышкаш комсомол, профсоюзтар органнары көрүлде-конкурсту багай организаставаннар. Ук районнарның библиотека ажылдакчылары хөй-ниитти организациялар-биле харылзаалы түргүзуп ышдаваанның демлеглээр аваар.

Эрткен чылдың түңелинде бүгүлээр көжер библиотекалар ортузунга көрүлде-конкурстуң бирги черин Бай-Тайганың Шуйда көдээ библиотекага (эргелекчизи Х. С. Донгак) тывыскан болгаш библиотека хе-рекселдериниң комплектизи-биле шаңнаан. Ийиги черни Каа-Хемниң Көк-Хаакта көдээ библиотекага (эргелекчизи А. Долганына) тывыскыышаан, библиотека херекселдериниң комплектизин бээр. Үшкү черни Кызылдың Горький аттыг библиотеказынга (эргелекчизи В. Ф. Дузова) 100 рубльдиг ном комплектизи-биле кады тывыскан.

Эң эки көжер библиотека ажылдакчыларынга дыштанылга бажыңнарынче хаалас путёвкаларын, акша шаңналдарын тывыскан.

С. ШИМИТ.

А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының эртем-методиктиг салбырының улуг библиотекары.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

7.40—XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

10.20—10.30 Чаңсар.

10.30—«Чурукчулар дугайында чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Е. Кибрик.

11.00—Медээлер.

11.10—Документалдыг фильм. Өңнүт.

11.30—«Ада-иелер, сиңерге!»

12.00—«Эртемги почта». Музыкалыг программа. Өңнүт.

12.30—«АБВГД-лээр». Өңнүт.

13.00—«Кадыкшылга». Эртем-пеередателиг программа. Өңнүт.

13.45—«Дириг амытанныр оранында». Өңнүт.

14.45—14.55—Чаңсаа.

14.55—«Өрүмзөр шиитиг мастер». Документалдыг телефильминиң баштайгы көргүзүү «Беш чылдың маазырлары» деп сериядан. Өңнүт.

15.20—XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

17.00—«Ye». Информастыг программа.

18.00—«Музыка амыдыралының чаа чүүлдери. Ленинградтан дамчыдылга. Өңнүт.

18.20—XII Кышкы олимпий оюннарында дамчыдылганың уламчызы. Өңнүт.

18.55—«Бойдус болган кижи». Өңнүт.

19.25—XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

20.00—Медээлер.

20.15—«Салым-чолдуң шоодуу, азы шын бус-биле». Документалдыг телефильм. 1-ги серия.

21.55—22.05—Чаңсар.

22.05—«Чурукчулар дугайында чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Е. Кибрик.

22.35—Ф. Шопен. Виолончелиге болган фортепианога соната (соль минор).

23.00—«Ye». Информастыг программа.

23.30—«Бедик». Уран-чечен фильм.

01.05—02.00 — XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

ГААР

Бөгүн республикага бүргей, аазыр, чагбас. Янзы-бүрү утланымышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, оске арткыларынга 21—26 градус соок болгур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланымышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 21—23 градус чедир соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «От бүргэн далай» (2 сериялыг) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Москва—Кассиопея» 9.20, 11.00, 14.40, 16.20 «Дедир эгиттинмес» 12.40, 18.00 «Даурия» (2 сериялыг) 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшыл дээш кеминг херек түлүгдин» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эргим оол» 15.00, «Оңза болуушкун» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

«Тыва транспорт эргелелиниң» Кызылда тудуг-монтаж участогу Ак-Довурак участогунга ажылдаары-биле улуг прорабты чалап тур. Айда шилиңы 252 рубль. Ийи ай дургузунда квартира-биле хамнырар. **Айтырар адреси: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 30, кадр килиэзи.**

Виктор Шолбан-оолович Монгуштуң Чөөн-Хемчик районнуң Бора-Тайга ортумак школазын 1971—1972 өөредилге чылында доозган А.428815 дугаарлыг аттестады читкен. Ол документиниң күш чок деп санаар.

Кызыл автоинспекциязының Виктор Енданович Белүзэге тывысканы чоланачылаар эргелиг № 467586 шынзылгазы читкен. Ону күш чок деп саанаар.

САЛГАЛДАРГА ДАМЧЫДАР

Бо чылдың январь эгезинде «Шынга» пардаттынган бир материалга хамаарыштыр санал-оналым кадар бодалдыг мен. «Шекпээр» совхозтуң хоочун хөгжүмчүзү эш К. Ооржактың тыва хөгжүм херекселдерин сайырадыр, ында аныяк-өскенниң өөредир саналын кончуг-ла чүүлдүгэүнүп тур мен. Ону мен хуумда чөптүг деп деткимирдир мен.

1969 чылда чүве. Чадаавала тоолчулар слёдунга чораан мен. Ынчан тыва хөгжүм херекселдерин музыка школазынга өөредип көрзе чүл деп айтырыгны бир эртемденден салган мен. Ол айтырыг амдыызында көрдүмейн турар деп харыы алган мен. Хөгжүм херекселдери (фабрикага кылган) бистең чок боон турарын билдингир-ле болгай. Оон мындай аңаа ойнап билир кижилер ону кылып билбес, Кылып билир мастерлер ойнап билбес. Мен бодап көөрүмге, ону шиитпирлеп ап болур арга черле бар боор. Амгы шаг дээрге магалыг уе ышкажыл. Күзээнин чедип алыр, сураанын тып алыр. Удуртуп баштаар органнар холга ап, шиитпирлеттер болза черле ужур бар-дыр.

Бызаанчы, игнигге тыва улус шаг шаандан ойнап чораан. Бызаанчы дөрт хылдыг, өткүт чиңге үзүүт херексел. Аңаа хереэжеп-даа кижи ойнап болур. Игил—нарын болгаш солуп эт. Ооң үш, аалгазын ыяш-бүрү хевирге ойнап болур. Чижээ: ирландырындан ингимде бүгә бустадыры, күш үзүү өттүндүрери, кара дуруна үзүү, урут өнейгээри дээш оон-даа өске.

Мен бодум игил ойнаарымга хандыкшылдыг мен. Игилге ойнаарымга 12 хардыымдала өөренген мен. Мээң ада-өгбем үш ада ажылдыр игил, бызаанчыга ойнап келген. Мен үш дүтаар ада мен. Бистиң от-бүлевисте 6-дан 16 хар чедир дөрт оол бар. Оларны игил үделгези-биле сыгыртырымга чаңчыктырып турар мен. Чүгле мээң оолларым эвес, харын бистиң совхозтуң чүгле Торгалыг салбырында хөй аныяктар өөренип турар. Чер-черде ойнап билир кижи бүрүзү бодунуң салгадын арттырып каап турар болза херек чогуур-дур ийин.

Мен бодум 1956 чылдан бээр-ле бот-тывынгыр уран чүүлге сонуургалдыг, ында кирижип, районумдан өскээр-даа ойнап чоруп турдум. Назы-хар дөгүзе-даа, бо шагда таланг кырывас магалыг-дыр.

Тыва хөгжүм херекселдеринге аныяк-өскенни өөредири черле чугула. Бо айтырыгны болур-чогуурув-биле өөренип көрзе эки.

А. ЧҮЛДҮМ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

ХАЙЫРААН ЭТ

Тоора-Хем — чаагай үнүш-бойдуска бүргеткен чараш суур-ла болгай. Ынчалза-даа «бойдустан хайырлал манаваан», чурттакчылар төрээн суурун улам-на чаартып, чаагайжыдарын күзээр. А ол күзеделерин, илаңгыя көдээ Советтен (даргазы П. Куликов) деткивейн базары мырыңай алдептиг.

Чангыс чер чурттуувус, Совет Эвилелинин Маадыры Михаил Бухтуев аттыг кудумчу бар. Ол кудумчулап эртерге, каракка чаржынчыг «чуруккала хөй: ында-мында оваа бок, кажаа-херим куурарып, оюжуп-мыйыжып чыткыдап алган, элеп-үрелип калгылаан. Ону көрүштүг чараш кылдыр сеңтеп чаартыр дугайында көдээ Совет кажан-бир шагда сагыш салганы-ла ол боор, ында чөвүрээлиг кылып-кылын маңаларны кудумчу дургаар чыып оваалап каан. Олар аң «эстип» чидип, ирип, хажып үрелип чытпышаан. Харын-даа чыгаан ол оваа маңаларны ам боттары-ла чараш эвес, ирик, ос-хорум бок апар чыдар. Бир эвес көдээ Совет чоннуң күжүн-даа олче организастаар чүве болза, хөй эвес уе иштинде кыла шаап каар чүве-дир ийин. Эш Н. Куликов ам кулаан кыскап олурупкан. Хайыраан маңзалар баштайгы чаа, чараш хевир-дүрүзүн оскүнүп чытпышаан.

Мерген Мергенович, Куликовка дузалан кадып көрем.

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Тожу район.

ХИЛИС БАРБАС БЕ?

Бир-ле чүвеге хомудаан сеткилимни силерге чугаалакгадым, Мерген Мергенович! Барып-барып, эртем, техниканың бо хире депшилгелиг өйүнде билиг чок кижиге карангы дүмбей-биле домей-ле. Ынчангаш кижи бүрүзү хөй-ну-ле билип алырын күзээр. Элеп үүре, ынныг хурбуже, бистиң Ак-Туруг суурда эртем-билигниң бедиңче эвес, аткаар чүткүүр ийи-чангыс аныяк-өскен бар-дыр. Шак ындыг хилиң артып бар чыдар чалыы-пазыяны көргеш, кижи чайгаар-ла хомудаар-дыр.

Ону чижек-биле көргүзүп карейн. Ажыл-херек ужурунда Чинге-Ховуда малчын Ийнактың залынче халдып олур мен. Одекче кирип орумда, кажаа эжиниве хураганнар аразынга бичип ооп көстүп турган чүве. Ол ооп мээң бараанымны көрүп каапп, чаш уругулаштыр ийи холдап бодурүп алган турган хураганын сала тыотып каап, азырдеп дескен койгунчуташ ышкаш, бүрү-ле тиилиг. «Кижиден ноп дезер ооп боор, чевлик ан-мен ышкаш» деп боданып дужүп чыдыр мен. Мааннаан үүнче кыташ-таап, көөрүмге, узун улуг кажаанын дээ-ле бир азымында мени бакылап тур. Мени көрүп каапп, база-ла ажыт кире берди...

Ол кымыл дээрзин соолунде билдим. Ак-Туругда кадыкшылга школазының 4-кү класынга өөренип турганы, ону ара каггап Юра дээр ооп болду. Ол дээрге мээң барганым хойнуунуң оглу-дур. Ук ада-ие оглунуң келир үезин эвес, а чүгле хүнүң бодаан; ооң чүгле хүнде ажык-дузалын бодап турар. Хой бажы дозуп, чаш хураганнар ажаажын чоруп турда, оолга школа деп чүве уттундурган. «Ону-моону мынчал, оглумга деп айтышкын берип каап, ада-ие боттары чылын чок, сарыг шайын таваар аартап олурар. «Оглупар чүге өөретпес силер?» деп айтырыгга, олар аастап чүве дег:

— Ынаыос төлдү канчаар бис! — деп харыылаарлар.

Бистиң суурда Игорь деп база бир бичиг ооп бар. Ол чүгле бирги класс дооскан. Ында-мында ырак-чоок дергүл-төрелиниң ара-ында «ханчорук» кылыр деэш школазын база уткан.

Бичии кижиниң келир үезин, салым-хуузун бодавас, чүгле хүнде ажыын көрүкээр ада-ие, дергүл-төрел бисте амдаа бар.

Ол бичии оолдуң школаже-баар оруун база-ла төрелдери, ада-иези будалдырган. Игорьнуң школадан оспаксыраан төөгүзүү мынчаар эгелээн. Ак-Туругнуң ортумак школазынга өөренип турда, ону бир төрели «Кызылда ачанга барааллы» деэш эдергип аппарган. Оолду адазы Седип-оол болгаш соңгу иези «соок» уткуп алган. Бичии оол ооң чаржыңгаш Ак-Туругда төрөдерининг дедир деп келген. Игорь ам школаже ис баспастаан...

Мерген Мергенович! Бо ийи бичии хамаатыларның салым-хуузун шиитпирлежириңге дузалан чедирип көрүнер.

К. КОМБУ,
Улуг-Хем аймак.

Кышкы олимпиада

БАШТАЙГЫ ЧЕМПИОН — СОВЕТ СПОРТЧУ

ИНСБРУК. (СЭТА). Москва чурттуг, 28 хардыг хаакчы Сергей Савельев XII Ак олимпиаданың совет командазының баштайгы салдын шаңналыг» алган. Сергей 30 километрге хаактыг чарышка тиилээн, ону 1 шак 30 минута 29,38 секундада эрткен. Хүлер шаңналды Рудный хоорайдан (Казахстан) барган Иван Гаранин тиилеп алган (бистиң хаакчыларывыска олимпийжи оюнларга ыяыг «ийи дакпыр» чедиишкин бир-ле дугаарында чедип алдынган). Ооң түңелги —1 шак 31 минута 09,29 секунда болган.

Бо чарышка ийиги черни алган Уильям Коч (АКШ)—Гилфорд хоорайның 20 хардыг чурттакчызы. Ол Олимпийжи маргылдаалар-ның хаак чарыжынга шаңнал алган төөгүде бир-ле дугаар америк спортсмен боон турар.

ТИИЛЭЭР УЕ КЕЛГЕН

76-кы Олимпиадазының баштайгы чемпиону, москвачы армейжи Сергей Савельев порук болгаш хөй чугаа чок кижи. Келир үенин олимпийжизиниң төрүттүнгеш, оскенин кадыг-дошкун Ырахкы Чөөн чүктө ыяыг шынарлаары бединбиле үнелээр. Амур область-та Ново-Бурейский дээр суурга ортумак школага-ла Сергей спортка хайдыгып — баштай шын атлетикага киржип турган. Ында хаактары ыяыг-ла белек эвес турган — хыжын соок 40—50 градус чеде бергилээр.

Савельев шериг элбанын Сахалинде дыштаар шеринге эгелээн. Ол анаа үргулчу-ле хаактыг чоруур үжүрга таварыжып турган. Аныяк ооң орта ак хар шыпкан бүүрелчиннерге хаактыг машиналарына дыка ынак апарган. Ооң соонда Сергей спорт мастери, удаазында Ырахкы Чөөн чүктүң чемпиону апарган.

Лейк-Плэсидке (АКШ) болган Бүгү-делегей универсиадазынга Савельев аныяк ооллар чарыжынга тиилээш, делегей маргылдаазынга баштайгы чедиишкинин чедип алган. Мурманскиге чурттакка бирги дээш маргылдаалар болган 1973 чылда ол бир алдын болгаш үш хүлер медальларны чаалап ыптарга, хоочун хаакчылар ооң сестер ынаргаанар. 1974 чылдың делегей маргылдаазынга Савельев ыяыг-ла чедиивес чок болган — ол 50 километрге чарышкан, ой дугаарында келген.

Чоокта чаа Бакуриянниге шилгеге маргылдаалыларынга «марафончуу» чарышка кайтамчык тиилелгени чедип алган, ол Инсбрукка баргаш эң-не узуп дээш—30 болгаш 50 километрге чарышка дээдиг шаңналдар дээш оралдажырын чугаалаан. Ооң мына деп чугаалаанын бо удаада боттангаан-даа.

(СЭТА-ның тускай корр.).
ИНСБРУК.

ХЕРЭЭЖЕННЕРНИҢ 1500 МЕТРГЕ КОНЬКИЛИГ ЧАРЫЖЫ

ИНСБРУК. (СЭТА). Олимпийжи катокчуң доштуг оруунга программаның баштайгы хевири болур 1500 метрге конькилиг чарышка Ленинград чурттуг Галина Степанская ың-не хашпаган боон, ол дистанцияны 2 минута 16,58 секундада маннап эртеен.

* * *

Бирги черни алган Галина Степанскаяның «спортчу стажы»—10 чыл. 1500 метр—ооң эң ынак дистанциязы. 12 чыл уруктелинишкиң соонда Галина бистиң спортчуларывыска 1500 метрге дээдиг олимпийжи атты эгелээн берген. 2-ги черде үнген Шила Янг (АКШ) олимпиада мурнуу чарыында 500 метрге делегей рекордун тургускан. Ол 25 хардыг спортчу Детройт хоорайда чурттап турар. Үшкү черни алган Татьяна Аверина (ССРЭ) Горький хоорайга төрүттүүгеш, ында 26 чыл чурттап турар. Ол студент. Конькиниң спортунда 1963 чылдан бээр киржип турар, чурттуң шилгедеп командазынга 1969 чылда кирген.

ЭСТАФЕТАНЫ ГАЛИНА УЛАМЧЫЛААН

Мурнундагы кышкы олимпийжи пайызыларадан онзаландыр Инсбрукта оттуп чаңгыс эвес, а ийи пашта таллыышталаын турары хамыктың мурнунда бистиң спортсменнеривистиң салгакчы чорууп көргүскенн-биле домей боон турар. 1964 чылда «Айсштадионуң» доштуг оруунга Лидия Скобликова кымга-даа четтирбээн, а богун, 1976 чылда Ленинградчы Галина Степанская олимпийжи конькиниң программазының бирги «номерингге»—1500 метрге чарышка бирги черни чаалап алган.

Галя амгы үенин «схемчээлиң»-биле элырга, спорттуң бо хевиринге олалдап — оп алды харлыында киржип эгелээн. Ооң мурнунда ол фигурдуг чыгулаашкынга киржирин шилеп көргеш, Ынчалза-даа ол улавазында бодунуң мергежилии — дүрген чүгүрери болуруун билип каапп.

Галина ам 27 харлыг. Олимпийжи маргылдаага киржирингге ол ханнаш эвес чазы-дыр. Ынчалза-даа олимпийжи «салдың» Галинага «хемертең» таварышпаан. Ол тренерлериниң чугаалап турары-биле алырга, кызымакшай болган «тура дүшпес» аныяк кыс» тиилелгеге хөй чылдар болгаш четкен. Ол чедимче чок таварылгаларга, кемдеп-бертинниишкинге, ужуушкуннарга-даа таваржып көрээн.

Галя — чурттуг чемпионадының чангыс эвес удаа шаңналдарын ап келген. 1973 чылда Норвегияның Стремсунд хоорайынга делегей маргылдаазынга киришкеш, ол-ла 1500 метрге чемпион атты чедип алган.

Степанская—3.000 метрге чурттуг рекордсмени. Ооң ында корғускеш 4 минута 40,8 секундазы — делегей көргүүүндеги бедик боон турар. Бистиң эң шыырак конькичилеривистиң командазынга Галина 1972 чылдан бээр кирип турар.

(СЭТА-ның корр.).
ИНСБРУК.

ДАГ ХААКЧЫЛАРЫ

Мурнуу-Сахалинск. Сахалинде улуг кижилер-биле кады урутлар база-ла слаломистер секциязында өөренип турар.

ЧУРУКТА: хоорайның кыдыкаан эгелээн аскыыт орук спортсменнерни тренировкаларынга болгаш сладом оруктарынга чедирип турар.

О. Галушконың фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Кызылдың автоорук техникуму хуңдуску салбырга дөрт ай хуусаалыг белеткел курсузунга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур.

Курска ортумак школаның 8 класын дооскан азы өөренип турар оолдар, кыстарны хүлээп алыр. Олар 8 классты дооскаш, техникумнуң хуңдуску салбырынга кирип ап болур.

Ук өөредилге чери орук болгаш хамаатты тудугларының техник-тудугжуларын, техник-механиктерни, техник-топографтарны белеткээр. Олар гараазында мергежилерни чедип алыр:

«Автомобиль оруктарын тудуры болгаш ажыглаары»

«Орук машиналары болгаш дериг-херекселдери»

«Улаптыр болгаш хамаатты тудуг»

«Топография»

Бежээки курстарының (өртектиг) кичээли неделяда ийи катап болур.

Билдиримшкиниерни 15 шактан 18 шакка чедир (воскресеньеден аңгыда) хүнүңүн хүлээп алыр.

Кичээлдер 1976 чылдың февраль 10-дан эгелээр.

Техникумунуң адреси: Кызыл хоорай, Промышленная кудумчузу, 71. № 6, 10, 12, 15 автобустар-биле «Техникум» деп автобус домтаар черге чедер. Айтырарда № 48-38 телефонче долгаар.

Февральдың 7, 8 хүннеринде республиканың хөгжүм-шии театрынга Н. Кузнецовтуң

„ИЙИ ӨҢ“

деп шиинээ болур.

Шии кежээ 19 шакта эгелээр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизинин 31-73, харылсалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амылыралга килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдээ ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информашна база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солуп келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 71.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00058.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 32 (10017) | 1976 чылдың февраль 8, воскресенье | 1925 чылда үнезилеттингеден | Өртээ 2 коп.

2-ги әәлчег ажыглалда

СКД МАРКА-БИЛЕ

ТУЛА ОБЛАСТЬ. Ефремовтуң синтетиктиг каучук заводунда СКД марканың каучугун бүдүрер ийиги эзлчегни ажыглавада киирген. Бодунуң шынарының талазы-биле натуралдыг каучуктан дудах чөк чза продуктуга күрүменнің Шынар дещдзэм тывыскан. Бүдүрүлгенің ийиги эзлчзэнің төлевиялел күчүзүн шиңгээдип алырга, анда СКД марканың каучугун үндүрери ийи катап көвүдээр.

ЧУРУНТА: СКД марканың каучугун бүдүрер ийиги эзлчегниң чедир өртедир суугузу.

П. МАСЛОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

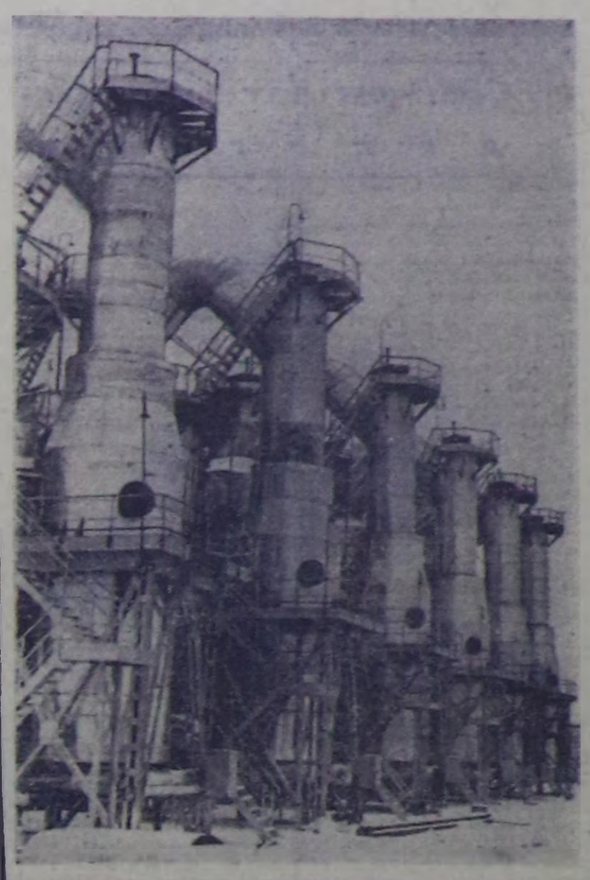

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УГКУШТУР!

КОЛХОЗТАР ХУРАЛДАРЫ

Колхозчу тараачыннарның шудургу күш-ажылының, ажылчын ангының, бүгү совет улустуң күжениишкиннериниң ачызында колхозтар көдээ ажыл-агыйның механизастаттынган, экономика талазы-биле бижыккан, бедик бүдүрүкчүлүг ажылагыйлары апарган. Чонну аъш-чем-биле, үлетпүрүң чиг-эт-биле хандырарынга улуг рольдуг апарган. Колхозчуларның амыдыралының болгаш культуразының деннели бедээн, хоорай биле көдээниң аразында ылгалдар хүн келген тудум-на кызырлып турар. Көдээни социалистиг ёзу-биле чаартыры дээш демиселдиң бүгү-ле үе-чадаларында Коммунистиг партия ленинчи кооператив планын удуртулга болдуруп келген.

Колхозтуң Чижек уставын ёзугаар коллективтиг ажыл-агыйның дээди удуртукчу органы болза, колхозчуларның ниити хуралы болур. Анаа колхоз баштаар черинің, ревизия комиссиязының ажылын, колхозтуң бүдүрүлге, сан-хөө болгаш өске-даа ажыл-херээниң дугайын, келир үениң сорулгаларын чугаалажыр болгаш сонгулдаларны чорудар. Ол дээрге колхозчуларга эргелеп-башкарарының школазы-дыр. Ынчангаш оон кижизидикчи болгаш организакчы ролю улуг.

Колхозтарның отчёттуг болгаш отчёт-сонгулдалыг хуралдары бистин республикада бо хүннерде эгелеп турар. Ол болуушкунга белеткелдиң үезинде салбыр, ферма, бригада бүрүзүнге тоску беш чылдың болгаш доозукчу чылдың түннелдерин чугаалажып, 1976 чылдың социалистиг хүлээлгелерин алган. Бо ажылдарга «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилели-биле болгаш «Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле таныштырылга улуг ужур-дузалыг болган.

Колхозчулар боттарының хуралынга кол кичээнгейни мал кыштаглаашкынынче, мал чеминиң курлавырынче, малдың чаш төлүн менди алырынче, часкы хову ажылдарынга белеткелче — 1976 чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседиринче угландырар ужурлуг. Оон-биле чергелештир эртем-техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин шингээдири, акша-хөөренгини чөп ажыглаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаары, социалистиг чарыштың калбартыры чергелиг айтырыгларны чугаалажыры чугула.

Сан-хөө ажылында контрольдуң сулараанындан чамдык колхозтарда акша-хөрөнгиниң өскээр ажыглаар таварылгалар база бар. Ажыл-агыйларның экономиктиг байдалын экижидер төлээде бухгалтерия аппарадының ажылын шыңгыырадыр херек. Ревизия комиссияларының илеткелдеринге бо талазы-биле четпестер бүрүнү-биле айыттынган турар.

Колхозтар хуралдары эрткен чылын мурнуку чылдардан организастыг эрткеч, бүгү кежигүннерниң 67,3 хуузу олурушкан. Олардан 300 ажыг кижи азы хурал бүрүзүнге-ле ортумаа-биле 15 хире кижи санал берип турган. Колхоз баштаар черинин, тускай эртемниглерниң болгаш колхозтуң ажылында четпестер шыңгыы шүгүмчүлелге таварышкан. Амгы хуралдарга бүдүрүлгени башкарарының демократтыг чурумун сагыырынче, уставта көрдүнгенинден эвээш эвес кежигүннерниң олурушкан турарын чедип алырынче кичээнгейни улгаттырар херек. Чүге дээрге колхозтуң чедиишкинниниң үнер дөзү—кижилер-биле ажыл болгай.

Ажыл-херекти дески удуртпаанындан кожа колхозтарның безин түннелдери аңгы-аңгы болгулаар чорук ховар эвес. 1974 чылда «Мөген-Бүрен» колхозтуң чыылда фондузу ниити орулганың 26,8 хуузу, оон иштинде үлеттинмес фондуну долдурарынче шилчидилге 20,0 хуу болган турда, кожазында «Малчын» колхозтуң ол көргүзүглери дараалаштыр 16,6 хуу, 15,8 хуу болган. Мындыг байдалдар өскедаа ажыл-агыйларда бар. Ынчангаш бир рубльге онааштыр фонд эгилдези чамдык ажыл-агыйларда 80 көпеек чедип турда, өскелеринде оон чартыы хире болуп турар ужуру ол. Ындыг болганда ажыл-агыйжы эвес кижилерден шыңгыы негелденни колхоз хуралдарынга тургузар херек. Ук хуралдарга баштаар черинин болгаш ревизия комиссиязының кежигүннерниңге эң-не төлептиг кижилерни сонгуур апаар. Чер-черде партия организацнялары хуралдарны белеткелдиг эрттиреринче сагыш салыр, боттуг дузаны чедирер ужурлуг.

Улуг-Хемде «Улуг-Хая» совхозтуң мурнакчы сааначызы, ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады Зоик Кыргысовна Дугар тоску беш чылда сүт саар планын чедиишкинниг күүсетикен болгаш партияның XXV съездизинге алдар кылдыр ооңгу беш чылдың бирги чылының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле база бедик көргүзүглериниг ажыыдап эгелээн.

ЧУРУКТА: сааначы З. К. ДУГАР.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ИЛЬИНКАЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң малчыннары ооңгу беш чылдың бирги чылын херии базыннар-биле эгелээн. СЭБП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартыкпының түннелинде колхозтуң мал семиртикчилери январь айда күрүнеге 82 тонна эттии дужаагаш, квартал планының даалгазындан 2 тонна эттии ажыр сатканнар. Күрүнеге сатка малдарның күжү семне болгаш деңзизи база бедик болгэн.

Колхозтуң Анна Васильевна Дапзага удуртурган сүт-баразы фермазының ажылдакчылары бо чыдын январь айда база эрес ажылдаан. Колхоз бо чылдың бирги кварталында күрүнеге 130 тонна сүт садар планныг. Саанчыларның болгаш кадарчыларның кызымак күш-ажылының ачызында кварталда планныг даалганың чартыы—65 тонна сүт күрүнеге саттынган. Кыш берге турзажок, чыл эгезинден бээр торуттүнген быжаларны ферма бүрүнү-биле камгалап алган.

Ажыл-ишке кызымак бо коллектив партияның XXV съездизиниң ажыттынарынга чедир күрүнеге сүт садарының ийи ай чартыктың планын күүсеңир дээш улуг күзел-сорук-биле ажылдап турар.

С. ЧИГЖИТ.

Ростовчуларның ажыктыг дуржулгазы

Ростов областың «Зимовниковский» совхозу эътки мал ажылын организастарының эки үлегер-чижээн чурттун хой-хой ажыл-агыйларынга көргүзүп турар. Оон коллективи малдарның янзы-бүрү уксаларын өстүрер дээш хайнакташтырар талазы-биле чүс-чүс шенедге-шинчилеларни кылган. Инектиң эң дээре селекциялыг хайнаан аңаа өстүрген, ол хайнакты нептерер чорук ишек эъди будүреринің ажыктыын бедидер. Ховунуң шилги инээ, калмык болгаш сант-гертруд деп үш уксаның, а ол ышкаш ховунуң шилги инээ, шароле болган кижи дээр үш уксаның инектерин хайнакташтыраргa, эң эки түннелдерин берип турар. Совхозтуң фермаларында ол хайнактын аныяк малының хонукта ортумак немелде деңзизи килограмм ажыр турар. 20 ай назыдында дириг деңзизи 530 килограмм болур. Аңаа чорудуп турар шинчилеларни улуг эртем албан черлериниң шинчилеларни-биледенежип болур. Зимовниковский районга ол совхозтуң базазынга эътки инекти семиртти азыраар талазы-биле ажыл-агыйлар аразында улуг эртем-будүрүлге каттыжышкынының организастаар деп турар.

— Мал ажылының ол адырының айтырыын бисте комплекстиг шинтипрлеп турар— деп, совхозтуң директору Г. Щ. Безуглов чугаалаан.— Бис селекция ажылдары-биле чергелештир, фермаларны техниктиг чаарты дериирии чорудуп турар бис. Ажыл-агыйда механизастаттынган дөрт комплекстн, адаан каш чем цехтерни тудуп тургускан. Малдарга чемни чүге ыяк белеткээн берип турар бис. Совхозта төрүүр инектер 5 муң баш. Ол—селекцияның алдын фондузу. Мал чемни культураларны болгаш сигеннерни сугтаттыг черлерге тарыырының күселн-биле мал чемининң магадылаттынган базазыын тургускан.

«Зимовниковский» совхоз— Донда кара чаңгыс ыяыг ажыл-агый эвес. Министыг бода малдың эътки уксаларын хайнакташтырын өстүрерин ында өске-даа колхозтар болгаш совхозтар база чорудуп турар. Оларның дуржулгазын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы чүүдүр деп көрген болгаш ону калбаа-биле нептерерин сүмелээн.

«Донмясопром» деп ажыл-агыйлар аразының будүрүлге каттыжышкынының Ростов областа тургускан. Анаа «Братск» болгаш «Пролетарий» мал семирти азыраар ийи шөл, малды үлетпүр үндезинниге семирти азыраар талазы-биле районнарда күрүне каттыжышкынныры болгаш эътки мал өстүрүп турар 50 совхоз кирип турар. Ында ажылдап турар семиртилге шөлдериге чыл дургузунда кайызынын-даа диригг деңзизи 450 килограмм 50 муң ажыг бугажыктарны семирти азырап турар. Оон ангы база ийи ыяыг шөлдү ам тудуп турар. Оларны ажыглалга киирерге, бүгү семиртилге шөлдери чылда 130 муң баш бугажыктарны семиртн азырап болур аргалыг.

«Донмясопромнуң» ажыл-агыйлары бо беш чылдың тоннчүзүнде 170—180 муң тонна баразынын продукциязы чылда будүрерии төлевилээн, ол болза областка инек ъдын будүреринің ниити хемчээлининг 30 хире хуузу болуп турар.

(СЭТА-ның корр.).

МАЛ ХҮР

«Октябрь 30 чылы» колхоз — Чөөп-Хемчик райопда база бир улуг ажыл-агый. Колхозтуң экономиказының кол адыры — мал ажылы. Амгы үеде колхозта 15400 шээр, 1060 ажыг бодза мал кыштаглап турар. Ында мал ооддаашкыны массалыызыбиле эгелээн. Колхозтуң удуртукчуларының кол кичээнгейи малдың төлүн менди камгалап алыр, кыштаглаашкынны хурчаагай, организастыг эрттиреринче угланган. Сөөлгү ийи чылда болган кандзашкының уржуундан колхозтуң девискээрниге от-сиген хирелиг үнген. Мал чемн белеткээр план күүсеттинмээн.

Күстен бээр 3 чаа кыштагны тудуп, чамдык эрги кыштагларның септелгезин кылган.

Малчыннарда мал чемни бүрүнү-биле чедирген.

Малга чем хурлэвырларын көвүдедири-биле Өвүр районче бир звенону хыргыыш белеткээри-биле чоруткан. Оон 70 хураган хыргыышты сөөртүп экелгеш, малга илбырадып берип турар. Хыргыыш белеткээн, ону сөөртүрү ам-даа уламчылап турар. Малчыннарга сиген, саван, одаар түүлдер чедирер тускай техниканы быжыглаан. Малчыннарның эмидирал-чурттагазының экижидер талазы-биле чамдык хемчеглер база алдынган.

Кадарчыларда сакманшиктер дузалажып турар. Кадарчы Ондар Арна бир дугаар төрүүр хойлуг, ам оон хою төрүп эгелээн. Чаа төрүттүүген 120 хураган онча-менди алдыыган. Ажыл-ишчи малчын кыштаанын чоогунда оъдуп камнап, малды таарыштыр одарлаып турар. Кожазы хоочун малчын Түдүш Шожан 225 хураганны, Ондар Аяк-Хээ 150 хураганны, Ондар Амыраал-Чурттагазының экижидер талазы-биле чамдык хемчеглер база алдынган.

Машинам тыптыг-даа катап сентедге эртээн, озал-ондакзаа кылбадым — деп, дуржулгалыг чоланчы чугаалап орар. Ол беш чыл дургузуада 2150 муң тонна-километрни ажылдап кылгаш, 7 муң 700 тонна ажыг чүктү, азы планда көрдүнгенинден 2.200 тонна дөйүү сөөртken болгаш беш комплект резинаны, 19 муң литр бензинни камнап алган. Камнап алган бензинни-биле ол 31 катап Абакан четкеш кээп болур. Мурнакчы чоланчы эш Крыцов ам 1978 чылдың декабрьның үлүүнде ажылдап турар.

Оңгу беш чылдың бштайгы айы дооэулган. Будүрүлгенің ажыктыын бедидерииң болгаш шынарның бо беш чылын коллектив күш-ажылчы базымбиле эгелеп, январьда чүк сөөртүлгезинің планын 2 хонук эрте күүсеткен. Чарыштын тнилекчизи Н. Погаревтнң удуртканы бо колонна күш-ажылчы тнилелгезин СЭКПниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге турасказадып, съездиге рапортка ат салыр эрге дээш демиселдиң чарыжын үргүлчүлевишкээн.

Д. ЕНДАН.

Эгелээшкинни чүүлдүг деп көрген

МОСКВА. (СЭТА-ның корр.). Ийик даарааР «Парижская коммуна» фабрикаиың болгаш Ф. Э. Дзержинскнй аттыг «Трехгорная мануфактура» комбинаттың будүрүлгелерде депутаттар болуктериниң эгелекчи саналы Моссоветтиң күүсөмү чүүлдүг деп көрген. Депутаттар бо чылдың баштайгы ийи айынын хуула даалгазарын партия съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир, а чыл даалгазын — Улуг Октябрьның 59 чыл ооюга чедир күүседир деп шинтипраээннер. Чижээ, «Парижская коммуна» фабриканың белеткелчизи, найысыладдың Москворецк райсовединиң депутады З. П. Старостина планнаан ажыр 400 эжеш идиктн кылыр, барык бүгү продукцияны тергиин эки шынарлыг дужаар деп ыяыг хүлээлгелерин алган.

Найысыладдың фабрикаларында, заводтарында, каттыжышкынзарында болгаш фирмаларында 250 ажыг будүрүлгечи депутаттар болуктери ажыыдап турар. Оларда ажылчы чонпар депутаттарының район болгаш хоорай Советтеринин беш муң хире депутаттары ажылдап турар. Олар шүүтүүн СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседип турар.

Тракторлар септелгезин шапкынчыдар

Шынарның болгаш будүрүлгенің ажыктыының ооңгу беш чылының баштайгы чазы удаваас келир. Ынчангаш аңаа белеткел ажылдарын калбартып, республиканың ажыл-агыйлары техника септелгезин улам шапкынчыда берген. Оны даразында чижек-биле тодаргай балыткап болур. Бир эвес 1975 чылдың февраль 1-де республикага септеэр чогуур бүгү тракторларның 42 хуузун кылган турган болза, бо чылын 53,5 хуузун септеп апкан.

Бо чылын 1485 трактор («Скотопром» трести саналаска) септээр планныг тургаш, республиканың ажыл-агыйлары 794 тракторну септээн. Тандыр район септелгеге кирер ужурлуг 212 тракторунуң 149-зун септеп ап, планын 65,6 хуу күүсеткен. Ылаңгыя районда «Коммунизмниң херези» колхозтуң механизаторлары шапкынчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Ук ажыл-агыйның механизаторлары «Будүрүлгениң ажыктыының болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаадынга хей-аът кирип, күш-ажылчы тура-соруу көдүрүлүп, техника септелгезин шапкынчыткан. Колхозчу тараажыларның сөглээн созу ажыл-херектиң түннели-биле карышпайн, амыдырала боттанып турар. Ажыл-агый 27 тракторну бо чылын септээр планныг. Ам ында 24 трактор кылдынган. Ылаң 88,8 хуу күүсеттинген. Колхозтуң механизаторлары тракторлар болгаш кожуг машиналарын септеэр планын СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыктыының бетинде доозуп алырынга быжыг бүдүрелдиглер. Партийжи съездиге оларның күш-ажылчы төлептиг белээ мындыг.

Техника септелгеэн Чөөп-Хемчик, Эрзин, Кызыл, Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында бөгөй эвес чоруп турар. А Өвүр, Улуг-Хем, Тес-Хем, Каа-Хем, Тожу, Бии-Хем районнар тракторлар септелгезин оожум темп-биле кылып, хожудап турарлар. Мөңгүн-Тайга район 11 трактор септээр планының чаңгызын-даа кылып албаан. Үстүнде районнарда көдээ ажыл-агый эргелеттиринің болгаш ажыл-агыларның тускай эртемниглерни чугула. Ол талазыбиле боттуг удуртулганы черде партия организацнялары чедип ап, септекчилер ортузуига социалистиг чарышты дээштиг организастаарын хандырар херек.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында доктаал Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң механизаторларының хей-аъдын көдүрген. Олар совхозка эрттиргеи шалыпчы неделяга идепкейлиг киришкеннер. Механизаторлар неделя дургузунда 5 тракторну, 150 плугрын, 5 сеялканы, 4 андазынны болгаш тракторларның 8 моторун септээн. Шак ындыг күш-ажылчы чарыштың ачызында совхозтуң механизаторлары септелгеги шалыпкын болгаш ынчарлыг чорудуп турар.

Тракторлар септелгези Кызыл районнуң «Шамбалыг», «Кок-Тей», «Суулак», Таңдыла «Революциянын чалбыжыы», Бай-Тайгада «Тээли», Чөөп-Хемчикте «Тыва» совхозтарда багай эвес. Ол совхозтар бо чылын септеэр чогуур тракторларының 70—84,2 хуузун кылып алганнар. Бо ажыл-агыйларның тускай эртемниглери часкы хову ажылдарынга белеткелди чугула кылдыр көрүп, механизаторларның күш-ажылын ' эки организастаанын үстүнде чижек көргүзүп турар.

Февраль 1-де медээ ёзугаар алырга, «Кызыл туң» совхозта 9, «Буруңгаар» совхозта 11, «Совет Тыва» совхозта 8, «Тоора-Хем» совхозта 3, «Торгалыг» совхозта 3, «Хемчик» совхозта 6 трактор септеттинген болуп турар. Бо ажыл-агыйлар септелгеге кирер ужурлуг тракторларның чартыын бээн кылып албаннар. Септелгениң темпизин куду, күш-ажылды организастааны четпес.

Ажылда бар четпестерни чайладып, социалистиг чарышты калбартып тургаш, септелгенің темпизин дургедилири — ол ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш удуртукчуларының хүлээлгези.

Черниң кежиин четтирер дизе

Тайга районнарның ажыл-агыйларында бөгөй эвес чоруп турар. А Өвүр, Улуг-Хем, Тес-Хем, Каа-Хем, Тожу, Бии-Хем районнар тракторлар септелгезин оожум темп-биле кылып, хожудап турарлар. Мөңгүн-Тайга район 11 трактор септээр планының чаңгызын-даа кылып албаан. Үстүнде районнарда көдээ ажыл-агый эргелеттиринің болгаш ажыл-агыларның тускай эртемниглери чугула. Ол талазыбиле боттуг удуртулганы черде партия организацнялары чедип ап, септекчилер ортузуига социалистиг чарышты дээштиг организастаарын хандырар херек.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында доктаал Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң механизаторларының хей-аъдын көдүрген. Олар совхозка эрттиргеи шалыпчы неделяга идепкейлиг киришкеннер. Механизаторлар неделя дургузунда 5 тракторну, 150 плугрын, 5 сеялканы, 4 андазынны болгаш тракторларның 8 моторун септээн. Шак ындыг күш-ажылчы чарыштың ачызында совхозтуң механизаторлары септелгеги шалыпкын болгаш ынчарлыг чорудуп турар.

Тракторлар септелгези Кызыл районнуң «Шамбалыг», «Кок-Тей», «Суулак», Таңдыла «Революциянын чалбыжыы», Бай-Тайгада «Тээли», Чөөп-Хемчикте «Тыва» совхозтарда багай эвес. Ол совхозтар бо чылын септеэр чогуур тракторларының 70—84,2 хуузун кылып алганнар. Бо ажыл-агыйларның тускай эртемниглери часкы хову ажылдарынга белеткелди чугула кылдыр көрүп, механизаторларның күш-ажылын ' эки организастаанын үстүнде чижек көргүзүп турар.

Февраль 1-де медээ ёзугаар алырга, «Кызыл туң» совхозта 9, «Буруңгаар» совхозта 11, «Совет Тыва» совхозта 8, «Тоора-Хем» совхозта 3, «Торгалыг» совхозта 3, «Хемчик» совхозта 6 трактор септеттинген болуп турар. Бо ажыл-агыйлар септелгеге кирер ужурлуг тракторларның чартыын бээн кылып албаннар. Септелгениң темпизин куду, күш-ажылды организастааны четпес.

Ажылда бар четпестерни чайладып, социалистиг чарышты калбартып тургаш, септелгенің темпизин дургедилири — ол ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш удуртукчуларының хүлээлгези.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады

КЕЗЭЭДЕ ЧОН-БИЛЕ

ЧАДААМА хоорайның алдыы дүжүүдә оон-биле чоржалашкан түве дет, чаа суур хараганнар арамының дазыражында чаттыда берген чыдар. Оон иштин талазын Чадаана хеминиң теректер, таллар, хадыннар үнген арыы хажыллаан, а кедээ талазын — бора шаттар хумагалаан шыкаш хүреелеп алган турар. Бо дээрге СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң төвү-дүр. Шында ады-сураа алгаан, ажылгын-биле маттаткан кижилерде хей. Оларның бирээзи-биле номчукчуну таныштырыы керек.

Совхозтуң конторазы. Дербелчин хевирлиг улуг баштың. Ажыл шагы төнген-даа болза, оон кижилер үнүп-кирип тур. Бир бүлүндә делгем ортаа. Даштындан коорге, кижи ортузу эртип чоруур назылыг хире, черинг чоргаан болгаш, дүрт сыны ам-даа хөңү хевээр, делгем эгнинеги маге-шыырааи хереченип турар, чазык арыштыйлыг. ар дерде стол артында олур. Мени көре тыртыл каам, өөренген черинг чанчылы-биле тура халып, залдавиилеп мендилешкеш, сандайже олурарын чалады. Совхозтуң директору — Тимофей Күзегеевич Пичен-оол ол. Оон ниик-хевиде орук дооруну амдаа идеп, ажаа могап-турупкан хире: ол хүн арыгда, дагза хамык малчыннарын эртип, барбаан-на черн чок. Инчалаажок мээң салган айтырыгларымга күзелдин-биле харыылап олур.

Тимофей Күзегеевичиии СЭКП-ниң XXV съездизиниг Тывадан баар делегаттарның бирээзиниг сонгаан, областтың партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Кууларның илетиелиг ажаа дыннап, чугаалашкаи.

«Шөпээр» совхозтуң директору Ш. Оордак, «Хемчик» совхозтуң хойжуу С. Саны-Маадыр, «Дон-Терезинө» совхозтуң партия организациязының секретары Ч. Сарыглар болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң кедээ ажыл-агый кидизиниң эргелекчизи М. Е. Абрамов пленумнуң ажылынга киргиип, чүве чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды пленум үлегер алган.

ПЛЕНУМ БОЛГАН

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң II пленуму болуп эртикеи. Партияның XVI область конференциязының түнелдерн болгаш районуң партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Кууларның илетиелиг ажаа дыннап, чугаалашкаи.

«Шөпээр» совхозтуң директору Ш. Оордак, «Хемчик» совхозтуң хойжуу С. Саны-Маадыр, «Дон-Терезинө» совхозтуң партия организациязының секретары Ч. Сарыглар болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң кедээ ажыл-агый кидизиниң эргелекчизи М. Е. Абрамов пленумнуң ажылынга киргиип, чүве чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды пленум үлегер алган.

„ШЫНГА" харыы

КЫШТАГЛААШКЫН ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Бо чылдың январь 6-да үнген солуна «Кол инчээнгейни — кыштаглаашкынче» деп өгленг «Шынның» рейд бригазазының чүүлү парлаттынган. Ук чүүлдү Чөөн-Хемчик районда мал кыштаглаашкынынга шынгыы четпестерни уламчылаан турарын рейд бригазазының кежигүннери илеретken.

Низа бижин турары болза, «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа, Ак-Тал-Аскы, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Баштың, Ленин аттыг колхозтуң Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермаларында кыштаглаашкын дүүреннчиг. Тегүнде айтыгланган черлерде инектернин ажаалдазы багай, кажаалар септеттинмээн, мал чеми чедир белетеп алдынмаан, совхозтарның болгаш колхозтарның мал эмчилери ай-айы-биле малчыннарга барбаан.

Чижээ: Хөндергей салбырының мал эмчизи хей кадарчыыл К. Мартылдайның малынга ноябрь айдың бээр кедээн.

Райкүүсконнуң кедээ ажыл-агый эргелеенинң начальниги эш Н. Ялаковтуң шүүлчүүленге хамаарыштыр редакцияга бижээни болза:

Рейдиг идерегтинген четпестер шын боолп бадыткаттынган. Ол четпестерни чайладыры-биле хемчегларни ап чоруткан. Сүт-бараан фермаларында байдал ам экижээн. Амгы үеде районнуң колхоз, совхозтарында мал чемгерер 8 цехтер иштей ажылдап эгелээн, кажааларны чылдыыр септеген, сүт саалдырының үүлдүн база эге тургузылган.

СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң 1975 чылда мал ажылының талазы-биле кылган ажыл түнелээн балансса комиссиязы бо талазы-биле ажылды четпес деп көргеи. Совхозтуң кол зоотехниги эш В. Монгуштуң мал кыштаглаашкынын кошкак удуртуп келгеии дээш январь айда шалыамының үштүн бирии тыртыкан. Ол-ла айда «Чыраа-Бажы» совхозка эртикен хымалдының түнелиниде совхозтуң мал ажылында хей четпестер илерээн. Инчангаш совхозтуң кол зоотехниги болгаш мал эмчизин хемчег алган.

Херээженнер чөвүлелинде

ДЕМНИГ КҮШ

Тес-Хемниң херээженнер чөвүлелдери түскей ажылдан кылган хемчегler дээрүзүп «Эң эки сааңчы», «Эң эки кыртыкчы» дээш, өскө-даа конкурстарны эрттирип, мааадырелер-биле ужуражымышкыннарны, херээженнерниң чайгы, кышкы спартакиадазын чер-чеделерге организастап эрттиргеннер. Районда шинчилээ-биле херээженнерниң 5 чөвүлели, 35 агитквартирада болгаш Самагалдай суурда 8 микрорайыннар бар. Бо дээрге херээженнер ортузунга политмассалыг ажыл чорударынга улуг күш бүүр турар.

«Чодураа» колхозтуң, Бертлаг суурнуң, Самагалдайның херээженнер чөвүлелдерн бүгү эвес ажылдап турар. «Чодураа» колхозтуң Хүрээл-Тей сүт-бараан фермазы коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик адыш төлептиг эдилеп турар. Сааңчы номунуң сайгарылгазында бедик көрүүзү партияның XXV съездизиниң үтүкшүүр бедиткен социалистиг хүлээлгелер алгаш, чарыштың эгелекчилерн болганнар.

Чооктаа чаа Самагалдай суурга микрорайоннар концертининң көрүүлели болуп эртикеи. Аңаа шупту 6 микрораёоя кирижикеп, концерттиң тематиказын — партияның XXV съездизиниге, делегейниң херээженнер чылынга турасказыткан. Концерттериниң утказыннары болгаш оюн-коргүүзү үлегер эки ыныларлыг болганнар жарт. кежигүннери демдеглээн.

Суурнуң херээженнер чөвүлели библиотека ажылдакчыларым-биле кады В. Закрутkинниң «Авырагдыг ие» деп номунуг номчулга конференциязын, «Кыстың чоргаараалы» деп тематиктиг кежээни, «Херээжен дугайында тоожу» деп кинонуң сайгарылгазын бедик дедиглерге эрттиргеннер.

СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар киллиги болгаи районуң херээженнер чөвүлелдериниң ажылынга удур демисел комиссиязы-биле кады ярагага хандыкпышыр, уругларынга кижизидилгелиг-чаагай салбас херээженнер-биле доктаамал ажылды чоруткаларның түнелиниде, ындыларның сыны эвээжеп, оларның хей нурузу ажыктыг күш-ажылче хаара түүтүнгеннер. «О-Шынаа», «Тес-Хем» совхозтарга, «Ак-Эрниг» колхозка корум-чурумнуң, политопределгенин, херээженнерниң ийитинин ажылынга идепкейлиг киржиринин, хей ооллаштыныының үезинде малчыннарга боттуг дузалыг чедирип, сакыышктерни организаставарының дугайында семинарларны эрттиргеннер.

Оон-биле кады чамдык ажылдар кылдыын турза-даа херээженнер чөвүлелдериниң ажылында четпестер база бар. Чоннуң чурттап турар черинде дыка калбарып келген, Тыску бөш чылда 2500 дербелчин метр ажыт шөлүт бажыңнарны болгаи культурамыдыралдың база ажыл-агыйның өске-даа хей объектилерин ажыглалда киирген. Электрижидилге калбак мөнгүн. Бедик вольтулуг электри энергизазың үүлге суурларда эвес, харын малчыннарның турлаглыларында бедик ажыглаап турар. 55 бажың газтыг. Онгу бөш чылдың 60 баштайгы чылында 418 мун рубльдин ажы-бүрү түүлү ажылдарын кылыр болгаи 20 ажыг бажыңнарны газчыдар.

Бо ажыл-агый бодумуң сураглыг мурнакчыларынга чорударлаанныг турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Ленин орденниг Алдын-кыс Монгуштуң удурткалы Доргун сүт-бараан фермазы үүлге районда эвес, харын республикада мурнакчыларның бирээзи. Ферма хоску бөш чыл планын өртикеи чылдың сентябрьда күүсеткен. Шында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Маадыр-ие Дүктүг Ондар, Зоя Монгуш, Долума Монгуш ышкаш саалдаанын ёзулуг мастерлери хей. Ферманың коллективи ам кышкы үеде-даа сүт саалдазын кудулаптайн, инектен-не хүнде 9—11 литр сүтүг саап ап турар. Сааңчылар партиянын XXV съездизиниге аддар кылдыр оон ажыттынар хүнүнге чедир ийи айның өнөөдээзин хүүсеа бетинде күүседирип, он тонна сүттүг пландан ажыр садарым хүлээнген.

Доргуячылер онгу бөш чылдың баштайгы чылчында бедик күзелгени алган. Инектен-не 2250 литр сүттүг саап, 600 тонна сүттүг бүдүрерин, 500 тоннаны күрүнеге садарым, төрүүр чүс инекке онаалтыр 90 бызаалыг дорүүтүрарын, бызаадан-на хонук саныныа 500 грамм немелде деңзинин алырын шинтирлээн.

Хей ажылының иштерлерн Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Чүдүйчаа Сат, дайынын болгаш күш-ажылдың хоочуну, хей-хей дайынчы маннылдарының болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг идилекчиин Вера Байлак, Омчаа Оюмаа тоолу бөш чылдың доозукчу чылынга төрүүр чүс баш хойге ажаптыр 100-үеи 115 баш чедир хураганны остурүп, ажыл-агыйга эң ардын дүүгү киирген.

— Бистиң малчыннарывыс, механизаторларывыс партияның XXV съездизиниң толептиг үүкүүр, инитининң малын кыштаи хүр ажырар дээш бүгү хемчеглерни ап турарының ачызында малдың кышкы байдалы эки, чеми-даа четчир — деп, директор чугаалады. — Бо хүннерде инек болгаи хой төрүп эгелээн, оларның чаш төлү мемиң алынып турар.

Совхозтуң техниктиг хандырылгазы соолгу чылдарда дыка өскен: ам-ында 30 ажыг чүүк машиназы, 28 комбайн, 50 алыс трактор болгаи кедээ ажылагайның өске-даа хей янзы техниказы бар.

Тываның хоочун механизаторларының бирээзи РСФСР-ниң алдарлыг механизатору, Ленин орденниг Кара-оол Санлакович Чавыпак, совхоз будүрүлгезиниң хоочуну Мария Шоочаевна Сангы-Бадыраа, кедээ профессионал-техниктиг училищениң совхозтың салбырының башкызы Очур Шанмакович Ховалыг ышкаш ажыгыраглыг кижилер аныяктарның идегелдиг дагдынмакчыларды белүп, боттарының ажылынчы байлак дүржүлгелиин оларга дамчыдып берип турар.

Ажыл-агыйның экономиказының хөгжүп, ажылчыннарның ажыл төлевириниң, өзүп турары-биле чергелештир, оларның материалдыг чаагай байдалы болгаи культура деңнелш совсаал чөп бедин орар.

Совхоз кедээ ажыл-агыйның специалистери-биле бүрүн хандыртынган, оларның хей нуруузу — ол-ла черге төрүттүнген, оскен кижилер. Күш-ажылчы шиллгаралы дээш өртикеи чылларда сүүдеи болгаи медальдар-биле 34 кижи шаннаткан.

Т. К. Пичен-оолдуң ажыл-хүнү өртеи дээ бажында эгелээр. Дөртеи чылдар үезинден бээр коммунист, үдеш мунчуларның бирээзи, кедээ ажыл-агыйны кодурер дээш идепкейлиг, болуп бергинеи демиселчи ол кижи инчалыктар ажылдап чанчыккан. Оон шиитпирлеевес айтырыны-даа чок. Ону үүгүлүү сөүт кырынга турарга кижи дээ чугаалап болур. Совхозтуң ажыл-ишчилери ажылдап, чурттап турар чер бүрүүзүн — салбырларны, бригадаларны, фермаларны, кыштагларны директор хүннүң чыгыы кезинир. Ону чер-де болганда кижилер чанап турар.

— Бистиң ажылывыста четпестер болгаш чедир кылдыынаан үүдлер хей. Ам болгаш чер ажылының продуктулуу ач-даа чаяыс. Инчангаш ол айтырыгларны бүгү специалистерниң, ажылчыннарның киржилгези-биле шиитпирлеринин хемчеглерни ап турар бис — деп, Тимофей Күзегеевич чорун турунда түнелеп чугаалады. Кижилер-биле чугаалажып, ажылдап, оларлан иегелдеии салып бижир кижиниң чугаазынга ханы будүрел-биле аңгыланыптым.

КОММУНИСТЕРНИҢ ленинчи улуг партиязының ажыгларын съездизиниң делегазы болурундан артык улуг аас-кежик, алдар-хүндүү харысаалга кайын турар. Адаччурттуң Улуг дайынындың хоочуну, ленинчи партиянын кезээде ажыл-ишчи хайынчызы Тимофей Күзегеевич коммунистерниң ол бедик идегелиин шынчаайн тыдарынга кымда чигзинчеер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
«Шынның» түскэй корр.

Совет көдээниң кижилери

АРА ХОНГАН ААЛЫМ

Агарпы Улуг-Узүктеп ашкаш, Шарануур кайы сен дээш, кудургайны куду чедим бадыттым. Хүннүң арыг ак харга чайынынаган дерелерн карадыы чылчырыктайын чор. Дугайда болгаи Бөлөлдит-Бүтээзинде аалдарның ыштары ыыла-ыышта көзүлгүлейдир.

Хар шору кылын, челген аттың изи шоолуг карарбас. Чөөк ышкаш ышпаг база чөп хире, элгиглеп өске хар ышпаан чүве чок. Даштар бөлин көзүлбес, чангыс сес-биле чугаалаарга, кайнаар-даа көөрге —ак чайт'

Шарануурга чоокшулап, дөңгеликтиг черге келгеш, аъдым аксын тыртып алдым. Бодалга алыыр чортуп чоргаан, канчаиган-да көрүптейн дээримге, мурнумда эмгежок теве чор. Буураның киргин үези болза болгай деп бодап көөримге, бажым дүгү алыш кыпды. Дезер арга база чок, долгандыр дөңгелиг. Киргеи буураның кырлы-кошкуи ааны-чанының дугайында тоолчургу чугаалар, ёш-биле дөмей, сагыш-бодалды алыратпастаан турупкан. Инчаи үүгеи чорумда, ёзе-кежик боор, тевелер аразында аъттыг кижи полгудуг. Ам-на харын, ачыраи, кыччыланы клапкалыыны бөлин эскербээн болдум.

Чайын боорга, шалың дүшпес Шарануур деп чайлаамайны. Кыжын боорга, хыраа дүшпес Кырган-Агар чуртумайны.

Теведер танынга кээримге, дилги кежи бөрттүт, сарыг доңгелиг негей кеткеи болгаи урук сөөрткеи аныяк эр мени үткүй чеизип келди.

— Үүле бүтсүн!

— Чөрук чогуузун!

— Кыш хүр-дүр бе?

— Кыш хүр-дүр, силерниңде хүр-дүр бе?..

Тес-Хемде «Ак-Эрниг» колхозтуң тевежизи Хамааты Шимекович Шимет-биле ужуражы бөртеиим ол. Ам бүүра менче шавар-даа болза, тоовас мен-чаныымда урук түткеи малчыныын бар-да болгай. «Инчалаажа киргеи бүүраларның барааиындан бөлин сезиичии аажок чөрүү: хөрээ хыылаан, аксы көвүктелген, үпчү боду доштаалган. А тевежи мээң байдалымны кайын билир, харын, чүүлээ эрен салдыкпайн-на чөр.

— Мээң харыысалгамды үш чүс ажыг мал бар ийин. Адаларның иргүлайын малчыннар далбый тыртпаан, шаңактаар дээш үлежи берген. Мында ингиннер, тайлактар болгаи ам маиактаи өөредир төрүннер артыкаи.

Болум Эрзинде чүрүүп турар чеи. Инчалаа-даа аддарлыг тевежи гвардейжи Михаил Демчуннуң пенсиняже үнгейин, оон тевезин бо Хамаатының хүлээп алганын бүрүлгү чылын-на дылнаан чеи. Ам кыштың алак айында бөлин семизи олчаан теведеги көрүп, Михаил Бумаевичиниң бүзүролдуг салгакчыны тыпканынга иштимде өөрүп турдум.

Хамааты тоску бөш чылдың доозукчу, тевс маадаанының бөрүи чылында төрээн тевс бүрүзүнден чангыс-даа болгаи хоратпаан. Ол чүл дээрге-ле төрүүр чүс энгинге онаалтыр 100 бодаганны дорүктүрүп алгаш-тыр. Кыргыл алган дүгү база эвээш эвес, теведен-не 5,5 килограмм.

Чугаалажып чорувуста хүн аддар чоокшулай берип. Тевежим үргүүн менче сунупкаш, болу сыдым үүдүп алды.

— Ажырбас, анар, көртпаар. Үрүктүг кижиже шаппас бүүралар — ээш, кусчуннаа-ышаан ишээ боорга, теведер балдунчу берди. Кодаига кирер сүүрүп келдинис.

— Антоланка хире-хире келир-дир. Канчыг-даа барааннын чагымыта, бар болзе-ла, эккеп-чүрүмүн үүлээр кижилер-биле доктаамаа беседаны кылып, чүүттеи турар бажыңнага-даа барып, амыдырал-чүртталгазы-биле таныжып, школдага үүгүларының өөредилгезин хынап, оларның дугайын чеи мурнуже чугаалажып, эш-хүүзүнүн судуга көрүп, тодаргай хемчеглерни алыр болза, бойдан үлам жижирер. Шиитпирлеевес айтырыны-даа чок. Ону үүгүлүү сөүт кырынга турарга кижи дээ чугаалап болур. Совхозтуң ажыл-ишчилери ажылдап, чүртталп турар чер бүрүүзүн — салбырларны, бригадаларны, фермаларны, кыштагларны директор хүннүң чыгыы кезинир. Ону чер-де болганда кижилер чанап турар.

— Бистиң ажылывыста четпестер болгаш чедир кылдыынаан үүдлер хей. Ам болгаш чер ажылының продуктулуу ач-даа чаяыс. Инчангаш ол айтырыгларны бүгү специалистерниң, ажылчыннарның киржилгези-биле шиитпирлеринин хемчеглерни ап турар бис — деп, Тимофей Күзегеевич чорун турунда түнелеп чугаалады. Кижилер-биле чугаалажып, ажылдап, оларлан иегелдеии салып бижир кижиниң чугаазынга ханы будүрел-биле аңгыланыптым.

КОММУНИСТЕРНИҢ ленинчи улуг партиязының ажыгларын съездизиниң делегазы болурундан артык улуг аас-кежик, алдар-хүндүү, харысаалга кайын турар. Адаччурттуң Улуг дайынындың хоочуну, ленинчи партиянын кезээде ажыл-ишчи хайынчызы Тимофей Күзегеевич коммунистерниң ол бедик идегелиин шынчаайн тыдарынга кымда чигзинчеер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
«Шынның» түскэй корр.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

НЕГЕЛДЕ КУДУ

Эртем шинчилээ Кызыл районунуң «Х Улут хурал» колхозунуң колхозчулары отчёзсонгулдалыг хуралынга отчёттуг үеде чеден ажаа чедиишкиннерин түнмеп, баштаар черинiң ажыл-чорудулгазын хачыны-биле аныяктеп чугаалаашкан болгаш ведир үениң соруглаарын тодаратпан.

Хуралга илеткел кылган колхоз баштаар черинiң даргазы Ш. Ч. Ондар болгаш санал берген колхозчулар ажыл-агыйның бүгү адырларынга эрткен тоскуу беш чылда ниитилеп келгенин, продукциянның бодунезиин чигедиришiнiң бүгү көргүзүглерин күүседтээн. Эртнеп 1975 чыл колхозка берге болган. Планнаттынган бүдүрүлге көргүзүглерин шуут күүседтинмээн, малдың өлүп хоорой, сөөрү чоюу шиидээн. Шинчилеп колхоз чыл дургузунда 850 мун рубль орулга алыр планын 529 мун рубльге күүседткен. Күрүнеден алган үзүн болган кыска хуусаалыг чээлиглерин, дүлүттүнмаан ерелериң ниитээ түңү 1 млн. рубль ашкан.

Үстүнде хоюудавшкылар чүүл чылдагаанындаа болдунгапыл? Ол болза, бирги эвилгеде колхоз баштаар черинiң, оон даргазы Ш. Ч. Ондарның колхоз будурулгезиниң удуртур эвенсүүлүүн ажыл-чорудулгазын эки организастап шилиишкинниңден боза түс-түс адырларның специалистериниң бот-харысаалгазын бедидеңейн, олардан негелдеп кудулаттанмышаан болгаш дээрээ санал берген колхозчулар шын айтып, шүгүмчүлээн. Шынгыя бухгалтерия аппаратының ажылында четкестер улуг. Отчёт, учёт саңдаргай байдалда турар. Чогум кайы адырның, кандыг чылдагаанының уржүүндан хожудан түрээн база перспективтиг айтырыгларны кандыг янзылыг шинирлээрин айытпан. Түңнел кылган анализте улут экономист Т. Полева-даа, кол специалистер-даа тургустайн турар деп чугаалап болур.

«Х Улут хурал» колхозтуң экономиказының хол адыры — хой ажылы. Колхозтуң бүгү орулгаларының барык 90 хуузү оон кирип турээр. Ынчангаш ниитиниң малының уксазының шилиидери, ында быжыг чемсуурну тургузары, боза болгаш шээр малды ажаап өстүрериңе, тодаргайларга үзүт, сүт, дүк будурериңе специализзастаавышкыны, концентрастаавышкынны эртемге үндезилеп ажыглаары амгы үениң эң чугула негелдеш апарган.

Бо айтырыглаар «Х Улут хурал» колхозта ам-даа шинтирлеттинмейн турар. Мал ажылын эрги чылып калган арга-биле чорудуп турар. Шээр болгаш бода малды семирти азырааның комплекстиг дериишкинниң будурериңе специализастаттынып турар. Оон продукцияга социалистиг чурттарда, оон шитиңде Совет Эвилелинде, ам-даа шилиш ГФР-де, Испанияда, Грецияда, Марокколо, Ираңда, Израилде, Турцияда уламыг-биле хереглеттүнүп турар. Чаагай хынгыланың доостуктар, 1978 чылда, заводтуң будурулге ажуүзү ийи катап өлөр.

НАЛЫСЫЛАЛДЫҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

БУДАПЕШТ. Венгр пайысылалды чаа беш чылдың башталгазы чылында хөгжүдериниң планнын хүүнээ алган. Бо чыл Будапештиң чайгаа-ниитизинге база бир чугула үе болур. Хоорайга чаа чурттала хварталдары болган кудумчулар, парктар база скверлер бар апаар амыдыраа хандырылгалыг ның будурулгелериниң калбак четкизи тургустуктаан турар. Ол соруглаларга 1976 чылда 20 млрд. форинтыны тускайлаан.

МООЛ НОМНАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. Ында моол номнар делгелгезин ажыттынгаан. Республиканың төп болгаш чер-черде ном парлаа үндүрер черлери боттарының 1500 аттыг продукциязын эртемнериң янзы-бүрү адырларының айны-биле номнарны, журналдарны, деппержингеттерни болгаш плакатларны делгээн.

Чүгле 1975 чылда Моолдуң ном үндүрер черлери ниитизи тиражы 5,3 миллион кезек 550 аттыг номнарны чырыкче үндүрген.

КУБА ЧЕРНИҢ ХАЙЫРАЗЫ

ГАВАНА. Кубада эң улуг банзы ажыл-агыйларының бирээзи «Артемисаның» кедергей улуг плантацияларын Гаванадан барыын талазынче шак хире чоруур черде чаттыла берген чыдар. Революцияның тиилелгезиниң мурнунда помещиктиң эдилеринге турган черлерге сес чыл мурнунда тургускан «Артемиса» ажыл-агыйның ажылдакчылазы гектар чер бүрүзүнден 12 тонна чедир банананы чыып ап, оон-биле пайысылал можузунуң чурттакчыларының хереглээн долу чергези-биле хандырып турар. Ында банананы-биле чергелештир, ананастарны, цитрустарны, кофени, картофельды тарыя өстүрүп турар. Кедээ ажыл-агый продукциязын будурериң көгүдериң дээш социалистиг чарыш «Артемисаның» ажылдакчыларының ортузунда калбарган.

(СЭТА).

Политкомиссияның медеглели

ЛИССАБОН (СЭТА). ПКП ТК-ның Политкомиссиязы медеглел парзан үндүрген, ында чуртта байдалды аныяктеп, тайылбырлаан. Амгы үеде Португалияда реакциялыг болгаш консервативтиг күштер экономиказа болгаш иниитилелполитиктиг аммыдырал-даа талазы-биле улут капиталдың олчуңган туружун катап тургузар соруглга-биле шаап халдаашкынны калбартып турарын онза айыткан. Эрге-чагырганың талазындан хой-хой таварыглада детиишкинниң аа турар ол күштер португал революциязының чаалай аныышкынарыга — үлетпүрүү национализастаарыга, чер реформазыга, ажылчыннар контролюн тургузарыга демократтыг эрге-шөлээлерге ыжаңып турарын ПКП ТК-ның Политкомиссиязы демдеглээн.

Албан шугуму-биле ам-даа национализастап, хавырбаалдаа болза, күрүне контролюнга турган будурүлге черлерин мурнундагы ээлерине азы оларның төлээлекчилеринге өгүдип турарының, ол шыкаш чер реформазынга удур хорадыг үүлгедишкиннериниң күштелгезиниң чижектерин медеглелде айыткан.

Күрүне аппаратында депшилгелиг үзелдет ажыглерин үндүрүп турар. Ол чоруук ажылчы массаларның эвес, харын капиталдың эрге-ажыматырыга баргаа болган бирээ кратчының туруштарын аппаратка күштелдирерин болдуруп турар.

Бо бүгү, а ол шыкаш масс-салыг организациялардың ажыл-чорудулгаларын ыыгаарлаарын оралаашкын, ажыл төлевирин чаңгыс денимге түдүп, терроржу шаап халдаашкыннарны үргүлчү кылып турары — реакциянның чүүдүүн ниити халбак шаап халдаашкынының чарылбас кезээ боон турарын медеглелде айыткан.

Политкомиссия түңнелинде Португалияга демократтыг эрге-чагырганы тургузарын соңуурап турар бүгү политиктиг белүүдерниң болгаш агыннарның ханделишкиннериниң чаңгыс эптиг болур чоруун катап тургузарының чугулазын онзалап демдеглээн.

МАЛЧЫННАРЖЕ ҮНЕРИНИҢ МУРНУУ ЧАРЫЫНДА

Бай-Тайга райлозунуң автолавка чолаачылары тоскуу беш чылда шалыпчы ёзу-биле ажыдаван. Олар ол үениң иштинде үүрмектеп сагар бараан саарылгазын 102,2 хуу күүсетпэн.

Беш чылдың шалыпчылары ынгу беш чылдың баштайгызын нуш-ажылчы подурлүүшкүн-биле үтпаан. Автолавкаларның чолавчы-садытчыларын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгүзавилелдиң социалистиг чарышының дугайында дептээлы-биле танышкаш, улам сорук иирилишкинниг ажыдап турар.

Районнуң мурнакчылары партийни чээрби бешки съездини төлептиг утнуур дээш бараан саарылгазын көвүдеприн, ыран-үзаа чериварде чурттап турао малчын аалдарның чомун аъш-чемниң болгаш үлетпүрүүн эргежок чугула баразаннары-биле хандырарын бо чылгы бедиткен хүлээлгелериниде алганнар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) автолавка чолаачылары Оттүк-оол Кара-Сал, Маадыр-оол Хомушку, Чымбан-оол Иргит болгаш Николай Очур олар малчын көдээнарже үнериниң мурнуу чарыында.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КАМНАЛГАЛЫГ ЧАРЫГДАВЫШААН...

Дажмма Лудупович Иргит Таңды районуң «Россия» совхозунга 21 чыл иинек кадарып келген. Малды кыштан хүр ажырып алырын ол чугула кылдыр сананыр турар. Чүге дээрге, чал чемин совхоз ковүделдер белеткеп албазы. Ынчангаш кыш үеленип турда, мал чемни төпке мөөңнээр деп малчыннар хуралынга шиитпирлээн. Оны доктаткан норма ёзугаар кодан бүрүзүнге чедирер кылдыр дугурушкан.

Эртнеп чайын совхоз чамдык ажылдарны чоруткан. Суур төвүнде болгаш Балдыргайныгга 800-800 баш мал тургузу азырааар ийи семиртилге пунктузун ажыглаалда киирген. Ында малды чемгерери бүрүн механизастаттынган, чылыг сугну кандыг-даа үеде малга ижиртип болур.

Чемни малга нормалап бээри, чылыг суг-биле хандырары кышкы үеде малдың дириг деңзизин өстүрериниң бир аргазы болур. Оон-биле кады иинек кадарчыларының ажылы чиигээн. Оларга ам түүлө кашпа иштиг аштаары артваан.

Кайгааларны мал алаанга чадыг салыр кылдыр тварыштыр тутказ. Ам саванны мал алаанга чедир хамаан чок, ону малга бээриниң хемчээли дыка кызырылган.

Совхозта ажыл-ижиниге кызымаа киижилер эвээш эвес. Оларның бирээзинге Константин Донеп-оолович Канчыыр-оол хамаарлыр. Ол төлептиг ажыл-иштиг ааш чыл улаштыр район болгаш көдээ Советтериниң депутазынга соңгуттурупп келген. Ол Балдыргайныгда партия бөлүүнүң удурткачузу А Дажмма Лудупович Иргит—партияның XVI область конференциязының делегады, мурнакчы малчын. Ол ам кады ажыглап турар эки Овай-оол Оюн-биле малдың хонукта немелде деңзизин 600 грамм чедирер тургаш, 620—650 грамм немелде деңзинин ап турар.

ЧУРУКТА: малды чемгерип турары.

Сөзү болган фотозу М. ДАГБАНЫЫ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ГДР-НИҢ СУДНО БУДУРУЛГЕЛЕРИНДЕ

БЕРЛИН. ГДР-ниң судно кылыр будурулгелериңге эртнеп беш чылдың дургузунда иинти сут базар демдээни 1,6 млн. тонна болуп турар 400 суднону тургускан. Ол үениң дургузунда будурүүшкүнүң немелде өзүлээзи 27 хуу ажыг болган. Беш чыл иштинде республиканың корабль тургузукчулары 24 чаа суднолары кылып үндүрерин шиитээдип алган. ГДР-де эң улуг судно будурулгези—Ростоктуң «Варнов-Верфтиниң «Меркур» хевирниң баштайгы контейнер сөөртүкчүзүн ССРЭниң Ыракыы Чөөн үүк далай пароходствозунга декабрьда дамчыдып берген. Анда хары угда хаш-даа түс контейнерлерни түдүрүп болур. ГДР-ниң судно тургузукчуларының эң улуг чагыкчызы — Совет Эвилелиниге эртнеп чылын 23 суднону чорудуп берген.

ЗАВОД КАЛБАРЫП ТУРАР

ВАРШАВА. Нысада аар дериишкиннер үндүрер заводту чаартып кылыр талазы-биле ажылдар эгелээн. Нысада завод иитир заводтарынга болгаш күгүр кислотазының заводтарыңга хереглээр комплектиг дериишкиннерни будурериңге специализастаттынып турар. Оон продукцияга социалистиг чурттарда, оон иштинде Совет Эвилелинде, а-даа шилиш ГФР-де, Испанияда, Грецияда, Марокколо, Ираңда, Израилде, Турцияда уламыг-биле хереглеттүнүп турар. Чаагай хынгыланың доостуктар, 1978 чылда, заводтуң будурүлге ажуүзү ийи катап өлөр.

НАЛЫСЫЛАЛДЫҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

БУДАПЕШТ. Венгр пайысылалды чаа беш чылдың башталгазы чылында хөгжүдериниң планнын хүүнээ алган. Бо чыл Будапештиң чайгаа-ниитизинге база бир чугула үе болур. Хоорайга чаа чурттала хварталдары болган кудумчулар, парктар база скверлер бар апаар амыдыраа хандырылгалыг ның будурулгелериниң калбак четкизи тургустуктаан турар. Ол соруглаларга 1976 чылда 20 млрд. форинтыны тускайлаан.

МООЛ НОМНАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. Ында моол номнар делгелгезин ажыттынгаан. Республиканың төп болгаш чер-черде ном парлаа үндүрер черлери боттарының 1500 аттыг продукциязын эртемнериң янзы-бүрү адырларының айны-биле номнарны, журналдарны, деппержингеттерни болгаш плакатларны делгээн.

Чүгле 1975 чылда Моолдуң ном үндүрер черлери ниити тиражы 5,3 миллион кезек 550 аттыг номнарны чырыкче үндүрген.

КУБА ЧЕРНИҢ ХАЙЫРАЗЫ

ГАВАНА. Кубада эң улуг банзы ажыл-агыйларының бирээзи «Артемисаның» кедергей улуг плантацияларын Гаванадан барыын талазынче шак хире чоруур черде чаттыла берген чыдар. Революцияның тиилелгезиниң мурнунда помещиктиң эдилеринге турган черлерге сес чыл мурнунда тургускан «Артемиса» ажыл-агыйның ажылдакчылазы гектар чер бүрүзүнден 12 тонна чедир банананы чыып ап, оон-биле пайысылал можузунуң чурттакчыларының хереглээн долу чергези-биле хандырып турар. Ында банананы-биле чергелештир, ананастарны, цитрустарны, кофени, картофельды тарыя өстүрүп турар. Кедээ ажыл-агый продукциязын будурериң көгүдериң дээш социалистиг чарыш «Артемисаның» ажылдакчыларының ортузунда калбарган.

(СЭТА).

АНГОЛА ДЭЭШ ТУЛЧУУШКУН

Ангола Улус Республикага үдүр агрессия үүлгедишкинин кылып турар империализмниң, расизмниң болгаш реакциянның каттышкан күштериниң планнары бүүрап ажуүп турар. Барыын чүктүн империалистиг белүүдери, ында байдалды болгурбас дээш оралаашкыыскын кылып, сөөлгү үеде НАТО чүртүүлүнде телелиишкиннерни Анголаны хостаарының Улустуң Чепсектиг Күштерииге удур мыдыраар дээш шак мыдыг хоолун чулчуруушкуннарны Пекиидеи тарадып турар-дыр.

Ону эки амыдыралдың чылдагаанындаа кылбайн турар. Пекиниң чагырыкчылары бодунуң улузунуң кичээнгейин иштики сандараашкыннардан, ажыл-агыйның кыйын айтырыгларындан сонуургалдан, Китайның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунуң чүүлдүүлериниң чүгле 1975 чылда Пекиниң Чагырыкчылары Бодунуң Улузунуң Киичээнгейин Иштики Сандараашкыннардан, Ажыл-агыйның Кыйын Айтырыгларындан Сонуургалдан, Китайның Коммунистиг Партиязының Төп Комитединиң Политбюрозунуң Чүүлдүүлериниң Чүгле 1975

Созу О. ОХЕМЧИКТИИ. Аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫЫ.

МӨӨҢ ЭЖИМ КОМБИНАТТА

Чиндигир көк шыктар кыдыы
Чиирбейлиг арыг эргип,
Сайзанактап ойнап өскен
Чангыс эжим комбинатта—
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.
Хола дээктиг сарыг сыдым
Холдан салбайн чылгычылаар,
Экер-эрес малчын чорааи

Эргим эжим комбинатта —
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.
Эрте чаштан ужукталган
Эң-не күштүг найыралдан
Ынакшылдың оттуун шаккан
Ынак эжим комбинатта —
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.

Өй-тавында.

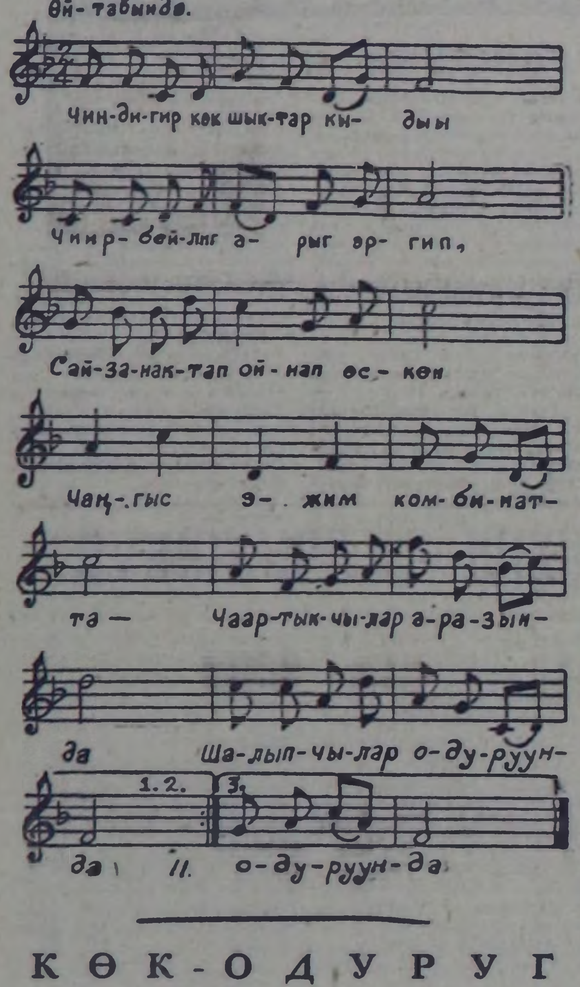

КӨК-ОДУРУГ

Хая эрин чырыктаан одуруглап,
Харап эрткеш, кижи чүрээ шимирт кынныр.
(Хаңы, терең ногаан эзрем баарында
«Хайзы басса шоруң!» дээнзиг хайнып чылар...)
Капшал Алаш шыпшык бажы чурттуг болгаш
Кара чаштан олап чеже эртпедим дээр...
Аар тараа чүдүрүп ааан аъдым безин
«Амы-тыным кесте» дээнзиг орактылаар.
Хөй чүс чылдар дургузунда

Көк-Одуруг
Алаш хемге коргунчуг чер болуп келген...
Көшкен аалдың ээзи олап эртип алгаш,
Ак-сүт чажып, хая көрнүп тейлээр чораан...
Частыр чепсек быядаластын ураи холдар
Чалыныы ам дош дег чуурга тепсивиткен.
Халап оштаар Көк-Одуруг ооруун чаштаан
Каалама чычаан оруу бүде берген!

В. САГАН-ООЛ.

ИЗИГ-ХӨЛДҮҢ АЯЛГАЛААРЫ

Кыргыс чонуун сураглыг чогаалчызы, Ленинчи болгаш Күрүве шаңналдарының лауреады Чингиз Айтматовтуң чогаалдары делегейниң янзы-бүрү чурттарын эргип, сая-сая номчукчуларның бедик үнелелин ап турар. Чогаалчының чогаалдары 60 жыл дылдарда очулдурупкан болгаш кыргыс чонуң амыдралы, аажы-чаңы, үзел-соруу-биле номчукчуларны таныштырган. Ооң баштайгы тоожузу «Джамиля» (тыва дылда С. Сарыг-оолдуң очулгазы-биле «Аялга» деп аттыг үнген). Ук тоожуну сураглыг француз чогаалчы Луи Арагон француз дылче очулдурган болгаш «Ынакшыл дугаймында кайгамчыктыг чогаал» деп бедик үнелеп берген.

Чингиз Айтматовтуң чогаалдарын Тываның номчукчулары база-ла бедик-биле үнелеп, чогаалчыга өөрүп, четтиргенин илередип турарлар. Ооң «Сарала» салымы», «Баштайгы башкы» дээн чижектиг тоожулары тыва номчукчуларның холдан салбас номнары апаргылаан.

Тываның хөгжүм-шин театрының артистери ооң «Мээң ыяшыл арымылдыг тереҥчигежим» деп тоожузуну шинжиттеп, «Чодураа дег сынныым, чойган дег карактыммын» деп ат-биле чүс-чүс көрүнчүлерге бараалгатканнар.

Чогаалчының чогаалдары берге салым-чолдуг маадырлар-биле, оларның ажыл-херээ, үзел-бодалы-биле долдуган болгаш ук маадырларның кандыг-даа бергелерин ажыы тайлаар соруктуу-биле номчукчуларын хей-аът кирип турар.

«Иелиң шөлүң», «Тева караа», «Ак пароход», «Балыг хурупаларның кызы» дээн чижектиг тоожуларыны номчаан, оларның маадырларының чаныш-сынын чогуу деңнеҥээр бис.

Хөйге биддингир, сураглыг чогаалчының «Мээң кызыл аржылдыг тереҥчигежим» деп тоожузундан үзүндүну номчукчуларга бараалгаттывыс.

ОРУК-СУУР

Чингиз АЙТМАТОВ

Анархайның кыры-биле ушкаш дуруяалар мурнуу чүкче углаптылар, а мен соңгу чүкче, Тянь-Шяньче чоруптум...

Чедип келгеш, каяа-даа доктаавайн, дораан-на аалче чорупкан мен. Мен чорумал машинаның кырынга олурупкаш, чүмүн-даа дугайын бодаваамы кызыдып чордум—коргунчуг-даа, өөрүнчүг-даа болду. Бис, даг белинде хову таварты. Асель-биле мээң ужурашкан оруум-биле хап орган бис. Ынчалза-даа ол орук ам бетон ковүрүглерлиг болгаш янзы-бүрү орук демдектерлиг—чазагаллыг орук болу берип-тир. Хову кешкен шландакы орук мецээ хомудаичыг-даа ышкаш апарды. Бир шагда мээң машинам дүжүп турган арыкты-даа таныбадым, Асельдиң олурганы улуг дашты-даа тыппадым.

— Аял чоокшулап орда, машинаның кабиназын сөктадым.

— Чүү болду?—дээш, чолаачы бажын уштуп келди.

— Тургүзам, дүжейн дээш.

— Шөлге бе? Ам дораан чедеп бээр бис.

— Четтардым. Ырак эвес ышкажыл. Чадаг базыптайн — дээш, черже шурай бергеш, олче акша сундум.

— Сокса! Боттарывыстыңдан албас бис.

— Ынча диве! Хаваамда бижип каан эвес.

— Чаңындан ыле-дир.

— Че, ындыг болза. Мендичаагай!

Машина ыяй болду, а мен дээрге. сагыш-сеткилимни мөөнүп чадап, орукта турбушаан мен. Салгын уунче хая көрүнгеш, таакпы кыпсып алгаш, эриннеримге чедире бердим. Салаалаарым-даа сирилээр. Элээн каш сорганы, таакпым артыын ожүр базыпкаш, чорупкан мен. «Чедип келгенним бо-ла-дыр!» Үүректиң согары—кулактарда кыңгыртхайымп турганзыг, бажымче маска-биле улдапканзыг-даа.

Аалдың оруп-оскерилгени-даа хөлчок, шифер-биле шыпкан хөй-ле чаа бажыңнар көстүп кээп-тир. Колхоз баштаар черинің чанында чагыда радио ырлаан, кудумчуларны кожилдир демир удазыннарны шөйүп каан. Бичии чаштар школаже шуужуп бар чорлар. Элээди уруглар аныяк башкы-биле бир-ле чүвени чугаалажып, мөөңү-биле базып бар чорлар. Шаанда менче даштар октап тургаштар-даа оларның аразында чоруурун чадавас. Үе тура дүжер эвес, бурунгаарлапла орар.

Далажыккан мен. Анай-хаактар саглаңнашкан хаалга аксы бо-ла болгай. Тыныжым ооржургадып, тура дүштүм. Кортканымдан болгаш дувүрээнимден сириңейнип, бүзүрел чок эжик аксынга элейтип чедим. Сокпадым оң. Холдарында портфель тудуп алган уруг үе чүүрүп келди. Шаанда менче дылын үштүп турган уруг ол болду. Ооң школаже далажып турары илдең. Ол менче чиктиң сургей кылды, көргеш, чугзалай-дыр.

— Бажында ким-даа чок-тур.

— Ким-даа бе?

— Ийе. Авам ыяш ажылагый чери барган. А аттам тракторларга суг чедирип чоруй барган.

— А Асель кайдал? — деп, шагжок айтыпгарымга, эриннерим дораан-на кургай бердилер ышкаш.

— Асель? —деп, уруг кайгап айтыргаш, — Асель шагда-ла чоруй барган...—дей-дир.

— Ооң сосна черле келбеди бе?

— Чылдың-на честей-биле кады кээп-ле турду. Авам ону кончуг эки кижи дээр чораан!..

Ооң ыдай чүнүң-даа дугайын айтырбайн бардым. Уруг школаже мээнээ чорупту, а мен дедир ээптим.

Чаа дыңнаан чүүлүм меня хомудадыпты, хевертен хамыкла чүве мецээ хамаан чок ышкаш кылдыр сагындырып келди; ооң кымга ашакка баргаш-даа, кайнаар чоруй барганы-даа, ону билип алганының хөрээ чүл ам? Асель оске кижи тып алыр деп чүве мээң бажымга чүге кирбейн чорзаны ол чоор? Ыяап-ла болу бээр ужурлуг турган чүве ышкажыл. Кажан мээң көстүп келиримни манап, чылдар өттүр ол кайын олуруп-ла бээр турган деп аан.

Чорумал машина мынавайн, орукту эдерип чоруп каан мен.

Ийе, ыялаштап чоруурум орук өскерлип-ле ыаап-тыр. Дескилей чазааш, кадыт-карабиле шаптап каапкан. Үүле хову бинеэ хеевээр, каранғы хөрүүн болгаш чырык агаар-биле сымырзшпышаан. Делгем, ээрдагыр боогажыгаштар ышкаш кылдыр чер биле дээрииң тудушканче ол чүгүрбүшаан. Изиг-Хөлдүң мрак эриктериниче утпапкан болду. Хар соонда чер шык, чанзаш болду. Бирле черде трактордар-даа шимээргээр.

Дүне район төвүнге чедип келдим. А эртен автобаазага базар-дыр деп шиитпирлеп алдым. Ынчалмас болза, хамык чүвениң буурзаны ол. Чурттаар, ажылдаар херек, а артканы хөстүг-ле бээр ыйнаан...

Тиңь-Шаньның оруу биеэги хевээр шимээргеп-ле тур. Машиналар сүрүштүр эртип-ле турлар, а мен бодумнуу, автобаазакыны көрүп турдум. Адак соонда кээп «бадылаадым».

Машина чаным-биле хирт дээш, ооң соонда сирдеш кылдыр тура дүштү. Чемодазымны чыдырымда, чолаачы кабиназындан үнүп келди. Чаңгыс кезекке шериг эрттиргеним Эрмек дивес силер бе, мичаа ол меңээ оореллеге эртип турган чүве. Ооң мичаа шеригден чаа келгени ол. Кижим арай бүзүрел чок хүлүмзүрүп каан тур ол...

— Танывайн тур сен бе?

— Сержант... Ильяс! Ильяс Алыбаев!

— Ол дээрзи-дир!—дээш, каттыра каапкарымга, бодумга бергеш кончуг ыпарды кижилер арай деп танып турар болганда, өскерилгеним-даа кончуг-дур аа.

Чоруп ора ол-бо түүлдер дугайын, шериг херээ эрттирип турганывысты чугаалажып чордувус. Үүле чаңгыс чүведен коргуп чордум: мээң амыдыралым дугайын айтыра бээр ийин моозу. Ынчалза-даа Эрмек чүнү-даа билбээн хире. Мен ооржургай бердим.

Кажан чанып келгениң ол?

— Ажылдаа-ла безин ийи чыл боол тур мен.

— А Алибек Джантурин кайдал?

— Билбес мен. Мен кээримге-ле чок чораан. Ол ам Памирде бир автобаазанын кол механиги дижип-ле турар-дыр.

«Эр-хей, Алибек! Эр-хей, өңнүк! Чаныш-сыныш чок кайгал-ла болгай сен!» — деп иштимде өөрүп ордум. Бодунуун чедип алганы ол ышкажыл, шеригге-ле автоорук техникумунга бот-өөредилге-биле оореним турду, институтту база бот-өөредилге-биле доозар мен деп турүүк чоп.

— Даргаңар Аманжолов бе?

— Чок... чаа. Аманжолов министерствоже депший берген.

— Меня ажылга хүлээп алыр ирги бе?

— Үүге албас боор? Чугаажок, алгайлар-ла. Бедик мергежилдиг чолаачы болгай сен, шеригге бээл дээрелериниң сагынга турдуң.

— Бир шагда чүве-дир ийин —деп химиреидим. —А Джантайны билир сен бе?

— Ындыг кижи бисте чок. Кажан-даа дыңнаваан мен.

«Ийет автобаазада өскерилгелер-даа хой-дур» деп бодап ордум.

— А артты кожактыг ажып тур силер бе?

— Чорун-ла тур бис. Чүүк кандыг ооодур—деп, Эрмек аваа-ла харылады — Таптыг чүдүрүп каарга, калгыдын ажа бээр-дир. Машиналар ам күштүг болдур ийин.

Кожактарның меңээ кайы хире үнелиг турганын ол кайын билирил ааш.

Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, төрээн автобаазамда ээп келгенин бо. Эрмек бодумуң бажыңыяче чалаап, ужурашкын келгеннивис дээш, кижиден саналдаарга, ойталап каапкам. Ишпестээнимден бээр үр болу берген чүве-ле болгай.

Автобаазага баяа-ла багай эвес хүлээп алдылар. Таныжарым эш-өөрге ыяш-бүрү айтырыглар салбаапы дээш хөлчок-ла өөрээн мен. Кижи тайып ужуп, өскелериниң хажыызынга чораап, даянып туруп келгеш, ак сеткилдян-биле ажыдап турар ышкажыл. Эрткенин дүүредип, коптараш чоор боор? Бодуң безин ханык-ла чүвеэн кезээ мөңгезинбиле уттуптарын кызыда бергеи мен. Автобаазаа чаны-биле шаанда өг-бүлем-биле кады чурттап турган черимге келгеш, ол-бо талаларже-даа көрүнмейн, бензоколонкадан бензин-даа кудуп албастай бергеи мен. Ындыг-даа болза, мээң чүү-даа чүве кангалаш шыдаваш, бодумну бодум мегелеп ыыдаваан мен.

Машинамның моторун дөшдевүнчүктерге шенеп, элээн үр уе иштинде ажылдап кедлим. Кысказы-биле, хамык-ла чүве туружунда...

Ол хүн мен ырак орук чораап, дедар ээп органым ол. Ол-бо талаларымче көрүп каап, теваар руль долган чорун орудум. Час дүшкен, чоок-кавының магалын чүү дээр боор. Ында-мында өглер тиилеэн, малчыннарның чазагаан эгелээннери ол. Өтлериң кырында көгүлдүр ышчыштар шейдүп туру. Аътгарның дескел чок былгырышкынарын салгын экпел туру. Кодан хойлар орук чанында тонап чорлар. Чашкы шаам сагындырып келди, кударанчыг-даа. Хөлче ээп бар чораап, хепертеи сырбаш дыдым—куу куштар!

Часты шагның кууларын Изиг-Хөлге ийи дугаар көрүп турарым бо. Чиңгир көк Изиг-Хөлдүң кырында ак куштар дээскиннө турдар. Кур чер таварты хөлче чүге ээй бергеимни бо удаада бодум безин билбейн барып-тыр мен.

Изиг-Хөл, Изиг-Хөл —чедир ыраттыкмаан ырым-дыр сен! Бо шатка Асель-биле кады доктаваан хүнүмну чүге сактырым ол?

Ийет, харын, мичаа база шак-ла мындыг турду: ак-көк чалгыглар четтинчиккезиг, саргыдыр эриктер шуужуп турду. Хүн даг артында дүштуртуланып ажып чытты. Ыраакта сутлар кызыл-чайт кылдыр көстүп чытчык. Куулар дүвүрээшиниг кышкыржып чордулар. Өрү октадыр ужа кагылапкаш, катаи-да делгем чалгыларга чалгынпарын дээрти аараи кылыйтып турдулар. Ийет, харын, бүтү-ле чүве мындыг турган чүве. Ам үүле Асель мээң чанымда чок-тур. Ам кайда чор сен, мээң кызыл аржыллыг тереҥчигежим?

Очулдурган М. ДОРЖУ.

СПЕЦИАЛИСТЕР НЕМЕШКЕН

ДОСААФ-тың Кызылда радиотехника школазының башкылар коллективи партияның XXV съездиниге төлептиг ужуражыр дээш бедиктеп социалистиг хүлээлгени алган. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарыч экижидер, курсантыларның ниити билиин, бот-идепкейин бедидер болгаш оон-даа оске коргузүглерин ук хүлээлгеде айыткан.

Башкыларның алган хүлээлгелериниң чедишкинниг боттанып турарын чооктар чаа болган экзаменнериниң түңнели көргүзүкеи. Сескил болгаш тоску болуктериниң курсантылары туска мергежилдиг специалистер болганнар. Олар улус ажыл-агыйының янзы-бүрү ажылдарынга ажылдаарлар. Башкылар Г. Фонакина, З. Быкова оларның башкылап турар артемчилериниң өөреникчилериниң хаяк билигликтиг болганын комиссия демдеглээн.

С. ЮНИНОВ.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

7.55—XII Кышкы олимпий оюннарында. Фигурлуг чыглулаашкын. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

9.35—«Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң УССР-ниң Дээди Советиниң депутады Социалистиг Күшажыдың Маадыры А. Н. Литвиненко-биле ужуражыышкыны.

10.20—10.30— Чаңсар.

10.30— Мультфильмнер программазы. Өңнүт.

11.00— Медээлер.

11.10—«Дош болгаш фантазия». Документалдыг телефильм. Өңнүт.

11.30—«Музыкалыг киоск». Өңнүт.

12.00—«Совет Эвилелиниң бараан боон тур мен!».

13.00—«Партияның планнары—улустуң планнары».

13.15—«Кино ааи-чоруктарының клубу». Өңнүт.

14.15— Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Филадельфия: эрткен болган ангы үезин».

14.45—14.55— Чаңсар.

15.00—«Комсомолчу болгуула» Документалдыг өңнүт телефильмниң баштайгы көргүзүү.

16.05—XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүт.

17.30—«Ye». Информастыг программа.

18.00—«Иорданка Христова мырааар». (Болгария). Өңнүт.

18.30—XII Кышкы олимпий оюннарындан дамчыдылганың улаштыкы. Өңнүт.

19.00—«Кодаанын ажыл-ишин».

20.00— Медээлер.

20.15—«Салым-чолдуг шоодуу азы изит бус-биле». Уран-чечен өңнүт телефильм. 2-ги серииэм.

21.45—21.55— Чаңсар.

21.55—Оперетта артистериниң кежэээи. Өңнүт.

23.00—«Ye». Информастыг программа.

23.30—01.30—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. ССРЭ — Польша. Инсбруктан өңнүт дамчыдылга.

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

7.50—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. ЧССР — АКШ. Инсбруктан өңнүт дамчыдылга.

9.50— Кашокурвал.

10.00—«Оң, солагай эриктер». Документалдыг өңнүт фильм.

10.30—«Бистиң садывыс». Өңнүт.

11.00— Медээлер.

11.10—«Хөлүг үннер». Өңнүт.

11.25—«Свердловск — чылдың үелеринде». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

11.35—«Боттуу борлуг». Телешин.

12.45—«Кызыл Пресня — дуруплар шөлүнде». Документалдыг фильм.

14.35—Уругларга фильм. «Кудуруун үзе тыртыргап хаван оглу». Мультфильм.

МОСКВАДАН

15.00—XII Кышкы олимпий оюннарында. Өңнүт.

18.30—«Москваның конперт залдарында». Өңнүт телетайылбырлал.

17.30—«Ye». Информастыг программа.

18.00—«Съездиден съезд чедир». «Совет Казахстан». Өңнүт.

20.00— Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.

20.25—Телемедээлер (тыва дылга).

МОСКВАДАН

20.40—«Котовский». Ураи-чечен фильм.

21.50—22.00—Чаңсар.

22.00—«Бистиң Пушкин».

23.80—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Аагаар

Бөгүн реслубликаның чамдык черлеринге бисква хар чаар. Хаттың күжү секундада 3—7 метр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 5—10, арткаиларынга ортумаа-биле 15—20 градус соор.

Кызылга бөгүн оваа өскерилгиниң чок агаар болур. Хаттың күжү кошкак, агаарның температуразы 15—17 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «От бургаи далай» (2 серииглг) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Москва — Кассиопея» 9.20, 11.00, 12.40, 14.20, «Дедир эгиттинмес» 16.00, 18.00, «Даурия» (2 серииглг) 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Беатрия Поттериң тоолдары» 11.20, «Адыг сагыш» 13.10, 15.00, 18.40, «Ынакшыл дээш кемнит херек үүлгедии» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эргим оол» 10.40, 12.20, «Онзагай болуушкун» (2 серииглг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Мариига алмаастар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шортаннын чарлыы-биле» 9.00, 16.20, «От бургээи далай» (2 серииглг) 10.20, 13.20, 17.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чашкы шаанын соонда чүс хүн» 15.00, 18.40, «Ол меңнеи артык күштүг» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «От-буде чокта», «Али-Баба болгаш дөртен дээрбени» 15.00, «Максим Перепелица» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Февральдың 8-те
республиканың хөгжүм-шии театрынга
Н. Кузнецовтуң
„ИЙИ ӨН“
деп шиизи болур.
Шии кежээ 19 шакта эгелээр.

Совет спортчуларның чедиишкиннери

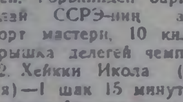

Биатлон

ИНСБРУК (СЭТА). Маргылдааның бо хевиринге тиилекчилер: 1. Николай Круглов) (ССРЭ)—1 шак 14 минут 12,26 секунда. Ол 26 харлыг спортсмен. Горькийден барган. Николай ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери, 10 километрге чарышка делегей чемпиону.

2. Хейкки Икола (Финляндия)—1 шак 15 минута 54,10 секунда. Фин шеритиниң 28 харлыг фельдфебели Икола 20 километрге делегей чемпиону.

3 Александр Елизаров (ССРЭ)—1 шак 16 минута 05,36 секунда. Москва чоогунун Мытищи дээр хоорайдан бэргэи ол 24 харлыг студент биатлон маргылдаазынга 10 чыл киржип келген.

20 километрге хаактыг чарышка аараазында черлерни алганнар: Вилли Бертин (Италия), Александр Тихонов (ССРЭ) Эско Сайра (Финляндия).

Маргылдааның бо хевиринге ССРЭ-ниң ийи төлээлекчилери — Николай Круглов (алдын медаль), Александр Елизаров (хүлер медаль) шаңналдыг болганнар.

Кэти Пристнер (Канада)—база-ла ангы-аңгы дистанцияларга делегей маргылдаазынга чаңгыс эвес удаа шаңнадып келген 24 харлыг конькичи.

Татьяна Аверина (ССРЭ)—Горький чурттуг 25 харлыг студент спорттун бо хевиринге 1963 чылдан бээр киржип келген. Делегейниң болгаш Европаның маргылдаалариның шаңналдарынга чедип чораан, 1000 база 1500 метрге делегей рекордсмени.

500 метрге конькниг чарышка дараазында черлерни Лина Поулос (АКШ), Вера Краснова (ССРЭ), Любовь Садчикова (ССРЭ) тус-тузунда алганнар.

Февральдың алдыда бистиң хоккейжилеривис америк шиинидек команда-биле ужурашкаш, ону 6:2 санныг тиилээн.

Ол-ла хүн бирги болуктеи ГФР-ниң шилиндек командазы польша спортсменнерни 7:4 санга аппаннар.

ГДР-ниң спортсменнери чаңгыс шаңнак спортунуң талазында маргылдаада тиилелгежип чоок чорун турар. Оларның эр болгаш херээжен-даа спортсменнери ооң командалардан муряап турар.

Февральдың алдыда совет төлээлекчилер — Вера Зозулья тоску, а Данивс Бремзе биле Владимир Шитов олар тус-тузунда дараазының черлерни эелеп чорун турган.

Фигурлуг чүгүлаашкын. Спортчу таңшының маргылдаазынга бирги черни совет фигуристер Людмила Пахомова—Александр Горшков, ийги черни — база-ла бистиң спортсменнеривис — Ирина Моисеева—Андрей Миненков олар алганнар. Үшкүзүүде — АКШ-тың төлээлекчилери — Коллин О"коинор-Джим Миллиз олар болган.

Ийиги кижиниң чолдак программазының талазы-биле маргылдаага Ирина Родинна — Александр Зайцев (ССРЭ) бирги черде үнгеннер. Ийиги-зии — Роми Кермер — Рольф Эстеррайх (ГДР), үшкүзүүн — Ирина Воробьева — Александр Власов (ССРЭ) олар алганнар.

Көрүнчүк дег кылаң дошка

Республиканың «Урожай» ми тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш колхозтар, совхозтарның командаларының мячилиг хоккейге маргылдаазы эгелээн. Оларның солун оюннары найысылалдың «Хүреш» стадионунда болуп турар. Мында «Алдан-Маадыр», «Тээли», «Торгалыг», «Бардык» совхозтарның, Мөңгүн-Тайгада «Малчын» колхозтуң спортчулары келген.

Эрткен үш хүнүң түңелиндеде Алдан-Маадырның хоккейжилери 6 санныг, тээлиилер дөрт, «Бардыктың», «Малчынның» спортчулары 2-2 саннарлыг.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезин. В. АНДРЕЕВ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи змыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 72.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00061.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 33 (10018) | 1976 чылдың февраль 10, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Профессионал Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң 1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседиргени болгаш тоску беш чылды чедиишкинниг деңзары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түмелдерин чугаалажып көргеш, тиилекчилерни илереткени болгаш шаңнаан

Тыва АССР-ниң талазы-биле

Тоску беш чыл планын күүседиргеге эң-не белек көргүзүглерни чедип алганы, будурулгенин ажыктыын бедиткени, күш-ажылдың будурукчулуун өстүргени, продукциниң шынарын экижиткени дээш **БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ «КЫЗЫЛ ТАРААЧЫН» СОВХОЗУН СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы шыгараалы дээш» деп турескаалдыг демдээ-биле, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнавышаан, ССРЭ-ниң УАЧД-зиниң Хүндүлел самбыразынга киирген.**

1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседиргени болгаш тоску беш чылды чедиишкинниг деңзары дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң-не белек көргүзүглерни чедип алганы дээш **АК-ДОВУРАК ХООРАЙНЫ СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан.**

КҮҮСЕТТИНЕР УЖУРЛУГ

Республиканың үлетпүр будурулгелери тоску беш чыл планнарын код көргүзүглер талазы-биле эрткен чылдың декабрь 5-те-ле күүсеткеш, онгу беш чылдың күш-ажылчы херии базыннар-биле эгелээн.

Онгу беш чылдың баштайгы айы доозулган. Планныг онаалдарын күүседир талазы-биле эрткен айда коску чедиишкиннер чедип алыпган. Анаа улуг роль-ду СЭКП-нин XXV съездизинге туралаатка социалистиг чарыш ойнап турар.

Январь айда продукция сайгарылгазының планын республика 105,4 хуу күүсеткен, планнан ажыр 373 мун рубльдин продукциязын сайгарган.

Ол талазы-биле планныг онаалдарын Кызылдың эът, сүт комбинаттары, «Тыва көмүр түлүг» трест, Росводпромнуң демир-бетон кылыглар заводу, Туранның ыяш белеткээр пункчузу, Шагаан-Арыгның үс заводу, Кызылдың сүт заводу чедиишкинниг күүсеткен.

Январь айда продукция сайгарылгазының планын бүгү районнар күүсеткен. Ылангыя Улуг-Хем, Бии-Хем, Кызыл районнар ол талазы-биле планныг онаалдарын 117—133,3 хуу чедиргилээн. Металл ажылдан кылырынаан (92,2 хуу) ангыда үлетпүрүнүң бүгү адырлары продукция сайгарылгазының планын күүсеткен.

Нинти продукция будурериниң эрткен айда планын республика 104,5 хуу күүсеткен, азы планнан ажыр 348 мун рубльдин продукциязын үлетпүрүнүң ажыл-ишчилери будурген. Планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен мурнакчы коллективтер хей. Ылангыя Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, Кызылдың алгы заводу, Ак-Довуракның үлетпүр будурулгелер комбинады, Кызылдың даранылга комбинады, Росводпромнуң демир-бетон кылыглар заводу, Шагаан-Арыгның «Сельхозтехника» салбыры, Кызылдың сүт заводу, сүт комбинады, Үстүү-Элегестиң балык заводу планныг онаалдаларын 110,2—174,3 хуу күүсеткеш, мурнакчыларның одуруун баштаан.

Онгу беш чылды республиканың үлетпүр будурулгелери чедиишкиннерлиг эгелээни өөрүнчүт-түр: продукция сайгарылгазының-даа, нинти продукция будурериниң-даа январьга планныг онаалдаларын ажыр күүсеттингеп.

Ынчалза-даа планныг онаалдаларын күүсетпээн будурулгелер база бар. Ынылыларның саны —32. Оларның дөгерезин маңаа биживейн, а продукция сайгарылгазының-даа, нинти продукция будурериниң-даа планнарын күүсетпээн будурулгелерни маңаа көрээли:

Одар бө-дүр:

«Тудуг кезектери» комбинат, Ак-Довуракның хлеб заводу, Туранның хлеб заводу, тудуг материаллары үлетпүр каттыжышкыны, Кызылдың түүйбу заводу, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны, техниктиг хандырылга станциязы, «Сельхозтехниканың» районнар аразының Кызылга каттыжышкыны, Туранның «Сельхозтехника» салбыры.

Бирги кварталдың төнчүзүнге чедир 40 шаа хонук апткан. Февраль база орту чоокшулаан. Ынчангаш бар арга-курлавырларны амыгаалаштан четче ажылдап турган, хожудаашкыннарны болдурбазын чедип алырынче чыдып каап турар будурулгелерниң удуртукчуларының үгландырар үүрелуг.

Төлевилелди чугаалажып тур бис

ЧОННУҢ САДЫГ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Ажылчы чоннуң садыг хандырылгазы республиканың ажыл-агыйларының оске адырлары-биле чергелештир тоску беш чылда улам ынай хогжээн. Бо үениң иштинде түрмекчеп садар бараан сагырлгазы 38,1 хуу немей оскен азы 192 миллион рубль четкен. Культурга амыралының болгаш ажыл-агый хөреглелиниң барааннарынга негелдени хандырары алаан экижээн. Эът, сүт, саржаг, ногаа аймаа ышкаш хоолудуг чемнерни салары көвүдээн. Садыг четкизи 7800 дөрбелчин метр шөлге калбарып, нинтининиң чемненилгези 1100 олутка үлгаткан. Магазиннериниң болгаш столоваяларның хей кезии садыг-технологтуг чаа дериглер: садыг алыкчылар боттары шилип алырынга тазырыттыр тургускан шугумнар, соодукчулуг делгиирлер, механизастаан дериишкиннер-биле хандыртынган. Будурулгелериниң эстетиктиг кастагалгазы экижээн. Садыг алыкчылар бараанны боттары шилип алыр арга-биле ажылдазары сескн беш чыл-биле деннээрге 10 катап оскен.

Ажыктыг чоруктуун болгаш шынарының амгы онгу беш чылында садыг ажылдакчыларының мурнунда чаа сорулгалар салдынган. Чонга бараан болуруунуң бедик культуразын хандырып, үениң негелдезинге дүүшүүр ажыдаары —садыг ажылдакчыларының кол хүлээлгези. «1976—1980 чылдарга ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол угланыышкынnары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиниг будурүп үндурүп турар продукциняың ассортиментизин болгаш хемчээлин тодаразыр садыг организациняларының чагыдары үлетпүр база садыгының аразында ажыл-агыйжы харылзааларның үнелешпинде деп чүвени көрүп турар. Садыг ажылдакчыларды бо угланыышкынны хүүрүлга болдурган, пиво заводу, сүт заводу болган хлеб заводу ышкаш продукцияны будурүп берип турар будурулгелерге негелдени күштелдирери чугула. Чүге дээрге моон мурнунда бо үлетпүр чөрлери бүдүрүп үндурүп турар продукциязынга хамаарыштыр стандарттыг дүрүмнү сагывайн, шынары чаңыс аът-чемнин садыг четкилеринче киирип турган.

Садыгны мергежилиг кижилер чугле чоннуң чаа базааннарга негелделерин өөрөп көөр эвес, а харын оларның эстетиктиг хөөнүн сайзыраткын, ажылын ажыктыын, будурукчулуун бедиселиниң бүгү-ле аргаларын ажыглаары чугула.

Чонга садыглырының шынарын экижидериниг садыгның материал-техниктиг базазын өстүрери улуг роль-ду ойнаар. Садыг долуп 400 дөрбелчин шөлге, нинтининиң чемненилге чөрлерин 1500 олутка үлгатыргавы, полуфабрикаттар комбинадын түтканы садыгның мурнакчы аргаларын улам калбаа-биле чорудуп болуруунуп, бараанны садып алыкчылар боттары көрүп турган, шилип алырының аргаларын берип турар. Ол даярге садыг ажылдакчыларынга күш-ажылын будурукчулуун улам үлгаттырып, садыл алыкчыларга немелле эптиг чүүлүү турүлүп турар.

Г. ЯКУШКИН.

Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң лабораторияның начальныгы.

ДУРЖУЛГАЛЫГ САКМАНЩИК

Улуг-Хем районда «Улуг-Хаа» совхозтуң Хайыракан садбырының малчыннарында хой оолдаашкыны бо хүннерде масеалыг чорун турар. Чаш хураганнарны чидирип чок, онча-мейди доруктуруп алыр дээш оң салбырның малчыннары бүгү күжүн, арга-дуржулгазын ынаар үлгандырган. Амыяк хойжулар Маадыр-оол, Анна Чаш-оолдарның коданында хой оолдаашкыны тулуктээн. Оларның кадарган хөөнүн хей кезии оолдаан. Чаа төрээн хураганнарны чидирип чок ажаан алыр ажылга улуг сакманщик Анна Чаш-оолдуң кирип турар улуг-хүүзү улуг. Ол бо хүнге чедир 150 хураганны онча-мейди доруктурган.

Сакманщик Анна Чаш-оол СЭКП-ниң XXV съездизинге үтүштүр алган социалистиг хүлээлгезин төлептиг күүседип, төрээн хойларның хураганнарын чидирип чок ажаан ап турар.

ЧУРУКТА: Анна Чаш-оол.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ЭРЗИННИҢ ТУДУГЖУЛАРЫ

Эрткен чылын Эрзинниң септелге-тудуг участогунуң коллективи 400,3 мун рубльдин септелге-тудуг ажылдарын кылыр тургаш 417,5 мун рубльге күүседип, чыл планнын 104,2 хуу күүсеткеннер. Оон иштинде капитал септелгелернип, улус өөредилгезинин, культураның, кадык камгалалының албан черлериңе кылып чорудар ажылдарны плandан ажыр күүсеткен.

Коллектив Эрзин суурга 1300 метр черге херимни, 700 метр буганы, чүпар-бажыңче чер алаа-биле суг дамчыдар 80 метр хоолайны эрткөн чылын кылган. Доозукчу чылда район төвүнге ийи каът эмнелгенин кол корпузунуң бирги кагыын салып дооскан.

Септелге-тудуг участогунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары ийи-ийи аал чурттаар 6 бажыңны дужаар турган. Ол планын эрткен чылдың ноябрь 1-де-ле күүсеткен. Планнан ажыр ийи аал чурттаар бир бажыңны декабрь төнчүзүнге чедир күүне комиссиязынга хүлээткеннер.

Ук участоктуң эрткен чылда шак ынчыы чедиишкиннерни чедип алырынга мурнакчыларның киирген улуг-хүүзү улуг. Оларга тудугжулар Има Кок-оол, Алена Сарыгбан, Тодук Бапы-Мопге, Сергей Ензак болгаш өскелер-даа хамааржыр. Ол эштер хүн, ай, квартал планнарын үргүлүү ажыр күүседип келген.

Чедиишкиннер-биле чергелештир Эрзинниң септелге-тудуг участогунда четпестер базз бар. Эрткен чылын чаа эмнелге тудуун кылып тура, 55 мун рубльди чедир шингээдип албаан, оон чылдагаанны: цемент, түүйбу, янзы-бүрү хемчээлдиг арматуралар дээн ышкаш чугула тудуг материалдары-биле хандыртынмаанындан болган.

1976 чылда ук участок планныг онаалдарны хуусаа бетинде, декабрь 20-де, күүседир, 394 мун рубльдин септелге-тудуг ажылын кылыр, плandан ажыр ийи аал иштиг чурттаар бажыңны түзүп. күш-ажылдың будурукчулуун 5 хуу үлгаттырар хүлээлгени алганнар. 1975 чылдагы четпестерни бүгү талалыг өөренип көргеш, оны катаптавазының хемчеглерин алыр.

Күш-ажылды бедик будурукчулуг организастаар болза, үстүнде хүлээлгелерни чедиишкиннг күүседип болурунуң аргалары Эрзинниң тудугжуларында бар.

Б. ЧЫПСЫНАК.

МАГАДЫЛАЛЫ БАР

Чөөн-Хемчик районнуң ивахоз, совхозтары бирги кварталда күрүнеге 380 тонна сүт дужаар планныг. Ам 156,7 тонна сүттү дужаан, планын 41,1 хуу күүсеткен. Бо көргүзүг эртиен чылдың оң-ла үезин-бile деңнээрге 1,2 хуу оскен бөлүп турар.

Ажыл-агыйлардан СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозэзин көргүзүгүг. Ук ажыл-агыйның Дөргүн сүт-бараан фермазының коллективи бирги кварталда 75 тонна сүт садар планының 45,8 тонназын күүседип алган. Ол эртиен чылдың оң-ла үезинге турганынга деңнээрге 7,2 тонна хей.

Дөргүнчүлер боттарының бар арга-мурнавырларын санап көргеш, бирги кварталдың планын хуусаа бетинде күүседирин шинтипирээзинер.

Ферма хүнде 1,7 тонна сүттү күрүнеге садып турарын бодаарга, соглээн созүнге ээ болурунуң магадылалы бар.

Совлгу түңнел йзугаар ийиги черже «Большевик» совхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи үнген. Олар күрүнеге 21,4 тонна сүттү сатнан.

М. СЕВЕН.

РОССИЯНЫҢ СААНЧЫЛААРЫНГА КЫЙГЫРЫГ

Россияның эң дээре саанчылары ажылының дуржулгазын солчур, чедип алган чедиишкиннериниң, келир үеле планнарының хугайын чугаалажыр дээш, республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунга чыглып келген.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры ССРЭ-ниң Күрүне шаңналынның лауреады М. С. Громова ыракта келбээн: ол — Москва чанында «Коммунарка» деп күрүксаажыдыга заводунда ажылдап турар. Тоску беш чылдың доостур чылында Мария Сергеевна шылгарацгай түңнелдэ чедип алган: 114 баш бөлүк инектен 505 тонна сүттү сагган. Ол беш чыл мурнунда ындыг көргүзүглер дугайын бодаавайн-даа турган. «Маяк» деп чаа сүт комбайның тургускавының соонда, күш-ажылдың будурукчулуу 1,6 катап оскен. Ажыл-агыйның 600 баш инектиг фермазын чүгле беш саанчы харылзап турар.

— А оон аңгыда, Лейла Пейпс-биле чарыш мөңээ база дузалаан—деп, М. С. Громова чугаалап турар.—Оон ажылының дуржулгазын кичээнгейлиг өөренип көрдүм. Ынчаарга бодум база-ла чыда кавбазын орааладжып турган мен. Чедип алдыкган түңнелдэ бо чылын ажыл эртер—516 тонна сүттү саар деп хүлээгеп мен.

Тула областан үжуражышкынга Ленин аттыг колхозтуң мырынай будун звено саанчылары А. П. Крысанова, В. П. Трушина, М. М. Каткова, А. Д. Разошина олар чедип келген. Оларның найызында 100-тен 150 чедир инектерге саан турар. Эрткен чылын тус бүрүзү 532 тонна сүттү сагган, а бо чылын 550 тонна сүттү саарын хүлээгеп. Ол — Россия Федерациязында эң-не белек көргүзүг. Мурнакчы саанчыларның чедиишкин-дип ан турарының кол түүдүри чарыш, малды ажаарының, депшиленлиг технологиязы, бозбазавын техника болуп турар.

Пелза областа Махалин аттыг колхозтан А. Щ. Стальнова, Липец областа «Октябрь 50 чылы» колхозтан Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Е. Мохова, Москва областа Ленин аттыг совхозтан З. И. Мазинна, Омск областа «Коммунизминиң херели» колхозтан В. Е. Сергеева болган өскелер-даа ужуражышкынга ажылынын дуржулгазын солушкан.

Россия Федерациязының эң дээре саанчылары республиканың бүгү саанчыларынга кыйгырыгны хүлээп алган. Кыйгырыгда чугаалап турарыны болза: «Төрээн ленинчи партияның XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга хирбишаан, ам чарыштың дозуну—анаа-ла хойну кылыры эвес, а улам-на эки, улам-на камналгадыг кылыры дээрзиниң дугайында СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң сестерин эжизи-биле биле тур бис. Инектиң продуктузүүн бедиглери дээш демисешпишаан, сүттүң нинти саалдызын улгаттырарын, саар инектиң санын көвүдерин, продукциниң шынарын бедиглерин чедип алырын хүлээнип тур бис».

Фермаларга күш-ажылдың будурукчулуун бедиглери дээш социалистиг чарышка быжыглаар болук инектерден бир-ийи мун центнер сүттү саары дээш, оон бедик шынары хээш масеалыг шинчээшкинге идепкейлиг киржиринге Россия Федерациязының бүгү саанчыларын ужуражышкынның киржикчилери кыйгырган.

К. БЕЛОВ.
(СЭТА-ның корр.).

Чоргаар-алдың совет паспорту

Улуг-Хем районнуң Культура бажыңынга күш-ажылдың хоочуннары болгаш өөренирчилер чыглып келген.

Чаа хевириин паспорттарын будурулгенин мурнакчыларынга болгаш Совет күрүнеэнин аныяк хамаатыларынга тыпсырыгга турескаткан байырлыг кежээни ВЛКСМ Улуг-Хем райкомунуң секретары Н. Антропов ажыткаш, чыылганнарга байыр чедиргеп. Совет паспорт системазының дугайында плеткелди районнуң күүсекчи комитединиң секретары И. Мареева кылган.

Хөгжүм үделгези-биле Шагаан-Арыг школазының өөренирчизи Люда Ондарга чаа паспорттуу районнуң күүсекомунуң иштики херектер киллизиниң начальныгы С. Сотпа төрүттүнген хүнүн таварыштыр аңаа бир дугаарында байырлыг байдалга тывыскан.

Оон соонда чаа паспорттарны районнуң амыдырал хандырылга комбинадының начальныгы, ареевчи чораан Сара Шилимаага, даваракчы Анна Прудниковага чолаачы Сергей Киляпге, хоочун башкы Валентина Долчуңмаага болгаш өөренирчилер чыглып келген.

Паспорт алганнарның өөгүнээзинден С. Шилимаа, Л. Ондар сөс ап чүве чугаалаан, бистиң Совет күрүнеэвистиң, күүк-шидалының, тайбың чазагай политиказының дугайында чоргаарал-биле демдеглеп, оон хамаатыны болуру дээрге улуг аас-кежик, өөрүшкү дээрзин чугаалап, оңгу беш чылда улам кызын ажылдаарын, өөренирин хүлээгеннер.

Чаа паспорт алганнарга пионерлер байыр чедирип, туралаал белектерни тывыскан. Байырлыг кежээниң түңнелинде «Улуг-Хемниң оттары» агиткультбригаданың болгаш үстүү класс өөренирчилериниң каттышкан концертин көргүскеп.

В. ДОНГАК.

ПРОПАГАНДИСТ БОЛГАШ КАМНАЛГА

СВЕРДЛОВСК (СЭТА). Уралдың, Сибирниң чамдык областарының, Казахстанның болгаш Поволжьениң пропагандистериниң, политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгэ организакчыларының Чөвүлел хурамы ады-биле боон эрткен. Чөвүлел хуралды СЭКП Свердловск обкомунуң болгаш СЭКП ТК-ның «Экономическая газета» деп неделя санында үнер солунуңң саналы-биле чыылдырган. СЭКП ТК-ның декабрь (1975 ч.) Пленумунуң шинтипирээриниге, ол Пленумга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган түүлдерге болгаш түңнелдерге, ол ышкаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1976 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында докладчыга холбаштыр камнагланың корум-чурумун пропагандалаарын хүштелдирер талазы-биле сорулгаларны эңдэ чугаалашкан.

Партияның Свердловск обкомунуң бирги секретары Я. П. Рябов «Камналга болгаш хумагалалдыг чорук — бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын белиринiң чүгүлэ факторлары» деп илеткелди кылган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилерге камналганың корум-чурумуя пропагандалаарының, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин организастаарының дуржулгазын солчуп, чогуур шинтипирлерни хүлээп алганнар.

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРГЕН

«Тээдин» совхозтуң Найырал салбыры Тээли кедээ Советтиг хамааржыр. Чоокта чаа кедээ Советтиң күүскому салбыр төвүнге үнүшкүнүүт хуралын эрттирген. Кедээ Совет малчыннарының культуразын чаагай амыдыралын экижидериниг доктазмал кичээнгейин үглаңдырып келгеп. Бо удазда хүннүүт айтырыы—«Эң эки культурлуг өг-бүле дээш» деп малчыннар аразында чарыштың 1975 чылда түңнелдери болган. Бо талазы-биле кедээ Совет даргазы Валентина Достай-ооловна Долмажап илеткел кылган.

Салбырда ийи хойжу бригада бар. Шаттың бригадазында 19, Эдер-Куйнуумда 17 кодан бар. Малчын өг-бүле бүрүзүнүң культурлуг деңнелиниң соолгу чылдарда бедип тураның күүскомдан демдеглээн. Дыка хей малчыннар улуг өртектиг хевистерни, идик-хеп аймаан садып ап, өг иштин чаа хевир-биле аяның чараш дерип турарадар.

Чүгле өг-бүлезиниң культурлуг байдалын эвес, а уругларының өөредилге-кижизидилгезин, ажылга харылзалгазын, коруя-чурумун көрүп турган. «Эң эки культурлуг өг-бүле дээш» деп чарыштың түңнелин үндүрген, бирги черни хойжу Самдыжап Хертекке тыпсып, аңаа шилчиир кызыл вымпелди берген. Хойжулар Опанкай Чораан-оол, Сайчак Мукулай болган Шогжал Кара-оол оларны эки деп демдеглээн.

Малчыннарның культурлуг деңнелин бедидер талазы-биле чамдык кылдыган ажылдарын күүскомдан демдеглээн. Салбыр баштаар черн, совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитединиң хойжуларының өг-бүлезинге бичии стол, сандайларны кылып бээрин бодаавайн турар. Кышкы үеде бажыңга чурттаар кылдыр малчыннарны шилчидерин оожум боттандырып келген. Чаа кыштаг кажааларын тутказ, оон чанында хойжу, сакманщиктер чурттаар бажыңнарны кады тудуп кылбайн турарны четпес. Бо бүгү четпестерни моон солгаар эдип, малчыннарның культурлуг амыдыралын улам экижидер дээш хемчеглерни алырын күүскем совхоз дирекциязынга болгаш салбыр баштаар черинге даяскан шинтипирлер хүлээп алган.

Б. БАРБА.

КАА-ХЕМДЕН ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

Бүрен-Бай-Хаак. Бояровка суурларда чаа кедээ Советтер тургусгунган. Ол черлерге ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сонгулдалар февральдың баштайгы воскресеньезинде бедик кадурлуушкүнүүт эрткен.

• • •

Кыш—ыяш белеткелиниң эптиг үези. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар черн 7 кижи составтыг механизастаттынган комплекстиг бригаданы тургускан. Олар онгу беш чылдың баштайгы чылының тудугларынга 1800 кубометр тудуг ыяжын белеткээр. Оон 535 кубометри тудуг шөлдериңе дүшкен.

• • •

Февраль — ногаажыларның чаа дүжүт дээш ажылының эгези. «Бурулгаар» совхозтуң ногаажылары рассадалар олуртур парниктерни белеткеп киргизеп. Бо хүннерде парниктерже болбаазыраткан өдекти сөөртүп эгелээн.

• • •

«Коммунизмче орук» колхозтуң хойжуу Иргит Кертел-оолдуң коданында хой массалыг оолдаан эгелээн. Баштай төрүттүнген 200 хире чаш төл мендн. Малчыннын коданында сынген, концентраттыг чемнер болгаш чылыг сут хандырылгазы эки.

Редактор Ш. Ш. ОЮН.

Редакция: Кызыл, Ленин ором, 29. Телефондар: редактордуң — 2-12-41, редакторлуң эргелекчизиниң — 2-12-42, ажылчы коллективтиң — 2-12-43, 2-12-44, 2-12-45.

Тыва кижи издательствозу. Кызыл, Кочетов ором, 11.

Заказ 1. ТА 00102. Тираж 25 000.

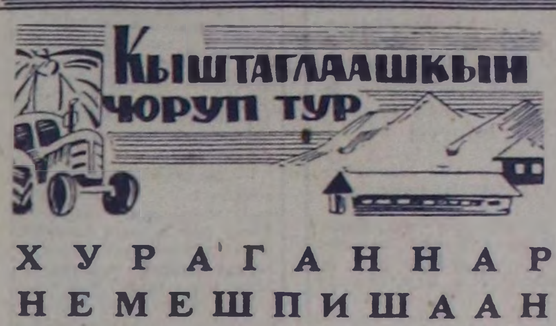

ХУРАГАННАР НЕМЕШПИШААН

БАЙ-ТАЙГА. Бо чылдың кыштаглаашкыны «Кара-Хөл» колхозта багай эвес эртип турар. Улгаттыр каттыштырган Туранныг бригадазында үш кажаанда, беш чурттакта бажыңы ажыглаага киргеп. Бригадада 1480 хой төрээн. Оон 1484 хураганны мендн алган.

Хойжулар С. Дамба, Х. Манчын-оол болгаш өскелер-даа ийидиң чаш төлүн чидирип чок кампалап алыр дээш шудургу ажылдап турарлар.

Колхозтуң Сукпак бригадазында байдал багай эвес. Ында 1515 хой оолдапкан, оларның 1518 хураганы онча-мейди.

Хойжуларга сакманщиктер дузалажып турар. Чамдык коданнарының одар-белчиринiң дээвискээри чоок. Ынчангаш оларны өске кыштагларже сайгара көжүрүп турар.

М. ООРЖАК,
Х. САМДАНЧАП.

• • •

КЫЗЫЛ район. «Х Улуг хураа» колхозта хой оолдаашкыны тулуктей берген. Бир дугаар бригазанын Кызыл-Хаада хойжуу Оюн Бичe-оолдуң коданында 115 хой төрээн. Хураганнар мендн. Сакманщиктер Анна Бичe-оол, Чыдбак Базыр 52-52 хураганны ажаан турарлар.

В. ДАМБАЛДАЙ.

• • •

ЧӨӨН-ХЕМЧИК. Түлуш Шожан он алды чыл хойжулаан. Ол чыл санында багай эвес коргузүглерни чедип ап келген. Хойжу «Октябрь 30 чылы» колхозтуң мурнакчыларының санында кирген.

Бо чылын хойжу Чиңге-Шат деп черде кыштаглап турар. Ам оон коданында 308 чаш хураган мендн доругуп турар.

Д. ШОЙДАР.

Шенелделер уламчылаан

Бодүүн руданан даг-дүгү арытлаар нехтиң энергетигги Юрий Андреевич Подуянов мынча дидн:

— Эрткен айның төнчүзүнде ийиги секциянын бирги болган ийиги каскадтарының сезен алды үүрмектекчилер болган сылгакчылер шенеттингеп. Шенелде чедиишкиннг эрткен.

Башкарылга системазының соксаал чок ажылдап турары — бүдүрүлгенинг база бир чедиишкинин аңаа херечилээн.

Амгы үеде «Тыва даг-дүгү» комбинатта чаа-чаа дериг-херекселдерниң шенелдезин чорудары база көрдүнүп турар.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

УЛУС ЧОНУМ КҮЧҮҮ-КҮЖҮҮ — УЛУГ ЧААГАЙ НАЙЫРАЛДА

АЖЫЛЧЫН СӨС

Кажан менээ Социалистиг Хүш-ажылдың Маадыры атты тывыскан дутайынга Чарлыкты ынчуп оргаш, чаржып турарым Анатолий Новиковтун адын база көруп каштың аажок өөрөөн мен. Ол Украинадан Лисичанск заводта машинистер бригадири кижи. А мен болза «Дагестанның оттары» деп заводта бир машинистер бригадирлеп турар болгай мен. Кайгамчыкта таварлажыышкын-дыр деп бодаар силер. Ынчалзажок ол анаа-ла дүш болган таварлажыышкын эвес-тир. Ол дээрге төөгү талазы-биле болур чоруу-тур. Ол дутайын тодарадып бижиирин орадажыйн.

Республиказының ажыл-херектериниң дутайын республиказының өмүнөөзинден чугаалаары харыысалгалыг херек. Бир арган өске артче ажары оон-даа харыысалгалыг, оон-даа берге. Бо дутайын улус биле ыяап алыр кылдыр чугаалап шыдаар ирги мен бе? Ынчалзажок Дербен хоорай Советиниң депутады кижи болганымда, бодумнуң мун-мун эш-өөрүм болур ажылчыннар болгаш бодүүн колхозчулар ышкаш республикам иниити байдалын, оон ажыл-ижин багай эвес билир мен деп хөөрем чок чугаалап болур мен. Ол дээрге ниитти чедишкинден төрүттүнер чоргаарал-дыр.

Баштай-ла бодумнуң төрөөн заводумдан өгленейн. Оон ажыл-херектерин чугаалаары менээ өөрүшкү-дүр. Чүге дээрге ол үеэн амыдыралым-биле, республикам амыдыралы-биле холбашкан.

Бежен чыл мурнуда, 1926 чылдың январьда, чурттун кыдыг-ыыгаарынга чаа завод ажылдап эгелээн. Ынчан ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының Бүгү-эвилел Чөвүлелиниң даргазы турган Феликс Дзержинский байыр чедирген телеграммазынга мынчаар бижээн: «Эвилелде механизастаттынган эң баштайгы, шил кылыр заводту амыглаага кииргениңге өөрүп тур мен...» Шил кылыр ол завод маан республикамның социалистиг индустриязының эң баштайгызы болган.

Ийи чыл мурнуда бистиң республикага Улустарның найыралы ордении тыпсын турда, мынчаар ажылыг түннел үндүргенин сактыг-дыр мен: эрткен чылдарның кол түннелдериниң бирээзи болза чуртта ажылчын ангының кадрларының болгаш инженер-техниктиг интеллигенциянның төрүттүнгени болур.

Мээң башкым Муслим Мусаев ажылчын мергежилди бир-ле дугаар шингээдип алган баштайгы дагестан кижи чүве. Ол маан болгаш өске-даа хөй-хөй эштерниң дагдыныкчызы чораан. Мусаевтиң болгаш оон эштерининң дагдыныкчы чанчылын бистер, дагестан ажылчын ангының чаа салгалы, ыдыктыы-биле камгалавышаан, оны уламчылап турар бис. Бистиң бөгүнгү болгаш даартагы чедишкиннеривистиң бир үнезини ында дээрзин билип чоруур бис. Ам маан өөреникчилерим дыка хөй, олар чүгле республикада эвес, оон дашкаар безин бар.

Бистиң республикада чаартылгаларны маңаа дөгерелин кижи санап күш четпес. Бистиң ынчаар бурунгаарлаарывыска чүү дузалаанын? Улуг эвес чурт сайлыраңгай көдээ ажыл-агыйлыг индустриалдыг республика кылдыр кайчан хөгжүй бергенил? Бир эвес моны бистиң заводувуска хамаарыштыр алыр болза, оны түдүп тургузарынга бүгү чурт дузалаан болгай: Таганрогтун металлистери, Брянскиниң дагжылары, Каспийниң кыпыл флотчулары болгаш оон-даа өске. Ол акы-дүнма дузаламчы бистиң амыдыралывыстың чүгле түгү, лозунг эвес, акы-дүнмалыкты чорук экономиктиг тургузуушкунуун бир аргазы апарган. Оон чижээнге бистиң Дагестанывысты база киирип болур. Чүгле «Дагестан оттарын» деп завод эвес, а бүдүн-бүдүн улестүрүлүг хоорайлар—Каспийск, Избербаш болгаш өске-даа хоорайлар—совет акы-дүнмалыкты чорухтуң үлегер-чижээ болуу берген.

Бир эвес моон мурнуда акы-дүнма дузаламчының Дагестанның үлетпүрүн түдүп тургузарынга хамаарыштыр чугаалап турган болзувусса, ам чугаа болза, экономиктиг ийи талалыг харылзаалар дугайында чоруп турар болгай. Бистиң үлетпүр бүдүрүлгелеривис чурттуң акы-дүнма он-он, чүс-чүс бүдүрүлгелери-биле түдүп харылзаалыг.

Мээң төрөөн заводум бодунуң отчугаштарын эвилелдиң хөй-хөй бүдүнгарында кыпсыштыр. Ол бодунуң продукциязын Совет Эвилелиниң хөй-хөй түдүгларынче, бүдүрүлгелеринче чорудуп турар. Ол дээрге найыралдың, акы-дүнмалыкты чорухтуң харылзаазының судалының согуушкунун хереченил турар.

Г. НАРСУЛЛАЕВ,

Социалистиг Хүш-ажылдың Маадыры, «Дагестанның оттары» заводтуң машинистер бригадири.

ЧАҢГЫС ӨГ-БҮЛЕДЕ БИС

Бүдүн-чыртык чыл бурудгаар Красноярскиниң механизацияк болгаш үеэт техникумун доозукшу, комсомолчу путёвка-биле Тыва АССР-ге ажылдап келдим. Маңаа келгеш, республиканың наймыылалы Кызыл-биле танышып, ажылдап келген организациям «Тыва көдээ түдүг» трестиң коллективиниң амыдыралынче улам шимнигип кирип, республиканың каш чылдар дургузунда шакпын хөгжээнин хөөрүп чурттакчылардан дыннап, билип алдым.

А бодум бүдүн-чыртык чыл иштинде маңаа чурттап келгеш, мээң келген үемде чок турган, улуг-улуг түдүлгелерим ыя бо кыска үеде туттунуп турарын магадап-биле көрдүм. Бистиң трестиниң чоогунда дөртку микрорайонуң туттунгынын караам-биле көргенимни чижек кылдыр чугаалайын.

Маңаа ажылдап келгенниде организациянчының удурткучулары мени Западная кудумчузунда шинти чурттарга бажыңнарга орээл үнүүрүп берген. Аңаа бергеш, Советтиг Тывада чурттап турар кижилериң хөй национальнын дораан эскердим.

Ында бистиң трестиң механизацияның эргелекчиңи ажылчыны Виктор Болотов, демир-бетон кыдыглар заводунуң инженери Вера Гаранина олар оруктар, а тараа сайгарар базаның чолдакчызы Георгий биле оон кадайы Вера Корамчаковтар—хакастар, ажылчынар А. Тыдыков—шоор, Д. Иргит—тыва, база инженер Василий Калдыга—украин, а бо олурутларның автору калмык...

Бистер шуптуг эп-найыралдыг, чаңгыс ог-бүлениң уругларындан дег чурттап турар бис. Телевизорга солуп кино, концерт болурга колдуунда чаңгыс черге чыглып алгаш көөр бис. Ынчан кинону болуу-биле көөрге, улам солун-даа шыкаш сагындырар. Чүге дээрге кижи бүрүзү экранда болуушкуну бодунуң бүлүн турары-биле тайыпбырлаар. А оскези оске бодалды илередир. Ынчангаш ёзулуг маргылдаа үнер. Түүнелинде «алыс шыннын үнезинин маргылдаадан үнер» деп орус улустуң мергенчилери чугаазы бадыткаттынар.

Шак ынчаар чурттап, ажылдап тур бис. Чаңгыс ог-бүленнин ажы-төлү дег найыралдыг бис. А херек кырында шынап-ла ог-бүленис чаңгыс—Совет Социалистиг Республикалар Эвилели болгай.

Е. МИНКЕЕВА,
бухгалтер.

УЖУКТАП ТУРАР

Бисте 22 муң ажыг ном фондузу болгаш 605 чыре номчуучу бар. Үш кижи ажылдап турар бис. Бистиң Тээли суурда ийи библиотека бар: улуг улус болгаш уруглар библиотеказы ийи аңгы тургустуунган. Бо библиотеканың эргелекчизи—Каскинниң библиотека техникумунуң доозукчузу Тамара Оюн.

План ёзугаар ажылдап турар бис. Номнар делгелгеш, кандыг-бир чаа номга номчулга конференциязы-даа эрттирип турар бис. К. Кулажының «Үйгу чок Улуг-Хемниң» ийиги томумга, В. Закруткинниң «Аныралдыг чер» деп номунга номчулга конференциялары эрттиргилединнис. Айтырыглырны баш удур-ла номчукчуларга үлеп бергеш, белеткендирер-дир бис. Номга миннетар бистиң суурза хөй. Ынчангаш, ылаңгыя кандыг-бир чаа номга конференция эрттирерге улус хөй чыглыр болгаш айтырыглар-даа солун, янзы-бүрү болгулаар, номга хамаарыштыр бодунуң бодалдарын-даа чугаалаарлар эвээш эвес боор-дур. Ам удавас партиянның XXV съездизи ажыттынар болгай. Оны эки утказуур дээш чамдык ажылдарны ам чорудуп турар бис.

Бистиң библиотекавыстың аалчылары хөй националдыг: орус, тыва, хакас, бурят-даа нойчукчу бар-ла. Черле ынчаш ном бисе амыдырал дугайында билиглерин бербишаан, улустарның аразында харылзаамы, найыралды ужуктап турар деп бодап чоруур кижи мен. Бистиң номчукчуларывыс кыргыс Ч. Айтматовтун, авар Р. Гамзатовтун, башкир М. Каримниң, калмык Д. Кугультиновтун, таджик М. Турсун-Заденің, балкар К. Кулиевтиң, белорус П. Бровканың болгаш өске-даа нацияның чогаалчыларының номнарын номчаашаан, ук чонның амыдырал-чуртталгазы-биле танымжыл алыр; чогаал дамчыштыр олар-биле быжыг харылзаа болгаш найыралдың ужуу сыптаттынар. Бистиң библиотекавыста үстүнде адаавывысс сураглыг чогаалчыларывыстан аңгыда, өске-даа чогаалчыларның номнары бар. Ындыг болганда, Тээлиниң номчукчулары база-ла аңгы-аңгы нацияның чогаалдарын дамчыштыр найыралдың көкпаларын бистиң улуг делгем Төрээн чуртувыстуң ырак-чоок будуңнарынче шөйүп турар.

Т. ООРЖАК,
район библиотеказының ажылдакчызы.

Тоску беш чылда бистиң республикага элээн хөй будүрүлге чергелери ажылдага кирген. Оларның бирээзинге Терлиг-Хаяның моцгун суу будүрүлге берш дамзаралыр. Бистиң бо будүрүлгевис болуунуң хемчээлиниң талазы-биле улуг эвес-даа болза, Торуун чуртка үнелиг металлны берип турар чугула будүрүлге берш болур. Бистер дагжылар, чер үттекчилери, металлургтар болгаш оон-даа өске мергежилдиг шилекчилерге руда даштыг хөлөг кылаш, болбазырааткалар, будүрүлге ырыг моцгун суун берип турар бис.

Коллектив тоску беш чылдың планның онаалдаларын, бедик көдүрүүшкүн хөлчээлгелерин чедиишкинниг боттандырган. Социалистиг чарыштың аныызында чедип алдынган ол

Эвилеңдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР

Автомобильдерге хереглээр шимчедикчилерни болгаш четчеэлээр кезектерни база агрегаттарны үндүрүп турар Дзержинскийниң, Заволжьениң болгаш Павлованың будурулгелериниң ажылдаарының темпизин ам Горькийниң автозаводунуң эптелге конвейерлериниң темпизи тодаргайлаар апаар.

Аразында дөрт харылзаалыг ол будурулгелер коллективтерни машиналар тургузарының бүгү технологтуг шуудулгазының талазы-биле социалистиг чарыштың кереэзин чарып алган. Продукцияны дугуруштан график ёзугаар узуктелиишкин чок болгаш четчези-биле бөзрин, дөрт харылзаалыг будурулгезинге күрүнеңиң база адырларның стандартының негелделериңге бүрүн дүгжүп турар кызыгларны чорударын, хандыраан керээниң киржикчи бүрүзү бодунга хүлээп алган. Кезектериниң, белдирлериниң, агрегаттарының завод ыштынның база күрүнеңиң аттестациязының айтырыглары, чаа кылытаарны шинээдип алырынга чогаадыкчы дүшаламчы-коргузеригн кады шинчилээрин баш удур көргеп. Ол бүгү чүүдер будурулгенин ажыктыын бедидериниң, ажылдың шынарын жижиделиринин болдунар аргазын бээр.

БЕЛОРУССИЯ

Белоруссияның ажыл-агыйлары 10 миллион тонна ажыг органиктиг чемнөчидилгелерни шөлдерге токкен. Ол болза часкы тарылгага чедир төгерп планнаанының үштүн ийи кезээ болуп турар. Чазын чажар тараалар тарыыр гектар чер бүрүзүнге 12 тонна компостуларны ам токкеп.

Минералдыг туктар-биле кады органиктиг чемнөчидилгелерни шөлдерге хөйүү төгер чорук республикада колдап турар шинчилчек-хүдениек хорзунуң үнүш-дүжүттүрүн дыка бедидериниң аргазын бээр. Гектар бүрүзүнден тараалын 28—29 центнерден эвээш эвес дүжүдүн, картофельдиң, хендиринің, мал чеми болгаш өске-даа культураларның чазагай дүжүдүн алыр дээн бо чылдың хүлээлгезин чедиишкинниг күүселдиринин үндезини ында.

МОЛДАВИЯ

«Молдова-фильм» студиязының тырттырганы документалдыг долу хемчээлдиг чаа кинону «Келир үеже орук» деп ыяаар адаап. СЭКП-ниң аграр политиказын чорударынга республиканың партия организациязының дүржүлгазын ол кинода көргүзүп турар. Молдав ССР-ниң болгаш Молдавияның Компартиязының 50 чыл ооңун байырлалынга СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев од дүржүлганы бедии-биле үнелээн. Кодаа ажыл-агый будурулгезинин бүгү-ле апырларында ажыл-агый аразының кооперациязының түнелдерин, амгы кодаанын амыдыралында социал-экономиктиг чаартылгаларны кинодокументалистер тодаргай көргүскен.

Режиссер Н. Унгурянуның тургускан кинозу Молдавияның кодаа ажыл-агыйында чаа чорудулгалар дугайында кино сериязын уламчылап турар. Кодаа ажыл-агыйның хөгжүлдезивиниң он чылының түнелиң ниитижиткен фильмиин мурнунда кодаа ажыл-агый будурулгезинин түс-түс адырларында чаартылгалар дугайында киноларны база үндүргүлээн.

УКРАИНА

«Свердловантрацит» каттыжышкынның «Кызыл партизан» шахтазында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады В. Г. Мурзенконуң бригадазының дагжылары хомур-даштыг арыглап казар черге рекордчу түнелди чедип алган. Олар ам чангыс казыышкын черинде ховукта чеди муң тонна ажыг хомур-даштыг үндүрүп турар, ол болза бүгү шахтаның хүнде онаалдазындан барык-ла будун чартык катап ажып турар болгаш Донбасста эң ээдер түнел. Ажылчын дилээшкининиң болгаш тура-соруктуг ажылдың түнели ындыг-дыр.

Январьның эгезинде бир казыышкып черинден антрацитти курлавырын ярылыр аппарганда, В. Г. Мурзенконуң бригадазы хомур-даш казар болбаазын херекселдер-биле дерээн өске казыышкын черинче шилчээн.

(СЭТА).

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өнүүзээйдеп шаңнаарлар болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругларны бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сенченмаа Дарь-Хооевна Донгак — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругларны бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чочэй Салаевна Конгар-оол — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Хавак Хертековна Чыны — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Белек Иргитовна Арапгаң — бажың эзээ, Бай-Тал суур.

Чылбак Хомушкуевна Озер-оол — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Өнер Картановна Хертек — ог-бүле эзээ, Кызыл-Даг суур.

Сарыг-Тараа Хүрен-ооловна Хертек — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Комгапеевна Ламажык — райпо садыгжызы.

Алдын-Кыс Дамдыновна Салчак — район эмнелгезиниң санитарказы.

Кара-Кыс Хертековна Хертек — район улус судунуң секретарь-машинакчызы.

Беш уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хорлуу Холаевна Ак-оол — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Мария Иргитовна Дөржу — ог-бүле эзээ, Шүй суур.

Чечея Салчаковна Иргит — 741-ги КМК-ның ажылчыны.

Зинаида Салчаковна Норбу — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Дайынчы Чулдумовна Салчак — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Мая Ооржаковна Хертек — райпо бухгалтери.

Зинаида Хертековна Чимит — ог-бүле эзээ, Тээли суур.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Яковлевна Горбатова — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Бегзи-Уруг Даажыевна Дартат — бажың эзээ, Суг-Бажы суур.

Чурумаа Чимитовна Лопсан — «Ленинчи орук» совхозтуң ажылчыны.

Феня Александровна Мандрия — «Бурунгаар» совхозтуң ажылчыны.

Александра Карловна Тамылак — ог-бүле эзээ, Суг-Бажы суур.

Алды уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Зоя Салчаковна Күжүгет — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругларны бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Баяннаа Намыновна Артна — «Бурунгаар» совхозтуң ажылчыны.

Екатерина Ивановна Буянды — ог-бүле эзээ, Кундустуг суур.

Валентина Кирилловна Герасимова — ог-бүле эзээ, Сарыг-Сеп суур.

ОВУР РАЙОНДАН

Тос уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Монзулаа Бора-Хооевна Куулар — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Аданаа Дувекиевровна Саая — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Татьяна Тюлюшевна Сат — Солчурнуң Культура бажыңының эргелекчизи.

Алды уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичии-Уруг Савчы-Будуповна Монгуш — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Сереңмаа Хуургуй-ооловна Монгуш — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Ошкү-Саар Маңзырыкчыевна Ооржак — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дина Чечек-ооловна Дежима — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Александра Маадыр-ооловна Донгак — «Торгалыг» совхозтуң ажылчыны.

Чудумаа Чолай-ооловна Куулар — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

Зоя Домгуровна Монгуш — — райкоммунал ажыл-агый черииң ажылчыны.

Клара Ходун-ооловна Монгуш — «Кызыл тук» колхозтуң колхозчузу.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кара-кыс Хулбузековна Ондар — «Кызыл тараачы» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Петровна Пухова — «Сава» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кок-кыс Маадыревна Оюн — «Сава» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бичии-Уруг Ивановна Бюрбю — «Оок совхозтуң ажылчыны.

Будер Бугаевыковна Дулуп-оол — «Кызыл тараачы» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Байировна Хомушку — «Сава» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Тос уругну бөлүүн, киржиктекен иете «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Серенмаа Өлзеевна Бомбуруп — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Диана Ламажаковна Онгудаа — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну бөлүүн, киржиктекен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЬ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Хлебай-ооловна Буду — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Чалча Чимчаковна Ламажак — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Севил Сагбачмеевна Наймыр — «Коммунизмче орук» колхозтуң колхозчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ

Кызыл, 1976 чылдың январь 30.

Дашкыда

Боттуг эргелерни хандырары дээш

ЖЕНЕВА. (СЭТА). КНО-чуң киживиң эргелериниң талазында комиссиязының ында эртип турар 32-ги сессиязының киржикчилери экономиктиг, социалдыг болгаш культурдуг эргелерни керек кырында хандырары дээрге, делегейге тайбынны болгаш айыл чок чорукту быжыглаары, дүшкүүрдүг чорукту чавырылдырары-биле болгаш колониализмни база неоколониализмни үзүткээры-биле үзүлбес холбаалыг болуп турарын демдеглээн. Киживиниң экономиктиг, социалдыг болгаш культурлуг эргелерин күрүнелериниң хүлээп көөрүнүң талазы-биле улуг базым — Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хураалдың түннел шиитпири ол болган.

В. А. Зорин бодунуң чугаазында дыка хөй чүрттарга олардың-биле кады хөгжүп эгелеп турар күрүнелерге экономиктиг, социалдыг болгаш культурлуг эргелерни керек кырында хандырары дээрге, делегейге тайбынны болгаш айыл чок чорукту быжыглаары, дүшкүүрдүг чорукту чавырылдырары-биле болгаш колониализмни база неоколониализмни үзүткээры-биле үзүлбес холбаалыг болуп турарын демдеглээн. Киживиниң экономиктиг, социалдыг болгаш культурлуг эргелерин күрүнелериниң хүлээп көөрүнүң талазы-биле улуг базым — Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хураалдың түннел шиитпири ол болган.

Ол айтырыгның чугулазы кымга-даа чиглиниг чок болуп турар. Амгы үеде чер бомбурээнин чурттакчыларының 50 хире хуузу аъш-чемни чедир чивейн аштап-суксап, азырыгаржыкка таварыжып турар болган 100 миллион хире киживиниң ажыл чок, ыпчаарга түскай артемниглериниң санап турарыбиле алырга чер бомбурээнин кырынга бижик бирбее киживиниң саны 1980 чылга чедир 800 миллион ажа берип болур.

Бүгү-ле күрүнелериниң киживиниң экономиктиг, социал болгаш культурлуг эргелерин хүлээп көөрүнүң улуг ужур-дузалыын база ол бүгүнү керек кырында боттандырарының чугулазын хөгжүп эгелеп турар чурттарының төлээлекчилериниң чугааларынга демдеглеттингеп.

Совет төлээлериниң баштыны В. А. Зорин бодунуң чугаазында дыка хөй чурттарга олардың-биле кады хөгжүп эгелеп турар күрүнелерге экономиктиг, социалдыг болгаш культурлуг эргелерни керек кырында хандырары дээрге, делегейге тайбынны болгаш айыл чок чорукту быжыглаары, дүшкүүрдүг чорукту чавырылдырары-биле болгаш колониализмни база неоколониализмни үзүткээры-биле үзүлбес холбаалыг болуп турарын демдеглээн. Киживиниң экономиктиг, социалдыг болгаш культурлуг эргелерин күрүнелериниң хүлээп көөрүнүң талазы-биле улуг базым — Европага айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хураалдың түннел шиитпири ол болган.

Үнелеп четпес салыышкын

САН-ХОСЕ. (СЭТА). «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам болур деп турар XXV съездизи—ол дээрге бүгү делегейге тайбың дээш, империализмниң дарламындан улустарны хостээры дээш, кижи төрелгетелиниң социалистиг келир үезин дээш демиселге чаа улуг базым-дыр»—деп, Коста-Риканың Улустуң авангард партиязының ТК-зының Чиңгине секретарының оралакчызы Эдуардо Мора Вальверде медегдээн.

Бүгү делегейге революстуг чорудулгага СЭКП-ниң кирип турар салыышкыны үнелеп четтинмес. СЭКП-ниң быжыг туруштуу, сагыш-сеткил каттыштырылгазының болгаш пролетарскы интернационализминиң бедик ёзугу, а ол ышкаш практикага хынаттынган, чүвелиң алызын баш удур көөр чорууЛатин Американың улустарының демиселинге чугула илиг бериишкиниң болуп турар Эл. Э. Мора Вальверде онзалап демдеглээн.

ФКП-ниң съездизи доозулган

ПАРИЖ. СЭТА). Парижтиң чанында Сент-Уэнте Франциянның Коммунистиг партиязының XXII съездизи ажылын доозулган. Реакциялыг идегеттерниң үүлгедиишкиннерин бодурбазы-биле эртикен чылдың чайынында чазак черинин ап чоруткан шиитпирлиг хемчегдерининң түнелинде чуртка политиктиг байдалдың чогумчалыг апарган үезинде ол сессия боон эртикен.

Өре-тире-биле холбашкан хүлээлгелерни ёлүүлаар хелечиктеп ажылдаарының талазы-биле ортаакы чүс чылдан бээр туруп келген быжыг чайчылды күш чок болдурган хөйлүүлүү парламент хүлээп алган. Шиңгээш ол хөйлү кодаа ажыл-агыйының хөй миллион ажылчыннарын болгаш ол ышкаш өске-даа чылдагаанвар-биле үндүрер чорукту бөгүнден эгелээш хоруудаза. Ол ышкаш ажыл төлевиринге шын эвес тыртыш, ону бээрин оолададырын, а ол ышкаш будурулге ыелеринин кара-туразында торгаашкыннар кылыр делегациязы, а ол ышкаш өске-даа коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, национда-хосталгалыг база демократтыг шинчээшкиннериниң делегациялары киришпеен.

Партияның XXII съездизиниң соңгааны ФКП ТК-ның пленүүмү ол-да хүн болган.

ФКП ТК-ның пленүүмү Жорж Маршени ФКП-ниң Чиңгине секретарынга база катап соңгаан.

КНО-нуң Айыл чок чорук чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Комор ортулуктарда—Франциянның Индий океанда муриидалгы эвилел черлеринде байдалдың дугабында айтырыгны чугаалаажын көөрүп КНО-нуң Айыл чок чорук чөвүлели дооскан. Комор архипелагтың ортулуктарының бирээзинге Франциянын референдум эрттирер деп бодап турары-биле холбаштыр комор күрүнеңиң чазаанның дилээш-биле хуралды чыыдырган турган.

Референдум эрттирер чорук Комор ортулуктарның иштики херектеринге холгаралаашкын болуур деп айтыкаг резолюция төлевилели хаяа-даа киришпейн турар болук чурттарның эгелекчи чоруу-биле Айыл чок чорук чөвүлелинге чугаалажын көөрүп КНО-нуң Айыл чок чорук чөвүлели дооскан. Комор архипелагтың ортулуктарының бирээзинге Франциянын референдум эрттирер деп бодап турары-биле холбаштыр комор күрүнеңиң чазаанның дилээш-биле хуралды чыыдырган турган.

Референдум эрттирер чорук Комор ортулуктарның иштики херектеринге холгаралаашкын болуур деп айтыкаг резолюция төлевилелин

Аныяк кижи бүрүзүнге—ортумак эртем

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ШЫНАРЫ ДЭЭШ

Тээлиде аныяктарның кежээки школазы (директорү Т. С. Намчыл) ажылын мурнуку чылдардан алаэн эжиктеткен. Эрткен өөредилге чылында школаның сескн класын 52 аныяктар, онгу классты 35 кижи доозуп үнген. Школаның башкылары комсомолчуларның болгаш аныяктарның ортузунга «Аныяк кижи бүрүзүнге—ортумак эртем» деп кыйгырыгның ужур-утказының дугайында тайылбырны чорудуп турарлар. Кежээки школаның дирекциязы өөренип турар аныяктарның ажылдап турар албан организация болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары-биле дугуржулганы кылып алган. Бо өөредилге чылының эгезинде Тээлинин кежээки школазынга, ооң суурларда салбырлары-биле кады 350 аныяктар өөренип кирген. Тускай эртеминг башкы кадрлар-биле школа колдуунда хандыртынган. Школаның дирекциязы ажылын чүгле өөредилге-биле кызыгаарлавайн, өөренип турар аныяктарның ортузунга янзы-бүрү темаларга лекция-беседаларны помчуп, темалыг дыштанылга кежээлерин болгаш диспуттарны организастап эрттирип келген. Бирги чартык чылда школа 97 хүү өөредилгелиг болган. 105 комсомолчулар багай демдек чок өөренгеннер.

Аныяктарның кежээки школазының ажылында улуг четпестерниң барын чоокта чаа болган СЭКП райкомунуң бирозунга ол школаның директору Т. С. Намчылдың плеткелин дыңнап чугаалашкаш, айыткан. Өөредилгениң баштайгы чартык чылында өөренивчилерниң саны чыл эгезинде турганындан 36 кижи кызырылган. Амгы үеде 314 өөреникчи 22 класстарда хаара тутунган. Чартык чылда өөредилгениң шынары чүгле 27 хүү болган. Школаның дирекциязы болгаш башкылары өөредилгениң шынарын экижидер, дыннакчыларга быжыг билиглерни бээр дээш четпес ажылдап турарын үстүнде фактылар көргүзүп турар. Өөреникчилерниң кичээл үзер чоруу хөй. Чамдык кежээлерде кашпа кижилерге кичээлдер эртип турарының фактылары бар. Кежээки школаның Бай-Талда, Кара-Хөлде, «Тээли» совхозтуң Найырал суурунга болгаш төп салбырынга кичээлдер үстүп келген. Өөредилгеже аныяктарны долу хаара тудар талазы-биле ол черлерде кежээки школаның башкылары организастыг ажылдарны дыка четпес чорудуп турар. Өөредилгеэин каггап аныяктарны дедир школаже хаара тударынче кичээнгей салбайы келген. Чамдык аныяктар ажылдап турар албан организация черлериниң удуртукчулары аныяктарның өөредилге чедип алырынче кичээнгей салбайн турар. Кежээки школага өөренири-биле өөредилге эгезинде бүрүткеткен районнуң харылаа белдиринден 3, кижи эмнегезинден 4 кижи өөренмээн. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш комсомол комитеттери кежээки школада өөренип турар аныяктарның байдалын хайгаарап, сонуургап көрбейн, школаның дирекциязы-биле харылзашпайн турар.

Кежээки школада өөренип турар аныяк кижи бүрүзүн ажылдап турары ажыл-агый, албан организация черлеринде лагдыныкчы коммунистерге болгаш комсомолчуларга быжыглаар, өөренип турарларга чингелделерни кылыр, өөредилгениң шынарын экижидер дээш бүгү-ле хемчеглерни алыры чугула. Бо талазы-биле доктаалды СЭКП райкомунуң бирозу хүлээп алган. Анаа дүүштүр чамдык ажылдар кылдынып эгелээн.

Б. БАРБА.

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

Малчыннар шынзыткан

Эртиен чыдың төнчүзүнде редакцияга Эрзин районнуң Ленин аттыг колхозундан чагаа келген. Райподан бистиң колхозтуң хойжуларынга быжыглаткан автолавка чоланачызы Б. Дуктуг-оол соолгу үеде ырак, чоок турлагларда малчыннарже шоолуг сагыш салбастаан. Ийи-чаңгыс келирде бараанны ховар. Бажың чадыгларында, хомут кулаа ышкаш ховар барааннарны районнуң өске ажыл-агыйларының малчыннарынга аппарып садыптар деп мында хомудап бижээн.

Райпо баштаар черинин даргазы А. Ширининң тус чагаага хамаарыштыр редакцияга дыңнатканы:

Райпонуң садыг хилдизи шүгүмүлелдиг чагааның ван-биле хыналданы кылган. Колхозтуң хойжу бригадазының кежигүннери автолавканың чоланачы-садыгжызы Бичө-оол Дуктуг-ооддуң кызымак ажылдап турарын мактаан.

1975 чылдың дургузунда райпога чаңгыс катап хомут кулаа эвээш санныг келтеп. Ол бригаданың чамдык кежигүннери оңгу база алган. Райкүүскомнуң айтышкынын ёзугаар хевистерин будүрүлгенинг мурнакчыларынга садып турар. Эрткен чылдз келген хевистерден ол бригаданың мурнакчылзры база алган.

Ленин аттыг колхозтуң малчыннарынга автолавка айда ийи-үш удаа барып турар.

• • •

Ажылдап эгелээн

Эрткен чылдың төнчүзүнде Улуг-Хем районнуң Хайыракан суурдан редакцияга чагаа келген. Суурнуң чунар-бажыңының соолгу ийи чылда үрелиш, орта ажылдавайн келгенин ажылчы чонга таарымча чок деп кыза бижээн.

«Улуг-Хем» совхозта ажылчын комитединиң даргазы А. Дагбалдайның редакцияга бижээни:

Чунар-бажыңның насос мотору үрелгеп ажылдавайн турган. Чаа моторну тыпкан, бо чылдың эгезинден бээр чунар-бажың ажылдап эгелээн.

• • •

Бадыткаттынган

Эрткен чылдың төнчүзүнде Өвүр районнуң Торгалыг суурдан редакцияга чагаа келген. Суурда холушкак бараанныр магазининге садыгжылар Роза Осур-оол, Полина Кертик-оол олар ажылдавай чартык чыл ашкан. Олар бо аразында садыгларчыларның негелдезинге дүүштүр ажылдавайн келген.

Садыг иштиг үргүлүг хиринг, барааннары эмге-сексе чок, харын-даа шала кырында безин чыткылаар. Садыгжылар коллуунда-да бараанларның өртехүлезин, размерин билбес болур деп мында бижээн.

Райпо баштаар черинин даргазы О. Кара-Монгуштуң тус чагаага хамаарыштыр редакцияга дыңчатканы:

Чагаада бижиттинген чүүлдер колдуунда бадыткаттынган. Хыналданың түнелинде садыгжылар Р. Осур-оол, П. Кертик-оол оларны бо чыдың январь 10-да ажылындан хоспаан.

СОНУУРГАКТАРГА

КУНДУСТАР—ДАШЧЫЛАР

Костроманың аңмыр ажылдакчылары сарыг кундустарның амыдыралын бир чыл иштинде хайгаарап келгенинин дугайында боттарының отчёдувга тыртыпган солуун чуруктарын өскеп дужаганнар.

Кундустар —бызаңчылар деп чүве бүгүдеге билдингир болгай. Олар сигенден, ыяштан боттарынга таарымчалыг «бажыңнарны» тудуп алырлар. Костроманың аңмыр инспекциязының ажылдакчылары Б. Мясников, В. Матвеев кундустар даштан база бажыңны тудуп алыр деп чүвеин бадыткааннар. Точма деп дүрген агымны хеминиң үнүндан олар сарыг кундустарның даштан кылган «бажыңнарын» тыпкаш, чурукка тыртыпкан алганнар. Долганнар аога-арыг турда-ла, ол дириг амытаннар чүге боттарының «кыжын» чурттаар орнун сагаазын даштан кыла бергенинерил? Олар сайның болгаш дагның-даа беш килограмм чеңир даштарын дажыглап турган, аразындан суг безин өтпес кылдыр ковчуг шевергин чурттаар черлерин туткулап алган болганнар.

Кундустар бызаңчы мергежилин дашчы кылдыр солдаи чылдагаанын аңмыр талазы-биле тускай эртеминг кижилер мынчаар таймылбырлап турарлар: Точма хеминиң агымы дүрген, мынчангаш ооң чымчак дой доворакталыг эриктерни чазын суг дажы бергея болгаш улуг чаашкын чаал туруп берген үеларде чүүй шаап бадып баар. Каш чылдар бурунгаар маңаа өстүрери-биле эккелген кундустар ыяштан тудуг кылып алырга, суг алгаш баар болган, мынчангаш даштан тудуг тударын «инингиндеп» алганнар.

(СЭТА-ның корр.).

Беш километрге хаакка маңнаары

ИНСБРУК. Беш километрге хаакка маңнаарынга Финляндияның спортчузу Хелена Такало биргн черни ап, алдын медальга төлептиг болган. Бо хаакчы 28 харлыг, садыгжы.

Моңгүн медальды ССРЭ-ниң төлээзи Раиса Сметанина алган. 1974 чылда эстафетага делегей чемпиону, ССРЭ-ниң чемпионаттарының шаңналыг черлерия каш удаа ап келген бо спортчунуң хууда эң-не улуг тиилелгезе—олимпиаданың моңгун медалы. Хаакчы 24 харлыг, Коми АССР-ниң найысылалы Сыктывкарда башкылап турар.

Үш дакпыр олимпий чемпиону, делегейниң алды дакпыр чемпиону, спорттуң алдарлыг мастери Галина Кулакова үшкү черни эзлеп, хүлер медальбиле шаңнаткан.

• • •

Татьяна Аверина—олимпиаданың чемпиону

Делегейниң рекордсмени 25 харлыг, Горький чурттуг студент, делегейниң ийи рекордунуң эдилекчизи Татьяна Аверина 1000 метрге конькиге дүргеп маңнаарынга алдын медальны чазлап алган. АКШ-тың төлээлери Лиа Поулос моңгүп медальды, Шила Янт хүлер медальды алган.

(СЭТА).

Хоочун шыдыраачы тиилээн

Кызылдың шыдырза клубукуң бирги чери дээш швейцар система ёзугаар чээрби шыдыраачының кириштекеи маргылдаа доозулган. Ук маргылдаага хоочун, дуржулгалыг, хоорайлаң болгаш республиканың чемпионаттарынга каш удаа киржип келген Монгуш Кенин-Лопсан, Петр Беркович, Александр Давза, Владимир Байкара олардан аңгыда чаа эгелел чоруур ийи, үш дугаар разрядтың аныяк шыдыраачылары база кириштеп.

Маргылдаанын соолгу чедиги салынның доозулганының соонда П. Беркович, В. Асатов, Ю. Панаргин, С. Наксыл олардың кайызы-даа беш-беш саннарлыг болу бергеннер. Ниити сан дең болза-даа, судья коллегиязы коэффициентизин санап көөрге, Берковичиниң өскелериндеп хөй болган. Ынчангаш шыдырза клувувуң 1976 чылда чемпиону деп атты хоочун шыдыраачы—башкы институдунуң башкызы П. Берковичи чаалап алган. Чемпионга республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң өмүгүнээзинден маргылдаанын кол судьязы В. Кудинов өртектиг баранны болгаш бирги чергенинг дипломун байырлыг байдалга тывыскан. Ийнги, үшкү черлерни аныяк шыдыраачылар В. Асатов, Ю. Панаргин олар үлешкеннер. Олар ийнги, үшкү чергенинг дипломнары-биле шаңнатканнар.

Соолгу үеде шыдырза маргылдааларын швейцар система ёзугаар хөй кижи киржикчилиг кылдыр эрттирип турары республикага шыдырза өюнуңуп улам хогжүп, аңаа сонуургалдыгларның саны көвүдеп турарын херечилеп турар.

Маргылдаанын хагдыганының соонда дүрген ойнаарының маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа ои дөрт шыдыраачы киришкеп. Он үш сандан он санны алгаш, башкы институдунуң башкызы Х. Ондар тизлээш, шыдырза клувунуң тускай шаңналын алган. Ийнги, үшкү черни 9-9 саннарлыг болуп Ю. Белов, В. Бузыкаев олар үлешкеннер.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

АЛДАН-МААДЫРЖЫЛАР АШКАН

Республиканың «Урожай» эки тура спорт иштиилелиниң бирги чери дээш мичилиг хоккей маргылдаазы беш хүн үргүлчүлээш, доозулган. Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң спортчулары кымга-даа уттурбайн, бирги черни алган. Командага иштиилелдиг кубогун, ойнакчыларынга мактал бижиктерин тывыскан. Ийнги черни алды санны алган Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң хоккейстери эзлээн. Үшкү черни Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң командазы алган.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Көвүрүг гудунуң эргелели доктаамал ажылга: Э-652 экскаваторга экскаваторщиктерни, С—100 бульдозерге бульдозеристерни, чолачыны автокрановщиктерни болгаш Кызылда бодунуң будүрүлге баззазының тудуунга бызаңчыларны, бетонщиктерни ажылче чалап турар.

Күш-ажыл төлевюрн шаа-шаңналдыг болгаш ажкорд-шаңналдыг. 30 хүү коэффициентиниң база төлээр.

Келир чери: Элегес-Аксы суур, Кызыл-Хавак.

№ 12 автобаазы үшкү класстың чолачыларының курстарынга өөренирлерин хүлээп ап турар. Айда 50 рубль стипендия төлээр. Ниити чурталга чери-биле хандырар. Келир черинин адреси: Кызыл хоорай, Промышленная 3, кадрлар киллизи.

ОЛИМПИАДА ЧЕМПИОННАРЫ

Биатлонист Николай Круглов

Конькиге маңнаар Татьяна Аверина

Хаакчы Николай Бажуков

Хаакчы Сергей Савельев

ЧАГААЛАРДАН ОДУРУГЛАР

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме ортумак школазында чаа спорт залы ажыглалдга киргеп. Ону ажыдарынга тураскаатқан маргылдаа аңаа болган.

Ш. МОНГУШ.

• • •

Бай-Тайганың Тээли биле Шуй ортумак школаларының өөреникчилери волейболга, баскетболга эки хуузунуң ужуражылгазын эрттирген. Тээли школазының командазы бирги черни алган.

В. ЧАПЧЫН.

• • •

Моңгун-Тайга районнуң Мөген-Бүрен суурунуң кудумчу командаларының аразынга мячиле хоккей маргылдаазы болган. Орта Гагарин аттыг кудумчунуң төлээлери шылгераан.

Э. ХОМУШКУ.

• • •

Эрзин суурга районнуң башкыларының аразынга шыдырза маргылдаазы болган. Эрзин ортумак школазының башкызы Идам Сюрюн бирги черни эзлээш, республика маргылдаазынга киржир эргени алган.

Б. ОНДАР.

СЦЕНАДА БОТ-ТЫВЫНГЫР АРТИСТЕР

ЧУРУКТА: Кызылдың пассажирлер автобудурулгезинде уран чүүл болгумунуң идепкейлиг киржиичилери (солагай талаадан) Надежда Олейникова, Галина Фомина, Тамара Медведева, уделгеде баянист Евгений Дацко. Бо бот-тывынгыр артистер республиканың уран чүүл коруудезинге киржир дээш чаа программалыг концертти белеткезеринге идепкейлиг киржип турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Ол кежээ Тээлиниң Культура бажыңынче шуушкан чон арбын болган. Чүге дээрге чаңгыс чер чурттуу шида уругларның музыка школазының бачкызы, бот-тывынгыр композитор Борис Чамбыттың чогаадылга ажылынга хамаарышкан кежээ болур турган. Тээлиилер музыкага база-ла ынак. Ынчангаш аныяк-даа, кырган-даа кижилер улуг залдың олуттарын долдур олурупкаш, кожегенинг ажыттыларын четтиктейн мактай бергеннер. Чаңгыс чер чурттуу аныяк кижиниң музыка талазы-биле чогаадыкчы ажылының дугайын биляп алыры, ооң ырларының күүселдезин көрүп, дыңнаары чыылганнарга таалынчыг болган солуун болган.

Ол Улуг-Хемниң Ак-Туруг школазын доосказ соокда бодунуң сонуургалының аайы-биле Кызылдың уран чүүл училищезинге өөренип киргеп.

Борис Чамбыт ам бодунуң тускай мергежилиниң аайы-биле Тээлиде уругларның музыка школазында башкылап турар. Ол аныяк бот-тывынгыр композитор бо үеге чедир үжен хире ырларны чогааткан. Ооң чамдык чогаалдары, ылаңгыя «Солдаттың ыры», «Шолбан», «Болчагда кыс» болгаш өске-даа ырлары чоокда кептерээн. Ырының сөзүн чогаадырын ол база-ла шеңеп чоруур. Б. Чамбыт чүгле башкылаары-биле кызыгаарланмайн, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Тээлиниң Культура бажыңының «Аялга» деп агитбригадазының ажылынга идепкейлиг киржип, харын-даа бот-тывынгыр артистерни оюн-концертке киржиринче организастап, программага солуун номерлерни киирерине ол шуут киржип турар.

Бистиң республикада бот-тывынгыр композиторлар хөй болгаш олардың чогаадыкчы ажылын улам деткип, частырыглаын эдерине дузалажып, харын аазап сураа үүгүп чоруур чамдык бот-тывынгыр композиторларывыстың, артистериниң болгаш шулукчулеривистиң чогаадыкчы ажылынга хамаарышкан кежээлерни эрттиреринге ажыктың хөгжүм-музыка, ыр-шоор чангыланган ол кежээ хереченлеп турар.

ЧУРУКТА: Борис Чамбыт бодунуң чогааткан ырын чылганнарга күүсседип берип тур.

Сөзүг болгаш чуруу А. ЗАЙЦЕВТИҢ.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

8.00—XII Кышкы олимпий оюнларында. Фигурдут чуңгулаашкын. Спортчу танцылар.

КЫЗЫЛДАН

9.50—«Соолгу дап берииишкин». Телефильм.

10.35—«Салыйн салыр чүвезе де ол». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.

11.10—«Орленок» телестудиянын аныяк корреспондентилериниң ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Н. Н. Моисеевбиле ужуражылгазы. Өөнүт.

11.55—«Кадыг-быжыглыг делегейн». Эртем-иептерлиг өөнүт фильм.

12.10—«Улустуң уран чогаадылгазы». Өөнүт телетайылбырлал.

12.55—«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». Чурттуң хөмүр-даш үлетпүрүнүң мурнакчыларында. Дамчыдылганы ССРЭ-ниң хөмүр-даш үлетпүрүнүң министри Б. Ф. Братченко эрттирер.

13.40—«Строговтар». Уран-чечен өөнүт хөй сериялыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.

14.50—Киножурнал.

15.00—XII Кышкы олимпий оюнларында. Өөнүт.

17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Уругларга мультфильмнер.

18.25—Телемедээлер.

18.35—«Люба Дегтяреваның бригадазы». Документалдыг фильм.

19.00—«Хирург Аскыр-дагаа».

19.15—«Азиянын төвүнде». Дамчыдылга.

19.55—Чарлаллар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—«Валдааны эргин-кезии». Өөнүт документалдыг фильм.

20.40—«Строговтар». Уран-чечен өөнүт хөй сериялыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.

21.50—22.00—Чаңсар.

22.00—«Москваның концерт залдарында». Өөнүт.

23.00—«Ye». Информастыг программа.

23.30—02.00—XII Кышкы олимпий оюнларында. 1. Хоккей. АКШ—Финляндия. 3-кү үезин. 2. Фигурдут чуңгулаашкын. Спортчу танцылар.

Аагаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагыг черлерге 3—8, өске артканнарынга 10—15 градус соор.

Кызылга адыр булуттаар, чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 11—13 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Мариэга алмаатар». 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР». «Шортаның чарлыы-биле» 9.40, 11.00, Киноклуб: «Эзэржигештер» 15.20, «От бургаи дазай» (2 сериялыг) 12.20, 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чашлы шаанын сооида чүс хүн» 15.00, «Өвүрүм кым-даа күзевазын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Проша тажы» 15.00, «Максим Перепелица» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң гипографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00248

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетпүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтериязының 2-50-22, солун келбейн баргаска 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 73.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Кызылдың № 1 ортумак кодээ профтехучилищезин Ачинскинин индустриал-педаготтуг техникумунга баар. 30 хар чедир назылыг, ортумак азы долу эвес ортумак эртеминг, трактористмашинист мергежилдиг кандидаттарны шилип ап турар.

Келир черинин адреси: Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 14. Телефон 20-92.

«Тыва трансэргелелдинг» Кызылда ТМЭ-эн күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле инженерни, жестянщиктп даргазын, Ак-Довурак участогунга ажылдадыры-биле 252 рубль шалыңныг болгаш ийи ай дургузумда квартира-биле хандырар ужуруг ажыл удуртукчузун чалап тур.

Келир чери: Кызыл, Заводская 30, кадрлар киллизи.

ИХМ-ниң Кызылда куравтоинспекциязының 1966 чылдың август 30-да Седип Семенович Седеннің адынга бергеин ВЕ сериялыг 538372 дугаарлыг чолаачы шыкызылгазы читпкен, ону куш чок деп санаар.

Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң Куравтоинспекциязының 1973 чылдың март 13-те Олег Донгаковичке Тас-оолдуң адынга бергеин 468445 дугаарлыг чолаачы шыкызылгазы читпкен, ону куш чок деп санаар.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 34 (10019) | 1976 чылдың февраль 11, среда | 1925 чылда үнедезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ӨСКЕЛЕРГЕ ЧААГАЙ ҮЛЕГЕР

Укравинаның Мелитополь районунуң «Ленинниң ады» колхозунуң малчыннары өскелерге чаагай үлегер-чижээн көргүскеннер. Олар мурнунда ырак ыдыктыг ферма-лардан сүт-биле чүгле ийи мастер ажылдап турар апарган.

Кажаа иштинге улуг эвес чаартылгаларны кылган соонда, чүүл-бүрү механизмнерни таарыштыр тургузыпкаан. Инекке бээр чемнерни түскей үлекчи таарыштырар болгаш кажаа иштин үлүсуштуг транспертёр арыглап турар. Ында инек саар шевчүтешти ыылган болгаш сүт дамчыдар хөлөйжыгаштарны саалган. Хары угда 18 инектиң сүдүн дүлээп ап турар. Саанчыларның ажыл хүнүн сес шак үргүлчүлээр.

ЧААГАЙ ЖЫТКАН АРГА-АРЫГЛАРДАН

Латвияның белетизээн ыяжының үшкү кубометр бурузун-не мелиорацияның ачызында ап турар. Суун кевирип, кургаткан черлерге өскен ыяшты белетизээриниң ачызында чылдың-на бир миллион кубометр ажыг бирги чергенниң чиг-эдин үлетпүрге берип турар. Төскү беш чыл дургузунда ол республикага 60 муң гектар черни кургаткаш, ыяштарны тарый өстүрген. Келир чылдан эгелээш, мелиоратерлер мурнундагызындан барык ийи катап хөй—дөрт миллион рубльдиң ындыг ажылын чыл санында-ла кылыр апаар.

Чер кургадыр бугалар-биле чергелештир оруктарны кылып, демир бетон хөлөйларны салып, көвүргелерни тудуп турар. Ынчаар кылган арга-ыяштыг черлерге күчүлүг техниканы удам будурүчүлүг ажыглаарынга таарымчалыг. Республикада ындыг арга-биле ыяштың хөй кезиин белетеп турар.

Арга-ыяштың «чурттакчыларының» дугайында мелиоратерлер үргүлчү сагыш салып турар. Олар арга-ыяштың ханы иштинге сыынар, буур-буланнар, чер хаваннары одарлазын дээш түскай черни база белетеп каап турарлар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР!

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде, ВЛКСМ обкомунда

1975 чылда мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында

1975 чылда мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш бригадалар, фермалар болгаш звеноларның, республиканың көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел, ВЛКСМ обкому чугаалажып көргеш, эрткен чылдың берге байдалдары турзажок, хөй-хөй фермалар болгаш бригадалар коллективтерин, колхозчулар, совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүреринге эки түңнелдерни чедип ал, республиканың көдээ ишчилериниң ортузунга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп унгенин демдеглээн.

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому түңнелдүүндүргеш, 1975 чылда көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының социалистиг чарыжының негелделерин, бүгүдээ дараазында колдективтерни социалистиг чарыштың тиилекчилерин кылдыр санавышаан, шаңнаарын дожаткан.

Мал чеми белеткээр бригадалар — бирги черде «Күш ажылдың хостуу» совхозтуң Үбригадири К. Ч. Натпит-оол), Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының (бригадири В. Д. Евсеенко) бригадалары болган. Оларга бирги чергенниң дипломнарын болгаш 300-300 рубль-биле шаңнаан.

— ийиги черде «Ленинчи орук» совхозтуң (бригадирл Н. В. Башмаков), «Бүрен» совхозтуң (бригадирл М. С. Сувак) болгаш Өвүр районда «Кызыл туң» совхозтуң (бригадири С. К. Ооржак) бригадалары болган. Оларга ийиги чергенниң дипломнарын болгаш 300-300 рубль шаңналдарны тывыскаан;

— үшкү черде «Кызыл тараачың» совхозтуң (бригадири С. Ф. Чекулаев) бригадазы, Моңгуш-Тайга районуңу «Малчың» болгаш Кызыл районуңу «Х Улуг хураг» колхозтарының (звеночулары К. Д. Саая, Ч. Д. Чавдая), «Өөк», «Шамбалыг» совхозтарының звеноларының (звеночулары П. А. Панков, М. И. Кечил-оол) эелээннер. Оларга үшкү чергенниң дипломнарын болгаш 200-200 рубль шаңналдарны тывыскаан.

Картофель болгаш ногаа ажылдакчылары

— бирги черде «Бурунгазар» совхозтуң звеновзу (звеночу А. Ф. Астраханцева) болган. Звенога бирги чергенниң дипломун болгаш 400 рубль шаңналды тывыскаан;

— ийиги черни «Улуг-Хая» совхозтуң звенозу (звеночу З. Л. Толмачева) эелээн. Оң звенога ийиги чергенниң дипломун база 300 рубль шаңналды тывыскаан.

Сүт-бараан фермалары

— бирги черни «Кызыл тараачың» совхозтуң Туран СБФ (эргелекчиин Д. С. Дороонин) аазап. Ол фермэга бирги чергенниң дипломун тывыскан болгаш автобус сөдүп алырын чөпшээреэн;

— ийиги черде ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң СБФ (эргелекчиин Г. Ф. Давыдов), «Саян» совхозтуң Могзй СБФ (эргелекчиин В. И. Шубин) эелээн. Ол фермаларга ийиги чергенниң дипломнарын болгаш 300-300 рубль шаңналдарны тывыскаан;

— үшкү черде Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң Харалл-Тей СБФ (эргелекчиин Ч. Н. Баткар) болган. Фермага үшкү чергенниң дипломун болгаш 250 рубль шаңналды ыыскан;

Хойжу бригадалар

— бирги черни СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң хойжу бригадазы (бригадири Ч. Ч. Сат) алган. Бригадага бирги чергенниң дипломун болгаш 400 рубль шаңналды тывыскаан;

— ийиги черни «Революцияның чолбышыжы» совхозтуң хойжу бригадазы (бригадири К. Б. Сырат) эелээн. Бригадага ийиги чергенниң дипломун болгаш 350 рубль шаңналды тывыскаан;

— үшкү черни Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» болгаш Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозтарының (бригадирлери О. Ш. Эрендей, Ш. Х. Чооду), «Бурунгаар совхозтуң (бригадири М. С. Ичин-Норбу) хойжу бригадалары эелээн. Ол бригадаларга үшкү чергенниң дипломнарын, 250-250 рубль шаңналарны тывыскылаан;

Комсомолчу-аныяктар коллективтери

— бирги черни СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазы (эргелекчизи А. С-Б. Моңгуш, комсорг Д. Ш. Кара-Сал), «Кызыл тараачың» совхозтуң Хүт сүт-бараан фермазы (эргелекчизи М. Ш. Дамба, комсорг Т. Чылыг-оол) эелээннер. Ол коллективтерге ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 200-200 рубль шаңналарны тывыскылаан;

— «Малчың» колхозтуң (бригадири А. С. Кара-оол, комсорг Ч. Иргит), «Алдан-Маадыр» совхозтуң (бригадири К. А. Моңгуш, комсорг М. Ооржак) хойжу бригадаларына бирги чер дээш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун болгаш 200-200 рубль шаңналдарны тывыскаан.

Социалистиг чарыштың түңнелиг дээштээр мергежил ажыдыбле күш-ажылга эң эки түңнелдерни коргускен 108 мурнакчыларның чарыштың хүүда тиилекчилери болганы демдеглээн. Оларга «1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнадырлар.

Көдээ ажыл-агыйның 16 мурнакчызы «Москвич» деп чиик автомашина, 18 мурнакчы «Урал» деп мотоцикл садыг аппаратын эргелиг болур. Мурнакчыларга (ажыл-агыйның күселиг-биле) ССРЭ-ниң Улус ажылагый чедишкиннериниң делгелгезинге баар 22, я турисчи болгаш дыштанырга бажыңнарынга баар 52 путёвканы тыпсыр.

Чөөн-Хемчикте СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң чолаачызы коммунист Сарыг-оол Кечил-оолович Ховалыг сесии болгаш тоску беш чылдарда мурнакчы ажылдап, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Тоску беш чылдың доозунчу чылында ГАЗ-52 марказы машиназы-биле 70 муң тонна-километрни ажылдап эртер дээш хүлээгезин 75 муң тонна-километр кылдыр күүсетиен. Оң онгу беш чылдың баштайгы ийи айының онаалдазын СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр хуусаа бетинде күүседир хүлээгени алган ажылдап турар.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

Чарыштан төрүттүнген

БҮГҮ РАЙОН— ШАЛЫПЧЫ НЕДЕЛЯДА

Партияның XXV съездизинге күш-ажылчы белеитерниг ушуражыр дээш Тыванып ажылчы чоннары улам күшеңнишкинниг ажылдап, социалистиг чарыштың чаа хевирлерин ажыглап турар.

Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң ажыл-ишчилериниң съезд мурнунуң шалыпчы неделязын эрттиргеш, ону түңнээнинип дугайын бистиң салунувус февраль 6-да бижээн.

СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозу тиилелгечилериниң чаагай эгелээшкинин ишки-биле деткээш, съезд мурнунуң база бир шалыпчы неделязын бүгү районга эрттирер дээш шиитпирнин хүлээп алган. Шалыпчы неделяга хамаарыштыр СЭКП райкомунуң бирги секретары К. Шулуунуң бистиң корреспондентивиске дыңнатканы болза:

— «Тиилелге» совхозтуң ажылчыннарының эгелекчи саналы районнуң бүгү ажылчы чоннарынга эки үлегер-чижек болган. Чүгле 7 хонуктуң дургузунда безин совхозка хөй түүлдер кылдынган. Чижээлээрге, № 1 сүт-бараан фермазының саанчылары бир хүнде 1 тонна 560 кг сүт саар планын ол неделяда хүнүң-не 2 тонна 214 кг кылдыр ажыр күүседип турган.

Ам чаа чарлаттынар неделяга садыг, тудуг ажылдакчыларындан эгелээш бүгү адырларның ажылдакчыларын кинирер соруглары салган бис.

Түңнел үнген

Тыва АССР-ниң Күрүне страховониезинин эргелели болган күрүне албан черлериниң ажылдакчыларының профсоюзунуң обкому 1975 чылдың дөртки кварталының социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүргеш.

Бии-Хем районнуң курстрахование инспекциязы (начальниги И. Горностаев) чарлыкка бирги черни алган. Коллективке шилчиир Кызыл тукту болган 200 рубльдиң акша шаңналын тывыскаан.

Каа-Хем районнуң курстрахование инспекциязы ийиги. Тожуулуу—үшкү черлерни эелээн.

М. ДАРГАТ.

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде, ВЦСПС-те болгаш ВЛКСМ ТК-да

1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир болгаш тоску беш чылды чедишкиннииг доозар дээш эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның, крайларның, областарның, хоорайларның, районнарның болгаш национал округтарның, будурулгелериниң, будурулге каттыжышкыннарының, тудугларның, эртем-шинчилелдиң организациялар-ишчилериниң коллективтериниң, колхозтарның, совхозтарның, ажыл-агыйлар аразының база көдээ ажыл-агыйның өске-дээ будурулгелериниң болгаш организацияларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдерин көргеш, СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, Профессиональдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелин болгаш ВЛКСМ Төп Комитеди дараазында черлерни тиилекчилер кылдыр санаан болгаш шаңнаан:

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары-биле:

Эвилеледешкен республикалар

1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүсетиен болгаш тоску беш чылды чедишкиннит доосканы дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш:

Украин ССР-ни,
Белорус ССР-ни,
Узбек ССР-ни,
Грузин ССР-ни,
Азербайджан ССР-ни,
Литва ССР-ни,
Кыргыс ССР-ни,
Эстон ССР-ни;

Үлетпүр будурулгелери 1975 чылда улус ажыл-агый планын чедишкиннит күүседир болгаш тоску беш чылды чедишкиннииг доозар дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш:

РСФСР-ни,
Казах ССР-ни;

Автономнуг республикалар, крайлар болгаш областар.

1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир болгаш тоску беш чылды чедишкиннииг доозар дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш:

РСФСР талазы-биле: Москва хоорайны, Ленинград хоорайны, Кабардин-Балкар АССР-ни, Коми АССР-ни, Марий АССР-ни, Удмурт АССР-ни, Алтай крайны, Краснодар крайны, Красноярск крайны, Хабаровск крайны, Белгород областы, Владимир областы, Горький областы, Иваново областы, Иркутск областы, Ленинград областы, Москва областы, Сахалин областы, Свердловск областы;

Украин ССР талазы-биле: Киев хоорайны, Закарпат областы, Запорожье областы, Киев областы, Крым областы, Львов областы, Одесса областы, Харьков областы, Херсон областы;

Белорус ССР талазы-биле: Гродно областы, Минск областы;

Узбек ССР талазы-биле: Каракалпак АССР-ни, Сырдарья областы, Ташкент областы;

Казах ССР талазы-биле: Чөөн-Казахстан областы, Семипалатинск областы;

Грузин ССР талазы-биле: Аджар АССР-ни;

Азербайджан ССР талазы-биле: Нахичеван АССР-ни;

Кыргыс ССР талазы-биле: Ош областы;

Таджик ССР талазы-биле: Ленинабад областы;

Туркмен ССР талазы-биле: Ташауз областы;

Үлетпүр будурулгелери 1975 чылдың улус ажыл-агый планын чедишкиннииг күүседир болгаш тоску беш чылды чедишкиннииг доозар дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш:

Башкир АССР-ни, Татар АССР-ни, Алма-Ата областы, Воронеж областы, Днепропетровск областы, Караганда областы, Кемерово областы, Куйбышев областы, Омск областы, Павлодар областы, Ростов областы, Челябинск областы.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинде Хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбыразынга киирбишаан, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы эрес-маадыр чоруу дээш» деп тураскаал демдектери-биле болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары-биле:

Тоску беш чылды күүседиргиге, будурулгениң ажыктыын бедидергиге, күш-ажылдың будурүкчүлүүн өстүргериге, продукциянның шынарын экижидиргиге эң бедик көргүзүгерни чедип алганы дээш:

будурулгелериниң, будурулге каттыжышкыннарының, колхозтарның, совхозтарның, тудугларның, эртем-шинчилелдиң болгаш өске-дээ организацияларның 750 коллективин.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктары-биле:

1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир болгаш тоску беш чылды чедишкиннииг доозар дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш:

100 хоорайны болгаш хоорай районнарын;

178 районнарны болгаш национал округтарны;

будурулгелериниң, будурулге каттыжышкыннарының, колхозтарның, совхозтарның, тудугларның, эртем-шинчилелдиң болгаш өске-дээ организацияларның 751 коллективин.

* * *

Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга тиилекчилер болган республикаларның, крайларның, областарның, хоорайларның, районнарның, национал округтарның ажылчы чоннарынга, үлетпүрүнүң, тудугуң, транспорттуң, көдээ ажыл-агыйның болгаш өске-дээ адырларның будурулгелериниң, каттыжышкыннарының болгаш организацияларының коллективтеринге СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК байыр чедирип, маадырлыг ажылчын зангы, аларлыг колхозчу тарлачыннар болгаш интеллигенция будурулгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжының тутуп улам бедик көдүрер, СЭКП-ниң XXV съездизин чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннерин-биле утказыр, онгу беш чылдың өнүр улуг соруглаларын боттандырарынга бүгү күжүн, бүлүн болгаш дуржулгазын бээр дээрзинге бижээр бүзүрелиг ылгеилеет тур.

* * *

«Тоску беш чылда күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу дээш» деп тураскаал демдектер-биле болгаш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктар-биле шаңнаткан база ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинде Хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбыразында киирген коллективтериниң дапсызын хамаарышкан адырларның, республикаларның, крайларның болгаш областарның солуннарынга база парлаар.

Ак-Довуракта медээ

ТИИЛЕКЧИЛЕР

Планын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи тоску беш чылда коммунистиг тургузуушкунуң хөрээнге улуг салымшкынны киирген. Будурулгенин цех болгаш адырлар бүргүзүнде дазидырган ажыл-хөрээнге бедик харыысалгалыг, боттарының хууда эргежыын коллективтин эрге-ажыы-биле дүүштүрүп турар, күш-ажылга коммунистиг хамаарылгалыг кижилер хөй.

ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүң министерстволунуң коллегиязы болган тудуг материалдары үлетпүрүнүң болган тудуг ажылчыннарының профавилел ТК-ының президиумуу «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының 26 ажыл-ишчилерин «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан. Бедик шаңналды алганнарның аразында үүрмектеп-соруглар комплекстиг слесарьлар бригадазы К. Хертек, оң цехтиң операторлу Н. Колосова, бедик соруглуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң чүдүрүкчүзү Х. Сарыглар, № 1 эдлечиниң улуг мастери С. Гайдуллин, регулировщик П. Шведов, аспирасчы болган вентиляция дериглелериниң машинизи Г. Гусева, савалакчы А. Ильина, дериглелер машинистери С. Тырыш, Т. Буулар болгаш өскелер-дээ бар.

«Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ-биле кады оларга ортектиг белектерни база тыпсыр.

Ак-Довурак — үжен ажыг националдарның улустары чурттаан, ажылдап түрээн интернационалчы найырадын хоорайы болгай. Бистиң чурттуустуң улустарының бүзүлбас пайыралының болгаш ленинчи национал политиканың тиилелгезинниң хөй санныг фактылары бар. Оларның бирээзи болза, «1975 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп ат алган арыглал фабриказының мурнакчыларының национал составы болур.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында будурулгенин мурнакчылары болган 32 ажылчыннарның иштинде слесарь, орус Михаил Павлович Панихидин, фактуровщик литва Алдона Иосифовна Васильева, УСБ-ның руда кургадыкчызы тыва Мария Конгаровна Куудар, обмуровщик украин Евгений Данилович Черненко, УСБ-ның слесарьлары латвн Арнольд Янович Зирне, руда үүрмектедикчизи татар Мулгалия Хазгалиевна Кутлуева олар бар.

Бистиң корр.

РОССИЯ: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

1975 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

Россия Федерациязының ажылы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизин экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдерингге чаа чедишкиннер-биле үткүп турар. Калбарган социалистиг чарышка үндезилээш, 1975 чылдың планын чедишкиннииг күүседирнин хамаарган РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыынга ол дугайын чугаалап турар.

1975 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүдезидараазында саннар-биле толаарыышкынчылыг турар: хереглелге болгаш мөөңнээшкинге ажылаттынган национал орулга 1974 чылга удур 104 хуу өскен; үлетпүр продукшизы — 107,2 хуу, оңг ишгинде будурулгенин черсек-херекселдерни будурери («А» болук)—108 хуу; хереглелдиң үүлдерни будурерин— («Б» болук)—106 хуу; көдээ ажыл-агыйның продукшизы — 94,1 хуу; көл фондуларыңа ажыглалга киирери — 109 хуу; капитал салымшкыннары— 110 хуу; инвити ажыглалдың транспортуның бүгү хевирлериниң тушк оборотузгээ — 106 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны—102 хуу; улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевирнин фондузу—105,6 хуу; ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак акша ажыл төлевизөөн —103,6 хуу; колхозчуларның күш-ажылының төлевири —103 хуу; хереглелдиң инвитилел фондулары 107,5 хуу; чоңнун кижи санынга онаалтыр херек кырында боттуг орулгалар— 104,7 хуу; үүрмектеп садар барган сагырлгазы—106,8 хуу; ачы-дуза чедирерин сайгарарының хемчээли—108,1 хуу; чурттагга бажыңнарының инвити шөлүн ажыглалга киирери— 99,5 хуу; күш-ажылдың будурүкчүлүүн үлетпүргге—106 хуу, тудугга — 105,6 хуу, улус ажыл-агыйымың талазы-биле орулга (денешгитирген өртехтеоге)— 109 хуу өскен.

Эртем-техниктиг депшилге талазы-биле ажылдаар улус ажыл-агыйының адырларынга үргүлчүлел турган. Аңаа үндезидээш, 1975 чылда инвитилел күш-ажылының будурүкчүлүүн 3,4 хуу бедиткен чөрүк 2 миллион хире кижиниң күш-ажылы кемнел адырын хандырган.

Эртем ажылдакчыларының саны 840 муң хире кижи болган.

1971—1975 чылдарда улус ажыл-агыйымың хөгжүдезиниң башгай үндүрген түңнелдерн беш чылдың көл социал-экономиктиг соруглалары күүсеттингген дээрзин көргүзүп турар.

Продукциянның эң чугула хевирлериниң хөй иеруузун будурериниң болгаш сайгарарымың хемчээлиниң талазы-биле чыл планы ажыр күүсеттингея. 1974 чыл-биле деңнээрге, үлетпүр будурүүшкүнүүн немелде өзүлдезин чылда 6,6 хуу киирдыр планнаттынганының орулга 7,2 хуу болган.

Күш-ажылдың будурүкчүлүү планнаттынгаш 5 хуумун орнуга 6 хуу өскен. Будурулгениң хемчээлиниң немелде өзүлдезинин 85 хуузун күш-ажылдың будурүкчүлүүн белиткенинең күселиг-биле алган. 1974 чыл орулга 11 хуу өскен.

Үлетпүрүнүң түс-түс адырларынга продукшин будурүп үндүрериниң немелде өзүлдезин мынадыр болган: электроэнергетиканың — 5 хуу; одаларга үлетпүрү—7 хуу, кара болгаш өнүг металлургиянга—6 хуу; химия болгаш нефтехимия үлетпүрү—10 хуу; машина тудуу болгаш металл болбазырадыры — 17 хуу; ыяш, ыяш болбазырадыр база целлюлоза-саазын үлет-

(Уланчызы 3-кү арында).

КАДРЛАР-БИЛЕ АЖЫЛДЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Бо чылын республиканың ажыл-ишчилерге 250 муң тонна тараазы бүдүрер. Күрүнеге 50 муң тонналы садар Оюу күүседин алыр дизе чазын 153 муң гектар шөлге часкы андырылганы, 368 муң гектарга тарылга мурнунуң болбаазырадылганын чорудуп, 245 муң гектарга уреэнниин чашын, тарымыр алаяр.

Амгы үеде республиканың колхоз, совхозтарында тракторларны, кылаа ажыл-агый машиналарын часкы хову ажылдарынга белеткээр, оларны септээр ажылдар үргүлчүлеп турар. Бо ажылдарны чогуур үеэниде доозары механизаторлардан кол хамаарыкшыры биллингир. Ам республикада дөрт муң хире механизатор бар.

Илчирбеллиг болгаш дутуйлуг тракторларга чаңгыс эзлчегге ажылдаарынга безин колхозтарга, совхозтарга 4338 механизатор херек. Моон алгаш көөрге республиканыц ажыл-агыйларынга механизаторлар ам-даа негеттиниг турар-дыр. Ылаңгыя Таңды, Кызыл, Каа-Хем, Бии-Хем районнарда механизатор кадрлар дыка чедиишпес. Бүгү тракторларның чаңгыс эзлчегге безин ажылдаарынга бо районнарга ам-даа 40 кижи херек. А илчирбеллиг тракторларга ийи эзлчеглиг ажылды организастаарынга 770 кижи негеттиниг турар. Ийи эзлчеглиг ажылды республикага организастаарынга 7896 тракторист-машиннистер, комбайнерлер херек. Ынчангаш техниканы четче ажыглаш ажылдадырынга 3986 кижи чедиишпес болуп турар. Бо дээрге, улуг сан-чурагай-дыр.

Тургустунуп келген байдалдан үштүнүн алырының аргазы чүдеп? Бир дугаарында профессионал-техниктиг учылищелериниң системазынга аныяк кижилерни белеткөп, өөредип алыры болур. Ам ындыг черлерде 431 кижи өөренип турар. Ындыг болза-даа, чамдык колхоз, совхозтарның удуртукчулары профтехучылищелерге аныяктарны өөредирынче, оларны шилип алырынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Ынчангаш өөредилге планны үзер чоруктар бо-ла туруп кээр. Шак ындыг чижектер Каа-Хем, Таңды районнарның ажыл-агыйларында бар.

Профтехучылищелериниң салдырын ажыл-агыйның бодунга организастаар талазы-биле дуржулгалыг черлер база бар. Оон коску чижээн «Өөк» совхозтан көрүп болур. Бо ажыл-агыйда чылдың-на 30 ажыг аныяктар механизатор мергежилди чедип ап турар. «Ак-Туруг» совхозта байдал база ыяк.

Механизаторларның бүгүнгүн өөредилгеи аныяк кижилерни трактористиг, чолаачыным, комбайнериниң мергежилгеге өөредип алырынга совхозуи каггаш, өске черлерниң азы хоорайларже чоруй бодарыпда болуп турар. Ажыл-агыйларның удуртукчулары оларның ажылдарынга, өөренирингге тааржымчалыг байдалдарны тургускаш, культурлуг дүмбүрап-чүрттээрынга дуза көргүспейн, бижыг харылзааа тутпайн бааргының түпкелинде ыяпыг фактылар туруп келгилээр. Оон ыяй ортумак школаларның дооскучуларын колхозка, азы совхозка арттырып алыр, оларны техниканга хандыктыдар талазы-биле бэлэдеп бүтүрүп ажылдарына чоруун чедип ап турарын айтырга-ла, четпер.

Черниң кежиин четтирер дизе

Механизатор кадрларны четчелеп алыр сорулга-биле ажыл-агыйның өске адыраларында (тудугда, маз ажылында) ажылдап турар кижилерниң даңгызын тургузуп, оларнын-биле беседалажып, часкы хову ажылдарының үезинде оларны солуп алыр кижилерни тып, тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр херек. Бистин санаатчыларывыс бүгүлер алырга, трактористерге, комбайнерге ажылдап болур барык 500 ажыг кижи өске ажылдарда. Бо айтырыгны шинтирлеп тура-даа, чамдык колхоз, совхозтарда кичээлдер үстүп турар. Ам салбырларда 266 кижи өөренип турар. Ылаңгыя Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем районнарның ажыл-агыйлары механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезинче коштаар кичээнгей салып турар.

Совет Армиязының хүрээлениинден халажып келгеш, төрээн колхоз, совхозуна ажылдай берген механизатор мергежилдиг оолдарга болгаш профессионал-техниктиг училищелериниң доозукчуларынга тыпсыр чингелделерни бүдүп тайылбырлап көрейн. Чыл бүрүле республиканың колхоз, совхозтарынга 600 хире аныяк механизаторлар чедө бергеш, ажылдап эгелээрлер. Орта баргаш олар үр болбас, ажылын каггаш чоруй баргылаар. Мында чаңгыс чылдаваан бар. Ол болза аныяк механизаторларга ажылдың мөханизаторларга ажылдың нүдулаттың чемчеглерни тургускаш турарында. Оюу ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң 1965 чылдың июнь 28-де үндүрген доктаалын бүгүлер чоп-пээрел кээп турда-да, чамдык удуртукчулар оюу үреп, аныяк кижилерге доктаалтынган хемчелдең хой ажылдар ыяпдырып турар. Оон-биле чергелештир Совет Армиязың хүрээлениче албан эрттирип чоруй баргаш оолдар-биле харылзашпайн баар, оларны детпейн, чагаалажып тургаш дөзир чыдын, төрээн черинге артырып алыр сорулгалыг ажылдарын чорутпас чижектер чамдык черлерде бар.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкыныары» деп партиянын XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиндө көдээ ажыл-агыйны улам улам ыяй хөгжүдерин көргеп. Оюу чедиишкиниг ыяпдырлээри, бир дугаарында, механизатор кижиден кол хамаарыкшыр. Ындыг болганда механизатор кадрлар-биле ажылды куштелдирери, оларның-биле бижыг харылзаалы тудары, механизаторларның билими, мергежилин доктаамал бодидер чорук партия болгаш чазактың салып турар сорулгаларын күүседирингге идиг болуру чугаажок.

Г. МАШКОВСКИЙ.

Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кадрларны шилиир, белеткээр болгаш хүвадар кылдаанның эргелекчизи.

Чиңге нарын дүктүг ирт надарчызы Балым Мукур-оолович Куулар «Совет Тыва» совхозта мурнакчы-мичиилериниң бирээзи. Ол хой ажылынга он дөрт чыл ажылдаан. Эртикен чылын ол бир иртten 3,6 кг дүктү кыргааш, күрүнеге дүмбаган.

Хой чылдарда ажылдап келген ирт надарчызы медальдар болгаш «Беш чылдың шөлыпчызы» деп хөрек авмаээ-биле шаңматнан.

ЧУРУКТА: Б. Куулар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧЕДИҢГИР СӨС-БИЛЕ

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин ажылы чонга таныштырарының болгаш эндээ кирижер активтиг дутайында чемчеглерни партияның Тожу райкому ажылдап кылган. Районуң девискээри улут, аргымак оруктары берге, чурттаачы чонунуң бол кезии тарамык чурттап турарын бөрмүдээлээш, политиктиг улуг болгаш күрүше ужур-дузалыг ол документтиниң чер болганга кижи бүрүзүнге чедиңгир сөс-биле таныштырарынче оюа кичөөнгейин угланды-ргаш. Оон-биле холбаштыр, бо эргежок чугула ажылды доктаамал болдурарым, ылаңгыя ирак черлерже базар илеткелчилерим, лекторларым, агитаторларым, «Билиг» нимтилелиниң кежигүннерин, өске-даа активти шилип алырын болгаш өөредирин база чугула сорулга кылдыр салган Кайбак пропаганда болгаш масса-политиктиг ажылды чорударынга СЭКП райкому, «Билиг» нимтилел организациязы район төвүнүң албан, организацияның черлериндең, улептүр бүдүрүлгелерден болгаш «Тоора-Хем» совхозтан 200 ажыг кижини быжыглаан. Оон иштинде 80 хире лектор, илеткелчи болгаш агитатор мал-чынар, балыкчылар, ыяш белеткелчилерге болгаш апчылар ортузунга төлевилелдең таныштырар даалганы алган. Ынчаш-таш төлевилелдиң материалдарын ажылы чонунуң чурттап турар черинең сайгы-биле таныштырар, пропагандалаар ажыл ыяны-бүрү хевирге калбарып келген. Ол дээрге ажылды чонунуң хүралдары, партия эге организациязыларынга ажык хүралдар, лекциялар, беседалар, содуң пөмүлүүлелдер, мурнакчылар биле ужуражылга кежээлери, депутаттарның отчөттары база өске-даа хемчеглер-дир.

«Тоора-Хем» совхозтуң мал-чынары 28 кежек черде чурттап турар. Хой болгаш мөөң малдың таарымчалыг кыштаа Төөбулга ол черниң малчынары чыгаяп келгеш, партия Тэп Комитединиң төлевилелин кажы удаа танышкаш. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Кол Шой-Сүрүнүң чугаазы оон ажыл-ишчи мөлүг-шынарын, партияның политиказын сагыш-сеткилиниң ханызындан изиг-биле деткип турарын, моон соңгаар ажыл-херек дээш харымсалгалыг болурун илерелээн.

— Малчын кижи бодуңуң ажылыңга кандыг-даа бергениң мурнуңга туруп дүшпейн, кадыр тайганы дөрт үезинде, шинтирлиг базым-биле ажылаар ужурлуг. Партиявыс ыяшар өөредип турар болгай. Ам болур партияның XXV съездизинге Тэп Комитетти төлевилелиниң кончут-даа өөруп хүлээп алдым. Бистиң улустуң амыдыралы кайгамчык экижиир, сайзыраар-дыр—деп, орденниг малдыи чугаалаан.

Кол Даадасович Шой-Сүрүн төрбен ажыг чылда эът углапмышкынныг инек малдан келгеш, чыл-бүрү бедик көргүзүттерни чедип алган. Ажыл дээнде олут чок, чамдык билбес кижи. Мал бажын өстүрериниң болгаш чаш төл алырының тоскуу беш чыл планның хүүсаа бетинде күүсеткеп. Эртикен чылын торүүр чүс инекке онаашкыр 96 бызаанын ажаан өстүрген, мал бажы өстүрер планны 110 хуу күүсеткеп. Чүге онаашкан ажылынга чүткулдуг эвес, а хой-ниитизин малчын. Ол Толбулаа улусчу контроль бөлүүнүң даргазы, район Совединиң депутады Кол Шой-Сүрүн 1976 чылда эртикен чылдыңкан бедик социалистиг хүлээлгени алганмал бажын өстүрериа 115 хуу чедирер, чүс инекке 95 бызаанны алыр, ниитиниң малынга 10 топпа сиңгенни белеткээр, аныяк малчыннарны ажылга өөредиринге дузалаар.

Иви салбырының Белий, Хамсыра болгаш Өдүген ферма-ларының авиижилериге почтачылар солуп, сетиүүдү чедирип бербишаан, ол партийжи документтиниң болгаш аңаа холбашкан чүүлдерни таныштырарга идидулуг хүлээлгени кылдыр тайгы турар. Белий ферманың почтачызы, ында агитатор Ай Чөгүнмактан «XXV съездиге үүшүттүр ыяш демдегделиниң ажыл нөрээ» «СЭКП-ниң XXV съездизинге Тэп Комитединиң төлевилелин ончул таныштырганы—алды ишки черге, ону чугаалапкан хүралдарга олурушканы ийи, аңаа бир удаа санал бергеш, болундан сес ишкин айтырыг салган, ол фермадан республиканың болгаш районуң радио дамчыдылгаларынга ийи малчын чүве чугаалаан.»

Хамсыраның болгаш Сыстыг-Хемниң ажучыларынга, Азастың болгаш Олбуктуң балыкчыларынга, Бии-Хемниң ол-бо тилелеринде малчын аалдарга болгаш ыяш белеткелчилеринге—даа-даа партийжи төлевилел-биле хой-хой кижилер таныштырган. Партия организациязының партийжи-политиктиг ажылының планын бүүтээр таныштырылга чамдык черлерге ийи-үш удаа болгулаан, дыка-пакчыларның саны улам хөвүдеп орар.

СЭКП ТК-ның төлевилелин таныштырары-биле холбашкан масса-политиктиг ажылды организастаарынга болгаш бөстээры лекция, беседа чорударынга, аңаа өскелерни өөредиринге Өдүген ийи фермазының почтачызы хөөнүн коммунист Б. С. Лузужук, Адыр-Кежиг суурда агитколлективтиң удуртукчузу Ч. С. Сотпа, районуң улусчу контроль комитединиң даргазы С. Д. Хирлиг-оол, партия райкомуның пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Д. С. Сарыглар болгаш өскелер-даа идепкейлиг киржип турарлар.

Амгы үеде районуң суурларында агитаторларны болгаш политинформаторларның семинарлары эртип турар. Оон темазы—партияның XXV съезизин төлептиг уткуур. Тэп Комитеттиң төлевилелин база Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын ажылчы чонунуң ортузунга пропагандалаар талазы-биле сорулгалар, оон-биле холбаштыр масса-политиктиг ажылды организастаарлары.

А. НУГУРАК.

АЖЫЛДЫҢ ЧЕТПЕЗИНДЕН

Аас пропагандазының кол сорулгазы болза, чурттуң политиктиг, экономиктиг, культурлуг амыдыралында болуп турар бүгү-ле чаа чүүлдер, болуушкуннар, өөренилгелер-биле чонну таныштырары, кижилерниң билиг-медерелин бүгү талазы бедидери болгай. Ынчангаш чер-черде «Билиг» нимтилелиниң эге организациязыларының кежигүннери чонну коммунистиг үзел-бодалга кижилеринге уяазын эвес үзүүн киирип турарлар.

«Ак-Туруг» совхозта «Билиг» нимтилелиниң эге организациязы партма организациязы-биле сыкыр харылзаалыг, оон кежигүннери ай, квартал аайы-биле лекцияларны чомүүп, беседаларны чорудуп турарлар. Лекторлар, ылаңгыя хойжу бригадалар төптеринге, сүт-баазап фермаларынга бо-ла чеде бээрлер.

Бо хүннерде олар партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкыныары» деп төлевилелин чонга таныштырып чоруп турарлар.

Ындыг болзажок эге организациянның ажылында чамдык четпестер база бар. Чүл дээрге, ында коллүүдә башкылар кайра түттүнген. Организацияның ажылынга өске көдээ ителлигетиишиниң киржилгези кошкак. Ылаңгыя район төвүнден кээп, маңаа лекция чомүүп, беседа чорудуп турган эмнелге, милиция, суд, прокуратура ажылдакчыларын кижи хөрбестир.

Социалистиг өнүү-төрелгеи ко-дагдалдының эрге-хөөлбей айтырыгларының талазы-биле пропаганданың көшкөвээн, улусчу дружина болгуңнүң, хой-ниити организациязыларының четпес ажылдап турарындан аныяктар ортузунда ачыглаар, кем-херек үүлгедир чоруктар ам-даа чаптаан турар.

Оон-биле чергелештир «Билиг» нимтилелиниң эге организациязының ажылының кежигүннериниң ончаан лекцияларының, кылган беседаларының уткуп-дөмөө-ры чавыс денгеде болуп турар.

Ынчангаш четпестерни дарый чайгадыры негеттиниг турар.

К. КОЙБУ

Улуг-Хем район.

«Муңчулар керээзи» кызыгаарын калбартып турар

Тоску беш чылда хүүзүнда ийи беш чыл онаалдаларын күүсеткен, чиик үлетпүр бүдүрүлгелериниң мурнакчыларының Иваноага болган Бүгү-эвилел сээдүүнүң киржикчилери чаа беш чылда күүо-ажылчы чарыжын үргүлчүлээр деп шинтирлээнзи. Мурнакчы пос-таавычылар, даараныкчылар, идик ажылакчылары онгу беш чылда күш-ажыладың эң-не бедик бүдүрүкчүлүүн болгаш үндүрер продукциянның көнчуг эки шынарлыын чедип алыр дээш социалистиг чарыштың керээзин бөттарының аразында чарып алган. Ам ол чарыштa чүгле Иванов, Владимир, Ташкен, Москва областарының төлөөлекчилери эвес, харын Украинаның, Ленинградтың болгаш Костроманың чартыкчылары база киржип турар.

Күш-ажыладың маадырларының салган чарыжының дозуңу — онаалданы хүүсаа бетинде» күүсеткеп. Ол чарыштың киржикчилериниң хой нуруузунга 1976 чыл берге, ынчалза-даа күзээн эвес сорулгаже—чаңгыс беш чыл дургузунда ийи беш чылдың онаалдазын күүседиринче оруккa баштайгы үе-чада болур.

ЧУРУКТА: Иванов область Вычугтуң Ногин аттыг фабриказының пос аргыкчызы, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады З. Л. Коновалова, Москва областың Глуховта Ленин аттыг комбинаттың пос аргыкчызы К. И. Белова, Ивановтуң Жиделев аттыг аргымда фабриказының аргыкчызы Т. А. Полеиова, Ленинградтың «Первомайская заря» деп даараныкка каттыжымышкынының даарзымыкчы моторизи, 1975 чылдың Күрүне чайналының лауреады Т. Д. Чистякова болгаш Ивановтуң Ленинчи комсомол аттыг даараныкка фабриказының даарзымыкчы-моторизи Т. В. Звездинна олар онгу беш чылда социалистиг чарыштың керээзинге ат салып турары.

И. ДЫНИННИҢ фотозу

(СЭТА-ның фотохроникazы).

БАШТАЙГЫ ҮЛҮҮВҮС

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээниң тудуун дүргөн доозары-биле «Кызыл тудуг» эргелелиниден чүс ажыг кижи декабрьда чеде бергөн бис. Олар ыяшы-бүрү ажылдарда хаара туттунуп, чугула объектиниң тудуунда киржип эгелээн.

Бистер бызаңчы-бетончу мергежилдиг он ажыг кижи-ден тускай бригада болуп алгаш, кол корпустуң 11 метр бедикте чада ийиниң ханазын тууйбу-биле салып доозкаш, улуг күчүүлүг электри шугумунуң чагызының таваан бетоннап кылдывыс. Бо бистиң баштайгы күш-ажылчы үлүүвүс болган.

Эртикен айның ортан үезинде-дем эгелеп чээрби дөртку галереяның чер ажылдарын ылгып эгелевидиис.

Д. ЧҮЛДҮМ-ООЛ.

Кижи төрелгеген XX чүс чылдың сөөлгү чээрби беш чылынче социал амыдыралда шимээр талазы-биле улуг чаартылгаларлыг киргеи. Делегей аразында күштериниң деңнигүүрү социализмниң тайбыңнын, демократияның болгаш депшилгениң талазынче чайгылыш чок углаңып бар чыдар.

Амгы үеде кижи төрелгеениң мурнунда турун турар чүүлдө айтырыгларны чедиишкиниг шинтирлөөр дээш демиселдөн мурнуку олурууда коммунистер туржуп турар. Чонуңуң тоогу талазы-биле салым-чыдыг дээш харылзалганы коммунистер боттарының холунга алган. Ниитилел хөгжүдезиниң амгы үеде-ги эң берге байдалдарында шын оруктуг айтып турөр марксизм-ленинизм-биле чедөгелдеен коммунистер чаа ниитилелди чедиишкиниг тургузуп, чүс-түс милләт кижилериниң хостаага дээш шимээшкинин бүзүрелдиг баштап турар. Эртемниг коммунизмниң үндезилекчилериниң ажылдап кылганы пролетарлыг интернационализмниң принциптери коммунистиг партияларның ужуп-чорудулгазында эки салдарны чедирип, оларның күжүн каттыштырып турар. Ол принциптериниң шынарын болгаш амыдыралының төнүү-ле бадырлаа келген.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифезилде: «Янзы-бүрү национальный пролетарийлер боттарының деменелиште национал сонуургалдарынга хамаарышпас, бүгү пролетариаттың сонуургалдарын өйлөп көрүп, ол дээш туружун турар», «пролетариатын буржуазия-биле демиселиниң янзы-бүрү үезиилеринде пролетарийлер ниитя шимээшкинин сонуургалдарының төлөлекчилери болуп немезе артыраар дээш өөредин болуунуң ужур-дузазын бо хүннерде-даа чидирбейн.

Коммунистер интернационализмниң революциялыг ниитя херээнге, политиканың бо хүннерги сорулгазынга ёзулуг дүгжүп турарын эки тодаргай билирлер. Ынчангаш ака-дүңма коммунистиг партияларның коммунистериниң хүрээлениин интернационализмниң принциптериниге дүүштүү, улам быжыглаарынче улуг көнөөнгейин салып турары таварылга эвес.

Польшаның каттыжкан ажылчын партиязының чоокта чаа болуур эрткен VII, Кубаның Коммунистиг партиязының I, Великобританияның XXXIV, Колумбияның XII съездилерге пролетарлыг интернационализмниң түгүнүң эдээ-биле болуп эрткеңээн. Ол чурттарның коммунистериниң улуг шуулгаларын тамылын болгаш коммунистиг шимээшкинде база бир чүгүлө черии өөредип бээш боттарының хүрээлелдиң марксизм-ленинизм, пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге улам сырый каттыштырганының тодаргай теречизи болган.

Янзы-бүрү чурттарның ажылчы чонларының аразында бот-боттарын киргүшпес, хоорулчак чүрүктү болдурар дээш буржуаз реакциянын ыйы-дымшыныы В. И. Ленин «ханнар-даа ажок улуг хорелиг чоруу» деп сананган. Ынчангаш коммунистер ол ыйдыкшыкшынга удур пролетарлыг интернационализмни, антиимпериалистиг күштерби-биле эң-сеткил каттыштырыгазын тургузуп турар. Бүгү делегейниң күш-ажылчы кижилериниң улуг баштынчызы В. И. Ленин «Интернационалчы апаргаи капитализмниң капиталына удур ажылчын ангыын сонуургалын чүгле ыяпыг ябылыг камгалап ап болуур» деп чугаазы бо хүнперде-даа бодуңуң ужур-дузазын чидирбейн.

Ажылчы чонларның адың демиселин дөрт удуртуп эгелээн коммунистиг партиялар пролетарлыг интернационализмниң принциптерин ажык чокка барымдаалап турган, боттарының ажыл-чорудулгазының шын угланкышкынларын тодарадып ап турар. Тодаргай тургустуиуп келген байдалдар кандыг-даа болза, улустарының хостаага, революция дээш демиселинде ниитя ачис сорулгазы тодаралыр, ону шинтирлээринче олардың күжүн каттыштырар дээш турар коммунистер туржуп турар. Национаљ болгаш интернационалчы сорулгаларны бот-боттарындан ангылавайн, оларны коммунистиг шимээшкинниң эрге-ажыныга ажыктыг кылдыр шинтирлээрин ака-дүңма партиялар боттарының программалыг документтеринде киргеп.

Польшаның коммунистериниң съездизи улустарының эрге-ажыныта хамаарышкан чугула айтырыгларны, ылаңгыя дайын болгаш тайбың дугайында айтырыгларны шинтирлээрингe социалистиг дем каттыштырылга күрүнелериниң ролюүүн улам-на озуп турарын онзалаан демдеглээн.

Империализм хандыг-даа өскерилгелерге таварышса-даа, оон бирги ээлчегде сорулгазы болза, түүүн-даа, мурнунда социализмни кошкадыры, оон соонда революцияны чаңгыстап турган базып алыры болур дээрзин коммунистер утпайн турар. АКШ-тың Коммунистиг партиязының XXI съездизинге оон Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Г. Холл ака хамаарыштыр мынча деп чугаалаан: Путилов заводунуң ажылчыларының хаанныг Россияның ирээн ханаларын буза шаап эгелээн үеден бээр делегей империализмниң бодунга удуртулга кылдыр алган принциви — идеологтуг, политиктиг демисел-биле болгаш шуут кара күч-биле социализмни узуткап чок кылыры бооп келген болгаш бооп турар-даа. Ол принцип империализмниң өске сорулгаларын кезээде ыяпы ээлчегже сонгаарладып келгеп.

Социализм чурттарынга, ылаңгыя Советтер чуртунга удур демисел сөөлгү үеде бөлүк чидиглеиип турар. Боттарының чурттарында үргүлчүлеп турар экономиктиг кризистериниң социал түпкелдери кандыг болурундан база делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң улам лавырлап, социалистиг дем каттыштырылгазының улам быжыглап турарындан сүрээден корткаш, империалистиг реакция демиселин күштелдирген. Империализмниң резкслыг күштери социализмге удур демиселинге марксизм-ленинизмге удур бүгү-ле атымнарны, оон иштинде ажылчын шимээшкинниң бөрыын болгаш «тиин» атымнарын калбаа-биле ажыглап турар. Европага кады ажылдажылга болгаш аймыл чок чорук талазы-биле хүралдың болуп эртеениин соонда антикоммунистер боттарын бөрмин чурттарның демократтыг хой-ниитизиниң төлөөлекчилерин кылдыр санай бергеннер. Ынчангаш демократтыг күштер боттарының сөремчилелив улам күштелдирип, эң-сеткил каттыштырылгазын улам быжыглаары чугула апаргаи.

Чехословакияның «Руде право» солунунуң бижээни болза: «Антисоветизм-биле демисел — социализм дээш демисел-дир. Ол дээрге бүгү делегейниң коммунистериниң интернационалчы хүлээлгези болур. Антисоветчиктериниң шүүлдээшкинин күлүк дашты-биле эрттирип, аңаа удур олуумуут согуулу кылбас болза оон политиктиг болгаш идеологтуг уржуу улуг апаар».

Пролетарлыг интернационализм, эң-сеткил каттыштырылгазы болгаш бот-боттарынга дузалажыры, дең эргелиг болуру болгаш боттарының чаштыкта херээнге киришпезин—бо бүгү ака-дүңма партиялардың аразында харылзаалдарының кол үндезини болур. Бо принциптерни шынгыы сактыры — коммунистериң аразында эң ёзулуунун кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге улуг роль-лу ойнаар. Айтырыгнын бо талазының дугайын чугаалаан турган, Норвегиянын Коммунистиг партиязының даргазы эш М. Клутсен мынча дээн. «Норвегиянын ком-

КОММУНИСТЕРНИҢ ТУГУ

тыштырар дээш турар коммунистер туржуп турар. Национаљ болгаш интернационалчы сорулгаларны бот-боттарындан ангылавайн, оларны коммунистиг шимээшкинниң эрге-ажыныга ажыктыг кылдыр шинтирлээрин ака-дүңма партиялар боттарының программалыг документтеринде киргеп.

Польшаның коммунистериниң съездизи улустарының эрге-ажыныта хамаарышкан чугула айтырыгларны, ылаңгыя дайын болгаш тайбың дугайында айтырыгларны шинтирлээрингe социалистиг дем каттыштырылга күрүнелериниң ролюүүн улам-на озуп турарын онзалаан демдеглээн.

Империализм хандыг-даа өскерилгелерге таварышса-даа, оон бирги ээлчегде сорулгазы болза, түүүн-даа, мурнунда социализмни кошкадыры, оон соонда революцияны чаңгыстап турган базып алыры болур дээрзин коммунистер утпайн турар. АКШ-тың Коммунистиг партиязының XXI съездизинге оон Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Г. Холл ака хамаарыштыр мынча деп чугаалаан: Путилов заводунуң ажылчыларының хаанныг Россияның ирээн ханаларын буза шаап эгелээн үеден бээр делегей империализмниң бодунга удуртулга кылдыр алган принциви — идеологтуг, политиктиг демисел-биле болгаш шуут кара күч-биле социализмни узуткап чок кылыры бооп келген болгаш бооп турар-даа. Ол принцип империализмниң өске сорулгаларын кезээде ыяпы ээлчегже сонгаарладып келгеп.

Социализм чурттарынга, ылаңгыя Советтер чуртунга удур демисел сөөлгү үеде бөлүк чидиглеиип турар. Боттарының чурттарында үргүлчүлеп турар экономиктиг кризистериниң социал түпкелдери кандыг болурундан база делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң улам лавырлап, социалистиг дем каттыштырылгазының улам быжыглап турарындан сүрээден корткаш, империалистиг реакция демиселин күштелдирген. Империализмниң резкслыг күштери социализмге удур демиселинге марксизм-ленинизмге удур бүгү-ле атымнарны, оон иштинде ажылчын шимээшкинниң бөрыын болгаш «тиин» атымнарын калбаа-биле ажыглап турар. Европага кады ажылдажылга болгаш аймыл чок чорук талазы-биле хүралдың болуп эртеениин соонда антикоммунистер боттарын бөрмин чурттарның демократтыг хой-ниитизиниң төлөөлекчилерин кылдыр санай бергеннер. Ынчангаш демократтыг күштер боттарының сөремчилелив улам күштелдирип, эң-сеткил каттыштырылгазын улам быжыглаары чугула апаргаи.

Чехословакияның «Руде право» солунунуң бижээни болза: «Антисоветизм-биле демисел — социализм дээш демисел-дир. Ол дээрге бүгү делегейниң коммунистериниң интернационалчы хүлээлгези болур. Антисоветчиктериниң шүүлдээшкинин күлүк дашты-биле эрттирип, аңаа удур олуумуут согуулу кылбас болза оон политиктиг болгаш идеологтуг уржуу улуг апаар».

Пролетарлыг интернационализм, эң-сеткил каттыштырылгазы болгаш бот-боттарынга дузалажыры, дең эргелиг болуру болгаш боттарының чаштыкта херээнге киришпезин—бо бүгү ака-дүңма партиялардың аразында харылзаалдарының кол үндезини болур. Бо принциптерни шынгыы сактыры — коммунистериң аразында эң ёзулуунун кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге улуг роль-лу ойнаар. Айтырыгнын бо талазының дугайын чугаалаан турган, Норвегиянын Коммунистиг партиязының даргазы эш М. Клутсен мынча дээн. «Норвегиянын коммунистери ака-дүңма партияларның санал-онаалын кичээнгейлиг дыңнаан, хүлээп ап турар. Чүге дээрге делегейниң коммунистиг шимээшкининден поозулуп, боттарының эрге-ажыныга хамаарыштыр шуут негелде кылыры дээрге антисоветизмге, антикоммунизмге дузалашканы ол болур».

Делегей реакциязы Советтер чуртунга удур антисоветизмни күштелдиргеш, ажылчыл болгаш коммунистиг шимээшкинге үш дакпыр согуулу таварыштырарын күзеп турар. Ол дээрге боттарының ажылчыл ыңгызынга. ССРЭ-ге болгаш делегей социализмниге база антиимпериалистиг фронтуга удур согуг-дур. Ынчангаш ака-дүңма партияларның съездилеринден антисоветизмге удур демисежэри делегейниң бүгү коммунистериниң интернационалчы хүлээлгези болур деп демдеглеп турары коичут шын.

Амгы үеде делегейниң улустарының салым-чыдыгына интернационализмниң кайы хире ажыктыг боон турарын ыяпгам улустуң төөгүлүг тиилелгези база катап бадыткаан. Индия-Кытатка кашчыл үргүлчүлеп келген тулчуушкуннарга чедип алдынган тиилелге интернационализм чүгле дөрүн эвес, а антиимпериалистиг демиселдиң күштүг чеңзээ дээрзин делегейниң депшиилелиг күштери көргүзүп.

Ака-дүңма партияларның съездилери ам-даа эртип турар. Тус-тус чурттарның коммунистерин боттарының ол улуг чыыштарында ажылчыл ацтының, күш-ажылчы кижилериниң хостаагазы болгаш аас-кежии дээш демиселдиң ыдыктыг туу — пролетарлыг интернационализмниң туңуу үлам белик кодурерлер.

В. КОРИНОВ.

«Привазаның» политиктиг таймылбырлакчызы.

АДАЗЫНЫҢ САЛГАКЧЫЗЫ

Улуг-Хам районда «Улуг-Хам» совхозтуң Хайыраан салбырымың аныян хөйжүзу Маадыр-оол Чаш-оолдуңында чон «адазым салгаан оол» деп чугаалөлүл турары аман эвес. Оон адазы Максим Хамыжович Чаш-оол байлап дурзулагалыг маячын чораан. Совхозтуң хөй малын хөгжүдер, оон баш санын өстүрер херекке ол үр чылдарда доктаамал ажыдап келгенин 1974 чылда ачазы пенсиялыг үне бээрге, хөй чылдарның иштинде хөй ажылынга улуг дурзулагалыг ол хөйжүнүң улуг оглу—Маадыр-оол өөнүң иштин Анна-биле оон хөөн дүлээп алгаш, адазының ажылын сайгаа, угун үктап киришкен. Ажылынга ак сеткилдиг, бергенерге төрүлбас аныян хөйжуларга совхозтуң удуртукчулары төрүүр хөй иэдарарын сүмөлээн. Бичезинден тура адазының өөренип, сөөлгү дөрт чылда хөй малдап, практиктиг дурзулагалыг апарган хөйжүнүң ажылы улам шуудап, төрүүр хөйларның чаш төлүн менди ап, чыл бүрүде хөйнүң баш саның өстүрүп келген.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында шалчын төрүүр чүс хөйдан 95 хураганны онча-менди намгалап алгаш, бир хөйдан-на ортумаа-биле 2900 грамм дүнтү кыргып алгаш, районнуң аныян Өөйжүларының аразында бегай эвес көргүзүглүг болган. Чаш-оолдарның ог-бүлезининң чыл бүрүде бо эки көргүзүглерни чедип ап келгенинге ог-бүлениң херээжен ээзи Анна Чаш-оолдуң эрес-кежээ нүшажылының ачызы улуг дээрзин демдеглээп чугуур. Ол хөй оолдаашкынының үезинде улуг санмаңчык боон ажылдаар.

Боттарының онаашкан харыысалгалыг ажылындан аңгыда, аяар хөй-иниттиниң амыдыралынга база йдепкейлиг киржип турарлар. Малчын иниң бодунуң политиктиг болгаш эвоветеримерлиг билиин бедидер дээш оралдамыр улуглуг. Чаш-оолдар бот-өөредиигебиле билиин үргүлчү бедидип турар.

Онгу беш чылдың башгайы чылында аныян малчыннар төрүүр чүс хөйдан 100 хураганны намгалап алырын хүлээзиген.

Амгы үеде аныяк малчыннар Сарыг-Сиген деп черде кыштап турар. Январьның ортаа үезинден аларның кадарган хөю хураганнар эгелээн. Баштэй төрээн 90 ажыг хөйнүң хураганнары чидириг чок, онча-менди дөргүп турар. Ынчангаш малчыннар ажылының эң-не чымыштыг үези — хөй оолдаашкынының үезинде бүгү бар күжүн чаа төрүттүнген хураганнарны эки дөрүптүрүп алырыяче угландырган.

«Күш-ажылга эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медальдың эдиленчизи Маадыр-оол Чаш-оол эртнен чылын Алма-Атага болган Бүгү-эвилөлдиң аныян хөймулар слөдунга киришкеш келген. Маадыр-оол ВЛКСМ Тыва обкомунуң кежигүнүнге база соңгутнан.

В. ЧАДАМБА.

—●—

АЖЫЛЫНГА КЫЗЫМАК

Доңгак Тас-оол алды чыл бурунгаар Кызылдың автошколазының чолаачылар курузун чедиишкиниг доосказ. «Торгалыг» совхозка кээп ажылдай берген. Оон техникага хандыкшылдым, камгым, напинаны башкарарының эптиин чон мактаар.

Амгы үеде Доңгак Тас-оолдуң башкартаны «ГАЗ-53» маркалыг машинаны кыштагларда малчыннарга мал чеминг, оттулар чүүлдү болгаш оон-дээ өске чүгүйе чүзүктерни чедирип турар.

Ажыл-иженте кызымак Д. Тас-оолдуң машиназын чүгле Өөүр районнуң девискээрнге эвес, Чадаанага, Кызылга, оон туржук Абаканга безин көрүп болур. Совхозтуң директинязы аңдап идегеп, оны ырак, берге рейстерже чорудар.

Ай, кварталда планын доктаамал ажыр күүседин келген Доңгак Тас-оолдуң чуруу совхозтуң болгаш районнуң Хүндүлел самбырызыза. Ол «1974 чылдың социалистиг чарымының тиндекчизи» «Тоску беш чылдың мурнавчызы» деп хөрек демдектериниң эзилекчизи.

Н. ДАМДЫН.

РОССИЯ: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛИ

(Төнчүзү. Эгеэн 1-ги арнында).

пуруу—5 хуу; тудуг материалдар үлеттүрүү—6 хуу; фанк үлеттүрүү—4 хуу; аъш-чем үлеттүрүү—4 хуу. Культура-амыдырал болгаш ажыл-агый дерегленнинг барааныларын будүрээ 9 хуу көвүдээн.

Продукция сайгарарының чыл планын РСФСР-ниң бүгүде үлеттүр министерстволары, Москва болгаш Ленинград хоорайларының үлеттүрүү. Тамбов болгаш Чита областтарын ажыдыда бүгүде автономнуг республикалар, крайдар болгаш областтар күүсеткен.

Чыл планын үлеттүр ниитиан-биле күүсеткен болза-даа, продукцияны сайгарарының, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн өстүрээнин болгаш чылдагаарының талазы-биле доктаатынган онаалдаларны чамдык будүрүлгелер болгаш будүрүлге каттыжылышкыннары күүсеттээн болуп турар дээ, РСФСР-ниң ТСЭ-ниң дыңнадырында оон ышкаш чугаалап турар. Белеп прокатты, күүгүр кислотазын, нефтеаппаратуразын, чиик болгаш аъш-чем үлеттүрүүге хереглээр технологтуг дериш-кинерни, картонну, вес-таавының чамдык хевирлерни, дашты-ны хеп трикотажын, хом ядикти, аъш-чем продукциязының түс-түс хевирлерин болгаш кылыгларның чамдык өске-даа хевирлерин будүрээринең аялы чаңгыс сессия бээ чылдың чыда ортумак будүрүшкүнүнден 7 хуу ажыг.

Эртаан чыгы тараанық ниити чыылдазы 77 миллион тонна болган. Растың эң-не чаагай дүүдүн өстүрген, оон будүрүлген бир миллион тонна ажыг болгай. Хендир волокнозун будүргенин болгаш картофельдың ажаал адаанны 1974 чылдыңдан хөй болган.

1975—1976 чылдың кыштаглаашкынының байдалдары ыарын берге-даа болуп турза, республикаанның колхозтарын болгаш совхозтары ыыңыстыг бида малдың, оон иштинде саар ниистиң баш саның көвүдедирин хандырган.

Мал болгаш аът, чүүрээ болгаш дүк сөөмөй алырының үзүс ажыл-агый планнары ажыр күүсеттингеп. Сүттү 1974 чылдыңдан төөнү садып алган, ынчалза-даа план эвээ чедир күүсеттиимейн-баргаш.

Көдээ, ажыл-агый министерстволуунуң бүгү совхозтарын ажыл-агыйның бот-оруга-чарылгазының байдалдарынче шилчедирни 1975 чылда доозаан.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг базазын бижиглээры үргүлүдээн турган. Ажылдарның бүгү комплекснинг талазы-биле күүсеткен болгаш колхозтарның капитал салыышкыннарын 15,8 миллиард рубль, оон ниитизе күүсеткен 10,4 миллиард рубль болган. 1974 чылга дегинээрге, күүсеткен болгаш колхозтарның капитал салыышкыннарын 9 хуу өскен.

Капитал салыышкынларының ниити хемчээлиндеги ирригация-мелиорация тудуушкунуңа күүсеткен болгаш колхозтарның үндүрүгек хөреңгизи 2,5 миллиард рубль болган. 1974 чылдыңдан 16 хуу хөй. РСФСР-ниң кара хөрүннүг эвес зоназынга 400 муң гектар ажыг мелиорастаан черлерни ажыглалга киирерин боттандырган.

Көдээ ажыл-агыйга техниканы болгаш минералдыг чемнер-чидилгелерни форудун бээрининг планы күүсеттингеп. 1,9 миллион гектарта арга-ыяш катап тургузарының ажылдарын орутукан.

1975 чылда ниити ажыглал транспортунуң бүгү хевирлерининг чүгле сөөрүглээн 3,5 трил-лион тонна-километр болуп.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчылардың ажыл төлөө, ниитиниң эң кудуку хемчээлин айда 70 рубль чедирбишаан, улус ажыл-агыйының бүдүрүлгеге адырларында ажылдан турар ажылдакчыларның ортумак төлевиринг категорияларының тариф ставкаларын база эрге-дужаал шалыцнарын хары угаа улгаттырарын 1975 чылда доозаан. Айда 70 рубль чедир хемчээлдиг шалыцнар турар, улус ажыл-агыйының бүгү-де адырларының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан үндүрүлер тыртарын республиканың бүгүде районнарында сокпатпан болгаш айда 71 рубльден 90 рубль чедир шалыцныг ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан тыртар үндүрүлерниң хемчээлин ортумаа-биле үштүң бир кезимнең ажыр кудулаткан.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйынга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 60,6 миллион кижи болуп, чыл дургузунда 1,2 миллион кижи көвүдээн азы 2 хуу өскен деп. РСФСР-ниң ТСЭ-зи дыңнадып турар. Колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйында ажылдан турар колхозчулардың чылда ортумак саны 5,7 миллион кижи болган.

1975 чылда республиканга 140 хире күүсеттинең чаа улус үлеттүр будүрүлгелери, ажылдан турар будүрүлгелерде дыка хөй цехтер болгаш будүрүлгелер ажыглалга киргеп, хөй санныг туруттарга балыкчырын, школаларны, эмнелгелерни болгаш культура-амыдырал чергелелиниң өске-даа объектилерни тутқан. Ниити өртем-үнезин 64,4 миллиард рубль кол фондуларны ажыглалга киирген.

Тудугга күш-ажылның будүрүгчүлүүн 5,6 хуу бедеэн.

Улус ажыл-агыйынга ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чылда ортумак саны 80,6 миллион кижи болуп, чыл дургузунда 1,2 миллион кижи көвүдээн азы 2 хуу өскен деп. РСФСР-ниң ТСЭ-зи дыңнадып турар. Колхозтарның хөй-ниити ажыл-агыйында ажылдан турар колхозчулардың чылда ортумак саны 5,7 миллион кижи болган. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлөө, ниитиниң эң кудуку хемчээлин айда 70 рубль чедирбишаан, улус ажыл-агыйының будүрүлгеге адырларында ажылдан турар ажылдакчыларның ортумак төлевиринг категорияларының тариф ставкаларын база эрге-дужаал шалыцнарын хары угаа улгаттырарын 1975 чылда доозаан. Айда 70 рубль чедир хемчээлдиг шалыцнар турар, улус ажыл-агыйының бүгү-де адырларының ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан үндүрүлер тыртарын республиканың бүгүде районнарында сокпатпан болгаш айда 71 рубльден 90 рубль чедир шалыцныг ажылчыннардан болгаш албан-хаакчылардан тыртар үндүрүлерниң хемчээлин ортумаа-биле үштүң бир кезимнең ажыр кудулаткан.

РСФСР-ниң улус ажыл-агыйынга

МОСКВА. Евгений Вахтангов аттыг театрының коллективи В. Чичовтуң «Доозулаан чугаалажыышкын» деп шизин СЭКП-ниң XXV съездизинге бараалгадыр.

Ол шин Чилиниң президентизи Сальвадор Альендениң амыдыралыжы сөөлгү хүнериниң дугайын чугаалап, көрүкчүлерни президентиниң оңнуктери болган кады ажылдап турган өөрү-биле таныштырып, оон волгактың удурлажыкчыларын көргүзүп турар.

Шинии ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Р. Симонов тургускан. Чуруктуң бүзү Б. А. Мессерер.

ЧУРУКТА: шинидеи көргүзүлге Сальвадор Альенде — РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. В. Яковлев (оң талазында). Эрнесто Чегевара — РСФСР-ниң алдарлыг артизи А. А. Кацынский.

В. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Маадырлыг күш-ажылга тураскаакаткан

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының челиишкиннериниң делегээнде үлетүр шаңдыг Хүндүлелдиң Бүгү-эвилел самбырызының түңүү доозулган. Орта СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң болган ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы эрес-маадыр чоруу дээш» деп тураскаал демлектери-биле болган шилчилир Кызыл туктарыбиле шаңнаткан бүдүүлгелерниң, будуруулге каттыжыышкыларының, түдүгларының, колхоз, совхозтарының, артемшинчилел болган эске-дээ организацияларының аттарын кирер бижиир.

— Делегээниң чурукчулар коллективи совет улустуң күш-ажылчы маадырлыг чоруунга тураскаткан ол композициязын телевидел кылырын идегээнинге чоргаарланып турар—деп, ССРЭ-ниң УАЧД-ниң кол чурукчузу А. М. Ермольев СЭТА-ның корреспондентизиниге чугаалаан.

Хүндүлел самбырызының түдүүнга түдүгчулар база шалыпкын ажылдаан. Чуруттуң будуруулге черлери Бүгү-эвилелдиң Хүндүлел самбырызын түдүп кылырынга херектиг бүгү чүүлдериг шалыпкын хандырган. Карелияның болган Житомир областың ашчылары кызыл гранит даштарыны хуугаа бетинде чоруткан. Тиилевчи коллективтериниң аттарын бижиир чүс-чүс мүң алдын үжүктерни литва граверлар кылып берген. Металл конструкцияларын Воронежтеи болган Туладан экелген. Ол чараш түдүгүн делегээниң көрүкчүлери аңаа этелеп сонуургап турар. Улут гранит плиталар кырында 55 метр бедик ийи чартык тырыкы бар. Оларны ийи багана түлүштуруп турар. Баганаларның бирээзинде Ленининиң портредин, «Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгезинге чеде бэлэр бис!» деп сестерни сиилбээн. Өскелинде «Күш-ажылга алдар!» деп композиция бар.

(СЭТА).

Спорт ордузунун ээлери—уруглар

Бичии эстен хөөрэй Сиилямизге (Прибалтикада совет республика болган) республика болган бүгү-эвилел хемчээлдиг спорт маргылдаалары удаа-дараа болуп турар. Ынчаарга ол элдептиг эвес—оларны эрттиреринге ында эки спорт базазы бар.

Чөөнта чаа хөөрэйга чаа спорт дериишкини—гандбол, волейбол ойнаар залдарлыг, кыжыны, чиик атлетика манежтиг 6 муң дарбалчын метр хире шеилүг Спорт ордузу амытынган. Аалчылар хүлээп алыр чер, эмчи болган эмнээшкин кабинеттери база-ла комплексте кирип турар. Чанында эштир бассейн бар.

Чаа Спорт ордузунуң ээлери—уруглар. Аныяк спортчуларга белетевириниң болган маргылдаалар эрттиреринің чогумчалыг байдалдары тургустунган.

ЧУРУКТА: чаа Спорт ордузунда Сиилямаязының (Эстви ССР-де хөөрэй) аныяк спортсменнериниң көргүзүг кылып турары.

(ПМА).

100 муңну

Свердловскиде «Уралмаш» заводтан садыг четкиижиче хеп чүүр «Малютка» дээр 100 муң машинаны чаа чүдүүл чоруткан. «Малюткаларны» үзүктел чок будурериң улустуң хереглел барааннарының пегинде организастаан. Аъш-чем кылыр өрээлге херектиг болган бажың ниитиниге ажыглаар эске-дээ эдилелдерни база ында будуруп турар. Чоонуң хереглел барааннарын будурер түскай цехтер болган участоктар областың хөй-хөй будуруулгелериниде ажылдап турар.

(СЭТА).

ХОЙЖУЛАРНЫҢ НОМУ

Республиканың магазинверинде «Тыва ДССР-ниң хой ажыл-агыйы» деп ном кестүп келген. Эртем ажылдакчыларынга, ажыл-агый удуртукчуларынга, түскай эртемниглерге болган хойжуларга ол ном бүүлүг белек. Ында Тыванып туруш байдалын, агаар-бойдузун, хой ажылының төөгүзүн, хегжүдезин болган уксаажылганы тодаргай чижектер-биле бадыткап туруп бижээн. Ук ном кирииледен, дөрт эгеден болган түннелден тургустунган.

Тыва хойнуң орус болган эске-дээ шинчилекчилериниң ажылдары-биле, Божа областарның болган Моол Арат Республиканың база төөгүнүң чижектери-биле бадыткап бижээн ном Тываның географтыг туруш байдалы-биле эгелээр. Хөрөүн, үнүш, от-сиген, диринг амытан, суг-суггат, агаар-бойдус дугайы онда киргеп. Хой ажылын Тывага канчаар чорутса эки дээрзин оон билип ап болур.

Тывага хой ажылының тыптып келгеш солуы. Бо талазы-биле тускай литература чок, автор шинчилгеш археологиянын, этнографиянын болган төөгүнүң эске-дээ материалдарын билиглиг ажыглаан. Тыва Арат Республика үезинден бээр, ылангыя көдээ ажыл-агый эртемнеринин В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының экспедициязының 1929—1934 чылдарда чорутқан шинчилел ажылдарынан эгелээн тускай литературадан чижектерни алган. Авторга Тываның көдээ ажыл-агый дүржулга станциязының килган ажылдарының улуг дугаалыг болганы база көскү.

ВАСХНИЛ-ниң экспедициязы Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Моңгун-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем, Тес-Хем, Эрзин кожуннарның хөөмэй шинчилээш, тыва хойну чаглыг чолдак кудуруктуг моол хойга демейлешкек дээрзин тодаргаан. Оон соонда Тываның көдээ ажыл-агый дүржулга станциязының ажылдакчылары бо талазы-биле элээн ханы шинчилелдерни хөй чылдар дургузунда чорутқан. Ол ажылдарга ук номнуң автору идепкейлиг киришкен. Ынчан ол тыва хойну Моолдуң бетки кызыгаарында хототой, дөрбет, ураангай болган алтай, бурят хойларга демейлеп тургаш, тыва хойнуң бүдүжүнүн, өнүжүнүүнүн, хемчээлиниң болган эске-дээ шынарларының ол хойларыныңан ылгалдыын бадыткаан. Ынчангаш ук артемден тыва хойнуң моол болган эске-дээ уксаанын хойларынан уктатпаанын, зоология талазы-биле өнүгаай болуккө хамаарыжып турарын «Тыва ДССР-ниң хой ажыл-агыйы» деп номунда тайылбырлап бижээн.

Эш Кызыл-оолдуң тайылбырынга каттыжар мен, ынчалза-дээ хойларның сөөгүн шинчилээнинин түңнелин номда киирбээни четпес. Чүге дээрге моол хойнуң алаан хойжулар шинчилээнинге ынчангаш тыва хойну хайнакташтырып, эртем ажылын хөй чылдарда чорудуп келген болгаш, уксаажылдыга ажылынын чедер база четпес талазларын анализтеп, чижектер-биле бадыткап бижээн.

И. Кызыл-оолдуң бодунуң номунда нарын дүктүг бүгү хайнактарның шуптузун красноярск уксаага хамаарыштырып болбас, оларны ана-да бодүүнарын дүктүг хайнактар дизе чогуурун тайылбырлап турар. Ол шын, чүге дээрге бодүүн дүктүг тыва хойну экижиилеринге чүгле чаптыс красноярск уксаа эвес, хой уксаа киришкен болгай. Данзылар кылдымайн турганындан хайнак хойларны ам чогум кайы уксаадан уктатпаанын дээрзин иштээри берге апарган. Бир-тээ ыдыг болганда оларны зоотехниктиг дүрүм ёзугаар бодүүнарын дүктүг дээри черле чөп.

Автор ук номга Тываның хой ажылын дегерезин бижиирин кыскан. Ынчалза-дээ Сибирьниң мал ажыл-агыйының эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчызы А. Соскининиң «Элегес» совхозка нарын дүктүг хойну өстүргени, Тывага каракуль хойну сайзырадып турганы, хойнуң чемгерилгези болган эске-дээ үүтүндүрүп калган, ол номга кирбээн чугула айтырыглар бар. Чамдык тодаргай болган ханы бижиттинмээн эгелер база таваржып турар. Ындыг четпестер түрзээ, ук ном хой ажылының хегжүдезинге бичии эвес рольду ойнаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Н. Кызыл-оолдуң орус дыл кырында парлаттынган «Тыва АССР-ниң хой ажыл-агыйы» деп номун тыва дылче дарый очулдурары күзевчиг.

В. ШАГНАЕВ,
зоотехник.

1931 ЧЫЛДА ҮНГЕН

Хоочун салыг ажылдакчызы Салчак Маадыр-оол, «Мурнакчы» колхозтуң баштайгы колхозчуларының бирээзи, ногаа ажаакчызы Күлчүтмаа Хертек олар өг-бүдезинге хүүда ном санын (библиотеканы) шагдан бээр тургузуп, хөй-хөй номнарны чыып алгаш номчуп, кадагалап келгеннер. Ол номнарның аразында Тываның ТАР үезинде парлап үндүрүп турган янзы-бүрү номнары болгаш сеткүүлдери хөй.

Амгы үеде хоочунарның кайыны-дээ чок. Ынчалза-дээ кырган Күлчүтмаа утбайның «келир үениң салгакчылары, ажы-төлүмге тураскаал болуун, номчуп, кадагалап чорунар» деп чагыг сөзүн бергеш. Шүй ортумак школазының музейинге белекке берген номнары арттып калган. Латин алфавитке үндезилеттингеп тыва бижик тургустунгаи соонда парлаттыпып үнүп турган номнарын номчаашаа, уруглар төрээн Тывазының эртип келген төөгүзүнүң дугайында хөй-хөй сөлүн чүүлдерни билип ап турарлар.

Школа музейиниң организакчыларының бирээзи Салчак Монгеевна Чедер-оол башкы ТАР үезиниң ол номнарын чөнээ бирдеи бирээ чокка сонгургалын көргүстү. Оларның аразындан 1931 чылда үнген «Тываның чаа үжүүнүн дүрүмү» деп номну онзалап бижикседим. Тыва бижиктиг үндезилеп тургускан соонда шын бижиириниң болган бижик демдектерин шын салырының талазы-биле баштайгы дүрүм болуп турарын-биле ук ном солуп.

«Тываның чаа бижиининиң дүрүмүп» ТАР-ның эртем комитедиң үндүрген. «Чогаалдың чугаазы» деп номнуң эге чүүлүнде мынча дээн: «... Бо чаа үжүктү чогаалдың үндүрер чорукка ССРЭ иээди эртеминиң улуг хүрээлеңи база Омактың болган колониниң байдалын шинчилер эртемнит эвилелден кончуг улуг дузалаан болган делегей кырында шуптузуибле турар латин үжүкте түрк дылының айылгазындан үзеген алгаш, тыва дылга таарыштырып чаа үжүк дактаадып үндүрген...».

Тываның чаа үжүүнүн дүрүмүг «Тыва дылдың ыыттары болгаш үжүктери», «Үзадыр адаар ажык үжүктерни бижиир дүрүмү», «Состүң соолуң ыыш бижиир дугайы», «Бижиктиң демдектерни хереглээри», «Улуг үжүктер хереглээри» деп беш болүктерге хуваатгынган. Ыыш бижиите болгаш бижик демдектериниң талазы-биле номда чуруумчуткан дүрүмнериниң хөй кезии амгы үеге чедир хевээр артып турары баштайгы дүрүмүг, дылдың ыыттарының, үжүктериниң, ыыш бижиитиниң, ылгалдарының, ылгалдарының, ылгалдарының

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 35 (10020) | 1976 чылдың февраль 12, четверг | 1925 чылда уделявлеттинген | Ортээ 2 көп.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының XXII съездизинге киржип чораан, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленкога баштаткан СЭКП-ниң делегациязы Төрээн чуртунче чорупкан.

СЭКП-ниң делегациязын Бурже аэропортка ФКП-ниң Политбюро кежигүнү, ФКП ТК-ниң секретары П. Лоран болгаш ФКП ТК-ның кежигүнү Л. Байо олар удээн.

Үдээшкиниң аразынга ССРЭ-ниң Францияда элчизи С. Червоненко база турган.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ЭЭП КЕЛГЕНИ

Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалаапы-биле ФКП-ниң XXII съездизинге ажылынга киржип чораан СЭКП-ниң делегациязы Парижтен Москвада ээп келген. Делегацияның составынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко (делегацияның баштыкчызы), СЭКП ТК-ның кежигүнү, Эстонияның компартиязының ТК-зының бирги секретары Н. Г. Кэбин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Социалистиг Күш-ажыддың Маадыры М. Г. Попова, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, СЭКП ТК-ның делегей килдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы В. В. Заглатин, партияның Николаевск обкомунуң бирги секретары В. А. Васляев олар чораан.

Аэродромга делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң МХК-зының бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның кежигүннери В. В. Кузнецов, Ч. М. Пегов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат Е. Ф. Карпова, СЭКП ТК-ның делегей килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы В. С. Шапошников, СЭКП ТК-ның херек эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец, генерал-полковник-инженер Ю. Г. Мамсуров олар уткуп алган.

(СЭТА)

КАШ ХОНУК АРТКАН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээ ажыглалга кирер чоокшулаан тудум, мында ажыл-иш дүн, хүн чок удам хайыккан. Бо хүннерде дужаар объектиде чүс-чүс монтажчылар, ажыглакчылар, тудугжулар, шеверлекчилер ажылдап турар. Үжен ажыг национның улустары чурттап, ажылдап турар интернационалчы хоорайның чурттакчыларындан аңгыда, республиканың аңгы-аңгы булуңнарындан келген кижилер бо чугула тудугга улуг дузаны чедирип турар.

Оон аңгыда, чурттуң улуг-улуг хоорайларындан тускай артемниглер база үзүк чок кээп турар. Ажыглалга кирер чугула тудугнуң тудуун дүргедир дээш Ак-Довурак хоорайның албан-организация черлериниң, Кызыл-Мажалыктың тудуг организацияларының коллективтери, районнуң совхозтарының ажылдакчылары улуг дузаны чедирген.

Мында ам № 741 КМК-дан 40, Кызыл-Мажалыктың сеп-телге-тудуг участогундан 20, «Барлык», «Шекпээр» совхозтардан 30-30 ажылчыннар хүн бүрү кээп ажылдап турар. Кол корпуста ам шеверлел ажылдары болгаш монтаж ажылдары арткан. Оон-биле чергелештир арыглаашкын ажылдарын код корпустуң ишти-даштында чорудуп турар.

Партияның ам болур XXV съездиниң күш-ажылчы белектерлиг өткүүр дээш бригадалар аразында социалистиг чарыш улам кадбарган.

Январьда шеверлекчилер бригадаларыпдан Зинаида Салчактың, Галина Коляданың, Нина Оюннуң, Савыл Семис-оолдуң слесарьлар бригадазы, Куулар Хатын-оолдуң янзы-бүрү даштан кылган шалаалар кылыр бригадазы багай эвес ажылдап, бедик көргүзүглерин чедип алган.

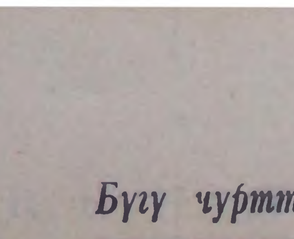

Кол корпустуң үстүкү каттарынче үнүп олурарга, ооң демдек бүрүзүнде ажыл-иш хайныышкынныг. Он дөртүү демдекте арыглал ажылдарын «Барлык» совхозтан келген ажылчыннар кылган. Дараазында каттарда шекпээржилер турупкан. Кол корпустуң 36-гы демдээнде Зинаида Салчактың шеверлекчилер бригадазы, а 39-та Кызылдың № 48 тудуг эргелелиниң шеверлекчилери Вера Араптаңның, Дарья Хертектиң бригадалары шалыпкын ажылдаан турлар.

Эң алдарлыг Вера Араптаңның бригадазы борта келгеш тургустуган, а бригадири мапаа ажылдап кээриниң мурнунда Кызыл хоорайда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады М. В. Сафронованың бригадазынга ажылдап турган. Бодунуң бир эжи-биле шалыпчы тудугга эки-тура-биле келгени ол.

Вера бистиң республикадан Москвага Тинлелге тутуунуң чаныңга чурукка тырттырып чораан комсомолчуларның бирээзи.

Корпустуң салгын камеразында хөй чеңниг шишкиниң чартыны тургускан. Мында ажылдың хемчээли улуг-даа болза ажылчыннар хөй, ажыл шалыпкын. Слесарьлар Роман Шооң-оол, Владимир Иргит, Николай Чымба, ол ышкаш «Кустанай даг-дүгү» комбинаттан келген Герман Смирнов, Михаил Уткин олар кызымакай ажылдаан турар.

Артынчы продуктулар арыг, ылар белдирииң хөделдирикчи станциязында ажыл база-ла хайныышкынныг. Мында тудугжу Салчак Кара-оолдуң, монтажчы Забит Афауновтуң бригадалары-биле калы «Северовостокэлектромонтаж» трестиң Владимир Тучиниге удурткан монтажчылар бригадазы ажылдап турар.

Монтажчылар болгаш бетонщиктер хөделдирикчи станцияны февраль 15-тиң бетинде дужаарын үлээнгеннер. Ам мастер Владимир Петрович Акимовтуң удуртулгазы-биле № 225 комплектилиг трансформатор подстанциязынга деригелерин эптеп, хөделдирикчи станцияның удуралнышкын щиттерин шуптузун тургускан. Ам монтажчылар станцияның электрилиг одаага айтырынын шиятпирлеп, ооң-биле хөлбашван ажылдарны чоргузуп турар.

Каш хонгаш ажыглалга кирер улуг тудугнуң кайызындаа ажыл-иш хайныышкынныг, кижи бүрүзү ону дүрген дужаар дээш бүгү күүжүн салган.

Х. МОНГУШ.

Ак-Довурак: ийиги эзлчег

Чарыш оду чайнап туру

Бирги черде — херээженнер бригадазы

Кызыл районда «Тинлелге» совхозтуң дирекция черн (директору С. Седен-оол), партком (секретары Х. Ховалыг) болгаш профэвилелдиң ажылчын комитеди (даргазы В. Тапаа) херээжен хойжуларның шээр малды ажаеп өстүрериниге улуг рольдуун база оларның күселиң барымдаалаш, совхозтуң девискээринде Кудук деп черде төп суурлуг херээжен хойжуларның тускай бригадазын эрткен чылын организастап тургускан.

Чаа бригаданың бригадирине совхозтуң мурнакчы болгаш дуржулгалыг хойжуларының бирээзи Оолак Сарыг-ооловна Тучайны томуйлаан. Бригадага иниитизи-биле 7300 баш хой быжыглаан. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң онгу беш чыл планының баштайгы чылында херээжен хойжуларының бригадазының кежигүннери чүс хойга онаалтыр 90 баштан эвээш эвес хураганны доруктурарын, бир хойданна 3 килограмм 100 грамм дүктү кыргыырын хүлээнгеннер.

Партияның XXV съездизинге толептиг ужуражыр дээш бригала кежигүннери күжениишкинниг ажылдап, баштай оолдээн хойларның 1279 хураганнарын мендн доруктуруп, кыштаглаашкынны үлегерлиг чорудуп турар. Мурнакчы хойжулар Күжүгет Долзатмаз 350 хураганны, Ооржак Быддыш-оол—287, Ооржак Бадыы-Төре—340 хураганны бүрүн доруктуруп алган.

«Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылда улус ажыл-агый планның чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга харыы кылдыр бригада кежигүннерн социалистиг чарышты улам калбартпышаан. Ак-Дашта № 1 хойжу бригаданың (бригадири Оюдар Белек-оол) малчыннарын чарышка кыйгырган.

Ак-Дашта хойжуларның бирги бригадазында 8150 хой бар. Бо бригада совхозтуң мурнакчы коллективтериниң бирээзин. Ында амгы үеде 921 хой оолдаан болгаш чаш хураганнар менди доругуп турар. Шээр малдың бүгү ходанларында байдал эки.

СЭКП-ниң XXV съездизимге толептиг ужуражыр дээш хойжулар ортузунга калбарган социалистиг чарыштың бир ай оң хонук түңнелин совхозтуң дирекция черии, партком болгаш ажылчын комитедн чоокта чаа чүгаалажып көргеп. Социалистиг чарыштың бүгү коргүзүглериниң болгаш негелделериниң талазы-биле бирги черни О. Тумай удурткан херээжен хойжуларның Кудукта бригадазы ээлеп, тиилекчи болган. Шинчилгээ, ол бригадага совхозтуң дирекция черинин, партия болгаш ажылчын комитеттериниң шилчнир Кызыл тутуп тывыскан.

«Тинлелге» совхозтуң дирекциязы, партком болгаш профэвилелдиң ажылчын комитедн база Кур чер кодээ Соведи хойжуларга шагаа байырлалын эрткен улуг хүнде организастап эрттирген. Ча-соғуп адарының, тевектээриниң, кажыктаарының мерге кагарының, бодалганың, шыдыраанның болгаш спорттуң өске-даа хевирлериниң талазы-биле солун маргылдаалар шагаа байырлалының хүнүнде болган. Совхозтуң бодунга бүдүрген продукцияларының яизы-бүрү хевирлериниң делгелге-садының организастаан болгаш кур чер совхозтуң бот-тывынгыр артистериниң улуг концерти база болган.

Д. ЙРГИТ.

ЧУРУКТА: бригадир О. Тумай.

ЯНВАРЬДА СҮТ

Районнар	Сааган сүт (тонна)	Нигектенне (кг)
Республика	1696,7	97
Бай-Тайга	25,9	103
Монгун-Тайга	—	—
Барыын-Хемчик	70,3	93
Өвүр	3,7	15
Чөөн-Хемчик	189	91
Улуг-Хем	251,4	82
Танды	248,5	105
Бии-Хем	446	121
Тожу	9	38
Каа-Хем	262	113
Тес-Хем	17	27
Эрзин	14,3	36
Кызыл	159	104
Дуржулга станциязы	103,2	133

Республиканың ажыл-агыйлары сүт саалдазын эрткен чылдың январьда көргүзүглериниң хөй болган. Чижээлээрге, Улуг-Хем район 111 тонна, Бии-Хем 45 тонна, Каа-Хем 55 тонна сүттү эрткен чылдың январьныындан хойну бүдүргеп. Ынчалза-даа чамдык районнарда байдал эрткен чылгызынга четпес. Тожу, Эрзин, Чөөн-Хемчик районнар болгаш Дуржулга станциязының бүдүргеп сүдү эрткен чылдың ол үезинден эвээш болган. Ылаңгыя Тандың районда 35 тонна сүт кызырылган.

Чыл планының күүседези бирги кварталдың түңнелинден улуг хамаажыр. Ынчангаш бүгү ыштың сүт бүдүрүлгезинче утпаары чугула.

Черниң кежиин четтирер дизе

ЭКИ ҮРЕЗИН ЭЛБЕК ДҮЖҮТ БЭЭР

«Кандыг үрезинни чажып каар сен, ындыг дүжүттү алыр сен» деп орус улустуң үлегер чугаазы бар. Ону каксы тайылбырлаарга мынча дээш утказылыг: үрезинниң дынары эки болган тудум, хөй дүжүт алдынар, а багай шынарлыг үрезин эвээш дүжүт бээр. Ынчангаш час чоокшулаш орда тараажы бүрүзүн баш удур сагындырып, анаа эки белеткелдиг ужуражырынче кыйгырып турар хаяы утка сиңиижкен домак ышкажыл. Шынап-ла ындыг. Черниң кежиин четтирер дизе, чазын чажар үрезинни эки шынарлыг кылдыр арыглап, белеткеп алыр керек. Ынчаргa республикада амгы байдал кандыгыл?

Февраль бирде медээ өзүгаар алырга, республикага инитизи-биле 352827 центнер үрезин хыналдага киргеп. Хыналдалар илерээни болза, 53997 центнер үрезин чажар шынарыгга чедир ариглаттынмаан болган. Оон иштинде 36337 центнер үрезин бокгуг боон турар. Хыналдага киргеп инити үрезинниң 188340 центнери бирги болгаш ийиги класстың кыддыр санаттының киргеп. Бо сан-түңнерни эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээргe эвээш. Ынчан бирги болгаш ийиги класстың үрезини безин- 212170 центнер турган. Республиканың ажыл-агыйлары үрезин арыглаашкынын оожум темпиниг чорудуп, оон шынарынче сагыш салбайн турарын үстүнде чижек бадыткап турар.

Чөөн-Хемчик районга 37037, Улуг-Хемге—27940, Тандыга — —75420, Каа-Хемге—70600, Кызылга—44430 центнер үрезин хыналдага киргеп. Оларның иштинде бокгуг, чажар шынарынга чедир ариглаваан үрезини эвээш эвес. Ылаңгыя Кызыл районуң колхозтарының 1760 центнер үрезининиң хөй хуузу чажар шынарынга чедир ариглаттынмаанын хыналдадан илерээн. Эрзин районуң колхозтарында байдал база оон дээредевес. Үк районнуң 6660 центнер үрезинни хыналп. Оон 4010 центнери чажар шынарынга чедир ариглаттынмаан болган. Ол дээргe, хыналдага киргеп үрезининиң 60,2 хуузудур.

Келир частың хөрзүнүнге чажар үрезинни Бии-Хем районуң колхоз, совхозтары, ында «Скотопром» трестиң ажылагыйы—«Шивилиг» совхозу эки ариглап, бедик шынарлыг чорудуп турар. Ол райондан хыналдага киргеп 57660 центнер үрезининиң чаңгыс кибограммыдаа бокгуг, шыктыг болбаан. Харын-даа оон 53530 центнери бирги болгаш ийиги класстың үрезининге санадып киргеп. Бо дээргe эрейкүскомуун, хөдээ ажыл-агый эргелелиниң, колхоз, совхозтарның тускай эртемниглериниң шудургу күш-ажылының түңнели, ажылды шын организастаанының ачызы, эки болгаш шынарлыг үрезинни уруп алыр дээш ажылдаанын-дыр дээрзин көргүзүп турар бадыткал болур.

Хыналдага киргеп үрезининиң 95,6 хуузун «Севет Тыва» совхоз чажар шынарынга чедир ариглап албаан. «Бай-Тал» совхоз 2400 центнер үрезин хыналтхан. Оон шүптүзүү чажар шынарынга чедир ариглаттынмааны илерээн. Хыналтхан үрезинден «Алдан-Маадыр» совхозтуң 58,3, Тока агтыг совхозтуң 57,3, «Кара-Хаак» совхозтуң 55,2 хуузу чажар шынарынга четпейн барган. «Совет Тыва» болгаш «Кара-Хаак», «Бүрен» болгаш өске-даа совхозтарда бирги болгаш ийиги класстың үрезининери чок.

Онгу беш чылдың баштайгы чазында эки белеткелдиг ужуражыр, келир күстүң белни дужудуунуң магаданы—эки шынарлыг үрезинни белеткеп, ону долузу-биле уруп алыры—ажыл-агыйларның кол сорулгазы ол.

СЕМИНАР ЭРТТИРГЕН

«Тоора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салбырының төөгү Адыр-Кежиг суурга СЭКП Тожу райкомунуң болгаш совхозта партия комитединиң организастааны агитаторлар болгаш политинформаторларның 40 ажыг кижи киржикчиланг семинары солуун байдалга эрткен. Семинарга партия, совет, профэвилел, комсомол активы, кодээ интеллигенция башылар, эмчилер болгаш кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кириишкен. Семинарның ишти угланышкынын агитаторлар, политинформаторларның үениң негелдезинге дүүшүр кандыг темаларже кол киржикчиниң салырын угланыргаан.

СЭКП ТК-ниң XXV съездиниң «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының кол угланышкынгары» деп телевилелиниң дугайында болгаш республиканың, районуң эрткен беш чылда түңнелдериниң дугайында лекцияны СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи эш Б. Сарыглар кылган.

Лекциядан районуң, совхоз будүрүлгезиниң эрткен беш чылда түңнелдери-биле болгаш чедир кылдымайн турар ажылдар-биле холбаалыг номчуттугган. Семинарның киржикчилери боттарының ергадуржулгатын солушкан.

А. АМБАРЖИ.

ЧАРЫШЧЕ КЫЙГЫРДЫВЫС

Шынарның беш чылында будүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер, планның опаалдаларны чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын бистиң эргелелдиң тудугжулары номчуп таныышкаш, түүлдүгүүлүп деткип тур бис. Онгу беш чылда чедиишкинниг ажыллаары оон башгайгы чылын канчаар эгелеп алырывыстап улут хамаарылгалыг. Ынчангаш социалистиг чарышты дээштиг организастаары чугула. Оон негелделерин хынамчалыг ажылдап кылгаш, күүселдеэни боттандырары дээш бүгү күрлавырларны ажыглап ажылдаары бистеп негеттинер.

Шеверлекчи эштериивис Р. Григоровичиниң бригадазы уткуптур планны ап, эгелекчи саналды үүдүргешн мээң удуртуп турар бригадам база деткап турар. Бригадамның кежигүннери-биле сүмелешкеш планның онаалдаяы эде көрүп, уткуптур планны дырып шиитпирлеринде. Планда 57 муң рубльдиң тудут-монтаж ажылдарын кылыры көрдүнген турган болза, үткүштур планывыста 65,5 муң рубльдиң тудут-монтаж ажылдарын кылырын, 680 рубльдиң тудуг материалдарын камнап алырын, 10 кижини шеверлекчиниң мергежилгее өөредирин планнадывыс.

Онгу беш чыл—шынарның беш чылы болганда тудут ажылының шынарын экижидеринче кол инчээнгейин утландырары чугула. Бистиң бригадавыс кылган ажылдың шынарын «экидеп» кудулаттайн үлээдирич дугуруушкан.

Ажылдың шынарын үдезиниибиле экижиттиишаан, дүрген темп-биле ажылдазы белен эвес. Ынчангаш бригадада кижи бүрүзү чогаалыкчы бүүбиле, күжениишкиниг ажылдап, бот-харысалгазы улгатырып, күш-ажылдың чурумсагылгазын быжыглазы чугула. Эрткен чылын бистиң бригадавыстан чылдагаан чок ажыл шагы үзер чаңгыс-даа таварылга болбаан, сөөлүү чылдарда чурум-сагылга ажоок быжыккан. Кижи бүрүзүнүң ажылга хамаарылгазы шуут өскерилгеш. Мурнунда чылдарда ажылдап озалдаар, ажыл шагы үзер таварылгалар турулгаан. Ындыг чоруктар ам шуут чок. Бригаданың цехти чедиишкинин, ажыл-иштиң түңнелга дээш кижи бүрүзүнүң сеткил дүвүрел, харысаалгазын шын угаап билириниден ажылдың шынары база хамаарыжыр.

Бригада кежигүннериие чамдык үелерде дузалажырының хемчелгерин ап турар бис. Оларның уругларын яслиге, уруглар садыга тургузары дээш кандыг-даа айтырыглар туруп кээр-дир. КижилериҢ амыдыралынга дузалажып, детсадчынын көргүзүп турарга, кижи бүрүзү коллективтиң күжүвүге бүзүрээр, ыр-өөрүүн арга-сүмезинге дамнар болдур чүве. Моңу онзалап чугаалаварымның чылдагааны болза — бригаланы чаңгыс кижи дег каттыштырып, эп-найырадын быжыглап алырының дөзү бо айтырыгда деп бодаар мен. А кажан бригаданың кежигүнвери «кижи бүрүзү коллектив дээш, а коллектив кижи бүрүзү дээш» ажылдаар, чурттаар болзувусса кандыг-даа бергелерни ажыш эртип шыдаар, чедиишкин бистиң хоюзувуста деп санаар бис.

Тудуг ажылында бир кол айтырыг — шеверлел ажылдарынга механизацияны ажыглаары. СЭКП-ниң XXV съездизинге делегат, бригадир эвилис Августа Иванованың түүлүнде бо талазы-биле шүгүмүүлел чугааланы кончуг шын. Бис оон саналынга каттыжар бис. Ажылдың шынарын экижидеринге механизмнерни ажыглаары улуг дузалыг. Ынчангаш шеверлел ажылдарын механизастаарын 60 хуу чедирер деп бодаһ турар бис.

Доозукчу чылда № 48 тудуг эргелелинде социалистиг чарышка мээң удурткан бригадам тиилекчи болуп, коммунистиг күш-ажылын бригадазы деп хүндүлүг атты чаалап аалган. Ол белек атты шынзыдар, аңаа төлептиг болур дээш улам бедик кедүрүүшкүнүг киржип, Ранса Федоровна Григоровичиниң удуртуп турары шеверлекчилер бригадазын социалистиг чарышче кыйгырлывыс.

Л. МЯЗИНА, бригадир.

УСПА-ХӨЛДҮҢ КЫДЫНДА

1. ШЫНАА ДУРГААР

Сигени, кыргыныкы болгаш одар-белдирии эгээртинмес Успа-Холдуң, Тес-Хем аксынып, АК-Чыраанның делгем шынаазының ужу-кыдын көзүлбес. Ооң чидиңнээш тулаалары, холчүгетторп кышкы бүдүжүнче шилчээш, ажык орунту, арбын беримчеш ажылчы чоипуң эрге-ажыынга бараалгаткан Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарның чамдык колхозтары болгаш совхозтарының мал төмен белеткээр бригадалары ында доктаамал ажылдап турар. Оларның турлаглары та чеже—Шынаа дургаар кыштаг-ла, кыштаг! Одарларда чаптылган малдың элбээн магадан ханмас.

2. БЕРГЕНИ АЖЫП ЭРТЕР

Мурнувуста кыштаг. Үш өгнүң узун янданнарындан хоюг ак ыш аттыккаш, шынаа куду, хүн ажар чүже каккан чывар-га алыспышаан, ынаар карангыже шимнип тур. Даштын шаараш кажаа чанында ийи кижи чугаалажып турда, чеде бердивис. Чаңгыс турлагда кыштаткан ийи ходан бода малдың бирээзиниң кадарчылары Доңгак Бичен-оол биле Моңгуш Чүлдүм болду. Оларбиле мендн солушкаш, малының байдалын, боттарының амыдырал-чуртталгазын сонуургай бердивис— Шарыларывысты чаа-ла кажаалап кааш турарывыс бо—деп чугаалаш. Чүлдүм Саксай-ооловна бистиң өөнге чалады.

— Өгже киреринге бетинге, карангы-даа бол, кажаалы малды эжиктеп бахылап көрөлдерем — дээш, СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду ортузун үзүктей тутkан узун кажаанын бир аксын ажыдыпты. Тодуп шарылар чымчак хыргыыны чадыг кырында думчуктарын шүүдүлеттишаан, кээреди керженип чызырлар.

Отте кыштагда ийи кодаанның кадарчылары чыглып келген. Арависка амыдыралчы, ажылкашы чугаа эгелээн. — Бо инектерни Чыргакыдан бээр эрткен күзүн чоорту одурлатпышаан, 29 хонуп чораан эккелген бис. Мында 89 хуваа шары, 96 баш молдурга бар. Эрткен чылдың ноябрь, декабрь айларында дыка арыш баксыралды. Партия райкомунуң, райүүскомнуң талазындан бо кодаанарже сагыш салып, шыңгыы негелделиг совхоз удуртулгазынга салгаан-биле бүйдал экижээн—деп, кодаа шарының улут кадарчызы Бичен-оол Ортун-оолович чугаалап ор.

— Шын, харын Малывыстың

(Төөчүзү 2-ги арында).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Даймының чылларында ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан тыдың ажыл-ишчилерни «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынында тиилелгениң үжен чылы» деп юбилей медалы-биле шаңнаар дайынында» доктаалды ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1976 чылдың январь 30-да хүлээп алган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында ССРЭ-ниң орденнерин болгаш медальдарын тывыскан азы «Ленинградтың камгалалы дээш», «Москваның камгалалы дээш», «Одессаның камгалалы дээш», «Севастопольдуң камгалалы дээш», «Сталинградтың камгалалы дээш», «Киевтиң камгалалы дээш», «Кавказтың камгалалы дээш» база «Совет Заполярьеның камгалалы дээш» дел медальдар-биле шаңнаткан тыдың ажыл-ишчилерни «Күш-ажылчы фронтунуң киржикчизинге» деп бижиктир, «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынында тиилелгениң үжен чылы» деп юбилей медалы-биле шаңнаарын доктаалда көрүп турар.

Юбилей медалын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден эвилелдешкен болгаш автономнуг республикалардың Дээди Советтериниң Президиумнары, ажылчы чоннар депутаттарының крайлар, областар, округтар, районнар болгаш хоорайлар Советтериниң күүсеткен комитеттери тыпсар.

Юбилей медалын тыпсырыының барымдазы орден дептери азы медаль тывысканының ышнызыдыла биижин болур. Ынчаарга «Ленинградтың камгалалы дээш», «Москваның камгалалы дээш», «Одессаның камгалалы дээш», «Севастопольдуң камгалалы дээш», «Сталинградтың камгалалы дээш», «Киевтиң камгалалы дээш», «Кавказтың камгалалы дээш», «Совет Заполярьеның камгалалы дээш», «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынында шыгжаанган күш-ажылы дээш» деп медальларны тывысканының ышнызыдыла биижин читкен болгаш ол медальдар-биле шаңнатканын дадыткан турар архив документилери чон таварылгада, «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынында тиилелгениң үжен чылы» деп юбилей медалын үстүнде саналтынган медальдар-биле шаңнаткаының дугайында күш-ажыл дептеринде биижиттеге үндезилээш азы ук медальдар-биле шаңнаткаының дугайы ыларны-биле хереглеп турар күүне, хөй-ниитиг организацияларының өске-даа документилериинге үндезилээш тыпсын болур.

РСФСР-ниң Күүне шаңналдарының дугайында

РСФСР-ниң Күүне шаңналдарының талазы-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң комиссиязы литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле 1976 чылда РСФСР-ниң Күүне шаңналдарын тыпсырыынга киргеп ажылдарны хүлээп ап эгелээн.

Ажылчы чоммарның коммунистиг киижизидилгезинге идиг-шин берип, социалистиг реализмниң принциптеринге дүүшүп турар болгаш хөй-ниитиниң кадбак үнелээшкинин алган, литература болгаш уран чүүл талазы-биле ажылдарны, а ол ышкаш онзагай болгаш кам-наалгалыг архитектура шинтпирлээшкинниг ажылдарны чугаалажып көөр-биле хүлээп ап турар.

Шаңнал тыпсыр ажылдарны күүне, хөй-ниитиг болгаш чогаадыкчы организациялар идип үндүрүп болур.

1975 чылдың июнь 15-ке чедир парлап үндүрген (коргүскен, дерип кыраан) ажылдарны комиссия хүлээп алыр. Хүлээп алдыкшыны 1976 чылдың июль 1-ге чедир чорудар.

Шаңналга киирер ажылдар идип үндүрери-биле холбашкан айтырыгларны РСФСР-ниң Күүне шаңналдарының талазы-биле РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң комиссиязынга тургузар. Адрести: Москва, К-274, Делегатская кудумчузу, 3, телефоннар: 299-39-05, 226-59-16.

СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып тур бис

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің кол угланышкынымарының дугайында» XXV съездиге СЭКП ТК-ның төлевилелин, «Шамбалыг» совхозтум ажыл-ишчилериниң күш-амылчы кодурлуушкунуң хаймыктырган.

Төлевилелди чугаалажып көөрүн чон ортузунга организастаарының планы партия райкомунуң харысалгалыг ажилдакчыларының кирзвятелзи-биле совхозта партия организациязы ажылдап кылган. Боже агитаторларны, политинформаторларны, пропагандистерни, партбюронуң, Шамбалыг кодээ Советтиң күүском кежигүнерин болгаш депутаттарны хаара тутказ. Оларның хурээлин эрттирген. Кылыр ажылдың планның аңаа чугаалажып, участок, бригада, ферма, кыштаг, агитквагира бүрүзүнге төлевилелди чугаалажын көөрүн таарыштыр хувааган.

Ол ажыл плап дугаар улуг кодурлуушкунуг байдалга эрткен. Коммунистер, ажылчынар, инженер-техниктиг ажылдакчылар төлевилелдиң изин-биле деткип, онгу беш чылдың бирги чылында бедиктекен социалистиг хүлээлгелериң алгылаан. Ол ышкаш хуралдарга чүве чугаалаан эштер ажыктыг санаа-онаалдарын киргилеп, бо чылдың планның онаалдаларын күүседир дээш шудуртулу ажыл-ишче совхозтуң ашыл-ишчилерин кыйгырган.

— Бистиң совхозта бир четпес чүве болза, малчынналрның чаңгыс-даа кыштаанда электри чырыкчок болуп турары. Моөң уржуулаан малчыннар телевизор көөр, радио дыңнаар, кеп чүүр машина чижектиг амыдыралдың нарын керекселерин ажылаар арга чок боор-дур—деп, хойжу бригадада партболуг удурткучузу К. Куулар төлевилелди чугаалажып турда бодуңуң саналынга чугаалаан.

Ол ажыл планның дугаар улуг кодурлуушкунуг байдалга эрткен. Коммунистер, ажылчынар, инженер-техниктиг ажылдакчылар төлевилелдиң изин-биле деткип, онгу беш чылдың бирги чылында бедиктекен социалистиг хүлээлгелерин алгылаан. Ол ышкаш хуралдарга чүве чугаалаан эштер ажыктыг санаа-онаалдарын киргилеп, бо чылдың планның онаалдаларын күүседир дээш шудуртулу ажыл-ишче совхозтуң ашыл-ишчилерин кыйгырган.

— Бистиң совхозта бир четпес чүве болза, малчынналрның чаңгыс-даа кыштаанда электри чырыкчок болуп турары. Моөң уржуулаан малчыннар телевизор көөр, радио дыңнаар, кеп чүүр машина чижектиг амыдыралдың нарын керекселерин ажылаар арга чок боор-дур—деп, хойжу бригадада партболуг удурткучузу К. Куулар төлевилелди чугаалажып турда бодуңуң саналынга чугаалаан.

Бо чижектиг шинтпирлеп чогуур айтырыглар бистиң совхозта хөй. Совхоз төвүүде эрткен чылын туткан бажыннарда безин электри шугуму киритпиимээн.

Аңаа совхозтуң ажылагыйын дүрген хөгжүдерде хамыктың мурнуида тудуг ажылынче кичээнгейин күштелдирери негеттиинге турар. Ынчангаш тудугга чарыгдаар ужуруг акша-көрөөшүнүн чыл санында ой-шаанда шингээдири, эгелээн тудугларны чогуур хуусавда ажылазага киирери чугула.

Ылаңгыя капитал салымышкынмарны чашканнаар чорукту болдурбас, объектилерни тударының хуусаазын шинтпы сагыыр дугайын СЭКП ТК-ның төлевилелинде эйтказ.

Бисте бо талазы-биле улуг четпестер бар. «Шамбалыг» совхоз тургустунары-биле бүдүүлге болгаш чонуң культура-амыдыралының азаар хөй тудугларын тудуп, ажыглазга киирерин планнаттынгаи. Оларның иштинде автомашиналар гаражы, МТМ, чүвар-бажың, клуб дээш өске-даа чугула тудуглар бар. Амга чедир оларның чаңгызы-даа ажыглазга киирбээн.

Тоску беш чылда ажылазга киирзе чогуур тудугларның доозулбайн баргаанының чылдагаавы чүдел? Оны кылыр үжүрлүг тудуг организациларының болгаш аңаа хамаарышкалыг эштериң олче кичээнгей салбазының түңнели ол. Совхозтуң клубунуң тудуун кежүп чогуур 585 мекчээнниг эртен беш чылда эгелээн, чүгле таваан салгаш, ара соксаан. Ол тудугну кайы тудуг организациязы, кажан уламчылаарын, ажыл доозарын планнап турарыл? Шамбалыгжыларга ол билдинмес.

Бүгү-иинти ортумак эртемин бедип алырының улуг горулгазын партия салгап. Оны амыдыралга бөттиидирер дээш шинтпирлээр ужуралуг айтырыглар бистиң совхозта хөй. Совхоз төвүүде эрткен чылын туткан бажыннарда безин электри шугуму киритпиимээн.

Аңаа совхозтуң ажылагыйын дүрген хөгжүдерде хамыктың мурнуида тудуг ажылынче кичээнгейин күштелдирери негеттиинге турар. Ынчангаш тудугга чарыгдаар ужуруг акша-көрөөшүнүн чыл санында ой-шаанда шингээдири, эгелээн тудугларны чогуур хуусавда ажылазага киирери чугула.

Ылаңгыя капитал салымышкынмарны чашканнаар чорукту болдурбас, объектилерни тударының хуусаазын шинтпы сагыыр дугайын СЭКП ТК-ның төлевилелинде эйтказ.

Бисте бо талазы-биле улуг четпестер бар. «Шамбалыг» совхоз тургустунары-биле бүдүүлге болгаш чонуң культура-амыдыралының азаар хөй тудугларын тудуп, ажыглазга киирерин планнаттынгаи. Оларның иштинде автомашиналар гаражы, МТМ, чүвар-бажың, клуб дээш өске-даа чугула тудуглар бар. Амга чедир оларның чаңгызы-даа ажыглазга киирбээн.

Тоску беш чылда ажылазга киирзе чогуур тудугларның доозулбайн баргаанының чылдагаавы чүдел? Оны кылыр үжүрлүг тудуг организациларының болгаш аңаа хамаарышкалыг эштериң олче кичээнгей салбазының түңнели ол. Совхозтуң клубунуң тудуун кежүп чогуур 585 мекчээнниг эртен беш чылда эгелээн, чүгле таваан салгаш, ара соксаан. Ол тудугну кайы тудуг организациязы, кажан уламчылаарын, ажыл доозарын планнап турарыл? Шамбалыгжыларга ол билдинмес.

Бүгү-иинти ортумак эртемин бедип алырының улуг горулгазын партия салгап. Оны амыдыралга бөттиидирер дээш шинтпирлээр ужуралуг айтырыглар бистиң совхозта хөй. Совхозтуң ортумак школаның тудуун эгелеп, чоокку нйи чылда ажыглазга киирери эң-не чугула айтырыг. Суурга ортумак школ ажыттынар болза, 1—10 класс чедир өөренип болур назылыларның саны бо хүннерде четчир. Оон ынай ол школаны ажылдар болза, совхозтуң механизатор кадрларын ук школаның базазынга белсткээриге болгаш школаның материал-техниктиг базазын сайзырадырыгга, башкы кадрларны бэжыглаарынга таарымчалыг салдарны ол чедирер.

Бо хүннерде, бүгү чурт партияның XXV съездизин төлептиг үткүүрүнга белеткенип турар үеде, тургузукчу улуг ишке боттарының үлүүн киирип турарынга шамбалыгжылар чоргаарланыр. Оон ажыл-ишчилериниң амыдырал-чурттазгазы чыл бүрүде улам эжиктин чаагайжазын. Сөөлгү нйи чыл иштинде бистиң суурга үш чаа кудумчу немешкей, ажылчынар, специалистер, кодээ интеллигенция чаагайжыдың туттуунган бажынналрда чурттап турар. Ийи чыл бурунгаар ерген бөөнө чок турган черде бир хоөу-трактор бригадазының төвүн тудуп, механизаторларның ажылдарынга, чурттарынга, дыштанырынга таварымчалыг чүүлдерни тургускан. Аъш-чем болгаш үлегер баразаларының чаа магазинерин ажыглазга киирген. Ийи чыл бурунгаар Кызыл хоорай-биле совхозтуктуң аразынга автобус чорбайн турган, ам оон аргыжылгары доктаамал апаргаан. Бо үеник иштинде суурга сес чыл школазын ажыктан, инда 279 өөрөнчиң хаара туттуптан. Инектиң 4, хойнуң 7 кажаазы ажыглазда киргеп. Совхозтуң малчынналрының үрүүлары шунту интернатта күүрүмеңи долу хандырылгатында чурттап, өөренип турар.

СЭКП ТК-ның төлевилелинде айтыкан бистиң Төрээн чурттавыстың өндүр улуг перспективаларынга шамбалыгжылар база чоргаарланып, өөрүп турар. Ол чугула документтинде коммунизмче улам бурунгаарлаашкынның оруктарын тодаргай айтыкан. Совхозтуң ажыл-ишчилери төлевилелди изин-биле чүүлдүгүнүн деткээн. Бригадаларга, фермаларга, коллективтерге эртикилээн хуралдарга коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер партияның салган сорулгазын күүседиринге долу шинтпирлиинге илергейлээнер.

Онгу беш чыл—шымарның болгаш ажылдың ажыктыг бедидеринің беш чылы. Ол кижи бүрүзүнүң хөрээ. Бо талазы-биле чедиишкиннерин совхозтуң ажыл-ишчилериниң чедип алыры хандырарынче партия организациязының политмассалыг, организациялыг ажыры угланган.

Д. КОЛ.

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозунда партком секретары.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ДЕЛЕГАДЫ

Александра Ивановна Рыжова — Калуганың радиолампа кылыр заводунуң 3-ку цехиниң эптекчизи. Ол ук заводка 1952 чылда өөренижилеп киргеш, онза идегелдиг болгаш үр ажыглаттынар радиолампаларны кылыр ажылды шалыкмыы-биле шинчээдип алган, бүдүүлге черинээ чурукчу ажылчыннарынның бирээзи апаргаан. Анда «Профессиязының эң дээре» деп атты чаңгыс эвес удаа берип келген.

Ол социалистиг чарышка күш-ажылчы бедик коргузүлгеи дээш «Министерстволуң социалистиг чарышкыныг тергиининг» деп демдек-биле бага шалыктаан.

Бодуңуң хуула беш чыл планның хуусаадан эрте күүсеткеин дээш коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы А. И. Рыжованы Ленинин ордена-биле шаңнаан. Ол дуржулгалыг мастеринің удуртулгазы-биле он-он аңаа ажылчынар боттарының арга-мергежилин улгаттырып турарлар.

А. И. Рыжова шөөдүүн коллективинде улуг хүндүткелдиг болбушаан, хөй-иннтининг ажылынга хөй шак-үеин үндуруп, партком кежигүнү боон турар. Областның коммунистери ону СЭКП-ниң XXV съездизинин делегадынга соцгаан.

ЧУРУКТА: А. И. Рыжова (солагай талдаан ийиги) ол заводтуң ажылчыннары Е. И. Рыжова, Т. П. Селезнова, Н. И. Шеварутина олар-биле.

П. МАСЛОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КОРУМ-ЧУРУМ ЭКИЖЭЭН

Эрами районнуң Сарыг-Булуң кодаа Советтиниң чанында эш хуу судут чугаар ажылдыгларның бирээзинге санаттырып, кодаа Советтиң девискээринге корум-чуруи үраар, арага-дарыга хандыктып, ажыл шагы үзер, өг-бүдээи-биле найырал чок чурттап турар, түрмек оор чоруктар кылыр кижилерниң хөрээн хөй-иннтининг мурнунгга удаа-дараа коруп турар. 1975 чылда 13 удаа эш-хуу судун кылып, анаа 30 ажыг кижилерниң хереглерин көргеш, тус-тус хемчеглерни хүлээткеп.

Үстүнде эш-хуу судунга көрдүнген кижилерден боттарынга чогуур түннел үндүрүп, чуруму экижидип, эттиниир турар кижилер аңаа эвес. Чижээ, Шура Шылыраа, Оттун Күнүүжеп, Сергей Серембил, Үүүнөөл Бавуужан болгаш өскелердээ колхоз будүүлгелиинде мурнакчы ажылдап турарлар.

Бо кодаа Советтиң чанында эш хуу судундан ангыда друженниктер болуу база багай эвес ажылдап, суур иштинге дежуриийлап, чурум үраар, кем-херек үүлгедир кижилерни илереткеш, чогуур материалдарны тургускаш, хемчээн ап турар.

Сарыг-Булуң кодаа Советиң бо чедиишкиннерин ажылынга удурултаны экижидип, оларның ажылынга боттуг дуланы чедиирип, чөө ортуузунга кем-херекти боддурбас база корум-чурум үраар черукту уэуткаар талазы-биле танышылга-суртаал ажыллаын чорудуп келген. Оон түннелинде кодаа Советтиң девискээринге болган кем-херектин саны 1974 чылдан хөөнүжээн. Корум-чурум үраар чоруктуң саны база кызырылган. Бо эш-хуу суду 1975 чылын декабрь айда чон мурнуйна отчёдуп берип, суурнуң чуртакчыларының арга-сүмезин ап, ажылдап эгелээн. 1976 чылда база бир удаа эш-хуу судун чыылдырып, хөй-иннтининг корум-чурумуи үреп, түрмек машина кезектери оорлаан кижилерниң хөрээн көргеш, кеземчеин хүлээткеп.

Сарыг-Булуң кодаа Советиниң чанында эш-хуу судунуң даргазы 58 харлыг Д. С. Сояң назылап кырый берген-даа болза, хөй-иннтининг даалгазын ак сеткилдиг күүседип турар. Дава Сотпаевич хөөлүү органының ажылдакчылары-биле үргүлүг харылзааны тудуп, болуунуң билбейн барган чүүлдерин олардан айтырып ап, ажылдап турар. Эш-хуу судунуң ажылынга прокурор Б. М. Куржепей, суд даргазы Е. Даржы-Сегбе олар боттуг дузаны үргүлүг чедирип турар.

С. МОРГУЙ.

Негелделиг диспетчер

«Тес-Хем» совхозтуң автомашиналарының хүнде ныыр амылдарын хуваап, чолаачыларның путёвказын бижип берип орар диспетчер Чооду Арапчынның ажыл-ижининң дугайында маңаа чугаалансадым.

Эртиен чылын совхозтуң механизаторлары ниитизи-биле 23 тонна ныыр-чаар материалдарны камнап алган, оон-биле чергелештирер чүүк совртуягзин болгаш күш-амылдың будуруичулуун база өстүрген. Артык мезиктер, электроэнергия камналгазын чедип алган. Оруктарга автомашиналарның азаа-ондакка таварышыр, чолаачыларның арага-дары ижип, ажыл шагы үзер чоруу мурнундагы чылдарга деңнээрге дыка эвээжээн.

Бо бүгү чедиишкиннерге диспетчер Чооду Арапчынның кимирген улуг-хуузу улуг. Рейстен келген машиналарның шагын, эжиелеген чүүгүнүң хемчээлин, эртиен километрин ол шыңгыы контрольдап, даалганы күүсетиен чолаачының кылган ажылының будуруичулуун доктаамал хайгаарап турар.

Чооду Будеповичиниң кылган документилери эге-семселиг, чолаачыларның алыр шалыкын, кылган чарыгдалын долузу-биле билдиңгир кылдыр демдеглеп, санап, түңнеп каан өтчётту бухгалтерияга дуиаап турар.

Механизаторларның чөөкта чаа болуп эрткен будуруиге хуралынга Чооду Будеповичи мындыг санаа берген:

— Онгу беш чылдың баштайгы чылында чолаачыларның болгаш өске-даа механизаторларның сагыга-чурумун улам экижидер, күш-амылдың будуруичулуун улам бедидер талазыбиле социалистиг чарышка «Чодураа» колхозтуң механизаторларын кыйгыраалывыңар. Оларны тиилеп үнер төлээде сагыга-чурумну бышыглавышаан, машина-техниканың чүүк чок халыыр чоруун эвээжеевио бис.

Чооду Арапчын—автопарктың профком даргазы. Ол хөй-иннти ажылынга идепкейлиг киришпишаан, хурал-суглаанны үргүлүг эрттирип турар. Оон аңгыда ол совхозтуң эш-хуу судунуң база даргазы. Күш-ажылдың сагыга-чурумуи үрээр, ог-бүдээнинге амырыш бербес ийи-чаңгыс инииңер-биле ол шыңгыы демиселди чоруду турар.

М. ТИРЧИН.

Пропагандистиң индири

ДЫҢНАКЧЫ БҮРҮЗҮН ЧАҢЧЫКТЫРАР

Коммунистерни болгаш партия кежигүнү эвестерни марксизм-ленинизмниң теориязы-биле чепсегээрин—партийжи пропагандазының база бир кол сорулгазы. Бистиң партиявыстың политиктиг опредилгезиниң белек шыырлыг организастаарыынче кичээнгейни салып турарының чылдагаанындаа ында.

Политиктиг болгаш экономиктиг опредилгезиниң үеник негелделиинге дүүштүр организастаар дээш, СЭКП Моңгүн-Тайга райкому, тус-тус партия организациялары тодаргай хемчеглерни ап чорутқан. Ылаңгыя 1975—1976 опредилге чылы бедик организастыг байдалга эгелээн.

Пропагандист даалга харымсалгалыг, үүге дээрге ол парфйжи опредилгезиниң системазында башкы кижи-дир. Ынчыг болганда, теория-биле чепсегленгеп болур, башкылаашкынның методун бодунга сиңдирген турар. Ынчангаш пропагандист кадрларны шилип ап турарының бир чылдагаанны база ында.

Бодуум 1959 чылдан эгелеп бо хүннерге чедир пропагандистеп келдим. Үе-үеэш эвес эрткен, ажылга чамдык арга-мергежил-даа чедип алдынгаи. Баштайгы чылдарда бергелер черде таваржыр, оларны ажып эртеря кижиниң бодундан улут хамаарыжыр.

Пропагандист хижиден хөйле негелделер туруп келэр. Оларның бирээзи—эзлеглиг сөөлгө белеткел.

Пропагандист кижи темага хамаарышкан айтырыгларга төй үе чарыгдаан, улуг хемчээлдиг лекциялар номчуп турбайн, хол-кол чүүлдерни амыдыралбиле холбап чугаалаары чугула. Теманы шын сайгарып, бидип алырынга дыңнакчы бүрүзүн чаңчыктырар. Ындыг сорулга-биле кыска конспектини бижидер, литература-биле хөй ажылдадыр. Ол ышкаш эрткен теманы узамдыктырбайн катаптап, сайгарып, зачёттарны хүлээп ап турары чугула. Кичээл бүрүзүнге чаа чүүлдерни, болуушкуннарны, ажыл-херекте чедер-четпестерни чугаалажып турары черле артык эвес деп бодаар мен.

Дыңнакчыларның өөренириниге таарымчалыг байдалды тургузары база чугула. Кичээл эртирер өрээл чырык, чылыг болгаш арыг-шевер, дериг-херекселдеря четче болза эки. А дыңнакчы бүрүзүн кичээлге белеткенир хостуг үе-шактымаан-ла тыпкан турарын, четчир санныг өөредилге херек-

Александр Дарзыгович Моңгалбин хөй чылдарда хөй надарып келген. Ол эртиен чылын «Тес-Хем» совхозна улгаттыр маттыштырган маданчы надарып эгелээн. Оөң маданында 1100 хөй бар. Олардан 800 хөй төрүүп. Малдың амгы байдалы эки.

Хойнуу бо чылын чүс хойдан-на 105 хураганны камгалап. хөй бүрүзүнден-не 3 кг дуктуу кыргып алырын хүлээзиген.

ЧУРУКТА: А. Моңгалбин.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

МАЛЧЫННЫҢ КЫШТААНГА

Демир-хүүрээн шимирилдир базылыкшы:—Керээни кылынаан-дыр, эртежик ачелээна дөрө ышкаш. Оон башка дөрт түс хойнуң он ийи курлуг кажаалыг чаңгыс хүнде коптарын четтиккес бис—дээш, Оолак Очур-оол өөрүн демниг күш-ажылче кыйгырган.

— Эдлекжин базарынга дөрт начын четтир, а ийиги звено—үндүрүп дажыыр, үшкүлү—керээни чыын тургузар—деп, ажылды хувааганын профком даргазы Салчак Чүгүр адаа дыңнаткан, звено удурткучулары ажылын түс бүрү башкарып эгелээнин чарлаан.

Моңгуш-Тайганың «Малчын» колхозунуң хойжузу ап Коңгарның кыштаанга демниг күш-ажыл ыыпаар эгелээн. Ол болза Мугур-Аксында Культура базыныңның шөлектекеви. Ажылдын бүдүүлүүр, эки шынары тиилеп шефчилериниң кижи бүрүзү сонуургаддыг турган.

Ол хун Хертек Опкан-оол, Рая Чылым, Владимир Сыргымай, Таня Шүүгүр ышкаш эки ажылдаанналрны мактаары чоптуг. Ол үүгайын малчын база илереткеп.

С. СОСКАЛДАЙ.

3. САЛДЫНЧАК ХӨӨН

«Бичилсаяк» совхозтуң аныяк бода мал кодээнинің кыштаанга келдиниг. Кыры дугларлыг чыраа кажаа чанында казыралар хымыгыыш чип, хар, дөш чилгап кылаштажып турлар. Кажаа хырында эгээн хөй прессээн хымыгыыш чыымр. От чанында трактониуң суг сөөртүр досказры чидыр. Оон чанында—оозайтыр тожаган дош.

Малчын Эрес-оол Ховалыг мынчаар чугаалады:—Бо кодаанның байдалы багай. Малга чидиртир сиген төнге-ле ай дедип тур. Суг-биле хандырылга бистс база чок. Бо кодаага 123 инек турган чүве, оон 14 баш өлүү. Шемиге аппарып азыраар чүве дээш, даргалар 29 баштыг машинага чүдүргет алгаш барган. Артканнары бо.

Ук кодан казыраның күш-чамы харыксырап баксыраваан, оору болду. Сиген холумактыг хымыгыыштыг эш Эрес-оол кажаа иштинге чадары-биле камнап турар хире. Оон турар черинең өлүү ажыл. Ынчалзадаа сиген, чарба, дус херек. Кол негелде суг. Кыштаг чоогунда туяаз суунуң дожун оя шөпкат, оон суглрып турар. Чылыг суг чок. Малчынның күдээзи дузалакчы болуп ажылдап турар. Оя Шемиже чанаттаам орта ажылдаваастаан. Долгамдыр чер-черн-биле тулаалыг, кажаа-даа кыштаг турбаан черни шилээн, кыштаг тутканы ыыш эвес. Оя кодаанның кажаазының иштинден суг сыстып үүлп орар. От иштинден база. Малчын бодунуң бодалын мынчаар илереттн:

— Бо кодаанны Шемиже апарбайн, «О. Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа суурунуң чоогунда эш кыштаглардың бирээзин дилеп дугурушкаш, олче кежүүл кыштадырын көрзе. Оңу дарыы боттандырза эки.

Э. Ховалыгның ол саналын чеп болгу дег. Совхоз удурткучулары салдынчак хөөндеи чайлап, бо кодаанда малдың ажаалдазынче, хайгаараалыңче сагыш салза чогуур.

4. АРА КЫЛГАН АЖЫЛ

Соан-Доржу Куулар удурткан бригаданың иштикилери шеминиилерден дулак чок ажылдаан тур. «Тывa» совхозтуң ол бригадазы 500 тонна хымрыышты мал чеминге белеткээр үжүрлүг. Ам 450 ажыг тонналы белеткээн. Оон 268 тонна Тевдаа сиген, чарба, дус херек. Кол негелде суг. Кыштаг чоогунда туяаз суунуң дожун оя шөпкат, оон суглрып турар. Чылыг суг чок. Малчынның күдээзи дузалакчы болуп ажылдап турар. Оя Шеминже чанаттаам орта ажылдаваастаан. Долгамдыр чер-черн-биле тулаалыг, кажаа-даа кыштаг турбаан черни шилээн, кыштаг тутканы ыыш эвес. Оя кодаанның кажаазының иштинден суг сыстып үүлп орар. От иштинден база. Малчын бодунуң бодалын мынчаар илереттн:

— Бо кодаанны Шемиже апарбайн, «О. Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа суурунуң чоогунда эш кыштаглардың бирээзин дилеп дугурушкаш, олче кежүүл кыштадырын көрзе. Оңу дарыы боттандырза эки.

Э. Ховалыгның ол саналын чеп болгу дег. Совхоз удурткучулары салдынчак хөөндеи чайлап, бо кодаанда малдың ажаалдазынче, хайгаараалыңче сагыш салза чогуур.

Хая. суурда чедиртинген.

— Бистс күш-ажылдың чуруму багай эвес. Бир демниг ажылдап турарывыстан онаалдавыс ажыр күүсеттинип тур. Партиниң XXV съездизинин эжыттынар хүнүнге чедир 90 тонналы белеткээрнн дугурушкаш, ажылдап тур бис—деп, бригадаа чугаалады. Ол бригада хүнде-ле 450—500 мөөнээн хымрыышты белеткеп турар.

Чамдык бригадалар эки ажылдап турда, чамдыктары, иланғыя Ленин аттыг колхозтуң, «Чираа-Бажы» совхозтуң бригадалары техниктиг чылдагаан-биле ажылын ара соксаткаа. Ленин аттыг колхозтуң 150 тонна хымрыышты белеткээн, а оон чүгле 25-ле тонналы сөөртүп алган. Оөң сөөртүлгэн комгат оожум. Кывар-чаар материалдар чогуудан ыыпрыыш ажаалгазын соксаткаш, бригаданың ишчилериниң хөйү чаагай.

«Чираа-Бажының» М. Мыртык-оолга удуртқан бригадазын хөй дыырыышты белеткеп алган. Пресс-подборшиктиң чамдык кезектери, сиген кезер машинна бизи уреглеиичзеи ол бригаданың кижилериниң хөйү Чыргалыже чанынаа. Кыштаглаашкынчыын берге, шинтпирлиг чеинде ол бригадаларны кагап тургузары чугула.

М. СЕВЕН.

Кош-Терек—Чадаана.

НОМ — КИЖИНИҢ ӨҢНҮҮ

Төрээн чуртувуста

БРАТСК. (Иркутск область). Братсктиниҥ алюминий заводунда бүдүрүп ундүрүп турар матаннага күрүнеҥиҥ шынар демдээн тывыснан. Ам ол бүдүрүлгениҥ бүгү-ле сериялыг продукциязынга ол демдекти тывысканы ол. Братсктиниҥ металлургтары СЭКП-ниҥ XXV съездизинге алдар кылдыр аянган ноя хүлээлгезин хуусаа бетинде күүсеткен.

ГОРЬКИЙ. Ол областың шөлдеринде ийи муң ажыг автомобильдер болгаш тракторлар, ол санныг чүдүрер техника ажылдап турар. Ам механизаторлар бо чылдың дүмүдүнге ажыгзаар беш миллион тонна органиттиг чемишчидилгелерни сөөртүрүнче киргилеп. Кол шалыпчы күш — «Сельхозтехниканың» районнар салбырларының түспайлаттыгнан отрядтары. Чөшишчидилгелерниҥ хөй кезиин олар сөөрткен.

(СЭТА).

Эртиҥги чылдың ноябрьда РСФСР-ниҥ Номга ынакшылдыгларның эки тура пинтилелиниҥ баштаар черинiҥ пленумнарын болуп эрткен. Ол пленумнарның кайгамчык-даа номга ынакшылдыгларының чаа пинтилелиниҥ уелиг шилэй быныгдаер деҥмелер болгаш СЭКП-ниҥ XXV съездизинге утуктуур бодулгалар дүүлгелиниҥ айтырыгы өңнөлээшкин.

Россия Федерациязының Пинтилелиниҥ баштаар черинiҥ пленумунуҥ пинтилелдиҥ турустан съездиниҥ бээр эрткен чыл бичe аразы уеде оҥу черлерге организастаар ишкүүлер база СЭКП ТК-ниҥ XXIV съездизиниҥ айытхан сорулгаларын хүүсеер талазы-биле элээн ажылдар кылдыгнаи деп демделээн.

Ол чергелеп ишкинде Россия Федерациязының областарында, крайларында, автономнуг республикаларында, округтарында, хоорайларында болгаш районнарында пинтилелдиҥ 2 муң ажыг салбырлары, 605 муң кежигүнерлиг 18 муң ажыг эге организация тургустунган. Улетпүрүнүҥ тудутнуҥ, колхозтарның болгаш совхозтарның, албан организациялар болгаш өөредилге черлериниҥ 7665 коллективтери Пинтилелдиҥ коллективтиг кежигүнүге киргеи.

Чаа пинтилелдиҥ чер-черде организацияларының ном пропагандалаарының янзы-бүрүү хевирлерин болгаш методтарын чедишкинниг ажылаап турар. Олар номтулга конференциялар, литература кежээлерин, ном делгелгелерни, ном байырлалдарын, чогаалчылар, партия, күүне болгаш хөй-ниитиг ажылдакчыларының, дайынның болгаш куш-ажылдың хоочуннарының, эштелеевилер, бүдүрүлге мурнакчылары-биле номчуктуларының ужуражылгаларын организастап турар.

Ол шыпкан ном тарадыкчыларының күүсеелеп дүрген өгүн, номгаа ынакшылдыгларның клубтарының, хөй-ниитиг библиотекаларының, улустуг ном садыларының, школаның кооператтивтериҥ четкизи калбарып турар.

Бистиҥ республиканың партия болгаш хөй-нииты организацияларының ном ынакшылдыгларның эки тура пинтилелиниҥ республика болгаш хоорай, район салбырларын пинтилелдиҥ чер-черде организацияларын тургузары-биле чергелептир, оон чаңчыл ажылын — номну пропагандалаар, ону тарадырынга дузалаар ажылын калбартып эгелээн.

Номга ынакшылдыгларның пинтилелиниҥ тургустунганы-биле чергелеттир ном пропагандазының янзы-бүрүү хевирлери калбарган. 1975 чылда «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуунарга маркизм-ленинизмниҥ классиктериниҥ пинтилел-политиктиг тогаалларының автордарын, артистерни, библиотека ажылдакчыларын, пинтилелдиҥ активтерин кайбаа-биле кирипштирип турарын демдеглээри чугула. Бүгүде чылдың дүрбү даҥгына база үргүлүчү болуп турар.

Номга ынакшылдыгларның пинтилелиниҥ тургустунганы-биле чергелеттир ном пропагандазының янзы-бүрүү хевирлери калбарган. 1975 чылда «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуунарга маркизм-ленинизмниҥ классиктериниҥ тогаалларының автордарын, артистерни, библиотека ажылдакчыларын, пинтилелдиҥ активтерин кайбаа-биле кирипштирип турарын демдеглээри чугула. Бүгүде чылдың дүрбү даҥгына база үргүлүчү болуп турар.

Ынчангаш ном тарадыкчыларының күүсеелеп дүрген өгүн, номгаа ынакшылдыгларның клубтарының, хөй-ниитиг библиотекаларының, улустуг ном садыларының, школаның кооператтивтериҥ четкизи калбарып турар.

Бистиҥ республиканың партия болгаш хөй-нииты организацияларының ном ынакшылдыгларның эки тура пинтилелиниҥ республика болгаш хоорай, район салбырларын пинтилелдиҥ чер-черде организацияларын тургузары-биле чергелептир, оон чаңчыл ажылын — номну пропагандалаар, ону тарадырынга дузалаар ажылын калбартып эгелээн

ШЫН дөрткү арын 1976 ч. ● февраль 12

Кино хандырылгазы

УЛАМ КҮШТЕЛДИРЕР

Кино — эң массалыг ураң чүүл. Ол ажылчы чонуң идейлиг болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге улуг ужур-дузалыг. Районнуң кино четкизиниң ажылдакчылары тоску беш чылда боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин долузу-биле күүседир дээш көрүкчүлерниң ортузунга кино пропагандазын күштелдирбишаан, ажылчы чонуң коммунистиг кижизидилгезинге биче эвес үлүг-хуузун киргизип.

Районда доктаамал ажылдаар 21 турум кино, көжүп чоруур 3 автокино ажылдап турар. Кино механиктериниң аразынга эрткен беш чылда калбарган социалистиг чарышка Хайыракан суурда Ф. Сат, автокинода Т. Завтраков, Иймеде А. Моңгуш олар шылгарап, кино пропагандазын күштелдирип тургаш, кино көргүзериниң сеанс, көрүкчүлер болгаш акша чыылдазының планнарын ажыр күүсеткен. Чижээ, Трофим Павлович Завтраков беш чылда көрүкчүлерге кино бараалгадыр планын сеанс-биле 180 хуу, көрүкчүлер-биле 214 хуу, акша чыылдазы-биле 200 хуу күүсеткен. Фина Сат планын үш хевирге ажыр күүсетпишаан, акша чыылдазын 31700 ажыг рубльге чедирген нийкпе азы планын 123 хуу күүсеткен. Ол ышкаш Александр Моигуш беш чылда 178 муң көрүкчүге 820 кино үндүрүп, планын сеанс-биле 132 хуу, көрүкчү-биле 119 хуу, акша чыылдазы-биле 140 хуу күүсетпишаан, күрүнете 24600 ажыг рубльди киргизген. Беш чылдың шалыпчыларынга кино четкизиниң ажылдакчылары чоргаарланып турар.

1975 чылда районнуң ажылчы чонунга 11125 кино сеансларын 824700 ажыг көрүкчүге көргүзүп бараалгаткан. Ол болза планнаныдан 1345 сеанс, 94700 көрүкчү хей болган. Ооң иштинде бичии көрүкчүлерге 3541 киносеансыны 391450 ажыг кижиге көргүскен. Кино көргүзүлгезинден акшы чыылдазы 12426 рубль ажып, ниити чылда 136400 ажыг рубль четкен.

«Октябрь 30 чылы» колхозта турум кино механигге Олег Ховалыг шудургу ажылдап, көрүкчүлерге кино көргүзериниң чыл планын сеанс, көрүкчү болгаш акша чыылдазы-биле ажыр күүсеткен. Ылаңгыя акша чыылдазын чыл дургузунда 5770 ажыг рубль чедирип, пландан 2600 рубль ажырган. Ол кино пропагандазын калбартпышаан, 1976 чылда кино үндүрериң хүн-бүрүде ийи сеансыны берип турар. Алдан-Маадыр суурда кино механиги коммунист Ондар Маадыр-оол эки ажылдап, эрткен чылда кино көөрүнче 39000 ажыг көрүкчүлерни хаара тудуп, планын ажыр күүсеткен. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта, Ленин аттыг, «Искра» колхозтарда турум кинолар, Чадаана хоорайның ВЛКСМ-ниң 40 чылы аттыг кинотеатры болгаш оске-даа турум кинолар чыл планнарын ажыр күүсеткилээн.

Чеди-Хөлүнде, чергелештир кино көргүзүлгезинде четпестер эвээш эвес. Чамдык партия организацияларының, көдээ Советтерниң күүскомнары кино ажылыңче кичээнгей салбас, кино механиктерн-биле ажылды кошкадып турар фактылар эрткен-даа, бо-даа чылдарда бар болуп артпышаан. Мурнакчы кино ажылдакчыларының дүржүлгазын вептерелдири районда кошкак чоруп турар. «Сүт-Хөл» совхозтуң Суг-Аксы суурунда кино пунктузунуң ажылы чыл дургузунда эжижвейн, кино үндүрериниң планын сеанс, көрүкчү, акша чыылдазы-биле күүсетпээн. Совхозта партком, төптө партия эге организациязы, Сүт-Хөл көдээ Советтиң күүскому кино ажылдакчылары-биле ажылды коштаткан. Ооң харадзы-биле кино механиктери барык эң саында солчуп келген. Чыл сөөлүүредн Ооржак Мартчын-оол киргеш, ажылын эжижиттээн, ону декабрь 15-те ажыыдан хостаап, Сергей Моигушту механиктеткен. Ол бо чылдың январьның ортанга чедир шуут ажылдаваан. Ынчангаш катап О. Мартчын-оолду аңаа ажылладыр ужурга тавырышкан. Суг-Аксы Культура бажыңының одалга системазы үрелгеннинден кино үндүрүлгезинде соксаан.

Чонга кино көргүзүлгезин эжижидер, кино үндүрүлгезиниң планын күүседири кышка эки белеткелден хамааржыр. Ындыг турбуже Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарда одалга системазының донуп үрелгеннинден кинону чон көрбестээн. Өске-даа ажылагыйларда ындыг чоруктар боол турар. Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын күүседир талазы-биле «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа суурунда, «Большевик» совхозта кино механиктери М. Моңгуш, Л. Доңгак олар кошкак ажылдап, 1975 чылда планнарын күүсетпээн.

Материалдыг кежиктериң көдээде ажылдап турар будүрүкчүлери — хойжуларга, инек кадарчыларынга, саанчыларга, чыгтычыларга кинону көргүзер айтырыг ам-даа четпес шинтпирлеттинип турар. Чамдык сүт-баразын фермаларында кызыл-булуңнар чылыглаттынмаан, оттулар чүүл-биле хандыртынмазын болгулаар. Ыракы одарлар—Мамчүректе, Алдыы, Үстүү Ишкинмерде, Шом-Шумда, Чодураалыг-Сайырда малчыннар кино көрбейн турар. Көдээ ишчилерге кинону доктаамал көргүзер талазы-биле партия организациялары, көдээ Советтер күүскомнары кичээнгейни кошкатпазын үе шыдгыы негеп келген.

Кино четкизиниң ажылдакчылары ажылында чедишкиннерин бижыглавышаан, четпестерни катаптавас дээш ажылдап турар. Районнуң кино ажылдакчылары партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ниң төлевилелин сорук киришкинниг чугаалажып, съезд мурнунуң күш-ажылчы эвлүүдүн киргеп. 1976 чылдың бирги кварталының планын сеанс, көрүкчү болгаш акша чыылдазы-биле чедишкиннииг күүседир дээш киночеткизиниң ажылдакчылары шудургу ажылдаар.

Б. КАРА-САЛ,
СЭКП Чөөн-Хемчик районнуң пропаганда болгаш агитация кидизиниң эргелекчизиниң орлакчызы.

XII ОЛИМПИАДАДА

СЭТА-ның тускай корреспондентилери А. Ермаков, В. Кукушкин, Ю. Хромов олариың Инсбруктан дамчыдып турары болза:

Ак олимпиаданың баштайгы хүнеринден эгелээш, бистиң делегациязының клузу ажыттынган, ону «Снежок» («Харжыгаш») дел адаан. Клубта телевизор, кинофильмнер көргүзер экран бар. Бистиң олимпиецтеривиң ужуражылгалары, тиилекчилерге алдар болдурган байырлалдар аңаа эртип турар.

Спорттуң алдарлыг мастерлери хеп аттарны олимпиадаының чемпионнары Галина Степанскаяга, Татьяна Авериинага, Николай Крутловка, Сергей Савельевке, Николай Бажуковка, ССРЭ-ниң алдарлыг тренерлери деп хүндүлүг атты Борис Стяпинге, Юрий Чистяковка, Борис Быстровка тывыскан.

Хүндүлүг аттарның тыпсыышкыны байырлыг байдаатта болган. Олимпиаданың маадырларынга совет делегациязының удуртукчузу С. П. Павлов байыр чедирген. Космонавтар Алексей Леонов, Валерий Кубасов хүндүлүг ачылчылар болуп аңаа олурушкан. Делегейниң эң-не шилиидек спортчулары Инсбрукта чыгаын келген олимпиадада киржип турар, аңаа тиилелгени чедип ааптыы хүнүлүг болгаш улуг херек-тер деп Леонов чугаалаан.

«Снежок» клубунга Александра Пахмутова биле Николай Добронравовтуң чаа ырызы февраль 9-та бир дугаар чаңгыланып үнген, ону спортчуларга тураскаткан. «Альпий харжыгажы» деп чаа ырыга бүтү кижилер таарышкан.

— Олимпиада өске-даа ырларны чогаадырынга дүүлээр, чүге дээрге спорт темазы биске конгуг чоок. Николай Добронравов-биле кады бүгү-ле улуг-улуг маргылдааларга киржип, бистиң спортчуларны деткип күзелдиг улус бис—деп, Александра Пахмутова чугаалаан.

Олимпий суурунда хаакчылардан өске бүгү маргылдааның киржикчилери чүүлдүг турар. Ол болза ийи оя хире хей каът бажыңнардан тургустунган. Олимпийжилерни 4000 ажыг кижи ажаазы, чемгерип, бараан болуп турар. Ресторанар эртенгиниң 6 шакта ажыттынган, дүпекиниң 23 шакка чедир ажылдаар.

Олимпий суурунуң медицина албанының кижилериниң ажыды хей эвес деп санап турган. Грипп эпидемиязындан болгаш соокка доңганындан аарзап 250 олимпий оюнарының киржикчизи эмнедип турар.

Олимпий суурунуң хаалгазын кежээ 11 шакта хаар. Олимпийжилериң чүүлдүг турар черлеринге, суурнуң девискээрикге 22.00 шактан эгелеп ыржымны сагыыр. Спортчуларга дыштыг болгаш ханы үйгу херек.

• • •

ТИИЛЕКЧИЛЕР

КОНЬКИ 500 МЕТР. Бо хемчээлге эр улустуң аразынга болган маргылдаага ССРЭ-нең шилиидек командазының кежигүнү Евгений Куликов олимпий чемпионну атка тээптир болган. Ооң хары ам 25, студент, Ленинград хоорайда чүүлдүг турар. Улуг спортче башгайгы базымын 1964 чылда кылган.

Ол студентилериниң «Буревестник» спорт ниитилелиниң кежигүнү. Евгений Куликов Совет Эвилелиниң шилиидек командазының кежигүнүнге 1973 чылда кирген. Ол 500 метрге делегей рекордунуң түргузукчузу.

1972 чылда Саппорога болган олимпий оюнарынга 500 метрге үшкү черни эзээн совет спортчу Валерий Муратов бо удаада 500 метрге моңгун медальдың ээлекчизи болган. Москва чүүлдүг 29 харлыг конькичи, ССРЭ-ниң каш дактыр чемпиону, 500 болгаш 1000 метрлерге делегей рекордун түргузуп чораан.

• • •

ХААК СПОРТУ. Коми АССР-ниң пайысылалы Сыктывкар чүүлдүг 23 харлыг Раиса Сметанина херээженнериниң 10 километриниң хаак оруунга бирги черни алгаш, XII кышкы олимпий оюнарының чемпиону болган. Ол «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң кежигүнү. ССРЭ-ниң шилиидек командазының кежигүнүнге 1971 чылда кирген.

Финляндияның 28 харлыг хаакчызы Хелена Такало моңгун медальды чаалап алган. Пюхякумпу хоорайда садыгжылап турар.

Хаак спортунга Совет Эвилелиниң каш дактыр чемпиону Галина Кулакова үшкү черни эзээн. Ооң хары ам 33. 1972 чылда Саппорога болган XI кышкы олимпий оюнарынга Галина Кулакова үш алдыя медальды чаалап алган.

(СЭТА).

• • •

ФИГУРЛУГ ЧУҢГУЛААШКЫН. Спортчу таңды 1. Людмила Пахомова—Александр Горшков (ССРЭ) фигурлуг чуңгулаашкынның бо хевиринге алдын медальга төлептиг болганнар. Бо өг-бүле Москва чүүлдүг. Спорттуң алдарлыг мастери 29 харлыг Людмила—балетмейстер, ооң эжи—башкы. 1970, 71, 73—75 чылларның Европа, 1970—1974 чылдарның делегей чемпионнары.

2. Ирина Моисеева—Андрей Минеиков (ССРЭ) моңгун медальды алганнар. Ирина 20 харлыг, Андрей 21. Кайызыдаа студентилер. Олар ССРЭ, Европа, делегей чемпионаттарының каш катап шаңналдыг черлерин ап чораан. 3. Колдин О. коннор — Джим Милиз (АКШ) хүлер медальга четкен.

• • •

Саннар болгаш медальдар

Ак олимпиадада киржип турар командаларның февраль 10-да байдалын алырга:

ССРЭ—109 санныг, ГДР—84 санныг, АКШ—42, ФРГ—31, Австрия—29, Финляндия—26, Швейцария—14, Канада—11.

Чаалап алган медальдарының саны: ССРЭ—16 (8 алдын, 3 моңгун, 5 хүлер), ГДР—12 (5 алдын, 4 моңгун, 3 хүлер), АКШ—7 (1, 3, 3), ФРГ — 5, Австрия биле Финляндия—3-3.

(СЭТА).

«Хоорай» шимчээшкинни башкарар

Эмге-тик чок автомобильдер бүгү делегейни шыва ала берген деп болур апарган. Хоорайларның кудумчуларынга хүнүң-не чүс-чүс, муң-муң машиналар маңнажып турар. Хоорай транспортунга дендии улуг ажыл-иш онаажып турар: олар кижилерни суттарып, чемгерер, хепкерер болгаш үлетпүрге чиг-этти чедирер продукцияны соортур, хоорай чүүлдүг чыдыкчыларының, ооң аалчыларының транспортка хереглелиия хандырар херек.

Ынчалаа-даа автомобиль дыка улуг ажык-дузадан ыңгыда, эвээш эвес берге айтырыгларны база салып турар. Оларның бирээзи—хоорайның кудумчуларынга болгаш оруктар белдирлериңге шимчээшкинии таарыштыр организастаары-бооп турар. Ол соруланы оруктарның чырыткылыг айтыкчыларының янзы-бүрү аргаларыы-биле шиитпирлеп турар.

Казах республиканың пайысылалы—Алма-Атада транспорттуң башкарылгазының «хоорай» дээр чаа системазын тургускан. Ону совет конструкторлар чогаадып кылган болгаш специалистериниң бодалыбиле алырга, мурнунда турган бүгү арталардан артык таарымчалыг. Кудумчуларга машиналарның шимчээшкинин тус-тус черлерде боттуг байдаларны ёзугаар таарыштырып турар.

Асфальтының адаанда эптеп, кылган тускай дамчыдыкчылар хоорай оруктарында шимчээшкинииң байдалының дугайын дыннадып турар. Ол медээлерни ёзугаар электроннуг саналга машиназы шимчээшкинииң байдалын, машиналарның дүргедээшкинин тодаратказ, чыыткылыг айтыкчыларга таарымчалыг айтымышкыяны бээр. Транспорт-биле эң-не долдуиган орукка «моган угланымышкынны» бээр. Эргежок чугула апарза, дежурный оператор кандыг-бир светофорнуң ажылынга киржип болур. Амгы үеде Алма-Атада 32 орук белдирлеринде ындыг чаа система ажылдап турар, а келир үеде оларның саны 60 чедир ковудээр.

ЧУРУКТАРДА: хоорайның оруктарында болгаш белдирлериңде байдалдың дугайын тускай дамчыдыкчылар шимчээшкин утланбашкарар төлче дыцнадып турар. Таарымчалыг айтымышкынны электроннуг саналга машиназы бээр, ынчалаа-даа херек апарганда дежурный оператор кандыг-бир светофорнуң ажылынга киржи берип болур: Алма-Атаның кудумчуларында.

Ю. КУЙДИННИҢ фотолары.

(ПМА).

Бойдус—өңнүүвүс

Ыяштан олуртуулунар

Бистиң долгандыр туруп турар арга-ыяш, кат-чимис, балык-байлак, аң-мең кижиниң сеткил-сагыжын сергедип, аңаа таалал чайгаар төрүттүкүп келирин билир бис. Ылаңгыя, кыжын-даа, чайын-даа арга иштинге чоруурувуска чаңгыс будук-биле будуп каан ышкаш сагындырар селбегер төптерниң мөңге чаагай өңү кайы хире чараш ийик.

Оранның ол бойдус-байлаан кымгалаар дугайында чазакгың хооруузу бар болгай. Ону ам ыыдыралга боттандырары хамаспы бүрүзүнүң хүлээлгези. Бойдустуң чайгаар бүткен байлаанда бистиң амыдырал-чурттагавыска аңыглавайн турар чүвевис чок.

Арга-ыяштың үнези кайы хирел? Ону кым билбес дел! Янзы-бүрү хемчээлдиг тудугсудурну-даа тудар, бажың-балгадывыс чаңыпка-даа тарып өстүрер, ооң будуктарын малдаганга-даа белеткеп берип турар болгай бис. Ооң уламмдан бо үеде чер-черде ыяш олуртулгазы база көвүдээн. Ол — бистиң келир үевис дээш сагыш салыышкынның бир хереечизи. Чылдар эрткен туруи тараан ыяштың саны көвүдеп орар.

Ынчалаа-даа бистиң аравыста ий-чаңгыс харыысалга чок кижилерниң ужуунда ыяш тарылгазы эчизинге четпейн бар-гылаар таварылгалар бар. Аңаа чижек кылдыр Чөөн-Хемчик районнуң девискээри Дагыр-Шеминиң Сорүг деп черде чыадың-на калчыннар чайлаар чайлагның чоегунда делгем шеилу Чадаананың ыяш ажылагый чери ыяш тарып олуртур дээш улуг андазынныг трактор-лар-биле аңдарып каапкан.

Оон аңгыда, Мажалык болгаш Бажың-Тей чоегунда девискээрлерни база «С-100» деп трактордаа-биле аңдаран. Оон бээр элээн уе эрткен. Аңга чедир ол черлерге чаңгыс ыяшдаа тарып олуртпаан. Мурнунда харын оон сиген кезип турган, ам кезер сиген безин чок.

Бойдустуң арга-ыяжын камнап, ону улам байыдып, бистиң келир үевистиң чурттагазы моон-даа каас, чараш болзун дээш бойдустуң улам каректаар, хайгаараар ужурлуг бис.

О. КАРА-САЛ.

Будук, бүрүнү аштаар

1975 чылдың төнчүзүнде шылээлеп чорааш Чөөн-Хемчик районнуң девискээри Кара-Хем, Бурганныг, Чаш-Ыяш, Узуң-Ажык деп черде Чадаананың ыыдыралга хандырылга комбинадыгга быжыглаан девискээрден ыяш белеткекчилериниң ыяш кезип турган черин көргеш, сеткилим ханган. Аңаа дыт, терек, хадыңны кескеш, ону чүдүүп алпаран, а ооң ормунда чаңгыс-даа будук арттырбаан чорду. Өрт аймылынга удур дүрүмнү ышкыны сагып турары ооң илдең.

Чадаананың ыяш ажылагый черилиң ыяш белеткээр участогунда демги дег арыссилиг, корум-чурумнуг чүве чогун кайгап, карааладым. Чоок чыдыр хүн караанга курган кагган, озаңкалган хевээр чыдырлар. Та каш чыл иштинде арыглаттынмаан, аштаттынмаан чүве!

Арга-арыгга өрт аймылын болдурбас хемчеглерни алыр турбуж, боттары ындыг чурум үрээшкиннерин болдурүп турар организациянын удуртукчуларының харыысалга чогун кайгадым.

Ындыг хевирлиг четпестерни Чаш-Ыяш, Кара-Адыр, Кара-Тал, Чал-Орук дээш черлерде ыяш ажыл-агый участоктарының ыяш кескен девискээрлеринден база кирүп болур.

Устүнде адаанмыс ийи чүвектен кандыг түңнел үндүрүп болурул? Ыяш кескен черин чөп ажылап, ооң орнун аштап, арткан будуктарын арыглап каан организацияларны макталр херек, ол талазы-биле харыылаар ужурлуг турган, боттары чурум үрел турар Чадаананың ыяш ажыл-агый черинин база участоктарының харыысалга чок чорууп шиередип, чогуур хемчээн алыр херек.

А. МОНГУШ.

СОНУУРГАКТАРГА

Солун коллекция

Значоктар, от хаптары, шоочалзар, өөктер, шавгар, самоварзар, авторучкалар дээш коллекционерлер черле чүүү чыгбас дээр. А Киев чурттуг коллекционер А. И. Муханың чыыр алган коллекциязы база бир онзагай, солун боон турар. Ол үр үёлиң иштинде музыка болгаш музыкантылар дугайында каттырымчыг тооллар, анекдоттар, карикатуралар, дээш аизы-бүрү солун чүүлдерни чыып келген. Ындыг материалдарны ол эрги солунмардан, журналдардан, чыындылардан ап турган. Ында музыка дугайында улустуң аас чогаалы, тывызыктар болгаш үлегер чугаалар база кескү черни ээлеп турар.

Ол чүүлдерни А. И. Муха чүгле чыып каан эвес, харыында «Хөглүг аялга» деп ном кылдыр бөлүктеп каан. Киевтиң ном үндүрер черн ол солун коллекциязы ном кылдыр үндүргеп.

(СЭТА-ның корр.).

• • •

ЧААНГА ТУРАСКААЛ

Малайзиянның Перак штадындан Телук деп хоорайже бар чыдарга, демир-орук белдирииде: «Мында 1894 чылдың сентябрь 17-де бодунуң коданы камгалаан, чоруп орган поездиин рельстен ойтур октапкан чазыны хөөржүткен» деп бижиктиг тураскаал самбыра бар.

А херек кырында ол самбыраның тыптып келген төөгүзү мындыг: ол хоорайже чоруп орган поездиниң башкарыкчызы удуй бээрге, орук белдирп черге келгеш, поезд рельстен чайылган. Кем-херекке онаажырындан корткаш, демир-орук компаниязының эзелериге кажар машиинист чаан чаа идиокен деп мегелээн. Машиинистке бүзүреэш, ооң хераан келдеретken. А «дидим» чаанга тураскаал бижиктиг самбыраны поездиниң чайылган черинге тургускан.

Сөөлүнде барып херектиң алыс шыны биздиктен-даа болза, чаанга тураскаал ам-даа турун турар.

С. БЫЧКОВ,
(СЭТА-ның корр.).

Чаа кинону көрүңер

М. Горький аттыг студияга Илья Фрэзтиң режиссерлап тургусканы «Ону эртпээн бис» деп чаа ецнуг кинофильм республиканың кинозкраннарында үнүп эгелээн. Кинода кол роольдарны Наталья Рычагова, Борис Тенарев, Татьяна Канаева, Андрей Ростоцкий, Антонина Максимова олар ойнаан. Операторуу—Михаил Кириллов.

ЭТО МЫ НЕ ПРОХОДИЛИ

Тываның электри четкизи 1, 2 класстың чолаачылары, котёлдар машиистери болгаш бойлер дерекселлериниң башкарыкчылары, трактористер хереглеп турар.

Тываның электри четкизиниң адрези: Кызыл хоорай, Тываның электри эткиши, надр кылдыы. Эртенгиниң 8 шактан 17 шакка чедир хүлээп алыр. № 3 автобус-биле «Электростанцияга» чедир чоруур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ону эртпээн бис» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «От, суг болгаш чес хоолайлар» 9.15, 11.05, 15.15, «Мариига алмаастар» 12.55, 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «От бүргээн далай» (2 сериялыг) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хүндүскү сеансче ийи билет» 15.00, 16.40, «Тамирде дан хаваы» 16.50, 20.30 шактарда.

Дайынчы Догдук-Борбаевич Чоодуга Кызыл КАИ-зиниң 1970 чылдың февраль 3-те тывысканы ВЕ сериялыг 87999 г дугаарлыг чолаачы шыйыгтазы читken ужурундан озу күш чок деп санаар.

Үш ийнистер

КАРАГАНДА. Ажылчыннар Евгения биле Николай Маргурларның ог-бүлезинге төрүттүнген үш ийнис ургулары Вера, Надежда, Любовь деп адаан. Ам аныяк не болгаш ооң баштайгы ургулары бөжудулга бажыңындан үнүп келген. Ог-бүлезинге оларны солун чүүл манап турган: хоорай Советиниң күүскому үш орээлдиг чаа квартираны тускайлап берген, а профзвилел организациялары ургулар идик-хеевин болгаш хой олуттуг тергежигештн белекке тывыскан. Аныяк ада-иеге акша дузаламчызын база көргүскен. Чаа төрүттүнген ургуларны дуржулгалыг педиатр эмчи хайгаарап турар.

(СЭТА)

Аваар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, сонгу районнарга хар чаар. Барыын чүс угланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агзарның температуразы даглыг черлерге 5—10, оскелеринге 18—23 градус соок.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агзарның температуразы 20—22 градус соок болур.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

7.30—XII Кышкы олимпий оюннарында. Фигурлуг чуңгулаашкыл. Эр улус. Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

9.30—«Ференц Лист». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы.

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.

11.10—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.

11.20—«Челээштер кайын каап турарыл». Документалдыг өңнүг фильм.

11.35—«Съездиден съезд чедир». «Совет Грузия». Өңнүг.

13.35—«Строговтар». Хой сериялыг уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү сериязы.

14.45—Киножурнал.

14.55—XII Кышкы олимпий оюнларында. Өңнүг.

17.30—«Уе». Информастыг программа.

18.20—Телемедээлер.

18.30—«Хой-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдылга.

19.00—«Батут». Документалдыг фильм.

19.10—Телемедээлер.

19.25—«Дагдыныкчылар». Дамчыдылга.

19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.15—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.

20.25—«Адазының аргазы». Документалдыг телефильм.

20.40—«Строговтар». Хой сериялыг уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү сериязы.

21.50—22.00—Чаңсар.

22.00—Чогаалчы И. Друценің чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дүтээлинде.

22.45—XII Кышкы олимпий оюнларында. Өңнүг.

23.00—23.30—«Уе». Информастыг программа.

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-24-63, редакторуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи эмдыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, «ода» ажыл-агый кылдызының 2-21-17, үлетпүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-50-22, солун келбейн «программа» 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 75.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниин типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00255.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 36 (10021) | 1976 чылдың февраль 13, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

БИР МИЛЛИОН ПУД

ДОНЕЦК ОБЛАСТЬ. Константиновскиниң химия заводу тоску беш чылда бир миллион пудтан ажыг чемишчидилгелерни пландан ажыр кылып үндүргеш, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниң күүсеткен болгаш онгу беш чылдың эгезинден тура база-ла шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Завод коллективи бо беш чылда оон-даа хөй продукцияны бээр дээш сөрүттүг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Н. П. Куминага удурткан коммунистиг шуы-ажылчы залчегниң кежигүннериниң суперфосфат цехинде ажылдап турары.

Л. САМСОНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП-ниң XXV съездизинге үпкуштур!

Капитал тудуг онгу беш чылдың башталгыйгы айында ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕДИР

Партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышка киришпишаан, республиканың тудугжулары 1976 чылдың башталгыйгы айында чамдык чедиишкиннерни чедип алган.

Республикада күрүненің капитал салыышкыннарының ниити хемчээли январь айда 3623 муң рубльге шинээттинген, өрткен чылдың ол үезиниң деңгелинден 21,5 хуу улгатканы. Тудуг-монтаж ажылдары 3171 муң рубльге кылдынган.

Тудуг организациялары 286 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган болгаш айның планныг онаалдазын 100,5 хуу күүсеткен, өрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге 7,7 хуу хөй. Башталгыйгы айның планын чедиишкиниг күүсеткеннерге «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелели, «Тыва тудуг» трестиң №№ 42, 48 эргелелдери, «Тыва кодээ тудуг» трестиң №№ 62, 586, 957, 958, 463 КМК-лары, «Тыва сеңгелге тудуг» трест болгаш оон-даа өскелер үлүгүн киирген.

Бо чылдың январьда 228 муң рубльдиң кол фондулары ажыглалга киргеш, оон иштинден бүдүрүлге объектилеринде 116 муң рубльдиң фондулары эгиттинген.

449 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн республиканың чону алган, азы өрткен чылдың ол үезинде 208 дөрбелчин метр хөй болган.

Ынчалза-даа тудугжулар капитал салыышкыннарның шинээдезин болгаш тудуг-монтаж ажылдарының планын чүгле 43 болгаш 47,8 хуу чедир күүсеткен.

Чурттарга шөлүнүң тудуунга 1052 муң рубльдиң капитал салыышкыны чарыгдаттынган, ол дээрге планда кордүнгениниң 62,1 хуузу болур. Ол ышкаш культура амыдырал объектилериниң тудуу база хөзүдалгай темпилиг чоруп турар.

Республикада ниитизи-биле тудутка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы январь—декабрь айларда 102,2 хуу күүсеттинген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле эки коргузуглерни Чер ажылы кылыр тудуг эргелиниң, № 62 КМК-ның, «Тыва суг тудуг» трестиң, «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелдиң, «Северовостокэлектромонтаж», «Востоксантехмонтажтың» коллективтери чедип алган.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин чиигедириниң хемчеглерин тудуг организацияларының дыка хөй коллективтери бүтүндүрбээн. Оон уламнаан январь—декабрь айларда тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези планнан ажыр 3079 муң рубльге улгатканы. Кол улуг трестерде «Тыва тудугда» — 1048 муң рубльге, «Тыва кодээ тудугда» — 1827 муң рубльге тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнези планда кордүнген деңнелиниң бедээн.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезиниң чиигелдизин «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелдиң, «Тыва суг тудуг», «Тыва сеңгелге тудуг» трестериниң коллективтери чедип алган.

Үстүнде айлыттынган фактылардан алырга, республиканың тудугжулары улуг ажыл-агыйынга өрткен айда улуг өрелиг артканы.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш бүгү чуртта калбарган бо хүннерде тудуг ажылында четпестерни чайладыры-биле хөзүдап турар коллективтер мурнакчыларга деңнежир дээш бүгү хемчеглерни алыры чугула.

Т. МЕЛЬНИКОВА,
Статистика эргелезинде капитал тудуг талазы-биле киидизиниң начальныгы.

АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ШАЛЫПЧЫ ТУДУГДА

«Сибирьтехмонтаж» трестиң монтажчылары «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлүзиниң кол корпузунуң тудуунда монтаж ажылдарын кылып турарлар. Үлекчи белдирлерни ыяк тудуштурар металл конструкцияларны олар эптеп, графикти мурнады ажылдап, хүн нормазын 160—170 хуу чедир күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) эптенчилер звеносунуң улуртулчузу Николай Коновалов, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу прораб Владимир Шапринский, Күш-ажылдың Кызыл Туң ордениг бригадир Иван Жолоб олардың схема-биле танышып турары.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ЧООКШУЛААН ТУДУМ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлүзүнде тудугжулар, монтажчылар СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнде ол чугула тудугну ажыглалга киирер дээш күжениишкиниг ажылдап турар.

Тудугнуң кол штавынче объектилериниң ажылыышкын доозулгапының дугайында рапорттар хүн бүрү кээп турар. Ажыглалче реакторная киргеш, чамдык тек удаазыннарының монтаж ажылы кыдынган, кол корпусче руда чедирер агрегатларда ажыл база доозулган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлүзүнүң тудуунда арыглакчылардың ылгап үндүрген артынчыларын ырадыр цех бир кол тудутка база хемчеглер белетээр турар. Февральдың 9-та № 3 хуваакчы подстанциязе болгаш № 225 трансформаторлуг подстанциязе доктаамал схема ёзугаар электроэнергиязы дамчыттынган.

Ол чугула ажылды Красноярскиниң болгаш Черногорскиниң электромонтажчылары комбинаттың энергетика албаныныың специалистери-биле кады кылып чорутканнар. Амгы үеде олар 500—500 киловаттшак күчүлүг ийи электроподстанцияларын ажыглалга киирерине белеткеп турарлар. Ол ажыл доостурга № 161 конвейер шиичеп эгелээр, оон уламнаан руданың артынчыларын ырадыр цех белеп болур.

ПЛАНДАН АЖЫР 200 ТОННАНЫ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының коллективи өртээн доозукчу чылда эки түнелдиг ажылдаап, ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүнүң министерствозу болгаш ол үлетпүрүнүң профсвидел ТК-зы СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур 1975 чылдың дөртку кварталында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түнелин үндүргеш, фабриканың коллективинге министерствонуң болгаш профсвидел ТК-ның Кызыл тугун, бирги чергенин 15,5 муң рубльдиң шаңналыг тывыскан.

Комбинаттың арыглал фабриказының коллективи 1975 чылда даг-дүгү бүдүрериниң планын 102,1, а барааннығ продукция бүдүрерин 100,5 хуу күүсеткен. Бүдүрүлгеге 53 чаа дерилгелерни эптеп тургускан, 160,8 муң рубль экономиктиг ажыкты берген 31 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шинээткен, продукциянын бот-үнезин чиигеткениинден 100 муң рубльдиң орулгазы алдынган.

Арыглакчылар онгу беш чылдың башталгыйгы чылында 107 муң тонна даг-дүгүн, оон иштинден чеди муң тоннаны плаандан ажыр бүдүрерин база партияның XXV съездизинге чедир 200 тонна даг-дүгүн плаандан ажыр бээр хүлээлгени алган. Амгы үеде арыглакчылар алган социалистиг хүлээлгезин түүсээ бетинде күүсеткен. Февральдың эгезинде-ле Төрээн чуртка плаандан ажыр 220 тонна даг-дүгүн бүдүргеш, хүлээлгеден 20 тоннаны хөйнү берген. Күш-ажылчы чарыштың мурнуку одуруунда улуг мастерлер Ф. Беспаловка удурткан № 3 звеноо, М. Кызыл-оолга баштаткан № 2 звеноо чоруп турар. Ниитизи-биле 1667 тонна даг-дүгү бээр планныг турган, Абазаже 1825 тоннаны чудуруп чоруткан болгаш дамчыдылга сөлдүнче 149 тонна даг-дүгү киргеп.

Онгу беш чылдың башталгыйгы айында социалистиг чарышка бирги черии ээлээн белеп продукция участогунуң улуг мастери Л. С. Никитинага удурткан № 2 звеноо ам бедик коргузуглуг болган.

Арыглакчылар съездиниң ажыттынарынга чедир арткан хоноктарда хүлээлгезинден ажыр ам-даа хөй тонна даг-дүгүн бээр дээш күжениишкиниң ажылдап турарлар.

Х. МОНГУШ.

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

ТУРАН. (Телефон-биле). 1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедиишкиниг доозары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында эки түнелдерини чедип алгаш, Бии-Хем район бүүд «Кызыл тараачы» совхозу СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчилер Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ону тыпсырыгга турасхаткан байырлыг хурал совхоз төвүнге болуп эрткен.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары В. М. Евтешин партия болгаш чазакстың бодуң шаңналыг совхозтуң төлээлеринге байырлыг байдалга тывысхан.

Хуралдың төвчүзүнде совхоз бүдүрүлгезиниң ийи түс ажыг мурнакчыларын тураскаал белектер-биле шаңнаан.

Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчилер Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ону тыпсырыгга турасхаткан байырлыг хурал совхоз төвүнге болуп эрткен.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары В. М. Евтешин партия болгаш чазакстың бодуң шаңналыг совхозтуң төлээлеринге байырлыг байдалга тывысхан.

Хуралдың төвчүзүнде совхоз бүдүрүлгезиниң ийи түс ажыг мурнакчыларын тураскаал белектер-биле шаңнаан.

ЧУРТТУҢ ФЕРМАЛАРЫНДА КЫШТАГЛААШКЫН—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Ам чурттуң фермаларында хүн бүрүзү шалыпчы күш-ажыл-биле хайныынан. Мал чемин чөптүг чарыгдарышаан, малчыннар кыштаглаашкынны организастыг чорудуп, тоску беш чылдың доозукчу чылында чедип алдынган көргүзүглерни быжыглаарынче болгаш зиилеринче чүткүп турар.

Агаар-бойдустуң байдалдарынарын берге турза-даа, организастыг чорунту, ажыл-агыйның бот-оруулга-чарылгазын ажыглааш, колхоздар болгаш совхоздар 1975 чылда зът, сүт, чуурга бүдүрерин көвүдеткен. Чиизэ, ажыл-агыйлар малды бөлгаш кушту диригдеңзи-биле 14954 муң тоннаны саарган азы оон мурнунда чылдыындан үш хуу хөй болган деп, ССРЭ-ниң ТСЗ-зи дыкнадып турар.

Белгород, Липецк, Ростов областарда, Алтай болгаш Хабаровск крайларда бүдүрүлгениң үлетпүр технологиязын ажыглап турар дыка хөй ажыл-агыйлар аразынга катты-ыышкынналар, специализастаттынган ажыл-агыйлар болгаш бүдүрүлгелер оноза эки ажыладаан деп, ССРЭ-ниң Көзээ ажыл-агый министерствозунуң кол зргөвелиниң начальныгының орлакчызы Л. С. Стефанюк СЭТА-ның корреспондентизинге дыкнатнан. Ол ышнаш Москва, Ленинград, Кострома болгаш өске-даа чамдык областарның мурнакчы ажыл-агыйлары малдың продуктулуун бедидериниң күсели-биле фермаларының ажылдакчылары күжениишкиниг ажылдаан. Грузияның, Азербайджанның, Таджикистанның, Узбекистанның ажыл-агыйлары сүт бүдүрерин көвүдеткен. Ынчаарга ол черлерге немелде өзүлдениң хөй кезиин инкетериң продуктулуун бедидериниң нүселиг-биле чедип алган. Чурттуң колхоздары болгаш совхоздары чыл дургузунда шупту 60702 муң тонна сүтту бүдүргөн. Немелде өзүлде 153 муң тонна болган.

Чылдың түңнелин бөгүн, кыштаглаашкынның чоруп турар үезинде, аналиэтеп көөру чугула. Сүт саалдазын, малдың продуктулуун кудулаттазы кончуг чугула. Москва, Ленинград, Кострома, Камчатка болгаш өске-даа эвээн хөй областарның сүт фермаларының ажылдакчылары үлегерлеп алырынга төлептиг чижекти берип турар. Олар кыштаглаашкынның баштайгы айларында (октябрь-декабрь) сүт бүдүрерин сес болгаш өөмдаа хөй хуу көвүдеткен.

Эртиен чыл күш фермаларынга-даа шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглеттингеп. Колхоздарга болгаш совхозтарга чуурга бүдүрери 33440 миллион болган — ол оон мурнунда чылдыындан чеди хуу хөй.

Амгы кыштаглаашкынның кол сорулгаларының бирээзи болза, мал чемининг нурлавырларын каминалгалыг, чөптүг чарыгдаары дээш демисеминиң бөлүр үшүлүг. Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидериниче орук (Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжының кол утказы чогум-на ында болуп турар) херек кыырында боттуг ажылга шилип алдынган: килограмм чем бүрүзүн ыяк белетизээ, малга бээри: протеининиң чедишпейн турар мээзэн нарбамидтиң, саваңны аммиак суубиле азы диаммоний-фосфатбиле болбаазырадырының нүселиг-биле дуглаары. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, сорулга ындыг: бар мал чеминге—хөй продукцияны алыр, малдың бажын менди казагалаарын хамдырар.

Москва.

НҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ—ПАРТИЯНЫҢ СЪЕЗДИЗИНГЕ

Эстониянын пос. кылыр «Балтийская мануфактура» комбинадының пос аргыкчызы, партияның XXV съездизиниң делегады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Зинаида Агафонова СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кыдыр алган социалистиг хүлээлгелериниң чугула түүдүн күүсеткенинин дугайын рапорттаан. Ол чыл эгезинден бээр планнан ажыр 25 муң метр пөстү берген.

Мурнакчы ажылчын ажылдар дериглер зоназын калбартыр даап шинчаашкининиң Эстонияга эгелекчини болган. Ол ам норма ёзугаар 19 станоктуң орнунга 31 станокта ажылдап турар. З. Агафонованың чедээшкинини республиканың хөй-хөй пос-таавычылары деткээн.

Бүдүрүлгениң хоочуну ол кижи дериглерни дергиин эки билир. Ынчангаш ол шак санында-да оң-оң метр пөстерни плаандан ажыр бүдүрүп турар.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

Амурда-Комсомольскиде «Амурсталь» заводтуң коллективин съездиге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип, плаандан ажыр 1200 тонна каныы бергенин рапорттаан. Ыраккы Чөөн үүкте кара металлургиниң бо баштайгы бүдүрүлгези баштайгы эзилдиринин Ада-чурттуң Улуг дайынының калыг-дошкун чылдарында берген. Баштайгы миллион тонна каныы бүдүрериниге ол бүдүрүлгеге он бир чыл негеттингеп. Ам ынча хемчээлдиг металлды чыл четпээ үе иштинде эзилдирип турар. Ол болза, бүдүрүлгениң техника талазы-биле чаарты дериттингенинин, металлургтарның мергежилиниң улам өскенининг түнели-дир.

НОМЧУКЧУЛАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫР

Ленинград хоорайның прозаиктеринден, шулукчуларынан болгаш драматургтарындан тургустунган чогаалыкчы бригалалар Ленинград областың янзы-бүрү районнарынче чорупкан. Ында совет литературазының хүннери эгелээн.

Литературлуг неделяның программазында — Ленинградтың В. И. Ленин аттыг атомнуг электростанциязының энергетиктеринин, Кириишскиниң нефть сайзырадыы ажылдар дериглер зоназын калбартыр даап шинчаашкининиң Эстонияга эгелекчини болган. Ол ам норма ёзугаар 19 станоктуң орнунга 31 станокта ажылдап турар. З. Агафонованың чедээшкинини республиканың хөй-хөй пос-таавычылары деткээн.

Бүдүрүлгениң хоочуну ол кижи дериглерни дергиин эки билир. Ынчангаш ол шак санында-да оң-оң метр пөстерни плаандан ажыр бүдүрүп турар.

ХҮЛЭЭЛГЕ КҮҮСЕТТИНГЕН

Амурда-Комсомольскиде «Амурсталь» заводтуң коллективин съездиге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин күүседип, плаандан ажыр 1200 тонна каныы бергенин рапорттаан. Ыраккы Чөөн үүкте кара металлургиниң бо баштайгы бүдүрүлгези баштайгы эзилдиринин Ада-чурттуң Улуг дайынының калыг-дошкун чылдарында берген. Баштайгы миллион тонна каныы бүдүрериниге ол бүдүрүлгеге он бир чыл негеттингеп. Ам ынча хемчээлдиг металлды чыл четпээ үе иштинде эзилдирип турар. Ол болза, бүдүрүлгениң техника талазы-биле чаарты дериттингенинин, металлургтарның мергежилиниң улам өскенининг түнели-дир.

НОМЧУКЧУЛАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫР

Ленинград хоорайның прозаиктеринден, шулукчуларынан болгаш драматургтарындан тургустунган чогаалыкчы бригалалар Ленинград областың янзы-бүрү районнарынче чорупкан. Ында совет литературазының хүннери эгелээн.

Литературлуг неделяның программазында — Ленинградтың В. И. Ленин аттыг атомнуг электростанциязының энергетиктеринин, Кириишскиниң нефть сайзырадыы ажылдан кылыр заводунуң коллективинин, Луганың малчыннарының, Ладоганың балыкчыларының мурнунга чогаалчыларының отчёттары.

Ленинградтың чогаалчылар организациязының бүгү «чогаалыкчы пехтериннең» бежен ажыг төлээлекчилери СЭКПниң XXV съездизинге турасхаткан литературлуг ужуражыышкыннарга киржир.

(СЭТА).

Колхозтарның отчёт-соңгулдалыг хуралдары чоруп тур

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Эрзин районнуң чарыштыг «Коммунизмче оруг» биле «Чаа оруг» колхозтарның отчёт-соңгулдалыг хуралдары болуп эртке. Колхозтарның даргалары М. Дүгер, В. Хемер-оол олар боттарының идеткелдеринге эртken отчёттуг үеним дургузуда кылдыңган ажылдарны түшевилээн, ажыл-агыйларда бар четпестерни айтып база перспективтиг планнарга дожааганнар.

Эрткен 1975 чылда «Коммунизмче оруг» колхозтуң ажылмышчылары ниитиниң малының баш санчы өстүрериниң чыл планын ижекти 107, хойну 101, чыгтыкы 120 хуу күүсеткен. А мал ажылының продукциязын күрүнеге дужаарының планныг даалгаларын мынчаар боттандырган: сүт—100,3, эт—61, дүк—91 хуу. Ол ышкаш төрүүр 100 баш малга онаштыр 89 хураганны, 69 быяаны, 71 кулунну камгалап алган. Үстүнде айтыкшывыс адырлар аайы-биле «Чаа оруг» колхозтуң коргуулгелери мындыг малдың баш санын өстүрери — хойнуун—100,5, чылгыныын—110,2 хуу. (Мыйыстыг бода малдың өстүрериниң күрүне планы күүсеттикмээн). «Мал продукциязын күрүнеге дужаар талазыбиле: сүт — 100, эт—68,8, дүк—100 хуу. Төрүүр 100 малга онаштыр 100 кулунну, 43 быяаны, 82 хураганны камгалап алган. Моон алгаш коргге, кайы колхозтуң кандыг адырларда «аскап» турары билдингир-дир.

«Коммунизмче оруг» колхозтуң хойжу бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарышка эки коргуузулгелери № 2, 3 бригадалар чедип алгылаан. Эрткен чылын колхозтуң 15 малчыны 100 хойга онаштыр 90-дан өрү санныг хураганнарны камгалап алган. Ажылынга мергежилин бедидип, мал продукциязының бот-үнезин чингедип, малдың ажавада, чеигерилгезин амгы үеним зооветеринарлыг негелделеринге дүүштүр чорудуп, боттарынга алган социалистиг хүлээлгелеөни хүүсав бетинде күүседип турарларының саны чыл келгеи түдүм өзүп орар.

Ол ышкаш чедишкиннер «Чаа оруг» колхозтуң колхозчуларында база эвээш эвес. Бетинки чижек: мал төлүн менди камгалап өстүрер талазыбиле 21 ойлчын боттарының алгай социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткилээн.

Чедишкиннер-биле кады кайы-даа колхозтуң ажыл-херээнде четпестер база эвээш эвес дээрзин клетке кылганнар-даа, санал берген эштерда демдеглээн.

— Мал ажылын бедик деңнеге чорудары түгле малчыннарның боттарындан эвес, харын ол талазы-биле түскай эртемниглерден улуг хамааржыр деп түве билдингир. Ындыг турбуже бистиң специалистеривис малдың уксазын экижидириве, продуктулуун бедидеринче, оон бот-үнезин чингедиринче ам-даа кошкак кичээнгей салып турар. Ол ышкаш малдың язык-буруг варыглардан өлүп хораап чоруунга үдүр дүмисклди бистиң мал эмчилеривис дыка кошкак чорудуп келгенинин түңнелинде түгле эрткен чылын безин 1106 баш хой өлген. Бригадирлериниң, түскай эртемниглериниң үзёл-отчёттуг эреңгей кылын турарындан малдың ис хөк чидер чоруу ковүдээн. Чамдык малчыннар ындыг байдалды ажыглап, ниитиниң малын чөпшээрел чок чиир, кара туразы-биле орнап, солуур чоруктар бар. Өлген азы читкен малдың орнуна деңгидеви кошкак малды салыры үргулчүлеп турар. Ол дээрге малга ажылдаар кижилерни эки шилип албайн, чамдык харысалга чок колхозчуларны малчыладып ап турарындан болуп турар-дыр.

Амгы үеде колхозтуң ветучастогунда (эргелекчизи В. Доңгак, улуг эмчизи Р. Шакуров) 5 мал эмчизи ажылдап турар. Ынчалзажок олар малчыннарны үргулчу кезип, чогуур өйүнде дуза көргүспейн, түгле суурга экелген малдарны эмнээринге өйлежи бергилээр. Малдың хлядвырлыг варыгларынга удур ханалдаларны, эмнээшкиннерни чогуур өй-шаанда чорупкайн турганындан эрткен чылын колхозтуң сүт-бараан фермазында инектер бруцеллёз варыглыг болганы илерээн. Оон ангыда өлген малдарның актызын сээлдап тургузар тавылгалар бар. Мындыг байдал бистиң холхоз баштаар черивиң, партия, совет органнарының ёлзавыңдан узуртулганы, негелделеги кошкагканывыстан тургустунган деп чүвени маңаа миниир үжурлуг бис—деп, «Коммунизмче оруг» колхозтуң даргазы бөлүүнүң отчёттуг шлетклелинге чугаалаан.

«Чаа оруг» колхозтуң даргазы В. Хемер-оол шлетклелинге үстүнде айтыкшывыс ышкаш фактылар бо колхозта база эвээш эвес дээрзин демдеглээн.

— Соолгу үеде ниитиниң малын чидирип, самчыгдаар, оорладыр чоруктарның хой аварганы колхозчу кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин дүүредир үжурлуг. Чүгле эрткен чылын безин 1825 хойнуң өлгенин, 251 хойнуң читкенин бистиң ажыл-агыйывыска кончуг улуг когарал болбушаан, бистиң мал талазы-биле түскай эртемниглеривистиң багай ажылдан турарын керечилеп турар-дыр.

Бода малдың одар-белчиирин орта таарыштырып, кажаа-хораанны ой-шаанда эки септеп-селип албайн турарывыстан база хүдүүнген ажылга эз-харыысалга чок кижилерни кадарчыладып ап турганывыстан 1974 чылда төрүүр 100 инекке онаштыр 45 быяаны, а эрткен чылын чүгле 43 быяаны алганывыс дыка хомудаачыг болгаш дүвүренчиг.

Кыштың байдалы эки боорга, колхоз баштаар черии мал ажылынга удуртулганы кошкагкан, оон түңнелинде соолгу үеде малдың өлүп хораап чоруу ковүдээн. Специалистер фермада, хойжу бригада бүрүзүнде быжыглаттырган болзажок, мында мал чеминиң рационун тургуспайн, чарыгдалын контрольдавайн турар. Олар кайда, кандыг малчында дус, комбикорм, сүт сөөртүлгези үстү бергении безин билбес болгулаар...

Бо айыттынган четпестерии кыска хүүсавда чайлагкаш, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын болгаш боттарывыстың социалистиг хүлээлгелеривисти чедишкиннииг күүседир деэш, бүгү күштү мөңгеп ажылдаар үжурлуг бис—деп, В. Хемер-оол бодунуң шлетклелинге түңнеп чугаалаан.

Хуралга санал берген эштер ажыл-агыйда бар четпестерни чидин-биле шүгүмчүлеп, олларны чайладыр талазы-биле кандыг ажылдарны кылып чорутса эки дээрзин демдеглээнинер.

Татьяна БАЯНОВА («Коммунизмче оруг» колхозтуң хойжузу):

— Малчыннарның кыштагларында чаңгыс-даа чуртталга бажыңнары чок. Тудугжулар кажаа тударда төлевилел барымдаалавайн турар, ынчангаш кажаалар чавыс. Сүт сөөртүлгези үзүктели бээр, доктаамал суггарбаска, хойнуң дүгү дүжер боор-дур.

Соян АЛДЫН-ООЛ («Чаа оруг» колхозтуң № 1 хойжу бригадазының бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады):

— Хүр кымын малды эки ажаап кадарарга, хөй немелде чем негеттинмес боор чүве. Оон бир чижээ бо-дур: эрткен чылын оом ишти-биле 500 ажыг ирт кадарып кыштаавыс, чүгле май айда барып будуң чартык машина суда чидирткеш, курүнеге дужаарывысха, бирээзиниң-не ортумак дириг деңзизин 48 ат болган. Оларның 80 хуузу дээди сортка хүлээп алдынган.

Оон ангыда машина-техниканга камналга чок, оны оорлап мунар, үрээр кижилер-биле пыңгыы демнелди чорудары чугула. Харын-даа машина үрээр кижии-биле мөн самчыгдаан кижиии деңнеп көрүп, негелдеги бир ай тургузар болза эки деп болзаар мен.

Куигаа БАДАА («Коммунизмче оруг» колхозта бригадир-зоотехник):

— Аът муиуп алгаш малчыннар кезиирии шуут үткандыр бис. Чүве-ле болза машина херек дээрге, ол кажап-даа таарыппас. Мындаа кезек када беизии үзүктелип, машиилар чорувастай бээрге, чаңгыс-даа малчыннар кезип турган мал эмчизи чок болган болгай. Бо практикадан үштүкары чугула.

Ол ышкаш чолаачылар ажылче орайтан үнер-дир. Путёвкада 8 шакта үнген кылдыр демдеглеп алган хирезиие де, 11 шак үезинде чаа-ла бар чыдар. Харысалгалыг эштер, чогуур органнар оиу чүге контрольдавазыл?

Севильбаа БАЙЫР-ООЛ («Чаа оруг» колхозтуң № 4 хойжу бригадаиың бригадири):

— Малчыннар ортузунда политмассалыг болгаш кижизидилге ажылы кошкак. Экономиктиг өоредилгенн эреңгей организастап турар. Колхозтуп-даа, районнуң-даа удуртукчулары малчыннар даалдарынга хаанып бар. Келгенде машина оруу сүрүп, оргу чөрлерде даалдарга кирер. Ырак-узак кыштагларда малчыннарга четпес.

Оон ангыда бригада төвүнде кызыл-булуң болгаш чүнар-бажың ам-даа чок. Оларны кажаи тударыл?—хойжуларның айтырыы, негелдези бо-дур.

Чер ажылының талазы-биле чамдык чедишкиннер турзадаа, ам-даа чедир кылдынмайн турар чүүлдериниң эвээш эвезии санал берген эштер демдеглээн. Ылаңгыя агрономнар, хову бригадирлери агзар-бойдустуң багай турганынга сыядап алгаш, ёзулуг агротехниктиг ажылдар чорутпайн келгенинден дүжүттүң деңнели куду болган. Черни дең-деекн эвес андарар, оорлаап арттырар, тараиы черже ханы эвес чапгырар чоруктар хой. Кукуруза, картофель тараан черлерден соолгу үеде шуут дүжүт алдынмайн турар. Черни суггарып ажыглары ам-даа четпес.

Төөку беш чылда болгаш эрткен чылын кайы-даа колхозтарда элээн каш объектилер туттучгаи. Ынчалзажок олардың чамдыктарының чарыгдалы улут, шынары чогуур деңнелинге четпес болгулаан. Ылаңгыя хой кажаалары. Черчерде тудуг ажылының темпизи оожум, тудугжулар оргузунда социалистиг чарыш организастаттынмаан.

Ол ышкаш санал берген эштер машина-техниканың эдилелинде дыка улуг четпестер барын чидин-биле шүгүмчүлээнинер.

«Коммунизмче оруг» колхозтуң баштаар черииің даргазынга Мижит Кыргысовна ДҮГЕР, а «Чаа оруг» колхозтуң баштаар черииің даргазынга Владимир Думатович ХЕМЕР-ООЛ олар катап соңгутканнар.

Х-К. МОНГУШ

Кызылдың пассажирлер автобудурулгезииің коллективи январьның планныг даалгаларын амыр күүседирип чедип алган. Оон мурнакчылары Василий Засов биле Виталий Казанцев бо хүнниорде 1977 чылдың күш-ажыяччы үлүүнде ажылдап турарлар. Бо мурнакчы ажылчыннар партияның XXV съездизииің ажыттынар хүнүнде чылдың ийи айларының планын күүсеткеш, планнан ажыр продукция будурерин хүлээнгенинер.

ЧУРУКТАРДА: пассажир АТБ-зинде беш чылдың шаяыпчылары (солагай таладан) токарь Василий ЗАСОВ биле моторлар септекчизи Виталий КАЗАНЦЕВ.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Политмассалыг ажылдың төвү болдурар дээш

Улуг-Хемде ниитизи-биле 40 ажыг культура албан черлери база «УТКА 25 чылы» совхозтуң төвүнде салбырлыг ургларииың музыка школазы ажылдап турар. Олар ажылчы чоннарнын коммунистиг кижизидилгезииің база дыштанныгазының айтырыгларын шиитпирлежиринге улуг күш бөөп турар. Районнуң культура албан черлери боттары арбашаа чарыштыг. Райкүүскомнуң культура килдизи оон түңнелдерин үндүрүп, тиилекчилерге шаңналдарны тывыскылаан. Республиканың конкурс көрүдезинге библиотека бүрүү киржип турар. Оларда ном фондузу, помчукчулар саны өзүп турар, дайынын, күш-ажылдың хөөчүннары болгаш будурулгеиии мурнакчыларыбиле ужуражышкыннарны культура албан черлериие органнзастап, тематиктиг кежээлерни, диспуттарны эрттирип келген. Бот-тывынгыр уран чүүл болгумнери чонга дөрт чүс ажыг концерттерни көргүскен. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң дайынчы хевири—15 хире агитбригада районда ажылдап турар. Олардан Шагаан-Арыгның база Ак-Туругиуи культура бажыңнарының «Улуг-Хемнин отчугаштары», «Малчын» агитбригадалар чүгле районда эвес, Таңдының, Бии-Хемнин кожа суурларынга концерттерни көргүскүлээн.

«Культура албан черлерии райкүүскомнуң культура килдизиниң кайчаар удуртуп турарының дугайында» айтырыгны чоокта чаа СЭКП райкомунуң бюрозунга чугаалакшаш, ол албан черлериниң ажылында эки талаларны демдеглээш, кол кичээнгейни четпестерни чайладыруже, моон сонгааргы соруглаларже утландырган.

Районда культура албан черлериниң саны хөй-даа болза, оларның чамдыктарының материалдыг базазы кошкак, ыпчангаш үеним негелдезинге дүүштүр ажылдап шыдаавайн турар. Клуптар, культура бажыңнары баяидан өскө, ортежок чугула хереклелер-биле четче хандыртынмаан. Олардың чамдыктары кышкы үеде ажылдарынга таарыштыр белеткеттинмээн. Арыг-Бажының одалгазы доңган, оон соонда өрттенген. Эзжиннин кызыл-булуңунуң, Хайыраканның кожа Культура бажыңының одаар чүүлү үзүлген, өскө-даа ындыг дүвүренчиг байдалдар бар.

Чон ортузунга политмассалыг ажылды чорударынга чамдык культура албан черлери оон ёзулуг төвү болуп шыдаавайн турар. Чаа-Холдун, Хайыраканның культура бажыңнарында кескү агитацияның деннели куду. Алдыы-Шынаа клубунда бот-тывынгыр уран чүүл болгумнери ажылдаавайн турар. Арыгканда кожа клубка чорутkан ажылдың үчёту чок. Кызыл-Дагның кожа клубунуң түдүү коичуг оожум чоруп турар.

Кадрлар-биле ажылдың деннели база чавыс. Клуб аргелекчилери, методистер болгаичок-да солчур, ажылдан үнер, кирер чоруу үзүткаттынмаан. Райкүүскомнуң культура килдизиниң чамдыктарының ажылын чедишкиннер, ооң-биле бергедеп, ажыл-агыйларын ёзулуг одаа, политмассалыг ажылдың төвү, болдурар талазы-биле чамдык кожа Советтер, профэвилел, комсомол организациялары болгаш ажыл-агый удуртукчулары ёзулуг кичээнгей салбайн турарындан үстүнде четпестер үргулчүлеп келген. Районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериндс .бо-даа база өскөдээ четпестерни дарый чайладыр хемчегларни айтыкан докгаалды СЭКП райкомунуң бюрозу хүлээп алган. Шлаңгыя амгы үеде XXV съездиге СЭКП ТК-ның телевилелиин болгаш «1976 чылда будурулгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер деэш, улус ажыл-агый планын күүседир деэш Бүгү-авилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП Төп Комитединин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалыг культура албан черлерии чонга калбаа-биле препагандалаарының эргежок чугулазын ында айыткан. Д. АРАКЧАА, («Шыиның» штаттан дашнаар корр.).

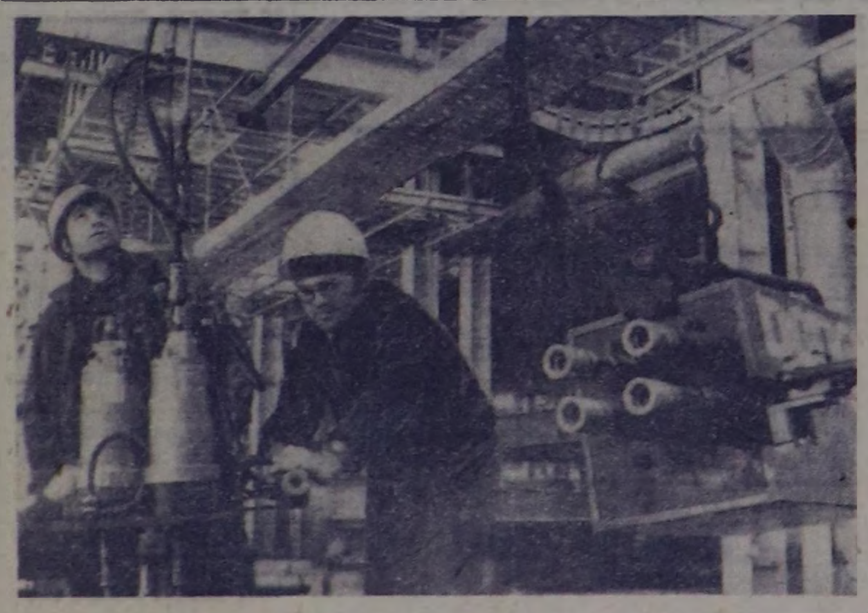

НАБЕРЕЖНЫЕ ЧЕЛНЫ (Татар АССР). Каманың автозаводунда чыып эптээр кол конвейериң тудуу кидин чоруп турар. Каманың автозаводунуң кол конвейери бодунуң хемчээлдериниң болгаш автоматчыдылгазының чергезиниң талазы-биле алырга, чуртта бодунга деңнежир чүвези чок. Бо чурукта: кол конвейерде дериг-херекселдер эптелгезин мастер Виктор Готиков (солагай талазында) биле слесарь Владимир Воложанин оларның чорудуп турары.

Е. ЛОГИНОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

«КОСМОС—802» УЖУДУУШКУНДА

Черии «Космос-802» деп эдилелиг кылдыкал спутниктиң 1976 чылдың февраль 11-де Совет Эвилелиниге салып үндүргеи.

Космос белгемин шинчилээрии үргулчүлеринге көрүүскеи эртем аппаратуразын спутникте турускан.

Аппаратура чогумчалыг ажылбан чоруур. Кезп турар информациияны тавыштырылга-саналга төвү ажылдан кылып турар.

(СЭТА).

НИИТИЛЕЛ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ ХӨГЖҮЛДЕЗИНИҢ

Бистиң чуртувус тоску беш чыл планын чедишкиннииг күүседкеи. ССРЭ сайзыраигай социалистиг ниитилелди турускан. Ол бүгү чуртгуи коммунизмче улам улуг хемчээлдиг, пропорциоиалдыг болгаш иапшын социал-экономиктиг хөгжүүрүиге чаагай магадылалды тургускан. Онгу беш чылдың эгелинде чуртгуи улус ажыл-агыйының кол будурулге фоидулары 800 миллиард рубль ашкан, ол дээрге башгайгы беш чыл эгелинде турганындан барык 30 катап хөй-дүр. Бадыларның саны дыка өскөн болган оларның структуразы үндезиии-биле ескерилген. 1975 чылда улус ажыл-агыйынга чүс миллион ажыг ажылчыинар болгаш албан-хаакчылар, 22 миллион специалистер, 1,2 миллион эртем ажылдакчылары ажылдап турган.

ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ТЕМПИЛЕРИ

Онгу беш чылдың кол соруглазы, документиие айыткан соруга болгаи оиу боттандырарының аргалары экономиктиг хөгжүлдезиии темпилерии, ниитилел будурулгезииии пропорциоиалдыг болгаи структуразын тозаралын турар.

XXV съездиге СЭКП ТК-ның телевилелиинде чуртгуи экономиктиг хөгжүлдезиииң темпилери бедик болуруи көргеи. Хереглелге болгаи чыылдага ажыглаар иациоиал орулганы беш чылда 24—28 хуу, үлетпүр продукциязының хемчээлик — 35—39 хуу, кожа ажыл-агыйиың продукциязын будурериии чылда ортумак хемчээлии 14—17 хуу өзер кылдыр телевилээн.

Оон-биле чергелештир абсолюттуг өзүлде дыка улгадыр болгаи өзүлдеиии хуу будурузүүн ужур-утказы дыка улгадыр. Чижээ, иациоиал орулганың абсолюттуг чүүлдези 87—101 миллиард рубль болур, а төөку беш чылда ол 76 миллиард рубль турган. Үлетпүр продукциязының хемчээли 183—203 миллиард рубль, а кожа ажыл-агыйыиы 12—15 миллиард рубль түңге улгадыр. Өзүлдеиии бир хуузуиуи утказы төөку беш чылдыыидан бедик болур. Ол иациоиал орулга талазы-биле 29 хуугга, үлетпүр продукциязынга — 44, кожа ажыл-агыйга — 13 хуугга деннежир. Кол орулганың ужурутка талазы-биле үгланышкынынга дүүштүр өзүлдеиии темпилери шаңнычыыр болгаи иациоиал орулганың хереглел фоидузуиуи — улустуи чаагай чоруун бедидериинии кол дозуиуи үлуг-хуузу улгадыр.

Кожа ажыл-агый продукциязын будурериинии темпилерии дургедедирип болгаи химиктиг волокиолар будурерии, ол ышкаш чиг-аттии хөй хевирлерии чуртче киир садыи алыры улгаттырары чиик үлетпүрүи дургедеди хөгжүдерии база аъш-чем үлетпүрүмүи продукциязын будурериии темпилерии бедидерии магадылаар. Культура-амыдырал болгаш ажыл-агый бараннарын будурерии өстүрериинии бедик темпилери (1,6 катап) улам быжыгар. Оларны будурүп үидурериигге аар үлетпүрииүн ролю боттуубиле бедиир. Ол чорук беш чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазын 27—29 хуу бедиериинии үидезиии болур. Бараан саарылгазының абсолюттуг өзүлдези 60 миллиард рубль болур, эрткен беш чылда ол 55 миллиард рубль болган. Амыдыралга ачы-дуза чедиреринии хемчээли 1,5 катап үлгадыр.

Ажылчыиларның болгаи албан-хаакчыларның ажыл төлеирии өртумаа-биле 16—18 хуу, колхозчуларның ниити ажыл-агыйдан орулгаларын 24—27 хуу өстүрери көргеии, ниитилел хереглелиинии фоидуларындан төлелгелерии улгаттырарын база бараан өртээнии доктаамал чорууи барымдаалаарга, чуртгакчы чоннуи бир кижизиигге-де онаштыр боттуг орулганы 20—22 хуу улгаттырар арганы бар.

Аъш-чем продуктуларын, үлетпүр бараанналрың хереглээриинии эртемге үидезилеттиигеи нормаларынга чоокшулаларының айтырыын шиитпирлээрии чогумчудуп турарыбиле холбаитыр улустуи амыдыралыиың эеиилии бедидериинии социал-культура талалары кол чөрии ээлээри улам тода боон бар чыдар. Кол кижизиигге-де онаштыр боттуг орулганы 20—22 хуу улгаттырар арганы бар.

Аъш-чем продуктуларын, үлетпүр бараанналрың хереглээриинии эртемге үидезилеттиигеи нормаларынга чоокшулаларының айтырыын шиитпирлээрии чогумчудуп турарыбиле холбаитыр улустуи амыдыралыиың эеиилии бедидериинии социал-культура талалары кол чөрии ээлээри улам тода боон бар чыдар. Кол кижизиигге-де онаштыр боттуг орулганы 20—22 хуу улгаттырар арганы бар.

Чурттуи аажок улуг будурулге болгаш эртем-техниктиг күчүүи тургускан болгаш ниитилел будурулгезиинде байлак күш-ажыл болгаи материал курлавырларны моонизии үеде ол бүгүиу эртем-техниктиг революция-биле база социализмнии артык күштүү-биле сыгый холбап ажыглаарга будурулгеиии ажыктыг чоруу доктаамал бедиир. Аиаа үидезилээш күш-ажылдың будуруктчулууиуи темпилерии дургедедири, оон күселп-биле иациоиал орулганың бүгү өзүлдезиинии 85—90 хуузуи алыры көрдүнгеи. Төөку беш чылда иациоиал орулганың өзүлдезиинии 78 хуузу күш-ажылдың будурулчулууи бедиткенинден алдынган.

Техниктиг дешпилге болза улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга күш-ажылдың будуруктчулууи бедиерипиии, материалдыг курлавырларны улам ажыктыг ажыглаарының кол фактору болур. Шлаңгыя үлетпүрге күш-ажылдың будурук-

БУДУРУЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕРИ

Чурттуи аажок улуг будурулге болгаш эртем-техниктиг күчүүи тургускан болгаш ниитилел будурулгезиинде байлак күш-ажыл болгаи материал курлавырларны моонизии үеде ол бүгүиу эртем-техниктиг революция-биле база социализмнии артык күштүү-биле сыгый холбап ажыглаарга будурулгеиии ажыктыг чоруу доктаамал бедиир. Аиаа үидезилээш күш-ажылдың будуруктчулууиуи темпилерии дургедедири, оон күселп-биле иациоиал орулганың бүгү өзүлдезиинии 85—90 хуузуи алыры көрдүнгеи. Төөку беш чылда иациоиал орулганың өзүлдезиинии 78 хуузу күш-ажылдың будурулчулууи бедиткенинден алдынган.

Техниктиг дешпилге болза улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга күш-ажылдың будуруктчулууи бедиерипиии, материалдыг курлавырларны улам ажыктыг ажыглаарының кол фактору болур. Шлаңгыя үлетпүрге күш-ажылдың будурук-

АК-КӨК ЭКРАН

Бистиң республикага ак-көк экранны чон көрүп эгелээнинге бээр бо чылдың июньда он чыл болур. Ынчангаш Кызылдың телестудиязы — совет телевидениеиииң эң-не аныяк студияларының бирээзи. Тус черииң телевидение дамчыдылгазы айдыс барык 30 шак чедип турар. Оон хөй кезии — ниитилел-политиктиг темаларга дамчыдылгалар. СЭКП-ниң төөгүлүг XXV съездизиниге күш-ажылчы белектиг ужуражыр, 1976 чылдың планныг даслгаларын база социалистиг хүлээгелеринии чедишкиннииг күүседир деэш республиканың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжын чырыдары — Кызылдың телестудиязының бүгү дамчыдылгаларының амгы үеде хол соруглазы.

«Стелладеп съездиге чедир», «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуулу», «Көдээниң ажыл-ижии», «Челаачының ажылжии», «Тыва—Хакасия» деп дамчыдылгаларга республиканың хоорай болгаш көдээ черлериниң ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжын калбаа-биле чырыдып турар. Кызыл хоорайның болгаш Ак-Довуракгың тудугжуларының, Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң болгаш «Саяи» совхозтуң топ сүт-бараан фермаларының саанчыларының социалистиг чарыжын теледамчыдылгаларга эрткен чылын доктаамал чырыдып келген. «Кызыл тараачының» мурзачы саанчызы Т. Матинаның, Ак-Довуракгың дуржулгалыг тудугжузу К. Данзырыктың, Кызыл хоорайның хөөчүн тудугжузу С. Сандаииың чугааларын телекөрүкчүлер улут соңгурга-биле дыңнап көргеннер.

Тыва АССР-ниң болгаш Хакас автономиыг областың Кызыл болгаш Абакан хоорайларының ажылчы чоннарының эразында социалистиг чарышты улам-на калбартырыкче, оиу доктаамал база хаиызы-биле чырыдарынче Кызылдың телестудиязы, оон көдээ ажыл-агый редакциязы улут кичээнгейии угландырып келген болгаш угландырып-даа турар. СЭКП Кызыл хоркокуиуң бирги секретары-эш Добромыслов башгаан бистиң пайысчылавыстың төлээлери Абакаиға барган. Совет Хакасиязының телекөрүкчүлериниң мурнунга чүве чугаалаан, дуржулгазын солушканнар. А бистиң кожавыс акы-думму Хакасияның төөгү Абакан хоорайның ажылчы чоннарының төлээлери: «Абакан үлетпүр тудуг» трезииде тудугжулар бригадазының бригадири В. Подосинский, Абакан хоорүүскомнуң даргазының оралакчызы И. Лошонов олар эрткен чылын бистиң хоорайга келгеш, боттарының байлак дуржулгазын Тываның телекөрүкчүлериие чугаалап бергеннер. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күнажыддың Маадыры Николай Злобиниң метозун өзүгаар ажылдап турар Владимир Подосинскийиың телевидение дамчыштыр чугаазын Кызыл хоорайның тудугжулары улут соңгурга-биле дыңнаапнар.

Бо чылдың январь 27-де Хакасияның Аскиз районунуң болгаш Тыва АССР-ниң Улуг-Хем районунуң төлээлериниң ужуражымшыкшыл Шагаан-Арыг хоорайга организастаарынга Кызылдың телестудиязының көдээ ажыл-агый редакциязы ийелеткейлиг киржип, ажылчыларга боттуг деткимчеии көргүскеи. Бо ийи районларның ажылчы чоннары боттарының эразында социалистиг чарыштың керээзии чөргеш, ам ажылдаа киришкеннер. Оларның социалистиг чарыжын түңнелдерии телевидениеге доктаамал көргүзер. Ол ышкаш Хакасияның Ермаков районунуң болгаш Тываның Бии-Хем районунуң, Тыва АССР-ниң Таңдыда «Революциияның солбалыкчы» совхозтуң болгаш Хакасияда «Московский» деп уезжажылыгга ажыл-агый заводунуң база Абакан болгаш Кызыл хоорайларның ажыл-ишчилериниң социалистиг чарыжын Кызылдың телестудиязының бодунуң дамчыдылгаларынга үеже соңгаар-даа улам калбаа-биле чырыдар.

Телестудия көрүкчүлер-биле харылзааны калбартып, телекөрүкчүлериин конференциялары организастап, хөй-хөй авторлар-биле ажылды элээр күштелдирген. Ынчангаш 1975 чылда 4100 ажыг чугаалар телестудиига келген. Оон ыиай шгаттан дашкаар элээп каш редакциялаачы организастап тургускан. Олардың хөй шуруузу доктаамал ажылдан, телестудиига практиктиг улут дузаны чедирип турар.

«Кадыкшылга» деп телемуриилдың штаттан дашкаар редактору — РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи эш Куулар. «Улустуң контроль» деп тележурналдың штатгаи дашкаар редакторлары — улустуң контролдуң республика комитединиң харысалталыг ажылдакчылары эштер Лепешкин, Ойдупаа олар телестудиияның ажылынга улут дузаны чедирип, дамчыдылгаиы белеткеп, боттары ук дамчыдылгаларга идепкейлиг киржип турар.

Телестудиияның информациия редакциязы «Тываның неделязы» деп информастыг программага болгаш хүн бүрүде кыска уидурулгелеринге республиканың амыдыралын, планнарын СЭКП-ниң XXV съездиинге төлептиг ужуражыр дээш Тываның ажылчы чоннарының социалистиг чарыжын калбаа-биле чырыдып турар. 1976 чылда Бүгү-авилелдиң социалистиг чарышының дүтаймда СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаамында айыткан улуг соруглаларны күүседирип — телестудиияның ниитилел-политиктиг дамчыдылгаларының амгы үеде кол темазы боон турар.

А. ДҮГЕРЖАА,
Кызылдың телестудиязының ниитилел-политиктиг дамчыдылгаларының кол редактору.

Херээженнер чөвүлелдеринде

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР

Булун-Терек суурда херээженнер чөвүлели чүгле «Ак-Туруг» совхозда эвес, Улуг-Хем районда эки ажылдыг чөвүлеттерниң бирээни. Чөкта чаа ол херээженнер чөвүлелиниң хуралынга Делегейниң херээженнер чылында чоруткан ажылдарының түңнелдерин болгаш моон сонгаарга соруглаларны чугаалашкан. Суурнуң херээженнери мурнуидагы чылдардан бүгү талазы-биле эки ажылдаан. Херээженнер чөвүлели (даргазы К. Даржай) агитквартиралар айы-биле хураларны эртиришкен, оларның аразында социалистиг чарыштың түңнелин доктаамал үндүрүп турар. Ада-иениң школабиле харылзаазын күштелдирип, уруг-дарыгның кижилиргезинге болгаш өөредилгезиниче улуг кичээнгейни салып, чоңнуң чүрттап турар черинии айы-биле ажылды эжиктиккен.

Агитквартиралар даргалары хамаарышкан бажыңнарының арыг-шеверин хынап, амыдырал-чүрттелгезиниң байдалдары-биле танылжып, боттуг дузаны чедирип турар. Ынчангаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үреп, арагаже хандыкшыыр, кем-черек үүлгедир, ажылдан ойталаар, ажыл шагы үзер чоруктар кескүү-биле эвээжээн. Совхоз бүдүүлгезинге, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг кириштиккен, уруг-дарыының кижилиргезинге бүгү күжүн, амыдыралын бараалгадып, боттарының ажылчы-ишчи үлептиг үлегерин көргүзүп чоруур иелер бисте хөй. Оларга Зина Дандын-оол, Даржай Чүсүмаа, Мыйыс Анай, Ольга Монгуш, Январь Иргит болгаш өскелерде хамаарыжыр.

Ынчалза-даа бисте уруг-дарының кижилиргезинче сагыш салбас, ажылдавас, арагаже хандыкшыыр кижилер ам-даа бар. Ынчангаш херээженнер чөвүлелик кеңеш Советтиле кады ындыглар-биле боттуг ажылды чорударының түскай хемчеглерин ажылдап кылгаш, амыдырала боттандырып турар.

Ол ышкаш суур чагайжыдылгазынга, уран үүл көрүлдезинге киржилге, херээженнер өргүзүнга лекция, беседаларны калбаа-биле чорудар болгаш өске-даа айырыглар талазыбиле түскай шиитпирни хүлээп алган.

Булун-Теректиң херээженнер чөвүлели район иштинге социалистиг чарышка яйгы черни эзлеп, шилчиир Кызыл тукту чаалап алганы таварылга эвес. Булун-терекчилер Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында партия болгаш чазактың доктаалын изин-биле деткивишаан, улам эки ажылдарын хүлээнип, Ак-Туруг суурнуң херээженнер чөвүлелин социалистиг чарышка кыйгырган.

Д. ШУРУКУ.

КӨРҮЛДЕНИҢ ЭГЕЗИ

Барыын-Хемчиктиң Эргилеп сыырында агитквартиралар ажылының талазы-биле көрүлдени чорукан. Көрүлдениң негелделерин түскай комиссия баш удур ажылдап кылган. Ол баштай агитквартиралар аразында бот-тывынгыр уран үүл көрүлдели-биле эгелээн. Оон соңда агитквартира девискээринде чурттакчыларның суур чаагайжыдылгазынга киржилгезин сайгарып көөрү база кирип турар.

Көрүлдениң баштайгы чадазы бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезинге суурнуң «Эрик—1», «Хову—14» агитквартиралар утка-шынарлыг солун концерттерни көргүскеш, эки түңнелдиг болган.

Көрүлдениң негелдезинде хөй үүлдер кирип турар. Суур чаагайжыдылгазынга киржилге, часкы, күскү хову ажылдарынга дузалажыры, мал чеми белеткээринге киржири дээш өске-даа хемчеглер бар. Ынчангаш ону октябрь айга чедир үргүлчүлээш, түңнелин үндүрер. Тиилекчилер Шушенскоеже экскурсиялаар.

М. ДАШ-ООЛ.

ИЗИГ КҮЗЕЛ-БИЛЕ

Бараан Өртеновна Балбыр Тожунуң «Тоора-Хем» совхозунуң хөгжүлдезинге үлүг-хүүзүн киирип, хөй чылдарда ак-сеткилдиг ажылдап келген. Он беш чыл иштинде совхозтуң ыраккы Өдүгенде иви фермазынга ажылдап, төрүүр мындыларны кадарып турган. Ол бичии чажында тура аннаарынга ынак болгаш чыл бүрүзүнде аныыр сезонунга киржип, эки түңнелдерни чедип ап келген.

Боду алдан дөрттү арта базып, назы-харын улгатса-даа, күскү аныыр сезонунга шудургу киргикен.

Октябрьның эгезинде Арыжык, Кыргы-Хаш, Сонгун-Дургунун тайга-сыннары кайы сен дээш кашпагай чарыларын мунупкаш аъттанып кан. Оон үе-чергези кырганнарда бо сезонда аныап үнген херээжен анчы чангыс-даа чок. Суурнуң аныктары хөөчүн анчылынга олчалыг болуруп күзевишаан, аътканнар. Ол баштайгы хүннерден эгелээш олчалыг болган. Бо үнүүшкүүде күрүеге 100 диин кежин дужаар хүлээлгезин каш-ла хүннерде 118 кылдыр ажыр күүседкеш, төрээн совхозунга биче авее орулганы кирген. Бараан Өртеновна ажыл-ишчи, биче сеткилдиг, хөй-ниитичи чоруубиле коллективинге бедик хүндүлелдиг. Аныяк анчылар оон үлегер ап, аңаа чоргаарланырлар. Ол ленинчи көбилей медалының эдилекчизи. Совхоз баштаар чери хөөчүн анчының каш удаа хүндүлел бижиктербиле болгаш артектиг барааннар-биле шаанап келген.

Бараан Өртеновна дуржулгазын аныяктарга дамчыдып бербишаан, төрээн совхозунуң ажыл-амыдыралынга ам-даа идепкейлиг киржир изиг күзелдиг.

А. ДОРЖУ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ТӨӨГҮ БАДЫТКААН

ПРАГА (СЭТА). Делегейниң социалистиг дем каттыштырылгазының өөүп турар күжү болгаш ат-алдары-биле, социалистиг ынаныелди тургузарының айтырыгларынче бүгү делегейде оңза сонуургалды болдуруп турарый ЧКП ТК-ның органы — «Руде право» солуң теоретиктиг чүүлүнде бижээн.

Социализмниң зайзынмары делегейниң революстуг чаартымышкынмарын ара доктаадырын, социалистиг дем каттыштырылгазын болгаш ооң авангарды — Совет Эвиделин коммадыры дээш бүгү-де арганарны ажыглап турарын солуң бижээн. Олар ажылчын аңгыга болгаш өске-даа ажылчы чонларга «чаартынган» диижир бис че буржуаттиг социализмни сыгап турар реформистерни, анархистерни, ренегаттарны болгаш чайгылчактарны-даа деткип турарлар.

К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин биче буржуаттыг социализмге удур боттарының чүүдерине буржуаз күрүениң шүүлтү-биле капиталзмдеп социализмче шилчиттинмезин айтып турганнар. Олар ажылчын аңгыны буржуаз күрүениң салвар-халдавыраарындан чаңгыс эвес удаа камгалап, капиталзминиң социализмче «тайбың шилчиринии» аргазы-биле социализмге чедип шыдаттынмазын катап-катап чугаалап чораанмар.

Пролетар диктатурazының дугайында дыңнаар бедик хонну чок турган анархистерге марксизм-ленинизмниң классиктери бөдә-ла удурланып турганнар. Пролетар диктатуразы чокка революстуг тиилелгени чедип алыры, социализмни тургузары болдувас болгай.

Социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчы партияларының төлөөлекчилериниң 1957 чылдың ноябрь айда Москвага болган Чөвүлел хуралының" Декларациязында айтыттынган социалистиг тургузуушкунуун дүрүм ёзугаар чүүдерин төөгүүнүң хөгжүлдезиниң бадыткаанын «Руде право» солуң айтыкан.

Социализмчин тургускаанының соонда дораан-на коммунизмче шилчип болур дээр дугайында чамдык ыны эвес бодалдарны ол чүүдүе шүүмчүлеп турар. Ынаыг бодалдарның бир хевири болза, маонзи болуруп солуп бижээн. Маонзи социализм условинде будурукчу күштерниң болгаш будурүүге харылзаалдарының төөгүүлүг хөгжүлдезиниң диалектиказын күлээвейн турар. Маонзулар херек кырында администрастчы-политиктиг оруулу ажылгаа алгаш, социализмниң өөүп эртерии күзеп турар-тыр. Ооң-биле чергелештир барыын үеледиг революционнай коммунизмче дүрген шидчиири дээш бодумун орадаңкыышкынмары-биле пролетар диктатуразын элекке узутпавышаан, пролетариаттың оларны удуртур аъш контрольдаар, а чамдыкта харын баазаа ужурлуу ынаыг социал бодуттериниң политиктиг идепкейиниң көдүлүрүнге таарымчалыг байдалды тургузуп берип турар.

Вьетнам Демократтыг Республикада Хатай дээр моңу шаг-шаандан бээр-ле бодунуң ус-тывыш кылыглары-биле алдаржаан. Будүүлгее кооперативтеринде каттышкан 80 муң хире ураи-шевер ажилер кулузундам, тараа сайгыңындан, ыыштың янзы-бүрү хевирлериниден болгаш ратандан (пальма ыыштың бир хевири) оргулгут савааларны, чечектер болгаш кат-чиниг салыр чүүдерни, ширтектерни, ышкыларны, таваттарны сиилбип кылып турар. Чурттуң иштинде болгаш даштыкыда-даа ол бүгү продукцияны дыка хереглеп турар.

ЧУРУКТА: Ниисо дээр кооперативтиң аргыжылары.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

Ангола Улус Республика АЧО кежигүнү

АДИС-АБЕБА. (СЭТА). Ангола Улус Республиканы Африка Чаңгыс эп Организациязының (АЧО) долу эргелиг кежигүнү кылдыр хүлээп алган. Ол дугайын АЧО-нуң дыңнадымында чугаалап турар. АУР-нуң чазааның, ону АЧО-га хүлээп алыр дугайында дилээн ук организациянның кежигүнериниң хей кезиниң бадылаанындыле база АЧО-нуң Уставын ёзугаар хандыргаанын АЧО-нуң чиргине секретары Уильям Этеки-Мбумуаның Ангола Улус Республиканың президентиниң Агостиньо Нетоның адынга чоруткан телеграммазында айыткан.

Ангола Улус Республиканы хүлээп алганы-биле АЧО кежигүнү чурттарның саны 47 четкен.

ЧОГУМЧАЛЫГ БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. СЭТА-ның корр. Л. Вольновтуң дамчыткаңы. Аңылажыышкынны соңсадыр дугайында соелгу дугуржулгаңы кылганының соонда Ливанда соелгу ийи неделяда тургустуган ыржым байдал чурттуң бүгү девискээринде девээр турбушаан. Чүтле кезек-кезек болгандэ үнүп келгилээр чамдык таварылгалар ону үреп турар. Февральдың онда Шиях болгаш Айн Ар-Руммаң дээр районнарга ок-боолуг удур-дедир аткылажыышкын эгелээн, янчалза-даа ону каттышкан шериг комитеттериниң киржилгезиниң соонда дораан-на ожсадып каан.

Күрүениң эге болгаш оргулгут школалары, а ол ышкаш хей саныг хуу-даа школалэр ажыттынган. янчалза-даа Ливанның университели амдыгында ажылдап эгелеп чадамып турар.

Чуртта байдал үлем-на чогумчалыг, ыржым боон турарының хире-чергээн-биле чазак черинде бо кризистиг политика талазы-биле шиитпирээринии телевилелии белеткеп турар. Министрлер хабинединиң февраль ол бирде болган хуралынга бо айтырыгны чугаалашкам болгаш анда Ливанның президентиин С. Франжье бодунуң чөөкта чаа Сириага чораанынаң болгаш ооң удуртукулары-биле чугаалажыышкынларының түңнелдериниң дугайын дыңнаткан. Ол чуртка боттандырары-биле айыткан политиктиг чаартылгаларының хол-кол принциптериин база тайылбырлаан. Ол принциптер күрүениң кол-кол албан-түзээлгелериин хуваарынга, премьер-министрни парламентиден сөңгүүрүнге болгаш 1969 чылда Каирге ат салган Ливан-палестин дугуржулгаларны сагырыкта хамаарыжыр турар.

Шиитпирлиг удурланыг

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Кыдатка чоокта чаа кылган ядролуг чавыдыжыышкынның негелдези бүгү делегейниң хей-ниитизиниң шыңгыы удурлажыышкынын болдурген деп, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң ыыда парлаан медегелдезинде чугаалап турар.

Кыдат атмосферага ядролуг чавыдыжыышкынның негелдезин үргүлүг кылып турар чоруук дыка хей чурттарда милляон-миллион кижилериң амыдыжыга айылгалы таварыштырып турар-дыр. Ынаыг үүлгедиишкинниер ядролуг шеңгелдерни бүрүнү-биле сонсадыры дээш демиселди ам-даа күштелдиреринің дугайында айтыкчыны база катап тургузуп турарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели хей удаа кыйгырып келген.

Стокгольмның чаа кыйгырыны деткиринче, ядролуг чавыдыжыышкынның шеңгелдерни бүрүнү-биле чорудаары дээш демиселди идепкейжидирииче бүгү чурттарның чазактарын болгаш улустарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели база катап кыйгырган.

БЕРЛИН. (СЭТА). Делегей Херээженнериниң Демократтыг Федерациязы Кыдат Улус Республикага январь айда ядролуг чепсекти чавыдырын, шеңээнии-биле холбаштыр болдуның ханы калеңээжикиниг удурланыышкынын илередип турар деп, ол организациянның мында тараткан медегелдезинде чугаалап турар. Ядролуг чепсектиг кандыг-даа шеңеделерни хорутдаары дээш демиселге боттарының бүгү күжүн каттыштырарынче бембүрээктиң тайбыңга ынакшылдыг күштерин Делегей Херээженнериниң Демократтыг Федерациязы кыйгырган.

ДЖИБУТИДЕ БОЛУУШКУН

МОГАДИШО. (СЭТА). Джибутиден ваап турар медээлерии ёзугаар алырга, Франция ында бодунуң гарнизон шерии аштелдиргеи. Ол шерже шериниң транспорт самолёттары-биле даазын каш муң кижи чедир санаттыыр турар француз шериглериниң ауыл улгаттырар үүрлуг жандарминарның шилиидек кезектерии оштаан. Джибутиниң эриктеринде француз шериг корабльдери белеи тургулаар.

Француз эрге-чагыргаларының медегелеи-биле алырга, шеригиин ындыг хемчеглерни Сомали Демократтыг Республика биле француз Сомали (Джибути) дээр черинің аразында ыыгыгар девискээрниге чепсектиг сегиржии алышкын-биле холбаштыр алган боон турар.

Сомали чазактың медегээжии-биле алырга, Джибутиде турар француз шериглер танкыларга, куяктыг машиналарга болгаш аар үгер-боолдарга детквдип алган. Сомалиниң девискээрииче чаа булган киргеш. Лоядо дээр чурттакчылыг черии боолаи турган. Оон түңнелиниде ыыгыгар камгаладыың болгаш албан черинии 12 кижизи-биле катай 11 херээженнер, бичии уруглар өлген, тайбың 24 чурттакчылар балыгланган.

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИ

МАДРИД. (СЭТА). Испаниядың хоорайларында ажылчы чонларның демисели шимчээшкинии үргүлүүлеп турар.

Ажылчыларның негелделери уламна политиктиг хевирже шилчип турар. Ажылчы чоннар политиктиг үзел-бодалы дээш, хоргудатканнарны шупгузуп хостаары дээш, политиктиг дескенирии чүрттүнче дедир кээрии төпшүүрээри дээш, испан улустуң демократтыг эргелерин тендүүлээры дээш, ёзулуг ажылчын профсоюзтарын органнастаары дээш демисежип турар.

Ажылчылар оон-биле чергелештир боттарының амыдыралчы негелдезиниң хандыргын чедип алыр дээш, будүүлге ээлерииң ыыгыгдавышкынмарынга удур демисежип турар.

Чүрттүң соңгу талазында эң улуг «Уноса» дээр хөмүр-даш комиериниң шахтёрларының ажыл сокпаанынын ийи ай үргүлчилеп келген. Дагжылар ажыл төлевирии улгаттырарын чедип алырга оралдажып турар. Ажылдан ужур-дүрүм чокка үндүрер чоруукка удурланыры-биле Хихон хоорайның тос муң хире металлист-ажылчылары ажылче үмүүннер. «Мишлен» фирманың заводтарының биразының ажылчыннары чээрби дөрт шагтыг ажыл сонсадчыннарын база кылган. Мадридтиң, Аликанте, Валенсия болгаш өске-даа моңдарның школаларының болгаш линей-лежиниң башкылары амыдырал дедиелиниң кудулаашкынга удурланып турар. Бо чылдың баштайгы 40 хүнеринің аттинде күш-ажылчы маргылдаалыг айтырыглар уратуундан бүгү 1975 чылдыңдан хей ажыл шагы оскүндүрган.

Эртен воскресеньеде Барселонага болган чыскаал дайын сонуунуң бүгү дургузуунда ың маселалыг болган. Эрге-чагыргаларның болгаш будүүлге ээлериниң ыыгыгдавышкынынга удурланыышкынмарын болдурбаанынче, а ол ышкаш Африканың ол аныяк республиказынга удур агрессиязын сонсадырын Мурнуу-Африка Республикадан негээрээже кыйгырган.

Чоокта чаа Англога чоруткан, ол чүрттүң иштинде байдалды бүзүү көрген общиналар палатазының кежигүнү лейборист Р. Хьюз парлаага конференциязынга чүве чугаалаан. Англиязың чаагай хелезиленнекчимерии элзедирии болдурбаанынче, а ол ышкаш Африканың ол аныяк республиказынга удур агрессиязын сонсадырын Мурнуу-Африка Республикадан негээрээже кыйгырган.

Великобританиянның премьер-министри Г. Вильсон общиналар палатазында чүве чугаалаан. Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерии элзедирии чүрт иштинге органнастаган ангаа болуктериниң чоруткан ажылын ыяк истеп көөрүнүң эргежии тургулазын сураглыг хей-ниити ажылдакчызы лорд Гиффорд СЭТА-ның корреспондентизин-биле беседазынга айыткан. Англиядa чаа ыыдыг үүлгелиишкинии шагда-ла ырлаан ужурлуг турганын ол бижилээн дедиелээр.

Англиядa англи хелезиленнекчилер — сеттигнеп өлүүлүкчүлер-дир. Оларның кем-бүрүүлүг үүлгедиишкиннерге дээш Мурнуу Африка Республиканың инженалистери болгаш рабистер оларга хөлеи төлеп берип турар. Расистер национал-хостагалыг шимчээшкиннаи базар дээш бүгү-ле чүүдерни кылырын орадажып турарлар деп, Африканчы национал конгресс партиязының Лондонда төлөөлекчиин Р. Сентябер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. АУР-га удур интервенциянга хелезиленнекчилерниң киржилгеза —бүгү Африкага удур агрессия-дыр.

ХӨЛЕЗИЛЕНИКЧИ ӨЛУРУКЧУЛЕРНИ КЫҢЧЫКТЫРБАС!

ЛОНДОН. (СЭТА). Ангола Улус Республикага удур чепсектиг интервенциядa британ коллаборационнчилериниң идепкейлиг киржип турар чорууга Англиянның халбак хей-ниитизи киледип, бүрүү шаап турар.

Англиянның чаага британ хамаатылырны элзедирии болгаш Англиже чөрүдүрии доп-дораан сонсадыр ужурлуг деп, Англиянын улууг-биле эң-сеткил каттыштырар комитеттиң секретары Полли Гестер СЭТА-ның корреспондентизин-биле беседазынга чугаалаан.

Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерии элзедирии чүрт иштинге органнастаган ангаа болуктериниң чоруткан ажылын ыяк истеп көөрүнүң эргежии тургулазын сураглыг хей-ниити ажылдакчызы лорд Гиффорд СЭТА-ның корреспондентизин-биле беседазынга айыткан. Англиянга шак ындыг үүлгелиишкинии шагда-ла ырлаан ужурлуг турганын ол бижилээн дедиелээр.

Англиядa англи хелезиленнекчилер — сеттигнеп өлүүлүкчүлер-дир. Оларның кем-бүрүүлүг үүлгедиишкиннерге дээш Мурнуу Африка Республиканың инженалистери болгаш рабистер оларга хөлеи төлеп берип турар. Расистер национал-хостагалыг шимчээшкиннаи базар дээш бүгү-ле чүүдерни кылырын орадажып турарлар деп, Африканчы национал конгресс партиязының Лондонда төлөөлекчиин Р. Сентябер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. АУР-га удур интервенциянга хелезиленнекчилерниң киржилгеза —бүгү Африкага удур агрессия-дыр.

Чоокта чаа Англога чоруткан, ол чүрттүң иштинде байдалды бүзүү көрген общиналар палатазының кежигүнү лейборист Р. Хьюз парлаага конференциязынга чүве чугаалаан. Англиязың чаагай хелезиленнекчимерии элзедирии болдурбаанынче, а ол ышкаш Африканың ол аныяк республиказынга удур агрессиязын сонсадырын Мурнуу-Африка Республикадан негээрээже кыйгырган.

Великобританиянның премьер-министри Г. Вильсон общиналар палатазында чүве чугаалаан. Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын болгаш Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын бастыткаан. Бир болүк англи хелезиленнекчилерни оларның келээнии командирлериң болгаи өлүргенииң дугайында солуп-марның медээлээнии ол «ыыш» деп адаан. Англиядa дайын чорудулгаларынга англи хелезиленнекчилерниң киржин, турарының дугайында айтырыг талазы-биле тодаргай медегелдээ парламент кежигүнериниң муронуга кылыр дел турарын премьер-министр дыңнаткан.

Англиядa англи хелезиленнекчилерни шаажылаан бүжар-чүдээ болуушкун туюлунга чедир сойгалап, элезедир ужурлуг дээ, «Морнинг стар» солуп болуумуң чүүлүнге бижээн. Англиянның чаагайың бирги үелчеге сорулгазы болза, Англога Улус Республиканы хүлээп хөөрү болурун ол солуп онзалап дедиглээн.

Барыын Германиянның дыка хей хоорайларында башкылар, студентилер, сургуулдар, оларның ада-иелери чырыдыышкын талазы-биле кризистиг байдалга удурланыышкынны илередикен чыскаалдарга киришкеннер. Чыскаалчылар школаларда байдалды ынжидерии, башкыларның чедиирес болгаш школа классгарынын кедергей ханыш чоруун үүлүгаарын иегеп, дешпилгезиг үзел-бодалдыг башкыларның «ередилге черинге кирип ажылдарының оруун шаптыктан турар «профессияларга хорудалар дугайында конституциянга үзүрүүлгединишкинге удурланып турганнар.

ЧУРУКТА: Ганноверге болган чыскаал.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ТЕМПИЛЕРИ БОЛГАШ ПРОПОРЦИЯЛАРЫ

чүүлүүн бедидериниң 60 хуузун болгаш экономиканың бүгү адырларынга аар ажылды холбиле кылып турар кижилериниң савын кызырарын техниктиг дешпилге хандырарын төлевилел көрүп турар.

Улуг чарыгдал болдурбас дериг-херекселдерни ажыглаарындан болгаш дешпилгелиг технологиканы шингээдиринден олаар чүүлдү, электроэнергияны, кара, өнүүг металлдарны, түдүг материалдарын кескүү-биле камнап алыр апаар. Чижээ, 1980 чылда электроэнергияны 5 хуу (азы 50 миллиард квт-шак) камнаары дээрге ону бүгү 1946 чылда бүдүргенинден хей.

Фонд эгидилгезии эжиктер сорудга-биле үзүктел чок ажыллаар будүүлгелерде дериг-херекселдерниң хонукта, неделяда ажылдаарын уздыр хемчеглерни боттандырарын көрген.

Капитал салыышкынныңарның ажыктыып бедидеринче төлевилелде олза кичээнгей салынган. Хамыкты мурнай оларның структуразын сайзырангайжыдыр. Оон түңнелинде онгу беш чылда чурттуң экономиктиг хөгжүлдезинии бедик темпилерин капитал салыышкынныңарының темпизин шоолуг бедиткейн хандырар арга тургустунар. Капитал салыышкынныңарын хамыкты мурнай ам ажылдап турар будүүлгениң техниктиг эде чепсегленишкинииче, чаартырыиче чорудар. Объектилерни түдүп тургузарының дуусаазын кызыдырар, оларны шингээдирии дүргедедир, түдүгүну эргелеп-башкарарын болгаш организастаарын, төлевилел организацияларының ажылын эжиктер талазы-биле хемчеглер улуг рольду ойнаар. Капитал салыышкынныңарның ииити хемчээлинде дериг-херекселдерниң денгизгүүрү 9—10 хуу улгадыр.

Үстүнде айыттынган болгаш өске-даа хемчеглерниң түңнелинде үзетпүр продукциязының бот-үнези база демир-орук сөөртүүлгелериниң бот-үнези 4—5 хуу кызырлыр, түдүгүнүң смета өртээ 3—5 хуу эвээжээр, продукция будүүрии өстүрериие дорт киржир капитал салыышкынныңары 5 хуу кызыдыыр. Үүлге ол факторнуң күселии-биле үзетпүрге 10 миллиард рубльдии капитал салыышкынын камнаар.

Улуг, нарын айтырыгларны шиитпирлээрде чүвени комплекс айы-биле хаара тударын күштелдирер чоруктуң төлевилел турарын биитилел будүүлгезинии ажыктыын бедидеринге чаагай салдарны чедирер.

Онгу беш чылда девискээрлерниң продукциязының үлүг-хүүзүн 30 хуу апаар. Ол чорук бүгү адырларның техниктиг деннелии бедидер, күш-ажыл байдалын эжиждер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн улгаттырар.

Социалистиг экономиктиг интеграциянын комплекстиг программазының болгаш СЭКПниин XXIV съездизиниң Тайбың программазының чеминшкинниг боттанышкынынын ачызында даштыкы-биле экономиктиг харылзаалар хөгжүп турар, национал орулганың өзүлдези-биле даштыкы садыг саарылгазының аразында пропорция өскерилген. Онгу беш чылда даштыкы садыг саарылгазы 30—35 хуу улгадыр, ооң түңнелинде чуртгун национал орулгазының өзүлдезиниң темпизи белиир.

Даштыкыже үндүр садар саарылганың барык 85 хуузу аар үзетпүрүнүң продукциязы болур. Оон-биле чергелештир үзүстүн хереглел барзаннарын болгаш оларның чиг-адын киир садып алыры көөдээр. Ол дээрге национал орулганың хереглел фондузун, түрмектеп саар бараан саарылгазының хемчээлин улгаттырар дээни ол.

Үзетпүрге кол будүүлге комплекстеринге структура талазы-биле чугула өскерилишкиннер болур.

Онгу беш чыл суг болгаш атом күжү-биле ажылдаан энергия баар станцияларның үлүг үлгадыры-биле онзагай. Гидроэлектростанцияларга электроэнергия будүрери 40 хуу хире үлгадыр, тоску беш чылда ол 13 хуу болган. Атом станцияларының электроэнергия баары беш катап үлгадыр. Бо бүгүнүң ачызында 1980 чылда электроэнергия будүрериие чарыгдаар хереглелди барык 45 миллион тонна чижеглеен олаар үүлге эвээжедир.

Күш-ажыл чепсек-херекселдериниң структуразынга чаартылга оларның күчүзүн улгаттырары, бедик будүрүкчүүр технологтуг дериглелерии будүрерии күштелдирери-биле холбашкан.

Чаа беш чылда будүрүлгениң чаа адырларын тургузар. Оларның аразында — атомнуг машина тудуушкуну, робот техниказының үзетпүрү.

Девискээр талазы-биле пропорцияларны сайзырангайжыдарда республикаларның база экономиктиг районнарының күш-ажыл болгаш одалга-энергетика курлавырларын хөгжүдериниң перспективаларын барымдаалар. Чаан талакы районнарга одаар үүлгедиишкиннер болур.

Өлүг-ишкиниң ийи ай үргүлчилеп келген. Дагжылар ажыл төлевирии улгаттырарын чедип алырга оралдажып турар. Ажылдан ужур-дүрүм чокка үндүрер чоруукка удурланыры-биле Хихон хоорайның тос муң хире металлист-ажылчыларының ажылче үмүүннер. «Мишлен» фирманың заводтарының биразының ажылчыннары чээрби дөрт шагтыг ажыл сонсадчыннарын база кылган. Мадридтиң, Аликанте, Валенсия болгаш өске-даа моңдарның школаларының болгаш линей-лежиниң башкыларының дугайында үүлгедиишкиннерге дээш демисежип турар. Бо чылдың баштайгы 40 хүнеринің аттинде күш-ажылчы маргылдаалыг айтырыглар уратуундан бүгү 1975 чылдыңдан хей ажыл шагы оскүндүрган.

Эртен воскресеньеде Барселонага болган чыскаал дайын сонуунуң бүгү дургузуунда ың маселалыг болган. Эрге-чагыргаларның болгаш будүүлге ээлериниң ыыгыгдавышкынынга удурланыышкынмарын болдурбаанынче, а ол ышкаш Африканың ол аныяк республиказынга удур агрессиязын сонсадырын Мурнуу-Африка Республикадан негээрээже кыйгырган.

Великобританиянның премьер-министри Г. Вильсон общиналар палатазында чүве чугаалаан. Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын болгаш Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын бастыткаан. Бир болүк англи хелезиленнекчилерни оларның келээнии командирлериң болгаи өлүргенииң дугайында солуп-марның медээлээнии ол «ыыш» деп адаан. Англиядa дайын чорудулгаларынга англи хелезиленнекчилерниң киржин, турарының дугайында айтырыг талазы-биле тодаргай медегелдээ парламент кежигүнериниң муронуга кылыр дел турарын премьер-министр дыңнаткан.

Англиядa англи хелезиленнекчилер — сеттигнеп өлүүлүкчүлер-дир. Оларның кем-бүрүүлүг үүлгедиишкиннерге дээш Мурнуу Африка Республиканың инженалистери болгаш рабистер оларга хөлеи төлеп берип турар. Расистер национал-хостагалыг шимчээшкиннаи базар дээш бүгү-ле чүүдерни кылырын орадажып турарлар деп, Африканчы национал конгресс партиязының Лондонда төлөөлекчиин Р. Сентябер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. АУР-га удур интервенциянга хелезиленнекчилерниң киржилгеза —бүгү Африкага удур агрессия-дыр.

Чоокта чаа Англога чоруткан, ол чүрттүң иштинде байдалды бүзүү көрген общиналар палатазының кежигүнү лейборист Р. Хьюз парлаага конференциязынга чүве чугаалаан. Англиязың чаагай хелезиленнекчимерии элзедирии болдурбаанынче, а ол ышкаш Африканың ол аныяк республиказынга удур агрессиязын сонсадырын Мурнуу-Африка Республикадан негээрээже кыйгырган.

Великобританиянның премьер-министри Г. Вильсон общиналар палатазында чүве чугаалаан. Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын болгаш Англиядa дайынга киржир хелезиленнекчилерниң хей чадырларынга таваржын турарын бастыткаан. Бир болүк англи хелезиленнекчилерни оларның келээнии командирлериң болгаи өлүргенииң дугайында солуп-марның медээлээнии ол «ыыш» деп адаан. Англиядa дайын чорудулгаларынга англи хелезиленнекчилерниң киржин, турарының дугайында айтырыг талазы-биле тодаргай медегелдээ парламент кежигүнериниң муронуга кылыр дел турарын премьер-министр дыңнаткан.

Англиядa англи хелезиленнекчилер — сеттигнеп өлүүлүкчүлер-дир. Оларның кем-бүрүүлүг үүлгедиишкиннерге дээш Мурнуу Африка Республиканың инженалистери болгаш рабистер оларга хөлеи төлеп берип турар. Расистер национал-хостагалыг шимчээшкиннаи базар дээш бүгү-ле чүүдерни кылырын орадажып турарлар деп, Африканчы национал конгресс партиязының Лондонда төлөөлекчиин Р. Сентябер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. АУР-га удур интервенциянга хелезиленнекчилерниң киржилгеза —бүгү Африкага удур агрессия-дыр.

ПРОПОРЦИЯЛАРЫНЫ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАРЫ

Бо беш чылда адырлар аразының, комплекс иштинии болгаш ылангыя адырның бодунуң пропорцияларын улам сайзырангайжыдарынче кол кичээнгей салынган. Техниктиг дешпилгениң аргаларын ажыглаарынга үндезилеп үзетпүрүң тывыш болгаш ону болбазырадыр адырларынын продукциязын өстүрериниң темпилериниң пропорциязы өскерлир. Болбазырадыр адырны шапкын темпилиг хөгжүдер арганы көрген. Машина тудуушкуунуун, химия индустриязының, электроэнергетиканың продукциязының үлүг 1975 чылда 36 хуу турганыидан 1980 чылда 41 хуу чедир өзер. Ол-ла үеле машина тудуушкунуун болгаш металл ажылдап кылырының продукциязының үлүг-хүүзү 30 хуу апаар. Ол чорук бүгү адырларның техниктиг деннелии бедидер, күш-ажыл байдалын эжиждер, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн улгаттырар.

Социалистиг экономиктиг интеграциянын комплекстиг программазының болгаш СЭКПнин XXIV съездизиниң Тайбың программазының чеминшкинниг боттанышкынынын ачызында даштыкы-биле экономиктиг харылзаалар хөгжүп турар, национал орулганың өзүлдези-биле даштыкы садыг саарылгазының аразында пропорция өскерилген. Онгу беш чылда даштыкы садыг саарылгазы 30—35 хуу улгадыр, ооң түңнелинде чуртгун национал орулгазының өзүлдезиниң темпизи белиир.

Даштыкыже үндүр садар саарылганың барык 85 хуузу аар үзетпүрүнүң продукциязы болур. Оон-биле чергелештир үзүстүн хереглел барзаннарын болгаш оларның чиг-адын киир

СОВХОЗТУҢ ХҮНДҮЛЕЛ ДЕПТЕРИ

«Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш амылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедимшиниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарымының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докталын күүседир соруягабиле Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң дирекциязы, партком болгаш профзвилелиниң ажылчыннар комитеди совхозтуң Хүндүлел дептерин доктаадып тургускан.

Кызыл-хүрең өңнүг чымчак хилиң-биле каастап шыпкан ол улуг дептериң даштын «Хүндүлел депте-ри» деп алдын үжүктер-биле силип тургаш, бижип каан. Оон бирги кылын картын ажыптарга, Коммунистиг партияның үндезилекчизи, Совет күрүнеңиң тургузуучузу В. И. Ленининиң эргим үнелиг өндүр-чагай өвүр-хевири көстүп келир. «Коммунистиг ыяш-ажылдың тиилелгезинге чедер бис» деп, В. И. Ленининиң эттүр сөглээн сөстерин оон чуруунуң адаанда алдын үжүктер-биле парлаан.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң тоску беш чыл планын күүседирингө улуг үлүүн киирип, СЭКП-ниң ам удавас болур XXV съездизинге ыяш-ажылчы белектиг ужуражып турар белүң мурнакчыларны совхозтуң Хүндүлел дептеринге дирекция черинииң, партия болгаш ажылчын комитединиң шиитпирин өзугаар киир бижээн.

Бир дугаарында — совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи Александр Аңгыр-оолду Хүндүлел дептеринге киир бижип, оон чуруун ында чыпшырып коошкан. Тоску беш чылдың дургузунда хөй муң гектар шөлдүң тараазын ол кестирип ажаарган. Совхозтуң № 6 траитор-хову бригадазының трактористи К. Ооржак, механизатор А. Монгуш, тракторист Б. Тюлюш олар эрткен беш чылдарда база шудургу ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип албышаан, Хүндүлел дептеринде киир бижиттиннер.

«Тиилелгениң» хоочун малчыннарының бирээзи хөйжу Допай Демгүрович Чылбак шээр малды өстүреринге, оон продуктулуун бедидерине улуг үлүүн киирип, эртиен чылын бир хойган-на 3 килограмм 780 грамм дүктү ыыгыт алган. Совхозтуң ийиги сут-бараан фермазының саавычызы Девии Хыйнаар-ооловна Монгуш тоску беш чыл планының доозукчу чылында оныа күжениишиниг ажылдап, бир иректен-не өртумаа-биле 2437 килограмм сүттү сагган.

Кур чер совхозунда сүт сөөртүр машинаның чоланачызы Мансур Шарыповту, инек кадарчызы Монгуш Өлзей-оолду, № 1 сут-бараан фермазында бызаа ажаанчызы Ичин Ондарны, чазанычы шевер ажылчын Монгуш Шыдырааны база Хүндүлел дептеринде киирип, оларның чуруктарын тус-туста ында кошкан.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш амылдың шынарын бедидер дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, совхоз бүдүрүлгезинге эң бедик көргүзүглерни чедип алган эске-даа төлептиг ажылчыннарны онгу беш чылдың дургузунда Хүндүлел дептеринге доктаамал киир бижиирин совхозтуң дирекция чери, партком болгаш ажылчын комитеди шиитпирлээн. Хүндүлел дептеринде амдыызында 10 мурнакчыны киир бижээн.

Д. ИРГИТ.

АМЫДЫРАЛДЫҢ ДЭЭДИ ҮНЕЗИ

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының социология айтырыгларын шинчилээр институдунуң сектор эргелекчизи, төвүг эртемниериниң доктору Игорь Бестужев-Лададан ПМА-ның корреспондентизи амыдыралдың социалистиг хевириниң ужур-утказының бөлгаш өнзагай шынарларының дугайын чугаалап бээрин дилээн. Оон харыызымык дөлчүзүн мөнчүнчуларның кичээнгейинге бараалгадыр-дыр бис.

— Амыдырал хевири дээрге төвүг-биле холбашкан чүүл болуур. Ук чүүл бүдүрүлгениң тергиндеп турар ортазын болгаш кижилерниң ниитилел харылзаалларының байдалын көргүзер. Амыдыралдың социалистиг хевири бүдүрүлгениң чепсек-херекселдериниге ниити оңчүнүң базә марксизм-ленинизмниң идеологиязының үндезинниге тургустунуп.

Амыдыралдың социалистиг хевириниң онзагай шынарларының бирээзи болза күш-ажылды бүгү-ниитиниң хүндүлүг хүлээлгези кылдыр санаары болуп турар. Ниитилелге ажыктыг чогаадыкчы күш-ажыл ук күш-ажылда киржип турар бүгү кижилерниң боттарының эки шынарлары болгаш таланг-мергежилин калбаа-биле ажыттаар арганы оларга берип турар. Ындыг болганда күш-ажылды социалистиг ниитилелдиң кижилеря хүндүлээр, апаа ыяк болуру биллингир. Күш-ажылга ындыг чаа хамаарылга ниитилелдиң болгаш кижиниң угаан-медерелинге болган хөнүң эргилениң хереечизи боол турар.

Социалистиг ниитилелдиң хамаатылары хандыг-даа ажылды шилип алыр, хандыг-даа эртемнө, оон иштинде дээди-даа эртемни чедип алыр кадбак арганыг. Кижиниң кижи дарлавас, чөлүүтелдиң болгаш социал бөзө сөөк-ыяш барымдаалаав дорамчыдаашкынының кандыг-даа хевирлерия чок ук ниитилел кижилериниң материалдыг болгаш культурлуг денгелиш белидер дээш доктаамал сагыш салып турар. Бистиң чүрттүң хамаатыларының амыдырал деңгелиң бир аай бедик деп санаар болбазы-ла шын. Ындыг бир аай бедик деңнел чүүле коммунистиг ниитилелдиң үезинде чедип алдыпар. Ындыг болзажок амыдырадың деңнелиа чаңгыс аайжыдар дээш бисте доктаамал хемчеглер алдынып турар.

Ынчаарга социализм үезинде амыдыралдың дээди үнези деп чүл ол, ону канчаар биляр апаарыл?

Ук айтырыгга харыылаарда кижилериниң хереглелдери деп чүл дээрзин билир керек. Кижилериниң хереглелдерин эртем элээп каш кезектерге чарып турар. Бирээзе-ле, бирги чергениң эң чүүлүл хереглелдеоя. Ол болза аъш-чемге, хепке, чүрттаар оран-савага болгаш өске-даа ындыг чүүлүл чүүлдерге хереглелдер болур. Оон дараазында ук хереглелдериниң шынары чүүлүл черни эзлеп турар. Чижээ, аъш-чем болза амдай-сүүзүнүг, ишкхеп—чараш будуштуг, чүрттаар оран-сава чоғуур иегелдеге дүүшкен турар ужурлуг дээш оон-даа өскө.

Ол бүгү хереглелдерден айтыда дээди чергениң хереглелдери база бар. Оларга хамыктың мурнунда кижилериниң арасында угаан-бодал харылзаалары хамаарыр. Кижиниң ниити хөгжүдүзи-биле холбашкан хереглелдер: билиг-мергежилин бүгү тала-биле калбартып хамыладыры, чараш чүүлдерге сундүлгар чорук база-ла дээди чергениң хереглелдери болуур. Адак соонда, чогаадыкчы чорукка сундүлаашкын: ниитилел-политиктиг идепкей, эртем-техниктиг, уран-чечен, культурлуг ажыл-чорудулгаазы база-ла дээди чергениң хереглелдериниге хамаарыр. Дээди чергениң хереглелдери кызыгаар чок хөгжүп, сайзырап болур, а бирги чергениң бөдүүн хереглелдерин ала чайтаар кызыгаарлыг.

Ямаы-бүрү хереглелдерия хандыгарын бис ол-бо кижиниң бүгү талалыг чаагай хөгжүдезинге эң таарымчалыг байдалдарны тургузарының аргазы болур деп санаа турар бис. Материалдыг хандырылгаяны өстүрери дээрге угаан-бодал хөгжүдезиниң өөрүнге экономиктиг үндезиия болур.

Бистиң амыдырал хевиривистиг дээди үнезиг чүүлдериниң бөза бир чүүлүл кезээ болза кижилериниң хууда эрге-ажыктары биле ниитилелдиң эрге-ажыктарының чаңгыс аай боол турарында. Олар база-ла социализмниң чүүлүл чаалап алышкыны. Бистиң ниити күш-ажылывыс бүгү-ниитиниң чаагай кежиин тургузуп турар, ынчаш эрге-ажыктарың чаңгыс аай боол турар чылдагаяны-даа ында. Ниитилел мурнунга хөй ачы-хавыяалыг кижилиң амыдыралы база эки, өскээр чугаалаарга, кижи бүрүзүнүң сетких хамык чүрттаары оон ниитилел мурнунга чүүү кылгакиндан дорт хамаарыгалыг. Чогум-ла ынчангаш бистиң амыдыралывыстың коллективтиг хевири оон база илереп, ында амы-хуунуң болгаш хөй-ниитиниң эрге-ажыктарының чаңгыс аай чөрүү тодаргай көстүп турар. Кижи бүрүзүнүң коллектив бүрүзүнге чаагай хөгжүдези ук кижиниң амыхууда бедик культуразындан база хамаарыр. Ынчангаш бис эртем-билгиже чүткүлүү, нөм-дептерге ынакшылды, уран чүүлге сундүлаашкыны онза деткип, мактап турар бис. Музыка болгаш чуруула чогаалдарын, поэзияны эки билир чорук миллион-миллион хамаатыларның чүүлүл хереглели апарган. Оны пропагандаңың бүгү-ле чепсектери-биле сургаалдап турар. Социализм байдалдарының үезинде чугаа болы кижилериң күш-дамыр болуш сагыш-сеткил шынарларының деңнинң дугайында эвес, а ниитилел байдалының деңнинң дугайында чоруп турар деп, Ленин чугаалаан.

Оон ында бистиң чүрттүң коммунистериниң болгаш партия кежигүү эвестериниң үзел бодалы база чаңгыс аай боол десизлежип бар чылар. СЭКП чүрттүң башкарыкчы партиязы болбушаан, ниитилелдиң бүгү ажыларының болгаш социал бөлүктериниң үнезин эрге-ажыктарын илереп турар.

Совет улус боттарының даалтагы хүнүге бүзүредилер. Ол бүзүредиң социал магадыгалдарның сайзырааның системазы, узун хуусаалыг социал-экономиктиг планнарның чедимшинниг күүседири бадыткап турар. Бисте четпестер чок деп санаа болбас. Эрги шынның артышкыннары бодунуң сөөлгү үе-чадазын чүрттаа эртип турар. Ол артышкыннарга ынаңгыя хөй эт-сеткө туралаар, хайлыкып чыгдынар, алыскак-чоокө болур, хевлээнир, арага-дарыта сундулаар дээш оон-даа өске нүүлдер хамаарыр. Өске чүрттарның амыдыралының буржуаз хевириниң салдары база чамдык черии эзлеп турар. Ынчаза-даа кижилериң мээ-медерелиниде болгаш ажыл-чанында эргиниң артышкыннарын ажып эртер дээш демисеңге эртемниг коммунизмниң теориязының айтып бергени бистиң социал идеалывыс тиилээр апаар.

(ПМА).

ДЕТКИИР, ДУЗАЛААР

ССРЭ-ниң чогаалчылар эвилелиниң кежигүннери Светлана Козлова, Олег Сувакпит Чөөн-Хемчик, Салим Сүрүң-оол Улуг-Хемниң школаларына барып, өөренчилер-биле ужуражылгаларны эрттиргеннер. РСФСР-ниң чогаалчыларының IV съездизиниң түүнелдери болгаш тыва чөөн чогаалдың амгы байдалының дугайында илеткелдерин өөренчилерге олар сонуургаткан. Оон-биле чергелештир школаларда тургустунган өөренчилериниң чөөн чогаал бөлгүмнериниң чогаадыкчы ажылдары-биле танышып, чогаалчыларның келир үеде салгалдарын кижизидер, оларны детиип, өстүрер соруглалыг чорайнар.

Чөөн-Хемчикте Бажың-Алаак школазында башкы Ховалыг Артык, Чадаана ортумак школазында Донгак Бичелдей, Суг-Аксында Ондар Чаң-оол удурткан чөөн чогаалга сонуургалдыгларның бөлгүмнери солуп-болгаш эки ажылдыг болган. Чадаана № 1 ортумак школазында бөлгүм таңа солуны үндүрүп, аңаа уругларның чогаалдарын кирип турар. Чадаана школазында бөлгүмнүң киржикчилериниден 4-кү классчы Таня Моигуш, Агния Сарыглар ужуражылга үезинде боттарының чогаатқан шулүктерин номчаннаар. Суг-Аксында Анай-Хаак аттыг бөлгүмде өөренчилер база чогаалдарлыг болган. Чогаалчылар Кызыл-Мажалык, Ак-Довурак школаларында бөлгүмнериң чогаадыкчы ажылдары-биле танышканнар. Чогаалчыларның школдарга аалдашкыннарны чогаал бөлгүмнерин немей тургузарыңга, олче чечен чогаалга сонуургалдыгларны хандыкшыдарыңга улуг идилиг болган.

Часкы дыштанныга хүннеринде Чөөн-Хемзиите Бажың-Алаак школазында чечен чогаал бөлгүмүнүң киржикчилери башкызы Ховалыг Артыктың удуртулгазы-биле Кызыл хоорайга кээрии планнааннар. Олар солуп черлерни көрүп, чогаалчылар-биле ужуражырлар.

Сибирь—курорт ораны

Забайкальеның хоочун кадыкшыдылга чери—Дарасуңга Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң эртемден-курортологтарының эртем-практиктиг конференциязы болуп эрткен. Чөөнү санаторий-курорт эмнээшкин-биле хандырарынга Сибирь девискээри улуг болдунар арганарны ажыдып турар дээрзиниң дугайын аңаа тодаргайыбиле чугаалажып көргеп.

Минералдыг сулларның бәрык-ла бүгү биилдингир хевирлери Сибирьде бар болуп турар. Чүгле Забайкальеде бешин үш чүс ажыг аржаан сулдар бар. Эртемденнерниң бодап турары-биле алырга, олар боттарының эм шынарларының талазы-биле Кисловодскиниң болгаш Железноводскиниң назаларыңга. Цхалтубоңуң аржаан суун ажып турар. Горячинск курортту Кавказтың минералдыг сулларының барык-ла 50 тыл мурнунда ажыттаан. Тайганың кадыкшыдылга чери Ямаровканы эрткен чүс чылдың 60 чылдарында ажыттаан. Ам ат-сураглыг Дарасуң курорт чүс чыл ооп деңгелээн. Ол бүгү аржаанар чүрттүң ажылчы чоннарының алдар-макталын чедип алган. Чита областтың курорттарынга эрткен чылын 32 муң кижи дыштанган дээрзин чугаалаарга-ла четчир.

— Ам Байкал—Амур магистралының зоназын, ол девискээриниң эң байлак бойдус курлавыларын ажыл-агыйга шиңгээдип алыры-биле холбаштыр аңаа курорттарны хөгжүдеринге чүгле медицинзиниң айтырыны эвес, харын элээн чергези-биле оңгу беш чылда шиитпирлээн турар чүгүла социал-экономиктиг айтырыг болуп турар—деп, Забайкальениң курорттар эргелиниң талазы-биле чөвүлелдиң даргазы Р. И. Жерновникова СЭТА-ның корреспондентизиниге чугаалзан.

500 олуттуг ийи хорпустуң түлүү тайга санаторий Дарасуңда ам эгелей берген. Шиванда курорт чаарты кылышкын соонда бүдүн чыл дургузунда ажылдаар аппар. Кукэ болгаш Ургучан курорттарда эмнелге комплекстерин дериңги эгелээн. Чээ Угланда родоннуг малгаштарның болгаш сулларының баазазынга хөй янзы эмнээшкин кылыр кадыкшылыга черин тударын көрүп турар. Оон түнелиниде Забайкальениң кадыкшыдылга черлериниң эмнээшкин аргалыы 1980 чылда барык-ла чертыы хире улгатыр.

Л. ФАДЕЕВ.

Чита.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ОЛИМПИАДАДА ШИЛИНДЕК КОМАНДАЗЫ ЭҢ ХӨЙ МЕДАЛЬДАРҢЫ ЧЕДИП АЛГАН

XII ОЛИМПИАДА

СЭТА-ның түснай корреспондентилери А. Ермаков, А. Левинсон, В. Кукушкининиң Инсбруктан медээлеринден:

...Февраль оң бирде Инсбруккa чаъс чаап турган. Ол эң ылангыя конькичилериниң маргылдаазынга, дыка шаптараазынныг. Бажың иштинге маргыжар хоккейжилерге ол шаптыктап шыдавас. Совет хоккейжилер боттарының олимпийжи үшкү ужуражыышкынынга ГФР-ниң командазын 7—3 санныг тиилээнner. Бистиң шилинек командавыстан Михайлов (ийи), Мальцев, Бабинов, Шалямов, Петров болгаш Васильев олар бир-бир саннарны киргилээн.

• • •

Олимпийжи маргылдаалардың үезинде кым-даа хенертен таарымча чок таварылгаларга ужуражы берип болуру билдингир. Чогум-на ынчыт таварылга ар улустуң 4х10 километрге эстафетазының байдалын бүрүнү-биле өскертипкен. Бо маргылдаанның үезинде баштайгы он километрге чарыш чоруп турда, ленинградчы Евгений Беляев эң-не аасжежик чок кижи болган деп болуур. Келгеш, ыглаптар часпышаан, мынча дээн: «Чедиги километрге норвег Пол Тилдухну ызырты четкеш, он беш секунда мурнай бээр үемде мээн пластиктиг хаагымның быжыглаап чери чажык чергелеп ушпунуп чаштай берген. Оон бир километр хире черге чангыс хаактыг аскаңгырлап маннап чорумда, мээң кыдыым-биле хаакчылар хиртилеп турдулар...»

Оон дараазында Иван Гаранин эстафетаны Савельевтеи алды дугаарында алгаш, доктаар черге үш дугаарында халып келген.

• • •

Ол хүн эртенден эгелээш-ле, Инсбруктуң туман дуглай берген болгаш чамдыкта чаъстаптаа, чамдыкта—ол хар-даа дүжер турган. Мындыг таарымча чок байдалда безин норвег конькичи Стен Стенсен кайгамчыктыг белеткелдиин, бедик мергежилдиин көргүскен. Ол 5000 метрге конькилиг чарышка тергиин түнелдиг боол—ону 7 минута 24,48 секундала маңнап эрткеш, өскелерни эрткен. Виктор Варламов үшкү черни үр үеде камгалап турза-даа, голландылар Пят Клейне (7.26,47), Ханс Ван Хелзен (7.26,54) оларга аштырынкан. Владимир Иванов чедиги, а Сергей Марчук—14-кү черлерни эзлээн.

Хереженнерниң слаломунуң түнелери: 1-ги черде Роэи Миттермайер (ГФР)—1 минута 30,54 секунда, 2-ги черде — Клаудиа Джордани (Италия)—1.30.87, 3-кү черде Ханни Венцель (Лихтенштейн) — 1.32,20

• • •

Февраль оң бирниң хүвүнде хереженнерниң фигурдуг чугулаашкынының ыяап-ла күүседир болгаш кыска программаларын күүсеткенниниң түнелдери: 1. Дороти Хэмилл (АКШ)—88,40 санныг, 2. Диана де Леув (Голландия) —86,44, 3. Изабель де Наварре (ГФР) — 85,72 санныг.

• • •

Февральдың оң бирде хүндүскүнүң олимпийжи маргылдааларының кол-кол болуушкунары ынчаар эрткен. А кежээ орай чангыстап конькилээр фигуристерниң маргылдаазы доозулган.

ОЛИМПИАДАНЫҢ ЧЕМПИОННАРЫ

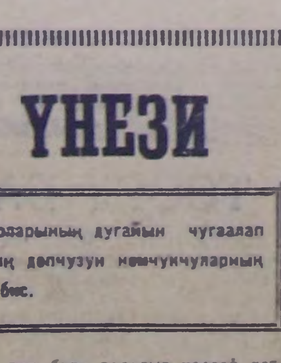

Е. КУЛИКОВ

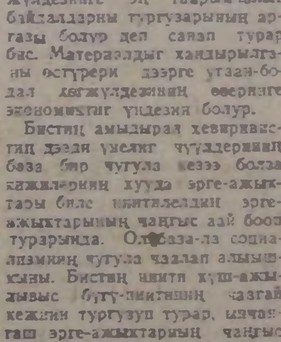

Р. СМЕТАНИНА

В. МУРАТОВ

Г. КУЛАКОВА

Көдээниң культура бажыңнарында

Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңының чанында улусчу театрның артистери Олег Сагаң-оолдуң «Оттуушкун» деп шизин турускан, ам районнуң ажыл-ишчилериңе көргүзүп эзелей берген. Партияның XXV съездизиниге чогаадыкчы коллективтиң белеп ол.

Шизиниң киржикчилери аңгыаңгы мергежилдиң кижилери. Культура бажыңының ажылдакчылары болгаш Кызылдың уран чүүл училищезиниң практикантылары ында идепкейлиг киржип турар. Чөөн Сибирьниң культура институдунуң доозукчузу К. Кызыл—шизиниң режиссеру. Чүрүк каастилгени М. Каң-оол күүсеткен. Кызыл-мажалыкчылар кожа районнарга база аалдап баарлар.

М. АШАК-ООЛ.

• • •

Шүү суурнуң Культура бажыңына агитквартиралар конценртери боол эрткен. Ниитизиниге он үш агитквартиродан 217 кижи аңаа киришкен. Суурда хереженнер чөвүлели. Культура бажыңының ажылдакчылары концерттерни белеткеп организастарывыза идепкейлиг киришкеннер. Көрүүдениң түнелиниде бирги черни «Шөнне» агитквартира алгаш, өртектиг белек болгаш мактал бижик-биле шаңнаткан. Ийиги, үшкү черлерни «Чыыраакай», «Чодураа» агитквартиралар тус-тузунда алгыланнаар. Оон ангыда 40 хире киржикчиниң база шаңнаан.

С. КАРА-САЛ.

Бай-Тайга район.

• • •

Тываның хөгжүм-шиин театрының бөлүк артистери Кара-Хаак ортумак школазының өөренчилери-биле ужуражыышкынны эрттирген. Театрның хоочуннары Мөрүм Рамзановна болгаш Владимир Монгалбии чогаадыкчы планнарының дугайын уруглага таныштырган. Артистер тускай комергерни база көргүскен.

Ужуражыышкын соонда театрның артистери «Ежелиниң аас-кежии» деп шизин уруглага көргүскен.

З. БҮРҮННЕЙ.

Кызыл район.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

7.50—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. Финляндия—ССРЭ. Өңнүг.
9.50—Киножурнал.
10.00—А. Островскийниң ыраазын Э. Хиль күүседир. Өңнүг.
10.30—«Чогаадыкчы». Бүгү-эвилелдиң чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар ниитилелиниң Тоо эвилелиниң даргазы Г. П. Софонов эртирер. Өңнүг.
11.00—Медээлер.
11.10—«Чедии кел, тоол!» Өңнүг.

КЫЗЫЛДАН

12.10—«Франц Лист». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы
13.30—Мультфильм.

МОСКВАДАН

13.40—«Строговтар». Хөй сериялыг уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 4-кү сериязы.
14.45—Киножурнал.
14.55—«Он миллионнарның човуланы». 1-ги дамчыдылга—«Ажыл тып аар дээш». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы А. Дружинин эртирер. Өңнүг.
15.30—XII Кышкы олимпий оюннарында. Өңнүг.
17.20—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Тываның неделязы» Информастыг программа.
18.15—Мультфильм.
18.25—Телемедээлер.
18.35—«Неделяда болуушкунарның тайылбыры». Дамчыдылга.
18.50—«Ужуражыышкын». Документалдыг фильм.
19.00—«Улусчу контроль». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.30—«Миллионнарның ленинчи университединиң». «Дагдыныкчылар шимчээшкинни болгаш оон аныктар киженидилгезинге ужур-дузазы». Дамчыдылгага Социалистиг Күш-ажылының Маадыры дагдыныкчы-мастер В. С. Филиппов киржип.
20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—«Комсомолчу амыдырал». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.45—«Строговтар». Хөй сериялыг уран-чечен өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 4-кү сериязы.
21.50—22.00—Чаңсар.
22.00—«Сээн күш-ажылыңа, сээн бедиин». Кинопрограмма.
22.35—«Кыска танцылар» Өңнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.30—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. Финляндия—ССРЭ. Өңнүг.

Ааган

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чагбас. Барыын-хөх үглаңнышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагылыг черлерге 12—18, өске арганнарында 20—25 градус соок болур.

Кызылга аңгыр бүлүүттаар, чагбас. Барыын-чүк үглаңнышкынның хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 24—25 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Шыдыраага бодал херек

ШЫДЫРАА ОЛИМПИАДАЗЫ—«ЛОЙД»

Шыдыраа композициязы тургузарын — спорттуң бо хевиринге кайтамчык ураа поэзия хевири кылдыр санап турар. Бодалгаларга болгаш этюдтарга утаан-бодалдарының ханызы, мөргеи-чаражы тодаргай илереп көөр. Шыдырааның бичии холунге Рети, Алехин, Ласкер шыдыраачыларының өлүм чок угаадыглары, кайгамчык чараш салыглары, оларның тургускан бодалгалары тураскаал болуп артып калган. Ботынның база-ла композиция тургузарын оюп эртпейн, аңаа база-ла коску нети арттырып каан.

«Шынэ солунуң редакциязы шыдыраа бодалгаларының болгаш этюдтарының конкурстарын чыл бүрүдеп эрттирип турар. Бөгүнгү номерге 1976 чылдың чаа олимпиадазын чарламышаар, бирги эвилелиниң бодалгаларын бараалгаттыбыс. Бо чылгы олимпиада шыдыраа композициязының эгелекчилериниң бирээзи, америк композитор (шыдыраа бодалгаларының чогаадыкчызы) С. Лойдка турасказаткан. Ол 800 ажыг бодалгаларны болгаш этюдтарны арттырып каан. Оон бодалгалары болгаш этюдтары ханы чажыт уткалыг катаптаттынмазы-биле ылгалдыг.

Олимпиада дөрт эвилелге эртер. Оон тиилекчизи сентябрь 15-те илереер. Бүгү-эвилелдиң XIV олимпиадазының түнелиниге киржир эргени чаалап алыр. Оон аңгыда тиилекчилерге болгаш өнзагай идепкейлиг киржикчилерге разрядтарны тыпсыр. Бодалгаларны, этюдтарны солунга парлаар соонда ийи неделя эрткижете харыыларны чорудар. Ийи көштен удар болгаларга баштайгы көжүн айтып кааргa четчир.

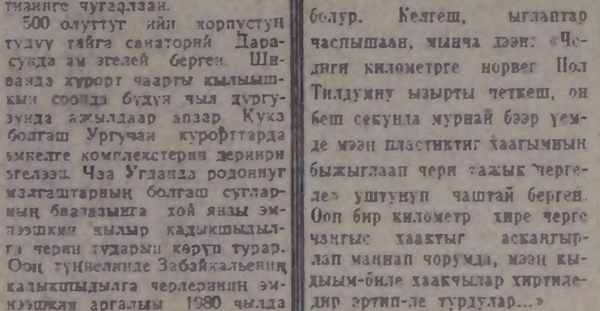

Ийи көштен удар (2 сан) Үш көштен удар (3 сан)

И. ШИШИГИН, олимпиаданың судьязы.

Үш чыл улаштыр

Анатолий Карпов—1975 чылда делегейниң эң тергиин шыдыраачызы. Шыдыраа темазын чырыдып турар журналистериниң шупгузунуң бодалы бо талазы-биле дүгжүп турар. 29 чүрттарының 72 тээлекчи журналистериниң харыызын ёзугаар Карпов чылдың эң тергиин шаңналы шыдыраа «Оскарын» чаалап алган. Карпов делегейниң тергиин шыдыраачызы атты ам ыы чыл улай алганы ол.

Эртиен чылдың эң дээре дээп он шыдыраачыларның санынга Любомир Любоевич (Югославия), Ефим Геллер, Лев Полугаевский (ийилээн ССРЭ), Лайош Портиш (Венгрия), Пауль Керес (ССРЭ), Властимил Горт (ЧССР), Тигран Петросян, Борис Спасский (ийилээ ССРЭ), Уолтер Браун (АКШ) киргеннер.

(СЭТА).

Шын тыпканнар

Самагалдайда чүрттап, ажылдап турар республиканың хоочун шыдыраачыларының бирээзи Павел Артамоновтуң «Шынэ» солунуң декабрь 28-те үнген номеринге «Хостуг шакта тывынар» деп эге-биле «ийи көштен мат» деп бодалгазы парлаттынган.

Ол бодалганың харыызын солуннуң номчукчулары редакцияже хөйү-биле чоруткан. Оларның аразынган Бай-Тайга районунуң «Тээли» совхозунуң Найырал салбырында киномеханик Данзы Иргит, Бии-Хем районда Тарлаг суурнуң чүрттакчызы Олег Бай-Кара, Чадаана хоорайдан Сергей Кенден олар шын тыпканнар.

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орнакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропогзида киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, содэл ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтериянның 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 76.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА

6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00257.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 37 (10022) | 1976 чылдың февраль 14, суббота | 1925 чылда үдезиялеттингеш | Өртээ 2 көп.

АВТОМАТЧЫТКАН БАШКАРЫЛГА

АК-ДОВУРАК. (Телефон-биле). «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзилчээниг тудуу доостур чөвүлелээн. Ноя корпуста, руда дамчыдар галереяларда янзы-бүрү мергежилдиг тудугчулары даг-дүгүн арыглап эгелээринге дериг-херекселдерни белеткеп, соолгу ажылдарны кылып турарлар. Бодүүн рудадан даг-дүгү арыглаар фабриканың коллективи СЭКП-ниң XXV съездизи ажыттынар хүнүнде бараанның продукциязын бүдүрүп үндүрер дээш дериг-херекселдерни шенеп турар.

Фабрика бо хүннерде бирги, ийиги масштабтың чүүк дамчыдар шугумун, даг-дүгү арыглаар бирги, ийиги шугумну автоматчыткан арга-биле ажылдадып, ону башкарып шенээн.

Мурнунда шугумнарны тус-тузунда шенеп турган болза, ам харыы угда комплекстиг шенелдезин чоруткан. Баштайгы шенелдени кылыры В. И. Зачинявтиң эзилчээнге онаашкан. Эзилчегде 24 ниити бар. Оларны демдек бүрүзүнге ийи-ийи ниити турар кылдыр бымыраан. Дериге машинистери Валентина Ооржак, Любовь Хертек болгаш өскелер-даа шенелде эки болганын демдеглээн.

Шугумнарның автоматчыткан башкарылгазының шенелдези чедиишкинниг болган.

Фабриканың арткан ажылдарын чогуур хуусаазында доозар дээш амгы үеде ажылыш хайныышкынныг чоруп турар.

М. СМИРНОВА.

ХАЙНЫЫШКЫННЫГ АЖЫЛ-ИШ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзилчээниг ажылдарга кирер комплекизиниг ар-ышынчы продукциялар ырадыр галереязы чугула тудугунуң кол объектилериниг бирээзи. Бо хүннерде ында тудугчуларның үш дээре бригадаларының күжүн мөөнээзи болгаш тудуг ажылы хайныышкынныг чоруп турар. Ол объектиде Ак-Довуракты тудугчуларындан аңгыда Красноярск крайдан болгаш өске-даа хоорайлардан келген тудугчулар бар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугчузу Салчак Кара-оол Балбыровичиниң 13 хоочун тудугчулардан тургустунган сураглыг бригадазы галерея тудуунда кол черни эзилеп, ооң ходелдирикчи станциязының тудуун үргүлчүлеп турар.

Комбинаттың ийиги эзилчээниң тудуунда ол бригаданың тудушпаан объектизин чок деп болур. Салчактың бригадазы куртаг руда складының, № 7 галереяның тудугларынга киришкен. Ол эртken чылдың тоңчүзүнден эгелеп артыңчы продуктулар ырадыр галереязы чугула тудугнуң кол объектилериниг бирээзин. Бо хүннерде ында тудугчуларның үш дээре бригадаларының күжүн мөөнээзи болгаш тудуг ажылдарын СЭКП-ниң XXV съездизин ажыттынар бетинде доозар дүлээлгени алган. Тудугчулар Ооржак Доңгак, Кодур-оол Куулар, Семис-оол Хомушку, Энге Салчак олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

• • •

«Северовостокэлектр о м о н таж» трестиң участогунуң монтажчылары галереяда база кызымаккай ажылдап турарлар. Александр Родченконуң бригадазы бо хүннерде № 12 галереяда болгаш артыңчылар ырадыр цехте ток дамчыдылгазын киирип турар. Аныяк мастер Валерий Степанович Козловтуң монтажчылары № 223 комплектиниг трансформатор подстанциязында эзителге ажылдарны кылып, № 7 дамчыдылга белдириниң, ходелдирикчи станциязында электри дамчыдылгазының нарын четкизиниң системазын шөйүп, тургузуп турарлар.

• • •

№ 24 галереяда хоочун тудугчу Виктор Савылдың бөлүктээны 12 кижилиг бригадазы галереяның бетон шалазын кылып доозаш, ам ооң ханаларын бетон блоктар-биле салып эгелээн.

Бригаданың кежигүннери № 24 галереяның тудуун хуусаа бетинде доозарын шинтирлээн болгаш долу күжениишкин-биле ажылдап турарлар. № 14 механизация эргелениниң (начальниги В. К. Сухачев) бригадага берип каанны чер казар адлы маскалыг ийи компрессорларының түгле чаңгыс масказы ажылдазар, а арткыннары үреликтолган. Ындыг байдал бригаданың шалыпчы ажылдаарынга шаптыктап турар. Оларны сеткээр дугайында участоктуң удурткулары кандыг-даа хемчег албаан.

Галереяны хуусаа бетинде дужаары — тудугчуларның СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белээ болур.

М. ООРЖАК.

Ак-Довурак хоорай.

Дүүн Кызылга ТИИЛЕКЧИЛЕРНИҢ СЛЁДУ

Дүүн Кызылга Политиктиг чырыдышкын баазыңынга партинның XXV съездизинге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң слёду болуп эрткен. Съездиге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың дугайында ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары С. С. ОНДАР иletкеп кылган.

Тоску беш чылда эң эки көргүзүглериг чедип алгаш, ВЛКСМ Төп Комитединиң Кызыл туктары-биле шаннаткан Кызыл хоорай, Бии-Хем район комсомол организациялары слёдка күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайында рапортуп бергеш.

Бистиң республика-биле социалистиг чарыштыт Хакас автономнуг областың комсомол организациязының төлээлери слёдка олурушкан. ВЛКСМ Хакас обкомунуң бирги секретары А. Н. Карбаинов слёдка байыр чедиргеп.

Партинның XXV съездизинге Тываның комсомол организациязының рапортун СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинге ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов байырладыпы-биле тыпсып бергеп.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРШИН слёдка киржип, республиканың комсомолчуларының болгаш аныктарының соруглаларының дугайында чүве чугаалаан.

СЭКП РАЙКОМНАРЫНЫҢ ПЛЕНУМНАРЫ

Бо хүннерде болуп эртип турар СЭКП райкомнарының пленумнарынга партинның XVI область конференциязының ажызының түңнеддери болгаш районуң партия организациязының сорудгаларының талазы-биле айтырыгларны чугаалажыры партинның XXV съездизинге төлептиг үжуражыр дээш бедик кедүрүүшкүнүүн байдалынга эртип турар.

СЭКП Каа-Хем райкомунуң пленуму Сарыг-Сепке дүүн болуп эрткен. Анда иletкелээн — партия райкомунуң бирги секретары Н. П. Федоров партинның XVI область конференциязының ажылының түңнелдерине доктаап, партинның XXV съездизинге уткуштур социалистиг чарыштың калбарышкынын онаалап чугаалаан. Онгу беш чылдың бирги чылын райси багай эвес эгелээн. Январьда сүт будүрери райзында эзээн көвүдээн. Ылаңгыя «Тиилелге» колхоз эрткен айда күрүнеге сүт садарын 2 катап көвүдедип, биогы кварталдың планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ол ышкаш «Бүрен» совхозта сүт будүрүлгезин көвүдээн.

Пленумга иletкежиг болгаш санал бергекчер шинтирлеттинмээн айтырыгларже оны ажып эртериниң оруктарынче кол кичээнгейни уландырган. Ажыглаттыимайн турар курлавырлар хөй. Көдээ ажыл-агыйда фоядулар этилгезиниң деңнели ам-даа куду, ылаңгыя сүттаттыг чердерни четпес ажыттаан. Социалистиг чарыштың организастаанында ёзу барымдаалаар чоруктар ам-даа бар.

Моон-биле холбаштыр хөн оргузунга масса-политиктиг, организаторлук ажылды улам экижидип, кадрларның харыысалгазын бедидер, курлавырларны чөп ажыглаарынче күштү мөөнүлээр, мал кыштагларының хүр-чаагай эртирер болгаш өске-даа айтырыгларны шинтирлээринге партия организацияларының ролюн улам бедидериниң чугулазын пленум демдеглээн.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пленуму база дүүн Шагаан-Арыгга болуп эрткен. Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын күүседиргеп улуг-хемирээлериниң киргеп салчыышкынын пленумга иletкеминге партия райкомунуң ийиги секретары И. Ф. Малиноз чугаалаан.

Беш чылда күрүнеге сүт садар талазы-биле «Улуг-Хем», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарның дүх садар талазы-биле «Ак-Туруг» совхозтуң будүрүлгелердеп Шагаан-Арыгның мяш ажыл-агыйының, АТБ-ниң хырылзал белдиргеп эки ажылдарының пленумга демдеглээн. Өске-даа коллективтериң чедиишкиннериге партия организацияларының киргеп организаторлук, кижизидикчи үлүг эзээш эвес. Тоску беш чылда райопда мыйыстыг бода малдың, хой, ошкунуң баш санын көвүдээн. Көдээ ажыл-агыйда капитал салымчыкыларны 2 ажыг катап өскеп. Ажыл-агыйы болгаш культура тургузуушкүнүүнүң сорудгаларын шинтирлээринге партия организацияларының, коммунистерниң башкарыкчы ролюн, хүлүзүнгеп ажыл дээш оларның харыысалгазын бедидеринче пленум онза кичээнгейлеп салган.

СЭКП Кызыл, Өвүр, Тоңжу райкомнарының үстүнде айтыпытта турааскаткан пленумнары база дүүн болуп эрткилээн.

(Бистиң корр.)

Тыва АССР-ниң Чөөн-Хемчик районунда Хайыраканның № 51 соңгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурунуң хүнүнүң дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

«Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында дүрүмүнүң» 97 чүүлүнге дүүштүр, Чөөн-Хемчик районда Хайыраканның № 51 соңгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутат соңгуурун 1976 чылдың март 14-те воскресеньеде эртгирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫП.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 13.

Каа-Хем съездиден съезд чедир

СЭКП-ниң XXV съездизинге

УЛАМ БУРУНГААРЛААР ДЭЭШ

Бистиң чуртувус тоску беш чылды чедиишкинниг дооскаш, онгу беш чылче кирген. Онгу беш чылда бистиң чуртувустуң хөгжүлдезинде чаагай перспективаларны болгаш ондур улуг соруглаларны «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол углапышкынныары» деп СЭКП ТК-ниң партинның XXV съездизинге төлевилелинде тодаргай айтып турар. Каа-Хем районуң ажылчы чоннары ол төөгүлүг документиниң бүгү совет улус-биле бир дөмей ханызы-биле өөренип, чугаалажып көргеш, ону бүрүү-биле деткивишаан, боттарының санаалаларын илергейлеп, бедиткен социалистиг түлээлгелерни улуг кедүрүүшкүн-биле эң турар. Съездиге эң эки белек бедик будүрүкчүлүг күш-ажыл болур дээрзин районнуң ажылчыннары, колхозчулары, интеллигентилери ханызы-биле билбишаан, бо хүннерде сорук киряишкининг, кызымак ажылдап турар.

Чаа беш чылче кирип тура, эрткен оруувусче хая көрнүр, мурнувуста соруглаларны чигелеп көөр чаагай чаңчылдыг болгай бис.

Районнуң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтирлерин амыдырала боттандырып тургаш, тоску беш чылда районнуң экономиказын, культуразын хөгжүдер, чоннуң амыдырал деңнелин бедидер талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алган.

Районнуң экономиказының кол адыры мал болгаш чер ажылы болуп турар. Эрткен беш чылда район күрүнеге дүк болгаш сүт садарының планнарын чедиишкинниг күүсеткеш, пландан ажыр 95,2 тонна дүктү, 807 тонна сүттү сатkан. Бода малды өстүрериниң беш чыл планы күүсеттингеп болгаш 1970 чылга деңнээрге 28 хуу, шээр мал 38,5 хуу өскен.

Бистиң чамдык ажыл-агыйларывыс мал башын өстүрер талазы-биле эки түңнелдерлиг болган. Беш чыл дургузунда «Бурунгаар» совхозтуң шээр малы 78 хуу өскен. Шээр мал «Бүрен» совхозта 47 хуу, «Кызыл тук» совхозта 40 хуу өскен. Тывага хой ажылын өстүрер талазы-биле СЭКП обкомунуң X пленумунуң шинтирнин күүседир талазы-биле чамдык ажылдарның кылдынганын үстүнде чижектер көргүзүп турар. Ынчангаш 1980 чылда районга хойнуң санын 83500 баш, дүк будүрерин 248 тонна чедирер соруглаа салдынган. Бо дээрге улус күжениишкиннерин, организаторлук ажылды, малчыннардан, специалистерден бедик харыысалганы негээри чугаажок.

Районнуң мал ажылында ам-даа улуг четпестер бар. Эрткен беш чылда шээр мал өстүрериниң планын район күүсеттээн, хаванның санын кызырылган. Малдарны чемнер-биле чедир хандырбайн турарывыстан база ажыл-агыйжы эвес чоруктан малдың өлүп хораар чоруу хөй болуп турар. Ындыг чылдагааннардан район күрүнеге эът садарының беш чыл планын күүсеттээн. Мал төлүн чыл бүрүде четче албайн келген. Түгле эрткен чылын безин 7 муң шээр мал төлүн чедир албаан. Моон бир чылдагаанны малды ой-шаанда тарын боозадырынче ажыл-агыйларның удурткучулары болгаш специалистери кошкак кичээнгей салып, ылаңгыя хойну орайтады, мал арыйканда оолдадып турарында.

Тоску беш чылда районда чер ажылы база элээн калбарып, машина-техника-биле хандырылгазы эвээжээн. Сөөлгү чылдарда агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болзажок, бистиң мурнакчы механизаторларывыстың ачызында эвээш, биче-даа бол чамдык эки түңнелдер бар болган.

Эрткен беш чылда тараа культураларының гектардан ортумак дүжүдү 10,5 центнер болганындан район күрүнеге тараа садарының түгле быжыг планын күүсеткен. Моон бир чылдагаанны бистиң чамдык ажыл-агыйларывыста чер ажылының культуразының чавызында, организатиг болгаш минералдыг чемнижидилгелерни кончуг эвээш ажыглап, суггаттыг черлерни багай ажыглап, агротехниктиг чүрүмнарны хажыдып турарында.

Районда капитал тудугже кичээнгейни күштелдиргенинден ооң хемчээли калбарып, 18,5 млн. рубль четкен. Беш чылда 19 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, үш ясли-садты, ооң иштинде 90-90 уруглар турар ийи садты, 3 магазинни, 2 чунар-бажынны, Сарыг-Сеп суурда садыг төвүн столовазыны-биле кады ажыглалга киргеп. 23.000 ажыг баш мал кирер кажааларны, ийи улуг көвүрүгнү тудткан. Район төвүнде 3 километр кудумчу асфальтылаттынган. Ада-чурт даймынның кирижикчилеринге үш черде турасказалдарны тургускан.

«Бурунгаар» совхоз 59 чуртталга бажыңнарлыг, 350 олуттуг Культура бажыңын, 320 уруглар өөренир школаны спорт залы-биле кады, чаа магазинни, чунар-бажыңны, столоваяны ажыглалга киргеп, 1200 бода мал кирер кажааларны тудткан. Суурну сайзырадырынга ында кедээ Советтин, ооң депутаттарының ролю дыка улуг.

Тоску беш чыл планның № 958 КМК, орук-тудуг участогу, аныяыр-тывыш ажылагийы, ыяш ажыл-агыйы, одалга, газ конторалары, райпо болгаш өске-даа коллективтер чедиишкинниг күүсеткеннер. Райпо тоску беш чылда сеткен беш чылдаазындан 1 млн. 800 муң рубльдиң бараанын чонга хөйну саткап. Түгле сөөлгү ийи чылда 79 чиик машиналарны, аар хевирнин 18 мотоциклдерин сатkан. Ниити чемненизге черлериниң четкизи калбарган. Чурттакчы чонга амыдыралдың ачы-дуза чедирилгези 54 хуу өскен болгаш колхозтар, совхозтар төвүнде комплексиниг 6 пункт ажылдап турар. Кадык камгалалы болгаш улус өөредилгези шапкын хөгжүп турар. Бо фактылар безин тоску беш чыл каа-хемчилерге чүү бергенин, оларның амыдырал деңнелиниң кайы хире бедзенин херечилеп турар.

Район культура хөгжүлдезиниң үш чыл планын чедиишкинниг күүсеткен. Барык ажыл-агый бүрүзүнде чаа клубтар туттунган. Чоннуң кино болгаш библиотека-биле хандырылгазы улам экижээн. Теледамчыдылганың ретрансляторун тудуп, ажыглалга киргенинден чурттакчы чоннуң барык 80 хуузу теледамчыдылгаларны доктаамаал көрүп турар апарган.

Ажыл-херектиң чедиишкинниг болдурун кижилер шинтирлээр болгай. Районда 70 ажыг кижи беш чылды хуусаадан дыка эрте дооскан. Беш чылдың дөрт чылдарында 82 мурнакчылар орденнер болгаш медальдар-биле шаннатканнар. Бистиң ажылчыннарывыс болгаш тараачыннарывыс, интеллигентилеривис беш чылды күүседиринге төлептиг үлүүн киирген. Оларның аразында хойжулардан «Октябрь 30 чылы» колхозта Октябрь Революциязы орденниг Т. Дондуптуң, «Бүрен» совхозта Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг М. Дамбаның, С. Сандый-оолдуң, «Ленинчи орук» колхозта «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Н. Самбунуң, К. Хертектиң, «Совет Тыва» совхозта М. Намчалдың; саанчыдардан П. Салчактың, Б. Солодованың, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Б. Сувактың; бызаа ажлакчыларындан болгаш кадарчылардан К. Кудрявцеваның, А. Базырның, П. Коробейниковаңың; механизаторлардан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады М. Ситниковтуң, ийи дакпыр Ленин орденниг Д. Даваның, Ленин орденнерлиг механизаторлар И. Михалченконуң, В. Артыманың, тудугчулар А. Килбасицкаяның, А. Маслованың; даараныкчы П. Задориналың; повар И. Кузьминаның болгаш өске-даа ол-оң ажыл-ишчилериниң тоску беш чылда онза шалыпчы ажылдаанын демдеглээри оорунчуг.

Районнуң культура хөгжүлдезинин, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинин херээнге башкылар С. Достай, А. Антонова, эмчилер Е. Лехман, М. Монгуш, зоотехник П. Посточаков, мал эмчизи З. Дараа, культура ажылдакчызы Харченко болгаш өскелер-даа төлептиг үлүүн киирген.

Районнуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринге чер-чер Советтериниң ролю болгаш киржилгези улгадып, боттарының организас-массалыг ажылын чугула соруглаларны шинтирлээринче угландырып турар. Беш чыл иштинде районга 5 кедээ Совет немей уургустунган. Депутаттарның сайы өскен болгаш эргече-чагырга болгаш ажыл-херек башкарарынга олар идепкейлиг киржип турар. Район болгаш кедээ Советтериниң депутаттарының 80 хире хуузу будүрүлгеде ажылдап, чүткүлдүг күш-ажылы-биле өскелерге үлегер бооп, соңгукчуларның идегелин болгаш хүндүткелин шынзыдып келген.

Каа-Хем районнуң кедээ ажыл-агыйы ажылдакчыларының доозукчу чылда чедип алган түңнелдерин бедии-биле үнелээн, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчинир Кызыл тугун бирги чергенин дипломун болгаш акша шанналы-биле кады бистиң районга тывыскан. Районнуң ажыл-ишчилери аңаа ханызы-биле өөрүп, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур, бирги кварталды чедиишкининг доозар дээш улам сорук киряишкининг ажылдап турар. Районнуң ажылчы чоннарының 1976 чылдз социалистиг хүлээлгелери алдынган, ында улуг болгаш харыысалгалыг соруглаар салдынган.

Бөл чылды түңнеп, бедик шанналды ап тура, бис ажыл-херээвисте улуг четпестер бар болгаш четче ажыглаттынмайн турар курлавырлар хөй дээрзин угаап билип турбас бис. Районнуң чамдык колхозтары, совхозтары, будүрүлге черлери беш чыл планын чедир күүсеттээн. Ажыл-агыйжы эвес чоруктар хөй. Удурткучу кадрларның болгаш специалистерниң даалгырган ажыл-херек дээш харыысалгазын улам бедидери негеттинип турар.

Амгы үеде чугула айтырыг —айларның, кварталдың планныг даалгаларын дески күүседирин, ниитиниң малын хур кыштагладырын, мал төлүн менди алдырын, часкы хөвү ажылдарынга белеткеддерни дүргедиринп чедип алыры болдур. Районда шээр мал ооллап эгелээн. 3 муң хире чаш мал менди алдынган. Эрткен чылдың январьга деңнээрге күрүнеге эът садарын чүткээр чоруп турар. Ынчалзажок чаңаа сеткил ооржургаар барымдаа чок. Ажылчы чоннарның бүгү күжүн бо чугула ажылдарже мооннеп тургаш, СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражырын, кварталдың планныг даалгаларын күүседирин хандырары —районнуң партия, совет, хой-ниитии организацияларының, будүрүлгелер удурткучуларының чугула соруглазы болуп турар.

К. ОЧУР-ООЛ,

Каа-Хем райкүүскомнуң даргазы.

БӨГҮНГҮ НОМЕРДЕ КАА-ХЕМ РАЙОНДАН:

БИРГИ АРЫНДА — РАЙКҮҮСКОМ ДАРГАЗЫ К. ОЧУР-ООЛДУҢ ЧҮҮЛҮ, ИЙИГИ АРЫНДА — МЕХАНИЗАТОРЛАР М. СИТНИКОВ, Д. ДАВАА ОЛАРНЫҢ ЧҮҮЛҮ, «КЫШКЫ ХҮН» ДЕП ЧУРУМАЛ, «БУРУНГААР» СОВХОЗТА ПАРТОРГАНИЗАЦИЯ СЕКРЕТАРЫ С. КУМАЖИКТИҢ КОРРЕСПОНДЕНЦИЯЗЫ. ҮШКҮ АРЫНДА — БИР ӨГ-БҮЛЕДЕН РЕПОРТАЖ, ТУДУГ МАСТЕРИ Н. ХУДОРОЖКОВТУҢ КОРРЕСПОНДЕНЦИЯЗЫ. ДӨРТКҮ АРЫНДА — РАЙКҮҮСКОМНУҢ КУЛЬТУРА КИЛДИЗИНИҢ ЭРГЕЛЕКЧИЗИ Г. ДОҢГАКТЫҢ ЧҮҮЛҮ САННАР, ФАКТЫЛАР, ФОТОЛАР.

1975 чылда мал ажылының продукцияларын будүрерин болгаш күрүнеге сдарын көвүдедири дээш республиканың малчыннарының социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофэвилелдер чөвүлели болгаш ВЛКСМ обкому үндүргеш, эрткен чылын дүк будүрериниң планын 144,1 хуу, садарының планын 126,7 хуу, сүт садарының планын 101,1 хуу, мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 102,4 хуу күүсеткен Каа-Хем районну социалистиг чарыштың тиилекчизи деп санаан.

Социалистиг чарыштың негелделерин ёзугаар Каа-Хем районну бирги черни алган деп санааш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң районнар аразынга шилчинир Кызыл тугун, бирги чергениң дипломун болгаш 2000 рубль түңнүг акша шанналын ол районга тывыскан.

(Республика солуннарының медээлериндеп)

ЧУРУКТА: СЭКП Тыва обкомунуң бюро неижигүнү, облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу шилчинио Кызыл тугту каа-хемчилерге тыпсып турары.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

Бөгүнгү номерде Каа-Хем районнан материалдарны «Шын» солуннуң тускай корреспондеттилери М. Саая, В. Чадамба, С. Чигжит олар белеткээн.

саннар, фактылар

Каа-Хем район 9-ну беш чылда күрүнеге:
76120 тонна таразын,
9548 тонна эътти,
14.347 тонна сүттү,
868,5 тонна дүктү дамааган.

• • •

Районнуң ашыл-агыйларында шээр малдың баш саны беш чыл иштинде 38,5 хуу, ооң иштинде «Бурунгаар» совхозта 78, «Бүрен» совхозта 47, «Коммунизмче сорун» колхозта 40 хуу өскен.

Бода малдың баш саны 28 хуу өскен.

• • •

Дүк будүрери 143,8 хуу, сүттүү 108 хуу көвүдээн.

• • •

Садыг четкизиниң сарылгазы 1970 чылда 5 млн. 365 муң рубль турганыдан, 1975 чылда 7 млн. 537 муң рубль четкен.

Мурундагы беш чылдынга дениээрге көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң чылда ортумак хемчээлин 14—17 хуу улгаттырар.

(СЭКП ТК-ныҢ төлевилелиндеН).

Каа-Хем съездиден съезд чедир

КАА-ХЕМЧИЛЕРНИҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Каа-Хем районуң ажылчы чомаары СЭКП-ниң XXV съездизиге утказыптар база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидеря дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседирип дээш Бүтүү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирипшиннаан, 1976 чылда дараазында бедиткен хүлээлгелерни алган.

Чер ажылының талазы-биле —тарва культураларын 39 муң гектар шөлге тыраыр, гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 12,8 центнер тарзаны, 100 центнерден эвээш эвес картофельди, 130 центнер ногаанны, 150 центнер силос массазын алыр. Шөлдерже 40 муң тоннадан эвээш эвес органиктиг чемиштидилгени, 1976 чылдың тарылгазынга 2370 тонна минералдыг чемиштидилгени төгүнелеп. Часкы суктарылганы 1850, чайгы суктарылганы 2780 гектар черге чорудар. Күрүнге 16 муң тонна тараанны, азы плазидан ажыр 4500 тонналы хойлар садар. Нимтинниң малынга 16 муң тонна сигенни, 2600 тонна сенажды, 59 муң тонна силосту белеткээр. Витаминниг сиген дангаанын бүдүрүп эгулээр, «Бүрен» совхозка, «Коммунизмче орук», «Тиилелге» колхозтарга АВМ агрегаттарының июнь 1-ге чедир ажыглалга киирер.

Мал ажылының талазы-биле —төрүүр чүс баш малга оналаштыр 85 бызаанны, 90 хураганны болгаш анайны алыр. Ынчангаш 1975 чылга удур мыйыстыг бода малдың 4 хуу, шээр малдың 7 хуу өстүрериН хандырар. Саар бир иненке оналаштыр 1700 кг сүттүг саап алыр, бир хойдан-на 3 кг дүктү алыр. Күрүнеге садар бода малдың дужаар деңизиниң 355 кг, шээр малдың 43 кг, хаванының 110 кг чедирер. Күрүнеге 2600 тонна уттуг, 2960 тонна сүттүг, 205 тонна дүктү садар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, продукциянның бот-үнезин 1,5 хуу чингедир.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын декабрь 25-те күүседир. Бедик дүжүттү алыр сорулганыле үреэшкиннерни март 1-ге чедир чажар шынарынга чедирер, тракторларыны, хөрээн сайырадыр болгаш чажылда техниканы апрель 1-ге чедир, комбайнарны август 1-ге чедир септеп доозар.

Үлетпүр талазы-биле—үлетпүр продукциязын бүдүрериниң болгаш сайгаргарының чыл планын декабрь 25-те күүседир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедилериниң күселя-биле 20 муң рубльдиң продукциязын планнаан ажыр алыр. Бараанның продукциязының бот-үнезин 0,5 хуу чингедир. Чылда 4,5 муң рубль экономиктиг ажыктыг 10 чаартыкчы санаалдарны шинчээдип алыр. Орулга планын 103 хуу күүседир.

Тулуг болгаш чаагайжыдыга талазы-биле — капитал салыышкыннарның ажыктыг чорууп бедидер, тулуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 25-те күүседир. Объектилер тударының нормалыг хуусаазын 10 хонукка кызырар, оларны эки шынарлыг кылдыр дужаар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планга удур 6 хуу бедидер. Тулуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 0,5 хуу чингедир. Беш бригадаларга бригада бот-орулга-чарылгазын шинчээдир. Чаа техниканы болгаш чаартыкчы санаалдарны шинчээдип ап тургаш, 20 муң рубльдиң камнагазын, плайдан ажыр 25 муң рубльдиң орулгазын алыр. Тулуг материалдарын 15 муң рубльге камнап алыр. 5227 дөрбелчин метр чурттарга шолуун, 25 олуттуг столовайны, 3932 мал кирер кажаларны ажыглалга киирер.

Декабрь 5-ке чедир 30 км оруктуң капитал болгаш ортумак септелгезин чорудар. Сарыг-Сепке 1,5 км тротуарны бетоннаар, бүгү ажыл-ишкилерге спорт шөлдерин кылыр, 10 муң ыяштарны, чадап үнүштерни олуртур.

Коммунал-амыдырал хандырылгазы болгаш харылзаа талазы-биле — коммунал болгаш амыдырал хандырылгазының сайгарылга планын декабрь 25-те күүседир. Чоңга 3 муң рубльдиң ачы-дузазын немей чедирер. Ачы-дуза чедиреринге кижи бүрүзүнге онаштыр 15 рубль 25 копеек чедирер, 9 чаа хевирин шинчээдип алыр. Ачы-дуза чедиреринiң бот-үнезин 0,2 хуу чингедир. Чурттарга фонлузуунуң капитал септелгезин сентябрь 1-де доозар. Тарифтиг орулганың, телефонлуг орулганың чыл планын декабрь 20-ге, телефон болгаш радио харылзаазының декабрь 5-те күүседир.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле— үрмектеп садар барааннарның болгаш ниити чемненилгениң чылда сварылга планын декабрь 30-де күүседир. 23 муң рубльдиң бараанны чоокга планнаан ажыр садар. Ниити чемненилгениң бодунуң продукциязын 70 хуу чедирер. Планга немей 15 муң рубльдиң орулгазын алыр, сапрылга чарыгдалын 0,08 хуу кудулаар. Белеткелдиң чыл планын декабрь 10-да күүседир, плайдан ажыр 10 муң рубльдиң продукциязын белеткээр.

Улус өөредилгезиниң, куль-туранның болгаш кадык камгалалының талазы-биле тодаргай хүлээлгелерни бөлүк алган. **Каа-хемчилер Таңды районуң ажыл-ишчилерни социалистиг чарышче кыйгырган.**

Комсомолчу Надежда Салчак «Ленинчи орук» совхозтуң Мерген сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчыларының бирээзи. Ол тоску беш чылдың дорозучу чылында бир саар иненкеден-не 2062 литр сүттүг саап алган.

ЧУРУКТА: саанчы, район Советиниң депутады И. Салчак.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

Ксения Андреевна Кудрявцева Каа-Хем районуң «Тиилелге» колхозта бедик арга-дурзулгалыг бызаа ажаанчыларының бирээзи. Ол чүге колхозчуда эвес, а харын бүгү районда мурнакчыларның олуруунда кирген. Ксения Андреевна бызааларны ажаарының таазы-биле хой чылдарда чедип алган бедик арга-дурзулгазын аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып берип турар.

Лёниннең юбилей, «Күш-ажылчы шылгарал» болгаш «Күш-ажылга эрес-маадырлыг чорук дээш» деп чедильдарниң эдилекчизи Ксения Андреевна Кудрявцева эрткен беш чылда төрээн колхозунга дыка хой бызааларны өстүрүп берген.

• • •

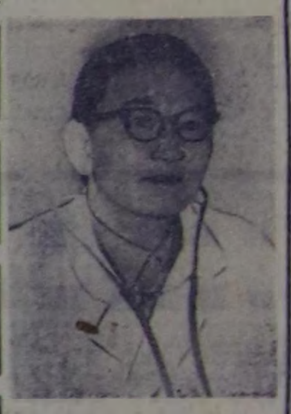

Маадыр-оол Монгуш Томскиниң медицина институдун доозаш, күш-ажылчы баштайгы базымын Балгазының туберкулёзка удур саматорийге өгленээн. Амгы үеде ол Сарыг-Септи район эмнелгезинде эки ажылдыг терапевтиниң бирээзи.

Маадыр-оол Мажаевич районнуң малчыннарынче үнүүшүнү доктаамал кылып, эмнелге салбырынга барып турар. Ол кызымаакай күш-ажылы-биле чонуң хундүлелин чаалап алган.

• • •

Мария Ивановна Намчал «Совет Тыва» совхозта ирт кадарчызы. Ол оонуң ишти Доора Баянович Ондар биле 1969 чылдан эгелеп мал кадарын эгелээннер. Оларның кадарган малының коргуузуу чылдан чылче эвээжипле олурган.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында аныяк малчыннар кадарган 900 иртиниң бирээзиниле-не 3 килограмм дүк кыргын алыр хүлээлгезин 5,1 килограмм кылдыр ажыр күүсеткен. Амгы үеде ол малчыннар 1030 иртти семартыр азырап турар.

Мария Ивановна Намчал эрес-кежээ, кызымаакай күш-ажылы дээш «Күш-ажылчы Алдар» орденниниң үшкү чергези-биле шаңнаттынган.

ЧЕРГЕ ЭКИ ЭЭ БОЛУР

Чурумал

Бистер тараажы механизаторлар болгаштың эң үнелиг байлаавыс черни канчаар ажыглаза эки деп бодап-даа, ынчыг айтырыг салган кижилерге таваржып-даа тургулаардыр бис. Бир эвес бо айтырыгга кысказы-биле дорт харыылаар даар болза, **черге ээ херек, оң кежиин четтирер дизе чүге аналаа эки ажыдаар апаар** деп чугаалаар ийик бис.

Черге эки ажылдаары дээрге-ле оны агротехниктиг чуруун өзүгаар планныг сайзырадып кылыры, ону хумагалап эдилээри, оон үнген үнүш-дужүүне эки ээ болуп, чидириг чок ажаан алыры-дыр. Мында ылап бирге чогуур ийи кол чүүл бар: черни багай ажылдап кылгаш, чемнивештинес, аз-мың-биле хандырбас болза, оон эки дүжүт маңаан херээ чок, кызыл тургаш ажылдан кылып алган черинии берген хайыралын ооайтап, чүдү-кара ажаар болгунда, часкы, чайгы, харында күскү, кышкы ажылын ханас баар.

Моңу эки билип, черни ылап-да ээ өзүг-биле ажыддан кылгаш, кандыг-даа чылда багай эвес дүжүттү өстүрүп, техниканы камнаг болгаш эң бүдүрүкчүлүг ажыглап турар Ф. Долгалов, С. Базыр-оол, И. Михальченко, Г. Окольников, З. Токояков, А. Тактал, В. Бояркин шыкаш бедик мергежилиг, мурнакчы механизаторларның ажыл-херээ үстүнде бодалды бодыткап турар. Бистер боттарывыс-даа аныяавыстап тура механизаторлап белеп, чүвениин ужуруп ынчаар билип, бүзүрээн бис. Дуржулгалыг хоочуң механизаторларның ажыддан кылган шөлүүнү андырлагазы ханы, илиируээнкиин четче, чери дескилештингени болгаш, шөлдериң үштары, кыдыгары дескилеттингени болгур.

Бүскү ажаалдада оларның ажылдаан шөлдерин көөрге, сырыг каан шиирек, чадып каан хевис сагышка кирер. Тараа-даа, саван-даа чидириг чок болур. А оларның ажылдап кылышкының санаа көөрге, кестирген шөлүүнүң гектары-даа, бастырган тараазының центнери-даа өскелерден көвүдей берген турар. Эдилээн техниказы тура дүшпес, бүрүн-бүтүүн болур.

Тоску беш чылда район гектардан өртүмаа-биле 10,5 центнер тараа алган-дыр, а соолгу чылдарда, иланғыын 1975 чылда дүжүт дыка чавыс болган. Бистиң ажылдап турар ажылагыйларывыс «Тиилелге» колхоз гектардан өртүмаа-биле 6,5, «Коммунизмче орук» колхоз 5 центнер дүжүт алган. Бо харын чүгээр-даа болза, база-да аажок чавыс дүжүт ишкажыл. Соолгу чылдарның дүжүдүүн мындыг чавыс болганын чүге аггаар-бойдустуң «киленнээжинче» чүүл каап болур ийе бе? Бо айтырыгга «Чок» деп харылаза эки деп бодап турар бис. Бир эвес чер ажылының культуразын бедиткен болза оода-ла 2—3 центнер немелде дүжүттү ап болур турган. Ол немелде бооп болур дүжүт чүге алдынмазаның?

Бистиңде-даа, өске ажылагыйларда-даа черни сайырады кылып турарының шынары кулу. Чылдың-на чангыс үгже андарып турар черлериниС онгул-чингилдиг, чоогалыг апаргылаар. Оларны дескилээр хемчегин четпес ап турар. Чер андырылгазының, чаштырылганың шынарын кошкак контрольдап турарындан, иланғыын аныяк механизаторлар дүржүлгага чогундан шынарны кудулаадып турар. Ынчангаш тараа өөк-дедиктиг болур-дур. Хөрээнүү чемнишчидер, хат, сүгдан ажыглаар, оларда тараа-даа, мал чемни-даа орта ап ыдаваан турар бис. Бистиң колхозтарывыста-даа суггаттыг болгаш кевирген черлер бар, оларда сүгдат чок черлерден бистиң киду дүжүт алдынар боорлур. Мурнунда чылдарда тарылга шөлүүге хар мөөнүзүрни райондың чорудуп турду. Бис боттарывыс-даа аналаа киржип турдувус. Ол хөөү-шөлдерге аажок эвес шыкыы берип турду. Ам ол чүгүлә ажылды районнуң кайы-даа ажыл-агыйы каггай-дыр.

Тараамыга, механизаторга эң улуг шылгалда — дүмүт амаалаашы. Ону чорудуп турарывыста четпестерниң хөй кончуг. Оларны чыгыстап сабажыңнарга чедип келгениң эскербейн бергеи. Бажыңнга кирип кээрге, арыг-сидиг, чылыг-даа болза, ирай эмзиргей ишкаш болгон Оглу биле кызы ясли-садта, уруглариның ачалыы—хөөү-трактор бригадири М. С. Сувак Кызылда өөренип турар. Оон бригадазы мал чеми белеткээри дээш социалистиг чарышка республиканга айгы черни алганын радиодан Бичии-Уруг Даваевна дыңнаат, база-ла өөрээт...

Стол хыынга демдеглел дептерии көргеш, дүүн шөлә келген сонгукчулар-биле чугаалашканын сактып келгеп. Бүгүле айтырыы, барааннарга хереглеп, илаңгыя садыгга эът кирбейн турары, телеграм пыдыга дээш чоңнуң негелдеделгелери-ле хөй. Ильинка школазы кылдыгган, орук колдуу доозугаан, дескилээр черлер арткан... Депутат ыңдыг бозалдары-биле кыыштың аас түүнеринiң бир эртенин доозаш, хүнүскү ажыл-херээнче кирбишкеп.

С. ЧИГЖИТ,

«Шынның» тускай корр.

ЧЕРНИҢ КЕЖИИН ЧЕТТИРЕР ДИЗЕ

КЫШКЫ ЭРТЕН

Дүүн чаггаа арыг карга деткен хүнүүң чаймынган Бүрен-Бай-Хаяа суурунуң кудумчулазы ак-кайгал чүве. Долгандыр турар эзим-авгаларга ожуктар кээп дужериниден сеанигелеп, ылаң-чылым тургулаар. Эртен эрте эскербээнин ферманың ах кажаларын саанчы Бичии-Уруг Сувак, саазда соолгуде чашпа ора, сууг бажында кадырымаар хавяктан эскерип каап, «бистиң болгувус кажан ынаар чоокшулаар ирги» деп бодаан.

Өөрүүн таныыр үнүүрин, инектериң эдерп, саазда ажыраашкынын дээжи ооң кулаанда садыылайын чораан. Ынчаза-даа саанчы оларның дүгайын эвес, а фермазының ажыл-херээн, сүт саалдарын, мал кажаларын, чемни хандыр бодап чыып орган. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады ыңдыг оны соңгаан чыгыс чер чурттугларының бөдүк бүүдүреп Сувактың ыңдыг бозалдарга бо-ла чедире бергилээр.

«Бүрен» совхозтуң сүт-бараан фермазын чоди чыл ажыг чеде эргелекчилеп келген Нина Алексеевна Янзинаның январь айда сүт саалдазының дүтээлинде түүнел чүтаазын Бичии-Уруг Даваевна чыыннаалыг болып чөрээн. Ферма бирги кварталда 110 тонна сүттүг күрүнеге садар ужуруут гурда, январь айда 55 тонна 300 кг сүттү саткан. Эртен чыңдың ол үезинде 57 тонна 400 кг турган, ооң 48 хуу өөрүлелиг болган. Кады ажылдап турарын 17 саанчы өөрүүнүң дүгайын бодап келгеш, мурнакчы болган В. Сояповов, Е. Кенгна, М. Густова, А. Чиктол, Ф. Пунчиева болгаш өскелериниң-ле арын-шырайын тодаа көргелиг сактып, оларның болгаш болуунуң тоску беш чылды 4—4,5 чылда-ла күүседиптеринге өөрүшкү-биле бодап чораан. «Эртеен беш чылда-даа, чаа беш чылдың баштайгы айындада багай эвес-ле ажылдаавыр бис» — депутаттың түүнел бодалы ол болган.

Моон-даа эки ажылдап болур бе, ынчаш? Болбайн канчаар! Маңаа шаптыктап турар чүвелер бар-дыр ийин. Мурнундагы бызаа кажаазын инек кажаазы кылыыр эде кылып эгелээн, дооспайн ара капкаларынган, ам саар инектер ажыгларын черлерде эрги кажаларда турар. Оларже мал чемперип, чедиреринге, саанчыларның ажылын организастаарынга болгаш контрольдаарынга бергелер бо-ла тэваржы бергилээр. Мал чемнери бо чылын ирай четтей, ону малга бээр мурнунда болбазырадыры база чедир организастаттынмаан. Моон соңгаар ынчаар туруп болбас. Совхоз удуртукчуларының кичээнгейин боже уламаа чогуур.

Буттар аланда харның шыгыраажын дыңнавышаан, саанчы XXV съездиге СЭКП ТК-ниң төлевилелин чугаалажып турганын сактып кээрге «...эътти, сүттү, чуургаларны, дүктү болгаш продуктуларның өске-даа хевирлерин бүдүрериң улам көвүдедириң хандырар» дээш одуруглар ооң караанга көстүп келген. Аңаа хамаарыштыр ферманың өөрүүнүң болгаш болуунун алган социалистиг хүлээлгелерин болдәп бергеп. Депутат саанчы чылда 1800 кг сүт саар планын 2000 кг кылдыр күүседирин хүлээнген. Ооң хоочун саанчы өөрү база ыңдыг хүлээлгелерин алтыпаан. Амгы үеде 31 инәәниң 23-үнүлеп хүнде-ле 70—80 литр сүттүг саап ап, хүлээлгезинден көжуудавайы турар. Ынчалзаажок чамдык өөрү ону ажыр саап алгы-лаан. Ынчангаш маңаа база бодалдыр. Дилээшкин херек.

Сувак оң-ла бодалдары-биле фонлузуунуң капитал септелгезин сентябрь 1-де доозар. Тарифтиг орулганың, телефонлуг орулганың чыл планын декабрь 20-ге, телефон болгаш радио харылзаазының декабрь 5-те күүседир.

Садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле— үрмектеп садар барааннарның болгаш ниити чемненилгениң чылда сварылга планын декабрь 30-де күүседир. 23 муң рубльдиң бараанны чоокга планнаан ажыр садар. Ниити чемненилгениң бодунуң продукциязын 70 хуу чедирер. Планга немей 15 муң рубльдиң орулгазын алыр, сапрылга чарыгдалын 0,08 хуу кудулаар. Белеткелдиң чыл планын декабрь 10-да күүседир, плайдан ажыр 10 муң рубльдиң продукциязын белеткээр.

Улус өөредилгезиниң, куль-туранның болгаш кадык камгалалының талазы-биле тодаргай хүлээлгелерни бөлүк алган. **Каа-хемчилер Таңды районуң ажыл-ишчилерни социалистиг чарышче кыйгырган.**

ХОЙЖУЛАРЫҢ ҮЛҮҮ

СЭКП-ниң XXV съездизин ажыттынарының мурнуу чарымда бистиң «Бүрүнгаар» совхозтуң хойжулары тоску беш чылда база СЭКП обкомуның X пленумунуң шиитирлеринге күүседир талазы-биле кылган ажылдарын түүнел коргеннер. Тывага хой ажылын хөгжүдер талазы-биле партия обкомуның пленумунуң доктаазыл күүсеткиишаан, бистиң хойжуларывыс чамдык эки түңнелдерни чедип алган.

Эртеен беш чылда совхозтуң хой малы 63,3 хуу өскен. Ооң ажылында күрүнеге дүк садарының планын совхоз 115,9 хуу күүсеткен. Обкомуның X пленумунуң шиитирлеринге сүүтаар хой өстүрер талазы-биле бистиң ажыл-агыйывыска хамаарышкан план 850 башка ажыр күүсеттингеп. Малды хажаа-биле, малчыннарны бажыңнар-биле хандырар хемчеглер аддынган. Беш чылда 9 чаг хой кажаларын, хойжуларга 10 бажыңнарны кыштагларда, 11 бажыңнарны совхоз төвүнде тудуп берген. Ооң түңнелиниде хойжуларның аммырал байдалы улам эңмежип, ажылынга чарымсалгазы белеткээр, ажылынга кызымак, мурнакчыларның саны өскен.

Совхозтуң аныяк хойжузу А. Биленей беш чыл планын хураган алыр талазы-биле 101,9 хуу, дүк кыргын алырын 102,4 хуу, хураганнан немелде деңзи алырыы 110,4 хуу күүсеткеш, өскелерден эки коргузуглуг болган. Хоочун хойжу Н. Назиты чылдың-на аныяк хойлар малдан тургаш, беш чылдың дүк планыы 110,5 хуу, немелде деңзи алырын 109 хуу күүсеткен. Хойжулар Л. Анчы, А. Дамбыл олар хураганнар алырының планнын база ырактаа ажыр күүсеткеннер. Совхозтуң хойжулары ниитизин-биле 1975 чылда боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин үедиишкинниг күүседип, төрүүр күс хойдан 85 хураганны, бир хойдан 2,8 кг дүктү алган. Ынчангаш хойжу бригада республикага үшкү чергени алган. III чергенiң диплому болгаш 200 рубль-биле, районга бирги черни алган, шиликир Кызыл тудиле шаңнаткан.

Совхозтуң дирекциязы, партия, профсоюзтуң, комсомол организацияларының хойжулар ортузунга суртаал ажылын, политоредилгеми организастаарын, социалистиг чарышты калбартып турар. Малчыннарда агитаторлар, пропагандистер быжыглаттынган, оларда коммунистиг күш-ажылдың школазы болгаш билиг бедидер болгүн доктаамал ажылдап турар. Хойжулар ийи эзлеп-биле ажылдап турар болганда суртаал ажылын, политоредилгени организастаарынга эптиг боон турар.

Бригада болгаш хойжу бүрүзү эртеен чылда хүлээлгелиг, аразында чарыштыг ажылдааш, ам шилип хүлээлгелерни, чарышты база калбарткан. Социалистиг чарышның түңнелин түскай комиссия ай санында баллдыг система-биле үндүрүп, малчыннар хуралынга чугаалажып, шилгел-макталдарны дораан тыпсын турар. Социалистиг чарыштың негелделерини өзүгаар малчын кижи малдың өлүү хораарын болдурбас, хоюн ортумактан өрү деңгилделиг тургузар, мал чемни чөптүг чарытаазар, эмнээн чүүлдерни камнаар, күш-ажыл чүрүмүн шыңгыы сагыыр, билиин бедидип, өөренир ужурлуг. Ол негелделерни эки күүсеткеннер тиилекчилер болур. Бо чылдың январының түңнели-биле хойжуларның социалистиг чарышчыларга бирги черни Х.-С. Сат, Х. Донгак, ийиги черни А. Дамбыл, К. Бимба, үшкү черни А. Ооржак, Х. Күулар олар эзлээннер.

Партийниң XXV съездизиниге төлевилелдәр чугаалаашын турда малчыннарның киргеп саналдарын өзүгаар Хайырлыгга чүнар-бажың ажылдадыры, хлеб содары, кино, лекция, бесеанга доктаамал чорударын коргүзүп турган. Курлавыралары, четпестерин илереткен өске-даа саналдаадар болган.

Кыптың берге байдалы, мал чемниң чедиишпези түрээ-даа, хойжу коданнарда биген, киксула, концентраттар чедиртинген, малдың байдалы чүгээр. Хойжуң массалыг болдазалыгны эгелээп, баштайгы алдынган хураганнар менди. Ынчалзаажок чамдык коданнарда эмнер чок, дежурныйлаашкыны четпес организастаттынган. Чамдык кыштагларның одарыг төнүп турар. Бо айтырыгларны ырлый шиитирлээри чүгүлә.

«Бүрүнгаар» совхозтуң хойжулары тоску беш чылга төлептиг үүгүн киргеш, СЭКП-ниң XXV съездиниң төлептиг үзүүр, оңгу беш чылда улам бедик көргүзүглерни кемнээр дээш кужениишкинниг ажылдап турар.

С. КУМАЖИК,

совхозта парторганизацияның секретары.

ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДА АЖЫГЛААЛГА КИРГЕН

Бүрен-Хемде чаа Культура бажыңы.

Сарыг-Септе гастроном-столовая.

САННАР, ФАКТЫЛАР

Бүрен-Хем суурда 320 өлуттуг чаа школа,
Бүрен-Ансы суурда 90 орунnуг уруглар садыы,
Бүрен-Бай-Хаяа база ыңдыг уруглар садыы,
Бүрен-Хем суурда Культура бажыңы,
район эмнелгези немей туттунган,
Суг-Бажы, Кундустуг суурларда школаларның немелде тудуглары,
11300 баш хөйга, 1950 баш иненке кажаалар кылдынган.

БИР ӨГ-БҮЛЕДЕ

Чурттагы-даа магалыг-дыр,
Чурттаары-даа эки-ле-дир.
(В. В. МАЯКОВСКИЙ).

Рекортаж

От-бүленің ид бичe иежитүну Ромар бирги классчы, Оон удугулары Аля, Марина, Лора олар 3, 9, 10 класстарда өөренип турар. Бир иес Романның өөредилгезин, чурум-сагылгазы кандыгыл деп Сарыг-Септи С. Тока аттыг № 2 ортумаа школазының башкылөрүмдан айтырып чеде бээр болзувусса чаңгыс харыы алыр бис: «Эки!». Ол харыы Аляга, Маринага, Лорага-даа хамаарыжыр. Оларның эртекең чылын школаны доозган, ам шериг хүрээлеңинде алыы Валерийниң өөредилгезинге база-ла ыяыг үнелелиң башкылар берип турган. Дөрт угбашкы шуптуну школаның интернадында күрүменің долу хандырылгазында.

Оң эки өөредилгеш, сагыылга-чурумнуг уругларның адазы хой кадарчылары. Улуг оруктуң бичии хажыызында доң кырында оларның ыяштаанга чедип келдивис. Ынчаш ам-даа куурарбаан бажыңның чавыга машинавыс доктаапларга бистиң кижи ортузу чаа ажып чоруур назылыг, додугур хүрең арында хүндүлөөчелиниң хүлүмзүрүү чайнаан үгбай үтүүп алды..

Бажыңынче чалаап шайын күзүп, чигир-боовазын салды. Елизавета Мэнчиңаевна бистиң келиришс мурнуунда машинага даараның оргын хевирлиг. Дөрзе стол кырында машина, быжып каан шокар пес салыя каан тур. Артыкы өрээлде ном этажерказының чанында гитара биле мандолина, чаа сатыылаан хана хевизин, шала чадың дүргеш тургузуп каан тур. Шокар шывыглар-биле шевергин этиген үш демир оруннарның артында база-ла хевистерин аскылаан. Диван чаңында стол кырында приёмник, шив болгаш өске-даа хереекселдер эмге-секселиг салдыган. Чем шкавының шиидиг карактарын өттүр шид, шаажаң аяк, савалар аңгы-айгы өңнер-биле каравка шокарацнаар. Бажыңның үш соңгаларының кайызында-даа тюль болгаш пес көжегелерин ийи аңгы демир гардинкерде быжыглап аскылаан. Бир эвес сайгылгаан турган болза, ыракта ыыштагда эвес, а суурза аза хөөрайда бажыңда дет.

Малчыннар аразында, социалистиг чарыштың түңнелин үндүрер комиссияның ханада аскан протоколунда: «Январь айның түңнелдерин ёзугаар 100 баллды алган. Хойжулар аразында бирги черни эзлээн» деп бижээн болду. Кадарчыларның социалистиг хүлээлгезин база бижээн аскан: «100 төрүүр хойдан 100 ыраганы алыр, бир хойдан 3,3 кг дүктү кыргыыр.

1947 чылда партияның ажыл-агыйынче шилчээн, 1950 чылдан малчыннан келген Кажын-ңерөөң амыдырал-чурттагзыгдаа, ажыл-ишкө-даа ыыжырак. Богтары хүү «Москвич» деп машинаныг, Аът болдут, чараштан кылган чаа шапаларлыг. Айда шалыыны 200 рубльден кудулаавас.

— Алган акша шалыңыңар канчаар чарыгдап турар силер, Елизавета Мэнчиңаевна?—деп айтырарымга:

— Шалың алгаш-даа саттыңып ап турар бис. Квитаавыскага эм удавас сайгылгаан чырый бээр. Ынчаш телевизор садыын аар акша белеп. Уруг-дарыг база өскеп. Школаны доозканы—доозкан, доозары — доозар. Оларны өөредир, ыыжыр-ыңаар аътнарар акша-төгериктә база болдап, шыгжап турар бис—деп харыылады.

Шынап-ла эдектри четкилериниң Сарыг-Сеп салбырыының монтажник-тудугжулары күженнишкин бичеледир трансформаторлуг адыр-даван чагыының оңгаларын казып алган, чагызында дериглерни доозуп турдулар.

Ынчан оларның чурттагзыгдаа улам хогулуг, ажыл-ишчи колдары түттүнгүр апаар. Олар бажыңындан делегениң буулуг бүргүзүн хайтаарап, бүгү болуушкуннарны карап-биле көрүп орар арганыг болур.

Ындыг тодуг-догаа, байышырак чурттагзыгны, ол бүгүнү берген Коммунистиг партияга. Совет чазакка ышкы бердинген карак-кызыл күш-ажылчы кадарчы Кажынерниң ог-бүзезиниң чижээнге коргустувус. Ындыг ог-бүлеглер Каа-Хемде, республикада бүгү чурттуң бүлүң бүргүзүнде дег ыйы хой.

М. САЯЯ.

ЧУРУКТА: ог-бүленің херээжен эжи Е. М. Кажын бажыңында.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Каа-Хем районуң тудугжулары тоску беш чылда эвээш чаргыдалыг, эки шыпаглыг чаа тудугларны ыыска үениң иштинде ажыглалга киирер дээш, бүгү совет улус-биле бир дөмей, хызымаккай ажылдазп. Ынчангаш районуң тудугжулары эрткен беш чылды багай эвес оргүзүүлерлиг доозкан.

Ол үениң дургузунда бистиң районнуң кадаа тудугжулары хой чурттагга бажыңнарым, албан оргинизация черлерин, эскі-сактарны болгаш малчыннар коштагларын туткан. Ооң чылзынге чамдык ажыглалга киргеи тудугларны ап көрээшпер. «Бурулгаар» совхозтуң тыва Бүрөй-Хем суурда 320 өөреникчи өөренир ийи кат школазы чуусаа бетинде ажыглалга киирген. Ол-ла суурда 300 олуттуг Культура бажыңы база туткан. Ында кино көөр улуг, делгем зал, кежээлер эртирер зал, библиотека болгаш спорттуг янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар эртирер чылыг, чырык спорт залдар чаңгыс черде тутканы конуг таарымчалыг. Ийи суурларда 140 олуттуг чаа ясилсалганы бичии ташпарга тудуп бергеп. Районнуң тудугжулары эрткен беш чылда 11300 баш хой, 1950 баш инек киирер чаа кажаалларны аңгы-аңгы ажыл-агыйларга туткан.

Үстүнде адазының ол бүгү чедиишкинде бистиң 958 дугаар ажыл хөрүүр механизастаттырган колониязың ажылакчыларының киирген удуг-хуузу улуг. Бистиң колониязың ажылчыларының эрткен беш чылдың планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүседкен.

Коллективте үеэн мурнаан шалыпчыларның саны хой. А. Маслова, А. Прошенко оларның удурткан шеверелекчилер бригадалары. Н. Мозгозевский, А. Маслов оларның комплекстиг бригадалары. тудугжулар В. Глушков, А. Колбасинская олар тоску беш чылдың планның онаалдаларын хуусаа бетинде күүседкекиер.

Бистиң № 958 колониязада кербээлиг ажылдазр аргазе шилчээн бригадалар хой. А мээң удурттуп бригадам бүгү чурттаа сурагжазын тудуттуу. Социалистиг Күш-ажылдың Маалыры Николай Злобинниң аргазы-биле ажылдап, бүрүн бот-оруглга-чарылгаже ийи чыл мурнунда шилчээш, эки түңнелдерэн чедип алган бис. Кажа чижектерден алган көрээлиг-нер. Бүрүн бот-оруглга-чарылгалыг ажылче шилчээнивис 1974 чылдың баштайгы тос айларында план ёзугаар 160 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарны кылыр хүлээлгелиг турган, херек кырында 168 муң рубльдиң аңгы-бүрү ажылдарны кыдывыс. Ол үеэн дургузунда 24 муң рубльдиң арыг орулгазын алган. 1975 чылдың баштайгы чартымында база-ла багай эвес ажылдан турдувус, а ийиги чартымда ажылывыс темпизэрэй баткан. Кол-ла чылдагзыны тудуг материалдары чогуудан болуп турар.

Оңгу беш чылда Каа-Хем районуң тудугжуларының мурнунда улуг сорулгалар салдыган, ынчангаш бистиң районнуң тудугжулары бо чылдың баштайгы айларындан эгелээш, улуг тура-сорукту ажылдан киришпеэн.

Н. ХУДОРОЖКОВ,
№ 958 КМК-да мастер.

Каа-Хем районнуң амыдырал-хандырылга комбинадының ажыл-ишчилери чонга ачы-дуза чедирериниң талазы-биле ам ажылдарны кылып чорудуп турар. Коллективтиң хен бажыңчылары, баш таарычылары болгаш фотографтары районнуң бүгү чурттакчылыг черлериниң, малчыннарының хүндүт-келдиг аалчылары.

Амыдырал-хандырылга комбинадының даараныкка цегининң шевер даараныкчылары улустуң хуу чагыттарын ыыска хуусаада кылып берип турар.

ЧУРУКТА: комбинаттың даараныкка цегинде.

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ КОЛ КЕЗЭЭ

Агитацияның теориязы болгаш методиказы

Агитация теориязы болгаш методиказы... Бо дээрге чаа рубрика-дыр. Ооң адаа-биле партия, совет органнарының, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының ажылдаачыларынга, черле ынчаш агитация ажылының айтырыглары өөренип турарларга дуза кылдыр чүүлдерни ой-ойлеп парлаар.

Бөгүн «Партияның идеологтуг ажылының кол кезээ» деп баштайгы теманы парладывыс.

ПОЛИТИКТИГ АГИТАЦИЯ

Социалистиг тургузуглуг совет кижиниң эгээртикмес күжүн сайгыратпышаан, бистиң партиявыс массалар ортузунга идей-кижиндилгелиг ажылды улам-на калбартыл турар. Оон ажактыг чорууп бедидериниң өргежок чүгулазын айтыпышаан, СЭКП болза коммунистиг шитилел тургузуушкунуну-та бистиң бурунгаарлаашкыныстыг чедиишкиннери-биле болгаш совет кижилериң күш-ажылчы база политиктиг идеяларының, оларның идейлиг бүзүрелиниң, моо-шинарының, культуразының дериглиниң аразында боттуг харылзаалыны хемнээ-биле тодаратаан. «Эң мурнакчы идеология бээни чүгле кажаи ону массалар шыгжээдип ап ыыжаанда, ол идеология оларны идепкейлиг хөделиишкиннерже сеттүрген, оларның күн бүрүдеги сагыыга-чурумуун норма-чижектерни тодаратканда, чүгле ынчаарда боттуг күш болуп ыыжаан турар» дээн, ээн Л. И. Брежнев партияның XXIV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге чугаалаан.

В. И. Ленин Коммунистиг партияның идеологтуг ажылында бот-боттарындан чардынмас үп кезекти айтхан: ол дээрге **теоретиктиг ажыл**, **пропаганда** болгаш **агитация-дыр.**

Теоретиктиг ажыл янитилелдиң дүрүм ёзугларны боттуг чүүлдерин шинчилеп, марксизм-ленинчи эртемнең хогуудер. Революсчуг теорияга даянмышаан, партия болза болуунуң политиказын ажылдап кылып, боттандырып турар. Политиказда теорияны партияга удурткан улуг массалар боттарының медерелдиг болгаш алыс сорулгаларын ажыл-чөрүдүлгазы-биле амыдыралга боттандырып турар. Пропаганда болгаш агитация бо таварылгада идейлиг кижиндилгениң, кижилерниң медерелдиг чорууп хевирлээринниң, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкуунуң сорулгаларын шинтирдээринче оларның күжениишкиннерни мобилизастаарының аргалары болур. Пропаганда болгаш агитация алызындан янити сорулгалыг болуп турар, ынчалзажок оларның хайызының-даа салдар чедириишкинге онзагай чүүлдеэзинден хамааржыр. Делегейни революсчуг ёзу-биле билип алырынга массаларны кижизидеринээш чепсээ иргулаайында пропаганда болуп турар болза, а революсчуг шимчээшкинге массаларны кижизидеринээш чепсээ—колдуунда-да агитация болуп турар деп, Н. К. Крупская демдеглеп чугаалаан.

«Агитация» деп сөс латин сөстен уктаган. Ол дээрге «сундуктуурар, оттуурар» дээн үткалыг. Коммунистиг агитация болза чонуң халбак массалары-биле партияның харылзаазының күүдүлүг чепсээ, кижилерге идеологтуг салдар чедирериниң аргазы, политиктиг үдурткалганың дээштиг чепсээ болуп турар. Ол ажыл ажыл-биле-даа азы парлаага, телевидение, радио, көскү агитация дузазы-биле-даа чоруттунуп турар болза, партияның идип үндүрүп түвар сорулгаларын шинтирлээринге ол дузалаар хүлээлгелиг.

Политиктиг агитацияның ыял сорулгазы — партияның политиказын кижилерге таныпбырлаары, ол политиканы боттандырарынче оларның күженнишкиннерин мообилизээр. Ажылты чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күүдүлдүрер дугаймда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтымышкыныңар үдуртулга болдурубушаан, партия организацияларының агитмассалыг ажылдың ролюн улам бедидип турар. Ол янкаш политиктиг информацияны сайгырацгайыдып турар, чүге дизе ооң баазазының агитация тургустуулар болгай. Чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар дугаймда, республикада, областа, хоорайда, районда, бүгүдүге колхозтакчиниң ажылхерегжениң канчаар чорууп турарының дугаймда калбак-биле болгаш үдактамал информастаарга, бо чорук массалар ортузунга — бүгү политиктиг ажылдың дээштиниң бедидерингe дузалаар, ону амыдырал бадыткаар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи **ажыл-агый болгаш идей-кижиндилгелиг ажылдың чаңгыс ай болурунуң дугаймда** ленинчи принципти, янитилелдиң бир дээш болур **күш-ажылчы коллективтиң** канчаар-даа ажок улуг ролдуун демдеглээн. Күш-ажылчы коллективтерге совет кижилериң чаз. социалистиг мозу-оннарлары хевирлеттинип турар. Партия организацияларының күженнишкиннери болгаш будурулгеде ажылчы чонларны кижизидеринге техника-экономиктиг, организастыг, идеологтуг салдар чедирериниң болгаш өске-даа факторларының системазын улам сайгырацгайыдып турар, чүге дизе ооң баазазының агитация тургустуулар болгай. Чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар дугаймда, республикада, областа, хоорайда, районда, бүгүдүге колхозтакчиниң ажылхерегжениң канчаар чорууп турарының дугаймда калбак-биле болгаш үдактамал информастаарга, бо чорук массалар ортузунга — бүгү политиктиг ажылдың дээштиниң бедидерингe дузалаар, ону амыдырал бадыткаар.

СЭКП-ниң XXIV съездизи **ажыл-агый болгаш идей-кижиндилгелиг ажылдың чаңгыс ай болурунуң дугаймда** ленинчи принципти, янитилелдиң бир дээш болур **күш-ажылчы коллективтиң** канчаар-даа ажок улуг ролдуун демдеглээн. Күш-ажылчы коллективтерге совет кижилериң чаз. социалистиг мозу-оннарлары хевирлеттинип турар. Партия организацияларының күженнишкиннери болгаш будурулгеде ажылчы чонларны кижизидеринге техника-экономиктиг, организастыг, идеологтуг салдар чедирериниң болгаш өске-даа факторларының системазын улам сайгырацгайыдып турар, чүге дизе ооң баазазының агитация тургустуулар болгай. Чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар дугаймда, республикада, областа, хоорайда, районда, бүгүдүге колхозтакчиниң ажылхерегжениң канчаар чорууп турарының дугаймда калбак-биле болгаш үдактамал информастаарга, бо чорук массалар ортузунга — бүгү политиктиг ажылдың дээштиниң бедидерингe дузалаар, ону амыдырал бадыткаар.

Политиктиг агитацияның ыял сорулгазы — партияның политиказын кижилерге таныпбырлаары, ол политиканы боттандырарынче оларның күженнишкиннерин мообилизээр. Ажылты чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күүдүлдүрер дугаймда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтымышкыныңар үдуртулга болдурубушаан, партия организацияларының агитмассалыг ажылдың ролюн улам бедидип турар. Ол янкаш политиктиг информацияны сайгырацгайыдып турар, чүге дизе ооң баазазының агитация тургустуулар болгай. Чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар дугаймда, республикада, областа, хоорайда, районда, бүгүдүге колхозтакчиниң ажылхерегжениң канчаар чорууп турарының дугаймда калбак-биле болгаш үдактамал информастаарга, бо чорук массалар ортузунга — бүгү политиктиг ажылдың дээштиниң бедидерингe дузалаар, ону амыдырал бадыткаар.

Политиктиг агитацияның ыял сорулгазы — партияның политиказын кижилерге таныпбырлаары, ол политиканы боттандырарынче оларның күженнишкиннерин мообилизээр. Ажылты чоннарның коммунистиг кижизидилгезин күүдүлдүрер дугаймда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтымышкыныңар үдуртулга болдурубушаан, партия организацияларының агитмассалыг ажылдың ролюн улам бедидип турар. Ол янкаш политиктиг информацияны сайгырацгайыдып турар, чүге дизе ооң баазазының агитация тургустуулар болгай. Чуртта болгаш даштыкыда болуушкуннар дугаймда, республикада, областа, хоорайда, районда, бүгүдүге колхозтакчиниң ажылхерегжениң канчаар чорууп турарының дугаймда калбак-биле болгаш үдактамал информастаарга, бо чорук массалар ортузунга — бүгү политиктиг ажылдың дээштиниң бедидерингe дузалаар, ону амыдырал бадыткаар.

АГИТМАССАЛЫГ АЖЫЛДЫҢ КОЛ УГЛАНЫЫШКЫННАРЫ

В. И. Ленин Совет эрге-чагыргалың башкылгы чылдарында-ла мыыбыр сүмелеп чораан: оң камыкпың мурнунда массаларны иштин ажыл-агый тургузуушкуунуңе хаара түдер керек. Ол дээрге агитатор-пропагандист кижи бүрүзүнүң амыдында кол чүүл-дүр, кажаа оны ол чедип алтар болза, ынчан ооң ажыглыының чедиишкиннээ хандырылгазы ол болтуур.

Хүннүң соруулгалары-биле сыгыы долбашкан, эчис соруулгалыг, годаргей агитация **социалистиг чарыштың калбартарыныга, социал-экономиктиг планнарны чедиишкинниг ажыыдедиринге дузалаар.**

Политиктиг ажылдың активтерге экономиктиг политиказың, бистиң янитилелдиң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң программазының канчаар боттанып турарын ажыыны чоннарга хөөннеер үдуртукчу кадрларның ортузунда калбак-биле чөптеер турарының дугаймы херечилеп турар фактылар улам-на хой болуп турары ол үеде билдингир болуп бээ чыдар. Ындыг чүүгүдер администрация болгаш шериг аймактың бир эвмей кыдыкы кеөбүзүнде, «пятиминда» дээ «прагматиктиг» дээр шугум-биле колбаашын турар. Чурттагы чон болгунуң амгы аар-бөрге бөйдалыыга баарынмас чорууп Кыдаттың ыяш хой мозуларынга ажыыбыле илергейлеп турганы база-ла билдингир.

Амгы үеге чедир-ле Мао Цзэдун «чөөн үзелдиглерге» деткимчеп доктаамал коргузуп, ол-ла үеде кажаалларының болдуулар арганы хевээр артырып, болуглажиишкиннерниң кыыында турар «чаргы чарыычылы» хевирлиг болуп келген. Антисоветизм-биле болгаш улуг күрүнеэрөөк чорук-биле тодаратгының турар Маонуң хуула туружунуң онзагай чүүлүн ажыттаавыл, «чөөн үзелдиглер» ол дириг турда-ла кыдат удурткалга — партия болгаш күрүне аппарадынга колдан турар турушту эвээри-биле оон улуг деткимчени чедип ап турар. Шиварга «ий-тавыл бодаралар» күрүне болгаш ажылагай амыдыралының агар ийгырыгларын шинтирлээринге чорудулгазында боттарының туруштурлин бажыглаарының арганы ажыглап турарлар.

Кыдат күрүненің дээдэ эргечагыргазында үлеттинмээн эргелүүдалдарны эвээр дутаймда айтырыг кым Маонуң орунга олурул болурул дээрзинээ коңнаттыраан. «Культура революциязының» удурланыкчыларынче халдаашкынның кампаниязы Кыдатка январының ийнги чартымында эгелеп кушкедеп.

«Ачы демисел — шинтирлиг аъзво, а ортаан чүүлдер — кежектер-дир» дээн Мао Цзэдуненүң айтымышкынга сыыдаган ажаан. Пекиниң пропаганда органнары, маонсти терминологиязының слугаар алыргга, «дужуп бернчилер», «орге-чагыргга эдилээш ревизионистер» болуп турар шеңдиг кылат ажылдакчыларны сылба шугумчулеп эгелээн. «Ийи шугумнарның», а ам «ийи ангыларның» үргүлүлеен турар демиселиниң дугаймы парлалгага чугеллаа турар. «Культура революциязының» сорудургазында ужур-дыржок ажылдаашкыларга таварымчыл болгаш сөөлгү үеге агартваш, боттарының эрге-дужаалдарына катап киирген партия болгаш күрүне кадрларының төлээлекчилерге шыгжы шугумчулеңкинге таварымчыл турар.

Чжоу Эньлайның, а оон мурнунда Кеч Шэнниң болгаш Дун Би-Үнүң өлгеэн-биле холбаашпыр. ККП ТК-ниң Политбюрозунуң доктаамал комитединиң составында үш олут болган ол ажылдакчыларның эдилеп турган күрүне эрге-дужаалдары хостуг апарган. Кыдаттың янтаки политиктиг амыдыралында ол чугула үеде демисел чедиглеэнин үнген.

«Чөөн үзелдиглерниң», а тодаргайларга экстремистерниң амгы үеделиишкиниинің эчис соруулгазы болза Мао Цзэ-дунну ажыглаан, күрүне болгаш партия аппарадынга боттарының хүүда салдарын быжыглаары болуп турар. Маонуң мэга-бот тезаазы-биле харыысчыраашкыны улам-на тодарай кеп чидирөөнүң үезинде олар ону кыаып турарлар.

Кыдат күрүненің дээдэ эргечагыргазында үлеттинмээн эрге-дужаалдарны эвээр дутаймда айтырыг кым Маонуң орунга олурул болурул дээрзинээ коңнаттыраан. «Культура революциязының» удурланыкчыларынче халдаашкынның кампаниязы Кыдатка январының ийнги чартымында эгелеп кушкедеп.

«Ачы демисел — шинтирлиг аъзво, а ортаан чүүлдер — кежектер-дир» дээн Мао Цзэдуненүң айтымышкынга сыыдаган ажаан. Пекиниң пропаганда органнары, маонсти терминологиязының слугаар алыргга, «дужуп бернчилер», «орге-чагыргга эдилээш ревизионистер» болуп турар шеңдиг кылат ажылдакчыларны сылба шугумчулеп эгелээн. «Ийи шугумнарның», а ам «ийи ангыларның» үргүлүлеен турар демиселиниң дугаймы парлалгага чугеллаа турар. «Культура революциязының» сорудургазында ужур-дыржок ажылдаашкыларга таварымчыл болгаш сөөлгү үеге агартваш, боттарының эрге-дужаалдарына катап киирген партия болгаш күрүне кадрларының төлээлекчилерге шыгжы шугумчулеңкинге таварымчыл турар.

Чжоу Эньлайның, а оон мурнунда Кеч Шэнниң болгаш Дун Би-Үнүң өлгеэн-биле холбаашпыр. ККП ТК-ниң Политбюрозунуң доктаамал комитединиң составында үш олут болган ол ажылдакчыларның эдилеп турган күрүне эрге-дужаалдары хостуг апарган. Кыдаттың янтаки политиктиг амыдыралында ол чугула үеде демисел чедиглеэнин үнген.

«Чөөн үзелдиглерниң», а тодаргайларга экстремистерниң амгы үеделиишкиниинің эчис соруулгазы болза Мао Цзэ-дунну ажыглаан, күрүне болгаш партия аппарадынга боттарының хүүда салдарын быжыглаары болуп турар. Маонуң мэга-бот тезаазы-биле харыысчыраашкыны улам-на тодарай кеп чидирөөнүң үезинде олар ону кыаып турарлар.

Кыдат күрүненің дээдэ эргечагыргазында үлеттинмээн эрге-дужаалдарны эвээр дутаймда айтырыг кым Маонуң орунга олурул болурул дээрзинээ коңнаттыраан. «Культура революциязының» удурланыкчыларынче халдаашкынның кампаниязы Кыдатка январының ийнги чартымында эгелеп кушкедеп.

«Ачы демисел — шинтирлиг аъзво, а ортаан чүүлдер — кежектер-дир» дээн Мао Цзэдуненүң айтымышкынга сыыдаган ажаан. Пекиниң пропаганда органнары, маонсти терминологиязының слугаар алыргга, «дужуп бернчилер», «орге-чагыргга эдилээш ревизионистер» болуп турар шеңдиг кылат ажылдакчыларны сылба шугумчулеп эгелээн. «Ийи шугумнарның», а ам «ийи ангыларның» үргүлүлеен турар демиселиниң дугаймы парлалгага чугеллаа турар. «Культура революциязының» сорудургазында ужур-дыржок ажылдаашкыларга таварымчыл болгаш сөөлгү үеге агартваш, боттарының эрге-дужаалдарына катап киирген партия болгаш күрүне кадрларының төлээлекчилерге шыгжы шугумчулеңкинге таварымчыл турар.

«Чөөн үзелдиглерге» удур хөделиишкиннер-биле боттарын бас көрдүрүп болгаш Мао Цзэ-дунга хем чогум илередип турар, янчалзажок ол-ла үеде боттарының политиктиг планнарының талазы-биле «ой-тавыл бодаралар» шыкаш, хөөчүн болгаш оргимзак салгалдың кадр ажылдакчыларының категориязын төлээлеп турар партия база күрүне удурткучуларының ыяшты болуунуң тыптырыгга болуушкуннарның торудулгазы чедиргеп дээрзин демисел чогуур. Чижээ, ККП ТК-ниң Политбюрозунуң составында ол болуктуң төлээлекчизи Хуа Го-Фэң болуп турар, барыын чүктүң парлаалгазыны көрүүлүлгеп дээрге Маонуң эрге-хүүзүлгезин күүсээр албан дужаалда чептеэрээнел кижи дел бижир турар.

Кыдатта ишткин политиктит демисел кедергей чадыгдыл болгаш, янчаңгаш «чөөнлеркиң» холунда турар «Жэньминь жибао», «Гуаймин жибао» болгаш «Хунци» ад демиселдиң дугаймда хүннүң-не бижип турар. «Культура революциязының» ужур-дузазы керекче албайбата КУР-ның хөгжүлдезинге ооң таварыштырган багай ужуттарын буруу шаап турар ады биилиимес удургучуларны бик сөөлге харгыышаан, «чөөнлерниң белүглежиишкинин» ол-ла үеге бодуңуң хөделиишкиннерэ Мао Цзэ-дунуң хүүда айтыышкыннары-биле шуут дугаар турар база келир үеде мыыбыр үглаашкыннары чорударын чогум-на ол иеген турар дээш, кажыы-даа ыяш оңзагай демдеглеишпээн, херек кырында бодуң камгалаарыңче чүткүп турар.

Маонстер бодуңуң иштинде демисел кыптыкаан кыдат удурткалганы сырый каттыштырарының үндезинин кылдыр эрги хевээр-ле ойлуг чок антисоветизмин ажыглаарын орадаажып, ээ-не «реакциялыг империалистиг болуктерден деткимчени дилеп турар.

А. ПЕТРОВ.
СЭТА-ның тайылбырлаачызы.

ДЕЛЕГЕЙ ДӨ ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПРАГА. ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусав чеэлемелдээ-совет ыяшкар Эвилелиниң делегациязын хүлээп алган. Делегациянның кежигүннери ЧСНЭ-ниң ажыл-ишкүүлгазының дугаймы «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің кол үдаанайышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиин чечелээнин ажыглаачылар коннарының улуг сонуургал-биле көрүп турарының дугаймын президентизиге чугаалаан.

СЭКП-ниң болур деп турар XXV съездизи чүгле совет улустуң амыдыралынга чугула болуушкун болур эвес, харын социалистиг өске-даа чурттарның коммунистиг болгаш ажылчы партияларынга база улустарынга сорук киирикки үлегер болур деп, Г. Гусав бодуңуң чугаазынга онзалап демдеглээн.

БЕРЛИН. «Совет чаартылчыларның ажылының ёрга-методтары болгаш оларны Берлинниң будурулгелеринге ажыглаары» деп делгелге германо-совет найырал янитилелиниң бажыңында ажыттырган.

СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаадыкпан ол делгелгени ГДР-ниң пайысхалының 15 эң улуг үлеттур будурулгелеринің демнингээн-биле организастаан.

БУДАПЕШТ. Венгр хоорай Секеш-Фехерварда радио болгаш телевидение аппаратуразы ылыр «Видеотон» заводтуң конвейериниң совет «Жигули» автомобильдерге дерелээр чартык миллионгу радиопремник үнген. Завод коллективиниң байырлыг митингизинге «Победилейиг» ол кылыгны Бүгү-эвилелдиң «Автоэкспорт» каттыжылышкынының телеэлекчилеринге хүлээдип берген.

Бо чылын Волганың автозаводчулары «Видеотон» маркалыг 100 муң радиопремниктерни элыр.

СОФИЯ. ЭКП-ниң X съездизиниң шиитирлерин, а ол ышкаш БКП ТК-ның пленумунуң 1972 чылда хүлээп алганы, чоннуң амыдырал эчиделиин бедидериниң декабрь программазында салдыкган сорулгаларны күүсеткениниң түңнелдеринде Болгария социализм тургузуушкуунче чаа чугула чедиишкиннерни чедип алган дээрзиниң дугаймы херечилеп турар. 1975 чылда национал орулга 1970 чыл-биле деңнээрге 46 хуу өскен. Чоннуң кижи санынга онаштыр дерек кырында боттуг орулгалар ол-ла үениң дургузукда 32,4 хуу өскен. Чедиги беш чылда болгаш 1990 чылга чедир чоннуң амыдырал деңнелиин белидеринің программазының дугаймын БКП ТК-ның парлаа үндүрген тезистеринде ол дугаймы чугаалаан турар.

1976—1980 чылдарның үезинде социализмниң материал-техникиг базазазын тургузарын, социалистиг будурулге харылзааларын сайзырадырын, чаа кижини хевирлеп тургузарын болгаш амыдыралдың социалистиг өөрүшкевирин хөгжүдерин үргүлүлээн турар. Экономиканың ажактыын бүгү демнег-биле өстүрер чорук амыдырал деңнелин улам ыйдап белидеримге улуг ужур-дуралыг болур.

Чоннуң амыдыралының деңнедин үзүтелиишкин чон бедиерининң чугула иегелдеэн болза, Совет Эвилели-биле бүгү талалыг калга ажылдажылганы калбартыры болгаш хаалыладыры, материалдыг будурулгеге, эртемге болгаш техникага, уран чүүге болгаш культурага ЭДЧ-ниң кежигүннери чүүгүр-биле интеграция болур деп, тезистерде айтып турар.

БЕРЛИН. ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер шында чедип келген ГКП-ниң делгазы Г. Мис-биле ужурашкан.

Беседаның чорудулгазында ийи партияның удурткулалары тайыңы, демократия болгаш социализм дээш демиселге коммунистерниң харымсалгазының олуп турарын айыткан болгаш СЭКП-биле ийи партияның дайынны эдилелиниң быжыын онзалаан демдеглээн. Моон соңгаар-даа бүгү күштерин делегейниң коммунистиг шимчээшкиниинің чыгыс эвин болгаш сырый каттыжышкынын быжыглаары дээш демиселге бээр шинтирлиниң дугаймы талалар медеглээн.

ГФР-де төларгай болуктерниң оскуудуг туружы болгаш дүшкүүрүүг чоруктуң навыралдырарының шаптыктаар соруулгалы салып турары антикоммунистиг болгаш антисоветтиг кампания ажылды чоннарның эрге-ажыктарына доралы ведирип турар. Ынчаарга делегей деңнелиишкиннің ыяш факторуу — ССРЭ-биле ынак ынаныдажыгыр —күш-ажылчы чонуң хүүда кезээде бегиттээн турар деп уужуражыышкынга айыткан.

КЫДАТТА ИШТИКИ ПОЛИТИКТИГ ДЕМИСЕЛ

«Культура революциязының» удурланыкчыларынче халдаашкынның кампаниязы Кыдатка январының ийнги чартымында эгелеп кушкедеп.

«Ачы демисел — шинтирлиг аъзво, а ортаан чүүлдер — кежектер-дир» дээн Мао Цзэдуненүң айтымышкынга сыыдаган ажаан. Пекиниң пропаганда органнары, маонсти терминологиязының слугаар алыргга, «дужуп бернчилер», «орге-чагыргга эдилээш ревизионистер» болуп турар шеңдиг кылат ажылдакчыларны сылба шугумчулеп эгелээн. «Ийи шугумнарның», а ам «ийи ангыларның» үргүлүлеен турар демиселиниң дугаймы парлалгага чугеллаа турар. «Культура революциязының» сорудургазында ужур-дыржок ажылдаашкыларга таварымчыл болгаш сөөлгү үеге агартваш, боттарының эрге-дужаалдарына катап киирген партия болгаш күрүне кадрларының төлээлекчилерге шыгжы шугумчулеңкинге таварымчыл турар.

Чжоу Эньлайның, а оон мурнунда Кеч Шэнниң болгаш Дун Би-Үнүң өлгеэн-биле холбаашпыр. ККП ТК-ниң Политбюрозунуң доктаамал комитединиң составында үш олут болган ол ажылдакчыларның эдилеп турган күрүне эрге-дужаалдары хостуг апарган. Кыдаттың янтаки политиктиг амыдыралында ол чугула үеде демисел чедиглеэнин үнген.

«Чөөн үзелдиглерниң», а тодаргайларга экстремистерниң амгы үеделиишкиниинің эчис соруулгазы болза Мао Цзэ-дунну ажыглаан, күрүне болгаш партия аппарадынга боттарының хүүда салдарын быжыглаары болуп турар. Маонуң мэга-бот тезаазы-биле харыысчыраашкыны улам-на тодарай кеп чидирөөнүң үезинде олар ону кыаып турарлар.

Кыдат күрүненің дээдэ эргечагыргазында үлеттинмээн эрге-дужаалдарны эвээр дутаймда айтырыг кым Маонуң орунга олурул болурул дээрзинээ коңнаттыраан. «Культура революциязының» удурланыкчыларынче халдаашкынның кампаниязы Кыдатка январының ийнги чартымында эгелеп кушкедеп.

«Ачы демисел — шинтирлиг аъзво, а ортаан чүүлдер — кежектер-дир» дээн Мао Цзэдуненүң айтымышкынга сыыдаган ажаан. Пекиниң пропаганда органнары, маонсти терминологиязының слугаар алыргга, «дужуп бернчилер», «орге-чагыргга эдилээш ревизионистер» болуп турар шеңдиг кылат ажылдакчыларны сылба шугумчулеп эгелээн. «Ийи шугумнарның», а ам «ийи ангыларның» үргүлүлеен турар демиселиниң дугаймы парлалгага чугеллаа турар. «Культура революциязының» сорудургазында ужур-дыржок ажылдаашкыларга таварымчыл болгаш сөөлгү үеге агартваш, боттарының эрге-дужаалдарына катап киирген партия болгаш күрүне кадрларының төлээлекчилерге шыгжы шугумчулеңкинге таварымчыл турар.

«Чөөн үзелдиглерге» удур хөделиишкиннер-биле боттарын бас көрдүрүп болгаш Мао Цзэ-дунга хем чогум илередип турар, янчалзажок ол-ла үеде боттарының политиктиг планнарының талазы-биле «ой-тавыл бодаралар» шыкаш, хөөчүн болгаш оргимзак салгалдың кадр ажылдакчыларының категориязын төлээлеп турар партия база күрүне удурткучуларының ыяшты болуунуң тыптырыгга болуушкуннарның торудулгазы чедиргеп дээрзин демисел чогуур. Чижээ, ККП ТК-ниң Политбюрозунуң составында ол болуктуң төлээлекчизи Хуа Го-Фэң болуп турар, барыын чүктүң парлаалгазыны көрүүлүлгеп дээрге Маонуң эрге-хүүзүлгезин күүсээр албан дужаалда чептеэрээнел кижи дел бижир турар.

Кыдатта ишткин политиктит демисел кедергей чадыгдыл болгаш, янчаңгаш «чөөнлеркиң» холунда турар «Жэньминь жибао», «Гуаймин жибао» болгаш «Хунци» ад демиселдиң дугаймда хүннүң-не бижип турар. «Культура революциязының» ужур-дузазы керекче албайбата КУР-ның хөгжүлдезинге ооң та

саннар, фактылар

Чонуң бараан садып алыр аргазы бир кижиге оналштыр 1970 чылда 525 рубль турганындан, 1975 чылда 658,6 рубль чедир өскен.

Каа-хемчилер беш чыл иштинде:

883 соодукчуларны,

1246 хөп чуур машиналарны,

107 чиик автомобильдерни,

279 мотоциклдерни,

1114 телевизорларны садып алган.

Чыл санында чон 24 муң ажыг рубльдиг номнарлыг болгаш ном продукциязын садып ап келген.

1970 чылда каа-хемчилер 2 чиик машина садып алган болза, 1975 чылда 35-ти садып алган.

• • •

Районнуң ниити билиг школаларын беш чылда 330 аныяктар доозуп, ортумак эртемниг аттестадын алган.

Ол-ла үеде 1295 уруглар сес чыл школазын дооскан.

Каа-Хем съездиден съезд чедир

XX СЭКП-ниң съездизиге

УЛАМ САЙЗЫРААН

Совет ниитилелдиң хөгжүлдезинниң амгы үе-чазаазы совет улустуң культурлуг сайзыралының кайгамчык чедиишкинниери-биле демдеглеттинип турар. Ол сайзыралдың буруугаар улуг базымнарның чижээн бистиң Каа-Хем райондан база көрүп болур. Эртхен беш чылдың эгезинде биске үш Культура бажыңы, он үш көдээ клуб-дар, чаңгыс автоклуб, алдым кызыл-булуң, уруглардың музыка школазы, 123 муң номнуг он бир библиотека ажылдап турган болза, ам тос Культура бажыңы, сес көдээ клуб, ийи автоклуб, 142 муң хире номнуг он ийи библиотека ажылдап турар. Уруглардың музыка школазы Кундустуг суурда филиалдыг апарган. Кызыл-булуңнарның саны үжен ийи чедир өскен. Ам районнуң чурттакчы бүрүзүүге тос ном онаажып турар. Культура бажыңнарының, клубтарның хөй кезии 200—300 олуттуг залдарлыг, делгем фойелерлиг, бөлгүмнер кичээлдээр тускай өрээлдерлиг. Уран чүүл бөлгүмнериниң саны 38 турганындан 76 чедир өскен. Олар муң хире кижини хаара туткан. Кок-Хаактың, Сарыг-Септиң, Бүрен-Хемниң Культура бажыңнарының чанында волейбол, баскетбол, чиик болгаш аар атлетиканың шыдыраа секциялары ажылдап турар. Сизим, Сарыг-Сеп, Бүрен-Хем Культура бажыңнарында уруглар ойнаарактар театрлары бар. Сарыг-Септиң Культура бажыңында бал танцыларының бөлгүмү база ажыттынган. Сөөлгү чылдарда Культура албан черлериниң ажылдакчылары чонуң культурлуг дыштанылгазын организастаарынга, партияның болгаш чазактың доктаал, шиитпирлерин пропагандалап нептередиринге, идей-политиктиг кижизидилгелии чорударынга, чонпуң күш-ажылчы идепкейин көдүрериннге чаа арга-хевирлерни ажыглап турар.

Культура албан черлериниң бүдүрүлгелер-биле харылзазы быжыккан. Хөй-янзы организациялары-биле кады «Бүдүрүлгелиң мурнакчылары», «Күрүне дээрге бис-тир бис» дээн чижектиг кежээ, ужуражыышкыннарны эртирери чаңчыл апарган. Орта бүдүрүлгелерниң мурнакчыларын, социалистиг чарыштың тинлекчилерин, район болгаш көдээ Советтериниң депутаттарын чалап, чонбиле ужураштырар. Культура албан черлериниң кайызындада бүдүрүлгениң мурнакчыларынга тураскаатказ булуңнарны кылгылаан. «Чеве, оолдар», «Чеве, кыстар» деп конкурстар, кыш үделгезиниң, «Нептун», «Хадың» байырлалдары чаңчыл әзүүлээр солуп эртип турар. Амгы үеде районнуң суур бүрүзүүде клуб, Культура бажыңнарында бот-тывынгыр уран чүүлдүң район көрүүдезинге белеткелер шаптыг чоруп турар.

Райониуң культура албан черлериниң ажылдакчыларының идей-политиктиг, эртем-билиг деңгээлиниң өзүлдезин база демдеглексенчиг. Беш чылдың эгезинде культура албан черлерине тускай эртемниг чүтле сес кижи ажылдап турган болза, ам ындыгларның саны 23 чедир өскен. Көк-Хаакта библиотека эргелекчизи Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Августа Васильевна Долгалова ийида ам 20 чыл ажылдап турар.

Каа-Хем районнуң культура албан черлериниң ажылдакчыларының доозарынга боттарының үлүүн киирип келген, СЭКПниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш, калбарган социалистиг чарыштың нептередирин дээш күжүн, арга-мергежилин моонзээн.

Г. ДОНГАК,

Каа-Хем райкүүскомнуң культура кылдызының эргелекчизи.

Сарыг-Септиң Культура бажыңының ажылдакчылары чон ортузунга культура-массалыг ажылдарны ийи чорудуп, солуп кежээлерни, күш-ажылдың хоочуннары, мурнакчылары-биле ужураажылгаларны доктаамал эрттирип турар.

Культура бажыңының директору Виктор Харченковуң удуртулгазы-биле район төвүнүң бот-тывынгыр артистери улусчу чогаадылганың бөгүн эгелээр район фестивалынга эки концерт программазын белеткээн.

ЧУРУКТА: Сарыг-Септиң бот-тывынгыр артистери белеткел үезинде.

СОНУУРГАКТАРГА

ШААНДАКЫ АРЫК—ЧАА КВАРТАЛДАРДА

Ортаакы вектериниң үезинде Бухара чурттакчыларының сут ажыл турганы чаңгыс Шахруд арык-бугазын - катап эгидип алырынга үш чыл ажыг үе негеттинген. Оон эриктери үреглеп, арыктың хөй-хөй черлерин улуг тудуглар дуй алы берген болгун.

Беш километр дурттуг ол арых шаанда чоок чүк улузунуң хээян-биле каастаан ядын көөрүгүүр турган чүве-дир.

Арыктың унугга чедер дээш ийи метр хире кылын чер картын касканыңның түңнелинде, чартыы үреля берген дээш көөрүгүүр тевээрышкан. Ону шаанда «шыакшаанныр көөрүгүү» деп адап турганы база тодаратгынган.

Шахрудтуң арык-бугазын чаа кварталдарже удавас киирээр.

А. ФАЗЫЛОВ,
(СЭТА-ның корр.).

КАРА САГЫШТЫГ «ТЯГУН»

Далай портунда шимээн чок. Сыт дээр сырын безин бил-диртпес, Ындыг-даа болза, пароход доктаар черге турган корабльдерин бир-ле билдинмес күш чайгап эгелээр. Бир эвес чогуур үезинде хемчег албас болза, айыыл-халап болганы ол. Шак ындыг эдептиг чүүдү далайжылар «тягун» деп адаар.

Ол «тягунуңуң» чажыдын дыка хөй чылдар иштинде эртемденнер дилеп келген. Амгы үеде ук тывызыктың бажыын тывылган. Корсаковтуң агаар шинчилээр биюзунуң удуртукчузу Г. Н. Бобров СЭТА-ның корреспондентизинге ыынча дээн:

— Мурнунда «Тягунну» порттуң асватормазынга тыптып кээр деп бодап турган болгай. А бистиң кылып чорутканывыстың шинчилелдеривис ону бадыткаан. «Тягун» дээргс, ортээлеп алаан ыракта болуп турар күштүг шуургааның далай дүвүчүе 12 метр хаанындан киржип турээр чадгыы-дыр. Элээн хөй үе эртип, харын-даа агаар аазып, шимээн намдай бергенде, ол чалгыг ам чедип кээп, портка турган корабльдерни аңдара октаар чыгыы апаары бадыткаттынган.

Амгы үеде «тягунга» удур хемчегнер адынган. Бойдустуң ол берге болуушкунуңуң кажан болуруп тодарадып турар апарган. Ол чорук далайжыларга дыка хүндүлүг.

«Тягуннар» Сахалын ортулукка коддады болгулаар. А делегей океанының өске-даа девискээрнинге база болуп турар.

Ю. ШАШКОВ,
(СЭТА-ның корр.).

АДЫГ ОГЛУ

Төрүттүнге-ле хаш ай болгаш соңгу үүлүг язы-бүрү ужуралдарынга таварышкан ак адыг оглуң чоокта чаа Мурманскиден Ленинградче чорутка.

Ол эң баштай Челюскин одуңуне бөрү капказынче кире берген. Тус черниң чурттакчылары ону капкадан адырган, оон амыдыралынга айыыл-халап моон соңгаар таварышпазы-биле Диксонче кежиришкенер. А аңаа од адыг оглу эмчилерге таварышкан. Чүге дээрге капкага кактырган белыг холу доңа берген болган.

Эмчилер адыг оглунуң холун эмиртир эмнеп, ону ашкарыйчемгерип, ажаап-карактап турганнар. Кажан «Арктика» деп атомоход аңаа келгенде, оон экипажынга адыг оглун белекке бериишкенер.

Ук экипажка «тояанчыны» аңаа-ла бербээнер. Ында үш адыг оглун ыырап өстүрген Александр Георгиевич Гамбургер деп кижи бар деп чүвени олар билирлер.

Каш чыл бурунгаар «Мурманск» деп ледоколга эжиндирип чораан, А. Гамбургер бирги адынның оглун ажаан, каректеп, сегиткен. Эжиндиришкин соонда ол кургат черже дүшкеш, чанып чорутпарга, адыг оглу ону аажок эдерип, аъш-чем-даа чивейн туруп берген.

А бо бичии амытан Александр Георгиевичиниң дорткү адынның оглу. Ол ам күш кирип, озуп, сеткээн. Ону ам Ленинград зоопаркының база бир «кежигүнү» болуру-биле ынаар чорудуптар.

В. ЗАСУХИН,
(СЭТА-ның корр.).

ДЕЛГЕМ-ШӨЛЭЭН, ЭПТИГ

Бүрен-Аксы суурнуң үстүү талазын аянышпнчи киирип турар кызыл, көк, ногаан багаваларлыг, улуг ак бажын бар. Ол болза «Кызыл туң» совхозтуң акша-хөрөңгизиниле тутканы уруглар ясли-сады-дыр. Херимнеп каан делгем девискээрниң иштинде чайгы, кышкы ойнаар шөлдер, серилер базала язы-бүрү өнүүт. Ол ажыглалга кирге-ле ам ийи чыл четпээн. Ясли-садтың иштинге кире бээрге база аян-шинчилиг, чараш, чырык.

Чүгле дериг-херексел садарынга совхоз 25 муң рубльди чарыгдаан. Анчы-аңгы бөлүктерге турар 90 уруглардың оруу-дожээ, стол-сөңдээйи, ойнаар хереклерн, оларга аъш-чем кылып бээр аяк-савадан аңгыда мында телевизор, фортепиано, радиола, аквариум, дириг булуңчугаш безин бар. Уруглары ажаап карактаарын, ойпадырын, чараш ажыы-чаңга кижизидерин, өөредирин алды кижизидикчи башкыларга, бир музыка башкызынга, эмчиге болгаш поварлар, ажажакчылар, аштакчылар—шупту 28 кижиге дазыскал. Башкылары, эмчи, музыкант шупгузу тускай өөредилге черлерин дооскан эртеминг кижилер. Ясли-садтарның ажыл-дакчыларының арга-дүржүлга солчулгазының районда бир дугаар методиктиг кабинединя мында тургускан. Эмчи кабинединг, аарый бергенниң демдектери кестүп кел-геи уруглары ангылап чыттырар өрээл база бар. Уруглар садында кижизидилге ажылын башкылар коллективиниге бадылаан янитн план-биле чорудуп турар. Улуг бөлүктүң уруглары школага өөренириниң тускай белеткелин эртер. Ам ындыг бөлүкте 17 уруглар бар. Мынаыг эки, эптиг черге кижизиттингеп, белеткеттинген уруглариың янитн сайзыралы шыырак-ла. Олер школаже улуг күзел-биле, бүзүреллиг аъттанып-лар.

ЧУРУКТА: ясли-садтың аас-кежиктиг чаштары.

XII ОЛИМПИАДА: ТОСКУ ХҮНҮ

• Спорт

СЭТА-ның тускай корр. Л. Волнухин, А. Ермаков, Ю. Хромов оларның Инсбруктан дамчыткынындан:

Февраль 11-ниң кежээнинде эр кижилерниң чаңгыстан конькизиг чүгүлээриниң фигурлуг көргүзүтлериниге олимпийжи окпнарның чемпионнары болгаш шаңнатканнары илереттинген. Бо талазы-биле англичан Джон Карри 192,74 санныг боол, бирги черде үнген болгаш алдын медаль-биле шаңнаткан. «Монгүчүү» 187,64 санныг москвачы Владимир Ковалевка онзашкан, а хүлер медальды — канада Толлер Крэнстон алган.

Москва чурттуг Сергей Волков бешки, а ленинградчы Юрий Овчинников — сескн черлерни эзлегнээн. Ынчаарга ГДР-ден барган делегей чемпиону чораан Ян Гоффман чүгле дөрткү черже үнер аргалыг болган.

Мурнунда делегей чемпнону чораан, амгы үеде австрп телевидениениң тайылбырлакчызы Эммерих эр кижилерниң маргылдаазының түңнел протоколун көргеш:

— Шаңнаткан баштайгы үш кижиге кандыг-даа чигзиниг чок мен. Карри эртнеп чылга бодаарга, тергиин-не спортчу программаны белеткеп алгандыр дээн.

Олимпийжи маргылдааларны организастаарында чектелнкдег үүлдер чок боол келген. Ынчадза-даа февраль оның алтынуде бир-ле билдинмес хаакчы дагнан бадып ора, ГДР-ниң хаакчызы Аксель Лессерге кээп үскен соонда, ол маргылдаадан үнер ужурга таварышкан.

Солуннар хаакчыларның эстафеталыг маргылдаазында олимпиадалар төөгүзүнде энне шаптараазынның таварылалар болгаын айтып турар. Олар бир хире километрни чаңгыс-ла хаактыг маңнап эрткеш, а оон соонда ол хире черни тренерниң үш размер бичии ботинкалыг хаагы-биле чүгүрүп келген Евгений Беляевтиң эрес-мадырлыг черуун онзалап демдеглеп турар.

Бо бүгүнүң түңнелинде совет командазы шаңналдыг черге чедирип шыдаан Иван Гаранишиниң дыка дүрген маңнааның «Кроиен пайтуг» солуп оон «спортка мааднрлыг чоруу» деп адаан.

Олимпиаданың эң бичии кержикчизи — 12 хардыг москвачы школачы Лена Водорезованың дугайын солуннар дыка мактап, ону фигурлуг конькилээчкиниң келир үеде тергиндекчизи деп адап турар.

4×5 километрге эстафета чарыжынга тинлээн бистиң херээжен хаакчыларывыс чүгле тергиин дээн чүгүрүктер эвес, харын-даа чаңгызы — шупгузу, шупгузу — чаңгызы дээш демисежир арганыг будун команда-да-дыр... Бистиң тренерлеривистиң бирээзи, шаанда сураглыг хаакчы Анатолий Акентьев ынча деп, хүдүмзүруп чугаалаан.

Олар дээрге, ленинградты Нина Балдычева, Новосибирск чурттуг Зинаида Амосова. Сиктывкардан барган Раиса Сметанина, Ижевскиден —Галина Кулакова олар-дыр.

Маргылдааның төнчүзү чоокшулап келгенде, бистиң хаакчыларывыс-биле Финляндияның шилиндек командазының аразында ылгал—47 хире секунда апарган, ынчаарга-даа эстафетага тинлээри ындыг-ла белеп эвес болган: кижи бүрүзү тустус соруглаларны күүседир үжүрлүг турган.

Балдычева эрес-кашпагай болгаш, ону эстафета чарыжынга үргүлчү-ле бир дугаарында салып үндүрер. Бо удаала ол доктаар черге холу хаңзырай берген. үш дугаарында маңнап келген «...Чарыштың мырыңай эгезинде бир-ле кижи меня идиптерге кээп уштум. Ынчалза-да хорадаар чай чок, чүгүрер херек... Оон кезек болганда мурнунга бардым, ынчалзада-да дөвүүчүктээр черге келгеш, баштай фин, оон соонда швед хаакчыларны эрттирипкен мен. мээн хаактарым оларныыдан дыка дора чылгыр болган» дел, ол чугаалаан.

Амосованың маңнааны ийнги этаптан эгелээш, бистиң командавыс хамыктыг мурнунче үнген. «Мен «атакаже» кирипкеш-ле, дөртку километрге чораш, мурнумда ийи хаакчыны ыырты четкеш, эрте бердим...»-- деп, Амосова чугаалаан.

Херээжен хаакчылар маргылдаазы ынчаар доозулган. Совет спортчулар тергиин эки маңнаан болгаш ийи алдын, бир моңгуң болгаш ийи хүлер медальдарны чаалап алганнар. Ол дээрге, дыка хөй «ниитн» национал командаларныңдан хөй-дүр.

Валерий Муратов 1000 метрге чарышкаш, маңнап келген дораан-ча санныг электри самбырызынче хөөн чок кылдыр көрүнген. Оон түңнели чүгле үшкү черде дээрзин, ол билип алган...

...Ол таварылга оруктуң ийнги чартыында билдинге бергеп. Оон конькизи божаңайыпп чорүүр апарганын Муратов биилп каан. Ынчалза-да ол чүү-дээ болбаан шыкаш, маңнап турган. Хомудаачыг болбайн кавчаар. Муратов баштайгы ийи чүс метрни бирги черни алган америк конькичи Миллердеп (1 мин. 19,32 сек.) дүрген маңнап эгелээн болгай.

Бо дистанцияга ийнги черни порвег Йорэ Дидриксен ону 1 мин. 20,45 секундада эрткеш, алган. А Муратовтуң түңнели— 1 мин. 20.54 секунда.

Олимпиаданың хоккейжилери база-ла маргылдааны үргүлчүлеп турар. Февральдың он ийиде АКШ-тың хоккейжилери Польшаның шилиндек командазын 7:2 санга ашкаш, ийнги тинлеткенн чедип алган. А Чехословакиянның хоккейжилери ГФР-ниң спортчуларын 7:4 санныг тинлээн.

Совет хоккейжилер Финляндияның спортчуларын база-ла 7:2 санга тинлээн.

...Олимпиада сөөлзүреп келген. Оон төску хүмүнде совет спортчулар боттарының рекордуя катаптаан—он ийи чыл мурнунда бо-ла Инсбрукка олар он бир алдын медальды чыглып алган болгай. Ам биатлончуларның эстафетазы, конькичилерниң 1500 болгаш 10.000 метрге чарыжы, 50 километрге хаактыг чарыш, хоккейжилерниң сөөлгү ужуражышкымнары эрткен...

Аэрофлот

Кызылдың агаар станциязының хынаткакның ёзүүлээр алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга бүрген, аязыр. Мурауу-барымын районнарга быскан хар чаар. Хаттың хүргеин секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы дагларга 15—20, өскелеринге 22—27, Кызылга 22—24 градус соор.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

«Хүреш» стадионга хоорайның бирги черн дээш мячилиг хоккей маргылдаазы бөгүн 13 шакта эгелээш, даарта 11 шакта уламчылаар.

Хөөкүм-шин театрынга А. Салыскийниң «Үр маңнаан» деп шинзи бөгүн, даарта үнер. Эгелээри 17 шакта.

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Ашхабадтың «Копет-Даг» ансамблинин концерти бөгүн 17, 20 шактарда болур.

«Геолог» Культура бажыңынга амыктарның дыштанылга кежээлери бөгүн, даарта 20 шакта эгелээр.

«Тайга» станциязында хаак базазынга автотранспорт ажылдакчылары ГТО нормазын дужаар. Эгелээри 11 шакта.

Дыштанар хүн штаны.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

«Байырлалдың» лотереязы

Частың баштайгы байырлалы—Делегей херээженнериниң хүнү—мартның 8 чоокшулап келген. Ол хүн херээженнерге байыр чедирип, «Байырлалдың» үндүрүлгезиниң лотерея биледин белекке бээрин утпанар!

Аас-кежиктиг билеттерге таваржыр үүлдер: «Жигули», «Москвич», «Запорожец» автомобильдер, пианинолар болгаш телевизорлар, магнитофоннар, радиоприемниктер, электрофоннар, гитаралар, фотоаппараттар болгаш хоя шактары, соодукчулар, пылесостар, даараныр болгаш хеп чуур машиналар, дүк пестен даараан костюмнер болгаш чоок аржыылдар, чүүл-бүрү чооргаинар, фабрикага аргаан хевистер, а ол ышкаш 1-деи 200 рубль чедир акшалыг ойнап алышкынынар бар.

Шиитпир-биле ат-хереклерниң 20436 болгаш акшаның 8325564 ойнаашкынынары таваржыр.

Лотерея билеттерни ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаа албан черлериниден, «Союзпечать» киоскыларындан, кинотеатрлардан, ниитининн чемненилге черлериниден, аэропорттарның болгаш автовокзалдарның кассаларындан садып ап болур сиилер.

Ойнаашның тиражы 1976 чылдың марттың 10-да болур.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 14-ТЕ
МОСКВАДАН

7.50—XII Кышкы олимпий оюнларында. Фигурлуг чүнгүлаашкын. Херээженнер. Өөнүт.
9.50—10.00—Чапсар.
10.00—Уран чүүл мастерлериниң концерти. Өөнүт.
10.30—«Ада-иелер, силерге!»
11.00—Медээлер.
11.10—«Сураглыг одурек оглу Тим». Ойнаарактарлыг фильм-шии.
11.40—«Силериниң бажыныңарда». Музыкалыг өөнүт программа.
12.10—«Нарын херек», «Беш чылдың маадырлары» деп сериядан документтелдиг өөнүт телефильмниң баштайгы көргүзүгтезин.
12.40—Л. Чкония ырлаар. Фильм-концерт. Өөнүт.
13.15—«Кадышпыл» программаның почтазы. Өөнүт.
13.45—«Хээлер». Өөнүт.
14.15—«Эки баранинарны хөй-үү».
14.45—14.55—Чапсар.
14.55—«Бар-даа болза, бүзүреңчит эвес». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица эрттирер. Өөнүт.
15.55—М. Горькийниң романстарын Г. Селезнев күүседир. Өөнүт.
16.10—XII Кышкы олимпий оюнларында. Өөнүт.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Партияның планнары — чонуң планнары».
18.15—XII Кышкы олимпий оюнларындан дамчыдылганың уламчызы. Өөнүт.
18.30—Б. Шоу— «Чүректерни дүвүредир бажың». Москванын шоодуг театрының фильм-шиизи. Өөнүт.
20.00—Медээлер.
20.15—«Чүректерни дүвүредир бажың» деп фильм-шиниң уламчызы. Өөнүт.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Чуруккулар дугаймында». П. Кончаловский. Өөнүт.
22.30—«Силериниң бажыңыңарда». Музыкалыг өөнүт программа.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Оң эртээн бис» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичии орл болган Джим» 9.00, 14.00. «Аскежиктиг «Шуканый» командазы» 10.20, 12.10, 15.20, 19.10. «Кызыл калина кат» 17.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мариига алмаатар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Зимородок» 15.00, 18.40. «Бо соңгалар дүнгура» 16.50, 20.30 шактарда.

Дайын-оол Кенденович Кууларның аянга Кызыл КАИзининг 1971 чылдың июльда тывысканы ПА 238609 дугаарлыг чолаачы шинзылгазы читкен үжүрүндан күш чок деп санаар.

Кызыл КАИ-зинин 1973 чылдың февраль 28-че Валерий Викторович Сандакка бергеин чолаачының № 467972 шинзылгазы читкен үжүрүндан күш чок деп санаар.

Шиитпир үндүрген соонда...

Партияның Тожу райкомуиуң бюрозунга районда спорт ажылының байдалын чугаалашкан. Бюрога үк айтырыгны киирген таварылга эвес. Спортчу маргылдаалар ыяхаая болза-да, массалыг эвес, күш-культураның кудуку коллективтеринде-даа, районнуң күш-культура болгаш спорт комитединде-даа спорт дериг-хереклери эвээш, чамдык үлетпур будурүлге, албан организация черлериниң удуртукчулары, профсөвиел организациялары спорт-массалыг хемчегнер чорударынга, мээңгнээ акша-хөрөңгн-биле хандырарынга дузалашпайн турган. Күш-культура болгаш спорт комитединиң (даргазы Д. Кол) ол четпестерге эптежип келген.

Райком бюрозуиуң шиитпирин ёзүүлаар районга спорт ажылын хөгжүдеринче углаиган тодаргай хемчегнерни ажылдап кылган. Районнуң профсөвиелел активинниң хуралынга ону деткээн болгаш месткомнарның янда киржилгезин онзалап айыткан. Район төвүнде профсөвиелелиниң месткомнарында бар спорт дериг-хереклерни чаңгыс черге мөөнцел эгелээш, оон ажылчы чон спорт хереклерни ап.

культурлуг дыштанылгазынга ажыглаар.

Спорт ажылында сөөлгү үеде эки чүүлдер бар апарган. Школачыларның хостуг хүрешке маргылдаазы чоокта чаз болуп эртген. Анда Тоора-Хем ортумак школазының командазы тинлээп. Волейболга районнуң бирги черн дээш маргылдаада шилиттингеи алды команда киржип турар. Оон-биле ады, мячилиг хоккейге маргылдаа эгелээн. Спорттуң кышкы хевирлериниң талазы-биле район маргылдаазы бадылаттынган график-биле болуп эртер. ГТО комплексининиң нормазын дужаарынче база кичээнгейни салып турар. Коллективтер ады-биле норма дужаалдыр харыысалгалыг эштерни быжыглаан.

А. НУГУУРАК.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 77.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи аймырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетпүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00266.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 38 (10023) | 1976 чылдың февраль 15, воскресенье | 1925 чылда үелезилеттингеден | Өртээ 2 көп.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАНЫ

1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының дипломнарын болгаш демдектерин күш-ажылга шыгаралгай чедиишкиннерин дээш социалистиг чарыштың мурнакчыларынга февраль 13-те Кремльге тывыскан.

Социалистиг чарыштың инициаторлары болгаш түп тудукчулары болган ажылчыннарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга, үлетүрүнүң кодээ ажыл-агыйының тудугунуң, транспорттуң кол адыраларының төлевилекчилериниге ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын бир-ле дугаарында тывыскан. Ол болза Коммунистиг партииниң болгаш Совет чазактың күш-ажыл кижилериниң дугайында могаг чок сагыш салыышкынының база бир чырыткыланчак илерели болган деп, шаңналдарны тыпсып тура, ВЦСПС-тиң секретары В. И. Прохоров онзалап демдеглээн.

Гидростанцииниң тудугжуларының болгаш ажыл дериглер берип турган бүдүрүлгелер коллективтериниң чарыжы Таджик ССР-де Нурек ГЭС-тиң бирги эзидээн ажыттаалга хуусаа бетинде кирер арганы бергеш. Ол чарыштың эгелекчилериниге — Нуректиң слесарьлар-эптекчилер бригадирлери А. М. Шильников, М. К. Демко оларга, Свердловскиниң «Уралэлектротяжмаш» заводунуң токарьлар-карусельщиктер бригадири С. А. Товорковка лауреаттарның дипломнарын болгаш демдектерин тывыскан.

«Муңчу» шахтерлар бригадалары эрткен чылын чер аданадан каскан бүгү хөмүр-даштың болгаш славецтиң дөртүң бирииден хой кезээн чуртка бергеш. «Муңчулар» чарыжының хой болуқ эгелекчилериниге болгаш мурнакчыларынга бедик шаңналды тывыскан. Оларның арасында Кузбасстан А. Т. Попов, М. В. Качесов, Донбасстан В. Я. Денисенко, В. Н. Коломиец болгаш дар техникалың ажыглаарынга улуг чедиишкиннерлиг болган өскедаа кижилер бар.

«Красноярсклеспром» каттыжыышкынының Пинчуга ыш-ажыл-агый черинде Ф. Т. Тавазинске баштаткан комплекстиг бригада эрткен чылын үш чүс муң кубометр ыышты белеткээн. Оон бодунга, ол коллективтиң трактористи А. Н. Ружицовка база лауреаттарның дипломнарын болгаш демдектерин тывыскан.

Туркмен хөвеңчи Д. Елдашевке, Москва областан саанчы М. С. Громовага болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өске-даа мурнакчыларынга база бо бедик шаңналды тывыскан.

(СЭТА)

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

- *СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур чурттуң ажылчы чоннарының политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүлүүшкүнү.*
- *Тываның комсомолиязы төрээн партиязының* съездизинге рапорттап тур.

Ак-Довурак: ажыглалга кирер шалыпчы тудугда ажыл-иш

Аныяк хоорай Ак-Довуракта бистиң республикаңың улус ажыл-агыйынга тергиин улуг ужур-дузалыг комбинаттың ийиги эзидээниң тудуу ам адактаалын турар. Ол чугула тудугну Бүгү-эвилел ужур-дузалыг ыялыр чарлааны тавары-ла эвес-ле болгай.

Хемчиктиң дагларындан тып турар онзагай шыналыг дагдүгүн бөлбаазырадыр улуг комплекстиң тудуун дүргедиринче партия болгаш чазак улуг сагыш салып. Тывага бүгү талаазы-биле дузаны көргүзүп турар. Амыглалга кирер комплекстиге ажылдап турарларның аразында Уралдан, Казахстандан, Красноярскиден дээш, оон-даа өске хоорайлардан келген ажылышчылар дыка хөй.

Олардың аразында «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелиниден шеверлекчилерниң бригадалары ол улуг иште төлептиг үлүг-хуузун киримштирип турарлар. Бо чурукта: сураглыг мурнакчылар мастер Елена Михайловна Иванцова, комсомолчу-аныяктар бригадаларының бригадирлери Нина Бортун-ооловна Оюн, Надежда Ивановна Суворова, комсомолчу-аныяктар бригадазында комсорг Анна Яковлевна Баяндина оларга хамаарыжыр.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

КОМПЛЕКСТИГ ШЕНЕЛДЕЛЕР

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзидээниң кол корпузунда дериг-херекселдерниң комплекстиг шенелдезин чоруткан. Ийиги секцияның агрегаттарының ажылдаарынга белеңнин ол шенелделер коргускен.

Чедиги — он ийиги технологтуг шугумнарның, диспетчерниң башкарылга пультузунда чамдык херекселдерниң шенелдезин база оон мурнунда чоруткан.

— Баштайгы шенелделер эки эрткилээн — деп, бөдүүн рудалар арыглаар пехтиң улуг инженери Алексей Николаевич Писаревский чугаалады. — Ам дагын арыглаар болгаш үлетүүр продукциязы болбаазырадыр шугумнарны шенээри арткан. Оон соонда ийиги секция шенелдеге долузу-биле белеп болур.

Эптекчилер болгаш таарыштырыкчылар ийиги секцияга кыска үениң дургузунда улуг хемчээлдиг ажылды кылгыласан. 11 шишкиништеп ангыда, бүгү дериглелер технологтуг четки-биле шыптынган. Бодүүн рудалар арыглаар цехте шупту 56 довурак-доозуп сорлурукчулары, 96 шишкиниш кылдынган.

Амгы үеде вентиляция камеразының чемнелчек шишкиништерин тургузары уламчылап турар. Тургустунар үшүрлүг 23.100 ындыг шишкиништериң 20 муңу белеп.

Ол ышкаш савалаар түр шугумнуң эптелгезин база чоруткуп турар (пресстеп савалаар шугум түгле келир чылын кылдынар). Ол бүгү ажылдарны бүдүрүлгенин технологтуг, энергетиктиг, механиктиг албаның 300 ажыг ажыллакчылары кылып турар.

Олардан Мустафа Сабировка удуртқан четкилекчилериниң бригадазы шылгараан. 3000 ажыг четкилиг рамаларның 2000 хирези кылдынган. Көк-оол Хертек, Александр Салчак, Александр Чыдым, Олимпиада Ооржак, Любовь Есикова болгаш Людмила Кулешова олар бригаданың шалыпчылары.

Хүн арткан тудум-на «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзидээн ажыглалга кирерин чоокшулап олурар. Ам бо хүннерде кол корпустуң тудуунда чүс-чүс ажылчыннар каш дакпыр күжениишкин-биле ажылдап турар.

«Тувинская правда», «Шын» солунналарын Ак-Довуракта корпунктузу

ДООСТУР ЧЕТКЕН

Чоокта чал «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң механика албанындан үжен кижи шак программазы бүзүлаар техниктиг минимум дужаазан. Ол түскай экзаменге механика албанының начальниги Валентин Ильич Колосов, участоктар механиктери Владимир Иконов, Александр Мацнев, Сергей Жебровский болгаш өскелердээ кирипшкен.

Сергей Жебровский бодунуң участогунда ажыл-херектериниң дүгайында биске мынча диди:

— Ийиги секцияның бирги болгаш ийиги кадрларының дериг-херекселдериниң шенелдези болган. Участоктуң беш слесарьлары механизмнерде үрелик черлерни дүргени-биле эдип турдулар. Ам үш шишкиниште үрелик черлерни эдери арткан.

Ниити тудугда каттышкаш ажыглалга кирбээн 9 шишкиниш арткаңы ол. А шупту 86 турган.

Аныяк механик Сергей Жебровский эрткен күзүн Тывага келген. Ол Кузбасстың политехниктиг институдун дооскаш, Ак-Довуракка кээп ажылдай бергени ол. Кады ажылдап турар өөрү Михаил Ширинин болгаш Ооржак Уланов олар ажыттың дугайында сеткил ханыышкын-биле чугаалаарлар.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

АҢЧЫЛАРНЫҢ, МАЛЧЫННАРНЫҢ БЕЛЭЭ

ТООРА-ХЕМ. (Радио-биле). Тожу районнуң аңныыр тывыш ажыл-агый черинниң коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында 22100 рубльдин бараанын саарар тургаш, бо хүнге чедир 19900 чеңирип, азы планын 90 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйның аңчылары кварталда 17 муң рубльдин өлүүн киирер тургаш, 18700 кылдыр ажырган.

* * *

«Тоора-Хем» совхозтуң малчыннарының малының амгы байдалы хүр. Олег Шимиттиң коданында 235 хой оолдаан. оон 237, Ак Эриилденин төрээн 134 хонунуң 139 хураганы онча-менди доругуп турар. Кол Даш-оолдуң коданында төрээн 119 хойдан алган 124 хураган база четче.

Ыраккы Тожунуң аңчылары, малчыннары СЭКП-ниң XXV съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш каш дакпыр күжениишкинниг, шудурту ажылдап турарлар.

ТЕС-ХЕМНИҢ ХОЙЖУЛАРЫНДА

Бо хүннерде Тес-Хем районунуң малчыннар коданнарында сес муң ажыг хой хураганнаан, чаш төлү менди доругуп турар. «Тес-Хем» совхозтуң хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Александр Дарзыгович Монгалбыниң коданында сес чүс ажыг төрүүр хой бар. Оларның алды түүг оолдашкан, оон 600 ажыг хураган алдынган. «Чодураа» колхозтуң бирги хойжу бригадазында 1200 ажыг хой төрээн. Оон 1210 хураган алдынган. Ленин орденниң эдилекчизи Максим Доңдукович Сувандинниң кыштаанда 160 хой төрээн, 190 хураган менди доругуп турар.

Кышкы үеле инектерниң сүдүн кудулаттас дээш «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазында уулуг ажыл чоруп турар. Коллектив партииниң XXV съездизиниң таварыштыг квартал планын күүседир дээш хүлээлгезин хуусаа бетинде боттаңдырар дээш чедиишкинниг ажылаап турар. Хараал-тейжилер малдың ажаалда-чемгерилгезин эки чорудуп, хүнде бир инектен-ле 10—11 килограмм сүттү саап алып турар.

Мал кыштаглаашкынын «Тес-Хем» совхоз болгаш «Чодураа» колдоз өскелерден дээре организастап хелген. Ол ажылагыйларның кыштагларында кудуктар доктаамал ажылдап турар. «Тес-Хем» совхозтуң Берт-Дагда мал семиртир шөлдө 500 ажыг аныяк шарыжыктарны тургузуп ажырап, бедик көргүзүлгелерни чедип ап келгенин демдеглээр херек. Ыпда улуг кадарчы Баазаң Маадыр инектерге сиген болгаш хыргыышты холуй дээрбелеп бершаап, малды чылыг суг-биле доктаамал суттарып турар. Ол семиртилге шөлүүдеп баштайгы үеде дужаагаан аныяк шарыжыктарның бирээзиниң-не дириг деңзизи 280-ден 300 килограмм четкен.

Районнуң ажыл-агыйлары малдың чаш төлүн онча-менди өстүрүп, доруктурар сорулгабиле 340 ажыг сакманшыктың малчыннарының кыштагларынче үндүргеш.

Мал кыштаглаашкынында четпестер база бар. «Ак-Эриик» колхозта байдал дувүрээзинниг. Ында мал чеми колхоунда төвер чыгап келген. Ак-Чыраадан хыырыыш белеткээр болгаш өске-даа курлавырларны тывар талаазы-биле тодаргай хемчеглерни колхоз баштавр чеги албайт турар. Малды суг-биле хандырарын багай организастаан. Дөрт кудуктуң ийиин меддук-калдык ажылазар. Суг сөөртүр чеди автомашинаның чүгле ийизи шимчеп турар. Ак-Чыраага мал чеми белеткеп турган бригадазын колхоз эрткен чылдың ноябрь айдаа-даа таралыпкан. Шак мындыг дажылагыйжы эвес чоруктуң түңнелинде «Ак-Эриик» колхозта малдың өлүп-хораар чоруу эрткен чылдың январь айдан ковудээн.

Малчыннарның амыдыралчурттазының эккиндиргече киитээнгей кошкак. Чамдык аалларны фонарьлар, кидистер-биле чедир хандырбаан. Колхозтуң малчыннары механизастаттынган бир кудукту боттарга сеттеп алыр аргалыг тургашла, амыглаа чедир хол дегбээн. Чамдык кыштагларда мал кажааларын сеттээн шынары чавыс.

«О-Шынаа» совхозта байдал «Ак-Эриик» колхозтан дээредевес. Хой-малды суттарбайн, түгле кижи ижер сугну аалдарга чедирип берип турар. Ол безин чамдыкта үзүктели бээр. Ол совхозта малдың өлүп хораар чоруу база бар.

Тес-Хем райпозу малчыннарны аъш-чем болгаш үлетүүр барааннары-биле четпес хандырып турар. «Тес-Хем» совхозтуң мурнакчы хойжузу Александр Монгалбин, оон кожалында Сайын Хүлер-оол оларга автолавкалар барып ай чыгыы келбестей берген, хой оолдаашкынының үезинде мындыг боорга берге-дир дээрээн хомудап олурарлар. Малчыннарга почта чедирилгези база багай.

— Барык-ла ийи неделя ажыг үениң иштинде созуп албадывыс. Бистиң коданывыста уруг-дарыывыс, сакманшактер-биле кады 15 хире кижи бар. Оваа кино-концерт көрүүсээр чүве-дир. Бо талаазы-биле байдал кончуг багай—деп, мурнакчы хойжу Саал Чадыраевна Монгалбин чугаалап олурар.

Малды кыштаг хүр-менди чыырар дээш Тес-Хем районнуң партия, совет ажыл-агый органнарының удуртучулары, түскай эртемнилери дарый хемчеглерин ап, малчыннар ортузунга партия Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Бүгү-эвилел социалистиг чарыжын организастаар дүтайында докладтаалыкка үндезилээн чарыштыг дээштиг чорудары күзенгиг.

К. ХЕРТЕК, журналист.

Күш-ажылчы тиилелгелерни— партияның XXV съездизинге

Чурттуң үлетүүр бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының коллективтери СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган шалыпчы эзидээни бедик көдүрүлүүшкүнүүр чорудуп турар. Оларның дыка хөлү съезд мурнунуң бедик хүзээлгелерни чедиишкиниг күүсеткенниң дугайынч рапорттап турар.

Кемерово областың «Гидроуголь» бүдүрүлге каттыжышкынының «Юбилейная» шахтазында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Геннадий Смирновтуң бригадазы чыл эгезинден бээр 180 муң тонна хөмүр-даштыг, оон иштинде 20 муң тонналыы планнан ажыр казып үндүргеш СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган хүзээлгелер чедиишкиниг күүсеттингеш. Дуржулгалыг дагжылар коллективи чарыштыг баштавышкан, база-ла шак мындыг бүдүрүкчүдүүр чорукту бодунуң чаржыш турары Евгений Мусохрановтуң бригадазының чедии алырынга дузалаар деп шинтирлээн. Ол бригадаже эң дээре механизаторларны чоруткан. Ынчаарга ам шахтада ол ийи коллектив чылда миллиөн тонна хөмүр-даштың казып үндүрери дээш демнеглиг турар. Эш хуузунуң бот-бодунга дузалажылгазының баштайгы түңнели туңган болган: Е. Мусохрановтуң бригадазының хөмүр-даш казып үндүрери бүдүн чартык хатан ковудээн болгаш ол хонук бүрүзүнде өөрүп турар.

Барнаулдуң «Химволокно» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи чыл эгезинден бээр планнан ажыр 200 тонна волокнону кылып үндүрген, ол болза төлевилеп турганындан 70 тонна хөй. Партия съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир үзээлгеге немей ам-даа оон-оя тонна продукцииниң бүдүрериң төлевилээн.

Усть-Каменогорскиниң В. И. Ленин аттыг коргулчуң-шинок комбинадының коллективи социалистиг хүзээлгелерни хуусаа бетинде күүсеткеш. Ынчаарга күрүнеңиң Шылар демдээн салган металлды бүдүрүп үндүрери төлевилээнинден дыка хөй болган.

Чөөн Сибирьде эң улуг С. М. Киров аттыг шахтаның дагжылары планнан ажыр 10 муң тонна ажыг хөмүр-даштыг казып үндүргеш, съезд мурнунуң хүзээлгелерни чедиишкинниг күүсеткенниң дугайында рапорттаан.

Вильнюстуң станок тудуунуң «Жальгирис» заводу чыл эгезинден бээр планнан ажыр үш болбаазының фрезер станоктарны чүдүрүп чоруткан. Үш станоктарны эрткен чылын камнап алган металлдан кылган. Ынчаарга ол коллектив СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

«Белорускалий» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективин база-ла СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүзээлгелериниң кол пунктузарының бирээзин күүседип алган. Шойнуң быжыын улгатыгарының болгаш чуга хамаалыг корпус кежектерин белеткээриниң аргазын бээр, шой эзидиреринің чаа технологтуг кудузга цегиаге шингээдип алган чорук ыяаз дузалаан. Оон ыңгыда, ындыг шойдан кылган инектерге улуг немелде болбаазырадылга негеттинмес, ол чорук станокчуларның күш-ажылының бүдүрүкчүдүүр бедидип турар.

ПАРТИЯНЫҢ СЪЕЗДИЗИНГЕ РАПОРТКА

Кызылдың Политиктиг чырадышкын бажыңының улуг зады байырлаттыг шинчи кирген. Президиум столун долгандыр өң-бааның дириг эчектерни салган, хаванда кескү терде ВЛКСМ-ниң хөрек демдээн азып каан. Шеверген кеттингеп, аразында каткы-хоглуг чугаалашкан оолдар, кыстар ыңаа чыглып келгенер. Олар—тоску беш чылдың аныяк гвардейжилери, партииниң XXV съездизинге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң республика слёдунуң киржикчилери-дир.

Слёттү ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов ажыттыкан.

Партииниң съездизиниге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың түңнелдериниң дүгайында илеткелди ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары С. С. Ондар кыйган.

— Партииниң XXV съездизиниге ленинчи комсомолдуң рапортунга аттарын салыр аас-кежиктиг болган, чоңнуң революсчу болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга, ленинчи чагыргаларга шынчы бистиң аныяктарывыс бөгүн ыында чыглып келгенивер-дир. Олар оңу кончуг эки өөредилге, бижиг сагыша-чүрүм болгаш шалыпчы күш-ажылы-биле чедип алганнар—деп, ол чугаалаан.

ВЛКСМ обкомунуң партииниң XXV съездизиниге рапортунга 1500 оолдер, кыстар боттарының аттарын салган. Ол чарыштың тиилекчилериниң дүгайында «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Дөргүн сүт-бараан фермазының аныяктар коллективтери. Кызылдың № 48 тудуг эргелединде А. И. Ельцова, М. В. Сафронова оларның удуртканы шеверлекчилер бригадалары бар. Тоску беш чылда өң эки көөгүүлүктерни чедип алган, түлээлген ажыл-иштиг харыы-салгалыг аныяктар бисте эвээш эвес. Беш чылдың онаалдазының үш чылда күүседкен «Сельхозтехника» каттыжышкынының Туран салбырының чоланачызы Виктор Титов, партииниң XXII съездизи аттыг совхозтуң мурнакчы саанчызы Долума Монгуш, комсомолдуң XVII съездизиниң делегады, «Найырал» совхозтуң хойжуу Маскыр-оол Дунгар-оол, Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалыкта туйбу заводунуң ажылчыны Анастасия Ооржак, даараныгы комбинадының ажылчыны Тамара Рыжова болгаш өскелер-даа ленинчи комсомолдуң рапортунга аттарын салгашаар.

ВЛКСМ ТК-ның Кызыл туктары-биле шаңнаткан Кызыл хоорайның, Бии-Хем районнуң комсомол организацияларының бирги секретарьлары Б. Байырзол, В. Глущенков, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ВЛКСМ комитединиң секретары Н. Самкова, партииниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ВЛКСМ комитединиң секретары Д. Маны болгаш өскелер-даа слёдка күш-ажылчы чедиишкиннерин дугайында рапортун бергеннер. Слёдка ВЛКСМ Хакас обкомунуң бирги секретары А. Н. Карбанаков баштаан төлээлер база олурушкан.

Эш Карбанаков Хакасияның аныяктарының ажыл-херектерин слёттүң киржикчилерине орчуурганын чугаалаан.

— ВЛКСМ Тыва обкому-биле аравыста онгу беш чылда дугурушкан социалистиг чарыжывысты түүлдүгүүлүп детпээн тур бис. Бистиң ажыл-иживисте эжиккидиринге ол улуг идаг бээр—деп дыңнатыпшаан, турасказадыг белекти ВЛКСМ обкомунга тывыскан.

Партииниң съездизиниге рапортту ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов слёдка номчаап, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширинине гүүлүкен. Ол-ла слёдка мергежил эзиңи-биле социалистиг чарыштың тиилекчилери — мурнакчы аныяктар «Күш-ажылчы эрес маадырлыг чорук» база «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп ВЛКСМ Төп Комитединиң хөрек демдектери-биле болгаш ортектиг баравинар-биле шаңнатканвар.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширинин слёдка киржиң, делегеннерге түве чугаалаан. Республиканың ажыл-агый, культура тургузуушкынына, аныяктарның киржилгезин демдеглеевишаан, комсомол организацияларының мурнунга онгу беш чылда ээлчеглиг соругаларга доктаагаш.

Слёттүң солун болгаш бедик кедүрүүшкүнүүр эрткенинге аныяктар улам сорук киргеннер.

Д. КУУЛАР.

ЧУРУКТАРДА: мергежилиниң аайы-биле аныяк саанчылар аразында республика чемпиону, Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының саанчызы Долума Монгушка «Беш чылдың аныяк гвардейжизи» деп ВЛКСМ Төп Комитединиң хөрек демдээн ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов тыпсып тур (солагай талазында); партииниң XXV съездизинге Ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң республика слёдунуң киржилчилери (ол талазан): Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде чер өрүмнээр станоктуң башкарыкчызы М. Реш, Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазының онгу класының переводчиги К. Монгуш. Барыын-Хемчик районда «Хем чаа» совхозтуң механизатору А. Кара-Сал, Таңдыда Тока аттыг совхозтуң саанчызы В. Саңданчап.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады

ЧААГАЙ СЕТКИЛ

ЧАҢЧЫГЫП кажаны-биле ог иштин эрте-ле оттуп келген. Бөгүн дыштанныр хүн-не болгай, ам-даа бичии кум кыныптар чоор бе деэш бодал оон бажынга бичеле каде кире дүшкен. Хүн бүрүзүн шактап, а чамдыкта минуталап хүлээп алыры мыскаш, ол субботаны база Августа Ивановна мык планнап алган. Уругларының уругларында чаагай чем кылып бээринден эгелээш, чүүр, баазар хевинге чедир өөнде кызыр чүүдерни ол-ла кыш хонук бурунгаар бодап алган. Ынчаарга бо субботада бир улуг ажыл № 2 школаның өөреникчилери-биле ужуражылга. Оон шагы билдинтир, хүндүскүнүн бир шакта. Бажыңдан 12 шак үезинде үнгеш, эрте чедип, школаның иштин байдалы-биле бир удур тонулуун алыр. Чугаалаар чүвезин ол билир, мындыг янзылыг ужуражымышкыннар эвээш эвес болган-ла болгай. Чүткээнин иштин үезазы дөмей-даа болза, ону ынчаар эгелээри, үнүү бээш ынчаар тургузары баш удур танылыштадын дыка хамаарыжыр. Аудиторияга таарыштыр чүтаа кылыр деп чүве ол-дур ийин.

Дүүн орайтазы келзе-даа, сыргап-ава уругларын өөртүр дээш чем кылыр далганы алымды салып каан. Тургеш-ла ол оозун барып көргеш. Ам чылыг черже тургуза каар өйү келгей-дир дээш, суугу чоогунче салган. Оонуң ээзи Дмитрий Алексеевич база от-көзүнде барган.

Өг ажымы кылып тура. Августа Ивановна Москваже бааргa кандыг хептерни ап алырын-даа планнап, орайтавында магазиннерде чүү барын көөр-дүр. Съезд ажыттынар хүнде келер чаа костюм садып алыр-дыр, чүгле үениң кызымзын деп болагылаан.

Бистиң бөгүн силерге таныштырар дээн киживистиң аттыгарга республикада билдингир. Ол болза № 48 тудуг эргелелиндe шеверлекчи бригада удуртукчузу, Ленин орденниин эдилекчизин. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Августа Ивановна Ельшова-дыр. Тываның коммунистери А. И. Ельшованы партияның XXV съезжизинге делегат кылдыр оон-гүп, ада улус бүүдүрелди көргүскен.

— Меңээ көргүскен ядегелди бүүдүрелир дээш бүгү күжүмнү, билиг-мергежилимни бээр мен. Ынчаарга съездиже делегат кылдыр мени соңгаанын бистиң бүгү тудуткуларывыска көргүскен бүүдүрел, алдар деп санаар аазар. Шынап-да бистиң Тываастың шайыда чүгүнге, кандыг-даа бичии сууругга барган кижи тудугунуң хөгжүл сайзырааның эскербейн барбас. Ийе, мен Кызылдың тудугжузу мен, ынчалза-даа, Ак-Довуракта, Чаа Шагаан-Арыг азы Чаа-Хөлдә дээш, тудуг бүрүзү мецээ солуун, чыда-даа, мында-даа тудугжуларның чедишкинин, берген-гелери мээң сеткил-сагыжымның кезик чамдыызы.

АВГУСТА ЕЛЬШОВА ынаар чугаалаар бүрүн эргелиг. Оон амыдыралының алыс үезазы, эң үре-түңнелдиг үелери тудуг-биле холбашкан. Оон өөреткен, чүрттаганның чоон оруунче чедип киргем кижилери республиканың булуң бүрүзүнде бар.

Алыс күш-ажылчы базымны ол күш-ажыл курлавырдарын белеткээр үчүлүе дооскан, бижыг ажылчым өзектиг, чаагай чадчылдарлыг, үзүр чүүл үлеторуунге хамааражыр бир бүдүрүдүге эгелээн. Амыдырал айны-биле ол Тывага 1950 чылда чедип келген. Кана ажылдаарын деп айтырыгтада ол торулбазын. Ачазы Иван Акатьевич Черепанов тудугжу, колдуунда-ла шеверлел ажылдарынга мергежээн чоруун. Оон бактаап турган бригадазынга ол ажылдай берген.

Шудургу, кижилерге эптиг-эвилек, чаа чүвеге өөренип алырынга күткүлүг Августа удаппаанда-ла мактады бергеп. 50 чылдарның эгезинде Кызылга тудуг специализастаттынмаан, оон материал-техниктиг баазазы-даа кошкэ турган. Хлеб заводу, хоорай Советиниң бажыңы шыкаш тудугларынга ырым, улус объектилерге санадын турган. Ол бүгүге Ельшованың холдары дегген.

ТУДУГЖУ деп сөс аажок-ла ханы үткадыг. Тудар, тургузар дег бүзүнүг үүле турар бе? Чүрттап эртпиргеш чылдарының чартык кезинде Кызылды тудуп тургузуп келген алдарлыг Августа дег оон бажың, кудумчу, квартал, микрорайон (хоорай тударының системазы база ынчаар хөгжээш) бүрүзүнүң кандыг турганындан, кандыг эпиргаанын билир ышкы кымыл? Тудугжу. Бажың бүрүзү-биле ол чугаалажыптар сөстерни "хөрээзеде шыгжап чоруур.

Адырам, А. И. Ельшова бригадиразээ-ле ам барык 22 чылдың шүүрүп көргеш. Чеже кижи-биле ол ажылдан келгенин? Оны салаа базым санаары берге. Шеверлел ажылын колдуунда хөрээжен мергежил дижир. Аңаа нургулаймында аныяк уруглар күш-ажылчы базымны эгелээр. 16—17 харлыг кыстер чоорту болумуң аймыралчуртталгазының тургузуп, өглешин-баштанып, оон кайы-бээ өскээр кежеря көжүп, өскээр ажылдаары ажылдан чоруп баар. Черже хөрээжен кижи чурттаганның улут-ла үүлезин чүктээр. Уруг-дарыг ажаар, ажарыыра бодалтеньээр дээшле баар. Ону безин бодаарга, бригада болган док-ла чаартынар. А бригадиден чүү негеттинерим? Ол коллективтиг ажыл-херээн башкарар болганда, оон кежигүннери-биле, кижи бүгүдезиз-биле ажылдап билир апаар. Ажы-чаа, тураскаан, оорушку, муңгарал, чаага-шүүлең азы дөстүнмес чорук.

— Кижилериң ажы-чаңы янзы-бүрү дээрилe чок. Ынчалза-даа кижини кижизиг ёзу-биле хүлээп көөр, аңаа эриг-сеткилдиг болур болзуувыс ол база мындыг болгай. Мен аңаа шуут-ла бүзүрээр мен — Ол база Августа Ивановнаның чугаазы-дыр. Оны каш чыл бүрүнгаар, хожудангай дээн бригаданы баштайып дээш, ынаар шилчий бергеде ол-ла чугаадап орган чүве.

Ельшованың ол сөстери анаа-ла чараш сөстер эвес-тир. Оон бүдүжүмде үүг чүве онзаланып ылгалырыл диве, оон чаагай, арыг сеткилдиин, кижиниң төлептиг чоруун хүндүлеп билири дээш чижектиг бодаллы оон өөрү демдеглээр.

Бодап-даа көрүңерден. Чаала профтехучилище дооскан, назы четпээн кыстың күш-ажылчыны баштайгы базымны канчаар эгелээрил? Ада-иези хөдээде, ол общежитиде. Үезынагын-даа, акша-тогеринн-даа ол шын хувалап, чарыгдап биллир бе? Ол ыңдыг-ла белең эвес. Оон кадында штукатурмалырчың ажылы база чиик эвес-ле болгай. Чамдык бригадаларда эдээп улгады берген ажылчыннар, ол боларны-даа, балдыр бөзөкчерден, чалгаапайлардан чүү алыр бээр, чаңаттаар, ажыл шагы үзер, олаарын оозу дээш план чок болза үетүр, чок болза артык пиак ажылдаарө дээш хыйлаңмыр, төлевири чер-албас ажылдарже (колдуунда материалдаар дажыглаарынге) чорудуксаар чүүлдер база турар.

Чогум-на аныяктар-биле кижизидилге ажылының кошкаандан хожудап турган ышдыг бригадаже шилчиир күзелин Августа Ивановна эргелеп-диң партия хуралынга илереткен. Ынаар баар мурнунда ол кыстарны Ельшова өдээп биле ажыл ышкаш болган. Чогум ажылдай бээрге, белең чүвең кайда боор. Ажылдан озалдаар, шак үзер чүүдер эң хөй болган. Августа аңаа улус дыка умдараваан. Ажыл шагының эгелээр мурнунда, соонда ол кыстар-биле көөрежип, ажыл үезинде оларны өөредип, кижи бүгүдезиниң чүткүдүп деткип, бичии-даа тиилелгени эскерип, мактай тудуп каап турган. Ол көүлүүшкүн база эвес. Бир кижини, ийи кижини бир-ийи удаа көүдүп болгай. Чымчак сеткилдиг кижиниң фогум будужүн кыстар билип каан.

— Кыстарым-а рыжыктарым. Ырлап кагбас силер бе? — деп, ажыл шүүдай берген үеле бригадир чаңгыс өрээлге турган өөрүнден дилегилээр.

— А кандыг ырга ынах силер?

— Ынакшыл дугайында.

— Хи-хи. Бис ынакшыл дугайында ыр билбес бис. Силер цирланар че.

—Ветер тихой песнею ивл реко плывет...—деэш бригадирниң үнү дыңналып кээр.

Кыстар-арыжыктар (девчонки-пчёлки), тергиин оваа, маталыг кыс, кижи деп сөстөрни ол бо-ла чугаалай берген орар. Арыжык дээрге ажылгыр дээш болалдан тывыраган-дыр ийин деп, немей тыртып каар кижи.

— Чүрттаары дээрге шөл кеже кылаштаары эвес-тир ийин, кыстарым. Чүнү турбас дээр. Мен дайынга бир акым чидирдим, ачам база чоокта чок болду. Ажылга кандыг-ыр че? Бирде ол чок болур, бо чок болур. Оңу дилеп кайы хире болур-дур бис. Ам харын силерден ажыл шагы үзер кижилер барык чок болду, ол дээш ажок-даа амырап өөруп тур мен.

— Ол харын сээн ачы-хавыяң-дыр ийин. Августа — деп, оон «сыргаң» эжи, мынаарда чаа-ла Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаткан Билчимаа Шомбуй оожум чугаалаан.

— Менде чүү боор, кыстар утаан кирип, өскүлеп келгендир ийин.

ЕЛЬШОВАНЫН бригадазы ынчаар-ла удаппайн мурнакчы бригада апарган. Чамдык аттарны чугаалаавысысал-ла чүвениң үжүру билдинбээр. № 48 тудуг эргелелинде мурнакчы бригада удуртукчузу Екатерина Бизяева (Краснобаева), бригадир Нина Оюн (комсомолдуң XV съездизиниң делегады). Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады чораан Тамара Хертек олар шупту-зу Ельшованың «универсал» аттыг-биле ажылдаар. Ынаар баар мурнунда ол кыстарны Ельшова өдээп

Съезд мурнунуң күш-ажылчы ээлчээ

БАШКИР АССР. Чаа-Уфаның нефть болбаазыладыр Ленин болган Октябрь Революциязы орденнериг заводунуң коллективи СЭКП-ниң XXV съездиниң төлеттиг үткүүр дээш социалистиг чарышка улуг чедишкиннерниг чоруп турар. Ол будурүлге чери хөй октаныг бензинни ылып үндүрериң 94 хуу чедиргеп болган ооң тос чүүл продукциязынга Күрүменниң шыкыр демдээн тывыскан.

Ленин болган Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг улуг оператор Ф. З. Низамовтуң удуртканы № 5 парафин машиназының бригадазы съезд мурнунуң талыпчы ажыл-ижин чедишкиннер кылып турар. Партия съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир ол мурнакчы коллектив ийи ай планын күүседир болган продукциязының 97 хуузун бедик шынарлыг кылып үндүрериң шинтирлээн.

ЧУРУКТА: улуг оператор Ф. З. Низамов Башкириниң нефтичилериниң дугайында ном бижиринге белеткеним турар чогаалчы Р. Хакимов-биле чугаалажып олур.

В. ВОНОГТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧЫЛДА 4000 ТОННАНЫ

Липецк области мал семирти азыраар «Лебедянский» совхозунуң эт-сүт будүрериниң ийи катап көвүдедир болган ону беш чылдың төнчүүнде чылда 4000 тонна чедирер деп шинтирлээн. РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерстводунуң коллегиязы будүрүлгениң ажыктыын болган ажылдың шынарын бейдер талазы-биле ол ажыл-агыйның ап турар хемчегерин түүлдүг деп көрген болган ол хемчегерни ылап өөренип хөрүүш, хүн бүрүүнүң практиказынга калбаз-биле ажыглаарын сүмелээн. Ындыг бедик көргүзүгүг чүүнүң күүсели-биле чедип алыр деп турарыл?

Лебедянскийниң күрүне-колхоз каттыжымышкынының баштаар черинниң даргазы В. П. Свиридовтуң СЭТА-ның корреспонденгизинге чугаалаваны болза: Калбак кооперастаашкыны, малды семирти азыраар талазы-биле фирмазы районга турғускан чорук ыдыг шинтирик хүлээп алырының аргазы биске берген. Үк фирманың составында «Лебедянский» совхозтан ажыда 12 колхоз болган 8 совхоз кирип турар. Күштерни болган хөренгилерни каттыштырган чорук комплексти, механизастаттынган шөлдү тударының, ажылдап турар фермаларны чаартырының, мал чемининг будүрүлгезин көвүдедириниң болган аъш-чем үлеттүрүнүң аргыларын ажыглаарының, малды семирти азыразының деп-пилгелиг технологиязын шинтээдириниң аргазын берген.

Фирманың ажылдап турарының механизми ыяш эвес. 20 колхоз болган совхоз ажыык малдарны «Лебедянский» совхозка чорудуп бээр. Демги көл будүрүлге аныык малдарны чогуур хемчээлинге чедир семиртп азыраар болган ооң соонда (немелде деңзинни бүрүү-биле малды чорудуп берген ажыл-агыйларның эът дужаар ыякшының күүселдезинге хинр санаар) күрүнеге садар. Семиртилгениң түнненинде каттыжымышкынның киржикчилерине санеттинган центнер немелде деңзи бүрүзү дээш орулганы шилчидип бээр.

Ажыл-агыйлар аразының кооперациязы ынек эъдин будүрериниң хемчээлин көвүдедиринің, ооң шынарын бедидеринің болган бот-үнезин чинтедиринің аргазын берип турар. Чижээ, түүлге эртken чылын беяш алды мүң баш хире бүгээжыктарны семиртп азыраан. Ол биче эвес көргүзүг. Мырыңай чоокта чаа-ла ол хире хемчээлиг ынек эъдин будүп район беяш будүрүп шыдавас турган. Мал бүрүзүнүң ортумак дужаалда деңзиал—382 килограмм, бүгү малдың 82 хуузу—деэди деңгелгелиг. Каттыжымышкынның орулгазы будүп чартык миллион рубль ашкан.

СЭКП ТК-ниң XXV съездиге төлевилелиң чугаалажып көргеш, эът будүрериң өстүрериң хандырарының чаа-биле ийи катап көвүдедирге, чырык соңгаларлыг таарымчалыг бажыңга четтиккен.

Конга-даа өткен. Школаның амгы өөреникчилери, чалаткан доозукчулары, оларның эргим башкылары ооң делгем корилорумда белеткээн парталарга олурупканнар.

Чыылганнарга бир янзы урок өгелээн... Оларның мурнунда школаның директору Б. Г. Зубова.

Республиканың туруп болган бот-өөредилгелиг ортумак школазының тургустунганындан бээр 20 чылының юбилейин бо чылын болуп турарын Елена Григорьевна чугаалаарга, зал динмиттиг адыш часказшыкы-биле утказын. Дараазында школаның ам баштайгы — 1956 чылда доозукчузу, юстиция министри А. Д. Ховалыгны «харылзаары-биле» самбыраже кыйгырган.

— Бо школаны ынчан бистер 5 кижи дооскан бис. Амыдыралга путёвка дижиривис аттестатты алган, хөй кезиниве күзээни дээди өөредилге черлеринче кирип, ону база доозукпазаң — деп, ол сөзүн эгеледи. — РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Сизин-оол Оюн, Культура министерствозунуң ажылдакчызы Кызара Сагды школа дооскаш, Ленинградтың театр институдунга киргеш, ону чедишкинниг дооскаңнар. Бодум күрүнеш Свердловск университединге киргеш, ооң юридиктиг факультединдоостум.

Ажылдап турган өөреникпи ыяшдыг-ла белеи эвес, улуг күш үнерип мында олурун турар кижи бүрүзү билир. Хамыктың мурнунда өөредилге дээш күзелдерин, чедишкинниг доозуп кээп турарынга өөрүвес аргажок. Бо дээрге, хамыктың мурнунда, школаның башкылар коллективиниң өөреникчилерге четчир билигни берип турарының база бир херечизи-дир.

Самбырада оон дараазында өөредилге чылының доозукчузу Л. В. Добромыслова:

— Бүгүн хоорайда Күрүменниң педагогика институдунга студентилерге экзамен хүлээп ап турдум. Бичиимден тура-ла башкы болурун күзеп, иланғыы башкыларымны улуг хүндүлелби-биле бодап чөрүүр мен. Өөреникчи кижи кажан эвчи, башкы, өртемден — кымда апарза, пенсия назыы чедип, улгадып кыпказа-да, билиг берип өөреткен башкылары аңаа эң-не чоок, эргим хүндүлүг кижилер болуп артар — деп, ол үнелеп чугаалады. Людмила Сергеевна часты берген чечээ ак-кызыл өнүүг, савада бажың чечээн бедик болгуун, столга салгаш.

— Делегейниң өн-бөлүүн чечектеринин өөреникчилерниң чечүүр

ПРЕМЬЕРА БҮРҮЗҮ БАЙЫРЛАЛ БОЛЗУН

(«Ийи өң» деп шиге хамаарыштыр)

«Хулиганнарга удур демиселге амы-тынын берген, өлүрткенниң соонда Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан маадыр комсомолчу Леня Говрильцевтиң чыриктылыг турэскиалыга бо шинии бараалгаттывыс» — дең, чарлакчының маажым, сүрлүг сестери үрүнейнип турган аалды дораан-на оожургадып, сценаның дүрген ажыттыларыныче чалай бердя.

Караңгы сценаның ханызындан прожекторлуң тырыкы чырыныга аянныг кеттинген, топтуг хевир-шырайлыг оол кылаштап үнүп кээрге, кижиниң сонгургалы улам күштелип хээр болду. Чамдык көргүзүтлериң ссонда. эң алдарлыг сөөлгү көжеге хагдынарга, көрүкчүлер шинии демниг алыш часкаашкыларыбыле хүлээп алды. Колдуунда аныяк көрүкчүлер (евреинкчилер, студентилер) шинииң утка-бодалын чүгле эки билген эвес, а харын оны шинтизи-биле чогумчалыг дамчыдып шыдаан артастериниң оюнундан таалал ап, сагыш-сеткили хайыксаны ялдең болду.

А республиканың хөгжүмшүн театрының чаа тургусканы А. Зак биле И. Кузлецовтуң бо шинзи чүгула амыдыралчы темаяы — хулиганнаар чорукка удур хөй-шинтиниң демиселин чырыткан. Хулиган үүлтедиглерни үзүткаары чүгле суд, прокуратура, милиция организациларынга эвес, а хөй-шинтиниң херээ деп идеяны чыдыг-лендирип бадыткааны-биле база янитәлелдиң корум-чүрүмүн үреэп дүржоктарга удур коргуш чок тулчуп турар комсомолчуунуң обур-хевирин маадыржыткыны-биле «Ийи өң» деп шин ак сеткилдиг кижи бүрүзүнге чоок, үнелиг.

Шинииң кол маадыры комсомолчу Шура Горяев социалистиг корум-чүрүмну үреэп кижилерни чамдык үлустуң тоомчалчок оюп эрте бергилээрин бүрүүдадып турар. «Чаныгга кижи өлүп-даа чытса, хая көрүнмейп эрте бээр кижилер бар. Коргунчуг чүве хулиганнашкында эвес, бир эвес бистер шупту бир деминг сегирип алыр болзувусса, ону дазылыбыле тура тыртпын каапты болур бис, а ковгунчуг чүве чүдел дээрге, ийи-чаңгыс дүржоктар кара туразында чаңнап туруп бээрге, кижилер оларны хай дивейп, херекке албаан турарында» деп, ол оол сагыжы ойлап, хомудап чугаадап турар.

Шура Горяев болза авторларының чогаадып казыы кижи эвес, а херек кырында чурттап чораан комсомолчу оолдуң уранчыткан обур-хевири болур. Шак ындыг— чонунга ынак, оон дыжын үреэр, сеткилян хомудалыр деп кордаарлар-биле көрүшпес, оларны томаартып, утаан кирип шыдазр эрестер бистиң аныяктарывыста эвээш эвес.

Хулиганның хаяыг холундан Шураның амыдының үүлтелеп көрүкчүлериниң үүректериниге ажыг аарышкыны арттырар. Ынчалза-даа ёзулуг кижизиг, бижыг тура-соруктуг комсомолчу Горяевтең обур-хевири оон өөрүнүң-даа, көрүкчүлерниң-даа сагыжыга дүрэг хевээр артар болгаш оларны чайгаар-ла бодандырып ээр.

Шура Горяевтиң ролюн артист Х. Ширина-оол тывыгыр ойнаа күүсеткеш, көрүкчүлерниң мурнунга «Ийи өң» деп шинииң чедимчелиг болурунга хол үлүшүн киргеп. Кириишкен шин бүрүзүнде ролдарының бот-тускайлаң онзагай үүлдерин ажыдар дээш үргүлүү соруг кирип, кызыы ажылдаар болгаш ам өзүп олурар бо аныяк актёриүң чугаалаар аяны (интонациязы), көрүжү, ниимээшкиннери — шупту чаэш мөзүлүг, чараш соруктуг, чараш будуштуг аныяк кижиниң овур-хевирин тургузарыга тааржып турар.

Оон-биле кады шинииң колдуунда чедимчелиг болганы Горяевтең удурланыкчылары хулиганнарының овур-хевирлерин артистер Д. Намчыл, В. Серен-оол, А. Түлүш оларның шынаыг дүрүүлеп күүсеткеннеринден улуг хамаарылгалыг. Уран үүлү практикавыдан алырга, төлептиг эвес маадырларны чуруурү, төлептиг маадырларга бодаарга, белеп деп чүгаа бар. Ол бир талазында чеп боор. Ынчалза-даа бо удазда төлептиг эвес маадырлар (хулиганнар) хары үүлдүн үш кижи, оон кадында олар үргүлчү үжелээ кады чоруп турар, а аажы-чаңының кол социал ужур-утказы база домей. Ынчангаш үш «оңнуктүң» арезында дөмейлешпес, бот-тускайлаң харакгерлерин торгузар деп белеп эвес чогаадыкчы соруга күүседикчилерниң мурнунга туруп келген. Олар үк соруганы үжелээ чедишиннинг шинтинрлеп шыдаан.

Солун үүлүүнге шупту персонажтарның сценага көзүлгенин допчузу-биле безин тодарадып бижнир аргажок. Ындыг-даа болза «Ийи өңде» өске чамдык артистериң — Р. Серен-оол, Л. Хомушку, В. Мортай-оол, Д. Дамба-Даржаа, Ч. Мортай-оол, Л. Солун-оол оларның эки ойнаа, шинииң иниги идеязының ажыттынарынга боттарының үлегерин киргизээнин демдеглээр херек.

«Ийи оңнуг» баштайгы көрүкчүлер колдуунда хүлээп алган. Шин боду чугула амыдыралчы ужур-утказлыг, үениң негелдезинге дүжүп турар. Ону тургускан чогаадыкчы болук баштайгы гасторльдуг үүгүшкүнүүге чоргаан келген. Өске районнарже база аъттанып-кан. Ук шинии маңаа, көрүп гамры кымга-даа ажыкгыг.

Оон-биле кады «Ийи оңнуг» көргеш, чүгле бо шинде эвес, а харын черле театрның чогаадыкчы ажылында бистиң сагыжывыска кирбейн турар чамдык үүлдериниң дугаайын чугаалаксаар-дыр мен.

Кандыг-даа шинииң премьеразы (бирги көргүзүү) артистерге-даа, көрүкчүлерге-даа байырлал, өөрүшкү болур ужуралт дээраи бурунгу шагдан бээр эки билдингир. Ынчалза-даа ол чаагай чаңчыл хогжүүн-шин театрында амга чедир сагыттынмайн гураның «Ийи оң» база катап бадыткаан.

Республиканың ураи үүлдүң төвү театрның бодунуң улуг галынга шинииң премьеразын, моон мурнундагы өске бүгү шиилер-биле бир дөмей, чедир ажылдаттынмаан черлер амдаа эвээш эвес турда-ла көргүскен.

Шинииң чырык кааспалгазы сула: диапозитивтер-биле кожегеде үндүрген чуруктар бүлуртүң, тода белгинмес. Чырык башкарыкчызы үргүлчү ооалдап, чуруктарны бирде сваркыктай, тыртыптыр, бирде дедир баштандыр көргүзүп эгелээш, ону үр-ле эдип чадап турар.

Музыка кааспалгазы чүгле сөөлгү көргүзүг-биле баяи үделгелериниде маадырларның сагыш-сеткилиниго дүүштүр кылдыиган. Өске таварылгаларда хой янзы аилгалар шинииң утказын күштелдирер уран арга боон шыдавайн турар. Оон аңгыда дыңзыг музыканы чоорту, көрүкчүге эскет чок кылдыр эвес, а хенертен үзе шаан турар чорук база таарымчалыг эвес.

«Ийи өң» деп шинии тургускан Сагды Кадыр-оолдуң эки ажылдары шагда-ла мактадып турар апаргап. Ынчангаш бистиң театрның амгы чогаадыкчы дединелиндеп үштүнүп ылгалып турар, сценаның бедик принципгеринге харыылап шыдаар шинии көрүкчүлер од аныяк, талантгыг режиссёрдан чөптүг манап турар. А бо удазда Кадыр-оол чаячыл болу берген ортумак дединелдиң кызыгаарындан үнмейп, көрүкүлериниң шак ындыг бедик эстетиктиг негелдезинге үткүштүр базым кылырын ораладшаанны харааданчыг. «Ийи өңде» режиссёрлуң бижыг ажылдап четтикпээни айыкпе, азы оон ынчээнгейиндеп дашкаарлап артып калган үүлдер эвээш эвес.

Режиссёр тургускан шинизиниң дашкы хевирлеринче — чырык, чурук болгаш үн каастагазынче кичээнгейни күштеллиргеш, чамдык актёрларны күүседип турар рольдарның шитики утказынче хамыладыр талазы-биле этюдиниго чедир ажылдап шыдаваан. Шак-ла оон ужурудда сул ажылдакчыны Родиниң ролюнда дуржулгалыг актёр К. Сапык-оол маадырның характеринче «хуулуп» кирбейн бартан. Ол шынаыг аныяк артист М. Солун-оол Катяның яшта-хенинүн шинииң авторларының бодап бижээшинге дүүштүр ажытпаанындан ол рольдуң ужур-утказы көрүкчүлерге шоолуг билдинмейп калып, чугаалажып олурар арадза, номчукчулар алгылаан пом, журнал азы кектеглиг солунарыш дужаагаш, чорупдаа турар, моорлап хирип кээп, хереглээнин тыптырып ап-даа тургулаар, ылаңгыя ажыл шагы доозулган соонда чай-чапсар чок апаар чорду. Ынчалза-даа номчулга залының ажылдакчылары номчукчуларның дилээн саалал чок хандырып берип турар эптиг, үзүлек, шалышкын-даа улус болду.

Көктеглиг солуннар тутказ, карак шиилиг аныяк уруг библиотекарыга дааш үндүрбейн кылаштап кедди. Оозун дужаап тура:

— Эрткен чылдың көктеглиг «Огонёгу» бар ирги бе?—деп, Кызыдың педагогика институтуның физика-математика факультединиң студентизи Зоя Сендажы сымыраны аарак айтырды.

— Бар—дээп, библиотекарь дәвирже чыскаап үндүргүлээн номнар аразынче киргеи соонда дораан-на эккеп берди.

Красноярскиниң политехниктиг институтуның Кызылда филиалының студентизи Зоя Шивит номнарын дужаапкаш, «четтирдим» дээш, эвилең, ээлдек байырлажаш үнүп чорупту.

Улуг залче кире бээрге, улус чок чүве дег, чүгле мында-хаая ашкан арыннарның шылыразы дыцналыр боордан башка, шин-ле шимээн. Кижи бүрүзү эш-оорүнге шаптыктавазын орааллажыр. Ында кандыг нашиянның, кандыг профессияның кижизи чок дээр, назы-хар таразы-биле база ацгы-аңгы.

А бо дээрге хоорайның профессионал-техниктиг үзүлшеэнде хакас башкы Рела Говчарова-дыр. Оон чанында Писаревтиң чогаал ажылының дүйында кыдыг номну топтап номчаал, оон херек үүлдерни ушта бижигилээп орар, педагогика институдунуң башкызы литератор Тамара Баханович-дир. Оларның чоогунда столда номнар ажыдып алган чай чок бижиттинген олурар штукатурмалар. Кызыдың кедээ ажылагый техникумунда бот-өөредилге-биле ооренип турар Галина Тарасова-дыр. Номчулга залының ажыктыының түгайында айтырыгга ол ынчаар харыылады.

— Ылаңгыя бот-өөредилгелиг кижиге маңаа белетхениро азжок таарымчалыг-дыр. Херегдээп номнарымны моон тыи алыр мен.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының автоорук факультединиң студентизи Семен Монгуш «Дээди математиканың дүрүмнер чыындызы» деп өөредилге номун кичээнгейлиг номчаап олур. Ол база-ла:

— Мында шелээп болгаш таарымчалыг-дыр. Бистиң библиотекавыста чок номнар моон тыпты бээр-дир — дизи.

Ол номчулга залының ажылдакчыларының чугаазы-биле алырга, номга сонуургалдыларның кээр, келбезн хостуг шактан-на кончуг хамаарлыр: суббота бээ воскресеньеге 200 кире чеде бээр. Апаа ажыл хүннеринде ортумаа-биле бир хүнде-ле 150—180 номчукчу кээп турар. Чаңгыс чижек: февраль 8-тиң хүнүнүң дургузунза 180, а 9-түн хүнүнде 198 кижи янзы-бүрү номнарны, солуннарны болгаш журналдарны көрүп, номчуп таныпкан болуу.

К. ТҮЛҮШ.

Кемеровоның дагыларының Культура ордузунуң «Шахтёрлу отчугаш» дээр ыр болгаш танцы ансамбли улуг сонуургалды болдуруп турар. Ол бөттувыңгыр коллектив—улусчу көрүлделериниң республиканың болгаш Бүгү-эвилеп конкурстарының. делегей көргүзүглеринің тиилекчизи боон келген. Оон өске хөорайларга болгаш даштыкыга-даа көргүзүглериниң үргүлчү улуг сонуургал-биле көрүп турар.

ЧУРУКТА: ансамбльдиң кирииичилери «Кудун чанында» деп баштактанышкын танцызын нүүседип турвар.

А. КУЗЯРИН биле В. САДЧИКОВТУҢ фотозу.

Муса Джалиль—амыдыралдың болгаш демиселдиң арыннары

КАЗАНЬ. (СЭТА-ның корр.). Ленинчи шаңналдың лауреады, Совет Эвилелиниң Маадыры Муса Джалильдиң төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чылынга холбаштыр Татарияның найысылалынга байырлыг хурал болган. Татар автономнуг республиканың чогаалчылары болгаш литературоведтери, Москвадан, эвилелдешкен республикалардан бараан салчылар ол шүлүкчү патриоттуң амыдырал-чурттагазының онгайын, оон чогаадылгазының болгаш демиселиниң дугайын чугаалаан. Хөй националдыг совет культурага маадыр шүлүкчүнүң салыышкынынга холбештыр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Казань салбырының дыл, литература болгаш төөгү институдунга эртем конференциязы болган.

Татарияның ном үндүрер чери Муса Джалильдиң шүлүктериниң каш-даа номун үндүрген. Документалдыг кино тургузукчулары «Джалиль» деп чаа фильмни кылган. Демиселдиң архивтары, хөй санныг фото-чуруктар, сактыышкыннар шүлүкчүнүң өлүп чок маадырлыг чорудунуң дугайын хереглеп турар.

АГААР

Бөгүн республиканга болгаш найысылалга кааи хүн болур, хадыпас, агаарның температуразы даглыг черлерге 18—23 градус, өске черлерге 28—33 градус соор. Кызыга агаарның температуразы 29—31 градус соор.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

9.55—XII Кышкы олимпиә оюнкарында. Өңнүг.
9.50—10.00—Чапсар.
10.00—«Дириг булуңда». Өңнүг.
10.15—«Этпиттинмес өредиг». Документалдыг өңнүг телефильм.
10.30—«Музыкалыг киоск».
11.00—Медээлер.
11.10—«Чаңгыны шуптузу, шуптузу чаңгызы дээш» Ленинградтың дамчыдылга.
12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боон тур мен!».
13.00—«Делегей байдалының темаларынга» «Правда» солунның политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң беседазы.
13.45—«Кино ани-чоруктарының клузүү». Өңнүг.
14.30—Л. В. Бетховен—Скрипка биле фортепианого № 4 соната. Өңнүг.
14.50—15.00—Чапсар.
15.00—«Делегей панорамазы». Өңнүг.
15.30—XII Кышкы олимпиә оюнкарында. Хоккей. ЧССР—ССРЭ. Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Бир чылдың тос хонуу». Уран-чечен фильм.
20.15—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттары-биле учуражышкымнар».
20.30—XII Кышкы олимпиә оюнкарында. Өңнүг.
21.15—«Музыка чагыы». П. И. Чайковскийниң романстарыи РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. Мазурок күүседир.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Кедээниң ажыл-ижи».
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—Улуг улуска өңнүг мультфильмнер программазы: «Метелениячик», «Арзылаң биле Лео», «Үзүт-ховаган».
23.55—01.30—XII Кышкы олимпиә оюнкарында. Фигурлуг чүңгулаашкын. Көргүзүг мергежилгелер. Өңнүг.

ФЕВРАЛЬ 16-ДА

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Сылдысчыгаш». Уругларга программа
18.20—Мультфильм.
18.40—Телемедээлер.
18.55—«Ураимаш—сарын, маңнаң». Телефильм.
19.25—«Хадаатты хамаалалының билиглерии — кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.
19.35—«Далай эриниң алзанында яблонялар». Телефильм.
19.55—«Продукциниың шынары — кол чүүл». Дамчыдылга.
20.05—«Арыга ынчангылерге», Уран-чечен фильм
20.25—Съезд мурнунуң социалистиг чарыкшының тиилекчилериниге тураскаатқан концерт.
20.55—Телемедээлер.
21.05—Чарлалдар.
21.10—23.30—«Өшпес чалбыны». Ураи-чечен фильм 1-ги, 2-ги серилары.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Оны эртизеи бис» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бичии оол болгаш Джим» 9.00, 12.10, «Аскежиктиг «Щуканың» командири» 10.20, 13.30, 15.20, «Кызыл калина кыл» 17.10, 19.10, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эргим оол» 11.40, 13.20, «Контрабанда» 15.00, 16.50, 18.40, «Маринга алмаастар» 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Тулчуушкунче чугас «кыргынар» кирип турар» 11.20, 13.10, 16.50, «База катаи ыяакныл дугайында» 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Танывааи оглу» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультфильмнер чыындызы» № 3 9.10, «Дириг амытаннар делегейинде» дев киноклуб 10.30, 15.00, «Оны эртпээн бис» 12.50, 17.00, 19.00, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Доктор Ивенстиң чамызы» 15.00, 18.40, «Дүнеки мотоциклист» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыыдыы 15.00, «Маринга алмаастар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

БИЛИГ-ЛЕР БАЖЫҢЫ

Номчулга залындан репортаж

Найысылалдың Кочетов кудумчузу. Пушкин аттыг республика библиотеказының номчулга залы эртенгиниң 10 шактан ажылып эгелээр. Зал ажыттынары билек номнар тутқулаан кырган, чалыы кижилериң агыыы хүнзедир барык үзүктелбес, харын ажыл шагы доозулган соонда залдың олуттары шыгырт дола бээр.

Ам каш-ла хонгаш, СЭКПниң XXV съездизи Москвага ажыттынар. Ынчангаш съезд бүдүүзүнүң бо хүннеринде ук номчулга залының ажылы база-ла хайныыкшыныыг. Улуг залче кирип орда-ла, «СЭКПниң XXV съездизиниге уткушкур» деп тода, чараштыр парлааш, аскан эгеннң адаанда бистиң Коммунистиг партиязыстың төөгүзүнге, оон ажыл-чорудулгазынга холбашкан номнарны көскү черде делгээни карзыка дораан-на илдигер. Оон өске аңгы-аңгы темаларга номнар делгелгези болгаш стендилер, каталогтар болгаш картотекалар аңаа кирген аалчының кичээнгейни хаара тула бээр. Чамдык чижектер бо: улуг эжиктиң эргинин артап кире бергеш, эң-ле баштай цала чидге коридорнуң солагай талазында хандада «Делегей бо хүннерде» деп эгеннң адаанда чугула материалдарны солуннар болгаш журналдардан алгылаап аскан. Оларны ой-шаанда чаартып турар. Ол чорук делегейде чаа болуушкуннарның кол-колун дарыы билип алырынга номчукчунуң сонуургалын хандырар. Оон мурнунга бичии када шыгырт турупкаш, таалал номчаан бир кыс:

— Бээр кээп, моову номчуп көр даан, сөлүүнүн—деп, эжин ынаар чалап апларды.

Чүгле ол эвес, залдың ханаларында чараш, шевергин кылган делгиирлерде келген аалчыга сүме берип турар көскү үзүктер. Ынчангаш ол үзүктерге «В. И. Ленинниң чогаалдарын өөренип турарларга», «Политиктиг өөредилгеге дузалаар журналлар», «Уран чүүлдүң панорамазы» деэш өске-даа рубрикалар болгаш ном делгелгези хой. Бо дээрге номчукчунуң үе-шагын камнаг, төптүг ажыглаарынга эптиг арга-дыр.

— Съезд бүдүүзүнде бистиң номчукчуларывыс, илаңгыя культура болгаш чырыдыышкын ажылдакчылары база сургуулдар, студентилер съездиге тураскаатқан янзы-бүрү тематиктиг кежээлер организастап турарлар. Ынчангаш аңаа херек материалдарны бистиң ажылдакчыларывыс шиилп, тып берип дузалажып турарлар. Даймының болгаш күш-ажылдың хоочунналары — бистинге кээр докгаамал аалчылар. Боттарының профессиязының аайы-биле үүлдерин сонуургаар боор-дурлар. Бис оларның негелдезинге барык бүрүү-биле хандырып турар бис. Номчулга залында 21 муң ажыг ном фондузу, янзы-бүрү солуннар болгаш журналдар ылгалаттыгган. Ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниге ажыглаар өөредилге номнары база бар. Оларны студентилер болгаш сургуулдар, илаңгыя экзаменнерге белеткеп үезинде хойу-биле кээп ажыглап турараар—деп, улуг библиотекарь Людмила Яхненко чугаалап турар.

Аңаа ийи-чаңгыс айтырыглар сайып, чугаалажып олурар арадза, номчукчулар алгылаан пом, журнал азы кектеглиг солуннарыш дужаагаш, чорупдаа турар, моорлап хирип кээп, хереглээнин тыптырып ап-даа тургулаар, илаңгыя ажыл шагы доозулган соонда чай-чапсар чок апаар чорду. Ынчалза-даа номчулга залының ажылдакчылары номчукчуларның дилээн саалал чок хандырып берип турар эптиг, үзүлек, шалышкын-даа улус болду.

Көктеглиг солуннар тутказ, карак шиилиг аныяк уруг библиотекарыга дааш үндүрбейн кылаштап кедди. Оозун дужаап тура:

— Эрткен чылдың көктеглиг «Огонёгу» бар ирги бе?—деп, Кызыдың педагогика институдунуң физика-математика факультединиң студентизи Зоя Сендажы сымыраны аарак айтырды.

— Бар—дээп, библиотекарь дәвирже чыскаап үндүргүлээн номнар аразынче киргеи соонда дораан-на эккеп берди.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының студентизи Зоя Шивит номнарын дужаапкаш, «четтирдим» дээш, эвилең, ээлдек байырлажаш үнүп чорупту.

Улуг залче кире бээрге, улус чок чүве дег, чүгле мында-хаая ашкан арыннарның шылыразы дыцналыр боордан башка, шин-ле шимээн. Кижи бүрүзү эш-оорүнге шаптыктавазын орааллажыр. Ында кандыг нашиянның, кандыг профессияның кижизи чок дээр, назы-хар таразы-биле база ацгы-аңгы.

А бо дээрге хоорайның профессионал-техниктиг үзүлшеэнде хакас башкы Рела Говчарова-дыр. Оон чанында Писаревтиң чогаал ажылының дүйында кыдыг номну топтап номчаал, оон херек үүлдерни ушта бижигилээп орар, педагогика институдунуң башкызы литератор Тамара Баханович-дир. Оларның чоогунда столда номнар ажыдып алган чай чок бижиттинген олурар штукатурмалар. Кызыдың кедээ ажылагый техникумунда бот-өөредилге-биле ооренип турар Галина Тарасова-дыр. Номчулга залының ажыктыының түгайында айтырыгга ол ынчаар харыылады.

— Ылаңгыя бот-өөредилгелиг кижиге маңаа белетхениро азжок таарымчалыг-дыр. Херегдээп номнарымны моон тыи алыр мен.

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының автоорук факультединиң студентизи Семен Монгуш «Дээди математиканың дүрүмнер чыындызы» деп өөредилге номун кичээнгейлиг номчаап олур. Ол база-ла:

— Мында шелээп болгаш таарымчалыг-дыр. Бистиң библиотекавыста чок номнар моон тыпты бээр-дир — дизи.

Ол номчулга залының ажылдакчыларының чугаазы-биле алырга, номга сонуургалдыларның кээр, келбезн хостуг шактан-на кончуг хамаарлыр: суббота бээ воскресеньеге 200 кире чеде бээр. Апаа ажыл хүннеринде ортумаа-биле бир хүнде-ле 150—180 номчукчу кээп турар. Чаңгыс чижек: февраль 8-тиң хүнүнүң дургузунза 180, а 9-түн хүнүнде 198 кижи янзы-бүрү номнарны, солуннарны болгаш журналдарны көрүп, номчуп таныпкан болуу.

К. ТҮЛҮШ.

Чоон-Хемчик районнуң Хайыраккан кодээ библиотеказының эргелекчизи Чечен Сатовна Чагар-оол номчукчуларга болгаш чон ортузунга ном тарадыр, тайылбырлаар аргыпды үлегерлиг тургузуп, лекция, беседаларны, номчулга конференцияларын, будурулгениң мурнакчыларын-биле учурашышынарны план ёзугаар эртирип турар. Ол школачылар-биле база бышыг харылзааны тургузуп, уругларның номчулгага сундулуг болуру дээш хайны кылып турар.

ЧУРУКТА: библиотекарь Ч. Чагар-оол.

Ю. КАСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ОЛИМПИАДАНЫҢ ОНГУ ХҮНҮ

СЭТА-ның туский корреспондентилери А. Левинсон, В. Кукушкин, Ю. Хромовтуң Инсбруктан дамчыдып турары болза:

Олимпиадаларның хөй дакпыр чемпиону — ССРЭ-ниң шилиндек командазы февраль 12-де дөрт дугаар ужуражылгада база бир тиилелтеги чедиг алган. Олар бо удазда Финляндияның шилиндек командазын 7:2 санга уткан. Бо маргылдаа үезинде Шадрининң авемозу өскелерден чедишкинниг ойнаан. Шалимов үш шайбаны, Якушев, Шадрин бирээ-бирээнин книр какпан. Оон өске ийи шайбаны Мальцев киргеп.

Чехословакияның хоккеистери ГФР-ниң шилиндек командазы-биле ойнаш, 7:4 санга тиилеп алган.

Австри-совет пайырал ниитилелиниң Тироль секциязының организастазы Инсбруктуң чурттакчылары-биле совет олимпий чемпионнарының ужуражылгазы пайыралчы байдалга болуп эрткен. Ирина Родинина, Александр Зайцев, Татьяна Аверина, Галина Степаныскан оларны хиңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Хүндүлүг аалчыларның аразынга ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Валерий Кубасов, 1964 чылда Инсбрукка болган олимпиаданың маадыры Лидия Скобликова, мурнунда сураглыг биатлонист чораан Виктор Маматов болгаш өскелер-даа тургаи.

Австри-совет пайырал ниитилелиниң Тироль секциязының президентизи Ханс Губерт совет аалчыларга байыр чедиргеш, бо ужуражылга Совет Эвилелиг биле Австрияның, совет болгаш австри улустарының аразында пайырал болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга дузалаар деп, ол демдеглээн.

Валерий Кубасовтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Ниитилелдиң бүгү кежигүнериниге болгаш активчилеринге совет космонавтылардан байыр чедиргеш, оларның ажылынга моон соңгаар чедишкиннерин ол күзээп.

Кыыкы олимпий оюнкарынга тургускан хөй санныг рекордарның аразында эң-не колу—чаалап алган алдын медальдарның саны болур. Февраль 13-те маргылдааның онгу хүнүнде бистиң команда чедишкинин улам көвүдеткеп. Совет шилиндек командаиның биатлонистери 4×7,5 километриниң эстафетазынга шылгараан, он нйиги чемпион шаңналыы—алдын медальды чаалап алган. Бо эстафетага Александр Елизаров (Москва облазы), Иван Бяков (Киев), Николай Крутлов (Горький), Александр Тихонов (Новосибирск) киришкеп. Эстафетаның нйиги чадазында Иван Бяковка баш бурулгаар кордунмээн таварылга болган. Биатлонистиң бир хаалгы үрел бергеп. Оон чанында турган француз команданың спортчузу хаалгы дүргеи үндүлаан. Бяковка бергеп. Бо болза эп-сеткил каттыштырылгазының найыралын хереглеп турар.

Совет биатлонистер өске шилиндек командалардан артык мергежилдиин көргүскеп.

1500 метрге коньиигге дүргеи маңнаарының маргылдаазынга Ян Этил Стурхольт тергиндээн. Моңгуш медальды Юрий Кондаков (ССРЭ) чаалап алган. Үшкү черни Ханс Ван Хелден (Голландия) эзээн.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторлуң 2-21-63, редакторлуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсаалгыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетчүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 78.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА

6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном салыышкын талазы-биле эргелекчиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00268.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 39 ((10024) | 1976 чылдың февраль 17, вторник | 1925 чылда үнелеп чыткан | Өртээ 2 кеп.

ДАГЖЫЛАР ЭСТАФЕТАЗЫ

«Красноярскуголь» бүдүрүлге каттыжымышкынының коллективиниң чыл эгезинден бээр сиваалдага немей 300 муң тонна одалганы казып үндүргеш, СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседипкен. Роторлуг экскаваторнуң машининиң, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, партияның XXV съездизиниң делегады Б. А. Аксеновтуң бригадазы пландан ажыр ӧң-не хөй—50 муң тонна хөмүр-даштыг казып үндүрген.

Ол коллектив Канск-Ачинскиниң хүрең хөмүр-даш бассейниниң ӧң улуг «Назаровский» разрезинде ажылдап турар. Тоску беш чылда күчүлүг роторлуг чаа экскаваторлу хүлээп алгаш, ук бригада ооң төлевилел күчүзүн хуусаадан эрте шиңгээдип, адырга рекордчу түнелдиг болуп, чылда 4 миллион 300 муң тонна хөмүр-даштыг казып үндүрген. А бо беш чылда дагжылар ол иергүзүгүг ажарын төлевалган.

Мурнакчы коллективтиң эстафетазын чуртта эң баштайгы 100 кубометр ускуулуг экскаваторнуң экипажы хүлээп алырынга белеткеннип турар. Ол машинаны эптеп кылырын Назаровский разрезте доозар четкен. Оон ангыда Ирша-Бородинск разрезте шакта беш муң тонна хөмүр-даштыг казып үндүрер күчүлүг, чаа роторлуг машинаның экипажы база-да ажа белеткеннип турар. Дериишкиниерин хуусаа бетинде шиңгээдип алыры—чаа беш чыл планында Канск-Ачинскиниң чиик карылгалыг хөмүр-дажын чылда казып үндүрериң 5 миллион тоннага көвүдедирин хүлээпкен красноярск дагжыларның бурлавырларының бирээзи.

(СЭТА).

ШКОЛАНЫҢ ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ

Школаның партия организациязының ажылы яңы-бүрү болгаш хөй талалыг. Өөредилге-кижизидилге ажылын бүгү талалыг сайзырангайжыдары; коммунистерниң болгаш бүгү башкыларның идейлиг дадыгышкыны дээш ӧске-даа чугула айтырыгларже хүн бүрү кичээнгейни салыр ужурлуг. «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол углацышкынары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының мурнунда күрүне ужур-дузалыг чугула сорулгалар салдынган: бүгү-нииги ортумак өөредилгени улам ынай хөгжүдер, өөредилге-кижизидилге ажылының деңнелин көскүзү-биле бедидер, эртем-техниктиг депшилгениң негелделеринге дүгжүп турар хаңы болгаш бижыг билиглер-биле уругларны чепсеглээр. Ук сорулгаларны шинтпирлээринге школаның партия организациялары улуг рольду ойнаар.

Школаның партия ажылы онзагай талалыг. Боттары өөредикчилер болгаш кижизидикчилер бооп турар кижилерге бүгү талалыг дуза-деткимчени көргүзер апаар. Оларның идей-теоретиктиг болгаш профессионал белеткелинден, ажылының стиль, методундан бистиң чуртувустуң идегели болгаш келир үезин — чалыы салгалдың кандыг болуру хамааржыр.

Партияның XXIV съездизиниң шинтпирлерин чайгылыш чокка боттандырып келгенииниң түнелинде республиканың школаларының партия организациялары сан болгаш организас талазы-биле өзүп быжыккан, арга-дружулгазы калбарган. Оларның ажыл-чорудулгазында школачыларның өөредилге-кижизидилге ажылынга хамаарышкан чугула чүүлдерни шинтпирлээрде ажыл-херекчи, боттуг чорук көскү апарган. Ам республиканың школаларында ажылдан турар башкыларның дөрт кижиниң бирээзи-ле коммунист. Оларның чогаадыкчы идепкейи, энергиязы болгаш организакчы арга-шинээзи уругларны хаңы, бижыг билиглер-биле чепсеглээринче, коммунистиг нинтилелдиң идепкейлиг тургузукчуларын кижизидериже угланган.

СЭКП хооркому болгаш райкомнар «сөөлгү үеде школаның партия организациязының ажылынга удуртулганы бедиткен. Ынчангаш дыка хөй партия организацияларының ажылының деңнели бедээн. Маңаа чижек кылдыр Сарыг-Септи № 2. Бай-Хаактың, Чыраа-Бажының ортумак школаларының партия организацияларының ажылын мактап болур. Бүгү талазы-биле ажыл-херекчи, тодаргай, организастыг чорук көскү, бот-боттарынга дузалажылга, четпестерге эптеш чок чорук, эгелээн херээн эчизинге чедирери, чаа чүүлдерни тарадып неитередири онзагай апарган. Перспективтиг планнаашкын, партия, профэвилел организацияларының ажылын кады углап башкарары, чангыс сорулгаже угландырары кол ужур-дузалыг.

Кызылдың № 7 школазының башкылар коллективиниң ажылы бүгү республикага билдингир. Маңаа партия организациязының, коммунистерниң салыышкыны эвээш эвес. Коммунистер боттарының хууда үлегер-чижээ-биле, хөй чылдар дургузунда ийи чылчылар чок ажылы-биле мактадыглар. Ук школа эрткен беш чылдың бүгү дургузунда 99-тан 99,5 хуу өөредилгиг бооп келген. Сес класс доозуп турарларның 98,5 хуузу ортумак өөредилгеде хаара туттунган. Сөөлгү беш чылда өөредилгезин ара каар таварылга болбаан.

Кызылдың № 15 школазының партия организациязы (секретары Н. П. Шуба) школаны кабинет системазынче шилчидер талазы-биле коммунистерниң инициативазын көдүргеш, ону амыдыралга боттандырган. Ук ажылды боттандырар мурнунда өскелерниң дуржулгазын өөренип, тускай план ӧзугаар чоруткан. Ооң түнелинде өөредилге чорудулгазы болгаш өөреникчилерниң билигже чүткүлү бедээн. Школа мурнакчыларының одуруунда кирген.

Сарыг-Септи № 2 школазының партия организациязында партия хуралдары коммунистерге кижизидилгениң ӧзулуг школазы болуп турар. Анаа бүгү-ле өөредилге-кижизидилге айтырыгларын партийжи, ажыл-херекчи ӧзу-биле чугаалажып турар.

Бүгү-нииги ортумак өөредилгени боттандырарынга өөредилге-кижизидилге ажылының бедик деңнели, билиглерниң хаңы, бижыг болуру улуг ужурдузалыг. Чадаанаңың ортумак школазында партия организациязында тус-тус эртемнер аайы-биле баш. кылаашкын, башкыларның бот-өөредилгези, адаиелер-биле ажыл дээш өске-даа айтырыглар кичээнгейниң төвүнде турар.

Аныяк өскенни коммунистиг бүзүрелге кижизидери эң чугула айтырыгларның бирээзи. Ук ажылдың чеднишкинниг болуру башкылар коллективтериниң теоретиктиг белеткелинден кол хамааржыр. Башкы кадрларның марксисчи-ленинчи өөредилгезин доктаамал кичээнгейге алыры партия организацияларының кол сорулгазы.

Школаларның партия организацияларының ажылында эки чүүлдер хөй бооп турары чугаажок. Ынчалза-даа шинтпирлезе чогуур айтырыглар амдаа эвээш эвес. Өөредилге хуузунуң нинти деңнелин Россия Федерациязының төп областарының деңнелинге чедир бедиперинче, башкылаашкынның шынарынче онза кичээнгей салыр апаар. Онгу беш чыл — шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы. Коммунистериң болгаш бүгү башкыларның кол принциви: «бөгүн дүүнгүзүнден, даарта бөгүнгүзүнден улам эки ажылдаары» болур ужурлуг.

СЭКП-ниң XXV съездизинге УТКУШТУР!

ДҮН-ХҮН ДИВЕЙН

«Сибирьтехмонтаж» трест бүгү Чөөн Сибирьде улуг бүдүрүлгелериниң технологтуг дериг-херекседелерин эптеп тургузарынга специализастаттынган улуг гудуг организациязы. Трестиң участоктары Магаданда, Якутияда, Норильскиде, Красноярскиде, Пермьде, Сибирьниң Усолье хоорайында болгаш өске-даа черледе ажылдап турар. Тывада база трестиң участогу бар. Ол коллектив «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги эдлээзин, «Тыва кобальт» комбинатты гудушкан.

Участоктуң монтажниктери «Тыва даг-дүгүмүң» ийнги эдлээзиниң гудуунга боттарының күш-ажылчы үлүүн киирген. Бистиң треске онаашкан үлүгүүн эвээш эвес болганын деречилелтер чамдык чурагайларны, фактыларны көргүзейн. Ам ажыглалга киирериже белеткеп турарывыс комплексте 3 миллион хире рубльдиг гудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Бистиң монтажниктеривис барык 2 муң кезек технологтуг дериг-херекседелерин эптеп тургускан, 4 муң тонна металл конструкциялары тургускан, 45 км хоолайларны болгаш 2 муң ажыг стандарттыг өөрс дериглелерни салган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың механизастаттынган деңнели бедик. Ынчангаш чүүк дамчыдарының автоматчыттынган схемалары мында испытеренгей. Ооң ужурунда конвейерлер монтажтаар талазы-биле улуг ажылдарны бистиң коллектив күүсеткен.

Амгы үеде Ак-Довуракта бистиң трестен 600 ажыг гудугжулар келген. Оларның күзелчүтаүлү база өске гудугжуларны дег: ийнги эдлээнин ажыглалга кииргеш, съезд ажыттынарынга чедир бараанныг продукциянны Терээн чуртка бээр.

Ажыглалга киирер комплекстиг бүгү участоктарында ажыл аажок күжениишкиниг. Бригада, участок бүрүзү тус-тус белдирлерни доозуп, дериг-херекседелерниң ажылдаарын шеңээр талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни алган. Февраль 7-де руданы аургат руда цыгжаар складче киирген. Руданы арыглаар технологтуг шугумче киирер ус чоокпулаанны-биле бүгү дериглелерниң чогумчалыг ажылдарын хынамчалыг шенеп, чедир кылдыммаан чүүлдерни кылырынче монтажниктериң күжүн моодээн. А. Архиповтуң, И. Жолобтуң, И. Щукиниң бригадалары күш-ажылчы бедик көргүзүглериг.

Бистиң трест. Чөөн Сибирьде дика хөй гудугларда ажылдан турар. Ынчаларга «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эдлээзиниң гудуун доозуп, ол дугайын съездиге айтыкаары — эң чугула сорулга.

М. ЭЙДЛИН,
«Сибирьтехмонтаж» трестиң эргелекчизи.

БЕШ ЧЫЛДЫ—ДӨРТ ЧЫЛДА

Виктор Семенович Горевтиң удуртқан бригадазының кежигүннери Тываның электри четкилер коллективинде онгу беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш калбарган социалистиг чарыштың эгелекчилериниң бирээзи болган.

Бригаданың ажыл-ишчилери боттарының бар арга-аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, онгу беш чылдың планын дөрт чылда күүседирип аазаал. Ынчангаш ай санында онаалданы 125 хуудан кудуматпазын хүлээлгелинде айтыкан.

Электри четкилериниң септекчилериниң сөглээри сөөлгү ажыл-херектери-биле харыылайн турар. Январьның болган февральдың эрткен баштайгы хонуктарынга планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Кызыл районнуң Чербиде, Суктапта кыдынган септелге ажылдарының шынары эки болган графикти мурнап турар.

Бо коллективте В. Каблуков, А. Зиновьев, Е. Тяжелухин болгаш өске-даа электромонтерлар планныг онаалдазын хүн бүрү ажыр күүсеткип турарлар.

Бо бригадага эрткен чылдың төнчүзүүде коммунистиг хүш-ажылдың бригадазы деп атты тыыскан. Ол атка төлептиг болур дээш ажыл-ишчилер эки ажылдап турарлар.

Ю. ИВАНОВ.

КҮҮСЕДИРИНГЕ БҮЗҮРЕЛДИГ

Тоску беш чылдың доозукчу чылынын база ниити беш чылдың планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин Каа-Хемниң көмүр-даш разрезиниң коллективин чеднишкинниг күүсеткеш, бистиң республиканга социалистиг чарышка бирги черни эзлээн. Ынчангаш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, обл. профчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туу, бирги чертенип диплому-биле шаңналган.

Коллективке чоокта чаа өөрүнчүг медээ келген. ССРЭ-ниң Хөмүр-даш үлеттүрүүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниң аразында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышка 1975 чылдың дөрткү кварталында разрез ийнги черни эзлээш, акша-биле шаңналган.

Чеднишкинниг күш-ажылы даэш алган шаңналдары дагжыларны улам сорук ышкын турар. Олар онгу беш чылдың баштайгы айының планын хуусаа бетинде—январь 27-де күүсеткеш, онаалдадан ажыр 17 муң тонна хөмүр-даштыг хереглекчилерге бергеп. Февраль айның баштайгы он хонуунуң планын шахтёрлар ажыр күүсеткеш, СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир ийи айлар планын күүседир дээш сөөлүн эзлеп шыдаарынга бүзүрелдиг.

Х. АЛАШ-ООЛ.

СЪЕЗДИГЕ ХУУДА БЕЛЭЭМ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир кап хоңуктар арткан. Бо төөгүлүг болуушкунга утказтыр бистиң бригадавыстың кежигүннери күш-ажылчы бедик көдүрүлгүш күүнүт ажылдап турар.

1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планнарын чедиишкиниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарышының дүтээмнинде СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле танышкан, ону чүүлдүгүнүп, деткидивис.

Мен бодум хуумда партияның XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнүң бетинде, февральдың 20-де, бо айның планын 100 хуу күүседип, кыварчаго материалдарның кампаланын чедип алырын хүлээптенмен.

Ооңу беш чылдың баштайгы айы, январьның планын 136 хуу күүсеткен мен. Чаа чылдың баштайгы айында чедип алган чедиишкиним мени сорук кыыртен. Ынчангаш СЭКП-ниң XXV съездизинге утказтыр алган хүлээлгемни күүсеп шыдаарымга бодум-даа, мээң эш-көрүм-даа бүзүрелдиг!

И. ВЕНДЕРЛЫХ,
«Тыва көдээ гудуг» трестиң автобазазының чоланачылар бригадирн.

ТУДУГЖУ ЭЖИМ ДУГАЙЫНДА

Кызыл хоорайның каткаат тудугларында ажылдап турар бызаңчыларның, дашчыларның белеп эвес ажылжининиң дугайында хөй-де бижиттинген. Оларга чон чоргаарадыр, амгы үеним чаагайжыттынган турттарга бажыңнарында турттап турар инженер-ооң тутказ гудугжуларга өөрүп четтиргеннилередиш турар.

«Кызыл гудуг» эргелелиниң дашчызы, хоочун гудугжу, хөлүшкак мергежилдя баштай чедип алганнарының бирээзи, мээң ажым Доңгак Чүлдүм-ооддуң дугайында маңаа чугаалакаадым.

Доңгак Чылбай-оолович 1959 чылда Кызылга көжүп келген. Совет Армилиң хүрээлединге шериг албанын эрттирип турган дөрткү разрядтың дашчы мергежилин чедип алган аңаак ооңду гудугжулар оорушку-биле хүлээп алганнар.

Гудугжу Доңгак баштайгы базымын Кызылдың 920 олут тут № 11 школазының гудуунга эгелээн. А ооңун ишти Доңгак Ончуңмаа ол гудутта хоюдуг белеткеп ажылдай берген.

Ооң бээр 17 чыл эрткен. Амгы үеде Доңгак Чылбай-оолович будүрүлгениң хоочуну, дуржулгалыг дашчы апарган. Бо үеевиң дургузунда ол та чеже кижиниң күш-ажылчы мергежилге өөреткен. А ооң холу-биле кылышпаан ажылы Кызыл хоорайда хонар. Бус-биле ажылдаар электроэ станциязы, өске ажрыкка удур диспансер, «Кызыл» деп залчылар бажыңы, № 26, 24 12 квартилдарда чурттапга бажыңнары, яңы-бүрү уругтар албан черлери... Ооң гудупкан бажыңнары хөй.

Гудугжу мергежилиниге хаңдыкпаан, кылган ажылынга ю-харыысалгалыг, коллективтиң хүндүткелии чаалап алган үлегерлиг эш Доңгак Чүлдүм-ооддуң дугайында 1965 чыл уттундурбас: ол Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүже киргеп. Ол улуг болуушкун-биле холбаштыр төлептиг эжиниске чүректиң хаңымдан байыр чедиргенивисти ам-даа утпаан мен.

Доңгак Чылбай-оолович СЭКП кежигүнүже кирип алган соонда партия организациязы аңаа агитатор болурубиле даалганы бергеп. Ол хөй-ишиттичи даалгазын аң сеткилдиг күүседип, онаашкан участоктарынга үргүлчү барып, беседаларын ышкып, чурттакчыларының амыдырал-чуртталгазы-биле доктаамал таныжып келгеп.

А 1975 чылдың октябрьда баштайгы айының планын хуусаа бетинде—январь 27-де күүсеткеш, онаалдадан ажыр 17 муң тонна хөмүр-даштыг хереглекчилерге бергеп. Февраль айның баштайгы он хонуунуң планын шахтёрлар ажыр күүсеткеш, СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир ийи айлар планын күүседир дээш сөөлүн эзлеп шыдаарынга бүзүрелдиг.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ТУДУГЖУ ЭЖИМ ДУГАЙЫНДА

Кызыл хоорайның каткаат тудугларында ажылдап турар бызаңчыларның, дашчыларның белеп эвес ажылжининиң дугайында хөй-де бижиттинген. Оларга чон чоргаарадыр, амгы үеним чаагайжыттынган турттарга бажыңнарында турттап турар инженер-ооң тутказ гудугжуларга өөрүп четтиргеннилередиш турар.

«Кызыл гудуг» эргелелиниң дашчызы, хоочун гудугжу, хөлүшкак мергежилдя баштай чедип алганнарының бирээзи, мээң ажым Доңгак Чүлдүм-ооддуң дугайында маңаа чугаалакаадым.

Доңгак Чылбай-оолович 1959 чылда Кызылга көжүп келген. Совет Армилиң хүрээлединге шериг албанын эрттирип турган дөрткү разрядтың дашчы мергежилин чедип алган аңаак ооңду гудугжулар оорушку-биле хүлээп алганнар.

Гудугжу Доңгак баштайгы базымын Кызылдың 920 олут тут № 11 школазының гудуунга эгелээн. А ооңун ишти Доңгак Ончуңмаа ол гудутта хоюдуг белеткеп ажылдай берген.

Ооң бээр 17 чыл эрткен. Амгы үеде Доңгак Чылбай-оолович будүрүлгениң хоочуну, дуржулгалыг дашчы апарган. Бо үеевиң дургузунда ол та чеже кижиниң күш-ажылчы мергежилге өөреткен. А ооң холу-биле кылышпаан ажылы Кызыл хоорайда хонар. Бус-биле ажылдаар электроэ станциязы, өске ажрыкка удур диспансер, «Кызыл» деп залчылар бажыңы, № 26, 24 12 квартилдарда чурттапга бажыңнары, яңы-бүрү уругтар албан черлери... Ооң гудупкан бажыңнары хөй.

Гудугжу мергежилиниге хаңдыкпаан, кылган ажылынга ю-харыысалгалыг, коллективтиң хүндүткелии чаалап алган үлегерлиг эш Доңгак Чүлдүм-ооддуң дугайында 1965 чыл уттундурбас: ол Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүже киргеп. Ол улуг болуушкун-биле холбаштыр төлептиг эжиниске чүректиң хаңымдан байыр чедиргенивисти ам-даа утпаан мен.

Доңгак Чылбай-оолович СЭКП кежигүнүже кирип алган соонда партия организациязы аңаа агитатор болурубиле даалганы бергеп. Ол хөй-ишиттичи даалгазын аң сеткилдиг күүседип, онаашкан участоктарынга үргүлчү барып, беседаларын ышкып, чурттакчыларының амыдырал-чуртталгазы-биле доктаамал таныжып келгеп.

А 1975 чылдың октябрьда баштайгы айының планын хуусаа бетинде—январь 27-де күүсеткеш, онаалдадан ажыр 17 муң тонна хөмүр-даштыг хереглекчилерге бергеп. Февраль айның баштайгы он хонуунуң планын шахтёрлар ажыр күүсеткеш, СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир ийи айлар планын күүседир дээш сөөлүн эзлеп шыдаарынга бүзүрелдиг.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Сүт саалдазын көвүдедир

АҢГЫ-АҢГЫ ТҮҢНЕЛДЕР

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының сааачылары, инек кадарчылары болгаш өске-даа ишчилери сүт бүдүрер база күрүнеге садар талазыбиле алган хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир дээш шудургу ажылдап турар. Ынчангаш районнуң колхозтары, совхозтары сүт саалдазын көвүдетпишзин, январьның үшкү он хонуунда ийнги он хонукка бодаарга 1585 кг хөй сүттү күрүнеге сапкан.

Январьның ийи он хонуунда сапканынга деңнээрге «Искра» колхозтуң Арыг-Бажы фермазы (эргелекчизи М. Лундуп) 780 кг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазы (эргелекчизи М. Алдын-кыс) 545 кг, Ленин аттыг колхозтуң Кызыл-Чыраа фермазы (эргелекчизи Конгар-оол) 300 кг көвүдеткен. Ол сүт-бараан фермаларга саап турар ниити инектериниң бирээзиниге онзагыр хүн бүрүде ортумаа-биле 5,3—8,9 кг сүттү саап ап турар. Бо чорук коллективтериниң ишчилери мал кыштагазашкынын чеднишкинниг чорудуп, инектерге ажаалга-чемгерилгени улам эки-зип турарындан хамааржыр.

Январьның сөөлгү он хонуунда сүт саалдазы-биле чарышка дээре түңнеалдı чедип алган. «Искра» колхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы СЭКП райкомунуң, райпрофэвилел көвүлелдиң болгаш ВЛКСМ райкомунуң фермалар аразынга ол хонуктан шилчимир Кызыл туғун чаалап алган.

Сүт саалдазын элбедир талазы-биле чарышты чамдык ажыл-агыйларда партия, комсомол, профэвилел организациялары, көдээ Советтер, колхоз, совхозтарның удургукчулары четпес организастап турар. Оон харааны-биле сүт саалдазы элээн кэш ажылдаарларды көвүдеевейн турар. Чижээ, январьның ийнги он хонуунда «Чыраа-Бажы»—1200 кг эвээжеткен, «Октябрь 50 чылы» колхоз биле «Большевик» совхоз чүгле 60—160 кг олуделиг болган. Ол колхоз, совхозтар бир инектен-не ортумаа-биле 2,6—3,1 кг сүт саап, куду түңнелдиг ажылдап турар.

Бар мал чемнерин ажылагыйжы ӧзу-биле чарыттап, инектерин доктаамал шын чемгерилге, ажаалга-биле хандырган, сүт саалдазын элбедири—үеним амгы негелдези ол.

М. СЕВЕН

ШАҢНАТКАННАР

РСФСР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозу Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчилерни шеретken. Тыва АССР-деп ол чарышка Каа-Хем районнуң ыяш ажылагый черн тиилекчиге саналган. Эрткен беш чылдың шалыпчыларын база шаңналдарга киргеп. «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хөрек демдээ-биле он кижини шаңнаан. Оларның араазында Белгазында чазакчы Оюн Даймаа, Ак-Туругда Анатолий Бараан болгаш өске-даа мурнакчылар бар. «1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле 20 кижини шаңнаан. Ында Тожудан Кол Бәян-оол, Чадаанадан Куулар Бичө-оол болгаш өске-даа шалыпчы ажылчыннар киргеп. Мурнакчылар хөрек демдектери-биле кады тураскаадыг белектерни база алыпган.

Бистиң корр.

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Онгу беш чылдың бирги чыды — 1976 ажыл-агый чылында Чөөн-Хемчик районда хөй ажылдыг «Чыраа-Бажы» совхозтуң мал ажылдакчылары, ажылчын, албан-хаакчылары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, мал ажылының талазы-биле дараазында социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Совхоз төрүүр малдың 100 бажынга оналаштыр 90 хураганны, 80 бызазанны, 75 кулунну, хөй бүрүзүнден 2 кг дуктуг, саар инек бүрүзүнден 1320 кг сүттүг саар, күрүнеге мал ажылының продуктуларын уштуп—410 тонналыг, сүттүг—480 тонналыг, дуктуг—54 тонналыг садар, күрүнеге садар малдың ортумак деңнээнин болза малдың 300 кг, шээр малдың 40 кг чедирер.

Совхозтуң үш салбырлары боттарының аразында чарыштыг. Чыртакы салбыры 87 хураганны, бир хойдан 2,1 кг дуктуг, Хорум-Даг салбыры 87 хураган, 2,2 кг дуктуг, а Чыраа-Бажы салбыры 90 хураганны, 2,5 кг дуктуг алыр. Ол ышкаш сүт-бараан фермалары, сааачылар, инек кадарчылары болгаш чылгычылар база-да тускузукла бедиткен хүлээлгелерлиг.

Хүлээлгени алыры дээрге ажылдың чүгле эгээн-дир, ону херек кырынга күүседирде органнакчы, шудургу күш-ажыл негеттиктер апаар.

«Социалистиг чарыштың негелделеринден, боттарынга алган хүлээлгелеринден ак сеткилдиг, шудургу күүсеткен мурнакчыларны шаңнап-мактаарынга тускай шаңналдарны тургузуп бадылаан. Ону тодаргайларга мынаптыг. Хойжуларга 4, сааачыларга 3, инек кадарчыларынга 3, бызаа ажаакчыларынга 3 шаңналдар бар. Бирги черни алган хойжуга эвер, чүтенниг аът, ийигизинге УАЧД-же баар хазас путёвка, үшкүүнге дыштанныга бажыңынче баар путёвка, а дөрткүзүнге сүт тыртар машинаны бээр. Чарыштың тиилекчилерни шаңналары-биле хуран, хол шахтары, мотоцикледер, хевистер болгаш өске-даа чүүлдер хөй-биле көрдүтеп.

Социалистиг чарыштың түңнелдерни үндүрерде салбырларының квартал санында, а сүт-бараан фермаларының хойжу бригадаларының, тус-тус хойжуларының, сааачыларның түңнелдерни ай санында түңнеп үндүрер.

Алдынган социалистиг хүлээлгелерни чогуур үезинде түңнеп үндүргеш, ону тус-тус кижилерге чедирери кол чүүл. Эрткен 1975 чылдың ажылынгы түңнелдерни чоокта чаа совхозтуң парткомунга чугаалаашкаш үндүргеп. Салбырлар аразынга бирги черни Хорум-Даг салбыры алган, сүт-бараан фермазындан Мажалык фермазы тиилекчи боон үнген.

СЭКП-ниң үзелгелиг XXV съездизинге үш-ажылчы белектерлиг ужуражыг дээш «Чыраа-Бажы» совхозтуң бүгү ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планнарын, алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш тура-соруктуг ажылдап турар.

О. КАРА-САЛ.

Депутаттың БУЛУҢУ

ИДЕГЕЛДИ БАДЫТКААН

Улуг-Хем районунун Арыт-Үзүү кадаа Советинин депутаттар орлалынте Полит-оол Кыргысович Шанмак-биле ужуражып, оон ажыл-ижи-биле танышкан сис. Ол кодээ Советтин депутаттары күүсенчи комитетке үргулчу каап, боттарының депутат ажыл-чорудулгазын дыннадып турар. Бо удада Полит-оол Кыргысович сонгукчулары-биле залчеглиг ужуражымга кылыр, орта хол-баштыр күүсенчи комитеттин таланыпнан кандыг даалгалар бээрин билип алыр дээш келгеш ол.

Күүсенчи комитеттин секретары Татьяна Кыргысовна Мандан-оол Советке чоокку хүннерде болган эрткен айда болуп эрткен ажылдарны таныштырып олурду. Неделе мурнунда күүскомнун залчеглиг хуралы болуп эрткен. Орта ниитиниң корум-чурумун камгалаарының дугайында болган Арыт-Үзүү оргумак школазының ореднлге-кижизидилге ажылының дугайында айтырыгларны чугаалашканым, ол талазы-биле хүлээп алган шиитпирлерни депутатка көргүзүп, таймылырлап берди. Ниитиниң корум-чуруму совхоттуң Арыскан салбырының денискээринде эки боон турарын, ында арагалаар, чурум үрээр чоруктар барык-ла чок апаргаанын, а Ишкин-Хем талазында байдал ындыг-ла эки эвес болуп турарын депутатка дыннаткаш, ол шиитпирлерни күүсеидир талазы-биле округунга кандыг ажылдарны чорударын Татьяна Кыргысовна чугаалады.

Полит-оол Кыргысович Шанмактың адазы совхоз төвүнден барык 20 ажыг километр черде. Ынчангаш ол кодээ Советке келгеш, эрткен хонуктарда чаа-чаа түүлдерни билип алган, сонгукчуларынга таныштырып берип турар. Бо удада ол күүскомнун шиитпирлерин болган оске-даа солун түүлдерни сонгукчуларынга - чугаалап бээр.

Депутат эрткен чылын болуп эрткен сессиларның материалдарын сонгукчуларынга таныштырары-биле чергелештирер, оларның мурнунга „Бодунун ажылынын дугайында отчеттуу база кылган. П. К. Шанмак депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсетпишаан, бодунун харымсалгалыг ажылын кызымаккай күүсеиип, төрээн совхозунга чыл бүрүзе хой малды остурүп, совхозунуң экономиказын хегжүдеринге идепкейлиг киржип келген. «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтерининн депутаттарының эрге-хүлээлгелеринин дугайында» Хөөлүнүн негелдеринге дүүштүр ажылдап турар. Инда депутат кижи күнажылга үлегерлиг болурун база айтыкан. Ол негелдеге дүүштүр эш Шанмак болган оон ог-бүдезин чарыпка бирги одурутка чорун келген.

Найыралдыг, аас-кежиктиг ог-бүдезинин чедишкинилерин тараалында түннелер бадыткаар. Эрткен тоску бес чылдың чыл бүрүзүнде эки коргузүглерни чедип алган. Ол чылдарның иштинде совхозунун хой малынга 2354 хураганы немей остүрүп берген.

Ол ог-бүдезинин ажыл-ижин бо хүннерде удам харымсалгалыг, хайыышкынныг апарган. Инда малдың болдаашкыны кидин түүлүк чорун турар. Олар чайгыс-даа бош хураган дораттас дээш турбуун турар. Орта баш удур белеткел ажылын чоруткан. Чаю хураганнарны менди остүрүпиин талазы-биле Анай Андреевна Шанмак түгле совхозта иис, райында дуржулгалыг мурнаачыларның бирээзи.

Депутат Шанмактың ог-бүзези СЭКП-нин XXV съездизинге «1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хегжүдеринин кол утпаныышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилеими танышкаш, 1976 чылда бедиткен хүлээлгени алган. Төрүүр 100 бош хойдан 102 хураганны, бир хойга онаштыр 3,5 кг дүктү кыргып алырын, 2 тонна будук-бүрүнү, 10 тонна сигенни, 12 тонна одекти белеткеп алырын, кышкага кажаларны болган чурттапта бажынын октябрь айда сеткеп алырын күлазигенвер.

Полит-оол Кыргысович школачы чылдарында-ла мал ажылынга сонуургалдыг чораан. Ада-иези малчыннар болганыбиле оларган чал ажылын өөренип алган. Мурнакчыларыны арга-дуржулгазын ажыттап, ажылынга кызымаккай чоруубиле ол мергежилдиг хейжу апарган. Совхоттуң алдарлыг, ат-сураглыг кижилериниң одуругунда киргеи.

Депутатчын сонгуткан округунун сонгукчулары малчыннар болганы-биле оларның-биле оон харылзаазы барык доктаамал. Бот-боттарының ажыл-ижин-даа сонуургажып, арга-дуржулгазын-даа солчур үелер тургулаар. Сиген белеткелинни, хой кыргылдазыны, түүлдазының үезинде чыгдып келген үелерни ажыттап, депутат ынчан тайылбырмассалыг ажылдарны кылып турар. Сонгукчуларның депутатка киргеи чагыын сүүлгаар автолавка ажылын чүрүмүткен, ол округтуң девискэринде малчыннарның бараан хандырылгазы экижээн. Малчыннарның школа назылыг уруглары шупту өөреиин турар. Совхоттуң дирекция черинин талазындан малчыннарның амыдыралынче кошкак кичээнгей салып турарынга эш Шанмак өптешпейн келген. Ол дугайында шүгүмүүлелдя кодээ Советтин сессиязының болган партия эге организациязының хуралынга кыйган. Оон кыйган шүгүмүүлелдерни сүүлгаар ажыл боттанып эгелээн.

Депутат — күүне ажылдакчызы, чонунун бүрүн өөренглиг төлээзи. Депутатты Советке сонгуп тура, сонгукчулар ында бедик идегелди бээрин, боттарын чагыглаачызыны, дилегелериин бүрүн күүсеидир шыдаар дээрзин илередип турган. Ындыг бедик идегелди депутат бүрүзү төлептин-биле күүсеидир ужурлуг. Полит-оол Кыргысович Шанмак сонгукчуларның ында бергеи бедик идегелни төлептин-биле бүзүредип, бодунун хой-ниитин хүлээлгезин ак сеткилдиг, кызымаккай күүсеидип турар.

Ш. КАНДАН.

ДААРАНЫКЧЫ-ДЕПУТАТ

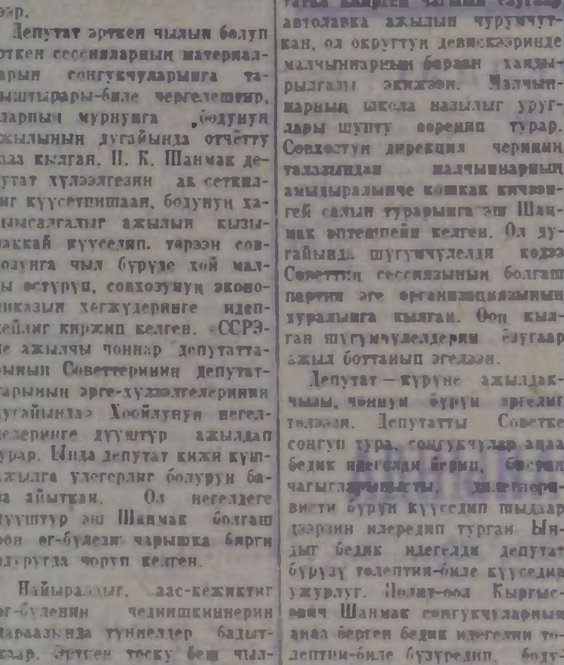

ЧУРУКТА: Кызылдың даараныкчызы, хоорай Советинин депутады В. Домгак.

М. ОЧУРНУҢ фотозу.

Кызыл хоорайның ачы заводунуң хоочуннарының бирээзи Тамара Степановна Бекшаева ол бүдүрүлгеге 15 чыл ажылдап турар. Идик бышкычызы, коммунистиг ушажылдың шалынчызы. Хоорай Советинин депутадынга ол эрткен сонгулдада сонгуткан. Хүүда планчын ай саныпда 125—130 хүүга күүсеиип турар.

ЧУРУКТА: Т. Бекшаева.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ТАНЫШТЫР

Уе, уе! Кайгамчык-ла шапкын-дыр сен!
Согуннаадыр буруңгаарлап бар-ла чор сен.
Үшүүр улуг, сактып четпес амыл-иштиң
Чөгүп турар, ханып турар үезин сен.

Шынап-ла, уе-шаг-биле нады амыдырал удам буруңгаар хөгжүп, улам-на нарыыдап, чаа-чаа болуушкуннар-биле долдунуп, оон-биле нады янжилериң амыдырал-чурттаагазы, арга-дуржулгазы күндең-хүнче байып орар. Кижилер—амыдыралдың чаяанчылары. Кайгамчык будуштуг кижилер бистиң аравыста амыларап, чурттап чоруур. Оларның чаагай мозу-шынарын, эвилең-ээдек аажы-чаңын ниижи магадап канмас. Ындыглар ажыл-ишчи чоруу, дузаарган, хүндүлээчел чажы-биле эш-оврунуң кичээнгейим дараан-на хаара тудуп келир. Амыдыралга ынак, кылыр ишке шалып, тудунгур, амгы үениң негелдези-биле чурттап чоруур бо хүннүң маадырларының овур-хевири ындыг болбас арга чок!

Бистиң үениң шапкын хөгжүдезиниң, чаагай иштиң улуг депшии-биле ында ындыг кижилер чонунуң мурнунга улам-на соруктуг, төлептиг ыядыр нөстүп турар. Ынчангаш бис ындыгларга чергаарлаанып, өөрүп чоруур бис. Ам оларның чамдыктарының амыдырал, ажыл-херээ-биле номчуучуларны таныштыралы.

КЕЖЭЭНИҢ МУРНУНДА МАКТАЛ

Кижи өөр, кидис шөйлүр. Кап чылдар мурнунда Күнгүртүүде Дудуп эшактың Июраны бичии уруг турган. Ам даргыс, Тере-Холдө эң сураглыг кижилерниң бирээзи, эрес малдың —сарлыктың ээзи апаарган. Ол даргыс, доожуп-оглаа, калыр-бөрт даглар, сыннар бажы тевер, торлур, моондактаглыр үүлеш чок нал. Оларны кадарган малчыннар-биле ужуражып чүүлдээлгени белиин бергенимгер. Сарлыкчылар аалдарынга белеп-селеп машина чедип ыдаваспас.

Июра Бар-Хөө мээң шаанда тура билирим. Үстүү-Балыктыгда ажылдап, чурттаан, төрээн чонунга бараан болуп чоруур болду.

— Сарлык малды азырап өстүрери өске малдардан онзагай болгай, дуржулганы чүгаалап көрүүлеем — дээримге, Июра Дудуповна шала хүлүмзүрүй каапкаш:

— Меңге чаа солуу чүү боор, өске малчыннардан өөренип алган кижи-ле болгай мен—дээш чугаазын уламчылай-дыр.—Сарлыкты ажаан өстүрери белең эвес, тайга, сыннарже чүткүүр, ужур чок дошкун мал-ла болгай. Шагының кайы-даа үезинде хайгаараавас болза, чидип, үстүү-даа чоругулай базар. Оодан турда кыштаг чоогундан ыратпас. Чаш бызаалары 2—3 хонук иштинде чылыг кажаага тургузуп, иезиңге эмзирере кончуг макалычал болур. Камгалал эмин ижиртир болза базатаарымчалыг.

Июра Дудуповна амыдыралче башкыларны чаа кылып чоруур, чүгле 23 харлыг малчындыр. Ол 1970 чылда аныяк оол Балчын-биле ог-бүле тудуп, Амыдыралга чалгынналган аныяктар ол-ла чылын сарлык малдаар күүдезин колхоз баштаар черинге илередип, ооң-биле малчыннарны чаагай үүленнің бо тургузукчуларын сарлык хүлээп алган, оларның бажын хораттас дээш амыр-дыжын бодаваан, ак сеткилдиг ажылдан келген. Олар сарлык кадарган баштайгы чылында төрүүр чүс сарлыкка онаштыр сеген бени быжаа олчалыг болган.

Ат-сураглыг малчын болуп, Тыва АССР-нин Дээди Советининң депутады болгуже чедир-үзүн эвес, беш чыл эрткен. Ол үенин дургузунда чонуу-биле эп-найыралдыг, бичеткилдиг, топтуг-томаавыг, төлептиг чоруун чаңгыс чер чурттугларынга көргүзүп шыдаан. Беш-ле чылдың иштинде 700 ажыг сарлыкты колхозунга остүрүп берген.

Шынап-ла оларның кызымаа ажок. Кежээнин мурнунда мактал дээр болгай. Балчын биле Июра олар арга-дуржулганы боттарын-ла тывө боор, ам-даа чаа-чаа чедипшиннерлиг болур. Оларга тергелчүлер идегээр-даа, чоргаарышыр-даа. Июра Бар-Хөө чонун идегелни күүсеидир дээш моон соцгаар улам эки ажылдаар күзел-соруу хайгыын чоруур.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң 1976 чылда будүүлгениг ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедипшиннинг күүсеидир дээш Бүгүүвилелдиң социалистиг чарлыының дугайында доктаалын эдыжып, анаа сорук киргеш, депутат Июра Бар-Хөө чаа хүлээлгени алган. Төрүүр чүс сарлыкка онаштыр 90 бызаазы алырын, кыштан чадгыс-даа бөш мал хоратпазын быжыы-биле шиитпирээн.

Аныяк коммунист, депутат Июра Дудуповна Бар-Хөө соңгуулукчуларның чагыларынга дыңнангыр, ол дээш сагыш човаагыр кижи. Кажан соңгудга мурнунуң хуралынга Күнгүртүт суурнуң чурттакчылары-биле ужуражып турда, Нарын биле Тере-Хөл араанның оруун аптаарын орга ниизстаар дугайында соңгуулукчулар чагыг киргеп. Колхоз баштаар чери оны күүсеидир дээш шиитпирлиг хемчегларни алганының ачызында, эң илаңгыында ол орук-биле кыдар-чаар материалдарны чайын доктаамал сеөртүр апаргының колхоз эрткен чылын 1974 чылдан 880 ажыг тонна сигенни хойну белеткеп алган. Амгы үеде мал чөмө бүгү кодан-кодан чедипшиннеп, кыштагларашкын организастыг чоруп турар.

Июра Дудуповна Балыктыгда хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы. Ол малчыннар оргузунда эң эки культурлуг чурттакчы дээш социалистиг чарыпты организастаан. Балыктыгның малчыннарының ааа-ораанынга баар болзундараа, оглерниң культуразы эки, хлебти боттары быжырып турар. Оон ында депутат Бар-Хөө партия комитединиң даалгазын сүүлгаар агитатор хүлээлгезин багай эвес күүсеидип келген. СЭКП ТК-ның партининың XXV съездизинге төлевилелги малчын орегелерге тайылбырлап турган. Аныяк малчыннар сарлык остүрүпнин хууда беш чыл планын 1975 чылдың октябрь айда күүсеткеп. Олар чүгле эрткен чылын бедин 180 сарлыкты колхозка немей остүрүп берген.

Сарлыкчы ог-бүле оңгу беш чылдың планын 4 чыл 7 ай иштинде күүсеидирип хүлээлгеп.

К. ХЕРТЕК.

ТӨЛЕПТИГЛЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Сагыш кодээ Советинин депутады Е. Н. Ооржак—аныяк специалист кижи. Оон түскай мергежили — эмчи. Екатерина Ооржакка онаашкан ажылынга хамаарыштыр айтырыг салырымга, ол мынча диди:

— «Бүгү-ле эки түүлдү — бистиң уругларывыска!» — совет чурттуң доойзуну ыядыг. Саглыының Кызыл-Тей суурда уруглэрга бүгү талазың дескн сайымралын бээринге улуг сагыш салып, тавримчалыг байдалдарны тургузуп турар. Колхозчуларның уруглары ясли-садта омак-хоглуг өөүп турар. Мээң харылаң турар участогумда кол түүл — бичии чаштарның аарый бээринге удур эмчелгиг тарылшкынарлы кылып, оларны хүн бүрү шинчээп, хайгаарал эп, ажылдаары болур.

Е. Ооржак дорт чыл мурнунда Кызылдың эмчи училищезин доозкаш, ортумак эртемниг эмчиниң диплоespecially холга алган, төрөөн суурунга чедип келген. Ол ажылдан эгелээнинин баштайгы чылында-ла чаштарның кадыкшылын хайгаараар эмчи сестразының хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеидип, даандырган үүле-хөрөктиг уг-шинин билип, ында-бүрү аарыгларын тодарадырының аянын чоорту шиитсеидип апкан.

Бичии кижилерниң аажы-чанын билип аарый кончуг берге. Ынчалза-даа чаш кижиниң психологиязын доктаамал өөренип, чыл санында мөөнеп ап турары аргадуржулга бо эмчиге дузалаан турар. Аныяк эмчи келир үениң сагыалыының кадыкшылын намгалвар херекке билиг, мергежилин харам чокка бербишаан, сагыштырлыңгыр, чогладыкчы ажылдап, аарыгларга удур демнесеиринің боттуг хемчегларни ап турар.

— Ам удаваас ажыттынар партининың XXV съездизин бистиң чүртүвуска кадык камгалалының моон соцгаар хөгжүдезиниң соруулгаларын айтыр. Партининың политиказы чоңнуң үйделин эрге-ажыктарын илередип турар болганда, опу ажыл-херек кырынга күүсеидиринден эске бедик харымсалга турбас. Шынарның оңгу беш чылында мергежилимни бедиттишпеен, улам кызын ажылдаар мен—деп, ол чугаалаар болду.

Эмчи Екатерина Шүрүүтовна чүгле эмчи хүлээлгези-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Ол Сагыл кодээ Советинин № 10 округтуунуң депутады болбушаан, хой-ниитин ажылдарынга идепкейлиг киржип турар. Чоокта чаа Хандагайтыга болуп эрткен улусчу чогладылга фестивалынга Саглының таңцычызы Катя Ооржактың оору колхозчу бот-тавынгыр уран талантылыглар бирги черни хүлээп.

Шынап-ла саглыылар ажылдап-даа, ыяштанып-даа, ырлап-хоглеп-даа билир. Депутат, хой-ниитичи, эмчи Е. Н. Ооржактың аңаа киирип турар үзүү улуг.

Чоңунга бараан болуру — аас-кежии. Эмчи кыстың эчис күзели-даа ындыг.

Д. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: Е. Н. Ооржак.

О. КАРА-САЛДЫЙ фотозу.

ЭЭЛЧЕГЛИГ КИЧЭЭЛ

Ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Советининг күүсенчи комитединиң черлер Советтеринин үлүртүү ажылдакчыларының политиктиг биилиин болгаш хамаарышкан ажылынга мергежилин бедидер талазы-биле хемчегларин ап чорудуп келген. Оларның биле семинарлар эрттиреринден ангыда, совет түргүзүг өөренип чыл хуусаазыг школазы тургускаан. Ында райкүүскомнуң кылдыстер эргелекчилери, албан организацин черлериниң удуртукчулары, хоорай болгаш кадаа Советтериниң күүсенчи комитеттериниң даргалары база секретарылары өөренип турар.

Бо чылын ол школаның өөредилгезин райкүүскомнуң бадыдаан программазын ёзугаар чоруп, кичээлдерин айыткан хуусаазында эрттирип келгеп. Оон эдээчеглиг кичээлин Арыт-Үзүү кодээ Советке болуп эрткен. Кичээлдя ажылчы чоннар депутаттарының Улуг-Хем район Советининг күүсенчи комитединиң даргазы Д. С. Күүлар удуртуп эрттирген. Ол кичээлге Арыт-Үзүү кодээ Советтиң күүсенчи комитединиң ажылчы-орулчыларының дугайында илеткелдя күүскөм даргазы эш Оон кылган. «УТКА 25 чылы» совхозтуң экономиказ хегжүдезиниң дугайында ук ажыл-агыйның директору эш Гончарюк илеткээн. Илеткел кылган иштериниң Советтиң болгаш совхозтуң ажыл-чорудулгазын ынчаар удуртуп турарын чугаалаанны дыңнакчыларының арга-дуржулга солчулгазынга ажыктыг болган.

Школаның дыңнакчылары кодээ Советтиң организас-масседыг ажылын-биле, ындыг херек өгелелин канчаар турускаанын танышканнар. Чыл хуусаазыг школаның дыңнакчылары кодээ Советте депутаттың өрээлин сонуургап көргенер. Инда депутаттарның доктаамал комиссияларының, хой-ниитин организациларының ажылдакчыларынга тавримчалыг байдалдарны көрүштүг шимеп дерзын. Анаа кире бээрге кодээ Советтиң дыңнакчы чүрүүм улуг самбырага кыйгаш, азып каап. Сайгылгаан кыпсыр кюпканы базыптарга, суурларның школаларын, клубтарын болгаш янзы-бүрү будүүлгелерин, албан черлерин, чурттапта башкыларын, кудумчуларын тодарадып турар бижин-бичии янзы-бүрү өөүт кежигүнү болбушаан. Каргының № 77 сонгулда округунуң депутадын хүлээлгезин ак сеткилдиг күүсеидип, сонгукчуларның чагыларынга кичээнгейлиг, негелделиг чоруун көргүзүп келген.

Ч. С. Мандымчының коданында эмгы үеде 304 төрүүр хой бар. Оларның ыядал-дең-челе эки.

Хойжу-депутат Ч. С. Мандымчы СЭКП-нин XXV съездизинге үткүштүр шынарның бешки чылының баштайгызында бодунга алган социалистиг хүлээлгезин эрестиг күүсеидип, муспакчы малчын диртикен адыш сыкпайн ажылдаарынга бүзүредилдиг.

«Малчын» колхоттуң баштаар черн хойжу Ч. С. Мандымчының үре-түңнелдиг үдегерлиг эки ажылын үнелеп, ону өртектиг бараан, хүндүлүг бижиктер-биле хой удаа шаңнаан.

Чечек Сааяевна соруудашкан чымыжынга үргүлчү соруу кыптыгып, амыр-дыжын харын-чанмайн ажылдап чоруурунан ангыда, хой-ниитинин ажылынга идепкейлиг киржип, алыс боду депутат кижи болгаш, чонунуң амыдырал-чурттагазын экижидиринче үтланган күүне үмүр-дүзелиг улуг херектерни чедипшиннинг шиитпирлежип чоруур.

— Совет депутат болуру — бедик хүндүткел болгаш харымсалга. Чүге дээрге бистиң шиитпиледе депутатка күүне эрге-чагыргазын башкарар, оон тура-соруун болгаш сонуургалын илередир кылдыр чон адаа эрге бергеп — деп, хойжу-депутат Ч. Мандымчының чугаазы долу үнделгиниг. Чүге дээ депутат кижи чонунуң эрге-ажыктарының талазында, оон күзел-бодалының илередикчизи дээрзин Чечек Сааяевна эки билир.

С. ДАҢЗЫ.

ЧУРУКТА: Ч. С. Мандымчы.

М. АЛЕКСЕЕВТИҢ фотозу.

Төрээн чуртувуста

АЛМА-АТА. Казахстанның найысылалында политиктиг болгаш техник-экономиктиг билиглерни өөредириниң улусчу университединде амыдырал химиязының заводунда ажыттынган. Ол дээрге казах найысылалдың чүс дуттаар ыядыг өөредилгелери-дир. Оон политиктиг болгаш экономиктиг ийи факультеттеринде будүүлгелиг чүс ажыг мурнакчылары өөренип эгелээн. Университединиң программазын ийи чыл хуусаалыг тургускан. Амгы үеге ыядыг улусчу университеттерде 40 муң хире алма-аттавылар өөренип турар.

• • •

ТИРАСПОЛЬ. (Молдав ССР). Шүткүлге машиналары ыялыр заводтуң эптекчи-слесарьларының бригадири Семен Куколга харыүтта ийи шаңналды тывыскам. Олар—«1975 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчиги» болгаш «Молдав ССР-ниң тергиин культура ажылдакчызы» деп демделгер-дир. Ол ук будүүлгелиг черинде чөзүрбеп чыл ажылдаан болгаш ол дире ус ниитилеп ырлап келгеп. С. Куколдуң бот-тывыктыг уран чүүлге кириишкенинин түңнелинде ол 29 хүндүлел бижиктер болгаш дипломнар-биле шаңнаткан.

• • •

МИНСК. БССР-ниң Эртемнер академиязының институду чаа хевирнин — минерал-гуминнит чемнипчидилгенни кылып турускам. Ындыг чемнипчидилгенни ажыглаарга, гектардан-на 4—6 центнер тараанны, 30 центнер картофельды немей алыр аргалыг. Ол чорук «дүжүт витаминнериң» чаа штамнары-биле холбашкап. Ол чемнитиг чүүлдерни будун-чартык — ийи ай иштинде чоорту неитередир аргалыг. Ынчангаш миллардыг чемнипчидилгелерни ажыглаттыпаар хемчээли 25—30 хүү улгадыр турар-дыр.

• • •

АШХАБАД. «Совет Туркменистаны» колхоттуң радио белдирииниң ажылдан эгелээр аалгазы февраль он дөртте бир муң катап чаңгыланган. Республиканың иогаа ажылдыг ий дээре аамы-агыйынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш» тураскаал демдээн тыпсырыпта ол юбилейжи дамчыдылгазын тураскаатка. Колхоттуң радио белдири ам он чыл ажылдаан турар. Суурнуң сураглыг кижилери, а ол шыкаш аалчылар — лекторлар, политиктиг тайылбырлакчылар, юристер, эмчилер-даа оон микрофонунга үргүлчү чүве чугаалап турар.

• • •

ТАШКЕНТ. Кино тыртыраарынга хандыкшылдыгларның Узбекистанның найысылалында бир-ле дугаар фестивалы Ташкентниңиң агрегат заводунуң студиязының тыртыгларынга «Хоочуннарның тайбың ажыл-ижин» деп фильм-биле эгелээн. Оон кол-ла темазы — күш-ажылчы кижи. Ол корудделе 20 улусчу студия киржип турар. Ол шыкаш Казахстанның, Киргизиянның, Таджикистанның кинога хандыкшылдыгларын база-ла солун ажылдарны бараалгадып турар.

• • •

ОДЕССА. Донниск суурда мебель бажыңы ажыглалта кирген. Ол дээрге область чү улуг дээн мебель салыыр-дыр. Колхозчулар оон ында-бүрү гарнитурларны, бажың эт-херекселдерни шилип ап турарлар. Сөөлүн алыкчы дыңнакчыда айыттынган кандыг-даа мебельди чагыдып ап болур. Оларны район аза область төрүүдеп дораан-на экелип бээр. Бо чылын кодээ черлерде ындыг дөрткен хире садыглар 12 миллион рубльдың бараанларын сөдер.

• • •

РЯЗАНЬ. Рязань ГРЭС-тиң башкайгы агрегадының ажылдан эгелээн үезинден бээр он миллиард киловаттчак элевтри энергиязын февраль он дөртте ажылдадып үндүрген. Оон-биле СЭКП-нин XXV съездизинге алдар кылыыр ол коллективтиң алган хүлээлгези күүсеттингеп.

• • •

ТЮМЕНЬ. Барыын Сибирьның нефтичилери чыл эгезинден бээр 20 миллион тонна нефтини казып тывыпканнар. Эрткен чылын ол үеже хемчөөлдиг суук оттуулар чүүлдү кааптап, тывырымга оон-ла хүн хой үе үзүгей.

КРАСНОЯРСК УКСААЛЫЫН ӨСТҮРЕР

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхоз чаа тургустунуп турда тыва уксаалыг хойлуг турган. Шинчаан хой ажылындан орулга алыр хамаан чок, харын каражалыг болуп, колхоз чылдың-на ореден үнмейн турган болгай. Бир хойдан-на 0,5—0,7 кг дүк кыргын алыр, а чамдык коданнарның көргүзүглери оон-даа куду болуп турганын ам-даа утпаан мен.

Удаваанда республиканың дүржулга станцилиндан түскай артемнигдер келгеш, колхозтуң кара баштыг ак хойларын түскайдап үскеш, чингенарын дүктүг алтай уксаалыг кошкарлар-биле хайнактап, тарып боозадыр ажылды чоруткан.

Чажырып канчаар, баштай бергелерге табаржып турдувус. Ажылга мергежилиг болуп эвес, чаа тарттынген чаңы хураганнар бистиң черивистиң байдалынга таарышпас, мынчанаш оларны алырап, чемгерери алдап берге боор чүве чоран. Оон ангыда, мынчан колхоз мал чеми белеткевес турган. Кышкы алаа-даа, эвээш хемчеглиг болур. Мынчангаш чедишпейн баар. Шынчалаа-даа ол бергелер чоорту ажып эртингеп. Малдың кажаа-хораазын ангыдып, семтеп, чылыгдап, мал чемнин четчири-биле белеткеп. аң, мынчаш байдал ажыкшы келгенде колхоз чылда киирип алыр бүгү орулгазының 70 хуузун хой ажылындан ап турар апарган.

Колхозтуң хойжуларының, түскай артемнигериниң каш чыл үлешпе чорудуп келген ажылы халас барбаан. Колхозтуң бүгү хоюнуң 90 хуузун чингe нарын дүктүг болгаш чартык нарын дүктүг кыдыр остүрүп алдывыс. Оон түнелиндe хойжу бүрүзү ажылынга мергежип, чүс хойдан-на 90-дан 126 чедир хураганны камгалап. хой бүрүзүнден-не 2,5-ден 3 кг чедир дүктү кыргып ап турар болу бергеш. Дүк талазы-биле чамдык хойжуларның коргузүглери оон-даа бедик.

Ажыл-агыйның түскай артемнигери ынчан бүгай эвес ажылдап, биеке, хойжуларга улуг дузаны коргусевинер.

Соңгу үеле бистиң колхозтуң хой ажылы мурнуку дег эвес апырган. Ам коданнарда кандыг-даа уксаанны бар. Шуптуг холушкак. Тыва, алтай, красноярск уксаанның хойлары каттышкан, шуут «көкарарып» калган. Оон тыпсып кээп турарының чылдагааны болза, чамдык хойжулар тураан-на кошкарын коданга «оорлап» артырып алгаш, оюу хойга салып турары. Ындыг эдергилгенин түүнели кандыг болуру билдингир болгай. Аңаа чижек кылдыр бистиң колхозта чамдык мурнакчы хойжулары белиг. хойнуларын дүктүг алтай уксаалыг кошкарлар-биле хайнактап, тарып боозадыр ажылды чорудуп турда-ла, хойга кошкарлар салып тургаш, апрель-май айларда база болдадып, чүрүм үреп турар чоруктар чаңчыл болуп бар чыдар.

Мен бодап көөрүмге, бистиң бо черге, хойну красноярск уксаанның кошкарлары-биле хайнактап, тарып боозадыр ажылды кол болдургаш, колхозка хой ажылын баштай сайыралып турганы мынаш ажылдаар болза, хой продукциязын хойдан ап болур деп бодаар мен. Чүге дээрге красноярск уксаанның хойлары дүктүг, дүк талазы-биле чамдык хойжуларның коргузүглеринден артык деп бодаар мен. Оон хураганнары бедик эки. Оң хонган соонда өзүкке кире боор, өзүүчел, чем далдаар. Соокка шыдамык. белең барбас.

Ш. СЕРЕН,
хойчу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

ПОЛЬША: улустуң амыдыралында чугула болуушкун

Эртken неделяда Польша Улус Республиканың сейми ПХР-нуң конституциязынга өскерилгелер дугайында хоойлуну хүлээп алган. Оон-биле ылаңгыя чаңы чылда үргүлчүлээш, дыка чугула ажыл доозулган. Ол ажылдың сеймниң түгле түскай комиссиязының кежигүннери эвес, харын-даа улустуң Польшаның барык бүгү ажылчы чоннары киришкен деп болур. Конституциядa чартылгалар чүрттүң ниитилел хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазын көргүзер. польша күрүшенің келир үеде сорулгаларын конституция хөзүү-биле тодарадыр болгаш оон-биле холбаштыр польша хамаатыларның эргелерин база хүлээлгелерин айтыр ужурлуг.

ПХР-да жүштүг боон келген конституциязы 1952 чылда хүлээп алган. Ол колдуунда-ла болувуң политиктиг болгаш эрге-шилээ чүүлдерин хевээр артыргап. Ынчалаа-даа социалистиг орук-биле тээрби беш чыл иштинде хөгжүлдезиниң дүргүзүнде Польшаның амыдыралынга улуг чартылгалар болгулаан. Эртken чылдың декабрь айда болган ПБАП-тың VII съездиниң документилеринде ол дугайның көргүскен. Бо үеде Польшада күрүше «бүрүну-биле социалистиг» овур-хевирлиг боон турарыңе сээд демдеглээн. чуртка бүрүлгар хөгжүлделиг социализемниң тургузарының сорулгазын салган. Ынчангаш Польшаны мурнунда улусчу демократтиниң күрүшеан кылдыр таймылбырап турган болгаш, ам конституциядa: «Польша Улус Республика дээрге, социалистиг күрүше болуур» деп, бижиирип сөөлдээн турганы чергe белдиңгир-дир. Ол чорук политиктиг улуг ужурдузалыг, тоогулуг фант барымдааны көргүзүп турар.

Арткан эдилгелер конституциянын аңгы-аңгы чүүлдериниге хамаарылгалыг бөсө турааза, олар шуптузу ниити идепке каттышкан чүүлдер болур. Ындыг ниити идеп дээрге, социалистиг күрүшениң богуну болгаш кедиңги-даа сорулгаларын тодарадыры, оон политиктиг амыдыралын органнызтазарын, ниитилелдиң овур-хевирлиг болгаш оон коя кезээ—ог-бүленің байдалын, а ол мынаш кижи бүрүзүнүң эргелерин, хоспалгазын болгаш хүлээлгелерин тодарадыры боон турар.

ПХР-нуң коя хоойлузунда «социалиэмниң тургузуушкунуңга ниитилелдиң коя удуртукчу күжү Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязы болуруунуң дугайында чүүлдү немээн. Польшаның коммунистерн боттарының партиязының удуртукчу ролю дээрге оон улуска болгаш чүрттү улам хөгжүдериниң херээнге баравын болуру кылдыр көрүп турарлар. Кодээн социалистиг ёзуубиле чаартырын үргүлчүлээриниге үлегаан ПБАП-тың политиказын ол конституциядa бижыктырган. Социалистиг демократиязы хөгжүдериниң дугайында чүүлдү база киирген.

Конституциянын чаартылгаларында ол мынаш күрүшениң даштыкы политика талазы-биле сорулгаларын база тодаратканы. «Польша Улус Республика доозуп турар обсерваториянның башкыларының бирээзинде элтээн. Бо чыдаа Венгрияның эдемдеекнери кылымаа эдериичилерниң дузазы-биле Черниң геодезия болгаш космос шинчилелдеринге киришир. МТ—СЭТА-ның фотозу.

Совет Эвилелинге кылып тургускан тескомпту Пешт обазага Пепинднң чанында тудуп доозуп турар обсерваториянның башкыларының бирээзинде элтээн. Бо чы-

БҮГҮ ИСПАН УЛУС-БИЛЕ КАДЫ

Улустуң күүлүг шимчээшкини Испанияда чаңгыс-даа хүн соксаастаан. Ажылчы чоннар чыскаалдарын, митингилерни болгаш ажыл соксадымышкыннарын, хамбынган боттарының амыдыралчы үндезин негелдерини хандырарынче түткүлүг. шеригнип, молчугделдиң күштедиктинге, өртөө-үениң улам үлегдыышкынынга болгаш ажыл чок кижилериниң санының көвүдөөнинге удурланып турарлар. Оон-биле чергелештир олар политиктиг негелдерини база салып турар. Политиктиг негелдериниң хөй чүүлү — испан улустуң франкочу эрге-чагырганың турүп келгени барык дөртен чылдарының ниитинде калыткаңы демократтыг эрге-шилээни оларга тыпсыры болур. Оон-биле кады Испанияның чөпүнүң дөртүнү бириниден ажыг кезээ болур бичии националдарның: каталончуларның, галисиларның болгаш баскыларның эргелерин хандырарын база иеген турар.

Чижээ, Каталонияда 5 миллион ажыг кижи чурттап турар. Ол дээрге, Испанияның экономикалыынын эң чугула районнарывыг бирээзи-дир. Ол районуң кол хоорайы — Барселона — чүрттүм үлегдыр таланы-биле база-ла улуг төвү боон турар. Каталончулар чүсчүс чылдарда культура чаңчылдарлыг, онзалаңчан чечен литературалыг, түскай музыкалыг болгаш чурулга ураа түүлдүг улус болур. Испанияга 1936 чылда улусчу фронтунуң тыныжының соонда, республиканчы чазак каталончуларга демократтыг калбак эргелерин тывыскан турган. Олар база-ла баскылар болгаш галисиялар ышкаш, төрөөн дылынга ынмарны болгаш солунарны парлаар, школага ооредилгени чорудар аргалыг болгаанар.

Франкочу диктатураның чылдарында бичии-буураң националдарның бүгү эргелери узуткаттынган. Национал хевирлиг хөнзиг-даа онза чүүлдер кестүп кээрге, оларны кадыг-дөшкүлү-биле удуртаан каар апырган. Ынчангаш Каталонияның, Галисияның болгаш баскылар чуртунуң девискээрлеринче шаажылакчы экспедицияларын үргүлчү чорудун келген. Эртken чылдың төнүүзүнде аныяк баскыларны шаажылап, өлүрген чорукка бүгү дезегейниң хөй ниитизи кыдеңнаашкын-биле удурланып тургының ыым-даа утпаан. Ынчалаа-даа массалыг түдүү хоргудаашкыннар болгаш аравтанзыг шаажылалдар-даа Испанияның ол районнарының чурттакчыларының турасоруун, чаагай үгаан-медерелип-даа буза шаап, удуткап шыдаваан.

Бо хүннерде каталончулар, галисилер болгаш баскыларда чүрүк политиктиг амыдыралды демократтыг ёзуу-биле ылартыры дээш демиселдиң мурнуку өдүргуларында чорун түүлер. Оон чайгынчыл черечиин — дайын соолудегги чыскаалдарын эң улуг дээш масштаблыг чыскаалдың эртken неделяда Барселонага болгаш, Билбаодада, Сан-Себостьяда, Ла-Корунеде болгаш өскедээ хоорайларда ажыл соксадымышкыннарының үргүлчү боон турары ол-дур. Каталончулар, галисилер болгаш баскылар-даа боттарының национал эргелери дээш демиселиниң бүгү испан улустуң дешилелдиг чаартылгалар дээш ниити демиселди биле хозбаштыр, чаңгыс кылдыр көрүп турарлар. Галисиялың Политиктиг Күштер Чөвүлелиниң Баскылың Демократтыг Ассамблеязының болган Каталонияның Политиктиг Күштер Чөвүлелиниң соңгу үеде парлаан программалары база көрөчиндеп турар. Демократия болгаш социал дешилиг дээш хүн келген тудум-ла удам калбарын турар демиселге Испанияның улузунуң тиилээрин чогум-на чаңгыс эптиг болур чорук хандырар апаарын оларда айтып турар.

Л. ЛАТЫШЕВ,
В. ГОНЧАРОВ.
(СЭТА).

БАДЫЛААШКЫН МУРНУУ ЧАРЫЫНДА

ГАВАНА. (СЭТА-ның тускай корр.) Кубада чүрттүң амыралында эң чугула болуушкунга — республиканың чаңсоциалистиг конституциязын хүлээп алырының талазы-биле бүгү-ниитизиниң бадылаашкынга белеткел дооскан.

Башкы бүгү ажылчы чоннарының хамаа-биле чүгаалажып кергени, а оон соонда Кубаның Компартиязының 1-ги съездиниң чүүлдүг деп саналы күрүшенің ол үндезин хөөлдүзүг революциялың тивилээнниң соонда хөстаалга ортулуунга болган социал-экономика бөлгаш политика-даа талазы-биле хамы чартылгаларны дүрүмчилүп бижыглаар.

Чүрттүң бүгү-ле булуңнарында хлус ол бадылаашкынга улуг байырлал кылдыр мынаш белеткеминг турар. Республиканың 17 муң ажыг участокторы тургускан болгаш февраль 15-те оларга миллион-миллион хамаатылар барып, бадылаашкынын бээр дел турар.

Г. ПЕТРОВ.

ЭРТКЕН ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ

ДАШТЫКЫГА БОЛУУШКУННАРДАН

И. Фахминиң медеглели

● **КАИР.** Египеттиң премьер-министрлиин оралгызыны болгаш даштыкы херектер министри И. Фахми Женевага Чеңиз Чөвүлелиниң улуурлуг чаңсоюз талазы-биле конференциязының ажылынга соңуургаадыг бүгү талааларның. Палестинаның Хөстаан Организациязының кырлыгесеи-биле катаа ыглыг дугайында Совет Эвилелиниң саналдаашы чогумчалыг базым болур деп медеглээн.

СССР-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң КНО-нуң Чөпүзиге секретарын К. Вальдхаймга чагаалын таймылбаазачыдыр. И. Фахми ол чагаа дээрге, «арабтарны Совет Эвилелиниң детиин турарының база Женева конференциязы Чоорхай Чөөл чүкте мегелдеңнишкинин, оон үндезинге болуп келгенин айтырыгларны ниитилелдиг шугум-биле чедирер.

Социал-политиктиг талазы-биле алырга, социалистиг сайзыраңгай ниитилел чоннуң калбак массалырының коммунистиг медерелиниң улам ынай өзүлдезиниге, оон культуразының болгаш эртем-билиниң деңнелиниң бедиинги-биле тодаратпышар. Ам бистиң чүрттувустуң ажылдап турар чоннуңуп 70 ажыг хуузу дээш болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниг болуп турар.

Болгулаан бүгү өскерилгелерниң түнелиниде социалистиг ниитилелдиң чаа кижизи шуут-ла хевирлеттинип тывылган. Социалистиг сайзыраңгай ниитилел — ангы талазы-биле ылгалдарының дүрген чидериниң болгаш бүрүну-биле социал чаңгыс аай чорукту бижыктырарының, партиниң ленинчи национал политиказының удам ынаш өзүлдезиниге, совет улустуң чаңгыс аян бижыглаарының ниитилел-дир. Ол ниитилел социалистиг демократиязын бедик деңнели-биле ылгалып турар. Пролетариат диктатурязының күрүшези болуруп тоогулуг улуг хүлээлгезин күүсеткеш, ажылчы чоннарның бүгү улусчу социалистиг дүрүмзи кылдыр чоорту шилчий берген, ажылчын ангы оон удуртукчу күжү болуп хевээр артkан. Коммунизм тургузуушкунуга ажылчын ангызын мурнакчы отряды— Коммунистиг партия бүгү совет улустуң база авангарды болуп турар.

Идеологиязы талазы-биле алырга, социалистиг сайзыраңгай ниитилел чоннуң калбак массалырының коммунистиг медерелиниң улам ынай өзүлдезиниге, оон культуразының болгаш эртем-билиниң деңнелиниң бедиинги-биле тодаратпышар. Ам бистиң чүрттувустуң ажылдап турар чоннуңуп 70 ажыг хуузу дээш болгаш ортумак (долу болгаш долу эвес) эртемниг болуп турар.

Болгулаан бүгү өскерилгелерниң түнелиниде социалистиг ниитилелдиң чаа кижизи шуут-ла хевирлеттинип тывылган. Ол — коммунизмниң херээнге бердингени, социалистиг патриотизм болгаш интернационализм, күш-ажыл болгаш хөй-ниитилелдиг политика талазы-биле бедик идепкейи, молчугдерге болгаш ылаңгыя республиканың ажылчы чоннарының хөстүг бүгү талааларында ажыл-ижиниң ниитилелдиг-биле ылгалдарының, национал болгаш раса ылгавр ёзүнүң артылыкшынарыпта эргешпезин, бүгү чүрттарының ажылчы чоннарыбиле ангының эп-сеткил катгыштырылгазы болуп турар.

Социалистиг сайзыраңгай ниитилел — ол дээрге социализмниң болуунуң бүдүүжүн сининикери кол үндезин принциптер бүрүнү-биле боттанып турар ындыг ниитилел-дир В. И. Ленинниң тодаратканың сөзүглер алырга, хамыктың мурнунда оон кол үндезин принцики болза социализм үезинде оон бүгү хамаатыларының хөстүг бүгү талааларында хөгжүлдезинге бүдүрүлгени баралгадыры болур.

Партиявыс съездилери совет ниитилелдиң хөгжүлдезинге чугула болуушкуннар болуп келген. СЭКП-ниң ам болуп XXV съездиниң соолгу беш чылдар дургузунда бистиң улустуң күжениишкининг күш-ажылының түнелиндерин үндүргени, ССРЭ-ге коммунизм тургузарының чаа-чаа сорулгаларын салыр.

Александр КОВАЛЕВ,
философия эртемнериниң доктору, профессор.
(ЛМА).

Ливанның президентизиниң кыйгырыы

● **БЕЙРУТ.** Ливан Республикамың президентизе С. Франжье дивэн улуска кыйгырыг үндүргеш, чүрттүң политиктиг болгаш ыглавы-чудулгелиг белуктера-биле дугуржуп тургаш, Сириянның идеологиялыг киржилгезе-биле Министрлер кабинединиң ажылдап, кылганы политиктиг болгаш социал чаартылгаларының дугайын дыңнаткан.

Он ай иштинде чепсектиг гулчуушкуннарны болдуруп, муң-муң хижининиң аңы-тынзын өскүдүрген болгаш чүртка материалдыг улуг когарадыр таварыштырган иштики политиктиг халы кризинниң чылдагаанарын үзүткаарынче президентиниң чаравын кыйгырыы углаткан.

(СЭТА).

Силернин хууда үлегериңер

Ажы-төл, аныяк-өскенниң кижизидилгезинин дугайында айтырыг—бистиң келир үевистиң дугайында айтырыг. Уруглар кижизидилгезинге өг-бүлениң ролюнүң улуг болуру кымга-даа билдингир. Ажы-төлдүң кандыг болуру, хамыктың мурнунда, ада-иедеи хамаарыжыр. Төрүттүнген үезиниден эгелээш уруг өг-бүлениң салдарынга өзер. Оон баштайгы бодалдары, билиглери өг-бүлеге тыптыр, ажы-чаңы база хевирлеттинер.

Өг-бүлениң аммыралын шын оргазинастары шын кижизидилгениң үлезинин болур. Үлегериң кижизидикчи күжү чүдел? Ол болза урулларның өттүнериңе чүткүлдүү болгаш салымыны-биле тайылбырлаттынар. Бичии уруглар өттүнүүчёл болур. «Өттүнүүчел чорук кижиниң үгаан бодаар шинээзиниң кошказ-биле холбашкан — деп Н. К. Крупская бижээн.— Уруг үргүлүг кым-бир кижини — акызын, артых күштүг болгаш утазыныг эжин, авазын өттүнер». Чамдыкта ол тзарымча чок чүүлдеринда өттүнө бергилээр.

Чүвени чедир билбези-биле, амыдыралчы дуржулгазының чогу-биле уруг долгандыр турар кижилериниң кылган чүүлдерин өттүвер. Чаш уруглар улуг улустуң медереп билбейн, өттүнөр болза, элээди уруглар улуг улустуң шуут-даа медереп-биле өттүнер. Улуг улустуң шын эвес чүрүме, өг-бүлеге шын эвес аажы-чаңы уруглара ынчангаш багай салдарлыг.

«Ада-иениң бодунга негелдези, өг-бүленинге хүндүткели, бодунуң базым бүрүзүн адаие ёзуулу-биле хынаары — кижизидилгениң баштайгы болгаш эң кол аргазы ол. Кижизидикчиниң бодунда улуг четпестер бар болза, кандыг-даа биижимел тайылбыр дузалап шыдавас» деп, А. С. Макаренко бижээн.

Өг-бүлеге боттарының чүрүмү, харызааларының шын болурунче ада-иелер бир дугаарында кичээшгей салыр ужурлуг. Төлептиг өг-бүлеге кижизиттинген ол азы уруг ада-иезиниң күш-ажылга болгаш кижилерге хамаарылгазын шингээдип алыр.

Уругларга сагыш човангыр болурунуң кайгамчыктыг үлегерин кижи төрелгетениң улуг генийи Карл Маркс биске арттырып каан. Бүгү кижилер ышкаш, ол уругларынга дыка инак чораан. Хөстүг үе-шагын уруглары-биле кады эрттирер турган, оон үш уруу ажылчын шимээжикиниинің идепкейлиг киржикчилерн чораан болгай.

Ада-иелерге

Ульяновтарның өг-бүлеза кайгамчык найырадыг өг-бүленің үлегери. Ол өг-бүлеге социалистиг революцияның гениалдыг баштыңчызы В. И. Ленин озуп келген. Ильичиниң авазы Мария Александровна барык-ла бүгү хостуг үезин авазынга ынак болгаш ону хүндүлеэр уруглары-биле кады эрттирер. Өг-бүленің бүгү кежигүннери бот-боттарын хүндүлежир, аразында эптиг, чазык, доглуг. Илья Николаевич база-ла уруларынга ынак, хостуг үезин оларның-биле эрттирикээр чораан. Ада-иениң болгаш улуг кижилериниң үлегери Ульяновтарның өг-бүлезинге кижизидилгениң күштүг чепсээ боол чораан. Ынчангаш бо өг-бүленің урулары шупту революстулар апарганы таварылга эвес.

Ада-иезн уругларынга эки үлегер болуруюуп, өг-бүленің амыдыралы болгаш харылзаалары уруларга эки шыпарларны кижизидип турарының чижектерин бистиң бөгүнгү амыдыралывыстан хөйүү көргүзүп болур. Чижээ: бистиң «Чодураа» колхозтуң хоочун колхозчулары Баткарларның өг-бүлезин он уруглуг. Олар уруларын үлегериг кижизидип турар. Өг-бүленің эзлери кайызы-даа тускай эртем дооспаан эге билиглиг улус. Ынчалза-даа олар амыдыралдан кажан-даа чыдып калбаанар. Кайызы-даа колхоз бүдүрүлгезинің мурнакчылары. Уруларынга кажан-даа узуп суртаал кылбас, ынчалза-даа эки ажылдап, найыралдыг чурттап, ажы-төлү чезинден-не күш-ажылга инак, сагылга-чурумнут, эвилеп-эзелеп, өөренири эки, кызымак улус. Кыс уруглары авазының савачы-мергежилинге хандыкшылдыг. Чайы дыштанылтезә авазының инектерин улуг улустан дудак чок саар. Бо өг-бүле чүгле боттарының ажы-төлү дээш эвес, харын школага-даа бо-ла келген, амыр-өскенге сүме каткан чоруур.

Ол-ла колхозта Адыя Долума, Валентина Дивин оларның уруглары доктаамал эки өөренир, арыт-силиг, чурумнут, чараш аажы-чаңныг. Оон ужуру база-да ада-иениң эки үлегеринде. Шак ындыг ада-иелер бисте хөй.

Бир эвес ада-ие доңгун, мактанычал азы аргага сундулуг дээш оске-даа бак чаңчылдарлыг болза уруг-дарыгга эки салдар болбазы билдингир. Бир дыннаарга мынчап-даа турар ада-иелер тургулаар: «Мындыг бак чаңчылды кайыы тып алганы ол? Бис ынчаар өөретпээн-не болгай бис». Шынап-ла бис эки үүвеге өөредип турар бис, ынчалза-даа сос-биле суртаалбиле өөредип чораан-дыр бис. Өг-бүленің амыдыралы, мөзү-шынары, амыдыралдың бүгү байдалдары бистиң эки күзелиисти быжыглаваны ол-дур. Арагаже хандыкшыыр, урут-дарыңга сагыш човангыр эвес ог-бүлелер бисте база бар болбайн аав. Чижээ: Чамгын-оол Төвүт-оолдарның школада өөренип турар урулларының өөредилгези тергиин коштаж. Ада-ие олче сагыш салбас, бети дээрге дээш үргүлүү сагыш човаң чоруурлаар. Баткар Чедей — мурнакчы саанчы, маадыр ие, Баткар Чооду — инек фермазының бригадири. Оларның улуг уруглары школа доозуп, төрээн колхозунда янзы-бүрү адырларда мурнакчы ажылдап турарлар. Чамдык урулары дээди өөредилге чердининде өөренип, оон бичиилери — школада, артканнары — ясли-садта.

Баткарларның уруглары бүгү-ле ажылдарында ажы-төлүнүң өг-бүленинге база кичээнгей салыр үзүрлуг.

А. МАСКЫР,
РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы.
Тес-Хем район.

РЕДАКЦИЯДАН: «Кижи болуру чажындан, ыт болуру кулунундан» деп тыва улустуң үлегер домаанда кончуг-ла шын сөглээн. Ажы-төлдүң төлептиг мөзүү хемниг чажыдан-на үндезилеттинер-дир. Силериниң өг-бүленерде база-ла улуг, бичеуруглыларыңар бар. Оларны силер өскүрүп доруктуруп, кижизидип турар силер. Кижизидилгеге үлегер эки чүүлдерин мактап болуруя база кандыг багай таварылгалар барыл? Оон чылдагаанны чүдел, ону канчаар эдип алза чогуурул.

Ажыы-биле чугаалаарга, өг-бүле кижизидилгезинге хамаарышкан саная-ондалын киперин ада-иелерден, башкылардан болгаш өске-даа момчукчулардан редакция дилеп тур.

ОЛИМПИАДА ЧЕМПИОННАРЫ

Александр ЕЛИЗАРОВ.

Иван БЯКОВ

Нина БАЛДЫЧЕВА

СӨСТЕН АРТЫК ТОДАРГАЙ САННАР

XII Ах олимпиада совет спортсменнериң тергиин чедишкинии-биле доозулгаи. Бистиң чурттуң дыка хөй хоорайларының төлөөлекчилери ындыг маргылдааларның төөгүзүнге, совет спорттуң төөгүзүнге уттуулурбас арыннарны кижи бижиттиргеннер. Ол хире хөй шаңналдарны кышкы олимпиадаларга кым-даа чаалап ап чорбаан.

Инсбрукка алдыы медальдарны чаалап алган бистиң спортсменнериивис бо-дур: Горький чурттуг Татьяна Аверина (коньки, 1000 болгаш 3000 м), оон чаңгыс чер чурттуу Николай Крутлов (биатлон, чаңгыстың чарыжы болгаш эстафета), Сыктывкардан барган Раиса Сметанина (хаак, 10 км. чарыш болгаш эстафета), оон чаңгыс чер чурттуу, Николай Бажуков (хаак, 15 км.), москвачы Сергей Савельев (хаак, 30 км.), ленинградчы Евгений Куляков (коньки, 500 м), оон чаңгыс чер чурттуу Галина Степанская (коньки, 1500 м), москвачылар Ирина Родинна биле Александр Зайцев (фигурлуг чыңгылаашкын), Людмила Пахомова биле Александр Горшков (фигурлуг чыңгылаашкын, дошка танцы), ленинградчы Нина Балдычева, Новосибирскиден Зинаида Амосова болгаш Ижевскиден Галина Кулакова (хаак, эстафета). Мытиниден Александр Елизаров Киев чурттуг Иван Бяков болгаш Новосибирскиден Александр Тихонов (биатлон, эстафета), москвачы-хоккейжилер Владислав Третьяк, Александр Сидельников, Валерий Васильев, Александр Гусев, Юрий Ляпкин, Геннадий Цыганков, Владимир Лутченко, Сергей Бабинов, Борис Михайлов, Владимир Петров, Валерий Харламов, Виктор Шалимов, Владимир Шадрин, Александр Якушев, Александр Мальцев, Виктор Жлуктов, Сергей Капустин болгаш Борис Александров.

Олимпиаданың моңгун шаңналарын алгаиыр: Сметанина (хаак, 5 км-ге чарыш), москвачылар Ирина Моисеева биле Андрей Мяненков (фигурлуг чыңгылаашкын, дошка танцы), ленинградчы Евгений Беляев (хаак, 15 км), москвачы Владимир Ковалев (фигурлуг чыңгылаашкын, чаңгыстың маргылдаазы), Свердлов чурттуг Юрий Кондаков (коньки, 1500 м), москвачы Валерий Муратов (коньки, 500 м).

Хүлер медаль чаалап алганнар: Аверина (коньки, 500 болгаш 1500 м), Муратов (коньки, 1000 м), Елизаров (биатлон, чаңгыстың чарыжы), Балдычева (хаак, 5 км-ге чарыш), Кулакова (хаак, 10 км), Рудимйдан барган Иван Гаранин (хаак, 30 км), Беляев, Бажуков, Савельев болгаш Гаранин (хаак, эстафета).

Чурттар аразынга медальдарның хуваттынганы:

	алдын	моңгун	медальдүлер дарыын ниитн саны
ССРЭ	13	6	8 27
ГДР	7	5	7 19
АКШ	3	3	4 10
Норвегия	3	3	1 7
ГФР	2	5	3 10
Финляндия	2	4	1 7
Австрия	2	2	2 6
Голландия	1	2	3 6
Италия	1	2	1 4
Швейцария	1	3	1 5
Канада	1	1	1 3
Англия	1	-	- 1
ЧССР	-	1	- 1
Лихтенштейн	-	-	2 2
Франция	-	-	1 1
Швеция	-	-	2 2

Командалар чайы-биле алган черлерни дараазында көргүзерге мындыг: ССРЭ—192 саннаг, ГДР — 135, АКШ—73, ГФР—71, Австрия—52, Финляндия — 51, Норвегия—50,5 Швейцария—42, Голландия—32,5, Италия—29, Швеция—24, Канада—23, ЧССР болгаш Франция—10-10, Лихтенштейн—8, Англия—7, Венгрия—2, Австралия биле Польша—1-1 саннаг болгулаан.

Маргылдааны хаарының байырлыг ёзуулаы «Айсштадионга» февральдың 15-тиң орай кежээээнде болган. Спорттуң оң хевиринге сйнап аяыр медальдар дээш маргыжып турган 36 чурттарның спортсменнериниң төлөэлекчилери эрги чаңчылды ёзуулаар ниити колонна кылдыр чыскаалыпкаш, көрүүчүлер мурну-биле эрткенер.

Олимпийжи оюнар чалыы назынның болгаш спорттуң байыралы бооп, маргылдаалларга киришкен чүгле 276 херээжея болгаш 1094 ээ кижилерге эвес, харын-даа телевидениениң ачызы-биле олимпийжи шөлдерге солуп спортчу маргылдааларның көрүкчүлери болган чүс-чүс миллион кижилерге-даа кады ажылдажылганың, тайбаңнын болгаш пайыралдың тиилелгези бооп доозулган. Чогум-ма оон ужуруидан Делегейниң олимпийжи комитединиң президентизи лорд Киллэниниңң: «оң ййнги олимпийжи оюнчарның хагдыганың чарладым...» дээн сөстери арай-ла мудгаранчыг ышкаш сагындырган.

Тирольдуң найысылалының кырында бедий берген турар Бергизель даанын кырында ийи башка 12 хонук чалбыштаган олимпийжи от чоортула өже берген.

Ам дөрт чыл эрткенде спорттуң кыскы хевирлериниң мастерлери—олимпийжилер америкай Лейк-Плэсид хоорайга база катап барып ужуражырлар.

(СЭТА).

ТУРИЗМ, ЭКСКУРСИЯ САЙЫРААН

Турисчи оруктар

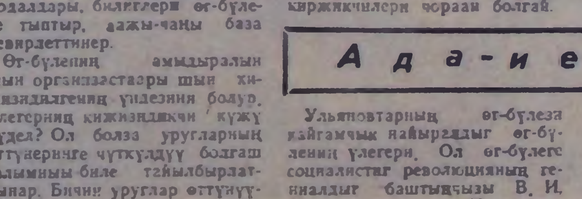

«Турисчи оруктар» деп булуңну бо чылын база-ла ай саныида үндүрер бис.

Тываның бойдузу кайгамчыктыг каас-чараш, аң-меңи, кат, тооруу элбек. Туристээринге кончуг-ла таварымчалыг. Аян-чорукчулар Моңгун-Тайганың, Моңгулектиң бедик баштарынче, Бии-Хеминиң, Каа-Хемниң хемнери-биле походка кылып, чүс-чүс километрлерни эртип, чурумалдыг черлер-биле танымжып, Төрээн черинниң дугайында чаа чүүлдерни билип ап, эки ыыштанып турарлар. Бо чылын үстүнде ады киргеи болгаш оске-даа черлерже аян-чорук кылып азы ыыштанып хүнерде походтап, экскурсиялап чоруур болгай силер, ол дугайында биске доктаамал бижип турарыңарны диилеп тур бис.

Булушка дыштанып хүннериниң маршруттарын, эгелеп чоруур туристерге сүмелерни бээр.

Солуннуң номчукчуларының туризм темазынга бижээн ырларын, шүлүктерин, рассказтарын, чурумалдарын база чураан болгаш тыртырган чуруктарын парлаар бис.

Туризм темазынга бижээн материалдарыңарны макап тур бис, эргим номчукчулар.

Моңгун-Тайганың бажынче аян-чорук

Тыва АССР-ге туризмин болгаш экскурсияларны хөгжүдер талазы-биле чамдык ажылдар тоску бөш чылда кылдынган. Ылаңгыя туризминиң материалдыг баазазы алаэн экижээн. 1971 чылда 60 орунчуг «Азас» турбаазазы турган болза, ам 520 орунчуг 3 турбаза бар. «Азаста» столованыны алгыткан, чайгы хевириниң 15 бажыңчыгажын туткан. Дус-Холде «Жарқи» турбаазазында 160 кижи хары угда чемненир столованыны кылган. Майгыннарны, автобустарны болгаш оске-даа дериг-хереңселдерни човулел алган.

Кызылда экскурсия бюрозун тургускан, оон эргезинде бөш автобус бар.

Ажылчы чоннуң дыштанылгазын улам экижидер, солуп болдурар сорулганы салгаш, маршруттарны чаартып, янзы-бүрү болдурган. Красноярскиниң туризм болгаш экскурсия талазы-биле край човулели-биле кады эрткен чылын «Красноярск крайлап болгаш Тываланар» деп 204 дугаарлыг чаа маршрутту ажылдап кыган болгаш боттандырган бис. Красноярск хоорайның тураскаалдыг черлери-биле танышжыпкан маршрут эгелээн, делегейде эң-не күүлүг Красноярск гидроэлектростанциязынга баар. Оон соонда Шушенское суурлааш Тывага келир. Бистиң республиканың пайысылалы-биле танышкаш, Дус-Холдээш, Чагытайга маршрут доостур.

Бөш чылдың дургузунда турбаазаларга путёвка-биле 5102 ажыл-ишчилер дыштанып, шөлөэнин эрттирген.

Дыштаныр хүннерде Шушенское суурже экскурсияны организастап турар. В. И. Ленинниң шөлүлге үезинде амыдыралын, революсчу ажыл-чорудулгазын билип алырын күзээшериниң саны эвээжевейн турар. «Тыва даг-дугүү», «Тыва кобальт» комбинаттар болгаш оске-даа черлерже экскурсияларны чорудуп келген. Бо маршруттарга 30 муң кижи боттарының дыштанып хүннерин эрттирген.

Тываның мурнакчы ажыл-ишчилери чылдыц-на туризм поезд-биле чоруурун чаңчыл болган. Ниитизи-биле ийи муң кижи туризм поезд-биле чораап, чурттуң улуг-улуг хоорайларын-биле танышкан.

Телевиденне төвү, даараныл-га фабриказы, республика типографиязы, саналга төвү, септелге заводу болгаш оске-даа будүрүлгелерже экскурсияларны организастап турар.

Эрткен бөш чылда ажылчы чонга туризм болгаш экскурсия талазы-биле ачы-дуза чедиреринге бир миллион хире рубльди чарыгдаан.

Бот-тывынгыр туризмин хөгжүдер хемчегерин алган. Бир дугаарында-ла кадрлар белеткээринден эгелээн, чүге дээрге биске инструктор-даа, дыштанып хүнүң походун организастаар кижи-даа чок турган. Ам дөрт туризм клуб ажылдап турар: Кызылда «Демир-Сал», Ак-Довуракта «Моңгулек», Хову-Аксында, Туранда.

«Демир-Сал» туризм клуб (баштаар черинниң даргазы Я. Л. Кром) улуг ажылды чорудуп турар. От республиканың методиктиг төвү болуп берген. 14 семинарны эрттирген, анаа 386 инструкторну, дыштанып хүнүң походунуң удуртукчуун белеткээн.

Клубтуң кежигүннериниң күжү-биле Ондумда 60 орунчуг өөредилге-белеткел базазын туткан, ону чылдың көйы-даа үезинде ажыглаар арга бар болу берген.

Амгы үедо туризм талазы-биле 110 разрядчыны, «ССРЭ-ниң туризм», «ССРЭ-ниң альпинизм» демдектериниң дыка хөй эдилекчилерни белеткээн.

«Экскурсия хандырыгазын болгаш туризмин хөгжүдер. Туризм комплекстериниң болгаш базаларының, мотельдериниң болгаш кемпингилериниң тудуун уламчылаар» деп 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үглавныышкынарыы» деп партияның XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң төлевилелиидe айтыкан. Ону Тываның туризм болгаш экскурсия талазы-биле область човулелиниң ажылдакчылары амыдыралга боттандырары-биле туризм база экскурсия ажылын экижидериниң пемелде хемчегерин ап турар. 285 орунчуг «Турист» гостиницазын (200 кижи олурар ресторанныг, 300 олуттуг кино залдыг) 1976 чылда доозар хемчегин бирги эллчээнинг түңнелин чоокта чаа жюри үндүрген. Аңаа кирип келген материалларны сайгарып көргеш, конкурстуң негелдезиигe кодуунда дугжүп турарын демдеглээн.

Жюриге киргеи материалдардан конкурстуң негелдезинге дүтжүп. идейлиг болгаш ураи-чечеи деңнели бедик, жанрлары янзы-бүрү болуп турарларын шаңналдарга киирген.

Бирги шаңналды (1 чергеиниң диплому, 100 рубль) *«Тувинская правда» солуннуң «Азимут туристи клубунга 1975 чылда эки шиңарлыг темаларлыг уидурүлгелери дээш* тывыскан.

Ийиги шаңналды (11 чергеиниң диплому, 75 рубль) *«Шын» солуннуң «Туристи оруктар» булуңунга 1975 чылда темалыг уидурүлгелери дээш* берген.

Үшкү шаңналды (141 чергеиниң дипломазы, бирээзинге де 50 рубль) *Кызылдың телестудиязынга, Я. Л. Кромга* (Кызылдың «Демир-Сал» туристи клубунуң даргазы) *«Шын»* болгаш «Тувинская правда» солунга парлаттынган болук материалдары дээш, *А. И. Мельниковка* (Кызылдың телестудиязының фотокорреспондентизи) *«Ужарлар»* деп телефильми дээш.

Мактал шаңналдарны (кижи бүрүзүнге 20 рубль) «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаттынган материалдары дээш *В. А. Заговоздкинге* (Ак-Довуракта геолог), *А. Н. Филипповка* (Кызылдың турбаазазының инструктору). *Д. Э. Хертекке* (Ак-Довуракта «Моңгулек» туристи клубтуң кежигүнү), *З. И. Журавлевага* (республиканың аныяк туристер станциязының методизи). *К. Ч. Чадамбага* (туризм болгаш экскурсия талазы-биле область човулелиниң ажылдакчызы), *Н. Г. Ярославцевке* (республиканың аныяк туристер станциязының инструктору) тывыскан.

КОНКУРСТУҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Туризм болгаш экскурсия ажылчы чонунуң, ылаңгыя аныяк өскенниң дыштанылгазының эң-не неперенгей бир хевири болгаш кижизидилгезиниң чугула чепсээ болу бергеи. Ол Төрээн чуртуң эки өөрешириңге, совет кижилериниң интернационалчы найыралын быжыглаарынга дузалап турар.

Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң, туризм болгаш экскурсия талазы-биле область човулелиниң база республиканың аныяк туристер станциязының инициативазы-биле бистиң республикада чорудуп турар конкурстуң бирги эллчээнинг түңнелин чоокта чаа жюри үндүрген. Аңаа кирип келген материалларны сайгарып көргеш, конкурстуң негелдеринге кодуунда дугжүп турарын демдеглээн.

Жюриге киргеи материалдардан конкурстуң негелдезинге дүтжүп. идейлиг болгаш ураи-чечеи деңнели бедик, жанрлары янзы-бүрү болуп турарларын шаңналдарга киирген.

Бирги шаңналды (1 чергеиниң диплому, 100 рубль) *«Тувинская правда» солуннуң «Азимут туристи клубунга 1975 чылда эки шиңарлыг темаларлыг уидурүлгелери дээш* тывыскан.

Ийиги шаңналды (11 чергеиниң дипломазы, 75 рубль) *«Шын» солуннуң «Туристи оруктар» булуңунга 1975 чылда темалыг уидурүлгелери дээш* берген.

Үшкү шаңналды (141 чергеиниң дипломазы, бирээзинге де 50 рубль) *Кызылдың телестудиязынга, Я. Л. Кромга* (Кызылдың «Демир-Сал» туристи клубунуң даргазы) *«Шын»* болгаш «Тувинская правда» солунга парлаттынган болук материалдары дээш, *А. И. Мельниковка* (Кызылдың телестудиязының фотокорреспондентизи) *«Ужарлар»* деп телефильми дээш.

Мактал шаңналдарны (кижи бүрүзүнге 20 рубль) «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаттынган материалдары дээш *В. А. Заговоздкинге* (Ак-Довуракта геолог), *А. Н. Филипповка* (Кызылдың турбаазазының инструктору). *Д. Э. Хертекке* (Ак-Довуракта «Моңгулек» туристи клубтуң кежигүнү), *З. И. Журавлевага* (республиканың аныяк туристер станциязының методизи). *К. Ч. Чадамбага* (туризм болгаш экскурсия талазы-биле область човулелиниң ажылдакчызы), *Н. Г. Ярославцевке* (республиканың аныяк туристер станциязының инструктору) тывыскан.

Төрээн чериң билир сен бе?

СҮМЕ ДАА

Тываның тайгаларында, дагларында, хемнеринде, аргаларында Тываның араттарының дашпыкы эжелекчилерге, иштикки дарлакчыларга удурланган демиселдери-биле холбашкан турэскаалдыг аттарлыг азы кандыг-бир онзагай демдектерлиг болурга аңаа домейлеп адаан черлер дыка хөй. Оларның иштинден бирээзинн таныштырар бодадым.

Эрги автомашина оруу-биле барын талакы районнарже хапкаш, Чаа-Хөлдүң ковуруун кешкеш, чоруптарга сүүр, бедик Сүме даа кеступ кээр, ону белгедир чоруп орарга оруктуң төнмезн кончуг.

Ол дагны чүге Сүме деп адаанын? Улуг-Хемниң унун дамчыл, 1860 чылдарда Чаа-Хөл аксынга бай орус садыгжылар чедип кээп, аңаа суурну тудуп алган.

Араттар оларга инек, шары сөдарга пөстү кулаайдан кудурук дозунге чедир хемчээгеш, үзе соккаш малнын өртээ ол дээш оон оске чүве бербес турган. Ол дугайында төөгүде бижип турар болгай.

Бай садыгжылар феодал дүжүметтерге ооргаланып, оор, дүржок кижилер-биле харылзаа тудуп алгаш, улустуң малын, хөрецгизин шуут ажыы-биле чип туруп берген. 1870 чылдар үезинде араттар ол даг кырынга чажыды-биле чыглып сүмелешкеш, Түлүш Чимит деп кижиниң удуртулгазы-биле ол чиижең садыгжыларны тарадыр сывырыпкаш, хостуг чурттай бергелнер. Оон бээр дагны Сүме деп адаан, 1930 чылдарда 65 харлыг Монгуш Допухай, Ондар Даржаа, 1937 чылда Түлүш Ендэн олар бө дугайында төөгүп чугаалаан.

А. ДАВАА

РЕДАКЦИЯДАН: «Төрээн чериң билир сен бе?» деп рубриканың адаанга тайгаларны, даглармы, хемнерни чүге ынчаар адаан дугайында материалдарны парлаар бис. Ынчангаш ол дугайында бижиирицерни диледивис.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 17-ДЕ
МОСКВАДАН

7.30—«Шорс». Уран-чечен фильм.
9.20—Киножурнал.
9.30—Москваның ССРЭ-ниң улустуң артистери К. С. Станиславский болгаш Немирович-Данченко аттыг музыка театрының балет артистери М. Дроздова, В. Тедеева олардың концерти.
10.00—«Авамның школазы».
10.30—«Буратино делегелгеи». Оңнут.
11.00—Медээлер.
11.10—XII Кышкы олимпий оюнларының хагдыкымышкыны. Инсбруктан өңнүт дамчыдылга.
12.40—«И. Штраустуң валыстары». Өңнүт.
13.15—«Сионизм болгаш фактылар». Өңнүт.
13.45—«Строговтар». Хөй серийлиг өңнүт уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 5-ки сериязы.
14.50—Киножурнал.
15.00—«Ажылчын арыг-нүүр». Телеочерк.
15.30—«Трембита». Уран-чечен өңнүт фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
КЫЗЫЛДАН
17.30—«Балтийжилер». Документалдыг фильм.
17.40—Телемедээлер.
17.55—Киножурнал.
18.00—«СЭКП-ниң XXV съездиин төлептиг уткуул». Дамчыдылга.
МОСКВАДАН
18.30—XII Кышкы олимпий оюнларының хагдыкымышкыны. Инсбруктан өңнүт дамчыдылга.
20.00—Медээлер.
20.15—«Строговтар» Хөй серийлиг өңнүт уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 5-ки сериязы.
КЫЗЫЛДАН
21.20—Телемедээлер.
МОСКВАДАН
21.30—«Трембита». Уран-чечен өңнүт фильм.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Танывааи оглу» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультфильмнер чыындызы № 3» 9.45, «Илбизинг шынчы сес» 11.15, 15.10, «Ону эртпээн бис» 12.45, 17.35, 19.15, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хамаарышпас суглар» 15.00, 18.40, «Чырык черге амыдырал дээш» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК» «Сээк салымхууң дээш» 15.00, «Познаньның айлаң-куштары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Республика эмнелгезинниң бүгү салбырларының аарыг кижилеринге аьш-чем дамчыдып бээрииің үезин хүннүң-не 8 шак 30 минутадан 12 шакка чедир, оон соонда 17 шактан 19 шакка чедир доктаатқан. Субботада болгаш воскресеньеде 10 шактан хүндускүнүң 15 шакка чедир чем киирип болур.

Кылаштап шидаптар аарыг кижилер-биле ужуражырының шагы:

Сеседа—17-ден 19 шакка;
субботада —10-дан 15 шакка;
воскресеньеде —10-дан 15 шакка чедир.

Аарыг кижилер-биле палатага барып ужуражырда, салбыр эргелекчизиниң чөпшээрелнң алыр.

Өске бүгү айтырыгларны билип алырының телефоннары:
2-31-33 (терапия салбырының хүлээп алыр черн);
2-37-83 (хирургия корпузунуң хүлээп алыр черн);
2-48-90 (айтырыг бюрозу).

Герасим Очур-оолович Кууларның адынга Кызыл КАИ-эзипи 1971 чылдың июль 13-те тывыскан 238682 дугаарлыг чолаачы шынзылгазының читпеи ужурундан ону күш чок деп саналр.

«Кызыл тараачын» совхозтуң хоочун ажылдакчызы, Биилелиг сүт-бараан фермазының эргелекчизи, СЭКП кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг дайынынын киржикчизи

Павел Тырышкакович БАЙЫРНЫҢ

ур болгаш аар ааражы, мочээнии совхозтуң дирекциязы, партком кажыдаа-биле дыннатпышаан, мочээн кижиниң өг-бүлезинге болгаш төрелдериниге хаяа кажыдалын плергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллзинин 2-31-75, харылсаалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллзинин 2-37-13, культура киллзинин 2-23-54, төдээ ажыл-агый киллзинин 2-21-47, үлетпүр киллзинин 2-22-64, чагаа киллзинин 2-41-27, информация база совет тургузут киллзинин 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 79.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Човулелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00071

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 40 (10025) | 1976 чылдың февраль 18, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

УЖУДУКЧУЗУ ЧОК «СОЮЗ - 20» КОРАБЛЬДИҢ УЖУДУУШКУНУ ДООЗУЛГАН

СЭТА-ның дыңнадыы

Ужудукчузу чок «Салют-20» корабль биле орбитаныш «Салют-4» станциязының кады ужудуушкунунуң айыттынган программазы 1976 чылдың февраль 16-да доозулган.

«Союз-20» корабльди 1975 чылдың ноябрь 17-де Чер чоогунуң орбитазынче салып үндүрген болгаш 1974 чылдың декабрь 26-да салып үндүрген «Салют-4» станцияга четкеш, ооң-биле тудушкан турган.

Корабльдиң болгаш станцияның үш ай иштинде ужудуушкунунуң үезинде ийи космос аппараттарының тургузуглары болгаш системаларын ажылдан кылыр, шенээр талазы-биле чугула түңнелдерин алган.

Февраль 16-да корабль-биле станцияны ийи башкаларындыр адырган болгаш саналган үезинде корабльдиң дургедээнкинин оожумакадыр херекселди ажылдадыпкан. Ооң адырылган, кудулаң бадар аппарат башкарылга ёзугаар чанып баткан. Совет Эвилелинде айтып каан девискээринге кээ аяар хонуткан.

«Салют-4» станция Чер чоогунуң орбитазында ужутпушаан. Станцияның системалары чогумчалыг ажылдып турар.

БАМ-ның чагыгларын саадатпас

Чүүк машиналарын болгаш тракторларны, цементниң болгаш тудуг конструкцияларын, металлды болгаш эптеп кылыр бажыңнарны заводтардан база фабрикалардан Байкал-Амур магистралының тудуглуларының адрезинче чорудуп турар. Ол орукту бүгү чурт тудуп турар. Ынчаларга БАМ-ның чагыгларын кылып турар бүгү-ле будурүлгелер ону саадатпайн турар.

Хабаровск крайда Теплоозерскиниң цемент заводу чыл эгезинден бээр онаалдага немей алды муң тонна цементниң кылып үндүрген. СЭКП-ниң XXV съездизинге аддар кылдыр алган социалистиг хүлээлгезиниң кол пунктузун күүседипкен. Пландан артык барып-ла бүгү продукциязын Байкал-Амур магистралының тудуглуларынче чорутkан. Ковуруглер болгаш оске-даа онза нарын дериктелиннер кылырынга хереглээр «600» деп маркалыг быжыг цементиниң үндүрерин ук будурүлге шингээдип алган.

Луцкиниң автомобиль заводу ЛУМЗ-890Б деп авторефрижераторларның сөөлгү бөлүүн чорутkан, БАМ-га квартала чорудуп бээр чүүлдериниң планын хуусаазындан бүдүп чартык ай эрте доозукан. Кадыг-дошкун агаар-бойдус байдалдарынга ажыттаар кылдыр таарыштыр дээш ол машиналарны ЗИЛ-130 автомобильниң шассизинге үндезилеп тургускан. Ол машиналарны дораан уредип бээр продуктуларны ырак черлерже сөөртүрүнге ажыглаар. Чаңгыс рефрижератор 3.5 тонна чүктү ап чоруур.

Могилевскиниң Киров аттыг автозаводунуң коллективи БАМ-ның тудуглуларының хүндүлүг чагын хуусаазындан бир ай бурунгаар күүседкем: чер адаанга болгаш кыпсы черлерге ажылдаарынга таарыштырган үш самосвал автопоездини чорудуп берген. Чаңгыс өскерткен тыртыкчылдан болгаш чүгүн боду дүжүрер конструкциялыг тургустуткан ындыг поезди чөөрби тонналы чүктээр болгаш шакта 40 километр чедир дүрген чоруур. БАМ-ның тудуглуларының саналын ёзугаар автозаводчулар машина бүрүзүн худу температурага хөделдиргинчиниң ажылдаадыр тускай херексел-биле дерээн. Кабиназы хей чок кылдыр хаглымаар болгаш чылыдар чүүлдер-биле деритткинген. Автозаводчулар кварталдың төмчуузунге чедир БАМ-ның тудуглуларынга ам-даа беш ындыг поездини чорудуп бээрин хүлээдиптер.

Челябинскиниң трактор тудуунуң «Трактор» каттыжыышкынының комсомолчулары СЭКП-ниң XXV съездизинге чедир БАМ-ның тудуглуларынга «үчүлүг алчирбе дугуйлуг 87 тракторну хуусаа бетинде белеткеп бээрин шинтпирлээн. Хүлээлгезинге кирип турар «Т-100М» деп сөөлгү тракторларны БАМ-че чорутkан.

Новосибирскиде «Сибирьстроймеханизация» трестиң техниктиг школазының дыка хой доозучулары Байкал-Амур магистралының тудуунга ажылдаар путевкалар алган. Олардың аразында—экскаватор машинистери, автокраннар чоланчылары, газ-биле болгаш электри-биле дуглаалакчылар, чолдачылар болгаш өскелер-даа бар. Олар боттарының ажылчын мамдарын чүртүп эң чүгүлә тудуунга эгелеп. Оорелиге төөлүнүң коллективи штабтың калбартпайн турган, бо чылын планта немей йөн чүс хире белик мергежилдиг ажылчыннарны белеткеп үндүрерин шинтпирлээн.

(СЭТА-ның корр).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

БРИГАДИР БОЛГАШ ООҢ ЭШТЕРИ

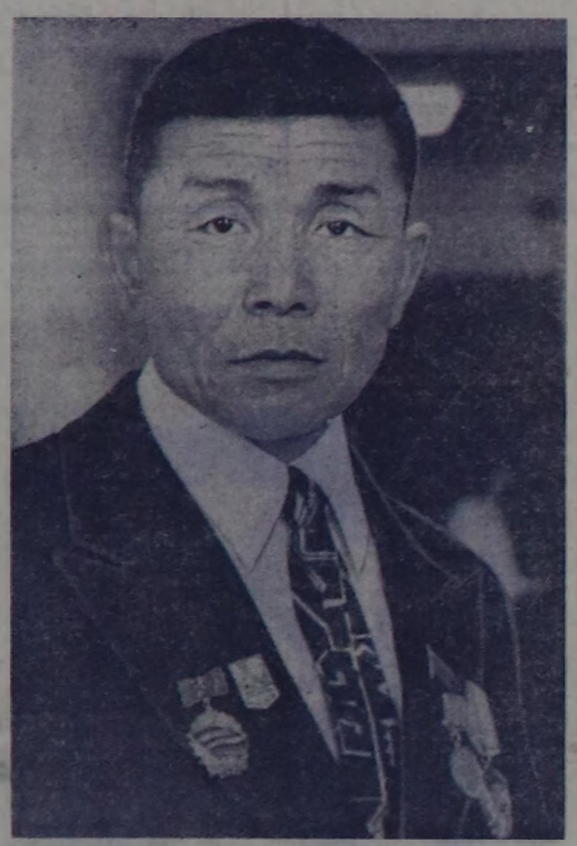

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Тыкы Араптанович Араптан сөөлгү үеде совхозтуң № 4 хойжу бригадазының бригадиринде ажылдап турар. Ооң мурнунда ниитиниң малын кадарарынга он ийи чыл ажылдаан. Бо аразында хойнуң баш санын өстүрериниң болгаш продуктулуг чорууң бедидеринің херээнге бердинтенин, кызымаан көргүскен. Ажылдап келген чылдарында үче баш хойга онаалтыр хураган өстүрериниң, дук кыргын алырының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доктаамал күүседип келген. 1974 чылда үче баш хойдан-на 110 хураганны ап, эки көргүзүглүг болган.

1974 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга чедип алган чедиишкиннери болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле алган хүлээлгелерин күүседиринге күш-ажылчы эрес-маадырлыын көргүскени дээш Тыкы Араптановичиге Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан.

Чазактың шанналы моон сонгаар улам эки ажылдаарын хүлээндирип турарын хойжу билгеш, бүгү биилиин, мергежилиг хой ажылын хөгжүдеринге бээр сорулганы бодунуң мурнунга салгаш, шуурга ажылдап турар.

Ажылы чай чок-даа болза, мурнакчы хойжу хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Коммунист кижиниң хүлээлгези-даа ындыг. Кызыл-Дагның сөңгүкчүлэри Тыкы Араптановичты Арапганны үш удаштыр —ийиги, үшкү, дөртку чыштарда Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга бир эп-сеткилдиг сонгаан. Сөңгүкчүларның чагыгларын амыдыралга боттандырар, округунуң ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң айтырыгларын чедиишкиниг шинтпирлээр дээш депутат бодундан хамаарыжыр чүүлдерни кылып келген. Чөн-биле ол сырый харылаалыг ажылдап, отчёттарын доктаамал берип, кылдынган ажыл-херектерни сөңгүкчүларның мурнунда шинтпирлээр ужурлуг кандыг сорулгалар салдынганын дыңнадып турар. Черле ынчаш депутат кижиниң ажылы, хүлээлгези улуг. Ону күүседиринге билиг, мергежил, улустар-биле ажылдап билирин, туруштуг шинтпирлиг болуру болгаш оске-даа шынарлар негеттинер. Ындыг шынарлар Тыкы Араптановичиңде бар.

Төлептиг хойжунуң хөрээн орден-биле кады Ленинчи юбилей медалы, 1974, 1975 чылдарның социалистиг чарыжының тиилекчизи деп хөрек демдектери каастап чоруур. Ол —коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Бо бүгү болза хойжунуң болгаш бригадирнин дугайында хой чүүлдерни чугаалап турар.

Бригаданың хойжулары 19 кодалда кыштап турар.

— Кыштаглаашкынның байдалы багай эвес-тир, амгы үеде малчыннарның эң-не харыысалгалыг ажылы — хой оолдаашкыны кидин түүк. Чаш төлдү хойжулар менди доруктуруп турлар—деп, бригадир бригадазының ажылын өске таныштырды.

Бригадада 2865 хой төрээн, ооң чаш төлү менди алдынган. Хойжулар Опан Шөмбүде 330, Дүлүш Маадыр-оолда 300 хой төрээн, оларның хураганнары четче доругуп турар.

Чаш хураганнарны дорукгуруп өстүрериңе сакманщиктер чылдың-на үлүүн киприп келген. Бо хүннерде бригадада 24 сакманщик ажылдап турар.

Чаш хураганнарны менди дорукгурарынче бригадир күштү мөөнизең. Аарыларга ууртарылганы чорудуп, дугаарлап турар.

Хойжу бригаданың кежигүннери кыштаглаашкынга хынамчалыг белеткенген, ынчангаш оларга улуг хар-даа, соок-даа коргунчуг эвес. Амгы үеде кодан бүрүзүнде сиген, сула, бүкүк-бүрү, дүс бар.

Дорту-биле чугаалаарга, хойну кыштан хүр ажырар, чаш хураганнарны менди дорукгурып алыр таарымчалыг байдалдар бригаданың кодан бүрүзүнде бар. Хойжулар бодунуң ажылынга дуржулгалыг, ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуг чорууң бедидер дээш үргулчүг-де сагыш салып чоруурлар. Лопсан Кинр-оол, Алдын-оол Байлак-оол олар эрткен чылын чүс баш хойдан-на 90-дан өрү хураганны өстүргеш, боттарының күжү-биле 10—10 тонна сигенин, 3—3 тонна будүк-бүрүнү белеткеп алганнар.

Бригадир болгаш ооң хойжу эштери тоску беш чылды багай эвес көргүзүглерлиг дооскан. Оларның онгу беш чылда салган сорулгалары улуг. СЭКП-ниң XXV съездизинге аддар кылдыр төрээн хойларның хураганнарын менди дорукгуруп алыр хүлээлгезин бригаданың хойжулары чедиишкиннинг күүседип турар.

Хойжу бригаданың ажылчылары бодунуң мурнунда салдынган ажыл-херекти күүседиринге бүзүрелдиг.

Т. ХЕРТЕК.

Улуг-Хем район, «Ак-Туруг» совхоз.

ЧУРУКТА: бригадир Т. А. Араптан.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

АК-ДОВУРАК: АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ТУДУГДА

Бирги секциниң дериг-херекселдерин комплекстиг шенээниниң түңнелинде чүүк дамчыдар бирги болгаш ийиги шугумну ажыглалга киприп болурун коргускеи. Үшкү шугумнуң шемелдезин чорукганының соонда ийиги секцияже руданы дамчыдып болур.

Ам элээн каш шемелдерни кылып чорудары арткан. Ооң соонда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнің тудуунга ийи ай мурнунда келгеб. Бургаг руда складынга

ЧУРУКТА: дериглелер машинизи В. ООРЖАК технологтуг шемелделер үезинде

А ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу

Таарыштырыкчылар

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзлчээнің бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехиниң механиктиг албанының слесарьларының кичээнгейи салтын шеверлешкен чеңнелчек шишкиништер азырынга болгаш кол корпустуң ролик чок конвейерлерин ажылдадырынга таарыштырып белеткээринче утланган. Шишкиништерни азырын Николай Толмачёвка, Михаил Сосинге, Валерий Вохминге улуртkан 20 ажыг слесарьлар чорудуп турар. 46 мун шишкиништерниң 23 мунун кылдынган. Ролик чок конвейерлерни кылыр слесарьларның ажылы база шуудаан. Чүгле февраль 13-те бээш 19 ындыг конвейерлер белеткээринге, ол дээрге конвейерлерниң санының үштүк бир кезии-дир.

Монтажчылар

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Ачинск эргелелиндеп Борис Петрович Кашковскийге удуртkан монтажниктер бригадазы комбинаттың ийиги эзлчээнің тудуунга ийи ай мурнунда келгеб. Бургаг руда складынга 100 метр узун дүрттүг конвейерни тургузарын оларга даасkан. Ол онаалдалың бригада хуусаадан эрте доозупкан. Олар ам өске участоктарның монтажниктеринге дузалажы бергеш, дүрттүг конвейерни тургузуп, ажыглалга киргизип, ам Ак-Довуракта ажыглалга киргизер ажылдарны чорудуп турлар.

Шеверлекчилер

Комбинаттың ийиги эзлчээнің тудуунда № 42 тудуг эргелелиниң Зинаида Салчакка удуртkан 7 шеверлекчилер бригадазының ат-сураа республикага алгаан. Олар кол корпуста шеверлел ажылдарын чорудуп турлар. Комсомолчуланыктарның ол коллективи корпустуң бир объектизин айыткан хуусаадан 5 хонук эрте штукатурлап, чугайлап, будуп дооскан. Ам бо хүннерде олар № 14 объектиде шалыпчы бөлүк-биле ажылдап турар. Бригаданың хоочуннары. Ак-Довуракты тудугларында 12 чыл ажыг ажылдап келген Зинаида Күжүгет, Мария Сарыглар бригадиры коммунист З. Салчакка улуг дузаны көргүзүп, бригаданың өзээ болуп турар. Профтехучилищениң доозукчулары комсомолчу Галина Достай-оол, Алдын-кыс Доңгак болгаш оон-даа өске аныяктар кызымак ажыл-ижи-биле оларга деңнежир сорулталыг. Шеверлекчи бригада хүн нормазын үргүлүү ажыг күүседирип чаңчыл болган. Ол объектиде шеверлел ажылдары ам доостур чоокшулаан.

«Шын», «Тувинская правда» солуунарның Ак-Довуракта корпузу.

Чөөн - Хемчик

КВАРТАЛДЫЫН КҮҮСЕТКЕН

ЧАДААНА. (Телефон-биле). СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы белеңтерииг ушуражыр дээш Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының малчыннары бо хүннерде кызыман ажылдап турлар.

«Исира» колхоз бирги кварталда 260 центнер эът садар тургаш, хуусаа бетинде ажыр күүсетиин. Садар малдарны ажыл-агый эмп семирти азырап турар, ынчангаш сатнан шарының бирээзиниң-не артуман деңзизи 299 килограмм болган. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз, «Октябрь 30 чылы» колхоз күрүнеге эът садарының квартал онаалдаларын база ажыр күүсеткен.

М. СЕВЕН.

УЛАМ УЛУГ СОРУК-БИЛЕ

Ниитиниң малынга чем белеткээри-биле салдынган сорулганы күүседиринге күш-ажылчы үлүүвүстү киприп дээш эртkен чайын-на маңаа, Ак-Чыраа шыналазынга чедип келген бис. Ынчан бистиң бригадага бердинген онаалга — 100 тонна сиген болгаш хыырыш. Ажылдаарынга таарымчалыг техниканы, чепсек-херексел, өске-даа чүүлдер-биле хандырбаан турдувус.

Коллективтиг, чаңгыс эрсеткилдиг ажылдаш, 500 тонна сиген болгаш хыырышылыг белеткээри бис. Тулаа, хөлчүктер доңгарга ажылывыс катап уламчылаан. СЭКП-ниң XXV съездизинге үтkуштур калбарган социалистиг чарышка киржиже, 500 тоннага немей 250 тонна мал чемин белеткээрин хүлээндирбис. Ак-Чыраа шыналазының кышкы кадыг-дошкун соогунга удур шынгыы турушпушаан, бистиң кижилеривис эрестиг ажылдап турар.

Шынап-да хүлээлгезинги багай эвес күүседип тур бис. Бистиң ишпыныс чамазыкта дүне безин уламчылап турар. Ынчангаш дүн-хүн дивейн ажылдап тур бис. Февраль эгезинге чедир 300 тонналы белеткидивис. Ооң мал тураазыларынче барык 60 тонна чедиртинген. Ол болза съездиге бистиң күш-ажылчы белеңнээс. Март 1-ге чедир бежеп тоннаны белеткээр сорулгалыг бис.

Бистиң хыырышылыр ажылдап турда, чүү-даа бырашпас. Сиген кезер машиналыг «Беларусь» башкарымчылары Николай Куулар хүн бүрүде 8-9 га черинң хыырыгышын кестирип турар. Прессten тырыыр машиназы ажылдалып турар Куулар Мөңгеш-оол хүнде-ле 400—500 боодал хыырышты белеткээрин чедип ап турар. Бөлөр машина башкарыкчызы Ховалыг Даш-оол, пресс-подборщикче сиген дамчыдыкчылары Геннадий Моңгеңнер. Кашковскийниң бригадазының кежигүннери шупту эки ажылдап турар. Коллективтиң хөөчүнү Михаил Бутахмеетовтуң, аныяктар Ильяш Бондарьның, Василий Шумскихтиң шылгараңгай ажылын бригадир демдеглеп турар.

Ниитиниң малының хыштаглаашкының чедиишкининг эрттиреринге үлүг-хуувусту киприп, ооңгу беш чылдың бирги чылының онаалдаларын эрестиг күүседир дээш улам күжениишкиннинг ажылдаар.

К. ЭКЕР-ООЛ,
«Большевик» совхозтуң хыырышылыр бригадазының бригадири.

Мурнакчы колхозтарны, совхозтарны, цехтерни, чедиреринің будүрүлгелерин, школаларны, эзлчеглерни, үлетпур, транспорт, тудуг, ачы-дуза культура болгаш медицина албан черлерин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тоску беш чылдың онаалдаларын күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаары болза:

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозун.

Кызыл районнуң «Көк-Тей» совхозун.

Кызыл районнуң «Сукпак» совхозун.

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозун.

Тыва республиканың Кызылда ан өстүрер ажыл-агыйын.

«Тыва даг-дүгү» комбинатның бедик сорттуг руданар болгаазырадыр пегинини № 1 эзлчээн (улуг мастери С. Х. Гайдулин).

«Каа-Хем» разрелтин Чадаана участоктуңун ЭКГ-4.6 экскаваторунуң экипажын (улуг машинизи Е. И. Фроленков).

Чурталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт будүрүлгезин.

Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда чүк сөөртүр № 1 автобудүрүлгезинин чоланчылар бригадазын (бригадири Ю. Н. Зюзин).

Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда чүк сөөртүр № 3 автобудүрүлгезинин чоланчылар бригадазын (бригадири П. М. Шуберт).

«Сибирь энерготудуг» трестиң «Кызыл цесстрой» тудуг эргелелин.

«Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» ТЭ-зинин дашчылар бригадазын (бригадири С. А. Борбак-оол).

Эрзин районнуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинадын.

Кызылдың дазраныга фабриказының херээжен үзүстүң чиик платьезин даараар талазы-биле № 3 бригадазын (мастери Н. С. Макарова).

Тываның харылзаалың будүрүлге-техниктиг республика эргелелиниң радиотелевизитенге дамчыдылгазының төвүн.

Танды районнуң Бочетово сес чыл школазын.

Кызылдың № 4 ортумак школазын.

Бии-Хем районнуң Халың ортумак школазын.

Республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказын.

Эрзин районнуң Культура ажилиин.

Республиканың туберкулезже удур диспансерин.

Танды районнуң Хову-Аксы эмнелгезин.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 17.

МИХАИЛ РЕЦ-ӨРҮМНЕКЧИ

Партияның XXV съездизинге Ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш социалистиг чарыштың тиилекчилериниң республика слёдунга киришкен мурнакчы аныяктарның бирээзи, Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинде өрүмнээр станоктуң башкарыкчызы Михаил Рецке ужуражы бердим.

Ооң болдунуң ажылының дугайында улуг сонуургал-биле чугаалады:

— 1970 чылда Совет Армияның хүрээлениндеп халашкаш, Тывага чедип келдим. Алыс чуртум Хакасия чүве, шеринг баар мурнунда-даа, шеринге-даа тургаш, бо республиканы ажок сонуургап турган мен. Черногорскиниң профессионал-техниктиг училищезин дооскан кижи мен. Тускай мергежилим-даа ол — өрүмнекчи. Алды чыл иштинде маңаа ажылдап, чурттап келгеш, ажылымга-даа хандыкшый бердим...

Михаил Рец — разрезте мурнакчыларның бирээзи. Ооң ажылы нарын-даа, берге-даа. Чер иштинге дашталы берген хөмүр-даш породаларын чаза тепсиринге белеп кылдыр өрүмнээри — ооң кол ажылы. Михаил ону ак сеткилдиг күүсеши, хүн нормазын 120-130 хуудан кудулатпайн келген.

Кылган ажылынга ээ-харыысалгалыг, ажыл-ижинге кызымаккай Михаил тоску беш чылдың планныг онаалдаларын 4 чылда күүсеткен. А январьның 140 хуу болган.

— Февраль айның планын 20-нин хүнүнде күүседиптер аргам бар. Темпизин кошкаптайн, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседир болза, ол соруулга күүсеттинер болгай. Бо слётка киришкеш, күш-ажылчы соруум улам кодурлүп, моон-даа күжениишкиннинг ажылдаар мен —деп, М. Рец чугаалады.

Коллектив бүрүзүнде хоочуннар, дагыныкчылар бар. Олар аныяктарны күш-ажылга чаңчыктырып, оларны мергежилге өөредип турар. Кажан Михаил Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинге ажылдай бергенде, дуржулгалыг өрүмнекчи Анатолий Николаевич Анищенко ону хүлээп алган. Ол ада баштай дузалакчылап кирип алган.

Чартык чыл эрткен. Михаил ол харыысалгалыг ажылды часкаан кылып турар апарган. Ындыг парын мергежилдү ол хире кыска хуусаада шингээдип алганы — аныяк кижиниң кызымак, чүткүлдүг ажыл-ижинин херечизин.

1975 чылда Михаил Рец Москвага, Тинлелге тугунуң чанынга, чурукка тырттырар аас-кежиктиг болган.

Д. ИРГИТ.

Кремльдин Съездилер ордузунда

Москва, Кремльдин Съездилер ортузу... Ол улуг чаагай ор-ду башының ховири безин өнзагай. Ону М. В. Посохин удурткан архитекторлар болүүнүң төлевилелиин ёзугаар шта, металл болгаш маны даштан тудуп ыяган. Уи Орду эрте бурунгу суургаларның, ам даштан ыяган эрги шагның өргээ башыңарының болгаш аядын баштыг дуганнарының чанында ам 15 чыл туруп турар болгаш Кремльдиң эрхитектура ансамблинге дыка таарышкан. Шоолуг эвес үе эртерге, аңаа СЭКП-ниң XXV съездизи ажылдап эгелээр.

Съездиге белетчилер ында ам доозулган. Ол талазы-биле кандыг ажылдар кылдынганын ССР Эвилелиниң Күрүнекиң үлегерлиг Улуг театрының болгаш Кремльдиң Съездилер ордузунуң директорунуң ораалачызы Вячеслав Алексеевич Костылев мынча дээн:

— Ордунуң башкын съездиге белеткеп септээри доозулган мындыг чүве. Ук септээргени 35 тудуг организацилээры кылган. Ордунуң иштинде чаа, улам сайзыраңгай дериг-херекселдерни эптеп тургусаан. Агаар солуштурулгазының системазы база күштелген. Ол система бир шак иштинде корукчулер залының агаарын сес катап солуп шыдаар, ол дээрге 390 муң дөрбелчин метр хемчээлге дең. Автоматтыг дериг-херекселдер чогуур температураны болгаш ол-шыкты үргүлчү хынап, таарыштырып турар...

В. А. Костылев-биле надыы эмне динчок өрээлдерни эргип кезип чоруптувус. Ындыг өрээлдериң бирээзинде «Улуг Москва» дээп аттыг харылзаалыг театр системазының аппаратуразын дерээн. Кремльдиң Съездилер ортузунга анаа хүннерде келдуунда ССР Эвилелиниң Күрүнеңиң үлегерлиг Улуг театрының өөн көргүзүглери, янзы-бүрү концерттер эртип турар. Харылзаалың театр системазы иштики телевидение комплекизи болбушаан, ол-бо көргүзүглерни режиссёрнуң удуртуп башкарарынга дузалаар, ол системаны дамчыштыр бүгүле дузалал албан черлери-биле чогуур харылзааны тудар, а айтёр кижи көргүзүглер чорудуягазын кайынам-даа хайгаарап, режиссёрнуң айтыышкынын дыңнап биямп алгаш, сценаже чогуур үе-шаанда өзел чон үнүп болур арталыт.

Кожа турар өрээлде үн режиссёрунуң пультузун дерээн. Көрүкчүлер залы кедергей улуг болгаш, сценага ырлаар ыраашының үнү чеже-даа өткүт болза, үн улгаттырыышкыны чокка хөрөөн, залдың артында одуругларында олурар кижилерге дөңгүп-даңгып-ла чедер. Ынчангаш сандай бүрүзүнүң өргээлинда база ханаларда 7 муң динамиктерни дөрип тургускан, өөң ачызында сценадан үнген үн бүрүзү улуг залдың кандыг-даа точказынга бир домей эки дыңналыр. Болуушкуннарның хире чергезинниң айыы-биле режиссёр ону улгаттырып-даа, бичеледип-даа болур.

Өөң сөөнда көрүкчүлер залына келдивис. Даштын дүктен ыяган онзагай кызыл пос-биле шаңкан элтиг, чымчак сандайлар чындыйжы берген турлар. Оларның саны 6 муң хире. Сандай бүрүзү тускай херекселдиг, өөң дузазы-биле ораторнуң чугаазын тодаргай дыңнап ап болур, ол-ла чугаазы 29 янзы-бүрү дылдарга синхроннуг арга-биле очуядуруп-даа болур.

Оң канчаар-даа аажок улуг залга кире бээрге, ында-зында талтыг-таалынчыг, делгем шөлээн, арыг-сиянн-даа хевчок. Делгем эжиктеп сценага келдивис. Базып эртиен чергиисте хевис чымчаңнаар чүве. Бүгү Ордунуң иштинде хевис шывыгның ниити хемчээли 8 муң дөрбелчин метр ана бээр.

Ордунуң фойелеринде хүн чырыы делгем улуг сөңгээр оттур дээп турар, ынчаарга көрүкчүлер залының чырыын сайгылгааннар-биле хандырар кыяып каан. Ук залдың ниити чырыының хемчээли 850 люкстан ашпас, ынчалза-даа чамдыкта 1.100-даа люкс чедип болур, ол дээрге оңнуг телевидение дамчыштыр оон дөрт репортажтар кылырынга чугула.

Сценаның кырынга үнүп кээрмиске, даа ортузунда дээскинип турар тускай херекселдиг, ону декорацияларны дүрген солуурунга амыглаар. Автоматтыг чуруи-биле ажыттынып, хагдынып турар алды улуг яөң база бар. Оларны онза таварыга болганда, артистер лифтилер кылдыр ажыглаар.

Хөгжүмчүлериң чер иштинде олурар олудукүң тургузуу база солун. Оөң шалазын 30 секунда иштинде-де сценага дең кылдыр көдүрүп ап болур, ынчан репетиция ыяыыр, сцена шөлүнүң хемчээли база улгадыр.

Сценаның аңгы-аңгы черлеринде 100 хире микрофоннарны дерээн, олар нимининң үнүн бир аай кылдыр дамчыдарынга херек. Ол чоруи ыяаңгыя шинчеп тургаш өйнаар опера көргүзүлгелериниң үезинде ыраажы кижээ онза чугула. Сценаның дузавиринде тускай үн аппаратуралары бар. Ол болза ыраажы азы оратор кижи ырлап азы чугаалап тургаш, бодунуң үнүн боду дыңнап, контрольдазарынга херек.

Сцена башкарар режиссёрнуң пультузу база онза, ында кнопкалар, базытныыштар, тумблёрлар, чырып турар табло, ол хамык херекселдериң дал ортузунда тырыкы телевизор экраны туруп турар. Ол бүгү чүүлдер ол-бо көргүзүлгениң чорудулгазын удуртуп болур, өөң режиссёр ол-бо көргүзүлгениң чорудулгазын удуртуп, актёрларга, декораторларга, чырыдыкчыларга чогуур команданы берип, сценаның янзы-бүрү механизмнерин хөделдиртип турар.

Кремльдиң Съездилер ордузу 1961 чылдан эгелеп партия шуулганнарын эрттирер дептаамал чер болу берген. 1976 чылдың февраль 24-те аңаа ажыттынар СЭКП-ниң XXV съездизи совет улустуң амыдыралынга аажок улуг, чугула төөгүүрг болуушмун болур.

Юрий БАРАНОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

БҮГҮ ТАЛАЛЫГ БЕЛЕТКЕЛ НЕГЕТТИНЕР

Эрзин районнуң ажыкчы чоннар депутаттарының күүсеечи комитези, кодаа Советтер шиитпирлерин амыдыралга ботаныырары-биле тодаргай ажылдарны чорудуп, хой болгаш бода мал турлагларынга, сүт-бараан фермаларынга, бригадалар тейлериниг депутаттар болуктерин тургузуп, оларның башкарыкчы ролин күштелдирген. Мындыг болуктер «Чаа орук» колхозта 6, Ленин аттыг колхозта 5, «Коммунизмче орук» колхозта 4, «Мерен» колхозта 4 кежек черлерде организастаттынган.

«Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери, ында партөөрө, кодаа Совет № 1, № 2, № 3 хойжу бригадаларда депутаттарның болгаш хөйнити аскө-даа организацияларның киржилгези-биле кыптаглаашкынга белеткелди эки организастаан.

Шөөр малдың кодан бүрүүнде кажаалар, тепляктар эптиг, чылыг кылдыр түттүнган ийикпе септеттинген, сиген, комбикорм, аскө-даа чемнер четчири-биле чедиртинген, өдек болдунган. Мал суггарар дескаларны чылыг үеде-ле черге хөмген, малга чем салыр шагжалар, чем бээр коошпалар белеткеттинген.

Малчыннарның амыдыралчурттагазынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Бо колхозтуң № 4 хойжу бригадазының херээжен улуг кадарчызы Сенди Ендан төрүүр 400 хөөн, № 3 бригадада Татьяна Баяновна 390 хөөн хүр—менди кыптагладып турар. № 3, 4 бригадаларда Роза Тумен удуртқан депутаттар болуу малчыннарның кыптаглаашкын эрттирип турарын үргүлчү сонуургап, практиктиг дузаны чедирип турар.

Ленин аттыг колхоз бо чылын мал чемнин пландан ажыр белеткеп алган. Шөөр болгаш бода малдың кыптагларынга колхозтуң баштаар чери шефтээшкинни организастап, ситен, будук-бүрү, чарба болгаш аскө-даа чемнерни соорту-ну турар. Колхозта мал суггарарыбиле суг соортур машиналарны организастаан. Бода мал бригадазында депутаттар болуу, чамдык бригадирлер кыптаглаашкынны багай эвес организастап турлар. Инек кадарчылары Имажап, Сувыяа, Бамбаа, хойжулар Кара-Хуна, Кыргна оларның коданнарында малдың ажалдазы эки.

Коданнарда бем тускай кажааларда. Кешкек малды тургузуг алырап, чемни рационун бөрүлөр берип турар.

Соок үеде хойну болгаш инекти кажааларының, кадатче үндүрериниң, чемгерериниң хүн чурумун кылган, кажаалардың иштин-дыштын аштап, арыглап, температуразын тааришлыр тургузар хемчеглерни алган. Мындыг дээштиг хемчеглерни ап турарының уламындан бо коданнарда мал чуланайн, хоравайн турар.

«Чаа орук» колхозта ССРЭниң Дээди Советиниң депутады, ында депутаттар болуунуң даргазы Алдын-оол Соян хойжу бригадазында сугну чалмызарын организастаан. Кудуктан соорткен чылыг суг чүгле мал ижеринге эвес, а малчыннарның амыдырал-чурталгазынга, хереглелинге ажыктыг боон турар.

Моренчилерде мал кыптаглаашкынын эки эрттирип, организастап болурунуң аргазы бар. Колхозта кадарчыларның чамдыкызы күрлевир кажаалардыг, хой оттаар черлери албек оттуг-даа. Ук колхозта № 1 хойжу бригадада хой болгаш хураган кажааларын тутканы, сентээни шынарлыг. Ылангыя даш хурааннар кажаазында демир печкалардан кажаанын дурту-биле хоолайлар чоруткан, ол хоолайлар чаа мыраннарның дөрүүп ойлрингө четчир чылыгны берип турар.

Райониуң колхозтарында малдың өлүн хораарын эдээлеринээр, ларыг кадарны баштудур семинар-биле эмнелгесаннар пунктуларын организастаан. Ук пунктулар «Коммунизмче орук» колхозта, Ленин аттыг колхозта багай эвес ажылдап турар. Ылангыя «Коммунизмче орук» колхозта пунктуну организастаанындан шөөр малдың өлүп хораары эртөөн чылдың ол үези-биле деннээрге бо чылын 2 катап эдээжээп. Ларыг, кошкак малларны чылыг кажаада үскен, рацион ёзугаар чемгерип, сыкыртын эмнеп турар.

Шак ындыг эмнелге-санитар пунктуларын «Мерен» болгаш «Чаа орук» колхозтарда ам-даа организаставаанны хүнүүн негелдеминге канчап-даа дүүшпес боон турар.

«Чаа орук» колхозтуң төвүүге эмнелге пунктузун организастаан, ынаар чөгүүр бичээнгейни салбаанының уламыдан, чылыглаваанындан чамдык ларыг хойлар, хураганнар өлген. Бо айтырыг талазы-биле колхоз баштаар черинин даргазы эш Хеймер-оол, кодаа Совет даргазы эш Төйбаапы райком бюрозу шиитпир сагындырган.

Районда мал кемгелалының айыы январь 20-де чардаан болгаш райкомуң, райкүүскомуң Чарыысалгалыг ажылдакчылары Эрзин суурнуң албан организация удурукчулары, район Советиниң депутаттары 23 хойжу бригадаларда, сүткүр болгаш суткүр инекпир азырап турар 8 фермаларда, хой, инек, чылгының ырак-узак турлагларында быжыглаттынган, кыптаглаашкын арттирери-биле практиктиг дузаны чедирип, лекция, беседаны чорудуп турлар.

Январь айның 27-де райкүүскомуң залчеглиг хуралынга «Мерен» колхозтуң мал кыптаглаашкынының чорун турарының дугайында колхоз даргазы эш Чамбуруктуң илеткелин дыңнаан. Колхозта кыптаглаашкын талазы-биле чамдык кылдынган ажылдар-биле чергелештир, бо чугула кампанияны организастап эртирип турарыпа дувүрээзининг байдалдар бар.

Чылыг үеде кыптаглаашкынга хынамчалыг белеткенмээниден январь төнчүүнде чамдык малчыннарның кажаа-хораазы белен эвес, кыш удур септээр, тудар ужурга таварышкан. № 2 бригадала кадарчы Баадыр Сояннын чаш мал кажаазы шуут чок, эш Чылазының коданында 137 инектерниң 50-ни кажаага сыныайн, даштың хонуп турары илерээн. Чылыг сугну чүгле эрээн мал ижип турар. Суг четпейн турарындан хойнуң чүгү хөйү-биле дүжүп турар.

Райкүүскомуң хуралы эш Чамбуруктер болгаш колхозтуң көл зоотехниги эш Алдынсаалың хөөн өстүрүе эки дээрзин үстүнде чугааладым. Ол ажыллы ёкижилерде тускай эртемнигер бедик харыысалгазын үгдайн, эртемнин чаа чедиишкиннериниг даянып, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын чугула.

К. САНЧЫТ.

* * *

Чаан-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта хой ажылы чугула черни залеп турар. Шынаар болза-даа, оон сайзырал багай. Оон чылдагаанны, эки бодазымга, колхоз баштаар черинин болгаш тускай эртемнигерлиин хой ажылын ийиги чергенин айтырын киллир корун турарында.

Чайгы семиргилгени сула организастап чоруткан. Тарып боодалыга үезинде хойжуларнын-даа, тускай эртемнигерлерин-даа талазындан анаа кичээнгей кошкак болганындан ол чугула ажылды эрегейлеп каапкан. Ускаалыг булгурукчу кошкарларны ажыглап турарынга хөөн өстүрүе эки дээрзин үстүнде чугаалаттым. Ол ажыллы ёкижилерде тускай эртемнигер бедик харыысалгазын үгдайн, эртемнин чаа чедиишкиннериниг даянып, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын чугула.

К. САНЧЫТ.

* * *

Чаан-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта хой ажылы чугула черни залеп турар. Шынаар болза-даа, оон сайзырал багай. Оон чылдагаанны, эки бодазымга, колхоз баштаар черинин болгаш тускай эртемнигерлиин хой ажылын ийиги чергенин айтырын киллир корун турарында.

Чайгы семиргилгени сула организастап чоруткан. Тарып боодалыга үезинде хойжуларнын-даа, тускай эртемнигерлерин-даа талазындан анаа кичээнгей кошкак болганындан ол чугула ажылды эрегейлеп каапкан. Ускаалыг булгурукчу кошкарларны ажыглап турарынга ажыктыг боон турар.

Концентрация, специализация оруу-биле

МЦЕНСКИНИҢ КОМПЛЕКИЗИ

Мыйыстыт бода мяяды семиртти азыраарының Россия Федерациязында колхозтар аразының зң улуг комплекстериниң бирээзи Мценск комплекизи телевиялел шүүлүүнде четнем. Ол фабрика ам чыл бүрүде 30 муң баш шарыкмытарны семиртти азыраар. Мңаза алдынган бирги серттүң ээди аъш-чемниң ол үнелиг продукциязы-биле 250 муң чурттанчылыг хөорайның чонун хандырарынга четчир.

Бо комплексие залчы колбас хүн барын турбаан. Дуршулгазын коруп аяыр дээш республиканың бүгү черлериндеп залчылар мңаза иэзп турар. Ол черле биядингир. Мценскинин фабриказы—колаз аяын-агый продукциязын индустриялдыг үндезинге будуруп турар мал ажылының будурулгезинин чаа хевири-дир. Хөй нүш кирер ажыдарны бүрүну-биле механизастаан, чемни үлеп бәзрин, нажаларны аштаарын, чем холуксавларын белетизэрии шүптүзүн автоматтар кылып турар. Ол бояза нүш-ажылдың болгаш хөренгилерниң чарыгдамын зң биче хемчээлинге чедир нызырар, үлетпүр аргазы-биле зң чиик ортентиг зъттн будурер арганы берген. Зът конвейериден хүн бүрүде-ле баш бүрүзү 400 килограмм земзилиг 200 шарыкмытар «үнүп турар».

Мценскинин инек зъди—чиик үнелиг. Комплексиге будурген килограмм зът чүгле 88 копеек болуп турар. Центнер немелде деңзинн аяырынга чүгле 4 шактан бичии-ле ажыг үе. 7, 1 центнер чем чарыгдаттынып турар.

Эртнен чылдың экономиктиг отчёдунда мындыг деңзилге саннар база бар. Бир эвес комплексте центнер немелде деңзинниң бот-үнези барын 90 рубль хире турда, областтың колхозтарында ол сан 152 рубль. Мценск районнуң колхозтарында 143 рубль чедип турар. Харын-да тускайлаттынган ажыл-агыйларда безин ол бот-үне 112 рубльден кудуяавазн. Ынчаарга аяза ажыл-агыйларда ол-ла хире санныг продукцияны алырынга Мценскиге деңзээрге будун чартык, ийи катап хөй чемнерни чарыгдап турар. А бо будурулгеде немелде деңзи барын адаворганчыг: хүнде муң болгаш оон-даа хөй грамм боор турар.

— Бистиң будурулгевисти телевилел база тудуп турда, Ада-чурттуң мурнанчы дуржулгазын болгаш даштыны чурттарның мал ажылының будурулгелериниң ажылының практиказын амыглаан—деп, комплекстиң директору Н. Г. Фурсов чугаалап турар. Комплекс 4 чыл ажылдап турар. Оон биоги эзнчээ 1972 чылда ажыглалга киргеп. Фабриканы тударынга 9 миллион хире рубль чарыгдаттынган. 1975 чылда, телевилеттинген соолгу кезээн ажыглалга киргеп уеде, будурулге бодунга үнген чарыгдалды 2 катап дуглаан. Ажылдап келген 4 чылдарының дургузунда 17 миллион рубль орулганы алган. Бо уениң иштинде будурулгениң рентабелдии ортумаа-биле 69 хуу болган.

Мценск комплекизи — ажыл-агыйлар аразының будурулгези. Ол областтың он беш районнарындан 250 колхозтар болгаш совхозтарны хандырып турар. Колхозтар болгаш совхозтар-биле бүгү харылзаалар керээлерге үндезилеттинип турар. Ажыл-агыйлар комплекс-биле кадыг ажылдаарга ажыктыг. Чүге дээрге орулганың 95 хуузун хуучуларның аразынга үлеп берип турар

— СЭКП ТК-ның партияның XXV съездизинге телевилелинде мал ажылдачыларының мурнында салдынган сорулгаларны күүсетпишаан, бис семиртилгенниң технологиязын сайзыраңгайдыдып турганы, центнер продукцияның батүмезнин 80 рубль чедирерин, аңаа немей центнер продукция будурериниг нүш-ажылдың чарыгдалын нызырарым шиитпирээн—деп, Н. Г. Фурсов түннелинде чугаалап турар.

Мценск комплекизи — области чигир заводунуң чанында туттунган болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң артынчыларын мал чеминге ажыглал турар ийиги улуг будурулге болур. Ам ийи ыңдыг фабрика базе туттунуп турар.

Ю. ЛИХОПЕН,
(СЭТА-ның корр.).
Орел.

БРИГАДИР

Коммунист дугайында чугаа

— Мынзагы айтырыывыс канчаар шиитпирленип тур, Илья Яковлевич — деп, Илья Вендерлых «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобазазынга профзивилел комитединиң даргазынган айтырган.

— Директор ол дугайын бинир-зе кижи болгай—деп, Кудрявцев айтырыгныг чогумчалыг шиитпирлеттинмээнин бадыткаазыңыг чүгаалады.

— Каа-Хем хомүр-даш разрезинче чоруур деп турган кижиге бажың бээрин аазап турган арттырын алдывыс чоп. Ам кээп бажың дугайын шиитпирлевеске болур бе? Директорга бодум кирер болган-дыр мен ийин—деп, Илья Вендерлых хомудаанын илередии.

Коммунист Илья Вендерлыхтың партийжи даалгазы—коллективте хөй-ниитиниң кадр килдизинин эрелекчилп. Автобазаның ажылчыннары ук килдистиң ужур-дузазын үнелээр, аңаа негелдези-даа улуг.

Ол килдистиң сорулгазы канчыгыл, Илья Яковлевич? —деп, оон сонуурган айтырдывыс.

— Ажыл-ла хөй. Бүгү ажылчыннарывысты беш салаа дег билир бис. Ажылга кирер, оон үнер-даа ышкы кижилер баштай биске келир. Килдис база-ла шиитпирлээр—деп, ол допчу тайылбырлады.

Автобазазага чаа ажылдап кирген кижиге шында байдалды тайылбырлап бээр. Оон негелде кандыг болуруун билир болганда ажылдакчының харылсалгазы улгадыр. Чамдык кижилер дорааи-на үнүп чоруй баргылаар. Негелдениң күштүүн бодап келгеш олар мындыглар. Коллективтеп кандыг-бир кижи ажылдан үнер даап болаза, чылдагаанын тодарадыр. Бир эвес оон үнер дей берегинге бүрүүлүг кижи бар болза, ону болдурбазының хемчеглерин алыр. Хөй-ниити кадр килдизинин чогаадыкчы ёзуубиле ажылдазының түнелинде 1974 чыл-биле деңээрге орткен чылын ажылчыннарның ажылдан үнер-кирер чоруу 2,4 хуу онзагаар.

Коммунист Илья Вендерлыхта ол партийжи даалганы бергени таварылга эвес.

— Эң-не ак сеткилдиг идепкейлиг кижи чүве. Планның онаалдаларын-даа үргүлүү чедиишкинниг күүсеидп келген. Хөй-ниитиниң херезинге бердинген—деп, автобазазда парторганизация секретары оон дугайын мактады.

Илья Вендерлых күш-ажылчы базымын өскен-төрөөн черп Красноярск крайга ол үш хардында эгелээн. Тывага келгеш баштай ыяш заводунга, үлетпүр бүдүрүлгезер комбинадынга ажылдап турган. Илангыя ыяш заводунга бригадирлеп алаан каш чыл ажылдап тура, чолаачылар курузун доозуп алган. Оон соонда «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобазазы тургустунганындан бээр ында ажылдап турар. Бо ол үш чылдарының иштинде Илья Николаевич чеди чыл бригадирлеп келген.

Оон бригадазының кежигүннери чеди кижи. Шүптү самосвалдар чолаачылары. «Машинан хынап көрбейн, рейсче үнмес. Бо сестер бригадирге болгаш чолаачыларга дүрүм ашаргам. Иван Юртаев, Николай Шайхуттинов, Владимир Попов олар оон ажыл-ишке даянып актичечилери, дүржулгалыг ооруу. Эң аңыяа Виктор Межовту бригадирнин дуаалакчызы коммунист И. Шайхуттинов дагдынып алган. Бригада арткен чылдың планыя 135,7 хуу күүсеткен. А бригадир болуушкун болур деп, СЭТА-ның корреспондентиля-биле беседазынга чугаалаан. Съездиниң делегаттары чаа бөп чыл планын чугаалажып көргеш, хүлээп алыр. Мен, совет экономиканы дартын хире чыл дургузунда өөренип келген экономист кижи болганымда, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин кол үгланыышкыннарынга дугайында партиянын XXV съездинге СЭКП ТК-ның төлевилелин дыка улуг сонуургап-биле немчудуп, ынчангаш ол дээрге, коммунизмче орукка чаа үе-чаага болур чугула документ кылдыр санап турар мен.

СЭКП ТК-ның төлевилели XXIV съездиниң шиитпирлериниң күүселделиннің түннелдерин кылбыштаан, ажыл-агыйны планга үндезилээп чорударының системазының улуг аргаларын болгаш артык күштүүн ССРЭ-де тургустунган бурунгаар хөгжүдеглиг социалистиг никитилел база катап бадыткаанын база айтып турар. Ынчаш система үезинде капиталистиг чурттарны силгнир ажыл чокталыышкын, акша үнелиниң кудулаашкыны болгаш кризистер-даа болбас болгай. Ынчангаш ында бадыткаашкынның шынныын ам ким-да мартыжып ыңдавас болгаи. Японияны болгаш капитализмниң өске-даа чурттарында экономика талазы-биле үргүлчүлеглиг кризиске болганы чонуң ажыл чок артын турары-даа бо төлевилин шынныын база катап тодаргайы-биле көргүзүп турар деп бодаар мен.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин кол үгланыышкыннарын» өөренип көөрге, ол документтиң бөттүг экономиктиг аргаларга үндезилээн, энне идегелдиг кылдыр тургусканы илден-дир деп, оон ыпай М. Хориа үзамчылап чугаалаан. Ол чорук СЭКП ТК-ның төлевилелин онза тодаргай болгаш улам-на чугула болдурүп турар.

Ол төлевиледе социал деңнилгенниң болгаш совет улустуң амыдырал деңнелиң бедидериниң программазы, а ол ышкаш әртемил хөгжүдеринче, социалистиг чурттар-биле экономика болгаш әртем-техниканы талазы-биле кадыг ажылажылганы калбартып, ханылдырынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының онгу беш чылдаа кайы хире улуг кичээлгей салыр деэнн мөзээ дыка магаданчыг боор турар. СЭКПнин ам болур XXV съездизинин шиитпирлерин, оон-биле кадыг чаа беш чыл планны амыдыралга боттандырар чорук киижи төрелгетенге чыргыкылыг келир үени ажыдын берип турар социалистиг системаның күүш-шыдалын улам быжыглаар апаарын М. Хориа демгеглээн.

Делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун

ТОКИО. (СЭТА). Эң хөөрүн япон экономистериниң бирээзи, «Япония — ССРЭ» ниитилелдиң оралакчы президентиин Мураяти Хориа Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам удавас ажыттынар XXV съездизин бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун болур деп, СЭТА-ның корреспондентиля-биле беседазынга чугаалаан. Съездиниң делегаттары чаа бөп чыл планын чугаалажып көргеш, хүлээп алыр. Мен, совет экономиканы дартын хире чыл дургузунда өөренип келген экономист кижи болганымда, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин кол үгланыышкыннарын» өөренип көөрге, ол документтиң бөттүг экономиктиг аргаларга үндезилээн, энне идегелдиг кылдыр тургусканы илден-дир деп, оон ыпай М. Хориа үзамчылап чугаалаан. Ол чорук СЭКП ТК-ның төлевилелин онза тодаргай болгаш улам-на чугула болдурүп турар.

Ол төлевиледе социал деңнилгенниң болгаш совет улустуң амыдырал деңнелиң бедидериниң программазы, а ол ышкаш әртемил хөгжүдеринче, социалистиг чурттар-биле экономика болгаш әртем-техниканы талазы-биле кадыг ажылажылганы калбартып, ханылдырынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының онгу беш чылдаа кайы хире улуг кичээлгей салыр деэнн мөзээ дыка магаданчыг боор турар. СЭКПнин ам болур XXV съездизинин шиитпирлерин, оон-биле кадыг чаа беш чыл планны амыдыралга боттандырар чорук киижи төрелгетенге чыргыкылыг келир үени ажыдын берип турар социалистиг системаның күүш-шыдалын улам быжыглаар апаарын М. Хориа демгеглээн.

Гүмөнне хөөрайда синтетиктиг волокнө кылыр завод—полизимидтен аргыг чүүлү кылыр талазы-биле Чехословакиияда зң улуг будурулге чери.

ЧКП ТК-ның Профзивилелериниң Төп Чөвүлелиниң болгаш АСЭ ТК-ның КПЧ-ниң XV съездизин чогаадыкчы чорутун чаа-чаа кедурлүүшүнү-биле утпуурунче нийгирыынга харыы кыкдыр ажыкчы чонпар.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

МУРНУНДА — ЧЕХОСЛОВАК-СОВЕТ НАЙЫРАЛ БРИГАДАЛАРЫ

ПРАГА. Чехословак-совет найыралдыг деп хүндүлүг атты эдилээн бригадаларның ыяшчыларын Чехословакияда калбарып турар. Чехияның Социалистиг Республиказында безин ам ыңдыг бригадалар 1499 чедир санаттынып турар, ынчаарга 2400 бригадалар ыңдыг ат дээш демисеглээн турар.

ЧКП-ниң чоокшулап олурар XV съездизинге төлептиг ужуражыры дээш бүгү чуртта калбарган шимчээшкинниң бирги одуруунда чехословак-совет найыралдың бригадалары чоруп турар.

КИЖИНИҢ КАДЫКШЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫН

СОФИЯ. Болгарияга алдыгы беш чылда хадык камгалалын хегжүдерге улуг чедиишкинner чедип алганзыг. Эмчилерниң болгаш ортунак медицина ажыллаччыларының саны дыка көвүдээн. Ам чуртта 18 муң ажыт эмчилер бар азы 1970 чылда турганындан 3000 хөй, 11200 оруктуг чаа эмнелгелерни тудуп тургускан.

Санаторий-курорт эмнээшкинниң базазы калбарган. Сөөлгү беш чылдың дургузунда чуртка оң ажыг чаа санаторий-курорт комплекстери, а од ышкаш 400 ажыг дыштанырга базыннары ажыттырга киргеп.

АВТОМАТИКА ТУРГУЗУП ТУРАР ЗАВОД

ВАРШАВА. Польша үлетпүрүнүң хегжүдеэнниң ангы ченчалдаа онзагай үүлү — комплекстиг автоматизациянның херекселдерни калбаа-биле шаңгээдип ап турары. Ыңдыг системаларны улус ажыл-агыйының янзы-бүрү аларырынга чоруткун бериp турар элээн каш будурулгелерни республиканың тургускан. Оларның бирээзи — Варшава чанында үлетпүр автоматизациязының «Мера-пнефаль» деп заводу.

Завод продукциязының дең кеанн хирезин делегейниң дыка хөй чурттарынче, оон иштинде Совет Эвилелиниче чоруткун турар. «Мера-пнефаль» ССРЭ-де оң-биле төмейлешкек будурулгелер-биле ыяк харылзааны түзүп турар. Үлетпүр автоматизациязының херекселдерни белеткеп турар совет заводтарга ПУР-дан хөй хөй специалистер практиканы эртхеп.

ДЕМНИГ КҮЖЕНИИШКИННЕР-БИЛЕ БУДАПЕШТ. Дебреценде шарык-полезиинык заводунуң чаарты кылыышкынны чедиишкинниг чоруп турар. Улуг будурулге коруизуп дерип тургузары аңаа чоокта чаа доозулган, ам Совет Эвилелиниден келген дериишкиннерни эптеп кылып турар. Заводтуң чүс ажыг специалистери ССРЭ-ниң ыңдыг будурулгелериниг чоруткан, олар аңаа будурулге практиказын эртер.

(СЭТА).

Испанияның улуг хөөрайларының бирээзи, Каталония областың төвү—Барселонага болган чысизалгв 50 муң хире киши киришкен.

Испанияда политиктиг үзел-бодалы дээш хоруудаттырган кижилерни шуптузун хевтаарын, демократтыг чаартылгаларны ыпырын чысизалчылар нөгеп турганнар.

Чысизалчыларны тарады сыырарынга вертолёттарны, полицияның улуг күмүн ажыглаан. Чысизалгэннарга удур нарак чамы төгүлдүрер хейни, нагыыштарны, резина октарны ажыглаан. Элээн наш кижи балыглангап, дыка хөй кижини тудуп хоруудаан.

ЧУРУКТА: Барселонаның кудумчуларының бирээзи ол чысизалгаа үезинде.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

БАРЫЫН ҮЗЕЛДИҢ АЙЫЫЛЫН ОЙТУР ШАВАР

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның политиктиг партиязары бө хүннерде кол кичээлгейни хөөйлүүдүлгэ хуралынга соңгулдаларга белеткелче моонпеп турар. Соңгулдаалар чуртка демократтыг ёзуу-чуруиму быжыглаарынга боттуг салыышкын болуп база оон-биле кадыг барының үзелдиң айыылын чайгадып болур ийик деп, португали коммунистер санап турар.

Деңшилгелиг хөй-ниитиниң бодалы-биле алырга, чүгле чоон үзелдиг күштерниң чаңгыс эптиг хөделиишкиннеринин ачызы-биле ыңдыг сорулганы хандырын болур. Компартия болгаш демократтыг хөөннүт шериглер иогум-на ол дээш туржуп турар. Ыңдыг болзадаа соципартиниың удуртукчулары «социалистер ам болур соңгулдаларга барыын-даа, чоон-даа үзелдиг күштер-биле эвилел чарбайн, түсклйлан хөделир апаар» деп медеглээннер.

Чоон үзелдиг партияларның болгаш организацияларның аразынга эвилел чок турар чорук чүгле реакцияга ажыктыг деп португали демократтар, коммунистер, бүгү-ле шын сеткилдиг антифашистер демдеглеп турар. Ол дугайын митингилерге болгаш парладта конференцияларынга Португалияның Коммунистиг партиязының удуртукчулары Алваро Куньял, Октавиу Пату болгаш өскелерлээ чаигыс удаа эвес демдеглеп кедген. ПКП ТК-ның февраль 14-те болган пленумунуң шиитпирлеринде ол дугайын база-да айыткан.

Ам чуртта политиктиг күштерниң идепкейлиг чаарты бодулежиишкинни чоруп турар. Консерватиктиг болгаш реакциялыг бодуктерниң чижээдеп ол оиза тодаргай коступ турар. Барыын үзелдиг партияларның алыс планнары улам-на тодаргайда-биле коступ кел чыдар. Олар мөге-хоозун лозунгаларны идип үндүрүшаан, херек кырында улуг капиталистерниң болгаш ночеминтерниң туружун катап тургузарын, будурулгелерни национализастаар дугайында хөөбулуну күш чок болдурарын, аграр реформазын боттандырарын соңсалырын, демократтыг хөөннүт шериглерни «казармаже катап згидерин», тодаргайларга, оларны идепкейлиг политиктиг амыралга киирипгирбезин үзеп турар.

Бөрмк-да ийи чыл мурнунда фаптизмни дүжүрген апрель революциязының чаалап алышкынларының карак кызыл камгалакчылары — португали коммунистерниң турушув үзер сорулга-биле чуртка антикоммунистиг болуглежиишкиннерни тургузарынче реакционерлер чүткүп турар.

Португали маоистер база-да барыын үзелдиглерниң антикоммунистиг болууиге каттыжып турар. Чоокку эрткен хүннерде Португа болган боттарының «съездизинге» олар болур соңгулдаларга буржуаз улус-демократтыг партиимиз деткиир деп шиитпирни хүлээп алган.

ПАТРИОТТАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

ЛУАНДА. (СЭТА). Ангола Улус Республиканың чеңгеттинг күштери сөөлгү чүк фронтузунга шавар халдаавыкшыны үргүлчүлеиишаан, Сан-Салвадор хөөрайны эзлеп алган. Ол хөөрайны хостаанынга соңса, ангола деңискаарнын Заирбиле кылыгаарны дургаар чиге пилиидээ үйнээнчилерниң холунда арткан. Соңгу-барыын чүкке ФНЛА-ның чарылдырыкчыларында болгаш хелемелиекчилерден Саиту-Антонпьо-Ду-Заири хөөрайны болган ыяш чоок кажыынга чүрттакчылыг черлерни хостаап, улусчу армияның кезектери күүрүне кыыгаарында барган.

Чүрттүн чоон чүк талазында АУР-ниң деңискаары Заир болгаш Замбия-биле кыыгаарларга чедир херек кырында хостаалган. Чүрттүн барыын талазындан чоон талазынче кежилген. Анголага чугула экономиктиг үжүр-дузалыг болуп турар кол демир-одуктун үредилген үчастокгарын катап тургузар талазы-биле бачым сеңгелге ажылдарын чорудуп турар.

Төп фронтуга улусчу армияның кежектери Мосамедиш-Серна-Пинту аразының демир-орууи бурунгу-биле эзлеп алган, Намибия-биле кыыгаарже угланышкынны үргүлчүлеп турар.

ЛУАНДА. (СЭТА). Улусчу эрге-чагырганын чер-черде органнары — можу комитеттериниң ажылынга ажылчыннарны болгаш тарадчыннарны калбаа-биле халаа тударының эргежок чугулазын Ангола Улус Республиканың президентизи Агостиньо Нето онзадап демдеглээн. Национал камгалалдың болгаш революциянын чаалап алышкынларын камгалаарының айтырыглары, трайбализм-биле база расизчи идеология-биле демисел эргечагырганың чер-черде чаа органнарының кол кичээнжейинге турар ужурлуг деп, можулар комиссарларының дангырак хүлээп алышкынының байырлыг ёзулалынга чүне чугаалаан, президент айыткан.

Оон-биле чергелештир, можулар комитеттери үжүк-бижик билбес чорук-биле демиселди калбартыр, улус ажыл-агыйынга кадрлар белеткээр уламы-биле техниктиг школаларны тургузарының хемчеглерин алыр хүлээглелиг. Кадрларны чедиишкинниг белеткээр чорук — ангола революциянын тинлелгезининг чагадылалы деп, А. Нето чугаалаан.

Можулар комитеттериниң ажыл-чорудулгазы МПЛА ТК-ның болгаш ТК-ның Политбюрозунун шуут контролунга турар деп, ангола күрүвенин баштыны дыңнаткан.

БАНЖУЛ. (СЭТА). Ангола Улус Республиканы хүлээп көргеннин дугайын Гамбия Республика албан хуузу-биле чарлап дыңнаткан. Ол болза АУР-ны хүлээп көргеп 37-ги дөрвек күрүне болуп турар. МПЛА-га баштаткан Анголаның ёзулуг патриоттуг күштерин деткимрин амгы үеге чедир делегейниң 59 күрүнези илергейлээн.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● **БЕРЛИН.** Хостуг немец ажыктар эвилелиниң кежигүннери студентилер 330 кижи Найыралдың поездизи-биле Берлинден Совет Эвилелиниче чоруткан. ССРЭ-же аян-чорук кылыры-биле таңнатаан ол ажыктар 1975 чылдың студент тудуг бригадаларының активтери база «Ажыктар болгаш социализм» деп эртем-техниктиг конкурстуң тинлекчилери болуп турар. Аян-чоруктун кирижкилери чаадыр хөөрайлар Москвага, Ленинградка болгаш Минскиге бадар.

● **БОНН.** ГФР-ниң бундестагына ажычеглиг сонгулдаалар бө чыдың октябрының 3-те болгур. Парламентиниң адакы палаталыгына сонгулдаалар дугайында шиитпирни чазактың саналы-биле ГФР-ниң президентизи В. Шеел хүлээп алган.

● **ДЕЛИ.** Республиканың экономиктиг хөгжүдели дээш демиселге күжениишкиннерни каттыштырарынче Индияның чонун премьер-министриниң кийгыргаанын деткиринде национал кампаниизнан чорудар деп шиитпирни. Тайбынының болгаш ап-сеткил каттыштырылгазының бүгү-нидий организациязы (ТСКБО) хүлээп алган. Эртнек чылдың июль 1-де таңактың тарлаанга, социал-экономиктиг чаартылгаларның 20 пунктулуг программазын боттандырарынга олиг бөр сорулга-биле «хөгжүлде конференцияларын» Индияның бүгү-ле штаттарынга болгаш авиназ-ларга бедиткен, чаа хүлээглелерни ап турар. Чагынчыларга продукцияны планнан амыр, хуусаа бетинче чорудуп берип турар.

ЧУРУКТА: социалистиг күш-ажыл бригадазының немигүнү Мария Сиренова. Ол планныг даалганы хүннүң-не амыр күүсеаип турар.

ЧТН—СЭТА-ның фотозу.

ШҮҮЛДЕ КӨРҮЛДЕДЕН ТҮҢНЕЛДЕР

УЛУСЧУ чогаадылга фестивалы

Чөөн-Хемчик районуң бот-тывынгыр уран талантылыгларының шүүлде көрүлдезин Чадазанга боол эрткен. Көрүлдеге СЭКП-ниң XXV съездизинге бараалгаткан чонуң бот-тывынгыр уран түүл талазы-биле белээ болуп, улуг байырлал шинчилиг эрткен. Районнуң тос ажыл-агыйларындан болгаш район төвүнден 500 кижи бот-тарының талантывын бараалгаткан. Анаа бот-тывынгыр уран түүлдүң 230 аныы-бүрү солун номерлерин көргүскен. Ында хөйүүн ырлары, танцылары, хөгжүм херекселериниң кирижилгези-биле боттары чогаатkан ырлар, шүлүктер, баснялар, шоодуглуг интермедиялар, сыгыт-хөөмей болгаш тыва улустуң хылдыг хөгжүм херекселериниге аялгалар база бистиң улус совет күрүневи-сте бакташ турар аку-дүңма улустарының ыры, танцылары дээш кандыг номерлерни чок дээр.

Ниитизап-биле чер-черге бот-тывынгыр уран түүл көрүлдеанинге 3 муң ажыг ажыл-ишчи кирипшкен. Ылаңгыя бо көрүлдеге «Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтарының база «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери идепкейлиг болган. Мында агитбажыңнар-ай-биле чонну олче хөйү-биле хаара тудуп, талантылыгларның сеңнии көвүдеткен. Харын-даа чамдык ажыл-агыйлар чонуң көрүлдеге идепкейлиг кирижилгезин социалистиг чарыштың база бир негелде хөргүзүүг кылдыр хиритиргип турар.

Бедик утка-шыналыг концерт программаларын «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Большевик» совхозтарның бот-тывынгыр уран коллективтери көргүскен.

Улусчу чогаадылга фестивалының чамдык эки талааларынга докгаажсап тур мен. Бот-тывынгыр коллективтериң чамдык номерлери көргүкчүлериң үнелелин чаалап алган. Чижээлээрге, «Алдан-Маадыр» совхозтуң база «Искра» колхозтуң ыяштыр бөлүктери С. Молдурганың сөзүнге Р. Кенденбильдиң чогаатkаны «Партиявыс — мергеи компас» дээн ырының элээн каш үнге эки ырлаан күүседкен.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Кара-Сал Ак-оол, бистиң сураглыг сыгытчыларывыс Ооржак Хуналтаар-оол, Максим Дикпай болгаш өскелер-дээ сыгыт-биле уран талантызып баравалгаткан. Ленин аттыг колхозтуң аныяк малчыны Борис Монгуш сыгыт талазы-биле сурагжааннардан чылып кал-байн, фестивалыга улуг үнелелди алган. Ол ышкаш «Тыва» совхозтан Ондар Дамбаның хөөмейлээри таалантыг болган.

Хомуска аялгалар ойнадырының талазы-биле «Чыраа-Бажы» совхозтан пенсионер Куулар Сеңнипаа, «Большевик» совхозтан хомустулар ансамбли, «Алдан-Маадыр» совхозтан Деспи, Мэржымал болгаш Маадыр-оол олар эки ойнап күүседкеннер.

«Алдан-Маадыр» совхозтан Д. Хүрең-оолдуң «Аныяк кадарчылар дугайында» ырызың күүседкен уруглар ансамблиң, СЭКП-ниң XXII съездиан аттыг совхозтан оолдар ансамблин болгаш «Эки», Тайга» деп ырны күүседкен уруглар ансамбли, «Сут-Хөл» совхозтан «Башпак ырыны» күүседкен оолдар ансамблин эки деп демдеглээр апаар.

«Алдан-Маадыр» совхозтан бөлүк танцы кирижилгелериниден калчык болгаш түүлүң улустуң танцыларын, «Октябрь 30 чылы» колхозтан «Ивижилер» деп танцыны база «Сут-Хөл» совхозтан татар улустуң танцызын аваангыр, ээлгир тепкенин чыылганнар сонуурган.

Көрүлдеге кирипшкен ыраажылардан Хөндергей школазының башкызы Зинаида Ондар композитор Птичкиниң «Мен бодумнуң черимге ыяк мен» деп ырызын бедик көдурлүүшкүн-биле ырлаан, диңмитиг адыш часкашкызының бодургам. Ол ышкаш «Чыраа-Бажы» совхозтан «Бай-ла Хемчиим» деп улустуң ырызын бедик үн-биле ырлаан Куулар Уранны, «Искра» колхозтан А. Чыргал-оолдуң «Кадарчының ырын» ырлаан Тамара Күжүгетти дедиглеп чогуур.

Бот-тывынгыр авторларның чаа чогаатkан шүүлүктери, басняларының болгаш шоодуглуг түүлдери бар боол турары эки.

Тыва улустуң хылдыг хөгжүм херекселерин элээн делгерентейн-биле «Алдан-Маадыр» совхозтуң «Чаржың тур бис», «Октябрь 30 чылы» колхозтуң «Чечектел-ле, чалыы Тывам», «Сут-Хөл» совхозтуң «Партия» деп ыяштан өске-дээ литературлы-музыкалыг композицияларының багай эвес деп демдеглеткен.

СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтарның болгаш «Искра» колхозтуң бот-тывынгыр коллективтериниң концерт костюмнерин таварыштыр даарап алгаш эки, эң-чүүлүү база чараш.

Бот-тывынгыр уран түүл фестивалының башкылары ниитизи-биле идепкейлиг кирипшкен.

Көрүлдеге хамаарыштыр четпестерин айтырга мындыг. Фестивальдың бирги ээлчээ ажыл-агыйларга чоруп турган үезинде чамдык партия организацияларының кичээнгей салбаанында, өске-дээ хей-чинти организацияларының багай кижилгезинден фермаларның, садбырзарның база бригадаларының ажыл-ишчилери көрүлдеге эвээш хаара туттуунган. Ынчангаш дыка хей талантылыг кижилер кирипшээн.

Культура бажыңнарында болгаш клубтарда уран түүл белгүнеги доктаамал ажыллавайн турар чылдагаан-биле кыска хуусаа иштинде белеткеттинген дыка хей номерлериң күүседзек сулп. Оларга «Тыва» совхоз, «Искра», «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтар хамаарыжыр. Харын-даа чамдык концерт номерлерин чылдан чылче анаа-ла катаптап, оларны бичии-даа өскертпейн турар.

Кирижикчилер концертке ойнап турган үезинде спена культуразын сагывайн турар. Бот-тывынгыр уран түүл коллективтериниң музыка талазы-биле үделгези арай кошкак. Харын-даа түүле баян үделгези-биле кыпыгаарлаттынары ховар эвес.

Национал хылдыг хөгжүм херекселериниң болгаш сыгыт-хөөмей ансамбльдериниң күүседкен номерлериниң шынары куду, дем чок. Бот-тывынгыр коллективтерде тургускан чаа танцыларның саны эвээш.

«Чыраа-Бажы» биле «Сут-Хөл» совхозтарының бот-тывынгыр коллективтери көрүлдеге боттарында бар турган бүтү аргаларны чедир ажыглап шыдаваан.

Ынчангаш бот-тывынгыр уран түүл көрүлдезинде бар четпестерни чогуур өй-шаанда элип албышаан, чөөн-хемчикчилер ам болур бот-тывынгыр уран түүлдүң республика фестивалыга челиишкинниг кирлер дээрзинге чиглиг турбас.

Районгө болуп эрткен бот-тывынгыр уран түүл фестивалының бирги черии «Алдан-Маадыр», нйитизии СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг база үшкузуи «Большевик» совхозтуң бот-тывынгыр коллективтери ээлээш, хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг барааннар-биле шаңнаткан.

Х. СИРИН

СЭКП обкомуның пропагамда болгаш агитация килдизиниң инструктору.

ОН ИЙИГИ ОЛИМПИАДАДАН ОН ҮШ АЛДЫН МЕДАЛЬ

Олимпиаданың он ийиги сөөлгү хүнү

СЭТА-ның тускай корр. В. Ермаков, А. Левинсон, Ю. Хромов оларның дыңнатканы:

Он ийиги кышкы олимпийжи оюннарынга совет спортсменнер он үш алдын медальды чаалап алганнар. Ол дээрге ак олимпиадаларның рекорду болган Совет Эвилелиниң төлээлекчилериниң улуг тиилелгези боон турар. Ол ышкаш олар Инсбруктан 6 мөңгүн болгаш 8 хүлер медальдарны база алгаш чоруурлар.

Бистиң хоккей командавыстың суббота кежээниңге тиилээниинин соонда Совет Эвилелиниң гимнизи Инсбрукка он үш дугаар чангыланган.

Воскресеньеде 90 метр бедик трамплинден шураашкын маргылдаазының соонда амгы оюннарның эң улуг болуушкуну делегейде эң шырак ээш олимпийжи шилиндек командалар — ССРЭ биле ЧССР-ниң хоккейжилер командаларының уҗуражышкыны ол болган... Ол уҗуражышкын бистиң шилиндек командавыстың тиилелгези-биле — 4 : 3 санныг доозулганын спортка хандыышылыг совет хижилер билир болгай.

Чехословакияның шилиндек командазының беш ойнакчыларынга улуг бистиң үш-ле хоккейжилеривистиң кайы хире кызымаккай болгаш эрес-кашпагай камгаланып, ойнаанын сактып көрүнерем. Олар ынчан чехтерге 0 : 2 санга аштырып турган болгай...

— ССРЭ-ниң шилиндек командазының тиилелгези совет хоккейжилеринге төлептиг азы-чанының, кызымаккай чоруунуң ачызында чедип алдыганын — деп, дошка хоккейниң делегей лигазының (ЛИХГ) оралакчы президентизи Мирослав Шубрт (ЧССР) чугаалаан.

ЛИХГ-тың президентизи Гюнтер Собецки (ГФР) бо маргылаанны төлептиг түүнел уҗуражышкын-дыр деп үнелээн.

Олимпийжи маргылдаанның үшкү черии ГФР-ниң шилиндек командазы алыр деп кым-даа кордавайн турган. Финляндия биле АКШ-тың хоккейжилери «мөңгүнге» кордан турганы билдингир. Бо үш команда дең, 4—4 санныг турган, а ГФР-ниң болгаш Финляндияның спортчулары киирген болгаш эртиргеп-даа шайбаларының саны-биле база дең болу бергеп. Бо үш командаларның ыразынга уҗуражышкынның үезинде киирген болгаш эртиргеп-даа шайбаларының санын барымдаалап көөрге, ГФР-ниң хоккейжилери оларны аза берген. Дөртүү черде Финляндияның командазы, бешкизинде — АКШ, алдыгызында — Польша...

Оон соонда маргылдаалар программазы доозулган. А орай хежээ XII кышкы олимпийжи оюнарның байырлыг хаашкыны болган.

ОЛИМПИЙЖИЛЕРНИ УТКААН

Совет олимпийжилер, Инсбрукка болган ак олимпиаданың маадырлары, февраль он алдының кежээзинде Москвада ээп чедип келген. Олимпийжи оюнларга бистиң Төрээн чуртувусту төлептии-биле төлээлээн бистиң спортчуларны чүс-чүс москвачылар чечектерлиг, өөрүшмүүлүг болгаш музыкалыг утказынар.

10 километрге хаактыг чарыштың олимпиада чемпиону Раиса Сметанина «Силерге бистиң даткызыңнар дээш четтирдивис, ол бистерге дыка дузалаан. Бистер боттарывыстың тиилелгелеривисти бистиң партиявыс XXV съездизинге турасказадып турар бис» — деп, чугаалаан.

Хоккей командазының капитаны Борис Михайлов бодунуң чугаазынга совет спортчулар Төрээн чуртувусту тугуи моонда сөңгээр бедии-биле тударын бүзүреткен.

(СЭТА-ның корр.).

Балет артистерин белеткээр төп

Репортаж

Улан-Удэ хоорайда Ленин орденниг опера болгаш балет театрының чанында ийи каът ыяш бажың бар. Анаа эртеңден кежээге чедир хөгжүм чаңгыланып, уругларга танцы өөретkен башкыларның үнү оон дилналып турар.

Сибирьге балет артистерииниң элээн каш салгалын белеткээн Улан-Удэниң хореография училищези. Мында Якут болгаш Тыва АССР-лерден, Чита областан, Хабаровск крайдан, Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүкүүн хоорайларындан келген талантылыг уруглар өөренип турар.

Анаа баргаш, хоочун танцы башкызы, уруглар шилип алыры-биле каш катап Тывага чораан Анна Афанасьевна Кузнецовага уҗуражы бердивис.

— Училищеге ниитизи билиг школазының 3-кү класын доозкан уругларны хүлээп алыр. А борта танцы, ниити билиг, музыка школаларының программазын хары угла шингээдир уҗурга уруглар таваржыр. Бо бүгү олардан чуруумуг болгаш кызымаккай болурун өөгээр. Мен Тывадан келген уруглар-биле каш чыл улай ажылдап тур мен. Оларның хөй кезии кызымак, боттарының мурнунда тургустунган соруланы чедип алыр дээш чүткүлдүг өөренип турар — деп, Анна Афанасьевна чугаалаш, кичээлинче чалады.

Рояль үнү чаңгыланып үнүп. «Щелкунчик» деп балеттен «Чөөн чүк танцызының» белеткелинге келген Анна Куприянова, Настя Емельянова, Света Хопуя, Надя Тыртык-Кара, Наташа Хамкуева олар танцы хевин кедип алган кирип келгеш, кичээлин эгеледи. Анна Афанасьевна уруглардың шимчээшкинин, базым бүрүзүн кичээнгейлиг аналитеп, частырыларын айтып тур.

Уруглардың танцылаарының чаражын магадап, кичээлди сонуурган оруусту конга эдипкен.

— Училищеним өөренижилери опера болгаш балет театрынга практиканы эрттирип, балет шилиринин массалыг спеңаалдарынга киржип турар. Өөренижилер улуг концерт программазын база белеткээн. А бистиң «Щелкунчик», «Ойнаар кыс феязы» деп балеттеривисти көрүкчүлер улуг сонуургал-биле хүлээп ап турар — деп, Анна Афанасьевна чугаалады.

Литература кичээли. Ында уруглар ансамблиин эки деп демдеглээр апаар.

«Алдан-Маадыр» совхозтан бөлүк танцы киржилгелериниден калчык болгаш түүлүң улустуң танцыларын, «Октябрь 30 чылы» колхозтан «Ивижилер» деп танцыны база «Сут-Хөл» совхозтан татар улустуң танцызын аваангыр, ээлгир тепкенин чыылганнар сонуурган.

Көрүлдеге кирипшкен ыраажылардан Хөндергей школазының башкызы Зинаида Ондар композитор Птичкиниң «Мен бодумнуң черимге ыяк мен» деп ырызын бедик көдурлүүшкүн-биле ырлаан, диңмитиг адыш часкашкызының бодургам. Ол ышкаш «Чыраа-Бажы» совхозтан «Бай-ла Хемчиим» деп улустуң ырызын бедик үн-биле ырлаан Куулар Ураннының, «Искра» колхозтан А. Чыргал-оолдуң «Кадарчының ырын» ырлаан Тамара Күжүгетти дедиглеп чогуур.

Бот-тывынгыр авторларның чаа чогаатkан шүүлүктери, басняларының болгаш шоодуглуг түүлдери бар боол турары эки.

Тыва улустуң хылдыг хөгжүм херекселерин элээн делгерентейн-биле «Алдан-Маадыр» совхозтуң «Чаржың тур бис», «Октябрь 30 чылы» колхозтуң «Чечектел-ле, чалыы Тывам», «Сут-Хөл» совхозтуң «Партия» деп ыяштан өске-дээ литературлы-музыкалыг композицияларының багай эвес деп демдеглеткен.

СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг, «Алдан-Маадыр» совхозтарның болгаш «Искра» колхозтуң бот-тывынгыр коллективтериниң концерт костюмнерин таварыштыр даарап алгаш эки, эң-чүүлүү база чараш.

Бот-тывынгыр уран түүл фестивалының башкылары ниитизи-биле идепкейлиг кирипшкен.

Көрүлдеге хамаарыштыр четпестерин айтырга мындыг. Фестивальдың бирги ээлчээ ажыл-агыйларга чоруп турган үезинде чамдык партия организацияларының кичээнгей салбаанында, өске-дээ хей-чинти организацияларының багай кижилгезинден фермаларның, садбырзарның база бригадаларының ажыл-ишчилери көрүлдеге эвээш хаара туттуунган. Ынчангаш дыка хей талантылыг кижилер кирипшээн.

Культура бажыңнарында болгаш клубтарда уран түүл белгүнеги доктаамал ажыллавайн турар чылдагаан-биле кыска хуусаа иштинде белеткеттинген дыка хей номерлериң күүседзек сулп. Оларга «Тыва» совхоз, «Искра», «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтар хамаарыжыр. Харын-даа чамдык концерт номерлерин чылдан чылче анаа-ла катаптап, оларны бичии-даа өскертпейн турар.

Кирижикчилер концертке ойнап турган үезинде спена культуразын сагывайн турар. Бот-тывынгыр уран түүл коллективтериниң музыка талазы-биле үделгези арай кошкак. Харын-даа түүле баян үделгези-биле кыпыгаарлаттынары ховар эвес.

Национал хылдыг хөгжүм херекселериниң болгаш сыгыт-хөөмей ансамбльдериниң күүседкен номерлериниң шынары куду, дем чок. Бот-тывынгыр коллективтерде тургускан чаа танцыларның саны эвээш.

«Чыраа-Бажы» биле «Сут-Хөл» совхозтарының бот-тывынгыр коллективтери көрүлдеге боттарында бар турган бүтү аргаларны чедир ажыглап шыдаваан.

Ынчангаш бот-тывынгыр уран түүл көрүлдезинде бар четпестерни чогуур өй-шаанда элип албышаан, чөөн-хемчикчилер ам болур бот-тывынгыр уран түүлдүң республика фестивалыга челиишкинниг кирлер дээрзинге чиглиг турбас.

Районгө болуп эрткен бот-тывынгыр уран түүл фестивалының бирги черии «Алдан-Маадыр», нйитизии СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг база үшкузуи «Большевик» совхозтуң бот-тывынгыр коллективтери ээлээш, хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг барааннар-биле шаңнаткан.

Х. СИРИН

СЭКП обкомуның пропагамда болгаш агитация килдизиниң инструктору.

ОН ИЙИГИ ОЛИМПИАДАДАН ОН ҮШ АЛДЫН МЕДАЛЬ

Олимпиаданың он ийиги сөөлгү хүнү

СЭТА-ның тускай корр. В. Ермаков, А. Левинсон, Ю. Хромов оларның дыңнатканы:

Он ийиги кышкы олимпийжи оюнарынга совет спортсменнер он үш алдын медальды чаалап алганнар. Ол дээрге ак олимпиадаларның рекорду болган Совет Эвилелиниң төлээлекчилериниң улуг тиилелгези боон турар. Ол ышкаш олар Инсбруктан 6 мөңгүн болгаш 8 хүлер медальдарны база алгаш чоруурлар.

Бистиң хоккей командавыстың суббота кежээниңге тиилээниинин соонда Совет Эвилелиниң гимнизи Инсбрукка он үш дугаар чангыланган.

Воскресеньеде 90 метр бедик трамплинден шураашкын маргылдаазының соонда амгы оюнарның эң улуг болуушкуну делегейде эң шырак ээш олимпийжи шилиндек командалар — ССРЭ биле ЧССР-ниң хоккейжилер командаларының уҗуражышкыны ол болган... Ол уҗуражышкын бистиң шилиндек командавыстың тиилелгези-биле — 4 : 3 санныг доозулганын спортка хандыышылыг совет хижилер билир болгай.

Чехословакияның шилиндек командазының беш ойнакчыларынга улуг бистиң үш-ле хоккейжилеривистиң кайы хире кызымаккай болгаш эрес-кашпагай камгаланып, ойнаанын сактып көрүнерем. Олар ынчан чехтерге 0 : 2 санга аштырып турган болгай...

— ССРЭ-ниң шилиндек командазының тиилелгези совет хоккейжилеринге төлептиг азы-чанының, кызымаккай чоруунуң ачызында чедип алдыганын — деп, дошка хоккейниң делегей лигазының (ЛИХГ) оралакчы президентизи Мирослав Шубрт (ЧССР) чугаалаан.

ЛИХГ-тың президентизи Гюнтер Собецки (ГФР) бо маргылаанны төлептиг түүнел уҗуражышкын-дыр деп үнелээн.

Олимпийжи маргылдаанның үшкү черии ГФР-ниң шилиндек командазы алыр деп кым-даа кордавайн турган. Финляндия биле АКШ-тың хоккейжилери «мөңгүнге» кордан турганы билдингир. Бо үш команда дең, 4—4 санныг турган, а ГФР-ниң болгаш Финляндияның спортчулары киирген болгаш эртиргеп-даа шайбаларының саны-биле база дең болу бергеп. Бо үш командаларның ыразынга уҗуражышкынның үезинде киирген болгаш эртиргеп-даа шайбаларының санын барымдаалап көөрге, ГФР-ниң хоккейжилери оларны аза берген. Дөртүү черде Финляндияның командазы, бешкизинде — АКШ, алдыгызында — Польша...

Оон соонда маргылдаалар программазы доозулган. А орай хежээ XII кышкы олимпийжи оюнарның байырлыг хаашкыны болган.

Көрбээни чок

Кижилер болгаш чылдар

«Көрбээн чүвези чок, кодурбээн хөнээ чок» хоочуннар-биле уҗуражып, хөөрежирге солуну кончуг болур. Оларның чурттап эрткен оруу дээрге-ле, А. П. Чеховтуң чугаалааны мышкаш, шынап-ла, тускай сюжеттиг чогаалдар-дыр. Чоокта чаа Ак-Туруг суурга чеде бергеш, корбээнни чок хоочун-биле уҗурашкан мен. Арын-шырайын сыгыглар хээлей берген, алызындан сеткил-чүрээ сергек кадай кижи чурттап эрткен оруун бодаанып каап, таваар чугаалап ор. Бичии боданыр боордан башка, ооң чүве утпас — утаанының ындазында амдаа чарт деп чүвезин бүзүреддиг чугаазындан эскергеш, магадап ордум.

— Назы-харым улгатkан кижи-ле болгай мен. Ам чеден дорттеп чор мен. Амыдырал-чурттаалгамга өөрүшкүлер-даа, мунгараадар-даа, бергелер-даа тургулаан. Ол-ла бүгүнү адаае, дөргүл-төрел-биле деңге үлежип чурттап эртип келдим. Чуртувус Кара-Хөл — кадыр-берт тайга-даскыл чер-ле болгай. Шаанда ооң-биле аргыжылга оруу кончуг берге турган. Колдуунда аъттыг шийбээр аргыжар. Куду көөрге, чүрек сиилээр, өрү көөрге, дээр көстүр — хаа-даш аразы-биле чоруткан дыйлагар одуруглар бар. Аңгы өглүг апаргаш, урут-дарыыны үжүк-бижикке өөредип ап, төлептиг хамаатылар болзун дээш-ле кызып ажылдап чордум. Оларын ам «чон аразынче» киргилеп, база ажы-төлдүг апаргылаан: эртем-сургууулду-даа чедип алгылаан; чонунга бараан бооп, албан ажыл кылып чоруурлар. Ам мен уругларым ажыын көрүп, оларның аразында чурттап чор мен. Уруглаарымны мичаар өстүрүп, доруктуруп каанымга бүдүү иштимде өөрүп, чоргаарланып-даа чоруур-дур мен — деп, Күжүгет Күдерековна Мүргүүлүү амыдыралының дугайын кысказы-биле таваар чугаалап олурду.

Күжүгет Күдерековна 1931 чылдан бээр партия кежигүнү. Ол ооң эгелээш-ле чонунуң амыдырал-чурттаалгазын эжиндериниң херээнге бодунуң ёзулуг намчы үлүг-хуузун идепкейлиг амырыштырген. Ыраккы Кара-Хөл сумузунга ол дасык (херээженнер човулели) даргазынга томуйлаткан. Ук черниң болгаш үезиниң байдалынга дүүштүр херээженнериниң күжүн идепкейлиг хөй-иитичии Күжүгет Күдерековна чаагай ажыл-херектерже организастап турган. Үжен чылдар үезинде, бүгү Тывага ышкаш, кара-хөлчүлерге чаа үжүк-бижик өөредилгези калбарган. Чаа үжүк-бижикти ол боду баштай-ла улуг бергедээшкин чок өөренип алган. Ынчангаш бижик билбес чоруктуу узуткаар дээш демисселге дасык даргазы боду-ла шуут кирипшкен. Үжүк-бижик өөренир дээрге, ынчан ак сазыын тыптыры берге турган. «Думчукка тулганда быжаа сугжу» дээн ышкаш, чон ол бергеден ушту-нуп үнер арганы база тып алган. Калбак шуугайны (ол безин кончуг ховар турган) баштай үс-биле чатташ, ооң кырындан хөө-биле чаар, а ооң кырындан хүдүү төп бадырыптар. Хуулгаазын калбак шуугай — «кыдыраш» ол, а карандаш — ужун шиш кылдыр сувуртуп каан чарты ыяш боор. Шуугайга бижээн бижикти аштаарда база хүдүү ажылгаар, ону үстүг, хөөлүг калбак «селибыра» армынче саарылдыр уруп бадырыптар, ооң катап-ла башкының дузазы-биле адап бижип эгелээр турган.

— Кажа-даа базырга, ынчан бижик өөредилгези дээш арат чон аажок идепкейлиг турган. Ыя ол-даа болза тыва чонуңуң карацгыдан чырыкче эрестиг чүткүлү-дүр ийи — деп, түүнел тыртып каашаа, ол база-ла бодаы берди.

Күжүгет Күдерековна ынчан улуг уругларын-даа, доргүл-төрелин-даа чаа үжүк-бижикке өөредип чоруаан. Аадап азыынган, мөге-шыырак мага-боттуг эрес, аныяк херээжен кижи кайы-даа даалга хап чеде бээрге, ону «башкы» деп хүндүлеп адаар. Ам безин ооң-биле ужурашканда «бижикке өөредип, каракты чыыртkан башпайгы башкывыс» деп хүндүткелдинбиле хөөрежи бээр улуг улустар таварышкылаар. Хоочун башкы чыя ол-даа болза, чаа бижик өөредилгезинге үеүгхуумну киргиштирип чораандыр мен» деп өөрүшкүлүг сактып болаштылаар.

Кара-Хөл сумузунуң херээженнериин мал ажылынче хаара тудар, оларның политиктиг болгаш культурлуг деңнелип бедидеринге бодунуң билиин, күжүн Күжүгет Күдерековна харам чокка өргүп чораан...

1938 чыл ооң амыдыралынга уттундурбас чылдарының бирээзи болган. Бир-ле катап кожуун төвү Кызыл-Мажалыкка улуг хурал болган. Ооң Кара-Хөл сумузунуң херээженнер ортузунга ажыктыг, эрес-шудургу чоруткан ажылы дээш коммунист Күжүгет Күдерековнаны бүгү Тываның херээженнеринин Кызылга болуур улуг хуралынга төлээ кылдыр соңгаан. Ооң эжи Ошкү-Сваг база аңаа баар аас-кежиктиг болган.

Ийи эжишки чүүктүг машинага олурупкаш, Кызылга хап келген. Ынчан, 1938 чылда, Кызылга каш бөрбак чавыт куу бажыңнар турган. Улуг-Хем эриниң чоок-кавызы элезининг, хараганнарлыг чер болган. Эжишкилер хуралга чугаалашкан айтырыгларны, ол-бо кожууннардан келген төлээлериниң ажылын, арга-дүржулгазын дыңнап алгаш, ону төрээн черинге неттередип ажылдаарым-биле улам хей-аът киргеп, өөрүшкү-машнайлыг хаа чанып-каанмар.

Ие болгаш хоочун коммунистиң эрткен оруунуң дугайында чугаалы кончуг сонуургап дыңнаан мен. Кара-Хөлге чеде бергем актарның ядыы араттарга удур үүлгедимнин, оларга ол чер чурттуг ашчы эрес-дидимнер каңчаар удур харыы бергенин чугаалай баарге кижи салдыкпайн дыңнаксаар,— тоогүнүү база бир чамдык арынары көстүп кээр. Сонуургаачыг төөгүүчүм хоочун коммунист ол хүн келген почтаны — солуннарны, журналдарны номчуп танымын киирипти. А мен баймырлашкаш, оруум улап чорупкан мен.

К. ТҮЛҮШ.

Аныяк мэгелер хүрешкен

Эрткен быштаныр күннерде Кызылдың № 1 кедээ профессионал-техниктиг училищезиниң бөлүктериниң аразынга хостуг хүреш маргылдаазын эрттиргеп. Анаа алдан ажыг аныяк мэгелер хүрешкен.

Ийи хун үргүлчүлээн маргылдааның түүнелинде үшкү курстуң сески бөлүүнүң командазы бирги черии эдээш, бирги черженин дипломуу-биле шаңнаткан.

Денги айы-биле бирги черлерни Андрей Бөбөу, Марат Норбу, Николай Ховалыг, Сергей Монгуш, Валера Лопсан-Ендан, Леонид Хөвекмей, Сергей Дыртык-оол, Артем Түлүш, Топучук Шожал эдээн. Бо мэгелерге мактал бижиктерни болгаш тураскаадыг белектерни тывыскан.

Маргылдааның түүнелинде училищенің 32 шилиндек мэгезиниң тыва хүрешке маргылдазы болган. Анаа В. Доспан шүүлгеп, В. Сандың үжүүрлеткен. Үшку, бөртку черлерни Л. Хөвекмей, О. Тумат үлешкен. Ташлаачы мэгелерге шаңналдарны тывыскан.

К. БИИЛДЕЙ,
маргылдааның кол судьязы.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 18-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—Уругларга фильм. «Отчугаштар». Уран-чечен фильм. Өөнүт.
9.20—Киножурнал.
9.30—«Корваланның чүрээ». Документалдыг фильмиин баштайгы көргүзүү.
10.20—«Ораннок» телестудиянын концерт залы. Өөнүт.
11.00—Медээлер.
11.10—«Шорс». Уран-чечен фильм.
13.00—«БАМ—бүтү улусчу тудут».
13.30—«Строговтар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 6-гы серия. Өөнүт.
14.40—«Комбайнер». Документалдыг телефильм. Өөнүт.
14.50—«Корваланның чүрээ». Документалдыг фильмиин баштайгы көргүзүү.
15.50—«Теп телевиденениинин болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестриниң бир шак көргүзүү». Программада Д. Шостаковичиниң V симфониязы. Өөнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Документалдыг фильмшер программазы.
18.00—Телемедээлер.
18.15—Мультфильм.
18.35—«Улус судатарының соңгулдазынга уткуштур». Тыва АССР-ниң юстиция министри А. Д. Хозалыгның чугаазы.
18.45—Телемедээлер.
18.55—Мультфильм.
19.05—«Азий диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
19.55—Чаңладаар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Строговтар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. 6-гы серия. Өөнүт.
21.25—21.35—Чаңсар.
21.35—«Теп телевиденениинин болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестриниң бир шак көргүзүү». Программада Д. Шостаковичиниң V симфониязы. Өөнүт.
22.45—Спортлото тиражы. Өөнүт.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнаазын турарын ёзугаар алырга, бүгүн республикага болгаш Кызылга шырым будуттаар, хар чагбас. Хаттың дүргени секундада 0-5 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 15—20, өскелериниге 20-25, Кызылга 21-23 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Танывааи оглу» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хуулгаазын шинчы сес» 9.00, Киноклуб «02 чугаалап тур» 10.30, 15.10, «Ону эртээн бис» 12.45, 17.35, 15.25, 21.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олар төрээн чурту дээш тулушканнар» (2 сериялыг) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Душ болган адрес» 15.00, «Эгерниң сылдыстары» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-21-63, редакторуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропагамда килдизиниң 2-31-75, хэрыцсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, сөлээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 634.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА

6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00446.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 41 (10026) | 1976 чылдың февраль 19, четверг | 1925 чылда үнезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

«Советская Россия» солунну Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаннаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг кижизидилгеге, РСФСР-ниң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринче ажылчы чоннарны моонниээринге, коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы-даа политиказын пропагандалаарынга ачы-хөлүмээ дээш «Советская Россия» солунну Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаннаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

МОСКВА, КРЕМЛЬ.
1976 чылдың февраль 17.

ДАЙЫНЧЫ АРГА-ШИНЭЭНИ БЕДИДЕР

Кызылдың хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи—мурнунда дааранылга комбинады деп адап турган фабрикада коммунистерниң саны ындыг кончуг хөй эвес. Ынчалзажок олар коллективтиң дайынчы өзээ, ында бүгү ажыл-херектиң ёзулуг организакчылары болуп турар. Мында коммунистерни бүдүрүлгениң шинтпирлиг участоктарынга тазрыштыр тургускан, оларның 85 хире хуузу ажылчыннар болгаш мастерлер. Партия хуралдарынга бүдүрүлгениң технологиязын сайзыраңгайжыдарының, ажыктыың бедидериниң, продукцияның шынарын экижидериниң, социалистиг чарыштың, политмассалыг ажылдың дугайын чугаалажып, ооң шинтпирлериниң күүселдезин коммунистерниң дараазында хуралыңга дыңнадып бээри чаңчыл апарган.

Дааранылга фабриказында партия организациязы ажыл-ишчилерниң күжүн планныг даалгаларны күүседиринче ынчаар билдилиг организастап келгенинден мурнунда чылдарда хожудап турган бо бүдүрүлге сөөлгү үеде мурнакчыларның санынга кирип, бедик бүдүрүлгечи көргүзүгнү чедип ап турар. Эрткен тоску беш чылда бүгү көргүзүглер талазыбиле планын фабрика ажыр күүсеткен. 1975 чылда бүдүрүлгениң өзүлдези мында 18,8 хуу болган. Тоску беш чылдың дургузунда 4,5 муң метр пөс-таавыны камнап алган.

1975 чылдың социалистиг чарыжында тинлекчи коллективтерниң санынга кирген дааранылга фабриказы ийиги черни алгаш ийиги чергениң дипломун алган. Онгу беш чылдың баштайгызын база багай эвес эгелээн. Январь айда ниити продукция бүдүрер планын 115,3 хуу, файгарылганыын—103,8 хуу күүсеткен. Чедишкиннерни ында партия эге организациязының шудургу организакчы ажылының ачызында чедип алганы чугаажок.

Бо үстүнде дег күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң башкарыкчы күжү, дайынчы өзээ болуп турар парторганизациялар үлетпүрде, тудугда, транспортта, амыдырал хандырылгазында болгаш колхозтарда, совхозтарда, албан организациялар черлериниде эвээш эвес. Оларга Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында, «Көк-Тей» совхозта, Кызылдың алгы заводунда, Эрзин райлозунда болгаш өске-даа хөй-хөй күш-ажылчы коллективтерде партия эге организацияларын хамаарыштырып болур. Партдокументилер солуушкунуңун үезинде чоруттунган хөй талалыг, шудургу ажылдың түңнелинде республикада 110 хире партия эге организацияларының хөй нуруузунуң дайынчы арга-шинээзин улам бедээп, оларның ажылының стили болгаш арга-методу сайзыраңгайжып, чон оргузунга партийжи организастыг база политиктиг ажылының деңнели күштелген.

Партия эге организацияларының отчёт-сонгуулалыг хуралдарынга, партияның районнар болгаш область конференцияларынга ол-ла бүгүнүң дугайын болур-чогууру-биле үнелеп көргөн. Ооң-биле кады оларга ол талазы-биле кылдынган ажылдың эки дуржулгазын быжыглап байыдарының, ажыл-херекти удуртуп башкарарынга, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылга эге организация бүрүзүнүң дайынчы арга-шинээзин бедидериниң эргежок чугулазын айыткан.

Ооң ындыг болуру черле чөп. Онгу беш чылда салдынган нарын болгаш улуг сорулгалар партия эге организацияларының ажылының стилин болгаш аргаларын улам сайзыраңгайжыдарын негеп турар. Ынчалзажок чамдык партия эге организацияларының коллективке салдары кошкак, дайынчы арга-шинээзин чавыс болгаш чыл-чылы-биле өспейн турар фактылар бар. Чижээ, сөөлгү ийи чылда № 741 КМК-да, «Транссельхозтехниканың» АТБ-зинде, Каа-Хемниң «Октябрь 30 чылы» колхозта партия организациялары партияга кежигүн хүлээп албаннар. Ол ышкаш эрткен чылып «Дөн-Терезин» совхозта, «Кызыл тудуг» эргелелинде болгаш өске-даа коллективтерде партия организациялары өспээн.

Амгы үеде партия эге организациялары СЭКП ТК-ниң декабрь (1975 чыл) Пленумунуң шинтпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ниң Чигизие секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны, партияның XVI область конференциязының доктаалын боттандырар талазы-биле хөй талалыг, нарын сорулгаларны шинтпирлеп турар. Ынчангаш СЭКП райкомнарының, хооркомунуң болгаш партком нарның талазындан партия эге организацияларын улам быжыглаар, оларның дайынчы арга-шинээзин бедидер, ажылының стилин болгаш аргазын ам-даа сайзыраңгайжыдар талазы-биле шудургу ажылдарны чорудар апаар.

«Онгу беш чылдың сорулгаларын чедишкинниг күүседири ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга партийжи удуртулганы улам экижидерин негеп турар»—деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң төлевилелинде айтып турар. Ынчангаш партия эге организациялары партийжи болгаш политиктиг ажылдың деңнелин доктаамал бедидип, онгу беш чылдың баштайгызы—бо чылдың планныг сорулгаларын күш-ажылчы коллектив бүрүзү долдур болгаш ажыр күүсеткен турзун дээш, ажылчы чоннарның социалистиг чарыжын тодаргай удуртуп, башкарар, оларның ортузунга коммунистиг кижизидилгениң талазы-биле ажылды доктаамал күштелдирер сорулгалыглар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге үткүштүр!

МУРНАКЧЫЛАР

1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжында эң дээре көргүзүглерни чедип алганы дээш Ак-Довурак хоорайга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун тыпсыр деп медээни «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери улуг кодурлуушкун-биле хүлээп алган.

Ук чедишкиннерни чедип алырынга комбинаттың ажылчыннарының, инженер-техникиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларының киирген үлүг-хуузу улуг. Беш чыл дургузунда олар 64.300 тонна даг-дүгүн бүдүрүп үндүрген, ол дээрге планнаанындан 1.300 тонна хөй.

Үүрмектеп сорттаар комплекстиң арыглакчылары Любовь Костюнина, дежурный слесарь Константин Дамбыра болгаш дериглелер машинизи Стай Ооржак олар үлегерлиг ажылдап, хүн нормазын 120 хуудан кудулаптайн келген.

Ниитизи-биле үүрмектеп сорттаар комплекс 1 млн. 575 муң тонна бөдүүн рудадан даг-дүгүн арыглап үндүргени ол. Планга үткүштүр ол 116,3 хуу болган.

Даг-дүгүнүң арыглакчылары бедик шаннаалга сорук киргеп, олар онгу беш чылдың баштайгы хонуктарындан эгелеп партияның XXV съездизин күш-ажылчы белектерлиг үткүүр дээш улам күжениишкинниг ажылдап турар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектээр дериг-херекселдер машинизи, СЭКП кежигүнү Долчун Ооржактың ажылдап турары үүрмектеп сорттаар комплексте бөдүүн рудадан даг-дүгүн тоску беш чылдың доозукчу чылында дыка хөй тонналы бүдүрүп үндүрген. Ол дээрге пландан ажыр 784 тонна бедик шыпарлыг даг-дүгүн бергени ол.

Аңаа коммунист Д. Ооржактың киирген үлүг-хуузу улуг. Ол СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг күш-ажыл-биле үткүүр дээш күжениишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: машинист Д. Ооржак руда үүрмектээр цехте.
А. ЗАЯЦЕВТИҢ фотозу.

ҮРГҮЛЧҮ ЫНДЫГ БОЛЗУН!

Мария Николаевна Музыченко удурткан Ак-Довуракты № 8 столовайның коллективи январьда эки ажылдаан. Ол ниитизи-биле 10 муң рубльдиң бараанын саарар планын 11900 рубль чедирип, боттуң продукциязын бүдүрериниң даалгазын 5 муң рубльге ажыр күүсеткен.

Кандыг-даа садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң коллективтериниң ажылын хамыктың мурнунда ажылчы чон үнелээр болгай № 14 механизация участогунуң механизаторлары: «Амданныг чемнер кылганы болгаш чемненикчилерге сагыш салыңгыры, эдилээ дээш повар А. Киреевалың эдилээнге өөрүп четтирдивис, үргүлчү ындыг болзун!» деп демдегледдер дептеримде бижээн.

«Северовостокэлектро м о н т аж» трестиң электриктери, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цехиниң чолаачылары, рудниктиң экскаватор участогунуң коллективи, «Сибирьтехмонтаж» трестиң Черногорскиде эргелелиниң чолаачылары, Сибирьниң аныяк хоорайы Лесосибирскиниң монтажчылары, сеңгелге-механика цехиниң ажылчыннары, Кызылдың төп электростанция тудуг эргелелинден болгаш Уралдан келген ажылчыннар столовая коллективинге хөй чылыг сестерни чугаалап турарлар.

БИСТИҢ КОРР.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ПРОФЕССИОНАЛДАР ЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ТӨП ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ

ДОКТААЛЫ

Москва хоорай. 1976 чылдың февраль 11-де.

1975 чылда улус ажыл-агыйының планын хуусаадан эрте күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-россияның социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында

Автономнуг республикаларның, крайларның, областарның, хоорайдарның, районнарның, районнарның болгаш национал округтарның, будүрүлгелериниң, будүрүлге каттыжышкыннарының, тудугларның болгаш өске-даа организациялардың коллективтериниң 1975 чылдың улус ажыл-агыйының планын хуусаадан эрте күүседикпеени өөрүнчүг. Элээп хөй районнар эрткен чылдың деңнелиниден хөй сүт күүрүнеге сатказ. Ынчалзадаа квартал планын 83 хуудан ажыр күүседикпеп район (Тес-Хем биле Эрзинден өске) амдыгыында чок.

Республиканың совхозтарындан чүгле «Кара-Хаак» квартал планын күүсеткен. Квартал планын 80 хуу чедире берген совхозтар (36 совхозтан) чүгле үш. «Көк-Тей», ССРЭниң 50 чылы болгаш Тоха аттыг совхозтар күүрүнеге сүт садарын хожудадып турар. Танды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда байдал база шүүлавайн турар.

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйлары, сүт-бараан фермалары күүрүнеге сүт садар талазы-биле квартал планын хуусаа бетинде, а чамдыктары СЭКП-ниң XXV съездизинин ажыттынарынга чедир күүседирин хүлээнген ажылдап турар. Ук хүлээлгени күүседиринче удуртулганы чер-черде партия организары улам күштелдирер ужуралт.

Хоорайлар болгаш хоорай районнары

1975 чылдың улус ажыл-агыйының планын хуусаадан эрте күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-россияның социалистиг чарыжында үлетпүр будүрүлге черлериниң эң бедик түңнелдерин чедип алганы дээш

ТЫВА АССР-ДЕН

Кызыл хоорайны

Районнар болгаш национал округтар

1975 чылда чер болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-россия социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы дээш

ТЫВА АССР-НИҢ Бии-Хем районун.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ ПРОФЕССИОНАЛДАР ЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ТӨП ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ

ДОКТААЛЫ

Москва хоорай. 1976 чылдың февраль 11-де.

Көдээ болгаш суур Советтериниң 1975 чылда Бүгү-россия социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайы

Автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, крайкүүскомнарның, облкүүскомнарның, профессионалдар эвилелдериниң край болгаш область чөвүлелдериниң суур болгаш көдээ Советтеринің 1975 чылда Бүгү-россия социалистиг чарыжының түңнелдериниң дугайында киирген материалларны көргеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң доктаадыры болза:

Дараазында көдээ болгаш суур Советтерин 1975 чылда Бүгү-россияның социалистиг чарыжының тинлекчилерге кыдыр санаар болгаш акша шаңналы-биле катай РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктарын тыпсыр:

ТЫВА АССР-ДЕН

Кызыл районнуң Сукпак көдээ Совединге

СҮТ САДАРЫНЫҢ КВАРТАЛ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ

(Центнер-биле)

Районнар	Планы	Күүсел-дези	Хуузу	1975 чылдың бо үезинде
Бай-Тайга	400	329	82,3	259
Мөңгүн-Тайга	—	—	—	—
Барыын-Хемчик	1050	880	83,8	780
Өвүр	100	52	52	41
Чөөн-Хемчик	4050	2266	56	2389
Улуг-Хем	5000	3620	72,4	1985
Танды	9500	3955	41	5714
Бии-Хем	9600	4796	56,6	4930
Тожу	100	70	70	14
Каа-Хем	5700	3240	56,8	2627
Тес-Хем	250	257	100,8	152
Эрзин	200	222	111	126
Кызыл	3350	1984	59,2	1673
Республика	38300	21701	56,7	20673

Чыл эгезинден бээр февраль 16-га чедир күүрүнеге сатказ сүттүң хемчээли эртен чылдың ол үезиниден 1028 центнер көвүдээн. СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжында хей-аът киргеп ынчилериниң күш-ажылының түңнели ол. Ылангыя Тес-Хем, Эрзин районнарның квартал планын күүседикпеени өөрүнчүг. Элээп хөй районнар эрткен чылдың деңнелиниден хөй сүтү күүрүнеге сатказ. Ынчалзадаа квартал планын 83 хуудан ажыр күүседикпеп район (Тес-Хем биле Эрзинден өске) амдыгыында чок.

Республиканың совхозтарындан чүгле «Кара-Хаак» квартал планын күүсеткен. Квартал планын 80 хуу чедире берген совхозтар (36 совхозтан) чүгле үш. «Көк-Тей», ССРЭниң 50 чылы болгаш Тоха аттыг совхозтар күүрүнеге сүт садарын хожудадып турар. Танды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда байдал база шүүлавайн турар.

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйлары, сүт-бараан фермалары күүрүнеге сүт садар талазы-биле квартал планын хуусаа бетинде, а чамдыктары СЭКП-ниң XXV съездизинин ажыттынарынга чедир күүседирин хүлээнген ажылдап турар. Ук хүлээлгени күүседиринче удуртулганы чер-черде партия организары улам күштелдирер ужуралт.

ЧАРЫЖЫН ТҮҢНЭЭН

Каа-Хем районнуң «Тиилелге», «Октябрь 30 чылы» колхозтары боттарының аразында социалистиг чарыжын ам ийи чыл үргүлчүдеп келген. Тоску беш чылдың доозукчу чылының социалистиг чарыжының түңнелдерин ийи ажыл-агый тоокта чаа үндүрген.

Колхозтарның кайызы-даа удур-дедир хынаажырының комиссиязын тургускаш, ажыл-агыйларның бүдүрүлге участокторынга барып, ажыл-херектиң байдаалдарын тодарадып, хынап көөрүн организастаан. Хынаалдалардан алган көөрге, ажыл-агыйның ниити түңнелдеринден анчыда, «Октябрь 30 чылы» колхозтуң малчыннарының чуртталга байдалы «Тиилелге» колхозтуңдан эки, бажыннары ыыжырлыг, дозуулуг, арыг-силиг болган. Мал чемнинге ситкен, саван белеткээр талазы-биле «Тиилелге» колхозта байдал чаруттуг кожазындан эки болган. Ынчангаш комиссия келир чайын мал чеми белеткээрде «Тиилелге» колхозтуң механизастаттынган звенозунуң ажылының дуржулгазын «Октябрь 30 чылы» колхозка ажыглавы чугула деп көргеп.

Ийи колхозтуң социалистиг чарыжының эрткен чылдагы түңнелин 100 балдыг система-биле үндүрүп көөргө, «Октябрь 30 чылы» колхоз 66 балдыг дагаш, тиилекчи болган, а «Тиилелге» колхоз чарыттыг кожазынга бир балл четпейн барган. Чарыттың бо түңнелин Каа-Хем райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң начальныгы З. Е. Шин комиссияның кагтышкан хуралынга дыңнаткан болгаш ол түңнелди колхозтар кежигүннериниң ам болур ниити хуралдарынга дыңнадып, чугаалажырын комиссия кежигүннери дугурушкан.

Т. САЛЧАК,
«Тиилелге» колхозтаң парторганизация секретары.

ЧУГААЛАШКАН

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация база херээжиннер ортузунга ажыл чорудар кылдистери, «Билиг» ниитилелиниң район организациязы чер-чедерге агитаторларның, пропагандистерниң, политинформаторларның семинарларын организастап арттыргилээн. Ол семинар-хуралдар ажыл-агыйлар төптеринге, салбырларга партия организацияларының, херээжиннер түңнелдериниң активларының идепкейлиг кирижилге-биле эрткилээн.

Партия райкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары Ш. Ажы, В. Чадамба болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинге үткүштүр массаполитиктиг ажылдарның сорулгаларын чугаалап, көдээшки культура-амыдыралын экижидер талазы-биле хемчеглериниң дугайында база делегей байдалының дугайында лекцияларны номчаавышаар.

* * *

Районнуң көдээ ажыл-агый специалистериниң өөренип турары теоретиктиг семинарның занятиглиг кичээли болуп эртекен. Аңаа суггарылганы чөп ажыглаарының, чер ажылынга бот-оруулга-чарылгалыг звеноларны, бригадаларны тургузарының болгаш малдың аныыбүрү халдавырлыг аарыларынга удур ап чорудар хемчеглер дугайында чугаалашкан. Бо айтырыглар талазы-биле лекцияларны В. Гришин, Ш. Ооржак, Н. Голдин олар номчаавышаар.

В. МОНГУШ.

Тереэн чуртувугтан

ЛЕНИНГРАД

Енисейниң суунун оруун дуй туруптар 160 тонна дең-зилиг кедергей улуг хаа хаалгаларны гидромеханиктиг дериишкиннер заводу Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуунче чүдүрүп чоруткан. СЭКП-ниң XXV съездизинге аддар кылдыр алган бодунуң хүлээгезин бүдүрүлгениң коллективи ол кылыгны үүдүрери-биле доозкан.

ЕРЕВАН

Ереванның «Электродвигатель» заводунуң ам масса-лыы-биле үндүрүп эгелээн электромоторларын программныг башкарар күчүлүг станоктардан эгелээш, нарын медицина дериишкиннеринге чедир ажыглап болур. Даштың болгаш сиреэштиң чогу, ынакыштыы, бичии хемчээлдиг ол моторларны медицинага калбаа-биле ажыглаарының аргазын берип турар. Нарын кезиишкиннер үезинде кылымал чүректи болгаш бүүректерни ыыдыг моторлар-биле ажылдадыр. Деске ажыглаттынар шимчедикчилерниң баштайгы бөлүүн Москваже, Одессаже, Харьковче чоруткан турар. Чыл төнчүзүнге чедир завод үш муң ыыдыг моторларны үүдүрер.

КАГУЛ (Молдав ССР).

Прут хемниң ыыжазында күчүлүг насос станциязының тудуу доозулган. Ол станцияны ында тургускан улуг балык фермазының кылымаа халүнче хем суун сордурарынга ажыглаар. 3,5 муң гектар чедип турар сут хөлбөзөниң барык-ла бүгү шөлүнге ам сутку ой-ой-де солуп турар. ССРЭ-ниң мурнуу-барын чүгүнде, дус чок сутта тааржыр балыктар өстүрер талазы-биле эң улуг специализастаттынган ол ажыл-агый чыл бүрүзеле 30 муң ажыг центнер карпты, карасты, амурнуу болгаш толстолобиктиг бээр апаар, ол болза мурнунда республиканың барык-ла бүгү сут хөлбөктеринден тудуп турган балык дег ол хире болур.

БАРНАУЛ

Телец чанының тайгазынга болгаш даглардың аргазымнеринге алтай апчыларның кышкы аңнаар сезону доозулган. Эң дээре апчыларның биржээн А. Сурник олук баазазынга муң ажыг ондатра кептерин дужаган. Дуржулгалыг апчылар В. Лавров биле Б. Бобурганов олар диңе тывыжының сезон онаалдаларын ийи катап ажыр күүсеткен. Бо кышкы сезон Алтайның апчыларынга дыка тзарымчалыг болган. Олар хөй-хөй диңиңи, күзенин, асты, дилгиин болгаш кииоти аңнап тыпкан.

МОСКВА

ССРЭ-ниң УАЧД-де ажыттынган делгелге улус ажыл-агыйының чугаа сорулгаларын шинтпирлээринге совет эртемнин сөөлгү чедишкиннери-биле таныштырар. СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатканн делгелгеде хөделип турар муң ажыг установкаларны, приборларны, модельдерни тургускан. Катаптаарының үезинде болгаш узунунуң чакгыс аай эталонун тургузарынга ажыглап болур гелий-неон лазер онза солун болуп турар. Аңаа үндезилээн белеткеп кылган шакгар чүс чыл дургузунда чүгле секунданың мунчук үлүү хире чазып болур. Кристаллдарны кылымаа арга-биле дургузарының ажыллары улуг кезек болуп турар. Электроникада, оптикада, прибор тудуунда ажыглаттынып турар рубиннерни, сапфирлерни, гранаттарны тургузарының яңы-бүрү методтары-биле аңаа таныжып болур. Дыка хөй ажылдар долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаарынга, бистиң хемнеривистиң болгаш далайларывыстың байлактарын көвүдедир талазы-биле шинчилелдерге тураскаатканн болуп турар.

ЧЕБОКСАРЫ

Шенеп көөру-биле тургускан, ыяш болбаазырадыр заводтуң кылып үндүрген кезектери-биле чылдың-на дөртеп фермалы эптеп тургузуп болур. Ооң төлевилел күүзүнүң хуусаазынга бир чыл бурунгаар шинчээдип алган. «Чувашсельстрой» трестиң ол заводу ыяштан хырбалап турган будүртеп кылыгларны РСФСР-ниң кара өөрүнүүг зоназының дыка хөй областарының болгаш автономнуг республикаларының тудугларынче чорудуп турар.

КРАСНОКАМСК (Пермь область).

Металл арыглаар заводунуң аргыкчылары ажок чинге хүлер удазыпкырдан мун дөрбелчин метр полотнону планнан ажыр кылып үндүрген. Съезд мурнуунуң социалистиг художественнигин чугула пунктуузу хуусаа бетимге күүсеттингеп. Чурттуң саазын полотнозу, бүгү-ле саазын кылыр агрегаттары хереглээр кылыгларны ол будүрүлге үндүрүп турар. 1976 чылда коллектив планга немей аазы мун дөрбелчин метрден эвээш эвес продукцияны белеткеп үндүрер.

(СЭТА)

ЧАРЫШ БОЛГАШ ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАР

Көдээнин ажыл-ишчилери бо түнгерде шыңгыы шыгалдамы тудуп турар. Түгле эрткен чылып агвар-бойдустуң парын байдалдарының уламыңдан тургустунган бергедерии ажып эртер дээш эвес, харын онгу беш чылдың бирги чылында бедик дүжүттү алырының бажыг үндезинин тургуулары, кыштаглаашкының организастыг эрттиреры, мал ажылының продуктулуун көвүдедири олардан улут күжениишкиниерии негээр. Кызыл районнуң коммунистериниң, ажылчы чоннарының күженишкини мнаар утлаптаан.

Олар тоску беш чылда чедишкиннерии бижыглавышаан, ажылда четпестерден чогуур түннелдерии үндүрүп, шинтпирлеие чогуур айтырыгларже, курлавырларны долуулу-биле ажыглалга киирериие кол кичээнгейии углаңдырып турар. Районнуң ажыл-агыйлары тоску беш чыл -дургузунда күрүнеге (чоиган садып алганын саиаваска) 9792 тонна эттги, 10226 тонна сүтүг, 920 тонна дүмүг, 48167 тонна тараиы сатнаи. Шинтиинң малының беш сарын өлээи өстүргеи.

Кызылдың ыяш ажыл-агый черии. Чербинии ыяш бедеткээр пуиктузу тоску беш чылда онаалдаларын тус-тузунда 110 болгаш 106,7 хуу кыдыр ажыр күүсеткеи. Оида үсиин шитиде районнуң күрүне болгаи ииоператив содыгларының ажыл-ишчилери бага шудургу ажылдап, планнаг онаалдаларын күүсеткеннер.

Көдээде социалистиг чарыш уламы калбарган. «1976—1980 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериинин кол угланнышкыннары» деп XXV съездиге СЭКП ТК-ның телевиилелии партия организацияларынга, ажылчы чоннарның хуралдарынга чугаалажып көргеи чаршыты улам хайнактырган. Бистии Төрээн чүртүпүстүң экономиктиг күчүүн улам ынай хөгжүдериинң улуг соруглаларын айтыкап ол телевиилелдя районнуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары бүрүү-биле түүлдүүлүүп деткээн. Ылаигыя телевиилелдиг көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле кезээ олариың кичээнгейии хааре тутнаи. Ында айыткан түүлдерге дүүштүр боттарының мурнунда сорулгаларны тодаратканнар.

Ажыл-агыйларның социалистиг хүлээлгелериң спецпалистериин киржилгели-биле экономиктиг сапаяшкыннарга үндезилеп тургускаи, партбюрологра чугаалажып көрген. Районнуң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелериниң төлевиилелии СЭКП райкомунуң бюрозунга баш бурунгаар чугаалашкан соонда түзээи алган.

Бистиң районнуң колхозтары бүлгаш совхозтары эртжен чылга деңнээрге мыйыстыг бода малды 6,8 хуу, хойну 15,8, чылгыны 11,7 хуу өстүрүп, эт, сүт, дүк, тараа болгаш чуурта будурунгээш бага ээлээи көвүдедирии хүлээгеи. Кол-ла чүве планныг ошаалдаларны чедишкиннииг күүседир дээш организастыг хемчеглерии ап чорудары, ажылдың шынарын экижидери болур. Шлайда чер-ажылының культуразын болгаш продуктулуун дыка бедидерн көрдүгеи.

Районнуң улуг, биче бүгү коллективтери болгаш 800 хире ажылчыннар бага колхозчулар боттарынга бедиткеи хүлээлгелерии алгылаан. Амгы үеде чер-черге социалистиг чарыиты организастаарынче, оон түннелдериниң калбак иептерелдиг болурунче онза кичээнгейии салып турар. Партии эге организациялары бо талаы-биле боттуг ажылдарны кыпгылаан. Тус-тус коллективтериниң болгаш ижилериниң хүлээлгелерии тода, чараштыр бижээн, кеску черлерге азары барын доолуган. «Кара-Хаак», «Тиилелге» совхозтарда малчыннарның хуудаа хүлээлгелерии чараштыр бижээш, шилдиг тускай хөллаига ог-буле бүрүүнге азарын организастаан. Ынчангаш тус-тус малчыннарның ажылына кирген кижи оон бо чылын алган хүлээлгезии, кым-биле чаркыш турарып биляп ап болур. А малчыннарның бот-тарыл садгаиы-даа бедиир. Кижилер-биле ажылдың янзы-бүрү арга-хевирлери парторганизациялардың кичээнгейиниң төвүүге турар ужуруут.

Чарышка кол чүве хүлээлгелер күүседирии организастаары, түннелдерии Ай-шаанда үндүрери, тиилекчилерге материалдыг болгаш моральдыг деткимчеии көргүзери. Районнуң ажыл-агыйларында парторганизациялар бо талаы-биле мооң мурнунда турган четпестерден чогуур түннелдерии үндүрген. Чарыштың түннелии чүгле ай, квартал санында эвес, харын неделя, декада санында үндүрери эп-не дээштиг болуп тур.

Партийжи амыдырал

рар. «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтарда сеөоиуг ажылдар үезинде болгаш ажыл-агыйның түс-түс адырларының айны-биле күш-ажылчы шалыичы неделяларны, декадаларны, шалыичы үжеи болгаш дөртеи шактарны чарлаары чаичыл апарган. Күш-ажылдың будурукчулуун ол дыка бедидер, ажылчы чоннарның коллективтиг күш-ажылчы көдүрүүшкүнүн хайныктырар. Чижээ, «Тиилелге» совхозтуң директизы, ында партия, профсоюзтел организациялары «1976 чылда будурулгенш ажыктыгы болгаи ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планның чедишкиниг күүседир дээш Бүгүсенгел социалистиг чарышының дүгайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докладчыл ажылчы чоннарга таныштырбышаан. совхозтуң девискээриие шалыичы күш-ажылчы неделяны чарлаан. Анаа 845 кижи киришкеи. Олар неделя иштиие 15 тонна сүттүг будурүп, 12 тонаны сатнаи. Саян аргыдаан болгаш Ап-Чыраалап 27 тонна прессүзеи самаиы, кыргыштыгы фермаларже соорталган. Ол мшкаш элээи хөй тракторлары, тракторлар моторларын, авдазиннарны, илиирлерии, селиалларны сеитээн. Тарылга шөлдериие 320 тонна өдекти сөорткеи. Чедя хонук иштиие төрүттүүген 1050 хураган, 15 бызаа мендн ажаап алдыгаи. Шалыичы күш-ажылчы неделяның тиилекчилерии тодарадып, мактап-шанаваи. СЭКП райкомунуң бюрозу тиилелгежилериниң ол эгелээшкиниң деткип, ону районнуң ажыл-агыйларынга иептередир дээш чер болганга тускай штабтарны тургузарын ажыл-агыйларда парторганизацияларга сүмелеен.

Чер-черде парторганизациялардың чоннуң чогаадыкчы идепкейии калбак-биле деткип, социалистиг чарыштың дээштиин бедидериие угланган ажыл-чорудулгазының ачылында бо чылдың башгайгы айларында төскү түннелдер чедип алдыгаи. Эртжен чылга деңнээрге районда кыштаглаашкыи элээи организастыг эрттип турар. Партия райкомунуң бюрозунуң шиитпири-биле районга малчыннар хүүн доктаатказ. Ол хүнде хойжу бригадалар эрткен айда ажылының түннелии үндүрүп, даравазында айда чүүү кыырын дутуржуп ап турар. Ол хуралдарга чыыглаан малчыннарга район төвүүден болгаи ажыл-агыйлардан келген лекторлар, илетке.чилер лекциялары, беседаларны кылыр. Ол мшкаш кино, концерттерни малчыннарга көргүзер. Кижи болгаи мал эмчилери, автолавкалар ол хүн малчыннарга бага чедип, комплекстиг дузаны чедирер.

Шлангыя «Тиилелге», «Шамбалыг», «Кара-Хаак» совхозтарның директциалары, ында парторганизациялар неделяның четперг хүнүиде малчыннарже массалыг үүүшкүнүң организастап, ажылда четпестерии эдериниң боттуг хемчеглерии ап турар.

Бо бүгү ажылдарның түннелинде районнуң ажыл-агыйларында сүт будурулгези эртжен чылдың ол үезинге деңнээрге элээи өскеи. Оиу сөдары 50—60 хуу чедир нөвүдээи. «Кара-Хаак» совхоз «Х Улуг хурал» колхоз күрүпеге сүт садарыпыл. «Тиилелге», «Шамбалыг» совхозтар эът садарыпыи бо чылдың бирги кварталда планнарын күүседнккеи. Нпитпиибиле районнуң сүт-бараан фермазары квартал планын 2,5 ай иштиде күүседнп болур арга бар. «Тере-Хөл» колхоз күрүпеге эът садарыпың чартык чыл планын күүсединнеи. «Кек-Тей» совхоз эът садарыпың квартал планын партпяның XXV съездии ажыттынар хүше чедир күүседирии хүлээшеи. Эртжен чылдың бо үезинге деңнээрге районда мыйыстыг бода малдың янзы-бүрү чылдаганнардан өлүп-хораары 58 хуу, хой-өшкүнүү 17 хуу кыыгыган. Бо чылдың февраль 15-ке чедир район иштиибиле күрүнеге сүт садар планы 62 хуу күүсетпеи. Эртжен чылдың ол үезинге деңнээрге 18,4 хуу өөрүдедиг болган. А эът садарыпың планы 66,5 хуу күүсеттиигеи азы 9,3 хуу өөрүдедиг.

Социалистиг хүлээлгелер күүседирии организастаанында, кыштаглаашкының эрттирип турарында чедир кыдыпмаан түүдер хөй. «Кара-Хаак», «Шамбалыг» совхозтарда бода малдың, «Тере-Хөл» колхозта шээр малдың олур чоруу көвүдээн. «Х Улуг хурал» колхозта түүле январьда бээш 36 баш бода малды чидирген. Бо колхозта кижилер-биле ажылдың куду деңнелде тургустунганын, социалистиг чарышты четпес организастаанын чугаалаар апаар. Шчалгаш ол ажыл-агыйда кижилер-биле ажылдың стилин, аргазын сайзырадгайжыдары иегеттиинии турар.

Бо бүгү айтырыгларны шиитпирлеп болур болгаш шиитпирлээр-даа ужуруут бис. Шчангаш даанзыргап ажыл-черек дээш кижи бүрүнүүн харысаалгазын бедидерн эргежок чугула. Партияның айытканын саугаар оиу беш чылды ажылдың ажыктынының болгаш шынарның беш чылы болдурар дээш районнуң коммунистери, ажылчы чоннары бүгү түүлдерни кылырлар.

К. ШУЛУУ,
СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары.

КҮҮСКОМГА ЧУГААЛАШКАН

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл-Мажалык суур Совединиң күүскомунга Кызыл-Мажалык ортумак болгаш ында сес чыл школаларының өөредилге-кижизидилге ажылдарын чоокта чаа чугаалажып, школа директорларының илетке.лдерии дыңнаан. Ортумак школадан илетке.лчи С. Н. Аракчаа бирги чартык чылда шинти школа 93,8 хуу өөредилгелиг болганын дыңнаткап. Ол мшкаш соолгу үеде школада өөренпкчилерниң билиг шиигээдип алыр шынары экижип, бирги чартык чылда 223 өөреиикчи эки демдектерлиг доосхан. Пионерлериик өөредилге хууну 92, а комсомолчуларның— 97 хуу болган. Школада 100 хуу өөредилгелиг класстар чыында чилче өлүп орар. Ындыгларга 5 «а», 8 «а», 1 «а», 9 «з» класстар хамзаржыр, класс башкылары эштер Шинкина, Путачева, Кузнепова, Куулар дээш чижектиг башкылар кызымак ажылдап турар. Ол мшкаш Кызыл-Мажалык сес чыл школазының директору В. Монгуш школа 97 хуу өөредилгелиг болуп, билиг бээриниң шынарын 30 хуу чедирип алганын чугаалаан.

Ол школада К. О. Дасык, Т. К. Ооржак 100 хуу өөредилгени болгаш 35—37 хуу өөредилгениң шынарын чедип ап турар.

Үстүнде адаан ийи школада ада-иелер-биле харылзаа эки. Төреддер комитеттериниң ажылы идепкейжээн. Школаларда янзы-бүрү тематиктиг кежээлерни организастап турар. Школа музейлери болгаш бөлүмнер, урокгаи дашкаар ажылдар планнаттаар чоруп турарын илетке.л ыиган эштер С. Аракчаа, В. Монгуш айытпышаан. өөредилге-кижизидилге ажылында четпестерге доктаагаи.

Кызыл-Мажалык ортумак школазында бир өөреиикчи школазын ара каарының кырында туруп турар база 58 өөреиикчиниң багай өөреткеи башкылар коллективиниң кошкак ажылын хереченлеп турар. А сес чыл школазында 4 «б» класстың өөреиикчизи Валера Домгактың интернатта турар хирезинде школада өөреиилеп турарын база четпес ажылынге деп директор жи Монгуш мнаиип чугаалаан. Школаларның ыяш чем хандырыкгаиы багай, бот кичээл кылыр тускай өөредилер кайы-даа школада чок. Кайыда школаларда кежээки үелерде дежурныйлаашкыиыы организаставаип келгенинден өөреиикчилер» кежээки үелерде чуруи үрээр, үени шын эвес ажыглап турар чоруктар ам-даа барын саиал берген эштер шүтүмчүлээн. Кызыл-Мажалык суур Совединиң күүскому бо чугаалашкан айтырыг талаы-биле тускай доктаалды хүлээп алган.

Б. КУУЛАР.

ЭВИЛ-ЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

ГЭС — «Малютка»

Гидротудугжулар ыяыр ажылының графигин бир ай мурнаан. Олар мелир үениң Миатлин гидростанциязының (Дагестан) кызазынче баар кара чаңгыс орун болур автотранспорт тоннелин кылырын хуусаа бетинде доозар деп турар.

Ол ГЭС (ооң күүүзу 220 муң киловатт) Чиркей гидростанциядан элээн каш километр черге туруптар. Сулак хемниң тар кызазынга бедии 75 метр плотина бедип үнер, ол плотина 170 гектар шөлдүг черге суг шыгжамырын тургузар. Чиркей ГЭС-тиң турбиналарын таварып эртжен сугнуң күүүлүг агымы чогум-на аңаа кээп оожургаар. Чаа тудуп турар станция ында суг агымын чогумчалыг кылдыр таарыштырып алыр чер болу бээр.

Миатлин ГЭС-тиң баштайгы агрегадын 1979 чылда ажыглалга киирерин төлевиилээн.

УКРАИНА:

Айыыл чок чоруктy приборлар дузазы-биле хынап турлар

Шахтага айыыл чок чорук техниказын сагыырының кол чурумнарының бирээзи метанның хемчээлин хынап көөрү болур. Ону ыяап шын болгаш дүрген хынаарынга автоматтыг чаа приборнар дузалап турар, ындыг приборларны Конвтоптуң «Красный металлист» деп электромеханика заводунда будуруп эгелээн.

Ол чаа приборлар мооң мурнунда будуруп үндүрүп турган ындыг приборлардан чиик болгаш шевергин, оларны ап чоруп база ажылдаар черинге тургузуп ап болур. Оөң ачызында шахтер шахтага частыр айыылдыг газтың тыптып келирин доктаамал хайгаарап болур аргалыг апарган. Бир эвес газтың хемчээли чогуур нормазындан ажа бээр болза, туснай реле чер казар ямбайнны хенертен доктаадыптар.

БЕЛОРУССИЯ:

Харлыг черге чугай төгерги

Бо чылдың эгезинден бээр чүс муң гектар кушуруг черлерге Белоруссияның мелиораторлары чугай төкиен. «Сельхозтехниканың» түскээлээп тургускан салбырлары ол ажылды боттары кылырын хүлээнип алгаш, шуушуруурга технологиязын тургузуп, графикти шыңгыы сагып турар. Харлыг шөлдерге чоруурунга таарымчалыг кылдыр сес төнна деңнелиг автомобиль чаштырынчыларны деягем арык шиналары-биле хандырган, дугуйлуг тракторларны чартык гусеницалыг кылдыр эде дерээн. Арбай тарыыр черлерге хамыкты мурнай чугай төп турар, чүге дээрге ындыг агротехниктиг арга-биле чемишчиткен черге арбай көкчуг эки үнер болган.

Кыжын шөлдерге чугай төгер чорук часкы тарылганың изиг түлүк үезинде ажылдың бачым болгаш четтикпес апаарын болдурбас. Химиктиг меливрация минералдыг чемишчидилгелерниң ажыктыын дыка бедидер болгаш тараанық гектар бүрүзүнден алыр дүмүдүн 3—5 тонна немей көвүдедир, хөй чылдыг сигеннерниң дүжүдүн — ийи катап улгаттырар.

МОЛДАВИЯ:

Улетпурге үндезилээш

Республиканың Кагул районунуң «Пограничник» совхозунда тудуп тургускан чаа улетпүр комплексин баштайгы мөлдургаларны хүлээп алган. Мыйыстыг бода малдың төлүн өстүрер болгаш семиртир фабрика харыугда 10 муң баш мөлды ажаап болур. Бызааларның он беш нажаазындан аңгыда, ында чем белетиээр цех болгаш 16 сенаж башкызы бар, оларның иинти ишкири 25 муң кубометр. Фабрикаиың чоок-навызында черлерде чем культураларын суггарар ирригация системазы тургустунган.

Бүдүрүлге ажылдарын механизастаанының болгаш автоматчытканының бедик чараазының ачызында бир оператор 250 бызааны доруктуруп, 800 бызааны семиртип, ажаап турар. Комплекстиң коллективи чылдың на күрүнеге дөртеи амыг муң центнер эттги дужаар.
(СЭТА).

ЧЫЛ ПЛАНЫН — СЪЕЗДИНИҢ АЖЫТТЫНАРЫНГА

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Будурулгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планның чедишкиниинг күүседири дээш Бүгү-звилелдиң социалистиг чарышының дугайында» деткаалын Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң ажыл-ишчилери улуг сорук киришкин-биле ужурашканнар. Даргаинаар корпуста 1975 чылдың күрүне шаңналының лауреазы коммунист В. Е. Сапожниковка баштаткан шуткуичу-даргаинар бригазазы бирги чартык чылдың планын СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнде күүседир деп шиитпирлээн. Ол коллектив съезд мурнунуң чарыкынга киришкеш, хүн бүрүнүң даалгазын тергиин эки шынарлыг продукция-биле ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: шуткуичу-дарганнар Күрүне шаңналының лауреаттары коммунистер В. Е. Сапожников (ортузунда) биле А. Е. Данилов олар ажыл эзэчээнин соонда боттарының кады ажылдап турар эки И. В. Пастушков-биле (солагай талазында) чугаалажып турлар.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

МЕХАНИЗАТОР КЫС

ОЧЕРК

1971 чыл. «Малчын» колхозтуң девискээринде Кызыл-Шанчыг—Катя Иргиттиң адазының кыштаар черн ол. Мугур-Аксы ортумак школазының 8 классы доосхан, ол чылын Катя адазының дузалакчы кадрочмазы апаргай. Колхозтуң мичээнги даргазы Богатыр Самбуевич Бошкар-оол адазыкыларның залынга хээп, аныяк кыстың эгелээшкинии деткип, баштайгы күш-ажылны базымнары дээш байыр чедирип-даа турган.

Катя ол чылын хой кадарын кыштаан. Кызыл-Шанчыгда кыштаг ашкозатуң машиналарынын улуг оруунуң чанында. Оон чазы-биле эрткен-дүшкен машиналарның даазы үзүктел ток. Ол улуг оруктуң чоогу борбак-борбак тейлерлиг, терезиннер бүргей үнген кер болгаш хой одарладырымга ойнуг таарымчалыг чер.

Катя дөрт колдуунда айыыл хуулеалп чораан. Өөреиген хой эрткен-дүшкен машиналарындаа тоонак, боттарының тавыгда оъттап чоргулаар. Катя оларның бажын дозуп каап, «Кадарчының ырын» ыылдинаидыр ырлагылаар.

Бир-ле катап Катя бөөзи черинге хой дозуп чоруурга, эртжи чыгаан машиналарның бирээзи тура дүшкеи. Кабиназы «как» кылдыр хатдынган соонда, бир кижи Катяже дорт кыдаштап орган. Чолавчызы хевирлиг.

Келээ-ле херээжен кижи болган. Уруг-биле эптиг-эзилек мендилешкеи.

— Кадарчылап тур сен бе, дүүлүм?— деп айтырган.

— Ийе —дип, Катя харыылаан.

— Адыңның база кадарлы улус бе?

— Ийе.

— Адың кимзи?

— Катя-ла

— Катя!— деп демги херээжен шала элдепсинген-даа хевирдит дагыргыткан — Атташ улус-тур «бис дүмзакым. Мени база Катя дээр, Катя Михайлова. Таныжып алдыгы бе?

Ийи херээжен кижиниң аразында чугаа ам шуудай берген. Бирээзи дөрт хар чедип чоруур орус утбай-биле удавас он сестээр бичии тыва уруг кады төрээн угбашкылар дег дыка-дүр хөөреишкеннер.

— Аидыызында байыалыг, Катя—дээш улуг Катя туруп келген.— Ам хал орайы, силерниң колхозка мал чеми сөөртүп эккелген кижи мен. Орук үзүп болгай, моген-ыылай бердим, ынчалза-даа чолавчының ажылы сазуп деп чүвени утпа. Колыгга чедип кел автошколага өөреиир сен, маңаар мен— дээш машиналыгче базыпкан. Кабиназының ажыры ажыдым чыда, чолавчы утбай баштактаргаи.

— Өөреиир келбес болаунда хорээик эвеспе, ам бир мынчаар хой кадарын чорунда тутпаш машинам шитиже книр каап алгаш, күш-биле автошколага акпарын каар мен.

Машина элээн хиртиледир газтан чоруй Доора-Хову кайы сен дээш хаткан. Бекизиниң чыды үзүүнүң хаайыга саатын азай-биле кээп хаккан.

Ол үеден эгелеп Катяның сагыжы-даа сагыш эвес, сеткил-даа сеткил эвес. Зөлгир, чымчак холдут херээжен кижиге бүрүү-биле чагыртқан күүүлүг техниканы ол магадавас аргазы чок апарган. Чолавчылаар күзел Катяны бүрүү-биле аспактаткан. Кыдчыктырар арга чок. Дүне дүштеп, хүндүс сагыштап, праваствам. Кызыл-Шанчыгга төөгө кадарын чоогай «Халдың ор, чолавчының ырлары ковүдээн.

ЧЕРТЕЖ

Кээ-ле хонганда Катяны эдем суур чоктаткан. Шай, газыны садып экээрии даазкан. Автолавка келбээнинге ашак хомудаан, а Катя иштиде өөрүзүн. Суур баар чылдагаан ол, колхоз даргазы-биле чугаалажыр деп шиитпирлеп алган. Аидыызында «Малчын» колхозта чолавчы кыстар чыла харын. А районда бар. Кодаы «Мөген-Бүрен» колхозта Марита Тас чолавчылап турар, а районнуң мал эмнелгеазинде Дарья Хертек база херээжен чолавчы-дыр.

Эртжи чыгаан машиналарның бирээзин «бадыраашы» Катя суурже хаткан. Аза-бөөнинге аидыызының чүве ыыттаваан. Херек чогуй бергее ынчан чаңгыс чугаалаар деп бодап алган.

Колхоз даргазының кабинединде кижи хей болган. Эжик аксында өөрээде оларның үнеиин мачаң. Катя кемек турган Улус чугаалашкан соонда, колхозтуң тракторлустери Маиок Успун биле Дыңзыг-ооп Акшаооп олар киргилеп келгеннер. Хөлдарында саазын туткулап алаяа болганнар.

— Даргала улус хей дур бе? —деп, олар Катядан айтырганнар.

— Ийе, хей-ле-дир — деп, уруг харыылаан.

— Ынчазарга мааи аалы— деп, Успун чугаалаан, демги эмнече көргүзеп.—Кандыг деп бодаар сен. Дыңзыг, дарга чаңгыскаар ырга бе?— деп айтырган.

— Та, өөгүледирээнс тутпаш көөгей-ле бис, ыомчалп соглаай талаяы булуңунга салып каап холдушуп ужуун биске

ганыштырар ыйнаан.

— Трактористээри эки-ле, а чолавчылары оон-даа эки— деп, Маиок чугаалаан. Катя болгаанның келген хөрээн ам ойлап каап. База ол айтырыг сонгажыл.

— Мен база ыыаар чоруларым дилээр дээн кижи мен— деп, Катя оларга чугаалаан.

— Чаа, кыс уруг чолавчылар мен деп тенивейн, садыг школазын доозуп ал, азы бухгалтерлей бер. Стол арты руль артындан дээре болгай аза— деп, Успун чугаалаан.

— Баллирнипкээден бижип ал, дүүкам, аас-биле чугаалаарыңга документ болур эвес— деп Дыңзыг-ооп чугаалаан, саазын демир-үүүк карманыидан уштуп бергеи.

Катя биллирнипкинии бижип чыдар аразында дарганың кабинединге сргаи колхозчулар чуруук-суруктаар үнгулеп келгеннер. Үш кижи холда биллирнипкиннерии тутпушаан, даргаже бөлүп кирипкеннер.

— Чүү дугайлыг хап чор сиилер?

— Бо-ла айны, дарга—дишкеш, ужелээ саазыннарын барын тудуспаннар. Колхозтуң даргазы биллирнипкиннерии чиигыстээп номчаан. Сес этпээн. Аас ашпаан. Кезек кала бодаын олуруп-слуруп:

— Ийет, Маиок Успун—тракторист кижи чолавчы болурга ажирбас, Дыңзыг-ооп Акшаооп база тракторист кижи-дир, чолавчы болурга ажирбас. А Катя Иргит... Баштаар черге шиитпирлээр ыйнаан—деп каап.

Чугаа сл-ла болган. Дехти ийи ооп «чүве ашлыг эвеспе» дижип шенектежип, өөрээниидеи хөлүүзаажок үнүпкеннер. А Катя эрнии шала муңгаргай артаан.

Баштаар черниң хуралы даарта болур. Оиу Катя кол бухгалтерлер Сая Эрес-ооллан айтырып алган. Ол болур хуралга боду олуржуп, сестү сегдээриие, дилетки киирериие белетскеиер бодаан. А кол бухгалтер Сая Эрес-оол база оиу деткиирии заазап.

Амидырал деп чүве элдептиг болгулаар. Ол хүн Катя чугаалаар сөстерии та чеже катап киитиие катаглаваан дээр! Бир сактырга школага өөреиип турган шүүк-даа шүүжилеп турганы сагыжка кирер. Чогаадыгдаа биижип турганы сагыжка кирер. «Адыр, мынча дүзе кандыгыл, ынча деп харыылаза чүү дээрзи?» деп болгудан катаваткан айтырыгының түрө хүнээзи.

Колхозтуң баштаар черниң хуралы-даа эгелээн. Катя дарганың кабинединиң эжикиниң аксында турун алган, ында хуралдаан улустуң чугаазын эжик өттүр коичуг хичээнгейлиг топтап, дыңнаалаан. Кол экотехник мал кыштаглаашкынының дугайында кезек дыңнаалыг имлган. Чамдык эштер биир сиилаа-даа бергеи.

Ам колхоз баштаар черинге киирген биллирнипкиннерже киришкеи. Катя тыпкыжып тыртынпыкап. Бир колхозчу бажың бээрии, өскеии хой кадарарын дилээн

болган. Успун биле Акшаооллуң биллирнипкинии номчаан. Кежигүннер: «Чүүлдүг-дүр» дишкеш, «Трактористер чолаачылар болурга улам эки» деп бир кижи чугаалаан. Катяның биллирнипкинии номчаннар. Иргит ылым-чылым барган. Баштаар черниң кежигүннери кезек када чүве ыыттынналаннер.

— Кижи бодаиар чүү өөор! Катяны мен биларлер мен, ажылга кылымак кыс чүве. Өөреиип алзын, харын, шыдаар ол —деп, гараж эргелекчиин Тас Биче-оол акыйның үүн дыңналган.

— Шын-дыр!— деп баштаар черниң өске кежигүннери деткүннер. Бүдүн хүн белетскеип, кэш катаа чыгыс домак катаптап келген сагыш-сеткилдиг хөлүзеңнии ынчаар белеп дооглаанынга бүзүрээр-даа эргежок.

Кыыдың автошколазынга өөредилгениң 6 айы биллиртпейн барган. Школаның башкызы Бегзи башкы деп кижиниң солун тайылбырын дыңнаан тудум, Катяга биллиимес чүүлдер улам немежии, ол башкызындан, өөрүүден айтыртыпып, автомашинаның кезектеринге сонуургалы улам күштелген.

— Адыр, Катя, ол айтырыгны номер киирээге өөреиир бис, ында ам-даа четпээк бис—деп, башкыны болгаичок чугаалаар. А Катя ам дораан биляп алыксаер.

1972 чылдың чайынында Катя Иргит төрээн колхозу «Малчынга» 3-кү класстың профессиоиал чолаачызы деп шыыгылган.

Баштайгы үеде аңаа колхоз баштаар черн суг сөөртүр машина мунаруп каан. Чолаачылап-ла аиылдаар болза, Катяга кандыг-даа машина дөмей-де.

Ол кыжын Катя Иргит № 3 хойжу бригаданың аалдарынга суг чедирип кыштаан. Кэш ай бурунгаар хой кадарып чораан, эрткен-дүшкен машиналар сонуургап чораан черлериниң чаны-биле Катя Иргит чоргаар халдың эртип турган.

Мөңгүн-Тайга районнуң девискээри — элдептиг оран. Кыжын хар чааның чаар-ла. Дээрден ак-як кодан-таваалар дүжүп бадыы чорда-ла, хат келгеш черге дүжүрбейн суг баргылаар. Ол харны оргу черге чыттырбас, бир чоогаларга, хаяларга хөртүктей шаап каар. Кыжын малчыннарның хөй хемииниң амыдыралы —суг сөөртүп машина ол.

Катя-даа хап-ла турган. Чамдык аалдарга баарга хумуцсаваның тутнан дораан уне хаячып келгилээр, хой суггарар оңгачаларын салгылап бээр, а чамдыктары таваар шаиаш өлүргүлээр, далашпас.

— Че, дүргеденер, ам-даа баар аалдарым эндерии—деп, уруг далаштырар.

— Шаандагы шаг шыкаш артычнак-дертинчектиг, ушнаштыг-дыргештиг, арт-сын ажыр дээш эвес, техника мунган кижи-дир сен, чүге далажыр сен, уруумуң шээдин ижип ал—дижир кадарчылар база тургулаар.

Шак ынчаар Катя ийи чыл ажылдап келген. Аиыяк кыстың машинага аптинн, оон техникага хандырышыллынын колхозтуң чону дораан эскерип, ону маптап чугаалажы берген. Мөңгүн-Тайганың кадыр-берт оруктарынга Катяның машиназы торлур эвес. Кайы-даа ыыттагже, кайы-даа сыя кырынче малчын кижиге херектиг чүүлдерни чедирерибиле чоруп каар, чеде бээр. Бадарчының сеткилии өөртүр.

Тоску беш чылдың доозукчу чылында Катерина Иргит бодуна алган планныг ооң-аалдарын хуусаа бетинде күүседиппкеи. Кыыр-чаар материалдарның камналгазын чодап алган. Ол доозукчу чыл аныяк кыстың сеткилинге кеэээ мөңгеэи-биле алган. Чүл дээрге «Малчын» колхозтуң коммунистери Катя Иргитти бир үн-биле СЭКП-ниң хүүлеңинге киирип алган. Аныяк кыс кандидат стажын төлептин-биле эрткеи, эрткеи чылын партия кежигүнүнге киргеии ол.

Декабрьда болган партиянын район конференциязында Катерина Иргитти Мөңгүн-Тэйга рабоинуң коммунистери партиянын область конференциязының делегадызыга соңгаан. Күш-ажылынга кызынак, шилип алган мергежилиге бердиигеи кыска мөңгүнтайгажыларының көргүскеи идегели, бүзүрели ол хире бедик болган.

* * *

Чоожта чаа болуп эрткен партиянын область конференциязынга чорда Катя Иргит-биле ынчан ужурашкаш, биляп алган чүүлүм бо. Аныяк кыс бодунуң ажыл-херектериниң дугайында чугаалап орду.

— Бодумнуң биляг-мергежилиимни улам бедидип, техниканы хаңызы-биле өөреиип алыры-биле Кызымадың хадээ ажыл-агый техникумунуң механизация салбырында бот-өөредилге-биле өөреиип турар мен— деп, Катя чугаалады.

И. ХАРЛЫГ-БОРА.

ШЫНАР ДЭЭШ

Чуртта хүн бүруде-де совет кижилер кызымаккай ажылдап турар. Будуруленин ажыктыын болгаш продукциянын шынарын бедидери дээш партиянын шиитпирин олар сорук киришкинниг күүседип турар. Беш чылдың бо эң чугула айтырыын партия-ажыл-агый активтеринин хуралдарының болгаш слёттарының киржикчилери мык чугаалажып, көрүп турарлар. Олар 1976 чылдың даалгаларын хүүсаадан эрте күүседиринин дугайында социалистиг хүлээдегелерни ап турарлар.

Краснодар крайның ажыл-ишчилери 1976 чылда 8 миллион 400 мун тонна тарааны, чигир свёклазының, тарымал тооруктун, ногааларның, кат-чимистиң бедик дүжүдүн ажаап алырын шиитпирдээн.

Тула областың ажылчы чоннары пландан ажыр 800 мун тонна хомүр-даштыг, 180 мун тонна минералдыг чемишчидилгени алырын хүлээнген.

Калуга областың партия активинин хуралынга үлетпурүн 150 будуруглелери утказутур планнарны кылгаш, пландан ажыр он бир миллион ажыг рубльдиг продукцияны кылып үндүрерни хүлээнгенин демдеглээн. Ол областың мал фермаларында саанчы бүрүзү-ле чангыс чылда бир мун болгаш оон-даа хөй центнер сүттүг саар дээш социалистиг чарыш калбарган.

Ол шыкаш Башкир АССР-ниң, Саратов, Смоленск, Астрахань, Кострома областарның болгаш Адыгей автономнуг областың партия-ажыл-агый активтеринге, слёттарынга болгаш мурнакчылар хуралдарынга база-ла социалистиг бедик хүлээлгелерни алгылаан.

(СЭТА).

МӨӨҢНЭЭР БОЛГАШ ТӨПЧҮДЕР

ССРЭ-ниң УАЧД-зинде февраль 17-де ажыттынган адырлар аразының делегелгезинде чүрттүн көдээ ажыл-агыйын хогжудериниң кол-кол угланыышкыннарын, ону түскайжыдарын, мөөнээрин болгаш кооперастаарын киргүүп турар. Алды павильонда тургустунган делегелгени партияның XXV съездизинге утказутур ажыктаан.

Кубаньда, Алтайда, Поволжьеде, Украинада, Казахстанда болгаш чүрттүн өске-даа тараалаң черлеринде тараачын ажыл-агыйларның чеднишкиннерин ында калбаа-биле киргүскен. Оон-даа өске эң чугула адырларыны — мал чемин бүдүрерин, мал ажылын канчаар хогжудерин, свёкланы болгаш ногааларны өстүрерин түскай стеңдилерде болгаш макеттерде көргүзүп, бо талазы-биле арга-дүржулгаларны таймылбырлаан. Мындыг фактарымдаа солун бооп турар: Москва областа 1964 чылдың дургузунда 20 мун тонна хаван эдинн бүдүрген турган болза, амгы үеде чүгле түскайжыттынган ажыл-агыйлар безин оон-ийи катап хөй эдээ берип турар апарган. База бир чижек: «Молдовощпром» каттыжышкын чылдынна республикада кылып турар консерваның 95 хуузун берип турар.

Ажыл-агыйлар аразынга кооперастаашкынны болгаш чер-үлеттүр ажылын тазарыштырарынга түскайжыттынган болгаш төпчүттүнген ажыл-агыйлар эң тазарымчалыг байдалды берип турар. Амгы үеде чүрттө ажыл-агыйлар аразының 5 мун ажыг организацияларга болгаш каттыжышкыннары ажылдап турар. Оларның ажылынга барык бүгү колхозтар болгаш ажы мун хире совхозтар кирежип турар. 5 миллиард ажыг рубль фондузуг ындыг организацияларда 1.200 мун кижи ажылдап турар.

Ол делгелгеге баргаш, көдээ ажыл-агыйның амгы техниказы-биле, ажыл-агыйларның дүржулгазыбиле тодаргай танышып ап болур.

(СЭТА-ның корр.).

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

„МУРНАКЧЫ“ ХОЖУДАВАС УЖУРЛУГ

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң отчёттуг хуралы болуп эрткен. Колхоз баштаар черинин отчёттуг үе дүргузунда элээн ажыл кылганын хурал демдеглээн.

«Мурнакчы» колхоз дөзукчу чылда мал бажы өстүрер планын — ыйыстыг бода малдыын 107 хуу, чылгыныын 104 хуу күүсеткен болгаш түе баш малга оналаптыр чүүлүн аайыбиле 69 бызаану, 64 хураганы, 51 кулуну доруктуруп алган. Бо ажылга боттарының үдүүн кызымак кирген колхозчулар эвээш эвес.

Колхозчу Кок Серенот тоску беш чыл планын хүүсаадан эрте күүсеткеш, хураган өстүрер онаалдазын 106,8 хуу, дүк кыргыыр планын 102,8 хуу күүсеткен. Хертек Баадан, Доңган Адыг-оол, Сонай Шаңмак болгаш өске-даа малчыннар беш чылда салган сорулгаларын чедиишкинниг күүсеткенер. Ынчалза-даа ындыг колхозчуларның хөй эвес болганы колхозтуң ниити планын күүседиринге таарыжыра чок болган. Колхозтуң көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле чамдык онаалдаларын чедир күүсетпээн ужуру ында.

Колхозта мал уксазын экижилер болгаш малды тарып бооздыр ажыл сула. Оон улампыдан мал бажын өстүрериңде бергедээшкиннер ам-даа уламчылаап турар. Оон ынай малды самчыгдаар, чидирер болгаш өлүрер чоруктар база ховар эвес. Хову ажылында четпестер хөй. Агротехника дүрүмүн сагывас таварылгалар бо-ла турар. Хөрээнүүң хаттан болгаш сугдан үрелир чоруу-биле демисел кошпак. Бо болгаш өске-даа чылдагаанларган көдээ ажыл-агый продуктуларының дүжүдү чылдың-на кудулап келген.

Колхозта тудуг ажылы куду деннелде. Клуб, хөй чуур чер, кажаа болгаш өске-даа тудуглар планнаттының турза-даа, чедир кылдымайн келген. Ажыл-агыйның бо адырынга бригадирлер хөй катап солчуп келген. Черле ынчаш, колхоз баштаар черинин түскай артемниглер-биле ажылы чогуур негелдеге четпес.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ниң Төп Комитединиң төлевилелинде колхозтуларның сөңү беш чылда сорулгалары тода айыттынган. «Мурнакчы» колхозтуң кежигүннери бо чылын анаа хамаарыштыр бедиткен хүлээлгелерни алган. Төрүүр түе баш малга онаалтыр чүзүн аайы-биле 90 анай, хураганы, 80 бызаны, 75 кулуну камгалап алырын, хөй бүрүзүнден 2,2 килограмм дүүтү кыргыырын болгаш малга быжыг чем-суурну тургузарын хүлээнген. Хүлээлгеде машина-техниканы долу ажыглаары, тараа болгаш мал чеми культураларның дүжүдүн бедидери болгаш өскелээ чугула айтырыглар көрдүштеп. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга хөй-ады кирген колхозчулар боттарының сорулгазын күүседип шыдаар, «Мурнакчы» хожудавас ужурлуг дээрзинге бүзүрел улуг.

К. СЕМИС-ООЛ.

Эртем—бүдүрүлгеге

ДҮЖҮТКҮР ГИБРИДТЕРНИ ӨСТҮРЕР

«Кукурузаның тарылгазын калбартыр болгаш ниити чыыладазын ковудедир..»

(Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиндеп).

Эң-не бедик дүжүткүр культура — кукуруза талазы-биле селекция төбүн Днепропетровскиде Кукурузаның Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң чанында тургускан.

Эртемденнер хамыктың мурнунда ында-бүрү хөрүн-климат байдалдарынга кукурузаның тараазының болгаш ногаан массазының чазагай дүжүттерини берип шыдаар аргазыг чаа гибриттерни (хайнак үрелиннерни) тургузар ужурлуг. Кылдыгган ажыктар эвээш эвес: тоску беш чыл планының дургузунда 18 гибридти өстүрүп үндүрген болгаш күрүне шилгелдазы кызыры-биле дүжжаап бергеш: «Чижво, оргумак эрте быжар, кандаашкынга быжыг «Днепровский-438» деп гибрид чуруттуң мурнуу чүгүүрге эки тааржыр болган. Оңу тараан шөл эрте хосталы бээр болгаш күзүн чажар кызылтаска ажок тааржыр.

Кандаашкынга быжыг сорттарны тургузары-биле чергелештир, суттаттыг шөлдерге тааржыр гибриттериң селекцизының талазы-биле шинчилелдерин күштелдирип турар.

Чүрттүн сөңгү чүк районнарынче кукурузаның калбарымшкыны чаа гибриттерни өстүрүп үндүрериң негеп турар. «Днепровский-247» деп гибриттиң чедимчелиг болганы черле чигинниг чок: ол сорттуң Калининградтан Хабаровскиге чедир 73 область болган крайда районлуткан. «Днепровский-ПГ-85» деп сорттуң дугайын онзалап чугаалаза чогуур. Делегейниң конкурс шеңделеринге ол сорт тиндекчи болуп үнгенин-биле алдарлыг. Ук сорт Югославияга гектардан 133 центнер тараа дүжүдүн берген болгаш ук черниң, француз база румын селекцияларын ыракта ашкан.

Ам демги тоңгун дүжүлге шөлдеринде 500 чаа гибрид шенеттинип турар, -а чыл дургузунда оларның саны 800 чедер. Оларның янтиндеп эң дээре, перспективалыг сорттарны шилип алыр апаар.

(СЭТА-ның корр.).

Днепропетровск.

ДАШТЫКЫДА

СОЦИАЛИСТИГ КОНСТИТУЦИЯ ДЭЭШ

ГАВАНА. (СЭТА). Чаа, социалистиг конституцияның төлевилелин бадылап, хүлээп алыры Кубага политиктиг улуг көдүрүлүшкүнүң байдалы-биле боон эрткен. Ону бүгү улуустуң таныжын көргенинин соонда эрткен чыдың декабрь айда республиканың Компартиязының 1-ги съездизинге чүүлдүг деп көргени билдингир болгай. Хосталга ортулуунга болган социал-экономиктиг болгаш политиктиг ханы чаартылгаларны быжыглаан күрүненің ол дээди хөлбулуушуун төлевилелин боттарының канчаар көрүп турарын 5,5 миллион ажыг кубалар февраль он беште илереткеннер.

Кубалар бадылашкынга орушкулуг, улуг идепкей-биле баулуг байырлыг байдалдыг киришкеннер. 19 мун ажыг участокчарының барык шүүтүүнүнга бадылашкын хүндүс-ле доосту берген турган.

Бадылашкынның түнелин соонда чарлаар. Ынчалза-даа бадылашкын эртиреринин Национал комиссиязында кээп турар түнелдер кубаларның хөй кезии чаа конституцияны детккин, ону хүлээп алыр дээш бадылаанының дугайын херечилеп турар.

Чаа конституцияны хүлээп алган чорук—Кубага чаа ниитилелди тургузарының оруунга чүгүлә үе-чада боон, социалистиг демократияны хогжудүп, быжыглаар талазы-биле партияның болгаш күрүненің үргүлүүлелдиг ажылының тоогуулуг түнелин болган. Куба — ажылчыннарның болгаш тараачыннарның, бүгү ажылчы чоннарының социалистиг күрүневи, ында эрге-чагырга улустуу боон турарын ол конституция байырладыы-биле бадыткан турар.

ЭКОНОМИКТИГ МООНДАКТАР

РИМ. (СЭТА). Ында Тель-Авивтен кээп турар дыңнадыгларны өзүгаар алырга, Израильде ол чүрттүн хамаатыларының даштыкыже үнеринге моондактаарының талазы-биле чаа хемчеглерни алган. Даштыкыже үнгени дээш тыртар үндүрүтүг (Израильде ындыг безин чүүл бардыр.) 750 израиль фунт-акша турганыңдан 1000 фунт-акшага чедир улгаттырган. Ол шыкаш чүрттан үнер кижи бүрүзүнүң билет ортазинден Израильге төлөөр үүрлуг 15 хуу немелдезин аңаа база кадар херек.

Моон мурнунда Израильдин даштыкыже үнер хамаатызы доктаатка түннүг акшаны база үндүрүп болур аргелиг турган. Ам акшаны даштыкыже үндүрер чөпшээрелди алыр дизе, ол түнүн 15 хуузу үндүрүгнү база төлөөр апарган. Олар ындыг чөпшээрелди чүгле албан ужурунда командировкага, даштыкыда тереллерининг ааразынынга алы келгенинге счылдагаанныын ап болур.

Израильдин чагырыкчы балыктери од хемчегерни бүрүне хөрөнгизинге акшаның немежин киреринче чүткүл кылдыр тайыбырларын оралаажып турарлар. Ол чорук бо сан-хөө чылында бюджеттиң чедиишпес чоруун эвээш-бичеда болза дугаарынга кордап турарлары ол-дур. Ынчалза-да бо дугайында чаа хөлбулу Израильдиң кижилерниң үнүп чоруурунга бүгү талалыг бергелерни таварыштырар дээш оралдажыкшыкын-биле база холбашкан. Оон кижилерниң үнүп чорууру улам хөй апарганы билдингир болгай.

(СЭТА).

Тайбың дээш демиселдиң мурнуку одуруунда

Делегейниң улустары Совет Эвилелиниң коммунистериниң эдээлиг съездизинге бетвелди дыка улуг сонуургал-биле хайгаарап турар. Делегейде болуушкуннарның кол-кол угланыышкыннарынга соолгу чылдарда болган үндезин чаартылгаларны демдеглеринээн, дашты кыының сураглыг ажылакчылары болгаш солунары СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырар дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чайгылыш соок, туруштуг демисели-биле ол бүгүнү холбаштыр көрүп турарлар.

БЕРЛИН. СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алганы тайбың программазы дерек кырында боттуг чүүл апарган. ССРЭ-ниң делегейде туружу улам быжыккан, делегей кырында күштериниң деңгүүр байдалының социалымының, демократиялың, депиволегиниң талазынче ында базарынга Совет Эвилелиниң кол роли улам тодатпайбиле «кестүр» турар апарган — деп, ГСЧП ТК-ның солуну «Нойер вег» бижээн.

ВАРШАВА. Дайынның чаа өрт халавыдаан бүгү кижилерни чайладырының херээнге, тайбыны болгаш ыйыыл чок чоруукту быжыглаарының херээнге совет улустуң, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш оон үдуртукчуу, польша улустуң улуг иниүү эш Л. И. Брежневтиң деңнээр чүве чок ачы-хавыяазын польша кижи бүрүзү эң-не хаңзы-биле билип турарын ПУР-ның профэвилелдериниң Төп Чөвүлелиниң секретары С. Левандовский «Глос працы» солунга бижээн.

ПАРИЖ. СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алганы тайбың программазының амыдыралга боттандырары дээш дениселге Совет Эвилелиниң чедиишкиннери дыка улуг деп француз коммунистериниң солуну «Юманите» онзалап бижээн. Ол солун Европага кады ажылдажылга болгаш айыыл чок чорук дээш демиселге Совет Эвилелиниң чайгылыш чок, туруштуг демиселин демдеглээн.

БОНН. Делегейде байдалды жиңдеринге, бүгү чер кырынга тайбыны болгаш ыйыыл чок чоруукту быжыглаарынга СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алган тайбың программазы, ону черек кырынга туруштуг боттандырарзы үнделиин-биле ында кылган деп, Барыын Германиязының сураглыг хөй-ниити ажылдакчызы Л. Кюпер чугаалаан.

ХЕЛЬСИНКИ. Совет Эвилелинге коммунизмни дүнмишкиниг тургузарынга, социалистиг дем каттыштырылазының, өске-даа чүрттарынга социализмни быжыглаарынга, төөгүлүг сорулга — улустарны чаа дайынның халавыындан камгалаарын чедип алырынга таарымчалыг даштыкы политиканы чорудары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кичээнгейинге кажаң-кезээде кол чүүл боон келгенин «Тиедоилантая» солун бижээн. СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алганы тайбың программазы болза, тайбың дугайында ленинчи декреттиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда чедиңген салгалы мыкаш, шаңгала ындыг салгарын 70 чылдарга делегейге болуушкуннарның чедиргенин ол-ла солун демдеглээн.

ДЕЛИ. «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам болур съездизин бүгү делегейде кадбаа-биле сонуургап турары билдингир. ол бомбуректи тайбыны чүткүлдүг күштелиниң империализмге, расизмге, колониализмге удур демиселиниң кайгамчыктыг чедиишкиннериниң үезинде эртер болгай. Ол чедиишкиннер — улуг Ленинниң партиязының съездизинин хүлээп алганы тайбың программазын Совет Эвилелиниң чайгылыш соок ба боттандырып турарының лорт түнелги болур-дур» — деп, «Патриот» солун бижээн.

(СЭТА).

ПРОДУКТУЛАР ӨРТЭЭ ААРТАП ТУРАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияда хлеб өртээн улам-на улгаттырган. Өртектерни эдээлиг улгаттырганының түңнелинде хлеб-булка кылыгларының ында-бүрү чемирлериниң өртээ 5—8 хуу улгаткан.

Оон-биле чергелештир аъш-чем продуктуларының өртектерин улгаттырарының дугайын ГФР-де база чарлаан. Аъш-чемнин, көдээ ажыл-агыйының болгаш ыяш ажыл-агыйының федералдыг министерствозунуң түскай түңнээнин өзүгаар алырга, ГФР-ге аъш-чем продуктуларының өртээ 1975 чылдың декабрь айда турганыңга деңнээрге, оон 1,7 хуу улгаткан боон турар. Эң ылангыя картофельдин (16 хуу) болгаш чаа ногаалларның (19 хуу) өртектери дыка улгатпаан.

Эрткен чылдың январь айда турганы-биле деңнээрге, ГФР-ге картофель оон 105 хуу, эът — 12 хуу, ногаалар — 11 хуу, ус болгаш чигир — 8 хуу, хлеб — 4 хуу зар өртектиг апарган.

Барыын Европаның солуннары аъш-чем өртээнин улгадып турарын дүжүт чок болганы-биле холбаштыр бижип турар. 1975 чылда «ниити рынокту» чүрттарынга тараа культураларының дүжүдү сөөлгү беш чылда ең эвээш хемчээлдиг болган: картофельдя — 1974 чылдыңдан 20 хуу ажаапты ажаап алган.

Ынчалза-да аъш-чемнин өртектериниң улам аартаанының кол-ла бүрүзүн көдээ ажыл-агый монополиялармның чүктүп турарлык ук чернин хайгааракчылары эскерип турарлар. Дүжүт чок болганын ажыглаан, олар өртектерни үрлүүр улгатпырын турар.

Оон-биле кады аъш-чемнин үүрмектеп садар өртектери улгаткан-да болза, «төс күрүненин» чүрттарында фермерлерниң хөй назынның орулгалары өртээн чыдың көвүдээзи. Европаның белүглениишкинниинин комиссиязының (ЕЭС) боттарының продукциязынга доктаатка садар өртектери чемиичидилгелерге, мал чемиринге болгаш техникага үнер чарыгдалларның улгаткан түңнерин дүглап шыпаабайн турар.

Чөөкку үеде «ниити рынок» чүрттарының көдээ ажыл-агый министрлери 1976—1977 көдээ ажыл-агый чылынга садар өртектерни доктаадыр дугайында ЕЭС-тиң сөвалын чугаалажып көөр ужурлуг. Франпуз түскай эртемнигилериң бодап турары-биле алырга, ЕЭС-тиң сөвалын олчаан хүлээп алыр чүве болза, франпуз фермерлериң садып алыр аргазын дөрт хуу кудулаадыр апаар.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

ПРАГА. Португалияның Коммунистиг партиязының ПКП-ниң Чиңүвне секретары А. Кунъялга бөштатқан төлээлери ЧКП ТК-ның чалаанын өзүгаар ында чеде берген.

РИМ. Италияда экономиктиг кудулаашкын үлетпурүнүң эң кол адырларының бүдүрүп үндүрүүшкүнүн дыка кыпырлырын боллуруп турар. Италияның металлургиин үлетпурүнүң ассоциациязының түңнелин өзүгаар алырга, эрткен чылдың ол-ла айында турганы-биле алырга чуртта кан болгаш шөй эргизери бо чылдың январь айында оон 16 хуу эвээшээн.

Ассоциацияның дыңнадыында демдеглээни-биле алырга, прокат кылып үндүрериниң хемчээли 1974 чылдың декабрь айда турганыбиле деңнээрге, бо чылдың декабрь айында 6 хуудан ажыг катап эвээш болган.

ВАШИНГТОН. АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер Латин Американың чурттарынче 9 хонуктуг аян-чорук кылып чоруткан. Ол аян-чоруунуң үезинде Г. Киссинджер Венесуэлага, Бразилиягa, Перуга, Колумбияга болгаш Коста-Рикага барган. Ук чурттарның удуртукчу ажылдакчылары-биле чугаалажышкынныарны кылыр.

АЛЖИР. Израиль бодунуң 1967 чылда агрессиязының үезинде эжелеп алганы араб черлеринде шеригжиткен 41 сууларны тургускан. оларның 19-ун Голан бедиктеринде, 14-ун Иордан хеминиң барыын ыяында болган 8-ин Газа база Рафаге секторда тутнан боон турар. Ындыг 10 чурттакчылыг черлерни кылып түүк кылып турар.

Эжелеткен деңнээрлер херээнин талазы-биле Иордан эргелелиниң Иорданиявың чазаның башкыдынга чоруткан илеткелинде ол дугайын чугаалаан турар.

ДАР-ЭС-САЛАМ. Танзанияның экономиказында шайның ролю соксоол чокка уладып турар. Ол ам чурттуң дашкаар үндүрер баранналрының чарылбас кезээ апарган. Танзанияның шай тазазы-биле Чөвүлел черээниң толээлекчилериниң дыңнаткаазы-биле алырга, эрткен чылын ону даштыкыга сатканындан күрүненің арыг орудгалын даштыкы акшабиле деңнээрге, 120 миллион танзания шиллинг-акша болган.

1976 чылдың эгезинге чедир үндүрген шайның хемчээли 13 мун тонна четкен, ол болза 1975 чылдың эгезининде турганындан 2 мун тонназа хөй-дүр. Ол культураны улам хөйүдүп будуреринин ажылы молдуулда-ла шайның чаа-чаа шөлдерин тургузарының куседи-биле боон турар.

БЕРЛИН. Грейфсвалд көөрейда Эрнст-Мориц-Арндт аттыг университет чүрттүн эң хөөнүн өөредилге черлериниң бирээзи. Ол ГДР-ге ажылдап келгенинге 30 чыл оон деңнелген эртириин турар.

Грейфсвальдтың 500 ажыг чыл мурнунда үнделелдегенин тургустунган университети улустуң эрге-чагыргалың үезинде ында удаа катап тургустунуушкунуг болган. Грейфсвальдтың студентилери болгаш башкылары акы-дүшпа социалистиг чүрттарның университеттеринде боттарының эш-көрү-биле, оон иштинде Совет Эвилелиниң 12 дээди өөредилге черлери база эртем организацияларында райончуткан. «Днепровский-ПГ-85» деп сорттуң дугайын онзалап чугаалаза чогуур. Делегейниң конкурс шеңделеринге ол сорт тиндекчи болуп үнгенин-биле алдарлыг. Ук сорт Югославияга гектардан 133 центнер тараа дүжүдүн берген болгаш ук черниң, француз база румын селекцияларын ыракта ашкан.

Ам демги тоңгун дүжүлге шөлдеринде 500 чаа гибрид шенеттинип турар, -а чыл дургузунда оларның саны 800 чедер. Оларның янтиндеп эң дээре, перспективалыг сорттарны шилип алыр апаар.

(СЭТА-ның корр.).

Днепропетровск.

КУЛЬТУРА ЕОЛУУШКУННАРЫ

● **БЕРЛИН.** ГДР-де уругларга болгаш аныяктарга талрыштыр үндүрген совет фильмнин неделязы эртип турар. Неделяның программазында совет режиссёрларның эң сонуургалдыг кино-чуруктарын киргген.

● **УЛАН-БАТОР.** Ында МАР-ның күрүне шанналының өдилекчизи, МАР-ның улустуң чурукчузу У. Ядамсүрэнниң деңгелгези ажыттынган. Моолдун шаандакы эрткен үезин көргүскен чуруктардан оон этнографиялыг этюдтары болгаш чурулгалары дыка солун боон турар.

● **БЕЛГРАД.** Ында тургустунган чанчыл ёзугаар уругларга болгаш аныяктарга тазарыштыр кылган фильмнерниң делегей фестивалы эгелээн. Оон программазында үш: «Космоска үргүлүүлелдиг аян-чорук», «Автомобиль, скрипка болгаш Клякса деп ыт», «Чаш назынның соонда чүс хүн» деп совет фильмнер киргеп.

● **РИМ.** Пизеде Сан-Франческо хүрээзинин капеллининг бирээзинге чаартылга ажылдарын кылып турда кызыл будуң-биле сиңгибип чураан XIV чүс чылдың фрески-чуруу тывылган. Ону Джоттонун эвреникчилериниң бирээзи — флоренгтий сураглыг чурукчу чогладып тургускан.

Капелланың ийи хаңзазындан барык бежен дөрбелчин метрни шива алган ол фрескилерде библия сюжеттерин, а ол шыкаш аңнаашкынны көргүскен.

● **ТАНАНАРИВЕ.** Мадагаскарда оон көргүзүп чеде берген совет артистер-биле мадагаскар артистериң ужуражышкыны найысылалдың театрларының бирээзинге болган. Гогольдуң «Ревизорун» тургускаш, көргүзүп келген «Антана-Нариву-Театр» - даар бодуктуг артистери өруе болгаш совет ырларны күүсеткен. Ужуражышкынның түңнелинде совет эстрада артистери ойнаапаар.

● **ДЕЛИ.** Чангыс көжегелиг шилерниң Бүгү-индия фестивалы Аллахабадта эгелээн. Индияның 15 штаттарындан болгаш эвилел черлериден барган 65 театр болуктери хөөрайның спеналарынга ол чүрттүн улустарының ангы-ангы дылдарынга бижээн шилерни көргүзер. Тиилекчилер чанчыл шанналарны — самнап турар Шива бурганның алдын, моңгун болгаш хүлер дүрзүлерин алырлар.

● **БРАЗИЛИА.** Режиссёр А. Тарковскийнин «Соларис» даар фильмин көргүзери-биле Бразилияның найысылалында совет фильмнерниң кинофестивалы эгелээн. Көрүкчүлер С. Ростоцкийниң «А дан хаңзы мында ыржым...», Ю. Солнцеваның «Чалбыыштыг чылдарның төөгүзү», Г. Панфиловтуң «Эгели» болгаш оон-даа өске фильмнерни сонуургаалдар.

(СЭТА).

ХОСТАТТЫНГАН РАЙОННАРДА

ЛУАНДА. (СЭТА). Ангола Улус Республиказының дүрүм ёзугаар чазаалың хөлүнга кирген девискээр хүнүүн-не улам калбарып турар. Хостаттынган районнарда интервентилерниң, үймээнчилерниң болгаш хөлзилекчилерниң буза шаап, үзүткээн экономиктиг объектилерин катап тудуп, улустуң эрге-чагырганың органнарын тургузуп турар Анголаны хостаарының Улустуң Шимчээшкинниң (МПЛА) комитеттери хөөрай болгаш көдээ черлерниң актинстери-биле кады будуруге болгаш садыг черлериниң ажылын хемнап, хөлга алганнар.

Интервентилер болгаш үймээнчилер дескен районнарынга чогумчалыг ачыдыраа байдалын тургузарынга шаптыктап турар.

Улусчу чогаадылга фестивалы

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

Ыри-шоорда кирген Самагалдай. Од артеп дээрниң хилиҥинде хир-даа чок. Ындыында чылы ажок. Районнуң Культура бажыңынче автобустар, тускай дериттинген автомашиналар, аяа-даа кылашташкан улут-биче чон шуужуп-ла тур. Кижилериниң арын-шырайлары даштын агаар-бойдус-биле түүлдеш. Чугаа-соот, катык-хөг дыртынналган.

Районнуң бот-тывынгыр уран түүл көрүлдезинге чедир санныг минуталар арткан. Фойеге кирип кээрге, баштайгы ыяш шай, аъш-чем, чигирбоова сөнүзээн кыстар оларны уткуп алыр. Оон каш базым черде хол-биле кылган ажылдарының делгелгезин органнаштаан. Урап шевер холдарның утузаалай даарап кааны кдык-хеп аймаа кижиниң кичээнгейин хаара туда бээр чорзан. Көрүлдезиң түнээрде үстүнде делгелгени база ыяп-ла барымдаалап турарын чугаа кадында билип алдым. Делгелгелеп биче-ле тайыс базарга, көрүкчүлер залы силерни чайгаар-ла чедип кирер бээр.

Хөлбегер кок вожеге-даа ажыттынган, көрүкчүүн, кичээнгейи ында барган. Район фестивалын Тес-Хемниң эң ырак даан ажыл-агыйы — «О. Шынаа» совхозтуң бот-тывынгыр артистери ажыттанпар. Композитор А. Чыргал-оолдуң «Партия» деп хөйүң ырызы-биле концерт эгелээн. Ленин. Партия. XXV съезд. Күш-ажыкта мактал. Көрүлдениң шинги идейлиг утказы ыпдыг. Чүү-даа чүвеге эгээн берге. Ындыг болзажок. олшиваажылар боттарының уран талаптызын бадыткап шыдаан. Эң ылаңгыя челбиглер-биле танцының белүк уругулар эки күүсеткен. Танцычыларның хеп-сыны танцының идейлиг утказын улам байыткан. О.Шынаа көдээ Совет күүскомунуң даргазы С. Артына шүлүкчү С. Тамбанын «Партиянып солдады мен» деп шүлүүн сеткил хынамыкшыныг, ураа-течен номчаан, көрүкчүүнүң үнелелин алган. Бо коллектив эртинен чылгы көрүлдеге национал хогжум херекселдериг, сыгыт-хөөмейлиг кээп турган болза, бо чылын индыг түүлдер көвүлбейн барган.

Дараазында — сценада «Чодураа» колхозтуң коллектини. Төрээн колхозунуң экономика, культура, ажыл-агый тургузуушкунуунга чедишкиннерин адаан уран номчулгабиле концерт эгелээн. Пионер вожатыйы Л. Чурукпан В. Маяковскийниң «В. И. Ленин» деп шүлүглелиидеп үүндүүнү номчуп күүсеткен чедимчеллг. Улут совет шүлүкчүүнүң мерген состери колдуунда Белдир-Арыгның бот-тывынгыр артистериниң концерт программазының идейлиг утказы апарган. Л. Баткарның «Мээнбиле чугаалаш, авай» деп ырыны күүсеткени оолагай, дыпсаксанчыг. М. Барминтиң күүсеткени казах улустуң «Куда», «Гуваниш вальс» деп мырзарыя дыңнаш, көрүкчү оңу үр-ле салыр хевиңү чок турган.

Чодураажыларны шуурмакчылар солаан. Шуурмактың ыяш белеткээн пунктузуунуң түлүт материалдары бистиң Тывавыстың барык будуң бүрүзүнде чедип турары биле-дингир. Ынчангаш бо бот-тывынгыр артистерниң моңге погаан шивини эмблема кылдыр шилип алганын оларның тывынгыр чоруу деп санаар аңаар. Ажыктың Д. Аранчаанның бодунуң чазап алганы игилге тыва аңгыларны ойнап күүсеткенин көрүкчү-даа. жюри-даа мактаан. Бирээде. оон игилиниң этиири оолагай. Ийинде, каастан кылганы чараш. О.Шынаанын. «Чодураанын» бот-тывынгыр артистери чүгле баян-биле үдеттирип турган болза, үстүнде коллективте электрогитара дээш хогжум херекселдери хей. Маңаа база бир демдеглексейчет чүве ажыктың А. Белгүмоолдуң будуп от-бүдези көрүлдеге киржип, концерттиң кол өзээн тургузуп турганы боаур.

«Тос-Хем» совхозтуң концертининг башкарыкчызы башкы Э. Цаллагова бодунуң ол күүселдезин эки болган. Борта оларның башкарыкчызы Кымылдың ураа чүүл училищезинин доозукчуларының бирээзи Ч. Доюндуп база хогжум удуртукчузу Тыва АССРниң алдарлыг артизи К. Бавзаң-оол оларның киирген уэут-хуузу улут. Ынчаарга «Ыры — чонның сагыш-сеткили, а танцы оон чалгыны» дижир болгай бис. Самагалдайжыларның күүсеткени танцыларының саны хөй, күүселдезиниң шынары эки болганын жюри онаалап демдеглээн.

Моон-биле чергелештир ногаан бүрүн медерел биллир гурары илдең. Концертке кедер хеп-сыныы эки белеткеп кылган.

«Ак-Эрик» колхозтуң бот-тывынгыр артистериниң составында колхоз даргазы, партком секретары болгаш «кедда удуртукчу эштер киржип турар. Кызыл-чыраажылардың хеп-сыны база-ла оныалгай. Күүселдениң шынары бедик.

Самагалдайжыларның «Коммунистер партияга алдар», «Коммунистер баштап алгаш» деп хөйүң ырларының күүселдези эки болган. Борта оларның башкарыкчызы Кымылдың ураа чүүл училищезинин доозукчуларының бирээзи Ч. Доюндуп база хогжум удуртукчузу Тыва АССРниң алдарлыг артизи К. Бавзаң-оол оларның киирген уэут-хуузу улут. Ынчаарга «Ыры — чонның сагыш-сеткили, а танцы оон чалгыны» дижир болгай бис. Самагалдайжыларның күүсеткени танцыларының саны хөй, күүселдезиниң шынары эки болганын жюри онаалап демдеглээн.

Моон-биле чергелештир ногаан бүрүн медерел биллир гурары илдең. Концертке кедер хеп-сыны

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 42 (10027) | 1976 чылдың февраль 20, пятница | 1925 чылда үнезеледиттингеш | Өртээ 2 кеп.

ШАҢНАЛ-БИЛЕ, МУРНАКЧЫЛАР!

Тываның үлетпүр будурулгелериниң, колхозтарының, совхозтарының, тудуг организацияларының, культура болгаш амыдырал албан черлериниң коллективтери тесну беш чылда болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган шалыпчы эзлчегге ак сеткилдиг ажылдаан. Дээрелерниң дээреларииниң шалыпчы ижин төлептим-биле демдеглээн: чөвөкта чаа СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК 1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир, тесну беш чылды чедимишкинниг дээзар дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдерин көргеш, Тыва АССР-дең «Кызыл тараачын» совхозту тиилекчи кылдыр саналан. Ажыл-агыйның ажыл-ныкчыларынга «Тесну беш чылда күш-ажылчы эрес-мээдыр чоруу дээш» деп турасхаал демдекти, шилчимир Кызыл туктуг тыпсыр. ССРЭ-ниң УАЧД-зинде Бүгү-эвилелдиң хүндүлел самбыразынга ол совхозту киирер. Шилчимир Кызыл тун-биле Ак-Довуракх хөөрай база шаңнатпаан.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышының эрткен чылда болгаш тесну беш чылда ниитизи-биле түңнелдерииниң дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң девитаалдарын дүүн парлап үндүрген. Кызыл хөөрайны, Бии-Хем районну болгаш Суклан кадаа Соведин тиилекчилер деп көргеп. Күш-ажылга эки түңнелдерии чедип алган колхөзтарны, совхозтарны, цехтерни, эзлчеглерни, культураның болгаш медицинаның албан черлерии, чарыштың мурнакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаан. Оларның дыка хөйү болуп турар үлетпүрүнүң болгаш кадаа ажыл-агыйның эң дээре ажылдакчыларын чазактың шаңналдарынга киирген.

Күш-ажылга кызымаа-биле болгаш мергежилдии-биле ажыл-агый база культура тургузуушкунунга тодаргай чедимишкиннерии чедип алырының аргазын берген мурнакчыларны шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бөгүн парлавышаан, шаңнатканнарга чүректиң хамыздан изиг байырны чедирип, онгу беш чылда оларга күш-ажылчы чаа чедимишкиннерии күзеп тур бис.

СЭКП-ниң XXV съездизинге үлкүштүр!

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ЧОГУУР ҮЕЗИНДЕ БОЛГАШ БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ЭРТТИРЕР

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «1976 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Ажыл-агый, район, область, край болгаш автономнуг республика санынга часкы тарылганы эрттирери-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көөрүн, онза кичээнгейни үреминнерни болгаш машина-трактор парыгын белеткээринче, оларны кывар болгаш чаар материалдар-биле хандырарынче утландырарын; машина-трактор агрегаттарының ийи эзлчег-биле ажылдаарын чедип алыры-биле трактористер, комбайнерлер, чолаачылар, суг чаштырар машиналарның машинистериниң кадрлары-биле ажыл-агыйларны четчелээриниң, механизаторжу кадрларның, эң ылангыя чаа маркалыг машиналар ажылдаар кижилериң мергежилии бедидеринче утланган немелде хемчеглерни алырын; күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыры база машиналарның техниктиг аргаларын долузу-биле ажыглаары дээш көдээ ажыл-агыйның механизаторларының социалистиг чарыжын калбартып чорударын ол доктаал партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый организарынга хүлээндирип турар.

Тракторларга, автомобильдерге, хөрүн болбаазырадыр болгаш тараа чаштырар машиналарга, экскаваторларга болгаш чер казар техникага ажыглаар магалылал кезектерни көдээ ажыл-агыйга берип турар министерстволарга болгаш ведомстволарга оларны хүсаадан эрте чүдүрүп чорударының, магалылал кезектерни республикалар, крайлар болгаш областар аайы-биле деңге хуваарынче онза кичээнгей углаңдырарының дугайында айтышкынны берген.

Үрезиннерни, автомобильдерни, тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, магадылал кезектерни, нефть продуктуларын, кара болгаш өңнүг металлдар прокадын, минералдыг чеминчидилгелерни, хоран химикаттарны, дугуйларны, ыяш болгаш тудуг материалдарын база часкы хову ажылдарын эрттиреринге эрежок чугула өске-дээ материал-техниктиг чүүлдерни чүдүрүп, сөөртүр вагоннарны, досказрларны болгаш хааржактарны 1976 чылда бирги эзлчегге тускайлаарын хандырарын, айыттынган чүктер сөөрткен маршруттарның демир-оруктар-биле шилчээшкиниңге контрольду тургузарын Орук харылзаа министерствозунга даскан.

Колхозтарның, совхозтарның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-дээ бүдүрүлге база организация черлериниң адрезинче чорудар бүгү чүктерни демир-орук станцияларындан сөөртүп чорударын шапкынчыдарының боттуг хемчеглерин алырын болгаш 1976 чылда көдээ болгаш суг ажыл-агыйларынга тускайлаан материалдыг курлавырларны шынгыы камналгалыг ажыглаарын хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериге, Союзсельхозтехникага, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга дагзып, айтышкынны берген.

ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери 1976 чылда часкы хову ажылдарын чедимишкиниг эрттирер дээш тракторларны, автомобильдерни, трактор кожугларын, көдээ ажыл-агый машиналарын база оларга магадылал артык кезектерни, минералдыг чеминчидилгелерни, кырар чүүлдерни болгаш материал-техниктиг өске-дээ деригхерекселдерни бүдүрүп үндүрөр болгаш көдээ ажыл-агыйга чорудуп бар, залазы-биле даалгаларының кайчаар күүсеттинин турарын онза контрольга алыр хүлээглиг.

ССРЭ-ниң улусчу контроль комитединге доктаалда көрүнген даалгаларның күүседезинге контрольду тургузарының дугайында айтышкынны берген.

АК-ДОВУРАК: АЖЫГЛАЛГА КИРЕР ТУДУГДА

Нина Сарыглар № 48 тудуг эргелелиглен шевердекчи эштери-биле кады «Тыва дагдуту» комбинатның ийиги эзлчээнин тудуунга дузалажыры-биле чеде берген. Ажыл-ишке кызымак, кашпагай комсомолчу Нина бо чугула тудугга төлептиг улуг-хуузун киирештирип, эки үлегерни аныктарга көргүүн турар. Нина—комсомолчу-аныктар бригадазының комсоргу. Оон кылган ажылының шынары эки, хүн нормазын 120 хуудан куду эвес күүседип турар.

ЧУРУКТА: комсомолчу Н. Сарыглар.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

САВАЛАКЧЫЛАР БРИГАДАЗЫ

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер 1976 чылда улус ажылагый планын чедимишкиннит күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында партиянның болгаш чазактың доктаалынга бөдүүн рудадан даг-дугу арыглаар цехтиң келир үедеги савалакчылары ажыл-ишчи хамык-рыылап турар.

Савалаашкын участвугунуң начальныгы Владимир Евгеньевич Шипицынның удуртуп турары он чеди оолдар болгаш ыыстар ыяска хуусаада ОКС сиялыдыңдан 10000 чөңнелчен шүүрлерни коя корпуска чедирген. Олар үш-шак барымдаазавайн, көнчүг кызымакчай ажылдааннар. Владимир Евгеньевич ылаңгыя чаа ажылдап эгелээн Моңгуш Алдынсолду, Наталья Сарыгларны, Зинаида Ауидупту болгаш бригаданың комсомолчу бригадири Раиса Моңгушту мактап, олар бистиң цегиивистиң үлегерлиг ажыл-ишчилери болур дээрзиниге чигзиниг чок дээп, ол чугаалады.

Чөвөкта чаа ол бригаданы даг-дугу савалаар машиналарга чаңчыгып ажылдаары-биле бедик сөөртүг руда болбаазырадыр цехче чарутнан. Ындыг практика бир айдан эвээш эвес хуусаалыг. Ол аныяктарның мурунгга он хөнүмта чөгүүр чаңчылдарны шиңгээдип алыр сөөрүгга салдынган.

СЕПТЕЛГЕДЕ БИС

Бо ажыл-агыйга келгеш, ийи дугаар хову-трактор бригадазының ажылын 1958 чылдан удуртуп эгелээн мен. Ынчан маңаа ацгы-аңгы маркалың он трактор бар. Ам 50 трактор бар. Күчү-күжүлүсдээ, арга-мергежилиис-дээ, эп-найыралыыс-дээ быжыккан. Оон удамындан бедик коргүзүтлерни чедип ап турар апарган бис. Бригада беш чыл планын дөрт чылда күүсеткен.

Госку беш чылда тараанның бир гектарга опаалтыр ортумак дүжүдү 13,5 центнер болган. Бо чылын 500 га черни тараан, оон-дээ бедик дүжүтү алыр сорулгалыг бис.

Ам шупту техника септелгезинде бис. Часкы тарылгага ажыглаар техниканы шупту-зун септээш, чыскаай тургузуп алдывыс. Эрткен чылын база ынчанган бис.

Партияның XXV съездиниге алдар кылдыр 30 тракторлуг, 30 сеялканы септеп доостувус. Тарылга шелдериниге агротехника дүүлинерии коичуг эки сагып бистир, ажылын бедик шынарлыг күүседир механизатор, Ленин орденниг Виктор Сиваев, оз ышкаш Сергей Якименко, Владимир Братанов болгаш оон-даа хөй тараажылар мактадыр.

Бистиң бригадавыстың республиканың тараажыларының ортакел чылдагы социалистиг чарыжында тиилекчи болганынга өөрүп, ам-даа улам бедик көргүзүтлериг ажылдаарын хүлээпип тур бис.

С. ЧЕКУЛАЕВ,

«Кызыл тараачын» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазының бригадири.

БИР ДЕМ-БИЛЕ

Барыын-Хемчик районнуң совхозтарында хөй оолдашкыны түдүктеп турар. Ам ниити төрүүр хөйүнүң 50 ажыг хуузу хураганнапкан. Ажыл-агыйларда 16435 хураган мевди доругуп турар.

«Хемчик» совхозта 3410 хөй торээн, ынча хураган чидириг чок алдынган. «Барлык» совхозта 7110 хөй хураганнаан, оон 7125 хураганны мендиг ап, остүүп турар.

СЭКП райкому, райкүүском ажыл-агыйларда хөй оолдашкынының түңнелин он хонгаш-ла үндүрүп турар. Соолгу түңнелге бирги черии «Хемчик» совхозта Хомушку Сайын-Маадырга удурткан бригада алган. Ол бригаданың хөөнүүн 60 ажыг хуузу оолдакан. Чаш мал чидириг чок. Бригадага партия райкомунуң, райкүүскомнуң шилчимир Кызыл тугун тывыскан.

Соолгу хүннерде районда улуг хар чаттан. Ынчангаш партия райкому, райкүүском, оон көдээ ажыл-агый эргелели кыштагласкынны эки эрттирер талазы-биле немелде хемчеглерни ажыктап кылган. Мал ажылдакчыларынга боттуг дузаны көргүзери-биле партия, совет органнарының толээлерии тус-тус ажыл-агыйларда быжыглаан.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары, ында тускай эртемнитлер хойжу коданнарже сакманщиктерии, дузалакчы кадарчыларны немей үндүргүлээн.

Хойжуларга дузалажып, одар-белчиир далбыйлаары-биле Кызыл-Мажалык суурнуң, Ак-Довурак хөөрайның албан организация, бүдүрүлге черлериден тус-тус кижилер, техника кыштагларже үнүп эгелээн.

М. ХОЮГ-ООЛ.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИЙ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тесну беш чыадың түңнелдери-биле социалистиг чарышка бедик бүдүрүлгечи көргүзүглерв дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Виктор Петрович **Барковту** — Кызылдың ыяш ажыл-агый черииниң Чербиде ыяш ажылагыйының лесчиги.

Раиса Александровна **Бояркинаны**—«Көк-Тей» совхозтуң куш ажаакчызы.

Владимир Петрович **Дакарны**—«Куш-ажылдың хостуу» совхозтуң механизатору.

Дмитрий Комбуевич **Доржуну**—«УТКА 25 чылы» совхозтуң хойжузу.

Ким Данилович **Данзын-оолду**—Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг киллизиниң инструктору.

Анатолий Салчакович **Дембиредии** — СЭКП обкомунуң удуртукчу кадрлар секторунуң эргелекчизи.

Даржаа Бөрээк-оолович **Иргитти**—«Тээли» совхозтуң инек кадарчызы.

Петр Аркадьевич **Клюевти**—«Бурунгаар» совхозтуң механизатору.

Ак Сарыгбанович **Ковужиеви**—«Тоора-Хем» совхозтуң инек кадарчызы.

Виктор Ефимович **Кудрявцевти**—Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозуиуң суттарылга системаларының кол эргелелиниң экскаваторшизи.

Конкар-оол Балчымаевич **Кууларны**—«Шамбалыг» совхозтуң хойжузу.

Доржу Седенчапович **Кууларны** — СЭКП-ниң Монгун-Тайга райкомунуң инструктору.

Любовь Сергеевна **Момбей-оолду**—Тываның культуразының Көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының саавчызы.

Дамбаа Сендажиевич **Монгушту**—«Искра» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири.

Мингир-оол Дамдынович **Монгушту**—СЭКП-ниң Өвүр район комунуң ниити киллизиниң эргелекчизи.

Дарваа Дамбаевич **Ооржакты** — «Хемчик» куранныыр ажыл-агый черииниң аныяр бригадазының бригадири.

Анна Сергеевна **Оюнну** — ВЛКСМ обкомунуң ниити киллизиниң эргелекчизи.

Тимофей Тарасович **Поповту**—СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң инструктору.

Иван Порфирьевич **Пошелюжныйны**— «Востокгипрозем» институттуң Тыва салбырының киллис начальныгы.

Очур-оол Санзар-ооловнч **Сарыг-Довгакты** — Бай-Тайга районнуң Кара-Хөл көдээ Совединиң дээргазы.

Хайын Эренчинович **Соонны** —«Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу.

Зинаида Куприяновна **Стяжкованы**—«Кызыл тараачын» совхозтуң кол бухгалтери.

Моңгуш Мунзукович **СүтеМаадырны** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң оргинструктор киллизиниң эргелекчизи.

Фекла Алексеевна **Тальды**— ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саавчызы.

Мунмар-оол Чымбаевич **Түлүштүг**— «Барлык» совхозтуң механизатору.

Стефан Васильевич **Ударцевти**—СЭКП-ниң Таңды райкомунуң оргинаидис эргелекчизи.

Серекей Сонамович **Хертекти**—ВЛКСМ-ниң Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Чимитсэ Беловна **Хумгушпу** —Эрзин районнуң «Коммунизмче оруу» колхозунуң хойжузу.

Александр Иванович **Цибульскийни** — «Транссельхозтехниканың» Чадаанада транспорт бүдүрүлгезиниң коланачызы.

Михаил Захарович **Черныйны**—«Сельхозтехниканың» республика каттыжышкынының план-экономика эргелелиниң начальныгы.

Леонид Николаевич **Шутовту**—Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хөөрай, 1976 чылдың февраль 17.

ШЫНАР АЙТЫРЫЫН—КОЛ КИЧЭЭНГЕЙГЕ

Продукциянын шынарын экижидери — бүдүрүлгелериниң партия организацияларының болгаш коллектив кежигүннериниң кол сорулгазы болуп турар. Республиканың аш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниде бүдүрүп үндүрүп турар кыыгларының шынарын бедидеринче ажылчыңнарны мобилизастап, чамдык организас-техниктиг ажылдарны чорудуп турар. Чоруттунган ажылдарның түңнелиниде беш чыл планында төлевилеттингеи көргүзүглер хуусаа бетинде чедир болгаш ажыр күүсеттинген. Тесну беш чылда пландан ажыр 100 мун эжеш идиктерии, 350 мун рубльдин даараглыг хептерии, 900 тонна эттии, 400 тонна сүт аймаан, 2700 тонна хлеб болгаш булочка аймаан республиканың чону алган.

Беш чылда чиик болгаш аш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң күчүзүн улгаттыраарынга, оон материалдыг баазазын быжыглаарынга 3 млн. 400 мун рубль хире капитал салыышкынарын киирген. Туран болгаш Бай-Хаактың чаа хлеб заводтарын туткан, Хову-Аксының, Ак-Довуракты хлеб быжыдар заводтарының күчүзүн ийи катап улгаттырган, ол ышкаш аш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниге 700 ажыг чаа дериг-хереклерни база механизмнерни ажытталга киирген. Бо ажылдарның түңнелиниде бүдүрүп үндүрүп турар кыыгларның шынары соолгу чылдарга элээп ажыкшээн.

Кыыгларның шынарын бедидер ажылды Кызылдың даараныыга фабриказында (директору эш Пургина, партия эге организациязының секретары эш Макарова) эки тургускан. Оларның кылып үндүрген кыыгларын бистиң республиканың бүгү районнары ап турар. Оон түңнелдиг ажылдарның эрттиреринге эрежок чугула өске-дээ материал-техниктиг чүүлдерни чүдүрүп, сөөртүр вагоннарны, досказрларны болгаш хааржактарны 1976 чылда бирги эзлчегге тускайлаарын хандырарын, айыттынган чүктер сөөрткен маршруттарның демир-оруктар-биле шилчээшкиниңге контрольду тургузарын Орук харылзаа министерствозунга даскан.

Колхозтарның, совхозтарның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-дээ бүдүрүлге база организация черлериниң адрезинче чорудар бүгү чүктерни демир-орук станцияларындан сөөртүп чорударын шапкынчыдарының боттуг хемчеглерин алырын болгаш 1976 чылда көдээ болгаш суг ажыл-агыйларынга тускайлаан материалдыг курлавырларны шынгыы камналгалыг ажыглаарын хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериге, Союзсельхозтехникага, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга дагзып, айтышкынны берген.

ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери 1976 чылда часкы хову ажылдарын чедимишкиниг эрттирер дээш тракторларны, автомобильдерни, трактор кожугларын, көдээ ажыл-агый машиналарын база оларга магадылал артык кезектерни, минералдыг чеминчидилгелерни, кырар чүүлдерни болгаш материал-техниктиг өске-дээ деригхерекселдерни бүдүрүп үндүрөр болгаш көдээ ажыл-агыйга чорудуп бар, залазы-биле даалгаларының кайчаар күүсеттинин турарын онза контрольга алыр хүлээглиг.

ССРЭ-ниң улусчу контроль комитединге доктаалда көрүнген даалгаларның күүседезинге контрольду тургузарының дугайында айтышкынны берген.

Продукциянын шынарын экижидер ажылда чамдык кылдынган чүүлдер бар-даа болза, аш-чем үлетпүрүнүң эргелелиин, сүт комбинадының бүдүрүлгелериниде бо талазы-биле улуг четпестер бар. Хлеб болгаш булочка аймаанын, кондитер кыыгларының шынарын экижидериниче үгландырбайн турарында. Ынчангаш аш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниде бедик шынарлыг продукцияны үндүрериниң талазы-биле харысаалга база ол талазы-биле негелденин дедиели чогуур деңнелге четпейн турар. Шынарны бедидериниик планнаашкыны, эки шынарлыг продукция бүдүрүлгениң дээш социалистиг чарышты организастаанывла бүдүрүлгелериниң кылып үндүрүп турар продукциязының шынарынга чөнүнү хомудалдары үзүктелбейн турар.

Аш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң болгаш сүт комбинадының бүдүрүлгелериниде продукцияны баштайгы негелдебиле дужаар саратов системазын база шынарның комплекстиг львов системазының амгы үеге чедир ажыглавайн, четпестерни узуткаар талазы-биле хемчеглерни кошкак чорудуп турар. Ынчангаш бо бүдүрүлгелериниң бүдүрген продукциязында бирги категориянын продукциязының хемчээли эвээш. Продукцияның шынарын экижидерии, аттестацияга белеткээрии чогуур деннелге чедир чорутпайн турар.

Продукцияның шынарында ыыдыг четпестер бар болуп турарының чылдагааны ук бүдүрүлгелерде партия организацияларының, удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчылар коллективке организакчы болгаш политмассалыг ажылды кошказын, ажылчыннарның күжүн шынарны экижидериниче угландырбайн турарында. Ынчангаш аш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниде бедик шынарлыг продукцияны үндүрериниң талазы-биле харысаалга база ол талазы-биле негелденин дедиели чогуур деңнелге четпейн турар. Шынарны бедидериниик планнаашкыны, эки шынарлыг продукция бүдүрүлгениң дээш социалистиг чарышты организастаанывла четпестер хөй болгаш хүлээлелерни алырда экономиктиг саналашкын кылбайн, бар курлавырларны чогумчалыг санап көрбейн, даап салгылаар товарылгалар тургулаан.

Аш-чем болгаш чиик үлетпүрүде продукцияның шынарын бедидер ажылдарда бар четпестерни партия болгаш совет органнарының талазындан чогуур үезинде айтып, ону тайлаарынга дузаны көргүзүп турза-даа, четпестер ам-даа бар.

Шынарны башкарарының саратов болгаш комплекстиг львов системаларын нептередип, ажыглаар талазы-биле ажылдарны аш-чем, чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының талазындан кошкак ап келген. Деңнилгелиг бо дуржулганы хаяы нерелиир, ону нептередир ажылдар кошкак.

Коллектив оргузунга кижилиилге ажылын күштелдирип, эки шынарлыг продукция кылып үндүрериниң талазы-биле ажылчыннарның харысалгаларын бедидериниң айтырыгларын хлеб, сүт, пиво заводтарында кошкак тургускап.

Бедик шынарлыг продукцияны бүдүрери дээш социалистиг чарышты четпес организастаанывдан ооң түңнелин үндүрүп, тиилекчилерни илередирдир чүгле планныг онаалдаларның күүседезин көөр, а шынарның көргүзүглерин барымдаалавас чоруктар бар. Бүдүрүлгениң дең-дескн ажылдаарынче кичээнгей салбас, ай эргезинде ажум темп-биле ажылдаан, төнчүзүнде барып бүдүрүлгениң күжүн улгаттырып эгелээр, оон удамындан бүдүрүлге технологиязының чурумун болгаш нормаларын хажыдар чүүлдер шынары багай продукцияны кылып үндүреринге чедирип турар. Бүдүрүлгелерде партия организациялары бо талазы-биле ажылды күштелдирип, продукцияның шынарын экижидер, оон ассортиментизин ковүдедирибиле техника-экономиктиг хемчеглерни ажылдап кылган, ону ажыл-херекке боттандырары чугула.

Партия болгаш чазак аш-чем аймаанын продуктуларының шынарын экижидеринче, ассортиментизин ковүдедиринче доктаалдап сагыш салып турар. Бистиң республикада аш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүн бүдүрүлгелери эки шынарлыг, хөй продуктуларны бүдүрүп болурунга четчир санныг чиг-эт-биле хандыртынган болгаш үениң негелдезинге дүүшкен дериг-хереклерибиле чепсеглеттинген. Ынчангаш ук бүдүрүлгелериниң коллективтери бөгүү беш чылда продукцияның шынарын экижидериниң айтырыгларын киичээнгейнин төвүнге тургузуп, чазагай амданныг аш-чем продуктуларын республиканың чонунга бэзр дээш күженнишкиниг ажылдаар ужурлуг.

С. ТАНАА.

СЭКП обкомунуң чиик, аш-чем үлетпүрүнүң болгаш салыг киллизиниң эргелекчизи.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫҢГА ТЫВА АССР-НИҢ ХҮНДҮЛҮГ АТТАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый залазы-биле ачы-хавыяазы дээш Тыва АССР-ниң Хүндүлүг аттарын тыпсыры болза:

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны атты:

Чедей Хураганзаевна **Баткарга** — Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң саавчызы.

Ксения Андреевна **Кудрявцевага** — Кзл-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң бызаа ажаакчызы.

Көк-оол Евралович **Маныкайга** — Кызыл районнуң «Кара-Хаак» совхозунуң хойжузу.

Монгуш Күжүгешович **Мынчаага**—Барлыг-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң хойжузу.

Дүктүг Дамба-ооловна **Ондарга** — Чаа-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозунуң саавчызы.

Дикчит-оол Кылын-ооловнч **Сарыгларга** — Барлыг-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң инек кадарчызы.

Серен-Чимит Сереевич **Сереге** — Монгун-Тайга районнуң «Мөгей-Бүрен» колхозунуң хойжузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Мария Маадыевна **Сундуйге** — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң саавчызы.

Осур-оол Чамзыевич **Туматаа** — Өвүр районнуң «Тодагдыг» совхозунуң хойжузу.

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының алдарлыг механизатору атты:

Оюн Домакпаевнч **Күнчүйге** — «Сельхозтехниканың» Тес-Хемде РАК-ының слесарь инструментальщиги.

Василий Тимофеевич **Сорокинге** —«Транссельхозтехниканың» Кызылда транспорт бүдүрүлгезиниң коланачызы.

Тыва АССР-ниң алдарлыг мелиоратору атты:

Юрий Алексеевич **Земляновка** — «Востокгипроводхоз» институттуң тыва салбырының кол специализи.

Тыва АССР-ниң алдарлыг мал эмчизи атты:

Тамара Кузьминична **Кузьминага** — көдээ ажыл-агый техникумунуң ветеринария башкызы.

Захар Елисеевич **Шинге** — Каа-Хемниң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальныгы.

Кызыл хөөрай, 1976 чылдың февраль 17.

ШЫҢГА ЧАГААЛАР

ЭКИ КИЖИЛЕР ТУРДА

Амыдырал... Амыдырал хөй талалыг, чаның болгаш чараш. Кижи бүрүзү аңгы-аңгы бүдүштүг болгаш аажы-чаңдыг.

Чаңгыс коллективте ажылдап турар кижилер хүн бүрү ужуражып, кады ажылдап, түс коллективке хамаарышкан ажылды демнежип кылып турар. Кижилериң аразында хамаарыжыга — оң ыяш болур ужуралуг объективтиг болуушкун-дур. Кижилер чаңгыс коллективке ажылдап турганы, ажыл ыяшты бүдүрүп турарындан аңгыда, өске кижилерге бодунуң бүдүжүн, ажыл-чанын база дамчыдып берип турар. Ынчангаш кижилериң кылып турар ажылындан аңгыда, ооң иштики бүдүжү, аажы-чаңы сагыш-сеткили кандыг кижиле деп айтырыг база-ла кончуг улуг ужур-дужалыг. Ындыг болганда кижи бүрүзү өске кижилерге, эп-сериппе кандыг салдар чедирип турарыл чугула айтырыгларның бирээзи.

Ниитилелге чүрттээн турган, ооң моралдыг нормаларынга, ниитилелдиң бүгү-ле дүрүмнеринге, чаңчылдарынга кижи бүрүзү чагыртыры албан аннаар. «Кижи ниитилелге чүрттээн турган, ооң дашкаар бооп шыдавас»—деп, Владимир Ильич Ленин чугаалаан.

Бистер, совет кижилер—чаңгыс сорулгалыг, чаңгыс күзелдиг, бир дем-биле ажылдап турар бис. Совет ниитилелдиң төлептиг кежигүнү болуру дээрге— шаддар шаа-биле ниитилелге ажыктыг ажылды кылыры, өг-бүлезинге, кады ажылдап турар эштерииге өөрүшкүнү чедирери, кижилерге эки чүвени кылыры. Ол дээрге эштериге са-гыш човаңгыр, кижилег аажы-чаң-дыр. Кижи дээш, эштери дээш сагыш човаңгыр болуру хамы утказыг, чараш чаңчылдарның бирээзи.

Бистер буду чок арткан, ынчалза-да ужуглар аргазын катап чедип алган ужудукку Мересьевти-да, муичурап аарап, характеры шиүдүлеттээн, ынчалза-да улуг чогаалчы болган Николай Островскийни-дээ эки билир бис. Олар чүгле өске кижилериң, чоок эштериниң дузазы-биле амыдыралга таварышкап бергелерин аяны эрткен деп дидим-биле чугаалап болур бис. Чижээ: Алексей Мересьевке кижилер дузалын чедирбээн болза аңаа берге турганы билдингир. Ооң маадырлыг чоруу —ол дээрге ону тып алган оолдардан эгелээп шерит комиссарынга чедир аңаа дуза чедирип турган он-он совет кижилериң маадырлыг чо-руу-дур.

Бөрге таварылгада эжиге дузалажыры—ол дээрге совет ниитилелдиң мораль талазы-биле дүрүмү болур.

Комиссар Воробьев ёзулутта ынчаар кылган: Ол өлүп чыткан бээш. Мересьевти хөй-аът киирер, амыдыралче ыйгырар күштүг тыпкан. Комиссар Мересьев дээш кайы хире сагыш салыы турганыл сактып көрүнерем. Мересьев будун шеглирип каапкан турган берге үезинде аңаа дуза кадар дээш дыка хөй чагаалары биилээп, Мересьевти бодунда бар күжүн ам-даа тып адазын дээш, бодунга бүтүрелии чидирбелии дээш ол хөй ажылды кылган.

Кижилерге дуза чедирер, эки чүвени кылыр чараш чаңчыл база-да боду чедип келбес, ону бичиизиидеи тура кижизидери чугула.

Бодумуң башкылап чоравай үемни сактыр-дыр мен. Ынчан школаның өөреникчилери класс класс айы-биле суурнуң чүрттакчы чонунга, эң ылаңгыя аарап, ажылдаар шилээп чидирген ады назылап кыраан кижилерге болдуңнарда дузалы чедирии турган чүве. Моң клазының үрүттаар, оолдары суурну келип, аараан ады назылап кыраан кижилерии дилеп тып, оларның бажыңы чугайлап, ыяжын хи-раалеп, чарып берип, өске-даа ажылдарны кылып турган. Ындыг кижилер улгады бергеш, өске кижилериң дуза дилээрип мапаайн, боттарыла дуза чедирерип бодап чоруур апаар.

Мен Хадың школазынга башкылап ажылдап турган, сеолгу үеде кадымы башсыраан. III болуктүң ивалалды, ынак ажылымны кылып шыдавас апарган мен. Од мээң хүүда муңгаралым-дыр. Ынчалза-да долганды эки кижилер барза, кижиниң амыдыралынга таварыжып келген бергелерии эртеринге чиик боор-дур.

Ол школаның өөреникчилери мөзөө улуг дузаны чедирип турар. Эрткен чылын эмгеге чыдып алганымда, кожаларым Юра Кенден, Коля Мяады, Валера Андреев олар мээң картофелимни каскаш, савалап каан болган. Силерге улуг-биле четтирдим, кожаларым!

Бистиң ниитилелдиште кижи кижиге эш, оңдук. Сээн долганды эки кижилер барда, кижилер кижиге эки чүвени кылырын бодап чоруур. бистиң чүртүүстә кижиниң эртии шыдавас бергелери чок.

Школаның башкылар коллективии мээң муңгаралымны уламнып, мени үргүлүү деткип турар.

Кижилер киилеге дузаларга кончуг өөрүшкүг боор-дур!

Л. СМОЛИНА,
пенсионер.

Бии-Хем район.

МАКТАЛГА ТӨЛЕПТИГЛЕР

Арыт-Бажы салбыр—«Улуг-Хем» совхозтуң 80 хуу ажыг тараа шөлүн эзелеп турар чери. Ынчангаш ооң төп шаңынга шагның дөрт эргилдезинде кижи болгаш машина техника кизирг болур. Шаң-биле кожа совхозтуң төп сүт-бараан болгаш семиртилгении фермалары. Ол мынаан сиген даганы, кылыр цеги, совхозтуң ыяш дилдирөр чери база ында.

Совхозтуң дирекциязы күш-ажылдың хөй санныг ол кижилерииче улуг кичээнгейии салып, чаа хевирииң төлевилелин ёзугаар делгеп, чырык столованыны ында ажыктаан «Хүндүзелдиң Демдеги» орденииң адилекчизи, кодаа Советтиң депутады Мария Натпиттуң столованыың поварынга соолгу он чылда ажылдап турар. Ооң дузалакчызы Суктермаа Севиячап аңаа ажылдаш база-да алаан үр алырган.

Столованыың ишгыны дениекээринден эгелээш ишгинии, сава-сагга, эт-херекседелдериниң арыг шевергинии-дээ кайгамчык. Ындыг черге аъш-чем чиирге сагыш, хөөнге-дээ эки, бо бүгү поварларның шудургу ажыының түңнелидир деп ооң ийи-чангыс чемнеишкилериниң үнелеп турары-дээ чөптүг.

Совхозтуң дирекциязы, партиа, профсвилел организациязы М. Натпит, С. Севиячап оларның эки ажылын каш удаа демдеглеп, өртектиг белектер-биле шаңнап келген. Кодаа Советтиң Хүндүлел самбызазинда суурнуң эки кижилериниң аразында Мария Натпиттиң фото-чуруу база бар.

Чоокта чаа комсомол организациязының хуралы болган. Ажыл-агыйда эрткен беш чылдың шалыычыларының аразында поварның салгакчызы, комсомолчу Суктермаа Севиячаптың шалыычы ижии, идепкейлиг хөй-ниитиниишки демдеглээн. Ону «Тоску бен чылдың гвардейжизи» деп хөрек демдээ-биле шаңналаан.

А. ТУГАРЖАП.

Улуг-Хем район.

АЖЫЛЫҢГА МАСТЕР

Хармаан шуурмуның монтёрдар курлуун дооскан, аныяк бөл Ак-Туруда почта салбырынга ажылдап кирген. Оон бээр чеби чыл эрткен. К. Х. Болат-оол ниитиге барган болуруңга келээде күзелдиг, даандыраан үүле-херекти айтыкан үезинде ак сеткилдиг боттандыраарынга чаңчыккан, кижилерге эвилеп, өөрүнее пайыралдыг.

«Ак-Туруда совхозтуң төвү— районда киртиттүг суурларның бирээзи, ында чүрттелеелиг, ында чүрттелеелиг, ында чүрттелеелиг. Ажыл-агыйда эрткен беш чылдың шалыычыларының аразында поварның салгакчызы, комсомолчу Суктермаа Севиячаптың шалыычы ижии, идепкейлиг хөй-ниитиниишки демдеглээн. Ону «Тоску бен чылдың гвардейжизи» деп хөрек демдээ-биле шаңналаан.

Комсомолчу монтёр 1969 чылдан бээр чеже квартирадан шаңналды: чылыг сос дыңнээлин дээр. Эрги радио точкаларын сөөлеп чаартқан, чаа бажыңнарга радиону чагыг ёзугаар киирген.

Ак-Туруг суурда автоматтыг телефон станциязын 1975 чылда тургускан чорун чонуңу культура, алмыдыралга хөлчүдезинге гвардиячалыг болган. Бүдүргүлге, культура албан черлериниге болгаш чүрттелеге бажыңнарынга чагыг ёзугаар телефон киирерии ой-шаанда ёзугаар киирген.

М. ЛАМА.

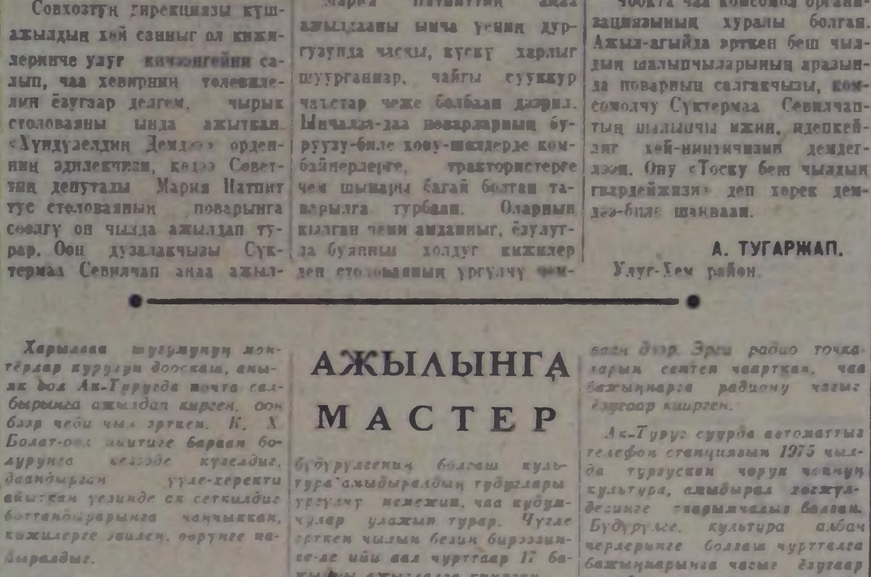

Чөөн-Хемчик районуң амыдырал хандырылга комбинадының даараныла цеги ол бүдүргүлгеде мурнакчы коллективтериниң бирээзи. Онаашкан ажылынга мергежээн, чагыкчыларга эвилеп Любовь Бирлей ышкан мастерлеринге олар чоргаараныр.

Комсомолчу кыс ай, кварцал планын үргүлүү 125—130 хуу күүседип, платье даараныла мактаттырып келген. Коллективте хөй-шөнүү ажылынга база идепкейлиг, «Комсомолчу прожекторинуң» редколлегия кежигүнү.

ЧУРУКТА: Любовь Бирлей ажыл ечинде.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

АЖЫЛ-ИШЧИ ӨГ-БҮЛЕ

Улуг-Хем районуң «Найырал» совхозуна элээн хөй хой-жуларының кодаларында шөлүр мал маселазы-биле оолдан эгелээн. Хой оолдаашкы-ның малчыннар «Оңгу беш чыл планының баштайгы дүжүдү» деп адап турар. Ынчангаш шөлүр малдың чаш төлүн мөңгө доруктурарынга олар аң-даа хынамчалыг белетекенген: бөөс болгаш оолдаан хойларга шөлүр суланы чарбаны, холуксаалыг чөмнерии барык бүгү кодаиларда чедирген, дус болгаш суг-биле хой-жуларны чогуур үезинде хандырып турар, кажаа бүрүүзүнде чаш хураганнарның турар черии чылыглаан.

Шөлүр малдың оолдаашкы-ныңга хынамчалыг белеткел чогуур түңнелин берип эгелээн. Совхозта баштай оолдаан 3 муң ажыг хойнуң чаш төлү мөңгө доруғуп турар. ССРЭ-нин Дээди Советиниң депутады Уйнук Мижит-оолдуң болгаш оон оның аза—кедзо Советтиң депутады Михаил Хууракпың коданыда 220 ажыг хөй оолдаан, а бо депутат өг-бүле оңгу беш чылдың баштайгы «дүжүдүн» бичии-даа чидирит чокка ажаан ап турар.

Совхозтуң аныяк малчын-нары Уйнук биле Михаил олар малдың кыштаглашкы-ныңга дыка хынамчалыг белетиштеп: он ажыг тонна сигении боттарыпың күжү-биле кезии, белеткен алган, хой-ларының чайгы болгаш күскү семиртилгении эки чоруткан.

Совхозтуң Шаңчы девискээ-ринде хойжуларның кыштаг-ларынга доктаамал электри чырыын киирбээнин хомудавчыг. Ындыг болза-да, шөлүр малдың массалыг оолдаашкы-ныңның үезинде бичии моторлуң күжү-биле Уйнук Мижит-оолдуң кыштаанга электри чырыын киирген. Шөлүр малдың дүн, хүн чокка массалыг оолдаашкыныңның үезинде шак ындыг электри моторлары оске-даа кыштагларга ажылдадып, чырык-биле хандыраарын совхозтуң хойжулары күзеп, кыштаглаашкыныны үлегериг чорударынга, шөлүр малдың чаш төлүн мөңгө доруктуруп алырынга бүрүн шиитпирлиг.

Д. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: ССРЭ-нин Дээди Советиниң депутады хойжу У. С. Мижит-оол болгаш Чаа-Хөл кодаа Советиниң депутаты хойжу М. Х. Хууракпың.

«АЗАС»—МАЛЧЫННАРГА

«Тоора-Хем» совхозтуң Адыр-Кеминг суурда «Азас» деп агитмүльтбригадада малчыннарже үнүүшкүннерии кылып турар. Бригаданың удуртунчулары—партком секретары А. Кашкак биле ажылчын комитединиң даргазы В. Монгуш партиянып XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелии, 1976 чылда Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжымның дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докгаалын, районнуң болгаш совхозтуң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелерин малчыннарга таныштырган.

Танывылга сөөн дарый концерт эгелээр. Ол дээрге, ыры, шүлүк, интермедия, танцы. Бот-тывынгыр артистер Ульяна Чамыимай, Нина Севек, Александр Дундей, Коля Чашпаяк база өскелер-даа — агитмультбригаданың идепкейлиг киржикчилери.

А. НУГУУРАК.

Тожу район.

ДООЗУЛГУЖЕГЕ АЖЫЛДААР БИС

Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чөвү кожазы Ак-Довурак хоорайда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзелчээниң тудуунга эвээш эвес үлүг-хүүрүн киирип турар. Район төвү Кызыл-Мажалык, Бардык, Аксы-Барлык болгаш Шекпээр суурлардан Бүгү-эвилел ужур-дужалыг ол тудутта ажылдаары-биле хөй санныг кижилер хүн бүрү барып турар.

Тудугнуң соолгу ажылдарында ылаңгыя «Шекпээр» совхозтан 30 кижи киржип турар. Совхозта партком секретары М. Б. Кара-Сал болгаш кодаа Совет күскомуунуң даргазы К. О. Өлей олар суурундан барып турарларның ажылын хүн санында хайгаарап, удуртуп келгеннер.

Кодаадан баргап отрядта бызаанчылар, механизаторлар дээш кандыг-даа мергежидин кижилери бар. Олар ажылдың кандыызындан-даа чалданмайн улуг күзелдиг ажылдап турарлар. Оларның бүдүргеп ижии тудугжулар эки деп үнелеп, хүлээп ап келген.

— Бистер Ак-Довуракка чаа цех ажыглалга киргиже чедир ажылдаар бис. Бо улуг бүдүргүлгениң эң баштайгы продукциязын көрүп, хөл даары кымга-даа күзеничиг—деп, Мандат-оол Бичө-ооловия чугаалап олурду.

Н. ЧЕМЕЗОВ.

ЭКИНИҢ ХӨЛЕГЕЗИНДЕ

— Бистиинге радио сымыраныр, электри чырыы имистээр, телефон харылзаазы турган эрткен чылдарны сактырга чөптүг. Ол дээрге кижиниң амыдыралынга болгаш культуразынга холбаалыг чугула айтырыгларның бирээзи.

Чөптүң ол талазы-биле чөптүг пегелдезии хандырар сорулга-биле хамыктың мурнунда чылыг турғузуп эгелээн, ажыглаттынмас чагыларны чаартқан. Ийиги чугула айтырыг— электри, радио, телефон хамчыдар узазыннар шөлүн база шиитпирлээн.

Эрткен чылын бистиң суурда автоматтыг телефон станциязын кылып турғускалы оорунчүт. Ильичиниң лампочказы суурда чайнап турар апарган. Билиглерии, чаа, солун медээлерии чоңга үргүлүү барылгадыр радио точкалары калбарган.

Бистиң улус, совет кижи бүрүзү эки-ге эки-ни, чедиишкиниге чедиишкинии күзээр. «Бай-Тал» совхозтуң төвүнде чаартынган ол чугула чүүлдер-биле чергелештир, ооң хөлегезинде четпестерии база чугаалаар боладым. Чижээ, Бай-Тал суурнуң Пайырал кудумчузунда кезек бажыңнарга радио шуут чок. Ол кварталдың чүрттакчылары каш-даа дилег кылган. Харыы чок, далай дүвүнче даш октапкан шиикаш, сураг барган.

Бодумга хамаарыштыр, ол айтырыгны үлам тодарадып көрейн: Бай-Талда почта эргелекчизиниге, бажыңынга радио кииртирер дээш, 1975 чылдың апрелиле билдирииишкин киирген мен. Ооң бээр он ай эрткен, кайдыг-даа түпнел чок хевээр.

Д. ХУРАЛ-ООЛ.

ОГЛУ АДАЗЫ ДЕГ

Дөң-Терезин сес чыл школазынга, ылаңгыя ында мастерскаяга барган киши, ортумак сыныг, чазын болгаш бедүүн шырайлыг, кезээде ажылче сумдуккан азы ылдынган чоруур эштн болган-на чок эскиртпээр. Оөң алдын уургайларынга, Кызылдың алгы заводунга ажылдап чораанындаң аңгыда, чүгле ол школаның нуш-ажыл башкызынга безин үмеи чыл хире ажылдап келген.

Оөң адазы Мөңгуш база-ла шаа ындыг: кижилерге эвилек, өөрүнге пайыралдыг, чонунга хүнәүтмелдиг чораан, ону Топтуг-оол деп адааны безин умурбаан. «М. Т. Дөрму адазының үлегерии ёзулуг эвилээн киши» деп, бистиң черииң кырганнарының чугаалаамыры база, таварыяга эвес.

Хоочун коммунист Мөңгуш Топтуг-ооловичиии чамдыкта улус—Дөрму дивейн—«Дарган», «Бызанчы», «Мастер»—деп шөлээлап адаар. Техника аймаанга шынап-ла салымныг киши. «Дөң-Терезин» совхозтуң механизаторлары ону үргүлүү чалаар, сүме айтырар, машина кезектерин эптедир, кактадыр...

Кылбас-ла чүвези чок: суурнуң чону, совхозтуң малчыннары үреелеп шактарын аңаа кээп эттирер, музыка херекседелдерии база септедир. Агитквартираар эразында концерттерге чадагааннап, игилдеп, быззанчыпап ойнай базырге, таваларыг аялгалар куттуглуп келир.

Мөңгуш Топтуг-оолович Дөрмуның хары эм алдан ашкан, назыны улгатса-даа ооң ажыпы, чурттаага амыдыралы, ылаңгыя аныяктарга үлегериг. Ол сес уругну кижизидип өстүрген ада.

Партиянып XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң көл угланыышкыннары» деп төлевилелин база 1976 чылда Бүгү-эвилелдиг социалистиг чарыжының дугайында докгаалды танышкаш, М. Т. Дөрму улам сорун кирген амыдыралын турар.

В. ООРЖАК.

Барыын-Хемчик район.

ӨГ-БҮЛЕГЕ КИЖИЗИДИЛГЕ

Бичии уругларны кижизидериге өг-бүленин, ылаңгыя ада-иениң ролю улуг. Кым-даа кижи оглунуң азы уруунуң культурлуг, билиглиг эки салгакчы болурунга, ооң келир үезинге эки-ни күзээр. Шак ындыг үлегерлиг өг-бүленин чижээнге Тээли суурнуң чүрттакчылары Сезиптерни көргүзер болдум.

Найыралдыг өг-бүленин эр ээзи Иргит Арапгановия партиянын даадыг школазын бөтөөредилгеге дооскаш, кодаа ажыл-агыйга бүдүрүлгезинге мактадыг ажылдап, хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиг киржип келген. Өг-бүленин дерээжен ээзи, тос уругну бодаан болгаш кижиниткен ие Минчимаа Бичө-ооловна ниитиге ажыктыг күш-ажылганыак, кижилерге эвилеп болгаш пайыралдыг. Ол ам Тээли кодаа Советтиң ажылчиныы.

Уругларының кайы бирээзиидеи опчок азы таарымча чок ажыы-чаң билдинг берзе ону чайладырыгга, моон соңгаар болгурбазынга чөптүг хемчегии ол-ла дораан алыр, а эки чүүлдер болганда ону эскерип үнелеер чаңчылдыг. Ол ышкаш уругларының идик-хевии силиг, ишти-хырны тодуг болурунче Сезиптер база докгаамал киржингейлиг. Кижизидилгези четпес ады үлегерлиг өг-бүленин, оларның уругдарының дугайын ам ыдыралга холбаштыр чугаалаан олурары база үнелиг.

Тээли ортумак школаны чедиишкиниг дооскан беш оглуудан: Балыг-оол ам Омскиниң совпартшколазында өөренип турар; Бап-оол Кызылдың пединститудун дооскаш, ам Кызыл-Даг ортумак школаның директору; Александр — Кызылдың пединститудуның студенттизи; Сергей — шерит албан хүдээлгезин эрттирип турар.

Иргит Арапгановия элээн каш чылда школада төрелер комитединиң даргазын соңгудуп келген, бо хүннерде-даа Тээли ортумак школаның төрелер комитединиң кежигүнү. Ада-иениң школа-биле харылзаазын быжыглар, өөредилгеиин шиңгирии бедиер талазы-биле оон нуржуглагы байлак.

— Ооп уруг опчок чанныг, ону кижиндери берге—деп, чамдык кижилерниң дөгейдениг базыткалынга Иргит Арапгановия камчап-даа чөптээрешпес. Бичө чаштарны шын кижизидерии — күүгүнеиин, бүгү-ниитиниң чугула херээ. Уруг-дарыгның эки өөредилгези, быжыг чуруму чүгле школадан ааспес, харын оон үнелеппи ада-иенин кижизидилгезинден кол хамаарыжыр дээрзин Минчимаа Бичө-ооловна чугаалап олурар.

Сезиптерниң бешки класста—Уран, тоску класста—Чечек даяр кысчары Тээли ортумак школаның база үлегерлиг өөреникчилериие санаадып турар. Хеймер оглу Геналының хары беш, оозу уруглар садыында.

Хол изии бүт чаепас диижири үнезиниинг. Бичө чаштарның кижизидилгези, салым-чолу өг-бүледе амыдыралдан, аажычандан чугула хамаарыжыр. Сезиптер ышкаш ада-иенин үлегери өскелерге ажыктыг деп бодаар мен.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Бай-Тайга район.

ҮНЕЛИГ ЧАҢЧЫЛ

«Кара-Хаак» совхоз. Январьның соолгу бир хүнү. Сарыглар Амы-оолдуң кыштаанга. ол девискээрниң малчыннары хөй чылыглан. Дурмулга соячурунуң экономиктиг зөөветеоинария кичээлин олар «Кадарчылар хүнү» деп адап турар.

Совхозтуң директору А. Монгуш, зоотехник В. Чимит, мал эмчизи С. Данзырын оларның допчу таныдылгазын чыылганнар кичээнгейниг дыңнаан. Чурума Хүлер-оол, Яков Куулар, Ондар Дөрму ышнаш хөй-жулар бөттарының ажылының дүрмулгазын чугаалааны база солуп болган.

Бо хүннерде совхозтуң ноданнарында хөй оолдаашкыны массалыг эгелээн. Баштайгы оолдаан муң ажыг хойнуң хураганы шупту менди. Сарыглар Амы-оолдуң кышка, ылаңгыя мал оолдаашкынынга эки белетиелии чыылганнар соңуургап көрген.

В. ДАНДАР.

ПЕНСИЯЛААН ХИРЕЗИНДЕ

Өвүрүңү Чаа-Суур кодаа Советиниң девискээринде дөртеи ажыг пенсионердер бар. Оларның кадыкшылдыг чүрттелга амыдыралынче доктаамал кичээнгейии үгландырбышаан, боттарының шыдаар шиңээминиң, күзел-сорулуның аайы-биле оларны совхоз бүдүрүлгезинге, хөй-ниитии ажылынга киирипгирер талазы-биле күүсконом чөптүг хемчегларни организастап келгеп.

Ирбитей хой бригадазында пенсионер Тумат Дылай-оол совхозтуң мал ажылынга 27 чыл болган. Назыны улгатса-даа ажылдаашаан, ооң ажаалда хайгаралында 400 ачай менди болгаш хүр кыштаглап турар.

Кадый-Бажы хой бригадазында Түлүш Сагаан-оолдуң ажылы база үлегерлиг. Малчынарның хуузунда хоюндан 360 ширии үскеш, ооң кададында бызжыглаан. Ол мал ажылынга 25 чыл стажтыг пенсионер болгуиуп байлак дурзулгазын аныяктарга дамчыштыпшаан.

«Торгалыг» совхозтуң трактор-хөвү бригадазынга 26 чыл болган Балган Маадырны база демдеглээри күзенчиг. Ол малчыннар ортузунга мергежилдиг агитатор болгаш информатор, аныяктарны кижизидеринге бүзүреллиг дагдынык-чы. Ооң участогунда 16 комсомолчу малчын аныяктар бар. Олар хоочун пенсионерлерии сизүп, арга-сүмезин үнелээрлер.

Чаа-Суур кодаа Советиниң доктаамал комиссиязының составында хоочуннар база бот-идепкейии илередип, ёзулуг хөй-ниитичилер болуп турар. Чижээ, түлүг-суур чаагайжыдылга комиссиязының кежигүнү Сарыг-Хаа Киргыстың эки ажылдың ээлчеглиг сессиларга депутаттар үргүлүү мактап келген.

Шак ындыг үнелиг, аныяктарга үлегерлиг чижектерии совхоз бүдүрүлгелиниик кайы-даа азырларындан, школа, эмнелге, культура албан черлериндеп хөй-ну киргүзүп болур. Материалдыг кежиктп үлам байыдарынга оларга моон соңгаар-даа чедиишкинии күзээлиир.

Т. ДАМБАЖЫК.

Чаа-Суур кодаа Совет күүскономуның даргазы.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Солун дуржулга

Ульяновск областың Чердаклы районунуң «Победа» колхозунуң малчынары сүт бүдүрер талазы-биле чаңгыс ай хевирлиг комплексте төлевилел-биле пердугевиктен 250 инекти хойну тудуп турар. Ол болза Ульяновскиниң көдээ ажыл-агый институдунуң лабораториязының ажылдакчыларының чогаадып тургусканы, бүдүрүлге ажылының чаа технологтуг схемазын ажыглаанының түңнели болган. Эрги технология үезиндо болза ынча бээ малды ажаан тургузарынга 300 муң рубль өртеп-үнелиг механизастаан ферманы немей тудар турган ийин.

Чаа системаның алыс утказы—бүдүрүлге ажылдарың тодаргай хувааганы болур. Мурнунузагы технология саанчыларның хой ягыы ажылдарны кылырынга үнүшкеннери, олар инектерни саар, ажаар, чемгерер, баш саның немей өстүрери организастаар талазы-биле бүтү ажылдарны күүсеңнээн турган болгай. Ынчан инек кажааларын чем ажытлавайн, инектерни бүтү үе дүргузунда кажаа иштинге тургузуп тургулаан. Ам комплексти цехтерге хуваагаш, ынчаргаш саанчызар ам оларга хамаарышпас ажылдарны кылбайн турар. Сөлдээн өске бүтү ажылдарны зооветеспециалистер, инек кадарчылары, дуалалал ажылчыннары күүсеңнээн турар. Бүдүрүлге иегин бүдүн чыл дургузунда чүгле саар инектер-биле четчеңээн.

Цех системазының ажыктыг чоруунуң үндезини — үчёттуг организастаары база инектериниң шимчээшкинин, физиологтуг байдалын болгаш продуктуунуң контролдаары болур. Ол сорулга-биле комплексте диспетчер черип тургускан. Диспетчериниң эргезинде картотека бар, инек бүрүзүнүң дугайында эргежок чүгүлә медээлерни ында салган.

Инектерни ажаан тургузарымның цех системазынче шилчээни-биле холбаштыр комплексте инектериниң баш санын 800-тен 1050 чедир көвүдедиринин аргазы кестүп келген. Саанчыларның ажылдаар ю-шагын чурумчуткан, инектерни саары экижээн, тарып бооладыгга улам-на ажыктыг апарган.

Оның беш чылда Ульяновск обласка сүткүр мал ажылының чөрбө чыгам комплекстерин түдарын төлевилээн. Оон аңгыда, дыка хөй колхозтарның болгаш совхозтарның улугулуг сүт-бараан фермаларын үлетпүлүг сайзырангай үезинче шилгидер. Ол байдалдарда сүт бүдүрериниң технологизын сайзырангайжыдары онза ужур-дузалыг болу бээр. «Победа» колхозтуң дуржулгазы күрүнеге ужур-дузалыг ол чүгүлә айтырыгны шиитпирээрин чогаадыкчы ёзу-биле коорунуң үлегер-чижээ болур.

В. ЗЛОБИН.

(СЭТА-ның корр).

...

Саян комплекизиниң базымнары

Хакас автономнуг-областың төвүү Абаканның вагон тудуушкун заводунда битүү сөөртүүнге ажыглаар тускай ускуулуктарны массалыг бүдүрүп үндүрериң шиитээдип алган. Бо дээрге Саяның девискозор-бүдүрүлге комплекизиниң составынга кирер кылдыр түттүнүп турар бүдүрүтениң баштайгы үлетпүр продукциязы-дыр.

Продукциязының база бир өске хевири—хөй тонна кирер контейнерлер сөөртүүнге ажыглаар платформаны хуусаа бетинде—партияның XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир бүдүрүп үндүрер дээш социалистиг чарыш ам ол заводта кадбарган. Ол сорулганы чедиишкиниинг шиитпирээр дээш «Вагонстройнуң» коллективтери эртем-техниктиг кады ажылдажыга дугайында керээлер чарган. Телевилекчилериниң, тудугжуларының болгаш ажыглаачыларының күжениишкиннерин тодаргай таарыштыртавышкыл ачызында чурттуң улус ажыл-агыйы бо чылдың Абаканның вагон тудуушкун заводунуң маркалыг бир түе эвес, харын үш түе платформа-контейнеровозтарны алыр.

А. АЛЕКСАНДРОВ.

(СЭТА-ның корр).

...

Дош адаандан балыктаашкын

Берингово болгаш Охот далайларының кедергей сөөк мугулдурлары бо хүнүерде Кореж национал округтуң балыкчыларының тывыш ажылының эң хайыышкынныг черлерин апарган. Балыкчы колхозтарның бригадалары кыпкы балыктаашкынны чедиишкинниг эртээр дээш чаржын турар. XX партсъезд аттыг колхозтуң дош адаандан балыктаар балыкчылары квартал планын күүсегжиниң дугайында округта бир-ле дугаарында рапорттаан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң алдар кылдыр алдынган социалистиг удхалтелер хуусаа бетинде күүсеттингеп.

Ажыл-агыйда бүтү бригадаларны дурлуталыг мастерлер-биле четчеңээн, балыкты тударын болгаш ону күрүнеге садарын эки организастаан. Оңгу беш чылда округтуң балыкчылары партияның XXV съездизиниң СЭКП ТК-ның төлевилелиниң ыяштап, далайга балыктаашкын-биле кады эриг кавыдарының районнарынга база балыктаашкынны идепкейлиг чорудар.

М. ЖИЛИН.

(СЭТА-ның корр).

...

Күш-ажылчы белектер

Агинск бурят национал округтуң муң-муң малчыннары бо хүнүерде «Шалынчы ажыл-ишти—партияның съездизиниг» деп лозун-биле чаржып турар.

XXII партсъезд аттыг колхозтуң ажыл-ганчыларының эгелээшкинин ёзугаар фермаларның хөй-хөй саанчылары күрүнеге сүт садар талазы-биле бо чылдың бирги кварталының планын партия съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүсеңнээн шиитпирээн. Киров аттыг колхозтуң механизаторлары бүтү тракторларны болгаш часкы тарылга техниканы белеңниң шугуумунга округта бир-ле дугаарында тургускан. Оларның соон дарый база бир беш ажыл-агый көдээ ажыл-агый машиналарын септээрин доозунаан.

Партияның съездизиниң күш-ажылчы белектерин хөй-хөй коллективтер белеткеп турар. Орловскиниң даг-руда арыглалының комбинадында дерткү ажылчын бүрүү—чаартыкчы. Даг пегинің бажыңының кырында беш адыр кызыл сыдыс чайнап турар, ол дээрге съездиниг алдар болдурган шалынчы золчег чедиишкиниг чорун турарының хереченизиир. Хүндүүг дагжы А. П. Савосин бригадирээн боду чоруур экскаваторнуң экипажы социалистиг чарыштың мурнуу одурууда чорун орар. Комбинаттың тос бригадазы болган 130 ажылчыны тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеп.

Агинскиниң мал ажылынның комплекстерин болгаш культура-амыдырал бажыңнарын тудуп турар колхозтар аразының тудуг организациязының коллективтери чаа беш чылдың баштайгы объектилерин хуусаа бетинде дуржаагаш.

Б. РАБДАНО.

(СЭТА-ның корр).

Северобайкальскиниң тудуу

БУРЯТ ССР. Байкалдың эриинде Курлы дээр шенекте Северобайкальск хоорайның тудуп эгелээн. Ол хоорай чаа кылдынып турар Байкал-Амур оруунуң эң чугула черлериниң биозээн аазаар. Аңаа 40 муң хире киижи чурттаар.

Ленинградтың «Гипрогор» институдунуң Северобайкальскиниң төлевилээн специалистери аңаа чурттаар киижилерге эң таарыычалыг болзун дээш бүгү чүүлдү кылганнар. Чаагайлыды түттүнген бажыңнарның кварталдары шуут-ла арга-арыг иштинге турар. Аңаа киижилер бажыңнар долганзыг ыяштыг паритарны олуртпастар—хадылар, дыттар болгаш хазыңнар чайгаар үнген. Квартира бүрүзүнүң сөңгаларындан Байкал кеступ турар. «Алдарлыг далайже» норүнген төөгүдэ бир-ле дугаар хоорай ында туттунуп турар.

ЧУРУКТА: Северобайкальскида.

Х. Христофоров биле В. Матвиевскийниң фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КОМСОМОЛЧУ ПУТЁВКА-БИЛЕ

Үлетпүр болгаш тудугнуң, мал болгаш чер ажылының, транспорт болгаш культураның, улус ажыл-агыйының кайы-даа адырында совет аныяктар, комсомолчулар чакталдыг ажылдан, желекчи бот-иженкейни илередип турар. СЭКП обкомунуң X пленумунуң докталдың боттанылыр, хөй ажылың үлам чыгжүдер тывары-биле «Торгалыг» совхозта байдалды маңаа холбаштыр бижиир бодадым.

Хөй ажылының дөрт бригадазының бирээзи комсомолчу аныяктарныы. Бот-ерулга-чарылгалыг ол бригаданың коргүзүү базазы. Комсомолчу путевка-биле эртеен чылын 7, а 60 чылын 2 аныяк ог-бүленип ол бригадага доктаамал ажыыдаар. кылдыр немей көжүрген. Бышкан билигниң аттестадын алган, өөренмичилериниң мал, мылаңгыя хөй ажылынче базар күрээлиг илередип турарлы база солун.

Кадай-Бажы бригадага Шивит-Дөржуңуң сакманщиги, эртеен чылын Торгалыг ортумак школазын доозкан Ранса 180 хураганны дорукторгул, ол ам база-ла үлегерлиг ажылдан эгелээн. Кара-Тал бригадазында Дагба-Дөржуңуң сакманщиги оон уруу Ирина. 1975 чылда эки ажылдазыны дээш Өвүрүнүң комсомол райкому оңу Шушпескеже экскурсиялаткан-дыр. Шак ындыг аныяктарга Чечекмаа Очур-оол, Олег Дөржу базы өскелерни-даа чижекке адап болдур.

Мал өлүдээшкины бо хүннерде массалыг эгелээн. Мурнуку чылдарда үнелиг чанчыл ёзугаар «Торгалыг» совхозта комсомол комитедин 130 аныяктарны сакманиктедип эткаарарын планнаан, а бо хүннерде 116 киижини шилип чоруткан. Быжыглаан коданнарында олар түс бүрү кызымак мергежилди илередип турар.

Чазаның хөй бригадазында аныяктар база улуг күш, малчын салгакчылар болуп, макталтырып турар. Моон түңнелинде эртеен чылын бригада ниитизи-биле чүс башка онаалтыр 86 хураган алган. Киров Белдыр, Доңгак Анай-оол, Кыстай Кызыл-оол ышкаш малчыннар чүс башка онаалтыр 101 хураганны өстүрбүшаан, хөй бүрүзүнге онаалтыр 2700 грамм дүктү кыргытаан. Оңгу беш чылдың баштайгы чылында коллектив удам сорук киргеп ажылдап турар.

Совхозтуң автомашина гаражында комсомолчу путевка ёзугаар ажылдап киргеп, техниканы камнаар аныяктарны, бүдүрүкчүлүг ажытаарынга мергежилдиг аныяктар база хөй. Гаражта 46 автомашина бар, оларны бүдүрүлге участоктарының айгыбиле хуваай тургускан. Коллективте шак ындыг дөрт звено аралында чарыштыг ажылдап турар.

Оларның бирээзи сес кижи составтыг, бот-ерулга-чарылгалыг аныяктар звенозу эртеен чылда чарыштың тиилекчизи болган. Оон үдүртүкчүзү коммунист Куулар Шур-оол аныяктарның база бир дагынмакчызы. Политиктиг болгаш техниктиг өөредилгени организастаары, ажылга бот-хадырысалганы бедидери, найыралдыг ажылдаары дээш ап турар хемчеглер солуп.

Совхозтуң техника башкарыкчызы механизатор кадрларында мурнакчы комсомолчулар болган аныяктар база хөй. Алексей Куулар, Александр Дөржу, Андрей Арагачы ышкаш өртүмак школазы доозкаш, ам төрээн совхозунда ажылдап турар аныяктарны чижекке айтып болур.

Д. ТАС-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КАЙГАМЧЫКТЫГ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

СОФИЯ. (СЭТА). «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланмышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилели түгле иштикти эвес, харын бүгү делегейге ужур-дузалыг болуп турар деп, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров СЭТА-ның корреспондентизиниг медегээн. Төөгү талазы-биле улус хемчээлдиг сорулгаларны садыл база шиитпирлеп шыдаар аргалыг совет экономиканың күжү болгаш херек кырында бөттүг перспективалары ында тодараттынган. Совет экономиканың хөгжүдезиниң бедик деңгелиниң илергей херечизин болза оңгу беш чылдың ажыктыг чоруктуң база шынарның беш чылы кылдыр тодараттынып турары болур.

Совет шиитпилелдиң коммюникэзинче оруктап хөгжүдээн. оон экономиказының болгаш культуразының чечектелишкини амгы делегейге, тайбың кады ажылдажылганың харылзааларын бижыглаарынга. делегейниң революстуг чорудулгазын хаиладырынга улуг. салдарны чедирер. Илан ёзугаар хөгжүп турар совет экономика капиталистиг ниитилелдэ силгин турар кризистерден болгаш кудулап бадымышкыннардан хостут. Ынчаарга, бир эвес бистиң социалистиг дем каттыштырылгавыс бүзүрелдиг бурунгаардан бир чоруур болза, бир эвес Экономиктиг дузалажымга чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның чедишкиннери уламна көвүдеп турар болза, ол дээрге Совет Эвилелиниң, оон интернационалчы политиказының, оон харам чок акыдууңа дузаламчызының улут аты-хавыязы-дыр.

Болгариянық Коммунистиг партиязы бодунуң XI съездизинге белеткенишаан, делегейниң социалистиг чурттарының ареазынга күш-ыкыл хуваалдазынга бистиң кириилгевистиң болгаш социалистиг интеграциянның артык күштүг чоруктарын ажылазарының эң кол түүлү болза БУР-ның ССРЭ-биле бүтү талалыг чооктулажымышкынынче уламышкын болур дээрлиг база катап онаалап демдеглеп турар. Ол углавышкыны эп Т. Живковка баштаткан бистиң партия болгаш күрүне удуртулгавыс хамык чок чорудуп турар деп, С. Тодоров түңнелинде чугаалаан.

НАЙЫРАЛДЫГ ХАРЫЛЗААЛАР

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮСФР-ниң даштыкы херектер талазы-биле эвилел секретары М. Минйчиниң интервьюзун Югославиянның «Омладинске новине» солунунга парлап үндүргеп. Бодунуң чоокта чаа ССРЭ-ге чоравышкын үезинде чугаалажып турган ёзугаар-совет харылзааларның айтырыгларынга ол доктаваан. М. Минйчиниң чугааланы болза: «ССРЭ чүгле делегейниң эң улуг ийи күрүнеэзиниң бирээзи боорга эвес, харын үр үениң хей-хей эрге-ажыктары Совет Эвилели-биле бүтү талалыг кады ажылдажылганы бистең пеген турар ужурунда, бистиң чуртувустуң Совет Эвилели-биле харылзааларынга кезээде улуг ынчаалгейни салып келген бис. Бистиң үр хуусаалыг ут-шинчис чүл дээрге, бистиң чуртувус биле Совет Эвилелиниң аразында эки найыралдыг харылзааларны болгаш дең эргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдери болур. Совет Эвилелиниг маңаа чоокта чаагы ани-чоруум бистиң чурттарывыстың төлевилекчилериниң аразында политиктиг араллажылганы уламчылаары болуп турар».

Эрткен үениң дургузунда яңы-бүрү талааларга, ылаңгыя экономика кавызынга кады ажылдажылганы чедишкинниг хөгжүдери чедиш алдынган деп, найыралдыг байдалга, ажыт-чажыт чок болганы ёзугаар хөгжүп турар совет экономика капиталистиг ниитилелдэ силгин турар кризистерден болгаш кудулап бадымышкыннардан хостут. Ынчаарга, бир эвес бистиң социалистиг дем каттыштырылгавыс бүзүрелдиг бурунгаардан бир чоруур болза, бир эвес Экономиктиг дузалажымга чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның чедишкиннери уламна көвүдеп турар болза, ол дээрге Совет Эвилелиниң, оон интернационалчы политиказының, оон харам чок акыдууңа дузаламчызының улут аты-хавыязы-дыр.

Болгариянық Коммунистиг партиязы бодунуң XI съездизинге белеткенишаан, делегейниң социалистиг чурттарының ареазынга күш-ыкыл хуваалдазынга бистиң кириилгевистиң болгаш социалистиг интеграциянның артык күштүг чоруктарын ажылазарының эң кол түүлү болза БУР-ның ССРЭ-биле бүтү талалыг чооктулажымышкынынче уламышкын болур деп турар съездизинге бараалгаткан.

УЛАН-БАТОРНУҢ АВТОСЕПТЕЛГЕ ЗАВОДУНДА

УЛАН-БАТОР. Улан-Баторнуң автосептелге заводу бүдүрүлге күүсүүн чыл бүрүде улгаттырып турар. Чылдың эгезинде ажылчыннар шалынчы күш-ажыл-биле демдеглээн. Январьның планын олар дыка ажыр күүсеткеп. Бүдүрүлгениң коллективи чартык чылдық бүдүрүлге онаалдазын ниитилеп. 14-те—МАРП-ның XVII съездизиниң ажыттынар хүнүнде, а чыл программазын — декабрьның 24-те—заводтуң он чыл ышында күүсеткер деп тиилиттирээн.

ЧУРУКТА: Пльзеңниң «Шкода» комбинадының цехинде золчеглиг турбинаның роторун эйгеп турарлы.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

Социализм чурттарының күш-ажылчы хүннери

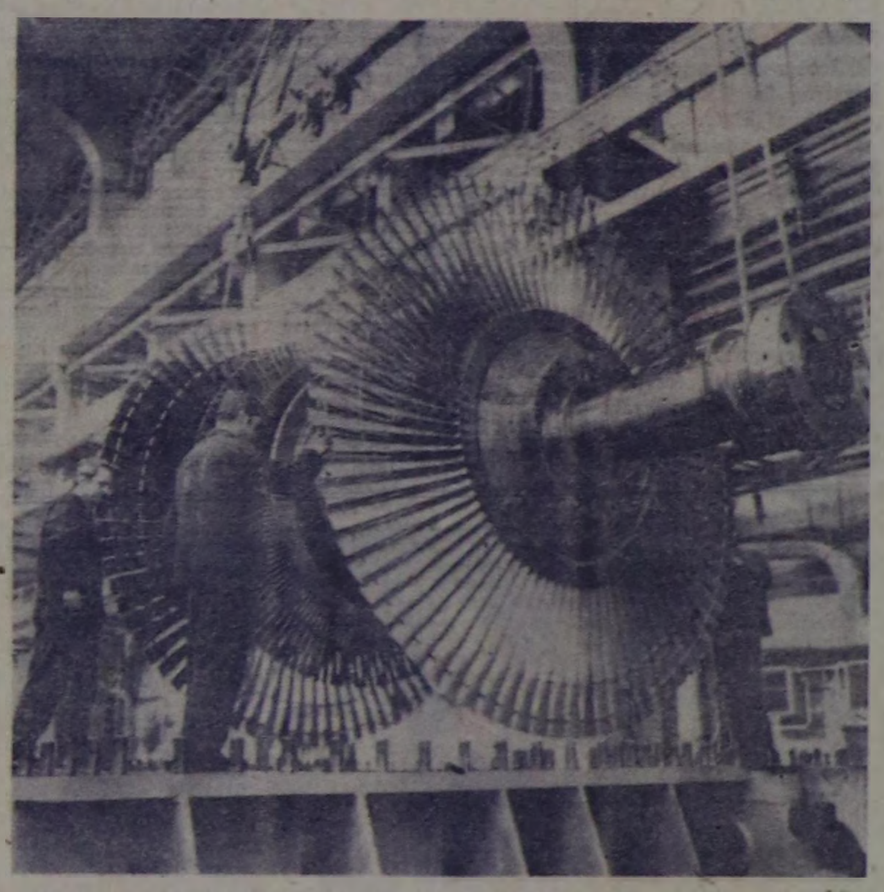

Социалистиг Чехословакия суг болгаш чылыг-даа күжү-биле ажылдаар электростанциялыг. Ол ындыг күжү-биле ажылдаар электростанциялыг. Ол ындыг күжү-биле ажылдаар электростанциялыг. Ол ындыг

ДЕЛЕГАТТАРГА КОНЦЕРТКЕ КИРЖИРИ-БИЛЕ

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарының мурнунга оюн көргүзер уран чүүл мастерлериниң аразында Совет Тываның төлээлери база бар. Олар болза күрүнениң ырының болгаш танцының «Саян» ансамблиниң артистери — Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Вера Норбу, Роля Зренчин, Валентина Монгуш, Анатолий Шаалы, Энгил-оол Монгуш, Анатолий Сермиң-оол олардыр.

Тываның уран чүүл төлээлери Россия Федерациязының автономнуг республикаларының болгаш областарының ниити ырынга киржир болгаш хөй националдарның төлээлери-биле кады партийжи съездиниң делегаттарынга аян тудар.

Бистиң артистеривис Москва хоорайда чеде берген болгаш уран чүүлдүң сураглыг мастерлериниң удуртулгазы-биле белеткелди эгелээн.

Ч. ИРГИТ.

МООЛ АЛЧЫЛАР

Тыва биле Моол Арат Республиканың аразында культурлуг харылзаалариың планын ёзугаар Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймаанаң хөгжүм-шиин театрының бөлүк жамылдакчылары бисте аалдап келген.

Хөгжүм-шиин театрының хормейстери Довуу Насанбуян, балетмейстер Баатар Лховурай, МАР-ның алдарлыг артизи, композитор Элдэв Цэрэв олар республика найысылалында культура албан черлериниң, Тываның күрүнениң хөгжүмшиин театрының, күрүне филармониязының жамылы-биле танышкан.

Моол өнүүктер «Саян» ансамблиниң балет бөлүүжиле моол танцыны база тургузар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ДИСПУТ-КОНФЕРЕНЦИЯ

Чадаананың № 1 ортумак школазында ада-иелериниң уҥуску университединиң организастааны дыңнакчы ада-иелериниң диспут-конференциязы болуп эрткен. Анаа күн айтырыының кол темазы: «Берге кижизидилгелиг уруглар дугайы».

Чадаана эмнелгезинде акушерка С. Кара-Сал сөс алгаш, мынча дээн:

— Бистиң уруг Төрээн чуртувуста иелер аң-не культурлуг, амыдыралга, ажыл-ишке төлептиг, өзүп орар салгакчыларны кижизидеринге ынаныштыг кижилер. Чаш кижиниң кижи болуп өзүп келиринге чедир ооң кижизидилгези кайын эгелээрил? Ол ог-бүленің кол ёолери—адаппешиң төлептиг чуртталгазындан. мөзүлүүнден, ажыл-ишчилиниден хамаарыжыр. Бо дугайын совет медицина эртемин болгаш кижилериниң амыдыралы тодаргайы-биле бадыткап турар.

Иениң, аданың амыдыралынга, ажыл-ишке мөзүлүг өзүп орар чаштарны төлептиг ажы-чаңга кижизидер, чанчыктырар дээрзин тодаргай чижектерге айтып чугаалаан, амыдыралда шаптыктап турар төлеп чок, мөзү чок чоруктан ийи-чаңгыс уруглар хайгаарелга алдыпмайн турар фактыларга доктаалган. Уругларны кижизидери, эки ажы-чаныыг, өөредилгелиг болдурары башкыларнаң хамаарыжыр дээш урут-дарыышың кижизидилгезин, өөредилгезин хайгаарелга албас чамдык ада-иелерге хамаарыштыр шүгүмүделдя кылган. Уругларның кижизидилгезинге шын чемненилгениң чугула ролюн Саяна Кыргысовна база чугаалаан.

Уруглар поликлиниказының эмчизи Э. Допгак сөпалыына чамдык бичии уруглар эдээн улгадып өзүп ора-ла, ажы-чаның өскертип, өөредилгеге болгаш кудумчута, ог-бүлезинге болуп ап чоруурун аңгыаңгы апар чоруур. Ынчангаш оларның ындыг байдалдарын доктаамал кичээнгейге алырының чугулалыы демдеглээн. Уругларның ажы-чанының өскерлир чоруушун уржуу аразынаң алы ог-бүлеге аморалдыг ийикпе, өске-даа төлеп чок өскерилгелерден хамаарылгалыг. Ындыг чижектер район амыдыралында чок эвес.

Уруглар садының кижизидикчи башкызы Р. Ондар, райкүүскомнуң иштики херектер килдизининң ажылдакчызы Д. Ужар-оол, хөй уруглуг ие М. Сат, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары М. Ондар, Чадаана хоорүүскомунуң даргазы Б. Сарыглар, амыдырал хандырылга комбинадында даарапкычы А. Дигак, СЭКП райкомунуң ийиги секретары Т. Сарыглар, школада өөредилге эргелекчизи О. Бопуужан болгаш өскелерлээ диспут-конференцияга санал бергеннер.

Чаш урут кавайлыымдаң школага өөренип киргиже чедир (ясли-садикке турганычдаң) телептиг кижизидилгезин эртер ужурлуг. Школачыларның өөредилге-кижизидилгезин ада-иелер башкылар коллективи-биле доктаамал харылзаалыг тургаш, экижидери чугула дээрзин санал бергеннер айтыкан.

Ажы-төлүүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас, арагалаар, ажыктыг ажыл кылбас, ог-бүле амыдыралынга төлеп чок үүлгедиглер кылыр ийи-чаңгыс кижилерни коллективтен аде көөр, кол чүве—күш-ажылче хаара тудар, олар-биле ажылды күштелдирерин чугаалашкан.

Ада-иелериниң уҥуску университединиң дыңнакчылары башкылар-биле доктаамал харылзаалыг, хуралдарга, диспуттарга, конференцияларга санал-оналын берип турар, уругларының өөредилге-кижизидилгези эң дээре ада-иелерге университети доосканы дээш уҥуску университеттерни удуртур талазы-биле Бүгүрессияның хөй-шинги чөвүлелиниң пынзылгаларын тывыскан.

М. СЕВЕН.

АСТРАХАНЬ. Чырымышкын ажылдакчыларының Бажыңының «Дамырақчыгаш» дээр ташы ансамбли—аныяк коллектив. Ооң киржинчилери база аныяктар. Ынчалза-даа олардың сценага ойнаар мергежили бот-тывыңгыр нижилердең артык болгаш чонга дыка солун боон турар. Чоокта чаа ол ансамбльге улусчу деп хүндүүт атты тыскан.

ЧУРУКТА: хамчеглиг белеткел.

В. ТАРУСОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДӨРТ КИЖИ ШАҢНАЛ ЧЕТКЕН

Ульяновск хоорайга «Трудовые резервы» эки тура спортниитилелиниң бирги чери дээш хостуг хүреш маргылдаазынга бистиң республиканың профтехучилищелериниң мөгелери киржип чораан чоокта чаа ээп келген. Бо улуг маргылдаага РСФСР-ниң он алды хоорайының 130 шилиндек мөгези хүрешкен.

Эң чиик дейзинге 16 мөге хүрешкен. Анаа Кызылдың № 4 профтехучилищезиниң сургуулу Александр Доржу аваангыр, кашпагай хүрешкеш, ийиги шаңналга четкен. Ооң эки Шагдыр Хүлер-оол үшкү черни эзелээн.

56 килограмм чедир мөгелериниң хүрежи солун болган. Бистиң команданың межигүүлү, № 2 көдээ профтехучилищезиниң сургуулу Александр Чооду дөртку саңгага Красноярск хоорайның мөгезинге сан талазы-биле аштыргап. Бир эвес Александр бирги черни алыр дээр болза, чүүле арыг тиилелелер херек. Ынчангаш бүгү арга, мергежилиг үндүрүп турган. ийи мөгени арыг октаап. Ынчангаш чемпион атка төлептиг болган. Бо-ла дейзинге Кызылдың № 1 көдээ профтехучилищезиниң сургуулу Леонид Хөвеңмей үшкү черни эзелээн.

Бистиң республиканың шаңналдыг черни алган дөрт мегези «Трудовые резервы» ниитилелиниң, Төп Чөвүлелиниң бирги черни дээш Башкир АССР-ниң Ишимбай хоорайга болуур түңнел маргылдаазынга киржир эргени алган.

М. ОЮҢ,
команданың тренери, ССРЭ-ниң спорт мастери.

ХААК КРОЗУ

Чаданна хоорайга хаакка мақпаарының талазы-биле профэвилел—комсомол кроzу болуп эрткен. Анаа районуң сес шилиндек командазы киришкен.

Эр улустан 10 километрге мақпаарынга Чадаананың № 1 школазының төлээзи Михаил Монгуш бирге черни алган. Оолдардан 5 километрниң чарыынга «Искра» колхозтан келген Владимир Куулар шылгараан.

Херээженнерден 5 километрге мақпаарынга «Чыраа-Бажы» совхозтуң спортчузу Раиса Монгуш, уруглардан 3 километрге Чадаананың № 2 школазының өөреникчизи Люба Ярош тиилээн.

Херээженнерниң 3х3 километрге эстафетазынга «Большевик» совхозтуң хаакчылары бирги черни алган. Ийиги черни Чадаананың № 2 школазының, үшкүзүн—«Искра» колхозтуң командалары эзелээн.

Эр улустуң 3х5 километрге эстафетазынга Чадаананың № 1 школазының төлээлеви эки мақпаан, бирги черни эзелээн. «Искра» колхозтуң, Чадаананың № 3 школазының хаакчылары ийиги, үшкү черлерни алган.

Маргылдаанаң түңнелинде команда талазы-биле бирги черни Чадаананың № 1 школазы алгаш, шилчиир кубок, бирги черегниң диплому-биле шаңнаткан. Ийиги черни искрачылар, үшкү черни «Чыраа-Бажы» совхозтуң командалары алган.

Хүүда бирги черни алган спортчуларга тураскаалдыг белектерни, макталдыг бижиктерни тывыскан.

Д. МОНГУШ.
районнуң спорт комитединиң даргазы.

МЯЧИЛИГ ХОККЕЙ

Мячилиг хоккейге чурттуң чемпионадының эзирегдиг оюннары февраль 18-те болган. Ооң түңнелдери мынчаар двозуланган: «Кузбасс» (Кемерово)—«Локомотив» (Иркутск) —4:3, «Енисей» (Красноярск) —СКА (Хабаровск)—2:5, «Волга» (Ульяновск)—«Динамо» (Алма-Ата)—5:1, «Уральский трубник» (Первоуральск) —«Динамо» (Москва)—2:7, «Вымпел» (Калининград)—«Североникель» (Мончегорск)—2:2, «Старт» (Горький)—«Зоркий» (Красногорск) — 2:5.

(СЭТА).

„Спортлото" тиражы

Февраль 18-те болган «Спортлото» болгаш «Спортлото-2»-ниң чедиги тиражының түңнелдери:

«СПОРТЛОТО»: 30, 10, 39, 38, 8, 6.

«СПОРТЛОТО-2» 49, 47, 37, 4, 28, 10.

(СЭТА).

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛАР

ССРЭ-ниң Чөпсеңгир Күштериниң 58 чыл оюнга тураскаатказын биче калибрлиг винтовка-биле боозалга маргылдаазы Кызылга болуп эрткен. ДОСААФ-тың хоорай комитединиң бирги чери дээш маргылдаага үлегүр будурулге болган албан организацияларының 47 командазы киришкен.

Эң эки түңнелдерни Тываның геология-шинчилел экспединиязының шилиндек командазы чедип алган. Олар 300 санныг боозалар турган. 284-ту атказа. Команданың алыгжылары П. Зограф, Н. Вагина, В. Варенин боозалгага мергежилгинин көргүскен. Ынчангаш геологтар бирги черни эзелээн.

Республиканың болгаш хоорайның чемпионузу Тываның электрик четкилериниң алыгжылары 283 санныг аткаш, ийиги шаңналдыг черни алган.

ДОСААФ обкомунуң командазы үшкү черни эзелээн.

Маргылдаага хууза бирге чер дээш 141 кижи киришкен. Дөрт хүн үргүлүлээн спортлуг демиселдиң түңнелинде аэропорттуң төлээзи В. Абакумов эң эки көргүзүглүг болган. Чүс санныг адар тургаш, 99-ту ол боолаш, бирги черни алган. Башкы инструдуунуң спортчузу А. Денисов ийиги, ДОСААФ обкомунуң төлээзи С. Пономошнов үшкү черни эзелээн.

Маргылдаанаң түңнелинде 20 хире кижи боодалга төлээзи-биле II, III разрядтың нормаларын күүсеткен.

Бирги, ийиги, үшкү черлерни алган командаларга ДОСААФ хооркомунуң дипломнарын, а аныяктарга мактала бижиктерин, көрек демдектерни тывыскан.

А. ЕФИМОВ,
ДОСААФ Кызыл хооркомунуң даргазы.

ТИИЛЕЛГЕ БОЛГАШ ХАЙЫМ

ОТТАВА. (СЭТА). ЦСКА-ның аныяк хоккеистер командазы Канадада маргылдаалаарын киржип чоруп турар. Сасктун хоорайга «Сасктун Блэйзерс» командазы-биле ойнаш, 5:4 санга удуп алган. Тандербэй хоорайның аныяктарының шилиндек командазы-биле ойнаш, 5:5 саннаң болуп хаймынашкан.

ТАДЖИК ССР. Вахш шынаазында бо хүннерде аяс-кааң, чылыг хүннер боол турар. Калининабад хоорайның чоогунда суг хөлбөзүнде республиканың хемечилериниң байдарка болгаш каноэ-биле белеткели эгелээн. Олар ССРЭ-ниң кубогу дээш маргылдаага белеткенип турары ол-дур.

ЧУРУКТА: хемечилериң белеткенип турары. Мурнуу талазында—ССРЭ-ниң спорт мастери Виктор Гиналов.

В. СТЕЧЕНЦЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—«Бойлус-биле танышкын тур бис».
8.15—«Орус чугаа».
9.05—«Салым-чолуустуң хоорайы». Документалдыг фильм. Өөнүт.
9.20—Киножурнал.
9.30—Мультфильм.
9.45—«Шыдыраа школазы». Эгелеп чоруурларның класы. Өөнүт.
10.15—«Хөгүүг старттаре. Өөнүт.
11.00—Моделер.
11.10—«Съездиден съезд чедир. Россия Федерациязы». Өөнүт.
13.10—ССРЭ-ниң ЭА корреспондент кежигүү В. Г. Афанасьев телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга харыылаар.
13.40—Хөй серияглыг уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. «Строготар». 8-ки серия. Өөнүт.

КЫЗЫЛДАН

14.50—«Муслима». Уран-чечен телефильм.
15.35—Мультфильм.

МОСКВАДАН

15.50—«Челюшт» телепрограмманың делегей фестивальныг киржинчилериниң концерти. Өөнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Малыпок». Уруглага дамчыдыкка.
17.50—Мультфильм.

МОСКВАДАН

18.00—«Съездилеп съезд чедир. Россия Федерациязы».
20.00—Моделер.
20.15—Хөй серияглыг уран-чечен телефильминиң баштайгы көргүзүү. «Строготар». 8-ки серия.

КЫЗЫЛДАН

21.25—Телеменелээлер.
21.35—«СЭКП-ниң XXV съездиниң төлептиг утказуу». Дамчыдыкка.
22.05—«Чыл болгаш бар хүн». Документалдыг фильм.
22.15—«Тываның недезинде». Информастыг программа.
22.30—«Неделяда болуушкуннарның тайылбыры». Дамчыдыкка.
22.45—Чараалар.
22.50—Кыска фильм.

МОСКВАДАН

23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.45—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА—«Химик». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузуундан дамчыдыкка.

АГААР

Богун республикага оңаа өскерлиишкин чок, чаидык черлерге быскан хар чаар агаар болур. Агаарның температуразы—дагдыг черлерге 7—12, арткаларынга—19—24 градус соор.

Кызыл хоорайга бөгүн бууттаар, өскерилге чок агаар болур. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр. Сооктуң температуразы 20—22 градус.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дың хамаанындан кежээки хаяга чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хуулгазының шынчы сөс» 9.45, 11.15, «Дайын болгаш тайбың» (2 сериязы) 15.00, 17.00, «Таныкалы оглу» 12.45, 19.00, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыныды 10.00, «Оны эртпээн бис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «042 кайыыл?» 15.00, «Рустам дугайында тоолчургу чугаа» (2 сериязы) 17.00, 20.00 шактарда.

АРАГАЧЫЛАРГА ӨРШЭЭЛ БЕРБЕС

Бистиң чуртувуста кижилерниң амыдыралы улам экижип, кижилерниң хостуг үезинде дыштанып алырынга эки байдалдар тургустуунуп, хостуг үени канчаар чөп ажыглап болурунуң талазы-биле арга-сүме-даа ковүдеп, чоннуң материалдыг байдалы улам экижээн. Коммунизм тургузукчузунуң мораль талазы-биле кодексинде көрдүнген совет кижилериниң принциптери амыдыралда бөттанып турар.

Ындыг турбуже ийи-чаңгыс кижилерниң үгаан-бодалында багай чанчылдар, хоралыг үүлгедиглер эм-даа артпышаан. Апаа хамаарыжыр кол чүүлдериниң биразызынге арагалаашкын, арагага хандыкшыыр чорук база кирер. Арагалаашкыны амыдыралын бүгү талазынга шаптыктап турар: кижиниң күш-ажылдан, хөй-ниитичи чоруктан хооруп, кижиниң кадыкшылын үреп, уруглар кижизидеринге хоралыг чорукту чедирип, харындаа ог-бүлени үреп турар.

Бүгү делегейниң кадык камгалалының санап үндүргенин ёзугаар алырга, алкоголизмден болгаш апаа хамаарышкан янзы-бүрү аарыгдан өлген кижилерниң саны чүрек-дамыр болгаш рак, өске-даа ыжык аарыгларындан өлген улустуң соонда, үш дүгаар черде туруп турар.

Арагалаар чорук чаа төрүттүнер чаш уругларга хоралыг салдарлыг. Совет артемчен В. Гальперинниң санааны-биле алырга, үгааны четпес уруглар-ның 57 хуузу ада-иези ийикпе оларның бирээзи араганы хөйүү ижер турган ог-бүлелерден төрүттүнген. Арагалаар чорук ог-бүлени үреэр, ооң бүстүп дүжериңге чедирер.

Алкоголизм ог-бүлеге, күрүнеге, нииттиелге улуг хораны чедирип турары билдингир. Арагалаашкындан кижилер хөй-хөй ажыл-шагын чидирип, харын-даа будурулге ажылгагый черлери ниити дең-дески байдалдыг ажыл-чорудулгазын чидирип турар.

1975 чылда чүгле Кызыл хоорайның үлетпүр болгаш түдүг организацияларына ажылчыннарның ажыл шагы үскенинден 15 мун кижи-хүн чидирип болган. Эң ылангыя туубу заводунуң, түдүг кежектери заводунуң болгаш сеңгелге-түдүг эргелелиниң ажылчыннары дыка хөй ажыл шагын үскен.

Арагалаашкындан ажылдың будурукчулуг база кудулзаар. Дүүн ээрик турган кижи бүгүн ажылга келгеш, эллээр турган кижи шыкаш долу кужүбиле ажылдап шыдавас, ажылдаар шинээн каш катап чидирипкен, сагыш-сеткили ундартай, бажы ааргыр, дери токтур, хол-буду сириленээш, үгааны кошкак ажылдаар.

Арагалаашкын черле ынчаш бүгү-де кем-херектиниң үнер дээш боол турар. Арагачы кижилер арага тып ижер дээш кем-херектиг база үүлгедип турар. Чижээ, Владимир Муравский дээрэн «чоок аштерии»-биле арага тып ижер дээш садыг баазазының бир складындан соңга дамчыштыр арага оорлааннар. Совлгу чылдарда бистиң республикада кем-херек үүлгедир чоруктун 60 хуузу арагалаашкынның ылдагаанындан боол турар.

Эдирик чораашы, кем-херек үүлгедир чоруктун кеземчезин совет хоойлу улгаттырбышаан, чамдык кижилер араганы ажегерээн, боттарының «ак-сеткили»-биле харын-даа бодунуң арын-нүүрүн, арыг-сеткилин дүй базып, «дизимненип» алыр дээш ижип турарын база-ла өөренип көрүп турар.

Арын-нүүрүн ышкыныпкан, черлик аңаы берген хамаатты В. Григорьев дээрэн бодунуң кады чурттап чораан ажын, уругларының иезин бастырын орадашкан. Харын-даа эки чаяан боол, ооң ол орадаажыышкынындан чүү-даа бүтпээн. Соолуңде барып, ол арын-нүүрүн ышкынган кижи араганы бодунуң үгаанын албаарадып алыр дээш өжегерээн хөй-хөйү-биле ижип турганы билдинген. Ынчангаш ооң ээрик-тип алгаш, кем-херек үүлгедир дээш орадажышкынның суд өөренип көргеш, ооң буруузу улам улуг деп түңнелге келген. Ынчангаш арагалаашкынның хоралыг уржуктарынга удур бүгү талалыг дээштиг хемчегерни алыры хамаатты бүрүзүнүң чүдээлгези. Бистин аравыска ындыг арагачылар турбас ужурлуг.

П. БАШЕВ,
юрист.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизининиң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизининиң 2-37-13, культура килдизининиң 2-23-54, хоорэ ажыл-агый килдизининиң 2-21-47, үлетпүр килдизининиң 2-22-64, чагаа килдизининиң 2-41-27, информация база совет тургузуу килдизининиң 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солуң келбейи бергенде «2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫТ № 636.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном салыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00453.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 43 (10028) | 1976 чылдың февраль 21, суббота | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 көп.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар фабриказының коллективи СЭКП-ниң XXV съездиниге үлүштүр алган сопиалистиг хүнзолгелиин январьның тоңчүзүнде чедиишкиниг күүседиптеи.

Даг-дүгү савазаар цехтиң савазакчылары база бедик көргүзүлгелерниг ажыпдаан. Савазакчы — машинист Зоя Тыртый-оол эки ажылдавышаан, машинистиң мергежилиге ажыктарыны бөредип турар.

ЧУРУКТА: Зоя Тыртый-оол бодунуң өөреникчизи-биле ады.

А. ЗАЛЦЕВТИҢ фотозу.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында
ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1976 чылдың февраль 20-де Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму болган.

Пленум Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң отчёдун чугаалажып көрген. Бо айтырыг талазы-биле Пленумга илеткелди СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев кылган.

Пленум Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге Төп Комитеттиң отчёдун бир үн-биле бадылаан.

Пленум ол ышкаш СЭКП-ниң XXV съездизинге «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп илеткелдиң төлевилелиин база чугаалажып көрген.

Бо айтырыг талазы-биле илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин кылган.

Пленум «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп илеткелди бир үн-биле бадылаан.

СЭКП ТК-ның Пленуму бодунуң ажылын оон-биле дооскан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге СЭКП ТК-ның отчёдунуң дугайында
СЭКП ТК-ның 1976 чылдың февраль 20-де болган Пленумунуң
ДОКТААЛЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге СЭКП ТК-ның отчёдун бадылаар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге „1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары“ деп илеткел дугайында
СЭКП ТК-ның 1976 чылдың февраль 20-де болган Пленумунуң
ДОКТААЛЫ

СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязында

1976 чылдың февраль 20-де СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының хуралы болган, анаа Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге комиссияның отчёт илеткелин бадылаан.

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ!

Үлетпүрүнүң, транспорттуң, харылзааның, чонга ачы-дуза чедирер черлериниң ажылдакчыларынга республиканың хүндүлүг аттарын тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң хүндүлүг аттарын тыпсыры болза:

Даг-руда болбаазырадырының талазы-биле ачы-хавыналы дээш

ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ ДАГЖЫЗЫ АТТЫ:

Николай Дмитриевич АНДРИАНОВКА — «Каа-Хем» разреэтиң экскаватор машинизи.

Доржу Күжүгетович ЭДИСКИГЕ — «Тыва даг-дүгү» комбинадының даг-дүгү рудниинің шпур өрүмденикчизи.

ТЫВА АССР-НИҢ ТРАНСПОРТУНУҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ АТТЫ:

Владимир Александрович ВАСИЛЬЕВКЕ — Тыва авиабудуүлгезиниң болук командирниң оралакчызы.

Василий Гордеевич ДЕМИНГЕ — Тыва транспорт эргелелиниң Кызылда пассажир автобудуүлгезиниң даргазы.

Владимир Лаврентьевич КОНОВАЛОВКА — Тываның транспорт эргелелиниң Минусинск автобудуүлгезиниң чолаачызы.

Николай Васильевич НУГИСКЕ — Енисейниң хем пароходствозунуң Кызылда пассажир район эргелелиниң капитан-механиги.

Геннадий Григорьевич РУСАНОВКА — Тываның транспорт эргелелиниң Хову-Аксыда автобудуүлгезиниң начальниги.

ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЧЫ-ХАВЫНАЗЫ ДЭЭП ТЫВА АССР-НИҢ ХАРЫЛЗААЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ АТТЫ:

Владимир Тихонович ВАСЮКОВКА — Тыва АССР-ниң харылзааның будуүлге-техниктиг эргелелиниң Сарыг-Сеп бөлүүриниң начальниги.

Яков Поликарпович ГОЛЯЕВКЕ — Тыва АССР-ниң харылзааның будуүлге-техниктиг эргелелиниң радио-телевидение дамчыдар товүүн «Орбита» станциязының электромонтеру.

Валентина Яковлевна КИРИЧЕВАГА — харылзааның будуүлге-техниктиг эргелелиниң Кызыл хоорайда бөлүүриниң харылзаа салбырының начальниги.

Садыгның болган ниитиниң чемпешлигезиниң талазы-биле ачы-хавыналы дээш

ТЫВА АССР-НИҢ САДЫГНЫҢ БОЛГАШ НИИТИНИҢ ЧЕМПЕНИЛГЕЗИНИҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ АТТЫ:

Прасковья Ивановна АБРАМОВАГА — Ак-Довуракта ОРСтуң № 4 столовазының поварызы.

Валентина Егоровна ПРОКУШЕВАГА — Кызылдың аш-чем садыгының садыгчызы.

Чонуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле ачы-хавыналы дээш

ТЫВА АССР-НИҢ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫҢ АЛДАРЛЫГ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ АТТЫ:

Алексей Иванович КОСТЕНКОВКА — Тыва АССР-ниң Амыдырал хандырылга министерствозунуң Бии-Хем районда амыдырал хандырылга комбинадының директору.

Мэрия Шактаровна СУВАН-ООЛГА — Эрзиниң амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 18.

Үлетпүрүнүң, транспорттуң, харылзааның, чонга ачы-дуза чедирер черлериниң мурнакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тоску беш чылда социалистиг чарышкы бедик көргүзүлгелери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаарлар болза:

Александр Николаевич АНАНЬИН — респотребсоюзтуң үлетпүр комбинадының директору.

Анатолий Долашович БОЛАТ — Тыва транспорт эргелелиниң Хову-Аксыда автобудуүлге чолаачызы.

Василий Андреевич ВАСИЛЬЕВ — Тыва авиабудуүлгезиниң харылзаа албанының начальниги.

Сагид Хисматович ГАНДУЛИН — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыгзавр фабриказының үлүг мастери.

Людмила Владимировна ГУРКОВА — «Росторгодежда» базазының эргелекчизи.

Валентина Ивановна ДЕРЯГИНА — «Ростекстильторг-туң» Кызылда базазының эргелекчизиниң оралакчызы.

Кавдир-оол Оржувашевич ДОПГАК — «Тыва кобальт» комбинадының гидрометаллургия пегинниң үлүг дээрбечизи.

Роман Николаевич ЖДАНОВ — Тыва транспорт эргелелиниң Минусинскидеги автобудуүлгезиниң начальниги.

Михаил Егорович КОМЛЕВ — Тыва транспорт эргелелиниң № 1 автобудуүлгезиниң будуүлге начальниги.

Георгий Михайлович КИРИЛЛОВ — Енисей пароходствозунуң Кызылда пассажирлер район эргелелиниң «Заря-22» теплоходунуң капитан-механиги.

Владимир Герасимович КОГАНКОВ — Тыва АССР-ниң аш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң начальниги.

Леонид Дмитриевич КОЗЛОВ — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү рудниинің экскаватор машинизи.

Григорий Николаевич КОРЗУН — Каа-Хем разреэниң электри слесары.

Василий Николаевич КУЗЬМИН — «Тыва тудуг материалдары» каттыжымышкының Кызыл-Мажалыкта туүйбу заводунуң кол механиги.

Надежда Степановна МАКАРОВА — Кызылдың даароныла фабриказының мастери.

Софья Тимофеевна МАКАРЮК — СЭКП обкомунуң чиик, аш-чем үлетпүрүнүң болгаш садыг килдизиниң инструктору.

Домна Федоровна МОРОЗОВА — Тыва АССР-ниң Чонуң амыдырал хандырылга министерствозунуң будуүлге-техниктиг килдизиниң начальниги.

Александр Андреевич НАЧИН — Тыва авиабудуүлгезиниң МИ-1 вертолёдунуң ужудукчузу.

Михаил Григорьевич НЕМАЛЬЦЕВ — Тыва АССР-ниң Чурттаага-коммунал ажыл-агый министерствозунуң «Тыва коммунэнергозунуң» механиктиг мастерскаязының электри слесары.

Степан Конкеевич ОЛЗЕЙ — Тыва АССР-ниң харылзааның будуүлге-техниктиг эргелелиниң Кызыл хоорай салбырының почтальоны.

Павел Сидорович ОРЛОВСКИЙ — Тыва АССР-ниң чурттаага-коммунал ажыл-агый эргелелиниң бот-оруүга-чарылгалыг участогунуң начальныгы.

Долчун Лопсан-Шыраповна ОНДАР — курсадыг болган хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының профсоюзтуң обкомунуң даргазы.

Василий Николаевич ПАВЛОВ — Тыва АССР-ниң Чурттаага-коммунал ажыл-агый министерствозунуң «Тыва коммунэнергозунуң» Кызылдың район эксплуатациязының үлүг мастери.

Валентина Трофимовна ПЕТУХОВА — эът комбинадының колбаса цехиниң начальныгы.

Клара Абрамовна ПИЩИКОВА — Турашның район амыдырал хандырылга комбинадының быжыкчызы.

Евгений Федорович ПУТИНЦЕВ — Тываның транспорт эргелелиниң Шагаан-Арыгда автобудуүлгезиниң чолаачызы.

Владимир Алексеевич ПОДРУГИН — СЭКП Кызыл хоорай комунуң оргкилдизиниң эргелекчизи.

Василий Никокентьевич ПОТЕХИН — ВОИР-ниң область чөпүлелиниң даргазы.

Галина Ак-ооловна СААЯ — «Пайыралдың» ажылчыннар кооперациязының садыг килдизиниң эргелекчизи.

Надежда Алексеевна САРАЧАКОВ — Тыва АССР-ниң чурт үлетпүр эргелелиниң мебель фабриказының тевереникчилер бригадазының бригадири.

Петр Семенович СУМБА — Тыва транспорт эргелелиниң 2-ги АТБ-зиниң чолаачызы.

Газизулла Шагидуллович САФИУЛИН — Кызылдың алгы заводунуң директору.

Елизавета Демьяновна УДУРАКИНА — ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң даргазының оралакчызы.

Петр Иванович УСТЮГОВ — «Тудуг кезектери» комбинаттың чазанықчылар бригадазының бригадири.

Александра Петровна ФИЛИППОВА — «Тыва тудуг материалдары» каттыжымышкының Кызылда туүйбу заводунуң экономизи.

Виктор Павлович ФИРСОВ — Тыва АССР-ниң Оттуглар чүүл үлетпүрүнүң Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш цехиниң бригадазының бригадири.

Тая Камзыраевна ХЕРТЕК — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бедик сорттуг руда арыглаар цехиниң машинизи.

Степанида Павловна ЧЕЧЕТКИНА — Тыва АССР-ниң Амыдырал хандырылга министерствозунуң Хову-Аксыда комбинадының даароныкчызы.

Валентина Федоровна ЯРКОВА — сүт комбинадының сүт савалаар цехиниң ажылчызы.

Юрий Николаевич ЯСУТ — Тыва АССР-ниң Чурттаага-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тускай автобудуүлгезиниң тракторист-экскаваторщиги.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 18.

Республиканың бөлүк гудугжуларынга Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тудуг талазы-биле ачы-хавыназы дээш Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу деп хүндүлүг атты тыпсыры болза:

ЧОГААДЫКЧЫ ЁЗУ-БИЛЕ ШИИТПИРЛЭЭР

СЭКП Кызыл хооркомунуң пленумунга партияның XVI область конференциязының түңнелдери болган хоорайның партия организациязының соругаларының дугайында айтырыг талазы-биле илеткелди СЭКП хооркомунуң бирги секретары В. Б. ДОБРОМЫСЛОВ кылган. Оң талазы-биле № 14 механизация эргелелинде партия организациязының секретары Е. А. ДАНИЛЮК, Каа-Хем разреэтиң экскаваторщиги Н. М. ДРЕСВЯННИКОВ, Кызыл хооркүүсөмунуң даргазының оралакчызы Е. Д. УДУРАКИНА, түүйбу заводунуң директору В. Е. ВОРОШИН, ВЛКСМ хооркомунуң бирги секретары Б. Д. БАЙЫР-ООЛ, «Тудуг кезектери» комбинаттың директору К. С. ЧАЩУХИН, Харылзаанның будуүлге-техниктиг эргелелиниң начальныгы А. К. ЧРГИТ олар саналберген. Пленумнуң ажылынга СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. ШИРИПИН киришкен болган чүве чугаазаан.

Каш-аа хонган партияның XXV съездизи бодунуң ажылын эгелээр. Чурттуң амыдыралында ол улуг болуушкунга бүгү талалыг белеткел чоруп турар. Кызылдың ажылчы чоннары съездиниң политиктиг күш-ажылчы, улуг кодургүүшкүн-биле үтүп турар. Будуүлге коллективтеринде күш-ажылдың шынар көргүзүглерин экпаждеринче үлегаан курлавырларны дилеп тывар, ажыглаар талазы-биле улуг ажылдар калбаргап.

Кызылчылар Бүгү-россия социалистиг чарышынга эртикен чылда болган тоску беш чылда ниитизи-биле чедиишкиниг ажылдааны дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болган ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тутуг чаалаа алган. Илеткелчи болган санал бергеи эштер узам эки ажылдарын ук тук хүлээндирип турар дээрзин онзалап демдеглээн.

Январь 16-17-де болган XVI область конференциязы партия организациязының ажылын бүгү тала-биле ханы апаизээн. Анаа республиканың болган хоорайның парторганизациязының ажылында четчестерин база илгеткеи. Оон-биле чергелептир конференция ону беш чыл планын чедиишкиниг күүседирикче, ол талазы-биле азыр хемчеглерже партия организациязын үглаан.

Хоорайның партия организациязы ажыл-агый тургузуушкунуң айтырыгларын ажыктарынче кичээнгей салып турарын эш Дресвянников пленумга чугаалаан. Эштер ниитиниң алаа турушкуну, залчеглериниң дең-дөмеи ажылдаары, каминалга чуруму ышкаш айтырыгларже партия организациязы кичээнгейин мөөнүлгөн.

Шынарның болган ажыктыг чорукту бек чылында коргузуглерин улам экижидеп чугула. Ынчалза-даа чамдык будуүлге коллективтер, тудуг организациялары хожудан турар. Хоорайның 24 будуүлгезиниң дөртү (түүйбу заводу, «Сельхозтехниканың» район-нар аразының каттыжымышкыны, «Тудуг кезектери» комбинат, техниктиг хандырылга станциязы) сайгарылга планын үскеи. Ниити продукция будуүлгезиниң планын 6 коллектив күүсеткеэн. 7 будуүлге күш-ажылдың будуүлгелүүлүг кудулаткаан.

Түүйбу заводу январьда эрткен чылдың ол үезиниктеи деңнеделеи 41,3 хуу эвээш продукция будуүлгеи. Оон кол чылдагааны — кыштың багай белеткелгенинде. Дёриг-хереклелер үрелгелиптеи, чылдылга системазы донганыпган технологтуг бүе-биле хандырылга баксыраныпдан завод ам-даа хожудан турбр. А заводтуң партия организациязының (секретары эш Турманова) кыпка белеткелди контроолга алган.

Материал-техниктиг хандырылгага алзаа бергедээшкиннер бар. Ыланғыя демир-орук станциязындан келген чүүктүг сөөртүүлгө автотранспорт күш четпейн турар. Ынчалзада хожудаашкыннарның кол чылдагааны организакчы ажылдың кошкаанда деп пленум демдеглээн. «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжымышкынының будуүлгө шолуг күш-ажылды шуушкак арга-биле чорударынга таарыштыр хувааган. Бедик будуүлгүүлүг ол арганы ажыглаваан, кодээ ажыл-агый техниказын түс-түстеп септеп турар. Хоорайның тудугжулары ам-даа эки шуудавайн турар. Оларның тодаргай планнары ам-даа чок, хой-хой бригадалар ында туруушкунга таварыжып турар. Күш-ажылды механизастааны ажок кошкак. Тудуг техниказын долу күүгү-биле ажыглаарынче партия организациялары кичээнгей салыры чугула дээрзин эш Данилюк саналынга онзалап демдеглээн таварыштыр.

Коллективтерге күш-ажылдың сагыпга-чурумуп быжыглаарын, кадрларны кижилеприн, масса-политиктиг ажылдың күштедирерин партия организациялары чедип алыр үзүгүдүг деп пленум айтыкан. СЭКП ТК-ның декабрь (1975 ч.) Пленумунуң материалдары, ТК-ның XXV съездиге төлевиледи. Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаал ышкаш чугула документилерни ажыпчы чонга хамыпы-биле таныштырарын организастап турар. Оон түңнелиидеө дыка хөй ажылчыннар бедиктеп хүзүлгелеп ап, чаагай эгелээшкиннерни кылып турар.

Идейлиг бүзүрелдиг чорукка кижилеприлгеин партия организациялары ажылдың төөүнге тургузар үзүгүдүг. Коллектив кежигүннериниң ниити тускай болгаш политиктиг өөредилгелиг кичээнгейнин сулараткан организацияларны пленум айтыкан. № 12 автобазада, № 3 АТБ-де, хоорайның амыдырал хандырылга комбинадында, септелге тудуг эргелелиидеө байдал ындыг-ла эвес.

Кызылды үлегерлиг хоорай болдурарының аргалары бар. Ынчалза-даа хой-ниитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктар эвээш эвес. Ол бүгүнү болдурбазының боттуг хемчеглерин азыру, анаа партия организациялары-ның, коммунистерниң идепкейин бедидери чугула.

Партияның XVI область конференциязы партийжи ниитиги ажылды улам сайзырангайжыларының соругаларын салган. Бо талазы-биле четчестер хоорайда бар. Соолгу үеде септелге-тудуг эргелелиниң автосептелге заводунуң, «Сельхозтехниканың» каттыжымышкынының, № 3 АТБ-ниң партия организациялары чаңгыс-даа кижиниң партияга хүлээп албаан. Чамдык черлерде партия хуралдары үстүп турар. Оларны эки белеткээринче кичээнгей кошкак. Ниитиглер күүседеэнин органнаастарынче, оны контроолга алырынче сагыш салыры чугула.

Хоорайның бо чылгы планнары күжелиишкинниг, ынчалза-даа боттуг. Ынчангаш даандыргап ажыл-херек дээш коммунистерниң харыысалгалын бедизерин чугула.

Пленумга эш Ширшин чүве чугаалаваш, капитал тудугнуң, транспорттуң ажыкын холбаап, ажылды башкарарының арга-метоттарын сайзырангайлыдарынче чүткүүрү чугула дээрзин айтыкан. Чылыг даа-чыдыгазының шугумуп турарының, найысылал Кызылты үлегерлиг хоорай болдурарының комплектиг хемчеглерин алырының айтырыгларга эш Ширшин доктаагап.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды пленум хүлээп алган.

М. СМИРНОВА.

БИСТИҢ СОРУЛГАВЫС — ШЫНАР

Продукциянын шынарын моон сонгаар экижидери — бистин экономикавыстын үндезин айтырыгларынын бирээзи. СЭКП ТК-ныҢ декабрь (1975 чыл) Пленумунга продукциянын шынарымын дугайын, оон онгу беш чылдын кол сорулгаларын-биле бижиг харылзалаашын база илереткен.

Онгу беш чылды будурулгенин ажыктыныҢ болгаш ажылдын шынарлыг чоруунун чылы болгаш ужурлуг бис дээрзин ук Пленумга СЭКП ТК-ныҢ Чеҥгизиҥе секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Львов областын улетпүр будурулгелеринде партия организацияларының продукциянын шынарын комплекстиг система ёзугаар эргелеп-башкарарын шиҥгээзин алганын СЭКП Төп Комитединиҥ деткип турар. Чүге дээрге, комплекстиг система техниктиг депшилгени дүрген-ептиҥшаан, будурулгенин ажыктыг чоруун бедидип турар.

Оон салгары-биле хой-хой каттыжымышкыныҢарда будурүп турар продукциянын быжырымчалыг чоруу ковудээн, брак кылыглырын саны кызырылган. Ол мурнакчы дуржулга хой-хой областарда болган будурулге төптеринде нептерээн. Оон удамындан чүртта продукциянын 26 муң ажыг хевиринге Күрүнеминиҥ шынар демдээн тывыскан.

Эки шынарлыг продукция будурерин чедип алыры — будурулгенин бүгү-ле участоктарынга бедик культураны, күш-ажылдың быжыг сагылга-чурумун болгаш технологиялын эжижериниҥден кол хамаарыр.

Сагыыга чогуур бө дүрүмнер, киллэ чогуур ажылдар чамдык черлерде чогуур деҥнелге чедир чорукайн турар. Анаа чижек чылдыр техниктиг контроль киллистериниҥ ажылын кореглиндер.

«Чоннуҥ кижи санынга онааштыр боттуг орулгаларны 20—22 хуу өс түрер. Чоннуҥ хереглел бараанналарын будурерин ковудедип, оларнын шынарын эжижидип, ассортиментизин калбартып, ачы-дуза чедирерин хөгжүдүп тургаш, совет кижилерниҥ өзүп турар садыш алыкчы аргазын улам долу хандырар».

(XXV съездиниҥ СЭКП Төп Комитединиҥ төлевилелиндеҥ).

Хой-хой будурулгелерде техниктиҥ контроль киллиин колдуунда белеҥ продукцияларның шынарын көөрү-биле кызыгаавластынып турар. А ук продукцияны будурүп турар материалдарының, чиг-эттиҥ, чартык фабрикаттарның шынарын көрбейн турарынган багай шынарлыг продукция будуртунуп турар.

Бистиҥ республиканың будурулгелери партия, совет органнарының улуртулгазы-биле будурүп үндүрген продукциянын шынарын бедидер дээш хой-хой ажылдарны кылып турар. Оон түннелдери өөрүнчүт. Чижээ, Кызылдың алгы заводунуң (директору Г. Сафиуллин) будурүмнин хем идиктерден төскү беш чылда чангыстаа кдик бракталтынмаан. Ол хем идик будурер цехте 18 хевирниҥ янзы-бүрү дериг-херекселдери бар. Олар шупту соксаал чокка ажылдап турар.

Сагыыга чогуур бө дүрүмнер, киллэ чогуур ажылдар чамдык черлерде чогуур деҥнелге чедир чорукайн турар. Анаа чижек чылдыр техниктиг контроль киллистериниҥ ажылын кореглиндер.

Шында ПВГ-8 болгаш ПВГ-18 деп прессterни ажыглап турарындан изиктериниҥ майлын болгаш унун быжарынга куша ажылдың будурукчулуу улгатканын, продукцияның шынарын эжижээн.

Хой-хой будурулгелерде техниктиҥ контроль киллиин колдуунда белеҥ продукцияларның шынарын көөрү-биле кызыгаавластынып турар. А ук продукцияны будурүп турар материалдарының, чиг-эттиҥ, чартык фабрикаттарның шынарын көрбейн турарындан багай шынарлыг продукция будуртунуп турар.

Бистиҥ республиканың будурулгелери партия, совет органнарының улуртулгазы-биле будурүп үндүрген продукциянын шынарын бедидер дээш хой-хой ажылдарны кылып турар. Оон түннелдери өөрүнчүт. Чижээ, Кызылдың алгы заводунуң (директору Г. Сафиуллин) будурүмнин хем идиктерден төскү беш чылда чангыстаа кдик бракталтынмаан. Ол хем идик будурер цехте 18 хевирниҥ янзы-бүрү дериг-херекселдери бар. Олар шупту соксаал чокка ажылдап турар.

Кызылдың даараныла фабриказы (директору Т. Туренина) амгы үениҥ хереклерибиле дериттиҥген чаа бадыҥче 1974 чылда көшкеининиҥ соонда мастерлер болгаш даараныкчылар-биле техниктиг өөредилгениҥ организаастаан. Оон уламнызын ажылдың экономиктиг көргүзүү белээн, продукцияның шынары эжижээн.

Оон чангыс тодаргай чижээ бо: 1974 чылда хынаалага киргеи даарадын кылыгларның 43,4 хуузун бракталп турган болза, 1975 чылда ол 10 хуу дээжээн.

Республиканың чурт үлетпүрүнүн мебель кылыглар фабриказының будурүп үндүрген продукцизының шынары база эжижээн. Шында чаа дериглелериниҥ элээн хой хевирлери турда тудар сорулганы салгап.

Ук коруллеге будурулгелериниҥ үндүрген продукцизының шынары эки болуп, хереглекчилериниҥ мегелээзин хандырып шыдаар дээрзин көргүскен.

Шинчалза-даа шынар бедидер талазы-биле айтырыг чамдык будурулгелерде амга чедир хоозуланган байдалда. Чижээ, аҥы-чем үлетпүрүнүн эргелеппин (начальниги В. Коганков) Кызылда, Ак-Довуракта, Чадаанада хлеб заводтарының будурүп үндүрген продукцизы чогуур негелдеге тетпейн турар. Ук заводтарның лабораторизилары доктаамал ажылдавас, чартык фабрикаттарның болган белеҥ продукцияларның чугула анализтерин чедир киллбайн турар. Оон түннелинде шынары багай продукция бракталтынмайн, садыгларже кире бээр тавармылалар бар.

А Кызылдың хлеб заводунун (директору А. Градобоев) будурүп турар продукцизының шынары бакеыран, бо чылдың эгелиҥден бээр бо каш хонуктарда бедик бракталп продукцизының саны 25 хуу чедир турар.

Үстүү-Элегейниҥ балык заводунун (директору В. Новичков) материал-техниктиг баазазы кошкак, технологтуг дериишкиннерни шын тургузарын хандырбайн турар. Соодукчу хереклерииҥ эвээжиндеҥ чиг-эттиҥ болгаш белеҥ продукцияны шыгжаарының аргазы чок. Шында чогуур температураны тургупсаанындан продукцизының үрелир чоруу база хой болуп турар.

Моон кандыг түннел үндүрүп болуруул? Эки шынарлыг продукцияны будурүп үндүрер сорулганы күүседири — шында ажылдан турар кижилерден кол хамаарыр. Оларнын даанган ажылынга ак сеткилдин, анаа бердингени, будурулгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын чедип алыр дээш коллектив кежигүнү кижи бүрүзүнүҥ бот-харымсалгазы негеттинер. Оны беш чылда чоннуҥ амыдыралы улам эки болуп дээш бо улуг сорулгаларны күүседир ужурлуг бис.

Г. БАЛАКИНА,
Курсадыг инспекциязының республика эргелелиниҥ начальниги.

II

«...Бүгү улустуҥ социалистиг чарыжын организаастазарының талаам-биле чыгдынган дуржулганы бүгү хемчег-биле ажыглаар. Социалистиг чарышты үргүлүг сайзырангайжыдар...»

(СЭКП ТК-ныҥ, ССРЭ-наҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ, ВЦСПС-тиҥ болгаш ВЛКСМ ТК-ныҥ 1976 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалындан).

Партия организациязының кичээнгейи шынар дээш демиселде

ЧЕРНОВЦЫ. Сэналга машиналарының кезектерии кылырының Черновцыда заводтуҥ партия организациязы продукцияның шынарлыг болуру дээш демиселди баштап турар. Шында Львов областын будурулгелериниҥ продукцияның шынарын башкарар системаны кылгаш, ажыглаар талазы-биле дуржулганын калбап-биле ажыглап, кылыгларны үрезик чер чок дужаарының талазы-биле Саратовтуҥ аргазын база хереглеп турар. Соозгу айларда продукцияны эгидилге чокка дужаарының децилеи 85-тен 97,4 хуу чедир кодурулген.

Партия организациязы кол-ла кичээнгейин социалистиг чарыштың дугайында салып турар. Ол чарыш: «Шынарның беш чылы — ажылчының магадылаадыг чоруундан хамааржыр» — деп, кыйгырыктың адаа-биле чоруп турар. Шында кижи бүрүзү продукцияны эгидилге чокка дужаар болгаш хууда таҥмалыг ажылдаар эрге дээш күш-ажылчы маргылдаада киржип турар. Ону коммунистер баштап турар. Цехтерде тургускаан комиссилар болгаш ажылчынар тодаелекчилери чарыштың түшелдерин хүннүҥ-не үндүрер.

Дагдыпычы-өөреникчилериниҥ шимчээшинии ол заводта дыка кадарган.

ЧУРУКТА (солагай талдаи оң талаже): техник-технолог Тамара Сапковец, инженер-технологтар Людмила Дедух болгаш Татьяна Пухарева олар № 1 цехте ажылдың болгаш продукцияның шынарын айтыр самбырада түшелдерни киирип турлар.

И. СВЕРИДАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ныҥ фотохроникказы).

ӨШКҮ МАЛДЫ КАДАРАРГА, ӨЗҮҮЧЕЛ-ДАА, АЖЫКТЫГ-ДАА

ХӨЙ ЧӨӨКТУ, ДУКТУ ЧУРТКА БЭЭР

Сүткүр болгаш эдиктир мал ажылы-биле, хевээ болгаш куш ажылы-биле чертелештир хойнуҥ база өшкүүҥ бажын остүрери, оларның продуктуулуун бедидери чугула дээрзин СЭКП-ниҥ XXIV съездизиниҥ шиитпирлериниҥ онаалап демдеглээн. Ол сорулга багай эвес боттанып турар.

Улус ажыл-агыйынга өшкү чөөктү, дуктү, кештн, эттн болгаш сүттү берип турар. Чуртка 1974 чылда 461,6 муң тонна дук будуртунген, оон иштинде хойнуу 457,8 муң, өшкүнүүҥ 2,7 муң, тевениҥ 1,1 муң тонна. Өшкүнүүҥ дугуэзээҥ-дээ болза, шынары бедик.

Партияның болгаш чазактың ап чоруткан хемчегларының ачызында ошкүнүүҥ-бажыы 1955 чылда 891 муң тургавыпдан 1974 чылда 1206 муң четкен. Ол үениҥ дургузунда чоон садары 130 тонналаан 223 тонна, дук садары 779 тонналаан 2,151 тонна, оон иштинде алгорпуу 393 тонналаан 315 тонна чедир оскен. Хуу ошкудуг чоп чылда 500—600 тонна чөөктү будурүп, оон күлге 10—12 хуузун садып турар.

Өшкү дугунүҥ ортаан улгатырганындан ажыл-агыйларның орулгазы ковудеп келген. Чижээлээрге, колхоттар болган совхоттар 1973 чылда 9,6 миллион рубльди азы 1967 чылдаашкыдан үш катап хой орулга киирип алган. Ол дээрге бир ошкүге опаштыр 8 рубль 22 копеек орулга-дыр. РСФСР-де ол коргуулт 17 рубльге дең.

1974 чылда уксаалыг ошкүүҥ саны 7,4 муң чеде бергеи. Совет, дағ-алтай, оренбург, Дон чоотуунуҥ уксаалары алаан шептерээн. Алгор уксаанын дугун 1966 чылда 203 тонналаны, а 1974 чылда 315 тонналаны сөткан. Бо уксаа РСФСР-де, Узбек, Киргиз, Казах, Таджик ССР-лерде хой. Ленинабад, Наманган областарының болгаш Тыва АССР-ниҥ орулгазының аазын кезиге база ошкүден киирип турар.

Ошкү ажылының продуктууларынга негелде улуг, улетпүрге чыдарын-на 500—800 тонна чөөк, 3000—5000 тонна дук, 20—25 миллион кеш хереглеттиниҥ турар. Ынаар болганда ошкү малды остүрериниҥ, оон продуктуулуун ковудезиринче сагыш салыры чугула.

Россия федерациязы сөөлгү чылларда ошкү дугу будурер талазы-биле ийи зонаны тургускан. Од болза Соңгу Кавказ биле Тыва АССР-дыр. Казах, Киргиз ССР-лерде бо ажыл база элээн калбаргап, ынчалзада-даа ошкүүҥ бай саны оларда эвээш.

Чөөктүү шынары ошкүүҥ уксаазындан, ажаалда-чемгерилгезиниҥден, чөөктү дыраң алыр үезиниҥден улуг хамаарылгалыг. Бир эвес чөөктүү алыр үеэн орайтай бээр болза, ошкүүҥ түлеп эгелээниҥден хыттаннар чөөкке таварыш турар апаар. Ынаар чөөктүү ортаа үш катап эвээш болур. Дағ-Алтай областа ошкү чоогүн февраль айда-за дыраң ап эгелей бээр. Ынчаарга чөөктүү шынары бедик болур.

Өүаун садар ошкүлериниҥ дүгүн кыргын садары ажылагыйларга экономика талазыбиле улуг ажыктыг. Чер-черге ошкүнү чылдың-на ийи катап кыргыны дүк будурулгезин 100—150 тонна азы ошкү дүгүлеп орулганы 2,5—3,0 миллион рубль чедирии болур. Анайларны күзүн база кыргыры чүгула. Чуртта 120—130 муң аиайыыц деҥ кеминиҥ бөлүн күзүп кыргыыр болза, чылдың-на 6—7 тонна немелде чөөк азы 300—400 муң рубль орулга алдынар.

Ажыл-агыйда кыс ошкүүҥ хуузу, оларны тол алырынга долуу ажылгаары продукний будурериниҥ деңнелин белидеринге, ошкү бажын ковудедиринге улуг рольдуг. Чер-черде партия болган кодзо ажылагый органнарны бо талазыбиле ажылзы эжижидип, ошкү ажылын хөгжүдеринче кичээнгейни күштелдирери чугула.

А. ОРЕХОВ.

(«Коловодство» журналдан).

ЧҮСТЕН—ЧҮС ЧЕДИ

Кандыг-даа мергежилии кижиин бодунун кызымак күш-ажылы-биле мактаалыг. Ажыл-ёшчи, ажыы-чаңы төлептиг, бодунуҥ эш-өөрүнүн хүндүткелин чаалап алган кижилерни танывазы-даа улус адын адап, мактап чугаалажып болур. Бодунуҥ ажылдан турар коллективинге, чоннуга мактадып адаарыы ажылчын кижиге улуг аас-кежик дээрзи билдингир.

Ыракты «Кара-Хол» колхозка чеде бергеш, Күжүгет Белекович Дамдың-Доржуну айтырар болзувусса, ону таныбас кижи барык чок. Колхоттуң мурнакчы ошкү кадарчыларының бирээзи ол дээрзин дорзаа чугаалап бээр. Колхозка бир үзүг орулганы киирип, эвээш чарыгдалы үндүрүп турар мал — ошкү болуп турар. Күжүгет Белекович ам ошкү кадарчылаан, алды-чыл ажыл турар, а оон мурнунда база ол хире чылдар дургузунда хой кадарып келген. Бо үениҥ иштинде ол колхозка кодан-кодан ошкү, хойну остүрүп келген. Чүге 1974 шиитпирлиг чылда безин ол чүс баш ошкүге опаштыр 105 анайны камгалап ап, бир ошкүден 1,1 кг дүктү кыргып алган, колхоттуң малчынарының аразында калбаргап социалистиг чарышка тиилекчи болган азер, чүгеннииг аът-биле шаннаткан.

Чаа азер, чүгеннииг, чараш ак-ой аът муиган, налы-харыы элээн дүгүй бергеи-дээ болза, бодунуҥ кашпагай, эреии кончуг кестүр кижи-биле колхозтуң конторазынга ужуражып хөөрешкен мен.

— Теле-Хөлдүң Телиг-Каът аксында кыштаамда кыштап тур мен. Ошкү мал хая-даш кадыр мастерге таарыжыр чүве болгай, ынчангаш ол черге кыштап турарым таварылга эвээс. Аңгы үеде байдалым экидир. Кыштагаашкынга бүгү талалыг белеткеиип алыр чанчылдыг кижи мен, ам база белеткезим эки — деп, ол чугаалап эгеледи.

Шынап-ла, кадарчының кыштаанда бедик-бедик даглар, чалым-хаяларда чүгле те, чүүма маннажып болур хире кадыр черлер бар. Алаш хемниҥ уннда ыныыг кадыр чер чөөк. Орта чүгле өскен, төрөөн черии ол, өөреигеи кижи мал малдап турар.

— Бо чылын ажыл-ижиниҥ түннели кандыг болганыл? — деп, оон сонуургап айтырарымга, ол мынчаар харыызап кагды:

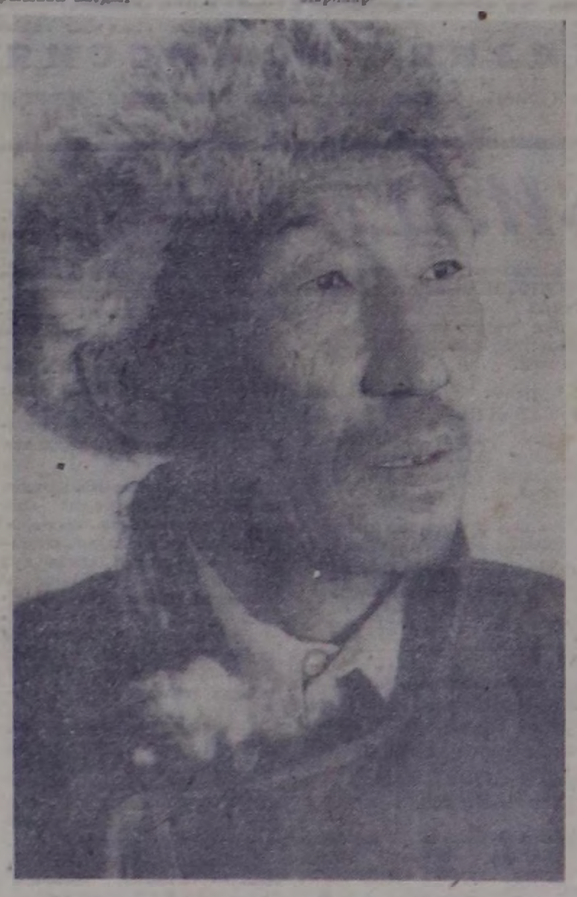

— Колхозчуларның мурнунга доозукчу чылда чүс баш ошкүден 107 анай камгалап алыр деп бедик хүлээлгеии ап, оон-биле беш чыл планын хуусаа бетинде күүседирип хүлээиген кижи мен, ол хүлээлгем ынчаар күүсеттинди.

Күжүгет Белекович чыдың-на 15—20 тонна сигении кезип алыр. Кара-Хөлге каан, берге чылдарда шоолуг өзт-сиген үңнее, эки сиген кезип алыр черлер белеи тывылбас. Ынчалза-даа ол аалдар аразы шыкта дес кажааны кылып ап, сиген кезер тускай черни аштап, арыглаап, оиу суггарып турарындан оон четчир мал чемин белеткеп ап турар. 1975 чылда 17 тонна сиген, көк-суланы белеткеп алган. Кажаазын шагда-ла септеп белеткээн, ынчангаш анаа кыш коргунчуг эвес.

— Анайны ажаары база бир аргалыг. Ол хараганга бодаарга элээн берге, соок база шоолуг шыдавас, чажында ишти-хырны-даа аарый баар, кажаа-хораазының өдээн эки солуурдыр, улуг хайгаарал негээр — деп, оон чугаалап олурары чөптүг. А ошкүнү ол канчаар, каяа кадарарын база пат билип, чанчытып калган.

Күжүгет Белековичиниҥ кызымак күш-ажылын чүгле «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчулары бедик үнелеп көргеи. Оон хөрээн ам «Күш-ажылчы алдар» орденниҥ III чергезин каастап чоруур. Ол ышкаш «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» хөрек демдээн база алган. Күжүгет Белековичиии чон хүндүлээр, ол Кара-Хөл кодзо Советтиҥ депутады. Чоннуң берген бүзүрелии ол кызымак күүседип чоруур. Чаш анайларны ажаал өстүрериҥе оон кадайы Байырмаа Сыпнаковнаның үлүг улуг. Ол — 10 уругларны кижизиткен Маадыр-ие. Оларның аразында кандыг мергежилдиң кижилери, чөк дээр! Шупту-ла ада-иези дег мактадыг, янзы-бүрү ажылдарда ажылдап турар, а беш кижи школада өөреникчилер.

Колхозтуң малын өстүрүп, күрүнеге хөй орулганы киирип берип, келир онгу беш чылда кызымак ажылдаарын ол хүлээиип алган әрес-соруктуг ажылдап турар.

— Ошкү малдың өзүүчели кайгамчык. Ынчалза-даа биске ангор үскаалыг ики хуналардан экпеп алыры, бо талазыбиле ажылды колхозка чорудары эргежок чүгула — деп, ол түннелинде күзелин илереттиҥ.

ЧУРУКТА: К. Б. Дамдың-Доржу.

Х. МОНГУШТУҢ сөзү болгаш фотозу.

ДАГЛЫГ ЧЕРНИҢ КИЖИЛЕРИ

Ак деп хем бар.
Аажок берт чер.
Чүгүрүктү мунупсунза,
чоруу үнмес,
Чүге дизе,
шаптык-моондак эгээртинмес:
Дүндүк шаар
бедик даглар бажың дозар,
Дүвү чок дег
хаяны каппал орууи дүглаар...

...А бистиҥ машинабыс Чодураалыг-Сайырны өрү ыйладып, Инек-Даш артын хала чок ажа бээрге, Салим Сүрүүл-оол шулукчүүнүҥ бо одургуларын сактып орду. Белеп-селеп машина-даа ашпас кадыр арттың кызы мыя бө. Ону ажаргга-ла — Ак.

— Ажырбас эш, бо арттаи та чеже ашпаан дээр мени. Сайырларда малчыннарны эргип, Баян-Кол, Кошпес башкарыиче чоруп тургулаан болдур мен ийин — деп, Сут-Хол ажылчын кооперациязының автолавказының чолаачы-садыжызы Хомушку Кан-оол бүзүреидиг чугаалап, машинаны үзеңнедир чүткүдүп ор. Ынчаи чоруй машинавыс чиигеш дээш, бурун шагда тывааларның чыып каан оваазының чанында тура дүштү. Кабинадан үнгеш, чуртувустуң чурумалдыг девискээрии эргий көрүп, магадап тур бис. Хомчик бажыиче көөрге — Бай-Тайга, куду көөрге, — Бора-Тайга, Кызыл-Тайга, Кайнаар-даа көөрге кадыр-берт даглар. Даглар-да, даглар...

Чүгле-чүгле,
чүгүг күш дег, торазуру чок
Чүрекширлер
ыидыг берттеи сестирн чок.

Удатпаанда доннас кара суг унуп өрү чоктап ора, чайгыс оттеи чедип келдивис. Чадагай кажавда дорала аът, улуг кара шттап өскеи өдектеи элеш дээр чүү-даа чок. Өгдеи кижи ортузу чаа-ла чедип чоруур пазылыг хераажеи кижи бакылап келгеш дораан-на:

— Оо, автолавка! — деп алгыра берди. Ол дээрге «Алдан-Маадыр» совхоттуң мурнакчы ошкү кадарчызы Күдер-оол Доржуевиҥ Ооржактың кадайы Маспың болду. Мендилеишкеш, чугаалаштывыс. Аалдың улузу дооза кыштагда. Ошкүнү база ында кадарып турар. Бөгүн кыштагже үмер орук казып, аштап турар болду. Дорала аътты ээи аныык ар Саяи-оол Ондар:

— Ортаа-Сайырда кыштаамдан бадып келдим. Анай кадарып турар кижи мен. Болчашкап чүве дег, садыг-биле уткуүүп ээр, кандыг кончуг акы чүвөл — деп, хөөреи тур.

Удатпаанда улуг кадарчы Күдер-оол, Үстүү-Сайырда серге кадарып турар Бөрген-оол, оларның адазы Ооржак Доржу четкиден келдилер. Сайыгажыышкын кварцы дүп дужүп, орайтай бертведе тонгеи. Оон соовда өгге дооза чыглып, хөөрежир аргалыг болдувус.

Ооржак Күдер-оол мурнунда чылларда сувай инек кадарып чораан, ошкү кадарга-ла үш чыл бооп турар. Баштайгы чылда хуиан ошкүден чүс башка опаштыр 80 анайны, дараазында ийи чыл улаштыр түс-түвүпда 105, 115 анайны алгылаанын билип алдым.

— Дузалакчы кадарчыңар бар бе? — деп айтырдым.

— Бо ачам. Алдан беш харлыг пенсионер кижи. Ынчалза-даа адан-бышкаа чиик, Актың кадыр-каппалынга-даа торулбас ийин — деп кагды.

Шынап-ла, аныяида алдан дөртүң үгле чирииң дутлаи чорбаан, удаа-дараа шүглүп чораан. Мөгелдеп деп ат-шоолалыг апаргап Доржу Тасович Ооржак солуң амыдыралдыг кижи болду. Ол бүгү назыпында мал малдан келгеш. Бодунуң ажы-толуң база ынак ажылыпче хандыдып алган. Баштай оолдарны Күдер-оол. Көргеи-оол инек малдап, уруу Надежда Сарыг-Бүлүң фермазынга саанчылап, күдээи Саяи-оол база-ла фермага ажылдап чораан болза, ам олар дооза ошкү ажылынче шилгээш, Актың Алдыы, Ортаа, Үстүү сайырларында кыштаглап, улуу төрүүр ошкүлү. Көргеи-оол серге кадарып турар. Кыргаиның удуртулгазы-биле Ортаа-Сайырга бо чылын олар таа кыштагны демнеижп тутказ. 280 баш анайны ускеш, уруу Надежда биле күдээзи Саяи-оол оларга хүлээдип бергеи. Адазы хоочун малчын Ооржак Доржу малчын уругларының ёзулуг дагдыпыкчызы болуп ажылдап чоруур.

Актың кадыр-берт даглары — ошкү малдың ёзулуг ораны. Бо чылын Сайырлар, Көшпес ынчаар тос коданда Сергей Ооржактың ошкү бригадазы хүр кыштагдап турар. Ооржак Күдер-оолдуң кадарган ошкузу хүр, менди.

— Эрткен чылдың түннелдерии, келир чылдың соруулгаларын чугаалажып, хуралдап турдувус. Мен хуумда торуүр чүс ошкүден-не 115 анай, бир ошкүден 0,7 кг дүк кыргып алырын хүлээпдим — деп, ол бүзүреидиг чугаалап ор. Оон ошкузу апрель он бештеи эгелеп оолдап эгелээр. Алдыы-Сайырның кыштаг чоогунда Аглаг-Хаяны, Кадыр-Оруг, Сут-Шогжаң, Бичи-Шогжаң ол ынчаар одарлар чүм хевээр.

Актың Алдыы, Ортаа болгаш Үстүү сайырларда кыштагдап турар адаптылар, алышкылар ошкү малды хүр, менди кыштагладып, удаиас болур СЭКП-ниҥ XXV съездизиниге төлептиг ужураижыр дээш шак ынчаар ажылдап, чурттап турарлар.

К. ШАҢГЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯДАН

Тыва чон өшкүнү шаг-шаанлап бээр малдап келген. Олар оон кежинден чамча, чулдургууш, чоорган болгаш өске-даа хепти даарап, хап, аадан, дадаазын чергелиг этти кылып, судунден тарак, быштак, ааржы, ээжегей болгаш өске-даа ак чемни белеткеп, эъдин чип амыдырап чораан. Өшкүнүн чөөгү болгаш дүгү база үнелиг, оон кылган ук чымчак, чылыг, а чеъп болгаш чонак бижиг болур. Өшкү мыйызындан сыдым болгаш кижен дээги, бижек сывы, сова дээш, чүү-даа кылыр. Өшкү малдың ажыы улуг. Одар-белчиирге өске малдар дег улуг негелде чок, кадыр-берт дивес.

Чөөн-Хемчик районга 1962 чылда 16832 өшкү турган, ол ам 29028 баш чедир өскен. Ынчалза-даа ук район эрткен чылын өшкү бажын өстүрер планын чедир күүседип шыдаваан. Бай-Тайга 20872 өшкүлүг. Тес-Хем биле Улуг-Хем районнарның кайызынын-даа өшкүзү он муң бичии-ле ажыг. Арткан тос районда каттыштыр үжен-не муң өшкү онаажып турар. Ынчаарга хөй өшкүлүг Бай-Тайга биле Чөөн-Хемчиктиң аразында турар Барыын-Хемчикте ол районнарның кайызыныындан-даа үш-дөрт катап эвээш өшкү бар. А Тес-Хемнин кожазында Эрзин чүгле 1671 өшкүлүг.

1941 чылда Тывага өшкүнүн бажы 428,5 муң чедип турган. Оон соонда эвээжезе-эвээжезе 1952 чылда 170,9 муң, а 1975 чылда 92379 баш арткан. «Россия», «Революцияның чалбыыжы» совхозтар, «Хадын» колхоз чижектиг ажыл-агыйлар өшкүнү шуут малдавастаан. Ол ам Тываның көдээ ажылагый дуржулга станциязында безин чок. Тыва АССР-ниҥ статистика эргелелиниҥ бо чылдың февраль бирдеги медээзин ёзугаар Таңды районда 150, Бии-Хем районда 45, Каа-Хем районнуң үш колхозунда каттыштыр 78 өшкү бар. А республикада оон нниити саны 100513 азы чүс гектар көдээ ажыл-агый ажыглалдыг черге-ле 2,2 баш онаажыр.

Тывага өшкүнү өстүрүп болур, бо талазы-биле таарымчалыг байдалдар болгаш курлавырлар бар. Ынчалза-даа олар бүрүн ажыглаттынмайн турар. Ылангыя уксаажыдылга, тарыг боозадылга болгаш өске-даа зоотехниктиг ажылдар суля. Бо бүгүнүн дугайында чүнү бодап турар силер? Өшкү ажылының хөгжүвейн турар чылдагаанды чүдеа? Ук айтырыгны чугаалажырынче тускай эртемниглерни, ажыл-агый удуртукчуларын, кижи бүрүзүн чалаадывыс.

ЧЕДИИШКИННЕР БАР-ДАА БОЛЗА

Коллективтиг ажыл-агыйның арнык күштүү, партияның болгаш чазактың хүн бүрүде сегиш салышкыны база дузалы кедээге кайгамчык улуг социал-экономиктиг чаартылгаларны чедип алырының аргалын берген. Колхозтар ам механизаттайтыпган кедээ ажыл-агый будурулгелери болу берген, оларның ниитилептирген байлаа ковудээн, колхозчуларның амыдыралының денгели бедээн, хоорай-биле ондээнин арагында малгалдар чоорту улам-на эвээжеп турар. Бо бүгү байдал «Чодураа» колхозтуң отчёт-соңгулдалыг хуралынга илеткелден-даа, савалдарган-даа илдең болду.

Бо колхоз—Тес-Хемде улуг ажыл-агый. Ол эрткен чылын барык-ла 500 муң рубль түңнүг орулганы киирип алган. Оон 306 муңу мал ажылындан киргең. Колхозтуң хуваашпас фондузунче 165 муң ааң планда көрдүнгенинден 117 муң рубль хөн акша шилчиттиргең. А колхозчуларның социал хандырылга фондузунче киргең акшаның түңү 25000 рубль болгаш. Бо дээрге колхозтуң экономиказының быжыглыг келгенинің дерелиин-дир.

Колхоз тургустуңгандан бээр чаагай алды чыл ажа бергең. Эрткен үениң дургузунда малдаа өскең, машина-техникада, тудут-суур-даа ковудээн. Колхозтуң удуртукчулары болгаш тускай эртемниглерни чүгле дээди болгаш ортумак эртемниг апарган.

Колхозта күш-ажылдың хоочуннары, алдарлыг болгаш хүмүүлүг кижилер ковудеп турар. Иван Данзурунвуң хойжу бригадазының, ол-ла бригадада хойжу Максим Сувандиинин, Чооду Баткар эргелекчилээн Хараал-Тей сүт-бараан фермазы түгле районда эвес, харын республикада сургажаан. Колхоз күрүнеге сүт садар талазы-биле беш чыл планның 134 хуу, ошку өстүрериң 101,2 хуу, эрткен чылын болда мал бажың өстүрериң 100 хуу, хойнуун 108 хуу күүсеткең. Беш чылда төрүүр чүс баш малга оналаштыр чүүл аайы-биле 86 тураганы (1971 чылда 106-ны алган), 73 биназы, 87 кулунну доруктуруп алган. Бо болгаш өске-даа чедиишкинер колхоз баштаар черинің ажыл-агыйны шида партия организациязының удуртулгазы-биле колхозтуң Уставын бүзүгаар башкарып келгенин бадыткан турар.

Эрткен отчёттуг хуралга колхоз баштаар черинің кожингүнүге тос киржи соңгуткан турган. Чооду Баткар, Иван Данзуруң, Серен Шимит болгаш оон-даа оскедер ук ажылга бастарының аргадуржулгазы, мергежилии болгаш хүжүн харамнанмайн келгеннер. Оларның арагында баштаар чер хуралында докламал олурушпас, четпестерни чайладыр талазы-биле сумелии катпас, колхозчуларга үлегер болгаш негелде чок ийи-чаңгыс кижи база турган.

Отчёттуг үениң дургузунда колхозчуларның ниити болгаш колхоз баштаар черинің хуралдары колхоз Уставын бүзүгаар эртип турган. Ынчалзада-даа доктаалдар күүселдезинің хынаалдазы кошкак болганындан оларның амыдыралга бөттанылгалының четпестер бар. Чижээлээрге, колхозчуларның хуу малын ниитилештиргеи коданнардан аңгылаары, машина-техниканы будурукчулуг ажыглаары, ветеринарлыг ажылдарны акжидери, самчыгдакчыларлан өре-ширеии төлеттирери, идегел чок кижилерге мал малдатканы болгаш аныяктарны мал ажылынче хвары тударын Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Самдан Адыяа, хоочун малчын Моге Парзакй, бригадир Соян Чикпей, мурнакчы саанчы Чедей Баткар болгаш оон-даа өскелер боттарының саналынга онзалап тутаалап турганнар. Мал санашкынының үезинде бригадалар бот-боттарының малын удур-дедир санажырының дутаайында санал алзаа ажыктыг болгу дег. Черле ынчаш, индирге үнген колхозчу бүргүүнүң төрээн колхозунуң ажылын экижидери дээш сеглиг салым турары илдең.

Колхозтуң отчёт-соңгулдалыг хуралы ону беш чылдың баштайгы чылында кылыр ажыдарыны база тодаргаан болгаш чаа-чаа соргулгаларны салган. Баштаар черинің чи составын болгаш оон дараазында Ч. Сащ-Хемге соңгалы.

К. ЧООДУ.

ДАШТЫКЫДА

ЧКП-биле ПКП-ниң кадыг ажылдажылгазы

ПРАГА. (СЭТА). Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңның база социализмниң эрге-ажыктарынга делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниниң чаңгыс эвес база сырый каттыжымышкының быжыглаары-биле Чехословакияның Коммунистиг партизы болгаш Португалияның Коммунистиг партизы бүгү күрүнү салыр. ЧКП ТК-ның чалаазы-биле ПКП-ниң Чиргизие секретары А. Куньялга баштаткан ПКП-ниң делегациязының ЧССР-ге аян-чоруунуң дугайында дыңнадыгда ол дугайны онзалап демдеглээн. Аян-чорук үезинде болган чугаалажымнынынар найыралдың, бот-бодуң бүрүнү-биле билчириниң болгаш интернационалчы сагыш-сеткил каттыштырылгазының байдалынга эртекелин документтерде айыткан. ЧКП-ниң болгаш ПКП-ниң арагында харылзаларга марксизм-ленинизмниң база пролетаржы интернационализмниң принциптерин хажык чок боттандырып турар. Ам-дунма ийи партизың арагында кады ажылдажылга аңна үнгезиглээн, чедиишкинниг хогжүн турар деп, ук партияларның удуртукчузары демдеглээн.

Чехословак коммунистер, ЧССР-ниң бүгү ажылчы чоннары Португалияның Коммунистиг партизының болгаш бүгү-ле демократтыг база дешпилгелиг күштериниң Португалияның иштики керектеринге империализмниң холгаарлашкынынга удур, португал улустуң эргелеринче, хоставгаларынче болгаш өске-даа чаалап алымшкыннарынче иштики база даштыкы реакциязының халдаашкынынга удур демиселиниң талазында туржуп турар деп дыңнадыгда айыткан.

Чепсекти дүжүрериниң айтыырларын чугаалажып турар

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепсекти дүжүрер талазы-биле комитеттиң часкы сессизиниң ында ажыттынган. Комитеттиң сорулгазы болза киржикчилериниң массалыг удуткаашкынының чепсээнин чаа хевирлерин болгаш чаа системаларын ажылдап кылбазының база будүүдезинин, а ол шынаш ынаар угланган кандыг-даа ажыл-чорудулгалы детиивээнинің талазы-биле хүзээлгелин баш удур көрүп турар деткей дугуржулгазының созүл дугуржуп алыры болур деп, сессизиниң ажыдыкшынынга чүве чугаалаан. ССРЭ-ниң төлээлекчизи А. А. Рошин онзалап демдеглээн.

Чогуур дугуржулганың төлевилелии КНО-нуң Кол ассамблеязынга Совет Эвилелиниң киргеп, ассамблеяның резолюциязынга дүштүр ону Чепсекти дүжүрер талазы-биле комитетке дамчыдып берген.

Дугуржулганың ол төлевилели дайын чорударының чаа чепсектерин болгаш системаларып тургузарынга эртемтехниктиг ажыдыкшынналарны ажыглаар талазы-биле хемчеглерни соксадыр дутаайында чугаалажымшкыннарга үндезин болур дээримге идегелии ССРЭ-ниң төлээлекчизи илереткен.

Долгандыр турар бойдус чүүдерииге багай салдар чедирер чепсектерни дайын азы өске-даа хоралыг сорулгага ажыглаарын хорүгдаар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүп Чепсекти дүжүрер талазы-биле комитет база-ла үргүлүүзээр. Комитетиң мурнуңдагы сессизизинга бо айтырыг талазы-биле элээп дешпилге чедип алдынган чогуур конвенциялардың домейлешкек төлевилелдерин ССРЭ болгаш АКШ чугаалажып көөрү-биле комитетке киирген.

Чепсекти дүжүрериниң өске-даа элээп каш чугула айтырыгларын, оон иштинде химиктиг чепсектя хорүгдаарының дугайында болгаш тайбың ядролут чазылдырышкынналарның дугайында айтырыгны комитетке база-ла чугаалажып көөр.

Комитеттиң чугаалажып көөр деп турары, долгандыр турар бойдус чүүдерииге салдар чедирерин дайын сорулгаларынга ажыглаарын хорүгдаар дугайында айтырыгның чугула ужур-дузалыг АКШ-тың төлээлекчизи Дж. Мартин бодунуң чугаалынга онзалап демдеглээн.

Польшаның ажылчы чоннары чаа чылды, а оон-биле чергелештир чаа беш чылды-даа нүш-ажылчы улуг кедүрүүшкүнүүг эгелээннер. Пландан ажыр продукциняның саны ажыттынган— ону эм безин миллион-миллион злотых-аңша түңнүг кылып үндүрген.

ЧУРУКТА: Жешувада машина кылыр «Дельта» заводтуң бир цеги. Ында Владислав Баско турбокомпрессорну эптеп турар. Ажылды эки организаттаакы болгаш бедии будурүүчүлүг күш-ажыл, техниктиг курлавыларны долу ажыглаары ол будурүүге черииң коллективиниге айтан хүзээлгени ажыр күүседир арганы берип турар.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Кижи төрелгетен шын шиитпир манап турар

Женевада Нацлалар ордузунда чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле комитеттиң элчеглиг сессизиниң ажыттынган. ЮНО-вуң Кол Ассамблеязының XXX сессизиниң саналдааның баштаар ол комитет бүгү ниити төрелгетенге эң чугула боон турар азаан хой айтырыгларны чугаалажып көөр ужуруг. Комитеттиң эң чугула сорулгаларының бирээзи болза, массалыг уйгукашкынының чепсээнин чаа хевирлерин болгаш чаа системаларын чогаадырын база будүрүп үндүрериң хорүгдаар дугайында. Бо талазы-биле кандыг-даа ажыл-чорудулгаларны детиивээн хорүгдаар дугайында делегей дүгүржулганың бижимелиин дүгүжүп алыры боон турар. Совет Эвилелиниң саналдан киргеии чогуур дугуржулганың төлевилелии Каттышкан Нацлалар Организациязының Кол Ассамблеязының соңгу сессизинга чугаалажып көргеш, чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле комитетке дамчыдып бергеии бижидингир болгай.

Совет Эвилелиниң бо талазы-биле киргеп саналды эң чугула чүүл боон турарын делегейге болуушкуннарның тайылбырлакчылары калбаа-биле демдеглеп турарлар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының Чиргизие секретары Л. И. Брежнев 1975 чылдың июнь айда Москванын Баумаи сөңгүзада округунуң сөңгүкчулары-биле ужуражымшкынынга чүве чугаалаан, мынча дээн: «Амгы үениң эртемниң болгаш техниказының девиези ядролут чепсектен безин артык моргунчут чепсекти тургузуп болурунуң айтырыын бодуруп турар ыидыг бедик апаргаи. Кижи төрелгетенииң арыг-шынчы угаан-бодалы ында чепсектиң коствп көрииң орулга эртинмес шаптыктаашкынынга тургузарының эргежок чугулазын айтып турар».

Японияның Хиросима болган Нагасаки дээр хоорайларын чер кырындан ширбий шашкан атомнуг бомбалардан 30000 катаи күүзүг гигатоннуг ядро бомбалары дээр ында чепсекти безин техника талазы-биле тургузуп ап болурунуң дугайында тускай эртемниг кижилер ам безин чугаалап турар апарганнар. Молекулалар биологизизиниң талазы-биле эртемни улам сайзыратканының түңелиинде амгы үеиин болбаазырааңгай вакциналарының болгаш эмтап чүүлдериинде-даа күш четпейн баарын ында «даашкынноон чок күүзүг чепсекти» тургузуп ап болурун Барыын чүүзүң солуннары бижип турар. Ыйдал ында апарганнар да шак-үеин халас эрттирип турбайн, массалыг уйгукашкынны ылыр чепсектериниң кандыг-даа чаа хевирлериң тыптып ковп болур оруун бөш бурүңгаар дутаар херек.

Шериг сорулгаларынга болгаш өске-даа ында хоралыг чыадагааннар-биле долганыр турар бойдус чүүдерииге болгаш агаарга-даа салдар чедирер хорүгдаар дугайында айтырыг чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле комитеттиң хүн айтырыының эң чугула чүүдериниң бирээзи боон турар. Ол ышкаш химиялыг чепсектериң бүгү хевирлерин чогаадып кылырын, бүдүрүп үндүрерин болгаш оларның курлавырларын меңдээрин хорүгдаар болгаш уйгукаар талазы-биле хемчеглерни база ол комитет чугаалажып көөр ужуруг. Бо бүгү талазы-биле чогуур шимчээшкинниң үүнделлери чепсегленишкинни эдерее будүрериң чүгле ыыгыгаарлаарынга идиг бээр эвес, харын-даа кижилериң айыыл чок чоруун болгаш кадыгшымын улам идегелдиг камгалаар, долгандыр турар бойдус чүүдерин камгалаар арганы бээр.

Ол комитеттиң мурнуңда турар сорулгаларың чедиишкинниг шиитпирлээриниң аргалары амгы үеде таарымчалыг боол турар. Оон чижээ, айыыл чок чоруук болгаш кадыгшымнарга талазы-биле винтя-европа чөвүлел хуралының чаагай дуржулгазы ол боон турар. Ол ышкаш бактеринлыг чепсекти хорүгдаар дугайында керээ күштүг боол кирген болгай. Ону чепсегленишкинни дүжүрериниң талазы-биле боттуг хемчеглерниң бирээзи ыыдыг санаа турар, чүге дээрге, ында био-чепсектиң боттуг хевирлерин хорүгдаарын айтып турар. Катгышкан Нацлалар Организациязының Кол Ассамблеязының соңгу сессизинга бо-ла айтырыглар талазы-биле резолюцияларны хүлээп алган чорук ол комитеттиң ажылдаарынга база идегелдиг боол турар.

Чепсегленишкин дүжүрер талазы-биле комитеттиң сессизинда чугаалажып турар айтырыглар талазы-биле Совет Эвилелиниң туружу билдингир. Бир дээш. Барыын чүк чүүттары база-ла ыыдыг чаагай туре-соруктуун илерелир чүве болза, комитеттиң амгы сессизиниң делегейде дүжүүрүүт чорукту чаңыралдырарының херээнге, бүгү-ниитиниң тайбыңның быжыглаарынга бөттүг салыышкынын кылып шыдаар.

Л. ЛАТЫШЕВ,
А. БИРЮКОВ.
(СЭТА).

Ангола улус колонизаторларга удур чепсектиг демиселиниң эгелээнинден бээр 15 чылын хамаарылга чок Ангола Улус Республиканың тургустуңганының үезинде бир-ле дугаарында демдеглээн. Ол байырлалга хомбаштыр Луандага шериг парады болгаш ажылчы чонниэрның чыскаалы болган.

ЧУРУКТАРДА: оң талазында—найысылалдың чурттакчыларының чыскаалы; шериг техниказы парадта.

СЭТА-ның түсиэй көрө.

В. БУДАННЫҢ фотозу.

Тайбыңны быжыглаарының чугула чепсээ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң уставы бодунуң амыдыралчызын болгаш тайбынны база делегейниң ажылын чок чоруун быжыглаарының эргелыктарынга дүжүп турарын КНО-нуң үжен чыл ажыг үениң дургузунда ажыл-чорудулгалы бадыткаан. КНО-нуң чиргизие секретары К. Вальдхаймниң ында парлап үндүрген информациязында ындыг түңнелди кылган. Ындыг түңнел КНО-нуң кежигүннери чурттарның кыаган медегледеринге. КНО-нуң Кол ассамблеязының сессизиларынга янзы-бүрү делегациязларның илереткеи бодалдарынга үнделиттингеи.

Дыка хөй күрүнелериниң бодаан турарры-биле алырга КНО-нуң уставының өскерилбес чоруу ук организациязының ажыктыын бедидерииниң болгаш оон ат-алдарын быжыглаарының үнделии болур деп информацияда демдеглээн. Оон-биле холбаштыр К. Вальдхаймниң онзалап айтканы болза: «КНО-нуң ролюн нүштелдирериниң эң чугула үндезин базазы болза, оон кежигүнү болуп турар бүгү-ле күрүнелериниң уставын болгаш ында тайылбырлаттынган принциптерин быжыы-биле сагыры болур.» Ол принциптерин бүгү күрүнелер база катаи бадыткаан болгаш боттандырган турар ужурлуг».

Империалистерниң холгаарлаашкынынга удур

ЛАГОС. (СЭТА). Африка күрүнелериниң херектеринге империалистиг холгаарлаашкынга удурлашкышкынның массалыг чыскаалдары Нигериянның пайысылалынга болгулаан. Англи болгаш америк элчин черлериниң бажыңнарынга чапкынга чыглып келген кижилер Нигерияга чоокта чаа күрүне эргилдеин кылыр дээн ораалдажышкынның организакчыларын, АКШ-тың болгаш оон НАТО талазы-биле эвилелчидериниң Африкада чорудуп турар политиказын бүрүү шапкан кыйгырыгны салып турган.

Нигерия күрүнениң баштыңы Муртала Мухаммедти олүрген, күрүне эргилдеи кылыр дээн ораалдажышкынның басканының соон дарый, чаактың антиимпериалистиг угланышкынын деткээн чыскаалдар чуртуң өске-даа хоорайларынга болуп эрткилээн.

МАОЖУЛАРНЫҢ СОЛУНУНУҢ МИННИИШКИННИ

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдатта иштики политика талазы-биле демисел кажавгызындан-даа артык шыңгыы байдалныг апарганын бадыткаанын дедерегеё чүүлду «Жэньминь жибао» солун парлаан.

Мао Цзэ-дуниуң политиказына удур кижилер чүгле чуруттуң чонунуң аңы-аңы төлээлекчилериниң арагында, харын-даа Кыдаттың Коммунистиг партизының кежигүннериниң-даа арагында эвес, оон Тон Комитединиң иштинде база бир боол турарын ол чүүлдерде дорту-биле мииниң бижээн. Ол кижилерни «Тон Комитеттиң сандарадын, боттарының халдаашкынының чидиг базын дарга Маога болган оон чорудуп турар шугумунга удур салып турарны дээш» дорту-биле буруудадып турар.

«Чайгалыкчылар» дээр кижилерге удур кампанияны Маожу пропаганданың тускай органнары ол хире деңнелге чедир кажан-даа шуугавайн турганын ында демдеглеп турар.

Маонуң шугумуп деткиирииден ойталап турар кижилериң адынга дорт буруудадышкынны кылыр сорулгабиле

Улусчу чогаадылга фестивалы

УРАН ЫРЛАР КУТТУЛГАН

Тээли суурнуң Культура бажыңынга Бай-Тайга районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коруулези эрткен. СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарынга турасказаткан ол коруулеге 10 концерт коллективи, дөрт чүс ажыг кижи киришкен. «Тээли» совхозтуң ажылышчылери «Съездиден съезд чедир» деп кыйгырыг-биле коруулени ажыткаш, бот-тывынгыр аныяк композитор Борис Чамбыттың «Аныяктар—арестиглер» деп хөйнүң ыры-биле концертин эгелээн.

Партияга, күш-ажылга турасказаткан ырлар, шүлүктер куттулуп, хөй националдыг совет улустуң танцылары бот-тывынгыр артистер билдиляг ойнап тургусканнар. Оон-биле кады, ынакшыл дүтайында, чамдык кижилерниң ажы-чанында, ажылында четпестерни илереткен шоодуглуг чугаалар, басмалар, ыр-кожамыктар база-ла хөй. Районнуң сагылга-чурумнуг күш-ажылчы мурнакчы коллективтериниң бирээзи «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-баразан фермазының ажылдакчыларының концертииниң программазы партия болгаш күш-ажыл темалары-биле долдунган. Ажылда четпестерни уран дылдың күжү-биле чидиг шүгүмчүлээн шүлүктерни, кожамыктарны олар күүседкеннер. Боттарының чогаадканы «Ээр-Хавак кыстары бис», «Кадайлыг мен» деп кожамыктарны баштак ырларда күш-ажылдан оспаксыраар, чалгаа болгаш арагачыларны шүгүмчүлээн.

Районнуң кижи эмнелгезинде бот-тывынгыр уран чүүл доктаамал ажылдап турар. Олар боттарының күжү-биле Тээлиниң Культура бажыңынга темалыг кежээдерни, концерттерни коргүзүп келгеннер. Бо коруулеге база-ла эки белеткенген. Сцена кааспалгазын кайы-даа организациялардан эки тургускан.

Районнуң Культура бажыңының методизи Марра Монгуштуң чогаадын тургусканы «Тыва кызы» деп бедүүн тыва кыстың чоргааралын, аас-кежиин коргүскен танцыны шевертин, чараш кеттинген болук кыстар теп үнүп кээрге, сцена кырында ол-болдун ховаганнар ужуп турган-биле дөмейле.

Ыракка Кара-Хөл колхозтуң Культура бажыңының (директору Кат Авыр-оол) чанында бот-тывынгыр уран чүүл болүү доктаамал ажылдап турар. Олар малчын бригадаларга концерттиг аалдап барып турарлар. Хоочун тудугжу Хертек Майыраның бызаанчыга, демир-хомуска күүседкен тыва улустуң бурунгу ырларының аллгалары, Борис Ооржактың сыгыды көрүкчүлерин магадаткан. Садыгжы Күжүгет Чорукку «Оюмаа» деп ыры таланчыг ырлаан.

Бот-тывынгыр уран чүүл талазы-биле районда шаандан алдарлаган «Бай-Тал» совхозтуң, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының коллективтери бо удаада база организастыг эки белеткелдиг келгеннер. Бай-Тал ортумак школазының башкызы Тойлу Салчак хыдыг хөгжүм ансамблин эки тургускан. Кызыл-дагжылар В. Көк-оол биле С. Ыңгбоюң «Найырал» деп шинээнден үзүндүнү бедик деңнелге ойнаапнар.

Районнуң уран чүүл коруулезинге бот-чогаадылга коргүзүглери хөй болган. «Мурнакчы», «Кара-Хөл» колхозтарның, «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының, «Бай-Тал» совхозтуң коллективтери литература-музыкалыг композицияларны чечен чараш кылдыр, СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур совет улустуң кылыш чоруудун турар ажыл-ижи-биле дүүштүр солуп, эки тургусканнар. Чечен чогаалга боттарының күжүн шенеп чоруур аныяк авторлар Борис Чамбыт (культура ажылдакчызы), Тараа Оссур (башкы), Салчак Сарыг-оол (башкы) олар чаа чогаалдарын номчуп, коруукчулерниң бедик үнелелин алганнар.

Эки талалар-биле чергелештир бот-тывынгыр уран чүүл коруулезинде улуг четпестерниң барын база демделээн. Чамдык организациялар коруулеге киришпээн болгаш кошкак белеткенгеш, организас чок чоруун коргускен. Шуй кадыкшылга школазының коллективи белеткенин алган хиреминде-ле, коруулеге келбээн. Районнуң харылзаа-биле чок чоруун коргускенин демделээр апаар.

Коруулеге хөгжүм херекселдеринге ойнаары, хөгжүм-биле ырлар, танцылар үделгези эвээш болганын, чамдык коллективтерниң сцена кааспалгазынче ам-даа чогуур кичээнгей салбайн турарын жюри демделээн.

Районнуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң коруулезиниң түпелинде бирги черни «Кара-Хөл» колхоз, ийиги черлерни «Бай-Тал» совхоз болгаш районнуң кижи эмнелгезиниң коллективи, үшкү черни «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбыры эзелээн. Тиилекчи болган коллективтерге СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң хүндүлел бижиктерин, дипломнарны, ортектиг белектерни тывыскан. Тус-тус жанрлар зайы-биле түпелдерни база үндүрген болгаш бирги, ийиги черлерни эзелээн организацияларга дипломнарны тывыскан. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң дыка хөй киржикчилерин болгаш организакчыларын ортектиг белектер, хүндүлел бижиктер-биле шаннаан.

Б. БАРБА.

СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуул:

БИБЛИОТЕКА ХАНДЫРЫЛГАЗЫН УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Партияның XXV съездизинге белеткелдиң үезинде Чөөн-Хемчик районнуң библиотекалары ном пропагандазын кадбартыр талазы-биле улуг ажылдарны чоруткан. Библиотекалар идей-кижизидилгелиг ажылдың тускай планын ажылдап кылган турган. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүшениң ленинчи даштыкы болгаш ишкиги политиказын, коммунистиг тургузуушкунга бистиң чуртувустуң чеддиишкинниринь, партияның XXIV съездизиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттанганын коргускен литератураны болгаш материалдарны пропагандалаары чугула чүүл болган.

Районнуң библиотекалары съездиге белеткелди эки чоруткан. Моон тодаргай чижээн көскү агитациядан коруп болур. Партийски съездиге турасказаткан ном делгелгелерин чер болганда кылган. «Партияның XXV съездизин төлептиг уткуул», «Съездиден съезд чедир» дээш оске-даа янзы-бүрү делгелгелер бар.

Районнуң барык шупту библиотекаларында В. И. Ленинниң ажылдары, чыындылар, пинтилел-политиктиг литература бар. Библиотекалар боттарының ажылынга доңгулалдарны, ном делгелгелерин, дыңнадыгларны, кыстыг номчугаларны, номчулга конференцияларын дээш оске-даа таарымчалыг аргаларны ажыглап турар.

Съездиге белеткелдиң хүнерлиде ажыл-иште кол черни В. И. Ленин дугайында литература пропагандазы эзелей берген «Бистиң Ильичивис» (Ак-Даш), «Ленин болгаш аныяктар» (Ишкин), «Ульяновтарның өг-бүлези» (Кара-Чыраа), «Өндүр, бодүүн, эргим» (Алдан-Маадыр) дээш янзы-бүрү стендилер, темалыг полкалар кылдынган. Оон-аңгыда район библиотеказында соңгун делгелгелерни организастаан.

Экономика темазынга литература пропагандазынче сагын салышкын улуг. Сүт-Хөлдүң зона библиотеказында «Экономика кижи бүрүзүнүң хереэ» деп темалыг делгелгени кылган. «Беш чыдыг соруглары—экономика», «Экономика—кол политика» деп стендилер бар. Ылаңгыя район библиотеказының бо талазы-биле эки ажылын чемделеп болур. «Экономиканы өөрен» деп ниити эге-биле литератураны айтып турар.

Шериг-патриоттуг кижизидилге темазынга литература пропагандазы көскү черни эзелей берген. В. Закруткинниң «Авыралдыг не» деп номунга номчулга конференцияларын организастап эртирген. Адачурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле солун ужуражышкылыпар эрткилээн. Төрээн черни өөредиринге хамаарышкан улуг ажылдарны библиотекалар чорудуп турар.

Күш-ажылчы кижизидилге, эрге-хоойлу кижизидилгези, интернационализм болгаш совет патриотизм темалары база көскү черни эзелеп турар. Бо талазы-биле хой солун хемчегларни районнуң библиотекалары чоруткулаан. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелии пропагандалаар, таныштырар ажылды эң чугула чүүл кылдыр көргеш, тускай план үзүтаар ажылдарны чоруткан.

Ажылчы чоннарның библиотека хандырылгазынга көжер библиотекаларны ажыглаары таарымчалыг арга апарган. Ажыл-агыйларга, малчыннар турлагларынга, хову шөлдерде ишчилерге 61 көжер библиотека ажылдап турар. Бодунгуя съезд бүлүүзүнде хүннерде көжер библиотека ажылдакчылары улуг ажылды чоруткан. Чер-черге ыяктыр номчулгаларны чорудуп, таныжылга болгаш чугаалажышкын ажылын чорударынга үлүг-хуузун киргеп.

Районнуң уруглар библиотеказының ажылы аныяк-өскенниң номчулгаже хаара тударындан аңгыда В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының үлегерииге уругларны кижизидириве угланган. Съездиге уткуштур ажыл бо библиотекада эки тургустунган.

Чөөн-Хемчиктиң библиотека ажылында четпестерни ыыттавайн барын болбас. Библиотекалар аразында социалистиг чарыштыг организастап турары кошкак. Оргкомитет бо талазы-биле дээштиг ажыл чоруттаан. Чыраа-Бажы, Хайыракан, Бажын-Алаак, Хондергей библиотекалары номчукчуларбиле ажылды багай чоруткан. Ниити районга хамаарыштыр алырга, номчукчулар саны болгаш ном бижидери бичии өскен-даа болза, пинтилел-политиктиг литература талазы-биле ном бижидериниң саны кызырыпган. Библиотека ажылынга хой-ниити организарның талазындан контроль кошкак. Теве-Хая ишкаш улуг суурда библиотека чок боор турарын түңүп-биле тайылбырлаарыл? Сүт-Хөлдүң зона библиотеказы коргүзүглер талазы-биле багай болган. Оон аңгыда библиотека кадрларын шилип алыр, өөредир айтырыг багай организастаттынган. Бо четпестерни моон соңгаар чайладыры чогуур организардан иегеттинип турар.

Д. ОНДУР

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

●Февраль 21-де: «Өңүүк» ном магазининге хоорайның номга интактарның кежээзи болур. Орта хуу библиотекалардан номнар делгелгеэн, чогаалчылар, ном үндүрер черниң, типографияның ажылдакчылары-биле ужуражыышкынары 16 шакта эгелээр.

●Политиктиг Чырыдыышкын бажыңынга хоорайның медицина лекторийи ажыттынар. Чыылганнар чүрек-дамыр аарыгларының айтырыгларының талазы-биле эмчилериниң беседазын дыңнаар. Оон соонда—медицина темазынга киножурналдар болур. Эгелээри 14 шакта.

●«Геолог» Культура бажыңынга Муса Джалильдиң төрүттүнгенинден бээр 70 чыл болганынга тураскаатткан кежээни Горький аттыг библиотеканың ажылдакчылары 19 шакта эрттирер.

●Февраль 22-де: «Енисей» Культура бажыңынга Муса Джалильдиң чогаадыкчы ажыл-амыдыралынга, өлүм чок чоруунга тураскаатткан бесседаны Островский аттыг библиотеканың ажылдакчылары 15.30 шакта эрттирер.

●Күш-культура бажыңынга ортумак ооредилге черлериниң аразында хөстүг хүрешке маргылдаа 21-де 15.30 шакта, 22-де 10 шакта эгелээр.

●«Тайга» станциязынга хаакка республиканың профэвилел-комсомол кроссунуң финалы 11 шакта эгелээр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 21-ДЕ МОСКВАДАН

9.50—«Мээң херээм». Уран-чечен өңүүт телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги сериязы.
11.00—Медээлер.
11.10—А. Барто— «Шүлүктер бижизээнимде».
11.40—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарыбиле ужуражышкыны».
11.55—Р. Щедрин — «Баштак кожаннар». Фильм-балет. Өңүүт.
12.15—«Кады ажылдажылга». Өңүүт. Тележурнал.
12.45—«Эртенги почта». Музыкалыг өңүүт программ-

СЪЕЗДИГЕ ТУРАСКААТКАН ДЕЛГЕЛГЕ

Дүүн Кызылдың «Найырал» кинотеатрынга Тываның чурукчуларының СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатказн делгелгезин ажыттынган. Делгелгени Тыва АССР-ниң Культура министерстводу, Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелин организастаан. Ында 14 авторлар совет улустуң тургузукчу күш-ажылынга, күш-ажылчы, дайынчы маадырлыг эрткен үезинге, төрээн черинниң каас-чараш бойдузунга тураскаатказн 27 ажылдарны киирген. Ооң иштинде РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу С. К. Ланзының «Тываның шолдеринниң ажылышчи херээжениери», «Тываның делгемнери» деп чуруктары, композитор А. Чыргал-оолдуң портреди, Ю. Курскийниң «Трактористер» деп чуруу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д-Н. Ооржактың портреди, Г. Торлуктуң Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу О. Кызаңның портреди, Т. Левертовскаяның «Эжишкилер» деп чуруу, И. Салчактың тыва эки турачыларның политтругу Байскылаңның портреди. С. Сарыг-оолдуң «Моңгүн-Тайга» деп пейзажы, В. Ховалыгның уран түүлдүң хоочун ажылдакчызы В. Көк-оолдуң портреди, К. Бүлүгүшүң «Ачамның ажыл-ижи» деп чуруу, Г. Суздальцевтиң «Төрээн Тывавыста» деп серизы онзагай черни эзлеп, делгелгени утка-шынарлыг, чараш каас болдурган.

Делгелгени Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу ажыткаш, чурукчуларның съездиге чогаадыкчы ажыл-ижин демдеглеп, байыр чедирген. Тыва АССР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинниң даргазы С. К. Ланзы делгелгенн чылгапларга таныштырган.

АГААР

Бөгүн республикага эдир булуттарлыг, оскерлиишкин чок агаар болур. Республиканың соңгу районнарынга быскан хар чаар. Хаттың күжү кошкак — секундада 5 — 10 метр. Агаарның температуразы ортумаа-биле 7—12 градус соор.

Кызылга бөгүн 15—17 градус соор болгаш хаттың дургени секундада 5—7 метр болур.

«РОМЕО БИЛЕ ДЖУЛЬЕТТАНЫ» БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ КӨӨР

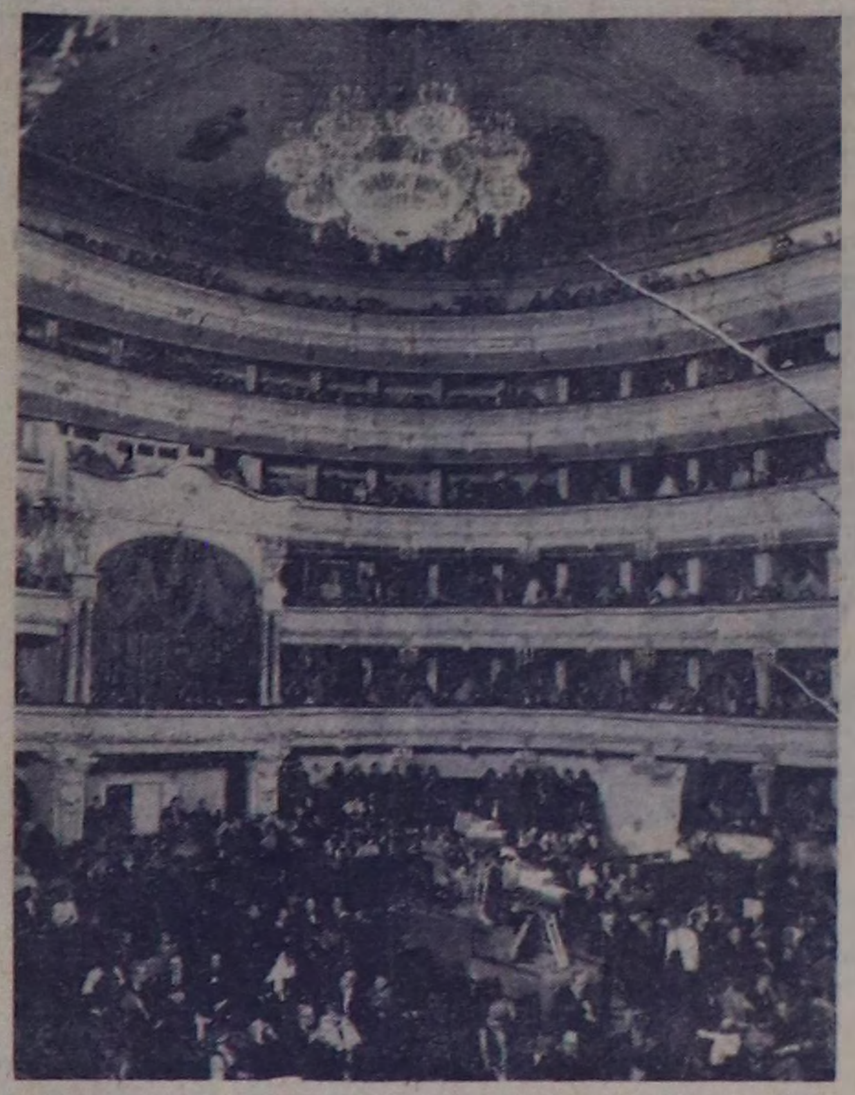

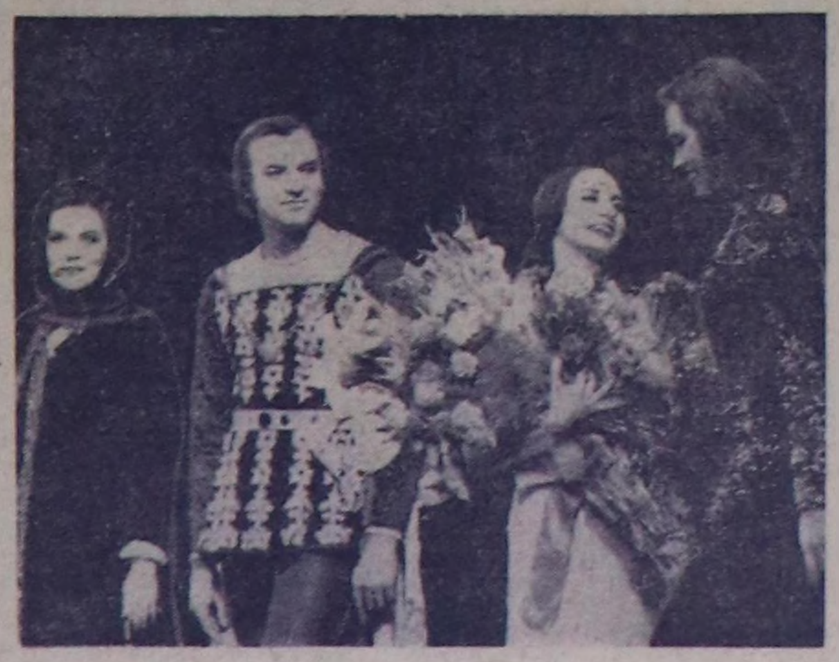

Сергей Прокофьевтиң музыказынга тургускан «Ромео биле Джульетта» деп шинии көргүзер эргени делегейниң чүс чэрби амыр телекомпаниялары алган. Ону Улуг театрның сценазынга 203 катап үндүрген.

Ол хүн көрүкчүлер залын чыък долган киижилер артистериң тергиин ойназының, эң ыяқгыында кол рольдарның күүседиичилери — Наталья Бессмертнова биле Михаил Лавровскийниң күүселдезин магадап, адыш часкап турган. Ынчалза-даа залдың дал оргузунда чакалыг бедигээште ийи телевизия камераларын, оон ооскө дөрт камераны көрүкчүлер олурар черлерде тургускан болгаш күштүг лампалар сценаны чырыдып турган.

Ол балетти шуут-ла көрүкчүлер залындан телевизиягa тырттырып, дамчыдып турган. Ону ССРЭ-ниң Күртелерадиозу-биле Барыын Германияның «Телеком» дээр телекомпаниязының аразынга ат салган керээни ёзугаар кылган. Тырттырылга камераларының чанынга совет болгаш англи операторлар турган, ындыг нарын ажылды күүседиринге барын-герман, америк болгаш англи специалистер база ниришиген. Телевидениениң бо ниити херээн Айыыл чок чорук болгаш нады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралдың түңнел шиитпирин боттандырарынга боттуг салыышкын кылдыр көрүп болур.

Улуг театрның ийи чүс чыл юбилейниң хүнүнде 300 миллиондан эвээш эвес телекөрүкчүлер чер бамбүрээзиниң аңгы-аңгы булуңнарынга тургаш-ла, Москвага «кээп», «Ромео биле Джульетта» деп шинии көрүп бооур аргалыг.

ЧУРУКТА: Улуг театрның көрүкчүлер залында. Кол рольдуң күүседикчизи Наталья Бессмертнова көргүзүг соонда көрүкчүлерниң байыр чедиришкинининге харыылап тур.

А. МАКАРОВТУҢ фотозу. ПМА.

Спорт

КРОСС ЭГЕЛЭЭН

Хаанга маңнаарының талазы-биле республиканың профовилел-комсомол кросу «Тайга» станциязының базазында дүүн эгелээн. Ону облпрофсөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому эрттирип турар.

Бо маргылдаада районнарның, Хову-Аксының, Ак-Довуракның, адырлар айы-биле профовилел обкомнарының, пайысылалдың дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң, «Динамо» спорт шиитилелиниң шилиндек командалары киржип турар. Кросста киржип турар командаларны үш болукке чаргап. Бирги болукте эң-не шыырак хаакчыларлыг Танды, Бии-Хем районнар, Хову-Аксы, «Динамо» шиитилели киргеп. Ийиги болукте районнарның, дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң, үшкү болукте адырлар аны-биле профовилел обкомнарының шилиндек командаларын киргеп.

Эр улустуң, херээженнериниң, оолдарның болгаш уругларның 3, 5, 10, 15 километрлерге маңнаарының маргылдаалары дүүн болган.

Мөргүлдээ бөгүн, даарта уламчылаар.

БИСТИҢ КОРР.

«БАЙЫРЛАЛДЫҢ» ЛОТЕРЕЯЗЫ

Чаттың баштайгы байыралы—Делегей херээженнериниң хүнү мартты 8 тоокшуулап келген. Ол хүн херээженнерге байыр чедирип, «Байырлалдың» үндүрүлгезиниң лотерея билетин белекке бээрин утпаңар.

Олчалыг билеттерге таваржыр түүлдер: «Жигули», «Москвич», «Запорожец» автомобильдер, пианиолар болгаш телевизорлар, магнитофоннар, радиоприемниктер, электрофоннар, гитаралар, фотоаппараттар болгаш хол шактары, соодукчулар, пылесостар, даарашыр болгаш хеп чуур машиналар, дүк, постел даарап костюмнер болгаш чөөк аржыылдар, чүүл-бүрү чоорганнар, фабрикага аргаан хевистер, а ол ышкаш 1-деп 200 рубль чедир акшалыг ойнаш алышкынар бар.

Ниитизи-биле эт-херекселдериниң 20436 болгаш акшаның 8325564 ойнаашкынынары таваржыр.

Лотерея билеттерни ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харызаа албан черлеринден, «Союзпечать» киоскилерден, кинотеатрлардан, ниитиниң чемпеннге черлеринден, аэропорттарның болгаш автовокзалдарның кассаларындан садып ап болур силер.

Ойнаашкын тиражы 1976 чыдың марттың 10-да болур.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Чаа Шагаан-Арыг хоорайга № 21 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаны тургузары-биле холбаштар «Тыва тудуг» треске дараазында эрге-дужаалдарга ажылдаар кижилерни чалап тур:

Кол инженер, начальниктиң будурүлге талазы-биле оралакчызы, начальниктиң хандырылга болгаш ниити айтырыглар талазы-биле оралакчызы, кол механик, кадрлар киллизиниң улуг инспектору, секретарь-машинист, склад эргелекчизи;

Будурүлге-техниктиг өөредилгениң начальнигн, начальниктиң оралакчызы, улуг инженер, диспетчер албанының инженери, техникалың айыыл чок болурунуң талазы-биле инженер;

План киллизиниң начальнигн, экономист, инженер, күш-ажыл талазы-биле улуг инженер;

Кол бухгалтериниң оралакчызы, улуг бухгалтер, сапажылга болүүнүң бухгалтери, кассир;

Участоктар начальниктери, прорабтар, мастерлер, нормировщиктер. Ажыл төлевири кылганын барымдаалаар.

Ажылчыннар: бызаңчылар, даңчымдар, дунаавлакчылар, бетоншиктер. Ажыл төлевирин аккорд-шаңнал ёзугаар пириг-биле төлээр. 1,3 район коэффициентизин база төлээр.

Бот киижилерни ниити чурттатта чери-биле хандырар, от-буделгилерге квартираны чыл дургузупда бээр.

Келир черлериниң адреси: Кызыл, Красноармейская кудумчузу, № 76. Трестиң кадрлар киллизи. Телефон: 2-32-83.

Чаа Шагаан-Арыг хоорай, 18-ки КМК, кадрлар киллизин.

* * *

«Тыва транспорт эргелелиниң» Кызылда тудут-монтаж эргелели даразында ажылдакчыларны чалап турар: дарган, газ-электри каңнакчы, чолдачылар, дерг-херекселдер сентээр елсарь болгаш Ак-Довурак участогунга улуг ажыл таарыштырыкчызы (ийи ай иштинде квартира тып бээр).

Эргелелдиң адреси: Кызыл хоорай, Заводская кудумчуда 30 дутаарлыг баңкы. № 2 автобус-биле Хлебозавод остановкага чедер. Телефон № 2-25-34, кадр киллизи.

Ада - иелерниң кичээнгейинге

1976 чылдың февральдың 28-те 16 шакта медицина училищезиниң бажыңынга шиити училищениң ада-ие хуралы болур. Ада-иелериниң келири албан. Адреси: Кызыл, Ленин кудумчузу, 2.

* * *

1976 чылдың февраль 28-те эртептиниң 10 шакта Кызылдың № 1 кедээ ортумак профтехучилищезиниң сургуулдарының ада-иелериниң хуралы болуруи дыңнадып тур.

Училище бүгү ада-иелериниң амаа келириг чалап тур.

Дирекция.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

«НАЙЫРАЛ»: «Дац базыпдан кежээки халага чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 3 мультфильмнер чыындызы 10.00, 11.30, «Даймн болгаш тайбың» (3-ку серия) 15.25, 17.10, «Петр Мартынович болгаш улуг аныдыралдың чылдары» 13.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Таныжазы ол-ду» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ону эртпээн бис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызылдың куравтоинспекция черинин 1970 чылдың июль 13-те Борбак-оол Оржакович Кызаның адынга тывыскан ВВ серизиг 106882 дутаарлыг шынзыдылгазы читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарениң 2-23-54, партийжи аймактыра киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут киллизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейи баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 837.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—456.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 44 (10029) | 1976 чылдың февраль 22, воскресенье | 1925 чылдан үнедеп эгелээнгеннигеш | Өртээ 2 коп.

Даарта—Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл ою

НАЙЫСЫЛАЛГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл өөн холбаштыр найысылалдың ажыкчы чоннар төлээлекчилериниң болгаш Москва гарнизонунуң дайынчыларының байырлыг хуралы февраль 20-де Совет Армияның Төп театрынга болган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының эрааичызы Т. Кулатов, СЭКП ТК-ның киидис эргелекчизи Н. И. Савинкин, ССРЭ-ниң министрлери, Совет Эвилелиниң болгаш шеригниң түс-түс кезектериниң маршалдары, партия болгаш совет организацияларның төлээлекчилери. Байырлыг хурады СЭКП-ниң Москва хоорайомунуң секретары Я. А. Борисов ажытkан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сетилдиг сөңгээн.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң эрааичызы, кургаг чер шеригиниң Кол командылакчызы армия генералы И. Г. Павловский чылыгакнарның мурнунга чүве чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагаазы байырлыг хуралдың киржикчилери дидиктиг адыш часкаашкыны-биле хүлээп аяган.

(СЭТА).

1976 ЧЫЛ—СЭКП-НИҢ XXV СЪЕДИЗИНИҢ ЧЫЛЫ

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ЧАРЫШТЫҢ ЛОЗУҢУ—АЖЫКТЫГ ЧОРУК БОЛГАШ ШЫНАР

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының 1976 чылда социалистиг чарыжының негелделери

Бүгү совет улус ышкаш, бистиң республиканың ажыл-ишчилери онгу беш чылдың онаалдаларын күүседиргиже СЭКП-ниң XXV съездизинге белеткелдин болдурганы улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүүшкүнүң байдалында киришкен. Бүдүрүлгенің амыктыны болган ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылдың — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизышкын XXV съездизиниң чыынның улус ажыл-агый планын чедиишкиниг күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришкиннээн, олар белиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Ол хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседирип, чарыштың тиилекчилерни моральдыг база материалдыг шаңнап-мактаарын хандырар соруглалар-биле СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болган ВЛКСМ обкому республиканың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжының негелделерин бадылаан.

• • •

ҮЛЕТПҮР, ТУДУГ, ТРАНСПОРТ, КОММУНАЛ-АМЫДЫРАЛ, САДЫГ ХАЛДЫРЫЛГАЗЫ

Бүдүрүлгенің ажыктыын бедидерининг, эртем-техниктиг депшиглеш дүргедедириниг, ажылга шынар көргүзүглерин экижидерининг талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырган болгаш эң эви түңнелдерни чедип алган бүдүрүлгелериниң база организацияларының коллективтерин республиканың социалистиг чарыжының тиилекчилери деп ноор.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары продукцияны бүдүрериниң болгаш сайгарарының хемчээлиниң, продукцияның эң чугула хевирлерин ол хевээрлидирин бүдүрериниң, үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, балансында айыткан оруданы талазы-биле, а ол ышкаш дээди болган бирги категорияның продукциязын бүдүрүп үндүрер талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алыр ужурлуг.

Тудугжуларның соруглазы болза, тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң, кол фондуларны ажыглалга киирериниң, тудугның хемчээлдериниң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң белидерин болгаш оруга алырын хандырган шыдыг коллективтерни чарышка тиилээн деп коор.

Транспорттуң ажыл-ишчилери чүктер болгаш пассажирлер сөөртүлгезиниң бедик хемчээлин, оон немелде өзүлдезин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин, балансында айыткан оруданы алырын болгаш автомашиналарның техниктиг белеңниң база олардың оруже үндүрериниң коэффициентизин хандырар ужурлуг.

Коммунал-амыдырал хандырыгазының бүдүрүлгелериниң коммунал-амыдырал ачы-дузазын чедирериниң эң улуг немелде өзүлдезин база оон чаа хевирлерин шиңгээдип алырын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидерин болгаш оруга алырын хандырган шыдыг коллективтерни чарышка тиилээн деп коор.

(Уланчызы 3-ну арында).

Делегаттар съездиже чорупкан

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарын съездиже үлеп турарының үезинде. Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Тываның партия организациязындан СЭКП-ниң XXV съездизинге делегаттар—СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Менлуме, № 48 тудуг эргелелинде бригадир А. Н. Ельпова, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң директору Т. К. Пичен-оол олар дүүн Кызылдан Москваже чорупкан. Делегаттарны удээриппе Кызыл хоорпортунга СЭКП обкомунуң бюро кежигүннери, партия, совет органнарның харысаалгалыг ажылдакчылары, Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилери келген.

Делегацияны съездиже үдээриге холбашкан митингиге СЭКП обкомунуң бирги секретары, партизының XXV съездизиниң делегады Г. Ч. Ширшин мынча дээн:

— Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XXV съездизиниче бисти чорудун, партияның Тыва область организациязы биске улуг алдарны көргүзетү. Ленинчи партияның төөгүлүг чыжыкка киржир, оон эрес-маадырлыг демиселинин, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседиргиже Төп Комитединиң хой таладыг ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүржүргүже, ол ышкаш партияның иштики болгаш даштыкы политиказын, чүрттүң хөгжүдезиниң моон сонгаарғы соруглаларын чугаалажырынга, тодарадырынга киржир бис.

Бистиң Төрээн чүрттувустуң чаагай чорууу, тайбың дээш моган чок ажыл-чорудулгазы дээш, республиканың бүгү таладыг хөгжүдезиниң дугайында ада сагыш салыышкыны дээш партияның Төп Комитедиже, эш Л. И. Брежневке бистиң улузувустуң хаяы оорүп четтиришкинин бистиң делегаттарывыс Москвага чедирер. Бүгү совет улуже-биле кады республиканың коммунистери, ажылчы чоннары онгу беш чылдың соруглаларын, ам болур XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга белең дээрзин делегаттар съездиге айыткаар.

Чыыланнар СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажылынга үреткүнелдиг киржирин, оруксуур мензин-чаагай чоруурун делегаттарга күзээн.

М. ДҮЛҮШ.

Республиканың тудуг организацияларының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ:

Тудугга хой чылдарда үреткүнелдиг ажылы болгаш тоску беш чылда социалистиг чарышка чедиишкиннери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

Сандан Хонду АДЫЯ —Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң тудугжулар бригадазының бригадири.

Валентина Бичe-ооловна БАРБАК-ООЛ — «Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелиниң малары.

Павел Иванович БОНДАРЕЙКО — «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизиниң орлакчызы.

Маадыр-оол Монгушевич ДОСПАЙ-ООЛ — «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 586 КМК-зының бышкычызы.

Чүльдүм-оол Чылбай-оолович ДОҢГАК — «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» ТЭ-зиниң дашчызы.

Николай Николаевич ДОМОЖАКОВ— «Тыва сентелге-тудуг» трестиң тудуг көзектер болгаш конструкциялар заводунуң ажылчыны.

Сенне-оол Сюр-Кареевич НРГИТ — «Тыва тудуг» трестиң № 42 тудуг эргелелиниң бысадчы-дашчызы.

Петр Петрович КАБАК—автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының будурүүгө эргелелиниң бирги ОТЭ-зиниң чолаачызы.

Леонид Сергеевич КАМЗАЛАКОВ — автомобиль оруктарын тударының болгаш ажыглаарының будурүүгө эргелелиниң № 1104 ОУ-нуң начальныгы.

Владимир Иванович МААДЫР-ООЛ — «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 585 КМК-зының кол механиги.

Анна Ивановна МАСЛОВА— «Тыва көдээ тудуг» трестиң № 958 КМК-зының шеверменчилер бригадазының бригадири.

Роман Нестерович НЕВОЛИН — «Кодээ электротудуг» ТМЭ-ниң чолаачызы.

Дадар-оол Авалаевич ОПДАР — «Тыва сентелге тудуг» трестиң Өвүрде СТУ-нуң бысаңчызы.

Кызыл-оол Угдешкиевич ООРЖАК — «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 463 КМК-зының бысаңчылар бригадазының бригадири.

Александр Андреевич ШАМРИН — «Тыва сут тудуг» трестиң план киллизиниң начальныгы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 18.

Ш-Б. Х. Серээдарны «Сугга дүшкеннериниң амы-тынын алганы дээш» медаль-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Сугга дүшкен уругларның амы-тынын алырынга дидим болган эрес-шидүргү болганы дээш СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийиги секретары Шулуун-Бадыр Хайлыпович Серээдарны «Сугга дүшкеннериниң амы-тынын алганы дээш» медаль-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 20.

Э. М. Полякованы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва аптека эргелелиниң системазынга үр чылдарда үреткүнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден баар 50 харлааны-биле холбаштыр Кызылдың № 1 аптеказының эргелекчизи Эмма Михайловна Полякованы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 20.

Барын-Хемчик съездиден съезд чедир

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ ҮНЕЛЕВИШААН...

Шала бежээликтей дүрген ужар «ЯК-40» самолёт-биле Кызыл-Мажалыктың сырыга ужуп келгеш коорге Кара-Дагның эдээп дургаар, Хемчиктиң ол-бо талаларында сайгыгааннар сылдыстадыр чырып турар. Кара-Дагның бодундаа, оон эдээнде-даа бедик аскак, хой каът бажыңнар бедип үшүлей берген тургулаарын сайгылаан хереңнеге дораан экерип каар бис. Бо черлер чоокка чедир-ле аалдар чурту, хопаштар турган ээп черлерже болтай. Ам мында «Тыва даг-дүгү» комбинат болгаш Ак-Довуракты бүдүрүлгелеп ажылдап, бүдүрүлгенің болгаш чурттаганың, культура амыдыралдың тудуглары улам калбарып турар.

Барын-Хемчиктиң девискээрине ыыдыг улуг бүдүрүлгени тудуп, ажыглалга кииргени, чүс-чүс чылдарда Кара-Дагга шыгжаттынып чыткан «үүженин» буазуп, тывааларның «сынр-даш» деп адаш чорааның даг-дүгүн бүгү чоннуң байлаа болдурганы — чүүле районнуң эрес республиканың бүдүрүкчү күштерин хогжүдеринге аажок улуг ужур-дузалыг болган. Сибирьниң күүлүг эвергиязы бистиң республикажже база Ак-Довурак хоорайны дамчыштыр келген. Республиканы чурттуң оске черлерин-биле харылзаштырар иниги автоорук база ону дамчыштыр туттунган.

Тоску беш чыл СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш партия Төп Комитединиң оон дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин күүседир талазы-биле оске бүгү черлерде ышкаш, Барын-Хемчиктиң партия организациязынга, оон коммунистеринге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга күжелиишкиниг ажыл-иштиң чылы болган. Районга үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин улам остүрбүшаан, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың иниги заводунуң тудуун ажыглалга киирери-биле холбаштыр аажок улуг ажылдар чоруттунган.

Бүдүрүлгенің ажыктыын болгаш продукциянның шынарын бедидерининг, коммунистерни бүдүрүлгенің шиитпирлиг участоктарынга тааржыштыр тургузуп, оларның авангардчы ролюн күштелдиреринин, социалистиг чарыштың калбак нептерелдиг киилдыр организастаарының айтырыглары партия организацияларының кичээнгейинин төөнүде. Бо-даа база оске-даа айтырыгларны СЭКП райкомунуң пленумнарынга, бюро хуралдарынга болгаш коммунистерниң хуралдарынга доктаамал чугаалажыр, оларга хүлээп алган шиитпирлерниң күүседезин организастап келгеш.

Парторганизацияларның организажчы болгаш политиктиг шудургу ажылының база ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның эрес-маадырлыг күш-ажылының ачызында районга үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли өөрүп, ажыглалга киирген. Ылаңгыя эрткен беш чылда 42,5 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыт-дуюпларның эң чугула хевирлерин бүдүрериниң, үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң белидерин, балансында айыткан оруданы алырын болгаш автомашиналарның техниктиг белеңниң база олардың оруже үндүрериниң коэффициентизин хандырар ужурлуг.

Коммунал-амыдырал хандырыгазының бүдүрүлгелериниң коммунал-амыдырал ачы-дузазын чедирериниң эң улуг немелде өзүлдезин база оон чаа хевирлерин шиңгээдип алырын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидерин болгаш оруга алырын хандырган шыдыг коллективтерни чарышка тиилээн деп коор.

(Уланчызы 3-ну арында).

Районнуң партия организациязы үлетпүрүң, кодээ ажыл-агыйның болгаш улус ажыл-агыйының оске-даа адырларының ажыл-ишчилериниң оргузунга чөвээш чарыгдалдыг, эки шынарлыг хой продукцияны Төрээн чуртка бээр»! деп лозуң-биле социалистиг чарышты дээштиг, калбак пептерелдиг кылдыр организастаар талазы-биле чамдык ажылдарны чорутkан. Иниги-биле районда 4 муң ажыг ажыл-ишчилер социалистиг чарышта хаара туттунган, 72 коллектив, звенолер, участоктар, фермалар, бригадалар эрес-маадырлыг ажылдап турар. Боттарының дузазын көргүзери-биле бистиң районнуң совхозтарындан болгаш район төвүнден хүн бүрүде маңаа ажылдаары-биле 300 ажыг кижини партия организациялары чорудуп турар. Бо улуг тудугну партияның XXV съездизиниң бүдүүзүнде доозар апаар.

Барын-Хемчиктиң садыг, харылзаа, чоннуң амыдырал хандырылга коллективтериниң база культура, эмнелге, улус чырыдыышкын албан черлериниң болгаш улус ажыл-агыйының оске-даа адырларының ажылдакчылары эрткен беш чылда шудургу ажылдаан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү дузалаачызының ачызында районнуң совхозтарының материал-техниктиг базазы хүн бүрү быжыгып, оларда тудуг, суур калбарып, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле чамдык бригадалар, фермалар багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Чижээ, «Шекпээр» совхозтуң Сут-Кажаа сүт-бараан фермазы, Бичe-Тейниң хойжу бригадазы көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле беш чыл планның хуусаа бетинде күүседкен.

Чарыштың ачызында бүдүрүлгеге бедик көргүзүглерни чедип ап турарларның саны оскен. Районда 2000 ажыг ажылчыннар беш чылды хуусаа бетинде күүседкен. Боттарының эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле бүгү-ниити хүндүткелди чедип алган, кайгамчык кижилерни улус ажыл-агыйының кайы-даа адырындан онону-биле коргүзүп болур. Олар дээрге «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглаа фабриказында улуг регулировщик ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. Седип, «БелАЗ» чолаачызы С. Туровец, машинист У. Монгуш, сураглыг тудугжулар Д. Калдар-оол, С. Кара-оол, совхозтарның хой жулары М. Шыдыраа, К. Маштаалдыр, Х. Ууртак, О. Датпаа саачылар Н. Сарыглар, Л. Оюн болгаш оон-даа өскелер-дир.

Сески беш чыга деңнээрге, чамдык өзүлделер, бүдүрүгечи бедик көргүзүглер бардаа болза, районнуң ажыл-агыйлары кол көргүзүглер таламы-биле тоску беш чыл планын күүседип шыдаваан. Мал болгаш чер ажылының продуктулуу чавыс, бар курлаа-биле кежээ-ногаанның төвүнде. Бо-даа база оске-даа айтырыгларны СЭКП райкомунуң пленумнарынга, бюро хуралдарынга болгаш коммунистерниң хуралдарынга доктаамал чугаалажыр, оларга хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин организастап келгеш.

Парторганизацияларның организажчы болгаш политиктиг шудургу ажылының база ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның эрес-маадырлыг күш-ажылының ачызында районга үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли өөрүп, ажыглалга киирген. Ылаңгыя эрткен беш чылда 42,5 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлүн ажыт-дуюпларның эң чугула хевирлерин ол хевээрлидирин бүдүрериниң, үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң немелде өзүлдезиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң белидерин, балансында айыткан оруданы алырын болгаш автомашиналарның техниктиг белеңниң база олардың оруже үндүрериниң коэффициентизин хандырар ужурлуг.

Коммунал-амыдырал хандырыгазының бүдүрүлгелериниң коммунал-амыдырал ачы-дузазын чедирериниң эң улуг немелде өзүлдезин база оон чаа хевирлерин шиңгээдип алырын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидерин болгаш оруга алырын хандырган шыдыг коллективтерни чарышка тиилээн деп коор.

(Уланчызы 3-ну арында).

КОМСОМОЛЧУЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИН ДЕТКЭЭН

Кызылда даараныла фабриказының аныяк ажыл-ишчилери онгу беш чылдың баштайгы үннеринден эгелеп күш-ажылды коммунистиг ёзуу-биле көөр, ажылдың бедик будүрүкчүлүүн чедип алыр, будүрер продукциянның шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты калбартkан.

Аныяк ажылчыннар Вера Довгак, Елена Полякова, Светлана Ховалыг онгу беш чылды үш чылда доозар деп шиитпирлээннер. Оларның эгелээшкинин фабриканың ажылчыннары чүүдүгүзүнүн деткээн болгаш 44 кижи боттарының социалистиг хүлээлгезин эде көрүп, беш чылды дөрт чыл шиитпирлээннер.

ВЛКСМ обкомунуң бюрозу комсомолчуларның болгаш аныяктарның будүрүлгенің ажыктыг чорууп, продукциянның шынарын бедидеринге киржилгезин бедик-биле үнелеп көрүп, аныяк даараныкчыларның эгелээшкинин деткээн.

Барлын-Хемчик съездиден съезд чедир

АК-ДОВУРАК

★ 1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң-не бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш Ак-Довурак хоорайны СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаан.

★ ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүн министерствозу болгаш тудугнуң, тудуг материалдар үлетпүрүнүн ажылдакчыларының профэвилел Төп Комитеди 1975 чылдың IV кварталының чарыжынга «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи бирги черни ээлээнин дыннаадып, ол министерствонуң болгаш профэвилел ТК-ның шилчиир Кызыл тугун тыпсыр шаптырын хүлээп алган.

САННАР БӨЛГАШ ФАКТЫЛАР

★ Ак-Довуракты үлетпүрү беш чылда пландан ажыр 3 млн. ажыг рубльдиг продукциязын бүдүрген болгаш сайгарган.

★ Хоорайның чогаадыкчыларының болгаш чаартыкчыларымның киргени 652 саналдарындан 1 млн. 168 муң рубльдиг экономиктиг ажыы алдынган.

★ Тоску беш чылда 36,7 млн. рубльдиг капитал салыышкынмары шиңгээдип аялынган. Ол аъзыгө сескн беш чылдыындан 2,7 катап хөй-дүр.

★ Эртнен беш чылда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп сорттаар комплекизи, амыдырал хандырылга комбинады, районнуң харылзаа конторазы, холушкак бараанналр силады, Культура ордузу, 140 уруглаар турар ясли-сад, профилаторий, 16 садыгмы амыдаар ийи магазин, 30 муң дөрбеэчин метр чурттарга шелү амыгларга киргем.

★ Планган ажыр 502 муң рубльдиг продукциязы бүдүрүтүнген болгаш сайгартырган, 1321 тонна даг-дүгүн чүрт пландан ажыр алган, планнан амыр 99500 тонна улус ажыл-агыйының чүүктери сөөртүнгөн.

★ 1975 чылда Ак-Довурак хоорайга 161 муң литр кыварчлар материалдар, 652 тонна хөмүр-даш, 930 муң квт-шак электроэнергия, 83 муң рубльге дүгүйлөр камнап алдынган, 178 чаартыкчы саналдардан 241,6 муң рубльдиг экономиктиг ажыы алдынган.

★ Комбинаттың ийнги ээлчээнниң кол чорпузунда 1793 кубометр эптеп салыр демир бетон болгаш 5984 кубометр бетон салдынган.

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕГЕ ҮНДЕЗИЛЕП

Бистиң «Тыва даг-дүгү комбинаттың баштайгы ээлчээн ажыглалга киргеннеринден бээр 11 чыл чаа-ла апкан. Эрткен беш чылга хамаарышкан үе бүдүрүлгенин ажыл-чорудулганын бүгү тала-биле сайзырангайжыдары дээш ажыл-чыпларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, албан-хаакчыларын эрес-шудургу ажылдаанывыын үези болган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпиваан, бистиң коллектив бүдүрүлгениң техниктиг эде чеп-сегленишкинниң болгаш сопиал хогжулдениң планнарын чогаадып тургускаш, оны амыдырала боттандырарынче күштү мобилизастаап турган. Ук планнарның күүселдениң комбинаттың партия комитедим контролдаан келген.

Эртнен беш чылдарда бүдүрүлгениң дериг-херекселдерин болгаш технологизиин сайзырангайжыдар талазы-биле хөй хемчеглерни алган. Чижээ, 200 ажыг единица бедик бүдүрүкчүлүг дериглерни шиңгээткен, технологтуг 16 шугумну, тургузуглаларны чаарткан. Ооң ачызында чылдың-аа 1 млн. рубльге деңнежир экономиктиг ажыкты алыр арга тургустунган.

Комбинат беш чыл планның хуусаа бетинде, 1975 чылдың октябрьда күүседкен. Ол үеде балтайгы ээлчээнниң толевилел күүгүү 3 катап ашкан. 1970 чылдың деңнелдинден даг-дүгү бүдүрери ийи ажыг катап угаткан, а күш-ажылдың бүдүрүмүүгү 46 хуу белеэн. Бо үеде бистиң ажылывыска коз уламнышкын болза эртем-техниктиг деңнелгейн дүргедикириве үндезилеп бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринің айтырыглаын комплекстиг шиитпирлээри болган. Ынчаарга ол дээрге үр үениң перспективтиг айтырыы болганда бо беш чылда база ол уламнышкын-биле ажылдаар апаар бис. Ажыктыг чорудуп болгаш ынаарның беш чылында адырның «ВНИИпроектасбест» институду-биле кады ажылдап кылганывыс үр үениң планы—1990 чылга чедир даг-дүгү үлетпүрүнүң ажыктыын бедидеринің планын боттандырарыпкн хемчегерин алыр бис. Ук планны ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүң министерствозунуң коллегиязы чүүлдүдүн деп бадылаан.

Бо беш чылдың сорулгаларын чугаалаар бетинде техниктиг депшилгеңи дүргедедир талазы-биле бистиң комбинатка чорукан ажылдарның чамдык талаларын кажы көргүзейн. Маңаа хамыктың мурнай эртем-шинчилел институттары-биле бүдүрүлгениг харылзазы улам быжыкканын демдеглеп болур. Москваның даг институду-биле харылзашканывыс түңнелинде комбинатка даг ажылдарын чоруларының таарымчалыг схемазын чогааткан. Ук схема руда курлавырын остүрериниг болгаш комбинаттың күүүзүн удатгырарыңга чаа аргаларны айыткан. «ВНИИпроектасбест» болгаш Свердловскиниң даг институттары бүгү марканың бедик сорттуг даг-дүгүн механизастаап арга-биле тыпкан рудадан ариглаарының технологизиин сайзырангайжыдарга дузалаан. Ооң мурнунда рудаже руда ниидиш тывар 250 ажылчының күдүн тургап бис. Ук чаартылганы шиңгээткенинден чылда-ла 600 муң рубльдиг каминалгазы алдынып турар.

Эртемге үндезилеттинген чаа аргаларны ажыглаар чорук комбинаттың бодунга шинчилел болуктерин, төлевилелконструктор бюрозун, чаа техника шиңгээлириниң участогун, экономиктиг анализ болган КЭО болүүн, саналга машиналарының станциязын тургузарынга чедирген. Технологиянын чамдык айтырыгларын шенээри-биле дүржүдга-шевелде херекселдерин бүдүрүлге шөлүнге тургузуп ажылдарының үг-шинн тодарадыг турар. Чижээ, эң бедик сорттуң ПРЖ-0, ПРЖ-1-75 марколыг даг-дүгүн арыглаарының технологизиин таарыштырарын, белеэн продукциниың кайдыг-даа холуксаа чок болуруи чедип алырын, даг-дүгүн решина-корд контейнерже савалаарын ынчаар шиитпирлээн.

Бо бүгүге чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар шимчээшкинин улуг рольду ойнап турар. Эрткен беш чылда чаартыкчы 2 муң хире саналды бүдүрүлгеге шиңгээткен, ооң ажыы улуг болган. Мурнаачы дүржүлганы вентередип, социалистиг чарыпты калбарткапындан комбинаттың ыыка хөй ажылчылары 4—4,5 чыл иштинде беш чыл планның күүсеткен. Чижээ, регулировщик А. Седип, чолаачы С. Туровец, дериглер машинизи М. Уйнукпаа, экскаватор машинизи А. Чакиров болган өскелер-даа бөш чылдың гвардейжилери болган.

Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин беденкеп ажыл-чорудулганың бүгү талазырыга чаагай салдарны чедирген. Продукция бүдүрериниң темплери чылдың-на өзүлделиг болган. Комбинаттың экономиктиг коргүүгү база экижээн. Бүдүрүлге планда кордулгенин бүүгүар карылгалыг бодурушаа ушталып болган. Комбинаттың эконо-миктиг коргүүгү база экижээн. Бүдүрүлге планда кордулгенин бүүгүар карылгалыг бодурушаа ушталып болган. Руда болбаазырадырының бүгү ус-чадалдарынга биске эң соодулде алыр продукциянын ыыларын экижидериниң комплекстиг хемчегерин алган.

Ажылчыларның ниити болган тускай билиг мергежинин бедидерииче кичээнгейлеп шүүлдергеп. Техниканы, технологиины сайзырангайжыдарга база, ажылдың культуразын белиткеңи, социалистиг чарышка шыңарыны башкарарыны көргөөш — продукциянын шыңарын деп-дескн экижидер аргаы бергеп. Ам бистиң бүдүрүп турарывыс даг-дүгүнүң ийи марказынга күрүненнин Шыпар демдээн тыпсыр дутайында шиитпирни Күрүненнин аттестация комиссиязы хүлээп алган.

Тоску беш чылда биске социалистиг чарыштың хевирлерин сайзырангайжылар, ооң дүшүнин бедидер талазы-биле алаш дүржүлга моөнцеттинген. Ооң ачызында коллектив ССРЭ-ниң «Тудуг материалдары үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниң, республика пиитиин-даа чарыжынга тиилекчи болуп, Кызыл туктарыны удаа-дараа чаалап ап келген. 1,5 муң кижи хууда чогаадыкчы планны алган. Хүлээлгелер күүседелиин организастаарыпче кичээнгей күштелген. Бүдүрүлге коргүзүглерин бедидериче чүткүлдү кижи бүгүдезиниң ниити өөдедиинче чүткүл-биле каттыштырганы ажылга бедик үре-түңнелдя берип турар.

Бүгү чурттаазы ышкаш, СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш чарыш Ак-Довуракта калбарган. Бистиң коллективтиң мурнунда харыысалгалыг сорулга—съезд ажыттынарынга чедир комбинаттың ийнги ээлчээн ажыглалга киирери дүүп турар. Ол сорулганы күүседир дээш Ак-Довуракның республикапың бүгү тудугжулары, ажыгдакчылар кош дакпыр күжениишкин-биле ажылдап турар.

Съездиге үткүптүр алган социалистиг хүлээлгелеривис чедишкинниг күүсеттинин турарын помчукчуларга айтыкаары сорунчуг-дур. Пландап ажыр бүдүрүп үндүрерин хүдээпгевивис даг-дүгүн хуусаа бетинде бердивис. Ийнги ээлчетге ариглаан даг-дүгүн Төрээн чуртка февраль 24-те бээрнче бистин бүгү чүткүлүвүс үлаапган.

Партиянын XXV съездизиниг төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарышка бистиң комбинаттың тиидекчи деп саналт. ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүң министерствозунуң, бистиң адырның ажылдакчыларының профэвилел ТК-ының шилчиир Кызыл тугун, акша шаңналын тыпсыр дутайын хүлээп алдынган шиитпирниг коллектив кежигүннерииң чогаадыкчы идепкейин кодүргеп.

В. УХОВ,
«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору, Тыва АССР-ниң Дээди Соведиинин депутады.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР

Бистиң бригадавыс Тывада эң улуг тудуг—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээнниң тудуунда ажылдап турар. Бо бригаданың кежигүннери эш-өөрүм мени бригадирге сөңгүп алганындан бээр ам 9 чыл чедип тур. Бо үеним дургузунда аныын хоорайывыс, Ак-Довуракты хөгжүлдезиинге боттарывыстың үлүг-хуувусту киирип чор бис.

Бригадирниң ажылы хөй талааныг: ажыл-ишти шын организастаар, бригада кежигүннериниң сонуургалын, оларның чүгле ажылын эвес, а амы-хууда эмдыралын безин билгеп турэр ужурлуг. Чүгле ынчан быжыг сагылга-чурумнуг, ажыл-ишчи бригаданы тургузуп ап болур. Ындыг бригада бисте тургустунган: шуптузу — чаңгызы дээш, а чаңгызы — шуптузу дээш ажылдап турар бис. Ынчангаш бистиң бригадавыстың кежигүннери найырадыг, алган хүлээлгезин ылап-ла ажыр күүсеимс, сөзүнге эз болур чанчылдыг. Тудугжулар ортузунга калбарган социалистиг чарышка үргүлчү тиилекчи болуп келдивис.

Эртнен беш чылда Ак-Довурак хоорайга Культура ордузун, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың амгы конторазын, профилакторийни, амыдырал хандырылга комбинадын, столованы болгаш хөй-хөй чурттаалга бажыңнарын ажыглалга киириштивис. Ылаңгыя доозуичу чылда ажылывыс наш дакпыр нүжениишкинни бистерден негээн. Ооң уламыдан Кызыл-Мажалыкта эът комбинадының тудуунга ажылдап турганаш, ам шалыпчы тудуг—«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээнниң чогуур хуусаазында ажыглалга киирер деэш мында ажылдап келдивис. Комбинаттың 7, 22, 23 дугаар галереяларының тудуун кылышкаш, мургаг рудавар складынга бетоннаар ажылдарны, артынчы продукция дамчыдар станциянын тудуун доостувус.

Бригадавыста ажыл-ишчи тудугжулар хөй. Оларга: Ортуи-Назын Допул, Доңган Оолак, Куулар Кодур-оол, Мижамл Енка болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Эрткен чылгы планныг онаалдаларывысты-даа, XXV съездиге уткуштур аяган хүлээлгевисти-даа ажыр күүсеткен бис. Ам иол сорулгавыс—тудугнуң шынарын улам экижидер, тудуг материалдарының маннаалгазын чедип алыры. Онгу беш чылдың сорулгазы-даа ындыг.

1975 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседири болгаш беш чылды чедишкинниг доозары дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарышка эң дээре көргүзүглерни чедип алганы дээш Ак-Довурак хоорайывысна СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун тыпсыр дугайында доктаалы улуг өөрүшкүбиле дыңнаавыс, аныын хоорайывыстың моон соңгаарга хогжүлдезиинге төлептиг үлүг-хуувусту киирерин хүлээнип тур бис.

С. КАРА-ООЛ,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

Коммунист Виктор Викторович Савылдың бригадазы «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээнин тудуунда кызымак ажыл-ижи-биле сураглаан. Бригадада кижи бүрүзү эки ажылдап турар. Ол чедишкиннерде организастыга талаптылыг, ажыл-ишке бодунуң үлегерин эп-өөрүшке коргүзүп турар коммунист Виктор Викторовичиниң үлүг-хуузу улут.

Партиянын XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарышта В. Савылдың бригадазы бедик кедүрлүүшкүнүт киржип, эрткен үениң дүргүзүнда наш удаа тиилекчи-даа болгулаан. Ам ол бригада ийнги ээлчегинің № 24 галереязында бетоннаар ажылдарда хүн нормазын ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: бригадир В. Савыл.

В. МИРЦЕВТИҢ фотозу.

ӨӨРҮҮР БИС

Бистиң бригадавыс комсомолчу кижилерниң шалыпчы отрядының хүрээлеңинде туржуп, бо улуг тудугну чогуур хуусазында ажыглалга киирер дээш кыымак ажылдап турар.

Тываның ашпа-ашгы булунарындан келген аныак оолдар, кыстардан тургустунган бистиң бригадавыстың кежигүннеринге баштайгы бергелер бөга таварышкылаан: ергадүжүлге хөк тудугжу мергежилге чаңчылгары мыдыг-ла билеп эвес болгай. Ажыл-ижиниска чоорту чаңчылып, чылда 195 муң тонна даг-дүгү бээр ийнги ээлчегниң тудуунда мурнакчылар саналзып, кыымак ажылдап тур бис.

Чолаачылар П. Холмогоров, В. Лодинин, трактористер М. Кужугет, кадарчы А. Кара-Сал Каа-Хем районнардан; С. Куулар Чаданадан; О. Ставай, А. Баазы-Бегзек Барыын-Хемчик районнардан келгеннер. Шеверлекчилер Ынчангаш шеверлекчилер бригадазының бригадирниг мени томуйлаан. Өөрүшкүл ажылдаарынга тааарымчалыг байдалдарны тургузуп, мергежил бедидериниг хирезим-биле дузалажып турар мен.

Бистиң бригаданың кежигүннери кол корпустун 32, 54 метр белчиниг оргалар, багналар будуп, хавааларны чугайлаан, чүс-чүс зербелчин метр палаларга шывыгларны салган.

Ажылчыстың шынарын көргөн улус «Эр-хейлер» деп бисти мактап турарынга өөрүп тур бис. Ам кап конгаш-ла «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээ ажыглалга киирер. Ажыл-херээжени эки ооскаш, бригаланың чамдык кежигүннери-биле Чаа Шивээн-Арыг хоорайга ажылдаарыы-биле чөптөр мен.

Т. ХЕРТЕК,
шеверлекчилер бригадазының бригадири.

БЕШ ЧЫЛГА ҮЛҮҮМ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цехинде ажылдап, коллективтиң планныг онаалдаларын күүседиринге зөвүш-била-даа бол үлүг-хуузун киирилтирип чор мен.

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын мен 1974 чылдың октябрьда күүседип, 640 муң тонна даг массазын соорту планнаттым 1 миллион тонна чедирдим. Чолаачы өөрүм А. Матвеев, А. Пьянников, Н. Юрин беш чыл планның хуусаа бетинде күүсеткеннер. 14 кежигүннүг чолаачылар бригадавым удурткан, аныяк чолаачыларга арга-дүржүлгалын база дамчыдып, болдунарда дузалаан чедирип турар мен.

Бистиң ажылывыстың кол чедишкини — чолаачылар ортузунда чарыштыг деэттир, күш-ажылды шын организастаарывыста. Чарыштың мурнакчыларын ай, квартал санында шаннап, мактап, оларның дүржүлгалын эш-өөрү өөренип, ажылго ажылдаарын чедип өө турар бис.

Төөгүүге болуушкун — ленинчи партиявистиң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир наш-ла хөдүктер артаан. Бөдүл 1977 чылдың ийнги чартының үүлүнде ажылдап турарывыс-дан, съезд мурнуңуп чарыжынга киржиптинивис, январьда 12 муң тонна-ны бар массазы соортур планнаттым 20 муң тонна кылдыр күүседтим. Ол — ооргу беш чылга ыяап р күш-ажылчы үлүгүм-дүр.

С. ТУРОВЕЦ.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи бо хүннерде оразагай кедүрлүүшкүнүг ажылдап турар. Партиянын XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш бедиткен хүлээлгелерин ап, социалистиг чарышка киришкеш, ол ажыл-ишчи коллектив сөзүнге эң бөйүп—хүлээлгезин январьның тоңчуузуже-ле күүседиивеп. Тодаргайларга, планнан ажыр 200 тонна даг-дүгүн бээр хүлээлгелеп 220 тонна кылдыр күүсеткен.

Үүрмектеп-сорттаар комплекстиң коллективи сорттуг даг-дүгүн хөйүү бүдүрер дээш хүлээлгезин база чедишкинниг күүседип турар. Оң чедишкинде ҮСК-ның регулировщиги Василий Монгуштуң киирген үлүг эвилп эвес.

Эрткен чылдың сентябрьда Василий Монгуш Коммунистиг партиянын хүрээлеңиге кирген. Ооң чурттаазында ол чугула болуушкун Василийниң сорттуг даг-дүгүн бүдүрер талазы-биле тоску беш чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен хүнү-биле капсырлашканы өөрүшкүнүү улам удаттырып, үттүндүрбээн кылдыр артын калган.

ЧУРУКТА: коммунист В. Монгуштуң дериглер машинизи И. Андрощук-биле чугаалажып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Хүлээлге күүсеттинер

Тоску беш чылда Ак-Довуракты даг-дүгү арыглакчылары хөй-хөй чедишкиннерни чедип алганнар. Үүрмектеп сорттаар комплекске беш чыл дургузунда 6 миллион 618 муң тонна руданы үүрмектеп сорттаар тургаш, планын 107,4 хуу күүсеткен. Оон-биле чергелештир бедик сорттуг даг-дүгүнүн алды сорттарын бүдүрүп үлүгерни 106 хуу күүсеткен.

Бо бүгү чедишкиннер «Тыва даг-дүгү» комбинаттың муң-муң ажылчыларының кыымакай күш-ажылының тиилелгези-дир.

Үк чедишкиннерни демдеглеп тура, хөй кижиден тургустунган бедик шынарлыг даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың ажыл-ишчилериниң дугайында онаалдары албан. Үк фабрикада үжен ажыг наңинаның телээзи ажылдап турар. Оон коллективи тоску беш чылда планныг онаалдарыны чедишкиннинг күүседиринден ангыда, ажылчын профессиязын бедидип, даг-дүгү болбаазырадыр нарын техниканы башкарарывын ёзулуг мастерлери апарган.

Тоску беш чылдың доозукчу чылынга үүрмектеп сорттаар комплекстин ажыл-ишчилериниң 15 кижи социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар, а 10 кижиге «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп хүндүүг атты тывыскан. Олардан Людмила Корниенко, Монгуш Парчин, Татьяна Иргит, Харис Мухтасинов, Зоя Кужугет болгаш өскелерни-даа адап болур.

Фабрикада холушкак мергежилги шиңгээнип алырын күзээннерге каннакчының, слесарьның, машинистерниң, кургадыкчыларның, таарыштырыкчыларның курстары доктаамаа ажылдап турар.

Моон мурнунда фабрикага язны-бүрү материалларны камналга чок чарыгдаар таварылгалар турган болза, ам байлал экижээн. Харын-даа камналга айтырыы коллектив кежигүнү бүрүзүнүн кол сорулгазы апарган.

Удаас ажыттынар партиянын XXV съездизинге уткуштур бүгү-эвилел үжүр-дүзалыг ийнги ээлчегге ажылдап турар ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар чаа-ла сорулгазыны салган. Олар онгу беш чылдың бирги чылынга 107 муң тонна сорттуг даг-дүгүн бээр деп хүлээлгени алган. Ону чедишкиннинг күүседир дээринге читзинниг чок.

А. СЕДИП,
регулировщик, ССРЭ-ниң Дээди Соведиинин депутады.

Күш-ажылдың кижизинге

1974 чылдың күзүнүде Ак-Довурак хоорай болган оон кол бүдүрүлгени—«Тыва даг-дүгү» комбинат болувуп 10 чыл оон демдеглээн. Чалыы хоорайның амзымында узун эвес тоогуу, амгы үези болган келир үези чаагай.

Равоннуң социал-экономиктиг хевир-шыраймында бистиң хоорайывыс элээн онаагай черни эзлеп турар дизаиссе, хоорелиг болбас боор. Ак-Довуракта үлетпүрүүн, тудугнун, коммунал ажыл-агыйының, амыдырал хандырылгаының хөй адырлары хотшу орар. Ооң экономиктиг хогжүлдезиниң чамдык талаларыны-биле ак-довуракчы эштерниң богунгу чугаалаарындан ынаарыны киирген. Беш чылда хоорайывыс ажылдың үре-түңнедин билдинде бээр. Социал-культурааның тулугларындан ангыда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплекизи ажыглалга киирген, ийнги эзлчег ишкаш улуг, нарын тудугну база кылган. Ам ол чоокку үеде ажыглалга киирер.

Хоорайның үлетпүр, тулуг, транспорт организацияларында, амыдырал хандырылга коллективтеринде СЭКП-ниң XXV съездизинге алдаржыткан социалистиг чарыш калбарган. Шаңгыя комбинаттың ийнги ээлчээ съезд ажыттынар хүнде баштайгы продукциянны берип эгелээрин хандырар дээш хоорайның ажылчы чоннары улуг чүткүл-биле ажылдап турар. Бистиң ажыл-ишчи коллектививис ажылдың үре-түңведин билдинде бээр. Социал-культураның тулугларындан ангыда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплекизи ажыглалга киирген, ийнги эзлчег ишкаш улуг, нарын тудугну база кылган. Ам ол чоокку үеде ажыглалга киирер.

Хоорайның үлетпүр, тулуг, транспорт организацияларында, амыдырал хандырылга коллективтеринде СЭКП-ниң XXV съездизинге алдаржыткан социалистиг чарыш калбарган. Шаңгыя комбинаттың ийнги ээлчээ съезд ажыттынар хүнде баштайгы продукциянны берип эгелээрин хандырар дээш хоорайның ажылчы чоннары улуг чүткүл-биле ажылдап турар. Бистиң ажыл-ишчи коллектививис ажылдың үре-түңведин билдинде бээр. Социал-культураның тулугларындан ангыда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплекизи ажыглалга киирген, ийнги эзлчег ишкаш улуг, нарын тудугну база кылган. Ам ол чоокку үеде ажыглалга киирер.

Хоорайның үлетпүр, тулуг, транспорт организациялары, айм

Даарта—Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флодунун хүнү

Кызыл Туктуг Кара-далай Флоду. Кара-далайжылар СЭКП-ниң XXV съездизин дайынчы болгаш политиктиг өредилгеге тергиин чедишкиннер-биле үткүп турарлар. Кораблерниң болгаш кезектериниң дайынчы безеткелин күштелдирери, дайынчы өредилгениң соруулгаларын күүседир шынарын экижидери—оларның хүлээлгези деп чүвени далайжылар мык билир.

ЧУРУКТА: далайның чадаг шериглери атака үезинде.

Ю. ИЛЬЕНКОПУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

МААДЫРЛЫГ БОЛГАШ ТИИЛЕТТИРБЕС

К. С. МОСКАЛЕНКО, Совет Эвилелиниң Маршалы СССР-ниң камгалал министриниң орлакчызы

Даарта, февраль 23-те, бүгү совет улус, Чеңсектиг Күштериниң дайынчылары, социализмниң акы-дуңма чурттарының ажылчы чоннары Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүн байырлалдыг-биле демдеглээр. Совет Чеңсектиг Күштер 58 чыл дургузунда бистиң улустуң чоргаарлыкчы күш-ажылын, Улуг Октябрьның чаазын алмышкыларын серемчилеп, коммунизмни болгаш бүзүреткиг камгалап турар.

Совет Армиязын болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн кайгамчыктыг болуушкуруун—СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнүң бүдүүлүнде демдеглеп турар. Ук съезд совет улустуң эрес-маадырлыг күш-ажылының түңнелдерин үндүрер, эртикен беш чылда партияның күжениишкиниг ажыл-чорудулгазының түңнелин бүгү талалыг болгаш ханы анализтээр, коммунизм дургузуушкунуга, тайбыңны болгаш улустар аразынга аймыл чок чорукту быжыглаары дээш демдеглеге чаа-чаа соруулгаларны тодарадыр.

Совет Чеңсектиг Күштер—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының түңнели. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның эң эки революсчу чаңчылдарын бодунга сиңирип алган. Чеңсектиг Күштер чаа хевирниң армиязы, хостаган ажылчыннарның болгаш тараачыннарның армизы кылдыр тыптып келген, ол болза тиилеп үнген пролетариатлыг күрүнеэин империалистиг агрессорларның чиженишкиннеринден камгалаар соруулгалыг.

Бодунуң алдарлыг бүгү төөгүзүнүң дургузунда Совет Чеңсектиг Күштер Төрээн чуртунуң тайбың күш-ажылын карак огу дет камгалап келген. Хамааты болгаш Ада-чурттуң дайынчарының аарберге шыгталдаларының хүнерливе олар социалистиг Төрээн чуртунуң камгалакчылары болур бедик адын алдарлы-биле бүзүреткеннер.

Ада-чурттуң Улуг дайынның бүгү делегейге төөгүзүг тинделге-биле доозкан, совет улус хоолураан ажыл-агыйын катап тургузары-биле тайбың күш-ажылче бир деминг киришкен. Ол даарге эң берге болгаш чарын соруулга турган. Ынчалзажок совет улус Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле чораан, бодунуң эрес-маадырлыг күш-ажылывыскунну эвес, а улус аймак-аңгының улам ыцай хогжүдерин кыска хуусаада хандырган.

Ынчалзажок империалистиг күрүнелериниң реаксылыг биргаң агрессиялыг бодуктери төөгүнүң боттуг хогжүдезиниң чорудулгазын тоож көрбейн, делегей социализмниге болгаш оон кол күжү—Совет Эвилелиниге удур үзаныышкыны алган. Шак ынызыг байдал чүрттүң камгалаанар аргазын быжыглаарыңа чедип алган, чаа малды алыр болган малдың продуктуузун өстүрериниң талазы-биле хүдээлгелерин күүсеткен **ажыл-агыйлары**; мал чемин белеткээринге техникажы эң эки ажыглаан, мал чемин эң хөйнү белеткээш, күш-ажылды болгаш мал чемнерин белеткээрин организациялаарының эң дешилгелиг хевирлерин болгаш ардаларын ажыглаан; дүжүт ажаан алышкыныңың үезинде күш-ажылдың эң эки будурүнчүлүүн, декада дургузунда ажылды эки шынарлыг кылбышаан, эң хөй шолдеп тараа ажаан алган ажыл-агыйларны тиилекчи деп санаар.

Салбырлар, бригадалар, фермалар болган звеноолар мурнакы дуржулганы болган эртем сүмелерин ажыглаан турган, чер болган мал ажылының ажыл-агыйда база респубаникада эң бедик көргүзүгелерин чедип албышаан, күш-ажылчы болган материалдыг эң эвээш чарымдаалдарны удурген, бедик шынарны чедип алганда тиилекчи деп санаар. Эң иглашгы гектар санындан Ква-Хем, Бии-Хем, Таңды, Кызыл болган Тожу районнарга 18 центнер тарааны, кукурузаның могаан массазын 210 центнери, 100 центнер могаалары, 120 центнер картофельди, суттарыкчылар звеноларыг 27 центнер тараанны, хой ыыла үнер 30 центнер сигейн алыр үжүрлүт. АВМ-0,5 машина-биле 300 тонна витаминниг сигей долганын белеткээш **бригадаларга** болгаш звеноларга бирги черии, 270 тонналыг белеткээнгере — иккиги черии тыпсыр; АВМ-0,65 машина-биле 4,0 тонна продуктуланы белеткээнде бирги. 250 тонналыг белеткээнде — иккиги черии тыпсыр.

Улуг-Хем, Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик болган Бай-Тайга районнарга тектарданна 16 центнер тараа, кукурузаның 190 центнер могаан массазын, 140 центнер могааларны, 100 центнер картофельди алганда; суттарыкчылар звенолары — 22 центнер тараанны болган 28 центнер хой чылдыг сигеннерин алганда:

Эрзин, Тес-Хем, Өвүр болган Моңгун-Тайга районнарга — 12 центнер тараа, кукурузаның 140 центнер могаан массазын, 130 центнер могааларны, 90 центнер картофельди; суттарыкчылар звенолары — 16 центнер тараанны болган хой чылдыг 23 центнер сигеннерин алганда;

мал чемнерин белеткээр бригадилар болган звеноолар алырда аныткан даалгаларны эң хөй ажыр күүсеткенде, оон-биле кады мал чемин белеткээр техниканы сезон дургузунда эң будурүкчүлүг ажыглаарын чедип алганда, мал чемнерин белеткээрингe депшилгелиг технологияны ажыглаан, сектар сапындан-на алыр мал чемниң хемчээлин көвүдеткенде;

хойжу бригадалар болган звеноолар төрүүр чүс хойдан-на 100 хураганы алган, хой малдың баш санын 98 хуудан эвээш эвелип камгалаан ап, дук будүрериниң планын күүсеткенде:

сүт-бараан фермалары чүс баш инектерден болгаш хушаннардан 85 бызаанны алганда, эртикен чылдыы-биле дең-ээрге, сүт продуктуузун (60—100 кг турда—23 хуу, 100—1500 килограммны — 17 хуу, 1500—2000 килограммны—9 хуу, 2000—2300 килограммны — 6 хуу, 2500—3000 килограммны — 4 хуу болгаш 3000—3500 килограммны — 2 хуу көвүдүрүн чедип алганда;

сүт үглашмышкынны мал фермалары төрүүр чүс инектен-ие 90 бызаанны алганда, малдың баш санын 98 хуудан эвээш эвес кыдыр камгалавышаан, ховукта ортумаа-биле 600 грамм немелде деңнии чедип алганда;

чер болган мал ажылының ажылдакчылары хүдээлгелерин күүсеткенде эң бедик көргүзүглерни чедип алганда тыпсыр.

тракторист-машинист стер К-700 трактор-биле 3300 чижек гектарны, ДТ-75-биле 1600, МТЗ-50 база МТЗ-52 тракторлар-биле — 1100 гектарны ажылдап кылганда;

суттарыкчылар гектар санындан-на Ква-Хем, Бии-Хем, Таңды болган Кызыл районнарга 30 центнер тараа болган 30 центнер хой чылда үнер сигеннерни; Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик болган Улуг-Хем районнарга — 25 центнер тараа болган 28 центнер хой чылда үнер сигеннерни; Эрзин, Тес-Хем, Өвүр болган Моңгун-Тайга районнарга — 19 центнер тараа болган 23 центнер хой чылда үнер сигеннерни алганда;

комбайнерлер айыткан районнарының аймы-биле сезон дургузунда 8000, 6000 болган 4000 центнер тараанны бастырганда;

Оның беш чыл бистиң күрүнелистиг экономиктиг камгаланыр арталарын улам күштелдирер, оон делегейге алдар-күндүзүн кодурер.

1975 чылдың май айда Совет Эвилели болгаш социализмниң Европада өске-даа чурттары политиктиг база камгалал эвилел билүр Варшава меразының чаргаанар. Ол 20 чыл ажыг уе дургузунда оларның иинти аңмыл чок чоруун бызыглаарының болгаш делегейге тайбыңны камгалаарының чугула фактору болуп келген. Варшава керээн болгаш Экономиктиг дуңмалажыга чөвүлели дем каттыштырылгазы делегей ажыдыралынга эң күчүлүг чүүлдерниң бирээзи кылдыр хүүлдурарынга идегин берген.

Совет Эвилели чаз, оның беш чылче киришкен, оон онаалдаларын СЭКП-ниң XXV съездизин бадылаар. Ол беш чыл: коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузуруцта, «инитилел харылаалаарының сайыргайжыдарынга болгаш чаа кижини кижилдеринге, ажыдыралдың социалистиг хевирин хогжүдеринге чаа ук-чаңдыны ажыдар.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн бистиң дайынчыларывыс дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, социалистиг хүдээлгелерни күүседирге. Коммунистиг партияның Чеңсектиг Күштериниң мурнуунга салган кол соруулгаларын боттандыраарынга чедип алган чаа-чаа чедишкиннер-биле үткүп турар. «Чоңнуң тургусканы бүгү-ле чүүлдер бүзүреттинг камгалаттынар турар. ужуруттар» дээн, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXIV съездизиниг Отчет илеткелге демдеглеп чугаалаан. Төрээн чурттуң чеңсектиг камгалакчылары оң сөстерни кажан-даа утпастар.

Армиязының болгаш Флоттуң дайынчылары чаз өредилгелиг чылынчы онзагай кедергүүлүг бүү-биле өренип киргеннер. Олар бүгү совет улус-биле шыны СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үтүүруун, боттарының күш-ажылы-биле социализмниг Төрээн чуртунуң күчүзүн улам бедик кедүрерин патриоттуг хүдээлгелиг кылдыр көрүп келгеннер болгаш көрүп турарлар.

Бүгү чоңнуң ыяапшылы-биле бүргеткен Совет Чеңсектиг Күштер улуг болгаш маадырлыг орукту эрткен. Олар 58 чыл дургузунда дайынчы албанны ак сеткилдиг эрттирип, боттарының Төрээн чуртунуң аймак чок чоруун бүзүреткиг хандырып, Улуг Октябрьның чаазын алмышкыларын камгалап турар. Олар боттарының тиилеттирбес күч-күүзүн коргүзүпүвээн, империалистиг агрессорларны чаңгыс удаа эвес чылча шаап келгеш.

Ленинчи Коммунистиг партияны долганывыс сырый каттышкан болгаш чоңнуң ыяапшылыг чок бердинген Совет Армия база Шериг-Далай Флоду Варшава керээниниң киржикчилерә чурттарның армиязары-биле дайынчы бир демин каттыштырып алган, тайбыңны, социализмни болгаш коммунизм тургузуушкунуң моон соңгаар-даа серемчилеп-диг камгалаар.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Февраль 20-де Кызылга Политиктиг чырыдышкын бажыңында, пайысылалдың хойнитизиниң төлөлекчилериниң болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге тураскаатткан байырлыг хурал болуп эрткен. Хуралдың башкадыр партия ТК-ның Политбюросунуң составын улуг кодуралуушкун-биле соңгаан.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге турасказаткан илеткелди Кызыл хоорайның шериг комиссары Б. А. Озерский кылган.

Хурал соонда улуг концерт болган.

ССРЭ-ниң камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1976 чылдың февраль 22. № 35 Москва хоорай.

Эштер, солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшналар!

Эштер, прапорщиктер болгаш мичманнар!

Эштер, офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Эштер, Чеңсектиг Күштериниң курлавырда болгаш халажылгада турар хоочуннары!

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен. Чеңсектиг Күштериниң хүүда составы дайынчы өредилгелиг ыяапшылын эжиктиргеринге, чаа техниканы болгаш боо-чеңсектиг шинчилээн алырынга, дайынчы сагыга-чурумну бижыглаарынга, кезектериниң болгаш кораблериниң дайынчы белеткээр чоруун бедиргеринге улам ыцанны чедишкиннерлиг болдуруп күзедим.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле дүжаалар берем:

1976 чылдың февраль 23-те, чер-чөриин-биле 20 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң пайысылалы — маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның пайысылаларынга, маадыр хоорайлар — Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, маадыр шөвээ Брестиге байырлалдың фейерверкизин кылыр.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн делгерезиң!

Маадырлыг совет удуг болган оон Чеңсектиг Күштерни делгерезиң!

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң соруг киприичизи болган организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партия биле Совет чазак чурттуң камгалаанар аргазын быжыглаар сержантылар дугаймында. Армиязының болгаш Флоттуң дайынчы күүгүзүн чогуур деңнелге тургузар дугаймында үргүлчү сагыш салып турар.

Ленинчи партиязын долганывыс сырый каттышкан, боттарының улузунга кызыгаар чок бердинген Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары Варшава керээниниң чурттарының ажы-дуңмажыңгы армиялары-биле чангыс-даай дайынчы одуругга турган аңгай, тайбыңнын, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунуңуң камгалалында серемчилеңдиг туржун турар.

Совет дайынчылар дайынчы болгаш политиктиг белеткелинге, дайынчы мертежиндин сайыргайжыдарынга белек түңнелдери-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниге ужуражып келген. ССРЭ-ниң Чеңсектиг Күштериниң дайынчы белеңчоруу чаа чадаже кодурулгеш. Бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү маадырлыг төөгүзүнүң дургузунда ыцакап. Совет Армия болгаш Шериг-Далай Флоду революциязыңың чаазын алмышкыпнарын, социализмниң төрээн камгалаарынга, боттарының патриоттуг болгаш интернационалчы хүдээлгезин алдарлы-биле күүседирингe кезээде белеп.

Эштер, ССРЭ-ниң Чеңсектиг Күштериниң дайынчылары!

Бүгү улустуң дайынзаазы-биле — Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен. Чеңсектиг Күштериниң хүүда составы дайынчы өредилгелиг ыяапшылын эжиктиргеринге, чаа техниканы болгаш боо-чеңсектиг шинчилээн алырынга, дайынчы сагыга-чурумну бижыглаарынга, кезектериниң болгаш кораблериниң дайынчы белеткээр чоруун бедиргеринге улам ыцанны чедишкиннерлиг болдуруп күзедим.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле дүжаалар берем:

1976 чылдың февраль 23-те, чер-чөриин-биле 20 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң пайысылалы — маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның пайысылаларынга, маадыр хоорайлар — Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, маадыр шөвээ Брестиге байырлалдың фейерверкизин кылыр.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн делгерезиң!

Маадырлыг совет удуг болган оон Чеңсектиг Күштериниң дайынчылары!

Бүгү улустуң дайынзаазы-биле — Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен. Чеңсектиг Күштериниң хүүда составы дайынчы өредилгелиг ыяапшылын эжиктиргеринге, чаа техниканы болгаш боо-чеңсектиг шинчилээн алырынга, дайынчы сагыга-чурумну бижыглаарынга, кезектериниң болгаш кораблериниң дайынчы белеткээр чоруун бедиргеринге улам ыцанны чедишкиннерлиг болдуруп күзедим.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле дүжаалар берем:

1976 чылдың февраль 23-те, чер-чөриин-биле 20 шакта бистиң Төрээн чуртувустуң пайысылалы — маадыр хоорай Москвага, эвилелдешкен республикаларның пайысылаларынга, маадыр хоорайлар — Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага, Новороссийскиге, Керчиге, маадыр шөвээ Брестиге байырлалдың фейерверкизин кылыр.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн делгерезиң!

Маадырлыг совет удуг болган оон Чеңсектиг Күштериниң дайынчылары!

Бүгү улустуң дайынзаазы-биле — Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле силерге байыр чедирип тур мен. Чеңсектиг Күштериниң хүүда составы дайынчы өредилгелиг ыяапшылын эжиктиргеринге, чаа техниканы болгаш боо-чеңсектиг шинчилээн алырынга, дайынчы сагыга-чурумну бижыглаарынга, кезектериниң болгаш кораблериниң дайынчы белеткээр чоруун бедиргеринге улам ыцанны чедишкиннерлиг болдуруп күзедим.

Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң 58 чыл оюн-биле дүжаалар берем:

Барыын-Хемчик съездиден съезд чедир

Көдээ ажыл-агыйның кол сорулгазы чүл дээрге, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинниң улам ыңайгы өзүлдезин болгаш оон эки туруштуун, чоннуң аъш-чем продуктуларынга болгаш үлетпүрүнүң чиг-этке хереглелдерин улам долу хандырарынга, көдээ ажыл-агый продукциязының эргежок чугула күрүне курлавырларын тургузарынга чер болгаш мал ажылының ажыктыын бүгү хемчег-биле бедидерин хандырары болур.

(Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинден).

СУГГАТТЫГ ШӨЛДЕРДЕН

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозу эрткен чылда 5741 гектар черни суггарар планныг тургай. Чыл берге: хаттыг, сут орай келген, мынала-даа суггарар ужурлуг черлерни илап әзугаар доозаан.

Эрткен чылын совхозтуң 25 суггатчы звеновузунга 150 кижи ажылдап турган. Олар шупту аъш-чем, дериг-хереклелдербиле бүрүн хандыртынган. Оларга чурттаар майгыннарны, бичии үгек бажыңнарны белеткээн.

Ынчалза-даа 1 гектар суггатты черлерден тараа культураларының 4,5 центнер дүжүдүн алдывыс. Ол дээрге чавыс түңнел-дир. А хөй чылдыг ситкинерни 1 гектар черден 16—20 центнерниң өстүрүгеннивис эки болган. Ону ажаан алырынга мурнакчыларның кинргеп үзүт-хуузу улут.

Ылаңгыя Хомушку Шыдыраанның 8 кижиден тургустунган звеногу боттарынга бижыглаан 300 гектарда тараан хөй чылдыг ситкинниң гектар бүрүзүнден-не 20 центнер чедир дүжүт алган. А Хомушку Очур-оолдуу—гектар черден-ме 18 центнер чедир дүжүт ап келген.

Үстүнде ады үнген суггатчыларның мурвакчы дурзулгаларын неттередир сорулгабиле семинар кичээлдерин эрттирип, оларның санал-оналдарын солчуп турар.

Бо 1976 чылда «Барлык» совхоз 5837 гектар суггатты черге хөй чылдыг ситкинни 2281, тараа культураларын 2300, кукурузаны 1100, погаа айманан 156, чаңгыс чылдыг ситкинни 40 гектар черге тарымр планныг. Амгы үеде 36 суггатчы звеноларны тургускан. Олар кылыр ужурлуг ажылдарын аразында тус-тус хуваашкан.

Амгы үеде совхозта часкы чер андырылгазынга белеткел ажылдары чоруп турар. Суггатчыларның семинар кичээлдерин эрттирилээн бис. Дүржүлга солчуушкуну база болгап.

Часкы чер ажылдары эгелээр бетинде суггатчылар Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дутайында доктаалды тапшыкан, анаа звено, кежигүн бүрүзү илепкейлиг киржип, челишкиннерни улам быжыглап, четпестерни эдер хемчеглерни алырын хүлээнгенивер. Оон түннелинде күш-ажылдың бүдүрүмчүзүү улам бедивир, планның онаалдалар күүсеттинер. Ындыг сорузгапы чедип алыр дээш «Барлыктың» суггатчылары 1976 чылда улам күжениишкинниг ажылдаарлар.

С. ДЫРТЫП-ООЛ,
совхозтуң кол агроному.

БИЧЕ-ТЕЙНИҢ МАЛЧЫННАРЫ

«Шекпээр» совхозтуң Бичe-Тей хойжу бригадазының 37 коданында 14.000 баш шээр мал бар. Амгы үеде мал оолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Совхозтуң хойжуларының, специалистерниң кол хүлээнгейи малдың төлүн мендя камгалап алырынчо утпаган.

Эрткен чылдың күстен эгелеп бригадага 12 чаа кажаалар туттунган, 8 кыштагның септелгезин дооскан бис. Ол черлерде малчыннар ам кыштап турар. Бо чылгы кыштың байдалы берге-даа болза, мал төлүн мендя ап, кыштаглаашкынны организастыг чорудуп турар малчыннар бистe хөй. Оларга 187—223 чедир хураганнарны мендя камгалап алган. Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи Ооржак Күрсеңи, Монгуш Мынчаа, Ооржак Шатдыр, Ооржак Кыжыл-оол хамааржыр.

Амгы үеде кыштагларда мал чемнин бүрүнү-биле чедирген бис. Оон күрлавырын улам ковүдедирип-биле кожавыс Хакасияның болгаш Өвүр районнуң девискээринче хынгыын белеткээр авеноларны аътказдывыс. А чаш хураганнарга савак ыдыраткан берип тур бис.

Малчыннарның амыдырал-байдалын экижидери-биле чамдык хемчегler алдынган. Олар одаар ыяш-биле хандыртынган, түскай техниканы быжыглаан, малчыннарда сакманщиктер четчир.

Бригадада ниити төрүүр хойнуң 60 хуузу оолдаан, хураганнары онча-менди доругуп турар. Эрткен чылын ук бригаданың хойжулары төрүүр түс хойга онаалтыр 90 хураганны, азы төрүүр 5572 хойдан 5015 хураганны ап, совхозтуң хойжу бригадалар аразынга калбарган социалистиг чарыжынга бирги черни алган. А онгу беш чылдың баштайгы хонуктарындан эгелеп улам бүженишкинниг ажылдан, мал төлүн оон-даа менди камгалап алыр дээш бригаданың малчыннары күженишкинниг ажылдап турар.

К. КАЛИНДҮҮ,
бригадир.

Ак-Довурак хоорайның Культура ордузунга ылаңгыя немзэзи шактарда кире бээрге диңмиттиг-ле: ында-мында хегнут аялгалар чаңгыланган, таңцычылзэр ойнаан турар.

ЧУРУКТАРДА: таңцы белгүмүнүң киржикчилери (өң талазында) концерт белетмелиниң үезинде. А солагай талазы чурукта—ленинчи комсомолдуң СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш чарыштың тиилекчилери Кызыл-Мажалык ортумак школазының 8—10 класстарының бөлүк комсомолчулары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СОРУЛГАМ ЫНДЫГ

Саанчыпын белен эвес, мичала-даа хүндүлүг ажылымга 11 чыл ажылладым. Ажылывыс дай бажында-ла эгелээр, карангылай бергенде доостур. Инектерни чогуур рацион ёзугаар чемгерер, ажаап-тежээр, оон соонда — саалда. Хүнүн-не ындыг — 10 ажыг чыл дургузунда мынаар ажылдап келдим. Чүгле эки ажылдаар эвес, а аныяк саанчыларның дагдыпкычызы, оларга дузалаар хүлээлгемни база үтпайн чор мен.

Мал ажылынга ажылдаа-ла 30 чыл чоокшулап тур мен. Бо үениң дургузунда ниитиниң малының баш санын өстүрер, оон продуктулуун берилер дээш кымынак ажылдап келдим. Сорузга салдынган—ону күүседир апаар. Алтан социалистиг хүлээлгелеримни чыл сашында ажыр күүседип чор мен.

Саанчының ажылында хостутуе эвээш. Ынчалза-даа өгбүледе база-ла хойнуң кылын четтиргиптер мен. 2, 4, 6, 10 класстарда өөренип турар уругларывыстың база бар. Боря, Сережа, Олег, Катя оларның кичээлдериниг база баргылаар, оларның өөредилгезиниң дутайында башкылар-биле чугаалажып, сүмележир бис. Уругларывыстың өөредилгези эки. Улут оглувус Туран-оол—«Тыва кодээ тудуг» тресте тудугчу, уруувус Катя бо-ла ферма техник. Николай Комия олар совхозта чолаачылар, а Чалбаавыс—оңгу классты дооскаш, шергедө албан эрттирип турар, оон бичиилери Начып, Салбакай, Кудус-оол олар эки озуп доругуп турар. Доозукчу чылда саар инек бүрүзүнден 1700 литр сүт саарын хүлээнгем, 1800 литр чедирдим. Онгу беш чылдың баштайгы чылында саар инек бүрүзүнден-не 1400 литр сүт саарын планда көрдүгем, ынчалза-даа инек бүрүзүнден 100 литр сүттү немей саарын хүлээндим.

Мал фермага ажылдап келгеш, эң чок арткан, сүлү авээш инектер хүлээп алдым. Оларны эки ажаап-тежээп, чемгерип, чаа төрөөн, сүттүг инектерге бээр чемни арбыдалып тургаш сүт саалдазын ковүдеткен мен. Саанчы кижиниң ажылында база бир кол чүгле — инектерниң чаңын биилип алырында болгай.

Бо фермага эки ажылчылар эвээш эвес. Коммунист саанчы Ховалыг Достанмаа, аныяк саанчылар. Хертек Күнзенмаа, Чечек Сетчек дээш оон-даа өскелер аңаа-хамааржыр. Фермаңы саанчызы Хертек Күнзенмаа-биле арависта чарышпышаан, аңаа бодумнуң арга-дуржулгамны дамчыдып берип чор мен.

Ленинче партиявыстың XXV съездизиниге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр — кол сорузгам ындыг.

Г. КУУЛАР,
«Барлык» совхозтуң саалакчызы, Маадыр не.

КӨРҮКЧҮЛЕР «ИЙИ ӨҢ» ДУГАЙЫНДА

ДҮРЖОКТАРНЫ КЫҢЧЫКТЫРБААЛ

Республиканың хөгжүм шин театры бо чылын 40 харлаар. Ол чаагай байырлалга төлептиг ужуражыр дээш театрының коллективи бир деминг эрес-шудургу, чогаадыкчы өзу-биле ажылдап турар. Ылаңгыя тыва бөлүк Москваның драматургтары А. Зак биле И. Кузнецовтуң «Ийи өң» деп шинзин чонга бараалгадыр эгелээн. Тудугжу аныяктарның чурттап, ажылдап турары Касаткино суурга быжыг корум-чурум тургузар дээш хулиганнарга удур демисселге маадырлыы-биле өлген комсомолчу Шура Горяевтиң күзеп чораан херээн аныяктарның уламчылаарын шинде кергускен.

Хулиганнарга удур эрес-дидим демисежир чораан, оларга өлүрткешиниң соонда Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан комсомолчу Лепя Гаврильцевтиң чырыткыдыг овур-хевирииге бо шинии тураскаатказ. Амгы үениң чүгле айтырыын көдүрүп турар онзагай шин боон турар.

Үк шинии Тес-Хем болгаш Улуг-Хем районнарның ажылчы чоннары сонуургап көргеш, оон сайгарылгазынга идепкейлиг киржип, боттарының үнелиг санал-оналын берип, боттуг аммыдыралзан чижекти ап тутаалап, чамдык корум-чурум үрекчидери-биле демисежириниң аргаларын дилеп, комсомолчу эрес-дидим Шура Горяевтиң үлегерин эдерериве аныяк-даа, хоочун-даа кижилерни кыйгырган.

Ылангыя Улут-Хем районнуң Ак-Туруг болгаш Кызыл-Даг суурларынга болган олшин дутаймында сайгарылга чугаалажышкынаар солун эрткен. Чамдык көрүкчүлерниң санал-оналын моог адаанда парлаалыыс.

Ховалыг Товаришгай (Ак-Туруг ортумак школазының башкызы):

— Бот-хүүда шинии улут сонуургал-биле көрүм. Бистиң суурда хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг кижилер хөй А арагалаар, орта ажыл кымбас, шоп-солаа, оор чорук кызыр пий-чаңгыс аныяк-өскеннер бистe база чок деп бодбас. Чаңгыс чижектеи көргүзейн. Бир кезек оолдар кудумчуга тарып каан чараш чаагай терептиң мочургазын алыр дээш будуктарын сый соккулаан турган бараанын көрген мен. Ону соксадыр дээш халаштыг бязы олурумда, бир не утпажуп келдим.

— Ол оолдарның чаны-биле эртиен хирендерде чүве соксатпадыңар, хаймаан төлептиг ат кыыдылар—диним.

Ол душ-даа чок:

— Мээң оглум ында чүве чорду—дээш, хая-даа көрүп-мейн базып эрте берди.

Боттарывыска-да аныктыг эки болзуп дээш, хей шүүтү үндүрүп турган, бүдүрүп алган чүүдеривисти мынчар үромча чок көрө бергилээр-дир бис. Мээң бодалмы-биле алырта, чогуур өйүнде үнүп турар дээштиг, эки шин-дир. Уруг-дарыгны төлептиг хамаатылар кылдыр кижилерде дизе школа биле ада-не сыры харылзаалыг, бир деминг ажыдаар болза, шиидө мынаш, чаагай амыдыралга шаптык кадар ийи-чаңгыс кижилер турбас ужурлуг.

Юрий Бадый-оол (Ак-Туруг-да комсомол комитединиң секретары):

— Корум-чурум үрээринге удур, Горяев шыкаш, бир-ле дутаарывыда бистер, аныяктар, комсомолчулар бир деминг, дидим демисежир ужурлуг бис. Горяевтиң овур-хевирин бистерге өөредиглиг, үлегерлиг овур-хевир-дир. Ындыг болуруңче бистиң аныяктарывыс кыйгырар-дыр мен.

Хомушку Алдын-оол (милиция ажылдакчызы):

— Чоокта чаа аныяктар арагалаш, оон иштинде аныяк кыстар база бар, бо Культура баңыңының улут соңгаларын бусту. Олар оон соонда туттурудулар. Оларны баш удур сокеадын алырывыс арганы силерде, аныяктарда турган болгай. Ону херекке албаан-дыр бис. Бо шинини чонга калбаа-биле көргүзери чугула дээш мен.

Кызыл-Дагдан коммунист Араптан Тимы (Тыва АССРниң Дээди Советиниң депутады, хөй бригадазының бригадири):

— Арага-дарыга хандыыр, хулиганнар ийи-чаңгыс кижилер бистe база бар, а ындыгларга удур демисежир, оларны томаартып шыдаар эрес аныяктар бистe база эвээш эвес. Ол дээрге Шура Горяев шыкаш чонувга ыяап, оон эрге-аныын дээш күжүп, бизиниң харамчынмас дидим кижилер-дир. Оларга бис чоргаараашыр, деткинир ужурлуг бис. Бо шинии көргеш, эки түңнеши үндүрүп, суурувусканыкыг корум-чурумну тургузар дээш кижи бүрүзүнүң эрес-шудургу туружуруп-на күзээр-дир мен.

Юрий Кошкен (Кызыл-Даг суурда пенсионер):

— Нары-дарыы ужаттаан. Хөйүү шердум. Аныдыралга эки-даа, багай-даа чүүлдер тургулаар-дыр. Амгы шагның аяы-төлү чаг иштинде бүүрек-дет өзүт-дөрүүп турар-дыр. Ол хире-де, бо шинде шыкаш, хулиганнар ийи-чаңгыс кижилерниң бары сеткилге ааккок хомудаңчыг боор-дур. Шаанда тыва улус эки чаңчылдарыг чораан. Чижээ, өгже кирерде астың чораан бижээн түңүрүп аар, улуг улус мурну-биле әртиес, улуг улус чугаалажып орда, анаа бичии кижи киришпес. Эки чаңчылдарны бистер неттередир ужурлуг бис.

Маадыр-оол Кыпыраа (улут лейтенант, истелге инспектору):

— Шин солуп-дур, хүнүүн чугула айтырыын көдүргендир. Шура Горяевтиң хулиганнарга удур дидим демисселин деткинир кижи-дир мен. Кижиниң этпеп-соп, өлүрүп турза, боду дужун харап, кыдыы-биле эрте бээрлер бистe бо үүнүерде чок эвес болгай. Маңаа хамаарыштыр болгукчу Родинниң төөмча чок, оон баарлыг овур-хевирин көрдүвүс. Шиидө болуп турар болуушкунаар, овур-хевирлер бистиң амыдыралывыста база бар деп болаар мен. Бо суурда дружинниктер, эш хүүзүнүң суду барык ажылдавайн турар Хөй-ниитиң организацияларывыс бо шинииң соонда корум-чурум үрекчилерниге удур ажылыма бүт кырынга быжыг тургузар боор деп пдегедим.

К. ТУЛУШ.

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 22-ДЕ
МОСКВАДАН

8.30—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Динамо». (Москва) — «Торпедо». 2-гн, 3-кү үелери. Өңнүт.
9.20—9.30—Чапсар.
9.30—«Россияның театры болур». Документалдыг фильм.
9.50—«Мээң херээм». Уранчечен өңнүт телефильмиң баштайгы көргүзүлгези. 2-гн серизы.
11.00—Медээлер.
11.10—«Бойдустуң доскуулдары». Эртем-өөредилгe олимпиада. 3-кү туру. Өңнүт.
12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боор тур мен!»
13.00—«Кайын-ла ийик, бирле чердең, бурган ортшоп...» Документалдыг телефильм.
13.20—«Музыкалыг киоскэ». Өңнүт.
13.50—«Кино аян-чоруктарының клубу». Өңнүт.
14.50—15.00—Чапсар.
15.00—«Николай Прихно». Документалдыг өңнүт телефильмиң баштайгы көргүзүлгези. «Бешчылдың маадырлары» деп сериядан.
15.30—«Кызыл шөл». Уранчечен фильм. 2-гн серизы.
16.40—Тобольск хоорайның орус улустуң хөгжүм хереклелериниң оркестриниң концерти.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—Москваның ССРЭ-ниң улустуң артистери К. С. Ставиславский болгаш Немирович-Данченко аттыг хөгжүм театрының балет артистери М. Дроздова биле В. Тетеевтиң концерти. Өңнүт.
18.00—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Спартак»—«Трактор». В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ордузундан өңнүт дамчыдылга. Чапсарда—медээлер.
20.15—«Колдаяның ажыы-ижи».
21.20—21.30—Чапсар.
21.30—Р. Щедрин — «Баштак коданнар». Фильм-балет. Өңнүт.
21.50—«Мээң херээм». Уранчечен өңнүт телефильмиң баштайгы көргүзүлгези. 2-гн серизы.
23.00—23.50—«Үе». Информастыг программа.

ФЕВРАЛЬ 23-ТЕ
МОСКВАДАН

8.40—Медээлер.
8.50—Киножурнал.
9.00—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Спартак»—«Трактор».
11.00—«Поэзия». «Кымыл сылдыстыг маадыр, сеңээ аддар!» ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп музейиниден өңнүт дамчыдылга.
11.30—«Москваның алдыы сылдысчыгажы». Уругларның бот-тывыктыг уран чүүл коллективтериниң концерти.
12.00—«Богун — Совет Армиязының болгаш Шериг-Даяй Флодунуң хүүзү». ССРЭ-ниң Кайгалал министрлиниң оралакчызы армия генералы Н. В. Огарковтуң чугаазы.

КЫЗЫЛДАН

12.15—Документалдыг фильмнер программазы.
13.00—«Солдат кезээде белең». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

14.00—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өңнүт.
14.30—«Төөгүүнүң базымнары». Документалдыг өңнүт фильмиин баштайгы көргүзүлгези.
15.30—«Останкинода концерт студиязы чалап тур». Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Санты-дыр сең бе, эш?» Фильм-концерт.
18.10—«Богун—Совет Армиязының болгаш Шериг-Даяй Флодунуң хүүзү». ССРЭ-ниң Кайгалал министрлиниң оралакчызы армия генералы Н. В. Огарковтуң чугаазы.
18.25—«Мен — Шаповалов Т. П...» «Бедик ат» деп диалогиялаа уран-чечен фильм. Өңнүт.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Съездиден съезд чедир». Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушкунуң чугаазы.
20.15—Телемедээлер.
20.25—«Аныяк гвардия». Дамчыдылга.
21.15—Телемедээлер.
21.25—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

21.30—«Останкинода концерт студиязы чалап тур». Өңнүт.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.45—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. ЦСКА—«Динамо» (Рига). ЦСКА-ның Спорт ордузунан өңнүт дамчыдылга.

Хаакчыга секунда бүрүзү үнелиг

Эртенгиниң он шак ажып турда хаак баазазының чанында шолге автобустар Кызылдан кээп эгеледи. Спортчу хептиг, каткы-хогдуг, омак-сёргек 40—50 харлыг хоочунар-даа, ашыктар-даа оон уруу-суруктап үнүп турлар. Бо болза хаакка маңнаарының талазы-биле республиканың профсоюзтар-комсомол кроузунуң киржикчилери-дир.

Он бир шакта эр улустуң, херээженнерниң, оолдарының болгаш уругларның 3, 5, 10, 15 километрлерге маңнаарының бөлүктер аайы-биле маргылдаазы эгелээн.

Бирги болук. Мында Таңдының, Бии-Хемниң, Хову-Аксының «Динамо» спорт ниитилелиниг шилиндек спортчулары киришкен турар.

Бо бөлүктүң уруглариның 3 км чарыжынга Таңдының хаакчызы Л. Кудрявцева 12 мин. 58 сек. маннап келгеш, маргылдаанның баштайгы чемпионы болган.

Уруглариның 5 км маңнаарынга Л. Тутатчикова (Таңды) шылгараан. Оон үези—21 мин. 56 секунда.

Оолдарның 10 километрге чарыжынга Таңдының хаакчылары шаңналдыг черлерни алган. Хемчээлди 33 мин. 23 сек. эрткен Н. Пономарев чемпион атка төлептиг болган.

Эр улустуң 15 километрге маңнаарының маргылдаазынга дуржулгалыг-даа, аныяктар спортчулар киришкен. Бо удаада Хову-Аксында хоочун хаакчы В. Ковалевту эртер кижи чок болган. Айыткан хемчээлди 52 мин. 16 секундада ол маннап эрткеш, бирги черни эзилээн.

Ийиги болук. Районнарның, өөредилгe черлериниң шилиндек командалары мында киришкен турар.

Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк зоназының школачыларының маргылдаазының 5 км-ге чемпионы, Бай-Хаак школазының өөреникчизи В. Золотухин бо-да хемчээлге бодунуң чажыттарынга аштырбайн бирги черни алган.

Уруглариның үш километрге чарыжынга О. Тебенькова (Таңды) шылгараан. Херээженнерниң 5 километрге маңнаарынга автоорук техникумунуң сургуулу Т. Бушманова бирги черни эзилээн.

Эр улустуң он километрге чарыжынга эң-не шыырак спортчулар киришкен, аңаа В. Пинигин (Таңды) чемпион болган.

Үшкү болук. Мында адырлар аайы-биле профсоюзтар обкомнары киришкен турар.

Бо бөлүктүң уруглариның 3 км-ге маңнаарынга Л. Чебодарева, херээженнериниң 3 км-ге Э. Крыпина, эр улустуң 5 км-ге—Н. Григорьев (үжелээ чырыдыышкын обкому), оолдарның 5 км-ге—М. Грешилов (күүгүне албан черлериниң) чемпион болганнар.

40 хардан ерү назылыг хаакчыларның 5 километрге маргылдаазы солун эрткен, орта Т. Севастьянов (Кызыл район) өөрүн мурнап келген.

Маргылдаа уламчылаап турар.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: Таңды районнуң шилиндек хаакчылары Л. Носкова, Н. Пустынцева, Н. Пономарев.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

АГААР

Бөгүн республикага булуттагылаар, биче хар чаар. Агаарның температуразы 10—12 градус соок.

Кызыгга булуттагылаар, эртен биче хар чаар. Агаарның температуразы 10—12 градус соок.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Даң бажындан кежээки хаяга чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00, «Эртием оол» (биче залга) 11.35, 13.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультфильмнер чыындызы № 3». 9.05, «Ылбалыг шынчы сөс» 10.35, 12.05, «Дайын болган тайбың» (4 сериялыг) 13.35, 15.20, «Петр Мартынович болган улуг амыдыралдың чылдары» 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Россия империязының дужулгези» (2 сериялыг) 11.30, 14.10, «Танмаяа оглу» 16.50, 18.40, 20.30.

«ВОСТОК»: «Салган хаан дугайында тоол» 11.20, «Оңу эртпээн бис» 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Төрөөн чуртуңуң солдады» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 21.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Серебена кудумчузунуң оолдары» 9.25, 11.00, 14.30, «Белла» 16.35, «Даң бажындан кежээки хаяга чедир» 12.30, 18.35, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Дириг амытаннар делегейи» деп киноклуб. «Петр Мартынович болган улуг амыдыралдың чылдары» 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Танмаяа оглу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Редакциянның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киличиниң 2-31-75, харылсаалгыг секретарының 2-23-54, партийн амыдырал киличиниң 2-37-13, культура киличиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киличиниң 2-21-47, үлетүүр киличиниң 2-22-64, чагаа киличиниң 2-41-27, информация база совет тургузуу киличиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 638.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00457.

СЭКП ДЕЛГЕРЕЗИН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 45 (10030) | 1976 чылдың февраль 24, вторник | 1925 чылда үнезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

МАССАЛАРНЫҢ АВАНГАРДЫНДА

Г. Ч. ШИРШИН,

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары

Бөгүн бүгү совет кижилерниң, бүрүңгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетениң кичээнгейи бистиң Төрээн чурттуң пайысылалы—Москваже, Кремльдиң Съездилер ордузунче угланган. Ында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизин ажылдап эгелээр. Ленинчи партияның ол чыыжы бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун. Ол СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш партияның болгаш улустуң кылган ажылының түңнелдерин үндүрер, коммунистиг тургузуушкунуңуң эдчегиглиг соруглаарын айтыр, партияның төп органнарын соңгуур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда арткан үеде бистиң чурттуң экономиктиг болгаш камгалаңыр-даа күүү-шыдалы улам улгаткан, совет кижилериниң идей-политиктиг медереели бедээн, оларның күш-ажылчы идепкейи күштелген, совет улустарының найыралы улам быжыккан.

Бистиң чурттуң делегейде ат-алдары соксаал чокка улгадып турар. Партияның XXIV съездизиниң хүлээп алганы Тайбың программазы амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Тайбың кожа-делбээ догуңнаашкынының принциптериниң боттанышкыны, делегей байдалында чавыргышкыл дээрге, СЭКП-ниң, ооң Төп Комитединиң болгаш СЭКП ТК-ның Чиргизже секретары эш Л. И. Брежневтиң идепкейлиг демиселиниң түңнели боон турар.

СЭКП-ниң иштики-даа база даштыкы-даа политиказын, СЭКП ТК-ның, ооң эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозунуң хөй талалыг ажыл-чорудулгазын Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бүрүңү-биле үүлдүтагүүн, ынак-биле деткип турар. Партияның Тыва область организациязы сан талазы-биле өскен болгаш организас талазы-биле быжыккан, политиктиг удуртулганың чаа-чаа дуржулгазын чыгаа база СЭКП-ниң депшиңи Төп Комитединиң долгандыр сырый каттышкан байдал-биле СЭКП-ниң XXV съездизин уткуп турар. Соолгу беш чыл дургузунда партияның область организациялының массалар-биле харылзаалы быжыккан, ооң республика амыдыралынга авангардчы, организакчы розүн өскен.

Совет Тыванның ажылчыя аңгызы, колхозчу тараачыннары болгаш интеллигенциязы төсту беш чылдың дургузунда күш-ажылчы болгаш политиктиг улус көдүрүүшкүн-биле ажылдап, партияның салган соруглаарын херек кырынга күүседиринге улуг үлүүн киришкилеп-ген: олар экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болган. Республиканың үлетпүрү төсту беш чылдың планнарын кол-кол көргүүлгелериниң талазы-биле хуусаадан эрте, 1975 чылдың декабрь 5-ке чедир күүсеткен. Үлетпүр бүдүрүлгелер 14,7 миллион рубльдиң янзы-бүрү продукциязын пландан ажыр бүдүрген болгаш ону 15,4 миллион ажыг рубльже сайгарган. Беш чыл дургузунда продукцияның немелде өзүлдези 26 миллион рубль боон, ооң 70 хире хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедяткешиниң күселиби-ле чедип алдынган.

Төсту беш чылда капитал салыышкыннарын ооң мурнундагы беш чылдыңдан барык бүдүн чартык катап хөйнү шиңгээдип алган. Улус ажыл-агыйынга кол фондуларны сескен беш чылдазындан 25 хуу хөйнү киирген. Әдээп каш улуг тудугларны, оларның иштинде ыяш болбазырадыр заводту, даараныга комбинадын, «Тыва суг тудуг» болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестериниң демир-бетон кылыгларының заводтарын, дээрбе комбинадын, хлеб заводтарын, «Тудуг кезектери» комбинаттың бирги эдээп ажыглалга киргилээн. Электри дамчыдар 1.442 километр шутумну, кадыг шывыг-лыг 327 километр автоорукту, Кызылда 21,5 километр чылыг четкизин, 272 муң баш мал кирер кажаанны туткан. Республиканың ажылчы чоннары 400 муң ажыг дорбелчин метр чуртталга шөлүн, школаларны, школа назы четпээн хүүгээр албан черлерин, профтехучилищелерни, автоорук техникумун, культураның, коммунал-чуртталга, садыг черлериниң тудугларын алган.

Беш чылда автомобиль транспорту-биле чүк соорттуу 58 хуу, пассажирлер дажыглаары—51 хуу өскен. Нийти ажыглалдың автомобиль транспорту-биле улус ажыл-агыйының 1.100 муң тоннадан чүгүн болгаш 15 миллион ажыг пассажирлерни соорткен. Ол шынаң хем болгаш агаар транспорту-биле соорткуже көвүдээп, харылгаа улам хөгжүп, сайзыраан.

Көдээ ажыл-агыйга дыка ескерилгелер база болган. Эрткен беш чылда агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган-даа болза, көдээ ажылагый продукциязының нийти бүдүрүлгези көвүдээп. Ажылагыйларның бүгү хевирлериниң ыт садары 21, сүт садары—9,0 болгаш дүк садары—17 хуу көвүдээн. Партияның политиказының кол-ла соруглазы—ажылчы чоннарның чаагай чоруун чайгылыш чокка бедидери болур. Ол политиканың үре-түңнелдерин Тыванның чижээнден тодаргайыбиле көрүп болур. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр боттуг орулга 23 хуу, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевири 21 хуу, колхозчуларга төлевирлер—12 хуу, пенсиялар болгаш ажша дузаламчылары төлээри—51,7 хуу өскен. Күрүне болгаш кооперация садының үүрмектеп садар бараан саарыгазы беш чылда 855,4 миллион рубльге көвүдээп. Амыдыралга ачыдуза чедиреринің хемчээли 51,2, а көдээге—нүдеп хөй катап көвүдээн.

Төсту беш чылда республиканың кадык камгалалы улам хөгжээн, эмнелге албан черлериниң материалдыг баазазы быжыккан. Кызыл хоорайда 240 орунгут эмнелге комплексизин, золчегде-ле 500 кижи хүлээп алыр поликлиниканы, онкология диспансерин ажыглалда киирген.

Улус ооредилгезиниг көскү өскерилгелер болган. Хүндүскү нийти билиг школаларының сургууллариның саны 1970 чылда 52,6 муң турган болза, 1975 чылда 59,6 муң чедир көвүдээп, оларның ооредилгезиниң шынары бедээп. Республиканың ооредилге черлери эрткен беш чылда ортумак болгаш дээди билиглиг 5000 специалистерни база ол-ла хире саныг ажылчыннарны белеткеп үндүргеп.

Республиканың эртем албан черлериниң четкизинге ССРЭ-ниң Эртемпер академиязының Сибирь салбырының экономика болгаш үлетпүр бүдүрүлгезин организастаар институдуның экономика лабораториязы болгаш көдээ ажыл-агый экономиказының Сибирь эртем-шинчилел институдуның экономика сектору немешкеп.

Төсту беш чылдың чылдарында республиканың культура амыдыралынга улуг чаартылгалар болган. Культура-чырыышкын албан черлериниң материалдыг баазазы быжыккан, бедик мергежилдиг кадрларның саны өскен.

Республиканың экономика болгаш культура хөгжүдезивге чаагай түңнелдер болза СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың талазынга ада сагыш салыышкынының ачызы, бистиң хөй национальдыг Төрээн чурттувустуң улустарының, хамыктың мурнунда улуг орус улустуң бүгү талалыг дузаламчызының ачызында чедип алдынган. Ол сагыш салыышкыны болгаш улут дузазы дээш республиканың ажылчы чоннары чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илергейлеп турар. Совет улустарының ленинчи улут найыралын Совет Тыванның ажылчы чоннары карак огу дег камгалап база ону моон соңгаар-даа быжыглаар болгаш хөгжүдер.

Социалистиг чарыштыг улам калбарткының, партия организациялары-ның организациязы болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының түңнелинде, дыка хөй бүдүрүлгелер болгаш организациялар, колхозтар болгаш совхозтар күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган. СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, обпрофчөвүдел болгаш ВЛКСМ обкому 1975 чылдың социалистиг чарыжының түңнелин чугаалажып көргеш, Каа-Хем болгаш Тес-Хем районнарны, «Кызыл тараачы» совхозту, Тес-Хемде «Чодураа» колхозту, Мөңгүн-Тайгада «Мөген-Бүрен» колхозту тиилекчилер деп санаан. Каа-Хемниң хомур-даш разрезиниң, «Сибирь энерготудуг» трестиң, «Кызылдас тудуг» тудуг эргелелиниң, Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трезиниң, Чадаананың амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери база тиилекчилериниң санынга киргеп.

1975 чылдың улус ажылагый планың хуусаа бетинде күүседир дээш база төсту беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг доозар дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга улут чедиишкиннерни чедип алган «Кызыл тараачы» совхоз СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнатканын, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делегелгезинде Бүгү-эвилелдиң Хүндүлел дептеринге кирип бижиттингенин, а Ак-Довурак хоорайны СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаанын богун демдегзээри өөрүлчүт боон турар.

(Төнчүзү 2-ге арынга).

А Ч Ы З Ы - Д Ы Р

Чурттуңуң кадас чарашынга,
Чурталганың экизинге
Канчаңгаш-даа эриклезиң
Кара чаңгыс чанчыды чүл?
Башкарыкчы, удуртулчу
Партиямның ачызы-дыр!

Кылаңдывыс херизинге,
Кылыр иштиң кадызынга,
Соруглаар ондурунге
Соруң киргеп ужуру чүл?
Башкарыкчы, удуртулчу
Партиямның ачызы-дыр!

Өрттүг хаяп катап кыптым,
Өртемчей хүл балбазынга
Бүргеп дээр дег муңгаравас
Бүзүреним ужуру чүл?
Башкарыкчы, удуртулчу
Партиямның ачызы-дыр!

Хүнүм мөнче чылыын чажып,
Күштүг чоным демиң кадып,
Нүзелимни боттандырып,
Хүнүмзүргэн ужурум чүл?
Башкарыкчы, удуртулчу
Партиямның ачызы-дыр!

О. СУВАКПИТ.

Күш-ажылчы тиилелге

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эвилчээн ажыглалга киннерии-биле ында ажылдап турар тудугжуларның, монтажниктерниң хөй национальдыг отряды СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарының бүдүүзүнде база бир күш-ажылчы тиилелгени чедип алган: февраль 22-де, 16 шакта, бөдүүн рудалар арыглаар цехтиң технологтуг шөлүмүнге комплекстиг хыналаданы эгелээн.

Ооң мурнуу чарыында руда складының дериг-херекселдерин болгаш руда үүрмектээр дөрткү чаданың корпузунуң № 10, 11, 12 галереяларының конвейерлерин болгаш кургаг руда складының дериг-херекселдерин башкарылганың оператор пунктузундан ажылдаткан. Шенелде чедиишкинниг эрткен. Ооң соонда ийнги каскадтың шенелдезин эгелээн. Руда үүрмектекчилерже, шишкиништерже болгаш сорттуг дагдүгүнүң барабаннарынче чоруп эгелээн.

«Шын», «Тувинская правда» салгынарның Ак-Довуракта корреспондент пунктузу.

Москва, Кремль

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге

СЭКП-ниң Тыва область комитеди Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының өмүпээнден Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур. Съезд болза ленинчи партиливиң, бүгү совет улустуң амыдыралынга, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинге төөгүлүг ие-чада болур. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырары дээш партияның болгаш улустуң маадырлыг демиселиниң, төсту беш чылдың планнарын күүсеткенинниң түңнелдерин СЭКП-ниң XXV съездизи үндүрер. Чурттуң экономиктиг болгаш социал-политиктиг улам шыңай хөгжүдезиниң перспективаларын, бүгү-нийти тайбыңды быжыглаарының база делегейдиң кады ажылдажылгазын хөгжүдериниң талазы-биле партияның даштыкы политиказының соруглаарын съездиге марксизм-ленинизмниң туружу-биле ханы болгаш бүгү талалыг үндезилеп коор.

Бистиң Төрээн чуртувус СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда бодуунуң коммунизмже улам бурунгаар шимчээшкинниге чаа улуг базымны кылган. Ленинчи партияның удуртулгазы-биле экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге, чоннуң чаагай амыдыралын бедидеринге база ооң коммунистиг кижизидилгезинге кайгамчыктыг чедиишкиннер чедип алдынган. Совет шиитпирлердиң идей-политиктиг чаңгыс эвилелин, бистиң хөй национальдыг чуртувустуң улустарының бузулбас пайысралы улам-на быжыккан. Совет Эвилелиниң делегей арелазынга ат-алдары хемчээл чок өскен, партияның XXIV съездизиниң ажыдап кылганы Тайбың программазы амыдырапда чедиишкинниг боттанып турар.

Тыва АССР-ниң коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары, бүгү совет улус мшкаш, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказын, ооң Төп Комитединиң хөй талалыг база үре-түңнелдиг практиктиг ажыл-чорудулгазын бүрүү-биле деткип база чүүлдүгүүнүн турар. Совет чурттуң бүгү чедиишкиннери болза СЭКП ТК-ның, Төп Комитеттиң Политбюрозунуң, совет кижилериниң, бүгү делегейиниң ажылчы чоннарының ханы хүндүткелиниң болгаш кымгаар чок мнакшылыын чедип алган ынгы үениң шыгаранган партия болгаш күрүне ажылдакчызы, шынчы марксизм-ленинчи, тайбың база улустарның социал ленинизмге деп моган чок демиселчи СЭКП ТК-ның Чиргизже секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң мерген угаанныг удуртулгазының түңнели болур.

Партияның Тыва область организациязы СЭКП-ниң XXV съездизинге партияның ленинчи Төп Комитединиң долгандыр кажангызындан-даа артык сырый каттышкан, идея болган организас талазы-биле быжыккан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңуң база чоннуң коммунистиг кижизидилгезинниң улуг соруглаарын шиитпирлеп шыдаар аргалыг болуп келген.

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республика совет улустарның чаңгыс эгнег акы-дүүнге өг-бүлезинге экономиканы болгаш культураны хөгжүдеринге, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын бедидеринге улуг чедиишкиннерни чедип алганынга Совет Тыванның ажылчын аңгызы, колхозчу тараачыннары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чоннары чоргаарлаанын турар. Республиканың үлетпүрү төсту беш чыл планын 1975 чылдың декабрь 5-те күүсеткен. Үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери сескен беш чылга дедиижөрте 45,6 хуу көвүдээп. Капитал тудугну калбак хемчээлдерге чорудуп келген, ооң хемчээли 48,7 хуу өскен. Соолгу чылдарда агаар-бойдустуң байдалдары берге-даа болган болза, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери мал ажылының продукциязын бүдүрерин болгаш күрүнге садарын улам шыңай өстүрерин хандырган, шиитпирниң малының баш санын көвүдеткен. Ажылчы чоннарның хөй-хөй коллективтери беш чылдың ошаалдаларын чедиишкиннер боттандырган. Үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң муң-муң мурнакчылары боттарының хууда беш чыл планнарын хуусаа бетинде доозаан.

Республикага улус ооредилгези, кадык камгалалы, эртем, литература болгаш уран чүүл улам шыңай хөгжээн.

СЭКП-ниң XXV съездизин толештир уткууру дээш социалистиг чарышка киришкилеп, республиканың үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының, транспортумуң болгаш ачы-дуза чедирер албан черлериниң ажылдакчылары ону беш чылдың башгайгы чылының ийи айдарының планнарын күүседиринге чедиишкинни чедип алган.

Доктаамал кичээнгейни болгаш ада сагыш салыышкыны дээш, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ленинчи национал политиказын амыдырапга хажыы чок боттандыргаанынга, ажы-дүнүң улустарның хамыктың мурнунда улуг орус улустуң харам чок дузаламчызынга, бүгү-ле совет национальдарның болган улустарының бузулбас пайысралының ачызында болдувар аргалыг болган республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын база культураны хөгжүдеринге чедип алдынган чедиишкиннер дээш Коммунистиг партияга, ооң ленинчи Төп Комитединге, эш Леонид Ильич Брежневтиң бодукта чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин Совет Тыванның ажылчы чоннары илергейлеп турар.

Чурттуң социал-экономиктиг улам шыңай хөгжүдезиниң эртем талазы-биле кады үндезилеттингеш программазын СЭКП-ниң XXV съездизи тодаргайлаар. Оны чедиишкинниг боттандырар чорук СЭКП-ниң өскерда отрядтарында шиңээн, областтың партия организациязындан улус ажыл-агыйын удуртуруп улам шыңай ажиктерни, бар болуп турар курлаарларны ажыглаарында четпестерни чайладырын, шиитпирлеп будүрүлгезиниң ажыктыын бедидерин, канчалганың чурумун күштедирерин, масеалар ортузунга организачы болгаш политиктиг ажылды сайыралгайжыдарын негеп турар.

Республиканың коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитедин долгандыр боттарының хүрөөлериниң улам сырый каттыштырар, партияның база чоннуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарын моон соңгаар-даа идеяттыг хумагалаар болгаш көвүдедир, ажылчы чоннарны социалистиг Ада-чурттуга, төрээн Коммунистиг партиязынга кызыгаар чок ынактыдыг болгаш бердинериниң, совет улустарның пайысралының дээзүнге кижилер, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чедиишкиннер боттандырыгларын харамнанмас, коммунистиг тургузуушкунга чаа чедиишкиннерни чедип алыр дээрзин Коммунистиг партияның XXV съездизинге партияның Тыва область организациязы бүзүредип тур.

Хей национальдыг совет улустуң коммунизм дээш демиселиниг шыгаттынган баштыңчы, сорук киирекчи болгаш организакчы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИ.

ПАРТИЯ — БИСТИҢ ҮЕНИҢ

МАССАЛАРНЫҢ АВАНГАРДЫНДА

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында). ССРЭ-ниң орденнери болган медальдары-биле шаңнаарынга кирген. 56 кижиге Тыва АССР-ниң алдарлыг аттарын тывыскан. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле 22 коллективти, социалистиг чарыштың 144 - тивлекчилиг таңнаан. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болган ВЛКСМ обкомунуң дипломнарын 170 мурнакчыга тывыскан.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүлдүрүнүң кол угланылышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилели республиканың ажылчы чоннарынын улуг совуургалын болдурган. СЭКП ТК-ның төлевилелин чүгээлажыры-биле партия организацияларынга, ажылчы чоннар коллективтеринге эрткен хүралдарга 82 муң ажыг коммунистер болган ышкыны чоннар кирипкен.

Съездиге белоткел үезинде болган «политиктиг болган муң-ажыкшы бедик ындыгүүшкүн — партияның идеялары болган сорулгаларны совет тнжилериниң эрге-ажыы болган чүүкүлерин-биле дүгжүп турарын көргүскен.

СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарыны камбартышаан, улет-пурүүн болган транспорттуң ажылдакчылары эки түнелдерни чедип алган. Олар съездиниң ажыттынар хүүнде продукция бүдүрер болган сайгарарының, чүк соорулгазының ийи ай даалганын күүсеткен. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдлүзөөнүн обществилерни тудары дооступ турар. Бүдүрүлгенни ажыттырга кирипп, дериг-керекселдерни эдиктирип турда башгайгы даг-дүгү алдынган.

Көдээ ажыл-агыйның ишчилери эрткен чылын күүнеге сүт болган эът садарын көвүдеткен. Тес-Хем болган Эрзин районнарның ажыл-ишчилери сүт садарының бирги кварталын даалгазын күүсеткен, а Бай-Тайга район—эът садарының квартал даалгазын күүсеткеп. Республика ниитизи-биле бирги кварталдың онаалдазын чедиишкинниг күүсеткен турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге күш-ажылчы рапорт бээр эргеш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннары болган инженер-техниктиг ажылдакчылары, ол бүдүрүлгенниң ийиги эдлүзөөнүн гудутжулары, монтажчылары болган ажыглавчылары чедип алган. Комсомолдуң область организациязы, алгы заводунуң, № 3 АТБ-ниң, Каа-Хем хомүр-даш разрезиниң, дээраныла комбинатының, «Кызыл тараачың» болган СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарының, Каа-Хемде «Тивилелге» колхозтуң, Чадаанада № 1 школаның, Кызылдың башкы институдунуң, Хову-Аксы эмнелгезиниң коллективтери ол эргенни база чедип алган.

Амгы үеде партия, совет болган ажыл-агый организацияларының коммунистериниң болган бүгү ажылчы чоннарның нол кичээнгейин республиканың экономиказын болган культуразын улам ыңай хөгжүдеринче, бо чылдың-даа, ниити беш чылдың-даа даалгаларын хүүсээ бетинде күүседиринче угландырып турар.

Республиканың ажыл-ишчилериниң съезд мурнуңуң чарыжында чедип алган чамдык чедиишкиннери бистиң канчаан-даа оожуктурбас ужурлуг. Дыка хөй коллективтериң ажылында четпестер бар. 11 үлетпүр бүдүрүлгелер продукция сайгарарының январьда планның күүсетпээн. Олардың аразында «Тудуг кезектери» комбинат, Ак-Довуракты үлетпүр бүдүрүлгелер комбинады, аъш-чем үлетпүр эргелелиниң аъзын каш бүдүрүлгелери, «Тыва тудуг материалдар», «Сельхозтехника» каттыжышкынналары, ыяш ажыл-агый эргелели бар. 18 бүдүрүлге үлетпүр продукциязын бүдүрериниң планның күүсетпейн, опу 229 муң рубль чедир бербээн. Республиканың тудутжулары хөжудаашкынның ажылдан, январьда 4,8 миллион рубльдиң капитал салымнышкыларын чедир шингээдип албаан.

Кызыл, Танды, Эрзин болган Тес-Хем районнарның ажыл-агыйлары эрткен чылдың ол үезинге болаарга эът-сүт ажоотун бүдүрген. Чөөп-Хемчик болган Эрзин, Танды районнарның колхозтарында болган совхозтарында сүттүң шинти саалдазы күдулаан. Эрткен чылдың бо үе-зинге деңнээрге республикадо шинтизи-биле мыйыстыг бода малдың баш саны эвээжээн. Танды, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Каа-Хем, Барыын-Хемчик болган Бии-Хем районнарда малдың өлүп-хоораар чоруу эвээжевейн турар.

Бо беш чылдың опазагай талазы участок бүрүүзүге ажылдың ажыктыын болган шыварын бедидер дээш интенсивтиг деп-сел болур. СЭКП ТК-ның декабрь (1975 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежнев онгу беш чылды ажыктыының болган шинарның, комплекстиг чурумун күштелдиреринин, беш чылы болдурарының эргежок чугулазын онаалап демдеглээн. Партия Төп Комитединиң ол айтыышкынынарын боттандырарынын, республиканың улус ажыл-агыйын болган культуразын хөгжүдериниң, шынар талазы-биле коргузүтлерин бедидериниң айтырыгаарыңче партияның XVI область конференциязы улуг кичээнгейни салган. Эртем-техниктиг дешилгенн дургедедиринче, фонд эгидилгезин хандырарының күсели-биле будүрүлгенниң ажыктыын бедидериниң талазы-биле хемчегларын боттандырарынче, технологиялы сайгарарыңгайдырынче, ишчики курлавырларны ажыглаарынче, күш-ажыкшың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, план болган күш-ажыкшың сагыга-чурумуу бижиглээрынче, кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруун эвээжедиринче үлетпүрүүң удурткучуларының болган бүгү ажылдакчыларының күжениишкиниерп углаган турар үлүүрлүг. Ажыл-агыйны эвес болган төтчегленн чоруктарбиле демиселдиң күштелериннден тудуг организацияларының күчүүн чайгылың чокка остүрер, тудутпун мурнакчы аргаларын пептередир, улус ажыл-агыйының ол чугула адырында четпестерин шудургу чайлалар сорулга салдынып турар.

Көдээ ажыл-агыйның ажылишчилериниң мурнунда улуг болган нарын сорулгалар бар. Олардың күжениишкиниери көдээ ажыл-агый будүрүлгенин улам ыңай көпценнээр. Оларның иштинде эң ылгараавыпарның ийи чижээн борта киирип көрээлиер:

1975 чылда улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүсеткенд дээш, тоску беш чылда эң бедик көргүзүтлерни чедип алганы дээш, будүрүлгенин ажыктыын, күш-ажылның будүрүкчүлүүн бээ продукциянын шынарын бедиткенн дээш Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачың» совхозу СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң база ВЛКСМ ТК-ның «Тоску беш чылда күш-ажылчы шыларазы дээш» деп тураскаадыг демдээ-биле шаңнаткан болган Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делегезиниң Хүндүлел самбыразынга киир биижиттирген. Оон ыцай тоску беш чылды хуусаа бетинде доозары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында эң бедик көргүзүлгелерни чедип алганы дээш Ак-Довурак хоорайга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болган ВЛКСМ ТК-ның шилчилер Кызыл туган тывыскан...

Бистиң ленинчи партиябыс съездиден съездиже кажаатыышкындаа-даа артык ооруп, бижыгып, бодуюн үрлүгүүр эвес сорулгазы—коммунизмже чайгылыш чок чоруп олурар. Ам оон хүрээлениңде 15 миллион ажыг кежигүннер саналтыын турар.

Совет улустуң амыдыралыын материалдыг болган культуразыг деңнелдерин кодурер дээш, бүгү делегейге тайбыңны болган бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң эйнээ чок чоруун хандырар дээш Коммунистиг партия бүгү чүүлдерни могаг-шылаг чок кылып турар. Ынчангаш бүгү совет улус партияның хөрээн бодунуң хөрээ, партияның съездиниң бодунуң съездиин кылдыр корүп турар.

Улуг Ленинниң чагыгларында Коммунистиг партия туюлунга чедир шынчы. СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съездизиниң төөгүзүт хүннеринде бүгү совет коммунистер, бүгү совет кижилер улуг баштыңчының адын база катап өөрүшкү-маңнай-биле сактып турарлар:

Сталиңгылаан келир ий дээш демиселге
Совет чонуң оруун айтып, баштап орар
Коммунистиг улуг намбы тургускаштың,
Хостал берген өгбевиске йөрээл салыыл.
Кезээ шагда Ленин
Тирилерден дириг чүрттевир!
Кезээ шагда Ленин
Тиилеттирбес тутувус ол!

К. КУДАЖЫ,
чогаалчы.

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА

В. И. Ленинниң чуруун сиилбээн партбилетти эдилээри аныяк кижи бүргүзүүге аас-кежик. Кайы-даа үеде, хамаатыг болган Ада-чурттуң дайыннарының чылдарында-даа, тайбың иштиң хүнеринде-даа партия кежигүнүүге кирерлерге рекомендация бээри улуг харыысалгалыг бооп келген болган болуп-даа турар. Партия кежигүнүүге күш-ажылга ынак. Төрээн чуртунга бердингеп дээре комсомолчуларны хүлээп ап турар.

Партия бодуюн дайынчы дузалакчызы, курлавыры комсомолдан немелдеп ап, оон күсели-биле база өлүп турар. Бо чугула айтырыгже бистиң районнуң комсомол организациязы улуг кичээнгейни салып турар. Эрткен чылын пинтизи-биле 21 комсомолчуну ВЛКСМ райкомунуң рекомендациязы-биле СЭКП-ниң хүрээлениңге хүлээп алган. Олар коммунистиң бедик адын төлептиг эдилеп чоруурлар.

СЭКП-ниң XXV съездизинге үткүштүр хүлээнген ажылыңнге харыысалгалыг, хөй-ниигги ажылынга идепкейлиг, бижыг сагыга-чурумнуг комсомолчуларга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнүүге кандидаттап кирер рекомендациязы берген бис. Төлептигларнын одуруунда «Малчын» колхозтуң № 4 хойлу бригадазының мурнакчы малчыннары А. Салчак, Ч. Адаш, «Мөген-Бүрен» колхозтуң сакмавшыгы П. Чамый болган экелер-даа бар. Оларны чоокта чаа СЭКП кежигүнүүнүң кандидадынга хүлээп алган.

Революсчу, дайынчы болган күш-ажылчы чаңчылдарга ышкы бистиң аныяктарывыс онгу беш чылдың планныг опаалдаларын күүседиринге идепкейлиг киришпишаан, ленинчи партияның хереэнге кажан кезээде ышкынзының боттарынын төлептиг ажыл-херектери-биле бадыткаварлар.

С. ДОҢГАК.
ВЛКСМ Мөңгүн-Тайга райкомунуң секретары.

БИСКЕ ҮЛЕГЕРЧИЖЕК

Бистиң комсомолчу-аныяктар коллектививис тургустуганындан бээр тос чыл ажып турар. Типографияга ажылдап келген аныяктарның дуржулгазы эвээш, ажылды чүден эгелээрни айбак тыпшайн-даа бээр таварылгалар тургулаан. Ол бүгүнү ажып эртеринге бистиң хоочуннарывыс, коммунистер улуг дузаны чедиргеннер.

Бригадавыс кежигүннери дептерлээр цехте ажылдап турар. Бистиң цехивис коммунистиг күш-ажылдың коллективиниң бедик адын эки ажыл-херектерп-биле тыныдып турар. Эрткен чылдың будүрүлге планын 110,6 хуу күүсеткеп, онгу беш чылдың баштайгы чылында бедик кодурлуушкүнүүт ажылдап турар бис.

Байлак дуржулгазын, билигмергежилпп биске күзедиппбиле дамчыдып берип турар, ажыл-ишке бедик мергежилдиг эезилеп-ээлдек дагдынныкчыларывыска чоргаарланыр бис. Валентина Ивановна Попова, Фатима Евстафьевна Касьянова, аныяк коммунист Ранса Букалма болган оскелер-даа аныяктарга күш-ажылчы, хөй-ниитпчи үлегерин коргүзүп, оларны коммунизм тургузукчузунун төлептиг мөзүг-шынарларынга кижиндип турар.

Бригадавыста хоочуннарның күш-ажылчы чаагай чаңчылдарын доозеп салгаан, ажылишке кызымаккай аныяктар хөй. Оларның арасында 1975 чылда социалистиг чарыштың тилекчизи Нина Скорикова, Галина Залюбовская, Татьяна Тарнозакова болган оскелер-даа бар. Коммунистиринп, күш-ажылдың хоочуннарының үлегерин эдербишаан, онгу беш чылдың планныг опаалдаларын чедиишкиннпг күүседир дээш улам ыңай ажылдаар бис.

О. БЛИНОВА,
комсомолчу-аныяктар коллективиниң бригадири, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады.

КАЖАН КЕЗЭЭДЕ, КАЯА-ДАА...

«Бир эвес сен коммунист болзуңза, сээң хүлээлтең бергелериңе мурнуңга торудбас, хожудангаш сагыш-сеткилге алыспас, а партияның медеелдиг болгаш идепкейлиг дайынчызы болур ужурлуг сен. Ажылга-даа, пинтилел ыңдыралыңга-даа, ооредилгеге болган ыңдыралыңга-даа коммунист кижи кажан-кезээде, каяа-даа коммунист болуп артар, бистиң ленинчи партиябыстың кежигүнүүң бедик адын төлептиг-биле эдилээр ужурлуг» деп, СЭКПниң XXIV съездиниңге эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Бистиң Каа-Хем хомүр-даш разрезиниң коммунистери боттарының хүлээлгезин база-ла ынчаар билирлер. Партия организациязы будүрүлгеге болган хөй-пинтиниг ыңдыралыңга коммунистериниң башкарыкчы ролюн бедиткен. Коллективте коммунистер ажыл-ишке мурнакчылар болуп, партия кежигүнүү эвес-терге үлегер-чижээн көргүзүп турар. Чижээ, коммунист А. Майдановтуң удуртканы транспорт иези тоску беш чылдың доозукчу чылының планныг опаалдаларын чедиишкиннпг күүседир дээш чарыштыг чоказадыкчы ёзу-биле көргеп, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, ажылдың шынарын ажыктеткен. Оон түнелиниге эрткен чылдың дөртүү кварталында разреэтиң кол участоктарының, цехтериниң арасында чарышка бирги черни алдоош, дирекциянын, партия болгаш профсоюзтар организацияларының шилчилер Кызыл тутуп чаагай алган.

Разреэте участоктар, цехтер, экскаваторлар экипажтарының, чер үттээр ставоктар ажылчыннарының, чоланчыларның, будызиерлер машинистериниң, түс-түс кижилериниң арасында чарыштыг ай, кварталда саанында түңнээр. Амгы үеде социалистиг чарыштың хөзөл хевирп коммунистиг күш-ажыкшы дээш шинчаашкинде 200 ажыг кижи хаара туттуурган. 73 кижи коммунистиг күш-ажылдың шөлүчилери. Оларның иштинде коммунистер болган комсомолчулар хөй. Амгы үеде бистиң коллективте коммунистерниң 52 хуузу будүрүлгенн харыысалгалыг участоктарының ажылдан, материалдыг кежиктп будүрүкчү турар. Оларның хөй кезээ будүрүлгенниң мурнакчылары. Чижээ, экскаватор машинизи коммунист В. Коновалов бодуюн хуудаа беш чыл планын 114,1 хуу күүсеткен. Ол ыңаан улуг машинист коммунист И. Дресвянниковтуң экипажы хомүр-даш кадының кырында чыдар довурак сөөртүүнүң тоску беш чыл планын 100,1 хуу күүсеткен.

Коммунистериниң үлегери партия кежигүнү эвес ажылишчилерге эки салдарны чедирген. Беш чылдың мурнакчыларының саны өскен. Шлангыга автосамосвал чоланчылары М. Аксенов, А. Михайлов, М. Гайдук, С. Федченко, чер үттээр ставок машинистери комсомолчу М. Реп, В. Смирнов олар беш чылда күш-ажылчы эки көргүзүлгет ажыдаан. Шалыпчыларның ак сетказдыг күш-ажылының ачызында коллектив беш чыл планын эрткен чылдың июль айдо-ла күүседип, планнан ажыр 338,9 муң тонна хомүр-дашты казып үндүргеп. 3 млн. 603 муң рубльдиң ниити продукциязын планнан ажыр бүдүргеп.

ССРЭ-ниң хомүр-даш үлетпүрүүң будүрүлгелериниң ортузунда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжында эрткен чылдың дөртүү кварталында бистиң разреэтиң коллективи ийиги черни эзлээп болган акша шаңнадынга четкен. «Красноярскуголь» каттыжышкыны, адыр азы-биле профэвилелиниң край комитединиң президиуму-биле ыяды каттыжышкының дагжыларының 1975 чылда чарыжының түңнелдерин чугаалажып көргеп, Каа-Хем хомүр-даш разрезиниге үшкү шаңналдыг черни тыпкан. Бедик шаңналдар оңгу беш чылдың бирги чылында улам эки ажылдарынче дагжыларны сорук киргеп. Амгы үеде разреэтиң коллективи коммунистиг күш-ажыл будүрүлгези деп бедик ат дээш демиселиниң хүлээвеген.

СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин коллективтиң ажыл-ишчилери чоокта чаа партияның ажык хуралынга чүгээлажып көрүп, 1976 чылда социалистиг хүлээлгелерни ыңгыпар. Партияның XXV съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир 10 муң тонна хомүр-дашты планнан ажыр бээр деп хүлээлгезинп бо хүннерде чедиишкиннпг күүсеткеңнээри съездиге разоорттап турар бис.

Р. ШАГНАХМЕТОВ.
Каа-Хем хомүр-даш разрезиниң директору.

БАШКАРЫКЧЫ ПАРТИЯВЫС

СОВЕТ Эвилелиниң Коммунистиг партиязы! Моон үнелиг, эргим, чоок ат совет кижилерде чок. Ол атта бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң эрткен, амгы болгаш келир үезин коруүктелдир чуруттунуп турар. СЭКП бистиң чуртувуста башкарыкчы партия, ынчангаш оон хүлээп алган шинтпир бүргүү чүтле коммунистерге эвес, харын бүгү чуртка, бүгү чонга ыяап күүседир дайынчы программа, харыысалгалыг даалга болуп турар. А партияның эң улуг шинтпирлери оон съездизиринге хүлээп алдынып турар. Ынчангаш бистер партияның эзлчеглиг XXV съездизин бистиң чуртувуска коммунистиг шинтпилерди тургулары дээш маадырлыг күш-ажыл-биле үткүп тура, СЭКП-ниң төөгүзүт үе-чадаларын чүтүрту-даа бол, үгааныышка база катап чуруурун оралдажын дорооп.

«Партия» деп улуг сөс кажан кезээде «Ленин» деп улуг сөс-биле эгелээр.

«Партия биле Ленин—
Ийис төрээн алышкылар.
Иези-төөгүзүте
Ким артык үнелиглиг?
Ленин деп чугаалаваштың,
партия деп билип аар бис,
Партия деп чугаалаваштың,
Ленин деп билип аар бис.

1903 чылда болган II съездиге В. И. Ленин Россияда ёзулуг марксизмни партияны үнелелип тургускан. Ында бирги съездиге шинчаа партияның тургустуганын чүтле чарлаан эвес, ону дайынчы программа-биле болгаш марксизмни Устав-биле быжыглаан.

В. И. Ленин съезд бүргүүн партияның эң харыысалгалыг хуралы деп адаан. Ам СЭКП төөрби бешки «эң харыысалгалыг хуралын» артырер дээш бодуюн база эң төлептиг кежигүннерин — делегаттарны бистиң Төрээн чуртувустуң нэйысылалы Москвада чыып келген.

ПАРТИЯНЫҢ съезд бүргүү — партияның төөгүзүтте онзагай үе-чада. Оларның кайы-бирээзинде улуг ужурдузавын, өскезиндеп ылгаары берге. Чүге дээрге съезд бүргүү бодуюң чогуур үезинде чугула айтырыгларын шинтпирлеп келгеп.

Ынчаала-даа партияның VI съездизин онзалап демдеглээр апаар. Ол Октябрьның социалистиг Улуг революциязынче, ыланбыя ынчангы үениң байдалында кара чаңгыс шын орукче — чевискетиг тура хамыжыкпынче угланыышкынны айтаткан.

1917 чылдың ноябрь 7-де Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээнинде Оон баштыңчызы болгаш хөй-аът кирипктизи В. И. Ленин болгаш оон тургусканы Коммунистиг партия болган.

Эрге-чагыргаңы холга алган дораан Советтер чүтүлө шинтпирлерни хүлээп ап эгелеэн. Совет эрге-чагырганың бир дугаар хүлээп алган документизи — Тайбың дугайында Декрет болган. Кижи төрелгетеринин узун төөгүзүнде кандыг-даа күрүнеге туруп корбээн болуушкун! Тайбыныы чижилерге чүтле социалистиг тургузут берип шыдаар деп үзенп бүгү делегей корген.

Төрээн чуртум делгем-
шөлээн, каас-чараш,
Төөгүвүң арны-биле оон-даа
байлак.
Оларны мен тондур санап
шыдаавас мен.
Ораннарга чаңгызын-на
чарлаксаар мен:
Улустарның төөгүзүнде
Тайбың биске —
Улуг совет чуртувуска
торуттүүген!

Оон эгелээш тайбың дээш демисел Коммунистиг партиязы Ленинниң чөрекпээ ыяап-сагыжы-биле, ССРЭ-ниң Конституциязын, бүгү-эвилелдиң социалистиг Улуг революциязының, Коммунистиг партияның, Советтер Эвилелиниң, Ленинниң ады-биле ажыглаттынган Коммунистиг партияның Программазын, Уставын, Ленинниң ажыл-агыйының, Ленинниң ажыл-херээнин, Ленинниң ажыл-ишчилерниң, Ленинниң ажыл-ишчилерниң, Ленинниң ажыл-ишчилерниң

УГААНЫ, АЛДАРЫ БОЛГАШ НҮҮРҮҮ

В. Ульянов (Ленин)

СЕКРЕТАРЬНЫҢ БИР ХҮНҮ

Февральдың башталгы хүнүнүң бирээзи. Бүгү совет кижилер партияның кычырыг XXV съездизинге төлеп-тиг ужуражыр дээш канчаарда аажок хайымышкынныг ажылдап турган үе. Ажыл шагы эгелээр чоокшулап орда СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретарынып орээлиге бюро кежигүннери, кындыс артелекчилери чыглып келди. Партияның XXV съездизинге күш-ажылчы белектерниг ужуражыр дээш бүгү районга шалынчы неделяны эрттирер дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бюро доостурга, секретарьның бөгүн чүү кылыр деп планнап алганывың дугайын айтырдым.

— Удавас бистиң пленумуувус болур. Анда оңгу беш чылдың перспективтиг айтырыгларын чугаалажыр бис. Бөгүн ийи ажыл-агыйга чедер мен—деп, Кыргыс Норбуевич Шулуу харыылады.

Секретарь баштай «Кок-Тей» совхозтуң күш фермазынга четти. Кедир уеде малаа күш өстүрер фабриканы тудар деп планнаан турар. Ол дугайында айтырыгны секретарь специалистер-биле бүгү талаалыг чугаалашты.

Даразында орук «Тиилелге» совхозче уланчылаткан. Чаа тургустунган районнуң экономиказын быжыглаар. Чер ажылының культуразын бедидер, черниң хаттан үрелип башкыраар чоруун болдурбас дээш боттандырар улуг ажылдарның дугайын секретарь орукка чугаалап чорду. Бо болгаш өске-даа бодалдарын секретарь илергейлеп чорду.

Орук ара бо совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи партия райкомунуң бюро кежигүнү Баяндоо Ондарның адазынга кире дүштүвүс. Эрткен чоокку хүнүерде райондың нынын байдалды анаа танып-тырбышаан, херээжеп улус улуг надарлыдар болур хойжу бригаданы тургузар дугаймында айтырыгны секретарь малчын-биле сүмелеште.

«Тиилелге» совхозтуң хаван фермазының ажылдакчылары, сеттелеге механизаторлар, шакда тараа арыглаан улус болгаш оон-даа өскелер-биле секретарь ол хүн ужуражып, кодээ ишчилериниң кышкы чымчыкшын чугаалажып, чаа-чаа сорулгаларны тодарадып турду.

Райком секретарының бир ажыл хүнү доозулган. Кызылга изээ турувуста я шак ажа берген болду.

С. МААДЫ.

ЧУРУКТАРДА: СЭКП Кызыл райкомунуң бирги секретары К. И. Шулуунуң «Тиилелге» совхозунуң хойжулуг Баяндоо Ондар-биле (ортулунда), ук совхозтың партком секретары Х. Ховалыг-биле чугаалажып турары. Аданында турукта «Кок-Тей» совхозтуң күш ажаакчыларын-биле секретарьның чугаалажып турары.

А. ЗАЯЦЕВТИҢ фотолары.

КҮШ-АЖЫЛ—АМЫДЫРАЛ

Бо хүнүерде кижи бүргүнүң сагыш-сеткинин, үгаан-бодалы Москвадже. Съездилер ордузунче уланнаан. Бистер хамаарышкан ажыл-херээнивет СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдуруп, уран хынаачалыг, харымаалгалыг болгаш үре-түңнелдиг ажылдан турар бис.

Мээң чурттаан мал-биле холбашкан. Чажымдан тура-ла хой кадарып өстүм. Күзелим чедип ап, алмызында барып хойжу болдум.

Бистиң «Чаа орук» колхозта 20 ажыг муң хой бар. Колдуунда-ла бо адырдан экономиктиг улуг ажыкты ап турар бис. Ынчангаш колхозувус Эрзин районда оруглалыг ажыл-агыйларның бирээзи.

Мээң удуртуп турарым № 1 хойжу бригаданың ажылы, муриуку чылдарга бодаарга, көскүүй-биле акыжын. Моон соңгаар оон-даа эки болуру чугаажок. Чүге дээрге, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улуг ажыл-агыйын хөгжүдериниң пол үгланымнынылары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиндже кодээ ажыл-агыйлың улам ыдай хөгжүдерин тодаргай айтыкан. Ам ол төлевилелди партияның съездизи хүлээп алыр. Бо төөгүдүг документ бүгү совет шинтилелге, чурттуң бүгү хамаатыларынга хамаарыжыр улуг үүле-херектерже бурунгу айтып, чаа-чаа тиилелгезерже бистерин соруг кииррер.

Бистиң бригаданың хойжуларында мал ооладашкыны наскалыг эгелээн. Тоску беш чылдың шалынчылары—Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Б. Дүнчев, С. Сагаачы, Л. Сонам-оол болгаш өскелериниң-даа кодиларында хой хүр. чаш хураган овча-мекши. СЭКП-ниң XXV съездизинге хүлээп алыр шинтиирлерин амыдырапта чедишкинниг боттандырыры, чырыткылыг келир үеже оруувусту улам кодуруглуг-күшүүт болгаш соруг киришкинниг уланчылаар бис. Бедик шыырының бо бешки чылында амыдырал улам чараш, а бистиң күрүшениз улам күчүлүг болу бээр. Анда күш-ажылыметы, билиг нергежилимети харам чокка бараалгадыр бис. Чүге дээрге күш-ажыл—өөрүшкү, аас-кежик, амыдырал ол.

А. СОЯН.

хойжу-бригадир, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

БҮЗҮРЭЭР МЕН

Тайбың. Күш-ажыл. Бо бөдүүн сөстер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң, эш Л. И. Брежневтиң могат-шылаг чок идепкейлиг ажыл-чорудулгазын илергейдеп турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет Чазактың делегейге тайбыңны быжыглаар дээш маадырлыг демиселиниге соруг кирген совет кижилер социалистиг Төрээн чуртунуң чаагай чоруу дээш чүткүлдүг ажылдап, делегейниң социалистиг системазын быжыглаарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга аажок улуг салыышкынны киирип турарын солуннардан номчуп, радиодан дыңнап турар мен.

А 1973 чылда делегейниң тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Москвага болган конгрезинге киржир аас-кежик мээде таварышкан. Ында делегейниң дөмейлешкен кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазының кайы хире өскенин, оларның тайбың дээш шудургу демиселиниң күштелгенин көрдүм, конгрестиң салгазы таа-чаа сорулгаларны күүседирүүнче бүгү кижи төрелгетенниң ыйыгырганын дыңнадым.

Бөгүн бистиң чуртувус СЭКП-ниң XXV съездизиниң күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүүшкүнүнүң байдалында уткуп турар. Эш Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң делегейге бижит тайбыңны дөгүнүндыры дээш могат чон демиселди чорудуп келгенинге XXIV съездизинден XXV съездизинге чедир тайбың бүзүрелдиг бурунгадан келген.

СЭКП-ниң XXV съездизи Тайбың программазын уламна ханы боттандырарының сорулгаларын тодарадыр. Оңгу беш чылда моон-даа улуг чедишкиннерни чедип алырывыска бүзүрөөр мен.

Д-Н. ООРЖАК,
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хойжу.

«ЧЕТТИРДИМ»

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувуста ие кижи дег хүндүлүг хамаату чок дизимже чазыг турбас. Иени сагыш човаашкын-биле бүргээн. Хөй уруглардың бөгөөн, оңу амыдыралынга көрүп, ачы-дузаны четтирин-ле кедим. Партиниим, чазаакның кеге тургузуп берген таарычалыг байдалдарының, дузалаачыының, чингелдезиниң ачызында уруглардың шүптүзү өзүп, кижилер апарганы дээш мээң өөрүшкүмде кызыгаар чок. Ол өөрүшкүм бөгүн, Москвада партияның улуг шүүлгени эртип турар төөгүдүг хүнде, партиядга «улуу-биле четтирдим!» деп сагыш-сеткилим хамаарыжыр.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувуста ие кижи дег хүндүлүг хамаату чок дизимже чазыг турбас. Иени сагыш човаашкын-биле бүргээн. Хөй уруглардың бөгөөн, оңу амыдыралынга көрүп, ачы-дузаны четтирин-ле кедим. Партиниим, чазаакның кеге тургузуп берген таарычалыг байдалдарының, дузалаачыының, чингелдезиниң ачызында уруглардың шүптүзү өзүп, кижилер апарганы дээш мээң өөрүшкүмде кызыгаар чок. Ол өөрүшкүм бөгүн, Москвада партияның улуг шүүлгени эртип турар төөгүдүг хүнде, партиядга «улуу-биле четтирдим!» деп сагыш-сеткилим хамаарыжыр.

Мээң уругларым он дөрт. Ынча хөй ажы-төлүү өстүрүп алырың оңучок эвес. Ынчалза-даа партиям, чазаан ачызында мээң уругларым шүптү бүт кырынга туруп, эртем-билигни чедип ап, туралаңар ажыл-ижин шилип алгаш, амыдыралче шыырып кирди. Оларның сеңээжилдей берген, үжү школада өөренип турар, үжү амдыызында бажыңында.

Күрүне меңээ акша дузаламчызын берип, уругларымны уруглар садыңга аларан, школага халас хамырын турду. Оон турүк меңээ хөй уруглар төөгүдүг дөмүлеш бүгү совет шинтилелге, чурттуң бүгү хамаатыларынга хамаарыжыр улуг үүле-херектерже бурунгу айтып, чаа-чаа тиилелгезерже бистерин соруг киирер.

Бистиң бригаданың хойжуларында мал ооладашкыны наскалыг эгелээн. Тоску беш чылдың шалынчылары—Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Б. Дүнчев, С. Сагаачы, Л. Сонам-оол болгаш өскелериниң-даа кодиларында хой күр. чаш хураган овча-мекши. СЭКП-ниң XXV съездизинге хүлээп алыр шинтиирлерин амыдырапта чедишкиннерни боттандырыры, чырыткылыг келир үеже оруувусту улам кодуруглуг-күшүүт болгаш соруг киришкинниг уланчылаар бис. Бедик шыырының бо бешки чылында амыдырал улам чараш, а бистиң күрүшениз улам күчүлүг болу бээр. Анда күш-ажылыметы, билиг нергежилимети харам чокка бараалгадыр бис. Чүге дээрге күш-ажыл—өөрүшкү, аас-кежик, амыдырал ол.

А. СОЯН.

хойжу-бригадир, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

ЭРТЕМГЕ ҮНДЕЗИЛЕП...

Амгы үеде эртем совет нинтилелдиң дөрт бүдүрүкчү күжү апарган, эртем чокта бүдүрүлгениң кандыг-даа адырының хөгжүлдези болдувас. Ынчангаш Коммунистиг партия совет эртемниң бурунгаар дөмүлгезинче улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып турар. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиндже эртем-шинчилел организацияларының ажылының деңнелин бедидериниң, чурттуң бүдүрүкчү күштерин таарыштыр тургузарының, бойдусту баа күш-ажылчы болгаш материалдыг курдавырларны шын ажыглаар талазы-биле эртемге үндезилеттингеен сападдгаларны чогаадып кылырының, олче оларның бүтүү күжүн моонизорининиң чугулазын айытказ.

Ол сорулга-биле чаа девискээрлерни ажыттаалче киирериниң эң эки хевири болза, девискээр-бүдүрүлгениң комплекизин тургузары болгаш оны деткүдери болур. Ол дээрге чурттуң кандыг-бир тодаргай девискээрниге ажыл-агыйның янзы-бүрү адыларының бүдүрүлгелерин улуг хемчээллиг, шын таарыштыр тургузарыдыр.

Амгы үеде Тыва АССР-ниң улус ажыл-агыйы девискээр-бүдүрүлге комплекизинин тургустувариның эге чадазында туруп турар. Ол комплекстиң тургустуларынга республиканың девискээринде бойдустуң янзы-бүрү байлактары — хөмүр-даш, даг-дүгү, ховар болгаш өңнүг металлдар рудалары, химия бүдүрүлгелиниге база алюминий кылырынга ажыглаар калымалдар, тудуг материалдары, үвүш-дүжүттүг хөрүнүүк, сүгнүү, олар-белчиринің, арга-ыяштың курлавырлары бар. Ындыг комплекс тургузарынга Тываның улус ажыл-агыйының чогуур белеткели бар бооп турар. Даг тыныштыг үлегүрүнүң адырларының (даг-дүгү, хөмүр-даш, өңнүг металлдар тывыжы) хөгжүлдези, минералдыг ышкымалдарны ажыглалче киирериниң перспективалары, чиг-этти болбазырадыр үлегүрүнүң, кодээ ажыл-агыйның болгаш инфраструктуранның хөгжүлдези улус ажыл-агыйының адырларын ында таарыштыр тургузарын петеп турар.

Даг тыныштыг үлегүрүнүң кол-кол адырлары республиканың улус ажыл-агыйының келир үеже специализациязының үндезинин аңаар болганда, чоокку чылдарда геологтуг болгаш эртем-шинчилел ажылдарын шапкын чорудары негеттинип турар. Маңаа хамаарыштыр Тывада кандыг-бир казымаа байлакты ажыглаарынга үнген чарыгдал Сибирьниң өске черлериниде шакда ыдыг байлакты ажыглаарынга киргеп чарыгдалдардан авазы бо, хөй бе дээрзин деңнеп көөрү чугула.

Тываның улус ажыл-агыйының специализациязының өске адырлары болза, кодээ ажыл-агыйның болгаш кодээ ажыл-агыйның чиг-ээзин болбазырадыр үлегүр-болур. Ынчангаш бо талазы-биле сорулга болза, ол үлегүрүнүң чиг-эт-биле хандырары, малдың баш санын болгаш продуктулуг болурун улгаттырары, чер ажылының талазы-биле бүгү культуралярның дүжүдүн бедидери, колхоз-совхозтарга бойдустуң таарымчалыг байдалын ажыглап турганы, ажыл-агыйның специализациязын чогаадып турганы болур.

Бо айтырыгдардан аңгыда, ажылчы чоннарның амыдырал-чуртталгазының деңнелин бедидери, ол сорулга-биле тудуг базазыны, электр энергизиның бүдүрери, аъш-чем үлегүрүп болгаш чуртталга-коммувал ажыл-агыйын сайгырадыры дээш өске-даа айтырыгларны шинтиирлээри негеттинип турар.

Улус ажыл-агыйының экономиказының айтырыгларыбиле чергелештир үлегүрүп хөгжүлдези болгаш эртем-техниктиг дөмүлеш ажылчын аңгының санының азулдезинге, ажылчы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелиниң белиирине, кижилериниң үзел-бодалын коммунистиг мөгү-шынарга кижилендиргеге болгаш өске-даа айтырыгларга улуг салгарлыг болур. Ынчангаш бо айтырыгларны шынгы өөренип көөрү баа негеттинип турар.

Бо бүгү айтырыглар талазыбиле республиканың бүдүрүкчү күштерин хөгжүдер, бойдус болгаш материалдыг курлавырларны чөп ажыглаар, үлегүр болгаш кодээ ажыл-агыйлыг бүдүрүлгелиниң ажылчының бедидер дээш, эртемге үндезилеттингеен сүмелерни ажыдап кылырынга Тываның эртем-шинчилел организацияларының кичээнгейин улгаттырар. Ынчангаш ажылдарының деңнелин бедидер баа бистиң чуртувуска коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарынга боттарының үлүүн долузу-биле киирер.

К. ШАКТАРЖИК.
география эртемериниң кандидады.

ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ЧЫЛДАРЫ

Кодээ ажыл-агыйны улам ыдай хөгжүдериниң айтырыгларын СЭКП Төп Комитединиң докладчал кичээнгейге ап, ону чаңгыс авес удаа чугаалажып келген. Ызаңгыя СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунга партияның аграр политиказынга холбаштыр хүлээп алган шинтиирлериниң сооңда ол айтырыгны улам ханылаткан. Кодээ ажыл-агыйның будүрүлгезин хөгжүдүрер, колхоз, совхозтарның экономиказын бүгү талазыгыр быжыглаары, кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң материалдыг сонуургалын бедидери, комплекстиг механизация, химизация, черни мелиорациялаары, будүрүлгезин специализастаары болгаш концентрастаары ышкаш чугула айтырыгнар партия организацияларының, бүгү совет болгаш ажыл-агыйы организацияларының кичээнгейинге турар ужуруглуг дээрзин СЭКП Төп Комитединиң чүгле март Пленумунуг эвес, а ооң сөөлүнде-даа хүлээп алгылаан докладтарында, шинтиирлеринге айтып келген. Кодээ ажыл-агыйның сөөлгү чылдарда улам шапкын хөгжүдүнин алган.

Партияның салган сорулгаларын совет кижилер амыдырапта чедишкиннинг боттандырып турар. Оңу боттандырарда партия кодээде партия эге организацияларынга, кодээ коммунистерге быжыг-биле даянып турар. Ол чергелеп чөптүт. Чүге дээрге коммунистер колхоз, совхоз будүрүлгезиниң чугула участоктарында ажылдавышаан, боттарының дуржулгазын, күжүн, билиин харамнаныын, социалистиг хүлээлгелерин болгаш планнарны күүседир херекке идепкейлиг киржип, социалистиг чарыштыг калбартырынга, күш-ажылады организастаарын эжиндиргеге ажылды шынарлыг кылырынга этелекчилер болуп турар. Оон коску чижээ бисриң «Коммунизмниң херели» колхозтуң амыдыралындан көргүүп болур. Колхозтуң экономиказы чылдың-на быжыглы, ооң техниктиг хандырылгазы экижин турар. Ол чорук чер, мал ажылынга чаа чедишкиннерлиг болурунга идиглиг болган. Колхоз 1971 чылда күрүнеге 80 тонна сүт садар планнып турган. Сөөлгү дөрт чылдарда колхоз маадан алыр продуктуларны будүрерин болгаш оларны күрүнеге садарын көвүдеткен. Эрткен чылын 210 тонна сүт садар планын 218,5 тонна, 276 тонна эт садар тургаш, 292 тоннага күүседи, 60 тонна дүктүң орнуна 67 тоннаны садып, тоску беш чылдың доозукчу чылын багай эвес көргүзүүлерлиг дооскан.

Ол чедишкиннер будүрүлгенниң ажыктыының болгаш шынарның онгу беш чылынче кирер мурнунда, үстүнде чугаалаамыш шинкаш, колхозчу ничелериниң, малдың коммунистерниң шудургу болгаш кылымак күш-ажылының түнелиниде чедип алдынган. Ол дээрге партияның аграр политиказын боттандырар дээш кедүрүгеен ниити ажыл-херекке кодээ ишчилериниң туралсорукур киржилгезин чедип ап, оларның ортузунга социалистиг чарышты калбартып, кижилериниң материалдыг сонуургалын бедиткенинің ачызында күүсеттинип турар планнар-дыр.

Колхозта даандырган ажылхерээнге бердинген ак сеткилдиг кижилер хөй. Коммунист Күүдар Даржап эрткен чылын 100 хойдан-на 109 хураганны камгалап ап, колхозка бирги черни эзилзин. Ол бирги хойжу бригадада партия эге организациязының секретары. Бригадада үш коммунист бар. Олар бөгөй эвес ажылдап, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турар. Бригада эрткен чылын 100 хойдан-на 80 хураганны мендп доруктурун, хой бүргүүдеп-ве 2,2 кг дүктү кыргаан, азы шинтиин-биле 20410-ну дүк кыргын алыр планнын 21518 кг чыыдыр күүсеткен. «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң кавалеччы, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, коммунист Шараван Шымырапович Оюнчуң бо чедишкиннерге киирген үлүг улуг. Ол хөй чылдарда бригаданы удуртуп, ооң ажылын сеткиер болгаш эжиндер таланы-биле хуудаа санаа-оюлун киирип, бригаданың муругында турар сорулгаларны күүседирүүнге хойжу өг-бүле бүргүүнүң күжүн эвилелдеп, оларның хей-аъдын кодурүп шыдаан. Күш-ажылдың Кызыл Тук. «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнериг коммунист Моңгуш Алдай-оол дүнгүш хөй бүргүүнден 2,3 кг дүктү кыргын ап, планын ажыр күүсеткен. Коммунистерниң үлегерин эдерип, колхоз будүрүлгезиниң шалынчылары болуп турарларның одуругунда хойжу Ондар Хыдыгбай, механизатор Хүрбештей Коожап, саанчылар Куулар Дөндар, Моңгуш Кара-кыс, Оюн Багайтык баяа бар.

Сөөлгү чылдарда колхозчу чоннуң амыдырал-чуртталгазы дыка эжижээн. Чуртталга бажыңнары хүн бүрү өөрүп орар. Ам өг-бүле бүрүзү телевизорлуг, оларның хей кезии соодумчулуг. Ай санында колхозчу кижи бүрүзү ортумаа-биле 112 рубльдең ажылдап ап, амыдырал-чуртталгаанга байыдып орар. Хуу машиналыг колхозчуларның саны алды четкен. Эзлчег меңээ турар кижилер баяа бар.

Колхоз төөгүнде сес чыл школазы, эмнелге черге ажылдап турар. Культура бажыңнга, библиотекага колхозчулар хостуг шагын эрттиреш, кино, концерт көрүп, ном номчуп, диспуттар, солуун кежээлерге кирижип болганда чогум-на олар культуранын одаглары болу бергеп.

Партияның XXV съездизиниң шапкын чорудары күш-ажылчы чедишкиннерлиг уткуп турар. Тракторлар болгаш кожуг машиналарының септелгезин организастыг чорудуп турар. Септекчи механизаторлар ортузунда чарыш чүгле колхозта эвес, а районнуң ажыл-агыйларының аразында калбаргаан. Партияның аграр политиказын боттандырарынга кол черни социалистиг чарыш ойнаар дээрзи чөптүт болганда, ону СЭКП райкому, райкүүсконму ай санында түңнеп турар. Эрткен чылдың декабрь, бо чылдың январь айларының түңнели-биле септекчи механизаторлар аразында чарышка бистиң колхозтуң тараажылары бирги черни алган, партия райкомунуң, райкүүскомнуң шилгинир Кызыл тугу-биле шаннаткан. Тракторларның хей кезиниң база кожуг машиналарының септелгези съезд ажыттынар хүнүнүң будүүнүнде доозулду.

Колхозтуң сүт-бараан фермазының коллективи ооңгу беш чылдың бирги кварталында күш-ажылчы удут тиилелгени чедип алган. Партияның XXV съездизиниң төлептиг уткуур талазы-биле социалистиг чарышка киришкен ферма коллективи бирги кварталда күүсеткен 25 тонна сүт садар планын күүсединнекеш, рапортаажыр. Колхозтуң ажыл-ишчилериниң партийжи съездиге күш-ажылчы белээ, эвээн-биче-даа бол удуу мындыг болган.

И. КОЗЛОВ,
Тандың районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң даргазы.

Ийи айтырыг

Кижиниң чаагай чоруунга

Партияның XXIV съездизиниң шинтиирлерин ёзугаар бистиң чуртувуска социал хандырылга хемчегеринниң каабак программазын боттандырып чоруткан. Ооң түңнелинде совет кижилерниң материалдыг чаагай чоруу улам экижип, хереглелдиң ниитилел фондуларындан үндуруп турар акша-хереңги көвүдээн. Тоску беш чылда бистиң республиканга хамаарыштыр кандыг сан-түңнерни адап болуруп? Бо талазы-биле Тыва АССР-ниң социал хандырылга министриниң оралакчызы Зоя Папагаевна АРАКЧАА-биле бистиң корреспондентивистиң беседазын моон аразынга парладывыс.

— Ажылчы чоннарның аңгы-аңгы бөлүктериниң айлыбиле тоску беш чылда пенсия, дузалямчы хандырылгазының талазы-биле түү кылдыңгапыл чугаалап көрүңерем, Зоя Папагаевна?

— Чоннуң социал хандырылгазы чыл келген тудум улам экижип турар. 1970 чылда аңаа 5 миллион 900 муң рубльдең чарыгдаан турган болза, 1975 чылда ук сан 13 миллион 500 муң рубль четкен. Бистиң республикада 37 муң ажыг кижи пенсия, дузалямчыны ап турар. 15 муң ажыг кижи күрүне пенсиязын ап турар. Чүгле эрткен чылын бээш пенсия, дузалямчыга болгаш социал хандырылга органнарының хереглелиппге 15 миллион рубльдең чарыгдаан. Нимелап кыраанының пенсиязының адаккы хемчээли өскен. Чедимчеин кошкак алды муң хире өг-бүле бирдең сес хар чедир уругларынга дузалямчыны ап эгелээн болгай. Инвалидтерге болгаш азырадыкчызын чидирген өг-бүлелерге тыпсыр пенсияларның хемчээли өскен. Дайынның инвалидтеринге болгаш дайынга мөчээннериниң өг-бүлелеринге немелде чингелдерин база доктаатхан.

— Оңгу беш чылда планнап турар чамдык сан-түңнерге хамаарыштыр чүү чугаалап болуур сиңер?

— Коммунистиг партия болгаш Совет чазак социал хандырылга хемчегеринге көрдүнген салымшкынныңарның түңүн улам көвүдедип турар. Күрүне пенсияларынга көрдүнген акша-хереңгиниң саны улам өзер. Чүгле бо чылын белээ 13 миллион 681 муң рубльди аңаа чарыгдаар. Кырганнар болгаш уруглар бажыңнарынга олуттар саны немежир. Бо чылын ук сан 475 чедир немежир. 1980 чылда ол 900 олут чедер.

Социал хандырылганың капитал тудуушкунунга чарыгдаар акша-хереңги өзер. Чүс тозан муң рубльди бо чылын аңаа кииррер бис, а ынчаарга 1980 чылда 340 муң рубльди аңаа чарыгдаары көрдүнген.

Бүтү-ле чүвеин кижиге, кижиниң чаагай чоруунга деп бистиң партиавыстың дозунуңуң амыдыралга моон соңгаар-даа улам боттанырының херечизин ол ышкажыл.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдиглээниң тудуунга киржири-биле республиканың аңгы-аңгы булуңнарындан комсомолчу путевкалыбиле хөй-хөй аныяктар келген чүве. Оларның аразында кандыг иергелиниң кижилерин чок дээр: чолаачымалар, саанчылар, малчыннар, трактористер, Совет Армиязының хүралелиниге албан эрттирип чоравааннар...

Оларның аразында бажың чугайлаар, дозуулаар ажылдарны кылып билбес кижилер база бар болду. Ол иергилиге ынаныларын чаңчылтырарынга хөй-ле уе иегеттингеен. Оларны 3 бригадага үскеп, бодумнуң бар аргадуржулгамны дамчыдарын кыскаткан мен. Мээң күш-ажылым халас барбаан: хөй эвес уе эрткенде-ле. Дарья Хертекке удуртқан комсомолчу-аныяктар бригадазы мурнуку одуругже уне берди. Оларга чүгле коллектив эвес, а мен база сеткилимниң хамыдыраан чергаарланып чор мен.

Е. БЕЛОВА,
дагдынакчы.

ЧУРУКТА: «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдиглээниң тудуунга киржири-биле республиканың аңгы-аңгы булуңнарындан комсомолчу путевкалыбиле хөй-хөй аныяктар келген чүве. Оларның аразында кандыг иергелиниң кижилерин чок дээр: чолаачымалар, саанчылар, малчыннар, трактористер, Совет Армиязының хүралелиниге албан эрттирип чоравааннар...

Оларның аразында бажың чугайлаар, дозуулаар ажылдарны кылып билбес кижилер база бар болду. Ол иергилиге ынаныларын чаңчылтырарынга хөй-ле уе иегеттингеен. Оларны 3 бригадага үскеп, бодумнуң бар аргадуржулгамны дамчыдарын кыскаткан мен. Мээң күш-ажылым халас барбаан: хөй эвес уе эрткенде-ле. Дарья Хертекке удуртқан комсомолчу-аныяктар бригадазы мурнуку одуругже уне берди. Оларга чүгле коллектив эвес, а мен база сеткилимниң хамыдыраан чергаарланып чор мен.

Е. БЕЛОВА,
дагдынакчы.

ЧУРУКТА: «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эдиглээниң тудуунга киржири-биле республиканың аңгы-аңгы булуңнарындан комсомолчу путевкалыбиле хөй-хөй аныяктар келген чүве. Оларның аразында кандыг иергелиниң кижилерин чок дээр: чолаачымалар, саанчылар, малчыннар, трактористер, Совет Армиязының хүралелиниге албан эрттирип чоравааннар...

Оларның аразында бажың чугайлаар, дозуулаар ажылдарны кылып билбес кижилер база бар болду. Ол иергилиге ынаныларын чаңчылтырарынга хөй-ле уе иегеттингеен. Оларны 3 бригадага үскеп, бодумнуң бар аргадуржулгамны дамчыдарын кыскаткан мен. Мээң күш-ажылым халас барбаан: хөй эвес уе эрткенде-ле. Дарья Хертекке удуртқан комсомолчу-аныяктар бригадазы мурнуку одуругже уне берди. Оларга чүгле коллектив эвес, а мен база сеткилимниң хамыдыраан чергаарланып чор мен.

Е. БЕЛОВА,
дагдынакчы.

А. ЗАЯЦЕВТИҢ фотозу.

ЛЕНИН БИЛЕ ПАРТИЯ — ИЙИС ТӨРЭЭН АЛЫШКЫЛАР

В. МАЯКОВСКИЙ

ПАРТИЯ

«В. И. Ленин» деп шүлүглелден үзүнду

«Партия»
деп эв-ве дээди
улут сөстү
База китеп чайнаар кылдыр
албадаар деп күзедим.
Чаңгыс!
Оон кыжа херээ барыл?!
Чаңгыстың үнү
сыйт кыпкан чиде бээр,
Кым оны дыңнаарыл?—
Базаарга ввее,
Кыйымнга ора.
казайы-ла дыңнаар боор оң!,
Дайзыныарының шивээлеря,
кулактар дег,
частың чаштаар
Даштай аткан
үтер-боолар
дииминди дег
Оожун,
чиңге кышкыларны
невежественитирген
Онза күштүг,
чаңгыс ай хат —
партия ол.
Часкаан болза,
кижи дүүрээш ол.
Чаржынчыг-даа,
дайынчы-даа болу албас—
Мөге кижи часкаан
оңу чагырып аар,
Мөлдүк-калдык
ийи-даа кижи бестың болур.
Тараныктар
партияга чыгыыл алза,—
Дайзың,
кору,
холуң көкүр,
өзүл кээп дүш!
Адыштанган салаалары
сая-сая,
Аар моң дег чудуруктуг хоз—
партия ол.
Чаңгыс бооргаа—
эге-ле хей,
санга кирбес.

Чаңгыс кижи—
чарлыг мөге,
күштүг-даа бол—
Беш каът,
бедик
бажың турвук,
Беш карын
доктар безин
үгбайн баар.
Чаныдыва чыгай
сырый кожалашкан
Сааларның эгиннери — партия ол.
Дузалажып,
партия-биле
демнежип,
Тудуглары
даярже
бедидер бис.
Партия —
ажыгчын ацтының хендирбези,
Партия —
бистиң оңмас,
мөңге херээвис.
Партия —
меңээ оскерилбес,
кара чаңгыс күш.
Бөгүн албаты мен,
а даарта хаанныхтаны
Бомбүрзектиң
картазындан
чүлүүлтер мен.
Ацтының мээзи,
ағының хереэ,
ацтының күжү,
ацтының алдары —
партия дээрге ол-дур.
Партия биже Ленин
ийнс төрээн ажыктылар,
Иези-төөгүге
кым артык үнелиптиг?
Ленин деп чугаалаастың,
партия деп бижик аар бис,
Партия деп чугаалаастың,
Ленин
деп биляп аар бис.

Ю. КЮНЗЕГЕШ очулдурган.

В. БОНЧ-БРУЕВИЧ

ЧАЖЫДЫ-БИЛЕ

Ырак Сибирьнин Шушь суурже Ленинни шөлүшкен турган. Ол дээрге бистиң партияның өлектелип кел чыткан үези чүве. Шылгарангай кижилерни мөөнеп чыгаш, партияны тургузар дээш. Владимир Ильич шөлүлгеге турган-ла, келергей ажыдап турган. Ол дугайында түүлдерни бижиглээн. Бажынатпаан оөрүлүүве бижээн түүлдерин чорудар, оларны кандыг-бир чажыт солунга парладырга херек апарган. Канчап чорударыл? деп айтырыг берге боон турган. Шаглаа черни болгаш каргыс шагаалаарны канчаар дуурайлаарын Владимир Ильич Ленин бодап-бодап келгеш, бир аргазын тып алган. Бижип алган түүлдерин кидис идиктин кашташкак уландунуң аразынга чажыра көктээш, Астрахань хоорайда шагаалаарга карактадып турар кыргап хуаскаалчы Лидия Михайловна Кипповит угбайже чорудар дей берген.

Кипповичиниң «Кырган-ачай» «Кырган-оол», «Кырган-авай» деп партийжи шолаларны база тургулаан. Шынап-ла бистиң шуптувустан улут назылыг утбай турган. Оваашкан ажылынга бердингеп, партияның парын херектерин шиитпирлээр үеде дидим-арес чоруу дээш Владимир Ильич ол удайны кончут хүндүлеп чораан. Кидис идик уландунда чажырып каан түүлдерни «Кырган-ава» угаап тыптар, оларны солунга парладып шыдаар эштерге дамчыдып берилтер деп Ленин башкы биляп турган.

— Частың чылыг хүнү хүнеп турган. Почтачы эжик соктаап, иштинде чүвелиг хап алыр мөңээ бижик тутсу каапты. «Кымдан ирги?» деп бодап тур мен. Кеттиме каапкаш, почтаже салып чорупкан мен. Кедирткен бижиин тутсуптум. Бичии болгаш чорудукан чүвезин экжеп берди. Көрүп турарымга, Минусинскиден чоруткан иштинг хап-ла болду. Чоруткан кижиниң адын-сывын биживаан. Элдепцилиг чүве. Базыңнымга келген дораан хаптың аксын ажыдыптарыпта, бичии-ле кеткен. бижы сүргей кидис идиктер-ле болду. Иштиндиве хоңдапкаш, бир чагаа үштүп алдым, холдуңа үнүүр танывазым бир-ле кижи бижээн чагаа болду. Номчуп олуур мен...

Владимир Ильичиниң бижээн чагаазын Кипповит угбай боду тайылбырлай аарак чугаалаанын дыңнаан мен ийин.

«Эргим хүндүлүг кырган вевис, мунчурап аарааныңар дыңнаалш, сагыжывыс саймаа туру. Буду мунчураан кижи чылыдыр кеттинерин эмчилер сүмелеер чүве-дир. Силерниң чыгыт идиннер чок-ла болгай, ынчангаш каданнай бээринерден коргуп тур бис. Астрахань дээрге далай чанында болгаш даарты туманнаар, агаар-бойдузу кончут оскерлиичел оран болгай. Кидис идиктерни зорааи кедип алыпар, кадыңар камнап көрүңер. Улдунуң ийи дакпыр кылдыр улдуруп каан, ам-даа кедип болур кидис идик чүве ийин. Бистиң Сибирьнин чону даарты кидис идик кедер, чаңчыгшо калган бис. Менди-чаагай чурттап чор бис, силер база сол-менди туруп көрүңерем. Надя силерге байыр чедирип олур. Силерни сагынгаш, буянныг бодалын чугаалыл орар кижи-дир. Канчалык-ла боорунарны күзеп олур мен». Оон ыдай адын бижиннмес кылдыр дыйлаңналыр шорбарлап каан. Владимир Ильичиниң чоруткан хавыдыр деп угаап каапкан мен. «Кидис идик чоруткан ужуру чүл?» деп алаң кайгай бердим. Кидис идиктерни чөрзилеп көргеш, кашташкак уландуңун хоорар дей берген мен. Мени кым-даа көрбезин болаашл, ажыкты так сенчилээш, соңгадан мени кым-даа бакылавазын дээш огаллаш булунга сыныыл олурупкаш, идик уландуңун кончут оваарымчалыг хоора капый бердим. Кашташкак уландуңу ангайтыр кагыпкаш, ак сааларының ужун көрүп каапткам. Далашкан олчаан сырый-сырый олурутдай, быйыргын кылдыр бижип каан чугажыкак саазынарыны уштя соп алдым. Владимир Ильичиниң холуңун ужүүр танып каапткам. Ленин башкарыл солун редакциязынче бижип чоруткан түүлдери болгаш чагаазы болган. Владимир Ильичиниң кидис идиктерде чоруткан ужуру ол болган де!...

Шала сеелаүрежир Владимир Ильич биле Надежда Константиновна Женева хоорайга турда газаржы бергеп мен. Владимир Ильич болуңун чагааларын чүнүң ужурулдан Астрахань хоорайда каргыс шагаалаарга кадартып турар Кипповичи утбайже чорудуп тургавын Надежда Константиновнадан айтырган мен. Надежда Константиновна конгут таптыг тайылбырлап берген.

Кипповичи утбай уталының болгаш чүве чажырарынга саамыны: кижи дээрээ Владимир Ильич бижир тургап. «Чажыт чагаалыг» хап хээрээ Кипповичи утбай биляп каанынга бүзүрелкеп. Иштинде кидис идиктер суп каап хаптыг кергеп, кым-ла ожаар боорлаан. Тус черниң каргыс шагаалаары талыгырлап чорудукан иштиг хапты биляп-даа кагаа, карактап каларганы хереэжениң адынга кым-бир кижи чажыт түүлдер хиттин чорудуптарын хаайынга безин какпас турганнар.

Чажыт чагаалыг хапты Минусинскиже чорудары тергиин берге турган. Владимир Ильич кидис идиктерниң таштында ак пес-биле ораагаш, хапкыладыр дүй ааранкан, оон холуңун ужүүр ескертип тургаш, чорудар дээш кижиниң адресин бижип каап. Багай чүве болу берзе, кымны-даа хайлыг херекке кииребезин бодаашл, чорукан кижиниң адресин болу таарыштыр бодавыткан. Шушь суурга келген садыгжыларны көрүп каашл, Минусинск чоогунда бир-ле черден кидис идиктерни почта дамчыштыр чорудуптарын шуудаңнап чораан тараачын ашактан сестя-сестя шыпээ иргин. Шуудангга он акша берип каан. Шуудан ашак кидис идиктерни чугуңуң аразынга кыымдып алган, чагыын күүседир боон аазаашл, почтаның берген квитанциязын дедир кол чыткаш, экжеп бээр болган.

Садыгжылар чоруур дей бергеннер. Владимир Ильич оларның дегерниң тургалын карак албайн хайгаарап турган, оон ам шанактыг аттарның бараанны козүлбейн баарга, чорук чогуур боор деп бүзүрей берген.

— Шуудангның арын-шырайын көөрүмге, чазык-даагай болду. кажарлаптар хээранын сорбузу-даа чок болду—дигеп.

Чеди хире хонгаиза Ленинниң чурттап турганы бажынның сонгазынче бир-ле кижи сокпан келген. Надежда Константиновна арасындаанын алгаш, бозага кырынче үне маңпан келген. Танывры шуудан муриунда бо турган.

— Бо бажыңның хераажезе ээзи силер силер бе? Силерниң өөнер ээзи кайдал?—деп айтырган.

Владимир Ильич сонгаже көргеш, Надежда Константиновнаның бир-ле кижи-биле чугаажыкшыл турарын эскерип кааш, база-ла үнүп келген.

Надежда Константиновна шуудан ашакты бир ораалыве чалап экжелген. Удаваанда Владимир Ильич шуудан ашактың кадайынга бээр баш аржыылыы, сутлуг хээрбээ хеварлап кылдыр өйгеш быжыргаи бир кижи далганнар, сорар конфеттер база оон-даа ындай чигир-чимне болгаш ийи үжүглел вомуп экжелген.

— Өг-бүлеңерге мыя мону чедиринер, кадайыңарга болгаш ажы-төлүңерге мону бериң көрүңер— дигеш, даштың будутуган каан ыяштан кыпкан ийи ойнаарактыг карманыкпан уштуп экжелген.

—Уругларывыга чедирип бер— дигеш, честен шуткаан хээрбе санныг бичии-бичии ойнаарактарны бир карманыкпан те тудушкан.

Оң хамык чүвелерни Надежда Константиновна пес-биле ораап, бир черге баже шараашл, шуудан ашакка тутсуп бергеп.

— Мөгейин четтирдим! Адыңарам,силерниң кым дээрил?

— Адым-сывым Владимир Ильич дээр ийин.

Шуудан ашаи донгайын сөгүрээш, үнүп чоруй барган.

Почтанын квитанциязын оңда дораан ишки сууту иштинче кидир каапкан. Каш айлар эрткен соопка Владимир Ильич шолазында «Кырган-Ава», чогум адыг Кипнер угбай каштташкан уландуң оон каапкан, чаңгыс уландунуте кидис идиктн кедип алган, аннынгы сүргей чорун турар деп сураан дыңнаан.

М. КЕНИН-ЛОПСАН очулдурган.

С. ПЮРБЮ

Азий дипТиң төвүнде

Тыва чону өртемчейге
Тыптып, төрүп келгенден бээр
Чергиң кырын хереглиг хүн
Чеже чылда чырыттаан дээр.
Октагайның бүткен хүнү
Орайымдан чырыта-даа,
Муңчулганның кара дүңү
Муңгашталдыр бүргеп чораан.
Чайын, кыжын,
дүне, хүндүс
Ашпас хүннү—
партияны
Арат чонуң генайн
Чалап берген, тургузуп каан.
Тулчуушкунга
партиябыс—
Сорук кыпрер тугуувус ол.
Тудуушкунга партиябыс—
Соксаш ыяпас күжүвүс ол.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ

Тендиш дивес

Саян сыннар бедик-даа бол,
Шагдан тура сорук куштуг
Тыва чонуң күзелдери
Дыка бедик, эки чаагай.
Хая-дашты чире чүткээн
Хайым Улуг-Хем куштуг-даа
бол,
Хостуг чонуң күчүг-күжү
Хоолай эвес—чүден артык.
Часкы хаяа дээп орда,
Чараш-кижи кандыг мөгик?
Часкы хаяа, чечектен-даа
Чалгынналган чону чараш.
Хая-дашты халап үрээр,
Кадыр даглар эстип хайлыр.
Аймак хей чон найыралы
Аажок бижыг, тендиш
дивес.

Э. КЕЧИЛ-ООЛ очулдурган.

Номчулга залында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле чоокта чаа шаннаткан республикаиың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залында. Улуг библиотекарь Людмила Васильевна Яхненко номчукчулар-биле кады тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯ

(СЭКП-ниң XXV съездизинге)

Ангыыстың
Алыс соруун, эртер оруун
Мөрис баштай
Бады шынныг вомнап
берген.
Хостал өгүзүн
Коммунарлар
баррикадаларге
Байгы кол түүл —
Партия!— деп өөреткен.
Пролетариат
Бутка туруп, хөнүп орган.
Чаза шапчыр
Чаалыг шолче чонну
баштаан,
Быралакчы
Практик эш Ленин мынчаа:
— Ынаныптыг
Ындыг партия бар!— деп
соглээн.
Масса чон:
— Ёаштыңчывыс Ленин-
дир—деп,
Баштай биижп,
Партияже мөөнешкеш,
Тогуглеп хап
Төөгүнү болу бижип,
Бомбүрзектн
Боолдендир эде долгаан.
Коммунизмниң
Европага тояап чораан,
Кончак сома —
Имистелген оттугажың,
Болат каң дег
Большевиктер Россиядан
Хөрүзелдир
Хөрүктээрге — хаалаптаан..
Кара чаңгыс
Кайгамчык большевик
партия ам —
Бөгүн шуут-ла
Бомбүрзектиң нач[illegible]-дыр.
Ленинизм —
Дептер турбук можуларда,
Ылегалдың,
Тиилелгенің тугу болган
Коммунистиг
Ишт күзел шимчээшкинин
Коммунистиг
Ленинчи партия баштап
туру.
СӘКП-ни
Чеҗээш, хүнге канчаи
дедиээр,
Эпоханың,
Эрааның алдар, күүрү,
угланы-дыр—
Коммунистке
Хоругдал-даа доктар болбас.
Каре-бажың
Ханаларын оттур чырыыр—
Оттуг чүрек
Оон хөрээн долган дээрээш,
Корвалавдан
Хоор чон бөгүн көрүп тур
бис.
Өлүм чок гимн—
Өткүт «Интернационалды»
Чээрби бешки
Съездинин залындан,
Делегаттар
Демнеш, сүрдүг эгелээрге —
Беш дип турбук,
Бедик сылдыстар кады
мырлаар.
Шак ол гимн ам —
Чамбы-дишке коммунизмниң
Базымының
Марыжы боон шиичээнин-
даа сөгнеп туру.
Бомбүрзектиң
Бөгүнгү, даартагы салым-
чолун
Идегелдиг
Ленинчи партия онаагав-
дыр.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

9.40—Мөңээзер.
8.50—Киножурнал.
9.00—СССР-ниң хоккей чемпионаазы. ЦСКА—«Динамо». ЦСКА-ның Спорт ордузунаан өөнүт дамчыдыла.
10.50—С. Прокофьев — «Орус улустуң ырлары». Фильм-концерт. Өөнүт.
11.20—Уругларга фильм. «Миколька-паровоз». Ураанчечен өөнүт фильм.
12.50—Киножурнал.
13.00—Медээзер.
13.10—Н. Маяковский —№ 5 симфония. Төп телевидениеевиң болгаш Бүтүнилел радиолуунуң симфония оркестри күүседир. Дирижеру— СССР-ниң улустуң артизи К. Иванов. Өөнүт.
13.50—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV . съездизиниң ажыттынганы. Кремльдиң Съездилер ордузундан өөнүт дамчыдыла.

КЫЗЫЛДАН

18.25—Уругларга фильм. «Бис пионерлер бис». Телефильм.
19.25—Телемедээлер.
19.35—«Сээн сруун». Телефильм.
19.50—Телемедээлер.
20.05—«Беш чылдың кол домпалы». Телефильм.
20.30—«Партия—бистиң башкарыкчывыс». Дамчыдыла.
21.10—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

21.15—В. Локтев аттыг ыры болгаш тавцы ансамблиниң концерти. Өөнүт.
22.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүн демдеглели». Өөнүт.
22.30—С. Прокофьев —«Орус улустуң ырлары». Фильм-концерт. Өөнүт.
23.00—00.30—«Ү». Информастыг программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аялыр, чамдык черлерге биче тар чаар. Барыын чүк утланышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагыыр черлерге 5—10, өске арткаларынга 10—15 градус соор.

Кызылга бүргеп, аялыр, артеп биче быспан хар чаар. Янзы-бүрү утланышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 13—15 градус соок болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Төрээн чурттуңуң оолдары» 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Серевева кудумчузунуң оолдары» 9.30, 11.05, 17.00, «Кайгамчык чүүлдер делегейинде» киноклубэ 15.10, «Дац бажындан кежээки халаага чедир» 12.40, 18.35, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Светофор» деп кинокпуб. 15.00, «Эттиишнее мегечи» 18.50, «Дүн ортузунда шак турушкан» 17.10, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Петр Мартынович болгаш улуг аныдыралдың чыыдары» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кызыл КАИ-ниң Кара-оол Тумбараевич Оюнуң адынга 1959 чылдың июнь 24-те тыыскаан ВВ серилиг 142599 дутаарлыг чолаачы шынаалгазы читкен ужурунда ону күш чок деп саналр.

• • •

Барыын-Хемчик районуңуң Биче-Тейдж Шекпээрниң ортумак школазының Наташа Борбак-ооловна Ооржактың адынга 1975 чылдың июнь айда тыыскаиы ортумак билиг дутаймында аттестат читкен ужурунда ону күш чок деп саналр.

• • •

«Тыва септелге тудуг» треаниң механизастаашкынының бот-орудга-чарыгалыг участогунга кол бухгалтер эргелиг улуг бухгалтериң, автокранчыларны, Э-602, Э-302 экскаваторларга машинист-экскаваторжуларны, суурга кранларын эптээр болгаш ажыглалга кижрер слесарьларны, эптекчилерни ажылдаары-биле чалап тур.

Бо дугаймында айтырыгны 2-54-28 телефон дамчыштыр салыш болур.

МОСКВАГА ЭРТЕР

П. И. Чайковский аттыг делегейниң VI конкурузун 1978 чылдың июньда Москвага эртирер дээн. Ол дугаймында шиитпирни ССРЭ-ниң Культура министерствозу хүлээп алган.

— Аныяк музыкантыларның чогаадыкчы маргылдаазынче совет пайысылалдың кичээнгейи чыл келген тулум өзүп орар — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге министерствоның коллегия кежигүнү А. С.Лушин чугаалаан.— Бирги конкурска 21 чурттардан 61 күүседикчи киришкен болза, 1974 чылда эрткен бешки конкурска дээди шаннаддар дээш 30 чурттардан ийи чүс ажыг музыкантылар маргышканнар. Чайковский аттыг конкурстарның ат-сураның ачы-хавыязының пентеразининң бир херечизи. Оон тиилекчилериниң мурнунга улуг ураң чүүлче орук ажыттынар. Ван Клиберне, Валерий Климовка, Елена Образцова, Виктор Третьяковка, Владимир Крайневке, Джон Огдонга, Джон Лилле, Джейн Маршка болгаш оске-даа хөй-хөй күүседикчилерге ат-алдар П. И. Чайковский аттыг конкурстарны таварыштыр келген. Ам болур көрүлде чаа аттарны илередип, талантыларны ажыдарынга идегел бар.

VI конкурс дегелделериниң нарыыдааны, жанрларының көвүдээни-биле ылгалдыг. Анаа орус болгаш даштыкы классиктериниң, совет композиторларның музыка чогаалдарын киирер. Пианистер, скрипачылар болгаш виолончели ойнакчыларынга 16-дан 30 хар чедир назылыг музыкантылар киржир. Ыраажылар конкурузунга 18-тен 32 хар чедир назылыг кижилер киржир эргелиг. Күүседикчилериң ураң мергежилиин делегей жюриэи шыгап көөр. Жюриниң кежигүнеринге аңгы-аңгы чурттардан сураглыг музыкантыларны чалаан.

«ОТТУУШКУННУ» ТУРГУСКАН

Кызыл-Мажалыктың бот-тывыштыг улусчу театры партиянын XXV съездизинин бүдүүзүнде чошта бир шинии белеткеп көргүскен. Арга-дуржулгалыг, пайыралдыг коллектив боттарының сөглээн созүнге зө болуп шыданнар. Олар чогаалчы О. Саган-оолдуң «Оттуушкун» деп үш кожегелиг, 9 көрүзүлүг шинии белеткээш, чоокта чаа комиссиига хүлээдип, Кызыл-Мажалыктың чурттакчыларынга бараалгатканнар. Ук шинии улусчу театрның режиссёру Кызыл Колхозчай режиссёрлап тургускан, чуруккаасталгазын Кан-оол Монгуш кылган.

Шинии шупту он дөрт кижи киржип, ойнап турарлар. Оларның аразында спецнага бир дугаарында-даа ойнап турарлар, а бо талазы-биле аргадуржулгалыг-даа апарганнар бар. Ыпчашташ шиитизи-биле бо улут шинии олар кызымаккайы-биле эки белеткеп көргүскеп. Эң ылаңгыя ойнап турар рольдардан Хевен-оолдуң — Монгуш Дырыпнан, Соруктугнуң — Кан-оол Монгуш,Чозутупуң — Кызыл Колхозчай, Көкей Мөөрецниң — Бичө-оол Куулар, Карашпай кадайның — Серенмаа Хомушку, ол ышкаш мооң мурнунда шинге ойнап көрбээн аныяктар Светлана Монгуш, Сергей Иван олар база боттарының рольдарын багай эвес күүсеткеннер.

Шинии Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңының директору Монгуш Дырыпнан удуртуп турар.

— Ам районувустуң ажылагайларынга көргүскеш, кожавыста чаржып турарывыс Бай-Тайганың ажыл-ишчилеринге көргүзер бис—деп, Монгуш Дырыпнан моон соңгаарты сорулгазын чугаалады.

Улусчу театрның чедиишкини партиавың XXV съездизинге оларның белээ болур.

Х. МОНГУШ.

ҮНҮП ЭГЕЛЭЭН

Бистиң улут Төрээн чурттувустуң пайысылалының «Казахстан», «Орбита», «Альбрус», «Север» болгаш оске-даа төп кинотеатрларында Свердловскиниң киностудиязының үндургени «Могенин дээнин» деп чаа уран-чечен өөнүт, делгем экранныг фильм үнүп эгелээн.

Темир-оол деп тыва аныяк оолдуң болуңуң оруун дилеп, амыдыралчы базымнарынга бергелерге таваржып чоруурун көргүскен ол кинону А. Розинниң сценарийин ёзутаар режиссёр В. Живолубтуң тургусканыл, кинопуң кол маадырларын Ч. Думанаевтиц, Н. Жантуринниң, Р. Бирн-Сааванын, А. Ооржактың, П. Чимитгин, В. Арапганның ойнаанын москвачылар сонуургаан. Амгы Тываның амыдырал-чурттаалгазын, сайыралын, дагыыт черниң каас-чараш бойдузун көргүскени эки.

Н. КОСЕНКОВА.
Москва хоорай.

СОЛУН КЕЖЭЭ

Өвүр районуң Хандагайы суурга темалыг кежээлер, аас чогаалы, дыштанылга кежээлерин эрттирери чаңчыл болу берген. Чоокта чаа районуң Культура бажыңынга «Съездилеп съезд чедир» деп темалыг кежээни эрттиргени кончут солун болган. Кежээ суурнуң албан организация чергелериниң удуртукчуларының киржилгези-биле эрткен. Кежээни партия райкомуңуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи И. Ш. Очур ажыткап. Оон соонда орук-тудуг черишкиң мастери М. Дажаа, районуң садыгжызы С. Серенмаа, тудут-септелге участогунуң даргазы Ч. Ойдуп боттарының 9-ку бөлүкчилда кылдыгаан ажылдарын түүнеп, 10-гу бөлүкчилдың планныг оваалдаларын күүседирн дээш алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чонга таныктырганнар. Ужуражылга соонда чыыганнарга бот-тывыштыг уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери база музыка школазының өөренчиклери каттышкан концертин бараалгаткан. Кежээге тыва чогаалчыларының болгаш тыва дылче очулдурган чаа вомнарының делгелгези кылган. Районуң культура ажылдакчылары «Өг-бүле болгаш хоойлу» деп кежээни эрттирериие белеткеним турааран.

Р. МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуң 2-24-63, редакторуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харылсалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи аймыдыраа кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, кодээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлегүүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуут кылдызының 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн бергенде 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 639.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00075.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 46—47 (10032) | 1976 чылдың февраль 25, среда | 1925 чылда чедээлеттингеш | Өртээ 4 бот.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ооң ленинчи Төп Комитединге алдар!

Бистиң алдарлыг ленинчи партиявыс делгерезин!

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1976 чылдың февральдың 24-те, эртенгиниң 10 шакта, Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эзэлчеглиг XXV съездизи бодунуң ажылып эгелээн.

Съездини СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев допчу эге сөзүг-биле ажыткан.

Делегаттар съездиниң президиумун, секретариадын, редакция болгаш мандат комиссияларын чаңгыс эп-сеткил-биле соңгаан.

Даргалакчы—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслов коммунистиг, ажылчын, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларның делегацияларының съездиде келген дээрзиниң дугайын дыңнаткан. Даштыкы аалчыларга съезд изиг байырны чедирген.

Ооң соонда съездиниң дараазында хүн чурумун бадылаан:

1. СЭКП Төп Комитединиң отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның эзэлчеглиг сорулгалары—илеткелчи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев.

2. СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёду—илеткелчи ревизия комиссиязының даргазы эш Г. Ф. Сизов.

3. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол утланыышкыннары — илеткелчи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин.

4. Партияның төп органнарын сонгууру.

СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев кылган, ону бүгү зал диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Кежээки хуралга эш Л. И. Брежневтиң илеткели уламчылаан. Диңмиттиг адыш часкаашкыннары илеткелди хөй удаа үзе кирип турган. Илеткел доозулган соонда партияның XXV съездизиниң делегаттары болгаш аалчылары эш Л. И. Брежневке байыр чедирип, диңмиттиг адыш часкап, лозуннар салып турган. Делегаттар болгаш аалчылар бут кырынга чаңгыс эп-сеткилдиг туруп кээп, «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ооң ленинчи Төп Комитединге алдар!», «Бистиң алдарлыг ленинчи партиявыс делгерезин!», «Улуг совет улус делгерезин!» деп кыйгы салып турганнар.

• • •

ДҮҮН КРЕМЛЬДИҢ СЪЕЗДИЛЕР ОРДУЗУНГА

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездиан февраль 24-те Кремльдиң Съездилер ордузунга башпаладыг байдалга ажылдап эгелээн.

Эртенгиниң 10 шак. Съездиниң делегаттары болгаш аалчылары СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти, ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннери эштер Ю. В. Андроповту, А. А. Гречкону, В. В. Гришинни, А. А. Громыкону, А. П. Кириленкону, А. Н. Косыгинни, Ф. Д. Кулаковту, Д. А. Кунаевти, К. Т. Мазуровту, А. Я. Пельшени, Н. В. Подгорныйны, Д. С. Полянскийни, М. А. Сусловту, В. В. Щербицкийни диңмиттиг, үр үзүктелбес адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнери-биле кады президиумда олуттарны СЭКП ТК-ның чалаанын ёзугаар съездиге чедип келген коммунистиг, ажылчын, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларның удуртукчуларын эзэлепкен.

Залда олурганнарга Леонид Ильич Брежневтиң чугаалаачы болза:

Эштер делегаттар! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге 4998 делегаттар соңгуттурган. Чөлүт чылдагааннар-биле 15 делегат кээп шыдавайн барган.

Төп Комитеттиң даасканы ёзугаар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизин ажыттынган деп чарлаар-дыр мен.

Залга диңмиттиг үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары чаңгыланып үнген. Ооң соонда эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны болза:

Эштер! Бис съездиниң удуртур органнарын — президиумну, секретариатты, редакция болгаш мандат комиссияларын соңгуп алыр ужурлуг бис.

Дүүн Кремльге республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларының делегацияларының төлэлекчилер чөвүлелиниң хуралы болуп эртикен. Ук чөвүлел съездиниң удуртур органнарының составының талазы-биле саналдарын ажылдап ылган болгаш ону съездиге көрүдерин-биле киирер деп шаптырлээн чүве. Ук саналдар силерде бар болгай.

Делегацияларның төлэлекчилер чөвүлели съездиниң президиумун 120 кижи составтыг кылдыр соңгуур деп саналдаан.

Делегаттар съездиниң президиумун чаңгыс үн-биле соңгаан.

Ооң соонда съездиниң секретариадын, редакция комиссиязын болгаш мандат комиссиязын бир үн-биле соңгаан.

Ооң соонда СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Сусловка сос берген.

Эш М. А. СУСЛОВТУҢ чугаазы

Эштер! Төп Комитеттиң чалаанын ёзугаар бистиң съездивиске 96 чурттуң коммунистиг, ажылчын, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларының 103 делегациязы келгенин сеткил ханышкын-биле силерге дыңнадып тур бис. (Адыш часкаашкыны). Бистиң чалазагавысты хүлээп алгалы дээш база бистиң-биле эп-сеткил каттыштырыгазы дээш ук партияларның удуртукчуларыңа сеткилдиң ханызындан ооруп четтиргенивисти илередип тур бис. Бистиң партиялың мооң мурнунда эрткен съездилериниң чаңгызынгаа партияның Чиңгине секретары эш Саймон баштадыр Австралияның Социалистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Даргазы эш Мури баштадыр Австрияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Чиңгине секретары эш Арведо баштадыр Аргентинаның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Даргазы эш Ванг Гейт баштадыр Бельгияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

ТК-ның Бирги секретары эш Колле баштадыр Боливияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

ТК-ның Чиңгине секретары эш Престес баштадыр Бразилияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Чиңгине секретары эш Макленнан баштадыр Великобританияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Чиңгине секретары эш Фарна баштадыр Венесуэланың Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Чиңгине секретары эш Джаган баштадыр Гайананың Улусчу демпиктелиг партиязының (адыш часкаашкыны),

ТК-ның Чиңгине секретары эш Давент баштадыр, Гваделупуның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Даргазы эш Мис баштадыр Германиянның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Даргазы эш Данелиус баштадыр Барыын Берлиниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының (адыш часкаашкыны),

ТК-ның Чиңгине секретары эш Рамос баштадыр Гондурастың Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

ТК-ның Бирги секретары эш Флоракис баштадыр Грециниң Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

партияның Даргазы эш Есперсен баштадыр Данияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

Даргазында делегацияларга база акы-дуңманың байырын чедирип тур бис:

эш Тодор Живков баштадыр Болгарияның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Янош Кадар баштадыр Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Ле Зуан баштадыр Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Эрих Хонеккер баштадыр Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Пак Сен Чер баштадыр Корейниң Күш-ажылчы партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Фидель Кастро Рус баштадыр Кубаның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Юмжагийн Цеденбал баштадыр Моолдуң Арат-революстут намының (адыш часкаашкыны),

эш Эдвард Герек баштадыр Польшаның Каттышкын ажылчын партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Николай Чаушеску баштадыр Румыниянның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Густав Гусак баштадыр Чехословакиянның Коммунистиг партиязының (адыш часкаашкыны),

эш Стане Доланц баштадыр Югославияның Коммунистер Эвилелиниң

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ОТЧЁДУ БОЛГАШ ИШТИКИ БАЗА ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ПАРТИЯНЫҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ СОРУЛГАЛАРЫ

1976 йылдың февраль 24-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткели

Эштер, съездиниң делегаттары!

Хүндүлүг ачылчылар!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездиниң бо залга ажыдап турганы хүннерден бээр беш чыл эрткен. Чүгле беш чыл эрткен-дир. Ынчалза-даа ол үеле кайы хире хөй болуушкуннар болбалы дээр. Коммунистерге, бистиң бүгү улузувуска ёзулуг-ла деңнеп улуг ужур-дузалыг болуушкуннарның болгаш ажыл-херектериниң үези болган.

Бис шуут-ла көрүп хүрүнүстө, делегей чаартының, ол чаартыңарда эки талаже чаартының турар. Бистиң улус, бистиң партивис — ол өскерлиишкиннерниң ава-ла көрүкчүзери эвес. Чок, бистер—ол бүгүнүң идепкейлиг киржикчилерив бис. Коммунизм тургузуп турар совет улустуң күш-ажылы, СЭКП-ниң болгаш совет күрүнениң делегей арепазынга ажыл-чорудулгазы — бо бүгү нанчылел хөгжүлдезиниң херээге толептиг үлүүн киирип турар. Ынчангаш аңаа кайчаң чоргаарланмас боор. (Адыш часкаашкыны). Бистиң идеяларывыстың, бистиң политикавыстың боттанышкынга, бистиң улустуң чогаадыкчы күжүнге-даа кайчаң черле сеткил ханмас боор. (Адыш часкаашкыны).

Эрткен XXIV съезд принципиалдыг элээн хөй улуг сорулгаларны салган. Бөгүн, ол сорулгалар кайчаар шинтипирлиттингенин болгаш кандыг түңнелдер чедип алдыганын билир болганывыста; ынчан шын шугум ажылдаттынып кылдынган-дыр деп, бүзүрелдин-биле чугаалап болур бис. (Адыш часкаашкыны).

Массаларның байдалын экижидервиң ленинчи чагмыга шынчы болбушаан, съезд иштики политика талазы-биле даражында сорулганы тодарадып айткан: улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин дыка көдүрериң хандырар. Ындыг көдүрүүшкүнүң оруун база айткан—эртем-техниктиг дешилгеге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң дүргедилиринге үндезилеп, нанчылел бүдүрүлгезиниң ажыктыын шинтипирлин-биле бедидер дээн.

Бистер ол шугумну эдербишаан, коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган-даа бис. Торээн чурттуң күчү-шыдалы өскен. Совет кижилер материал-даа, утаан-бодал-даа талазы-биле улам бай-шыырак чурттап турар апарган. Бо дээрге бистерге эң чүүлө чүүл болуру чугаа чок. (Адыш часкаашкыны).

Совет нанчылелдиң мораль-политиктиг чангыс эви, бистиң чурттуң бүгү улустарының аксы-дүңма найралы улам быжыккан. Бистиң социалистиг демократия улам сайзыраан, бүгү нанчылел амыдыралы улам долу, чаа-чаа хевирлерлиг апарган. Күш-ажылга, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга, нанчылел болгаш күрүне херектерни шинтипирээринге совет кижилериң идепкейлиг киржилгези улгаткан. Улустуң энергия-күжү канчаар өзүп турарын көөрүндеп өөрүшкүлүг чүү турар боор.

XXIV съезд даштыкы политика талазы-биле тайбың программаны салган болгай. Оон ол-ла утказы чүдел дээрге, делегей социализминиң күчү-шыдалынга, сырый каттыжышкынынга болгаш идепкейлиге ханмышаан, деңнелгелиг болгаш тайбыга ынакшылдыг бүгү бүзүрер-биле оон улам быжыккан дашкы ажыл-херектери

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Эгези 2-ги армада)

рары болур. Шуут чугаалаарга, бергелерге чөрүштүр делегейниң ол кезээнде дешилгелиг ханы өскерликшиннер болуп турар. Ол дээрге тоогулуг чугула хөгжүлде-дир.

Хосталган хой-хөй чурттарда анчы талазы-биле күштерниң ангылалышкынының нарын чорудулгазы болуп, анчы демисели улам озуп турар. Ол язы-бүрү хевирлиг илергейлеттинин турар. Социалистиг утланышкынның араб, африка болган азия чурттарының экономиказында болган политиктиг амыдыралында дешилгелиг чаа өскерликшиннер болган. Хөгжүлдезиң капиталистиг оруктап чорупкан чурттар база бар.

Социалистиг соруглаарны чарлаан, дешилгелиг чаартыгларны чорудуп турар чамдык эрге-чагыргалар болган политиктиг организациялар иштики база партыкы реакциянын күштүг ыйнышкынына таваржын келген. Индира Гандиниң чазаанга удур барымын үзелиг болуктеринң чоокта чаагы походу, египет революциянын социал болган политиктиг чаалап алышкынналарын баксырадыр дээн ораждажышкынналр — болуушкуннарның индыг язылыг хөгжүлдезиниң чижектери ол-дур.

Алы Ангола Улус Республиканы ап көрүнер. Чап-чаа тывылган ол дешилгелиг күрүне паштыкы интервенциянын объектизи болу берген. Ол — хамаарышпас Африканың каргыштыг дайзынналры—империализмниң болган Мурнуу-Африка расистериниң, а ол ышкаш боттарынга моозу чок рольду алган оларның чалчаларының үүлгедин-дир. Ыпчангаш болунун хамаарышпас чоруун камгалаар дээш Англоның демиселин бүгү делегейде дешилгелиг күштер деткээн, а ол демиселдиң чедишкинин улустарның хосталгаже чүткүлүн кым-даа сын шылдазының база бир хереҥзин болу берген. (Үр адыш часкаашкыны).

Хөгжүп орар чурттарда нарын болуушкуннарны Совет Эвилели билдингир болган тодаргай көрүп турар. Ол чурттарның болган улустарның иштики керектеринь Совет Эвилели холтаарлавайн турар. Улус бүрүзүнүң, чурт бүрүзүнүң болунуң хөгжүлдезиниң оруун шилип алыр ыдыктыг эргезин хүндүзээри — ленинчи паштыкы политиканың сынын дивес принципи-дир. Ынчаарга боттарывыстың үзел-бодалдарывысты-даа чажырбайн турар бис. Чер болганга ышкаш, хөгжүп орар чурттарта-даа дешилге, демократия болган национал хамаарышпас чорук күштелиниң талазында болган оларны боттарывыстың өнөчүлериве бөлган демисел талазы-биле эштериве кылдыр көрүп турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Боттарывың хосталгазы дээш тулчуп турар улустарны бистиң партиявыс деткиң турар болган ам-даа деткиир апаар. Оон-биле Совет Эвилели болунга ажыктыг кандыг-даа чүүлдерни дилевейн, концессиялар сүрбейн, политиктиг тергиидел чедиш алыр дивейн, шериг баазалары тургуспайн турар. Бистиң революсчу арын-нүүрүвүс, бистиң коммунистиг үзел-бодалдарывыс ёзугаар кылып турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Амгы делегей байдалын көрүп тургаш, чоокта чаа-ла колониялар азы чартык колониялар болуп турган күрүнелерниң салдарының аажок күштелин турары ышкаш ындыг чугула чүүлче кичээгей салбайн барып болбас.

Олар боттарының хамаарышпас чоруун быжыглаарын, боттарының улустарының социал, экономиктиг болган культурлуг хөгжүлдезиниң деннелин бедидерин оралдашпышаан, империализм-биле демиселге боттарының политиктиг болган экономиктиг эргелерин улам күштүү-биле туржуп турар деп оларның хөй кезиниң дугайында тодаргай чугаалап болур.

Хөгжүп орар чурттарның дөштыкы политиказы көскүзүүбиле идепкейжээн. Ол дыка хөй утланышкынналрда — каа-даа каттышпазының шимчээшкининиң политиктиг шугумунда, Африка чангыс эвиниң организациязының, хөгжүп орар чурттарның тургусканы язы-бүрү экономиктиг каттыжылышкынналрның ажыл-чорудулгазында илереп турар. Хосталган чурттар делегейниң ангылар күштерининь амгы денгиҥүүрүнүң үезинде империалистиг албадаашкынга удур туржуп шыдаар, чөптүг, тодаргайларга, ден эргелиг экономиктиг харылзааларны чедиш ап шыдаар дээрэн ам билдингир апаргын. Тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш нинти демиселге ол чурттарның кижреп салдышкыны ам дыка улгатказ, ол оон-даа артык улгадыш болур дээрэн база билдингир.

Аныяк күрүнелериҥ дүрүм ёзугаар чүткүлдерин, оларның империалистиг мөлчүгделген бүрүү-биле хосталып алыр, боттарының национал байлактарын боттары башкарар, туск шинчилеп, болгаш, хөгжүлдезиниң деткиир апаар. Оон-биле Совет Эвилели болгаш Монгол Улус Республиканың, Вьетнам Демократтыг Республиканың, Куба Республиканың, Корея Демократтыг Республиканың, Лаос Демократтыг Республиканың, Монгол Улус Республиканың, Чаңгыс Германия Демократтыг Республиканың, Чехословакия Социалистиг Республиканың, Польша Народтуг Республиканың, Румыния Социалистиг Республиканың, Венгрия Народтуг Республиканың, Болгария Народтуг Республиканың, Финляндия Республиканың, Австрия Федеративтиг Республиканың, Австрия Федеративтиг Республиканың, Австрия Федеративтиг

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҤ илеткелиниҥ уланчызы

(Уланчызы. Этези 2-ги, 3-ҥү арыныарда).

Массалыг узуткаашкыныҥ эҥ айыылдыг чепсээниҥ бүдүү түүҥү күрүнелериниҥ шериг арсеналдарыныҥ аҥ каптарыныҥ дугайында чугаа чоруп турары ол-дур.

Ядролуг чепсекти нептеретпениҥ дугайында кереэниҥ күштүг болуруныҥ кажыы улам калбарган. ГФР болган Италия шыкаш оске-даа чамдык улут күрүнелер база соолгу үеде ук кереэге ат салганнар. Бистиҥ планетавыска ядролуг чепсектиҥ тарап нептерээрин болдурбазыныҥ улам ыцайгы тавымчалыг хемчегерин алыры эҥ чугула сорулга боон артар. ССРЭ уи сорулганы шиитпирлээр дээш оске күрүнелер-биле кады ажылдаарына белеҥ.

Стратегиг чепсеглениишкинии улам ыцай кызыгаарлаарыныҥ талазы-биле чоруп турар совет-америк дутуржулгаларныҥ дугайында онзалаҥ чугаалап көрейн. 1974 чылдагы Владивосток дутуржуушкунуҥ амыдыралга боттандырар дээш база ол талазы-биле чедип алдынган түүлдерин узуткап болур чепсеглениишкинии эҥдере бүдүрериниҥ чаа аргазын болдурбас дээш чугаалажыышкыныпарны чорудуп турар бис. Бо айтырыг талазы-биле дутуржулга чедип алдынар болза, ССРЭ биле АКШ-тыҥ аразында харылаалаарны улам ыцай хогжүдеринге, бот-боттарыныҥ бүдүрежилтеги быжыглаарынга база бүгү-ниити тайбыныҥ быжыглаарынга улуг ужур-дузаалыг болур дээрэн билдиптигр.

Бо айтырыгныҥ онаа чугула боон турарын билбиптаан, чугае стратегиг чепсектиҥ бар хевирлерин кыцыгаарлаарынга доктаавазын Каттышкан Штаттарга чаҥгыс удаа эвес чүткүдүү-биле саналдап келген бис. Оон-даа ханылаарын чугула деп көрген бис. Баллистиктиг ракеталарныг «Трайдент» хевиринии суг аддарын чаа хемелери. Б-1 хевиринии стратегиг чаа бомбардировщиктер чертелиг чепсеглениишкинии чаа, үрегдекти күжү улам улут системаларын АКШ-ка база ыцдыг системаларны ССРЭ-ге чогаадып кылырын хоруур дугайында дугуржуп алырын тодаргай саналдап турган бис. Ыцдыг түрбүже ук саналдарны америк таа хүлээп албаан.

Ыинчалза-даа ук саналдар күштүг хевээр арткан. Ук саналдарныҥ амыдыралга боттанылгазы бот-боттарынга бүгүрежилтеии быжыглаарынга кайы хире ажыктыг болурун чугаалаап-даа канчаар. Оон-биле чергелештир ийи тала элээп хой акша-хөреҥниҥ камнап алыр аргалыг болбушаан, оларны бүдүрүкүү сорулгаларга, кижилериҥ амыдыралын экижидеринге ажыглаар ийис.

Мындыг чүүлдү база немеп каайн. Индий океанныҥ районун кайы-даа күрүнелериҥ шериг базазы болдуреринга ажыглаваас хээп шимчээшкиин соолгу үеде чамдык чурттарда калбарган. Бис ону детким турар бис. Совет Эвилелиите хамаарышгыр чүнү чугаалаарын дээрге, Индий океанга шериг базаларын тургуспаан-даа болгаш тургузар дээр бодап-даа бисте чок. Американыҥ Каттышкан Штаттарын база шак ол турушту болээриите кыйгырып турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Стратегиг чепсеглениишкинии кыцыгаарлаарыныҥ чорудузунче ядролуг чепсектиг оске-даа күрүнелерии хаара тударыныҥ чайлаш чогуюн айтырыы хүп айтырымга тургуспаан үе келир дээрэн чугаажок. Ук айтырыгны шиитпирдепшес бис дээр күрүнелер улустарыныҥ мурнуута ажоок улуг харысаалганы боттарынга хүлээп ап турары ол болур ийис.

Чепсеглениишкинии эҥдере бүдүреран кызыгаарлаарыныҥ база массалыг узуткаашкыныҥ чепсээниҥ чаа хевирлерии, ыцдыг чепсектиҥ чаа системаларын ажыглаан кылырыныҥ болгаш бүдүреринеҥ айтырыгларыныҥ талазы-биле бистиҥ чурттуҥ инициативазыи ёзуулаар КНО-ныҥ Кол Ассамблеязынга соолгу чылдарда элээп каш чугула резолюциялар хүлээп алдынган.

Сорулга чүл дээрге ук резолюцияларны амыдыралга боттандырары болур. Ону чедип алыры ыцдыг-ла болеп эвес боон турарын дорту-биле чугаалаар аиаар, чүге дээрге чамдык улут күрүнелер чепсеглениишкинии эҥдере бүдүреран соксадыры биидингир-ле турааларын турар. Чаварлымышкыныҥ болгаш чепсеглениишкинии дүжүреринеҥ улуспаныкчыларыныҥ курлавырларын ам-даа эвээш эвес. Олар ангы-аҥгы аргалар-биле болгаш аҥгы-аҥгы угланылышкыпнар-биле идепкейлиг ходелеп турарлар. Империализмниҥ агрессчи ходелиишкиилериниҥ аргалары элээп ыцыы апаргап-даа болза, ооҥ алыс бүдүүлү биезги хевээр. Ыинчаиган тайбыга мнакшылдыг күштериҥ бедик серемчилеллиг болуру чүгулэ. Тайбыныҥ болгаш чаагай тура-соруктуп бүгү күштериҥ деминг ходелиишкиилери болгаш чаҥгыс эвээ пегеттинер.

4. Тайбыҥ болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш, улустарныҥ хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш моон соҥгааргы демиселдиҥ программазы

Эштер! Бистиҥ чуртувустуҥ делегейге байдалын база делегей аразында байдалды үнелеп көрбүшаан, партияныҥ Төп Комитедии дараалыида түүиелге келген, тайбыныҥ херээ дээш, улустарныҥ хосталгазыныҥ болгаш хамаарышпас чоруунуҥ херээ дээш моон соҥгааргы демисел, ам чүнүү-даа мурнуида; дараазында чугула сорулгаларны шиитпирээрин негеп турар:

— аҥы-дуҥма социалистиг күрүнелериҥ чаҥгыс эвээ чайгылыш чокка быжыглаи база чаа шиитпелерии тургузарыига оларныҥ бүгү талалыг кады ажылдажылгазын сайгыралын, тайбыныҥ быжыглаарынга оларныҥ чаҥгыс аай идепкейлиг саамышкынын калбартыр.

— тайбыҥга айыылдыг, улам калбарып турар чепсеглениишкинии аҥдере бүдүреран соксадыр болгаш чепсектиҥ чыгдынган курлавырларын кызырарынче, чепсеглениишкинии дүжүреринче шилчилгени чедип алыр. Ук сорулгага дүүшүр:

а) Стратегиг чепсеглениишкинии кызыгаарлаарыныҥ болгаш кызырарыныҥ дугайында ССРЭ биле АКШ-тыҥ аразында чаа дугуржулгапы белеткээрин доозар, ядролуг чепсекти шенээрин бүгү-ниити болгаш бүрүн соксадыр дугайында, шиитпир чепсекти хоруур болгаш чок кылыр дугайында, массалыг узуткаашкыныҥ чепсээниҥ чаа хевирлерин болгаш системаларын тургузарын база ол ышкаш долгандыр турар бойдус түүлдерин пайында болгаш оске-даа ожоотеи сорулгаларга ажылдарын хоруур дугайында делегей кереэлерин чарары дээш бүгү түүлдерин кылыр.

б) Төп Европага чепсектиг күштерии болгаш чепсектерии кызырар дугайында чугаалажыышкынпарны идепкейжидеринбиле чаа күжениишкиилерии кылыр. Бо угланыышкынга баштайгы тодаргай базымнар дугайында дугуржулгапы чедип алган соолда ук районга шериг чаварлымышкынынын керээн дараазында чылдарда уламчылаар.

в) Дыка хой күрүнелериҥ талазындан шериг чарыгдаларын доктаамал остүрериниҥ орнуига оларны үргүлчү эвээжедир практика турарын чедип алыр.

г) Чепсеглениишкинии дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязын дүрген чылдырар бүгү хемчегерии алыр.

— артын калгылаан дайын одагларын узуткаарынче болгаш бир-ле дугаарында Чоокку Чөөп чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыны боттандырарынче тайбыҥга ынакпылдыг күрүнелериҥ күжениишкиилерии мөөнүзээр. Шак ыцдыг таварыштырыга-биле чергелештир. Чоокку Чөөп чүкке чепсеглениишкинии эҥдере бүдүреран соксадырыига детиимче коргүзер дугайында айтырыгны хамаарышкап күрүнелер чугаалажып коор.

— улустар аразының дүшкүүрлүг чорууп чаварылдырарын ханыладыр, күрүнелер аразында бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылгашқ тодаргай хевирлерии боттандырар талазы-биле бүгү түүлдерии кылыр. Инии Европа чөвүлеп хуралының Түңнел актызын амыдыралга долуузубиле боттандырар, Европага тайбыҥ кады ажылдажылганы хогжүдер хемчегерии идепкейлиг чорудар. Тайбыҥ кожахелбоо догуиаашкыныҥ принциптери-биле чергелештир янзы-бүрү талааларга—политикага, экономикага, эртемге болгаш культурага — Американыҥ Каттышкан Штаттары, Франция, ГФР, Великобритания, Италия, Канада, Япония болгаш оске-даа капиталистиг күрүнелер-биле үр үеде ботботтарынга ажыктыг кады ажылдажыга харылаалаарын хогжүдерии үргүлчүлээр.

— Азия диотиҥ күрүнелериниҥ пинти күжениишкиилеринге үидезилээш анаа айыыл чок чорукту хандырар хемчегии чорудар.

— Делегей харылаалаарынга күш ажыглаваас дугайында бүгү делегей кереэии чедип алыр.

— колониалдыг системаныҥ дараалының бүгү артынчыларын, улустарныҥ деҥ эргеэии болгаш хамаарышпас чоруун кызыгаарлаарын, колониализминиҥ болгаш расизминиҥ бүгү одагларын долузу-биле узуткаарын улустар аразының база бир кол сорулгаларының бирээзи деп санаар.

— Делегей садыглажыышкынынга оноок-ааы ылдаар болгаш оске кандыг-даа шиитпиткаашкыннарны болдурбазын, делегейиин экономиктиг харылаалаарынга деҥ эвес, диктаторжу, дарлакчы чоруктарның бүгү илерээшкиннерин узуткаарын чедип алыр.

Бистиҥ бүзүрел турарывыс-биле алырга, амгы үениҥ байдалдарынга тайбыцның болгаш улустарныҥ айыыл чок чорууиуҥ, кижи торелгетеишиҥ деиишгеэиниҥ эргежыктарынга хамаарышкап шиитпирлээри неготтиниҥ турар кол сорулгалары ыцдыг болуп турар-дыр, эштер. Бис ол сапалдарны тайбыц болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш, улустарныҥ хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселдиҥ моон соҥгааргы программазы болуп, партияның XXIV съездизиниҥ идеп үидүргени Тайбыц программазының уламчылалы болгаш хогжүдеэи болур деп санап турар бис. Бодувустуҥ чуртувустуҥ даштыкы политиказын ол айтырыгны шиитпирээриите угландырар болгаш маҥаа хамаарыштыр тайбыҥга ынакшылдыг оске-даа күрүнелер-биле кады ажылдажылганы чорудар бис.

Делегей ареназыига бистиҥ политикавыстың чаагай сорулгалары тайбыига ынакшылдыг, деиишгелиг бүгү күштериниҥ чер кырында ак сеткилдиг кижилериҥ калбаабиле биилип көрүүшкүиу болгаш деткимчээи-биле үүлээп алдынар дээрэниите бүзүреливсти ипегдиии чопшээреп көрүцер. (Диктиттыг, үр адыш часкаашкыны).

5. СЭКП болгаш делегейниҥ революстуг хөгжүлдези

Эштер! Бис үидезии социалдыг осжериишкиннериия үечадазында чурттап турар бис. Социализминиҥ туружу улам быжыглыг калбарыпаан. Национал-хостапгалыг шимчээшкиниҥ тиилелгелери хамаарышпас чорукту чедип алган чурттарның мурнуига чаа базымнарны ажыдып турар. Ажылчы чопшуҥ монополиялардың дарлалынга үдүр, дарлакчы ёзу-чурумнарга удур аҥгы демисели күштелип турар. Революсчу-демократтыг, антиимпериалистиг шимчээшкин улам-на калбак масштабтыг апар чыдар. Ол-ла бүгүниитизи-биле бүгү делегейниҥ революстуг деишгелзиниҥ хогжүлдезии илергейлеп турар.

Тоогуиуҥ кайгамчык улуг базымы ыцдыг-дыр. Революстуг хогжүлдеже чаа-чаа салгалдар болгаш чоиуҥ социал бөзүитери, чаа партиялар болгаш организациялар каттыжып кирип турар. В. И. Ленииниҥ шаанда-да бижээн ыцкаш ам харын ыцдыг болуп турар: «Кижилериҥ тоогулут чогаадылгазының калбарганы болгаш ханылаапы-биле чергелештир чурттакчы чопиуҥ медеренлдиг тоогу ажыдакчызы болур массазының хемчээли өзер үжурлуг». (Чогаалдарииың долу чыиладазы, том 2, арын 539-540).

Социализм чурттарның хөгжүлдези, оларның күчү-күжүиүп озуидези, оларның чорудуп турар делегей политиказының чаагай салдарының күштелгеии — бо дээрге кижи торелгетеиниҥ социал деишгелзиниҥ амгы үеде кол угланышкыны болур. Капиталистиг чурттарда иептеросн кризистиҥ үезиида социализминиҥ хандыкшыдар күштери улам оскеп.

«Капиталязминиҥ чаа байдалга тааржы хопа бергеии ооҥ система кыядыр быжыглыг дожтаганы ол эвес. Капиталязминиҥ пинти кризизи улам хапылавышпаан» деп бистиҥ партиявыстың XXIV съездизи демделээи. Соолгу чыадарның болуушкупнары — ооҥ ышкыиын бадытхаи турар.

Эҥ маҥгыя ол чыддарда капиталистиг делегейбе экономиктиг кризис хорлээл иептеросн. Буржуаз күрүпе башгыцчыларының боттарының миинии тураиы-биле алырга, ооҥ чидигленишкиии болгаш ханылаашкыны 30 чылдарның Бгезииде болган кризис-биле деицежип турар. Ол хары угда делегейниҥ капиталистиг ээныз-агыйыиың бүгү кол топтеринге тарап иептеросн. Дайын соолундегн үеде тургустырган бедик хогжүлдениг күрүпе — монополистиг экономиканы ол хире күштүг кризис тавраиы онзагай чүүл болуп турар. Капиталязм янзы-бүрү арга-биле, үениҥ базымы-биле деицге базарын ораидажып, экономиканы тааржыштырарының аҥгы-аҥгы аргаларын ажыктап турар. Ол чорук экономиканың өзүлдезиниге идиг бөөр аргапы берген, ыинчаза-даа коммунистериҥ баш удур коргеии ыцкаш капиталязминиҥ чөрүлдөлерии узуткап шыдаваан. Бүдүрүүшкүиүп хепертеи кызырлыышкыны болгаш ажыл чок чорукту оскеии капиталистиг чурттарның хой кезиинде делегейниҥ капиталистиг ажыл-агыйыпың валюта, энергетика, чиг-эт кризизи ыцкаш шыцгыы силгиишкиилер-биле кавсырлажып турар. Кризистиг байдалга инфляция онза чидиглеиишкиини болдурган. Ол доктаамал өзүп турар шериг чарыгдаддары-биле удеттиргеш, тайбыц үеде кайгамчык улуг хемчээлде четкеп.

Империалистериҥ аразында адаанпажылга, «Ииитя рынокта» болгаш НАТО-иуҥ иштиидо өжөзи кырыш күштелгеи. Делегей моиополиязарыпың күчү-күжүиүп оскеии адаан демиселдя улам-на кам-хайыра чок болдурган. Чөрүлдөлерии чавырыдырар, кризисти ажып эртер талазы-биле ииитя хемчегер дугайында дугуржулгаларны чөрүдар дээш капиталистиг күрүпелериҥ чазактары шеиелделерии ап-чорудуп турар. Ыинчаиза-даа монополия бүрүзү оскелерии молчүп тургаш артыкка алырын бодаар, бодупуҥ тура-соруун оскелерге чыгаар — империализминиҥ мозу-ппынары шак-ла ыцдыг. Ажырымчы бодалдар чаа хевирлерге тыптып, чөрүлдөлер чаа күш-биле кыптытып турар.

Амгы үениҥ кризизи онзагай деп чүвеии ол-ла бүгү чугаалап турары ол-дур. Бистиҥ хүпшеривисте капиталязм кризистеи адырадып ап ыцыдаптар аргалыг апарган деп реформистериҥ болгаш буржуаз идеологтарның чогаадып турганы бир кол хоозун чугаалырының бууран дүшкеиии ам бүгү улус көрүп турар. Капиталязминиҥ докгаамал эвес чоруу улам-на ылгеп турар. Капиталязминиҥ «кадыкшыдар» болгаш ооҥ хемчээлиите «бүгү-ниити чаагай чорук пиитиледии» тургузар аазаашкыннар бууравашкыига таварышкан. Масса чопиуҥ кырыига аар чүүк опаашкан. Ортектериии аартаиы чурттакчы чопиуҥ боттуг оруглаларын кызыртан. Каттышкан Нацнлзар Организациязының албан медээзии ёзуулаар алырга, сайзыраан капиталистиг чурттарда 15 миллион ажыг ажылчы чон заводтардан болгаш албан черлеринден үидүртккеи, боттарының ог-бүдеелери-биле дуулашчылар күсеии-биле чурттап турар. Оон ашыида хөй миллион кижилер долу эвес ажыл хүнүнде аэи поделяда ипи-уш хүи иштиидо ажылдаар ужурга таваржып турар.

Ажылчын аиҥы аиаа пролетаржы ёзу-биле, социалдыг ядараддың кол бурууудуг үидезиии — капиталта удур демиселдиҥ күштелгеи-биле харылаан турар. Совстгу он чылдарда күш-ажылчы чурттакчы чопиуҥ янзы-бүрү кезектери кижиии турар ажыл соксадыыцкыныиың демисели дээди хемчээлге четкеп. Ажылчын аҥгыиың нүүц болгаш авторитедя оскеп, ажылчы чопиуҥ, пациялариың эрге-ажыы дээш демиселге ооҥ авангардчы роию бөдөөп. Профзвилеледериидо чоон үзелдиглериҥ салдары оскеп. Чамдык чурттарда ажылчыпларның болгаш оске-даа демократтыг партияларның чаҥгыс Эштиҥ ходелиишкиилери туруустуиуп, оларның туружу бызыккан.

Буржуаз шиитилелдиҥ идей-политиктиг кризизи күштелгеи. Ол эрге-чагырга институттарын, буржуаз политиктиг партиларны таварыи эртип, ажыы-чанда оҥ бөдүүи нормаларны бөлиип божаңнадып турар. Коррупция күрүпе машиналының дээдя заеволарыида бөзии улам-па илереп турар. Угаан-бодал культуразының бууран дүжүүшкүиү уламчылап, кем-керек үүлгедии озуп турар.

Капиталязм «аза чайгаар, бууран дүжер» деп коммунистер кажан-даа чугаалавайн турар. Оларда ам-даа эвээш эвес курлавырлар бар. Ыинчаза-даа соолгу чылдарның болуушкупнары капиталязм — ол дээрге келир үезии чок ииитилел-дир— деп чаа күш-биле бадытхап турар. (Үр адыш часкаашкыны).

Эрткеи беш чылда делегей реакциязының чамдык одагларыига хамаарыштыр күштүг согугпу заварыштырган. Ылаигыя ол үеде Чилиге болгаш Португалияга революциялар болгулаан. Перута хосталга-революстуг күштер чугула чедиишкиннерии чедип алган. Грепияда шериг-фашистиг чазак дүшкеп. Испанияда франкисчи ёзу-чурум кошкаан. Португал революция бистиҥ үевисте база бир фашистиг режимии узуткаан, соолгу колониалдыг империияны узуткап чок кылырыига чедиргеп. Революция — ол дээрге социал чаартылганың күчүлүг бирээзи, ол чонда бар хандыдыкчы удут күштерии хостаан деп чүве база катап долуау-биле бадытхаттыпган. Бир эвес бөгүи антифашистиг революциияның амыдыралга боттанылгазын болдурган политиктиг күш-

(Уланчызы 5-ки арында).

СЪЕЗДИНИҤ УДУРТУР ОРГАННАРЫ

ПРЕЗИДИУМ

АЛЕКСАНДРОВ А. П.
АЛИЕВ Г. А.
АМБАРЦУМЯН В. А.
АНДРОПОВ Ю. В.
АРХИПОВ Н. В.
АСКАРОВ А.
АШИМОВ Б. А.
БАЙБАКОВ Н. К.
БАННИКОВ Н. В.
БОДЮЛ И. П.
БОНДАРЕНКО Н. А.
БОРОДИН А. М.
БОРОДИН П. Л.
БОТВИН А. П.
БРЕЖНЕВ Л. И.
ВАТЧЕНКО А. Ф.
ВИКТОРОВ А. В.
ВИНОГРАДОВ В. П.
ВОРОПАЕВ М. Г.
ВОСС А. Э.
ГАЛКИН Д. П.
ГАПУРОВ М. Г.
ГЕОРГИЕВ А. В.
ГИТАЛОВ А. В.
ГОНЧАР А. Т.
ГОРБАЧЕВ М. С.
ГОРШКОВ Л. А.
ГОРЯЧЕВ Ф. С.
ГРЕЧКО А. А.
ГРИШИН В. В.
ГРИШКЯВИЧУС П. П.
ГРОМЫКО А. А.
ГРУШЕЦКИЙ И. С.
ДЕМИРЧЯН К. С.
ДЕМИЧЕВ П. Н.
ДОБРИК В. Ф.
ДОЛГИХ В. И.
ДЫМШИЦ В. Э.
ЕПИШЕВ А. А.
ЗЛОБИН П. А.
КАПИТОПОВ Н. В.
КАТУШЕВ К. Ф.
КАЧУРА Б. В.
КИРИЛЕНКО А. П.
КИРИЛЛИН В. А.
КИСЕЛЕВ Т. Я.
КЛЕПИКОВ М. И.
КОВАЛЕНКО А. В.
КОНОПЛЕВ Б. В.
КОНОТОП В. И.
КОСТАНДОВ Л. А.
КОСЫГИН А. Н.
КУЛАКОВ Ф. Д.
КУЛИКОВ В. Г.
КУЛИЧЕНКО Л. С.
КУНАЕВ Д. А.
КЭБИН И. Г.
ЛЕСЕЧКО М. А.
ЛОМАКИН В. П.
ЛЯШКО А. П.
МАЗУРОВ К. Т.
МАЛИНИНА П. А.
МАНЯКИН С. И.
МАРКОВ Г. М.
МАШЕРОВ П. М.
МЕДУНОВ С. Ф.
МУРЗЕНКО В. Г.
МУСАХАНОВ М. М.
НАУМОВА Н. П.
НЕЖДАНОВ Н. П.
НИКОЛАЕВА-ТЕРЕШКОВА В. В.
НОВИКОВ В. П.
НОВИКОВ П. Т.
НУГМАНОВ К. (ЯШЕН).
НУРИЕВ З. Н.
ОРЛОВ В. П.
ПАТОЛИЧЕВ Н. С.
ПАТОН Б. Е.
ПЕЛЬШЕ А. Я.
ПОЛЯКОВ П. Е.
ПОЛЯНСКИЙ Д. С.
ПОНОМАРЕВ Б. Н.
ПРОХОРОВ В. И.
РАСУЛОВ Д.
РАШИДОВ Ш. Р.
РОМАНОВ Г. В.
РУДНЕВ К. Н.
РЯБОВ Я. П.
СИЗОВ Г. Ф.
СМИРНОВ Л. В.
СМИРНОВА А. В.
СОЛОМЕНЦЕВ М. С.
СУСЛОВ М. А.
ТАБЕЕВ Ф. А.
ТИХОНОВ Н. А.
ТОМСКИЙ Н. В.
ТЯЖЕЛЬНИКОВ Е. М.
УМАРОВА М.
УСТИНОВ Д. Ф.
УСУБАЛИЕВ Т. У.
ФЕДИРКО П. С.
ХРАМЦОВ А. И.
ХРЕННИКОВ Т. Н.
ХРИСТОРАДНОВ Ю. Н.
ЧЕРНЫЙ А. К.
ЧИРЯЕВ Г. И.
ЧУЕВ А. В.
ШАКИРОВ М. З.
ШАТАЛОВ В. А.
ШАТУХИНА А. В.
ШЕВАРДНАДЗЕ Э. А.
ШИБАЕВ А. Н.
ШИШОВСКАЯ Н. А.
ШОКИН А. И.
ШОЛОХОВ М. А.
ШУБИН В. И.
ЩЕРБИЦКИЙ В. В.
ЮНАК И. Х.
ЯСНОВ М. А.

СЕКРЕТАРИАТ

АДАМ-ЮСУПОВ Т. Д.
АРИСТОВ Б. И.
БЕРЕЗИН А. И.
ВАДЕР А. П.
ВСЕВОЛОЖСКИЙ М. И.
ГОГИТИДЗЕ К. А.
ГРЕКОВ Л. И.
ИБРАИМОВ С. И.
ИГНАТОВ В. Н.
КАНДРЕНКОВ А. А.
КЛИМЕНКО И. Е.
КУЛИДЖАНОВ Л. А.
ЛЕБЕДЕВ П. А.
ЛОМОНОСОВ В. Г.
МЕСЯЦ В. К.
МОДОГОЕВ А. У.
ПАСКАРЬ П. А.
ПЕТРОВИЧЕВ Н. А.
ПОПОВ Б. В.
ПРИЕЗЖЕВ Н. С.
РЫБАК Ю. П.
СКОЧИЛОВ А. А.
СОКОЛОВ И. З.
СУРГАНОВ Ф. А.
ФЕДОСЕЕВ П. П.
ЦЫБУЛЬКО В. М.
ЧЕРНЕНКО К. У.
ШИЛОВ Л. А.
ЯКУБОВСКИЙ П. Я.

РЕДАКЦИЯ КОМИССИЯЗЫ

АКСЕНОВ А. П.
АЛЕКСЕЕВ П. Ф.
ВОРОНИНА М. А.
БЕЛУХА Н. А.
ВОРОТНИКОВ В. И.
ГОНЧАРЕНКО Б. Т.
ЕРМИН Л. Б.
ЗАМЯТИН Л. М.
ЗИМЯНИН М. В.
КЛЮЕВ В. Г.
КОЗЛОВ С. В.
КОЗЫРЬ П. П.
ЛАПИН С. Г.
ЛОЩЕНКОВ Ф. И.
МАРИСОВ В. К.
МЕРКУЛОВ Г. А.
НИКОНОВ В. П.
НИЯЗБЕКОВ С. Б.
ПАВЛОВ Г. П.
ПОНОМАРЕВ Б. П.
ПОНОМАРЕВ М. А.
ПРИБЫЛЬНОВ В. Я.
СМИРНОВ Г. Л.
ТОЛКУНОВ Л. Н.
ТРАПЕЗНИКОВ С. П.
ТЮРЕБАЕВА Ж. К.
ФУРЯЕВ Г. И.
ХРИСТЕНКО В. Т.
ХУДАЙБЕРДЫЕВ Н. Д.

МАНДАТ КОМИССИЯЗЫ

АВРАМЕНКО С. С.
АНИСИМОВ П. П.
АНТОПОВ И. А.
БЕСПАЛОВ И. П.
БОГОМЯКОВ Г. П.
БОРОДИН Л. А.
ВАСИЛЬЕВ И. Ф.
ГАСАНОВА З. М.
ГЕОРГАДЗЕ М. П.
ГОРБАЧЕВА Ж. Е.
ГОРОДОВИКОВ Б. Б.
ДРЫГИН А. С.
ЕВГРАФОВ Л. В.
КАБАЛОЕВ Б. Е.
КАДИРБАЕВА Ф.
КАПИТОПОВ И. В.
КЛЫЧЕВ А. -М.
КНЯЗЕВ Ф. К.
КОЛБИН Г. В.
КОНОВАЛОВ П. С.
КРАХМАЛЕВ М. К.
КРУГЛОВА З. М.
ЛЕОПОВ П. А.
ЛИГАЧЕВ Е. К.
МАЛЬБАХОВ Т. К.
МАТЧАНОВ П. М.
МИКУЛИЧ В. А.
МОРГУН Ф. Т.
МОРОЗОВ И. П.
НАБИЕВ Р.
ОВЧАРЕНКО Т. И.
ПРОКОПЬЕВ И. П.
РАХИМОВ Б. Р.
РУБЭН Ю. Я.
РЫБАКОВ А. М.
САХНЮК И. И.
СЕНИН П. А.
СЕНЬКИН П. В.
СИДОРОВА Л. И.
ТРУПОВ М. П.
УМАХАНОВ М. -С. И.
ХАРАЗОВ В. И.
ШИРШИН Г. Ч.
ШКОЛЬНИКОВ А. И.

Москваны делегей көрген, дыҥнаан

Февральныҥ 24-те чүс-чүс миллион кижилер совет чурттуҥ амыдыралында эҥ улуг болуушкуиу — Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиязының XXV съездизиниҥ ажылымкыныи коргеидер. Ону Төп телевидение оп хүи Кремльдиҥ Съездилер орду-зундан шуут дамчыткан. «СЭКП Төп Комитединиҥ отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазыбиле партияның эдлегелиг сорулгалары» деп илеткелди СЭКП ТК-ныҥ Чиигаве секретары эп Л. И. Брежнев кылган. ону дицимттаг, үр үзүлбес адыш часкаашкыныпара-биле уткаан. Дамчыдылганы «Восток» программа-биле болгаш Сибирьниҥ чурттакчыларынга, Совет Эвилелиниҥ Ортаа Азия. Соҥгу болгаш Ыракы Чөөп чүи районнарынга — космостуҥ «Орбита» системазы-биле чорутқан. «Интерайдение» система съездиии ажыдарын Болгарияның, Венгрияның, Кубаның, Монголияның, Польшаның, Румыниияның, Чехословакияның, Югославияның чурттакчыларынга көөр аргаиы берген. «Евровидение» система-биле Европаның чурттарының телевидение компаниялары хүлээп ап турган. Съездиии ажиткапының дугайында дамчыдылганы Совет Эвилелиниҥ бүгү радиостаицилары база чорудуп турган.

СЭКП-ниҥ XXV съездиии делегей ажыдыралының эҥ чугула болуушкуну болу берген, олче бүгү делегейниҥ хөйиитизиниҥ кичээлгейи хаара туттуиган. Ол кезээ Төп телевидение съездиниҥ ажылымын баштайгы хүпүүн дугайында репортажты дамчыткан.

(СЭТА).

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Партия, совет, профзвилед болгаш ажыл-агый организациларыидан, үлетүүр будуруглелериниҥ, тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарының коллективтеринден, Совет Армиязың болгаи Флоттуҥ дайынчыларыидан, эртем албан черлериниден болгаш өөредилге черлериидеи, чогаадычы болгаш хөй-ниити организациларыидан, коммунистерден, комсомолчулардан болгаш аныякгардан, бистиҥ Төрээн чуртувустуҥ ажылчы чонпарындан СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ адрезиигне хөй санныг байыр чедириишкиннери болгаш күш-ажылчы рапорттар кирип турар.

Ол байыр чедириишкиннерии парлаан тускай бюллетеньии парлап үидүрерии съездиниҥ президиумуму эргежок чугула деп санаан.

(СЭТА).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Эгези 2, 3, 4 арнияларда)

терниң холужуп турары янзы-бүрү болуп, чамдыкта чорудээлит байдалды болдуруп турар-даа болза. Португалияның чону чуртунга демократтыг хогжулдениң быжыг үелеливерип туртулар, социалдыг дештилге дээш туржуп турар деп чүве шаан тодазы-биле ялереп турар.

Совет Эвилели Португалияның иштики херектериге кандыг-даа холгаардаашкынга шуут удур болуп турар. Португал улус өскелер-биле бир дөмей бодунуң шилип алган оруу-биле хогжүүр эргелиг. Португалияның революстут чону-биле, ооң коммунистери-биле, бүгү демократтар-биле совет коммунистериң, бүгү совет кижилериң изиг чагыс эп-сеткилдиин бо нилирден илередирип чоннээреп келүүер. (Үр адыш часкаашкыны).

Чилиге болган революция чурт ишчининг буржуазиялының болган даштыкы монополияларның дарлалындан болган колчугленивиден хосталыр дээш ол чурттуң чонунуң изиг күселивиң тода шаарлы болган. Опу эң-не шынчы болгаш кижизиг молуүг кижилер баштап чоруткан. Ол революция ажылачы чонның калбак массазын чаа амидыралды тургузарынче кодургеп. Ынчалза-даа ам билдинин туралары-биле алырга, даштыкы империалиминиң планнаны болган садып алганы Чили реакциянып сүлчээлэп революциялы хеп-хевертен чай алындырбайн барган. Шериг-фашистиг диктатура чуртту хын-биле бораппан. Күш-ажылчы чонның он-оя муң эң экэн, бердингеп олдар, кыстары өлүртөөн, хилинчектеттиргеп, кара-бажыңдарже кирп октаткан. Чурттуң кырынга качыгдалдың кара дүпү дүшкеп. Ынчалза-даа революциянып түр үеде аштырышкыны ооң тоогуүг ужур-дузазын, ооң дүржулгазын бичии-даа кудулатпас.

Чилиде халап болза революциянып янзы-бүрү оруктарының, бир эвес ацаа хамаарышкан чугула пегелделер бар болза, ооң иштинде тайбың хогжүдүпкүп оруувун артыларының дутайында коммунистериң түңнелин ишкыи кааткан дээни ол эвес. Ынчалза-даа ол революция бодун камгалап биилир үжүлүг дээ сагындырып келген. Ол амгы үеде фашизминге болгаш даштыкы реакциянып чимизеппикипериге удур серемчилелиг болур чоруукка оорелдин, хосталганың болгаш дештилгенинг оруунда турар бүгү кижилер-биле улустар аразының эп-сеткил каттыштырылганың күштелдиринче кыйгырып турар. Маңаа, бистиң съездивиске, бүгү совет кижилериң мурнундан бис база катап негеп тур бис: Луис Корвалапга хосталга! Фашистиг хүштанның бүгү хоргудаткыларынга хосталга! (Үр адыш часкаашкыны).

Бир эвес монополистиг капиталдың болгаш ооң чалчаларының тергиндээшкинниге боттуг кыжавыг турун кээр болза, демократия дутайында карак мегелээр бүгү үүлдерин империализм ап октапкаш, кандыг-даа үүлгедигин кылыр дээрэни сөөлгү чылдарның революстут шимчээшкинниң дужжулгазы тодарғай коргүскеп. Ол болза, гуманизыг болурун чугаалаваска-даа, күрүнелерниң бүрүн эргезин, кандыг-даа хоойлужудулганы херекке албайн баарында белеп. Нүүлдеп метолээри, хой-ниитинин тоорединя, экономика талазы-биле бүзээлеп, саботаж кылыры, ап-чуттуг болгаш хоозураашкынны организастаары, хээлпээри болгаш кыжаныры, террор, политиктиг ажылдакчыларны олурерин организастаары, фашистиг хынаыкчы үүлгедиг кылыры — делегейниң империалистиг реакциязы-биле эвилелдежип алган кезээде хөделип турар амгы үениң контрреволюциязының бүгү үүлгедин ындыг болуп турар. Ынчалза-даа ол бүгү эгилинде бирээ бууран дүжер. Хосталганың херээ дештилгенің херээ — тиилеттирбес. (Үр адыш часкаашкыны).

Эрткен беш чылдың демдегледиг болуушкунарының бирээзи болза капиталистер делегейде коммунистиг партияларның салдарының оскези болур. Оларның саны барык миллион кижиге, ооң иштинде Барыын Европада — барыкла 400 муң кижиге оскен. Парламентилерге болгаш чер-чер органнарынга соңгулдаларга коммунистер дээш бадылап турарларның саны дыка хөй-биле өскен.

1969 чылдагы човулел хуралдың ажылдап кылганы антиимпериалистиг хөделиишкиннериниң программазы хөй үүлдер талазы-биле күүсеттингенинниң фашызы делегейниң коммунистиг шимчээшкинниң чедишкиннериниң дутайын чугаалап турар. Богун бистер: демиселлиг оруу болгаш кол угланыышкыннары ыны ишлип алдынган, улустарның чагай чоруу дээш кадыг ажылдажылганы массалар калбаа-биле күлүүн көрүп, ажыктыг түңнелдерни берип турар дээрэни оске чурттарның компартияларының кадыг

медегленп болур бис.

Ацгы-аңгы чурттарның коммунистери бот-боттарының ажылын сонуургал-биле болгаш билдингир кичээнгейбиле хайгаарагжып турар. Оларның арагында сапал-онал талазы-биле, ол-бо айтырыгны канчаар кооруүүн талазы-биле чамдыкта ылгалдар туруп келп болур. Бо дутайында өжээшпиг пропаганда шүүлдүг медээпи чаңгыс эвес удаа кылып келген. Ынчаарга марксистер-ленининлер бүгү шимчээшкинниң чаңгыс эвин быжыглаар дутайында сагыш салбышаап, ындыг айтырыгларны интернационализмниң туружу-биле көрүп, тургустунуп келген айтырыларны ёзулуг эп хуузунуң ёзуу-биле, партия бүрүзүүнүң дең эргелиниң болган бот-тускайлаң чоруун хүндүлээринің үреп болбас нормалия барымдаалап чугаалажып көрүп турар. Ынчаарга миңаа хамаарышпас принциптиг ажыл-херек талазы-биле компромисс-чеңнээрежилге дугайында, коммунистиг идеологияга чоруүүн турар үзел-бодалдарны болгаш хөделиишкиннерни эптештирер дээр дугайында чугаа болбайн турар болгаш турбас-даа. Чүге дээрге, барыын болгаш чоон үзелдиг ревизионизм черле аңаа олурбайн турар болгай. ынчангаш коммунистиг шимчээшкинниң марксисчи-ленинчи үндезиннери дээш, ол үндезинперни хамыдар аңы божаңнадыр дээн ораалдажылыышкыннарга удур демисел бүүгүдевиске ишкти сорулга болуп артып турар.

Коммунистер боттарының демиселлиг революция хөгжүлдезининң база социализмниң болгаш коммунизмниң тургузарының дүрүм ёзугаар ишкти үүлдерин барымдаалап турар. Марксизм-ленининмниң теориязында сиңиннекен болгаш практика-биле бадыткаттыынган дүрүм ёзугаар ол үүлдерни ажы-дүнма партиларның делегей чөвүлел хуралынга делегеттеп хевир-биле коллективтиг ажылдап кылган турган. Ишкти дүрүм ёзугаар ол үүлдерни ханызы-биле билирги, чогаадыкты ёзу-биле коорүп болгаш чурт бүрүүнде тодарғай байдалдарны барымдаалап коору-биле холбаштырып турган. дүрүм ёзугаар ол үүлдерге даапшы марксисчи-ленинчилерниң тудуш холбашкак оңнагай үүлүг болур. Ынчангаш бир эвес оппортунизм-биле чеңнээрежир чорук түр үеде кандыг-бир ажыкты берген-даа дижик. ол кедээнинде барын партияга улуг хоралыг дээрэни бүзүрелдиг чугаалап болур.

Бистиң үевисте пролетаржы интернационализминиң чугузазын онзалап демдегленкеп-дир мен. Ол болза марксизм-ленининмниң кол принципотерининң бирээзи. Ынчанмыже ону чамдык кижилер болза интернационализмден херек кырында үүү артар боор дээрэн-биле тайылбырлап эгелеп турар. Ындыг кижилер интернационализмден ойталаарын ажыы-биле саналдап турар. Оларның бодалы-биле алырга, Маркстың болгаш Ленининиң үндезилээри болгаш камгалап турганы интернационализм харын-даа эргижирээн түве дег боор турар. Бистиң бодалывыс-биле алырга, пролетаржы интернационализминден ойталаар чорук компартияларның болгаш черле ажылчын шимчээшкинниң күүлүг база шылгаттынган чепсээн ишкыытаны ол болур ийик. Ол болза, боттарының антикоммунистиг хөделиишкиннерин делегей хемчээлинге идепкейлиг айлаштырып турар ангы дайынналарына ажыктыг болур ийик. Совет коммунистер, бистер, пролетаржы интернационализминиң камгалаарын марксисчи-ленинчи бүгүүүнүң ыдыктыг хүзээлгези кылдыр санап турар бис. (Үр адыш часкаашкыны).

Отчётгут үениң дургузунда бистиң партивыс ака-дунма партилар-биле харылааныш калбартан. Бис олар-биле делегацияларны идепкейлиг солчуп, политиктиг болгаш теоретиктиг айтырыглар талазы-биле партилар аразының конференцияларынга киржип келген бис.

Коммунистериң девискээр айбы-биле конференциялары дыка улуг рольду ойнаар. Ындыг конференциялар эрткен чылдарда эвээш эвес болгулаан. Латин Американың болгаш Карыб бассейниниң коммунистериниң АКШ-тың база Канаданың компартияларының киржилгези-биле Гаванага болган конференциязын оңнаап демдегээр керек. Европаның компартиялары база боттарының конференциязынга белеткеп турар. Хой-хой партилар коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чаа бүгү-делегей конференциязын чыары дээш туржуп турарлар. СЭКП ол идеяны принципи талазы-биле деткип турар. Ону кажап база капчаар боттандырарын ниити дугуржулга-биле шиитпирлээр апаар дээрэн билдингир.

Бодунуң съездизиниң чыглыы келген совет коммунистер бистер даштыкыда эптеривиске болгаш чаңгыс үзел-бодалдыларывыска дайынчы байырны чедирип, чедишкиннерин күүээр-дир бис. Ынчаарга бирги залчегде чажыт ажылдың аар-берге байдалында демисежип турар коммунистерге эң-сеткил каттыштырылганың сөстерин дамчыдып тур бис (ындыг партилар ам-даа үшеп кире). Бистер болза ажылчы чоннарының херээ дээш бүгү демиселлиглерге, кандыг-даа бергелер турза, боттарының идеаддарынга болган боттарының хүзээлгелеринге ынчы болуп артып каан, боттарының ами-тынын хүн бүрүзүнде айылга таварыштырып турарларга кыйгыны салып турар бис. Хостадта дээш чүс-чүс, муң-муң демиселлигилерни Чилиниң, Парагвайның, Индонезиниң, Бразилияның, Гватемаланың, Гаитиниң, Мурнуу Африканың болгаш өске-даа чурттарның кара-бажыңнарынга болгаш хөведел лагерьлеринге хорутдаып, хөй-хөй коммунистер революциянып херээ дээш амытының бергеннер.

Анчы дайынналарының холундан амы-тынын оскуурган делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниң моадырларынга, улустуң вас-неижин дээш эрес-маадырлыг демиселлигилерге мөңгежидип. Москвага турескавлы тургузар деп сапалды бистиң съездивиске киирерин нүзеп турар мен. Ол болза бистиң партивыстың пролетаржы интернационализминиң өвдүр улуг херээнге чайгылыш чок ынчылының демдээ болур. (Үр адыш часкаашкыны).

XXIV съездиниң айтышкынынга дүүштүр коммунистиг эвес дештилгелиг партилар-биле — революстуг-демократтыг база чөвө социалистиг партилар-биле харылаалларны хамыладырын улампызаа келген бис. Эдээ каш чурттарның, ооң иштинде Финляндияның, Бельгияның, Японияның, Великобританияның, Францияның социалистиг болгаш социал-демократтыг партиялары-биле харылаа ылези-биле калбарган. Бо талазы-биле чедип алдынган түүүдерни үнелеп турар бис, ынчангаш ол углавышкын-биле ажылдаар бис.

Социал-демократтарның реформизми-биле эртеминг коммунизминиң идеология талазынга чоокшулажыр дутайында чугаа-даа турбас үжурлуг дээрэ черле билдингир. Социал-демократтарның аразында боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын антикоммунизмге болгаш антисоветизмге үндезилеп тургузуп турарлар ам-даа эвээш эвес. Харын-даа коммунистер-биле холбашканы дээш шаажылап турар ындыг партилар белиң бар. Ындыг болушкыннарга удур демиселди чорудар бис, чүге дээрге олар чүгле реакцияга дузалап турар-дыр.

Ынчаарга тайбың хөжа-хелбээ догуннаашкын дээрге харын-даа «капитализмге дузалажымышкы-дыр», «социал-политиктиг статус-квону (бүрүн эргелерин) боттандырарынга шаптыктап турар чорук-тур» дээрэн-биле шүүтап турар кедергей чөөн чугааларның бадыткап турарынга удур бис: кандыг-даа революция хамыктың мурнунда чогуур шиитпирлелдиг иштики хөгжүдезининң дүрүм ёзугаар түңнели болур деп харылаар бис. Ынчаарга амыдырал боду-даа «шаптыктап турар чорук» дутайында хоолуя бодалдарны буруу шаап турар. Бо дутайында сөөлгү чылдарда делегейге болгулаан революсчу улуг ошкерилишкиннерниң дутайын сактырга-да четчир.

Чамыдыкшыныңның болгаш амгы демиселлиниң деңнегүүрүнүң дутайында айтырыг талазы-биле байдал имидыгдыр. Революстуң херээнге шынчы совет коммунистер бистер тайбың дээш демисежип турар бис, демисежир-даа бис — ол болза бүгү улустарга ең улуг чаагай чорук болгаш амгы кижи төрелгетсининг дештилгезининг түүлүе негелдеп-дир. (Үр адыш часкаашкыны).

* * *

Эштер! Чугаалаан түүлдерни ниити түңнеп коргеп. Совет Эвилелиниң делегей талазы-биле байдалы кежиитпаывдан-даа артык быжыг дээ шаптыларынге Төп Комитетте бүгү үнделиннер бар. Дөртку он чылда тайбыңның байдалывыда чүртган тур бис. Социалдыг деңнелгенивиске, ооң иштинде Финляндияның, Бельгияның, Японияның, Великобританияның, Францияның социалистиг болгаш социал-демократтыг партиялары-биле харылаа ылези-биле калбарган. Бо талазы-биле чедип алдынган түүлдерни үнелеп турар бис, ынчангаш ол углавышкын-биле ажылдаар бис.

Социал-демократтарның реформизми-биле эртеминг коммунизминиң идеология талазынга чоокшулажыр дутайында чугаа-даа турбас үжурлуг дээрэ черле билдингир. Социал-демократтарның аразында боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын антикоммунизмге болгаш антисоветизмге үндезилеп тургузуп турарлар ам-даа эвээш эвес. Харын-даа коммунистер-биле холбашканы дээш шаажылап турар ындыг партилар белиң бар. Ындыг болушкыннарга удур демиселди чорудар бис, чүге дээрге олар чүгле реакцияга дузалап турар-дыр.

Ынчаарга тайбың хөжа-хелбээ догуннаашкын дээрге харын-даа «капитализмге дузалажымышкы-дыр», «социал-политиктиг статус-квону (бүрүн эргелерин) боттандырарынга шаптыктап турар чорук-тур» дээрэн-биле шүүтап турар кедергей чөөн чугааларның бадыткап турарынга удур бис: кандыг-даа революция хамыктың мурнунда чогуур шиитпирлелдиг иштики хөгжүдезининң дүрүм ёзугаар түңнели болур деп харылаар бис. Ынчаарга амыдырал боду-даа «шаптыктап турар чорук» дутайында хоолуя бодалдарны буруу шаап турар. Бо дутайында сөөлгү чылдарда делегейге болгулаан революсчу улуг ошкерилишкиннерниң дутайын сактырга-да четчир.

Чамыдыкшыныңның болгаш амгы демиселлиниң деңнегүүрүнүң дутайында айтырыг талазы-биле байдал имидыгдыр. Революстуң херээнге шынчы совет коммунистер бистер тайбың дээш демисежип турар бис, демисежир-даа бис — ол болза бүгү улустарга ең улуг чаагай чорук болгаш амгы кижи төрелгетсининг дештилгезининг түүлүе негелдеп-дир. (Үр адыш часкаашкыны).

* * *

Эштер! Чугаалаан түүлдерни ниити түңнеп коргеп. Совет Эвилелиниң делегей талазы-биле байдалы кежиитпаывдан-даа артык быжыг дээ шаптыларынге Төп Комитетте бүгү үнделиннер бар. Дөртку он чылда тайбыңның байдалывыда чүртган тур бис. Социалдыгының туруштары быжыккан.

Дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкынын кол угланыышкын болу бергеп. Партивиниң делегей талазы-биле политиказының кол түүлөлө ол-дур. Ындыг түүлдерге совет кижилер чоргаараанын болгун. (Дыңнаттыг, үр адыш часкаашкыны).

СЭКП-ниң делегей талазы-биле ажыл-чорудулгазы — бүгү улустуң херээ. Ол болза чурттуң экономиктиг болгаш шамгалал күүзүнге, ооң үзелп-бодал талазы-биле күүзүүнге, совет улустуң күш-ажылы-биле тургустунген бүгү үүлдерге даапшын турар. Ооң чедишкиннерин — партияның болгаш күүнениң хой талазылекчилеринің: Политбюро кежиитперинің болгаш кежиитүүге кандыдаттарның, ТК-ның секретарыларының, ТК-ның кежиитүнериниң, Төп Комитеттиң, ДХМ-ниң, даштыкы садыг министерствозунуң, ДЭХБ-ниң болгаш өске-даа министерстволарның база ведомстволарның аппаратының хой саннаг ажылдакчыларының, партияның республика Төп Комитеттериниң, крайкомнарының болгаш обкомнарының удуртукчу ажылдакчыларының, хоорайларда болгаш кодээ партия хооркомнарында болгаш райкомнарында, эге организациялларында эптериниң дуржулгазы болгаш бааларын, сетки-сагыш талазы-биле күүзү болгаш түткүдүг ажылы хандырган. Бистиң съездивистиң делегаттарының хой нуруулу делегей байдалының талазы-биле кандыг-ла бир ажылды кылып келген деп чугаалаар болгулза, чалыг болбас боор деп бодап тур мен. Бо талазы-биле чугуун соруулгаларны бистиң парламентилеривис, төп болгаш чер-черде совет органнар, профвилеедеря, хой-ниити организациялары, артеминиң болгаш культурапың ажылдакчылары, ол ышкаш парлаата, радио, телевидение күүсеңин турар. Муң-муң совет кижилер — элчин болгаш өске-даа төлөө черлериниң ажылдакчылары, геологтар болгаш тудутжулар, энчилер болгаш башкылар, металлурглар болгаш химиктер, транспортчулар болгаш өске-даа специалистер даштыкыда ажылдап турар.

Интернационалчы хүзээлгезин бедин-биле медереп биилир база ак сеткилдин-биле күүсеңин турары дээш хүректиг хамыыдаш оорун четиргенин ол бүгү митерге Төп Комитет илертейлеп тур. (Үр адыш часкаашкыны).

Чедип алдынган түүлдерге дакыыланаан, ам делегей аразынга чаа-чаа соруулгаларны тодарадып турар бис. Кордүүүп турар программаларның чедишкинниг болуруп партияның шүтүмүн бүгү совет улустуң деткип турарындан биилп турар бис. Бистиң политиказывыстың чедишкиннериниң магадылалы — ында. Ол политика бүгү улустарның үнделеп арте-ажыктарынга баралп болуп турар. Ындыг политика — келир үеавс!

II.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ БОЛГАШ ПАРТИЯНЫҢ ЭКОНОМИКТИГ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ КОЛ СОРУЛГАЛАРЫ

Эштер! Ам партияның иштики политиказының, хамыктың мурнунда экономиктиг политиканың айтырыгларынче киреринден чоңнээреп көрүүер. Коммунизм дээш демиселлиң иштипзарыг участоктарының бирээзи ында болуп турар. Партияның болгаш чоннуң ыол күшенишкиннерин ында өөңнеттингеп.

Отчётгут үеде чүү кылдынганының болгаш чурттуң мурнунда кандыг сорулгалар туруп турарының дугайын бодап көөр арганы берип турар калбаа материалдар «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хогжүдериниң ыол утланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилелиниде айыттынган. Ол ышташ СЭКП ТК-ның Политбюро кежиитүүү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дарганы эш А. Н. Косыгинниң ылеткелин съездиниң делегаттары дыңнаар. Ынчангаш Төп Комитеттиң отчедуунга экономиканың түңнелдеринге болгаш перспективаларынга хамаарышкан чүгле эң-не чугула айтырыгларны көдүрер.

1. Тоску беш чылдың түңнелдери

Бир эвес тоску беш чылдың иштин түңнелдерни ам көөр болза, кол-да чүве болза совет кижилериң кылымакай күш-ажылы, партияның башкарыкчы болгаш организакчы ажыл-чорудулгазы экономиканың туруштуг өзүлдезиин хандыртаны болур. Беш чылдың кол-кол социал-экономиктиг сорулгазы шиитпирлеттингеп.

Ол чылдарның иштинде чурттуң экономиктиг күчүзү кайы хире улгатканын, эң бедик өзүлдези кайы хире болганын үнелеп көөр болзувусса, беш чылдың түңнелдери оңза магазыг чалгай.

Ол талазы-биле тоску беш чылга деңнээжир беш чылдар турбаан. Үлетүүр продукциязының немей өзүлдезининң, капитал салыышкынынарының, чоннуң чаагай чоруун бедидер талазы-биле чаа-чаа хемчеглерни ап чорударынга күрүнениң ажыалаңдырыышкынының моон мурнундагы кайы-даа беш чылдарга бодаарга эң бедик немей өзүлдезин чедип алган бис. Оларны дүүрериниң хемчээлинің талазы-биле Совет Эвилелиниң делегейге бирги черже үнгени продукциязының эң-не чугула хевирлериниң саны көвей апаргап. Хомүр-даш, демир рудазы, цемент болгаш өске-даа элгээн хөй продуктуларга сөөлгү чылдарда кап нефть, минералдыг чемиштидилгелер база немешкеп.

Үлетүүр бүдүрүлгезининң хемчээли СЭКП-ниң XXIV съездиниң ол директивалларында айытканын ёзугаар беш чылда 43 хуу көвүдээп. Ол — бистиң ажылчын ангыысты, эртем-техниктиг шилелгеннининыстың, будүрүлге командирлеринің шылгаңгай чедишкини-дир. (Үр адыш часкаашкыны).

Капитал тудугтуң кайчаар-даа аажок калбарганын онзадан демдегээр-дир мен. Ажыл-агыйның бүгү адырында 500 миллиард ажыг рубль салдынган, будүрүлгениң кол фондуларын бүдүн чартык катап көвүдүүр арганы ол бергеп. Бо дээрге чүге беш чылдың иштинде чедип алдынган. А бир эвес 1965 чыл-биле деңнээр болза, олар ыныында ийи ажыг катап өскен. Барык бежен чылдар иштинде тургузуп алганывыс экономиктиг потенциалывыска деңнежир чүүлдүг он чылдар иштинде кылып алган бис. Сайгыраңгай социалистиг шилелгедиг күүлүг базымы ындыг болуп турар-дыр. Бистиң үүле-херээнистиң хемчээлери ындыг-дыр. (Адыш часкаашкыны).

Беш чылдың түңнелдерин: партияның идил үндүргени эң улуг сорулгаларын кайчаар шиитпирлеп келгенивисти даралаында түүлдү барымдаалап көрзе чогуур.

Бирги залчегде чугаалаза чогуур чүве болза, СЭКП-ниң XXIV съездиниң кол сорулга кылдыр тодаратканы — чоннуң амыдыралының дедиелин бедидерине чедишкиннериниң ол болуур. Отчёттуг үеде ийүүттингени ышкаш ол хире деллеп социал программа чүрттүүн тоогуунде туруп көрбөөн. (Адыш часкаашкыны).

Моон мурнундагы эртиен ийи беш чылдарны катай алыр-га чарыгдаанын хире акша-хөрөңгиин чаа социал хемчегларге чарыгдаанын чугаалаарга-ла четчир. Чүрттакчы чоннуң кижи санынга онаашпыр боттуг орулгазы барык дөрттүң биринге улгатаан. Болуп турар өскерилишкиннерни коргуулери-биле түүлө чаңгыс фактының чугаалаайн: ог-буленин бир кежиитүүнге онаашпыр айда чүс болгаш ооң-даа хой рубль орулгалыг чоннуң саны 1965 чылга деңнээрге 1975 чылда сес чартык катап көвүдээп. Ол саннар божза он-он миллион кижилериң амыдыралының деллеплинде болгаш озур-хевиринде үнделиг бурупгаарлаашкынны көргүүлүп турар. (Адыш часкаашкыны).

Беш чылдың иштинде 36 миллион кижиниң чурттага байдалын экижиткен. Иштилелдиг херегле фондуларындан төлевиг болгаш чинтелелер дөртен хуу өскен. Ажылчыларга, албан-хаакчыларга болгаш колхозчуларга пенсии болгаш пособиени, студентилерге стипендиязыны өстүргеп. Колхозчы ажыл-ишчилериниң амыдыралының байдалында бир-даа ажаок улуг чаагай өскөрүнүшкиннер болган. Ынчангаш тоску беш чылдың иштинде чоннуң амыдыралын алгаш эңнежирэн чедип алдынган.

Бистиң удам бурунгаарлаашкыс өске бир эң чугула айтырыг болза — ол дээрге кодээ ажыл-агыйның хогжүдеэн, ооң техниктиг чепсегленишкинни, колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказының быжыкаңы болур.

Партия, ооң Төп Комитеди болгаш Политбюро кодээ ажыл-агыйже кошкаш дыкыс кичээнгейни салып келген. 1965 чылда СЭКП ТК-ның март Пленумунуң эгелээни утланыышкынының ажаок улуг ужур-дузаалыын амыдырал бадыткаан. Кодээ ажыл-агыйның материал-техниктиг базазын быжыглаапы, кодээге чоруткан органнакчы болгаш политиктиг улуг ажыл чер болгаш мал ажылын кодүрерни хандырган.

Эрткен беш чылда кодээ ажыл-агыйны хогжүдери агаар-бойдустуң халапчыг күштери-биле кадыг-берге деңнээлге эрткенин съездиниң делегаттары билир. Бир чылдың иштинде чүге чаңгыс 1973 чыл эки-чагай, а ийи чыл — 1972 болгаш 1975 чылдар хостуң көрбээн канцаашкынның болган. Бистиң кодээнис товарымча ооң ындыг байдалдарга моон мурнундагы кайы-даа беш чылдарда таварышп көрбээн.

Партияның хүзээн алган шиитпирлер хемчеглери, ТК-ның кыйгырымыга харыы кылдыр колхозтарда болгаш совхозтарда күжениишкиннер, ёзулуг маадырлыг күш-ажыл байдалды боттуу-биле чингеткен, а шиитпир-биле кодээ ажыл-агыйга будүрүлгезин өстүрерэ уламчылаап турган. Сескен беш чылга деңнээрге бүгү продукциязының чыда ортумак хемчээли 13 хуудан ажыг болган. Тараанын чылда чылдааны ортумаа-биле 14 миллион тоннага көвүдээп. Эт, сүт болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын будүрери өскен. Бистиң хөвеңчилеривис болгаш рисчилеривис дутайында чылыг сөстерни чугаалаайн барып болбас. Беш чылдың чыл бүрүзү хөвең болгаш рис чылдааныңга улуг медициниң ер болуп турган. (Адыш часкаашкыны).

Будүрүлгениң ажыктыын бедидери ышкаш индыг үндезин чугула айтырыгларны шиитпирлээринге тоску беш чылда бичө эвес чедишкиннер база чедип алдынган. Оон эң-не түңнел көргүүлүү — күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң шапкын өзүлдези болур. Оон иүселі-биле үлетүүрде продуциязга 84 хуу немей өзүлдө, тудугда — 78 хуу, кодээ ажыл-агыйда — бүгү-де немей өзүлдө чедип алдынган. Ол дээрге ажылдап турарларның моргежилиниң бедөөнинің болган будүрүлгениң техниктиг дериишкиниң оскенинің түңнелин чугула айтырыгларны шиитпирлээринге тоску беш чылда бичө эвес чедишкиннер база чедип алдынган. Оон эң-не түңнел көргүүлүү — күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң шапкын өзүлдези болур. Оон иүселі-биле үлетүүрде продуциязга 84 хуу немей өзүлдө, тудугда — 78 хуу, кодээ ажыл-агыйда — бүгү-де немей өзүлдө чедип алдынган. Ол дээрге ажылдап турарларның моргежилиниң бедөөнинің болган будүрүлгениң техниктиг дериишкиниң оскенинің түңнелдиг-дир. Профессионал-техниктиг училищелериниң 9,3 миллион доозукчулары болгаш дээди база ортумак үүлдиг өөренчиктиг специалистер улус ажыл-агыйынга келген. Ол үениң дургузунда кол будүрүлге фондуларының үлетпүрге — 60, кодээ ажыл-агыйга — 56 хуузу чаартынган.

Энергетиканың, нефть болгаш газ тывыжының, химиязың, электроникаңың, машина тудуушкунуунуң болгаш автоматчымдыга дериг-херекселдериниң өске адырлардан артык шапкын хогжүдези ажыктыг чорукту бедидериниге дузалаан болгаш. Ук адырларның продукциязы бүгү экономиканы ам чаа техниктиг база технологтуг базазынге шилчидерин дүргедедиринге идил боон турар.

Тоску беш чылда бистиң улус кичээнгейлиг шиитпирлеп келгенивис база бир чугула айтырыг болза **одаар үүлдүг, энергиниг, металлга болгаш чиг-этке чурттуң хереглелерин хандырары** боон турган. Ук айтырыг бойдус курлавырларының медициниязының үжурунда бистиң мурнуусуста турун турар эвес, а үлетүүр төөтеринге чоок, эрги районнарда олардың экономиказының чылдагаавында боон турар. Нефть, газ, хомүр-даш, руда дээш бис ам чоон болгаш соңгу чүтерже үлам ырап бар чыдар апаргап бис. Чүгле Барыын Сибирьге бөөнү нефть тывыжы 1975 чылда 150 миллион тонна, а газтыы — 38 миллиард хиже кубометр четкеп. Ол кадыг-дошкуу оранда кылдынган-даа, кылдынып-даа турар чүүлзер дээрге ёзулуг маадырлыг хереглер-дир. Ук хереглэ будүрүп турар чүс-чүс муң кижилерни Төрээн чурт оның бедии-биле үнелеп, хүндүлеп-даа турар. (Үр адыш часкаашкыны).

Ынчангаш бистиң экономиктиг хогжүдевистиң углавышкынны болгаш мөзү-шынары СЭКП-ниң XXIV съездиниң принципиалдыг айтыышкынынга болгаш директивалларынга бүрүнү-биле дүүжүп келген. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле тоску беш чылда коммунизминиң материал-техниктиг базазын тургузарыга, чонтуң амыдырал дедиелин бедидерине, чурттуң айыыл чок чоруун хандырарынга чаа улус базын кылдынган. XXIV болгаш XXV съездилериниң аразында үеде партияның экономиктиг ажылчорудулгазының политиктиг түңнели ындыг-дыр. Совет кижилериң маадырлыг күш-ажылының кол түңнели ындыг-дыр.

Бистиң съездивис коммунистерге болгаш партия кежиитүүү эвестерге, эр-даа, хөрөөжен-даа кижилерге, күш-ажылдың хоочунналарына болгаш аныяктарга — бистиң Ада-чурттувусту боттарының ажыл-ижи-биле улам чараш, улам күүтүүг болдурган бүгү кижилерге сеткилдиң хамыыдан өөрүп четтиргенин илередир бүгү барымдаалаарлыг. Ынчаттыг, үр адыш часкаашкыны).

Бот-боттарывыга домейлешкек, үзүк чок солчуп турар хүн бүрүүнүң ажыл-ижи, — а бистер шүүтүү ону кылып турар бис. — бистиң долгандыр боон турар бүгү үүлдерниң үжурдузазын болгаш хемчегларни чамдыкта бүрүнү-биле недерел биилир чай бергейн турар деп чүве шагда-ла биилдингир болгай. Космоска үжудуушкуннар бешки ада-да бир бодуун, чаңчыккан түүлүвүс ышкаш апарган. Ынчаарга кандыг-бир чаа заводтарның ийикпе, азы чаа чурттакта квартилдарының ажыглалга киирипкининиң дутайын чугаалаан-даа херээ бар деп бе. Ындыг болур үжурлуг-ла болгай. Шынаа-да ындыг-даа болур үжурлуг ышкаш, эштер. Чүге дээрге түңнүң-не он-он миллион кижилер боттарының эдээглиг, чаңчыккан ажыл хүнүн эгелеп: станоктарын ходелдирип, шахталарже кирип, хову-пөөлдерже үнүп, микроскоптар-биле ажылдап, саналгаларны болгаш графиктерни ышкын турар. Олар боттарының ажыл-үүлезининң улус чаагайының дутайын бодавайн-даа турарлар боор. Ынчалзажок чогум-на олар партияның салган сорулгаларын күүтсетпиннаан. Совет чуртун деңнелгенің чаа-чаа бедиктериже аппар чоруур. Ынчангаш бистиң үевисти улус херектериң үеэн деп адаавыпаан, ону ындыг болдурган бүгү кижилерни, күш-ажылдың кижилерни болгаш, чогуур-биле үнелеп турар бис. (Үр адыш часкаашкыны).

Эрткен чылдарже хая коруүлеш, бистер, ооң-биле чергелештир, чүгле чедишкиннериң эвес, харын берселерни, четпестерни, шиитпирлеттинмээн айтырыгларны база коруп турар бис. Оң үүлдерни Төп Комитеттиң пленумнарынга, партия хуралдарының болгаш конференцияларынга, республикаларның компартияларының съездилеринге бүгү талазы-биле, коммунистериң бот-шүтүмчүлеечи ёзулуг-биле анализтеп корген.

Бистен хамаарышпас үүлдер-биле холбөөкөн берселерниң дугайын үстүнде чугаалаан болгай мен. Энээн дүжүүт чыдар кодээ ажыл-агый продукциязының болгаш чонтуң хереглел бараанналарының чамдык хевирлериниң бүдүрүлгезиниге, напиопал орулганың озулде темпилеринге салдар чедирбес арга чок болган.

Ынчалзажок хамык ужур бистен хамаарышпас чыдаталларда эвес, ынчангаш ол дугайын ажыы-биле чугаалаар анаар. Чамдыкта чер-черге бистиң бодунгыстый-на хүзээн алган шиитпирлеринистиң негелдезин ёзулуг-давайн турган бис. Планнаашкынны сайыргайжыдары, ажыл-агый механизмин ээ тургузары, бүдүрүлгени шапкычадырының шүүмү планда кордугепиндеп оожум чоруп турган. Бүдүрүлге күүлдериниң чамдыкын чогуур хуусаазында ажыглалга киирбеен ийикпе, азы шиитпирлээн албаан. Дыка хөй адырларда эртем болган техниканың чедишкиннерин бүдүрүлгеге ажыглаары ам-даа дыка четпес чорун турар, ук айтырыгны кап удаа шыңгыы тургузуп келишиссежок, ол ам-даа четпес хевээр артынпаан. Планныг, технологтуг болгаш күш-ажылты корум-чурумнарның үрээшкиннеринден ам-даа хостадып шыдаваан бис.

Ол бүгү үүлдер эрткен беш чылдың улус боттуг түңнелдерин хелеглеен ындыг-ла ышкаш ийи сорулгаларны чедип четпестер-биле үлам шыңгыы демисежир тоозде, олерны корүп билирге чугула, эштер.

Амгы үеде бис партияның болгаш чурттуң амыдырамында чаа улуг үе-чадавың эргининде турар болгай бис. Чүү дээрге ооңгу беш чыл эгелээн, ону юбилейлиг беш чыл деп чугаалап болур. Ынчангаш ажыл-агый чорудулгазының түпелдерин хандыр, партийжи негелде ёзулгаар аналитеп көөрү чаа дүржулганың, чаа чогаадыкчы дедээшкиннериниң, чаа эпертиимниң үнер дээш болур үжурлуг. (Адыш часкаашкыны).

2. Партияның экономиктиг стратегиязы болгаш ооңгу беш чылдың кол онзагай үүлдери

Эштер! Сайгыраңгай социалистиг шиитпирлеттиң байдалдарыта экономиктиг политиканың үндезин айтырыгларының талазы-биле принципиалдыг айтышкынынарны XXIV съезд берген деп үстүнде чугаалаан болгай бис. XXV съезд ол айтышкынынарны чаа беш чылга болгаш улам улуг перспективага дүүштүр тодарадыр үжурлуг. Бодунуң кол сорулгаларывыс, ажыл-агый чорудулгазының кол угланышкынарының талазы-биле тоску болгаш ооңгу беш чыл шлапнары бир ааи тудуш үүлө боон турар. Чугаа болза партияның экономиктиг политиказын ү

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Уланчызы. Этези 2-ги, 3-ку, 4-ку, 5-ки арыннарда).

даа болдунмазы черле билдингир. Оларның сорулгазы бир янзы, чүл дээрге бистиң мурнувуста туруп турар сорулгаларның шынарын болгаш хемчээлдерин баш бурушгаар тодаралыры, бар күштерни ук сорулгаларны шинтирлээринче мөөнүзүн. үнүп кээп болур айтырыгларны болгаш бергелерни тодазы-биле көөрү, беш чыл планында көрдүмээн программаларны болгаш төлевиледдерни ажылдап кылырын болгаш күүседирин чингедиир болур.

Перспективага хамаарышкан боттуг сан-чурагайларны, онаалдаларны тодарадып көөр талазы-биле ам-даа улуг ажыл негеттинер апаар. Ындыг болзажок амдыгыында белеткеттинген саналгаларны ёзугаар алырга, 1976—1990 чылдарда бистиң чуртувус эрткен он беш чылга бодаарга, барык ийи катап хөй материал болгаш сан-хөө курлавырларлыг болур. Ынчангаш партия программазында, партияның сөөлгү съездилеринде салган кол социал-экономиктиг сорулгаларны шинтирлээринге чаа арталар тургустунар. Ол болза хамыктың мурнунда **совет кижилерниң чаагай чоруун моон соңгаар-даа бедилеринге, оларның ажыл-ижинин болгаш чуртталгазының байдалдарын экижилеринге, кадык камгалалын, өөредилгеш, культураны дыка бедилеринге. — чаа кижини хевирлээринге, кижи бүрүзүнүң бүгү талаалыг сайзыралынга, амыдыралдың социалистиг хевирин сайзырангайжыдарынга идиг болур бүгү түүлдерге** хамааржыр.

Эрткен он беш чыл иштинде чурттакчы чонның кижи бүрүзүнге онаалтыр боттуг орулгалар чуртка барык ийи катап, а материалдыг кежиктерниң болгаш ачы-дуза чедиреринин иниги хемчээли барык 2,4 катап өскен. Ол түүлдер дараазында он беш чылда салдынар сорулгаларның кайы хире улуг хемчээлдиниин дугайын чугаалап турар. Беш чыл санында-ла совет кижилерниң эки шынарлыг аъш-чем продуктулары-биле болгаш калбак хереглелдин барааннары-биле хандырылгазы улам экижиир. Оон аңгыда оскедаа тугула сонгал айтырыгларын, хамыктың мурнунда чуртталга тудут айтырыын шинтирлээр талазы-биле хөй түүлдер кылдынар.

Ол түүлдерге дыка улуг бурунгаарлаашкынны боттандырарын онгу беш чылда-ла планнаан болгай. Анаа хамаарыштыр чамдык саннарны адап көрейн.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевирин беш чыл иштинде 16—18 хуу, а шинтиниин ажыл-агыйындан колхозчуларның алыр орулгаларын 24—27 хуу өстүрүп көрген. Хереглелдин инитидел фондуларының күсели-биле чонга төледтелер болгаш чингеледелер 28—30 хуу көвүдээр. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүү, ол ышкаш амыдырал хандырылга чөлдерин хөгжүдеринге онгу беш чылда 31 миллиард ажыг рубльди чарыгдаар, ол болза эрткен беш чылга бодаарга, 6 миллиард рубль хөй болур.

Үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээлин 60 миллиард рубль чедир өстүрерин көрүп турар. Кол-кол барааннарга күрүнеминиң үүрмектеп садар өртектерининиң хажык чок болур чоруун хандырарынче утланган шугумну партия моон соңгаар-даа чорудар, эртежок чугула байдалдарның тургустунарының болгаш курлавырларның чыгдынарының хире шаа-биле чамдык бараанналрның өртээн чиндиир.

Кол утланыышкынарның төлевилелин ажылдап кылып тура. Төп Комитет чуртталга тудуунга онза кичээнгейни салган. 550 миллион дорбелчин метр чуртталга шөлүн тудар деп беш чыл планының контроль чүрегайында айтыкав. Квартираларның планнаашкынын экижиирин, бажынарны таарымчалыг, чараш, шынарлыг кылдыр тудуп тургузарын төлевилекчилерден болгаш тудугжулардан шынгыы негээр апаар бис. Оон-биле кады мебель, амыдырал хандырылгазынга херек техника, сава-санга аймаан бүдүрериин дыка көвүдедирин көрүп турар. Чаа квартирага бүгү-де чүве кижи бүрүзүнге өөрүшкү, хөй-аътты бээр үжүрлүг. Чуртталга тудуп айтырыын бистер чогум-на ынчаар — комплекстиг ёзу-биле, бүгү талазы-биле тазырымчалыг кылдыр шинтирлээр дээш ораллажып турар бис.

Сонгал сорулгаларның аразында совет кижилерниң кадыкшылынын дугайында сагыш салырынан чугула сорулга чок. Ол талазы-биле бистиң чедиишкиннеривис бүгүдеге билдингир. Ынчалза-даа аңаа хамаарыштыр туруп турар сорулгаларны база көөрү чугула. Ук сорулгалар кадык камгалалын органнаастаарын экижиирге-биле, эмнелгелериин болгаш поликлиникаларның четкизин калбартыры-биле, медицина дериг-хереклерин болгаш эки шынарлыг эмнерни бүдүрерин көвүделири-биле холбашкан. Ол-ла сорулгалар оон аңгыда, медицина эртеминиин улам ынайгы хөгжүлдээ-биле, эң-не аймылыг аарыларга үлүг демиселли улам калбартыры-биле холбашкан. Ие-херээженнериин болгаш чаш уругларның калыын камгаларын экижиирге, күроттарның, дыштанылга бажынарының, пансионаттарның четкизин калбартыр дээш база хөй түүлдерни кылыр апаар.

Чамдык медицина черлериниң ажылының деннели ажылчы чонларның негелдеринге ам-даа дүүшпес, оларның чоптуг хомудалдарын болдурар чоруктар бар дээрзи билдингир болгай. Кадык камгалал министерствозу оон чогуур түннелдерни үндүрер ужурлуг. Кадык камгалалының хөгжүлдезинге онгу беш чылда дыка хөй акша-хөреңгини тускайлаан. Ол акша-хөреңгилерни көрдүтеринге ёзугаар бүрүн ажыглаар херек. Ук айтырыгларны кичээшейнин төвүүге тударын — эвилел республикаларның Компартияларының ТК-ларының, крайкомнарның болгаш обкомнарның, чер-чер Советтеринниң дорт үүлээлгези болур.

Ажылчы чонларның дугайында партияның сагыш салыышкыны өөредилгени болгаш культураны улам хөгжүдер талазы-биле хомчегледен база көстүп турар, бо айтырыгларга мен ам-даа доктаар мен.

Партия социалдыг калбак программаны салырда, ону күүседирип ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенциянын күш-ажылчы идепкейнин бедидеринге идиглиг болоп, кижи бүрүзүнүң дээре ажылдааришта идиг болурун барымдаалаар, ынчангаш ол кандыг ужур-дузалыгыл дээрзин тайылбырлаан херээ чок боор. Чогум-на харын бүдүрүлгенин өзүлдезин, продукцияны кылыы үндүрериин көвүдедирип болгаш оон шынарын экижиирдиң улустуң чаагай чоруун бедидеринин кол болгаш шинтирлиг түүлү болур.

Партияның экономиктиг стратегиязының «ааз — чурттуң экономиктиг күчүзүн улам улгаттырары, бүдүрүлге фондуларын калбартыры болгаш үнделзини-биле чаартары, экономиканың фундаментизин — аар үлетпүрүүнүң быжыг, деңдеени өзүлдезин хандырары онгу беш чылда болгаш үр хуусаалыг перспективада-даа үргүлчүлээр.

Металлдарга, оттулар түүлге, энергияга, химия продукшиязынга, ыяшка болгаш тудуг материалдарынга чурттуң улам улгадып турар хереглелдерин хандырар адырларның мурнунга ол чорук улус сорулгаларны салып турар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын амгы үениң болбаазын машиналарлы болгаш дериг-хереклерни-биле хандырар ужурлуг адырларга, машина тудуушкунунга онза харысалга онаажыр турар. Онгу беш чылда-ла машина тудуушкунунуң продукшиязының иниги хемчээлин бүдүвчартыктан хөй катап көвүдедирин айыткан. Бо бүгү-биле кады оон структура-тургузуу улам экижиттингеп техника талазы-биле чаа түүлдерге эртип болгаш таарымчалыг болур ужурлуг. Ол чорук станок тудуушкунун, прибор тудуушкунун, электротехниктиг болгаш электроонныг үлетпүрүү хөгжүдеринге кичээнгейни күштелдирерин негеп турар.

Улус ажыл-агыйының өске-даа адырлары ышкаш, аар үлетпүрүү хөгжүдерде оттулар түүл--энергетиктиг комплексизин, металлургияны, машина тудуушкунунуң кол-кол адырларын хөгжүдеринин программазы ышкаш ынчаар, ийи-үш он чылларга санаав комплекслиг үлүг-үлүг программаларны ажылдап кылыры улам үлүг ужуу-дузалыг апар чыдар. Чүгле үр хуусаалыг үндезин-биле ындыг программаларны ажылдап кылыр, оларны бот-боттарының аразынга сырый холбаштырар, оларны курлавырлар-биле хандырар, шаг-че-биле тудуштурүү болур. Ындыг программалар ада-чурттуң болгаш делегейнин-даа эртем база техниказының соксаал чок депшилгезин, өске күрүнелер-биле экономиктиг кады ажылдажылганың аргаларын барымдаалап көөрү билдингир. Ол программалар чурттуң иштинге будүрүкчү күштерни улам таарымчалыг кылдыр хуваарын, чаа районнарны, эң ылангыяла чит-эт болгаш оттулар түүлдиле байлак черлерни ажыттала киирерининг хереглелдерин база баш бүрүнгаар көрген турар ужурлуг.

Эң ылангыяла Барыын Сибирының комплекизи улам хөгжүп ол келир үеде иниги эвилел балансызыгга нефтиниң болгаш газтың чартык хиреэнь, синтетиктиг каучуктуң болгаш пластмасстарның дыка хөй кезиниң берип шыдаар апаар.

Чөөн Сибирының будүрүкчү күштерин ажыглалга киирериниң шуут чаа үе-чадазын айтып турар. Делегейде эң-не күчүзүт болур Саян-Шушенск ГЭС-тең энергияны ылыр чүгле Саян комплекзиниң бедик составызына металлургияга болгаш машина тудуушкунунга специализастаттынган алаан хөй үлетпүр кезектеп киирер.

Байкал-Амур демир-орук магистралын тударын удурт ужур-дузалыг. Бештайгы тудугжулар ырак-узак тайга-сыг черлериниң моңге ыржымын мырынай чоокта чаа үргээн ышкаш сагыштырар. Ам ында ажыл кидиң түүктээн. Баи—Тында аразында поездилерниң ажылдап, маңнаарын хуусаалан эрте ажыткан. 70 көвүргүнү туткан, 1200 километр хире автомобиль оруун салган, шинчаарга тудугжулар ажылды улам-на шапкынчыдып кылып турарлар.

Боттарының ындыг ажыл-ижи-биле бойдустуң канчаардаа ажок хөй байлактарын Төрээн чуртка бараалгадып, Сибирьнин, Сонгу чүктүң, Ортаакы Азиянын болгаш Ыракы Чөөп чүктүң делгем-херии районнарынга чаа амыдыралды тургузуп берип турар башгайы кижилерниң маадырлыг коллективтеринге партияның XXV съездизиниң өмүлээнинден иниг байыр чедирерин менээ чөптээреп көрүнер. Оларның аар-берге-даа болза, чуртка дыка чүгүлээ херек ажыл-херектеринге челиишкиннерлиг болуруун күзеп калылынар.

Эштер! Чурттуң мурнунда тургустунган хөй хевирлиг экономиктиг болгаш сонгал сорулгаларны чедиишкиннииг шинтирлээр дизе, **күш-ажылдың бүдүрүкчүзүүн хүргеп улгаттырарынган, бүгү иниталел будүрүлгезининг ажыктыг чоруун дыка бедидеринден оске орук чок.** Ажыктыг чорукче колдуг чүткүл — бистиң бүгү-ле экономиктиг стратегиязыстың эң чүгүлэ, чарылбас кезээ болур, ынчангаш ол дугайын катап-катап чүгээлаар-даа апаар.

Ол сорулганы шинтирлээри сезен чылдарда онза чүгүлэ апаар. Ол хамыктың мурнунда күш-ажылтың куплавырлар айтырыгларының чидиилелтени-биле холбашкан. Бистер ам немелде ажылчың күштерни хаара тузарынга эвес, а чүгле күш-ажылтың будүрүкчүзүүн бедидеринге даянып апаар бис. Хол-биле кылыр ажылдарының үлүг-хуузун дыка кызыдары, будүрүлгени комплекстиг механизастап, автоматчыдары экономиктиг өзүлдениң ылаптыг негелдеги боон кел чыдар.

Оон ынай. Чурттуң энергизига болгаш чиг-этке хереглели соксаал чок улгадып турар, а оларны будүрүп алыры амдаа улуг ортектиг. Моон алгаш көөрге, капитал салыышкыннарны өйүп эртер көвүдетпес төлээде, курлавыларны улам рационалдыг ажыглаарын, оон-биле кады продукцияга материал чарыгдалын эвээжедиринин, улам-на чиик өртектиг болгаш ажыктыг материалдарны ажылаарын, а ол ышкаш оларны чарыгдаарын кампаң тургаш, чедип алыр херек.

Алактың соонда бир чүүл болза, улус ажыл-агыйының хөгжөөшүнүн, хоорайларның болгаш үлетпүр төптеринин өскенинин хире-чергээ-биле долгандыр турар бойдус түүлдерин камгалаарынга улам хөй акша-хөреңги негеттинер апаар — чүгле бо беш чылда безин ыңгыр сорулгага 11 миллиард рубльди үндүрүп берген. Экономиктиг күчүг-шыдалдың болгаш ажылчы чонналрның чаагай чоруунуң өзүлдезин бедик темпилиг болган түзүм-на, ол түң улам улгадып болгаш долгандыр турар бойдус түүлдерни камгалаарынга үнеп акша-хөреңги чүгле будүрүлгенин ажыктыын улгаттыраының күсели-биле алдынган туруп болур.

Бистер келир үеле транспортту, тарылзааны, материалдыг хандырылгаын системазын — инфраструктура деп аларбүгү түүлдерни шалыпкын хөгжүлдеринге улуг күлдавырларны киирер апаарывысты база өөренип көрбейн барып болбас. Мурнунда ол адырларның дыка хөйүнче, эң ылангыяла орук тудуунче, склад ажыл-агыйынче чогуур кичээнгейни салып шылавайн турган болгай бис. Ам ол ажылды кылыр болгаш кылыр дооста, шынгыы ажылдаар апаар.

Бо бүгү түүлдер хөй-ле айтыыгларны салып турар. Кылыр ажыл дыка улуг. Херек кырында улус ажыл-агыйының тургузуунга болгаш техниктиг деннелиге шынар талазы-биле ханы бүүнгаарлаашкынны чедип ап, оон бодуңун овуо-хевирин боттуу-биле өскедир херек. Ажыктыг чорукту белидер талазы-биле партияның айтыышкыны херек кымынга мынчаар боон турар-дыр.

Бо талазы-биле улуг роль чаа беш чылга база хамааржып турар — ону **ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның** беш чылы—деп аладаны анаа эвес болгай. Ол дээрге оон он-за түүлдериниң бирээзин-тир.

Бистер сан дугайын база утпаан болбайнаан бис. Онгу беш чыл үезиниң совет экономиказы — ёзулуг-ла деннии улуг хемчээлиг экономика боон турар. Чижээ, национал орулганы 1980 чылга чедир 457,5 миллиард рубль чедирер, азы 96 миллиардка көвүдедир деп планнаттынын турар. Үлетпүр продукциязы бөөк 197 миллиард рубльге өзер болгаш 720 миллиард ажа бээр.

Оон-биле кады озулде темпизин чамдык түүлдер талазыбиле тоску беш чылда турганынган алаан күлү кылып көрүп турар. Ону канчаар тайылбырлаарыл? Бо талазы-биле мурнунда чылларның бергелериниң салдары кандыг-бир талала бар. Ынчалза-даа ол — бирги чергелиг эвес, тур үениң фактору-дур. Кол түүл түдел дизе, бо беш чылда улус ажыл-агыйының бүгү-ле талаларын хаара тудуп турар. Белик шынар — ол дээрге, күш-ажылды болгаш материалдыг курлавырларны камнаары, экспорт аргаларының өзери, а кедизинде баргаш, иниталелин хереглелин эң эки, улам долдур хандырары ол-дур. Чогум-на оон ужурундан планнаашкынның болгаш башкарылганын бүгү механизминери, материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-мактаалын бүгү системазы, инженерлериин болгаш конструкторларның күжү, ажылчыннарның мергежелиг продукциянын шынарын бедидеринче утланган турар ужурлуг. Партия организациязының, профсоюзиледдеринин болгаш комсомолдуң кичээнгейни кезээде олче утланган турар ужурлуг.

Ажыктыг чорукче утланышкын онгу беш чылда чүнү коргүзерил дээрге, күш-ажылдың будүрүкчүзүүн улгаттырары үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезининг барык 90 хуузун, ködeo ажыл-агыйда болгаш тудугда продукциянын бүгү немелде өзүлдезин хандырары ол болур ужурлуг. Иниталелин-биле оон күселиниден чурттуң национал орулгазының эртеен беш чылга 80 хуу улгатканынга удур 85-90 хуу улгатышкыннары алыр.

Үстүнде чугаалаан түүлдерге хамаарыштыр ажыл шагының чилирии болгаш анаа турар чорук, ажылдың деңдеени эвези, күш-ажылдың болгаш технологтуң чурумнуң кошкаа, дыка хөй будүрүлге черлериниде кадрларның үнер-кижилер чоруунуң хөйү дээш ышкаш, ынчаар четпестер-биле опза аптеш чок болур. Материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларын ең чөп болгаш камналгалыг ажыглаарга эргежок чугула. Бо айтырыгларны ТК-ның эрткен чылла декабрь Пленумунга шынгыы тургускан. Бистиң иниталелдин байлакшылы канчаар-даа улгадыр болза, ең шынгыы камналга болгаш хумагалыг чорук улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин, улустуң чаагай чоруун көдүрериниң ең чугула негелдеги боон артар.

Чазыг чоокка санаар болгаш рубль бүрүзүн, ажылдаан шак бүрүзүн, тонна продукция бүрүзүн ажыктыг кылыр ажыглаар, ажыл-агыйжы эвес, будакнаан чорукту туголунга чедир узуткаар — ол болза, бистиң безик партийжи хүлээлгевис-тир. Чүге дээрге, бистер боттарывыска эң-не үнелиг түүлге — Төрээн чурттуң байлак болгаш күүш-шылалдыг болуру дээш, улустуң чаагай чоруу болгаш чечектелиишкинин дээш камналга кылып турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң онгу беш чылда төлевилээн көргүзүтлерин эрткен беш чылдаазындан капитал салыышкыпының өзүлдезининг эвээш темпизи-биле чедип алырын айтып турар. Оон иниги түңү база дыка хөй—барык 630 миллиард рубль болуп. Ынчалза-даа оон түңү тоску беш чылга 42 хуу улгаткан болза, бо үлаала 24-26 хуу немежик. Бистер ынчыг болуру ажыктыг деп болап турар бис, чүге дээрге, ажыллап турар дериг-херекселдерни, тургустунган күүлерни улам долузу-биле ажыглаарывысче кол утланыышкын кылыры чугула деп санап турар бис. Ол дээрге, улус ажыл-агыйын интенсификастаарывыя шугуму ол-дур.

Бистер будүрүлге күүлерин долдур ажыглавайн турарывыстан чыл санында-да дыка хөй миллиард рубльдин продукциязын чедип албайын турар бис. Ол дээрге, дорт чилиирлер дээр түүл-дур. Ынчаарга хөй-хөй министерстволар болгаш ведомстволар специализастаашкынны идепкейлиг хөгжүлдейн, акша-хөреңгини адыглар аразының будүрүлгелеринге, инструментилер болгаш деригер кылыр, сайзыралкан белдирлерни болгаш кезектерни белеткээр тускай заводтарны тургузарынга тускайлаавайн турарындан оон эвээш эвести чилирии турар магат чок. Сентелге баазаның кавдыг-даа хемчээлден артыр тоо-быларткан. Ындыг байладдар курлавырларның бүгү хевирлерин хөйү-биле чарыгдаарынга четпеен турар.

Мындыг болгулаар: дыка хөй ажыл-агыйлар удурлуктуулары өскелеп бүгалыыштыг болур, ынчангаш иниталелдиг дээш, боттарын-на боттары бүгү түүлдер-биле хандырарынче оралдашкан туруптарлар. Бисте ам-даа дыка хөй черлерде план болгаш керээ чуруумнарының хажыттының туразында ыңгыр чаңчылдар ыштыы кээп турар. Натуралдыг ажыл-агыйбайлыныче болгаш ведомстволарга кызыгаарлаттынарынче чүткүлдү летюкөйбейн, анаа улуг сагыша-чуруумну дыңзыгыын тургаш, демисежир керек. Ынчангаш партия, Төп Комитет ыңгыр хоралыг чаңчылды бүза шаап шылаар, ону чедип алыр дээш эртежок чугула түүлдерни шуптузуун кылыр дээринге бүзүрээп мен.

Капитал тудуг канчыгыл дээр болза, бир эвес богунның сорулгаларының дугайын чүгээлаар болза, 1976 чылгы доостур объектилеринге күштерни мөөнүзүн болгаш оларны чылдың төнчүзүнде эвес, а планнаттынган хуусаалазында ылаптыг дужаары чугула. Ажыглалче чаа киирген будүрүлгелерни төлевилеттинген көргүзүтлеринге чедирер хуусааларына бо база хамааржыр.

Даартагы күн улам шынгыы хемчеглерни негеп турар. Планнаашкынны болгаш капитал салыышкыныарны ажыглаарыг канчаар көөрүн өскертир, ажылдап турар будүрүлгени болгаш чаа тудугну чаглыг аай тудуш кылыыр планнаарын хандырар керек. Министерстволар болгаш ведомстволар капитал салыышкынны анаа иниталел-биле эвес, чаа объектилерге эвес, продукцияның планнаттынган өзүлдезинге тускайлаан турар ужурлуг. Материалдыг болгаш сан-хөө курлавырларны бирги ээлчеге ажылдап турар будүрүлгелерниң техника талазы-биле эге дериниче болгаш чаартырынче — будүрүлге күүлдерин чаа тудуг чокка азы эң эвээш капитал чарыгдалдар-биле калбартып болур мындыг чеплерже киирер керек.

Дүрген, камналгалыг болгаш амгы үениң техниктиг депшилгезиниң тулары — капитал тудугга бедик ажыктыг чоруктуң иниталелжир түннелдеринин болгаш бо-дур. Ынчангаш тудугжуларның хөй миллион армиязы шак ынчаар ажылдаар дээрзинге бүзүрелдиг бис. (Адыш часкаашкыны).

Эштер! Онгу беш чыл планы — оске бүгү беш чыл планнары ышкаш,— бистиң социалистиг улус Төрээн чуртувусту тургузуп турар бүгү республикаларның, нацилерниң болгаш националдарның хөгжүлдезиниң программазы болур. Совет иниталелдиг экономиктиг болгаш социал депшилгезин — ол дээрге Россия Федерациязының, Украинаның болгаш Казахстанның, Белоруссиянын болгаш Молдавияның, Ортаакы Азиянын, Прибалтиканың, Закавказьенин республикаларының депшиилери-дир. Бүгү чуруттуң девискээринде тургустунган чаңгыс аай ажыл-агый организми—бо дээрге улустарның найырадыының болгаш ёзы ажылдажылганың материалдыг бижыг үнделиин-дир. (Адыш часкаашкыны).

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол утланышкынары» деп төлевилелди чугаалажып көөрү каяа-даа, бүгү областарга, крайларга болгаш республикаларга политиктиг идепкейлиг чоруктуң байлалынга, ажыл-херекчи байлалга эрткенин СЭКП ТК сетклиң ханышкыы-биле демиселеп турар. Ол болза партияның салган сорулгаларын шинтирлээрине ажылчы чонналрның хан-дамырынган сонуургалдының база катап көргускен. Төлевилелди чугаалажып турда 7,6 миллион кижи чүве чугаалаан, бир миллион ажыт саналлар болгаш күзелдер киргеп. ТК-ның Политбюрозунуң тургусканы тускай комиссия ажылчы чонналрның саналдарын беш чыл планын ажылдап кылырга барымдаалаары-биле көөр апаар.

Партияның экономиктиг политиказын коммунистерниң, бүгү совет улустуң бир эң-сетклиг деткээни, чаа беш чылдың биргн чылынын баштайгы айларынган эгелээшле шалыпчы күш-ажыл — азылчеглиг беш чыл планының чедиишкиниг күүсеттинериниң чугула бадыткалы боон турар. Партияның директивалдыын амыдырала ылаптыг боттандырар, иниталелдиң, күрүпеним, улустуң эрге-ажыктарын хамыктың бажынга тургузар — коммунист бүрүзү, бистиң иниги херээвис дээш сагыш салып чоруур кижи бүрүзү ынчаар, чүгле шак ынчаар ажылдаар ужурлуг. (Үр адыш часкаашкыны).

3. Экономика хөгжүлдезиниң амгы үе-чадада белдир айтыыгларын

Эштер! Экономиктиг политиканың мээң чугаалааның кол угланышкынарының болгаш онзагай түүлдериниң иштинден съездиге тускай чугаалажып көрээ чогуур элээн каш тодаргай белдир айтыыгларны тускайлап болур. Оларга тодартайы-биле доктаап көрейн.

Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедири

Эртем-техниктиг депшилгезин дүргедедири бирги чергезиниң сорулгазы боон артпышаан. Оон ужур-дузазын СЭКП-ниң XXIV съездизиниг эң-не чугулалаш демдеглээнин билир болгай силер. Бистер, коммунистер, чүгле социализмниң байдалдарында эртем-техниктиг революция киживиин болгаш иниталелдиң эрге-ажыктарына дүргүп турар шын угланышкынны алыр дээрзин барымдаалап турар бис. Бодунун эзлчээнде, эртемниң болгаш техникавың чүгле дүргеп хөгжүлдезиниге үндезилээш, социал революциягын эчис сорулгазын — коммунистиг иниталелди тургузарын шинтирлээн туруп болур.

Съездиниң шинтирлерин күүсетпишаан, бис эртем-техниктиг потенциалдың иле өзүлдезин чедип алган бис. Эртемшинчилелдериниң фронтузу улам кадбай апарган. Чүс-чүс мун чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның чогаадылга ажылы улам улуу-биле калбарып турар. Эвээш эвес эртем-бүдүрүлге каттыжышкынынары, бүдүн адырлар техникавың мурнакчы одуруушче үшүлээн. Чуртта бүдүрүп турар дериглелериниң хөй хевири, машиналарының чамдык хевирлерин, элээн хөй технологтуг чорудулгалар делегейниң эң эки чедиишкиннериниге дүгжүп турар.

Оон-биле кады байлал бүгү черлерде шупгузуулда ыракта ындыг эвес болуп турар. Отчёттарда «чаа» кылдыр көстүп турар, а херек кырында техниктиг деннели-биле эвес, а чүгле үндүрген ай, хүнү чаа болуп турар ындыг хевириниң продукцияларының ам-даа бар. Ол ылангыя тудут болгаш орук машиналары, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге дериглелер белеткеп турар, тудут материалдары кылып турар, шуткулга машиналары болгаш өске-даа хевириниң кылыгларын белеткеп турар чамдык будүрүлгелериниң продукцияларынга хамааржыр. Эртемниң чедиишкиннери чүгле чамдык — эң чайынаачак-даа бол — шенделдерге болгаш дегдегледерде хевирлериниге дүргеп боттагырын эвес, харын ховар дээш машиналардан эгелээш, кижилериниң кижи-ажылының болгаш амыдыралының байдалын экижиирдери-биле холбашкан бүгү түүлдерге чедир, продукцияның мун-мун чаа хевирлериниге дүргеп боттанган турар толээде ам-даа хөйүү кылыр апаар. Чаа эртем идеяларын практикага шинээдири — бо хүннерде оларны ажылдап кылырындан дудак чок чугула сорулга болуп турар.

Үстүнде чугаалаан түүлдерни фундаментилиг эртемге сонуургалдың кудулааны кылдыр билип болбас болбайнаан. Эки теория ышкаш ажыктыг чүве чок деп ыры чугаалап турар болгай. Эртем-техниктиг депшилгени үндезин шинчилгелер-биле доктаамал хандырбас болза, эртем-техниктиг депшилгениң долу агымы сыягай боэр дээрзин эки билир бис.

Партияның утланышкыны болза, улуг эртемниң хөгжүлдезининг, оон кол штабының — 250 чыл оюн эрткен күзүн калбаа-биле демдеглээн Эртемнер Академиязының дутайындаа моон соңгаар-даа доктаамал сагыш салырында боон турар. Ында бистиң эртемнистиң эң шылгаракгайларын — эртем школаларының болгаш утланышкыннарының байлак дуржугалыг үндезилекчилерин база билиглерниң бедининче чаа оруктарны салып турар эң-не талантылыг аныяк эртемденнерни мөөнүзүн. Академиниың ажыл-чорудулгазын партия бедин-биле үнелеп турар болгаш теоретиктиг шинчилелдерниң төвү болур, чуртта бүгү эртем ажылдарының дүүштүүркүү болур оон ролюн улам көдүрер. (Адыш часкаашкыны).

Партияның Төп Комитединиң болгаш чазактың даалгазы-биле академиниың институттары министерстволар болгаш ведомстволар-биле кады 1976—1990 чылдарда эртем-техниктиг депшилгенин болгаш оон социал-экономиктиг түннелдерининг комплекстиг программазының төлевилелин белеткээн. Программа-биле ажылды үргүлчүлээри чугула— ол амгы болгаш үр хуусаалыг планнаашкынының тудуш кезээ болур, оларны билбес тургаш экономиканы чедиишкинниг удуртуру болдунмас ындыг чиглээшкинни ол берип турар.

Эртемниң бүдүрүлге-биле интеграциязын шуут хандырбышаан, адырларның шинчилел институттарында, конструктор болгаш төлевилел организациязында ажылдап турар артемденнериин болгаш специалистериң ажылын улуу-биле үнелеп турар бис.

Эртем-техниктиг революциянын чедиишкиннери, экономикага, инитилел амыдыралының бүгү талаларынга оон чаагай салдары чүгле эртем ажыллакчыларының күжениишкиннери-биле хандыртынып шыдавас. Төөгүлүг ужур-дузалыг бо чорудулгаже инитилел будүрүлгезининг бүгү киржиичилерин, ажыл-агый механизминин бүгү звеноларын киириштирери улам улуг роллуг апар чыдар.

Эртемде болгаш техникада революция ажыл-агый чорудулгазының стилин болгаш методун шынгыы өскертирин, хожуданчай болгаш деңейленчек чорукка удур шинтирлиг демиселли, эртем-биле сүмележин белиирин болгаш күзелиин, ону барымдаалаарын негеп турар. Бо чорук чогаадылгадан эгелээш, массалыг будүрүлгеге чедир дүргеп неитерээринге долу хемчээлдин-биле деткимче болур иниг байладлы тургузары-биле планнаашкынны болгаш экономиктиг идиг беришкинин сайзырангайжыдарын, эргижирээн продукцияларны будүрүп үндүрериге экономиктиг быжыг моондакты тургузарын негеп турар.

Бо бүгү — хаңы партийжи сорулгалар-дыр. Ынчангаш бистиң бүгү ажыл-агый тургузуушкынувуста богун оон чугула болгаш харысалгалыг сорулга чок боор.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдери — бүгү улустуң сорулгазы

Эштер! Көдээ ажыл-агый талазы-биле улуг ажылды кылып чорудар апаар. Маңаа аразында харылзаалыг ийи эвес сорулганы партия идип үндүрүп турар. Бирээде: аъш-чем болгаш көдээ ажыл-агый чаг-эди-биле чуртту идегелдиг хандырарын чедип алыр. кезээде четчир курлавырларлыг болур. Ийиде: бистиң программалыг негелдевис боон турар хоорай биле көдээниң амыдыралының материалдыг болгаш культура-амыдырал байдалдарын чоокшулаштырарының орүү-биле улам бурунгаарлаары.

Бо ийи эвес сорулгалар экономика болгаш политика талазы-биле принципиалдыг ужур-дузалыг. Олар ийилээп ленинчи аграр политиканың чогаадыкчы хөгжүлдээп болбушаан, партияның айтышкынарының утка-шынарын тодарадып турар. Ол айтышкышнар колхозчу тараачыннарының болгаш ажылчын аңгының үнделзин эрге-ажыктарына бүрүн дүүшкек, үенин хынаалазын арткан, бүгү улустуң түүлүүгүүшкүнүн алган. Ол дээрге — оларның шынгыы-дыр. Ол дээрге — партия моон соңгаар-даа оларны удуртулга болдунар дээш ол-дур. (Үр адыш часкаашкыны).

Бис — реалистер бис. Көдээ ажыл-агый будүрүлгезин шынар талазы-биле чаартыры үенин, күш-ажылды, кончут улус салыышкынарны негээр дээрзин акы билир бис. Чамдык чылдагаанналрдан, колдуунла төөгүнүң боттуг хевирлиг чылдагаанналрынган, түүле сөөлгү үеле бо адырта хөй хөреңгилерин тускайлаан эгелээн бис. Совет эрге-чагырганың бүгү чылгарында көдээ ажыл-агыйның ап келгени үш чүс чээрби миллиард рубль капитал салыышкынналрның 213 миллиарды сөөлгү ийи беш чылга онаажып турар. (Адыш часкаашкыны).

Көдээ ажыл-агыйга капитал салыышкынар үш кол утланыышкынга мөөнеттингеп турган:

механизазыяга. Сөөлгү он чыл иштинде колхозтар болгаш совхозтар үш миллион ажыг тракторларыч болгаш 900 мүң тараа комбайнарын, бир миллион сес чүс мүң чүк болгаш тускайжыттынган автомобильдерин, хөй миллиард рубльге көдээ ажыл-агыйның өске-даа техникаларыг алган; көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың энергия чепсегленишкинин ийи катап өскен.

мелиорациягa. 6,4 миллион гектар суттаттыг болгаш 3 миллион гектар кургаткан черлер ажылдада кирген. Черни экижиидер талазы-биле өске-даа улуг ажылдар кылдынган.

химизациягa. 1966 чылдан 1975 чылга чедир чемишчилгенин ажылаары 2,8 катап, удуутту химиктиг арга-биле комгалаар түүлдерни ажылаары ийи катаптан ажыг өскен.

Бо бүгү болза көдээ ажыл-агыйны экономиканың бедик хөгжүлделиг сектору кылдыр күүлдүрарынга фундаментинин—быжыг болгаш үнделзин фундаментинин тургузар аргаыы берген. Оон бис иле түңналдерни ам бээнь ап турар бис. Ийи беш чылдар дургузында тараанын дүжүүр 1,4 катап өскен. Иниталелин ажыл-агыйынга күш-ажылдың будүрүкчүзүүн 38 хуу болгаш. Көдээ ажыл-агый продукциязын бир кижиге онаажтыр будүрери иниталел-биле барык дерттуң бирээзе өскен. бо дээрге чурттуң чонуу 23 миллион кижиге көвүдээн турда чедип алдынган.

Эштер! Чедип алган түүлдеривисти болур-чогууру-биле үнделевиваан, оон-биле кады бистер көдээ ажыл-агыйның амгы байдалдарда техника болгаш чемишчилгелер-биле чогуур негелдезинге чедир хандырар, оон энергия-биле чепсегленишкинин белидер талазы-биле ам-даа хөй түүлдерни кылыр деп чүвени эки билип турар бис. Ынчангаш партияның ажылдап кылган утланышкынын моон соңгаар улам чүткүлдүү-биле амыдырала боттанбышарны бистиң сорулгавыс болур. Бистер ынчаар ажылдап-даа турар бис. Чаа беш чылда көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге 172 млрд. рубльди чарыгдаары көрдүнүп турар, ол дээрге эрткен беш чылда турганындан 41 млрд. рубль хөй боон турар. Төп Комитеттиң ол утланышкынын бүгү партия, съездиниң делегаттары деткиир хээрзинге бүзүрээр мен. (Адыш часкаашкыны).

Колхозтар болгаш совхозтар тоску беш чылда 307 млн. тонна чемишчидилгелерни алган болза, онгу беш чылда 467 млн. тоннаны алырлар. Техниканы дээрэн бүдүн чартык катап көвүдээр, ол техника сайзыранган бедик будүрүкчүлүт болгаш янзы-бүрү хевирлериг амгы үениң техниказыдыр. Ол чорук тараа ажыл-агыйның комплекстиг механизастаарын колдуунда доозар чер ажылынын өске адырларын, а ол ышкаш мал ажылын механизастаарының деннелин көскүзүү-биле белидер аргаын бээр.

Мелиорация ажылының хемчээли калбарар. Чуртта амгы үеде бар 25 млн. гектар суттаттыг болгаш кургаткан черлерге беш чылдың дургузунда ам-даа

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязыныңың XXV съездизи

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Эвези 2-гы, 3-гу, 4-гү, 5-кы, 6-гы дыпшарда).

Ол чорук чүүм-даа мурнунда кадрларның харысалгаын улгаттырарын, оларның идепкейин бедидерин болгаш күрүнеңиң үндүрүп турары материалдыг нурлавырларының база акша-хөреңгиниң эң ажыктыг ажыглаттыларынче, колхозтарның болгаш совхозтарның шиитки нурлавырларының эки ажыглаттынарынче сагыш салынганың күштелдирерин негеп турар. А ажыглаттынмайн турар нурлавырлар бар.

Ол дугайын бистиң муң-муң мурнакчыларывыстың ажыжыжи тодаргай чугаалап турар. Оларның дыка төйү бо задза олуруп турар. Көдө ажыл-агый будүрүлгелиниң чуртта мастерзери Терентий Семенович Мальцев, Александр Васильевич Гиталов, Турсупой Ахунова, Михаил Иванович Клепиков, Лейда Пейпс, Николай Васильевич Бочкарев болгаш оон-даа өскелер съездиниң делегаттарының аразында олуржуп турар. Шидыг кижилерниң улам-на көвүдеп орары эки-дир. Агаар-бойдустуң таарымча чок байлалдарында бениң эки болгаш шын организастаттынган күш-ажыл шылтаргай түүпелдерни берип болуур дээрэни олар боттарының ажыл-херээ-биле бадыткап турөрлар. (Адыш часкаашкыны).

Ындыг болзажок черни кам-хайыра чок коор, техниканы болгаш чемиштиидилгелерни багай ажыглаар чоруктарга ам-даа таваржып турарывысты чажырбас ужурлуг бис. оны чогаадыг-сөзүүнүң даа-оон. Көдө ажыл-агыйны бедик мергежилдиг кадрлар-биле бижиглаар талазы-биле сөөлгү чылдарда элээн түүдер кылдыгаш. Ындыг болзажок ортумак болгаш адакы звеноларда айтырыг чидир болуп артышаан. Салбырлар, бригадалар, фермалар удуртукчуларының белеткелиниң деңнелин бедидер херек. Чамдык республикаларда, областарда механизаторлар болгаш оске-даа массалыг мергежилдиг кижилери чедишпейн турөр, ындыг чорук күрүнеге каража челирип турар. Ажылдың бо чүүлдө участогу кончуг улуг кижээйлин салырын негеп турар.

Көдө ажыл-агыйның амгы үеде чедип алган деңнели болгаш чоокку чылдарда чедип алдынар деңнелдер көдө ажыл-агый будүрүлгезин организастаарын база эргелеп-башкарарын ажыжилерин негеп турар. Бо нарын херек, ону шиитпирлептериниң белеп репептилери чок. Ынчалзажок ону шиитпирлээри кончуг чүүлдө, чүте дээрге будүрүлгелин болгаш эргелеп-башкарыганы шын организастаавындан бистиң нүжениишкиннерливистиң чедишкинниг болуру улуу-биле хамаарыжыр.

Бо чорук көдө ажыл-агыйның бүтү адырларында хамаарыжыр. Бо чорук көдө ажыл-агыйның хөгжүлдезиң көдөгө техника, чемиштиидилгелер, комбикорм берип база мында тудуг кылып турар болгаш көдө ажыл-агый продукциязын белеткеп, хүлээп ап, кадагалап, ажылдап кылып турар адырлар-биле холбаарындан хамаарыжыр. Мында ведомстволар айы-биле бир деминг эвес, планнаашкынга чедир көрбес чүүлдерге болганчок-ла таваржып турар бис, ол чорук улуг чидириглерге чедирип турар.

Үлетүрүүң көдө ажыл-агый-биле дорт харылзаалыг адырлары-биле көдө ажыл-агыйның арааңда будүрүлгеэкономиктиг кады ажылдажылганы экижидер, үндезинии-биле экижидер, бүтү аграр-үлетүрүлүг комплекстиң хөгжүдерин чаңгыс аай, күрүне негелдезиниң тургузар ёзуулу-биле хандырбаа чыдыг кижилерден айтырар эргелиг бис. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, улустуң хереглеп бараанарын будүрүлгелерге делегейниң күш-ажыл хувааларының ажыглаарының өзүл түрары болур. Бистер бала-ла өске күрүнелер ышкаш, ажыл-агый сорулгаларын чедиишкиниг шиитпирлээрине база үени ойнап алырынга, будүрүлгенің ажыктыын бедидерине болгаш эртемниң база техниканың деңнелгезин дүргедедириңе немелде болдупар аргаларны мобилизастаар сорулгалар-биле даштыкы экономиктиг харылзаалардың берип турар артык күштүг чоруктарын ажыглаарынче чүткүп турар бис.

Чоннуң хереглел бараанарын будүрерин көвүдедир, садыгны болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер

Эштер! Ажылчы чоннарның чаагай чоруун бедидери чоннуң ында-бүрү бараанарга болгаш ачы-дуза чедирилгезинге негелдезиң улам долу хандырарм-биле тудуш харылзаалыг. Чүге дээрге акша орулганың болуунуң өзүлдези амыдыралдың деңнелиниң боттуг бединшкиин эвес-ле болгай. Оон аңгыда чамдык бараанарның чедиишпези база ачы-дуза чедирилгезиниң хемчээлиниң кызымыы күш-ажыллың материалдыг идиг берипшкин аргаларын кудулады бээр. Ынчангаш партия көдээ ажыл-агыйның дүргеп көдүрлүүшкүү-биле чергелештир үлетүрүүң «Б» деп адап турар адырларын хөгжүдерине улуг кичээнгейни салып турары таварылга эвес.

Бир эвес ол адырларның хөгжүлдезин чаңчыл апартан, артыкы үеде хүлээп алдынган хемчеглер-биле үнелеп көөр болза, дыка улуг чедиишкиннер дугайын бүрүн эрге ёлугаар чугаалап болур бис. Беш чыл дургузуунда чиик болгаш аъш-чем үлетүрүүнүң муң хире чаа бүдүрүлгелерин тудуп эткээн хөй будүрүүшкүүнерниң талазы-биле планнаттынган коргүзүлер чедип алдынмайн барганында эвес болуп турар. Бис айтырыгны калбаа-биле болгаш шиитпирип-биле тургузар хүлээлгелиг бис. Кижиниң күн бүрүдегн хереглерин хандырары-биле холбашкай бүтү-де чүүлдерге хамаарылганы шиитпирлп-биле ооскертириниң, будүрүп турар барааннарының база чедирип турар ачы-дуганың санында-даа, ол ышкаш оларның шынарында-даа үнелезин чаартылгаларны хандырарының эргежок чугулалының дугайын XXIV съездиге чугаалаанын сактып тур боор силер. Ол сорулганы оон бүрүн хемчээли-биле шиитпирлээри чедип алдынмаан дээрэни хүлээп көөр апаар-дыр. Аар үлетүрүү хөгжүдерининң бедик темплерини хандырбышаан, оон-биле кады «Б» болүктүг болгаш ачы-дуза чедирерин база-ла дүргедээшкиниг хөгжүдерииге ам-даа көөрөнүп албаан-дыр бис.

Ол дээш харысалганы дой-хөй кижилер хүлээр апаар. Бистиң төп план болгаш ажыл-агый органнарывыс чиик, аъш-чем үлетүрүүнүң болгаш ачы-дуза чедирерининң дугайында четпес сагыш салган дээрэни дорту-биле чугаалаар херек. Ол адырларны удуртуруп идегээн министрлерден, а ол ышкаш чаа күүдерни чогуур үеэниде ажыглаалга киирер талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүсетпээн, ол адырларны бедик шынарлыг дериишкиннер-биле болгаш чигэт-биле хандырбаан чыдыг кижилерден айтырар эргелиг бис. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, улустуң хереглеп бараанарын будүрүрин кандыг-бир нйиги чергениң, дуралал түүл кылдыр көөр чорукту туюлуга чедир ажып эртеригге амдаа бүтү чүвени ыракта чедир кылып шыдаваан-дыр бис. Ол — партияның программныг айтышкыннарын бүүседирн-биле шуут холбашкан, канчаар-даа ажок улуг политиктиг болгаш экономиктиг ужур-дузалыг херек дээрэни чамдык кижилер ам-даа билбейн турар-дыр.

Моон бис ындыг түүпелди кылып ужурлуг бис: «Б» бөлүктүң адырларына болгаш оларның будүрүлгелерин хандырып турар будүрүлгелерге, садыга база ачы-дуза чедирер черлерге капитал салышкыннарын көвүдетпишаан, экономиканың ол адырының хөгжүлдезин планнаап база ону удурутуп турар кижилерден негелдени бедидери эргежок чугула.

Партия бодувуң хүлээп алган угланышкынындан өйталаар бодавайн турар. «Б» бөлүктүң адырларына амгы планныг онаалдаларны эң кудуку хемчээл кылдыр көрүп турар бис. Чиик планнарывы-биле ажыктың үезинде ол адырларның будүрүлгелериниң үлүг-дуза чедирерин

ШЫН — сеcки арын ● 1975 ч. февраль 25

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Эгези 2, 3, 4, 5, 6, 7 арынларда).

Бо бүгү — Ленинчи партинга удурткан совет улустуң маадырлыг күжелиишкиннери-биле тургускан үнелеп четпес капитал-дыр. Ол капиталды шын ажыглаары дээш, чурттуң мурнунга хемчээл талазы-биле костүп көрбээн улуг сорулгаларны салып турар канчаар-даа аажок улуг аргаларны долу ажыглаары дээш бистер харысаалгалыг бис, эштер.

Мурнувуста— улуг болгаш нарын ажылдар бар. Ынчалзада бистиң партиявыс, бистиң улузувус ону алдарлыы-биле күүседир болгаш бөмбүрзекте ӊң баштайгы коммунистиг нинитилел тургузуушкунуунуң чыл санаашкынынга чаа кайгамчыктыг арыннарны бижиир дээринге чиганнып турбас ужурлуг. (Үр адыш часкаашкыны).

III.

ПАРТИЯ САЙЗЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМНИҢ ҮЕЗИНДЕ

Эштер! Эрткен бөш чылдарның түңнелдери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ленинчи курс-биле келген деп чүвени бүзүрелдии-биле хереглиээп. Ажылчын аңгының, бүгү ажылчы хонналрның, бүгү улустуң политиктиг баштыңчызы ролюн партия төлептин-биле күүседип турар. Партиянның ленинчи принциптерин төлептин-биле күүседип турар. Партияның ленинчи принциптерин төлептин-биле күүседип турар. Партияның ленинчи принциптерин төлептин-биле күүседип турар. Партия

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИ

Бүгүү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 48 (10033) | 1976 чылдың февраль 26, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Бир эвес тоску беш чылдың ниити түңнелдерин ап көөр болза, кол чүүл совет кижилерниң кызымаккай күш-ажылы, партияның башкарыкчы болгаш организакчы ажыл-чорудулгазы экономиканың туруштуг өзүлдезин хандырганы болур. Беш чылдың кол-кол социал-экономиктиг сорулгалары шиитпирлеттинген.

(СЭКП-ниң XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң Отчет илеткелинден).

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Февраль 25-те Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Съезд эртенги хуралга СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёдун ооң даргазы эш Г. Ф. Сизовтуң кылганы-биле дыңнаан.

Ооң соонда съезд СЭКП-ниң Төп Комитединиң Отчёдун болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгаларыг, Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажырынча эгелеп кирген.

Хуралга санал берген эштер: СЭКП Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. В. Гришин, Украинаның Компартия ТК-ның бирги секретары В. В. Щербицкий, Казахстанның Компартия ТК-ның бирги секретары Д. А. Кунаев, СЭКП Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов, Кемерово областың «Нагорная» шахтазының механизастаттынган бригадазының бригадири Е. И. Дроздецкий, Белоруссияның Компартия ТК-ның бирги секретары П. М. Машеров, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев.

Польшаның Көттышкан Ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Эдвард Герек, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Ле Зуан олар съездиге байыр чедирген болгаш оларны делегаттар-даа, аалчылар-даа чылыы-биле уткаан.

«МОСКВА. КРЕМЛЬ. СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ»

Партия, совет, профсоюзтар болгаш ажыл-агый организацияларының, күш-ажылчы коллективтериниң, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчыларының, чогаадыкчы болгаш хөй-ниитин организацияларының, коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш апыяктарның, бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының муң-муң байыр чедиришкиннери болгаш күш-ажылчы тинилелгер дугайында рапорттары бо хүнде Кремльдиң Съездилер ордузунда үзүк-соксаал чокка кээп турар. Оларда — Коммунистиг партилга бүгү улустуң ынакшылы болгаш-наг бердиниишкини илереттингеп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле мурнакчы коллективтериниң күш-ажылчы чедиишкиннерин. XXV съездиниң алдары дээш планлыг ажыл-иштин түңнелдерин болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүседиишкинин айыткап турар. Тоску беш чылдың даалгалары болгаш партия съездиниң алдары дээш алган социалистиг хүлээлгелер ийи-сыландың улус ажыл-агыйының бүгү адырларының талазы-биле чедиишкиннер боттанганын Москваның ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездизинге айыткаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели Россияның ажылчы чоннарының мурнундан съездиге чүректигханызындан байыр чедирген. Беш чыл иштинде адаа 800 ажыг үлестүр бүдүрүлге черлерин, 16 муң цехтерин, участоктарын комплекстиг механизастап, автоматтыкаан, чаа хевирииң 10 муң ажыг кылгыларын бүдүрериң эгелээн. Эвилелдешкен республикаларның Коммунистиг партиялар-ының ТК-лары, Украин, Казах, Белорус, Узбек, Латвия ССР-лериң Дээди Советтериниң Президиумнары болгаш Министрлер Чөвүлелдери коммунистерниң, бүгү ажылчы чоннарының өмүүжешкиден ленинчи партиялың дээди органының чедиишкиниг ажылдаарын күүзеп байырлаг чагаалаарны чоруткан.

Ленинградчылар база рапорттаан: областың ажыл-ишчилери «Кижи бүрүзүң ажылыныг бедик шынарындан — бүтүн коллективниң ажылының бедик ажыктыынга чедер» деп кыйгырыг-биле ажылдавышаан, партия съездизиниң алдары дээш алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиптеп.

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының эгелекчилери — Москваның Владимир Ильич аттыг электромеханиктиг заводтуң, Ленинградтың «Кировский завод», Свердловскиниц—«Уралмаш», Львовтуң—«Электрон» бүдүрүлге каттыжышкыннарының коллективтери, даг-руда үлеттүрүнүң мурнакчы бригадалары, Алтай крайның болгаш Ростов областың көдээ ажыл-агый ажылдакчылары база-ла съездиге наиг байыр чедиргеп.

Москваның М. В. Фрунзе аттыг хөвең-савазын фабриказының ажылчыны Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады М. Ивановиканың съездиже биижип чорутканы: «Мен чүгле бодумнуң күш-ажылчы чедиишкиниримниң эвес, харын база бодумнуң өөренирим, аныяк ажылчын Алла Воронцованың чедиишкиннеринің дугайын база съездиге рапорттап тур мен. Ол кылыр ажылдың норма-чижээн 109 хуу күүседип, чүгле бирги сорттуң позун кылып үвдүрүп, 14 станоктуң орнунга 18 аргыыр станоктарда ажылдап турар. Оны беш чылдың даалгазын октябрь 7-ге чедир күүседкеш, пландан ажыр 17 муң метр постуг кылып үвдүрериң хүлээнип тур мен».

«Съезд болурупуң бичии-ле мурнуу чарыында бистиң ог-бүлевиске улуг өөрүшкү тавырышкан: меңээ «Маадыр-Иев деп хүндүлүг атты тыыскан деп, Херсон областың «Кызыл партизан» совхозунуң ажылчыны Т. Коваленко биижээн. Чер кырыгга быжыг тайбыңны тургузар дээш, улуг ажылы дээш Коммунистиг партияга, ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң бодунга бүгү иелерниң өмүүжешиндеп мен, бөдүүн тараачын кижи чүректиг ханызындан өөрүп четтиришкинии илередип тур мен»

Партияның, күш-ажылдың, дайыының хоочунары съездиге боттарының кзиг байырын база чедирип турарлар. Аныяк салгакчыларның беш чылдың чаа-чаа күш-ажылчы маадырлыг чоруктарын кылырына белеңнеп ВЛКСМ ТК-ның байырлыг чагаазында айыткан.

Съездиниң адынга рапорттар, байырлыг чагаалар, телеграммалар иэрэ үргүлчүлеп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Февраль 24-те Кремльдиң Съездилер ордузунга СЭКП-ниң XXV съездизи ажыттынган. ЧУРУКТА: съездиниң ажыттынып турганының үезинде. (СЭТА. Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ОТЧЁДУ БОЛГАШ ИШТИКИ БАЗА ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ПАРТИЯНЫҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ СОРУЛГАЛАРЫ

1976 чылдың февраль 24-те СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң үланчызы

(Илеткелдиң эгези № 46—47 «Шында»).

Отчёттуг үе дургузунда СЭКП ТК кадрларга хамаарыштыр ыпчаар ажылдан келген. Бодупуң ажыл-чорудулгазын шүгүмчүлекчи ёзу-биле көрүп билбес, массалардан хоорулган, янзы-бүрү мегечи, чашпачы кижилер тывылдырар, коммунистерниң бүзүрелиин оскушган кижи партияны удуртукчу боон шыдавас. (Адыш часкаашкыны). Айтырыгны ыпчаар көөрүп съезд деткиир боор деп болаш турар мен. (Адыш часкаашкыны).

Партия кадрларны белеткээрин болгаш биилиин бедидерип улам өзүп турар иеголдерини барымдаалап көрүп, олар боттарының теоретиктиг деңнелиин бедидип, билиглерин хаңыладып, эртемниң болгаш техниканың амгы үеде чедиишкиннерин, бүдүрүлгени организастаарын болгаш эргелеп башкарарын шиңгээдип алзын дээш, эргежок чугула бүгү чүүлдерин кылып турар. Отчеттуг үениң дургузунда партияның ооредиглиг черлериниң 40 муң кижиин белеткээн. Партия болгаш советтиң 230 муң ажылдакчылары курстарта биилип бедиткеннер. Ажыл-агый кадрлары, специалистер боттарының мергежилин дизы-бүрү институттарга, факультеттерге, улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарының институдунга болгаш биилиг бедидериниң курстарынга бедидип турар, оларга чылдың-на миллион ажыг кижи ооренип турар.

Ол бүгү ажылды улам ынай сайзырангайжыдарывыс эргежок чугула боон турар. Партияның удуртукчу кадрларын, иламгыя идеология фронтузунда кадрларны белеткээрин чаа, улам бедик деңнеге канчаар кодурериң, мырыңай богүн-даа партияның удуртукчу ажылдарында ажыктан турар эштериң идей-теоретиктиг болгаш ажыл-херекчи деңнелиин доктаамал бедидер чорукту канчаар боттандырарын бодап көөрү чугула боон турар. Партияның төп ооредилге черлериниң ажыл-чорудулгазын улам ынай экижидер ужурлуг. Маңаа эрткен үениң дуржулгазын-даа сактып көөр, бедик мергежилдиг кадрларны белеткээриниң чаа, амгы үеде хевирлериниң дугайында-даа бодаар херек. Код чүве — дуржулгалыг, теория талазы-биле быжыккан эштер-биле партия улам хөй курлавырлыг турарын чедип алыры болур.

Партия кадрларны бедин-биле үнелеп, оларның чогаадыкчы аргаларынга бүзүреп, оларны сагыш човаашкыны-биле остүрүп база кижизидип турар. Бистиң кадрларывыс, човаңуг мурнунга боттарының харыысалгазын медереп билбишаан, моон соңгаар-даа бүгү күштериң, билиглериң болгаш дуржулгазын коммунизмниң херээнге бээр дээрзинге чиг-зинге турбас. (Үр адыш часкаашкыны).

2. Партияның идей-кижизидилгелиг ажылы

Эштер! Бистиң тургузугпуң күжү массаның медередиинде. Ынчангаш партия чонну коммунистиг модереддиг чорукка, оларны коммунизмниң тургузарыга белең тура-соруктуг болгаш биилиг болурунга кижизидерин бодуңуң доктаамал сагыш салышкыны кылдыр санап турар. Отчеттуг үениң дургузунда кижилериң идейлиг кижизидилгезиниң айтырыглары, коммунизмниң төлептиг тургузукчузу — чаа кижини хевирлеп кижизидериниң айтырыглары бистиң бүгү ажылывыска улуг черии эзлеп келген.

СЭКП бодунуң бүгү революсчу ажыл-чорудулгазы-биле бир дөмей, коммунистиг кижизидилгениң херээн марксисчи-ленинчи теориянның быжыг үндезинниинге тургузуп турар. Марксизм-ленинизм — шын стратегияны болгаш тактиканы ажылдап кылырынга кара чаңгыс бүзүредиг үндезин болур. Ол болза биске төөгү талазы-биле перспективаны биилин алыр арганы берип, социал-экономиктиг болгаш политиктиг хогжүлдениң угланылыкшынын хөй чылдарда бурунгаар тодарадып алырынга, делегей болуушкынарынга шын уг-шинги тыварынга дузалап турар. Марксизм-ленинизминиң күжү — ооң доктаамал чогаадыкчы хогжүлдезиинде, Маркс ыпчаар ооредип чораан. Ленин ыпчаар ооредип чораан. Оларның чагыларынга бистиң партиявыс кезээде шынчы болур! (Адыш часкаашкыны).

Кандыг-даа теорияның ылаштыын үйелээриниң барымдаазы практика болур дээрзи билдингир. Ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның революстуг демисели, коммунистерниң бүгү практиктиг ажыл-чорудулгазы марксизм-ленинизминиң алыс утказын илергейлеп турар теоретиктиг байдалдарның сыныш чогун бүзүредилги-биле көргүскен.

XXIV съездиниң айтыышкынынарынга дүүштүр марксисчи-ленинчи теориянның өйү келген айтырыгларын ажылдап кылыр талазы-биле эвээш эвес чүүлдер кылдыгаан. Партийжи документтерде чаа шиитилел тургузуушкынуның улуг дуржулгазын түңнеп шиитилеттирген, делегей хогжүдезиниң эң чаа чорудулгаларынга анализти берген. Философия, экономика, төөгү эртемнеринде, социал болгаш политиктиг айтырыгларны ооренип көөрүнде улуг чедиишкиннер бар.

Чурттуң хогжүдезиниң амгы үе-чадазында теорияны улам ыңай хогжүдериниг пегелде биче-левейн, харын улам улгадып турар. Иниги теоретиктиг-даа, үндезин-даа база практиктиг ужур-дузалыг-даа чүүлдерни үре-түңнелдиг шинчилээриниге чаа-чаа артылар янзы-бүрү эртемнерде. иламгыя — бойдус болгаш инитилел эртемнеринде ажыттынып турар, оларны долу хемчээлиин-биле ажыглаар херек.

Партия болгаш күрүне хамыктың мурнунда, бүдүрүлгени бүгү талалыг хогжүдери-биле болгаш бүдүрүлгени эргелеп башкарары-биле холбашкан айтырыгларны шинчилээриниг ооң ажыктыын боттуу-биле бодидер арганы бээр сүмелерни алырынга совуургалдыг боон турар.

Бистиң иниговзинде, ооң бүдүрүлгү күштериниң угланышкынынга холбашкан айтырыгларны шинчилээрин хынаадыры боттуг чугула чүүл боон турар. Чижээ, маңаа сайзырангай социализмниң байдалында күш-ажылдың мөзүзү болгаш утка-шынары, социал структураның оскерлиишкиннери хамаарыжыр. Күш-ажыл талазы-биле хувааланган болбаазырангайжыдары, моральдыг болгаш материалдыг ыдыг берииишкиннери дүүштүрери, социалистиг амыдыралчуртталга болгаш бистиң хөй талалыг культуравысты хогжүдери — бо айтырыгларны сайгарып көөрү янзы-бүрү эртемнериниң төлөөлекчиларининг күжениишкиннерин катыштырарын негеп турар. Бисто күрүне талазы-биле айтырыгны, кижизидилге, идеология ажылының хевирлерин болгаш аргаларын улам ынай өөренип көөрү эргежок чугула. Ооң-биле холбаштыр хөй-ниитиниң санал-оналын өөренирииче улуг кичээнгейни салыры чугула боон турар.

Совет эртемденнериниң кичээнгейниге соолгу үеде долгандыр турар бойдустуң болгаш чурттуң чонунуң өзүлдезиниң база хувааларының айтырыглары база чидии-биле тургустунуп турар. Бойдусту социалистиг ёзу-биле ажыглаарын экижидери, ажыктыг демографтыг политиканы ажыддан кылыры — бойдус болгаш ниитилел эртемнериниң бүдүн комплекизиниң чугула айтырыы болур.

Делегей хогжүдезиниң болгаш улустар аразының харылаазаларының, революсчу чорудулганың, ооң янзы-бүрү агымнарының бот-боттарынга салдарлыының болгаш чаңгыс эвиинг, база демократия дээш демисел-биле харылаазаашыныг, күштериниң бот-боттарының аразында демисел-биле айтырыгларын эртем талазы-биле шинчилээрии амгы үениң эң чугула айтырыы—тайбың болгаш дайын дугайында айтырыг-биле ыяап-ла холбап чорудары кончут чугула.

Бистиң ниитилел эртемниистиң мурнунда турар сорулгаларны шиитпирлээрде, ону чүгле амыдырал-биле эң сырый холбаштырып турган шиитпирлеп болур дээрзи билдингир. Хоозуң теория чогаадыры бистиң бурунгаар шимчээшкинивисти чүгле мооңдактап болур. Чүгле практика-биле холбаа эртемниң ажыктыын бедидип болур. А ол болза бөгүн — кол айтырыгларның бирээзи-дир.

Эртем ажылынга чогаадыкчы байлалды тургузарының аажок ужур-дузалыын XXIV съездиге айыткан болгай. Ол сорулга бөгүн-даа дүүштүүү-биле бир дөмей, ол-ла ышкаш чугула боон артып турар. Бодавыже, үзел-бодалдарны чогаадыкчы ёзу-биле дөңнеп көөр чорук бистиң ниити марксисчи-ленинчи идейлиг платформага үндезилеттингеп турар ужурлуг дээрзи билдингир. Эртемге партийжи чорукту чайгылыш чокка сагаан турары, идей талазы-биле даштыкы удурланышкыларның барыын оппортунистиг болгаш «чөөн» үзел-бодалдарынга шиитпирлиг айтур шавышкыннарны берген турары чугула.

Эштер! XXIV съездиниң соонда ТК-ның элээн каш доктаамдары хүлээп аныңган, оларга идеологтуг ажылдың курлавыгазы шиитилеттирип түңнеттингеп, ону экижидериниң кол угланышкыннары тодаргайлаттынган. Чижээ, партияның Ташкент хоорай организациязының ажылының дугайында доктаалда коммунистерниң марксисчи-ленинчи ооредилгезиниң айтырыглары көрдүгеп турган. «Белоруссияның партия организациязында идеология кадрларын шилиир болгаш кижизидер талазы-биле ажылдың дугайында», «Журналисчи кадрларны белеткээрии болгаш биилиги бодидерии экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалдарда идеология кадрлары-биле ажылдың бүдүн системазының дугайында айтырыгны калбаа-биле тургускан.

Түңнелинде отчеттуг үедо чер-черде партия организацияларының ол талазы-биле идепкейи дыка оскеи. Олар болза идей-кижизидилгелиг ажылдың ойу келген айтырыгларынче улуг кичээнгейни салып турар апаргап, ооң шынарынче ханыдап кирип турар, ону ажыл-агый болгаш культура тургузуушкыну-биле улам сырый холбаштырып турар болу бергеп.

Ниитилеп-биле алырга, идей-кижизидилгелиг ажыл талазы-биле бис улам бурунгаарлаан бис. Ынчалза-даа анда оожургаар кандыг-даа үндезин бистее чок.

Бистиң иштики амыдыралывысты ап көрээл. Хүн бүрүүзүде боттуг оскерлиишкиннерии берип турар. Амыдыралче чаа салгалдар кирип турар. Эртемниң болгаш техниканың хогжүдезин социал-экономиктиг байдалдарны чаартып турар. Чоннуң медерелиниң болгаш информастаар ажылдың оскеии, массаларда бистиң бүгү ажылывыска бедиткен негелделерии салып турар. Ынчаарга бо ажыл-херек талазыбиле четпестер, шиитпирлеттинмээн айтырыглар ам-даа бар.

Демегей политиказында таарымчалыг бурунгаарлаашкыннар, чавырганышкыны болза социализмниң идеаларын калбаа-биле пептередириниг таарымчалыг аргаларны тургузып турар. Ынчалза-даа, оске талазында, ийи системаның идея талазы-биле удурланышкак демисели улам идепкейлиг, империализминиң пропагандазы — улам кажар болуп бар чыдар.

Ийи үзел-бодалдарның демиселиниге нейтралнам болгаш чөпшээрежиг туруп болбас. Маңаа бедик политиктиг серемчилел, идепкейлиг, оперативтиг болгаш бүзүредиг пропагандисчи ажыл, идеология талазы-биле ажээниг үүлгедиишкиннерге чогуур өйүнде ойтур шавышкынны бээри пегеттинер. (Адыш часкаашкыны).

Ынчангаш амгы үениң байдалы болза партиялың идеологтуг ажыл-чорудулгазының мурнунга чаа-чаа сорулгаларны салып турар. Партия организацияларының практиказы биске орукту айтып турар, ону эдербишаан, идеологтуг ажылдың ажыктыын бедидерии чедип ап болур бис. Ол болза кижизидилгениң бүгү хөрээн комплекстиг көөрү, тодаргайларга — ажылчы чоннарның янзы-бүрү белүктериниң оңзагай байдалдарын барымдаалап, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш ажы-чаң кижизидилгезиниң тудушкак чаңгыс аай болурун хандырары-дыр.

Идейлиг кижизидилгеге политиктиг чырыдыышкын улуг ужур-дузалыг. Бо талазы-биле эвээш эвес ажылды кылган бис. Чижээ, ыңыдыг фактыны бодап көрүңөрем. Чүгле партия өөредилгезиниң системазында ам 20 миллион хире кижи, ооң иштинде партия кежигүнү эвес чедп миллион ажыг кижи өөрешип турар. Бистиң өөренирии аныяктарывыс — школчулар болгаш студентилер политиктиг билиглериң үндезиннерии шиитпирлеп болур дээрзи билдингир. Хоозуң теория чогаадыры бистиң бурунгаар шимчээшкинивисти чүгле мооңдактап болур. Чүгле практика-биле холбаа эртемниң ажыктыын бедидип болур. А ол болза бөгүн — кол айтырыгларның бирээзи-дир.

Эртем ажылынга чогаадыкчы байлалды тургузарының аажок ужур-дузалыын XXIV съездиге айыткан болгай. Ол сорулга бөгүн-даа дүүштүүү-биле бир дөмей, ол-ла ышкаш чугула боон артып турар. Бодавыже, үзел-бодалдарны чогаадыкчы ёзу-биле дөңнеп көөр чорук бистиң ниити марксисчи-ленинчи идейлиг платформага үндезилеттингеп турар ужурлуг дээрзи билдингир. Эртемге партийжи чорукту чайгылыш чокка сагаан турары, идей талазы-биле даштыкы удурланышкыларның барыын оппортунистиг болгаш «чөөн» үзел-бодалдарынга шиитпирлиг айтур шавышкынларны берген турары чугула.

Эштер! XXIV съездиниң соонда ТК-ның элээн каш доктаамдары хүлээп аныңган, оларга идеологтуг ажылдың курлавыгазы шиитилеттирип түңнеттингеп, ону экижидери-

(Уланчыны 2-ги арыында).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң уланчызы

(Эгези 1-ги арында).

вунге, совет кижи бүрүзүнге чедирери — түгэл пропагандистерниң, лекторларның, илетмэлчилерниң эвес, харын база бистиң бүтү партижи активинистиң хүндүлүг хүзээлези болур. Ол ажылга боттарының бүтү билиин, бүзүредириниң бүтү мергежилээ, сагыш-сеткилдиң бүтү күжүн киирер керек. Ол бүтү — съездиниң ниитиирлерин амыдыралга чайгылыш чокка боттандырарының баштайгы негеледелериниң бирээзи болур.

Эрткен үениң дургузунда партия организацияларының болза ажылчы чоннарның патриоттуг кижилиидилгезиниң херээнге болгаш ооң-биле чергелештир массаның интернационалчы медерелин быжыглазарынга хөй күжүн бергешпер. Мында ССРЭ-ниң тургуступтарының бежен чыл ооң болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгениң үжен чыл ооң бәйрлээны улуг рольду ойнаап.

Бистиң чонувус ол кайгамчык баймралдарны сагыш-сеткилдиң бешик кодургүүшкүнүг байдалынга кайы хире демдеглеп эртиргенин бистер шупшувус билир бис, эштер. Бистиң чуртувустуң бүтү ажыгларының болгаш соңнаа бодуктериниң, нациялэрының болгаш биче-бүүрай улустарының бүдүлбас чаңгыс эви эрткен чартык чүс чылда күш-ажылчы тиилелгелерге, Ада-чурттуң Улуг дайынының кайгамчыктыг маадырлыг чоруунга өскен болгаш шыкаан. (Үр адыш часкаашкыларының). Бүтү совет кижилериниң ол сырый каттыжылгазы, оларның боттарының улуг Төрээн чуртунга бердингени, улустарның интернационалчы аксы-дүмэ чоруу эрткен байырлалларның чылдагааны болган. Оларның улуг дуржулгазын чер болганга бүтү талалыг невтередириге, эртемниң болгаш техникалың челиишкиниерни бүдүрүлгете шиңгээдиринге ооң эң-не ажыктыг дүзэ чедирген турарынче сагыш салыр үжүрлүг бис.

Эштер! Амыдыралга идепкейлиг туруш дег, соңгаон сос биле ажыл-херектиң карышпазы хүн бүрүнүң норма-чижэ апаар, ниитилел хүзээлгезиниң медерелдиг көөр чорук дег кижини өрү кодүрер чүве чок. Ынчан туруштуг ажылдан кыдыры—мөзү-шынар кижилиидилгезиниң сорулгазы.

Ынчалзажок бистиң политикавысты болгаш принциптеривисти билир, ынчалза-даа оларны амыдыралга бө-ле сагывас, оларны боттандырар дээш, демисеспес, социалистиг ниити чүрттелгениң норма-чижектериниң үрекчилери-биле эптежип чоруур кижилер ам-даа бар. Соңгаон сос биле ажыл-херектиң кайдыг-даа хевирге дүүшпейн баары ажылгалый тургузуушшуунга, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезинге багай салдарны чедирер.

Совет улустуң материалдыг чаагай амыдыралын экижилеринге эвээш эвес чүүлдерни чедип алган бис. Ол сорулганы моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырар бис. Ынчалзажок кижилерниң материалдыг аргаларының озугдели оларның идей-мөзү-шынар болгаш культурлуг деңгелиниң озугдели-биле доктаамал түдүш харылзаалыг болурун чедип алыры эргежок чүгүлэ. Ооң башка мөңгэн болгаш биче бүржуаз психологиниң чамдык түүлдери биске катап тургустуунуп кээп болур. Олуг кичээнгейден дашкаарладып болбас херек.

Бистиң партиязының материалдыг база идеологиялыг ажыл-ижиниң чер-чуртунга-даа үлэгер-чижэ-биле үзүлдүрүп, өзүлдүрүп турары бистиң партиязының ленинчи принципизиниң чамдык илерээшкининиң бирээзи. Ынчалзажок бистиң политикавысты болгаш принциптеривисти үлэмге бүрүүнүң үезинде, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезиниң сорулгазын үе-шаа чок үзүүлдүрүп, ооң-биле чергелештирип, ооң-биле дүүшкүлеп, ооң-биле ажыл-херектиң кайдыг-даа хевирге дүүшпейн баары ажылгалый тургузуушшуунга, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезинге багай салдарны чедирер.

Совет улустуң материалдыг чаагай амыдыралын экижилеринге эвээш эвес чүүлдерни чедип алган бис. Ол сорулганы моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырар бис. Ынчалзажок кижилерниң материалдыг аргаларының озугдели оларның идей-мөзү-шынар болгаш культурлуг деңгелиниң озугдели-биле доктаамал түдүш харылзаалыг болурун чедип алыр үжүрлүг. Ынчалзажок кижилерниң материалдыг аргаларының озугдели оларның идей-мөзү-шынар болгаш культурлуг деңгелиниң озугдели-биле доктаамал түдүш харылзаалыг болурун чедип алыры эргежок чүгүлэ. Ооң башка мөңгэн болгаш биче бүржуаз психологиниң чамдык түүлдери биске катап тургустуунуп кээп болур. Олуг кичээнгейден дашкаарладып болбас херек.

Бистиң партиязының материалдыг база идеологиялыг ажыл-ижиниң чер-чуртунга-даа үлэгер-чижэ-биле бүрүүнүң, үлэмге бүрүүнүң үезинде, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезиниң сорулгазын үе-шаа чок үзүүлдүрүп, өзүлдүрүп турары бистиң партиязының ленинчи принципизиниң чамдык илерээшкининиң бирээзи. Ынчалзажок бистиң политикавысты болгаш принциптеривисти үлэмге бүрүүнүң үезинде, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезиниң сорулгазын үе-шаа чок үзүүлдүрүп, өзүлдүрүп турары бистиң партиязының ленинчи принципизиниң чамдык илерээшкининиң бирээзи.

Совет улустуң материалдыг чаагай амыдыралын экижилеринге эвээш эвес чүүлдерни чедип алган бис. Ол сорулганы моон соңгаар-даа чайгылыш чок боттандырар бис. Ынчалзажок кижилерниң материалдыг аргаларының озугдели оларның идей-мөзү-шынар болгаш культурлуг деңгелиниң озугдели-биле доктаамал түдүш харылзаалыг болурун чедип алыры эргежок чүгүлэ. Ооң башка мөңгэн болгаш биче бүржуаз психологиниң чамдык түүлдери биске катап тургустуунуп кээп болур. Олуг кичээнгейден дашкаарладып болбас херек.

Бистиң партиязының материалдыг база идеологиялыг ажыл-ижиниң чер-чуртунга-даа үлэгер-чижэ-биле бүрүүнүң, үлэмге бүрүүнүң үезинде, ылаңгыя мөзү-шынар кижилиидилгезиниң сорулгазын үе-шаа чок үзүүлдүрүп, өзүлдүрүп турары бистиң партиязының ленинчи принципизиниң чамдык илерээшкининиң бирээзи.

Эштер! Амыдыралга идепкейлиг туруш дег, соңгаон сос биле ажыл-херектиң карышпазы хүн бүрүнүң норма-чижэ апаар, ниитилел хүзээлгезиниң медерелдиг көөр чорук дег кижини өрү кодүрер чүве чок

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелиниң төнчүзү

(Эгеси 1-ги, 2-ги арыннарда).

Елулуг демократия чокка социализмниң болдунмазы ыяш, демократияның дөктаамал хөгжүлдези чокка социализм болдунмас деп чүвеин бис ам чүгле теориядан эвес, хөй чыдыңг практиказындан база билир апаргам бис. Бистиң социалистиг демократиниысты сайгырангайжыдарын бис хамыктың мурнунда шиитилелдиң бүгү херектерин эргелеп башкарарынга ажыачы чоннарның улам калбак киржилгезин хажык чок хандырары, бистиң күрүнеристиң демократтыг үделлиннерин улам шиай хөгжүдери, кижиниң бүгү талазыг чечектелиишкинниг таарымчалыг байдалдарны тургузары ол деп билип турар бис. Партия ынчаар ажылдан келген болгаш ынчаар ажылдаар-да апаар.

Эштер! Социализм дээрге шапкын хөгжүп турар шиитилеел болгай. Бир-даа хүн чаңгыс черге турбайн, үргүлчү бурунгаар чоруп өрер бис. Ынчангаш бистиң шиитилелдиң политиктиг системазының сайгырангайжыдар дээш кылып чорутнан ажыл хаяы социал утталыг болгаш ужур-дузалыг.

Хөй чүүлдер кылдыгнан деп база катап чугаалап каайн. Ынчангаш ам кылдыгнан чүүлдерни түңнээр үе келген. **ССРЭ-ниң чаа Конституциязының** төлевилелин белеткеп тура, бис ону барымдаалап турар бис. Ук ажыл далаш чокка, мяк магадылал-биле чорун турар, чүге дээрге тургустунуп келир айтырыг бүрүзүн болдумар-ла арга-биле шын шиитирлээр ужурлуг болгаш оон соопда ук төлевилелди бүгү улус чугаалажын көөр апаар. Ынчалза-даа маңаа, бо съездиге, ук ажылга бистиң барымдаалап турөр чамдык кол чүүлдеривистиң дугайын чугаалаксай-дыр мен.

Конституциянның чаа төлевилелиниг социализмниң улуг төлевилеелериң айтып, бистиң күрүнеңниң ангылыг мозо-шыңарын ырааткаш, ооң ниитилелдиң ажыл-ижиниң бирээзи болза социалистиг демократтыг улам шиай бызыглаары болгаш хөгжүдери болур.

Эрге-чагыргалың соңгуудалыг органнарывыңг мурнунга бүгү-ле күүсекчи органнарның отчёттуг болурунуң, улам шыңгыы системазын тургузарын база көрүп турар. Оон аңгыда шиитилеелдиң үлүг-дузалыг хоойлуларының төлевилелдерин бүгү улустуң чугаалажыглагынга киирип турарын база көөр апаар, мындыг чугаалажыглыкынарлыг ам-даа кылып турар бис, ынчалза-даа ол дугайын хоойлуда дүрүмчүзээн болгай.

Маңаа мен чүгле чамдык кол-кол чүүлдерни чугааладым. Ынчалза-даа ол чүүлдер ажылдың ыяндыг утланыышкынныг чорун турарын билип алырынга дуза болур боор деп бодай-дыр мен.

Чаа Конституция бистиң күрүнеристиң эчис сорулгазын быжыглаар болгаш ыяш тодарадыр апаар дээрээ барымдаалап келген болгаш барымдаалап-даа турар бис. Ынчаарга ол эчис сорулга болза коммунистиг шиитилелдиң тудуп тургузары болгай. **(Үр адыш часкаашкыны).**

Эштер! Бис бо съездивиске бепи чыл иштинде кылып чорутнан күжениишкиниг ажыл-иштиң түңнеллерин үндүрер болгай бис. Ол болза эки түңнелдер. Келир бепи чылда планнарывысты бүзә чугаалажыр бис. Ол дээрге хөй күш негээр, ынчалза-даа күүсеттиниң болур, эки бодан кылган планнар.

Ам бүгү-ле кылдынган чүүлдерни болгаш чүвү кылыр деп турарывысты халбак төөгүлүг хемчээл-биле тептыг чугаалажын көөр мындыг бис.

Удавас, бүлүң чартык-да чыл болгаш Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ооң демдеглеп эрттирер бис. Адыы-ла чыл дээрге кижиниң оруммал назының-даа эвээш үе-дир. Ынчалза-даа ол үе дургузунда бистиң чүртүвүс чүс-чүге чылдарга дегинээр орүнү эртикеп. **(Үр адыш часкаашкыны).**

Бис чаа шиитилелди, кижи төрелгетениң кажан-даа көрүп көрбээнн шиитилеелди тудуп тургусаан бис. Ол болза кризистер чок, үргүлчү өзүп хөгжүп турар экономиканың, сайгырангай социалистиг харылзаалаарывың, ёзулуг хосталганың шиитилели-де болгай. Ол болза эртемге үндезилеттингеп материалистиг үзел-бодал төрүмнеп турар шиитилел. Ол болза келир үеге быжыг бүзүреллиг, чырыткылыг коммунистиг перспективаларлың шиитилели. Ук шиитилелдиң мурнунда улам шиайгы бүгү талалыг бурунгаар депшилгенниң кызыгаар чок делгемнери ажыттынган.

Эртикеп оруктуң база бир кол түңнели болза бистиң амыдыралывыстың совет хевирл боон турар. Хүнден хүнче улам быжыгып турөр ёзулуг коллективчи болгаш эш-өөрүлеп чоруктуң байдалы, чүрттүң бүгү нацияларының болгаш улустарының сырый каттыжыышкыны, пайыралы, бистиң улам күүтүүт, туруптуг болдуруп турар эки чаагай мораль—бистиң амыдырал хевирливистиң магалыг чаагай чаңылналчаан талаалары ыңдыг, бистиң чүрттелгавыстың мага бодунче сиңдиргип киргеп социализмниң улуг чаалап алымнаккинары ыңдыг. **(Үр адыш часкаашкыны).**

Адак соопда, эртикеп 60 чылдарның эң чугула түңнели болза совет кижи боон турар. Совет кижи хосталганы чаалап алгаш, ону эң-не кадыг-дошкун тулчуушкуннарга камгалап ап ыңдаан. Совет кижи бүгү күүнүн харамнанмайн, кандыгдаа каража-когарадаарга таварышсажок, келир үеин тудуп тургузуп келген. Совет кижи бүгү-ле шилгедээларны ажыш эртип чораан, боду база тамыттымас кыдыр өскерилген, идейлиг бүзүрелиг болгаш канчаар-даа аажок улуг амыдыралчы энергиязын, культуразын, эртем биллиглерин, ол бүгү чүүлдерни ажыглаап биллирип коргүскен. Совет кижи изиг патриотчу болурундан аңгыда, хажык чок интернационалчы боон келген болгаш кезээде ыңдыг-дыр болур.

Советтер чурту чер бомбузукшыл улустарының мурнунга тайбыңныг төлеңгижи болгаш тайбыңныг тук тудукчузу боон төлептиг демисежип келген. Тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар, кижи төрелгетениң чаа хоозурадыкчы дээшпарлан чайгаалмир дээш бис бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылып келген болгаш кылыр-дыр апаар бис!

Хамык-ла айтырыглар дөгере шиитирлеттингеп-деп сананвайн турар бис. Четпестерливисти, бергелерливисти-даа бүгү-ле боттарывыстың шүгүмчүлекчилериивисти ёртүп эки билип, корүп турар бис. Ынчангаш оларны чедишкинниг ажыл өртип турар бис. Бистиң шиитилелдиң улам шиайгы хөгжүдениге болгаш сайгырадыга чедирер оруктарны корүп, билип турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Кайы бергелер бар болдур, ында коммунистер хамыктың мурнунда чорун турар дээрзин совет кижилер билир. Чүүлдээ болур болза, коммунистер черле шылаар деп совет кижилер билир. Партия турда, чедишкин-даа, тиилелге-дээ турар деп совет кижилер билир! Улус чоя партияга бүзүрээр. Ол оон шиитикки болгаш дёштыкы политиказын бүрүн деткип турар. Ол чорук партиниң күжүн каш катап улгаттырып, оон ёзөртпинес энергиязының күжүн өнер дозу боон турар. **(Адыш часкаашкыны).**

Чуртту удурткуруп коммунистерге бүзүрээн чон болза тергиин ажылгыр, эрес-дидим, шыдамык, сеткил-сагыыш чаагай, мерген талантылыг болгаш үнаңгыр улус-тур деп коммунистер база-ла эки билип турар. Ол болза шиидиг-даа кадыгбергелерге торудабас чон-дур. Бодунуң улуг ажыл-херектериие болгулай бээр бичии-даа частырыглырына оң аажок хомудаар. Ол бодунуң чедишкиннериие меңээртеишкеп, ук чедишкиннерин бодур-чогуурулуу-биле үнелеп-даа турар. Бистиң чонувус оске улустарның өөрүшкүүн-даа, кагыгдаашкын-даа биллип, үдежип турар, чөптүт чорук, хосталга, социал депшилге дээш оларның демисеелиие дузалажырынга белеп. Совет улус — шынап-ла өндүр улус, маадырлыг улус! **(Дыммыттыг адыш часкаашкыны).**

Эштер! Совет чурт, бистиң улугувус белеп эвес, ынчалза-даа алдарлыг орукту эрткен. Бистеринң, коммунистеринң кайы бирээзинден оон оске орук шилип алыкаар сен бе деп айтырар болза, чок деп харыылаар боор деп бодап тур мен. Бистиң өөрүвүс—шынаар орүү, хосталганың өөрүү, оң болза чоңдуң аас-кежиниин өөрүү.

Бистиң съездивиске хүзээн алдынар шиитирлеер чаа-чаа ажыл-херектерни кылырынга күүсеттирип ыңгыы бээр. Ол шиитирлеериң күүседири коммунист бүрүзүнүң, партия организация бүрүзүнүң болгаш бистиң бүгү партиливистың алдарлыын херээ-дир.

Ынчаарга бис боттарывыстың күзеп, чүтүүп турарывыс өндүр чаагай сорулгаларывысче улам-ла бурунгаарлаалывыңар, эштер! **(Үр адыш часкаашкыны).**

Бистиң ленинчи Коммунистиг партиливис — артеминг коммунизмниң партиязы делгерезин! **(Дыммыттыг адыш часкаашкыны).**

Кижи төрелгетениң төөгүзүнде оң башкайгы коммунистиг шиитилелдиң түргүзүкчүү—бистиң улугувус эчис

ШЫН дөртқу арын ● 1976 ч. февраль 26

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

Эш Г. Ф. СИЗОВТУҢ илеткелиниң төнчүзү

(Эгези 3-ку арында).

Төп ревизия комиссиязы партийжи органнарның, партийжи албан черлериниң албан бажыңнарының, партийжи ном үндүрер черлериниң полиграфия бүдүрүлгелериниң чурттарга бажыңнарын тудар талазы-биле СЭКП ТК-ның бадылааны планның күүселдезин болгаш ол тудугга тускайлаан акшаландырышкынны кайы хире шын чарыгдап турарын ТК-ның херектер эргелелиндеп хынап көрген.

ТК-ның Херектер эргелези болгаш чер-черде партия органнары тудуг талазы-биле улуг ажылды кылып турарыч демдеглээр херек.

Чүгле эрткен беш чылда айыттынган сорулгаларга партийжи бюджеттиң чарыгдалы ооң мурнундагы беш чылга деңнээрге колдуунда-ла 50 хуу улгаткан, ол чорук партияның чаа тургустунган райкомнарынга, хооркомнарынга, обкомнарынга албан бажыңнарын тударының чугулазы-биле холбашкан болуп турар.

Соолгу чылдарда тудугнуң улуг программазын күүседип база ооң шынарын бедиткенинде түңнелинде партия албан черлеринде ажылдаарынга база ажылчы човну хүлээп алырынга улам таарымчалыг байдал тургустунган.

Ооң-биле чергелештир тудугну организастаарында болгаш кылырында ам-даа улуг четпестер бар. Чамдык областарда, крайларда болгаш республикаларда капитал салыышкынпарының доктааттынган планнары күүсеттинмейн, тудугнуң хуусаазы хөлүп эрттир узап турар.

Эштер! Төп ревизия комиссиязы СЭКП-ниң Уставы-биле дүүштүр партия Төп Комитединиң кассазын доктаамал хынап турган. Хыналдаларның түңнелинде касса операцияларын чорударында кандыг-даа хажыдыышкынныр илереввээп.

Партийжи органнарның сан-хөө-ажыл-агый ажыл-чорудулгазын хынаар талазы-биле улуг сорулгалар чер-черде партия организацияларының ревизия комиссияларының мурнунда салдынган. Оларның хөй кезии ол сорулгаларны чедиишкинниг күүседип турар.

Эштер! Ажылчы чоннарның чагаалары-биле ажыл дээрге, партийжи ажыл-чорудулганың эң чугула участокталрының бирээзи. СЭКП ТК-га хууда болгаш хөй-ниити-даа хевирлиг хөй муң чагаа кээп турар. Бүгү-ле партийжи болаш күрүне ажылын сайзырадгайжыдарынга дөгүм болур янзы-бүрү саналдарны, күзелдерни, сүмелерни бижээп чагаалар саны улам көвүдеп турар. СЭКП ТК ону ажылчы чоннарның боттарының Коммунистиг партиязынга идегелиниң улгатканының хереглиин кылдыр, партияның удуртукчу ролюнуң дүрүм ёзугаар улгатканының болгаш сопиалистиг демократияны чайгылыш чокка боттандырып турарының түңнели кылдыр көрүп турар.

Коммунистиг тургузуушкунуң планнарын амыдыралга чайгылыш чокка боттандырып турары дээш, улустуң амыдырал деңнелин көдүрер талазы-биле боттуг хемчеглер дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни дыка хөй чагааларда илередип, партияның ленинчи даштыкы политиказын, бижыг тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш ооң туруштут демиселин нзин-биле чүүлдүгүнүп турар.

Партия организацияларында болгаш ажылчыннар коллективтеринде-даа ажыл-херекчи, таарымчалыг байдал тургустунган, күш-ажылды организастаарынга, материалдыг чаагай чорукту бижиндеринге хамаарышкан кол айтырыглар болгаш өске-даа айтырыглар чогуур үезинде шын шинтирлеттинин турары дээш СЭКП ТК-га өөрүп четтиришкинни дыка хөй чагааларда илередип турар.

Кадрларга принципиалдыг негелдерни салбышаан, оларны хүндүлеп көөрүңүң байдалын партияның тургускының ажылчы чоннарның бедии-биле үнелеп турары чагаалар анализинден костүп турар. Чагааларның авторлары бүдүрүлге, албан болгаш организация черлериниң чамдык удуртучуларының ажылында четпестерни улам-на эптеш чок көрүп турарын илередип турар.

Чурттаар бажың айтырыгларының талазы-биле хөй санныг чагааларның аразында чуртталга шөлүн делгемчидер, чаагайжыды туттунган тускай квартиралар-биле хандырар дугайында чагаалар колдап турар апарган. Ооң-биле кады чуртталга шөлүн хуваар талазы-биле тургустунган корумчурумну үреэр таварылганың үргүлчүлеп турарының болгаш чамдык албан-дужаалдыг кижилериниң бо херек талазы-биле бюрократсыг, дүжүметсиг боон, эрге-дужаалын оскээр ажыглап турарының барымдаалаарының дугайында дыка хөй хомудалдар чамдык удуг-улуг хооралрдан ам-даа кээп турар. Дыка хөй санныг билдиришкиннер ажылга хамаарышкан айтырыглар дугайында боон турар.

Төп Комитеттиң Политбюрозу, СЭКП ТК-ның Секретариады ажылчы чоннарның чагааларын үргүлчү сонуургап, оларның талазы-биле аргежок чугула хемчегларни ап турар.

СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязы партия Төп Комитединиң киидистерине, СЭКП ТК-ның солуннарының болгаш журналдарының редакцияларынга ажылчы чоннарның чагаалары-биле ажылдың байдалын үргүлчү хынап келген.

Киидистер бо ажыл талазы-биле эвээш эвес дүржүдганы чедип алган. Ажылчы чоннарның чагааларында бижиттинген күзелдерни болгаш сүмелерни, чугула документилерниң төлевилелдерни белетээр үеде, ТК-ның киидистери барымдаалап көрүп турар.

СЭКП-ниң XXV съездизинче чорутпан чагааларның учётсанын СЭКП ТК-ның киидистеринде база чогууру-биле эмгелеп кылган, бо съездиге материалдарны белетээрде оларда айыттынган саналдарны болгаш сүмелерни калбаа-биле ажыглаан. Бүдүрүлге, тудуг черлеринге, министерстволарга, ведомстволарга, албан черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга-даа хамаатыларның чагааларын көрүп, хамаатыларны хүлээп алырын организастаар талазы-биле ажылды бижиндер дугайында ТК-ның киидистери үргүлчү сагыш салып турар. Дыка хөй санныг билдиришкиннерни болгаш хомудалдарны олар ол черлерге чеде бергеш, чугаалажып көрүп турар. Киидистер ажылдакчылары СЭКП ТК-га айтырыг тургускан хамаатыларны боттары хуузунда хүлээп алырынга доктаамал киржип турар. Ынчаарга чагаа бүргүзүнүң азы хомудал бүргүзүнүң эзенинге, чок болза ТК-ның аппаратының ажылдакчылары, чок болза чер-черниң партия органнарын-даа дамчыштыр тодаргай харыылап берип турар.

Эң-не янзы-бүрү айтырыгларга хамаарышкан ажылчы чоннарның эвээш эвес чагаалары СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязынга база кээп турар. Ол чагааларны кичээнгейлиг өөренип көргеш, ол дугайында чогуур хемчегларни ап турар.

Чагааларны көөр болгаш ажылчы чоннарны хүлээп алырын организастаар талазы-биле чер-черниң партия база совет органнары солуннар редакциялары, ол ышкаш ажылчы чоннарның чагааларын болгаш хомудалдарын чер-черлерге шын сайгарып көөрүн контрольдаар талазы-биле республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларының ревизия комиссияларын улуг ажылды чорудуп турар.

Партия организацияларын, совет болгаш ажыл-агый органнары ажылчы чоннарның чагааларын болгаш хомудалдарын-биле ажылды моон соңгаар-даа бижиндер болгаш сайгырадгайжыдар, оларны көөрүнүң контролюн күштелдирер, ук хереште четпес түүлдерни узуткаар дээш хемчеглер алыр ужурлуг.

Төп ревизия комиссиязы чер-черниң партия организацияларының ревизия комиссияларынга доктаамал дузаны көргүзүп турар.

Эрткен отчёттуг үеде ышкаш, партиялар аразында харылзаалаарының ниити планын ёзугаар ажы-дуңма марксизм-ленининчи партияларның ревизия комиссиялары-биле ажылдуржулгазын солчуруп чорудуп келген. Бистиң делегацияларывыс Болгарияның, ГДР-ниң, Моолдуң, Польшаның, Чехословакияның ажы-дуңма партияларының ревизия комиссияларының ажылдакчылары-биле ужуражылгаларны кылгылаан.

Эштер, улус ажыл-агыйын болгаш бистиң чурттуң ажыл-чы чоннарының материалдыг чаагай чоруун улам ыцай кодүрериниң программазы болуур чаа беш чыл планының кол утпаныышкыннарының съезд мурнунда чүтээлажыышкыннары партияның шугумун бүтүү совет улустуң бир эң-сеткилдиг ваан-биле деткип турарын көргүскен болгаш партия биле чоннуң доктаамал быжыглыг турар чаңгыс ваан база катап бадыткаан.

Эштер! Ленинчи партияның удуртулгазы-биле, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитирлеринге сорук киргеп бистиң совет улус чаа онгу беш чылдың сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш боттарының бүтүү күжүн болгаш энергиязын бээр.

Бистиң бүтүү тиилелгелеривистиң сорук кирикчиин болгаш организакчызы—бистиң улут ленинчи партиявыс делегерзин! (Үр адыш часкаашкыны).

ПОЛИТИКТИГ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛЧЫ КӨДҮРЛҮҮШКҮН

МОСКВА, КРЕМЛЬ

СЭКП-ниң XXV съездизинге

Тыва АССР-ниң комсомолчулары, аныяктары СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарынга нзин байырны чедирбишаан, аныяк салгакчылар дугайында сагыш салымшкыны дээш төрээн Коммунистиг партиязынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илерейлеп тур.

СЭКП-ниң XXV съездизинге ленинчи комсомолдуң рапортунга ат салыр эрге дээш чарыышпышаан, республиканың оолдары болгаш кыстары хүн бүргүзүн бедик шынарлыг шалыпчы күш-ажылды болдурар деп лозунну удуртулга болдурган. Партияның XXV съездизинге аллар кылдыр республиканың комсомолчуларының алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеттингенин оорушкү-биле айыткап тур бис. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга республиканың комсомолчулары, аныяктары 165 муң баш анай, хураганны менди комгалап алган. 87050 тонна сигенин, 53.116 тонна силосту белеткээн, субботниктер болгаш воскресниктер үезинде 8000 ажыг макты ажылдап кылган. Комсомолчу камналганың фондузу 800 муң ажыг рубль болган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың нйнги заводчэн, Чаа Шагаан-Арыг хоорайны болгаш республиканың өске-даа чугула объектилерни тударынга 10000 оолдар болгаш кыстар комсомолчу путёвка-биле келген.

Онгу беш чылдың улуг сорулгалары, партияның улуг идегели аныяктарның хөй-ниитичи, политиктиг идеалкейинниң чаа көдүрүүшкүнүн хайыктырган. «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде көрдүнген бистиң Төрээн чуртувустуң магалыг келир үезиниң планнарынга улам сорук киргеп ажыл-ишчи коллектив онгу беш чылдың баштайгы чылында болиткен социалистиг хүлээлгени алган.

Бүдүрүлгениң аныяктарын бедидеринге, чаа техниканы, дешпилгелиг технологияны ажыглаарынга, ажылдап турар цехтерни эде дериинге болгаш нйнги эзлчегниң төлевилелдиг күүзүн дүргеп шиитгээдип алырынга үлдезилээп, продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының планын хуусаа бетинде күүседирн хүлээлгеде көрдүнген:

чыл планынга немей 7000 тонна даг-дүгүн бүдүрер, 850 муң рубльдиң бараанныг продукциязын сайгарар;

планда көрдүнгениниден ажыр күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 1,5 хуу бедилер;

продукцияны баштайгы пегелде-биле дужаар, ону шыпарның бирги болгаш дээди категориязы-биле аттестастаарын чорудар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктер ажылдакчылары, албан-хаакчылары съездиниң шиитпирлерин боттандырары дээш бүгү күжүн харамнанмайн ажылдаарын төрээн Коммунистиг партиявыстың XXV съездизинге бүзүредип тур бис.

Коллективтиң даасканы-биле:

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору

В. УХОВ.

Комбинатта партком секретары

Д. СВАВИЛЬНЫЙ.

Профсоюлдуң каттышкан комитединиң даргазы

Д. ДУКТЕН-ООЛ.

Комбинатта комсомол комитединиң секретары

Д. ООРЖАК.

*

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүлүг XXV съездизиниң делегаттарынга үүректиң ханызындан паңг баярны чедирип, ыпак Төрээн чуртувустуң чечектелишкинин дээш коммунистериниң өндүр улуг чыжывын ажылы үре-түңнелдиг болурун күзеп тур.

Совет кижилериниң материалдыг чаагай чоруун, культура деңнелин бедидеривите углаттан партиявыстың иштики политиказын, Тайбынның программазын амыдыралга чедиишкиннинг боттандырып турар Советтер чуртунуң күч-күжүү, ат-аллары озерин, бузулбас социалистиг дем каттыштырылгазының улам быжыгларын хандырып турар ленинчи Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң, эң Леонид Ильич Брежневтиң чорудуп турары даштыкы политиказын комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чүм-биле чүүлдүгүнүп, детпип туру.

Тоску беш чылдың планның опаалдаларының хуусаа бетинде күүсеттингенин, продукция бүдүрери барык 2 катап улгатканын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 62,3 хуу түр алган социалистиг хүлээлгелерин күүседипкенин болгаш бүдүрүлге планының күүселлеан дээш беш чылдың баштайгы чылында болгаш ооң соңгаар-даа кызыл ажылдаарывысты СЭКП-ниң XXV съездизинге бригаланың мурнундан улуг оорушкү-биле рапортап тур мен.

Совет чуртувустуң улам ынай сайзыраары дээш съездиниң делегаттары чедиишкинниг ажылдаарын күзедим.

«Тыва тудуг» трестин боторуулга-чарылгалыг комплекстиг бригадазының бригадири

С. БОРБАК-ООЛ.

*

Төрээн Коммунистиг партиявыстың XXV съездизинге Леонид Ильич Брежневтиң илеткелин бистиң совет улус. ынак Төрээн чуртувус дээш улуг чоргаарлыг сеткили-биле дыңнадым. Бистиң бригадавыстың коллективи партиявын XXV съездизинге уткуп-тур алган социалистиг хүлээлгелерин күүседипкенин болгаш бүдүрүлге планының күүселлеан дээш беш чылдың баштайгы чылында болгаш ооң соңгаар-даа кызыл ажылдаарывысты СЭКП-ниң XXV съездизинге бүзүредип тур бис.

Коллективтиң даасканы-биле:

«Тыва тудуг» трестин боторуулга-чарылгалыг комплекстиг бригадазының бригадири

С. БОРБАК-ООЛ.

ДАҢГЫРАГЛАП ТУР БИС

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң ажыттынганынга тураскаатпан байырлыг митинг Кызылдың даараныла комбинадынга болуп эрткен. Даараныла пегинин № 1 бригадазының кежигүнү, мурнакчы даараныкчы Вера Допгак съездиниң делегаттарынга байыр чедирип, чүве чугаалаан, мынча дээн:

— Онгу беш чылдың планын даалгаларын 3 чыл дургузунда күүседир деп социалистиг хүлээлгезин алган ажылдап турар бис. Бригада ол хүлээлгезин чедиишкиннинг боттандырарынга чиглинниг турбас дээрзин СЭКП-ниң XXV съездизинин бүгү делегаттарынга даңгыраглап тур мен.

— Бистиң № 5 бригадавыс январь айда продукция бүдүрер планын 106 хуу күүсеткен. Ол дээрге партияның XXV съездизинге бистиң күш-ажылчы белээвис-тир—деп, аныяк даараныкчы Кама Хопуя чугаалаан.

Комсомол эге организациязының секретары В. Брюханова чүве чугаалаан, коммунистерниң улуг шуузагының хүннеринде коллективтиң бүгү комсомолчулары болгаш аныяктары эң-не шалыпчы ёзу-биле ажылдаарын дыңнаткан.

СЭКП-ниң XXV съездизинге коллектив кежигүннеринниң күш-ажылчы рапортун даараныла комбинадының директору Т. Пургина митингиниң киржикчилеринге помчаан.

Шак ынчаар митингилер Кызылдың алты заводунга, АТБ 1-ге, № 48 тудуг эргелелиинге, республика эмнелезинге, педагогика институдунга, республика типографиязынга болуп эрткилээн.

Х-К. МОНГУШ.

ЧУРУКТА: даараныкчы **В. Допгактың** чүве чугаалап турары. Кызылдың даараныла комбинадынга болган митинг үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕГЕ ТУРАСКААТКАН

Февраль 24. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың нйнги эзлчээшин кол корпузунуң чурнучда шолге, арыпларында өөрүшкү чайнаан ак-ловуракчылар чыглып келген. Комбинаттың нйнги эзлчээшин баштайгы даг-дүгүн СЭКП-ниң XXV съездизинин ажыттынар хүпүдө бээр дээш хүлээлгезин олар эрестиг күүсеткеш, ол күш-ажылчы тиилелгезинге тураскааткан байырлыг митингиге чыглып келгеннери ол.

Шепелде үезинде алдынган баштайгы продукцияны—даг-дүгүн нидир баарында стол кырында саваларда делген салган. (Адаанда чурукта).

16 шак. Митингиин «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиндө партком секретары В. А. Бакулин ажыткаш, съездиге тураскаткан күш-ажылчы тиилелгенн чедип алганы-биле холбаштыр комбинаттың бүгү ажыл-ишчилеринге байыр чедирген.

Ажыглалга кирер комплекс тудуунуң начальнигн, «Тыва тудуг» трестиң кол инженери Б. В. Глазков нйнги эзлчегниң тудугжуларының, монтажниктеринин партиянын даалгазын күүседир дээш эрестиг ажылдаанының түңнелинде СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүпүдө нйнги эзлчегниң дериилгелерин комплекстиг шенээнинин түңнелинде баштайгы даг-дүгү алдынганын чүтээлаан.

Трибунада—Ленин болгаш «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнериниң эзнилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу К. Х. Давзырык.

Күш-ажылчы улуг байырлал — комбинаттың нйнги эзлчээнин баштайгы даг-дүгүн бергеш-биле тудугжуларга, монтажниктерге байыр чедирбишаан, бо тудугну ажыглалга киргижеге чедир ам-даа кызымак ажылдаарынче эш-өөрүп кыйгырган.

Байырлыг митингиге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады А. Седин, комбинат директору В. А. Ухов, «Сибирьтехмонтаж» трестиң эргелекчизи М. А. Эйдин, комсомолчу шалыпчы отрядтың комиссары Б. Балчыт-оол, Барыын-Хемчик райкүүскомунуң даргазы С. Т. Амырбит, СЭКП обкомунуң секретары Г. Н. Долгополов олар чүве чугаалап, күш-ажылчы тиилелге-биле ак-ловуракчыларга байыр чедирген.

Митингиниң киржикчилери СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортту, комбинаттың нйнги эзлчээнин тудугжуларынга, ажыглакчыларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

Нйнги эзлчегниң тудуу В. И. Ленининиң торуттуунген хүнү—апрель 22-де ажыглалга кирер.

М. КАЛЧАН.

СЪЕЗДИГЕ БЕЛЕК

«Шамбалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери партияның төөгүлүг XXV съездизинин ажыттынар хүнүге чедир шалыпчы оң хонуктуг эрттирген. Күш-ажылчы эзлчегниң ол хүннеринде совхозтуң бүгү ажылчыларынга онза кодүрлүүшкүнүүр ажылдаан. Кызза чогуур деп планнаттынган бүгү ажылдар ажыр күүсеттингеп.

Он хөпүктүң дургузунда 1494 хой төрээн, олардан 1504 хураган алынган. Семиртилгеде тургускан малдардан 2 тонна 424 кг немелде деңнн алдынган. Саанчылар он хонуктта сүт саарының планын 120 хуу күүсеткеннер. Кыштаглярже мал чеми сөөртүр, мал кажаалары тудар болгаш сөөртөөр дээш оон-даа өске хөй ажылдар кылдынган. Совхоз күрүнеге эът садарының кварталын планын февраль 16-да бүрүн күүсеткен, а сүт садарының чартык чыл планы съезд ажыттынар хүнге чедир 40 хуу чедир күүсеттинге бергеп.

Партком болгаш дирекция черн съезд ажыттынарының бүдүүзүнде ажыл-агыйның бүгү адырларының ажылдакчыларының аразында чарыштыг ажылчынарның нйнги хуралынга түңнеп үндүрген болгаш онза кызымак ажылдаан киижилерни хейнүң мурнуга шаңнап-мактап демдеглээн. Механизаторлардан Эрес-оол Сат, чолаачылардан Кызыл-оол Кара-Сал, кадарчылардан Дадар Чооду, быжыг ажылакчыларынан Долгунмаа Салчак, сааначылардан Даржап Күжүгет, сакманщиктерден Дутар Куулар, хойжулардан Кызыл-оол Сат болгаш оон-даа өскелер шалыпчы он хонуктуң тергиинниерниге санаткан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

8.40—Медээлер.
8.50—Киножурнал.
9.00—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Өңнүг.
9.30—«Шыырал школазы». Разрядтыглар клаазы. «Дисциплиль».
10.00—«Поляр чоогунуң Уралында». Документалдыг өңнүг телефильм.
10.15—«Горнистер, кыйгыга харыылаңар!». Өңнүг.
11.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүн демдеглели». Өңнүг.
11.30—«Эргим ажылдар». Өңнүг.
11.50—СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаткан спортчу байырлал. Өңнүг.
13.50—Киножурнал.
14.00—СЭКП-ниң XXV съездизинде. Өңнүг.
15.00—«Спортлото» тиражы. Өңнүт.
15.10—Камерлиг музыка концерти.
15.25—«Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Эки турачылар». Уран-чечен өңнүт фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.
18.00—СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаткан спортчу байырлал. Өңнүт.
20.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүн демдеглели».

КЫЗЫЛДАН

20.30—Телемедээлер.
20.40—«Кадыкшыл». Даамчыдылга.
21.10—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.25—«Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Эки турачылар». Уран-чечен өңнүт фильм.
23.00—«Үе». Информастыг программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.
24.00—«Эргим ажылдар». Өңнүт.
24.20—01.45—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. ЦСКА—«Спартак». 2-ги, 3-кү үелерн. В. И. Ленин аттыг Төп стадионуң Спорт ордузунган өңнүт дамчыдылга.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Инаовтарның ог-бүдени» 2.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сиренева будумчуулардан келген уруглар» 9.40, 11.15, 15.40, «Таманы» 17.20, «Төрээн чуртунуң солдады» 13.25, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даң бажыңдан кежээки хаяга чедир» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Светофор» дел киноклуб 11.30, «Кудай төлдери» 15.00, «Омак-хөг болгаш эрес-дидим чорук-биле» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Краеченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киидизинин 2-31-75, харымсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи аймыдыра киидизинин 2-37-13, культура киидизинин 2-23-54, өөдө ажыл-агый киидизинин 2-21-47, үлетпүр киидизинин 2-22-64, чагаа киидизинин 2-41-27, информация база совет тургузуу киидистериниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн берганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 640.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының газызы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Краеченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00273.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ АРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 49 (10034) | 1976 чылдың февраль 27, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өрта 2 бот

В. И. ЛЕНИННИҢ МАВЗОЛЕЙИНГЕ ЧЕЧЕК САЛГАН

Февральның 25-те СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүге кандидаттар П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретарылары В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, эвилелдешкен республикаларның Компартиялар ТК-дарының бирги секретарылары, СЭКП-ниң XXV съездиниң президиумунуң еске-даа кежигүннери, СЭКП крайкомнарының болгаш обкомнарының бирги секретарылары Совет Эвилелиниң Коммунистир партиязының үндезилекчизи, делегейниң коммунистир шимчээшкинниниң баштынчызы, делегейде баштайгы социалистир күрүнениң тургузуучузу—В. И. Ленинниң Мавзолейинге чечектер аппарып салган.

Кыска кожавада мынча деп бижээн: «Владимир Ильич Ленинге. СЭКП-ниң XXV съездиниң делегаттарындан».

(СЭТА).

СЪЕЗДИГЕ ТУРАСКААТКАН СПОРТЧУ БАЙЫРЛАЛ

«Совет спортчулар СЭКП-ниң XXV съездиниң делегаттарынга» деп. февральның 25-те В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузунга болган байырлалды мынчаар азаан. Тергиининерниң тергиининери — олимпий оюнарының, делегейниң болгаш Европаның чемпионнары, а олмышаш аныяк спортчулар ол кежээ съездиниң кирижиилеринниң мурнунга кергүзүттер кылган.

Чалыы назыннының, класс-чараш болгаш күштүг чоруктуң байырлалынга эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев олурушкан. Төп ложага олар кээп келирге, чыыланнар диңмиттиг алыш часкаашкыны-биле уткаан.

Делегейниң, Европаның болгаш олимпий оюнларының хөй лакпар чемпиону Ирина Роднина күш-культуравы болгаш спортту хогжүдер дугайында поктаамал сагыш салышкыны дээш партияга болгаш чазакка чүректиң ханызынган өөрүп четтиришкинниң совет спортчуларының омуразиндеп илергейлээн.

Бөлүк чемпионнар совет спортчуларын СЭКП-ниң XXV съездиниң рапортун валюп диңмиттиг адыш часкаашкыныңын адаа-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке хүлээдип берген.

Австрияга болуп эртеен Кышкы олимпиадага эң-не хөй —13 адыын, 6 моңгун, 8 хүдер медальларны чаалап алган ССРЭ-ниң олимпийжи шилиинек командазының омуразиндеп ВЛКСМ ТК-ның кежигүү Владислав Третьяк сес алгаш, совет олимпийжилер боттарының чиилелгезин төрээн Коммунистир партиязының амгы съезднигже бараалгадыр турар дээп мелегласн.

Көргүзүг шылганнарның арагыда ат-сураглыг гимнастар Людмила Турищева, Ольга Корбут болгаш Николай Андрианов, ураң гимнастика талазы-биле делегейниң тулган чемпиону Галина Шугурова, акробатика талазы-биле делегей чемпионнары Татьяна Кравцова болгаш Вячеслав Кузнецов олар турган. Фигуристер — делегейниң, Европаның болгаш олимпий оюнларының чемпионнары Людмила Пахомова биле Александр Горшков. Инсбрукка олимпиаданың мөңгүн шанналыг алган Владимир Ковалев, 12 харлыг школачы Лена Водорезова оларның коргүзүглериниг чыыланнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Залга СЭКП-ниң XXV съездиниң вакылдары — коммунистер, ажылчылы, национал-демократтыг болгаш социалистир партияларның делегацияларының баштынары болгаш кежигүннери база бар турган.

(СЭТА).

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эөлчеглиг XXV съездизи февраль 26-да Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга, бодунуң ажылын уламчылаан.

СЭКП Төп Комитединиң Отчёдун база иштики болгаш даштыкы политиканың талазы-биле партияның эөлчеглиг сорулгаларын, Төп ревизия комиссиязының отчёдун эртенги хуралга чугаалажырынга СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары эш С. Ф. Федунов, Азербайджанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Г. А. Алиев, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи эш А. П. Александров, СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары эш Я. П. Рябов олар киришкен.

Венгрияның Социалистир ажылчың партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары эш Янош Кадар, Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы эш Тодр Живков съездиге байыр чедирерге, делегаттар болгаш аалылар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Оон соонда СЭКП Төп Комитединиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илетмелдериниң талазы-биле СЭКП-ниң Алтай крайкомунуң бирги секретары эш А. В. Георгиев, Кировоград областың Новоукраинск районунуң СЭКП-ниң XX съездизи аттыг колхозунуң трактор бригадазының бригадири А. В. Гиталов, Латвияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш А. Э. Восс чүве чугаалаан.

Эртенги хуралдың төнчүзүнде Португалияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары эш Алваро Куньял съездиге байыр чедирип чүве чугаалаарга, делегаттар болгаш аалчылар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Ленинчи угланыышкын-биле — коммунизмче

Коммунистиг тургузуушкунуң өндүр улуг программазын амыдыралда бүзүредир боттандырып турар совет улус бүгү-ле улуг чедишкиннерин бистиң партиявыстың ленинчи мерген угаанының ачызында чедип алган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы—совет улустуң шылгаттынган авангарды, оон төөгүлүг тиилелгелериниң сорук кирикчиин болгаш организакчызы. Алыындан аажок улуг ажыл-керектериниң түңнелдерин, чаа төөгүлүг үеэчадада партияның болгаш чоннуң амыдыралының эң чугула айтырыгларын СЭКП-ниң XXV съездизи чугаалажып турар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң съезд ажыттынар хүн кылганы, XXV съезднге Төп Комитеттиң Отчёдун съездиниң делегаттары, сээн вакылдыглар бирге-сарыг болгаш партияның

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи

ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ — КОММУНИЗМЧЕ

(Уламчызы. Эдеги 1-ги арында).

партиявыстың ажылынга ниичээр-даа ажок улуг салымшкынны эш Леонид Ильич Брежнев киирип турар. Партия, совет улус Леонид Ильичиин шылтаанган политиктиг болган күрүне ажылдавычызы, коммунизмниң херээжээ кызыгаар чок бердинген бижиг турушту маркисчилер-ленинчи, кайгамчык энергиялыг, кижилерни сыгый каттыштырып, салдынган сорулгаларны күүседиринче оларның иҥненишткиннерин башкарып билир мергежилдиг, салым-чалааның организаторлуг кылдыр белги-биле уведеп турар.

Чүве чугаалаавышар СЭКП Төп Комитединиҥ политиктиг шугуму болган практиктиг ажыл-чорудулгазыны. Отчёт илеткелде бүгү чүүлдерин болган түңнелдерин бүрүүлеп чүүдүг деп ноорун саналдаан.

Польшаның Каттыскан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Эдвард Герек база Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан съездиге байыр чедирген. Оларны съездиниҥ делегаттары үргүлүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

• • •

СЭКП-ниҥ XXV съездизи Кремльде үргүлүдевишаан турар. Совет коммунистериниҥ 15 миллиондан ажыг кижилиг отрядыш ында барык-да бем муң делегаттар төлөөлеп турар. Олар СЭКП Төп Комитединиҥ, СЭКП Төп ревизия комиссиязының Отчет илеткелдерин ханы карысалгаавы-биле болгаш соңуургалдыы-биле чугаадажып ноорун турар.

Санал бөрии чүве чугаалаавышар СЭКП Төп Комитединиҥ политиктиг шугумун болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазын, эш Л. И. Брежневтиҥ кылган Отчет илеткелинде бүгү чүүлдерин болгаш түңнелдерин бүрүүлеп чүүдүг деп ноорун саналдаан.

Польшаның Каттыскан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Эдвард Герек база Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының Бирги секретары Ле Зуан съездиге байыр чедирген. Оларны съездиниҥ делегаттары үргүлүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

• • •

СЭКП-ниҥ XXV съездизи Кремльде үргүлүдевишаан турар. Совет коммунистериниҥ 15 миллиондан ажыг кижилиг отрядыш ында барык-да бем муң делегаттар төлөөлеп турар. Олар СЭКП Төп Комитединиҥ, СЭКП Төп ревизия комиссиязының Отчет илеткелдерин ханы карысалгаавы-биле болгаш соңуургалдыы-биле чугаадажып турар. Тоску бем чыл-ла коммунизмниҥ материал-техниктиг базазын тургузарыңга чаа улуг балым кылдыңган даарын съездиге демдеглеп турар.

Даштыкы партияларның Москвада келген төлөөлекчилериниҥ чугааларын делегаттар болгаш аалчылар чылыңыле үткүп турар. Оларның байыр чедиргеи чугаалары ынзы-бүрү дылдар кырынга чангыланып турар. Ынчаарга оларның маңмаңныг-даа чугаазында—СЭКП-ниҥ улуг ачы-хавыыларын түлөп кергенинииҥ состери. Бистиҥ партиявыс марксизм-ленинизминиҥ болгаш пролетарлыг интернационализминиҥ революстуг тугун бедии ноорун турар даарын съездиниҥ делегаттары база оон ааҥчылары демдеглеп турар.

Февральдың 25-те кежээки хуралга бир дугаарында Узбекистаның[1] ның бирги секретары эш Ш. Р. Рашидов чүве чугаалаан

МОСКВА, КРЕМЛЬ

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Бий-Хем районда „Кызыл тараачын“ совхозтуң коллективинден

Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткенивисти өөрүшкү-биле илеткеп тур бис. Күрүнеге пландан ажыр 8870 центнер сүт, 14 центнер дүк, 6623 центнер тараа саттынган, эът садарының планы күүсеттинген.

Совхоз коллективи тоску беш чылды чедиишкинниг дооскан, СЭКП-нин XXV съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты кылбарткан. Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалашкаш совхозтуң ишчилериниң ортузунга күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг кудурлүүшкүнүн болдурган. Съездиге тураскаатткан социалистиг хүлээлгевис алдарыны-биле күүсеттинген дээрзин делегаттарга рапорттап тур бис.

Бистиң совхоз партияның XXV съездизиниң будүүзүнде тоску беш чыл планын күүседиринге, будурүлгенин ажыктыын бедидеринге, күш-ажылдың будурукчулуун өстүреринге, продукциянын шынарын экижидеринге бедик коргузүгдерни чедип алыры дээш Бүгү-эвилелдин социалистиг чарышының тиилекчизи болуп, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тугу-биле база «Тоску беш чылда күш-ажылчы шылгаралы дээш» деп тураскаал демдек-биле шаннаткан. Бистиң күш-ажылывысты ындыг бедик үнелээни дээш СЭКП ТК-га чүректин ханызындан өөрүп четтиргенивисти илереттивис. Күш-ажылдың будурукчулуун өстүреринге, будурулгенин ажыктыын болгаш шынарлыг бедилеринге, кодээ ажылагый продукциязының бүгү хевирлерин будурерин болгаш садарын улам көвүдедиринге бүгү күжүвүстү болгаш билиивисти салыр бис дээрзин делегаттарга бүзүредип тур бис.

Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязы болгаш оон Төп Комитедин делгерезин!

Бистиң социалистиг улуг Төрээн чүртүвүска алдар!

«Кызыл тараачын» совхозтуң парткому, ажылчын комитеди, дирекциязы болгаш комсомол комитеди.

Кызылдың дааранылга фабриказының коллективинден

Эргим эштер, делегаттар болгаш съездиниң хүндүлүг аалчылары! Бистер, Кызылдың дааранылга фабриказының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары, силерге чүректин ханызындан изиг байырны чедирбишаан, илеткээривис болза: продукциянын будурериниң болгаш сайгарарының бо чылдың ийи ай планын февраль 23-те күүседип, планнан ажыр 10 мун рубльдың продукциязын будурүвүс. Кызылдың дааранылга фабриказының коллективиниң мурнундан партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шийтпирлерин ажыл-херек-биле амыдыралга боттандырарывысты силерге бүзүреттивис.

Коллективтиң өмүнээзинден:

дааранылга фабриказының директорлуу Т. ПУРГИНА,
партия организациязының секретары Н. МАКАРОВА,
профэвилел комитединиң даргазы Л. ГУРКОВА,
ВЛКСМ комитединиң секретары В. БРЮХАНОВА.

Чадаананың № 1 школазының башкылар коллективинден болгаш өөрениктерилеринден

Бис, Чадаананың № 1 школазының башкылары болгаш өөреникчилер, партияның XXIV съездизиниң шийтпирлерин күүсетпишаан, өөредилгенин шынарын бедидеринге болгаш өзүп олурар салгалдың коммунистиг кижизидилгезинге эки коргузүглерни чедип алганывысты биске төрээн Коммунистиг партиявыстың XXV съездизинге улуг өөрүшкү болгаш ханы сеткил ханылышкын-биле рапорттап тур бис.

Тоску беш чыл биске онзагай тураскаалдыг — амгы үениң дерит-херекселдери-биле дериттинген, бүгү эртемнер айыбыле кабинеттерлиг, 640 кижи өөредир чаа школаны белек кылдыр алган бис. Бисте бедик мергежилдиг башкылар ажылдап турар, оларның ачызында В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының үлегер-чижээнге, партияның болгаш совет улустуң революсчуу, дайынчы болган күш-ажылчы чанчылдарынга өөренивилерин өөредип, кижизидеринин тодаргай системазы тургустунган.

Оон ачызында бисте сес чыл өөредилгезинниң Хоойлузу амыдырала боттанган. Үүле бо чылын безин сескен класстың доозукчуларының барык шуптузу 0-ку класста өөренип киргеп. Бистиң школада үш өөреникчиниң бирээзи-ле «конучуг аъш» болгаш «аъш» өөреним турар. Школаның доозукчу бүрүзү ортумак эртеминиң дугайында аттестат-биле кады автомобиль азы трактор башкарарының шынжылгазын алыр.

Улус өөредилгезинин дугайында могаг чок сагыш салыышкыны дээш, бистиң ынак Коммунистиг партиявыска, төрээн Совет чазаавыска чүректин ханызындан өөрүп четтиргенивисти илереттишаан, онгу беш чылда совет школаның мурнунга тургустунар бүгү-ле сорулгаларны чедиишкинниг күүседиривисти СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарынга бүзүредип тур бис.

Школа дирекциязы.
Партия организациязы.
Профэвилел комитеди.

Тоску беш чылдың социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеттенимни төрээн партиямның XXV съездизинге өөрүшкүлүг илеткеп тур мен. Төрүүр чүс хойга онаалтыр ортумаа-биле 120 хураган алдынган, планнан дашаар 500 баш хураган остуртүнген, дүк кыргыырының планы 27 хүү ажыр күүсеттинген.

XXV съездиге алдар болдурган күш-ажылчы эдээчегге турушкаш оон-даа бедик хүлээлгелерни алдым. Калган хоюнуп амгы үеде дегдеп эки, хорамча чок, кыштаглаашкын болган хөй өөлдаашкыны организастыг.

Бистиң партиявыстың төөгүлүг XXV съездизиниң делегаттарынга үре-түннелдиг ажылды күзевишаан, онгу беш чылдың баштайгы чылында алган социалистиг хүлээлгелеримниң чедиишкинниг күүсеттиперин бүзүредип тур кен.

Д. Ч. ООРЖАК.

Тыва АССР-ниң Чоон-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжуу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

АК-ДОВУРАКЧЫЛАР XXV СЪЕЗДИГЕ РАПОРТТААН

Ленинчи партияның XXV съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыры-биле «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери кызымак ажылдап, доозукчу чылда алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. 1975 чылдың IV кварталында чарыщка комбинаттың коллективи бирги черни ээлээш, ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүк министерствозунуң болгаш тудугнуң, тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профэвилел Төп Комитединиң шилчинир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Комбинат тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде, эрткен чылдың октябрьда күүсеткен. 1970 чылдың деннелинден даг-дүгү бүдүрери амгы үеде ийи ажыг катап улгаткан, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 46 хүү бедээн.

Онгу беш чылдың баштайгы айларындан эгелеп күш-ажылчы базымнар кылдынган. СЭКП-ниң XXV съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээниң технологтуг дериг-херекселдериниң комплекстиг шенелдезин чорудар болгаш баштайгы даг-дүгүн алырын комбинаттың ийнги ээлчээниң тудугжулары, монтажниктери, ажыглакчылары хүлээнген.

Төлептиг ишчилерниң сөглээн сөзүг ажыл-херек-биле бадыткаттынган. СЭКП-ниң XXV съездизинин ажыттынарының бүдүүзүндеде, февраль 23-те, ийнги ээлчегниң баштайгы даг-дүгү алдынган.

Күш-ажылчы тиилелгени чедип алганын СЭКП-ниң XXV съездизинге рапорттавышаан, чылда 195 мун тонниз даг-дүгү бээр ийнги ээлчегни бүрүн ажыглалга киирерин В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 106 чыл оюнда доозарын съездиниң делегаттарынга комбинаттың тудугжулары, монтажниктери болгаш ажыглакчылары бүзүреткен.

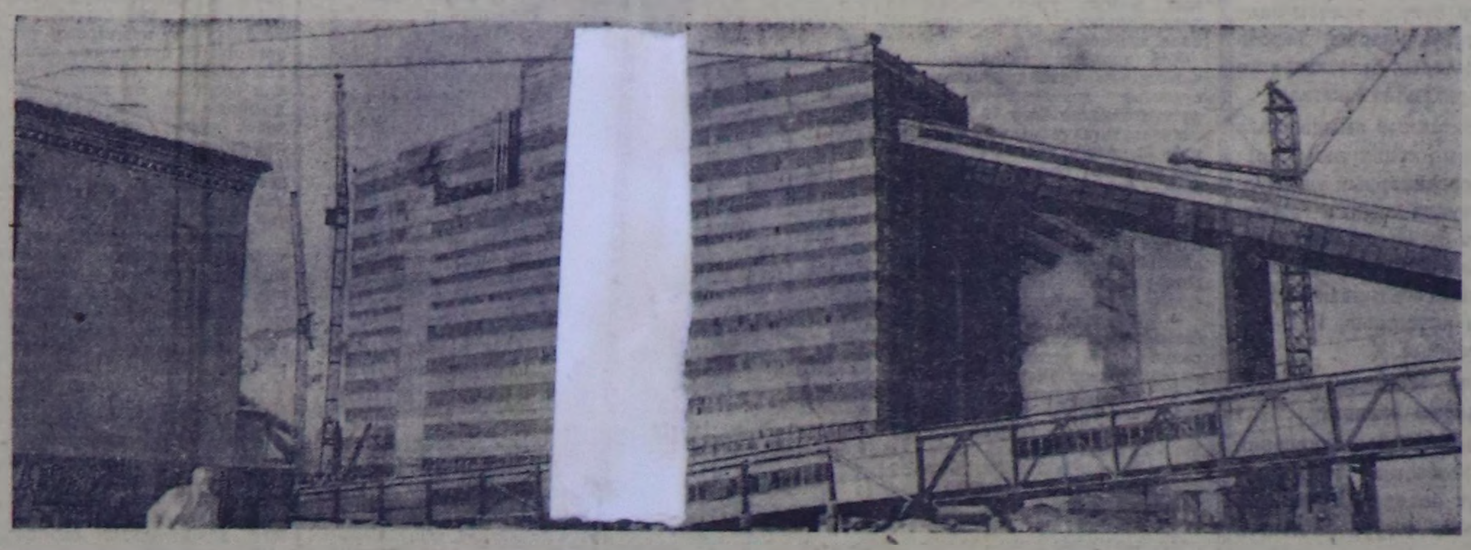

Ийиги ээлчег тудуунуң ажылчыннары чугаалап тур

Мээң удуртуп турарым комплекстиг бригадада 20 кижи бар. Ында бызаңчылар, бетонщиктер, арматурщиктер болгаш каңнакчылар бар. Бистиң ажыг-ле кижилер ажылыыс—чадалар клеткалары болгаш лифтилер.

Бригада кежигүннери шупту бир демниг, аразында найыралдыг, ажылынга кыымак улус чыыланып кылган ажылывыстың түңнели хереченип турар. А. Сандан, Б. Хомушку, К. Моңгуш, О. Хомушну болгаш өске-даа мурнакчыларга коллектив чоргаарланыр.

Бис мурнувуска салган сорулгаларывысты ак сеткилдиг күүселип, планывысты үстеөн келдивис. СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткувушаан, ийнги ээлчегниң тудуун чогуур хуусазында ажыглалга киирер — кол сорулгавыс ындыг дүрген.

И. МОҢГУШ,

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелиниң комплекстиг бригадазының бригадири.

«Тыва тудуг» трестен № 48 тудуг эргелиниң шеверлекчилери Ак-Довурак хоорайга эткен ыылдың августа келдивис. Бистиң эргелелдеп Е. Бадоевниң, Г. Маштыованың бригадаларындан шеверлекчилер мээң бригадамга база каттыжа бердилер. Оон-даа оске чаа күүсээн алдынган кижилер немешкенинден бригадада ам шупту 40 хире кижи бар. Чадалар клеткаларын штукатуралаарын кылып турдувус. Ол ажыл кончуг нарын болган хөй күш негеттинер. Ынчалза-даа комсомолчулар, аныяктар боттарының шалыпкын, тулунгуру-биле бергелерин ажып эртип, шудургу ажылдап турар. Партияның XXV съездизин төлептиг уткуур дээш күш-ажылчы эдээчегге киржип, бригада планныг онаалдазын 130—140 хуудан кудулатпайн келген.

Н. СУВОРОВА,

шеверлекчилер бригадазының.

Бистиң специализастаттынган бригадавыстың ажылын ураң кааскалга-биле ходбашкап деп чугаалап болур. Чүге дээрге янзы-бүрү өөнүг даштан шыгган шаапа кылыр дазыгалыг бис.

Адаа ол даштарны өөдүүн айны-биле ылгап, таарыжыр, таарыштырааш шиилеп турган шаланы кылыр боор чүве. Бо ажыл биске чаа эвес. Ак-Довурак хоорайның элээн хөй тудугларынга янзы-бүрү өөнүг даштан кылган шаланы кылгылаан бис.

Кол корпусчуң 8-ки демдээнде ажылды доостувус. Ам 13-бү демдекте келдивис, мында ажыл база удавас төпер. Дүржулгалыг эштер Т. Ондар, Ч. Ооржак, А. Дамба, Х. Моңгуш олар үүле эки ажылдап турар эвес, өскелерге үлегер-чижээн база коргузүп турарлар.

К. ХАПЫҢ-ООЛ,

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелиниң янзы-бүрү өөнүг даштан шаапа кылыр специализастаттынган бригадазының бригадири.

«Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада монтажниктер участогу «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги ээлчээниң тудуунда долу күженишкинбиле ажылдап турар. Мээң удурткан бригадам республиканың тудуг-удуг үлетүүр объектилериниң тудуунга киржип келген. «Тыва кобальт» комбинаттың, «Тудуг кезектери», демир-бетон кылыгдар, конструкциялар будүрер заводтарының, Терлиг-Хаяның моңгун-суу будүрүлгезиниң тудуун кыаышкан бис. Ам бо удаада Бүгү-эвилел ужур-дужалыг комбинаттың ийнги ээлчээн тутчуг эас-кежиктиг болдувус. Бригадамда кижи бүрүзүнүң дуржулга-мергежилги бедик болганывыдан бо парын объектиниң тудуунга база дораан-на ажылывыс шуудаан, хүн нормазын ажыр күүседип болген бис. Ай, квартал планының күүседезип 160—170 хуудан пудулатпайн тур бис. Бригадада кижи бүрүзү эки ажылдап турар.

И. ЩУКА,

монтажниктер бригадазының.

Бистер — Бүгү-эвилел ужур-дужалыг улуг тудугнуң эң аныяк тудугжулары бис. Кызылда № 4 ортумак профессионал-техниктиг училищеден будурулге практиказын маңаа бир ай иштинде эртеп-биле келдивис. Анаа-аңгы объектилерге шеверлээ ажылдарын кылып турдувус. Практика хуусазы тоне бээрге-даа ийнги ээлчегниң тудуунга дужалажыры-биле артып калган бис. Ажылчын хоюдар 60 тудугга херектиг билип, удуртхуувусту киргенивис биске өөрүнчүг-дүр. Баштайгы ажылчын базымнар биске берге, ынчалза-даа солун болду. Кедир үеде бистиң мергежилливис — тудугжу.

Е. ХАНДЫ,

бригадир. № 4 профтехучилищениң сургуулу.

ИЙИГИ ЭЭЛЧЕГ

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың чылда 195 мун тонна даг-дүгү бээр ийнги эдээчээ — улустарның ажы-дуңмалыкка бызыкт найыралының бадыткалы. Ону чогуур хуусазында ажыглалга кииреринге дузалажыры-биле үүле бистиң республиканың районнарындан, хоорай, суурларындан эвес, харын Совет Эвилелиниң мраның булуңнарындан бээп тудугжулар, түскай эртенигилер кээп киришкен. Комбинаттың ийнги эдээчээниң тудуунда 3350 ажыт кижи ажылдап турар. Ол — бадыт интернационалчы коллектив. Тывалар, орустар, украиннер, хакастар, татарлар, буряттар дээш оон-даа өске — шуну 40 ажыг национың төлөзекчилери бо комбинаттың ийнги эдээчээниң тудуун чогуур хуусазда ажыглалга киирип, оон баштайгы продукциязын Төрээн чуртка бээр дээш кызымак ажылдаанар. Оларның арасында Москвадың, Рязаньның, Горькийдин, Куйбышевтин, Новокузнецкийиң, Новосибирскинин, Игирмеңиң, Дубинкадың, Лесосибирскийин, Иркутскийиң, Норильскийиң, Ачинскийиң, Абаканның, Черногорскийиң, Владивостоктуң, Сахалинниң, Улан-Удының ажыглаачы тудугжулары, монтажниктери бар. Үүле «Сибирьтехмонтаж» трест бээп 670 тудугжуларлы, монтажниктерин өлче чорутпаан.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эдээчээниң кол корпусу 14 каът. Оон бедии — 70 метр. 2,5 мун санныг дериг-херекселдерни ында салган. Кол корпуста 16 мун тонна металл конструкциялар тургусуунган болгаш 120 мун дербелчин метр янзы-бүрү өңнүг даантер-биле кылган шилээлер белегеттингеп, 30 мун ажыт кубометр бетон болгаш чыып эдээр демирбетон салдынган. Кол корпусту шилдээриниң 20 мун метр ыыл хереглеттингеп.

Даг-дүгү үүрмектеп сорттар комплекстеп эдегей шыпаазынга чедир шейүлгеп галереялардың конвейер шугумнарының узуну 10 километр.

Үүле Сибирьде эвес, харын Совет Эвилелиниде ховар дээш дериг-херекселдер ийнги эдээчегниң тудуунда салдынган. Үүле эптеп кылдырыпта 1050 тонна металл хереглеттингеп № 12 галерея, Совет Эвилелиниде үүле ийи дугаар кылдынып турар эдээр ток дамчыдыкчыны болгаш оон-даа өске технологтуг дериг-херекселдер анаа хамаарыжыр.

1975 чылда болгаш бо чылдың ийи айларында 12 миллион ажыг рубльдиң капитал салымышкыннары шингээдип алдынган. Ол — сесиин беш чылда шингээттинген капитал салымышкыннарның нийти түңүнге ден.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

болгаш облпрофчөвүлелде

ЧАРЫШТЫҢ ТҮҢНЕЛИ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профессионалдар эвилелдериниң область чөвүлели республиканың ажылчы чоннар депутаттарының кедээ, суур, районнарга чагыткан хоорай Советтеринин 1975 чылда социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген.

Кедээ, суур болгаш районнарга чагыткан хоорайлар Советтеринин социалистиг чарыжының негелделерин чернер Советтеринин талазындан кошкан күүселдер келгенин барымдаалаан, Советтеринин 1975 чылда социалистиг чарыжының бирги черин кайы-даа Советке тывыспаан.

Кедээ, суур болгаш хоорай Советтеринин социалистиг чарыжының ийнги черин Каа-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Бүрен-Хем кедээ Совели (кедээ Совет күүскомунун даргазы В. М. Спрыгин) алган деп санаваш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң область чөвүлелиниң Хүндүлел бижиин болгаш 500 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсыр деп шиитпирээн.

Бүрен-Хем кедээ Совет, оон күүскому болгаш депутаттары, активи күрүне планын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседирипче улуг кичээнгей салып келген. Оон түңнелиниде Советтиң бюджединиң орулгазы, садыг болгаш нийти чеменгилиг черлериниң бараан соарылгазы, чоннуң амыдырал хандырыгазының планы, чурттакчы чоннан эът болгаш дүк садып алырының планы долдур база ажыр күүсеттингилээн. Тудуг ажылынче, чагайжыдылгаже кодээ Совет болгаш «Бурунгаар» совхоз доктаамал кичээнгей салып келгеннилеп чурттарга, культуре-амыдырал тудугларының, электрижидилгенин планнары долду, чурттарга фондузупчуң капитал сеттелгеп 108 хүү, квартираларже газ киирери 108,4 хүү, орук сеттелгеп 120 хүү күүсеттингеп болгаш Ада-чурт дайынының ол чер чурттуг киржикчилеринге тураскаалды тургузуп, бир скверни кылган, 1100 ыяшты болгаш чадан үнүүтү тараап, 2 км орукту кара шыыт-биле шинкап.

Советтиң девискээрлеринде «Бурунгаар» совхозтуң ажылагыйы, шаңгыя мал ажылы экижээп. Совхоз 1975 чылда мал остүрериниң планын—мыйыстыг бода малды 119 хүү, оон иштинде торүүр ишекти 109 хүү, шээр малды 111 хүү күүсеткеп. Кедээ ажыл-агый продуктуларыпдан сүттү будурериниң планын 130 хүү, садарының 109 хүү, лүктү будурерин 124,5 хүү, күрүнеге садарын 122 хүү, погааны будурерин 132,6 хүү, күрүнеге садарын 206,2 хүү күүсеткеп.

Кедээ Совет организас-массалыг ажылының дөмейлеп бедидип, девискээрлеринде турар албан организациялардың ажыл-чорудулгазын экижилерин, ажылчы чоннарның чаагай чоруунун өөредилгезин чедип ап турар. Советтиң сессиялары Конституциядан доктаатткыган хүсээлерлерде эртип, оларга чугула айтырыгларны доктаамал комиссияларның депутаттарының болгаш активтеринең ылаңгайлыг киржилгелеп-биле чугаалажып көрүп турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофэвилел кедээ, суур болгаш районнарга чагыткан хоорай Советтеринин социалистиг чарыжының түңнелин үндүргеш, ол Советтерниң социалистиг чарыжын тодаргай удуртуруу, четпестерин чайладыры-биле чогуур хемчегерин алырын, планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге оларга боттут дуза чедарерин, Советтерниң организас-массалыг ажылының дуржулгазын түннеп, шептедиринге хоорайларның болгаш кодээнин бүгү ажылчы чоннарының күженишкинниерин 1976 чылдың даалгаларын күүседирипче мобилизастарын райкүүскомнарга, Кызыл хооркүүскомга дааскан.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

СЭКП-ниң XXV съездиниң төлептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка киржип, Тываның автомобиль орукталыг тударының болгаш ажыглаарының эргелели бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Олар январьның планын 5 хонук эрте күүсеткеп. А февральдың 19-та № 1 орук-тудуг, көвүрүг-тудуг эргелелдери, № 1470, 1468, 1472, 1469 орук-будурулге тудуг болгаш № 335, 1104, 336 орук-тудуг участоктары бөвл Минусинскиниң болгаш Туранның орук-сеттелге-тудуг эргелелдери СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерни күүсеткенин рапорттаапнар. Олар январь, февраль айларның планын 10 хонук бурунгаар графиктиң мурнады күүсеткенерни ол.

А № 207, 208 орук-ажыглал болгаш № 1470 будурулге-орук участоктары ийи айның планын февраль 15-те-ле күүсеткеннер. Орук-тудуг эргелелиниң коллективи ийи айның планында кордүптеени 78 мун рубльдиң тудуг ажылын кылыр турган болаа, февраль 19-та 85,1 мун рубль кылдыр боттандырган.

Мурнакчылар коллективтерде хөй: демир-бетон кылыглар заводунуң бетонщиктер бригадазы (бригадири Р. Бекер) 102,3 кубометр демир-бетон аймаан белеткээн, азы планнан будурчартык катап хөй болганы ол. Ук бригаданың кежигүннери Б. Жеттухин, А. Тимченко, Д. Чорбна болгаш өскелер-даа мурнакчыларның одуруунга доктаамал кирип келгеннер.

Ю. БЛИНОВ.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭННЕР

«Кызыл тудуг» эргелелиниде Степан Артемьевич Борбак-оолга удуртқан комплекстиг бригада Злобинниң артызын ёзугаар ажылдап турган. тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде 1975 чылдың август 8-те күүсеткеп. Беш чылдың дургузунда бирээзинге-ле 198 ог-буде чурттаар ийи чурттатта бажының, 60 орунныг общежитиени болгаш өске-даа объектилерни ажыглалга киирген. оларның ыылары ажы болган. Күш-ажылдың будурукчулуун 49 хүү улгатыргаан.

Тоску беш чылда чедип алган күш-ажылчы чедиишкинлерин дээш партияның XXV съездизинин будүүзүнде бригада Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Хүндүлел бижиин-биле шаңнаткан.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улуг ажыл-агыйын хогжүдеринин кол утпаныышкынныары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин болгаш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалды бригаданың кежигүннери чугаалажып көрген. Ынчангаш 1976 чылда уткуштур планны база СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыры-биле бо чылдың баштайгы ийи айының тудугмонтаж ажылдарының планын декабрь 20-де күүседирин ээлээнген. Мурнакчы бригаданың тудугжуларының сеглээн сөзү ажыл-херек-биле карышпаан. Январь, февраль айның планын күүсеткеп.

Амгы үеде бригада кежигүннери онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир сорулганы салган ажылдап турар.

* * *

№ 48 тудуг эргелелиниң Михаил Горбачевскийге удуртқан бызаңчы-столяр бригадазы мурнакчыларның бирээзинге санадып турар. Бригадаңың кежигүннери бо чылдың баштайгы ийи айының планныг онаалдазын февраль 19-та доозкан. Тудуг-монтаж ажылдарының дазыгалыг 117 хүү күүсеткеп. Ф. Акзамов, Г. Пирожков, Н. Моңгуш ышкаш мурнакчылар полсентивте хей.

Бригаданың ажыл-ишчилери кылымак ажылдап турганы, дөрт дугаар микрорайонда № 5 улуг панель бажыңның бүгү столяр ажылдарын февраль төнчүзүнге чедир кылырын хүлээгеп.

С. КРАСНОПЕРОВ,

«Тыва тудуго» трестиң парткомның секретары.

ГТО—БҮГҮ-НИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

«ГТО-нун Бүгү-эвилел чаа күш-культура комплекизин нептередир дугайында» СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-вин Министрлер Чөвүлели 1972 чылда доктаал хүлээп алган. ГТО-нун чаа комплекизи—совет күш-дамыр кижизидилгезинин системазынын программалыг болгаш нормалыг үндезини. Коммунистиг тургузуушкунунун бүгү талазы-биле сайзырангай идепкейлиг тургузукчуларын, Төрээн чуртунун туруштуг камгалакчыларын белеткээринге кол рольду ол ойнаар деп ук доктаалда айыткан.

Партия болгаш чазактын доктаалын амыдыралга боттандырар дээш республиканың күш-культура организациялары партия, совет органнарнын удуртулгазы-биле эрткен үенин дургузунда чамдык ажылдарны кылып чоруткан. Янзы-бүрү мергежилдиг, назы-харлыг 60 мун ажыг кижи ГТО-нун нормаларын дужаарынче киргеп, оларның иштинден 18 мун ажыг кижи бүгү нормаларны күүседкеш, ГТО-нун демдээнин эдилекчилери болганнар.

Чаа комплексти нептередип эгелээни спортту массалыг болдурарынга салдарны чедирген.

ГТО-нун нормаларын дужаары ажыл-ишчилернин кадыын быжыглаар, дыштанылгазын экижидер, күш-ажылынын бүдүрүкчүлүүн бедидер. Янчангаш бо ажылче хөй-хөй коллектизтер чогуур кичээнгей салып турар.

Чаа комплексти нептередир дээш чамдык хемчеглерни бистин республиканын спорт организациялары ап турза-даа, үенин негелдезинге ам-даа четпес. Дыка хөй спорт организациялары чыл чылы-биле ГТО-нун нормаларын дужаарынга белеткелди, ону дужаар ажылды чорутпайн турар. Бин-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик ышкаш хөй чурттакчыларлыг районнарда безин сөөлгү үеде чангыс-даа кижи чаа комплекстин нормазын долузу-биле дужаабаан. Шак ындыг байдалдыг бүдүрүлгелер, ялбан организациялар республикада эвээш эвес.

Республиканың спорт комитединиң, «Спартак», «Урожай» эки тура спорт нинтилелдерининг удуртукчуларының бо чугула ажылга удуртулганы суларатканын, кудуку спорт коллективтеринге негелде, дузаламчыны кошкатканып ол хереченлеп турар.

ГТО-нун ужур-дузазының дугайында тайылбыр массалыг ажыл, арга-дуржулга солчулгазы, көскү агитация кошкак. Оон уламындан дыка хөй кижилер ГТО-нун кайы чадазынга хамааржырын, спорттун кандыг хевирлеринге норма дужаарын эки билбес.

Күш-культураның чаа комплекизин амыдыралга боттандырып эгелээнниден бээр ажылчы чонның күш-дамыр кижизидилгезин экижидер талазы-биле партия болгаш күрүненин мурнунга министерстволарның, ведомстволарның, профэвилел, комсомол, спорт болгаш өске-даа хөй-нитти организацияларының харыысалгазын улам бедиткеп. Янчалза-даа ону чедир күүсетпейн турар. Республиканың дээди болгаш ортумак өөредилге черлерин ап көрээлп. Өөренип турар студентилернин болгаш сургууларның 80 хуузу спортчу болур ужурлуг турда, чүгле 30 хуузу ында хаара туттунган. ГТО-нун нормаларын дужаап алганнарның сапы дыка эвээш. Өөредилге черлеринге хамаарышкан министерстволар, эргелел, «Спартак», «Урожай», «Трудовые резервы» эки тура спорт нинтилелдери чза комплекстин нормаларын дужаар ажылды экижидери негеттинип турар.

Амгы үеде хүннүн чугула айтыры—хаакка маннаарының нормазын дужаарынга ажылчы чонну калбаа-биле кириштирери болур. Алырлар аайы-биле профэвилел обкомнары, чамдык районнар төптеринге профэвилел-комсомол кросстарын эрттирген, ГТО-нун нормаларын дужаарынга элээн хөй кижи киришкен.

Февральдын 15-тен март 15-ке чедир хаакка маннаарының нормазын дужаарының айын бистин республикада чарлаан. Ону организастыг эрттирер хемчеглерни алыры чугула.

ГТО-нун нормаларын дужаары түр үенин херээ эвес, доктаамал сагыш салыр айтырыг болур. Школачыдан улуг назылыг кижилерге чедир комплекстин нормаларын чедиишкинниг дужаазын дээш организастыг болгаш массалыг ажылды спорт организациялары партия, совет органнарнын деткимче, дузаламчызы-биле чорудар хүлээлгелиг.

Спорттун материалдыг баазазын экижидери — салдынган сорулганы шинтпирлээринге дузалаар. Ынчангаш хаак баазаларын, катоктарны, стадионнарны, спорт шөлдерин чаагайжыдар, эде кылыр, көскү агитация-биле дерилр, аңаа келгеннерге таарымчалыг байдалды тургузар дээш профэвилел, спорт организациялары ажылдаар апаар.

Күштүг, эрес-дидим болгаш кадык кижилерни эстүрүп, кижизидерп—чаа комплекстин сорулгазы ол. Ону амыдыралга боттандырары дээш ажылдаары партия, совет органнарнын болгаш бүгү-нинтиниң херээ болур.

ЧОГААДЫКЧЫ ЧЕДИИШКИННЕРНИ КҮЗЕП ТУР БИС

УРАН САЛЫМНЫГ

РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи Виктор Шогжапович Көк-оолдуң ат-сураа бүгүдеге биздингир. Национал театрның болгаш тыва драматургининиң үндезилекчилериниң бирээзи Виктор Шогжаповичиниң чурттап эртип келген чогаадыкчы оруу тыва культурадың болгаш уран чүүлдүң хөгжүдезининиң базымнарыбиле холбашкан.

Хөй таланыг талантыныг чогаадыкчы ажылдакчыныңы, сураглыг драматурттуң төрүттүшкининден бээр 70 харлаанын, чогаадыкчы ажылының 50 чылын наймыладың хөй-нинтизи бүгүн демдегзээр. Амыдыралы, ажыл-херектери биске иеску үлегерчижек болган хоочун-биле бистиң корреспондентивис юбилей бүдүүзүнде ужурашкаш, чамдык айтырыгларны салып беседалашкан.

— Тыва уран чүүлдүң эге базымнарынга хамаарышкан солуң үүнү чугаалап болур силер, Виктор Шогжапович?

— Чон мурнунга оюн көргүзер, аян тулар хемчегларге масса чонның аң баштай капчаар киржип эгелээни онзагай. 1932 чылда Тывага бирле лутаар уран чүүл моргүзүү болганын утпаан мен. Ырлаар, хөомейлээр, каргыраалаар, сыгыртыр уран талантыглар бүгү Тывадан чыгып келген. Улустуң ырларын күүседир магалыг талантыглыг кижилер хөй-ле чораан. Сыгыртыр, хөомейлээрлер база эзимежок. Национал хөгжүм хереклеринге база ойнап турдулар. «Шеми-Бажы» деп улустуң ырын күүседкен Севил деп урут бирги черни алгаш, 15 акша-биле шаннаткан чүве. Улуг-Хемден келген Иргек деп ирей эки игилдээш, база шаннап мактаткан... Чонның бот-тывынгыр уран чүүлче сонуургалын көдүрериниге, ону таралып нептередириниге ол баштайгы базымнар база салдарлыг болганы чугаажок.

Оон соонда баштайгы клуб, театр үчилиштеан, уран театр деп адап турганывыс культура олаглары үндезилеттинип, ачылыг үрезиннерни чажыл эгелээни билдингир болгай.

— Баштайгы ырларыңы, шилерниң торүттүнгенинге чүү идиглиг болганыңы? Силерниң аңаа киржилгелер кандыгыл?

— Бир-таа чогаадыкчы бөлүктер тыптып келген болганда, уран чүүл моргүзүлгелеринге негелде база улгатканы. Чаа чогаатканы, авторлуг ырларыңы база чоп сонуургаар апарган. Ынчангаш улустуң ырларыбиле чергелештир чаа ырлар, аянгаларны чогаадып эгелээн. Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктар алзоп хөй ырларны бижиидилер. Бот-хууда база-ла аңаа олурбайн, чамдык ырларның аялгазын, өскелериниң сөзүн, аялгазын кады бижингилээп мынчыг чүве. Ам бодап көөрге, ол үеде көгжүзеннің негелдээн ындыг турган: чогаадыр, дилеп тывар, чонга дүргеп-не барааллгадыр. «Байлак чуртум», «Пионер чараш», «Аныяктар» дээш өске-даа ырларым янчаар тыптып келгилээн чүве.

Шин чогаадылгаын алыр болза база-ла ындыг. Чүге ырлаан турар эвес, шиндеп тургусса, оон сөөүн бижизе чүл деп бодал бистиң хөлзеп берген. Кыска көргүзүлгелерден улут шилерже шилчилиивис. Херээжен кижиниң эргэ Тывага кадыг-берге салым-чолун көргүскен «Хайыран ботту» 1936 чылдан бээр театрның сценазында үнүүрүп турар.

Салчак Калбакөөрекович Токаның сүмезинин бзутаар алдан-маадырлар дутайында шинни бижиидим. Ол маңа хөй чылдар дургузунда ажылымның түнелги болган. Оон аңгыда өске-даа шилерни номчукчулар боттары билир боор...

— Виктор Шогжапович, силерниң чогаадыкчы ажыл-чорудугаңарда аңы-аңы талаларның чогуун ниймызига аң хандыкшыдыг силер?

— Ырлар сөөү, музыказы чогаадырынга хандыкшыл турган үем дутайын үстүүле айыттым. Ырыны башкыланда турган мен. Ол сонуургалды кедиш барып актёржу мергежил, ыланғыя шин бижиири чаа база бергени ол чүве. Аңаа чөрле хомудавас мен. Харын ырларының нотазын бижиизээн хомудавчыг. «Аныяктарны» маршка таарыштыр бижии каар болза деп улут күзелдиг кижи-дир мен...

1946 чылдан бээр ССРЭ-нин Чогаалчылар эвилелининиң кежигүнү Виктор Шогжапович Көк-оолдуң чогаадыкчы «чүгүр» байлак. Ол аныяк малчыннар амыдыралынга турас-каапкан чаа шинни бижээш, театрда дужаагап. Чогаадыкчы иштиң эрткен бежен чылдарында хөгжүм-шин театрының сценазынга оон тургузған хөй-хөй өвүр-хевирлери көрүкчүлерниң ханы сонуургалын чаалап алган.

Беседаны чоруткан
Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТА: Виктор Көк-оол.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УЛУСТУҢ АРТИЗИ

Бай-Тайга районнуң девискаларында, анты Бай-Тал суурнуң дужунда шакпын Хемчикти өскеге бээрге, Мешкен-Хөл бар. Бөгүн аллаанан турар РСФСР-нин алдарлыг, Тыва АССР-нин улустуң артизи Николай Өлзей-оолдуң төрүттүнгеп чери ол. Дээрниң аккем өңү, бүүттар-даа аңаа чуруттунуп чыдар, бырлаңнаан чалгыгларлыг, ыдыында кулузуп, хыргыыш кирбиктерлиг, аалдарның хамык малы коруучуктелип чыдар хөл чүве. Аңгыр, кас, дуруда, өдүрөк, куу даш бистиң Тывада бар бүгү куштарның үнү арте частап орай күске чедир ана ындыңнаг чер боор. А бичии оол шак ол хөлдүң кыдыынаан мал кужурадып чоруда, дээрде, сугда, шиктеда имнежикеп хамык куштуң үнүн магадап, шуут-ла еске делегейде барган дег таалап, кандыг ковчут боостаалыг кастар боор деп магадаар.

Революция мурнунда төрүттүнгеп болгаш эрги, чаа ийи төреннің сегиргин алышкынын, эрги дүүнүң буступ дүшкенин-даа көрген артистиң чурттап эрткен амыдыралы, оон чажыттары — муң-муң арэттарыны-биле дөмей-ле. Адазы ядыы Өскү деп ашак оглуң кадыг-бергэ торулбас кылдыр сөөретпеп, Өлзей-оол ол шагның биче чаштары-биле дөмей, тараа тарыжып, шары чедип, амыдыралдың бүүлүүтүлө бергелерин көрген деп, оон арткен биче шаанда оруун шак янчаар каш сес-биле төөгүп каалы.

Революция бодаран тиилээнде, алдын уургайынга ажылдаар деп тутаа хып дээп аныяк эриин кулаанга хынаалып келген. Торлуур дээр чүве бар эвес, үжүк-бижиктиг оол дергүл-төрели-биле дугуруушкан, Каа-Хемниң Кара-Белдирде алдын уургайынче хапкан. Хой-ле чүүлдү аңаа билип, өөренип алган.

1938 чылда, тыва национал театр ажыттынга-ла чүгле ийи чыл болганда, ол Кызылга чедип келген. Ам үжен сес чыл дургузунда Николай Өскүевич бодунуң амыдыралын театрбиле ханы тудуш холбап, чурттап келгени бо. Өде-чара, шөвая, хөгжүт, баштак әр удаваавла театрның талантыныг артистериниң бирээзи апарган. Артистиң мергежилпп ол ыяк шинглээлпп ап, үрөп үүлүе улут базымны кылган.

Николай Өскүевич ам Тыванын улустуң, РСФСР-нин алдарлыг артизи.

— Театрга баштай-да чүден эгелээн силер?—деп, оон соруулгаларын чогаадыкчы ажыл-чорудугаларын болзуусса:

— Чонның музыка хереклерде — хомус, ятыл, быааныңы, чадаган ойнаптар чоралп болган баштай оомну-ла барааллгадып өтелизин мен—деп, ол сактып чугаалаар. Уран чүүлдүң делегеминче оон киргеп оруу ыңдыг.

Өлзей-оол Кызыл баргаш артистей бергеп деп сураг дыңнаап, чаңгыс чер чурттуглары аңаа алдепсинимзин: улус чыыптап черге-ле бызаанчылап, хомустап ойнай бээрге, черле салынныг оол турган.

Николай Өлзей-оолдуң артист чогаадыкчы ажыл-чорудугаын сайгарып, ону шупгузун бижиир дээр болза, үүе херек. Ынчангаш маңаа чүгле ол дээрге, ыраажы, шин ойнакчызы, очулдурукчу, хөөмүчү, шин тургузукчузу, кыска шилерниң бижикчизи кижи деп доңчузап айтып каалы.

— Өлзей-оол— ол дээрге Сарыг-Ашак-тыр. Сакты-дыр силер бе? Виктор Көк-оолдуң «Хайыран болуң» аан. Доң баарлыг ажырымчы байның хөөрем, турамык оглунга чаңгыс уруун бээр ужурга таварышкан Сарыг-Ашактың ролюн ойнай бергенде, Николай Өскүевич кандыг ийик, сактынаам.

Байларга, дужуметтерге — Сенгин-Чакпыга удур демиселди кодүрүп, боо-чепсээн тутканы демисежип, оларны сынныктыр хорудуп турган эрес эрлер Тывага база турган болгай. Алдан-Маадырлар аан? Оларның баштынчызы алдарлыг Самбажыктың ролюн Николай Өлзей-оолга онаагаңы таварыгга бе? Талантының үнелели-дир. Самбажык дег ындыг дылимнериниң, чаныш-дуглаын сайгарып, ону шупгузун бижиир дээр болза, үр үе херек. Ынчангаш маңаа чүгле ол дээрге, ыраажы, шин ойнакчызы, очулдурукчу, хөөмүчү, шин тургузукчузу, кыска шилерниң бижикчизи кижи деп доңчузап айтып каалы.

— Өлзей-оол— ол дээрге Сарыг-Ашак-тыр. Сакты-дыр силер бе? Виктор Көк-оолдуң «Хайыран болуң» аан. Доң баарлыг ажырымчы байның хөөрем, турамык оглунга чаңгыс уруун бээр ужурга таварышкан Сарыг-Ашактың ролюн ойнай бергенде, Николай Өскүевич кандыг ийик, сактынаам.

Байларга, дужуметтерге — Сенгин-Чакпыга удур демиселди кодүрүп, боо-чепсээн тутканы демисежип, оларны сынныктыр хорудуп турган эрес эрлер Тывага база турган болгай. Алдан-Маадырлар аан? Оларның баштынчызы алдарлыг Самбажыктың ролюн Николай Өлзей-оолга онаагаңы таварыгга бе? Талантының үнелели-дир. Самбажык дег ындыг дылимнериниң, чаныш-сынның чоктарының, улустуң маадырлыг баштыңчызының ролюн Николай Өскүевич-дээ тергиин-не ойнаан.

Оон хоомай ойнаан шилээни бекеп-не тыппас бис. А «Боодут кижи» деп шиидеп солдат Шедрин кандыг ийик? Революцияның херээнге аңы-тыны-биле бердингеп бөдүүн солдатты бистиң артыкчыс кайы хире ойнаан ийик? Гоголдуң өлүм чок «Ревизорунда» Өлзей-оол кымны ойнап турарыл утпаан бис. А «Чейнеш» деп алтай шинни очулдурган кижиай база-ла Николай Өскүевич мшкажыгай. «Ак-көк хемниң хөөмейи» деп кинода колхоз даргазының ролюн кымга онаашкан ийик?

Үзеңинис Николай Өлзей-оолдуң артист, чогаадыкчы ажыдының дугайын, оон талантызы кайы хирел дээрээ биске сөгдеп турар кап барымдаа бо-дур. Тываның хоочун болган талантыныг артистериниң бирээзи Николай Өлзей-оолдуң барбаазы суур Тывада чок. Оон хоюг үнүн Моңгун-Тайганың сарлыкчылары, хойжудары, Тожунуң шиилери, Таңдының тараажылары, Ак-Довуракпың дагжылары-даа дыңнаан, оон ойнаарын магалаан. Алдын часкаашкыннары оон барган-на черинге дилмирей бээр.

Холбун чараш кожеге ажыттынар. Николай Өлзей-оолдуң күүседелзин чарлаптар. Сценаның азыындан ол каттырымзап үнүп келгеш, олургаларны бир кыдыыр эргидыр көргеш, мөгейип каапп, үдекчиланче коор. Зад шин-ле шимээн. Бүгү көрүкчүлер маңаан. А бис база. Таалапчыг ыр чангыланып үнер.

Николай Өлзей-оол бодунуң уран талалтызын аныяктарга дамчыдып, бо аразында боттыгынгыр уран чүүл коллективтерниге база аныяк артистерге-даа арга-сүмезин кадыы келген башкы-дыр. Талантыны «хойлап» алгаш чоруур эвес, ону чонунга бараалгадыры оон чурттаңгаанының утказы ол. Улустуң артизиниң уран чүүлдү хөгжүдер, чонунга бараалгадыр дээш вэттыг, чадаг, машиналыг, самолёттуг эрткен оруун хемчээри берге. Ол чону-биле өөрүшкүү-дээ, аас-кежиктг-даа кады үлежип чоруур. Ол шин артизи кижи харын. Янчалза-даа оон коя сүңдулалы ыры. Ыры-биле ол кезээде кады чоруур.

Ш. КАНДАН.

АТКА ТӨЛЕПТИГ

Кызыл-Мажалыктың Культура банының чаа паспорт тыпсыгынга турасиааткан кежээ болган. Райүүсмоминуң иштинки хереглер кимдизининиң начальнигп Д. Кыргыс совет паспорт дугайында чылыганнарга чугаалап берген.

Чаа хевирниң паспорттарын Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичилерине, будуруглелиниң мурнакчыларынга СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң секретары С. Күнүгет байырлыг байдалга тывыскан. Оларның арасында «Шелээр» совхозтуң инек падарчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Д. Сарыглар, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичилери Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бухгалтери С. Барсевекин, райпо башлаар черинің даргазы И. Попов, «Барлык» совхозта хаван амаакчызы А. Долума болгаш өскелер-даа бар.

Совет Эвилелиниң хамаатызы атка төлептиг болурун чаа паспорттарны алганнар чугаалап турганнар.

Х. МОНГУШ.

О. ОХЕМЧИКТИҢ «Частың тыныжы» деп фотозтюду.

А. Н. Туполев аттыг медаль

Ужар чүүл эртемнин болгаш техниказының талазы-биле шылгаранғай ажылдар дээш тылсыр А. Н. Туполев аттыг алдын медальды ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы доктаадып тургускан. Бир дугаарлыг ындыг медальды эң улуг авиаконструктор, Социалистиг Күш-ажылдың ийи даалыр Маадыры, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады П. О. Сухойга мөңээн соонда тывыскан. Ол Ада-чурттуң ужар чүүлүнүң үндезилекчилериниң бирээзиниң талантыныг өөреникчизи, а оон соонда төлептиг сораткыны чораан.

(СЭТА).

АМГУНЬНУҢ ЭРИИНДЕ

Амурда-Комсомольскиниң № 26 көвүрүг отрядының трудчулары чаа чурттарга базыңнарынче көжүп киргенин байырлаан: тайга хеми Амгуньнуң эриинге удаваас бүдүп суур тургустунар, а алдымзында ында баштайгы ийи чурттарга базыңын ажыглалда дужаган.

Көвүрүг отрядының специалистери БАМ-да эң улуг көвүрүглериниң бирээзи—Амурну кежилген көвүрүгеу дериринге киришкен. Оларның аңаа мөңээзин дуржулгазы Амгуньну кежилер ийи көвүргүну тударынга керектиг болур.

(СЭТА).

Хабаровск.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРИШКЕН

1975 ажыл-агый чылының түңнелдери болгаш онгу беш чылдың бирги чылында соруглар дутайын Барыын-Хемчик районнуң культура ажылдакчыларының хуралынга чугаалаткан. Бо талазы-биле ийелеедп районнуң культура клубунның эргелекчизи А. Конгар кылган.

Партия организацияларының секретарьлары, көдээ Советтер дарганары, культура ажылдакчылары хуралга олурууп, айтырыгны чугаалакчыларынга идепкейлиг киришкен.

1976 чылдың социалистиг хүзөлгелерни хуралга хүлээп алган.

В. МОНГУШ.

ЫРААЖЫМГА

С. САРЫГ-ООЛ

Тыва черге театр деп ооc
Тыныжык дег тыптып турда,
Хомус, ятыл... түптээш чок
Коңчут эрес оолак келген.
Аккыр дишпиг, алгы тонгуг
Ада-ла бир арат оол ийик.
Чоорту-ла ону танып
Шолбан одун көре бердим.
Орус, тыва кандыг-даа роль
Онур-түрт, ажыл-чагы
Ол-ла олчаан. Ол шаг бээки
Оттуп дирипп шеглүп келир:
Өлзей-оол деп танывас сен,
Өске кижи кылдыр хуулар:
Сценада чаа-чаа маадыр—
Сен ам шуут бүзүрээр сен.
Улуг-Хемче уткуй аккан
Ужар шапкын Хемчик бажы
Тайга чурттуг эрес солдуң
Таалапчыг үнү чараш.
Өске ирей алырап каап
Өлзей-оол деп артист бо-дур.
Артык тоол-даа мда бербейн,
Аңаа бодум ыяам сөглээйн:
Чүге, канчаар ышкаланып
Чүрөөм ыяар ыытжап

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

8.40—Мелодиялер.
8.50—Киножурнал.
9.00—Сибирьниң Күрүненин Красноярскиде танцы ансамблиниң концерти. Уран чүүл удуртукчузу —М. Годенко.
9.50—«СЭКП-ниң XXV съездизининиң делегаттарыбиле ужуражышкыны». Өңнүт.
10.15—«Чаңгызы — шуптузу, шуптузу — чаңгызы дээш». Ленинградтан өңнүт дамчыдылга.
11.30—Совет ырлар концерти. Өңнүт.
11.55 — «Эртемге — сөс». Өңнүт.
12.10—«Объектив». Өңнүт.
12.40—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. ЦСКА—«Спартак». Өңнүт.
14.00—СЭКП-ниң XXV съездизинде. Өңнүт.
15.00—«Торел аялгалар». Өңнүт.
15.20—«Сетпилдиң ханызынан». Москваның тудутжудары-биле ужуражышкын. Дамчыдыганы РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьева эрттирер. Өңнүт.
17.00—«Үе». Информастыт программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Мультфильм.
18.20—Телемедээлер.
18.30—«Адреми: Кызылдың телестудизизи». Дамчыдылга.
19.05—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

19.10—Сибирьниң Күрүненин Красноярскиде танцы ансамблиниң концерти. Уран чүүл удуртукчузу — М. Годенко.
20.00—«СЭКП-ниң XXV съездизининиң үш демдегээли». Өңнүт.

КЫЗЫЛДАН

20.30—«Тываның неделязы». Информастыт программа.
20.45—«Күш-ажылдың гвардейжизи». СЭКП-ниң XXV съездизининиң делегады Т. К. Пичеоолдуң дугайында кино-чурумал.
21.00—«Неделяда болуушкунарның тайылбырлы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

21.15—«Сетпилдиң ханызынан». Москваның тудутжулары-биле ужуражышкыны. Дамчыдылганы РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьева эрттирер. Өңнүт.
23.00—00.00—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Даг черлерге 5—10, артиннарында 15—20 градус соор.

Кызылга эдир булуттаар. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соор

КИНО

ФЕВРАЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ивановтарның өг-бүлези» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Серегова кудумчузундан келген уругтар» 9.40, «Шуптузуп билип алыысадым» деп киноклуб 15.20, «Торээн чуртунуң солдады» 11.10, 13.00, 17.05, 18.55, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «№ 3 мультфильмнер» 10.00, «Оң соңгалар дужунга» 15.00, 18.40, «Совлгу ужуражыгга» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эзирлекчилер» киноклуб 11.30, «Дан бажыңдан кежээн ханнга чедир» 15.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизининиң 2-31-75, зарыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырга киллизининиң 2-37-13, культура киллизининиң 2-23-54, сөдээ ажыл-агый киллизининиң 2-21-47, үлетпүр киллизининиң 2-22-64, чагаа киллизининиң 2-41-27, информацияның база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн баргында 2-32-75 телефоиче болгаар.

Тираж 15844 ЧАГЫГ № 642
СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргеделиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00085.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 50 (10035) | 1976 чылдың февраль 28, суббота | 1925 чылдан үнелевилеттингилеп | Өртээ 2 коп.

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съезжизиниң февраль 27-де Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга болган эртеги хуралының эгезинде съездиниң мандат комиссиязының даргазы эш **И. В. КАПИТОНОВТУҢ** кылганы илеткелни дыннаан. Мандат комиссиязының илеткелни съезд чаңгыс үн-биле бадылаан.

СЭКП Төп Комитединиң отчёдун болган иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгаларын, ол ышкаш Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажып көөрүнге киришкен эштер: Молдавияның Компартия ТК-ның бирги секретары **И. И. БОДЮЛ**, ССРЭ-ниң Чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черинин бирги секретары **Г. М. МАРКОВ**, Таджикистанның Компартия ТК-ның бирги секретары **Д. РАСУЛОВ**, Москва хоорайның «Зеленоград тудуунуң» № 111 тудуг эргелелиниң комплексилиг бригадазының бригадири **Н. А. ЗЛОБИН**.

Оон соонда Югославияның Коммунистер эвилелиниң Төп Комитединиң Президиумунуң Бүүскомунуң секретары эш **СТАНЕ ДОЛАНЦ** съездиге байыр чедирген болгаш ону делегаттар база ээлчилер чылыы-биле уткааннар.

Дараазында СЭКП Төп Комитединиң болгай СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдериниң талазы-биле саналдаан эштер: Эстонияның Компартия ТК-ның бирги секретары **И. Г. КЭБИН**, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары **Е. М. ТЯЖЕЛЬНИКОВ**, СЭКП Ростов обкомунуң бирги секретары **И. А. БОНДАРЕНКО**.

Ол ышкаш Туркменистанның Компартия ТК-ның бирги секретары эш **М. Г. ГАПУРОВ** отчёт илеткелдер талазы-биле санал берген.

ЛЕНИНЧИ ПАРТИЯНЫҢ БАШТАЛГАЗЫ-БИЛЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы—совет улустуң шылгаттынган авангарды, оон төөгүлүг тиилелгелериниң сорук киирикчизи болгаш организаакчызы. Алыыындан аажок улут ажыл-херектериниң түңнелдерин, чаа төөгүлүг үечалада партияның болгаш чонның амыдыралының эң чугула айтырыгларын СЭКП-ниң XXV съездизи чугаалажып турар.

Февральның 26-ның эртенги хуралының даргалакчызы СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. Подгорный СЭКП-нин Краснодар крайкомунуң бирги секретары эш С. Ф. Медунова сөс бертеп.

XXIV съездиниң сөөлүнде эртеп чылдар ажылдың стилин сайгырангайжыдарында, партийзи амыдыралдың ленинчи нормаларын улам ынай быжыглаарының херезинде, партияның иштики демократизиниң хөгжүдеринде онза черии эзлеп турар деп, оратор медеглээн. Ол стильдиң чаңынналчан түүдериниң бирээзи болза Төп Комитет черчериниң партия органнарының ролюн хажык чок бедидип, оларның-биле налбак сүмележилгеш кылып, чер-черниң эгелекчи чорууп болгаш саналдарын кичээнгейлиг көрүп, бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдү козээде эскерип база деткип турары болур. Чижээ, рес бүдүрүлгенин дыка ковуүдедирибиле Алтай чанының сугдуг чылдар черлерин шинээдип алырының, Новороссийскиниң далай пароходствозун болгаш цемент үлетпүрүн улам ынай хөгжүдериниң кара хорадыгыг эвес черге дузаламчы көргүзериниң талазы-биле Краснодар крайның партия организациязының сапалдарын чүүлдүг деп корген.

Ажылчы чоннарыны мораль талазы-биле деткип мактаарының, сорук киирериниң ажыктыг хевири кыйытырыг үндүрерии, күш-ажылчы коллективтерге, бүдүрүлгенің тус-тус чаартыкчыларынга, социалистиг чарыштыг тиилелгелериниг партияның Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл туктары-биле шаңнадып келген.

Бистиң хөй националдыг социалистиг күрүвеистиң күжү — кижилериң чаа төөгүлүг ниитилешкээ — совет улус болуп турар бүгү нацияларның болгаш улустарының бүзүлбес найыралында деп, оратор уламчылаан. Ленинчи национал политиканы амыдыралга хажык чок боттандырарынче СЭКП Төп Комитединиң мерген угаанныг үтпаныышкыны бистиң найыралыысты, шимчеш дивес чаңгыс эвикисти болгаш сырый каттышканыысты улам-на быжыглап турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров совет эртемденериниң омуузаанинден изиг байыр чедирипшиккинин Коммунистиг партиязының XXV съездизиниг дамчыткан.

Өске кандыг-даа ниитилелдеги эртем бистинде ышкаш ындыг бедик түзелгелиг болбайын турар деп, ол онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ооюн бистиң чуртувуска бүгү улустуң бедыырааашының үезинде ышкаш, эртемниң ролюн бүгү делегеттиг кажап-даа ынчаар демдеглеп көрбээн.

Бистиң чуртувустуң дешпитезинге эртемниң ролюн СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде бедии-биле үнелээни аазап өөрүп четтирдиккис деп, эш А. П. Александров чугаалаан. Ынчаарга ол-ла үеде чамдык адырларга эртем ажылының ажыктыы бедиларииң болгаш эртемниң чедишкиннерин үлетпүрге шингээдип алырын ниитилирлиг дүргедиринең эртежок чугулазынга хамаарыштыр шүүтмүүлелдиг чүүлдер мырыңай шынныг деп салап турар бис.

Эртемна чедишкиннииг хөгжүдери-биле бистиң чуртувуста бөвүүг хөй түүлдерии кылып турар деп, академияның президентизи оон ынай чугаалаан. Улус организакчы күжениишкиннерии негеп турар, эртемниң ажылдан кылган түүлдерии үлетпүрге шингээдирип дүргедиредир, эртем планнаашкының боттуу-биле экижилери болгаш институттарның база үлетпүрүүн аразында харылзааларыны улам-на сайгыраңгай кылдыр организастаары дээш мшкаш ындыг чүүлда херекке ол онза кичээнгейии салган.

Коммунизмниң тиилелгелиниче бурунгаварлаарының чаа үе-чалаларын бистиң съездивис тодаргайлаар деп, эш А. П. Александров түңнелиивде чүгаалаан. Ол эчис сорулгажe шинчээшкиниге совет эртемденер партияның шинчы дузалакчылары болур.

Азербайджанның мурнунга СЭКП-ниң XXIV съездиниң салгавы социал-экономиктиг сорулгаларны амыдыралга чедиишкиниг боттандырган деп, Г. А. Алиев съездиге илеткээн. Дыка хөй чылдарның дургузунда бир-ле дутаарында бөш чыл планын коскол экономиктиг көргүзүглер талазы-биле хуусаа бетинде күүсеткен. Экономиканың үр үеле хожудан келген чоруун ажыл эртекеи болгаш ооң хогжүдезиниге үндезин эргилде түзүстүнгеп. Азербайджан улус ажыл-агыйының өзүлдезиниң мурнунда кажан-даа туруп көрбээн чидиг бедик темпилерии чедип алган. Бөш чыл планының бүгү-ле чылдарында Азербайджан ССР Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилелге дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл туктары-биле шаңнадып келген.

Бистиң хөй националдыг социалистиг күрүвеистиң күжү — кижилериң чаа төөгүлүг ниитилешкээ — совет улус болуп турар бүгү нацияларның болгаш улустарының бүзүлбес найыралында деп, оратор уламчылаан. Ленинчи национал политиканы амыдыралга хажык чок боттандырарынче СЭКП Төп Комитединиң мергеи угаанныг үтпаныышкыны бистиң найыралыысты, шимчеш дивес чаңгыс эвикисти болгаш сырый каттышканыысты улам-на быжыглап турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров совет эртемденериниң омуузаанинден изиг байыр чедирипшиккинин Коммунистиг партиязының XXV съездизиниг дамчыткан.

Өске кандыг-даа ниитилелдеги эртем бистинде ышкаш ындыг бедик түзелгелиг болбайын турар деп, ол онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ооюн бистиң чуртувуска бүгү улустуң бедыырааашының үезинде ышкаш, эртемниң ролюн бүгү делегеттиг кажап-даа ынчаар демдеглеп көрбээн.

Бистиң чуртувустуң дешпитезинге эртемниң ролюн СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде бедии-биле үнелээни аазап өөрүп четтирдиккис деп, эш А. П. Александров чугаалаан. Ынчаарга ол-ла үеде чамдык адырларга эртем ажылының ажыктыы бедиларииң болгаш эртемниң чедишкиннерин үлетпүрге шингээдип алырын ниитилирлиг дүргедиринең эртежок чугулазынга хамаарыштыр шүүтмүүлелдиг чүүлдер мырыңай шынныг деп салап турар бис.

Эртемна чедишкиннииг хөгжүдери-биле бистиң чуртувуста бөвүүг хөй түүлдерии кылып турар деп, академияның президентизи А. П. Александров совет эртемденериниң омуузаанинден изиг байыр чедирипшиккинин Коммунистиг партиязының XXV съездизиниг дамчыткан.

Өске кандыг-даа ниитилелдеги эртем бистинде ышкаш ындыг бедик түзелгелиг болбайын турар деп, ол онзалап демдеглээн. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының 250 чыл ооюн бистиң чуртувуска бүгү улустуң бедыырааашының үезинде ышкаш, эртемниң ролюн бүгү делегеттиг кажап-даа ынчаар демдеглеп көрбээн.

Бистиң чуртувустуң дешпитезинге эртемниң ролюн СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде бедии-биле үнелээни аазап өөрүп четтирдиккис деп, эш А. П. Александров чугаалаан. Ынчаарга ол-ла үеде чамдык адырларга эртем ажылының ажыктыы бедиларииң болгаш эртемниң чедишкиннерин үлетпүрге шингээдип алырын ниитилирлиг дүргедиринең эртежок чугулазынга хамаарыштыр шүүтмүүлелдиг чүүлдер мырыңай шынныг деп салап турар бис.

Партияның чоону мобилизастаарынга СЭКП ТК-ның Пленумнары, Төп Комитеттиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң социал-экономиктиг политиканың үндезин айтырыгларының талазы-биле чугаалары канчаар-даа аажок улуг роль ойнаан деп, Латвияның Компартия ТК-зының бирги секретары эш Э. А. Восс онзалап демдеглээн.

Тоску бөш чылда республиканың чедишкиннериниң үгайыы орагор чугаалаан. Ол чедишкиннер болза СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының, ССРЭ-ниң улустарының улуг шайыралының амыдыралы күжүнүң чайыннаачан бадыткаашкыны. Ол чедишкиннер совет улустарының аксы-дунма кады ажылдажылгазының болгаш бот-бодунга дузалажылгазының калбарарының база хамыларының, оларның амыдыралының бүгү талааларының улам ынайгы интернационализациязының үреттүнелдиг чорудулгазын илергейлеп турар.

Республиканың партия организациязының чорудун турар киижизидилге ажылынга амыдыралдың бүгү-ле кавыларынга совет улустарының акыдуңма кады ажылдажылгазының болгаш бот-бодунга дузалажылгазының чаагай салдарын кергүзеринге, эвилелдешкен республика бүрүзүүнүң хөгжүдезинге улуг орус улустуң ролюн көргүзеринге улуг кичээнгейии салып турар.

Бистиң партиявыста чаңгыс эштиң болгаш сырый каттыжышкынының ёзугу, ленинчи идейлиг болгаш принципиалдыг чорук сингиккен дээрээ партия организацияларынга чоокта чаа болуп эртикпээн отчёттар болгаш сонгуулдалар база катаа коргускен.

Бо хүнүмде республиканың ажылчы чоннары партияның бүдүргеи ажыл-херектериниге болгаш бодаларынга боттарының киржилгелиниң кажаптызындан-даа артык илергейи-биле медереп билип турар. Бисте чер-ле болганда, хоорайларда болгаш суурларда ажылиичилер ажыл-херекчи, дайынчы, тура-соруктуг хөөн-биле ажылдап турар.

Совет Латвияның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездиниң шинчилеринии чедишкиниг күүседири-биле бүгү күштерии болгаш энергиязын бээр, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарынга телептиг салымышкының киирер дээрээ оратор түңнелиивде ленинчи партиязын XXV съездизиниге шыпшыткан.

Изиг, үргүлчүлелдиг, адыш часкаашкыны-биле уткаан, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары эш Я. Кадар, Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, БУРУНУҢ Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Т. Живков, Португалияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш А. Куньял съездиге байыр чедиргеп.

• • •

Кежээки хуралга СЭКП Төп Комитединиң Отчёдун болгаш иштики база даштыкы политиканың талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгаларын болгаш Төп ревизия комиссиязының Отчёдун чугаалажып көөрүн үргүлчүзүн.

Съездиге саналга берген эштер болза: Т. У. Усубалиев—Киргизияның Компартия ТК-зының бирги секретары, А. В. Чуев — Балтийниң судно тудуунуң Серго Орджоникидзе аттыг заводунуң токары, Ленинград хоорай, Л. А. Костандов—ССРЭ-ниң химия үлетпүрүүн министри.

Пионерлэр хөгжүм чаңгызаны берген. Бүгү залдың адыш часкаашкыны-биле аныяк пионерлер кирип келген. Ленинчи солгалды делегеттар болгаш ээлчилер бут кырынга туруп уткаан. Пионерлер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниге байыр чедиргеп.

Ооң соонда делегеттарның болгаш ээлчиларның чыыышыбиле уткааны дараазында эштер съездиге байыр чедиргеп: Николае Чаушеску — Румыниянның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи, Кейсон Фомвихан — Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Лаос Улус-Демократтыг Республиканың Премьер-Министри, Юмжагийн Цеденбал — Моолдуң Арат-тың революстуг намының Төп Комитединиң Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи дүүн бодунуң ажыын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

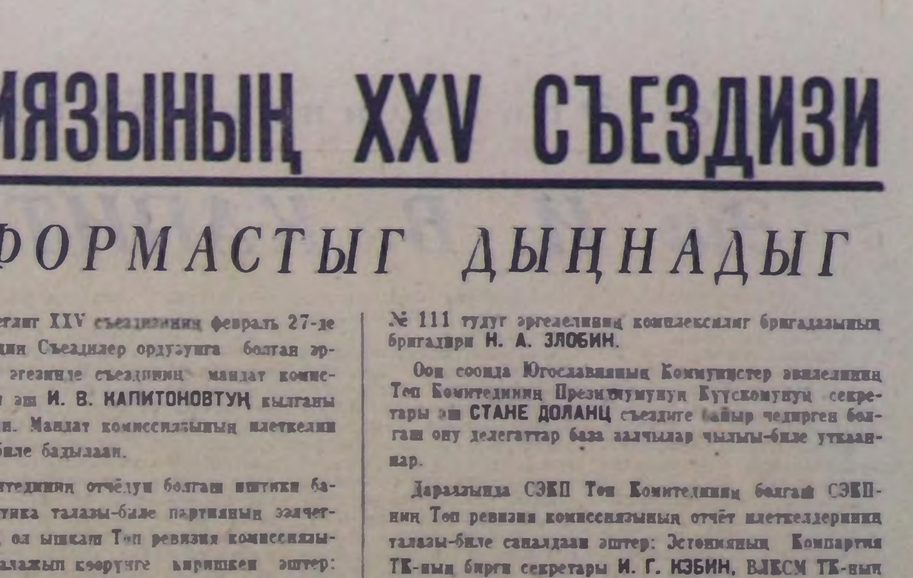

МОСКВА. Кремльдиң Съездилер ордузунда. ЧУРУКТА: хурал үезинде. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң Мандат комиссиязының илеткели

Комиссияның даргазы эш И. В. КАПИТОНОВТУҢ илеткелии

Эштер!

XXV съезд бистиң ленинчи партиявыстың төөгүзүүнге шылгарангай болуушкун боон кирер. Ол совет улустуң коммунизм тургузары дээш демселгиниг чаа үе-чада боон турар.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң Отчёт илеткелинде иштики болгаш даштыкы делегей айтырыгазырының эртемге үндезилоттинген анализин кыпсаң, сайгыраңгай социализмниң байдалдарында партиянның ажыл-чорудулгазын хаяа болгаш бүгү талаалыг көргүскен, бистиң ниитиледдиң бурунгаар шинчээрлиниг перспективаларын тодаратказ. СЭКП ТК-ның Отчёду дээрге, бодунуң утказыңарлыышкыны талазы-биле — программалыг ужур-дузалыг документ боон турар. Ол маркизм-ленинизмниң чогаалдыкчы ёзу-биле улам сайгырадырыгга улуг садыышкыны болуур.

Бистиң херек кырында бөр чүүлдериивис, чедип алган чедишкиннериивис, партияның болгаш улустуң үргүлчү быжыглы турар чаңгыс эвикисти—бо бүгү дээрге, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы ленинчи шугуумну быжыы-биле барымдаалаан, бодунуң тоогүзүг сорулгаларын телептиг шүүседип турарының дутайында хереги боон турар.

XXV съездиниң мурнунда партияның бүгү-ле звеноларынга отчет-соңгудга кампаниязы боон эртикеи билдиңгир болгай. Партийжи хүрээлеңнериниң бузулбас чаңгыс эштиин болгаш ыяк сырый каттышканыы, СЭКП-ниң иштики болгаш даштыкы политиказы, Төп Комитеттиң, ышкы ленинчи эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан ооң Политбюрозунуң практиктиг ажыл-чорудулгазын бүгү улустуң деткип, чүүдүлгүүнүн турарын отчёттар болгаш соңгудда-даа онза күш-биле көргүскен.

Эге организацияларның отчёт-соңгудга хуралдарынга, партия конференцияларынга, эвилелдешкен республикаларның Компартияларының съездилеринге XXIV съездиниң шинчилерии күүседир дээш организацияның бүрүзүнүң кылган ажылдарының түңнелдерин үндүрүп, тыгдыкган дурзулганы анализтээш, ниитилештирген болгаш келир үениң сорулгаларын тодаратказ. Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин болгаш партийжи удуртулганың принциптери бистиң партияда быжыы-биле бадыткатканыыр, боттанганыың отчёттар болгаш соңгудлаар база катаа көргүскен.

СЭКП ТК-ның «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйыы хөгжүдериниң кол үзелиишкиниери» деп телевилении бүгү улус чугаалажыр, чүүлдүг деп корген. Коммунистер, бүгү ажылчы чоннар партияның планның амыдыралга боттандырыры, оңгу бөш чылда чаа-чаа чедишкиннерии чедип алырынга быжыг шинчилериин илередип турарлар.

Эштер! Бүгү партия организацияларынга съезд делегаттарын соңгууру бүрүн чангыс ап-сеткилдиг байдалга боон эртикеин мандат комиссиязы сеткил хандышкын-биле илеткеп туру. Бодунуң күш-ажыы-биле, бүгү-амыдырааш-чүрттелгазы-биле партияда эштериниң, ажылчы чоннарның калбак массаларының ортузунга бедик ат-алдарны чедип алган кижилерии коммунистер бо съездиже чорутканнар.

Бистиң партияның Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти канчаар-даа аажок улуг недүрүүшкүн-биле XXV съездиниң бирги делегады кылдыр соңгаан.

Коммунистер чер-ле болганында партия хуралдарынга, конференцияларынга болгаш съездилеринге совет кижилериниң болалыы болгаш сагыш-сеткилии илередипшиккан, коммунизм тургузуушкунуун, тайбыңны болгаш делегейге айыыл чок чорукту быжыглаарының, ленинчи улут чагыларыны амыдырага боттандырарының херезинге Леонид Ильич Брежневтиң шыгтарангай салыышкының демдеглеп, ол бодунуң бүгү күжүн болгаш мергежилии күш-ажылчы улустуң чаагай болгаш аас-кежиктиг болур чоруунга берип турарын онзалап демдеглээнивер. Чогум-на ооң ужурунда ону коммунистер, бистиң чурттуң ажылчы чоннары, бүрүүгаар дешпилгелиг бүгү кижи зорелгетеи хамыы-биле хүндүлеп, аңаа чалбыыштыы-биле өөрүн четтирип турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүери болгаш Политбюро кежигүнүүге кандидаттар съездиниң делегаттарынга улут чаңгыс эп-биле соңгуткан. Олар боттарының үреттүнелдиг ажылы-биле бистиң партияның, совет улустуң бедик идеелиниге телептиг боон турарлар.

Эштер, ниитиин-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниге 4998 делегаттар соңгуткан. 3672 делегаттар, аазы 73,5 хуузу съездиге эң баштай соңгудуп турар. Делегаттар соңгуурунун чер бүрүзүнге СЭКП Уставын, төлээзекчилер соңгуурунун талазы-биле Төп Комитеттиң докладтаткан чурумун болгаш норма-чижектерии: партияның үш муң кежигүнүнериинден-не бир делегат кылдыр, шыгыыы-биле барымдаалаан чорутколар.

Мандат комиссиязы бүгү делегаттарның бүрүн эртеиин хамаар болгаш оларны күштүг деп санаан.

Россия Федерациязының крайларының болгаш областарының партия организацияларындан съездиге 3035 делегаттарны соңгаан. Республикаларның партия организацияларының тус-тус составтары: Украинаның — 894 кижи, Казахстанның—218, Белоруссияның—172, Узбекистанның—159, Грузияның—107, Азербайджанның — 96, Латвияның—51, Литваның—49, Арменияның—47, Молдавияның—44, Киргизияның—37, Таджикистанның—32, Эстонияның—30 болгаш Туркменистанның—27 кижи.

Съездиде эң хөй төлээлекчилериг партия организацияларының: бистиң Төрээн чуртувустуң пайгыдалы Москваның—328 кижи, Ленинград областың—179, Москва областың —162, Донецкиниң—96, Ростовтуң—93, Краснодар крайның—91, Горький областың — 78, Свердловск областың—75, Днепропетровск областың — 73 кижи.

Чаа организастаан областарның: Казахстанда—Джезказган болгаш Мангышлак, Узбекистанда—Джизак, Таджикистанда —Кулаб, Туркменистанда—Ашхабад болгаш Краснодоск областарның партия организацияларындан делегаттар съездиниң ажылында киржип турар.

Эштер! Бистиң партия—ажылчын ангыын, бүгү совет улустуң партиязы, оларның шылгаттынган дайынчы авангарды. Ол съезд делегаттарының составындан-даа көстүп турар. Оларның арасында—ажылчын ангыын, колхозчу тараачыларның, улустуң интеллигенциязының, чурттуң чоннуң бүгү социал бодүктериниң төлээлекчилери бар. Делегаттарның хөй кезии —шуут-даа материалдыг бүдүрүге черлери-биле холбаштыр ажылдап турар күш болгаш утаан ажылының кижилери болур.

(Үзүнчүмээ 2-ги арыыда).

МУРНАКЧЫЛАРЫВЫС

«Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективи СЭКП-ниң XXV съездизиниң күш-ажылчы белектерлиг үткүн, планның ооваадаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымаа ажылдаанзыр.

№ 958 көжүн чоруур механизастаттынган колонна (начальниги Г. Сенгуров, партия организациязының секретары Ю. Лыткин. тудуг комитединиң дафтазы Е. Ковалёва) ийи айының шилиңи февраль 10-да күүседип. 185 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кызыр тургаш, ону 250 муң рубльже күүседкен.

№ 463, 585 КМК-лар съезд мурнунда алган социалистиг хүлээглелерин чедишкиниг күүседип, тудуг-монтаж ажылдарын кызырының планын 110—115 хуу күүседиилээн.

№ 463 КМК-да С. Ховалычта удурткан тудугжузар бригадазы бо чылдың баштайгы ийи айында 2 чурттелга бажыңны тузаар планны тургаш, 3-ги тудуп доозаннаар. бо хүннерже олар Алтан-Маадырда 25 олуттуг столовалыың тудуун кылып эгелээнивер. А ол-ла көжүн чоруур механизастаттынган колонналың Х. Чимит-Доржу биле О. Кызыл-оол оларга удуртkан бригадалар 2-2 бажыңның тудуун доозаш, ам үшкү чурттелга бажыңының тудуунче киришкен.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүн чоруур механизастаттынган колонналарының Н. Кудымовка, Н. Капустинге, В. Коржа, Ю. Шуйскеевке удуртkан тудугжулар бригадазары планның 129—130 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунга киргеннер.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң төлептиг үткүүр дээш калбаргаң социалистиг чарышка Туранның ыяш белетекчер пунктузунуң коллективи идепшейлиг киржип, январының, февральдың планнарын 122 хуу күүседкен. Олар 750 дербелчин метр соңга блоктарын бүдүрер тургаш, 920 дербелчин метр кылдыр күүседкен.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң өске-даа коллективтери мурнакчыларга дедикпин, социалистиг чарыштыг участок, бригада бүрүзүнге калбартып, оңгу беш чылдың баштайгы чылын төлептиг күш-ажылчы белектер-биле доозарынга бүзүредилер.

М. ПОПОВА.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң кыдыс начальныгы.

Эш И. В. КАПИТОНОВТУҢ илеткелиниң төнчүзү

(Эгеан 1-ги арында).

Бистиң съездиниң делегаттарының эзеи хей кезии—34,1 хуулу, аны 1703 кижи—социалистиг индустрияның ашы-бүрү алдыларының ажылдакчылары бооп турар. Оларның иштиңден барык 77 хуузу—бистиң шиитилелдиң башкарымчы мурнуку одурутларыға туруңнаи болган олар шуптузу беш чылдың даалганы хуусавдан эрте күүсетикеиниң сан-түңелдер көргүзүп турар. 650 хире кижи беш чылды уш аза дөрт чыл иштинде доозупкан. 75 кижи — хууда ийи-ийи беш чыл ааның күүсеткеп. Оларның хей кезии дагдыкчылар боов, боттарының байлак дүржулгазының, билиин болган мергежилии аныктарга дамчыдып берип турар.

Стахановчу шимчээшкиниң Петр Федорович Кривонос, Иван Иванович Гудов, Константин Григорьевич Петров болган ёске-даа хоочун стахановчулар съездиге соңгуткан.

Делегаттарның составында —кодээ ажыл-агыйның 887 ажылдакчылары бар. Оларның 70 ажыг хуузу—бодүүн колхозчулар болган совхозтар ажылчыннары, звено удуртукчулары, ферма эргелекчилери, бригадирлер. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиңде ажылдап турар дөртку делегат бүрүзү-ле механизатор бооп турар. Кодээ коммунистер партиянның аграр политиказын боттандырары дээш демисеглиң мурнуку одуруунда чоруп турар. Ол политика бодүүн амыдыралчы чаагай сеткилдиг болгаш эрес-маадырлыг 20 миллион ооллар, кыстары боттарының амы-тыйын берген. Кижи төрелгетиниң шынныг, чаагай чорукче болгаш тайбынче соксаал чок башмын соксадырыбле делегей реакциязының кылган ортелдэжмышкының боттандырбас дээш ол хире ортек-үнелиг хөтаралга таварышкан-дыр. (Адыш часкаашкыны).

Ол-даа шуптуу эвес-тир. Эртем-техниканың болгаш үдетүрүүң-даа кайгамчыктыг хогжулдезиниң ачызында ССРЭ каш-да санныг он чылдар иштинде бүгү талазы-бile деңнии уулг күштүг чүрт кылдыр хуулган. Империализмниң талазындан чеңсектиг агрессиялар болгаш кызаныш-шыкыннар шериг талазы-бile шыңгыы хемчегер алырынче Совет Эвилелиң албадыкан.

Бодүүн Төрээн чүргүн империалистиг интервентилерден хостаары дээш, а оон соонда фашистиг шыаа-халдаашкынга удур деммселге совет солдаттар эрес-дидим, дүржулгалыг болгаш тиилеттирбес дайынчылар аварганнар. (Адыш часкаашкыны).

Кижи төрелгетеп ол үеден эткелээ-де революстуг чаартылталарның бүгү тоогүзүнде эң-ве үре-түңелдиг үе-чадаже эгелеп киргеп. (Адыш часкаашкыны).

Совет эрге-чигыргинің баштайгы чылдарында дашткыдан интервенция, баштайгы социалистиг бүрүнеге удур кадыг-доокун аңгыланышкын болган бүзәлеэшкин, араатаныг фашист агрессия, ооок дайыңе, шериг базалары-бile бүргеттинген империалистиг агрессчи болуглежиңишкиннер — делегей реакциязының бо бүгү чара сагыштыг кажарлаашкыннары совет улустуң чайгылыш чок тура-соруун болган бүгү делегейниң ажылчы чонларының база мөлчүткен улустарының оон хөрээнге эң-ээ-тенкиз каттыштырылышкынны п-даа сый шаап шыдаваап. (Адыш часкаашкыны).

Бөгүн социалистиг дем каттыштырылгазы догуиниң түрар, бөгүн бүгү дүнүрээ бир үе ажыг колонияң болгаш чартык колония чүрттер Октябрь революциязының болган фашизмни чылча шапканың ужурунда делегейге болган өскертиишкиниериниң салдарында эң-даа улуг күштүг колониализмге болган империализмге удур кызаныш-шыкыннар шериг талазы-бile шыңгыы хемчегер алырынче Совет Эвилелиң албадыкан.

Бодүүн Төрээн чүргүн империалистиг интервентилерден хостаары дээш, а оон соонда фашистиг шыаа-халдаашкынга удур деммселге совет солдаттар эрес-дидим, дүржулгалыг болгаш тиилеттирбес дайынчылар аварганнар. (Адыш часкаашкыны).

Оларның боо-чепсээшиң күжүдендиң улуг апарган, ыпчалза-даа улуг күрүнеиң шериг талазы-бile күүү-шыдалың кижи төрелгетеннің тоогүзүнде бир-ле дутаарында оске күрүнелерни эжелээриңе болган оларның улустарын дарлаарыңга эвес, эжелээшкиниг болгаш дайын чорударыңга эвес, а камгалаңыр сорулгалыг тургустуүүп турган.

ССРЭ ленинчи идеяларны быжыны-бile эдерип, бүгү делегейге тайбыңның эң идегелдиг чөлеңгижи болбушаан, империализмниң агрессчи чүткүдеринден бичии болган кошкак-даа улустарны камгалаарының база идегелдиг шиидэк болу берген. (Адыш часкаашкыны).

Совет Эвилели чок болза, чиг-эт курлавырлары чедиишпестэн болгаш энергия кризиан болу бээр байдалдарда капиталистиг күрүнелер делегейни үлежир дээш база катаң чайгылыш чокка орелдэжип эгелээр. Совет Эвилели чок болза, бөгүн бичии күрүнелериң ажыглап турар намаарышпас чоруунуң кайы хире хемчээлдиин, бойдус байлактарын боттарының холунга дедир эгидери дээш улустарның чедиишкиниг демисежиниңе-даа, оларның үүнүң амгы үеде пашылар каттыжымшкынынга откүүбile чаңгыланыңарының-даа дутайын бодап шыдаваас турган ийик. (Адыш часкаашкыны).

Тайбын хандырыгазының амгы үе-чадазы, делегейниң халептиг ортүүң чалбымжының айылыңдан чайгаалы кижи төрелгетеннің чаа-чаа салгакчыларының алганы улуг аргалары, бүгү күрүнеэриңң кады ажылдакчылгазының быжыглыг тургустулары, келир үеге идегел—бо бүгүнү улустар хамыктың мурнуңда силерниң чүртүңарга ленинчи идеяларны тиилезиниң болгаш оларны совет даштыкы политикага чайгылыш чок ажыглаанының ачызында чедип алган. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү-ниитиниң тайбыңы кижи төрелгетеннің дешиилгеэн болгаш социализм боттарының арагында үзүлбес харылаалыг даярып объективтиг факт-барымдаалар улам тодаы-бile моргузуп турар. Делегейде бооп турар өскерлиишкиниериңң агыны черле доктаалын ыыдаттынмас. Ыын-даа революциияны даштыкыже үндүрүп, ону дайын аргазы-бile албадап ыыдаваас, ыпчалза-даа улустарның ону өөскүдүп үндүрериңе база ким-даа шаптыктап шыдаваас. (Адыш часкаашкыны). Келир үе бүрүнү-бile социализмге болгаш коммунизмге ойлажып турар. (Адыш часкаашкыны).

Шаапда эң-ве күүүдүг империалистиг чүрттүң кызыгаар чок, бүрүн тергиидэшкиниңе таварыжып чорааи дээ-те, Атлантиканың ыыдыы таладең-дескн хогжулдезин, коммунистиг тургузуушкунуң улам улгаткан хемчээлн, делегеп ареназынга бистиң ажыл-чорудулгавыс экономиканы база культураны хогжүдериңе, кижилерни кижилиңдеринге партийжин удуртулганың деңгелии бедидерин, масселар ортузунга организаторлыг болгаш политиктиг ажылдарны экижидерин шыпчыыбile негеп турарын Леонид Ильич Брежневтиң илеткелиңде айыткан. Ол сорулгаларны чедиишкиниг шиитиирлээриңе партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый кадрларындан улуу-бile хамаарыжыр.

Коммунистер боттарының төлээлери кыдыр 1114 партия ажылдакчызын съездиже чорутпан, оларның арагында эвилелдешкен республикаларның Компартия ТК-ларының, партия крайкомнарының болган обкомнарының 329 секретары, партияның округ, хорай болган район комитеттериниң 635 секретары кирип турар. Ол дээрге, партийжин удуртукчуларның чиик эвес ачызынга бедик болган төлептиг үнелел болуур-дур.

Ажылчы чоннарны кижилидери дээш база ажыл-агый политика сорулгаларын чедиишкиниг шиитиирлээриңе оларны мобилизастап турар партияның эге болүүтелиниң удуртукчулары—эгелиг организацияларының секретарьларындан, партболуктер организаторларындан 502 кижи съездиниң делегады болгаи. Эртиен отчёт-сонгудалыг кампаниянын үезинде партия организаларына чаа киүштер иемешкен. Партия эге организацияларының секретарьларына 100 муң кижи бир-ле дутаар соңгуткан. Бирык муң ажыг ажылдакчылар партияның район болгаш хоорай комитеттериниң секретарьларына соңгуткан. Бүгү чаданың партияның удуртулгу органнарына дөрт миллион ажыг кижи азы барык дөрт коммунистиг бирээзи-ле соңгуткан.

Советтер, профсоюлар, комсомол ажылдакчыларын съездиде кавбаа-бile төлээлеп турар 693 кижи соңгуткан. Делегаттарның составында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң 1608 депутады кирип турар. Бистиң социалистиг ниитилелдиң демократчызын болгаш оларның ажыл-чорудулгазынга коммунистиг ролюн корүүүн турар улустуң өмүнээзинден чугаалап тур бис. (Адыш часкаашкыны). Бистиң улузувус социализмниң хөрээнге боттарының үзүүн—шынныг болгаш хостуг чорукче чайгылыш чок түткүлүп, дерин болгаш хапын, революстуг идеалдарның шынныг хөрээнге киргиштиргеп. Ыпчалза-даа Октябрь революциязы болбаан, силерниң ажы-дүүма сөзүзүнүң деткимчелээ болгаш эң-сеткил каттыштырылгазы чок, бөгүн бодүүн XXV съездиниң эртиирип турар алдарлыг Коммунистиг партиязыг Ленинниң үндезилээни күрүне турбаан болза, ол бүгүнүң дутайын бодаарыдаа берге турган. (Адыш часкаашкыны). Социализмниң сөзүлүт сорук киирикчи күжүүнүү, оон келир үеге идегелдиниң маргыдаа чок бадыткалы бо-дур!

Мен өскелериңң өмүнээзинден түве чүтаалавайн түр мен, ыпчалза-даа Совет күрүнениң тургустунган үезиндеп бээр демисежип турар улус бүрүзү-ле, олар Европага, Азияга, Африкага азы Латин Америкага-даа турар болза, бистиң улузувус ышкаш, база-да совет коммунистериңң деткимчезинге болгаш эң-сеткил каттыштырылгазынга жордап болурлар. (Адыш часкаашкыны). Ыпчангаш чаагай сеткилдиг, шынныг болгаш боттуг утаан-медереддиг кижилер кайда-ла бар болдур— ол кажан-даа уттундурбас. (Адыш часкаашкыны).

Хүнүү адыш-бile дутаап шыдаар эвес сен. Боттуг төөгүүрү реакционерлер, шүүлүүлер, холчулар болгаш оскерликчилер-даа, фашистер-даа, сураңгайлар болгаш маожулардаа бижиивес болгай, чүге дээрге, оларны төөгү боду-ла бодүүн орүүндан ширбий шааптар. (Адыш часкаашкыны). Маадырлыг чоруктуң революциянын хөрээнге шынчы бердиишкиниң атызында, улуг күштү, когералды үндүрүп турган совет улустуң чаалаң алган ат-алдарын олар бужартадырынче чүткүп түрүлар. (Адыш часкаашкыны). Гитлерижилер база-ла Совет Эвилелиниң бузундуларының кырында муң-муң чылда империялы үүргүлүн шыдаар деп санаа турган. Ыпчалза-даа Совет Эвилели материалдыг-даа, моралдыг-даа туруш талазы-бile тиилеттирбес апарган болгаш. (Адыш часкаашкыны). Оон үзүрүндэн кымда оон ат-алдарын бужартадын шыдаваас, чүге дээрге, оон таштыкы политиказының шын боттанымышкынынга революстуг шимчээшкиниң оон хапы чарымеэлгелиг көөрүнге принципиалдыг политиктиг шүтүмга оон чайгылыш чок шынчыдынга бүгү делегейниң бөгүүр революционерлери болгаш бурүнгаар дешиилгелиг кижилери оон туруп келген бүгү үезиниң дүргүзүнүң кызыгаар ажижидерин дээш ниити демисежиге улуг харыңаалга аныяаргый кадрларынга онаажып турар.

Эштер! Политика, ажылдагый болгаш культура аныдыралының кайы-даа талазын болгаш коорие, совет депутаттар кайда-даа идепкейлиг ажылдап түрүлар. Оларның түра-соруудан болгаш телептыжыдан бистиң чүртүвүстүң чедиишкиниерн болгаш тимелгелери хөйү-бile хамаарыжып турарын Леонид Ильич Брежнев идеткелиңге чугаалаан.

Бистиң партиявыста коммунистериң дөрттүң бир хуузу херээженнер бооп турар. Бо съездиже олар база көскү черни ээлээн. 1255 херээженнер делегатка соңгуткан ону ук сан ниити делегаттарның 25,1 хуузу болур. Үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң тергиин ишчилер, литература болгаш урам ажылдакчылары, башкылар болгаш эмчилер, партия, совет ажылдакчылар, билдингир хөй-ниити ажылдакчылары херээженнер ында кирип турар.

Совет Армияның Шериг-Дээди Флодунуң кызыгаар болгаш ниитиин шериг элбаппыглары 314 кижи делегаттарның составында кирип турар. Ол дээрге маршалдар, генералдар, адмиралдар болгаш офицерлер, прапорщиктер болгаш мичманнардыр. Оларның хөй кезии хамаатты болгаш Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында Төрээн чүрту дээш маадырлыы-бile демисежип чораан. Социализмниң чаалап алышкынынарын, совет кижилериң чөвөмө күш-ажылын ыдыктыы-бile пайталап турар болгаш чонга телептинбile бараан болган, чепсектиг күштериниң бижиг ооң бооп турар армияның коммунистери богун, чайбың хүннерин шериг болгаш политика талазы-бile белеткеадын үлөгерчижээн көргүзүп түрүлар.

Эштер! Делегаттарның барык 90 хуузу дээди, дооспаан дээди болгаш ортумак эртемниг бооп турар.

Делегаттарның составы Совет Эвилелиниң улустарының бүзүлбас найыралын болгаш ажы-дүнмалышкы чоруунуң хереченин болур СЭКП-ниң ханы интернационалчы чоруун хереченен турар. Чүрттүң 60 нацияларының болгаш улустарының төлээлери съездиде киржин турар.

Делегаттарның составының дугайында сан-түңнер бистиң ленинчи партиявыстың салгалдарының арагында хамаалыг болгаш чаңгыс эптиг чоруунуң көскү нүүрели болган. Оон күжүнүң болгаш элеп читпес чогаадыкчы энергизының үнер дозу ында. Делегаттарда 35 харга чедир пазылыглар 12,5 хуу, 35-тен 50 харга чедир пазылыглар 58 хуу, 51-ден 60 хар чедир пазылыглар 19,7 хуу, 60 хардан ерү пазылыглар 9,8 хуу болган.

Партия стажының талазыбile делегаттарның хувалдазы мындыг: революция мурнуңу партия стажтыг 7 делегат бар болган. 1917 чылдың ноябрьдан 1941 чылга чедир партия кежигүүнүге киргеннер — 384 кижи, Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында киргеннер—713 кижи, дайын соонда үеде киргеннер—3997 кижи, оон ыштиңде сөөлгү 10 чылда—1132 делегат партия кежигүүнүге киргеп.

Делегаттарның күш-ажылчы болгаш дайынчы эрес-маадырлыг чоруктарын партия болгаш күрүне бедии-бile үнелээн. Оларның 28 хуузу орденнер болгаш медальдарбile шаңпатканн, 67 делегат Совет Эвилелиниң Маадыры, 797 кижи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик аттың эдилекчилери болган.

244 делегат ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреаттары болган. Съездиниң делегаттары—31 ажылчынга болгаш колхозчуга күш-ажылчы шылгаратай чедиишкиниерни дээш Күрүне шаңналдарын тывыскаы олгай бооп турар.

Эштер! Съездиң коммунистериң болгаш бүгү совет улустуң күзел-чүткүүдерин илереткишаав, партияны болгаш улусту совет ниитилелдиң экономиктиг болгаш социал-политиктиг хогжүдезиниң, делегейге тайбыцны быжыглаары дээш демиселдиң тодаргай программазы-бile чепсеглээр шиитиирлерни хүлээп алыр. Ону амыдыралга боттандырары коммунизмче бүзүредиг бүрүнгаар бар чыдар бистиң социалистиг Төрээн чүртүвүстүң улам ыыай чечектелиишкиниң хандырар! (Адыш часкаашкыннары эш И. В. Капитоновтуң илеткелиң чаңгыс эвес удаа үзе киржп турган).

Эш ФИДЕЛЬ КАСТРО РУСТУҢ чугаазы

(Кубаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Куба Республиканың Революстуг чазааның Премьер-Министри)

Эргим эш Леонид Ильич Брежнев!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының эргим удуртукчулары болгаш съездиниң делегаттары!

Съездиниң хүндүлүг аалчылары!

Эргим совет өөнүктер!

Съездилерге шак-уе кажандаа кыска, а чүтаалар хөй болуру биилдүүлүг болгай. Оон ужурундан допчу болуру—бо төөгүдүг хүндүлүг индир кырынга маңа бирги хүлээлгемдир деп санап тур мен. Оон адыында, куба коммунистер, бистиңниң өөредир чүүлдериниз эвээш, ыпчангаш бо ышкаш, ыыдыг улуг чыыштан харыы хөй-ле чүүлдерге өөренип алыр ужурлуг бис. (Адыш часкаашкыны).

Эш Брежневтиң кылгаан СЭКП-ниң Төп Комитединиң үнелиг илеткелиң улуг кичээнгей-бile дыңнадывыс. Оон утка-шыпары бистиң партияның делегациязынга дыка улуг сопуургалдыг болган. Силерниң чүртүүн коммунистери делегейниң ажылчын ангызының баштаңгы тиилекчи отряды болгаш кижи төрелгетеннің төөгүзүнде баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчулары болганнар. Оон ужурундан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының съездилери Ленинниң туралп үелеринден бээр бөгүнге чедир делегейниң бүгү революстуг күчтерин өөренип турары дуржулгазының эң-ве байлакшылыг үнер дезе бооп турар. (Адыш часкаашкыны).

Маркстың болгаш Энгельстиң идеяларының генналдыг таймылырлакчызы болгаш үргүлчелекчиэн Ленинниң номнары, Октябрьның олум чок революциязы, совет улустуң алдараалыг, маадырлыг чедиишкиниери, совет коммунистериниң эрес-дидим, маадырлыг чоруктары-бile доллуктап төөгүзүнүң кайгамчыктыг ариишпыры черинң бүгү-зе булуң нарында кижиниң молчүүр чорукче удур, шынныг, төлептиг чоруктуң болгаш кижи төрелгетеннің депшилгезиниң эң-ве кайгамчыктыг идеяларны моош-бile ам бо чылдың дуртузунда соруң иинрин тударр. (Адыш часкаашкыны).

Чаңгыс-даа революционер кижи совет коммунистериниң талазындан сорук киирикчи деткимчениң соксаанын кажан-даа көрүп корбоон. Октябрь революциязының үезиндеп бээр революстуларның бүгү-ле чаа-чаа салгаларын оон идеяларынга, мозу-шынарынга болгаш принципиериниге кижизиттиниң келген деп чүтаалап болур. Кижилериниң үзаан-медереддиге, улустарның салым-куузунга болгаш делегей депшилгезиниге оон өөке кандыг-даа болүүшкүн ыыдыг сөлдар чедирбеэн. (Адыш часкаашкыны).

Кижи төрелгетеп ол үеден эткелээ-де революстуг чаартылталарның бүгү төөгүзүнде эң-ве үре-түңелдиг үе-чадаже эгелеп киргеп. (Адыш часкаашкыны).

Совет эрге-чигыргинің баштайгы чылдарында дашткыдан интервенция, баштайгы социалистиг бүрүнеге удур кадыг-доокун аңгыланышкын болган бүзәлеэшкин, араатаныг фашист агрессия, ооок дайыңе, шериг базалары-бile бүргеттинген империалистиг агрессчи болуглежиңишкиннер — делегей реакциязының бо бүгү чара сагыштыг кажарлаашкыннары совет улустуң чайгылыш чок тура-соруун болган бүгү делегейниң ажылчы чонларының база мөлчүткен улустарының оон хөрээнге эң-ээ-тенкиз каттыштырылышкынны п-даа сый шаап шыдаваап. (Адыш часкаашкыны).

Бөгүн социалистиг дем каттыштырылгазы догуиниң түрар, бөгүн бүгү дүнүрээ бир үе ажыг колонияң болгаш чартык колония чүрттер Октябрь революциязының болган фашизмни чылча шапканың ужурунда делегейге болган өскертиишкиниериниң салдарында эң-даа улуг күштүг колониализмге болган империализмге удур кызаныш-шыкыннар шериг талазы-бile шыңгыы хемчегер алырынче Совет Эвилелиң албадыкан.

Бодүүн Төрээн чүргүн империалистиг интервентилерден хостаары дээш, а оон соонда фашистиг шыаа-халдаашкынга удур деммселге совет солдаттар эрес-дидим, дүржулгалыг болгаш тиилеттирбес дайынчылар аварганнар. (Адыш часкаашкыны).

Шаапда эң-ве күүүдүг империалистиг чүрттүң кызыгаар чок, бүрүн тергиидэшкиниңе таварыжып чорааи дээ-те, Атлантиканың ыыдыы таладең-дескн хогжулдезин, коммунистиг тургузуушкунуң улам улгаткан хемчээлн, делегеп ареназынга бистиң ажыл-чорудулгавыс экономиканы база культураны хогжүдериңе, кижилерни кижилиңдеринге партийжин удуртулганың деңгелии бедидерин, масселар ортузунга организаторлыг болгаш политиктиг шиитиирлээриңе партия, совет болгаш кодээ ажыл-агый кадрларындан улуу-бile хамаарыжыр.

Коммунистер боттарының төлээлери кыдыр 1114 партия ажылдакчызын съездиже чорутпан, оларның арагында эвилелдешкен республикаларның Компартия ТК-ларының, партия крайкомнарының болган обкомнарының 329 секретары, партияның округ, хорай болган район комитеттериниң 635 секретары кирип турар. Ол дээрге, партийжин удуртукчуларның чиик эвес ачызынга бедик болган төлептиг үнелел болуур-дур.

Ажылчы чоннарны кижилидери дээш база ажыл-агый политика сорулгаларын чедиишкиниг шиитиирлээриңе оларны мобилизастап турар партияның эге болүүтелиниң удуртукчулары—эгелиг организацияларының секретарьларындан, партболуктер организаторларындан 502 кижи съездиниң делегады болгаи. Эртиен отчёт-сонгудалыг кампаниянын үезинде партия организаларына чаа киүштер иемешкен. Партия эге организацияларының секретарьларына 100 муң кижи бир-ле дутаар соңгуткан. Бирык муң ажыг ажылдакчылар партияның район болгаш хоорай комитеттериниң секретарьларына соңгуткан. Бүгү чаданың партияның удуртулгу органнарына дөрт миллион ажыг кижи азы барык дөрт коммунистиг бирээзи-ле соңгуткан.

Советтер, профсоюлар, комсомол ажылдакчыларын съездиже кавбаа-бile төлээлеп турар 693 кижи соңгуткан. Делегаттарның составында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң 1608 депутады кирип турар. Бистиң социалистиг ниитилелдиң демократчызын болгаш оларның ажыл-чорудулгазынга коммунистиг ролюн корүүүн турар улустуң өмүнээзинден чугаалап тур бис. (Адыш часкаашкыны). Бистиң улузувус социализмниң хөрээнге боттарының үзүүн—шынныг болгаш хостуг чорукче чайгылыш чок түткүлүп, дерин болгаш хапын, революстуг идеалдарның шынныг хөрээнге киргиштиргеп. Ыпчалза-даа Октябрь революциязы болбаан, силерниң ажы-дүүма сөзүзүнүң деткимчелээ болгаш эң-сеткил каттыштырылгазы чок, бөгүн бодүүн XXV съездиниң эртиирип турар алдарлыг Коммунистиг партиязыг Ленинниң үндезилээни күрүне турбаан болза, ол бүгүнүң дутайын бодаарыдаа берге турган. (Адыш часкаашкыны). Социализмниң сөзүлүт сорук киирикчи күжүүнүү, оон келир үеге идегелдиниң маргыдаа чок бадыткалы бо-дур!

Мен өскелериңң өмүнээзинден түве чүтаалавайн түр мен, ыпчалза-даа Совет күрүнениң тургустунган үезиндеп бээр демисежип турар улус бүрүзү-ле, олар Европага, Азияга, Африкага азы Латин Америкага-даа турар болза, бистиң улузувус ышкаш, база-да совет коммунистериңң деткимчезинге болгаш эң-сеткил каттыштырылгазынга жордап болурлар. (Адыш часкаашкыны). Ыпчангаш чаагай сеткилдиг, шынныг болгаш боттуг утаан-медереддиг кижилер кайда-ла бар болдур— ол кажан-даа уттундурбас. (Адыш часкаашкыны).

Хүнүү адыш-бile дутаап шыдаар эвес сен. Боттуг төөгүүрү реакционерлер, шүүлүүлер, холчулар болгаш оскерликчилер-даа, фашистер-даа, сураңгайлар болгаш маожулардаа бижиивес болгай, чүге дээрге, оларны төөгү боду-ла бодүүн орүүндан ширбий шааптар. (Адыш часкаашкыны). Маадырлыг чоруктуң революциянын хөрээнге шынчы бердиишкиниң атызында, улуг күштү, когералды үндүрүп турган совет улустуң чаалаң алган ат-алдарын олар бужартадырынче чүткүп түрүлар. (Адыш часкаашкыны). Гитлерижилер база-ла Совет Эвилелиниң бузундуларының кырында муң-муң чылда империялы үүргүлүн шыдаар деп санаа турган. Ыпчалза-даа Совет Эвилели материалдыг-даа, моралдыг-даа туруш талазы-бile тиилеттирбес апарган болгаш. (Адыш часкаашкыны). Оон үзүрүндэн кымда оон ат-алдарын бужартадын шыдаваас, чүге дээрге, оон таштыкы политиказының шын боттанымышкынынга революстуг шимчээшкиниң оон хапы чарымеэлгелиг көөрүнге принципиалдыг политиктиг шүтүмга оон чайгылыш чок шынчыдынга бүгү делегейниң бөгүүр революционерлери болгаш бурүнгаар дешиилгелиг кижилери оон туруп келген бүгү үезиниң дүргүзүнүң кызыгаар ажижидерин дээш ниити демисежиге улуг харыңаалга аныяаргый кадрларынга онаажып турар.

Эштер! Политика, ажылдагый болгаш культура аныдыралының кайы-даа талазын болгаш коорие, совет депутаттар кайда-даа идепкейлиг ажылдап түрүлар. Оларның түра-соруудан болгаш телептыжыдан бистиң чүртүвүстүң чедиишкиниерн болгаш тимелгелери хөйү-бile хамаарыжып турарын Леонид Ильич Брежнев идеткелиңге чугаалаан.

Бистиң партиявыста коммунистериң дөрттүң бир хуузу херээженнер бооп турар. Бо съездиже олар база көскү черни ээлээн. 1255 херээженнер делегатка соңгуткан ону ук сан ниити делегаттарның 25,1 хуузу болур. Үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң тергиин ишчилер, литература болгаш урам ажылдакчылары, башкылар болгаш эмчилер, партия, совет ажылдакчылар, билдингир хөй-ниити ажылдакчылары херээженнер ында кирип турар.

Совет Армияның Шериг-Дээди Флодунуң кызыгаар болгаш ниитиин шериг элбаппыглары 314 кижи делегаттарның составында кирип турар. Ол дээрге маршалдар, генералдар, адмиралдар болгаш офицерлер, прапорщиктер болгаш мичманнардыр. Оларның хөй кезии хамаатты болгаш Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында Төрээн чүрту дээш маадырлыы-бile демисежип чораан. Социализмниң чаалап алышкынынарын, совет кижилериң чөвөмө күш-ажылын ыдыктыы-бile пайталап турар болгаш чонга телептинбile бараан болган, чепсектиг күштериниң бижиг ооң бооп турар армияның коммунистери богун, чайбың хүннерин шериг болгаш политика талазы-бile белеткеадын үлөгерчижээн көргүзүп түрүлар.

Эштер! Делегаттарның барык 90 хуузу дээди, дооспаан дээди болгаш ортумак эртемниг бооп турар.

Делегаттарның составы Совет Эвилелиниң улустарының бүзүлбас найыралын болгаш ажы-дүнмалышкы чоруунуң хереченин болур СЭКП-ниң ханы интернационалчы чоруун хереченен турар. Чүрттүң 60 нацияларының болгаш улустарының төлээлери съездиже киржин турар.

Делегаттарның составының дугайында сан-түңнер бистиң ленинчи партиявыстың салгалдарының арагында хамаалыг болгаш чаңгыс эптиг чоруунуң көскү нүүрели болган. Оон күжүнүң болгаш элеп читпес чогаадыкчы энергизының үнер дозу ында. Делегаттарда 35 харга чедир пазылыглар 12,5 хуу, 35-тен 50 харга чедир пазылыглар 58 хуу, 51-ден 60 хар чедир пазылыглар 19,7 хуу, 60 хардан ерү пазылыглар 9,8 хуу болган.

Партия стажының талазыбile делегаттарның хувалдазы мындыг: революция мурнуңу партия стажтыг 7 делегат бар болган. 1917 чылдың ноябрьдан 1941 чылга чедир партия кежигүүнүге киргеннер — 384 кижи, Ада-чүрттүң Улуг дайынының чылдарында киргеннер—713 кижи, дайын соонда үеде киргеннер—3997 кижи, оон ыштиңде сөөлгү 10 чылда—1132 делегат партия кежигүүнүге киргеп.

Делегаттарның күш-ажылчы болгаш дайынчы эрес-маадырлыг чоруктарын партия болгаш күрүне бедии-бile үнелээн. Оларның 28 хуузу орденнер болгаш медальдарбile шаңпатканн, 67 делегат Совет Эвилелиниң Маадыры, 797 кижи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик аттың эдилекчилери болган.

244 делегат ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреаттары болган. Съездиниң делегаттары—31 ажылчынга болгаш колхозчуга күш-ажылчы шылгаратай чедиишкиниерни дээш Күрүне шаңналдарын тывыскаы олгай бооп турар.

Эштер! Съездиң коммунистериң болгаш бүгү совет улустуң күзел-чүткүүдерин илереткишаав, партияны болгаш улусту совет ниитилелдиң экономиктиг болгаш социал-политиктиг хогжүдезиниң, делегейге тайбыцны быжыглаары дээш демиселдиң тодаргай программазы-бile чепсеглээр шиитиирлерни хүлээп алыр. Ону амыдыралга боттандырары коммунизмче бүзүредиг бүрүнгаар бар чыдар бистиң социалистиг Төрээн чүртүвүстүң улам ыыай чечектелиишкиниң хандырар! (Адыш часкаашкыннары эш И. В. Капитоновтуң илеткелиң чаңгыс эвес удаа үзе киржп турган).

«Кызыл тудуг» эргелелиниң С. Бөрбаановлга удурткан мурнакчы бригадазы партияның XXV съездизин улуг күш-ажылчы чедиишкининнер-бile утнаан. Бригаданың кежигүннери бо чылда утнуштур планны ал, онгу беш чылдың баштайгы айының тудуг-монтаж ажылдарының планын 23,5 муң рубльге күүсеткеннер. Ыпчангаш ай планы бүдүн чартын муң рубльге ажыр күүсеттингеп.

ЧУРУКТА: Степан Артёмьевич Бөрбаановлдуң бригадазының кежигүннери съездиниң байырлыг ажыдыышкынын радиодан дыңнап орлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Тудугжунуң сеткилинден

Онгу беш чылды багай эвес эгелеливис. СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг үткүүр дээш чарышка бистиң бригадавыс бедик кодурлүүшкүнүүт киришкен. Ыпчангаш төрээн партиявыстың XXV съездизининң ажыттынар хүнүнге үткүштүр алган хүлээлгевис бо чылдың ийи айының планнаг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеп ам апрель айның үдүүзүнэ ажылдап тур бис. Съездиге СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң илеткелиң улуг сеткил ханыышкын, чоргаарал-бile номчуп, таныштывыс. Делегейге тайбыцны быжыглаар, СЭКП-ниң XXIV съездизининң хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырар дээш демисежип турар Коммунистиг партиявыстың ленинчи Төп Комитединиң чорудуп турар ишгакы болгаш дашткы политиказының бүрүүң-бile чүүлдүзүнүүп деткип тур бис. Совет чонның материалдыг болгаш культурлуг дейиелин улам бедидери дээш доктаамал сагыш салып турар Коммунистиг партиявыска ажуп четтиргенивисти илередип тур бис.

Чаа беш чылды ажылдың шынарын экижидериниң болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң чыны болдурганы онзагай. Бо айтырыглар талазы-бile шиитиирлеттиимээн болгаш чедир киллынмаан чүүлдер ам-даа барын эш Леонид Ильич Брежнев бодунуң илеткелиңде айыткан болгай.

Мээң удуртқан бригадам бо чылын 1000 рубльдиң тудуг материалдарын камнап алырын хүлээнген. Шынап-ла, тудуг материалдарын камнаг ажыглаары, ону кам чок чарыгдаарын болдурбазы чугула. Мурнуңда тиглер сыскыыр материалды кылырынга олифаны ажыглаар, хөбаны будуурда база олифа-бile чаап турган болзувусса, ам чаа арга ёзугаар чүгай-цемент ажыглаанындан олифаны чарыгдавас апарган бис.

Ол ышкаш будуур курнуңда хананы, азы шаланы плин белеткеп алыр болза будуктун чарыгдалы *авлюхтер* болгаш будаламының шынарын экижир.

Онгу беш чылын планныг онаалдаларын долдур болгаш алыр күүсеадыр дээш коллективтин күжүл олче мөөнүүрииге, ыланғыя коммунистериниң харыысалгазы улуг. Партияның XXV съездизининң шиитиирлерин амыдыралга боттандырар, ыпчак Төрээн чүртүвүстүң чечектелиишкиниң дээш бүгү биилг-мергежилиниң берип, кызымак ажылдаарымны бүзүредип тур мен.

М. САФРОНОВА,
бригадир, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады.

Улусчу чогаадылга фестивалының эзлчегелери

Бүгү-эвилелдиң улусчу чогаадылга фестивалының республика оргкомитеди дараазында шиитиирни үлээп алган.

Улусчу чогаадылганың республика көрүүлезин 1976 чылдың апрель 22—25 хүннеринде Кызыл хоорайга эрттирер.

Улусчу театрларның болгаш ыыы коллективтериниң республика көрүүлезин 1977 чылдың марта болур.

Агитация-уран чүүл бригадаларының республика көрүүлезе 1976 чылдың октябрь—декабрь айларында эрттер. Бот-тывынгылар чүрүкчуларның болгаш кластала-шимелге уран чүүлүнүм база фото-кино тыптырымчыларының чажылдарының республика делегелезин 1977 чылдың майдың эрттирер.

МОСКВА, КРЕМЛЬ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Леонид Ильич Брежневтиң партияның XXV съездизинге илеткеин улуг кичэнгей, өөрүшкү-биле дыңнадывыс. Бистиң Төрөөн чуртувустуң күүш-күжүн быжыглаарыга, чоннуң чаагай чоруузуга доктаамал сагыш салыышкыны дээш Коммунистиг партиявыска өөрүп четтиргенивисти илередип тур бис.

Ка-Хемниң хөмүр-даш разрези—сескн беш чылдың төнчүзүнде тургустунган аныяк будуурүзге. Эртикен чылдарның дургузунда бистиң колхозтиң планныг ондаалгаларны, социалистиг хүдэлгээрин ургулуу ажыр күүседиң. республиканың будуурүкчү күштеринге хөгжүлдезинге боттарының улуг-хуузун киирештирип жедген.

Тоску беш чылда хөмүр-даштың казын тыварының планын хуусаа бетинде, 1975 чылдың июль 23-те күүсеттивис, ол үениң дургузунда күш-ажылдың будуурүкчүүү 83 хуу өскен.

Партияның XXV съездизинге үткуштур ажыры күүсеттиивисти СЭКП-ниң XXV съездизинге илеткеп тур бис. Бо үеде планның ажыр 2,1 мүң эжеш иликтерни будуруп үндүрдүвүс.

Оңгу беш чылда бистиң заводтуң колхозтиң боттарыңга алган социалистиг хүдэлгеларии чедиишкинниг, күүседиң, бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунуңга улуг-хуузун моөн-даа соңгаар киирериң будуредип тур бис.

Коллективтиң даасканы биле:

Кызылдың алгы заводтуңуң директору Г. САФИУЛЛИН.

Партия организациязының секретары А. ЖАРОВ.

Профсоюзтар комитединиң даргазы Т. СЕМИНА.

ВЛКСМ комитединиң секретары Н. ВАННИКОВА.

Партияның XXV съездизинге үткуштур алган социалистиг хүдэлгелеривисти чедиишкинниг күүседиң, тоску беш чылды хуусаа бетинде доскональныстыг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге улуг өөдүрүүшкүүн-биле болгаш өөрүшкү-биле рапортташ тур бис.

Заводтуң коллективи хөн болгаш кидиг идиктер будурер беш чыл планны 4 чыл 6 айда күүсеткеп. Планнаң ажыр 96,7 мүң эжеш идиктн будуруп үндүрүвүс, ол чедиишкиннер ажыл-ачылаңнарның сапын өстүрбейн, будуруже сөөдерни улгаттырбайн, а таа техниканы болгаш мурнакчы технологияны шинчээн шинчилеттинген база күш-ажылдың будуруқчүлүүн бедитпейнивисти чедип алдыңгар.

Бо чылдың баштайгы нөн айларында продукция будурер болгаш сайгаар планнаң ажыр 2,1 мүң эжеш иликтерни будуруп үндүрдүвүс.

Коллективтиң даасканы биле:

Кызылдың алгы заводтуңуң директору Г. САФИУЛЛИН.

Партия организациязының секретары А. ЖАРОВ.

Профсоюзтар комитединиң даргазы Т. СЕМИНА.

ВЛКСМ комитединиң секретары Н. ВАННИКОВА.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдаалар

ТҮҢНЕЛ ҮНДҮРЕРИ ЧУГУЛА

Кызыл районнуң «Тере-Хөл» колхозунуң чоокта чаа болуп эртикен отчёт-соңгулдалыг хуралында отчёттуг үеде чедип алган чедиишкиннерин түүнеп, баштаар черниң ажыл-чорудуглазын халыыс-биле ажыдып алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырар дээш оңгу беш чылдың баштайгы чылында кылып чорудар ажылдарның сорулгаларын тодаргаан.

Баштаар черниң чорукан ажылының отчёдун колхоз баштазр черинин даргазы М. С. Сарыглар кылган. Колхозуу шинчилерниң оргузуунга организациялыг ажылды колхоз баштазр чери, ында партия организациязы базай эвес чорукан. Ынчангаш колхоз эртикен чыл-ның чамдык чедиишкиннерин ёскедип алган. Мал болгаш чер ажылын хөтөжүдериниң аргаларын кылдыгган. Колхоз ажыл-агый продуктуларын будуреринң улам нөөрүдүр сорулганы боттандырарыңга тараажылар, малчынар эвээш эвес күжениишкинни үндүрген. Оон түүнелинде тоску беш чылдың доозунуу чылында колхоз күрүнеге дүк садар планын 107,5 хуу, эттиин—101 хуу күүсеткен. Мыйыстыг бода малдың бай саны 1971 чылга удур 29,4 хуу, а хөйүүг бай саны 35,5 хуу өзүп көвүдээн.

Тоску беш чылдың планныг ондаалгаларын хуусаа бетинде күүсеткен мурнакчылар колхозта хой. Оларга малчынар: Иван Чигжит, Балдан Хуужуу-гур, Иван Сетбе, Максим Хуужаап, Иван Бады, механизаторлар Николай Чаачыл, Антон Маанчы болгаш өскелерни-даа улус чоргараал-биле адаа дыгыр. Үстүүде адаанывыс мурнакчылар өскелерге үлегер-чижээн коргузуп, оңгу беш чылдың баштайгы чылын база күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээнивис.

Мурнунда беш чыл-биле деңнээргө чамдык өзүлде тура-дал. «Тере-Хөл» колхоз тоску беш чылда бүтү коргузуглер талазы-биле планны күүседип чыдаваан. 419 тонна эттиг, 294 тонна үдээ тоску беш чылда планнаанындан эвээшти сатканындан ыжык хой оргулаары колхоз аймак. Чүгле 1975 чылда безин 143 мүң рубльниң оргулаын чедир аспаан.

Колхозтуң экономиказының кол үндезини — мал ажыры. Оон төдаргай барымдазы—бүтү оргуланың 75 хуузу малдан, ылаңчын той ажылындан киирип турары. Од чугула адырны улам, май хөгжүдеринге арга-курлаавыр четчир: одар шөлү 58 мүң гектар хире, сиген неэлээ ап болгу дег-чер 2900 акыр гектар болуп турар. Моөн алган комфеге, хой ажылын хөгжүдеринин сиам-ленинниң үндезинеринин бирээзи — пролетарскы интернационализминиң идеязына СЭКП иөөн соңгаар-даа шыйгы болуурун өөп Л. И. Брежнев съездиниң индирилген база дагыы медеглээн деп, од солун айыткан.

Малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктузуут чорууп безидер талазы-биле эртикен чыл-ны чугаалаан бис. Ол чыл-да 2839 баш хой олгеп болгаш 223 баш хой дудаан. Өскө малдарга бодаарга, эң-не пыдамык деп санаттыныш турар ини безин 181 баш олгеп, 118 баш изи чок читкеп. Мал башкы камгалалы алыры куду ленделзе турда, оон баш санының озери оожум дээрзи билдиртир.

Малның баш санының өснеө, продуктузуунуң куду чылдагаяны ужасаашылга ажылына-ажылынга киичээнгейниң көшкеандан, чайны семиртилеени бөгий оргулаашаанындан, эки чем бөлөзөөн тургустаанындан болгаш ажаалда хайгаарадлың четпезиндең болуп турар. Мал бажының хораар чоруу колдуунда-ла, малчынарның хамаарышкан ажылына эң-хаарысалга чок болуп турарыңга тайгылбыралтынар. Бригадирлер малчынарның малын ёй-шаанда саналн, өтчёттарны ышпылы чорудуп тургаи болза, ындыг ышпылы четпестер турбас ийик.

Ажыл-терек бүрүзүн киижилер, кадрлар кылыр болгай, ындыг турбулже оларны-биле организациялы, киижиилдикти ажыл четпес. Мурнакчыларның дурижулгазын бүтү-ниитинии болдурар, социалистиг чарыштыг үре-түүнелдиг калбартырыныр талазы-биле аажылдар кошкан. Оон чижээлге ындыг саннарны ап көрөөнүвүс. Чүгле 1975 чылда 246 инек олгеп, читкеп, 2839 баш хой олгеп болгаш 223 баш хой дудаан. Өскө малдарга бодаарга, эң-не пыдамык деп санаттыныш тураар ини безин 181 баш олгеп, 118 баш изи чок читкеп. Мал башкы камгалалы алыры куду ленделзе турда, оон баш санының озери оожум дээрзи билдиртир.

Бо чылдың январь 1-ниң медээзи бүгүлер алырга, колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 509 киижи бар. Оларның иштинден бүдүү чылда колхоз будуруглезинге киржип келген улустуу 12 айга хувааи көөрге, ай сайында ортумаа-биле 321 киижи ажылга үнүп тургар. Оң дээрге ажыл кылып шыдаар улустуң чүгле 63 хуузу-дур. Арткан киижилерниң күш-ажылга канчап хамаа тутугунмайн баргаиын сайгарып көрөөнүвүс. Чогум чылдагаяны чүвэ? Эң-хаарысалга чогулдан ажыл шагы үнүп турганында бе азы колхоз ол улустуу ажыл-биле хандырбайн турганында бе?

Колхозчу Север Чаппай эртикен чылдың 1-ги кварталында болган май айда ажылдаваан. Виктор Кендеп январьда, мартта, июльда ажылга шүүт үнмөөн, а августа 6 хүн, сентябрьда чүгле 4 хүн ажылдаан. Тудугуу Удуксай Найын будуун чылда чүгле 66 хүн ажылдаан бооп турар. Бо улустуң ортаанган ажылы, даалгазы бар. Колхозчуларның боттарының чүүлдээ-биле кандыг-даа чылдагаан чок ажылшагы үзер чоруктар коичуут хой. Ынчангаш колхозтуң баштаар черя ону болдурбас талазы-биле боттуг хемчеглерин ап алыры чугула.

Колхозчуларның чылда чеже кижи-хуу ажылдаары колхозтуң Уставында айыткыган болтай. Устав негелдезин күүсетпээн колхозчулар-биле колхоз баштаар черн чүге эптежип турарыл? Бо болгаи осеке-даа четпестерниң тёлүтпээн турарының кол чылдагаанныры колхоз баштаар черинин, тускай эртемнигленирин ботхарымсалга чок, ажыл-агыйжы эвес чоруудан боон турарын хуралга санап бергеи эштер чугаалаанывыл, олче кажлгейни утландырарының, чугулаанын айыткан. Иларөөн четпестерни одиң алырыңга күш-ажылдың сатыыта-чуруумун шыңгыы сагыыры негетпнин турар.

Тере-хөлчүлер боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын күүсеткеи шыдаар дээрзинге былыыт соруктуун колхозчулар боттарының отчётсоңгулдаалыг хуралынга изеретсенер. Колхоз баштаар черинин даргазынга М. С. Сарыглар соңгуткан.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» корр.

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГНЫ ЧУГААЛАШКАН

Тываның Кедэ ажыл-агый дуржулга станциязының эртем-техниктиг шинчилеринин СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскаатказн эртем конференциязы болуп эрткен. Ында дуржулга станциязының директорунуң эртем талазы-биле орлалкчызы В. Назын-оолдуң «Хөрүүнүң хаттан үрелиги болгаан Тываның ажыл-агыйларында оон-биле демисел», улуг эртем ажылдакчызы С. Бимбинаның «Тыва АССР-ниң ангы-аанчы зоналарының байдалыга бода малды хайпакташтырып уксаашкыдар талазы-биле шинчилелериниң түүнелдери», кедэ ажыл-агый эртемнериниң кандидады Д. Дашпейин «Тывада өстүрүп турар янзы-бүрү уксаалыг хойларны чемгереңге экижиткенинниң түүнелдери» деп темаларга кыстан илеткелдери солун, ажыктыг болгаи таны утка-шынарлыг болган.

Конференциягга кедэ ажылагайының чугула айтырыгларының, кедэ ажыл-агый специалистериниң талазы-биле 12 эртем ажылдакчылары дыңнадыг кылып, чүве чугаалаан.

С. ДЕЛГЕР,
улуг эртем ажылдакчызы.

* * *

УЛУГ ЧЫЫШКА ТУРАСКААТКАН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге ажыттыганынга турасьаатказн митингилер Барыын-Хемчик районунуң будуруглегеринге, аңбан организациялларында болгаан совхозтарында болуп эрткилээн. Оларга шуптуг 5800 ажыг кижи киржип, сөөда хүннеринде шалгыгы ёзуу-биле ажылдарын хүлээмнишаан, боттарыга бедиткен социалистиг хүдэлгелерин алганнар. Од шыкаы 19 коллективке съезд мурнунуң социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүргеи.

«Шекпээр» совхозтуң ажылшчы коллективтериниң ортааында калбаргаи социалистиг чарышка Аянгаты салбырының хөөжу бригадазы тиилекчи болгаи. Бригада ам безин торуур 100 хойга онаашты 70 хургааның камгалап алган. Мурнакчы малчынар Оюржак Сайаа, Кудар Чыыба, Кудар Содунам олар малдың чаш төлүн мөөн алгаи, ортекчиг барааннар-биле шаңпаткан.

Совхозтуң Куш-ажылчы ажылдар тугун ол бригадага тураскаадын водуреп.

О. МОНГУШ.

* * *

Тыва АССР-ниң Дээди Советинге соңгулда талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Хайыраканда № 51 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязын бадылаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Со-ведининг Президиумунуң Ч А Р Л Ы Ы Ы

«Тыва АССР-ниң Дээди Советинге соңгулда дугайында Дүрүмүнүң» 37, 38, 39 үүдээринге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң **докладмыры болза:**

Тыва АССР-ниң Дээди Советинге соңгулда талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Хайыраканда № 51 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязын ажылчы чоннарның хөй-шөнүн организациялларының, шинтилелдериниң болгаи көдеңгилтериниң даразында толдоктелчиин составтыг кылдыр бадылаар:

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазы Шур-оол Кыдын-оолович **Куулар** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта коммунистиг организациядан.

Округтуң соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Алдын-кыс Санаа-Байыр-оона **Моңгуш** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүл сүт-баразы фермазының ажыладакчыларыдан болгаи кедэ ажыл-агый специалистеринден.

Округтуң соңгулда комиссиязының секретары Маны Байлановна **Доллаң**— СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыларыдан, кедэ ажыл-агый специалистеринден болгаи албан-хакчылардан.

Округтуң соңгулда комиссиязының көжүүннери:

Александр Лоңсаң-Серөөнович **Кара-Сал** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Бүтү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязының;

Алексей Моңгушович **Маңзырмакчы** — Хайыракан сес чыл школазының балыкларындан болгаи техниктиг ажыдакчыларындан;

Чечекмаа Сатовна **Моңгуш**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Бүтү-эвилелдиг Аныяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязының;

Елизавета Баяуу-Доржуевна **Ондар** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыларыдан, кедэ ажыл-агый специалистеринден болгаи албан-хакчылардан;

Тогус Амырбитович **Ондар**—СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыларыдан, кедэ ажыл-агый специалистеринден болгаи албан-хакчылардан;

Коош-оол Сарыглавович **Хаплак**— СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыларыдан, кедэ ажыл-агый специалистеринден болгаи албан-хакчылардан.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАЙМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың февраль 26.

ДАШТЫКЫДА

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИ: делегейниң кол кичээнгейинде

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге сонуургал делегейде алызыкаан кайгамчык улуг. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының солуннары, делегейниң өске чурттарында эң-не янзы-бүрү угланыышкынкарның парлаалга органнары ол илеткелди бүрүн азы делегеңгей долчулал-биле парлаан. Илеткелди СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының фотографиялары-биле, совет коммунистериң чыыжының ажылын көргүзикен өске-даа фото-документилер-биле нады парлаан.

БОЛГАРИЯ

Маркеснчи-ленинчи анализке үндезилээш, Л. И. Брежневтиң илеткелинде коммунистиг тургузуушкунуң бүгү угланыышкынарынга съездилер аразындагы үеде Совет Эвилелиниң улуг чедиишкиннерин, делегей аремазында болгаи XXIV съездиниң хүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырарының оон шыңгаргаңгай тинделгелерин чаңчылалдар коргускен— деп, БКП ТК-ның органы «Работническо дело» солун бижээн.

Бодуун эртемге үндезилеттингенинии болгаи логикалыг-ның күштүүнүн талазы-биле Л. И. Брежневтиң илеткели салым-сеткилди хайныктырып келир-дир деп, Болгарияның «Труд» солунуң тайылбырында онаалгн деңнээн.

ВЕНГРИЯ

Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы империализмге болгаи колониализмге удур, социализм дээш, тайбың болгаи ёзулуг демократия дээш демисежин 4 турар бүгү кижилерге күүдүг чеденгиин болуп кежеенин болгаи болупдаа турарын бүгү делегейнин

улустарыы аңы билир деп, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының төп органы «Непсабадшаг» солуп дедиглээн. СЭКП-ниң XXIV съездиниң үүлээп алганы Тайбың программазын амыдыралга боттандырарының оон шыңгаргаңгай тинделгелерин чаңчылалдар коргускен— деп, БКП ТК-ның органы «Работническо дело» солун бижээн.

Бодуун эртемге үндезилеттингенинии болгаи логикалыг-ның күштүүнүн талазы-биле Л. И. Брежневтиң илеткели салым-сеткилди хайныктырып келир-дир деп, Болгарияның «Труд» солунуң тайылбырында онаалгн деңнээн.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Делегейниң амгы байдалын Л. И. Брежневтиң съездиге ханы анализтээни, база оон дедиглээни чазагай перспективалар бүгү-ниитинии чазагай сеткил ханыышкынын, хайныктырыгаи деп, Чехословакияның «Руде правоо» солуну бижээн.

Совет коммунистер пролетаржы интернационализмге боттарының ыыжчызын хөй удаа бүзүредип келгеп. Марксизм-ленинниң үндезинеринин бирээзи — пролетаржы интернационализминиң идеязына СЭКП иөөн соңгаар-даа шыйгы болуурун өөп Л. И. Брежневтиң съездиниң индирилген база дагыы медеглээн деп, од солун айыткан.

ГДР

Совет Эвилелинде коммунизмниң тургузукчулары тайбыныңын шинээлиг тургускан-ның болгаи бүгү кижи төрелгетеңнин тутуунун тудукчузу болуп турарын Л. И. Брежневтиң илеткели бүзүрединг коргускен деп, Германияның Социалистиг чаңыс ай партизының ТК-зының органы «Нойес дойчланд» солуп дедиглээн.

ПОЛЬША

«Трибуна люду» солуп Л. И. Брежневтиң илеткелин тайылбырын бижикшээн, байдалды ханы болгаи бүгү талазы анализтээнинге үндезилеттингеп од документиге эң-не кедиглиг перспектива кодурулгеп, чуге дээрге, кижиге эң-не чоок ийи сорулгазы — тайбыны болгаи чагаай байдалды биргн черде тургузуп турар-дыр деп онзалап дедиглээн. Кижи төрелгетеңниң келир үезинге хамаарыштыр бедик кодурулгүшкүн болгаи бүзүрел сынныкеп программа ол документиге киргеп.

Совет партияның бүгү талазыг кады ажылдажыгаяны калбартырынче, социалистиг дем каттыштырыгга күрүнеерининг чаңгыс эвин болгаи кады ажылдажыгаяны быжыглаарынче үгланган чайгылыш чок угланышкынны илеткелде балыткаттынган.

XXV съездиге совет удурукчумун чугаалаанда делегей байдалын болгаи социалистиг чурттарның дем каттыштырыгазының көжүүдезин, өртеен бет чылда СЭКП-ниң байлак дуржулгазын болгаи ССРЭ-ниң удус ажыл-агыйының чедиишкиннерин маркеснчи ёзу-биле ханы анализтээн деп, «Жиче Варшавы» солуп бижээн.

КУБА

Советтер чуртумуң коммунистериниң кыуагаашкыл чүгле ССРЭ-ниң өвее, харын бүгү делегейниң улустарыңга ажаок улуг ужур-дузалыы айыткыган мурнакчы чүүлүү Кубаның «Гранма» солуну «СЭКП-ниң XXV съездиин делегезинин!» деп эгенин алдаанда парлаан. «В. И. Ленинниң үндезилеп чургускан Коммунистиг партизының улуг-хуузугазы-биле Совет Эвилелин социализмнин болгаи бүгү делегейде тайбыныын чаагай алыышкыларын кымгалаазының херээже кол чеденгинин болуп турар. Хамаарышпас чорук болгаи национал хостылга дээш, демократия болгаи социал дейнизге дээш улустарның демиселинге Совет Эвилели ханы саздарны чедирип турар»—деп, «Гранма» онзалап дедиглээн.

МООЛ

СЭКП-ниң XXV съездизи делегей хөгжүдезинин бүгү чорудугазынга ажаок улуг салдарны чедирип, марксизм-ленинизмниң теориязының болгаи практиказының өөдүр улуг улуу-биле байыдар деп, «Унэн» солуп айыткан.

ВДР

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-зының органы «Нян зан» солуп бодунуң мурнуку чугаазында «Коммунизм тургузукчуларының съездиниң» деп адаан. Олуг чок Ленинниң, алдарлы СЭКП-ниң болгаи совет улустуң ажаок улуг ачы-хавыязын кижи төрелгетеп кажанда утпас. Вьетнамның коммунистери болгаи бүгү вьетнам улус боттарының совет эштериң хүндүткеп турарын илерейдеп, эгелээн ажылынга чайгыналчык чедиишкиннерлиг болуруп СЭКП-ниң XXV съездизинге күзеп тур— деп, ол мурнуку чүүлде онзалап дедиглээн.

ЮГОСЛАВИЯ

Чурттуң экономиктиг күчүзүп улам ынай быжыглаарын, будуруге фопгузарын кадыгаар-лаарының болгаи үндезинин-биле чаартырын, экономикалыы үндезинин — ыар индустриялыы чогумчалыг ажулезин хандырарын Л. И. Брежнев партизының экономиктиг политиказының үндезинеринге кылдыр адаан деп, «Политика» солун бижээн.

Илеткелде кыдат удурутуразы шүүтүүчүлеп, Кыдатты ССРЭ-ниң камчаар көрүп турарының дугайын чугаалаан турар од кезекти «Борба» солуну бүрүп алган. Хайгаарактыларның бодал-оналы-биле адырга, моөн мурнунда кажан-бир шагда тургааның бодаарга, бо удаада Л. И. Брежнев Пекинниң адресинге элээн шыптыы сестерни чугаалаан кылдыр биляп алып бодал тургустунун кедирдир деп, ол солун бижээн.

ФРАНЦИЯ

«Юманите» солуп Л. И. Брежневтиң илеткелин «Чаптут, коллуулгушкунуг болгаи бөгүге илеткел деп адаан. XXIV съездиге мыкаан, Тайбының программазын чүгүлдүг боттандырарын база ыттикки политика талазы-биле чоннуң материалдыг чаагай байдалын болгаи үгланн-бодалдеңнелин үргулуу бедидиринге кол сорулгалар кылдыр турустаан, Л. И. Брежнев совет политиканың чайгылыы чогун онзалап дедиглээн дээрин ол солун бижээн. Делегейге хамаарыштыр Л. И. Брежнев тайбын кожа-хелбээ догуинаашкынның принцинин болгаи дүшкүүрлүг чорукту конкаарыларының политиказында дешилгени хандырарынга эргежок чугула күжениишкиннерни, а ол ышкаш чеңгелеишкиннерни хоозуралыкчы болгаи айыылыг ёзуубиле видеге будурүп турарын шегдээрининг эргежок чугулазын колдады чугаалаан деп, ол-да солун дедиглээн.

ГФР

«Совет удурутуга СЭКП-ниң XXV съездизинин мырыңай этезинден тура-ла, Барыын чүкке хамаарыштыр дүшкүүрлүг чорукту конкаарыларының политиказын үргулүүлэрин база делегей халыыллазырының күчү дүрүвестин бүгү-делегей керээзин чаларын детпин чугаалаан деп, барыын-германн «Франкфуртер альгемайне» солуп онзалап дедиглээн. Леонид Брежнев быжыг чайгыны ёзулуг хандырар сорулгалыг дыка хөй санаалдарны съездиге үндурген. Оон илеткелинден алган көөрге, чеңгелеишкиннерни ындере будурүп турарын сокгалыр белгии бирги ээлчеге стратегтиг чеңгелеишкиннерни кымгаарлаар дээш демиселин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң оң чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр санап турар. Социалистиг чурттар-биле халыыллазырының чотумчударынче угланган шугум ГФР-де чогум үткээ-биле алырга, дайынзырак турушгарда турар барын үзелдиг күштерниң халдаашкынынарынга таварыыш турарын айыткыган. ЭСКП ТК-ның Чиигине секретары Совет Эвилелиниң ГФР-биле харылзааларын тааржылыг кылдыр үнелеен деп, ук солун демдеглээн.

(СЭТА).

Америк хоорай Пенсакөлда (Флорида штат) дүшкүүрлүг байдал хензер артышпаан. Ында чоокта чаа ак кеңтиг болгаи шегр аныктарның аразынга сөөк-ялы ылгаан үскүлеживишкин болган, оон чорудугазында бөө-чеңсекти база ажылаан. Ак кеңтиглер биле негрлерниң аразынга сегирженн алышкыны полиция карак чажы тогуудурер газтарны ажылап турган сокгаткан.

ЧУРУКТА: сегирженн алышкыны үезинде балыгаттырган, сөөк-ялы ылгаан үйжээнниң киржикчилери.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

ЖЕНЕВА. Стратегтиг шаңар халдаашкынарының чеңгеглешишкиннерни кымгаарлаар дугайында совет-америк чүгаалажышкыннарында ССРЭ-ниң болгаи АКШ-ның делегациялларының эзлегелиг үжуражылыкчы болгаи.

* * *

ТОКИО. Бодуунуң хуроозеңинде 220 мүң кижини каттыштырган күрүве демир-оруктарының ажылчыларының бүгү-япон профсоюзының эзлегелиг съездизи ажыттынган. Ол съездиниң делегаттары бо чылын профсоюзтиниң ажыл-чорудугазының программазын, япон ажылчы чоннарның чаагы демиселинин үезинде оларның сорулгаларын чугаалаажы турар.

* * *

БРЮССЕЛЬ. Англияның болгаи Исландияның аразында үргулуулелгенин чорудуунын НАТО чөвүзелелиниң хуралынга чугаалажы бергеп. Шериг корабльдериниг камгалалдын алгаи, англи балыкчы судноар Исландияның балыктаар зоназында балыктап турун бергенинин удамнадын Лондон-биле дипломаттыг харылзаалары Рейкьявик үскеп.

(СЭТА).

ГДР. Ростоктуң судно тургузар «Пентуи-верфт» деп будуруглеги Совет Эвилелиге херегдээр, чуук сөөртүр «Рыбинск» судноиу тургускан. СЭКП-ниң XXV съездизинге алдар болдурган шалымчы хамаарыштыр ындере будурүп турарын шегдээрининг эргежок чугулазын колдады чугаалаан деп, ол-да солун демдеглээн.

АПП—СЭТА-ның фотозу.

КЕЗЭЭДЕ ХАЙГЫЫЛДА

Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарының албаны, нургулайында-ла, шеригниинге дөмейлешкек: айыылга уткуштур кандыг-даа үеде белеткелдинип, шимчегир-тудуштурун коргүзер—харыысалгалыг нарын ажыл дизе хөөредиг эвес хире. Бир эвес 02 дутаарлыг телефонче долгаар болзунарза, бо албанның дузазы дораан келир. Чүге дээрге милицияның ажылдакчылары кезээде дайынчы доскуулда...

Бир-ле катап чайын Кызылда Культураның болгаш дыштапылгапың И. Гастелло аттыг парыгыңга малчыннарның чаңчыл болган республика наадымы эртип турган. Оон сөолгү хүнүнде тыва хүреш маргылдаазын көөр дээш шиник-сылаг кеттингеп чон омак-хөглүг шуужуп эртип турган. Чон мырыңай мыгырт, парк иштии бээп дакпыш ышкаш кыпыш келген.

Милицияның шагдаазы И. В. Петкевич парктың эң-не хайымныг чери — фонтаннар чанынга хайгыылга туруп, хөй-ниитиниң корум-чурумун хайгаараар даалганы алган. Аңаа пвадымнаан чонның өөрүшкү-маңнайы пайысылал Кызылдың бүдүжүнден чараш парыгын улам каастап турганзыг сагындырган. Шупту-ла чүве — хөглээн чон, ногаан чайт апарган теректер, янзы-бүрү кылдыр чечектелген клумбалар боттарынга, амыдыралынга, чырык өртемчейге амыран турган ышкаш. Чыылганнар боттарының аразында аянныг чугаалажып, каттыржып, хөглеңнип, хүрешче шуушпушаан.

— Холунда бижектиг кижидир!—диген, херээжен кижиниң кыпсынчыг үпү хөлзээп чонну кичээндиргеп. Хайгыылдың таңмылазы И. Петкевич хая корүп кээрге ийи аныяк кижи киоск баарында, чогушкан аскыр дагаалардандаа дора, хан шылба кылдыр содаалажып эгелээн турган. Петкевич боданмайн-даа, шош-содаа үндүрүкчүлериниче караш дээн. Кегдигнер узун сынныг, кылчыгыр моюнгут эзирик эр барык-ла карман бүрүзүнде водкалар тырыпалган мадагар боттут, чаа бышкан морковь дег, мычыгыр кызыл думчуктуг эжин боостаалаш, фин сыптыг кестин-биле шанчарышың кыры чорда, милицияның шагдаазы карак чивеш аразында ону оон холундан ушта шааптарга, бижектиң үну кылаш кыпыпп, черге кээп дүшкен. Хөй-ниитя черинге хулиганнап, чүрүм үреэн сербээ эзирик ийи кижини Петкевич болгаш оон өөрү (улустчу дружинниктер) томаартып алгаш, оларның херээн сайгарып, чугаалажыры-биле хоорайның эзириктер сергедир өрээлинге экжелгеп.

Аңаа корум-чурум үрекчилериниң ат, фамилиязын ылаалап, тодарадып кээрге, бижек чайып кежээлеп турган Х. Иванов дээраи үр үе иштинде Красноярскиде каапкан кадайынга урутлар азыралын телээриндеп ойталаш, төрээн хоорайындан дезипкеп, доктаамал ажыдап, чүрттаар черн-даа чок тояанчы кижи болган.

Мээң-биле кожа орган Петкевич бодунуң амыдырал, ажыл-херээже таварышкап бо үстүнде чижектеп өске-даа нарын, онза айыылдыг, харыысалгалыг даалгаларны күүседип чораанын чугаалайдыр. Шала күдүгүр эгинниг, ак шырайлыг, ак-көк дээрниг боралгаа дег ынаргей каракты, бажының сарыг дүктери алдыналып көстүр, согаээн сос бүрүзү бөдүүн, чедингир милицияның биче сержантызы И. В. Петкевичиниң чугаазын Тыва АССР-ниң ИХМ-де партия организациязының секретарының оралакчызы К. Д. Даржаа (политиктиг ажылдар талазы-биле кылдыс эргелекчизи) сонуургал-биле дыңнап, чамдык болуушкунарга бодунуң хууда үнелелин берип каан олур.

— Бөгүн Бай-Хаак баарым ол—дээп соонда Петкевич чоруурунга белеткеп берди.— Аңаа Тыва АССР-ниң Дээди судунуң үнүүшкүнүгт хуралы болур. Таңды районнуң депутаттыгапнарын ол-бо черлерге судтаарда, оларның-биле кады аъттыг, чадаг-даа хайгаарал таңпылыг үнүптер чүве-ле болгай. Ам байдал экижээн. Албанывыста колдуунда-ла аныяктар ажылдап турар. Онаашкан ажылынга ак сеткилдиг, кызымак оолдар. Бедик шыпарның бо онгу бетн чылында бистиң ажылывыска кол чүве — негелдени улгаттырар, харыысалганы бедидерн болур.

Кабинединге келген аалчыны-биле эвилеп-ээлдек байырлашкаш, милицияның майору К. Д. Даржаа И. В. Петкевичиниң хууда хөрээн таныштырары-биле менче сунмушаан, бодунуң ажылдакчызының дугайында бодалын түңнеп-дир:

— Бөдүүн сеткилдиг кижи. Тывапың Кызыл-Арыгга төрүттүнген. Кижилерниң келир үезин, салым-чолу дээш кезээде дүвүреп чоруур, кончуг кичээнгейлиг, сөлыш човаачэл кижи чүве.

Шынчы, чөптүг, эптиг, эвлдек. Ынчангаш ону улус хүндүлээр. Хөй чылдарда мөөнеттинген байлак дружулгазы өскелерге кижизидикчи салдарны чедирип турар.

Боду моге-шыырак кылдыр көзүлбөс-даа болза, сагыш-сеткили чаагай, шагдаанның куу-көк өөнүт костюмунда биче сержант дужвалдыг И. В. Петкевич амыдыралының чартынынан хөй кезиин найысылал Кызылга ажылдап эрттирген. Ол чылдар онаашкан үүле-херээнге бердиниишкинниц, амыдыралды шын үнелеп коорүнүн, мергежилче өзүлдениң үези болган.

Корум-чурумнуң солдады И. В. Петкевич милиция шугумунга 25 чыл ажылдап келгеш, сагындырыг, чеме-халаныпап юрбээн. Оон хууда херээн шыгжаан сарыг карттыг саазын папканы ажыл көрүп орарга, ында арын бүрүзү шаңнал-мактал-биле демдеглеттингеп. Оларның араазында ССРЭ-ниң ИХМ-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери база бар.

Милицияның тергиинин Иосиф Васильевич Петкевич ажылдап турары хайгыыл салбырында аныяктарның цлегелдиг дагдыныкчызы болбушаан, чүрүм үреп, кем-керек үүлгедир чорукту болдурбазының хемчеглерин баш удур кылып, хамаатыларның ортузунга тайылбырмассалыг суртаал ажылдарны доктаамал чорударынче кичээнгейни салып чоруур.

Ада-иениң эки ажыл-херектери, соон сөлгаар ийнги чуртталгазы ажы-төлүнге артып каар, оларга катап төрүттүнер дижир болгай. И. Петкевичиниң улуг оглу Сергей ортумак школаны дооскаш, шериг албанын эрттирип каан, адазының изи-биле милицияда ажылдай бергеп.

Хоочуп коммунист, милицияның биче сержантызы И. В. Петкевич херек апарза, кандыг-даа үеде ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга, кем-керек үүлгедиишкинии чайладырынга белеп, чүге дээрге ол кезээде дайынчы хайгыылда.

Д. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: И. В. Петкевич милицияның шагдаазы, биче сержант Ф. Маракулин (солагай талаында) биле чугаалажып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

АМДАННЫГ ЧЕМ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

Кыыдың столоваялар болгаш рестораннар трестиниң «Улуг-Хем» ресторанынга чем делгелгези ажыттаан. Аңаа ол трестиң бот-орулга-чарылгалыг алды организациязы киришкен. Ол делгелгениң бир онзагай үүлү—чыыган чон болгаш келген аалчылар делгеп каан аъш-чеминиң дээжизин амзап корүп тургаш, кылган шынарын үнелээрн.

Келген чон дораан ол чемнериниң янзы-бүрү хевирлерн делгелгеде кирип турарын, дашпыкы каастагазы чараш кылдыр кыдыныганының, эң ылаңгыя ону кылган кижилер ынаар бүгү уран аргазын киргеннин чугаалажы берген.

Эң ылаңгыя кафе «Отовёктүн», «Кызыл», «Улуг-Хем» ресторанналрының кылганы тыва национал чемнерни келген аалчылар магадан корүп, шынары эки деп үнелээн. Кафе «Отовёктүн» белеткеп кылганы хоорган эт, тырткан, хан, ужа, төш, согажы дээш өске-даа чемнери кончуг амданныг болган.

«Кызыл» ресторанның пжин-хырын, шөйүндү иштинге кылган чемнери, дүлген, бустаан ээди, чөреме, маичызы база көскү черни эллээн.

«Улуг-Хем» ресторапы ол-ла чемнерден өскеде «Хөлде куулар», «Малчыннын өө», «Ном», «Дагаа оолдары», «Каттыг демир-хууң», «Күстүң аяны», «Терээн хүнүп-биле», «Аргада аяң» деп аттыг торттарны каастап кылып кааны кончуг оваа болган болгаш аңаа чыыган чонның улуг үнелелин алган.

№ 1, 4, 10 столовоаларның кылганы далган үскен быдаазы, боова, бооргак, шиштээн эт, маичы-хуужуур, далган тараазы, өреме-чөкпээ база-ла «Отопёктүң» белеткеп кылганы хоорган эт, тырткан, хан, ужа, төш, согажы дээш өске-даа чемнери кончуг амданныг болган.

«Улуг-Хем» ресторапы ол-ла чемнерден өскеде «Хөлде куулар», «Малчыннын өө», «Ном», «Дагаа оолдары», «Каттыг демир-хууң», «Күстүң аяны», «Терээн хүнүп-биле», «Аргада аяң» деп аттыг торттарны каастап кылып кааны кончуг оваа болган болгаш аңаа чыыган чонның улуг үнелелин алган.

№ 1, 4, 10 столовоаларның кылганы далган үскен быдаазы, боова, бооргак, шиштээн эт, маичы-хуужуур, далган тараазы, өреме-чөкпээ база-ла өскелериндеп дудак чок болган.

Ол делгелгеге тыва национал чемнерден аңгыда оруе болгаш өске-даа улустуң аъш-чемн база салдыган. Эң ылаңгыя «Кызыл» ресторанның кылганы узбек улустуң окпе, баар, чагны холуп турган кылыр манде дээ чемн, япон улустуң баардан кылган чемн, хакас улустуң азу болгаш киргизтериң лакпа, литов улустуң фяле деп чемнери база кончуг амданныг болган.

Түңелинде партия хооркомунуң, хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң толээлери-даа, келген аалчылар-даа ол чемнерниң бистиң ресторанныбыска, болгаш столоваялрывыска хаая эвес турарын күзээн.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ЧУРУКТА: «Малчыннын өө» деп торт. -

СОНУУРГАКТАРГА

ИЙИ АРЗЫЛАҢ

Барыын Европаның улуг эвес бир зоопарыгында ийи арзылаң бар чүве-дир. Оларның кырганы эът, а аныяа бананнар чиир. Арзылаңнарның ол «хүнезинин» саң-хөөге эллээн бергедээшкиннерни таварыштырып, ол ийинин чүгле бирээзин тудар аргалыг боон келген.

Бир-тээ ындыг болганда, аныяк арзылаңны бананнар чиир сарбашкыннарга каттыштырар деп шинтпирлээннер. Кырган арзылаң олгужеге чедир ол аңаа чурттаар ужурга таварышкан.

ХЕРЭЭЖЕННЕР-БИЛЕ БАКТАШПАНАР!

Иранның эң улут назылыг чурттакчызы 143 харлыг Аббас Хаксар болуп эрткен парлалга конференциязында бодунуң үр чыл чурттап келген чажыдын журналистерге ажыглып берген.

Кижиниң кажан-даа кылыктанмазын, маргышпазын, ылаңгыя херээженнер-биле аас быладшпазын ол чугаалаан. Бо үе иштинде ол 36 катап кадайланганын дыңнаткан.

ДИРИГ ЧАЙГАКЧЫ

Питерборо хоорайда бежен беш харлыг англичан Уолтер Корнелиус ядарал, түрегделго хөмө алыскаш, бичии акша ажылдап аар чаа арта тып алган.

Ол ийи эктинге тускай ыяш кылгаш, аңаа узун алагаштар баглап алган. Оон ийи ужунга бичии уруглар олурар сандай кылгаш, боду чаш кижилер чайгаар «дириг ааткыыш» болу берген. Ол шак ынчаар ажылдап эгелзэн.

Олча үндүрүү хавырар эрге-чагырга черинин төлээлери ол хөөкүйже көргеш, чүгле карактары чалданыр. Англияда кара чаңгыс кывар-чаар материалдар хереглевес ааткыыштан кым үндүрүт негээр боор.

ЧҮГЛЕ МООРТАЙЛАРГА БОЛГАШ ЫТТАРГА

Парижтиң карак шилп бүдурер «Марк Лемер» деп фирмазы моортайга болгаш ыттарга карак шилп кылыр делегейде кара чаңгыс чер ол болуп турар. Оларга чүгле карак шилп кылыр эвес, харын-даа хүнден болгаш довурак-доозундан камгалаар шиидерни база дириг амытаннарга кылып берип турар.

КАНАЛДА КИТ

Суэц хоорайның чурттакчылары бир элдептиг таварылганың хереченлери болганнар. Суэц каналынче мурнуу талазында кирер ааста аныяк кит каналче кирер аргазын дилеп ол-бо шурагылап турган. Оон ол аажызы эртип чыткан туристерге болгаш далайжыларга сонуургапчыг болбайн аан, ынчалза-даа балыкчыларның амы-тынынга ук кит айыыл диргелдирип келген.

Чүге дээрге, 6 метр дуритут ол кит балыкчыларның бичии, ыяш хемежиштерни Суэц өдүүнче ындара окаптар чыгыы апарып турган.

«Чалатпаан аалчы» бодунуң туразы-биле бухтадан чоруксавас чүве болганда, ону гарпунь-биле (тускай улут серээ) шиштээш эрикче ушта тыртып үндүрүп кааннар.

Тус черниң ол ховар «аалчызы» Индий океандан Кызыл далайлаап Суэц каналы-биле эрткен судиолар эдерип чедип келген деп даап бодаашкынпар бар. Ол аңаа кедгеш дедир зоп чанар оруун тыппайн барганы база чадавас.

АЧАМГА, АВАМГА, АЗЫ...

Дөрт хардан алды хар чедир назылыг бичиилерниң «кымга эң-не ынак сен: аваңга бе, ачаңга бе, телевизорга бе?» деп айтырыгта 44 хуузу «Телевизорга» деп харыылаан.

Авазынга ынак деп харыылаар кижилерниң саны эвээш, а ачазынга дээр чаштар шуут чок болган.

(«Советская Россия» болгаш «Советская торговля» солуннардан).

Спорт

КРОССТУҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Хаакка маннаарының талазы-биле республиканың профэвилел-комсомол крозунуң ийиги хүнүнде ар улустуң 30 километрге чарыжы эң-не солун болган. Аңаа республиканың хоочун болгаш аныяк спортчулары кирипшкен. Хову-Аксында уругларның спорт школазының директору В. Ковалёв айыткан хемчээлди 1 шак 46 минута 31 секундада эрткеш, бирги черни алган. Ынчангаш кроссту ийи дакпыр чемпиону болгап. Ийиги, үшкү черлерни Таңдының хаакчылары М. Григорьев биле С. Родин эллээн.

Үшкү болүктүң эр улузунуң аразынга 10 километрге маннаарынга харылзаа, автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг орук ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээзи В. Абакумов бирги черни алган. Чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң спортчузу Н. Григорьев ийнги, тус чер үлетпүрүнүң болгаш коммунал хандырыгга будүүлгелериниң ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээзи Н. Санников үшкү черни эллээн.

Бирги болүктүң херээженнериниң 10 километрге чарыжыпга Таңды районнуң хаакчызы Л. Тутатчикова өске өөрүнге аштырбаан. Хову-Аксының төлээзи Г. Бабкина ийнги, Таңдының спортчузу Э. Калинкина үшкү шанналдыг черни алган.

Профэвилел-комсомол крозунуң соолгү хүнүнде эстафета болган. Хат хадып, хар чаап турган болза-даа хаакчылар аңаа торудбаан, бирги чер дээш спортчу демисел биче-даа кошкаш дивээн.

Бирги болүктө хамаарыкып турар командаларның аразынга эрткен эстафетага Таңды районнуң хаакчылары шылгарап спорттуң бо хевиринге мергежилдиниң база-ла кергүскеннер. Ийиги черни хову-аксымылар, үшкүзүн—Бии-Хемниң төлээлери алган.

Таңды районнуң ийнги командаазы ийиги болүктүң хаакчыларының эстафетазынга бирги черни эллээн. Дараазында шанналдыг черлерге башкы училищезиниң, автоорук техникумунуң командалары төлептиг болганнар.

Үшкү болүктүң командаларындан эстафетага чыыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээлери бирги черни алган.

Кросстуң түңнелинде бирги болүктен Таңдының командазы, ийнгизиндеп — Таңдының ийнги командазы, үшкүзүнден — чыыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң төлээлери бирги черлерни алган. Оларга облпрофчөвүүлединиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң кубоктарын база бирги чергенин дипломнарын гыыскан.

Ийнги черлерни Хову-Аксының, автоорук техникумунуң, кодээ ажыл-агый болгаш белеткеп ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң, үшкүзүн — башкы училищезиниң, эмчи ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң командалары алгаш, ийнги, үшкү чергенин дипломнары-биле шаннаткан.

Үш хүн үргүлчүлээн маргылдаа хаакка мергежилдиг спортчулар ковудеп турарын көргүскен.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: спортчулар хаак оруунда.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

АГААР

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, өскө артканнарынга 13—18 градус соок болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланчышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 13—15 градус соор.

«БАЙЫРЛАЛДЫҢ» ЛОТЕРЕЯЗЫ

Частың баштайгы байырлалы—Делегей херээженнериниң хүнү мартның 8 чоокшулап келген. Ол хүн херээженнерге байыр чедирип, «Байырлалдың» үндүрүлгезинин лотерея биледин белекке базырын утпадар.

Олчалыг билеттерге таварыжыр чүүлдер: «Жигули», «Москвич», «Запорожец» автомобильдер, пианиолар болгаш телевизорлар, магнитофоннар, радиоприемниктер, электрофоннар, гитаралар, фотоаппараттар болгаш хол шактыры, соодукчулар, пылесостар, даарашыр болгаш хеп чуур машиналар, дүк, постел даараан костюмнер болгаш чөөк аржыылдар, чүүл-бүрү чоорганнар, фабрикага аргаан хевистер, а ол ышкаш 1-деп 200 рубль чедир акшалыг ойпап алышкынпар бар.

Ниитизи-биле эт-херекселдериниң 20436 болгаш акшаның 8325564 ойнаашкынпары таварыжыр.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазинерден, харылзаа албан черлеринден, «Союзпечать» квоскилерден, кинотеатраардан, ниитиниң чеменилге черлериниң, аэропорттарның болгаш автовокзалдарның кассаларындан садып ап болур силер.

Ойнаашкын тиражы 1976 чылдың мартның 10-да болур.

Чаа кинону көрүңер

«Мосфильм» студиязы Александр Горохов биле Георгий Кушниренконуң сценарийин ёзугаар Юрий Чулюкинниң режиссёрлап тургускаиы «Төрээн чуртунуң оолдары» деп чаа кино республиканың киноэкраннарында үнүп эгелээн. Фашистерге туттургаш, концлагерьлерге эң кадыг эриишаажыны шыдажып арткеп, Төрээн чуртунга, чоңунга шынчы боон арткан шериг инженери генерал Дмитрий Михайлович Карбышевтиң фашизм-биле эрес-маадырлыг демиселин кинода көргүскен. Совет Эвилелиниң Маадыры генерал Д. Карбышевтиң ролюн Владимир Седов ойнаан.

Улуг инженер-технологту, чаа техника талазы-биле улуг инженерни, өртектер болгаш нормативтер талазы-биле инженер-экономисти, күш-ажыл болгаш шалың талазы-биле кылдыстиң улуг инженерни, кол бухгалтерниң оралакчызын, улуг бухгалтер-ревизорну ажылче чалап тур.

Келир черниң адреси: Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу, 97, кадрлар килдизи.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 28-ТЕ

МОСКВАДАН

8.40— Медээлер.
9.00—Өнүүт мультфильмнер программазы.
9.25— РСФСР-ниң улустуң артизи В. Атлантов ырлаар. Өнүүт.
9.40—«Ада-иелер, силерге!»
10.10—«Хөглүг үшпер». Аныяк күүседикчилер концерти. Өнүүт.
11.30—«АБВГД-дээр». Өнүүт.
12.00— Совет ырлар концерти. Өнүүт.
12.20—«Кадыкшыл». Эртем-иептередилгелиг өөнүт программа.
12.50—«Бар-даа болза, бүүрелчиг эвес». Өнүүт.
14.00—СЭКП-ниң XXV съездизинде. Өнүүт.
15.00—«Кижи, Чер, Октябрий». Даамчыдыганы Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов арттырер. Өнүүт.
15.30—Байырлыг концерт. Эвилелдер Бажыңыңың Колопиалыг залыпдан өөнүүт дамчыдылга.
17.00—«Ye». Информастыг программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.
18.00—«Чогаалчының сезүү».
18.20—«Бодунуң туружукда кижи». Уран-чечен өөнүт фильм.
20.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң үш демдеглели». Өнүүт.
20.40—Совет ырлар концерти. Өнүүт.
21.00—«Мен — силерниң бүрээлер мен». «Беш чылдың маадырлары» деп сериядан документалдыг өөнүт телефильмниң баштайгы көргүүлгезин.
21.30—«Аас-кежикче оруктар». Музыкалыг өөнүт шиинин баштайгы көргүүлгезин. И. Дунаевскийниң музыказын ёзугаар.
23.00—00.00—«Ye». Информастыг программа. «СЭКП-ниң XXV съездизинде.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 29-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Ивановтарның аг-бүлеэи» 9.30, 11.25, 13.20, 17.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кивочымнарды 9.30, «Сирепьиит кудумчуңуң уругларыо» 11.00, 12.35, 14.10, 15.45, «Чүс акша» 17.20, 19.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Төрээн чуртуңуң солдады» 15.00, 16.50, 18.40, 20.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Илбилиг шынчы сес» 15.00, «Сапиковтуң чери» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-24-63, редакторуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийни амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 643.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографизы. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00087.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XXV СЪЕЗДИЗИ

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 51 (10036) | 1976 чылдың февраль 29, воскресенье | 1925 чылда үнделип эгидилгеннигеэ | Өртээ 2 көп.

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин ном кылдыр үндүрген

«СЭКП Төп Комитединиң Отчёду база иштики болгаш даштыкы политиканың талазы-биле партияның эвилеп чоруулгалары» деп 1976 чылдың февраль 24-те Кремльдиң Съездилер ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ыяпган илеткелин Политиктиг литератураның ном үндүрер чери тускай ном кылдыр массалыг тираж-биле парлап үндүргеп.

(СЭТА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЭШ А. КУНЬЯЛ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Бо чылдың февраль 28-те СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Португалияның Компартиязының Чиңгине секретары эш А. Куньял-биле ужурашкан. Ужуражышкынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары эш М. А. Суслоз, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары эш Б. Н. Пономарев олар кирешкен.

Чүректиң ханылыындан беседа үезинде эштер Л. И. Брежнев, М. А. Суслов, Б. Н. Пономарев болгаш А. Куньял олар делегей байдалының дугайында эң чугула айтырыгларның болгаш СЭКП биле ПКП-ниң, Совет Эвилели биле Португалияның аразында харылзаалар айтырыгларының талазы-биле санал-опал солушкан.

А. Куньял иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин белен-биле үнелеп көргеп. СЭКП-ниң XXV съездиэн коммунизмче орукка эң чугула үе-чада болуруп оң онзалап демдеглээн. Коммунистиг тургузуушкунга Совет Эвилелиниң чедиишкиннери капитализмден социализмниң артык күштерлиниң чайынаачах үлегер-чижээ, бүгү чурттарның ажыдчы чоннарының хосталга, национал хамаарышпас чорук, тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселиниге чугула идиг болур.

Португалияда политиктиг байдалдың хөгжүдезинниң дугайын А. Куньял дыңнаткан. Депшилгенең, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш демократияның оруу-биле чурттуң хөгжүдезинге шаптыктаар дээр ораладажышкынналарын барын үзелдиг күштер болгаш реакция соксаттайн турар деп, оң демдеглээн. Революцияга оң нарын байдалда Португалияның Коммунистиг партиязы португал улустуң революстуг чаалап алышкынналарын камгалаар, реакцияның чимзеннишкиннериге шинтиргиг ойтур шаңышкынны бээр болгаш фашизмниң кыжаныышкынын улуттаар дээш, чурттуң демократтыг болгаш депшилгелиг бүгү күштериниң чаңгыс эвилээш чүткүлдүг туржуп турар.

Португалияда байдалдың хөгжүдезин Совет Эвилелиниң кошкаш дивес кичээшгей-биле хайгаарап турар деп, эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Совет коммунистер, бистиң чурттувустуң бүгү ажылчы чоннары Португалияның Компартиязы-биле болгаш Португалияның демократтары-биле боттарының аку-дуңма эң-сеткил каттыштырылгазын болгаш оларны хаңы хүндүткел-биле көрүп турарын илергейлеп турар.

Совет Эвилели Тайбыңның программазын амыдыралга чайгылыш чок боттанылыры, Хельсинкиге Човүлел хуралдың Түңнел документизинге шынчы болбушаан, Португалия Республиканың Президентиниң К. Гомештиң ССРЭ-ге алдан чоруунуң үезинде чедип алдынган дугуржулгаларга үлегерлээн, база анаа дүүштүр чаа Португалия-биле бүгү таланың кады ажылдажылгазын улам ыңай хөгжүдер дээш туржуп турар. Совет Эвилели Португалияның иштики херектеринге даштыкы холгаарлаашкынны шинтиргилиг-биле бууруу шаап турар.

Хамаарышпас Анголаны чарлап тургускан болгаш МПЛА-ның удуртулгазы-биле Ангола Улус Республиканы тургусканы ангола улустуң болгаш Португалияның демократтыг күштериниң улуг тиилелгези болуур.

Хостуг болгаш демократтыг Португалия дээш, Португалияның ажылчы чоннарының демиселги-биле интернационалчы эң-сеткил каттыштырылгазы дээш Совет Эвилелиниң улустарынга болгаш СЭКП-ге Португалияның коммунистериниң ханы өөрүп четтиргишкиниң ПКП-ниң Чиңгине секретары илергейлээн.

Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлы интернационализмниң өөрединиге үндезилээн, ийи партияның аразында бузулбас найыралды моон соңгаар-даа быжыглаарынче чүткүлдүг СЭКП-ниң болгаш ПКП-ниң удуртукчулары илергейлээн.

МОСКВА, КРЕМЛЬ

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНГЕ

Тыва АССР-ниң Каа-Хем районнуң «Тинделге» колхозтуң ажылчы чоннары Советтер чуртунуң коммунистеринге улуг чыонынга—СЭКП-ниң XXV съездизинге үреткиң ханызындан ишти-биле байыр чедирип, бистиң Ада-чурттувустуң чечектелиишкини болгаш бүгү бомбүрекке тайбың дээш үре-түңнелдиг ажылдаарын делегаттарга күзеп тур бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүсеттингенин улуг оорушку-биле илеткеп тур бис: съездиниң ажыттышар хүнүнге чедир күрүнеге эът садарының чартык чыл планы күүсеттингеп, колхоз сүт садарының квартал планын хуусаа бетинде күүседир, часкы тарылгага белеткелди организастыг доозар.

Бистиң партиязыстың болгаш Совет күрүнеевистиң совет чонуң материалдыг дешилгелиг улам ыңай бедидеринче болгаш бистиң чурттувустуң күчүзүл бижыглаарынче угланган иштики болгаш даштыкы политиказын ишти-биле детиишпаан, онгу бөш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседирин, иштилел бүдүрүлгезинниң чаа көдүрүүшкүнүн чедип алырын колхозчулар шинтиргиг илергейлеп тур.

Коллективтиң даасканы-биле:
В. Рыжов—колхоз баштаар черинин даргазы, Д. Даваа — механизатор, Л. Бортникова — профсөвилел комитединиң даргазы, К. Кудрявцева—бызаа ажаакчызы.

• • •

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң партияның XXV съездизинге кыйганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин улуг көдүрүүшкүн-биле дыңнадывыс. СЭКП-ниң ленинчи иштики болгаш даштыкы политиказын ишти-биле детиишпаан чүүлдүгүнүн тур бис.

Бистиң эмнелге коллективи ажылдың ажыктыг чоруун бедидип, чурттакчыларның болгаш «Тыва кобальт» комбинаттың ажылчыннарының медицина хамыдырыгазының культурлуг чоруун чедип ап, төрээн партиязының съездизин төлептиг уткаан.

Кижилерниң кадыы дээш бүгү иүүлүүстү, биличиишти бээрибисти СЭКП-ниң съездизинге бүзүредип тур бис. Съездиниң делегаттарынга үре-түңнелдиг ажыллаарын, кадыкшылды, хууда амыдыралга аас-кежиин, күш-ажылга дешилгиннерин күзедивис.

Тыва АССР-ниң Танды районунуң Ховуаксы эмнелгезининг коллективи.

• • •

Партияның XXV съездизинин делегаттарынга ыяк байыр чедирдим! Бистиң улуг Төрээн чурттувустуң бүрүнгаар төлүдеви дээш чедиишкиннит ажылдаарын силерге күзедим, эргим эштер!

Тоску беш чылдың планыг онаалаларын 3 чыл 6 айга күүседим, планнан ажыр 1026 тонна улус ажыл-агыйының ыңгын сөөртүп, 5244 литр кызыл-чаар материалдарны, 6 комплект дугуйну кампаи алганымны партияның болгаш Төрээн чурттуум мурнунга айыткадым.

СЭКП-ниң XXV съездизинге рапортка ат салыр эрге дээш калбартан социалистиг чарлыкка кирешкеш, бо чылдың баштайгы ийи айының планын февраль 20-де күүсеттим.

Бистиң бригаданың коллективи бүдүрүлгенин ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидип, Коммунистиг партиявыстың XXV съездизинин шинтиргилерин амыдыралга боттандырар дээш күженнишкиниг ажылдаарын съездиниң делегаттарынга бүзүредип тур мен.

Кызылдың чүүк сөөртүр № 1 автобудурулгезинин чолаачызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү Ю. ЗЮЗИН.

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

СЭКП Төп Комитединиң Отчёдун база иштики болгаш даштыкы политиканың талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгаларын, Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажырын съездиниң февраль 27-де кежээки хуралынга үргүлүүлээн.

Съездиге санал берген эштер болза: О. К. Гуцева—Ставрополь крайның Благодарненск районунуң Сотниковск ортумак школазының өөредилге килдизиниң эргелекчизи, Ю. Н. Христораднов—СЭКП-ниң Горький обкомунуң бирги секретары, Д. П. Галкин—Магнитогорскиниң В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының директору, В. П. Ломакин—СЭКП-ниң Приморье крайкомунуң бирги секретары.

Италияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары эш Энрико Берлингуэр, Чилиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политиктиг комиссиязының болгаш секретариадының кежигүнү эш Америко Соррилья, Мурнуу Вьетнамның Хосталганың Национал фронтузунуң Төп Комитединиң кежигүнү, Революстуг түр чазааның даштыкы херектер министри эш Нгуен Тхи Бинь съездиге байыр чедирерге, делегаттар болгаш аалчылар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Февраль 27-де Москва хоорайның партия активиниң хуралынга коммунистиг, национал-демократтыг болгаш социалистиг партияларның төлээлекчилери дараазындагы эштер СЭКП-ниң XXV съездизинге байыр чедирип чүве чугаалаан: Франц Мури—Австрияның Коммунистиг партиязының даргазы, Лун Ван Гейт—Бельгияның Коммунистиг партиязының даргазы, Харилаос Флоракис—Грецияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, Мохамед С. Беняхья—Алжирниң Национал хосталга фронтузунуң делегациязының баштыңы, Алжир Улус Демократтыг Республиканың дээди өөредилгезиниң болгаш эртем-шинчилелдериниң министри, Герхард Данелиус—Барыын Берлиниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының даргазы, Мартин Гуннар Кнутсен—Норвегияның Коммунистиг партиязының даргазы, Рубен Соуса—Панаманың Улусчу партиязының Чиңгине секретары, Ларс Вернер—Швецияның коммунистериниң чөөн партиязының даргазы, Питер Кейнеман—Шри Ланканың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Педро Саад—Эквадорнуң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Юсуф Даду—Мурнуу-Африка Коммунистиг партиязының даргазы, Франсиско Мендес—Гвинеяның болгаш Ногаан Шенек мугулдур ортулуктарының хамаарышпас чоруунуң Африка партиязының Төп Комитединиң Күүскомунуң доктаамал секретариадының кежигүнү, Гвинея-Бисау Республиканың чазааның баштыңы, Карлос Альтамирано—Чилиниң Социалистиг партиязының Чиңгине секретары.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизи бодунуң ажылын февраль 28-те Москвага, Кремльдиң Съездилер ордузунга, уламчылаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду база иштики болгаш даштыкы политиканың айтырыгларының талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелин, Төп ревизия комиссиязының отчёдун чугаалажырынга киришкеп эштер болза: Ф. А. Табеев—СЭКП-ниң Татар обкомунуң бирги секретары, В. И. Конотоп—СЭКП-ниң Москва область комитединиң бирги секретары, А. И. Белякова— Белоруссияның Компартиязының Гродно райкомунуң бирги секретары, Т. Н. Хренников—ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинин бирги секретары, К. С. Демирчян — Арменияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары, А. В. Коваленко— СЭКП-ниң Оренбург обкомунуң бирги секретары.

Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү, секретары эш Гастон Плиссонье, Индияның Коммунистиг партиязының Национал Чөвүлелиниң даргазы эш Шрипад Амрит Данге съездиге байыр чедирерге, делегаттар болгаш аалчылар чылыы-биле уткаан.

Ооң соонда СЭКП Төп Комитединиң болгаш Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдериниң талазы-биле санал берген эштер П. П. Гришкявичус—Литваның Компартиязының ТК-зының бирги секретары, А. Ф. Ватченко — Украинаның Компартиязының Днепропетровск обкомунуң бирги секретары.

Совет Эвилелиниң маадырлыг Чепсектиг Күштериниң делегациязы алдар-биле бүргеттинген дайынчы туктары-биле залга кирип келген. Бистиң Төрээн чурттувустуң камгалакчыларын делегаттар болгаш аалчылар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Стратеттиг угланышкынның ракета шеригиниң дивизиязының командири генерал-майор С. Г. Кочемасовка сөс берген.

Совет Чепсектиг Күштериниң хууда составының мурнундан генерал-майор Кочемасов СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттарынга болгаш аалчыларынга байыр чедирип, Ленинниң чагыгларынга шынчы ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери партияның шылгаттынган удуртулгазы-биле коммунизмниң улуг херээнге моон соңгаар-даа кызыгаар чок бараан болуп, ынак Төрээн чурттунуң ыдыктыг кызыгаарларын идегелдиг камгалаар дээрзин Коммунистиг партияга болгаш совет улуска бүзүреткен. Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштери Варшава кереэзиниң чурттарының аку-дуңма армиялары-биле кады социализмниң улуг чаалап алышкыныарын камгалап кириптеринге болгаш кандыг-даа агрессорга өлүмнүг согуушкун бээрииге кезээде белен.

Ооң соонда СЭКП Төп Комитединиң болгаш ревизия комиссиязының отчёт илеткелдериниң талазы-биле эштер: Ф. С. Горячев—СЭКП-ниң Новосибирск обкомунуң бирги секретары, К. Б. Доненбаева—Кустанай области Боробск районнуң «Харьковский» совхозунуң трактористи, М. З. Шакиров — СЭКП-ниң Башкир обкомунуң бирги секретары санал берген.

Ооң улаштыр делегаттарның болгаш аалчыларның чылыы-биле уткааны эштер Долорес Ибаррури — Испанияның Коммунистиг партиязының даргазы, Жан-Пьер Читер-Чикайя — Конгонуң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Революстуг тускай штабының кежигүнү—съездиге байыр чедирген.

* * *

Февраль 28-те Москва хоорайның партия активтериниң хуралдарынга коммунистиг болгаш национал-демократтыг партияларның төлээлекчилери дараазындагы эштер СЭКП-ниң XXV съездизинге байыр чедирип чүве чугаалаан: Али Ята—Марокконуң Депшилге болгаш социализм партиязының Чиңгине секретары, Мозес Гароиб—Национал күүскомнуң кежигүнү, Мурнуу-Барыын Африканың—Свапо (Намибия) улусчу организациязының административтиг секретары, Андрес Гонсалес — Гватемаланың Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң Политиктиг комиссиязының кежигүнү, Дионисио Рамос — Гондурастың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, Жак Дорсильен — Гаитиниң коммунистериниң Каттышкан партиязының удуртулгазының кежигүнү, Ибрагим Закария — Суданның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң кежигүнү, Рейнальдо Марин — Парагвайның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары, а ол ышкаш Индонезияның болгаш Филиппинниң Коммунистиг партияларының төлээлекчилери.

СЪЕЗДИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Февральдың 28-ниң кежээки хуралынга даргалакчы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Н. В. Подгорный Киргизияның Компартия ТК-ының бирги секретары Т. У. Усубалиевке сөс берген. Ооң чугаалаанын болза:

Кыргыс улус күштерни болгаш энергияны совет улустарының найыралы ышкаш ыңгыг эгээртинмес үнер дөстен ап турар. Кыргыс улус бодун улуг болгаш бүзүлбас совет өг-бүледен санкаар бодавайн турар. Ол моон соңгаар-даа орус улус-биле, бүгү-де совет улустар-биле аку-дуңма найыралы улам ыңай таныы бижыглаар, оларның-биле кады ленинчи партияның мерген үгаанның удуртулгазы-биле чаагай эниг соруглаанын—коммунизмни бүрүнү-биле тургузарын чедип алыр.

Буржуаз пропаганда бистиң чедиишкиннеривисти ужурдуралын бичеледирин, Совет Эвилелиниң дугайында ыяпны хажыдарын, ленинчи национал политиканың алыс утказын оскертирип оралдажып турар деп, эш Т. У. Усубалиев үлөмчилаан. Антисоветизмниң үндезинниге шагда-ла эң-но реакциядыг империалистиг күштер-биле каттыжа берген маожулар бо талазы-биле онза киткеп турар.

Пекиниң улуг хаанныраан, националистиг, тайбыңның болгаш социализмниң херээнге, кыдат улустуң бодунуң эрге-ажыктарынга удурланышкак политиказы бүрүнү-биле бойлап дүжер дээрзинге бүгү-де ак сеткилдиг кижилер ханызы-биле бүзүреп турар. Марксизм-ленинизмге үндезилеттингеп политика Кыдатка тиилээр ыңдыг үе келир дээрзинге бис бүзүреп турар бис.

Эш Т. У. Усубалиев бодунуң чугаазының элээп кеззэн ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларынга тураскаатказ. Эрткен беш чылда республиканың улус ажыл-агыйынга сески беш чылга деңнээрге, 1,4 катап хөй хөрөнгилерни салганың од ыңнаткан. 70 чаа үлетпүр бүдүрүлгелерни болгаш улут пехтерни ажыглалга киргеп.

Ленинградтың Балтий заводунуң токары эш А. В. Чуевтиң чугаалаанын болза: тайбың кожа-келбээ догуңнаашкын ангы демиселиниң хоойлуларын солуп, капиталистиг монүтчелдер, монополияларның бүрүн эрге-чагыргазын үзуулаар дээш ажылчы чонларның чүткүлүн кошкадып шыдавас. Капиталистиг чурттарда ангы талазы-биле, аку-дуңмалар-биле, боттарының эргелери дээш оларның эрес-тидим база чөптүт демисели-биле бузулбас сагыш-сеткил каттыштырылгазының дугайын ол съездиниң индиринден медеглээн.

Бүгү-де совет кижилер ышкаш, ленинградчыларның тура-соруу бедик деп, делегат уламчылаан. Ону Төрээн чуртунуң бүдүргеп улуг үүле-херектери дээш, бистиң партиявыстың мерген үгаанның удуртулгазы дээш, Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң чаймнаачах болгаш бүзүредиг кыдыр чугаалааны соруг киприкчи перспективалар дээш чоргаараалды болдуруп турар.

Ажылчы чоннарга моральдыг идиг бөөрииң чаа дээштиг хевирлериниң дугайын чугаалаан, эш А. В. Чуев мынча дээн:

— Мени Ленин орден-биле база «Кадыг болгаш Маска» деп ийиги алдын медаль-биле шаңналааны-биле холбоштур Леонид Ильич Брежневтиң бөйыр чедирген чагаазын алгаш, сагыш-сеткилимниң хайыккының дамчыдары берге болган, эргим эштер. Ол дээрге ажыл талазы-биле мээң бүгү эштеримге база-ла улуг бөйырлал болган.

Ооң ыңай оратор чаартыкчыларның ажыл-чорудулгазының дугайын тодаргай чугаалаан. Чаартыкчыларның саналдарын шинчээнин алыры дээш министерстволарның болгаш ведомстволарның харылсалгазын бедитсе чогуур. Ол ажылды планныг үндезинге тургузарының үезин келген деп, оң чугаалаан.

Химия үлетпүрүнүң министри эш Л. А. Костандов бодунуң сапалының хөй кезиин бистиң чүртувустуң делегей кады ажылдажылгазын хогаллдериге, калбак бүдүргүлге, эртем кооперациязының болган специализациязының, социалистиг экономика интеграциязының айтырыгларынга тураскаатказ.

Министерстволуң он-он инстигуттары ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның эртем организациялары-биле кады ангы үезинге чаа чорудулгаларын, дериишкиннериниң чаа хевирлерин ажылдап кылып турар. Полиэтиленни, полиэфир волокнону, полиамид тергүүлүү үндүрүп алырынын чорудулгаларын ажылдап кыларынга бистиң чүртувустуң болгаш ГДР-ниң специалистериниң кады ажылдажылгазы оратор чижек кыдыр көргүскен. Совет химиктер ол ышкаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы ВУР-нуң, ПУР-нуң, БУР-нуң, ЧССР-ниң болгаш РСР-ниң специалисторы-биле боттандырып турар.

Капиталистиг чурттар-биле бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганың чаа хевирлери бар апарган. Совет экономиканың турум харакгери ооң-биле ажыктыг кады ажылдажылганы аргазын берип турар дээрзин барыын чүткүү ажыл-херекчи кижилери биилеп турар.

Чурттуң химия үлетпүрү эрткен беш чыл дургузында бүдүргүшкүнүнүң хемчээлин 70 хуу үлгаттырган. Немелде созуулдениң баштың дөрт кезиниден хөйүн күш-ажылдың бүдүргүкчүүлүү бедидеринин күсели-биле алган. Беш чыл дургузунда бүдүргүлгениң тергүзүүнүң дешилгелиг оскерлиишкиннерин боттандырган. Концентраттыг болгаш парын чөмшигидилгелериниң үлүг 75 хуу ашкап, синтетиктиг волокноларның болгаш пластмассаларның дешилгелиг хевирлериниң үлүг-хуузу бедээн.

Адырның чаа күчүдерин ажыттаалга киирериң дүртедиринин, капитал тудугну эжиидериниң айтырыгларынга оратор тодаргай доктаалган. Аңгы үенин химиязын улус ажыл-агыйынга барааи болдуруп болуур болгаш болдурар-даа ужурлуг улут курлавырларынын дугайын, химиялың машина тудуун дүргеп хөгжүдеринин дугайын ол чугаалаан.

Съездиге байыр чедирерибиле аныяк шөнөлөр чедип келгеп деп, даргалакчы дыңнаткан.

«Коммунистерден үлегер алыыл» деп ырының аалгазыбиле кызыл туктарын хөлбегнедир түүкүдээ алган аныяк ленинчилерниң отрядтары залга кирип келген. Съездиниң делегаттары болгаш аалчылары оларны ыяк адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге шөнөлөрниң байыр чедирипкиниң партиялың херээнге, Төрээн чуртуна, совет улуска ыяпчыльның даңгыраа ыяпдыр чаңгыланып турган.

Съездиниң киржикчилериниң чылыы-биле уткааны, Румыниянның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентиниң эш Н. Чаушеску, Лаостуң улусту революстуг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Лаос Улус-Демократтыг республиканың Премьер-Министри эш К. Фоминхан, Моолдуң Ардтың революстуг партиязының ТК-зының Бирги секретары, МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиумунуң Даргазы эш Ю. Цедензбал съездиниң делегаттарынга болгаш аалчыларынга байыр чедирген.

• • •

Февральдың 27-де съезд ажылын үргүлүүлээн. Эртенги хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Партийни контроль комитединиң даргазы эш А. Я. Пельше даргалаан.

СЭКП-ниң XXV съездиэн мандат комиссиязының илеткелин дыңнаан. Ук илеткелди комиссиязының даргазы эш Н. В. Кашитовов кыпган. Бистиң ленинчи партиявыстың төөгүзүнге XXV съезд шылгарангай болуушкун болуп кирер деп, ол чугаалаан. Съезд болза коммунизмни тургузары

(Уламчылыы 2-ге арында).

МОСКВА. Кремльдин Съездилер ордузу. СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыммның үези. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Хуусаа бетинде

Россия Федерациязының үлетпүр ажылдынчыларының продукциязының сайгарарымның ниити хемчээлиниң болгаш кылыгларының эң чугула хевирлериниң хөй нуруузуун будуреринин талазы-биле 1976 чылдың ийи айымың планын хуусаа бетинде күүсеткен.

РСФСР-ниң ТСЭ-зи.

СЪЕЗДИНИҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

(Улавчызы. Этеан 1-ги арында).

дээш совет улустуң демиселинде чаа үе-чада болуп турар.

XXV съездиниң мурнунда партияның бүгү-ле звеноларында отчёт-сонгулдалыг кампания болуп эртиеин билдиңгир болгай. Партийан хүрээлемеринде бүзүдбас чаңгыс эвин болгаш ниик сырый каттышканым. СЭКП-ниң иштики болгаш дашкы политиказын, Төп Комитеттиң ынчаш ленинчи, эш Леонид Ильич Брежневке баштаган Политбюрозуның практиктиг амыдыралын, бүзүдүлгезиниң сорулгаларын оске сорулга партияда чок деп чүвени СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткели кайтамчык бүзүдүлгезин хөгжүдер талаазы-биле планны хуусаа бетинде күүсеткеп деп, ол дыңнаткан. Бо чылдарда коозе ажыл-агый культуразының дүжүттүр чоруу болгаш малдың продуктулуу дыка өскен.

Тоску беш чыл республиканың экономика деңгиүрүн үлэм улгаттыргаш, халдыргаш, Бистиң экономикавыс индустриалдыг байдалче шилчип бар чоруур.

Социал болгаш культура хөгжүдүлгезиниң талаазы-биле чүгүлеп-дескиниң болуруңуң чаа күчүлүг фактору болза, пинтилел бүзүдүлгезиниң ажыктыг болгаш ыяларын бедидер талазы-биле алган утланылыкты болгаш деп, Молдавияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары эш **И. Н. Бодюл** чугаалаан. Болуруң чугаазының хой кезинин ол коозе ажыл-агыйлыг бүзүдүлгезиниң мөөңнөзөрининиң айтырыгларыгга тураскаатkан. Амгы үеде Молдавияның колхоз-кооператив секторунда 486 колхоз-биле чергелентир аграр болгаш аграр-үлегүр характерлиг ажыл-агый аразының 256 бүзүдүлгелеринде, комплекстер болгаш каттыжымышкыннар ажыллап турар. Чаа ажыл-агый-экономика харылзаалары дыка хөгжөө соолгу ов чылдарның дургузунда колхозтарга күш-ажылдың бүзүрүкчүлүү 52 хуу оскеп.

Чаа бүзүдүлге-экономиктиг харылзаалардың чогум утказы чүл дээш, колхозтар күрүшениң дузалаамчызынга лаяныг алган, боттарының күжү болган хөреңгеэ-биле индустриалдыг технологияның базазынга интеграцияны боттандырып турары, оон-биле кады колхоз түрүлүүнүң чаа, улуг күрлавырларын чөптүү-биле ажыглаан турары болуур.

Бо хөлең чөартыллелдиң эргелеп-башкарарын сайзырангайжыдар сорулга-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозу дуржулга ажылдан кызыл-биле колхозтарның болгаш ажыл-агый-зон аразының, каттыжымышкынар ажыл-агый-экономика болгаш социал ажыл-чорудулгазын удуртур херектиг башталарын Молдавияның колхозтар човуделиңге даасканы турган. Үш чыл өрткен, ынчаарга бо чугула, социал-политиктиг шенелге херек кырынга боттанганың бистер бо съездиге, эргим Леонид Ильич, Силерге илеткел тур бис. Коозе ажыл-агыйның улам өзүп турар материал-техниктиг базазынга болгаш ажыл-агыйның чаа организастыг хевирлериниң ачыларынга даянып алган, Молдавияның күш-ажылчы тараачыларының ынчаш беш чыл дургузунда ниити бүзүдүлгениң 35—38 хуу үлгатырар дээш демисежир апаар.

Падирде — ССРЭ-ниң Чөвалчылар эвилелиниң башкаар черинең бирги секретары эш **Г. М. Марков.** СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда совет ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралында, культура түрүлүүшкүнүнүң улуг бүрүңгаалдаа шинчилеп, оон-биле кады өзээнниг болган совет хөй националдыг литература кииргеп. Оон чедиңгиннериниң оруун партия, оон XXIV съездиниң айтып берген. Бо чылдарның дургузунда чөтаалчыларның шынныг чөрүк-биле харылзаазының чаа хевирлери түрүлүүшкүнүнүң болгаш балыг-каттышкан. Дыка хөй республикаларга, крайларга болгаш областарга эрттирген совет литератураның хүннери ажылчы чоппарның чылыг, кайгамчык улуг чөргээралыг болдурган.

Амыдыралдың дургузукчы бо күжү ниитилээ-биле чогаалчыларның чогаадыкчы күш-ажылын улам кодургеп. Бо чүүлдер литературага чаа күштерниң пемээр арганы берген. Ынчаарга бо чугула, социал-политиктиг шенелге херек кырынга боттанганың бистер бо съездиге, эргим Леонид Ильич, Силерге илеткел тур бис. Коозе ажыл-агыйның улам өзүп турар материал-техниктиг базазынга болгаш ажыл-агыйның чаа организастыг хевирлериниң ачыларынга даянып алган, Молдавияның күш-ажылчы тараачыларының ынчаш беш чыл дургузунда ниити бүзүдүлгениң 35—38 хуу үлгатырар дээш демисежир апаар.

Падирде — ССРЭ-ниң Чөвалчылар эвилелиниң башкаар черинең бирги секретары эш **Г. М. Марков.** СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда совет ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралында, культура түрүлүүшкүнүнүң улуг бүрүңгаалдаа шинчилеп, оон-биле кады өзээнниг болган совет хөй националдыг литература кииргеп. Оон чедиңгиннериниң оруун партия, оон XXIV съездиниң айтып берген. Бо чылдарның дургузунда чөтаалчыларның шынныг чөрүк-биле харылзаазының чаа хевирлери түрүлүүшкүнүнүң болгаш балыг-каттышкан. Дыка хөй республикаларга, крайларга болгаш областарга эрттирген совет литератураның хүннери ажылчы чоппарның чылыг, кайгамчык улуг чөргээралыг болдурган.

Эрткен чылдарда

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге пионерлерниң чедирген байыры

КОММУНИСТЕРДЕН ҮЛЕГЕР АП ТУРАР БИС!

Февральдың 26-ның кежээнинде Кремльдиң Съездилер ордузуң кызыл туктарлыг, хоолдарында чечектерлиг, пионержи горнилерни үргеп, барабаннарын хакпан урутаарының хоглуг үнү доза бергеп.

— Аныяк пионерлер бистиң съездивиске байыр чедиреривиле келди — деп, хүрел дарганы эш Н. В. Подгорный дыңнаткан.

Кызыл галстуктарлыг аныяк ленинчилер хөлчок улуг валдың хамык эжиктериден «Коммунистердең үлегер ап турар бис» деп ырыңы аялгазынга үдеттиргеп, кинорлерже чоокшулап, сандайлар аразында хос чергерге чыскаалдыр тургулапкан. Бүгү-эвиледдиң пионер организациязының бүгү эвилелдешкен республикаларның туктарын эң дээре дээш пионерлер тутнулаан түргеп. Аныяк салгалды партия съездизиниң делегаттары дыңнаттыг адыш часкаашкынары-биле утказап. Ындыг байыр чедиришкиннерни он-оп чылдарда кылып турар, ынчалза-даа олар кежээде магадап хаамас ооруңгуг.

Тукчө дединиңер!
Горнистер, горнарыңар этсиңер,
Горнларывыс ырыны чаңгыланзын!
Коммунистерниң үзеңи бешки съездизи
Сенээ, бистерден — пионерлерден САЛЮТ!

(Залда дыңнаттыг адыш часкаашкыны).

Чүрттүң байлаан тургускавилар.
Чүртувустуң кызыгаарын камгалааннар,
Сылдыстарже коробльдер ужуткааннар.
Шыырак дыртпа ады алгаан
Шыгтарыгай ажыл-ишчи
Маадырлар — шалыпчылар
Партийжи съездиде келгеннер-дир.
Чүртувусту ажыл-биле
алдарлыкмыл,
Чүс-чүс сан кижилерге
үлегер боош.
Октябрьның тыпсын берген
түтүп силер
Ооң-даа мыйбе — келир ойже
апнар чор силер!

Ленинниң Коммунистиг партияның чагыгларынга ышнчызының дугайында сөстер чаңгыланган:

Ленинчи-чалмылар бис.
Ленинниң ады-биле
адаларывыс аларген бис.
Ленинниң херээн
уламчылаар бис,
Ленинниң тугу — кежээ
шагда бистиң-биле!

(Адыш часкаашкымнары).

Хоочуларның изи-биле
чоруп ор бис,
Пионерлер чүү-даа чүвээ
хамык чок бис,
Бистиң кол-ла уттуп болбас
девилиивис —
«Коммунистерден үлегер
аар» — кежээде ол

(Адыш часкаашкымнары).

Аңаа бадыткалывыс мыңдыг:

— Володя Семенов!

— Орт бөөн турда, ушку классчы Володя чалбының оттан чалдаавайн, халып кирген, коллоптуң аттарын камгалап алган. Ол дээш «Орт үезинде ыяым болганы дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. (Адыш часкаашкымнары).

— Толя Поповичи!

— Бешки классчы Толя кан шуугайларны механизастап шарыгырының хеп-майын эштери-биле кады чогаатказап. Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң медалы-биле шаңнаткан. (Адыш часкаашкымнары).

— Володя Побожий!

— Эштери-биле кады Володя кызыл-тастың «Пионерка» деп сортун остүрген. Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң медалы-биле шаңнаткан. (Адыш часкаашкымнары).

— Лена Водорезова!

— Пионер Лена Водорезова он ийиги кышкы олимпий оюннарында бистиң Төрээн чүртувустуң ат-алдарын камгалашкан. (Адыш часкаашкымнары).

Боттарының ажыл-херектериниң дугайын, хоочун салгалдың идеяларынга боттарының шынчызының дугайын партияның съездизинге пионер «Өөренирпите коммунистерден өөренип тур бис! Ажылдап-даа коммунистерден өөренип тур бис! Төрээн чүртка ынакшымыран коммунистерден өөренип тур бис!» деп, сетикил-сагыштан ыраак одурүгларлыг шүлүн-биле айыткаан.

Кол-ла ажыл бүсте — ооредилге.
Кончүг эки демдек — ыяларының демдээ.
Ошка быжыг билиг аарыг уттазып деп,
Онгу бөөн чыл шүүтүвустан
иеген түрар.
Чүгле школа биске билиг
бзор дивес бис,
Чүртувуста ажыл-ишкә-даа
биске кичээл.
Коммунизмге ооренирин
тудуг, цехке,
Ховуларга, фермаларга
барып тургаш,
Коммунистер силерлерден
ооренип турар бис!
Кара хөрүүн четпейн турар
шөллердивс
Кажан ийик, удатпас боор,
чеде бзор бис!
Хайгаарал-даа, ажаалда-даа
черге керек,
Каас садтар, фермаларга
хоолдар керек...
Бистиң чонтуң ажылынга
бичии-даа бол,
Бистер база үлүг киргеш,
ооруур-дур бис.
Бодум база уруглаарга
дузалансаар,
Бойдузувус чаартыксаар
күзелдиг мен.
Байгы шыным силерге мен
чугаалап бээйн:
БАМ-дыва барыкеварын
черле колчок.

(Дыңнаттыг адыш часкаашкынары).

Бодувустуң хөөраймыеты
чарашчыткан,
Москваны коммунистиг
хөөрай кылган.
Ыяк чүртту чоргаарадыр
күзелдиг бис.
Ынчангаштың наймыылал
уругларывыс
Ыяавыла улугларга
дузалаар бис.

Спортка шүлүүр белеп авес Ышкыныгыт белетнел херек. Бөгүн бистер—ГТО демдээп чедип алган, Даарта—Олимпиадага кирип бзор бис.

Съездиде ажыл-ишчи, күрүне ажылдакчылары чыгыын келген деп пионерлер билир. ынчангаш уруглар боттарының шинчилеридир айтырыгларын оларның мурнуңга тургускулаан.

Спорт бисте хүндүткелдиг:
Шөлдачы бүрүзү-де — кан дег.
Келир ойнуң могелеп-дир.
Ынчалза-даа, эки, таварыжыр
Спорт хевээ ховар боор-дур.
Гетр, майка хереглээнивер
Кежээде-де эвбеп турар.
Эх, спортчу хеп айтырыын ам
Кезе дүргеп шинчилеже!

Залда олурганнар каттырышкаш, адыш часкаан.

Пионерлиң созуң октябрятар уламчылаан. Делегаттар оларга демнин-биле байыр чедирип, адыш часкаан.

Октябрятар хогаут сөлдар.
Ону балбес кижи бар бе?
Уругдар садыл доскааштың
Школага кирип алдынже!
Чүге-чүге элдеп айтырыглар
Амыр-дыш-даа бербес ийик:
Чүге сылдыс карааи баскан.
Аалдан кел деп турары ол бе?
Алыс ырак планеталарда
Ажы-төлдер бар бе, ынчаш?

Залда улус база каттырышкаш адыш часкаан. Октябрятар оларга сетиилдиң ханызындан айыткаан.

Партияның съездизинге бөгүн
бистер
Бодылгалыг созувусту дидим
бзор бис:
Кедизинде улут ишчи салгачылар,
Хепшиг партада бөгүн өөрүп
орар!

(Дыңнаттыг адыш часкаашкыны).

Ооң соонда пионерлер катап сөс алган. Бистиң уругларывыс бүүдүлдиг патриоттулар болгаш интернационалчылар боош өөрүп доругун олурар.

...Оттуг чылдар уттуидурбаан—
Маадырлар чүрээвисте моңге дириг.
Маадырларның адын бөгүн
Отрядтар, дружиналар эдилээнер!

Хоочуларга тимуржулар сагыш салып.

Төрөөнер дег чылыктырып,
инжитиргеп.
Төрел чонтуң хөрээ дээштиң
ажылдаарын,
Төрээн чуртка ынакшымдың
чалгайын
Хоочуннардан өөренип, салгап аар бис.
Чизиниң ажы-төлү, бистер
мыкаш,
Авс-кежик коргуйнер деп күзеп тур бис!
Чимиртим дүнбей, ажыг-шүүт чайлавын дээш
Ам-даа сырый каттыжар бис.

Авс-кежиктиг чаш назын дээш партияга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин мындыг одурүглар илередип турар:

Коммунистер партиязынга
четтирдивис,
Ленинчи ТК-га четтирдинис!
Эрлин Леонид Ильич,
Совет чуртту ажы-төлүү
дегереан
Адавыс дет сагыш салган
Ачыңар дээш,
Амыр дыш чок ижимер дээш,
Делегейге тайбың дээштиң
Демисевикен маадырлыг херээнер дээш
Пионерлер Силерге улуг четтирдивис!

Ол сөстерни залда олурганнар дидимттыг чадыл часкаашкыны-биле уткаан. Президиум кежигүннериже пионерлер кызыл чечектер тудускаан.

Партияның оруу-биле
чоруурунга кежээде белеп
бис!

Ыяк Төрөөн чуртка бараалгаарынга кежээде белеп бис!
Адаларны талентиг салгаарынга кежээде белеп бис!
Аңы-дүнгө пайралады быжыглаарынга кежээде белеп бис!
Ленинниң чагыы-биле чуртаарынга кежээде белеп бис!
Дээди улут тинилегениң туктарының
Дээрде чайлаан хаяа чыры өөнее болзун!
Октябрьның чурту—Адачуртувус алдарыы!
Совет улуска алдар!
Ленинниң партиязынга алдар!
Алдар!
Алдар!

Залга «пионержи одаг» хын келген — пионерлер ыяы-бүрү өөнүт арганыдарны өрү көдүрген чайын эгелээрге, дидимттиг ур адыш часкаашкыны дидимнеп үзеп.

Хурал дарганы эш Н. В. Подгорный кыйгырыг салган:

— Аныяк пионерлер! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының херээ дээш демисеяге белеп болуңар!

Йөн муң аныяк пионерлер хоолдарын пионерни бүүдүлдиг подүргеп, чаңгыс үнбиле:

—Кезээде белеп! — деп харыылаан.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринин делегациязының СЭКП-ниң XXV съездизинге чедирген байыры

ТӨРЭЭН ПАРТИЯВЫСКА ШЫНЧЫ БИС!

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринин делегациязы — мотоадыгмылар, ракетчилер, ужудукчулар, десантчылар, дазайжылар, кызыгаржылар дайынчы туктарын тудуп алган, маршка үледип алган, февраль 28-те Кремльдин Съездилер ордузунга чедип келгелнер. Дайынчыларның — хоочуннарның хөректеринде — Совет Эвилелиниң Маадырларының Алдын Сылдыстары, орденнер болгаш медальдар, дайынчы дидим чоруктуң демдектери. Съездиниң делегаттары болгаш авлчылары Советтер чуртунуң алдарлыг дайынчыларын дидимттиг адыш часкаашкыны-биле утказаан. Стратегтиг утпаныышкынның ракета терилгелериниң дивизия командири генерал-майор С. Г. Кочемасовтуң помчаан дайынчы байыр чедиришкиннинің сөстери байырлалдыы-биле чаңгыланып турган.

Эргим эштер, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң ажылдап турары Кремль ордузунче совет кижилерниң бистиң даштыкы оңнуттеривистиң, депшилгелиг бүгү кижи төрелгеттенниң бодал-сагыжы бо хүннерже угланган болгай деп, ол чугаалаан. Съездиниң ажылын Совет Армиязының болгаш Шериг-Дазай Флодунуң бүгү дайынчылары бала улут кичээнгей болгаш шаңг сонуургал-биле хайгаарап турар Совет Чепсектиг Күштериниң омуннээнден силерге, эргим эштер, эң шаңг дайынчы байырны чедирерин чепшээреп көрүңер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бүгү маадырлыг төөгүзүг—бо дээрге, марксизм-ленинизмниң өлүм чок идеяларын амыдырала боттандырар дээш маадырлыг болгаш бердинген демисел боон турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге, чонтуң материалдыг чаагай чоруун бедидеринге партияның удуртулгазы-биле чедип алган кайгамчыктыг чедиишкиннер бистерниң кижи бүрүзүнүң чоргаарлыг болдуруп турар. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң камгалал күчүзүн удам бедик чидаже көдүрүлгеп. Оон делегейде ат-алдары кажантыышкыдан-даа артык быжыглаан. Бистиң улузувус үжен ажыг чылдарның дургузунда тайбың дээрниг адаанга ажылдап келгеп! (Дидимттиг адыш часкаашкыны).

Бистиң партиявыстың созуг ажыл-херек-биле карыышпайн турар деп үвени совет кижилер хөй чылдардагы дуржулгазыдан бүүрей көргеп. Партия ажылчы чонтуң маселарының политиктиг баштыңчызы болгаш организаторлуы болуп төөгүлүг ролян алдарлыы-биле күүседип турар. Чонтуң чаагай чоруунга болгаш социалистиг Ада-чуртувуң чеченгелиишкиннеже хөй талалыг, белеп эвес болгаш үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазы дээш ханы өөрүп четтиргенивисти бо индирдеп партияның Топ Комитединге, эш Леонид Ильич Брежнев башталыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунга Чепсектиг Күштериниң бүгү дайынчыларының омуннээнден илертелген тур бис. (Дидимттиг адыш часкаашкыны).

Ооң улуг ажыл-херектериге бистиң кызыгаар чок бердингенивисти төрээн лейнчи партиявыска бүүдүрелип тур бис. Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары бүгү совет улус-биле кады СЭКП-ниң политиказын бир үн-биле үүлдүтүнүп турар болгаш партияның кандыг-даа дужаалын алдарлыы-биле күүседиргеже кежээде белеп. (Адыш часкаашкымы).

Ленинниң чагыгларынга ышнчы Коммунистиг партия чүрттүүн камгалавыр аргазын карак огу дег камгалап бала бижыглаавышаан. Армияны болгаш Флоттуң социалимниң чаазын алыышкыннарын камгалаарынга эртежок чугула бүгү чүүлдер-биле хаалыраавышаан, тайбыңы болгаш делегейге айыыл чок чорукту бижыглаарының херээнге боттарының боттуг салыышкынын киирип турар болгаш моон-даа соңгаар киирер, партияның XXV съездизиниң айтканы улуг планнарын боттандырарынга иениг кылыр деп үвении билип, аңаа кижи бүрүзүн сорук киирип турар. (Адыш часкаашкымы).

Шериг албаны дайынчы бедеткелдеп-даа өскө чүүлдерин бзор. Ол кижилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы кижиндитеяниин, оларның моральдыг болгаш күш-дамыр каанадыышкынының ажы-төлээ, ыяк организатыр, медеррелдиг сагыыга-чурумнуг чоруктуң болгаш эш-хуулунуң бала коллективиязының кижиндикчи школасы боон турар. Бөгүн чыскаалда турар дайынчылар шериг албаның эрттирген соонда онгу беш чылдың мурнакчыларының ыразынга тилептиг черии өлүүр деп бүүрелдин-биле чугаалап болур. (Адыш часкаашкымы).

Совет Чепсектиг Күштер — бистиң маадырлыг улузувустуң чарылбас кезээ. Партияның шылгатыпкан удуртулгазы-биле чораап, Чепсектиг Күштер улус-биле кады быжыглаан, өдүп, демисежип болгаш дайынаарны тиилеп турган.

Коммунистер партиязы бистерни эрес-маадырлыг чорукче болгаш күш-ажылче сорук киирип, тиилелгеден тиилелгеже өөрүп чыдар!

Коммунистер партиязы келир үеже оруктуу ажыктаан, хөй миллион масса чонпу улут тиилелгеерже организатан, сырый каттыштырып турар. (Адыш часкаашкымы).

Совет кижи бүрүзү Ленинниң болгаш партияның адын-биле кады медерелдиг амыдыралче кирер, долгандыр турар бүгү чүүлдерни биилп алыр, ажылдаар болгаш эрес-маадырлыг чоруктарны кылыр. Ленин болгаш партия — деп, сөстер чарылбас болгаш Төрээн чүрттүүн камгалакчы бүрүзүнге кызыгаар чок үнелиг.

Эштер делегаттар!

Чүрттүң Ленинниң чагыгларынга ышнчы Чепсектиг Күштери болдунга опаашкан **сорулгаларын** кажан-кежээде толептин-биле күүседирип Коммунистиг партияның XXV съездизиге болгаш совет улусна бүүрелдиргеп чоппээреп көрүңер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкымы).

Бо баймралдыг минуталарда чепсек талазы-биле бот-тарымыстың эштериниң турачорунче доктаамал сагыш салып турар. (Адыш часкаашкыны).

Шериг кижилер болганывыста, Төрээн чуртувустуң камгалаар чүве бисте бар дээрзин съездиге чоргаарлыг-биле илеткеп тур бис. Партияның болгаш улустуң биске тыныскаңы күүдүт чепсек идегелдиг холдарда турар. Гитлериг эжелекчилер-биле аар-берге демиселге социалистиг Төрээн чуртувуң алдарын болгаш достагазының чаалап берген боттарының адаларының маадырлыг чаңчылдарынга совет дайынчылар шынчы. Бистиң улузувустуң тургузуучу күш-ажылы, совет күрүнениң болгаш социалистиг дем паттыштырыла чурттарывыңың идыктыг кызыгаары идегелдин-биле камгалаттынган деп үвени тайбыңчың дайынаарны биилп алыынар. (Адыш часкаашкымы).

Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары совет улус-биле кады партияның XXV съездизинге улуражырыңга патриоктуг улут көдүрүүшкүн-биле бслдеткенгеп болгаш бо кайгамчыктыг болуушкунга дайынчы болгаш политиктиг белеткелге, шериглериниң дайынчы белеткелин бедидеринге тас чедиишкиннер-биле улуражыр-ташкаа. Съездиге талентиг улуражыр дидим социалистиг чарышты кажан кезээде ышнап, коммунистер — бистиң дайынчы хүрээленивистиң улуг быжыг күжү баштап турган.

Эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин, еске-даа илеткелдерин, съездиниң делегаттарының болгаш авлчыларының чугааларын совет дайынчылар улуска бүүрелдирип чоппээреп көрүңер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкымы).

Чепсектиг Күштериң болгаш совет дайынчыларның дугайында Коммунистиг партияның XXV съездизиниң делегаттарының болгаш авлчыларының чаазын алыышкыннарын камгалаарынга эртежок чугула бүгү чүүлдер-биле хаалыраавышаан, партия биле улустуң мындыг бедик идегелин эң-не ыяк шынаыктырар шаңг күзелдя илередип тур бис. (Адыш часкаашкымы).

Бистиң интернационалчы болгаш идыктыг хүлээлгевис чүл дээрге, Барлаава керозининиң чүрттарының акы-дүүма армиялары-биле кады социализмниң ондур улуг чаалап алдыышкыннарын камгалаарывыс-биле хөделирине болгаш кандыг-даа агрессорга өлүмнүг согуунукүнү бзорине кежээде белеп турарывыс ол болуруп ажы биилир бис. Совет Чепсектиг Күштер болуңуң улузунуң тайбың күш-ажылың серемчилеттиг-биле камгалавышаан, тайбыңы болгаш делегейге айыыл чок чорукту бижыглаарының хөрээнге боттарының боттуг салыышкынын киирип турар болгаш моон-даа соңгаар киирер, партияның XXV съездизиниң айтканы улуг планнарын боттандырарынга иениг кылыр деп үвении билип, аңаа кижи бүрүзүн сорук киирип турар. (Адыш часкаашкымы).

Шериг албаны дайынчы бедеткелдеп-даа өскө чүүлдерин бзор. Ол кижилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы кижиндитеяниин, оларның моральдыг болгаш күш-дамыр каанадыышкынының ажы-төлээ, ыяк организатыр, медеррелдиг сагыыга-чурумнуг чоруктуң болгаш эш-хуулунуң бала коллективиязының кижиндикчи школазы боон турар. Бөгүн чыскаалда турар дайынчылар шериг албаның эрттирген соонда онгу беш чылдың мурнакчыларының ыразынга тилептиг черии өлүүр деп бүүрелдин-биле чугаалап болур. (Адыш часкаашкымы).

Совет Чепсектиг Күштер — бистиң маадырлыг улузувустуң чарылбас кезээ. Партияның шылгатыпкан удуртулгазы-биле чораап, Чепсектиг Күштер улус-биле кады быжыглаан, өдүп, демисежип болгаш дайынаарны тиилеп турган.

Коммунистер партиязы бистерни эрес-маадырлыг чорукче болгаш күш-ажылче сорук киирип, тиилелгеден тиилелгеже өөрүп чыдар!

Коммунистер партиязы келир үеже оруктуу ажыктаан, хөй миллион масса чонпу улут тиилелгеерже организатан, сырый каттыштырып турар. (Адыш часкаашкымы).

Совет кижи бүрүзү Ленинниң болгаш партияның адын-биле кады медерелдиг амыдыралче кирер, долгандыр турар бүгү чүүлдерни биилп алыр, ажылдаар болгаш эрес-маадырлыг чоруктарны кылыр. Ленин болгаш партия — деп, сөстер чарылбас болгаш Төрээн чүрттүүн камгалакчы бүрүзүнге кызыгаар чок үнелиг.

Эштер делегаттар!

Чүрттүң Ленинниң чагыгларынга ышнчы Чепсектиг Күштери болдунга опаашкан **сорулгаларын** кажан-кежээде толептин-биле күүседирип Коммунистиг партияның XXV съездизиге болгаш совет улусна бүүрелдиргеп чоппээреп көрүңер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкымы).

Чепсектиг Күштериң болгаш совет дайынчыларның дугайында Коммунистиг партияның XXV съездизиниң делегаттарының болгаш авлчыларының чаазын алыышкыннарын камгалаарынга эртежок чугула бүгү чүүлдер-биле хаалыраавышаан, партия биле улустуң мындыг бедик идегелин эң-не ыяк шынаыктырар шаңг күзелдя илередип тур бис. (Адыш часкаашкымы).

Бистиң интернационалчы болгаш идыктыг хүлээлгевис чүл дээрге, Барлаава керозининиң чүрттарының акы-дүүма армиялары-биле кады социализмниң ондур улуг чаалап алдыышкыннарын камгалаарывыс-биле хөделирине болгаш кандыг-даа агрессорга өлүмнүг согуунукүнү бзорине кежээде белеп турарывыс ол болуруп ажы биилир бис. Совет Чепсектиг Күштер болуңуң улузунуң тайбың күш-ажылың серемчи

КУЛЬТУРА

АМЫДЫРАЛЫ

Практика үезинде

Кызылдың уран чүүл училищезиниң доозукчу курузунун сургуулдары республиканың культура албан черлеринге практиканы эрттирип турарлар. Бистиң Эрешпин Культура бажыңынга үш сургуул бир ай практиканы эртти, теория кырыкга оореним алган билиглерин практика кырыпга шенеп көргеннер. Салчак Келбак-оол, Елена Идамчап болгаш Валентина Эрепчин олар практиканы доозуп тура Культура бажыңынга темалыг кежээни организастаан. Кежээниң программазында ады-аңгы чүүлдер кирип турар: мурнакчылар-биле ужуражыышкын, каттышкан концерт, тыва оюннар. Үш үнге ниити ыр күүселдеэн, Виктор Көк-оолдуң «Хаймыран бот» деп шинзиндеп үзүүдүг болгаш орус улустуң хөгжүм херекселаринге күүселде черле эки болган.

К. КУУЛАР.

• • •

Демниг күш-биле

Мутур-Аксы Культура бажыңыпга дыштанылга кежээлерни солуп организастап турар. Ону эрттирерин тус-туе организацияларга элчет ёзугаар дээскан. Ынчангаш баш бурунгаар белеткеп, планнап турар. Бир мынды кежээни суурнун ясли-садтар ажылдакчылары кончуг солун эрттиргеп. Хөглүг ырлар, танцы диюиттелген. Чапсар аразында янзы-бүрү башгак, солун оюнларны база ойнап турар. Оон аңгыда аттракционнар, шыдыраа дээш оске-даа чүүдер бар.

Райпо, почта, күрбанк ажылдакчылары шак мынды кежээлерни солуп эрттиргеннер. Шак мынды кежээлерни организастап эрттирериниг музыка школазының башкылары С. Демүр-оол, М. Ногаан-оол, Н. Шойдаа олар тодаргай үлүг-хуузун киирип турарлар. Районнуң Культура бажыңының ажылдакчылары Ч. Артай-оол, К. Данов база идепкейлиг чоруун көргүзүп турар.

Мында кол-ла чүве кежээни солуп, тымыгыр кылдыр организастаарында.

С. СОСКАЛДАЙ.
Моңгүн-Тайга район.

• • •

Солун болган

Хорум-Даг суурнуң «Хемчик» агитквартазы шагаа байырлалын организастап эрттиргеп. Хоочуннар Моңгуш Бичe-кыс, Ховалыг Соскур-оол олар арга-сүмени катканнар. Агитквартадың чурттакчылары ча аларынга, баг кагарынга, кажыктәары дээш оске-даа оюннарга идепкейлиг киришкеп. Тергиннерни шаңнап мактаан.

Агитквартадың чурттакчыларының кылган аъш-чемниң делгелгезин база организастаан. Бичии уруглар солун концертти алдеперинге бараалгатканнар. Ук байырладың түнелгинде шупту кижилер дагдан чүнгүлаан.

Е. ХОВАЛЫГ.
Чоон-Хемчик район.

• • •

Бөлгүмчүлер

«Ак-Туруг» совхозтуң Культура бажыңында бөгтыынгыр уран чүүл бөлгүмчүлери доктаамал ажылдап турар. Суурнуң культура одаанга солун кежээлер бо-ла эртер. Сөөлгү үеде концерт көргүзүлгезин эки организастап эрттиргеп. Ону организастап башкарарынга суурда хереэженнер чөвүлели улуг киржилгелиг болган. Культура бажыңының директору Оюн Кара-кыс ук ажыдыы эки удуртуп турар.

К. КОМБУ.
Улуг-Хем район.

Сагыш-сеткилдиң чеми

Кызыл-Мажалыкта вом магазининден чон үзүктелбес. Уруглар литературазындан эгелээш янзы-бүрү адырларның номнарын тус-тус делгирлерде салган. Магазинде пом дугайында, номчулга дугайында улуг чогаалчыларның, бодалчыларның мерген чугааларын шевергин бижээн транспарантылар-даа хөй. Садыгжы Наталья Никифоровна Иваненко өөреникчи уруглерга Совет Армия хүнүнде белекке бээр номпарны аайлашкай, сүмезин катган тураа-даа, магазинге доктаамал келир садып алыкчылар-биле мендилежип, чаа келген номнарны оларга таныштырып четтигип турар болду.

Политиктиг литература делгиринде солуп, пропагандистерге, политчырыдышкын системаазында өөренип турарларга, партия совет, хөй-нимтң ажылданчыларынга тааржыр номнар хөй. Бир кижи келгеш, «Эртеминг коммунизм дугайында лекциялар» болгаш «Эртемнят коммунизм талазы-биле словарыны» дораан-на сада шаап алды. Партияның экономиктиг политиказының айтырыгларынга хамаарышкан литературага сонуургал база улуг болду.

— Политиктиг литература тарадырының айын бисте чарлаан. Ынчангаш бо талазы-биле номнарны черле кескүдей деягээн бис — деп, Наталья Никифоровна чугаалады.

Чечен чогаал номнарынга чоннуң хереглели аажок улгадып турар. Ылаигыпа Тывашын пом үндүрер черинин парлаан номнары делгирлерге үр чыпшас. Орус классиктерниң, совет хөй национал литератураның чогаалдарынга сонуургал улуг. Горькийниң, Шолоховтуң, Маяковскийниң чогаалдарын улус эң хөй айтырып турар.

Магазин январьда бараан саврылгазының планын 121,4 хуу күүсеткеп, а эрткен чылда 66,6 муң рубльдиң вомнарын сатпан, 1974 чылдыңдан өзүлде 10,4 хуу болган. Бо магазин чурттакчы чоннуң бир кижизинге оналаштыр эрткен чылын 3 рубль 92 көпеекке вом сатпан.

М. ДҮЛҮШ.

ЧУРУКТА: Кызыл-Мажалыктың вом магазининде.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Бойдус аптеказы

Аргалар кыдыынга, арга чоогунда турар даглар эдектерипге, шаттарга, белдерге азы аргада алпнарга чораап сиген аразында үнүп келген турар ак чечектерлиг болгаш бүрүлериг чер чывыт, борбак-борбак чалаң катты бо-ла көөр бис. Ол честек-кат-дыр. Чеди ай үезинде честек-кат быка бээр. Ол үеде оон өнү чидиг-кызыл болур болгаш чаагай амданныг, кончуг онза чыттыг. Көк-кат болгаш тарычал честек-катка болаарга, черде үнүп турар честек-кат эм үнүш. Ындыг честек-каттың кадында «С» витамин, каротин, витамин В-1, В-6, чигир, лимон, яблок, салицил кислоталары, минералдыг бүдүмелер, аскорбин кислоталары байлаа-биле бар бооп турар. Честек-катты эмнелгеде элбэг-биле ажыглап турар.

Честек-каттың чимизин хан базышкыны улгатканда, ижин-шөйүүдүг аарыгларынга, бүүрек болгаш өт аарыгларынга, оске-даа аарыгларны эмнээринге хереглээр. Честек-каттың сыспа базып каапкан каттарып экзема үезинде кырындан чаап эмнээр.

Честек-каттың хандызын ангинага, диизентерияга, хан базышкының кудуладырынга болгаш бөжлан иелерниң ханын доктаадырынга ажыглап болур. Аас иштир багай чыттыг апарганда, честек-катты хайындырган, аас иштин чүп төгер. Честек-каттың хандызын балыг эмнээринге, арын кежи карталып турар апарганда база ажыглап болур.

Эмнелгеге ажыглаары-биле честек-каттың чимизин, бүүрлерин болгаш дазылын чыып болур.

В. КАЛЕДИНА, эмчи.

КИЖИ ҮЗҮЛБЕС...

Дааранылга бажыңынга баарымга кижи-ле долу-дур. Олар колдуунда-ла хеп быштырып, чагыг кинрген турар, а бир чамдыызы көрүнчүк баарында турупкан. даарадың алган хевин кедип шинчилээп турлар.

— Бистивилеп кижи үстүр эвес. Ам безин чагыг киирген улустун хөйүн көрүнер даан. Ынчап кээрде хүнде 400—500 рубль чедир орулганы киирип алтар-дыр—бис—деп, дааранылга бажыңының эргелекчизи Ак-кыс Сендажыевна Кара-Сал чугаалай-дыр.

Эрги-Барлык дааранылга бажыңында үш дааранакчы ажылдап турар. Олардан Тамара Соналовна Доңгак хүнде бүдүрер үлүг-нормазын ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунда санадып турар.

— Түскай быжыкчывыс чок. Ынчангаш ажылывыс арай саадай бээр-дир. Удур бижып, даарааp-дыр бис—деп, оң хомудаан.

База бир дааранакчы — Александра Карапааровна Сая быжыкчының хүлээлгезин база күүседип турар. Ынчангаш ол баштай хепти бижып алгаш, оон даарап эгелээр. Мижит Сайын-Маадыровна Сая—чиик хептер даараарының мастери. Оон даараан хептерни чон улуг сонуургал-биле садып ап турар.

Дааранылга бажыңы айда 1200 рубль түнүт бараанны садып-сайгарар ужурлуг. Бүдүрүлге планы күүсеттинип турар. Оон ынай чайгы, күскү үелерде малчыннарже үнүүшкүннерни база организастап турар.

М. ДАШ-ООЛ.

ШЕВЕР УГБАЙ

Прасковья Николаевна Степактың бодунуң тускай мергежили — свёкла өстүрүкчүзү. Оң Краснодар крайның Березенский районунда чурттап турар. Прасковья Николаевна мээн-биле чагырыкта дыка ыпшак, кончуг шевер холдарлыг кижи.

Соңгалар, эжиктер кырының карнизтери, чечектер, номнар, прпёмник салыр подставкалар, ойнаарактар, чурук хоолары—оон кылып турар эдилелдериниң түгле чамдызы безин алаарга мыдыт.

Бир эвес оон бажыңында ол бүгү кылып турары ажылдарның «истери» чок турган болза, Прасковья Николаевнаның шевер холдарының бүдүрүп каапы ажылдарын суй белектер магазининде садып турар эдилелдерден ыпшары берге—ол хире ураа, чараш кылдыр кылып каан.

— Харын-даа сөөлгү чылдарда оон чазаан эдилелдери белектер салар магазиннерде удаа-дараа кестүп кээп турарын бо-ла аскерип болур апаргап.

Кандыг-даа хевир чок, өлүг нимтар кёскиндиринден янзы-бүрү эдилелдер, ойнаарактар Прасковья Николаевнаның холунга киргеш «дирлип үнүп», онза чараш хевир киирип кээрин бичии чаштар кайгап, магадаарлар.

«Женский календарь» журналдан).

Пландан ажыр муңну

Латвианың индустриязының кол будүрүлгези — Риганың В. И. Ленин аттыг электротехниктиг ВЭФ заводу СЭКПниң XXV съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгезин күүсеткеп. Чыл эгезинден бээр онаалдага немей транзисторлуг 1000 радиоприёмникти будүрүп үндүрген. Ол будүрүлге калбаа-биле биядингир апарган «Спидола» аппаратгарның чаартказ чаа хевирин онгу беш чылдың эгезинде кылып үндүре берген.

Боттарының съезд мурнуун хүлээлгелерин күүсеткенниниң дугайын улуг телефонизиниң болган телефон аппаратгарының пехтерининн ажылдакчылары радиоаппаратуразының тургузукчулары-биле кады база рапорттаан. Олар Сибирьниң энергетиктиг системазынга хереглээр телефон стакизиязарының үш комплектизин пландан ажыр кылып үндүрген.

(СЭТА).

Рига.

Караацарны камнанар

Тракторист Н. мастерскаяга трактор ылчырбезин септеп турган. Ол улуг маска тудуп алгаш, бир-ле демирни күш-биле зэй шаап турган. Хенертен масказын октапнаш, дүрген-не хөлү-биле караан дуй туттуигап. Оөң карааңче демир бузундузу кире берген болган. Харын-даа, аас-кежик боол, бузундуну сөрунза-биле уштуп каапкан болгаш каракты эмнеп иаан. А херек багай боол төнүп, бузунду оон улуг турган болза, сөөгурарын болур турган.

Механизаторларның ортузунда каракка озал-ондак болур чорук нолдуунда аларның боттарының хууда камгалал хереисселдерин чап ажылдавайн тураскында боол турар.

Карак камгалаар хереисселдерни чоп ажылдавас болза, карак янзы-бүрү чылдагаанпар-биле немдел болур: металл бузундузунуң чаштай бээри, даш, довурак кире бээри, үнүш яймаанның шавылаптары дээш оон-даа оске. Ындыг товарылгада башгайгы дузаны чедирери—арыг пос аймазабиле каракты шарыыры чугула. Керанче кире берген будумелди үндүр чыпгаар азы хөп-биле үндүр тыртар дээш ыпнаш дуза кадарын сумелеевейн турар. Каракка кемдээшкин болурга дораан эмчиниг чөрүткени дээре.

Чамдык товарылгада каранче хералыг химиктиг будумелдер, чугай база кире берип болур. Ындыг товарылгада каракты кончуг дүрген арыг суг-биле чуггаш, дораан эмчиниң дузазын аяыр.

Карак—кишиниң коя организмының бир-ээзи, ол чыпчак болгаш немдээчел. Септеглелер үезинде болгаш күштүг чырыкка ажылдап турар үемерде каракларны камгалал каран шилдери-биле болгаш оске-даа хууда камгалал хереисселдер-биле дутпаңар.

А. ДЕРВОЕДОВА,
эмчи.

Кижиниң кадыкшылы

Бистиң чуртувуста кижилерниң кадык дээрге чоннуң үнелеп четпес байлаа болгай. Районнуң эмнелге коллективи чоннуң кадыкшылын улам бөжыглаар дээш ыпаар бүгү күжүн мөөнмеп, бар аргаларын дилеп тыл, янзы-бүрү хемчеглерни ап чорудуп келген. Кадык камгалал ажылдакчыларының кызып чорудуп турар ажылдары чаагай үре-түңнелдиг. Чоннуң кадыы дээш ап чорудуп турар хемчеглер улам өзүп турар. Аңаа чижек кылдыр 1970—75 чылдарны деңнеп көрээлиңер: 1970 чылда бистиң районга аарыг кижилерни чыгтырып эмнээринге хереглээр 370 орун бар турган болза, 1975 чылда ындыг орунпар 420 четкен. 1970 чылда районнуң кадык камгалалының бюджеди 79 муң рубль турган болза, 1975 чылда 1,5 миллион четкен.

Чыл келген түдүм районда эмчи кадрларның саны көөрдеп, оларның билиг-мергежили бедик, 5 чылдан өрү ажыл стажтыг эмчилер көөрдеп турар. 1970 чылда 37 эмчи кадрлар турган болза, ам оларның саны 65 чедип турар. Районда 6 эмчи бирги категориялыг, 2 эмчи Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчилери деп атты чедип алган, а районнуң кол эмчизи В. Д. Голубченко—РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи.

Эрткен тоску беш чылда бистиң районнуң эмнелге коллективи янзы-бүрү аарыгларга баш удур профилактиканы чорудар, районнуң чурттакчылыг суурларынче үнүүшкүннер организастаар талазы-биле база эвээш эвес ажылдарны кылып чоруткан. Оон түңнелиинде чаа уруглардың хораар чоруу ийи катап, чоннуң аарыыр чоруу 20 хуу, бичии уруглар аарыы 12 хуу кудулаан.

Бистиң районнуң эмнелге коллективи эң ылаңгыя аарыг кижилерге хамык халас бээр чорукту эки организастаан. Сөөлгү үш чылдарда бистиң район хая дужаар талазы-биле республиканың районнарының араазынга үргүлүг бирги черни ап келгеп.

Кадык камгалалының база бир кол сорулгазы—ие кижиниң болгаш бичии уруглардың кадыкшылы дээш деликсел болгай. Бисте аныяк иелерниң школазы, бөжүдулга мурнукчуң патронажы, бир хар назылыг бичии уруглары доктаамал шинчиири дээш ыпнаш чаа аргаларны база калбаа-биле ажыглап турар.

Моон соңгаар бистиң районнуң уруглар эмчилериниң сорулгазы — бичии уруглардың янзы-бүрү аарыгларынга ёдур профилактиканы бүгү чурттакчылыг суурларга эки-ээдери.

Сөөлгү чылдарда уруглардың дифтерия, улаанчут, скарлатина деп аарыглары дыка кызырылган. Районда чаа төрүттүнген уругларга тускай салбыр болгаш элекке төрүттүнген уругларга тускай палата база ажыттынган. Районда уруглар кужаазы, ол кужаага кылган чеммерни улеп бээр пункт база бар.

Өскээр чугаалаарга, чоннуң кадыкшы камгалаар талазы-биле бистиң районнуң эмнелге коллективи эвээш эвес ажылды кылып чоруткан. Ол бүгү ажылдарның шинчедикчи кужу эмнелгениң коллективтер ортузунга болгаш аңгы эмчилер ортузунда ссциалистиг чарыпты дээштиг кылдыр организастаанында боол турар. Эрткен тоску беш чылда районнуң эмнелге коллективи теп районнарның эмнелгелер коллективинаң араазында социалистиг чарышка үргүлчү шаңналдыг черлерни эзлеп келген болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

А. ИЛЬЮШЕНКОВА,
Тыва АССР-ниң алдарлыг эмчизи.
Ак-Довурак хоорай.

А. МОНГУШТУҢ «Бичии мананар...» деп фотоэтюду.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ФЕВРАЛЬ 29-ТА

8.40—Медиалер.
9.00—«Ренгги эгелиилер». Өңнүт мультфильм.
9.15—«Ном делгирим».
9.45—СЭКП-ниң XXV съездизиниң даштыкы ажылчылары. Өңнүт.
10.15—Уран үүл мастерлериниң концерти. Өңнүт.
11.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң үш демдеглелиг». Өңнүт.
11.30—«Музыкалыг киоск». Өңнүт.
12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боом тур мен!»
13.00—Цирк ареназында». Өңнүт.
14.00—«Шуптуғун баликсеп тур мен». Өңнүт.
14.10—Өңнүт мультфильмнер программазы.
14.40—«Кино ниң-чорукгарының клузуу». Өңнүт.
15.40—М. Исаковскийниң чогаадыкчы ажылынга тураскаатказ кежээ. Эвилелдер Бажыңының Колонналыг залындан өңнүт дамчыдылга.
17.00—«Үе». Информастыг программа. СЭКП-ниң XXV съездизинде.
18.00—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. ЦСКА—«Торпедо». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузунган өңнүт дамчыдылга.
20.25—«Поэзия». «Партия — бистиң херээвистиң өлүм чок үндезини». Өңнүт.
20.50—«Ыры, романс, вальс». Концерт. Өңнүт.
21.15—«Кедээниң ажыл-ижи». Уран-чечен мастерлериниң конперти.
22.15—Уран-чечен мастерлериниң конперти.
23.00—23.45—«Үе». Информастыг программа.

МАРТ 1-ДЕ

8.20—Медиалер.
8.30—«Уран хөгжүм». Өңнүт.
9.00—Совет ырлар конперти.
9.25—«Надежда». Уран-чечен фильм.
11.00—Медиалер.
11.40—Н. Мясковский — № 5 симфония. Өңнүт.
11.45—«Поэзия». «Партия — бистиң херээвистиң өлүм чок үндезини». Өңнүт.
12.20—«Неждапова кудумчуунда». Н. А. Обухова дугайында сактыышкынналардан Өңнүт.
13.50—Киножурнал.
14.00—«СЭКП-ниң XXV съездизинде».
15.00—«Телеэкранга бир-ле дугаарында». «Бир хураңдың протоколу», Ленинградтың М. Горький аттыг Улуг академиктиг шын театрының шинии. Өңнүт.
17.15—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга.
18.30—Телемедиалер.
18.45—«Шынарны башкарар керек». Дамчыдылга.
18.55—«Белоруссиядаа». Документалдыг фильм.
19.05—«Найырал-биле күштүг бис». Дамчыдылга.
19.35—«Капитан шөлүү». Документалдыг фильм.
19.45—Телемедиалер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң үш демдеглелиг». Өңнүт.
20.30—Г. Свиридовтуң романсгары. Н. Отренич ырлаар. Өңнүт.
20.45—«Телеэкранда бир-ле дугаарында». «Бир хураңдың протоколу». Ленинградтың М. Горький аттыг Улуг академиктиг шын театрының шинии. Өңнүт.
23.00—00.00—«Үе». Информастыг программа. «СЭКП-ниң XXV съездизинде».

АГААР

Бөгүн республикага барык каап хүн болур. Хүндүс даг черлерге 5—10, а оске черлерге 11—16 градус соор. Кыышта каап болур, а агаарның температуразы хүндүс 11—13 градус соор. Республикага хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Ивановтарның от-бүдези» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: Кивочымыңды 9.30, «Сиреньиг иудумчуңуң урутлары» 11.00, 12.35, 14.10, 15.45, «Чүс акша» 17.20, 19.00, 20.40 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «№ 3 мультфильмнер чыындызы» 11.00, «Тулчуушкунче түгле «кырганнар» кирип турар» 12.50, 18.40, «Төрээн чуртуңуң солдады» 14.20, 16.30, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Илбилиг шынчы сөс» 11.40, 13.20, «Танывааң оглу» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

МАРТ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак будээлге» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Оолдар фронтуже хап орган» 9.45, 11.25, 15.30, 17.10, «Ивановтарның от-бүдези» 13.05, 19.50, 21.15 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Чүс акша» 15.60, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: Кивочымыңды 15.00, «Төрээн чуртуңуң солдады» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлавчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысаалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи аймыдыраа киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, тодаа ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, улетөүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацияа база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60 корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 644.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының газазы-биле эргелелиниң гипотрафиязы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00089.